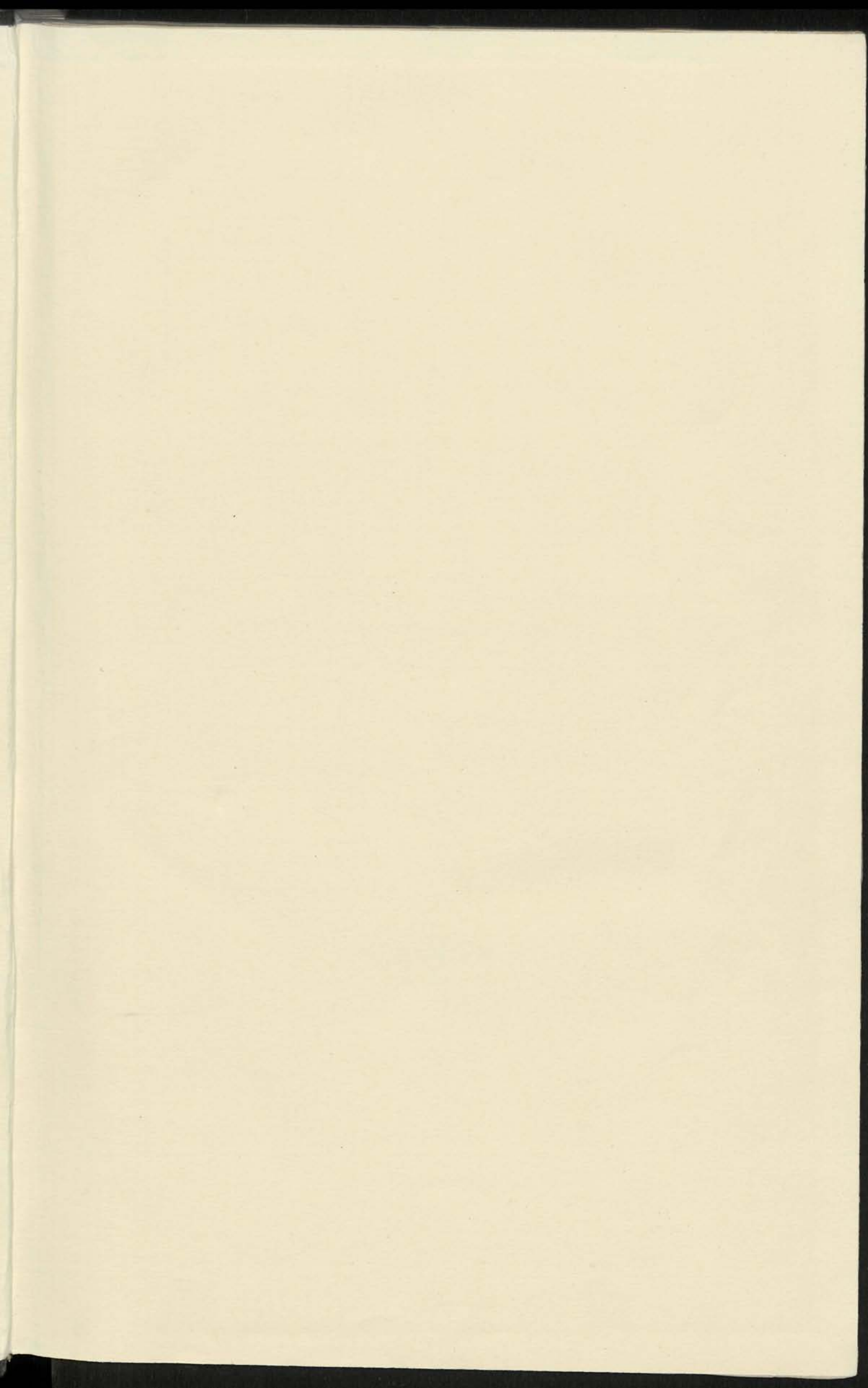

BIBLIOTHEEK KITLV

0154 2800

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

's GRAVENHAGE, den 21sten Maart 1865.

Ik heb de eer, U Hooged.Gestr. hierbij te doen toekomen het bij art. 60 der Grondwet bedoeld Verslag van het beheer en den staat der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen over 1862.

De Minister van Kolonien,

I. D. FRANSEN VAN DE PUTTE.

*Aan
den Heer Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal.*

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

VERSLAG.

N°. 2.

A. Grondgebied.

De wijzigingen, die plaats vonden in de administrative indeeling van enkele gewesten, worden als naar gewoonte medegedeeld in hoofdstuk C, afdeling III. Tevens wordt aldaar melding gemaakt van eene weinig beduidende uitbreiding van 's Gouvernements regtstreeksch gebied in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden, door de toevoeging aan de afdeling Noorder-districten van een aan de bergregentschappen dier afdeling grenzend district, met name Patoekoe, in het geheel uit slechts 8 negorijen bestaande. (1)

B. Bevolking.

Voor dit onderwerp zij verwezen naar de verschillende staten, hierachter gevoegd als bijlage lit. A, nis. 1—15, en over 't algemeen, wat inrigting aangaat, overeenkomende met die van vroegere jaren.

Achter de eigenlijke bevolkingsstaten volgt, in eenigzins gewijzigden vorm, de opgaaft van het aantal verleende vergunningen tot inwoning (n°. 16).

Eene nieuwe statistieke bijdrage betreffende het aantal der in Nederlandsch Indie plaats gehad hebbende ongelukken, waarbij menschen het leven hebben verloren (2), is te vinden onder n°. 17.

Eene aantooning van het aantal inlandsche hoofden en geestelijken, ten vervolge op die bij het vorig verslag gevoegd, kan ditmaal niet worden overgelegd, vermits de ontvangen bouwstoffen te onvolledig waren.

C. Mededeelingen van algemeenen aard.

I. BETREFFENDE NEDERLANDSCH INDIE IN HET ALGEMEEN.

§ 1. *Werking van het Reglement op het beleid der regering in Nederlandsch Indie.*
(Nederlandsch Staatsblad 1854, n°. 129, Indisch Staatsblad 1855, n°. 2.)

Omtrent het regt verstand van sommige artikelen van het regeringsreglement werden in 1862 de navolgende beslissingen genomen.

Bij het uitvaardigen in Indie van voorschriften nopens de inzending van periodieke stukken, ter gedeeltelijke vervanging van bepalingen dienaangaande in der tijd door eenen commissaris-generaal vastgesteld, rees, met het oog op art. 24, de vraag, of zulks behoorde te geschieden onder nadere goedkeuring des Konings. De Regering hier te lande besliste, dat maatregelen van zuiver administrativen aard, die geen algemeene belangen raken, niet te rangschikken waren onder de verordeningen van commissarissen-

(1) Zie voor de in 1863 plaats gehad hebbende inlijving der Rijkjes Binamoe en Bankala de betrekkelijke noot onder het hoofd » Celebes en onderhoorigheden », mede in hoofdstuk C, afd. III. Onder het hoofd » Palembang » wordt t. a. pl. tevens gehandeld over de in den aanvang van 1864 bewerkstelligde inlijving bij die residentie van de onafhankelijke grensdistricten Semindo, Kessam, Makakau en Blalauw.

(2) Zie *Bijblad op het Indisch Staatsblad*, n°. 1227.

generaal, bedoeld in het aangehaalde art. 24. De onderwerpelijke maatregel behoefde derhalve niet aan hogere goedkeuring te worden onderworpen.

Eene andere quaestie, waarbij de toepasselijkheid van ditzelfde artikel ter sprake kwam, had haren oorsprong in de buiten-dienst-stelling van overbodig geworden tijdelijk pakhuis-personeel.

Ofschoon deze maatregel de intrekking van begrootingsposten ten gevolge gehad, achtte de Gouverneur-Generaal het niet noodig zijn daartoe betrekkelijk besluit aan eene voorafgaande noch aan eene nadere goedkeuring des Konings te onderwerpen, zoowel omdat de in-dienst-stelling slechts voorloopig en zonder medewerking van het opperbestuur had plaats gehad, als omdat hij zich tot vermindering der begrooting, daar waar bezuiniging mogelijk bleek te zijn, bevoegd achtte op grond van het bepaalde bij art. 1 der resolutie van 22 October 1834, n°. 26 (*Indisch Staatsblad* n°. 48).

Hier te lande werd beslist, dat de zaak hare oplossing vond in art. 24, 2de lid, van het regeringsreglement. Daar toch is bepaald, dat de organisatiën der verschillende takken van bestuur — en als zoodanig was volgens deze beslissing ook aan te merken iedere organisatie van ambtelijk personeel, — *hoezeer niet uitdrukkelijk door den Koning bekrachtigd*, in dringende omstandigheden onder nadere goedkeuring des Konings kunnen worden ingetrokken. Dringende omstandigheden — zoo verklaarde de Regering verder — zijn aanwezig, zoo dikwijls uitgaven, gelijk in het onderwerpelijk geval, noodeloos zouden worden voortgezet. De slotsom was, dat de nadere goedkeuring des Konings vereischt wordt op besluiten, houdende opheffing van een overbodig geworden ambtelijk personeel wanneer dat begrepen is in eene organisatie, hetzij al of niet uitdrukkelijk door den Koning bekrachtigd. Dewijl intusschen de onderwerpelijke organisatie eene zoodanige was, wier tijdelijk karakter genoegzaam aanduidde, dat reeds tijdens hare wording tot hare latere intrekking besloten was, kon, ook naar het oordeel der Regering hier te lande, het personeel waarvan sprake was zonder nadere Koninklijke goedkeuring worden ontslagen.

Op de vraag, of de Indische Regering, daar waar het gold niet uitdrukkelijk door het opperbestuur bekrachtigde organisatiën, op eigen gezag tot *vermindering* van bezoldigingen mogt overgaan, werd, in verband met den geest van art. 50 van het regeringsreglement, ontkennend geantwoord (1). Dat artikel maakt geenerlei onderscheid tusschen bezoldigingen, bij Koninklijk besluiten bepaald, en die, welke slechts in eene goedgekeurde begrooting zijn begrepen. Omtrent geen van beide wordt verhooging door den Gouverneur-Generaal toegelaten. En ofschoon nu — zoo luidde het antwoord der Regering — dat artikel geen gewag maakt van *vermindering*, moet het, ook blijkens de toelichting daarvan, in dien zin worden opgevat, dat bezoldigingen, hetzij uitdrukkelijk bekrachtigd door Koninklijke beschikkingen, hetzij eenvoudig in eene goedgekeurde begrooting begrepen, niet zonder Koninklijke magtiging kunnen worden *gewijzigd*.

De Regering voegde er echter bij, dat ook deze regel uitzondering duldde. Als voorbeeld werd aangehaald dat, wanneer een ontslagen of overleden ambtenaar, die om bijzondere redenen (voor den opvolger niet geldig) eene hogere bezoldiging genoot dan doorgaans aan het ambt is verbonden, werd vervangen, bij de benoeming van den opvolger, onder nadere goedkeuring des Konings, tot het normale cijfer zou moeten worden teruggekeerd.

Eene beslissing in het belang der juiste toepassing van art. 72 van het regeringsreglement, houdende bevoegd-verklaring der ambtenaren met het hoogste gewestelijk gezag bekleed, tot het maken van reglementen en keuren van politie, was vervat in het besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 December 1862, n°. 15 (*Indisch Staatsblad* n°. 146). Bij die beschikking werd het voorschrift van *Indisch Staatsblad* 1858, n°. 18, volgens hetwelk de bedoelde reglementen en keuren niet .mogten worden afgekondigd *zonder voorafgaande goedkeuring derzelve door den Gouverneur-Generaal*, in dier voege gewijzigd, dat alleen tot vereischte werd gesteld: *voorafgaande raadpleging* van den procureur-generaal bij het Hooggeretshof van Nederlandsch Indie; met bepaling dat bij verschil van gevoelen de beslissing van de Regering zal moeten worden ingeroepen.

De maatregel grondde zich op de overweging, dat het behoud der primitive bepaling strijdig was met art. 72 van het regeringsreglement, daar zij de wetgevende bevoegdheid der hoofden van gewestelijk bestuur in waarheid overbragt bij den Gouverneur-

(1) Ten aanzien der organisatiën met medewerking van het opperbestuur in het leven geroepen, was de zaak reeds in gelijken zin uitgemaakt bij eene aanschrijving van 1857.

Generaal. Ten einde de Regering nogtans van de te maken reglementen en keuren zoude blijven kennis dragen, werden de hoofden van gewestelijk bestuur aangeschreven om daarvan geregeld afschriften in te zenden.

Ten opzichte van art. 112 van het regeringsreglement, betreffende het regt om verzoekschriften in te dienen, oordeelde de Indische Regering eene uitlegging noodig, in verband met de gebleken omstandigheid dat door den chef van een der departementen van algemeen bestuur een aan den Gouverneur-Generaal gericht request aan den adresant was teruggezonden, op grond dat hem het verzochte voorkwam niet voor inwilliging vatbaar te zijn. Naar aanleiding van dien gaf de Indische Regering te kennen, dat door zoodanige handelwijze het regt van petitie zoo goed als illusoir zoude worden, en zij verklaarde de autoriteiten mitsdien onbevoegd om wegens de aangeduide reden eenig request aan te houden of terug te zenden. Alleen dan behoorde terugzending plaats te vinden, wanneer de verzoekschriften niet aan de gevorderde formaliteiten voldeden of niet op de voorgeschreven wijze waren ingediend.

Met opzigt tot art. 129 van het regeringsreglement komt ten slotte de volgende beslissing in aanmerking.

Met dispensatie der bepaling van § 5 der publicatie van 9 September 1846 (*Indisch Staatsblad* n°. 27) had de Gouverneur-Generaal, gebruik makende van de hem verleende bevoegdheid bij art. 53, 2de lid, van het regeringsreglement (zie het vorig verslag, bladz. 2), onder nadere goedkeuring des Konings, aan een inlander vergund, met zijn op Europeesche wijze getuigd vaartuig eene tot de »gouvernements-districten nabij Macassar" behorende haven in en uit te varen, onder genot der voorregten aan inlandsche vaartuigen verzekerd.

Vermits de aangehaalde § 5, als verordenende een vrijdom van inkomende en uitgaande regten, en tevens een verbod van in- en uitvoer, onder die bepalingen viel, welke ingevolge art. 129 van het regeringsreglement worden vastgesteld bij de wet, en mitsdien moest geacht worden eene wettelijke regeling daar te stellen, van hoedanige regeling de Gouverneur-Generaal niet bevoegd is te ontheffen, besliste het opperbestuur dat de gevraagde Koninklijke goedkeuring niet kon worden verleend. In het besluit van den Gouverneur-Generaal werd echter berust.

Het opperbestuur verklaarde, dat vrijdommen en verbodsbepalingen, ofschoon de uiterste grenzen, waarbinnen zich in den regel een meer of minder vrijgevig regtenbedrag beweegt, behooren tot het wezen van het *tarief*.

§ 2. Gouverneur-Generaal en Raad van Nederlandsch Indië. (1)

In den loop van het jaar 1862 achtte de Gouverneur-Generaal het nuttig om, vooral ook in het belang van den aan te leggen spoorweg van Samarang naar de Vorstenlanden, in persoon eene inspectiereis te doen in de residentien Samarang, Soerakarta, Djokdjokarta, Kadoe en Soerabaija (2).

Alvorens de landvoogd zich daartoe van den hoofdzetel van het gouvernement verwijsde, werd bij ordonnantie van 16 Mei 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 53) het dagelijksch beleid der zaken opgedragen aan den vice-president van den Raad van Nederlandsch Indië, mr. A. PRINS.

Den 2den Junij daaraanvolgende vertrok de Gouverneur-Generaal naar Samarang, onder anderen vergezeld door den algemeenen secretaris en den directeur der burgerlijke openbare werken.

Na den 15den Julij te Batavia teruggekeerd te zijn, nam de Gouverneur-Generaal den 20sten dier maand het dagelijksch beleid der zaken uit handen van mr. PRINS weder over.

Een overzicht van de reis wordt gevonden in de *Javasche couranten* van 4, 7, 11, 14, 18, 21, 25 en 28 Junij, 2, 5, 9, 12 en 16 Julij 1862.

Overal, waar de omstandigheden het toelieten, werden op deze reis de inrigtingen van onderwijs, de gevangenissen, de hospitalen, weeshuizen en andere liefdadige gestichten door den Gouverneur-Generaal bezocht. Waar dit noodig werd geoordeeld, werd later, naar aanleiding van 's landvoogds bevinding, in het een en ander verbetering aangebragt.

(1) Zie ook het medegedeelde nopens het domein Bloeboer in hoofdstuk N, afd. I, § 1, sub. 4.

(2) In 1863 heeft de Gouverneur-Generaal een gedeelte van West- en Midden-Java bezocht, en in 1864 Samarang, tot inwijding der spoorwegwerken.

De nijverheid in het algemeen, en in het bijzonder de inlandsche industrie, trok de aandacht van den Gouverneur-Generaal in de hoogste mate.

Zoo werd met de grootste belangstelling bezigtigd eene tentoonstelling te Samarang, waarbij niet, zoo als gewoonlijk, de voorwerpen waren ten toon gespreid, maar die gelegenheid aanbood om bekend te worden met de wijze van vervaardiging, doordien de inlandsche werklieden, in eene passarloods verzameld, zich onledig hielden met de uitoefening van hun dagelijksch beroep, als: het smeden, het potten en pannen maken, het touwslaan, het leerlooijen, het spinnen, het weven, het verwen, het batikken, het slijpen en zetten van juweelen, het werken in goud, enz.

Het gezigt van Soerabaja met zijne straten vol winkels, grootendeels van inlanders, alsmede de omstandigheid dat bijna alle werklieden, die het grofste zoowel als het fijnste werk in de groote nijverheids-etablissemten aldaar verrigten, inlanders zijn, vestigde bij den Gouverneur-Generaal de overtuiging, dat de Javanen, zoo zij slechts geleid en voldoende betaald worden, voor de meeste takken van nijverheid de noodige geschiktheid bezitten.

Bij het bezoeken der gemelde nijverheids-etablissemten bleek den Gouverneur-Generaal verder, dat de Indische nijverheid gebukt ging onder de hooge invoerregten op ijzer, koper en andere voor den fabrikant onmisbare grondstoffen. Voorstellen tot opheffing van dit bezwaar werden nog vóór het einde des jaars hier te lande ontvangen (1).

In het bijzonder evenwel was de aandacht van den Gouverneur-Generaal gevestigd op alles wat tot verbetering kon strekken van wegen, kanalen en andere middelen van communicatie; alles wat het vrije verkeer der ingezetenen onderling belemmeren kon, werd zooveel mogelijk uit den weg geruimd (2).

Zoo als boven reeds is medegedeeld, was het verlangen van den Gouverneur-Generaal om het terrein van den aan te leggen spoorweg in persoon op te nemen, eene der hoofdaanleidingen tot de reis geweest. Gemeld terrein werd door den Gouverneur-Generaal, die op dit gedeelte der reis door de heeren J. DIXON en T. J. STIELTJES werd vergezeld, dan ook naauwkeurig in oogenschouw genomen.

Het gevolg daarvan wordt nader vermeld in hoofdstuk L, afdeeling IV § b, van dit verslag.

De waterstaatswerken ten algemeenen nutte, en meer in het bijzonder die ten behoeve van den rijstbouw, werden met zorg geïnspecteerd. Bij dit onderzoek bleek het den Gouverneur-Generaal dat de meeste dezer werken in een goeden staat verkeerden en aan het doel beantwoordden; dat diep in het binnenland honderden kleine waterleidingen bestaan, voor rekening van het Gouvernement gebouwd, waardoor het water uit rivieren en beken naar anders onvruchtbare velden wordt afgeleid, en dat aldaar eveneens een aantal moerassen door de zorg van het Europeesch bestuur in sawahs zijn herschapen.

Ook in dit opzigt evenwel heeft de reis van den Gouverneur-Generaal tot verbetering aanleiding gegeven. Ten gevolge van een daarnaar ingesteld onderzoek werd namelijk bij een besluit van Augustus 1862 magtiging verleend, om den stuw in de Kedirierivier te Lengkong (residentie Soerabaja) in het belang van den rijstbouw te verbeteren.

Ook de persoonlijke bezigtiging der verdedigingswerken was in het belang eener goede oplossing van de te dier zake aanhangige vraagstukken van veel waarde te achten.

Ten slotte zij hier nog medegedeeld, dat niet slechts de ouden van Java en alles wat verder tot opheldering kan strekken van de geschiedenis der inheemsche bevolking, de opmerkzaamheid van den Gouverneur-Generaal in eene hooge mate tot zich trokken, maar dat de landvoogd bovendien ook met belangstelling kennis nam van alles, wat leiden kon tot eene meer naauwkeurige kennis van de letterkunde, de godsdienst, de zeden en gebruiken van het Javaansche volk.

In het personeel van den Raad van Nederlandsch Indie kwam gedurende het jaar 1862 geene verandering.

De zamenstelling van dit hooge collegie bleef dus als volgt: vice-president, mr. A. PRINS;

(1) Naar aanleiding daarvan is, bij de wet van 29 Junij 1863, n°. 38 (*Indisch Staatsblad* n°. 105), wijziging gebragt in de tariven van inkomende regten op grondstoffen, benodigd in fabrieken en werkplaatsen ten behoeve van landbouw, nijverheid en scheepbouw in Nederlandsch Indie.

(2) Ook heeft de reis, waarvan hier sprake is, het hare bijgedragen tot de in 1863 tot stand gekomen herziening van het op Java en Madura van kracht zijnde passenstelsel voor inlanders en daarmede gelijk gestelden (*Indisch Staatsblad* n°. 83).

leden: jhr. J. F. HORA SICCAMA, W. J. VAN DE GRAAFF, mr. L. W. C. KEUCHENIUS en jhr. mr. H. C. VAN DER WIJCK (1).

II. BETREFFENDE DE BETREKKINGEN TOT HET BUITENLAND.

Algemeene bijzonderheden. In de goede verstandhouding van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement tot het buitenland kwam in 1862 geene verandering. Talrijk waren wederom de diensten door dat Gouvernement aan oorlogsschepen van allerlei natien bewezen, en de onzijdigheid, welke ten aanzien der oorlogvoerende partijen in Noord-Amerika moest worden in acht genomen, leidde tot geene moeilijkheden.

Had ten vorigen jare eene ruime verstrekkings plaats gevonden van kina-planten en zaden ten behoeve van het Britsch-Indische gouvernement, met dezelfde bereidwilligheid werd in 1862 voldaan aan eene gelijke aanvraag van wege de Fransche regering. Wederkeerig ontving het Nederlandsch-Indisch Gouvernement een geschenk van kina-planten uit Britsch Indie.

Ten behoeve van het Russische marine-departement werd eene nota opgesteld over het meest in gebruik zijnde timmerhout op Java.

De uitvoering van het met Portugal gesloten tractaat nopens de grensscheiding der Nederlandsche en Portugesche bezittingen op Timor (zie het verslag over 1859, bladz. 1), kreeg haar beslag door de onderwerping aan het Portugeesch bestuur van de enclave Maubara.

Omtrent de verhouding van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement tot de op de Noordkust van Sumatra en Borneo gelegen Rijken van Atjeh en Broenai, wordt nader melding gemaakt in afdeling III van dit hoofdstuk, en aldaar onder de hoofden „Noordelijk gedeelte van Sumatra,” en „Noordelijk gedeelte van Borneo.”

Met terugzigt op hetgeen ten aanzien der consulaten in Japan laatstelijk werd medegedeeld in het verslag van 1859, bladz. 4 (2), verdient hier niet onvermeld te blijven het Koninklijk besluit van 23 Julij 1862, n°. 64, zijnde daarbij — op grond dat de in China en Japan te behartigen belangen uit hunnen aard niet langer konden geacht worden meer bijzonder Nederlandsch Indie te betreffen — de leiding der betrekkingen met de genoemde Rijken, de behandeling der zaken daartoe betrekkelijk, zoomede de aanstelling, de bevordering en het ontslag van de personen, die aldaar tot behartiging van de Nederlandsche belangen worden geroepen, opgedragen aan het Departement van Buitenlandsche Zaken.

Nadat de daartoe betrekkelijke stukken uit Nederland ontvangen waren, werd de uitwisseling der acten van ratificatie van het op 17 December 1860 tusschen Nederland en Siam gesloten tractaat (zie het vorig verslag, bladz. 4) opgedragen aan den algemeenen secretaris van het Gouvernement van Nederlandsch Indie, die tevens in last had ten aanzien van een viertal punten nog nader met de Siamsche regering te onderhandelen. De zending slaagde naar wensch. Bij de uitwisseling der acten van ratificatie, op 24 Maart 1862, werden ten aanzien der bedoelde punten, namens de wederzijdsche Regeringen, de noodige verklaringen gegeven; kostbare geschenken werden wederkeerig aangeboden en aangenomen, en ook voor het overige was de ontvangst van den gouvernements-commissaris en het hem toegevoegde personeel uiterst welwillend (3).

Door de toevoeging aan het gezantschap van den hortulanus van 's lands plantentuin te Buitenzorg (4), eenige inlandsche jagers enz., is de zending ook in het belang der wetenschap niet zonder vrucht geweest.

(1) Sedert is achtereenvolgens aan de heeren jhr. J. F. HORA SICCAMA, W. J. VAN DE GRAAFF en jhr. M. A. C. VAN DER WIJCK, op hun verzoek, eervol ontslag uit 's lands dienst verleend, en zijn in hunne plaats, respectievelijk bij de Koninklijke besluiten van 6 October 1863, n°. 79, 14 Januarij 1864, n°. 47, en 10 October 1864, n°. 30, tot leden van den Raad van Indie benoemd de heeren mr. A. LOUDON, algemeen secretaris van het Gouvernement van Nederlandsch Indie, O. VAN REES, resident van Soerabaija, en W. E. KROESSEN, kolonel der infanterie en gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Mr. A. PRINS, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 November 1864, n°. 12, op zijn verzoek eervol uit 's lands dienst ontslagen, is sedert, bij 's Konings besluit van 1 Februarij 1865, n°. 48, op nieuw tot vice-president benoemd. Inmiddels wordt in de tijdelijke vervulling van het vice-presidium bij den Raad voorzien op de wijze voorgeschreven bij art. 12 van het regeringsreglement.

(2) Zie ook het verslag over 1861, bladz. 58, en aldaar § 2 *Translateurs*.

(3) Voor bijzonderheden aangaande deze zending zij verwezen naar het verslag van den gouvernements-commissaris, afgedrukt in het *Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde*. (Deel XII, bladz. 380-592.)

(4) Vergelijk hoofdstuk K, § 3.

De benoeming van eenen consul der Nederlanden te Bangkok geschiedde bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 30 Mei 1862, n°. 2. Sedert is evenwel bij Koninklijk besluit van 4 December 1862, n°. 63, ook op de leiding enz. der betrekkingen met het Rijk van Siam eene gelijke regeling toegepast geworden, als hiervóór nopens de Chinesche en Japansche aangelegenheden is vermeld.

De afkondiging in Indie zoo van het tractaat als van de daarbij behoorende verklaringen vond plaats bij *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 20.

Ook de zaak van het tractaat der Lioekioe-eilanden (Japan) kreeg dit jaar haar beslag, door de zending derwaarts van het in de wateren van Japan gestationeerde schroefstoomschip *Vice-Admiraal Koopman* ter overbrenging van een op last van den Gouverneur-Generaal door den Nederlandschen consul-generaal in Japan onderteekenden brief, strekkende ten bewijze van goedkeuring der gesloten overeenkomst (zie het verslag over 1860, bladz. 7). Met de vereischte plegtigheden werd dit document den 11den October aan den regent der Lioekioe-eilanden ter hand gesteld, die daarover zijne tevredenheid te kennen gaf en beloofde voor de stipte nakoming der overeenkomst te zullen waken (1).

Consuls (2). Het in 't vorig verslag opgegeven aantal consulaten en vice-consulaten in Nederlandsch Indie onderging in den loop van 1862 eenige vermeerdering door de erkenning en toelating van een drietal vice-consuls van Zweden en Noorwegen respectievelijk te Cheribon, Soerabaija en Padang.

Voor het overige komt te dezer plaatse in aanmerking het besluit van den Gouverneur-Generaal van 10 Junij 1862, n°. 64, waarbij tot regel is aangenomen, dat de consulaire agenten van vreemde mogendheden in Nederlandsch Indie, voor zooverre zij geene onderdanen van het Rijk der Nederlanden zijn, van schutterlijke dienst en van alle vergoeding deswege zullen zijn vrijgesteld; en wel die van Groot-Brittannie, Belgie, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, Frankrijk, Zweden en Noorwegen, Bremen en Oostenrijk *onvoorwaardelijk*, die der andere mogendheden, voor zooveel zij aangetoond hebben, dat aan de Nederlandsche consuls in het land, welks handelsbelangen zij vertegenwoordigen, een gelijk voorrecht verleend is. Was de „onvoorwaardelijke” vrijstelling niet anders dan de opvolging van het nitdrukkelijk beding der betrokken consulaire overeenkomsten, de overeenkomsten van soortgelijken aard met Pruisen en andere mogendheden aangegaan gaven bij eene strenge, woordelijke uitlegging, tot zoodanige vrijstelling geen grond. Van daar dat de voorwaarde van wederkeerigheid werd gesteld. Ten aanzien van Pruisen was het bestaan dezer voorwaarde reeds gebleken, en werd daarom ook aan de consulaire agenten van dat Rijk al dadelijk onvoorwaardelijke vrijstelling verzekerd.

III. BETREFFENDE DE VERSCHILLENDE GEWESTEN.

Java en Madura.

Bantam. De bevolking genoot welvaart; de gezondheidstoestand liet weinig te wenschen over, terwijl de oogst der padie en tweede gewassen, met uitzondering van een drietal districten van het noorder-regentschap, welke in Februarij en Maart van overstromingen te lijden hadden, zeer gunstig uitviel.

De inlandsche hoofden — ofschoon even als de geestelijkheid wel gezind jegens het bestuur — stonden in bekwaamheid en ook in welvaart ten achter bij hunne ambtgenooten in Midden- en Oost-Java.

In den aanvang van September werden door zekeren POENGOET, een wegens ongeschiktheid ontslagen politiedienaar, die zich sedert den titel van panembahan liet geven, pogingen in 't werk gesteld om de rust te verstoren. Hij vond evenwel onder hoofden en bevolking weinig of geene aanhangers, waardoor het dan ook voor het bestuur eene ligte taak was, de weinige personen die zich bij hem aangesloten hadden onschadelijk te maken; terwijl POENGOET zelf, toen hij zich niet goedschiks wilde overgeven, door het kampongshoofd van Tjidono werd nedergeschoten. Het ware anders te verwachten geweest dat hij van zijnen kant niets onbeproefd zou hebben gelaten om zich onder de dwepzieke

(1) Zie overigens het verslag over 1861, bladz. 4, noot 3.

(2) Zie voor de sedert tot stand gekomen consulaire overeenkomst met Zwitserland, *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 112 en 1864, n°. 111, en voor die met het Groothertogdom Hessen, *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 80.

Bantamsche bevolking eene partij te vormen. Zelfs had hij zich overal reeds uitgegeven voor een aanverwant van den laatsten Sultan van Bantam.

In de formatie van het Chineesch bestuur in deze residentie werd eene wijziging gebragt. Krachtens besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 Augustus 1862, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n°. 81), houdende regeling dezer aangelegenheid voor een aantal hieronder nader te vermelden gewesten, zoo op als buiten Java, bestaat dit bestuur thans uit één kapitein en één luitenant.

Batavia. In weerwil van den voordeeligen padie-oogst was de prijs der voornaamste levensmiddelen gedurende een groot gedeelte des jaars zeer hoog. De welvaart der bevolking heeft daaronder evenwel niet geleden, daar hare verdiensten met de vermeerdering der rijstprijzen gelijken tred hielden. De talrijke klasse der koelies kon ruimschoots in haar onderhoud voorzien, zoowel in dienst van particulieren als bij de gouvernementenwerken.

Voor den handelsstand was het jaar 1862 zeer nadeelig. Niet alleen dat de in groote hoeveelheden uit Europa ontboden katoenen goederen, ten gevolge van de duurte der levensmiddelen, weinig aftrek vonden, maar ook faillissementen van Europesche en Chinesche handelshuizen oefenden een nadeeligen invloed op het crediet uit.

De geest jegens het bestuur liet niets te wenschen over. De geestelijkheid had weinig invloed.

Blijkens *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 60, werden in den loop van het jaar de landerijen Klappa-gading, Poeloe-gadoeng, Djati-negara, Klender, Pondok-bamboe en Kampong-djawa met hare onderhoorigheden van het Oosterkwartier der Ommelanden afgescheiden en bij het Zuiderkwartier ingedeeld.

Buitenzorg. Over het algemeen heerschte er in het afgelopen jaar onder de bevolking tevredenheid. De klagten, die hier en daar tegen de hoofden en landheeren werden ingebragt, waren van weinig beteekenis en werden, als zij gegrond waren, onmiddellijk opgeheven.

Het gedrag der geestelijkheid tegenover het bestuur was onberispelijk. Bij de bevolking, die over het algemeen veel godsdienstijver bezit, heeft zij grooten invloed.

De Chinezen genoten eene groote mate van welvaart. De inlandsche bevolking was in de hooggelegen streken redelijk welvarend; in de lagere streken bleef dit nog altijd in mindere mate het geval. Meestal onderscheidden de opgezetenen van landen, die aan Europeanen toebehooren, zich in dit opzigt gunstig van de bevolking der Chinesche landgoederen.

Krawang. Ofschoon hier over het algemeen, ten gevolge van den meer vadsigen aard der bevolking, weinig welvaart heerschte, ontbrak het, uit hoofde van den vrij gunstigen oogst, toch niet aan genoegzame voedingsmiddelen.

De hoofden, wier goede gezindheid niets te wenschen overliet, stonden in welgesteldheid en beschaving verre ten achter bij hunne ambtgenooten in de meer oostwaarts gelegen residentien. De geestelijkheid gedroeg zich rustig; haar invloed was gering. De bevolking gaf geene blijken van bijzondere naauwgezetheid in het waarnemen harer godsdienstpligten.

In het gemis eener bepaalde formatie van het Chineesch bestuur in dit gewest werd voorzien bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81. Dat bestuur moet dienvolgens zijn zamengesteld uit één kapitein op de hoofdplaats, en twee luitenants, waarvan de een te Tjabang en de ander te Pamanoe kan gevestigd is.

Preanger regentschappen. Welvaart werd in deze residentie bijna allerwege bespeurd. De opvolgelijke verhooging van den prijs der koffij, en de gunstige beschikking der Regering (zie het verslag over 1860, bladz. 115, 3de noot), om aan ieder huisgezin voor den aanplant van djatiehout en andere nuttige houtsoorten f 20 per bouw toe te kennen, veroorzaakten dat de bevolking belangrijke geldsommen in handen kreeg.

De rijstooogst was vrij gunstig; ook de aanplant van tweede gewassen, waaronder de tabak eene voorname plaats bekleedt, leverde goede resultaten op.

De welvaart der regenten en mindere hoofden was geheel afhankelijk van de opbrengst van den grond. Terwijl zij in sommige districten zeer wel gesteld waren, waren in andere streken, bijv. het regentschap Soekapoera, hunne inkomsten gering. Hunne stemming jegens het bestuur was allezins naar wensch. De invloed der geestelijkheid

was gering; door het houden van toezigt op tijdigen aanplant, behoorlijke waterver-
deeling, onderhoud als anderzins, bewees zij echter goede diensten bij den rijstbouw.

Cheribon. In deze residentie, waar het meer beschaafde gedeelte der bevolking zeer godsdienstig, de geringe man zeer bijgeloovig is en de geestelijkheid veel invloed heeft (in elke dessa, hoe klein ook, vond men eene moskee waar geregeld dienst wordt gedaan), bleef bij voortdoring een goede geest heerschen.

De duurte der rijst gaf geene aanleiding tot ongelegenheid. Evenwel was de handel over het algemeen niet zoo levendig als het vorige jaar. Onder de hoofden werd in den regel veel welvaart opgemerkt.

In het algemeen belang werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 54, het district Pali-manang, tot dusver behoorende tot het regentschap Madjalengka, daarvan afgescheiden en gevoegd bij het regentschap Cheribon. Eerstgemeld regentschap bestaat thans uit vijf, het andere uit negen districten.

Eene formatie van het Chineesch bestuur in deze residentie werd vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, ten gevolge waarvan dat bestuur zal zijn zamengesteld uit een kapitein en vier luitenants, waarvan één gevestigd te Indramajoe.

Tagal. Was het afgelopen jaar nadeelig voor de algemeene welvaart, de geest der bevolking jegens het bestuur liet niets te wenschen over (1). Ook hoofden en priesters gedroegen zich onberispelijk.

Het hier en daar mislukken van den rijstooft, vooral in de afdeeling Pamalang, gaf het bestuur stof tot bezorgdheid, te meer daar, ten gevolge van de sterkte droogte, de cultuur der tweede gewassen geene gunstige resultaten opleverde.

De bevolking heeft zich evenwel met naauwgezetheid van de haar opgelegde verplig-tingen gekweten, en zonder het bestuur lastig te vallen zich van het noodige weten te voorzien.

Ook hier kwam, ten gevolge van het *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, verandering in de formatie van het Chineesch bestuur, zoodat hetzelfde thans bestaat uit een kapitein en drie luitenants, die respectivelijk moesten gevestigd zijn, de kapitein en een luitenant ter hoofdplaats, en de beide andere luitenants te Brebes en te Pamalang.

Pekalongan. Ook hier was de rijstooft voor een groot gedeelte mislukt. De zeer overvloedige oogst van tweede gewassen, die in groote hoeveelheden waren aangeplant, voorzag op voldoende wijze in de behoefte.

Hoewel de hoofden voorkomend en gewillig waren, en hun gedrag in politieken zin onberispelijk was, kon van velen hunner, vooral van de dessa-hoofden, in andere opzig-ten geen zoo gunstig getuigenis worden afgelegd. Even als vroeger moesten ook nu weder verscheidenen ontslagen of crimineel vervolgd worden wegens het verduisteren van geïnde landrente. Het gedrag der geestelijkheid gaf geen stof tot ontevredenheid.

In de woningen der Chinezen kwam veel verbetering. Volgens de bij *Indisch Staatsblad*, 1862, n°. 81, vastgestelde formatie bestaat het bestuur dezer natie uit twee kapi-teins, waarvan de een gevestigd ter hoofdplaats en de andere te Batang.

Samarang. De over het algemeen gunstige rijstooft ging gepaard met een nog voor-deeliger oogst van tweede gewassen, zoodat van de in den aanvang des jaars beschik-baar gestelde som van f 20 000, ten behoeve der door herhaald misgewas geteisterde bevolking van het oostelijk gedeelte van het district Kradenan en het zuiden van het district Wirosarie (regentschap Grobogan), slechts over een bedrag van f 3814,15 be-hoefde te worden beschikt.

De hoofden gedroegen zich lofwaardig; ook de geestelijkheid, die weinig invloed had, betoonde zich onderdanig jegens het bestuur.

Het aantal schepen dat regtstreeks uit Europa de haven der hoofdplaats aandeed werd grooter. De invoer bedroeg ongeveer f 1 400 000 meer dan in 1861, de uitvoer ruim f 2 200 000 meer (2).

(1) Ter hoofdplaats heeft in October 1864 eene oproerige beweging plaats gehad. Het meerendeel der kwaadwilligen, waaronder ook het hoofd der bende, is echter met behulp der bevolking spoedig onschadelijk gemaakt.

(2) Zie nopens de in uitvoering zijnde havenwerken, hoofdstuk N, afd. V.

Ter bevordering van een meer daadwerkelijk toezigt van het Europeesch bestuur, en in het belang eener betere uitoefening der regtsbedeeling en politie, werd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 September 1862, n°. 4 (*Indisch Staatsblad*, n°. 107), ingevolge magtiging des Konings, het uitgestrekte regentschap Demak afgescheiden van de afdeeling Demak en Grobogan en gesteld onder beheer van een afzonderlijken assistent-resident, met toevoeging aan dezen van een griffier bij den op te rigten landraad en van het noodige klerken- en oppasserspersoneel.

Ook werd in den aanvang des jaars, na verkregen Koninklijke magtiging, overgegaan tot eene vermeerdering van het personeel op het residentiebureau ter hoofdplaats.

Japara. Voor de welvaart der bevolking was het afgelopen jaar niet bijzonder gunstig. Het mislukken van den rijstooft zou de ongelukkigste gevolgen hebben gehad, zoo niet de overvloedige oogst van tweede gewassen, vooral djagong en ketella, die in groote hoeveelheden waren aangeplant, het gebrek aan rijst eenigermate had vergoed.

Onder de hoofden heerschte een goede geest en ook de geestelijkheid gedroeg zich rustig. De hadji's waren meerendeels gevestigd in de rijkste districten, met name Koedoes, Majjong en Tjendjono. De dessahoofden waren welgesteld en bezaten veelal eenige artikelen van weelde. Bovendien besteedden zij veel geld voor het geven van godsdienstige feesten.

Een viertal dicht bij elkander gelegen gehuchten in het regentschap Koedoes, met name Betawoe, Simliro, Toempoek en Gengsir, tot dusver behorende tot de hoofddessa's Ternadi en Sotjo, werden, op voorstel van het plaatselijk bestuur, in den loop van het jaar daarvan afgescheiden en als eene afzonderlijke dessa erkend, onder den naam van Betawoe.

Overeenkomstig de bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, vastgestelde formatie, moet het Chineesch bestuur in deze residentie thans bestaan uit een kapitein op de hoofdplaats, en vier luitenants, respectievelijk gevestigd te Joana, Koedoes, Japara en Welahan.

Rembang. De rijstooft viel vrij gunstig uit, doch minder goed slaagden, met uitzondering der aanplantingen op hooge gronden, de tweede gewassen. Een zeer levendige handel, zoomede de vrije aanplant van tabak voor de Europesche markt, verspreidden intusschen veel welvaart onder de bevolking. De strandbewoners vonden een ruim bestaan in de vischvangst. De oprigting van het zout-etablisement te Paradessi, in het westen van het regentschap Rembang, was voor de bevolking aldaar eene belangrijke aanwinst; de arbeid daarbij verrigt werd behoorlijk betaald.

Bij de hoofden daarentegen bespeurde men over 't geheel weinig welvaart: zij leefden meerendeels zeer eenvoudig. Hun gedrag, even als dat der geestelijken, gaf geen stof tot klagen. Bijzondere invloed dezer laatsten op de bevolking werd niet waargenomen.

Blijkens het meer vermelde *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, werd ook de formatie van het Chineesch bestuur in deze residentie geregeld, en bestaat dezelve thans uit drie kapiteins, respectievelijk gevestigd ter hoofdplaats Rembang, te Lasse en te Toeban, en verder uit acht luitenants, waarvan twee gevestigd op elk der genoemde plaatsen, één te Bodjonegoro en één te Blora.

Soerabaja. In de nabijheid van het tot deze residentie behoorend eiland Bawean vertoonden zich in het begin van April zes groote en even zoo veel kleine rooverspraauwen. De aldaar gestationeerde kruisbooten en gewapende sloepen, die door den assistent-resident daartegen afgezonden werden, konden niet verhinderen dat twee vaartuigen door de roovers aangevallen en 19 van de opvarenden gedood of weggevoerd werden.

Overigens werd, hoewel de duurte der levensmiddelen ontevredenheid had kunnen opwekken, de rust in het gewest gedurende het afgelopen jaar door niets verstoord.

De hoofden gaven blijken van groote welwillendheid, en ook van de geestelijkheid werd nergens tegenwerking ondervonden. Bijzondere godsdienstijver werd niet waargenomen. Voor de welvaart van den inlander was het afgelopen jaar niet gunstig, ofschoon gelukkig de grootste duurte niet lang aanhield, en het meestal goed slagen van den oogst der tweede gewassen de bevolking voor dringenden nood bewaard heeft.

Op de hoofdplaats konden velen, zoowel bij particuliere industrielen als op de gouvernementsetablisementen, geplaatst worden.

Wegens de duurte der eerste levensbehoefden werd niet dan langzaam voortgegaan met de uitvoering der ordonnantie van 22 Januarij 1861 (*Indisch Staatsblad* n°. 1), waarbij onder andere, ter voorkoming van brandgevaar, is voorgeschreven, dat met ultimo

December 1865 alle huizen in de stad en voorsteden van Soerabaja met pannen gedekt moeten zijn. Een groot aantal ingezetenen had de verordening bereids gewillig opgevolgd. Ook de handelsstand heeft een slecht jaar gehad.

Madura. In de maand April vertoonden zich ook in den omtrek van dit eiland eenige zeeroovers. Verscheidene handelsvaartuigen werden door hen aangerand, zonder dat het hun gelukte zich daarvan meester te maken of de bemanning gevangen te nemen. Eenige visschers echter voerden zij gevankelijk weg. Een honderdtal hunner, welke bij Pabean op het eiland Kangean geland waren, werden van daar door een detachement pradjoerits verdreven. Voor het overige deden zich geene omstandigheden voor, die strekken konden om de bestaande orde van zaken te verstoren.

De inlandsche grooten betoonden zich inschikkelijk en voorkomend. Ook de geestelijkheid, die trouwens weinig invloed had, legde het bestuur geene moeilijkheden in den weg.

In den toestand der zoutmakende bevolking kwam, ten gevolge der hoogere betaling (zie het vorig verslag, bladz. 110), veel verbetering. Men trof onder hen bemiddelde lieden aan, die goede huizen en groote kudden rundvee bezaten; mannen en vrouwen droegen betere kleederen dan vroeger en maakten meer en meer werk van sieraden. Over het geheel stak de welvaart der onder 's Gouvernements regtstreeksch beheer staande afdeling Pamakassan gunstig af bij den toestand der aan de inlandsche vorsten in leen afgestane regentschappen Madura en Sumanap.

In Mei 1862 overleed de regent van Madura. Voorstellen nopens de voorziening in zijne opvolging en te gelijker tijd nopens eene meerdere inmenging in de aangelegenheden van dat regentschap, maakten bij het eind van het jaar bij het Indisch Bestuur een punt van overweging uit (1).

Volgens de nieuwelings vastgestelde formatie van het Chineesch bestuur in deze residentie (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81) bestaat hetzelfde thans uit twee kapiteins, als een te Pamakassan en de andere te Madura, en verder uit drie luitenants, respectievelijk gevestigd te Madura, te Sampang en te Sumanap.

Pasoeroean. Ofschoon de bevolking dezer residentie een moeilijk jaar doorleefde, gaf zij toch geen blijken van ontevredenheid. In de maand April steeg de prijs der rijst eensklaps van f 10,50 tot f 18 den pikol. Om in den nood, die het noodzakelijk gevolg dier duurte zijn moest, te voorzien, ontbood het bestuur eene bezending rijst van Batavia. Terwijl men deze nog wachtende was, kwam juist ter reede Pasoeroean een schip met 124 kojangs rijst. Kort nadat deze lading gelost en aan de bevolking verkocht was, arriveerde ook de van Batavia aangevoerde rijst, die daarop bij quantiteiten van 5 tot 10 katties aan de inlanders verkocht werd naar reden van f 8 den pikol.

In weerwil van den gunstigen oogst van een op aanraden des bestuurs in den oostmoeson bewerkstelligden aanplant op groote schaal van padie in het regentschap Malang, en van djagong in Pasoeroean, bleef ook gedurende het volgende gedeelte des jaars de prijs der eerste levensmiddelen hooger dan gewoonlijk.

Op den handel hadden de duurte, het algemeen heerschend geldgebrek en het gemis van credit niet bijzonder ongunstig gewerkt. De uitvoer vooral van artikelen van inlandsche industrie was zelfs veel aanzienlijker dan het vorige jaar.

Over het gedrag en den dienstijver der hoofden viel allezins te roemen. De geestelijkheid gedroeg zich rustig.

De formatie van het Chineesch bestuur in deze residentie werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, vastgesteld als te bestaan uit één kapitein en één luitenant, gevestigd ter hoofdplaats, benevens twee luitenants, respectievelijk te Bangil en te Malang.

Probolingo. In verband met de uitbreiding der particuliere nijverheid was de welvaart toenemende. Ook de inlandsche hoofden, wier gezindheid allezins goed kon genoemd worden, verkeerden over het algemeen in gunstige geldelijke omstandigheden. De invloed der

(1) Dien ten gevolge zijn in April 1863, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, voor den nieuw te benoemen regent gewijzigde voorwaarden van bestuur vastgesteld, onder andere in dier voege, dat het regt tot heffing van belastingen niet meer bij den regent maar bij de Nederlandsch-Indische Regering zal berusten. Kort na zijn optreden heeft vervolgens de nieuwe regent zich bereid verklaard, maatregelen te nemen tot handhaving van politie en rechtsveiligheid in zijn regentschap. In verband hiermede is in April 1864 eene nadere organisatie vastgesteld van het bestuur in het regentschap Madura, en is hetzelfde thans door de aanstelling van nog eenen adsisistent-resident, zoomede van eenen onder-regent, verdeeld in twee adsisistent-residentien: Madura en Sampang.

geestelijkheid was gering, daar de Madurezen, die hier het meerendeel der bevolking uitmaken, weinig godsdienstijver bezitten.

Het Chineesch bestuur is in deze residentie opgedragen aan eenen kapitein, ter hoofdplaats gevestigd (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Bezoekie. Ook hier was de stemming jegens het bestuur, zoo bij hoofden als bevolking, naar wensch. Was de Madurees, als zijnde minder onderworpen van aard dan de Javaan, niet altoos genegen om onverwijld aan de bevelen van zijn dessahoofd te gehoorzamen, voor het Gouvernement had hij een diep ontzag.

Over het algemeen was de bevolking vrij welvarend. De rijke veestapel en de ijver, waarmede de Madurezen zich op den landbouw toeleggen, hadden hierop een gunstigen invloed. Ook de aanplant van tabak en de verkoop daarvan aan de Europesche ondernemers verspreidde veel welvaart onder de bevolking.

De hoofden, hier meerendeels van minder aanzienlijke afkomst, stonden over het geheel op een vrij lagen trap van beschaving. Sommigen waren naauwgezet in de waarneming hunner godsdienstpligten, ongeacht den geringen invloed der geestelijkheid.

Het Chineesch bestuur in deze residentie wordt uitgeoefend door een luitenant, gevestigd ter hoofdplaats (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Banjoewangie. De bevolking was vrij welvarend; armoede werd nergens aangetroffen. De duurte der rijst was niet het gevolg van misgewas, maar werd veroorzaakt door den grooten uitvoer naar elders. De hoofden waren over het algemeen geschikt voor hunne betrekkingen, doch hunne welvaart was betrekkelijk gering. Ofschoon de bevolking aan hare godsdienst zeer gehecht was, maakten evenwel de geestelijken van hun nog al grooten invloed geen misbruik.

Ook hier wordt het Chineesch bestuur uitgeoefend door een luitenant, gevestigd ter hoofdplaats (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Banjoemas. De buitengewoon overvloedige oogst stelde een hoogst gelukkig contrast daar met de rampen van het vorig jaar. Evenwel werd de afdeeling Tjilatjap door eene koorts-epidemie bezocht.

Bij gemis aan artikelen van uitvoer bleef de handel te Tjilatjap, in weerwil van de gunstige ligging der havenplaats, vrij onbeduidend.

De geestelijkheid stond over het algemeen op een lagen trap van beschaving; zij had weinig invloed en gedroeg zich onderdanig jegens het bestuur.

Blijkens *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, bestaat het Chineesch bestuur in deze residentie uit een luitenant, gevestigd ter hoofdplaats.

Bagelen. Ook hier had de bevolking zich van de in 1861 plaats gehad hebbende waterramp van lieverlede geheel weten te herstellen.

In de afdeelingen Poerworedjo, Koetoardjo, Keboemen en Ambal was evenwel de gezondheidstoestand niet gunstig. Gedurende de laatste negen maanden des jaars heerschten er pokken en koortsen.

In de drie eerstgenoemde afdeelingen, waar de grond op vele plaatsen tijdens de overstroming van 1861 met eene vruchtbare aardlaag overdekt was geworden, leverden de rijstvelden een vrij overvloedigen oogst op. In de afdeelingen Ambal en Ledok en in het regentschap Karang-anjar viel de oogst minder gunstig uit, hoewel hij niet als mislukt was te beschouwen. De aanzienlijke uitvoer naar elders en de daardoor al hooger en hooger stijgende prijzen der rijst zouden ten slotte ongelegenheden hebben kunnen veroorzaken, zoo niet de cultuur van djagong als tweede gewas zeer gunstige resultaten had opgeleverd.

Hoofden noch geestelijken gaven stof tot klagten. De invloed dezer laatsten was gering.

De formatie van het Chineesch bestuur werd in den loop van het jaar ook in deze residentie nader geregeld (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81). Het moet thans bestaan uit een kapitein, gevestigd te Poerworedjo, een luitenant voor Ledok, gevestigd te Wonosobo, en een luitenant voor Keboemen en Ambal, te Keboemen.

Kadoe. Over het algemeen heerschte welvaart onder de bevolking, terwijl hoofden en geestelijken zich welgezind betoonden. De hooge prijs der voornaamste voedingsmiddelen gaf geen aanleiding tot moeilijkheden.

Ingevolge *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, bestaat het Chineesch bestuur in dit gewest uit één kapitein en één luitenant ter hoofdplaats, en uit één luitenant te Temanggong.

Djokdjokarta. De toestand der bevolking mogt over het algemeen gunstig genoemd worden. Ten gevolge van den gunstigen oogst was de in den aanvang des jaars plaats gehad hebbende stijging der rijstprijzen slechts van betrekkelijk korten duur.

De Sultan toonde veel belangstelling in alle aangelegenheden van zijn Rijk en stelde vertrouwen in het Europeesch bestuur. De verstandhouding tusschen hem en den rijksbestuurder liet eenigermate te wenschen over. Botsingen evenwel werden van beide zijden vermeden.

De pangerans hielden zich rustig. Velen hunner verkeerden in vrij bekrompen omstandigheden, hoewel door den landverhuur hunne inkomsten steeds vermeerderden.

De prins PAKOE ALAM handhaafde zich waardiglijk op het standpunt waarop hij geplaatst is. Ook hij was in het afgelopen jaar begonnen overeenkomsten aan te gaan met Europeanen voor de exploitatie van tabaksondernemingen op zijne gronden.

De naijver der hoofden en grooten was een heilzaam tegenwigt tegen schadelijken invloed der geestelijkheid.

Bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, werd de formatie van het Chineesch bestuur op de hoofdplaats vastgesteld. Het zal dienvolgens uit een kapitein en een luitenant bestaan.

Soerakarta. Terwijl de rust ongestoord bleef, was in den toestand der bevolking gaandeweg verbetering zichtbaar. De Soesoehoenan PAKOE BOEWONO IX, die den 30sten December 1861 door den resident, krachtens eene hem daartoe verleende magtiging, als opvolger van PAKOE BOEWONO VIII was uitgeroepen en voorgesteld, werd den 27sten Januarij 1862 als zoodanig door drie, daarvoor speciaal benoemde commissarissen bevestigd, nadat hij alvorens, in hunne tegenwoordigheid, eene acte van verband had verleend en op den Koran bezworen, welke acte door den Gouverneur-Generaal, bij besluit van 13 Mei 1862, n°. 3, werd goedgekeurd en bekrachtigd (1).

Bij Koninklijk besluit van 5 Junij 1862, n°. 53, werd den Soesoehoenan de rang van generaal-majoor verleend zonder bezwaar van 'slands schatkist, terwijl zijn broeder, de pangeran ARJO SOERJO ARMODOJO kort daarop, bij Indisch besluit van 15 Junij 1862, n°. 2, vereerd werd met den rang van kapitein, adjudant van den Gouverneur-Generaal.

Eenige prinszen, waaronder ook genoemde pangeran, de prins MANGKOE NEGORO en des Soesoehoenan oudste zoon, daartoe door den Gouverneur-Generaal uitgenoodigd, bragten dezen in den loop van het jaar een bezoek te Buitenzorg en Batavia.

De Soesoehoenan toonde de belangen zijns Rijks te behartigen. Door verstandige maatregelen was het hem reeds gelukt de min gunstige finantien zijns Rijks in meer bevredigenden toestand te brengen.

De in 1858 door eene wederzijds benoemde commissie geplaatste grensteekenen tusschen de Rijken van Soerakarta en Djokdjokarta werden in het afgelopen jaar door inlandsche ambtenaren, daartoe door de betrokken rijksbestuurders aangewezen, in gemeenschappelijk overleg opgenomen en vóór zoover noodig hersteld.

De rijksbestuurder en de regenten zijn in vergelijking met de gouvernements-ambtenaren van hunnen rang en werkkring ruim met land en geld bezoldigd, zonder dat zij, de rijksbestuurder alleen uitgezonderd, veel aan uiterlijk vertoon behoeven ten koste te leggen. De hoofden van minderen rang zijn niet zoo rijkelijk bedeeld, doch werden nogtans, vooral in de landen van prins MANGKOE NEGORO, voor vrij welgesteld gehouden. De resident voegt hierbij evenwel de opmerking, dat de inlandsche ambtenaren en beambten hier minder weelde ten toon spreiden dan in de gouvernements-residentien.

Met de geestelijkheid kwam het Europeesch bestuur niet in dadelijke aanraking; hare gezindheid jegens het Gouvernement liet niets te wenschen over.

Even als voor Djokdjokarta werd ook voor dit gewest de formatie van het Chineesch bestuur ter hoofdplaats bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81, vastgesteld als te bestaan uit één kapitein en een luitenant.

Madioen. Ofschoon in den aanvang des jaars, vooral ten gevolge van den uitvoer, de rijstprijzen vrij hoog gestegen waren, bestond er evenwel aan voedingsmiddelen geen gebrek, en kon ook de welvaart der bevolking gezegd worden in 1862 te zijn toegenomen. Algemeen heerschte een goede geest jegens het bestuur. Van den invloed der geestelijk-

(1) Onlangs aan de Staten-Generaal medegedeeld, en gedrukt onder n°. XXI 12 van de stukken der zitting 1864/1865.

heid merkte men weinig. De priesterschool te Tegal-sarie (afdeeling Ponorogo), welke eene zekere vermaardheid had en door leerlingen uit alle oorden van Java bezocht werd, was sedert het in Januarij plaats gehad hebbende overlijden van den kiahî Bagoes KASSAN BESSARIE, die gedurende meer dan zestig jaren aan het hoofd derzelve had gestaan, achteruitgaande.

Het Chineesch bestuur in deze residentie werd op nieuw geregeld, en bestaat thans uit één kapitein en twee luitenants voor de regentschappen Madioen en Magetan, en verder nog uit twee luitenants, de een voor de regentschappen Ponorogo en Soemoroto, en de ander voor de regentschappen Ngawie en Poerwodadie (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Patjitan. Op de hoofdplaats en in het district Lorrok nam de welvaart eenigzins toe, en was in den laatsten tijd ook in de nijverheid eenige vooruitgang merkbaar; het vertier op de passars vermeerdeerde, en zonder bemoeijenis van het bestuur werd tabak aangeplant. In de overige streken daarentegen was in den vroeger vermelden toestand der bevolking geene verbetering te bespeuren.

Onder den invloed der wisselende weërgesteldheid ontstond eene hevige koorts-epidemie, die volgens opgave 5781 personen ten grave sleepte, bij welke gelegenheid het bestuur, door ronddeeling van medicijnen, het zijne deed om de ramp zooveel mogelijk te lenigen.

De geschiktheid van vele hoofden liet vooral in de handhaving der politie vrij wat te wenschen over. De geestelijkheid, waarin de bevolking een onbepaald vertrouwen stelde, maakte jegens het bestuur geen misbruik van haren invloed.

Het Chineesch bestuur wordt gevoerd door eenen luitenant ter hoofdplaats (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Kedirie. De uitbreiding der particuliere nijverheid opende den inlander nieuwe bronnen van bestaan. Overal zag men tabaksschuren opgericht en vele woeste gronden werden ontgonnen. De welvaart nam dan ook merkbaar toe. Wel was de prijs der voornaamste levensmiddelen in den laatsten tijd gestegen, maar door de verhooging der loonen waren de inkomsten ook aanzienlijker.

Hoofden en geestelijkheid gedroegen zich onderdanig. Onder de eersten werd weinig of geen welvaart aangetroffen.

Onafhankelijk noordelijk gedeelte van Sumatra.

De onderhandelingen met den Sultan van Atjeh (bij gelegenheid van het jaarlijksch bezoek door een van Zr. Ms. oorlogsbodems der zoogenaamde perperhavens), betreffende de uitbetaling der in 't vorig verslag bedoelde schadeloosstelling wegens wederragtelijke aanhouding door het hoofd van Kloelang van vaartuigen, die de eigendom waren van gouvernements-onderdanen, leidden nog niet tot afdoende resultaten. Wel gaf de Sultan een bewijs van goeden wil door genoemden zijnen vasal te ontslaan, doch wat de geëischte betaling betreft, hierin werd hij, naar het scheen, door den min gunstigen staat zijner finantien verhinderd. Trotschheid evenwel weêrhield hem dit openlijk te verklaren.

In 't laatst van het jaar rigtte de Gouverneur-Generaal een schrijven aan den Sultan, waarin de hoop werd uitgedrukt, dat hij alsnog, zoodra het hem gelegen zou komen, de verschuldigde som aan den gouverneur van Sumatra's Westkust zou afdragen (1).

Gouvernement van Sumatra's Westkust.

De algemeen heerschende tevredenheid werd niet verstoord. Met uitzondering van de slechts in naam onderworpen landschappen, zoo als het zuidelijk gedeelte van Nias en eenige afgelegen Battaksche districten, kon het gezag allerwege voldoende gehandhaafd worden (2). De welgeslaagde rijst- en koffijooogsten oefenden een gunstigen invloed uit op de algemeene welvaart. De geest der hoofden jegens het bestuur liet niets te wenschen over. De invloed der Mohammedaansche geestelijkheid was vrij onbeduidend. Onder de nog meerendeels heidensche bevolking van Tapanolie, vooral in Groot Mandheling, won intusschen de Islam van lieverlede veld (3).

(1) Zie voorts omtrent Atjeh het lager medegedeelde onder „*Siak en onderhoorigheden*.”

(2) Zie nopens eene in 1863 plaats gehad hebbende expeditie naar Nias de 3de noot op bladz. 42 van het vorig verslag.

(3) Zie lager in hoofdstuk F bij „*Zendingen*”. Voor maatregelen in het belang van het onderwijs der Battakkers zij verwezen naar hoofdstuk J, afd. III.

In verband met den staat van ontwikkeling waarin Sumatra's Westkust verkeerde, werd het wenschelijk geacht om, met afscheiding der betrekkingen van civiel gouverneur en militair kommandant, het bestuur van dit gouvernement weder in civile handen te doen overgaan. Na verkregen magtiging des Konings werd hiertoe het noodige verordend bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 October 1862, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n°. 121). Eenigen tijd te voren (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 97) was tevens, speciaal met het oog op de behoefte die zich in de residentie Padangsche Bovenlanden openbaarde, besloten tot eene versterking van het kader der controleurs bij het binnenlandsch bestuur te dezer kuste, bestaande deze vermeerdering uit één controleur der eerste, één der tweede en twee der derde klasse.

Benkoelen.

De geest der hoofden en bevolking jegens het bestuur liet niets te wenschen over; de rijstogst viel gunstig uit; terwijl de handel binnen 'slands, ook in verband met de verbetering der wegen, aanmerkelijk vooruitging. Ter hoofdplaats en in de afdeling Mokko-mokko nam de welvaart blijkbaar toe. Eene hevige pokken-epidemie rigtte evenwel door het geheele gewest groote verwoestingen aan; het aantal slagtoffers bedroeg volgens opgave ongeveer 6000. De vaccine had hier, wegens den bij de bevolking bestaanden tegenzin, nog weinig voortgang gemaakt.

In den loop van het jaar ondernam het hoofd des bestuurs eene reis naar het eiland Engano, dat tot nog toe zelden door Europeesche schepen bezocht was. Bij die gelegenheid werd door hem te Boeroehaoc bij de aldaar gevestigde vreemde handelaren eene Nederlandsche vlag achtergelaten, ten einde bij de aankomst van vreemde vaartuigen geschen te worden.

Ter opheffing van gedurige oneenigheden tusschen den regent van Soengei-itam en de hoofden der districten Proatin-doewablas di darat en Proatin-doewablas di tepilaut, werd eerstgenoemde in 't laatst van 1862 van het bestuur over beide districten ontheven, onder bepaling, dat zij zouden vormen op zich zelf staande marga's, onder het bestuur van door de bevolking te kiezen margahoofden.

In de afdeling Mokko-mokko werd, op verzoek der hoofden, de adat op schrift gesteld en daarna der Regering aangeboden.

Bij de vaststelling der formatie van het Chineesch bestuur in dit gewest (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81) werd bepaald, dat hetzelfde zou zijn opgedragen aan een ter hoofdplaats gevestigden kapitein.

Lampongsche districten.

De in 1857 plaats gehad hebbende regeling van het Europeesch bestuur droeg bij voortdoring goede vruchten; hoofden en bevolking waren zeer met hetzelfde ingenomen; er heerschte genoegzame veiligheid van personen en goederen; de vonnissen, door de proatins gewezen, die op gezette tijden op de hoofdplaatsen der districten zitting hielden, mogten billijk genoemd worden, en de rijstcultuur breidde zich aanmerkelijk uit.

De invoer nam aanzienlijk toe; de uitvoer, ter waarde van ruim één millioen gulden, was eenigzins verminderd. Het verzamelen van boschproducten, die bij aanzienlijke hoeveelheden werden uitgevoerd, verspreidde veel welvaart onder de bevolking.

In al de districten heerschte betrekkelijk veel weelde, met uitzondering alleen van de IV Marga's, waar nog duidelijk merkbaar waren de sporen van de daar vroeger geheerscht hebbende onlusten. (Zie het verslag over 1856, bladz. 25.)

Palembang (1).

Over 't algemeen waren hoofden en bevolking welgezind jegens het bestuur, en ook de geestelijkheid, wier invloed, vooral in de bovenlanden, zeer gering was, gedroeg zich onberispelijk.

(1) In den aanvang van 1864 zijn, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings (*Indisch Staatsblad* 1864, n°. 188), bij deze residentie ingelijfd de tot dusver onafhankelijke en tusschen 's Gouvernements grondgebied geëncloveerd liggende grensdistricten Semindo, Kessam, Makakau en Blalauw met Batoe-kroh. De inlijving geschiedde op aanzoek van hoofden en bevolking, en had ten doel om voor goed een einde te maken aan de roof- en moordpartijen, welke van daaruit op 's Gouvernements grondgebied werden bedreven. Vermeerdering van uitgaven vloeide uit dezen maatregel niet voort.

Door de ijverige medewerking der hoofden werden in onderscheidene afdeelingen de wegen aanmerkelijk verbeterd, en de over het geheel zeer achterlijke landbouw meer beoefend. De welvaart begon meer en meer toe te nemen. Voor de binnenlandsche riviervaart werd een gouvernements-stoomschip ter beschikking van het bestuur gesteld.

Ter hoofdplaats en in hare naaste omstreken verkeerden handel, nijverheid en zeevaart in bloeienden toestand, doch eene hevige pokken-epidemie sleepte hier en in sommige divisien velen ten grave, zonder dat het mogt gelukken den nog tegen de vaccine bestaanden weerzin genoegzaam te overwinnen. Het vertier met de binnenlanden was vrij levendig. In de afdeeling Rawas ondervond de handel nog altijd den belemmerenden invloed van den gewezen Sultan van Djambi.

De tijdens de onlusten in 1857, 1858 en 1859 afgebrande dorpen in Lematang-oeloe en Lematang-ilier waren grootendeels weder opgebouwd; de woningen waren zelfs hechter gebouwd dan de vroegere. Alle pogingen om den hoofdmuiteling ПИРАНОЕН in handen te krijgen stuitten af op de weinige medewerking der bevolking, die vooral in de Goemai-landen hem hoogelijk vereerde.

In het ten vorigen jare bij de afdeeling Redjang ingelijfde landschap Lebong hadden eenige ongeregelde plaatsen. Eene bende kwaadwilligen vestigde zich daar, met het doel om de werkzaamheden aan den in aanleg zijnde weg te storen. Door eene uit Palembang afgezonden militaire magt werd de rust spoedig hersteld. Den 8sten Maart leden de oproerlingen bij Soeloep een gevoelig verlies: vijf aldaar gelegen versterkingen werden geslecht, en den 10den werd de versterkte doeson Peso ingenomen.

Aan eenige in de maand Junij in de marga Soengei-kroh (Moesie-ilier) gepleegde ongeregelde plaatsen door kwaadwilligen uit de Pasoemah-lebar en de Pasoemah-oeloeintang, werd door het bestuur almede spoedig een einde gemaakt.

Toen in de eerste helft des jaars de in de bovenlanden bescheiden controleur ter opvolging eener andere bestemming naar Batavia vertrok, werd hem door de voornaamste Redjangsche hoofden de wensch te kennen gegeven, om uit naam van het Redjangsche volk den Gouverneur-Generaal hunne hulde te brengen en de verzekering te geven van hunne trouw en gehechtheid, terwijl zij bovendien de hoofdplaats onzer bezittingen wenschten te zien. Aan dit verzoek werd gevolg gegeven. Gemelde hoofden werden, overeenkomstig hun verlangen, te Batavia, waar zij onder geleide van dien ambtenaar waren aangekomen, bij den Gouverneur-Generaal ter audientie toegelaten, terwijl zij bovendien bij den terugkeer naar hun land met een geschenk werden vereerd.

De Sultan en de rijksgrooten van Djambi stelden meer en meer vertrouwen in het Europeesch bestuur. De bevolking begon zich op de rijstcultuur toe te leggen, en haar gezondheidstoestand was over het algemeen gunstig. De handel ter hoofdplaats was vrij levendig en de afvoer van producten voor de Europeesche markt zeer aanzienlijk. Het gelukte den politieken agent eenige grenzen van Djambi op te nemen en in kaart te brengen.

De gewezen Sultan bemoeide zich niet met de rijksaangelegenheden.

Banka.

De bevolking mogt ditmaal niet, zoo als in 't vorig jaar, van zeeroovers verschoond blijven. In de eerste dagen van Junij, terwijl de in station zijnde stoomer afwezig was tot het verleenen van hulp aan een Engelsch vaartuig, en de kruisbooten elders in den omtrek kruisende waren, vertoonden zich namelijk een zestal rooversprauwen, die successivelijk langs de geheele oostkust de weerlooze visschersprauwen aanrandden en plunderden; terwijl de opvarenden en hier en daar ook eenige kampongbewoners als slaven werden weggevoerd. Slechts op enkele punten mogt het, door middel van langs het strand geposteerde patrouilles van gewapend kampongvolk en militairen, gelukken de roovers af te houden en op de vlugt te drijven.

Overigens troffen de bevolking geene bijzondere rampen. Het gedceltelijk mislukken van den rijsttoogst deed zich, door doeltreffende maatregelen des bestuurs, in zijne gevolgen veel minder gevoelen dan men zich aanvankelijk had voorgesteld.

Onder de Chinesche mijnwerkers, die over het algemeen onder strenge tucht moeten worden gehouden, vonden, zoo als gewoonlijk, weder eenige ongeregelde plaatsen. Deze waren evenwel niet van staatkundigen aard en werden met kracht bedwongen. De overige Chinezen, meest handelaars, schikten zich geheel naar de voorschriften en bevelen van het bestuur. Vooral onder hen, die op Banka uit inlandsche moeders geboren waren, trof men veel rustige en ordelijke lieden aan.

De meeste inlandsche hoofden waren door geboorte of opvoeding slechts weinig boven het gros der natie verheven. Intusschen droegen de vergaderingen, die onder voorzitting der administrateurs maandelijks in elk district werden gehouden voor de behandeling van alle zaken van bestuur, er veel toe bij om de hoofden voor hunnen werkring meer en meer bruikbaar te maken. De geestelijkheid stond, even als de bevolking, op een lagen trap van beschaving en had weinig invloed.

Billiton.

De geest der hoofden en inheemsche bevolking jegens het bestuur liet niets te wenschen over, terwijl de gevestigde Chinezen, meest handelaars, zich volzaam en gewillig be-toonden. Ook de vroeger weerspannige orang laut of seka's (de zoogenaamde zeebewoners) gehoorzaamden de hun door het bestuur gegeven bevelen. Wel droegen zij nog niet tot 'slands inkomsten bij, maar toch bewezen zij goede diensten als koelies of door het leveren van hout. Hoewel zij tegen langdurig werk een tegenzin hadden, kon echter het bestuur, als het veel werkvolk noodig had, of wel de Billiton-maatschappij, steeds over eenige honderdtallen van hen beschikken. In beschaving waren zij eenigzins vooruitgegaan. Vroeger zeeroovers, hielden zij zich in den laatsten tijd vooral met vischvangst bezig. Sommigen hadden zelfs huizen op het water gebouwd; geen hunner scheen evenwel lust te hebben om zich op den vasten wal te vestigen.

De landbouw stond deels door de onvruchtbaarheid van den grond, deels door de onverschilligheid der inlanders nog op een lagen trap van ontwikkeling.

De districtshoofden, die vroeger hun tijd in ledigheid doorbragten, begonnen in den laatsten tijd klapperboomen aan te planten en door het drijven van handel hunne inkomsten te vermeerderen.

In de Maleische en Chinese kampongs zag men nette huisjes verrijzen.

De formatie van het Chineesch bestuur op Billiton werd blijkens *Indisch Staatsblad* 1862, nos. 18 en 71, in dier voege gewijzigd, dat dit bestuur voortaan zal bestaan uit één luitenant.

Riouw en onderhoorigheden.

Lingga. In het onder regtstreeksch Nederlandsch gezag staande gedeelte dezer residentie heerschte in het afgelopen jaar eene groote mate van welvaart. De bevolking nam aanmerkelijk in aantal toe: niet minder dan 56 aanvragen om perceelen tot uitbreiding van de hoofdplaats werden bij het bestuur ingediend. De Chinezen gingen ijverig voort met hunne houten huizen door steenen te vervangen en land aan den zeekant te winnen. Een onvruchtbaar op eene klip gelegen stuk gronds, dat met kreupelhout bedekt was, werd in niet veel meer dan een jaar tijds in eene kampong herschapen, welke reeds een veertigtal huisjes telde, terwijl de grond voor den aanplant van vruchtdragende boomen bearbeid werd.

De algemeene staat van den handel was gunstig. Volgens de opgaven, die op de hoofdplaats, als zijnde eene vrijhaven, uit den aard der zaak niet naauwkeurig zijn kunnen, was de vaart met raschepen in vergelijking met het vorige jaar eenigzins verminderd, de praauwenvaart daarentegen toegenomen.

De kapitein der Cantonsche Chinezen, die, zoo als uit een deswege ingesteld onderzoek gebleken was, de hoofdaanlegger was geweest van den moord in 1858 (zie het verslag over dat jaar, bladz. 10) gepleegd op den kapitein der Emoijer Chinezen, werd bij politieke maatregel naar Menado verwijderd.

Om de verdeeldheid tusschen die beide afdeelingen der Chinezen voor het vervolg beter te keer te gaan is bepaald, dat de betrekkingen van kapitein der Cantonsche en der Emoijer Chinezen te Riouw zullen vervallen, en dat het bestuur over de Chinezen aldaar gevoerd zal worden door één kapitein en 4 luitenants, waarvan twee te Tandjong-pinang en twee te Sengarang zullen gevestigd zijn (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 66). Hunne bezoldiging werd geregeld bij n°. 132 van datzelfde *Staatsblad*.

De Sultan van Lingga, Riouw en onderhoorigheden scheen het bestuur van zijn Rijk nagenoeg geheel aan den onderkoning over te laten, en al zijne zorgen tot de tin-ontginning op de Karimon-eilanden te bepalen.

De concessie tot ontginning dier mijnen was in het begin van het afgelopen jaar van den primitiven concessionaris, den heer A. N. VAN DEN BERG, overgegaan op eene

maatschappij, de »Karimon-tinmijnen-maatschappij», die zich tot dat doel in Nederland gevormd had en de werkzaamheden met kracht voortzette.

De onderkoning stond geheel onder de leiding zijner aanverwanten en vertrouwelingen, die hem en zijne bevelen verachtten en zich bovendien aan ongeoorloofde handelingen schuldig maakten. Te dezer zake werd hem in zeer ernstige bewoordingen de ontevredenheid van den Gouverneur-Generaal kenbaar gemaakt.

De afgezette Sultan van Lingga, TONGKOE-MAHMOED, bleef nog steeds pogingen aanwenden om door de hulp van den oudsten Koning van Siam op den troon van Trengano geplaatst te worden. Zelfs werd hij met een Siamsch oorlogsschip derwaarts overgebracht en scheen de radja aldaar hem niet te durven weren. Het Britsch bestuur noodzaakte hem echter zijne eerezuchtige plannen te laten varen en Trengano te verlaten. Sedert scheen hij zich te Bangkok (Siam) gevestigd te hebben.

Op de eilanden in de Chinesche Zee werden drie kleine steenkolen-depôts opgericht ten dienste van de op zeeroovers kruisende stoomschepen.

Indragiri. De toestand van Indragiri was ongunstiger dan vroeger; de soetan en zijn broeder, de rijksbestuurder, waren elkander vijandig gezind.

De soetan liet het niet ontbreken aan verzekeringen, dat hij de met hem gesloten contracten in alle opzichten naleefde. In hoe verre die bewering waarheid bevatte kon niet met zekerheid gezegd worden, daar het den resident in het afgelopen jaar niet mogelijk geweest was Indragiri te bezoeken.

Siak en onderhoorigheden. In afwijking van art. 32 van het contract van 1 Februarij 1858, krachtens hetwelk in Siak een onderkoning als rijksbestuurder moet worden aangesteld, werd op verzoek van den Sultan en den rijksraad die waardigheid voor het vervolg eenvoudig aan een rijksbestuurder opgedragen, met den titel van mangkoe boemi (1).

Des Sultans jongere broeder, tongkoe SJARIEF KOESOEMA, aan wien bij de in 1860 plaats gehad hebbende afzetting van den toenmaligen onderkoning, tongkoe POETRA, al dadelijk de waardigheid van rijksbestuurder was opgedragen geworden, werd alsnu definitief tot rijksbestuurder gekozen, op welke handeling het Gouvernement de vereischte goedkeuring verleende.

Intusschen scheen tongkoe POETRA, die twee jaren in Kampar had rondgezworven, zonder evenwel iets te ondernemen waardoor de rust in Siak kon verstoord worden, nog altijd hoop te voeden om zijn broeder den Sultan te eeniger tijd op den troon te vervangen. In September 1862, toen hij wist dat de resident zich daar ter plaatse bevond, kwam hij onverwachts te Bangkalis om zijn lot te stellen in handen van de Regering. Sedert woont hij te Riouw, waar hem een onderstand van het Gouvernement is toegelegd.

In de afdeeling Siak Sri Indrapoera werd op den voet der instructie, voorkomende in *Indisch Staatsblad* 1822, n°. 29, een afzonderlijk vendukantoor gevestigd, onder bepaling, dat de betrekking van vendumeester, onder het genot van de daaraan verbonden inkomsten, zal worden uitgeoefend door den adsistent-resident aldaar (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 20).

In het eigenlijke Siak was de staat van den handel eenigzins verbeterd. 's Gouvernements etablissement te Bangkalis, dat trouwens voor den handel bijzonder gunstig gelegen is, was reeds het middenpunt geworden van eene niet onbelangrijke nederzetting van inlanders en Chinezen (2).

De Sultan bleef bij voortduring bij het bestuur aandringen op handhaving van zijn gezag in de langs de Straat van Malakka gelegen Staatjes. Want hoewel de meeste van die

(1) Het hiertoe betrekkelijk suppletoir contract van 28 Maart 1863 is aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. XXI 31 van de stukken der zitting 1864/1865.

(2) Ter verbetering van den toestand in Siak is in 1863 magtiging verleend om, bij wijze van proef en tegen behoorlijke schadeloosstelling aan den Sultan en de rijksgrouten, voor rekening van den lande over te nemen eenige in het Rijk van Siak werkende belastingen, welke maatregel sedert is bestendigd.

In verband hiermede zijn tevens de Chinezen in Siak en onderhoorigheden verklaard te zijn regtstreeksche onderdanen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en mitsdien te staan onder het onmiddellijk gezag van den resident van Riouw of van zijn vervanger in Siak (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 11).

Eene nadere regeling van het personeel voor de burgerlijke dienst in Siak en onderhoorigheden heeft plaats gehad bij Indisch besluit van 27 Maart 1864, n°. 16, ten gevolge waarvan aldaar zullen bescheiden zijn 2 controleurs der eerste, en 3 controleurs der tweede klasse (*Indisch Staatsblad* 1864, n°. 48).

Rijkjes zich van Siak onafhankelijk schenen gemaakt te hebben en ten deele door Atjeh veroverd waren, had de Sultan dien stand van zaken nimmer als wettig erkend, ofschoon hij buiten staat was geweest om zijn gezag met kracht te handhaven. Ook zijn in het contract van 1 Februarij 1858 die Rijken als onderhoorigheden van Siak erkend.

Toen nu bovendien de vorst van Langkat uit eigen beweging te Siak kwam om op nieuw den Sultan als soeverein te erkennen en zijne hulp in te roepen tegen de aanmatiging der Atjehsche grooten, besloot de Regering pogingen aan te wenden om langs minnelijken weg die Staten te brengen tot eene behoorlijke ondergeschiktheid aan den Sultan van Siak.

Om dit doel te bereiken vertrok de resident, daartoe behoorlijk door de Regering gemagtigd, en in vereeniging met eene commissie van wege den Sultan van Siak, naar Sumatra's Oostkust, ten einde zich in persoon van den stand van zaken aldaar te overtuigen en kennis van land en volk op te doen.

Bij onderzoek is hem onder andere gebleken:

dat langs de noord-oostkust van Sumatra niet minder dan 15 kleine Rijken of landschappen gelegen waren;

dat drie daarvan, met name Tanah-poetih, Bangka en Koeboe, door Siaksche hoofden bestuurd worden;

dat Panei en Bila, die een weinig verder noordwaarts gelegen zijn, wel is waar de soevereiniteit van Siak ten deele hadden erkend, maar veel liever onder het oppergezag van het Gouvernement alleen wenschten gesteld te worden;

dat de zich aan Bila aansluitende noordwaarts gelegen Rijkjes Kwaloe, Lidong, Asahan en Batoebara onder den vorst van Asahan stonden;

dat de daarop volgende Rijkjes Bedagai, Serdang en Pertjoet onder het gezag van den Sultan van Serdang stonden, die noode de soevereiniteit van Siak, maar volgaarne die van Nederland erkennen wilde (1);

dat het daarop volgende Rijk Deli onder een vrij magtigen en beschaafden vorst stond, die niet alleen aanspraak maakte op de verder noordwaarts gelegen Rijkjes Langkat en Tamiang, maar ook op Bedagai, Serdang en Pertjoet;

dat hij aanvankelijk niets van Siak had willen weten, hoewel hij volgaarne de soevereiniteit van Nederland erkennen wilde;

dat de geheele kust van Batoebara af tot Tamiang toe min of meer onder den invloed van Atjeh stond;

dat in al de bovengenoemde Staatjes, Deli en Asahan alleen uitgezonderd, veelal regeringloosheid heerschte;

dat vrij algemeen de behoefte gevoeld werd aan eene sterke beschermende magt;

dat daarom zelfs de vorst van het in het binnenland gelegen Rijkje Kota-Pinang (aan de Boven-Panei) den resident zijne onderwerping aan de Nederlandsche soevereiniteit had aangeboden, en om een Nederlandsch ambtenaar en eene Nederlandsche bezetting gevraagd had.

De resident nam daarop de erkenning der Nederlandsche soevereiniteit, die hem door Panei, Bila, Batoebara, Serdang, Deli, Langkat en Tamiang aangeboden werd, aan, ten blijkke waarvan aan vier hunner, Panei, Bila, Serdang en Deli, acten van erkenning werden uitgereikt, terwijl zij van hunnen kant, onder dagteekening van 11 (2), 16 en 22 Augustus 1862, verklaringen aflegden, waarbij de drie eerstgenoemden den Sultan van Siak Sri Indrapoera erkenden als hun vorst onder de soevereiniteit van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, terwijl Deli, eenigermate op den voet van gelijkheid met Siak, verklaarde aan dat Rijk verbonden te zijn.

(1) In de lager te vermelden acte, waarbij Serdang de soevereiniteit van Siak en Nederland erkend heeft, worden behalve Bedagai en Pertjoet ook nog Danai, Pebaengan en Padang onderhoorigheden van Serdang genoemd.

(2) Voor Panei en Bila.

Voor de overige Rijkjes bleef eene schriftelijke erkenning en verklaring nagelaten, omdat zij feitelijk onder andere vorsten stonden, of wel van hunne zelfstandigheid niet genoegzaam gebleken was.

Dit alles geschiedde in overeenstemming met de boven vermelde Siaksche commissie en werd later door de Regering goedgekeurd.

Noordelijk gedeelte van Borneo.

Omtrent Broenai vernam het Gouvernement niets bijzonders. De verhouding met Serawak was naar wensch. Had er al een enkele sneltogt plaats, het was volstrekt onzeker dat zich daaraan Serawaksche Dajjaks hadden schuldig gemaakt.

Het Serawaksche stoomschip *Rainbow* behaalde in de maand Mei eene overwinning op verschillende rooversprauwen, en verlostte een aantal slaven, van welke het eenigen, die in den Nederlandschen Archipel te huis behoorden, naar Sambas overbragt. Aan den gezagvoerder van genoemd vaartuig werd hiervoor van regeringswege een geschenk uitgereikt.

Wester-afdeeling van Borneo.

De stand van zaken in deze residentie was vrij gunstig; buitengewone maatregelen tot handhaving van rust en orde behoeften niet genomen te worden. Overal, maar vooral in die streken waar ons gezag het langst gevestigd is geweest, met name Sambas en Pontianak, heerschte eene goede verstandhouding tusschen het bestuur aan den eenen en de inlandsche bevolking en hare vorsten aan den anderen kant. De Chinezen werden meer en meer met ons bestuur ingenomen. Nieuwelingen kwamen er weinig aan.

De oogst viel gunstig uit; de goudproductie echter scheen afnemende. De visscherij, waarin een groot gedeelte der bevolking haar bestaan vindt, leverde goede resultaten. Het inzamelen van rottan, was, dammer, vogelnestjes, gom, boombast enz. was vooral het werk van Maleijers. Ook legden velen hunner zich ijverig toe op de overzeesche prauwenvaart, terwijl zij de kustvaart deelden met de Chinezen, door welke laatsten overigens ook in de eerste plaats zoowel de mijn- en landbouw als de voornaamste ambachten beoefend werden. De Boeginezen hielden zich, behalve met de scheepvaart, ook nog op groote schaal met den aanplant van padie en klapperboomen bezig. Velen hunner trokken daaruit aanzienlijke voordeelen. Onder de Dajjaks trof men geene industrie hooftgenaamd aan; hunne welvaart was nog zeer gering.

Voor de Chinezen, niet tot de vroegere kongsi-besturen behoorende, werd eene nieuwe organisatie van bestuur vastgesteld (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81). Dienvolgens bestaat het bestuur dezer natie:

voor de afdeeling Sambas, uit een kapitein en een luitenant, beiden ter hoofdplaats Sambas gevestigd;

voor de afdeeling Mampawa, uit een kapitein, ter hoofdplaats Mampawa;

voor de afdeeling Pontianak, uit drie kapiteins en twee luitenants, allen gevestigd ter hoofdplaats Pontianak;

voor de afdeeling Landak en Tajan, uit een kapitein, ter hoofdplaats Tajan;

en voor de afdeeling Sintang en onderhoorigheden, uit drie kapiteins en drie luitenants, waarvan de drie eersten gevestigd te Sangouw, Soengei-aja en Sintang, en de drie laatsten te Balei-karangan, Sekadouw en Sintang;

een en ander met bepaling dat de hoofden, die reeds vroeger boven deze formatie waren aangesteld, of die een hooger titel voerden dan met deze formatie was overeen te brengen, hunne betrekkingen of titels zouden behouden.

Met opzigt tot de vier onderdeelen van dit gewest Pontianak, Sintang, Sambas en Montrado, valt overigens nog het volgende aan te teekenen:

Pontianak. Op verzoek van den Sultan werd in den aanvang des jaars aan diens oudsten wettigen zoon en vermoedelijken troonsopvolger van gouvernementswege de titel van pangeran ratoe verleend, met den naam van PAKOE NEGARA, onder bepaling dat hij eerst op zijn 16de jaar en als hij dan de noodige geschiktheid daartoe zou bezitten, deel zou nemen in de behandeling der zaken van het bestuur. Reeds legde hij veel ijver in zijne

werkzaamheden ten residentie-kantore aan den dag. Het aantal hadji's vermeerderde jaarlijks. Hoewel zij bij de bevolking en den Sultan zeer gezien waren, moesten velen hunner toch handenarbeid verrigten om hun levensonderhoud te vinden. Neiging om zich in Mandhor te vestigen schoon bij de Chinesche nieuwelingen niet meer te bestaan; de grond leverde te weinig op.

Van de afdeeling Mampawa wordt gezegd dat de panembahan zich veel moeite gaf om de bevolking tot het doen van koffijplantingen aan te moedigen, in welke pogingen hij evenwel nog luttel geslaagd was.

De geestelijkheid had onder de Maleische bevolking wel eenigen invloed, doch zij misbruikte dien niet. Een voorgenomen sneltogt der Dajaks tegen Landak werd door het bestuur verhinderd.

In Koeboe was de welvaart niet achteruitgaande. De producten des lands werden te Pontianak ter markt gebragt. De jang di pertoean van dit Rijkje voegde zich geheel naar de inzigten en wenschen van den Sultan van Pontianak.

In den toestand der Rijkjes Landak, Tajan en Meliouw kwam weinig verandering; het aantal Chinezen vermeerderde met een zeventigtal. De geestelijkheid had weinig invloed.

Omtrent de zuidelijke afdeeling, bestaande uit de Rijkjes Simpang, Soekadana en Matan, wordt aangeteekend, dat de welvaart der bevolking gering was. Alleen Matan, welks vorst zich door meerdere geschiktheid gunstig van zijne ambtgenooten onderscheidt, maakte hierop eenige uitzondering (1).

Sintang (2). Over het algemeen was het in deze afdeeling vrij rustig; in de afdeeling Kajan, waar de vroeger geheerscht hebbende verwickelingen ten vorigen jare tot een gewenscht einde werden gebragt, was de heerschende geest zelfs uitmuntend te noemen. Hier en daar werden nog wel eens koppen gesneld, maar op verre na niet in die mate als vóór 1861. Welvaart bestond hier weinig of niet, evenmin gebrek.

Sambas en Montrado. De Sultan en vooral de Sultan-moeda onderscheidden zich gunstig van hunne ambtgenooten in de andere Maleische landen. In het Montradosche nogtans, waar de Sultan door een gecommiteerde vertegenwoordigd wordt, worden de Dajaks gezegd met hem en zijne rijksgrootten weinig ingenomen te zijn. Hij kwam dan ook in geene andere aanraking met hen, dan voor zoover het innen der belasting daartoe aanleiding gaf.

Betreffende de in 1860 (zie het verslag over dat jaar, bladz. 15) gevormde districten Pamangkat en Seminis (Sambas) wordt vermeld gevonden, dat in het eerstgemelde veel welvaart heerschte en het aantal Chinezen vermeerderde; doch dat dit niet het geval was in Seminis, doordien het goudgraven minder begon op te leveren.

Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo.

In de afdeeling Tanahlaut werd de rust niet verstoord; alleen hadden de strandbewoners hier en daar nog al van zeeroovers te lijden. Ook in de afdeeling Bandjermasin en Kween, waar de hoofden zich volgamer betoonden dan vroeger, bleef het gezag behoorlijk gehandhaafd. In het Martapoerasche, waar in de eerste helft des jaars de bevolking eenigzins in gisting was geraakt door de komst van pangeran HIDAJAT en zijne kort daarop gevolgde vlugt, heerschte in de laatste maanden van 1862 overal rust.

De onderwerping van gemelden pangeran (van wien meer bijzonder werd melding gemaakt in het regeringsverslag over 1859, bladz. 13) en de bij ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 19 October 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 119) uitgevaardigde amnestie, hadden daarop een gunstigen invloed uitgeoefend. Ofschoon ook in de afdeeling Amoenthaj van de zijde der hoofden nog weinig medewerking werd ondervonden, en de bevolking nog niet aan geregelde wetten gewoon was, hadden niettemin de vroegere woelingen voor orde en rust plaats gemaakt. Alleen het landschap Alaj maakte hierop eene uitzondering; bij herhaling moest hier de rust door het zenden van patrouilles ge-

(1) De in 1861 met deze drie Rijkjes gesloten contracten (zie het vorig verslag verslag, blz. 16), zijn aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. XXI van de stukken der zitting 1864/1865.

(2) De jongste gebeurtenissen in deze afdeeling zijn van genoegzame bekendheid om te dezer zake niet vooruit te loopen op de mededeelingen in het verslag over 1864.

handhaafd worden. Even als het vorige jaar bleef het in de districten Bekompaj, Mengkatip, Siong, Pataij en Awang vrij rustig, terwijl de bevolking der meer noordwaarts gelegen gewesten nog steeds in opstand was. De ten zuiden van Mengkatip gelegen districten hadden nog veel van den vijand te lijden, en in de laatste helft van het jaar werden aldaar nog een aantal kampongs afgehoopen en vernield door rooverbenden, die uit de Boven-Doeson menigvuldige strooptogten ondernamen. Bij de uitvaardiging der boven bedoelde amnestie werd dan ook de Boven-Doeson, als nog in staat van gewapend verzet tegen de Regering verkeerende, van dit genadebetoon uitgesloten. De personen, die van de amnestie werden uitgesloten, waren: ANTASARIE en zijne zonen, DEMANG LEHMAN, AMIN OELLAH, SOEROPATTIE en zijne zonen, KIAI DJAJA LALANA, mitsgaders GOESTI-KASSAN en zijne zonen. Aan hen werd, bij vrijwillige overgave, hoogstens lijfsbehoud verzekerd.

Ook de bovenstreken van de Grootte en Kleine Daijak werden bij herhaling in onrust gehouden door gewapende benden en weerspannige goesti's, die alles in het werk stelden om de bevolking, vooral die der Boven-Kapeoas, tot hunne zaak over te halen. Deze had evenwel voor goed de partij der opstandelingen verlaten. Zelfs verdreven de bewoners van de Boven-Kapeoas in Augustus uit eigen beweging een oproerigen goesti, die zich te Kwala Koewatan wilde gaan vestigen, en wezen al zijne verdere aanzoeken daartoe van de hand.

De hoop die men bij den aanvang van het jaar gekoesterd had, dat namelijk de Kahajan een tijdperk van rust te ontmoet zou gaan, werd niet verwezenlijkt. Eenige goesti's, die zich in het laatst van 1861 onderworpen hadden, vertrokken na het afleggen van den eed, naar de Boven-Kahajan om hunne achtergelaten betrekkingen en goederen af te halen. Zij kwamen evenwel niet terug en begonnen, met verbreking van hunnen eed, weldra op nieuw met de opstandelingen te heulen en de bevolking der bovenstreken uit te plunderen (1).

De verdere bijzonderheden nopens den toestand der verschillende hiervóór genoemde afdeelingen vermeld gevonden, komen op het volgende neder:

Terwijl in de afdeeling Bandjermasin en Kween, in verband met de bevordering van het handelsverkeer, de welvaart aanmerkelijk toenam, was daarentegen de toestand der bevolking in de afdeelingen Tanahlaut en Martapoera vrij ongunstig, deels door het mislukken van den rijstooft, deels doordien zich nog de gevolgen van den oorlog deden gevoelen. Van de zijde des bestuurs werd dan ook in de beide afdeelingen het noodige gedaan om de bevolking in hare behoeften te ontmoet te komen, zoo door het verstrekken van padie als door niet-invordering van belastingen. Intusschen was de handel in de Tanahlaut levendiger dan vóór den aanvang der onlusten. In de afdeeling Amoenthaj verkeerde de bevolking ten gevolge van den oorlog almede in armoedige omstandigheden, en zag zich het bestuur ook hier, gelijk in meerdere streken, genoodzaakt tot eene tijdelijke verligting der belastingen.

Eene tusschen Kotta-waringin en het tot de Wester-afdeeling van Borneo behoorende Rijkje Matan hangende quaestie omtrent het bezit van het landschap Bagintji werd door eene van weerszijden benoemde commissie in dier voege beslist, dat de Daijaks aan de oostzijde van het waterscheidend gebergte als aan Kotta-waringin onderhoorig beschouwd zijn, en daarentegen zij, die ten westen daarvan gevestigd waren, als onderdanen van Matan.

Met betrekking tot de Rijkjes het oostelijk deel van dit gewest uitmakende, valt het volgende te vermelden:

Terwijl de vorst van Lautpoeloe onder zware verdenking lag van met de opstande-

(1) Volgens de in den laatsten tijd ontvangen berigten kon de opstand, met uitzondering alleen van de Boven-Doeson, welke streek nog altijd door SOEROPATTIE en zijne benden werd verontrust, zoo goed als geëindigd worden beschouwd. De hier en daar nog omzwervende opstandelingen kwamen van lieverlede in onderwerping.

AMIN OELLAH en DEMANG LEHMAN, twee der voornaamste opstandelinghoofden, zijn inmiddels onschadelijk gemaakt; de een is in November 1863 in onderwerping gekomen en vervolgens naar Java verbannen; de ander is in Februarij 1864 gevat, en ingevolge vonnis van den krijgsraad ter dood gebragt. Ook GOESTI-KASSAN en de zich noemende sultan KOENING (de laatste bekend wegens het aandeel dat hij aan het uitbreken van den opstand heeft gehad) zijn in 1864 den onzen in handen gevallen en te regt gesteld. De zonen van ANTASARIE hadden aan hun voornemen om in onderwerping te komen (zie het vorig verslag, bladz. 17, noot 2) tot dusver nog geen gevolg gegeven, en zelfs doen de jongste berigten hunne goede gezindheid betwijfelen. Het gerucht van het overlijden van ANTASARIE had zich bevestigd.

De voorgenoemen troepen-vermindering heeft in den loop van 1864 successievelijk plaats gehad.

lingen te hebben geheuld en bovendien in meerdere of mindere mate den zeeroof scheen te begunstigen, gaven daarentegen de radja van Pegatan en Koesan en de vorst van Sambanban, zoomede de nog minderjarige Sultan van Koetei (1) en zijne voogden bij voortdoring blijken van welgezindheid jegens het Gouvernement. De diensten van den radja van Pegatan waren zelfs zóó gewichtig, dat hij zich daardoor eene benoeming tot ridder der Militaire Willemsorde 4de klasse verwierf. Wegens het overlijden van den vorst van Batoe-litjin en de ongeschiktheid van diens broeder om als opvolger op te treden, was evengemelde radja voorloopig ook met het bestuur over dat Rijkje belast geworden. Tot nadere regeling zijner verhouding tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, was met hem op 22 November 1861 een nieuw contract gesloten, hetwelk dit jaar bij besluit van 7 Augustus 1862, n°. 29, door de Gouverneur-Generaal werd goedgekeurd en bekrachtigd.

De pangeran moeda, die het bestuur voerde over de Rijkjes Bankalaän, Tjingal en Menoengal, en die in der tijd verzuimd had van zijne komst aan het bestuur aan het Gouvernement kennis te geven, was eerst ten vorigen jare tot hoofd der genoemde Rijkjes benoemd geworden. Bij die gelegenheid werd hem tevens vergunning verleend om in zijn Rijk kolen te delven, van welke exploitatie vooral ook de vorst van Lautpoeloe werk maakte. In den loop van 1862 evenwel werd bij, ofschoon nog in Januarij tijdens zijn verblijf te Bandjermasin een aantal hoofden door hem tot onderwerping aan het Gouvernement waren overgehaald, ter zake van oneerbiedig gedrag en het weigeren om eene instructie te onderteekenen, door den resident in zijne waardigheid geschorst en naar Soerabaija opgezonden, terwijl in zijne plaats tot waarnemend vorst van meergemelde drie Rijkjes voorloopig werd aangesteld het hoofd van Mandawé.

Het Gouvernement bepaalde nogtans dat bedoelde pangeran moeda weder in zijne waardigheid zou hersteld worden, zoo hij slechts naar Bandjermasin ging en den resident vergiffenis vroeg voor het onbehoorlijk gedrag, waaraan hij zich tegenover dezen had schuldig gemaakt (2).

Ook de Sultan van Pasir had tot dusver hij herhaling teekenen van weerspannigheid gegeven. In 1862 liet hij zich evenwel bewegen om naar Bandjermasin op te komen, alwaar door hem op 22 Junij een nieuw contract met het Gouvernement werd ondertekend en beëdigd, hetwelk vervolgens door den Gouverneur-Generaal bij besluit van 28 November 1862 werd goedgekeurd en bekrachtigd (3).

Aan den vorst van Tjantong en Boentar-laut werd eene nieuwe acte van aanstelling uitgereikt, in plaats van eene in 1845 uitgereikte, die in het ongereede was geraakt. Eene nieuwe instructie werd tevens door hem ondertekend en beëdigd. Gezamenlijk met den vorst van Sampanahan, bragt hij dit jaar een bezoek ter hoofdplaats.

Van de drie in het landschap Berou gelegen Rijkjes Sambalioeng, Goenoeng-taboer en Boeloengan kon niets van eenig aanbelang worden medegedeeld.

Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Op eene enkele lager te vermelden uitzondering na, heerschte in de gouvernementslanden gedurende 1862 eene gewenschte rust. Ofschoon ten gevolge van de sterke droogte de padie-oogst ongunstig was en door het aanplanten van djagong en oebie in de behoefte aan voedingsmiddelen moest worden voorzien, genoot de bevolking eene zekere mate van welvaart, en onderscheidde zich daardoor gunstig van de bewoners der niet onder regtstreeksch bestuur staande landen. Ook bleef zij verschoond van kwaadaardige ziekten.

In den loop van 1862 werd, na verkregene magtiging des Konings, eene nieuwe organisatie van het bestuur in dit gouvernement vastgesteld, welke nog vóór het einde des jaars in werking trad, en waarvan de kosten werden bepaald op een gezamenlijk bedrag van f 169 638 'sjaars (*Indisch Staatsblad* 1862, n°s. 76, 153 en 157).

(1) Het in 1863 met den Sultan van Koetei gesloten contract is aan de Staten-Generaal medegedeeld, en gedrukt onder n°. XXI 30 van de stukken der zitting 1864/65.

(2) Naardien hij zich sedert tot deze stappen bereid heeft verklaard, is hem in April 1864 vergund naar zijne landschappen terug te keeren, en is het hoofd van Mandawé eervol van de verdere waarneming van het bestuur over dezelve ontheven.

(3) Het contract is, te gelijk met eenige daarin in 1863 gebragte wijzigingen en bijvoegingen, aan de Staten-Generaal medegedeeld, en gedrukt onder n°. XXI 26 en 27 van de stukken der zitting 1864/1865.

Op de hoofdplaats (1) was de stand van zaken zeer bevredigend. Handel en scheepvaart verspreidden welvaart onder de bevolking. Ook in het Tellosche en op de Spermonde-eilanden gingen de zaken naar wensch. Eene grensquaestie tusschen Malolo en Polombanking, die zich in het laatst van 1861 had voorgedaan, werd in het begin van 1862 geregeld. Van zeeroof in dit gedeelte van Straat Macassar werd ditmaal niets vernomen.

In de Noorderdistricten was de stand van zaken naar wensch. Tusschen het bestuur en de hoofden in de bergregentschappen bestond eene goede verstandhouding (2). Een aan die regentschappen grenzend district, met name Patoekoe, dat vroeger onder Goa gestaan had, doch zich tijdens den Goaschen oorlog van dat Rijk had losgescheurd en thans uit 8 negorijen bestond, was op nadrukkelijk verzoek, zoo van den aroe als van de zijde der bevolking, in 't laatst van 1862 onder bestuur van het Gouvernement gesteld en bij de afdeeling Noorderdistricten ingelijfd, nadat de vorst van Goa verklaard had op hetzelfde geene aanspraak te maken.

De ten vorigen jare vastgestelde regeling van bestuur in de nieuwelings gevormde afdeeling Oosterdistricten (zie het vorig verslag bladz. 18) trad in April in werking. Moeijelikheden in de erkenning van 's Gouvernements gezag werden alleen ondervonden in de districten Manipi en Toeroengan, welke hoofden bij voortduring weigerachtig bleven om aan de hen gedane oproeping naar Balangnipa of Macassar gehoor te geven. Vredelievende pogingen en zelfs de bedreigingen van een derwaarts afgezonden gecommiteerde bleven zonder gevolg; integendeel werd de gecommiteerde zwaar beleedigd en ontkwam hij ter naauwernood aan het gevaar van vermoord te worden. Bovendien trachtte de weerspannige hadat ook het gouvernements-district Lamatti tot gelijk verzet over te halen.

Ten einde aan een en ander door kracht van wapenen een einde te maken, vertrok in April de gouverneur met eene vrij sterke militaire magt over Balangnipa naar Manipi, terwijl de vorst van Goa zich met eene aanzienlijke magt over land naar de onder zijn gebied staande landschappen Soeka en Balasoeka begaf, welke gezegd werden Manipi en Toeroengan in hun verzet tegen het Gouvernement te stijven.

Alvorens de toevlugt tot geweld te nemen, wilde de gouverneur den hadat en den aroe nog eens, voor het laatst, tot onvertraagde onderwerping op krachtige wijze aansporen. Tot dat einde begaf zich de gecommiteerde nogmaals naar Manipi en slaagde thans in zijne zending zoo volkomen, dat hij reeds den volgenden dag terugkwam, vergezeld van den aroe en den geheelen hadat van de oproerige districten, en onder medevoering van alle rijksornamenten. Het hoofd van den hadat vroeg uit naam van aroe MANIPI vergiffenis en beloofde in den vervolge aan 's Gouvernements bevelen gehoorzaam te zullen zijn. Die vergiffenis werd verleend, doch tevens werd aan de inwoners eene koffijbelasting opgelegd (3).

De bevolking van Soeka en Balasoeka werd door den Koning van Goa getuchtigd en haar voornaamste hoofd opgezonden naar Macassar, van waar hij later door de Regering naar Tjiandjoer werd verbannen.

De troepen hadden weldra den terugtocht aangenomen en keerden reeds den 16den April in het garnizoen te Macassar weder. Niet alleen was het doel van hun uiterst moeijelijken togt ten volle bereikt geworden, maar ook hunne spoedige verschijning in eene streek, welke de bevolking tot nog toe voor eene expeditie ongenaakbaar achtte, had in het algemeen een gunstigen indruk gemaakt. Sedert is de rust in Manipi en Toeroengan niet weder verstoord geworden.

Omtrent de afdeeling Zuiderdistricten kan slechts vermeld worden, dat op het bezit van zekere daartoe behoorende kampong aanspraken werden gemaakt, zoowel door de vorstin van Sanraboni als door den gewezen vorst van dat Rijkje, doch dat beider aanspraken bij een deswege ingesteld onderzoek waren gebleken ongegrond te zijn.

Tusschen de afdeeling Bonthain en het Rijk van Goa kwam eene grensregeling tot stand, ten gevolge waarvan de topographische opname dier afdeeling kon worden ten einde gebragt.

De afdeeling Saleijer werd in Mei door den gouverneur bezocht, bij welke gelegenheid

(1) Zie voor de uitvaardiging eener politiekeur tot toegang van amok-partijen hoofdstuk E, afd. II, § 4 van dit verslag.

(2) In den laatsten tijd liet de houding dezer regenten te wenschen over. Om hieraan een einde te maken, is in October 1864 eene militaire vertooning noodig geweest, welke, zonder tot vijandelijkheden aanleiding te geven, al dadelijk gewenscht gevolg had.

(3) Zie hierover nader hoofdstuk L, afd. 2, § 5d.

de bevolking van het eigenlijk Saleijer bleek welgesteld te zijn, doch daarentegen de toestand op Bonerate minder gunstig bevonden werd.

In Boni, Taneite, Paréparé (onderhoorigheid van Sidenring), Laiwoei, Kajeli (bestaande uit Towaili, Palos en Dongala) en Tontoli, werd het Gouvernement behoorlijk geëerbiedigd en werden de gegeven bevelen goed nageleefd.

In Boni heerschte weder eene min goede verstandhouding tusschen den leenvorst en den tomilalang (rijksbestuurder), ten gevolge waarvan de eerstgenoemde den tomilalang op zijn verzoek uit zijne betrekking had ontslagen. Daar bij dit ontslag niet gelet was op hetgeen dienaangaande het contract voorschrijft, vertrok in Junij een gouvernements-ambtenaar naar Boni om zoo mogelijk eene verzoening te bewerkstelligen en de zaken weder op een gewenschten voet te brengen. Dit gelukte. De tomilalang aanvaardde wederom zijne betrekking en de vrede tusschen hem en den vorst was hersteld. Laatstgenoemde beweerde zelfs niet geweten te hebben, dat hij door het ontslaan van den tomilalang eene der bepalingen van het contract geschonden had, en verzocht daarvoor verschooning. In December, toen het leenrijk door den gouverneur bezocht werd, schenen de vorsten en de tomilalang geheel met elkander verzoend te zijn.

Vande overige der genoemde Staatjes kon niets van aanbelang worden medegeeld, dan alleen dat van regeringswege aan de vorstin van Taneite eene gouden medaille met keten werd uitgereikt, als belooning voor de door haar betoonde hulp en medewerking bij gelegenheid van de topographische en statistische opname van haar Rijk (zie het vorig verslag, bladz. 96).

Onze verhouding tot de overige Staatjes van Celebes mogt over het algemeen gunstig genoemd worden. Met den vorst van Goa werd eene goede verstandhouding onderhouden, zelfs vergezeld hij den gouverneur op eene reis naar de Zuiderdistricten en later naar Boni.

De besturen van de drie Rijkjes Binamoe, Bankala en Laijkan, te zamen de Torathealanden uitmakende, kwamen in Februarij te Macassar om den nieuw opgetreden gouverneur te begroeten en diens goedkeuring te verzoeken op de door hen gedane keuze tot vervulling der opengevallen waardigheid van vorst van Laijkan. Bij die gelegenheid werden onder dagteekening van den 10den dier maand met genoemde Rijkjes nieuwe contracten gesloten, welke vervolgens door den Gouverneur-Generaal, bij besluit van 25 Junij 1862, n°. 1, werden goedgekeurd (1).

De vorst van Sopeng, die het Gouvernement zeer genegen was, had de waardigheid van datoe nedergelegd, omdat de hadat aan zijne bevelen geen genoegzaam gehoor gaf. Ofschoon bij een in Julij plaats gehad hebbend dienstbezoek gebleken was, dat aan deze aftreding slechts een tijdelijk karakter moest worden toegekend, was evenwel bij het eind van het jaar in den stand van zaken nog geen verandering gekomen.

In Loewoe had de plegtige uitreiking plaats van het in September 1861 met dat Rijk gesloten en in December daaraanvolgende door de Regering bekrachtigde contract (2).

Pogingen om Wadjo, met welk Rijkje sedert 1670 nimmer een contract was gesloten, tot het aangaan eener nieuwe overeenkomst te bewegen, waren tot nog toe vruchteloos gebleven. De vorst van Sidenring, die een broeder is van den Wadjoschen vorst, scheen tot het verijdelen van die pogingen veel bij te dragen.

Aangaande Sanraboni, Barroe, Sidenring, Rappang, Sawitto, Soepa en Alietta, welke vijf laatste Staatjes het bondgenootschap Adja-Temparang vormen, valt alleen te vermelden, dat de vorst van Sidenring, die aan het hoofd staat van de Adja-Temparang, verzuimde om naar Macassar op te komen, ten einde de brieven van den Gouverneur-Generaal in ontvangst te nemen en den gouverneur geluk te wenschen met de aanvaarding van het bestuur. Nadat hem echter zijn verzuim herinnerd was geworden, werd van zijnentwege het bericht ontvangen, dat hij nog steeds door ziekelijken toestand verhinderd werd, doch dat hij voornemens was zijnen oudsten zoon naar Macassar af te

(1) Aan de Staten-Generaal medegegeeld en gedrukt onder n°. XXI 13, 14 en 15 van de stukken der zitting 1864/1865.

In 1863 zijn met Binamoe en Bankala verwikkelingen ontstaan, van welke beslechting reeds is melding gemaakt in het vorig verslag, bladz. 19, noot 2, en welke geleid hebben tot de inlijving dier Rijkjes bij 's Gouvernements regtstreeksch gebied; een maatregel die voor 's hands geen bijzondere voorziening vereischte, daar beide landschappen, als tusschen de Zuider- en Oosterdistricten geëncleaved liggende, met de voorhanden zijnde middelen van bestuur kunnen worden beheerd. In Augustus 1864 is een gedeelte der bevolking van Binamoe door opruijing van zekeren kwaadwillige andermaal tot verzet gebragt. De rust heeft echter spoedig hersteld kunnen worden.

(2) Medegegeeld en gedrukt als voren. (Zie n°. XXI 6.)

vaardigen, die dan ook in Augustus, vergezeld van den hadat van Sidenring, den Gouverneur hulde kwam brengen en de voor den vorst bestemde brieven in ontvang nam.

Met uitzondering van de welgezinde Staatjes Madjene, Mamoedjoe en Tappalang, was de verhouding tusschen het Gouvernement en de overige Mandharsche Rijkjes in den laatsten tijd niet naar wensch. Voornamelijk maakten zij zich schuldig aan strandroof en menschenhandel, zonder dat de door den gouverneur van Celebes ingebragte vertoogen daartegen iets mogten baten. Ook hadden zij onderling herhaaldelijk oneenigheden. Ten einde aan deze overtredingen een einde te maken, werd eene commissie naar Mandhar gezonden tot het overbrengen van manifesten aan de vorsten van Balanipa, Pamboang, Tjinrana en Binoang, waarin die Rijken met eene tuchtiging werden bedreigd ingeval zij geene genoegdoening gaven en te Macassar vergiffenis kwamen verzoeken. Hieraan werd door allen terstond voldaan door het zenden van gevolmagtigden, met uitzondering echter van Balanipa; terwijl de nieuw gekozen vorst van Mamoedjoe zelf te Macassar verscheen en met den gezamenlijken hadat verzocht een nieuw contract met het Gouvernement te mogen aangaan. Van deze gelegenheid werd gebruik gemaakt om ook met de andere Mandharsche Rijken nieuwe en naar de tijdsomstandigheden gewijzigde contracten te sluiten, hetgeen echter met Balanipa eerst geschiedde nadat eene militaire vertooning in dat Rijk, dat als het ware aan regeringloosheid was overgegeven, had plaats gevonden, en dien ten gevolge, schoon op vreedzame wijze, het regelmatig bestuur hersteld was geworden. Deze verschillende overeenkomsten, waarvan die met Tjinrana, Binoang, Madjene en Pamboang de dagteekening dragen van 14 October 1862, die met Tappalang en Mamoedjoe de dagteekening van den 31sten dier maand, en het contract met Balanipa de dagteekening van 6 December 1862, zijn sedert (bij besluit van 24 Maart 1863 n°. 1), door den Gouverneur-Generaal goedgekeurd en bekrachtigd (1).

Met de Rijkjes Toradja en en Masering-poeloe, over welk laatste de vorst van Sidenring gezegd wordt eenig gezag uit te oefenen, kwam het bestuur niet in aanraking.

Onze verstandhouding met Bima liet niets te wenschen over, terwijl ook de vorsten van Soembawa, Dampo en Sangar behoorlijk aan hunne verplichtingen voldeden.

Aan den Sultan van Boeton werd van regeringswege een gouden penning met keten uitgereikt, ten blijke van 's Gouvernements tevredenheid over de door hem aan den dag gelegde goede gezindheid, zoowel bij het oprigten in zijn Rijk van steenkolenloodsen als bij het redden en verplegen van schipbreukelingen.

Gouvernement der Molukken.

Residentie Amboina (2). Orde en rust werden gedurende 1862 in deze residentie niet gestoord.

Met de onderwerping van Waisamoe eindigden op het eiland Ceram de sedert 1860 geheerscht hebbende onlusten (3).

De gezondheidstoestand kan over het algemeen bevredigend genoemd worden. De Mohammedaansche geestelijkheid gedroeg zich rustig. De volkswelvaart was eenigzins toegenomen, vooral doordien de bevolking en vele particulieren zich meer en meer op den landbouw, inzonderheid op de cacao-cultuur, toelegden. De laatste wierp in het jaar 1862 bereids niet onbelangrijke voordeelen af en beloofde veel voor de toekomst.

Op Cerams zuidkust (Elpapoeti-baai) betoonden hoofden en bevolking toenemende neiging voor de koffijcultuur.

De Aroe-eilanden werden in de maand Junij door een ambtenaar bezocht; eenige bestaande verwickelingen tusschen de voorwals-negorijen werden bij die gelegenheid op 'slands wijs uit den weg geruimd. Ook werd op Wammer het noodige verrigt tot het bouwen eener steenkolenloods.

De noordkust van het Groot-Keij-eiland, waar vroeger nimmer een ambtenaar was geweest, werd mede in den loop van 1862 bezocht; het bestuur, dat in zeer verwarden

(1) Bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld, en gedrukt onder n°. XXI 48-25 van de stukken der zitting 1864/65.

(2) Zie nopens de opheffing van het kruidnagel-monopolie hoofdstuk N, afd. I, § 2, sub. 13.

(3) In Junij 1864 is eene militaire expeditie noodig geweest naar de in het binnenland gelegen weerspannige negorij Marahoenoë. De tuchtiging van dezen bij de strandbewoners zoo gevreesden en wegens zijn koppensnellen zoo beruchten stam heeft een gewenschten indruk achtergelaten.

toestand verkeerde, werd toen op nieuw geregeld, terwijl oude veeten werden afgedaan en al het noodige werd verrigt om 's Gouvernements gezag bij de bevolking te verlevendigen en te bestendigen. Tevens werden eenige maatregelen genomen om de nijvere heidensche bevolking voor den vervolge te vrijwaren voor de afpersingen der listige Mohammedaansche bevolking van Eli, die, ofschoon niet oorspronkelijk op Keij te huis behorende, daar echter eene soort van suprematie uitoefende. De handel op de Keij-eilanden breidde zich gedurende het jaar 1862 uit; vooral werd veel fraai timmerhout uitgevoerd.

In de maand Maart werden de Zuidwester-eilanden door een ambtenaar bezocht, bij welke gelegenheid vele hangende zaken werden afgedaan en tevens last werd gegeven om aldaar eene steenkolenloods te bouwen.

Ten opzichte van het Chineesch bestuur in deze residentie werd bepaald, dat de formatie zal bestaan uit een kapitein en een luitenant, beiden te Amboina gevestigd (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Residentie Banda (1). Op de Banda-eilanden bleef de rust gehandhaafd; de geest jegens het bestuur liet over het algemeen weinig te wenschen over.

Ofschoon de notenooft in de laatste helft van het jaar zeer voordeelig was, werd onder de bevolking nog weinig welvaart aangetroffen. Bij gebrek aan gronden voor den landbouw en de onbeduidendheid van den inlandschen handel, waren degenen, die niet bij de perkeniers in dienst waren getreden, genoodzaakt om door de vischvangst in hun onderhoud te voorzien.

De prauwen van Ceram, der Aroe-, Zuidwester- en Keij-eilanden, die vroeger hunne waren te Neira ter markt bragten, voeren deze hoofdplaats in den laatsten tijd veelal voorbij en gingen naar Amboina. De handel was daardoor achteruitgegaan.

In den toestand der perkeniers en ook in de opvoeding hunner kinderen was veel verbetering te bespeuren.

De afkeer der vrijverklaarden van deelname aan den notenpluk bleef nog even groot als vroeger. Evenwel waren eenigen als ambachtslieden bij het civiel bouw-departement in dienst getreden.

Het aantal dwangarbeiders onderging eene belangrijke vermeerdering, hetgeen niet alleen van gunstigen invloed was op den goeden voortgang der werkzaamheden in de notenperken, maar ook op die bij het civiel bouw-departement en de militaire genie.

Ook hier werd de formatie van het Chineesch bestuur bepaald als te zullen bestaan één kapitein en één luitenant, beiden ter hoofdplaats gevestigd (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Residentie Ternate. De rust en tevredenheid onder 's Gouvernements onderdanen lieten, voor zoover bekend, niets te wenschen over. Mohammedanen zoowel als Christenen waren het Nederlandsch gezag toegedaan.

Tusschen Ternate en Tidore bestond steeds eenige verwijdering; zij schenen de oude veeten nog niet vergeten te hebben. Wel heerschten tusschen beide Rijken geen openbare vijandschap, maar nimmer kwamen de Sultans met elkander in aanraking dan bij plechtige gelegenheden en in het bijzijn van den resident, terwijl hunne onderdanen geene andere gemeenschap met elkander schenen te hebben dan door de handelsbetrekkingen noodzakelijk werd gemaakt.

De industrie stond nog op een lagen trap van ontwikkeling; ook de handel bleef vrij onbeduidend.

De geestelijkheid gedroeg zich rustig. Bij de heidensche bevolking bestond weinig of geen neiging om tot den Islam over te gaan; de Mohammedaansche geestelijkheid scheen zich weinig met het bekeeringswerk in te laten.

Tot nadere regeling der verhouding tusschen Ternate en het Gouvernement werd in den loop der maand Junij met den in 1861 opgetreden Sultan eene nieuwe overeenkomst gesloten, waarop door den Gouverneur-Generaal, bij besluit van 4 November 1862, n°. 9, de vereischte goedkeuring werd verleend (2).

(1) Zie nopens de vrijlating der specerij-teelt op Banda, hoofdst. N, afd. I, § 2, sub. 14.

(2) Deze overeenkomst en eene daartoe betrekkelijke nadere verklaring is bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld, en gedrukt onder n°. XXI 17, 35, 36 en 37 van de stukken der zitting 1864/65. De door den Sultan bij zijne optreding verleden acte van verband is te vinden onder n°. 8 der aangehaalde stukken.

De Sultan betoonde zich een ijverig Mohammedaan, en scheen zich meer met de uitoefening zijner godsdienstige pligten dan met wereldlijke zaken te bemoeijen.

In het weren van den zeeroof ondervond het bestuur evenwel van zijnen kant veel medewerking. Nadat men vernomen had dat eenige Tabellorezen en Galelarezen zich hieraan hadden schuldig gemaakt, rustte hij twee korra-korra's uit, om de handelaren te beschermen en de van zeeroof verdachte vaartuigen op te brengen, terwijl verder tusschen hem en den resident bepaald werd, dat de Galelarezen en de Tabellorezen, wilden zij niet als zeeroovers beschouwd worden, zich voortaan te Ternate van behoorlijke passen moesten voorzien, waarop zoowel het zegel van den resident als dat van den Sultan moest zijn afgedrukt. Ook verleende hij de Makianners, die na het ongeluk, dat hun eiland in December 1861 getroffen had, bij honderden te Ternate kwamen, uit eigen middelen bijstand. De Regering, die zelve veel tot leniging van de ramp had bijgedragen, betuigde hem daarvoor hare hooge tevredenheid.

Te Dodinga (Halmaheira), dat in April door den resident bezocht werd, hadden zich 45 Makiansche huisgezinnen nedergezet. Hoewel de landstreek niet vruchtbaar is, hielden zij zich reeds bezig met het aanleggen van tuinen voor den aanplant van maïs (miloe) en tabak.

Te Sidangoli (Halmaheira), eene meer vruchtbare en beter bevolkte streek, welke in denzelfden tijd bezocht werd, hadden zich 36 huisgezinnen van Makian nedergezet.

In Augustus bragt de resident ook een bezoek aan het district Sahoe, dat vroeger steeds voor het meest bevolkte en belangrijkste van geheel Halmaheira werd gehouden. Thans was dit het geval niet meer; pokken en koorts hebben het grootste gedeelte der bevolking weggerukt of naar elders doen verhuizen. Overal zag men dan ook vervallen en verlaten kampongs. Onder de overgebleven geringe bevolking hield zich de Alfoer voornamelijk met den landbouw bezig, waarvoor de grond dan ook zeer geschikt is. Hij was arbeidzaam en vrij welvarend, kende zelfs eenige weelde en onderscheidde zich in al die opzigten gunstig van zijn Mohammedaanschen landgenoot.

De Sultan van Tidore regeerde met meer klem dan zijn ambtgenoot van Ternate, en aan alle aanvragen van het Europeesch bestuur werd door hem spoediger en vollediger gevolg gegeven dan door de regering van Ternate. Hij was zeer gehecht aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, werd om zijne stipte regtvaardigheid door zijne onderdanen geëerbiedigd en bemind, en deed, in weerwil van zijn meer dan tachtigjarigen leeftijd, alles wat in zijn vermogen was om de welvaart van zijn volk te bevorderen.

In het Rijk van Batjan werd het ten vorigen jare ingestelde voorloopig bestuur vervangen door den eenigen nog in leven zijnde zoon van den overleden Sultan, met name prins MOHAMAD SADEK, die na verkregen magtiging van het Gouvernement den 14den Mei 1862 op de gebruikelijke wijze plegtig tot Sultan werd verheven. De daarvan opgemaakte acte werd bij besluit van 17 Julij 1862, n°. 8, door den Gouverneur-Generaal goedgekeurd en bekrachtigd (1).

Residentie Menado (2). Rustverstoringen hadden nergens plaats; alleen werden de kusten weder herhaaldelijk door zeeroovers onveilig gemaakt. De toestand der bevolking was evenwel in het algemeen niet zeer bevredigend. Een vrij ongunstige gezondheidstoestand, zware regens, vernieling van het veldgewas door schadelijk gedierte, en een daarop gevolgde schrale oogst oefenden op hare welvaart een nadeeligen invloed uit. Ook de handel was door een en ander aan het kwijnen geraakt. Het Christendom maakte goede vorderingen.

Even als voor Amboina en Banda werd ook voor deze residentie de formatie van het Chineesch bestuur vastgesteld als te bestaan uit een kapitein en een luitenant, beiden ter hoofdplaats gevestigd (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Ten aanzien der langs de west- en noordkust van Celebes gelegen Rijkjes viel weinig bijzonders aan te teekenen. Alleen werd de radja van Bolang-mongondo, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van het Gouvernement, ter zake van ongeschiktheid, in het bestuur over dat Rijkje vervangen door zijnen zoon; terwijl in Bwool een tweetal der voornaamste hoofden verdacht werden als met zeeroovers te heulen, waartegen echter,

(1) Medegedeeld en gedrukt als voren, sub n°. 16.

(2) In Junij 1864 is door den Koning magtiging verleend om de residentie Menado af te scheiden van het gouvernement der Molukken en dat gewest te verklaren tot eene op zich zelf staande residentie.

bij gemis aan voldoende bewijzen, geene buitengewone maatregelen waren te nemen. Intusschen werd, in verband hiermede, een van Zr. Ms. stoomschepen aangewezen om tijdelijk tot wering van den zeeroof te Kwandang post te vatten.

In den toestand der Sangir- en Talaut-eilanden was weinig of geen verandering te bespeuren. Juist op het tijdstip, toen de bevolking een begin had gemaakt met de bewerking harer rijstvelden, brak op nieuw eene hevige pokken-epidemie uit, die een aantal handen aan den veldarbeid onttrok (1). Groote schaarschte aan levensmiddelen was daarvan het gevolg.

Ook in het Gorontalosse was de toestand vrij ongunstig. Evën als in de andere deelen dezer residentie heerschte er, zoo al geen gebrek, dan toch schaarschte aan levensmiddelen. Van Limbotto kon als eene bijzonderheid worden medegedeeld, dat aldaar de bevolking, die tot nog toe de miloe alleen in de vlakten gecultiveerd had, in het afge-loopen jaar deze cultuur ook in het gebergte was gaan beproeven.

Timor.

Overal waar ons gezag behoorlijk gevestigd was heerschten rust en orde, en scheen de bevolking tevreden te zijn met den bestaanden stand van zaken. Ook elders gaven de vorsten meer en meer blijken van toenadering. Van lieverlede kwamen bijna alle hoofden uit de bovenlanden van Timor naar de hoofdplaats af om den waarnemenden resident hunne opwachting te maken.

De vorsten van Rotti, Daeo, Savoe en Randjoea waren onderdanig en hadden ontzag voor het Gouvernement. Ook die van Flores, Solor, Adonara, Lomblen, Pantar en Allor eerbiedigden ons gezag en hielden zich rustig. De beide in 1861 gesloten contracten, dat met den radja en de rijks grooten van het Rijk van Ende (eiland Flores), en dat met de singadji's op de Solor-eilanden en den radja van Larantoea (oosthoek van Flores), werden bij besluiten van 9 Januarij 1862, n°. 8, en 6 Mei 1862, n°. 10, door den Gouverneur-Generaal goedgekeurd (2).

De welvaart der bevolking was gering; het gunstigst was in dit opzigt de toestand der bevolking van Savoe en Rotti; enkele vorsten intusschen werden als rijk aangemerkt.

De Mohammedaansche geestelijkheid was zeer onwetend en bij hare geloofsgenooten weinig gezien. Op Timor en Soemba scheen de invloed der heidensche priesters nog groot te zijn; op Rotti, Savoe en Randjoea was dezelve daarentegen zeer onbeduidend geworden.

De inlandsche Christenen stonden over het algemeen nog op een zeer lagen trap van ontwikkeling. Nogtans waren er ook die zich gunstig van hunne heidensche medeburgers onderscheidden, zoowel in maatschappelijk gedrag, als in kleeding, huisraad enz.

Het hoofd van het bestuur bezocht achtereenvolgens Larantoea, Galenting en de bergstreek Kangaai op Flores, doorreisde Savoe en eenige regentschappen van Soemba, benevens de afdeelingen Babauw en Parittij en het regentschap Manoebaït op Timor. Meest overal schenen de hoofden zoowel als de bevolking onbekend te zijn met de voordeelen van geregelden arbeid, orde en beschaving.

Veiligheid voor personen en goederen bestond er, buiten de afdeelingen Koepang, Babauw en Parittij, welligt alleen op Rotti en Savoe. Elders, vooral in de binnenlanden van Timor en Soemba, was het overal onveilig, behalve voor personen die met het bestuur in betrekking stonden.

In het belang eener goede verstandhouding met de inlandsche vorsten en grooten deed zich de wenschelijkheid gevoelen om het civiel bestuur, waar dat in de residentie Timor in militaire handen berustte, op civile ambtenaren te doen overgaan. Mitsdien werd bij Indisch besluit van 12 Maart 1862, n°. 4 (*Indisch Staatsblad* n°. 27), na daartoe verkregen magtiging des Konings, de bepaling gemaakt, dat het civiel gezag in elke der afdeelingen Solor-eilanden en Beloe (Midden-Timor) zou zijn opgedragen aan burgerlijke ambtenaren onder den titel van civiel gezaghebber.

Bij eene latere beschikking (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 59 a) werd besloten tot de opheffing der betrekking van commies-kashouder te Timor, en tot de in-dienst-stelling van een secretaris, tevens kashouder, zoomede van een commies; een maatregel die zich

(1) Zie voor de in-dienst-stelling van vaccineurs hoofdstuk H hierachter.

(2) Deze overeenkomsten zijn aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. XXI 7 en 10 van de stukken der zitting 1864/65, te gelijk met een drietal in 1860 en 1861 verledene acten van bevestiging, te vinden onder n°. 32, 9 en 41.

vooral aanbeval door de noodzakelijkheid voor den resident om zich behoorlijk te doen vervangen wanneer hij zich uit de hoofdplaats moet verwijderen, hetzij om toe te zien op den gang der politie, hetzij om de goede verstandhouding met de inlandsche vorsten en grooten te doen voortleven.

De formatie van het Chineesch bestuur in deze residentie werd vastgesteld als te bestaan uit een kapitein ter hoofdplaats en een luitenant te Atapoepoe (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 81).

Bali en Lombok.

De ten vorigen jare vastgestelde regelingen van bestuur in de onder gouvernements-beheer staande landschappen Boeileeng en Djembrana (zie het vorig verslag bladz. 23 en 24), voldeden in de praktijk uitmuntend. Een goede en geregelde gang van zaken, rust en tevredenheid waren er het gevolg van.

In Boeileeng luisterden de radja of regent, de patih, de mindere hoofden en de priesters gewillig naar de raadgevingen en opmerkingen van het Europeesch bestuur. Ook de vreemde Oosterlingen, waaronder hier de inheemsche Mohammedanen gerangschikt worden, waren met dat bestuur zeer ingenomen, en volgden de gegeven bevelen gewillig en onmiddellijk op.

De wegen werden er verbeterd, terwijl tusschen Tamoekoes en Kali-boekboek een nieuwe weg werd aangelegd van 4 palen lengte, met 10 bruggen.

De bepaling waarbij de bandarijen zijn ingetrokken en aan ieder vrijheid is gegeven om handel te drijven had op het handelsvertier een zeer gunstigen invloed uitgeoefend.

Door den overvloedigen oogst van rijst en tweede gewassen was overal een genoegzame voorraad levensmiddelen voorhanden. Daarentegen werd de bevolking in het laatste gedeelte des jaars door koorts en geteisterd, die menigeen ten grave sleepten, ongeacht de pogingen van het bestuur om door verstrekking van medicijnen de ramp zooveel mogelijk te lenigen.

Djembrana stond in beschaving nog verre achter bij Boeileeng. Over het algemeen waren hoofden en bevolking er ook minder gezeggelijk en volgzaam.

De oogst van rijst en tweede gewassen was bevredigend, maar de gezondheidstoestand was zeer ongunstig; het geheele jaar door heerschten er koorts en dysenterie. De door het Gouvernement verstrekte geneesmiddelen hadden goede uitwerking.

Ook hier werden de wegen verbeterd en de nieuw aangelegde van Negara tot Paboe-wakan in goeden staat onderhouden.

Krachtens de in 1860 verleende magtiging bestond het Europeesch bestuur in Boeileeng uit een assistent-resident en een controleur der 3de klasse. Met opzigt tot Djembrana was (in 1857) aan het Indisch Bestuur vrijheid gelaten tot de plaatsing van een controleur der 3de of 2de klasse. Ten einde de eenmaal voor Bali aangewezen ambtenaren zooveel mogelijk voor de dienst op dat eiland te behouden, zonder hun inmiddels de gelegenheid tot rangsbevordering af te snijden, werd, na verkregen magtiging des Konings, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 Maart 1862 n°. 21 (*Indisch Staatsblad* n°. 30) eene nadere organisatie van het bestuur vastgesteld, waarbij, behoudens eene uitbreiding van het aantal boodschappers in Djembrana, de vroeger vastgestelde formatie werd behouden, slechts met deze wijziging ten aanzien der controleurs, dat voor Boeileeng noch voor Djembrana de klasse dier ambtenaren werd aangewezen.

In den toestand der overige Rijkjes was weinig verandering gekomen. In Augustus en September bezocht de gecommiteerde Tabanan, Mengoei, Badoeng (1), Kloengkloeng, Gianjar en Bangli, en werd overal met onderscheiding ontvangen. De vijandelijkheden tusschen Tabanan en Mengoei werden nog steeds voortgezet, vee- en menschenroof waren aan de orde van den dag, en de vorst van Tabanan was niet tot het sluiten van den vrede te bewegen. Ook tusschen Bangli en Gianjar heerschte nog altijd de oude veete. Bij een bezoek aan de baai van Badoeng had de gecommiteerde de gelegenheid een paar menschen in vrijheid te stellen, die op het punt stonden van als slaven te worden weggevoerd. Tevens werd, op zijn verzoek, de anachoda van het vaartuig door den vorst streng gestraft. Hij vernam voorts van den radja, dat de Boeginezen in de kampongs Toeban en Serangan gevestigd nog steeds in Tabanan en Mengoei menschen opkochten om ze vervolgens te Lingga als slaven te verkopen. De vorst, wien hierop door den gecommiteerde zijne verplichtingen herinnerd werden, verklaarde niet bij magte te zijn om, hoe

(1) De in 't vorig jaar verledene acte van bevestiging van den vorst van Den Passar (Padoeng) is gedrukt onder n°. 5 der meermalen aangehaalde stukken van de zitting 1864/65.

gaarne ook, zulks te beletten. Ook hier was, even als in Tabanan, de rijstooft mislukt. Het landschap Pajangan, hetwelk, na vroeger aan den vorst van Gianjar onderhoorig te zijn geweest, sedert 1843 tot Kloengkloeng had behoord en eerst onlangs daarvan was afgescheiden, werd door Gianjar weder aan Kloengkloeng afgestaan.

IV. MEDEDEELINGEN OVEREENKOMSTIG DE VOORSCHRIFTEN VAN HET REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING VAN NEDERLANDSCH INDIE.

§ 1. *Cultuurstelsel* (art. 56).

Omtrent dit onderwerp wordt uitvoerig gehandeld in hoofdstuk N, afdeling I van dit verslag. Het zal daaruit blijken, dat ook in 1862 er naar is gestreefd om in de op hoog gezag ingevoerde cultures verbeteringen aan te brengen, de belooning der daarbij werkzame bevolking te vermeerderen, als anderzins. Speciale aanwijzing verdienen de volgende hoofdpunten:

bij de koffijcultuur, hogere betaling aan de bevolking voor het door haar in 's lands pakhuizen geleverde product, vermeerdering van het toezigt over den pluk der koffij in enkele gewesten;

bij de indigocultuur, afscheiding der teelt van de bereiding in dier voege, dat de bevolking zonder eenige korting het volle plantloon ontvange, en de bereiding geheel voor gouvernementsrekening in vrijen arbeid plaats hebbe;

bij de theecultuur, overgifte dezer cultuur bij de 3 ondernemingen (2 in de Preanger regentschappen en 1 in Cheribon), waarvoor de contracten bij het eind van 1862 ten einde liepen, aan de particuliere nijverheid, op den voet der bepalingen van *Indisch Staatsblad* 1856, n°. 64;

bij de pepercultuur, overlating van de teelt aan den vrijen wil der bevolking, met verhooging der betaling voor de door haar in 's lands pakhuizen geleverd wordende peper.

Ook omtrent de teelt of den opkoop van producten en het verrigten van werkzaamheden tot de cultures betrekking hebbende, door middel van overeenkomsten met de inlandsche bevolking (1), worden in het aangehaalde hoofdstuk en in de daartoe behorende bijlage, betreffende de op Java en Madura aanwezige particuliere landbouw-ondernemingen, vele bijzonderheden aangetroffen.

§ 2. *Persoonlijke diensten* (art. 57).

Java en Madura.

In afwachting eener algemeene vijfjaarlijksche regeling der heerediensten (2) bleven de in 1859 zamengestelde regelingsstaten ook gedurende 1862 den grondslag uitmaken, naar welken van de heeredienstpligtigheid der bevolking werd gebruik gemaakt, en zulks met inachtneming van de verbeteringen, die de bestaande regeling achtervolgelijk had ondergaan daar, waar verlichting der bevolking mogelijk werd bevonden, zonder aan eene behoorlijke voorziening in de behoefte der dienst en der inlandsche hoofden te schaden (3).

De heerediensten worden niet altijd door de dienstpligtigen persoonlijk verrigt. Velen laten zich vervangen door bij hen in dienst zijnde boedjangs of zoogenaamde menoempangs, of anderen. Deze remplacering geschiedt geheel en al bij onderlinge schikking en buiten de bemoeienis des bestuurs. Hetgeen daarvoor door de dienstpligtigen wordt betaald, is uit den aard der zaak zeer ongelijk. De landbouwer in Soerabaija doet zijne vijfdaagsche heeredienstpligtigheid veelal over voor 100 duiten (83½ cent) en soms meer.

(1) Tot dit onderwerp heeft betrekking de publicatie van 25 December 1838 (*Indisch Staatsblad* n°. 5), bij ordonnantie van 7 November 1863 (*Indisch Staatsblad* n°. 152) in dier voege gewijzigd, dat de overeenkomsten voortaan individueel met de inlanders, niet meer met de hoofden en oudsten der dessa's mogen worden gesloten.

(2) Deze regeling heeft in September 1864 plaats gehad.

(3) Zie voor eene aanschrijving tot beperking van het gebruik, betreffende de verstrekking van eergeloidete paard, hoofdstuk M van dit verslag, en aldaar de rubriek „*Ceremonieel*.”

Voor den arbeid in de suikerfabrieken aldaar wordt aan eenen vervanger soms 40 à 50 duiten ($33\frac{1}{2}$ à $41\frac{1}{2}$ ct.) te goed gedaan, en ontvangt deze van den fabrikant nog bovendien 25 cents daags.

Zooveel doenlijk wordt in den regel getracht de heerediensten te doen verrigten in de nabijheid der woonplaatsen van de dienstpligtigen, terwijl, waar zulks slechts eenigzins geschieden kan, de bevolking geleidelijk ontheven wordt van het praesteren van heerediensten, door aanbesteding van het werk, terwijl zij in bijzondere gevallen voor haren arbeid ook geldelijk wordt te gemoet gekomen. Gedurende den tijd van groote schaarschte en duurte der rijst werden zelfs in ééne residentie tijdelijk die gedwongen diensten opgeheven, welke niet in den striktsten zin onvermijdelijk waren, en zulks om den nood der bevolking te verligten en haar gelegenheid te geven betaalden arbeid te zoeken.

Werken, niet in de termen vallende om in heeredienst te worden tot stand gebracht en onderhouden, werden alleen dan in verplichten (doch immer betaalden) arbeid ten uitvoer gelegd, wanneer werd aangetoond, dat ter plaatse van den bouw tegen redelijke betaling geene vrijwilligers te verkrijgen waren, en vond dit beginsel dan nog alleen toepassing voor werken, die geen uitstel konden lijden.

Een voorstel van den resident van Samarang om voor de voortzetting der havenwerken ter hoofdplaats gedurende 1862 te bestendigen de voor de jaren 1860 en 1861 geautoriseerde oproeping van arbeiders, ten getale van 600 man daags (zie het verslag over 1860, bladz. 23), werd dan ook slechts ingewilligd onder uitdrukkelijke, den resident als het ernstig verlangen der Regering kenbaar gemaakte voorwaarde, dat eerst al het mogelijke behoorde te worden beproefd om vrijwillige arbeiders te bekomen, ook al mogten daaraan eenige meerdere uitgaven zijn verbonden.

Intusschen vond men bij de militaire werken aldaar voldoende gelegenheid tot het bekomen van vrijwilligers (1). Als oorzaak daarvan wordt hoofdzakelijk opgegeven de omstandigheid, dat de arbeiders bij de genie hunne vrouwen en kinderen medebrengen, die ook mede-arbeiden als opperlieden en de vrouwen als cementstampsters; een werk dat zij door hare vaardigheid in het rijststampen goed verrigten.

Voor de verschillende bouwwerken te Tjilatjap (Banjoemas) leverde het verkrijgen van vrijwillige arbeiders geene moeilijkheden op, hetgeen hoofdzakelijk daaraan werd toegeschreven, dat zich aldaar voortdurend volk uit andere residentien, vooral uit het naburig Bagelen, nederzet, en de nieuwelingen, niet dadelijk onder de landbouwende klasse opgenomen wordende, genoodzaakt zijn door handenarbeid in hun onderhoud te voorzien.

Als middel tot bevordering van den vrijwilligen arbeid bij de pakhuizen werd in de residentie Kedirie de maatregel beproefd, om het werk bij de koffij- en zoutpakhuizen te doen geschieden bij taak, terwijl, overeenkomstig het ter zake aangenomen beginsel, de resident de aanschrijving ontving om voor de bewuste koeliediensten zoo min mogelijk van gedwongen arbeid gebruik te maken, met magtiging evenwel om voor het geval tot dit laatste moest worden overgegaan, alsdan dezelfde loonen als bij vrijwilligen arbeid toe te kennen. Tot dusver werden de hier bedoelde werkzaamheden verrigt door gedwongen koelies tegen een dagloon van $12\frac{1}{2}$ cent.

Op Madura is de beschikking over de diensten der bevolking, buiten de gouvernementsafdeeling Pamakassan, overgelaten aan de vorsten. Door den resident van Madura wordt evenwel zooveel mogelijk toegezien en gezorgd, dat ook door de vorsten billijkheid en gelijke verdeling der heerediensten worden inachtgenomen.

Buitenbezittingen.

Ten aanzien van de persoonlijke diensten der bevolking op de bezittingen buiten Java en Madura zijn ditmaal, na hetgeen deswege in de drie voaafgegane verslagen wordt aangetroffen, geene nadere bijzonderheden te vermelden. Slechts voor de residentie Amboina kan, ten vervolge op het aangeteekende in de regeringsverslagen over 1855, bladz. 22, en 1857, bladz. 37, uit het verslag van den gouverneur der Molukken worden medegedeeld, dat de diensten waartoe de bevolking verplicht is worden onderscheiden in betaald en onbetaald, in bijzonderheden omschreven in artt. 153—156 van het reglement van 1824 (*Indisch Staatsblad* n°. 19a).

Over het algemeen zijn zij weinig drukkend en is de betaling voldoende. Alle diensten door de bevolking ten behoeve van het Gouvernement verrigt, worden betaald. De

(1) Vergelijk het aangeteekende hieromtrent in hoofdstuk D, afdeling I, § 7.

onbetaalde diensten bepalen zich tot den arbeid in de negorijen, het onderhoud van wegen, bruggen en negorij-gebouwen, en het leveren van een zeker aantal kwartslieden 's maands (hoogstens vijf per negorij) ten behoeve van de regenten (dorpshoofden) (1).

§ 3. *Landrente.* (Art. 59).

In de algemeene bepalingen omtrent dit onderwerp werden in 1862 geene veranderingen gebragt (2).

Eene residentie'sgewijze opgaaf van het bedrag der heffing wordt als naar gewoonte aangetroffen in de aantooning betreffende de rijstcultuur op Java en Madura, waarover nader in den aanhef van hoofdstuk N hieronder.

De opbrengst der zoogenaamde landelijke inkomsten in het algemeen is te vinden in hoofdstuk L, onder het hoofd »*Bronnen van inkomsten.*»

§ 4. *Onderwijs.* (Art. 125)

Zie hoofdstuk I van dit verslag.

D. Militair beheer.

I. LANDMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

Bij Koninklijk besluit van 4 Maart 1862, n°. 60, werd aan den luitenant-generaal J. VAN SWIETEN, kommandant van het leger, op zijn verzoek, met ingang van den 1sten Julij daaraanvolgende, op de meest eervolle wijze ontslag uit de militaire dienst verleend, onder dankbetuiging voor de langdurige, goede en trouwe diensten door hem aan den lande bewezen. Bij 's Konings besluit van gelijke dagteekening, n°. 61, werd tot zijn opvolger benoemd en tot luitenant-generaal bevorderd de generaal-majoor C. A. DE BRAUW, civiel en militair gouverneur van Sumatra's Westkust. Deze was echter inmiddels te Padang overleden. Bij Koninklijk besluit van 5 Junij 1862, n°. 54, werd daarop tot luitenant-generaal, kommandant van het leger in Nederlandsch Indie, benoemd de gepensioneerde generaal-majoor van dat leger C. P. SCHIMPF, laatstelijk gouverneur der kolonie Suriname (3).

Intusschen was het bevel over het leger, overeenkomstig het aanbod van den luitenant-generaal VAN SWIETEN, ook na den 1sten Julij, en wel tot 5 Augustus, in diens handen gebleven. Toen werd het tijdelijk overgedragen op den daartoe bij gouvernementsbesluit van 8 Julij 1862, n°. 5, aangewezen generaal-majoor der genie en sapeurs W. C. VOX SCHIERBRAND, die, na de aankomst van den nieuw benoemden legerkommandant, op 26 December 1862 van deze tijdelijke opdracht werd ontheven.

§ 2. *Zamenstelling en voltallinghouding van het leger.*

Werd in de jaren 1860 en 1861 bij de bestaande corpsen een incompleet aangetroffen

(1) Van het tot stand komen eener nieuwe regeling der verpligte diensten in dit gewest (zie noot 1 op blad. 30 van het vorig verslag) is tot dusver nog geen berigt ontvangen.

(2) Het overleg met den Gouverneur-Generaal nopens de herziening der grondslagen voor den aanslag in de landrente is nog niet ten einde gebragt. Vergelijk § 3 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot definitive vaststelling van hoofdstuk IX der Staatsbegrooting voor 1863 en de bij die paragraaph behorende nota (zitting 1862/63 n^o. XCIII), zoomede § 6 der Memorie van Beantwoording betreffende het IXde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1865 (zitting 1864/65 n°. II).

(3) Bij Koninklijk besluit van 30 Januarij 1865, n°. 41, is de luitenant-generaal C. P. SCHIMPF, op het daartoe door hem gedaan verzoek, gerekend met den dag in de maand April, waarop hij het bevel over het leger in Nederlandsch Indie zal nederleggen, op de meest eervolle wijze uit Zr. Ms. militaire dienst ontslagen. Tot zijn opvolger is voorts, bij Koninklijk besluit van 18 Februarij daaraanvolgende, n°. 43, benoemd en tot luitenant-generaal bevorderd de generaal-majoor bij gemeld leger A. J. ANDRESEN, kommandant der tweede militaire afdeeling op Java.

van respectievelijk 128 en 55 officieren; bij het eind van 1862 was dit tekort, blijkens de hier achter volgende aantooning, niettegenstaande minder plaatsen dan toen door adjudant-officieren werden vervuld, tot op 18 verminderd. De sterkte der onderofficieren en manschappen wees daarentegen, blijkens de tweede hierachter volgende aantooning, op nieuw een aanzienlijk overcompleet aan, en wel van 2388 Europeanen en Afrikanen en 511 inlanders, tegen een overcompleet van 1772 man in 1861 en van 2240 man in 1860, in laatstgemeld jaar na aftrek van een incompleet van 150 en in 1861 van een incompleet van 763 inlanders.

OFFICIEREN.		FORMATIE DER BESTAANDE CORPSEN OP ULTIMO DECEMBER 1862.											
		Luitenant-generaal.	Generaal-majoor.	Kolonnels.	Luitenant-kolonels.	Majoor.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenants.	Inl. 1ste luitenants.	Inl. 2de luitenants.	TOTALEN.	
												Europeanen.	Inlanders.
Staven:													
Staf van den Gouverneur-Generaal	"	"	"	"	1	2	1	"	"	"	4	"	
Kommandement van het leger	1	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	"	
Generale staf (militair departement)	"	a	1	"	"	4	2	5	"	"	13	"	
				of majoor									
Gewestelijke en plaatse-lijke staven	"	1	"	"	"	1	2	"	"	"	5	"	
1ste militaire afdeeling op Java	"	1	1	1	1	1	4	"	"	"	9	"	
2de " " " " "	"	"	1	1	"	"	2	"	"	"	4	"	
3de " " " " "	"	"	1	1	"	1	2	1	"	"	6	"	
Sumatra's Westkust en onderh. Celebes en onderhoorigheden	"	"	1	"	"	"	1	"	"	"	2	"	
Wester-afdeeling van Borneo	"	"	"	1	"	1	1	"	"	"	3	"	
Zuid- en Ooster-afd. van Borneo	"	"	"	1	"	1	1	"	"	"	3	"	
Ter beschikking van het militair departement	"	"	1	"	4	"	1	"	"	"	6	"	
Materieel der artillerie	"	"	1	3	4	8	7	"	"	"	31	"	
Officieren	"	"	"	"	2	4	2	"	"	"			
Magazijnmeesters	"	"	"	"	4	5	7	5	"	"	23	"	
Genie	"	"	1	1	4	12	7	7	"	"	32	"	
Administratie	"	"	1	1	4	18	20	"	"	"	44	"	
Intendance	"	"	"	"	"	6	18	20	"	"	44	"	
Kwartiermeesters	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
Geneeskundige dienst	"	"	1	2	6	23	86	56	"	"	174	"	
Officieren van gezondheid	"	"	"	"	1	5	19	14	"	"	39	"	
Apothekers	"	"	"	"	"	"	"	2	3	"	5	"	
Paardenartsen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"			
Te zamen	1	3	9	14	27	75	165	111	"	"	b 405	"	
Wapens:													
Infanterie	"	"	"	7	21	152	260	292	"	"	732	d "	
Artillerie	"	"	"	1	1	21	32	27	"	"	82	"	
Cavalerie	"	"	1	"	2	8	13	12	"	"	36	"	
Sapeurs	"	"	"	1	"	6	6	12	"	"	e 25	"	
Te zamen	1	3	10	23	51	262	476	454	"	"	1280	"	
Kader van het corps pupillen	niet afzonderlijk opgegeven										5	"	
Militaire school	idem										e 8	"	
Totaal											1293	"	

a. In 1858 is bepaald dat de chef van den generalen staf, waarvoor bij de formatie een kolonel of luitenant-kolonel is aangewezen, ook zal kunnen zijn generaal-majoor.

b. Dit cijfer is hooger dan dat der organieke formatie doordien, wegens omstandigheden van voorbijgaanden aard, tijdelijk nog personeel boven de formatie gevoerd wordt.

c. De formatie der inlandsche officieren is in den loop van 1852 met 12 verminderd, ten gevolge der ontbinding van het garnizoens-bataillon van Batavia, waarover nader in § 6 dezer afdeeling. Van daar ook dat thans de formatie der bestaande corpsen geen inlandsche officieren aanwijst.

d. Zie de voorgaande aanmerking.

(1) Opgaven nopens de organieke formatie werden in de Indische verslag bouwstoffen gemist. Dien ten gevolge hebben de cijfers aan andere bescheiden ontleend moeten worden, welke echter voor de verschillende staven en diensten alleen de totalen, doch

STERKTE OP ULTIMO DECEMBER 1862.

Organieke informatie op 4 Dec 1862.		STERKTE OP ULTIMO DECEMBER 1862.											
Inlanders.	Inlanders.	Luitenant-generaal.	Generaal-majoor.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoor.	Kapiteins.	1ste luitenant.	2de luitenant.	Inl. 1ste luitenant.	Inl. 2de luitenant.	TOTALEN.	
												Europeanen.	Inlanders.
4	"	"	"	"	1	"	2	"	"	"	"	3	"
2	"	1	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	"
13	"	"	"	1	"	1	4	7	"	"	"	13	"
4	"	"	1	"	1	"	"	2	"	"	"	4	"
9	"	"	1	1	1	1	"	4	"	"	"	8	"
4	"	"	"	1	1	"	"	2	"	"	"	4	"
6	"	"	"	1	1	"	1	2	"	"	"	5	"
2	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"	"	2	"
3	"	"	"	"	1	"	1	1	"	"	"	3	"
3	"	"	"	"	1	"	1	1	"	"	"	3	"
6	"	"	"	1	"	4	"	1	"	"	"	6	"
34	"	"	"	1	3	4	4	12	"	"	"	31	"
24	"	"	"	"	"	"	2	3	2	"	"	25	"
30	"	"	1	"	1	4	8	5	6	"	"	31	"
44	"	"	"	"	"	"	6	18	26	"	"	50	"
57	"	"	1	"	2	6	19	67	66	"	"	161	"
38	"	"	"	"	"	1	5	15	12	"	"	33	"
5	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	2	"
88	"	1	4	8	14	25	66	148	120	"	"	386	"
761	c 100	"	"	"	7	19	145	262	304	4	8	737	12
82	"	"	"	"	1	1	21	30	27	"	"	80	"
36	"	"	"	1	"	2	8	12	8	"	"	31	"
24	"	"	"	"	1	"	4	5	6	"	"	16	"
291	100	1	4	9	23	47	244	457	465	4	8	1250	12
5	"	"	"	"	"	"	1	2	2	"	"	5	"
6	"	"	"	"	"	1	1	6	"	"	"	8	"
302	100	Totaal										1263	12

e. Zie de aanmerking b.
 f. Behalve de officieren met verlof buiten Nederlandsch Indie (90 in getal), zijn onder de sterkte mede niet begrepen 7 officieren voor memorie gevoerd wordende, 5 op non activiteit, 2 à la suite van het leger en 1 gedetacheerd in Nederland. Daarentegen zijn onder de sterkte der officieren weder medegerekend de adjudant-onderofficieren dienstdoende als 2de luitenant, wier aantal 63 bedroeg, waarvan 1 bij de infanterie, 6 bij de artillerie en 6 bij de militaire administratie. Ook zijn onder het sterkte-cijfer begrepen 1 kapitein en 13 eerste luitenant gedetacheerd uit Nederland.

g. De cijfers voor elken rang vermelden. Van daar ook, dat thans de plaatselijke staven niet afzonderlijk, maar vereenigd met de gewestelijke staven zijn opgegeven.

Onderofficieren, manschappen en paarden.	Organieke formatie op ult ^o . December 1862.					Formatie der bestaande corpsen op ult ^o . December 1862.					Sterkte op ultimo December 1862.				
	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	Paarden.	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	Paarden.	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	
Infanterie.	7954	"	1744	14233	"	7156	"	1308	11927	"	8980	557	947	12790	
Artillerie.	1700	"	"	1137	530	1657	"	"	1117	503	1739	6	"	1078	
Cavalerie.	582	"	"	"	523	582	"	"	"	523	618	"	"	6	
Sapeurs	228	"	"	654	"	228	"	"	654	"	244	"	"	630	
Genie	31	"	"	5	"	31	"	"	5	"	31	"	"	5	
Corps muzikanten.	31	"	"	"	"	31	"	"	"	"	27	"	"	"	
Kader van het corps pupillen	38	"	"	"	"	38	"	"	"	"	40	"	"	"	
Idem van het huis van arrest	16	"	"	"	"	16	"	"	"	"	19	"	"	"	
Adjutant-onderof- ficieren kwartier- meesters	14	"	"	"	"	14	"	"	"	"	13	"	"	"	
Militaire school. .	126	"	"	2	"	126	"	"	2	"	109	"	"	3	
Hospitaaldienst. .	584	"	"	553	"	584	"	"	553	"	464	4	141	477	
	11304	"	1744	16584	"	10463	"	1308	1806	14258	"	12284	^a 567	1088	14989
			29 632		1053			26 029		1026			28 928	^b	

a. Deze tellen in de sterkte als Europeanen.

b. Onder deze sterkte zijn niet begrepen: 63 adjutant-onderofficieren dienstdoende als 2de luitenanten; 63 gedetineerden (170 Europeanen, 2 Amboinezen en 109 inlanders), noch ook 128 Europeanen en 6 inlanders voor memorie gevoerd wordende.

Vergeleken met de organieke formatie van 1853 (de sedert daarin gebragte wijzigingen er onder begrepen), leverde de aanwezige sterkte een tekort op van 39 Europesche en 88 inlandsche officieren; aan onderofficieren en manschappen een overcompleet van 1547 Europeanen en Afrikanen (1) en een incompleet van 2251 inlanders.

(1) Voor de in den aanvang van 1863 genomen maatregelen in het belang eener behoorlijke indeeling van dit overcompleet (door de tijdelijke toevoeging aan zes veldbataillons eener zevende compagnie) zij verwezen naar § 44 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot definitive vaststelling van hoofdstuk IX der Staatsbegroting van 1863 (n^o. XCIII van de stukken der zitting 1862/63). Dat aldaar een overcompleet van ruim 1700 man wordt vermeld, terwijl hierboven slechts sprake is van 1547 man, vindt zijn oorsprong in de omstandigheid, dat te dezer plaatse (zie noot ^b van het voorgaand staatje) onder de sterkte niet worden medegerekend de gedetineerden, terwijl dit weĳ het geval was bij de stukken die tot grondslag strekten der opgaaft bij de bedoelde Memorie van Beantwoording. De niet-inlandsche gedetineerden toch waren 170 in getal; deze bijtellende, verkrijgt men een overcompleet van 1717 man.

Wat aangaat het verschil tusschen de formatie der bestaande corpsen op ultimo December 1861 (1253 officieren en 26 732 onderofficieren en manschappen) en het cijfer onder ultimo December 1862 (1293 en 26 029), zulks is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de opheffing van het voor de wachtdienst in de stad Batavia bestemde garnizoensbataillon (waarover nader in § 6 hieronder), en aan de intrekking van eenige kleine militaire bezettingen zoowel op Java als op de buitenbezittingen. Tegenover deze maatregelen stond echter eene niet onaanzienlijke uitbreiding van het personeel der geneeskundige en hospitaaldienst, mitsgaders het op compleet brengen der artillerie.

Ten gevolge van een en ander komt het verschil neder op eene vermeerdering van 40 officieren en op eene vermindering van 703 onderofficieren en manschappen.

De sterkte van het Europeesch gedeelte des legers was bij het eind van 1862, naar de onderscheidene landaarden, zamengesteld als volgt:

LANDAARD.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Totaal.	Aanmerkingen.
Nederlanders buiten Nederlandsch Indie geboren	1146	6 674	7 820	a. 27 meer dan het cijfer der voorlaatste aantooning, doordien te dezer plaatse niet zijn medegerekend de 63 adjudant-onderofficieren, dienstdoende 2de luitenants, maar daarentegen wèl de 90 officieren met verlof buiten Nederlandsch Indie.
Belgen	"	1 040	1 040	
Duitschers	28	1 276	1 304	
Zwitsers	2	2 035	2 037	
Andere Europeanen en daarmede gelijkgestelden buiten Nederlandsch Indie geboren	2	668	670	b. 170 meer dan het cijfer der voorgaande aantooning, wegens inbegrip der Europeesche gedetineerden.
Blanken in Nederlandsch Indie geboren	77	207	284	
Kleurlingen	35	554	589	
	a 1290	b 12 454	13 744	

De aanvulling van het leger gedurende 1862 door aanbrenst van suppletietroepen en dienstneming in Nederlandsch Indie, ofschoon een hooger totaal aanwijzende dan in het vorig jaar, bleef echter beneden het cijfer van 1860. Uit Nederland werden namelijk aan suppletietroepen aangebragt 1726 man, tegen 1296 in 't vorig jaar en 2680 in 1860, terwijl de suppletie van de Kust van Guinea, in 1860 en 1861 achtereenvolgens bedragende 70 en 275, dit jaar uit 100 man bestond.

In Indie verbonden zich 76 Europeanen, 7 Afrikanen, 1475 Javanen en 198 Amboinezen, Madurezen en Boeginezen, welke cijfers in 1861 respectievelijk waren 101, 4, 944 en 146, en in 1860 81, 5, 1706 en 287. Onder de recruten der drie laatstgenoemde landaarden wees alleen het cijfer der Amboinezen eene voortgaande vermindering aan, bedragende hun aantal ditmaal 36 en in de beide voorafgegane jaren achtereenvolgens 62 en 54.

Het aantal reëngementen, in de beide voorgaande jaren achtereenvolgens 2668 en 3077, beliep in 1862 slechts 2087. Blijkens het volgende overzicht werden ook nu weder de meeste voor zes jaren aangegaan, en kwamen die voor vier jaren het minst voor.

	Voor 6 jaren.	Voor 4 jaren.	Voor 2 jaren.	Te zamen.	In 1861 was het totaal.	In 1860 was het totaal.	
Europeanen . . .	422	68	233	723	764	906	
Afrikanen . . .	"	9	12	21	34	50	
Amboinezen . . .	58	11	13	82	372	100	
Boeginezen . . .	90	19	24	133	121	157	
Madurezen . . .	30	11	9	50	51	42	
Javanen	708	181	189	1078	1735	1413	
Totalen	in 1862	1308	299	480	2087	"	"
	" 1861	1946	494	637	"	3077	"
	" 1860	1693	456	519	"	"	2668

Het verlies aan troepen was in diezelfde jaren als volgt:

	Euro- peanen.	Afri- kanen.	Amboi- nezen.	Andere inlan- ders.	Te zamen in 1862.	Totalen van 1861.	Totalen van 1860.
Gesneuveld en overleden .	657	27	20	469	1173	1106	1507
Gepasporteerd	487	16	10	545	1058	939	654
Gegageerd	319	51	4	254	628	534	405
Tot officier of dienstdoend officier bevorderd . . .	35	"	"	"	35	104	55
Gevonnisd	40	"	"	88	128	124	135
Voor memorie gebracht . .	8	"	"	3	11	13	283
Gedeserteerd of op eenige andere wijze afgevoerd .	45	"	6	222	273	203	
Te zamen . . .	1591	94	40	1581	3306	3023	3039

Onder de ten aanzien van het leger genomen beschikkingen kunnen te dezer plaatse worden vermeld (1):

(1) Zie ook hoofdstuk B afdeling I § 5: *Militair regtswezen*, zoomede hoofdstuk M, en aldaar meer bijzonder de rubrieken: *Overtogt van en naar de koloniën*, *Kortingen* en *Militair weduwen- en weezen-fonds*. Zie voorts, met betrekking tot de in-dienst-stelling van veldpredikers het aangeteekende onder de twee eerste rubrieken van hoofdstuk F.

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 Januarij 1862, n°. 9, waarbij na verkregen magtiging van het opperbestuur, in verband met de ter zake aangenomen veranderinge regeling, buiten werking werd gesteld § 95 der tweede nota van ampliatiën enz. op het algemeen administratie-reglement (*Indisch Staatsblad* 1841, n°. 37), volgens welke bepaling de soldij der Afrikanen over den tijd hunner reis van d'Elmina naar Java bij 'slands kas moest worden ingehouden, ten einde te strekken in geheele of gedeeltelijke compensatie van de schuld, waarmede zij ter zake van de voor hunne emancipatie uit den slavenstand betaalde retributie waren bezwaard (1);

de ordonnantie van 1 Februarij 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 12), waarbij in het belang eener voldoende handhaving der strafbepalingen op het stuk van desertie in tijd van vrede, onder nadere en sedert verkregen goedkeuring des Konings, de betrokken bepaling van het Indisch besluit van 28 Januarij 1842, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* 1849, n°. 18), in dier voege gewijzigd werd, dat voortaan niet meer elk eiland in Nederlandsch Indie in deszelfs geheele uitgestrektheid, maar slechts die gedeelten van hetzelfde, welke onder dadelijk Nederlandsch gezag staan, moeten beschouwd worden als het garnizoen van de tot zijne bezetting behorende militairen;

het Koninklijk besluit van 9 Februarij 1862, n°. 24 (*Indisch Staatsblad* n°. 50), waarbij met ingang van 1 September 1862 van f 400 tot op f 500 'sjaars wordt verhoogd de toelage, gedurende den vierjarigen cursus verzekerd aan die kweekelingen van 'sRijks kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht, die zich bepaaldelijk verbonden hebben voor de geneeskundige dienst in Oost-Indie (2);

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 10 Maart 1862, n°. 18 (*Indisch Staatsblad* n°. 24), bij hetwelk werd aanteekening gehouden van 'sKonings besluit van 16 Augustus 1861, n°. 68, waarbij is ingetrokken en buiten werking gesteld het 2de lid van het Koninklijk besluit van 9 December 1836, n°. 7, volgens hetwelk geen ongehuwde 2de luitenants, voor de Indische dienst benoemd, vóór hun vertrek naar Indie een huwelijk hier te lande mogten aangaan of daartoe zelfs eenige toestemming verzoeken, om het even of zij anderszins aan de vereischen daartoe al of niet mogten kunnen voldoen;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 23 Maart 1862, n°. 13, waarbij, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, ter bevordering van een meer geregelden gang van zaken, de zamenstelling der raden van administratie, waarin tot dusver al de in het garnizoen aanwezige corps- en detachements-kommandanten zitting moesten hebben, in dier voege geregeld is, dat die raden voortaan hoogstens uit vier personen zullen bestaan, en wel uit den plaatselijken militairen kommandant als voorzitter, en twee andere, zoo noodig door het militair departement aan te wijzen mindere of jonger in rang zijnde troepen-officieren van het garnizoen als leden, met den kwartiermeester als secretaris;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 8 Junij 1862, n°. 18, waarbij werd aanteekening gehouden van eene door het opperbestuur genomen beslissing ter zake van het ontslag van officieren, die zich voor een vooraf bepaalden tijd aan de Indische dienst verbonden hebben, daarop nederkomende, dat aan de Indische Regering vrijheid werd gelaten om aan officieren, die aan de Militaire Akademie te Breda of andere soortgelijke inrigtingen hunne opleiding genoten hebben en in den regel eene verbindtenis moeten aangaan om den lande minstens tien jaren als officier te dienen, op daartoe gedaan verzoek, eervol ontslag uit de militaire dienst te verleen, mits zij vooraf terugbetalen wat de Staat te hunnen behoefte heeft uitgegeven, naar reden van den aan die tien jaren ontbrekende tijd van dienst, doch onder voorwaarde, dat het staatsbelang het gevraagde ontslag niet verbiedt;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 November 1862, n°. 11, waarbij werd aanteekening gehouden van eene door het opperbestuur gegeven nadere verklaring aan het voorgeschrevene nopens de vervanging van met verlof uit Indie vertrekkende officieren, daarop nederkomende, dat officieren die voor de Indische dienst benoemd zijn, of van verlof terugkeeren en dus in aantogt zijn, moeten worden gerekend tot de sterkte van het leger te behooren, en dat dus de plaatsen, die zij bestemd zijn te bezetten, in Indie niet behooren te worden vervuld, dan wanneer buitengewone omstandigheden dit vorderen.

(1) Sedert de heropening der Afrikaansche werving in 1859 (zie het verslag over 1860, bladz. 34), geschiedde namelijk de de hier bedoelde verrekening door middel van het handgeld.

(2) Bij Koninklijk besluit van 25 Januarij 1865, n°. 44, is de toelage gebragt op f 600 'sjaars.

§ 3. *Bijzonderheden omtrent de militaire geneeskundige dienst.*

Het cijfer der in de laatste vijf jaren bij het leger behandelde, herstelde en overledenen, en de verhouding dezer laatsten zoo tot de behandelde als tot de legersterkte, blijkt uit de volgende aantooningen:

Jaren.	Behandelde.	Herstelde.	Overledenen.	Verhouding der overledenen	
				tot de behandelde.	tot de legersterkte.
<i>Java en Madura.</i>					
1858	31 571	29 274	730	1 : 43,25	1 : 21,3
1859	29 148	27 057	835	1 : 34,9	1 : 15,2
1860	32 277	29 833	785	1 : 41,1	1 : 16,04
1861	31 988	30 033	561	1 : 57,02	1 : 27,2
1862	36 510	34 229	680	1 : 53,69	1 : 23,12
<i>Buitenbezittingen.</i>					
1858	19 767	18 871	235	1 : 84,11	1 : 45,5
1859	27 363	26 109	582	1 : 47	" (1)
1860	23 827	22 521	430	1 : 55,4	" (1)
1861	27 941	26 539	440	1 : 63,5	1 : 28,1
1862	27 253	25 994	405	1 : 67,29	1 : 32,6

Voor zooveel Java en Madura betreft volgt hieronder een vijfjarig overzicht van de sterfte-verhouding naar gelang van den landaard der militairen en van de ligging der garnizoenen aan de kust of binnen 's lands.

Jaren.	EUROPEANEN.						AFRIKANEN.						INLANDERS.					
	Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen's lands.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1858	269	4459	1:16,5	243	3580	1:14,7	3	181:6	11	241	1:21,9	151	4757	1:31,5	53	2517	1:47,5	
1859	382	3653	1:9,56	190	3620	1:19,05	2	51:2,5	1	154	1:154	211	3981	1:18,8	49	1287	1:26,2	
1860	315	4066	1:12,9	188	2969	1:15,7	3	12:1,4	9	336	1:37,3	228	3630	1:15,9	42	1583	1:37,6	
1861	170	4029	1:23,7	134	4221	1:31,5	2	81:4	17	552	1:32,4	224	3244	1:14,4	14	3214	1:229,5	
1862	240	4034	1:16,8	214	3861	1:18,04	3	106:1:35,3	22	723	1:32,8	159	3886	1:24,4	42	3113	1:74,1	

(1) Bij gemis eener volledige opgaaf der gemiddelde legersterkte kan deze verhouding niet worden aangeduid.

Op de verschillende buitenposten was de sterfte-verhouding in de laatste vijf jaren als volgt:

	1858.			1859.			1860.			1861.			1862.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
Sumatra's Westkust	70	3543	1:50,6	76	3347	1:44	101	3719	1:36,8	89	3605	1:40,5	57	3651	1:64
Siak	1	63	1:63	"	80	"	3	97	1:32,3	"	132	"	4	138	1:34,5
Benkoelen	2	99	1:49,5	4	94	1:23,5	4	159	1:39,7	1	159	1:159	4	168	1:42
Lamp. districten.	27	443	1:16,4	22	355	1:16,1	49	347	1:7	28	304	1:10,8	17	283	1:16,6
Palembang	41	1797	1:43,8	135	1981	1:13,1	51	1540	1:30,1	50	1567	1:31,3	40	1482	1:37
Banka (1)	30	608	1:20,2	28	610	1:21,7	25	746	1:29,8	39	654	1:16,7	54	624	1:11,5
Rionw	5	201	1:40,2	6	199	1:33,1	7	228	1:32,5	4	215	1:53,7	"	258	"
Wester-afdeeling van Borneo . .	16	1378	1:86,1	28	1423	1:50,8	31	1435	1:46,2	21	1314	1:62,5	3	1261	1:420,3
Bandjermasin . .	"	156	"	22	niet opgegeven.	"	38	niet opgegeven.	"	(2)	(2)	"	(2)	(2)	"
Pengaron	1	50	1:50	5	110	1:22	12	id.	"	133	2000	1:150,1	23	2940	1:127,8
Celebes	18	1031	1:57,2	216	niet opgegeven.	"	82	722	1:8,8	34	972	1:28,5	111	968	1:8,7
Ambona	11	575	1:52,2	15	694	1:46,2				12	693	1:57,7	30	701	1:23,3
Banda	4	304	1:76	14	327	1:23,3				22	311	1:14,1	19	307	1:16,1
Ternate	3	181	1:60,3	2	185	1:92,5	(3) 21	1346	1:64	4	191	1:47,7	20	184	1:9,2
Batjan	"	28	"	1	32	1:32				(4)	(4)	"	(4)	(4)	"
Menado	2	93	1:46,5	"	83	"				1	70	1:70	4	66	1:16,5
Gorontalo	"	"	"	"	"	"				"	42	"	niet opgegeven.	niet opgegeven.	"
Timor Koepang .	2	51	1:25,5	5	53	1:10,6	3	80	1:26,6	1	70	1:70	"	62	"
Atapoepoe	1	56	1:56	3	59	1:19,6	2	60	1:30	1	61	1:61	14	77	1:5,5
Larantoeke (eiland Flores).	1	39	1:39	niet opgegeven.	niet opgegeven.	"	1	49	1:49	"	38	"	5	38	1:7,6
	235	10696	1:45,5	582	9632	(5) "	430	10528	(5) "	440	12398	1:28,1	405	13208	1:32,6

(1) De opgaven voor Billiton, welke bezetting gerekend wordt tot de 1ste militaire afdeeling van Java, zijn begrepen onder de sterfte-verhouding voor Java en Madura opgegeven. Alleen voor 1861 is hierop eene uitzondering gemaakt, zijnde toen de sterfte en de sterkte respectievelijk 2 en 38) begrepen onder de cijfers hierboven voor Banka vermeld.

(2) In verband met den veranderden stand van zaken in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo, omvat dit cijfer meerdere posten dan Bandjermasin en Pengaron.

(3) Eene specifieke opgave van het cijfer der Molukken is over 1860 niet ontvangen. Zie ook de volgende noot.

(4) In 1859 is de bezetting op Batjan ingetrokken.

(5) Bij gemis eener volledige opgave der gemiddelde legersterkte kan deze verhouding niet worden aangeduid.

Afzonderlijk voor het Europeesch gedeelte was de sterfte-verhouding als volgt:

	Java en Madura.			Buitenbezittingen.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1858. . .	512	8039	1:15,7	114	3549	1:31,1
1859. . .	572	7273	1:12,7	167	2911	1:17,4
1860. . .	503	7035	1:13,9	194	3873	1:19,9
1861. . .	304	8250	1:27,1	227	4764	1:20,9
1862. . .	454	7895	1:17,3	218	5166	1:23,7

In de bijlagen litt. B en C wordt weder, afzonderlijk voor Java en Madura en voor de buitenbezittingen, een uitvoerig overzicht gegeven van den aard der ziekten waarvoor de lijdens bij de landmagt behandeld werden, en van het aantal en de verhouding der overledenen, zoowel tot het cijfer der behandelenden als tot de gemiddelde legersterkte, alles onderscheiden in Europeanen, Afrikanen en inlanders.

Aan de verpleging der lijdens worden bij voortdoring de beste zorgen gewijd, en niets wordt nagelaten om de zieken-inrigtingen in alle opzichten aan het doel te doen beantwoorden.

In verband met de ongenoegzame ruimte in het groot militair hospitaal te Weltevreden, ten gevolge waarvan reeds sedert geruimen tijd een aantal verpleegden in de kazerne moesten worden opgenomen, werd in den loop van het jaar magtiging verleend tot de oprigting van een groot militair hospitaal, tevens convalescenten-gesticht te Meester Cornelis, daar tot eene uitbreiding van het hospitaal te Weltevreden geen gelegenheid bestond. Het aantal verpleegden ter laatstgemelde plaats beliep, onder andere, in 1861 niet minder dan gemiddeld 629 per dag.

Op Java telde men van die hospitalen in het geheel 4 (te Weltevreden, Samarang, Willem I en Soerabaja) en op de buitenbezittingen 2 (te Padang en Amboina). Voorts bevonden zich, volgens de voor 1862 vastgestelde formatie van het hospitaal-personeel, op Java 8 en op de buitenbezittingen 22 garnizoens-hospitalen, terwijl op 31 plaatsen infirmerien en op 7 plaatsen eenvoudige ziekenzalen werden aangetroffen.

Gezondheids-etablissemten voor convalescenten bevinden zich te Oenarang (Samarang) en te Malang (Pasoeroean).

Ook bevindt zich in eerstgemelde residentie, te Plantoengan, een bad-etablisement met daarbij behoorende minerale bronnen, hetwelk sedert 1854 eene particuliere inrigting was, doch in den loop van 1862, op verzoek van den geneesheer aan wien hetzelfde in der tijd voor den tijd van 15 jaren was afgestaan geworden, ter zake van diens noodzakelijk vertrek naar Europa, weder door het Gouvernement werd overgenomen, met bepaling dat het etablisement voor rekening van den lande zou worden in stand gehouden, en dat het zou worden beheerd op den voet van een garnizoens-hospitaal. Het bij de inrigting in gebruik zijnde materieel werd door het Gouvernement tegen taxatie overgenomen.

§ 4. Inrigtingen tot het leger betrekkelijk.

Artillerie-constructiewinkel te Soerabaja. Ook het jaar 1862 getuigde van toenemende bedrijvigheid bij deze inrigting. Wierd reeds in 1861 aan arbeidsloozen meer dan in eenig vorig jaar betaald, namelijk f 109 105,15 (1), voor 1862 was die som f 114 565,325; terwijl de verbruikte materialen, die in 1861 eene waarde hadden van f 141 826,49, dit jaar eene som vertegenwoordigden van f 171 480,065.

De algemeene onkosten (vaste tractementen, onderhoud van gebouwen, kosten besteed aan algemeene behoeften tot uitvoering van orders van den directeur betreffende aanmaak en onderhoud van gereedschappen, herstellingen van werktuigen, enz.) beliepen in het vorig jaar f 173 484,645 en thans f 185 793,915, of respectievelijk 85 en 81 per cent der voortgebragte waarden, bedragende deze, ongerekend het aangemaakte voor den winkel zelve, in beide jaren achtereenvolgens f 203 577,80 en f 228 528,635 (2), en zulks nage-

(1) En dit steeds ongerekend de soldijen, vivres, enz. der compagnie artillerie-werklieden, de koeliloonen en de overwerkelden van het opzigt voerend personeel, bedragende in 1861 te zamen f 43 105,145 en in 1862 f 42 407,94, welke sommen, even als de vaste tractementen, begrepen zijn in het cijfer der algemeene onkosten.

(2) Intusschen is het geldelijk bedrag der orders van den directeur wel in rekening gebragt bij de sommen voor arbeidsloozen en materialen hiervoor opgegeven. Van daar het verschil met de tegenwoordige cijfers, ofschoon ook deze enkel voorstellen het kostende van verbruikte materialen en betaalde arbeidsloozen.

noeg uitsluitend wegens bestellingen ten behoeve van het militair departement, inzonderheid voor de artillerie.

Bij het einde van 1862 had de constructiewinkel in bezit aan materialen en gereedschappen eene waarde van f 665 628,43⁵, tegen f 696 680,43⁵ op ultimo December 1861.

Pyrotechnische werkplaats te Soerabaja. De voortgebragte waarden bij deze inrigting, welke vroeger een onderdeel van den artillerie-constructiewinkel uitmaakte, doch thans, onder het toezigt van den inspecteur der buskruidfabricatie, tijdelijk op zich zelve staat, beliepen, ongerekend de orders van den directeur, f 9331,85, en de algemeene onkosten f 10 592,95, welke cijfers in het vorig jaar respectievelijk waren f 18 221,60 en f 10 865,46.

De geldswaarde der bij de werkplaats in voorraad zijnde materialen en gereedschappen beliep onder ultimo December 1861 en 1862 respectievelijk f 62 182,59⁵ en f 65 467,69⁵.

Ten vervolge op het deswege aangeteekende in het vorig verslag, bladz. 38, zij te dezer plaatse tevens vermeld, dat dit jaar een drietal hier te lande benoemde 2de luitenants der Oost-Indische artillerie, bij de artillerie-stapel- en constructie-magazijnen te Delft werden gedetacheerd, waarvan één gedurende den tijd van twee jaren, ten einde zich meer speciaal met het vuurwerkersvak bekend te maken, en de twee anderen gedurende één jaar, niet slechts voor de pyrotechnie, maar ook, en wel hoofdzakelijk, om zich te oefenen in de verschillende werkplaatsen van den artillerie-constructiewinkel.

Artillerieschool te Weltevreden. Van deze school, die bij het eind van 1862 weder 11 leerlingen telde, werden in den loop van het jaar twee leerlingen tot 2den luitenant aangesteld, terwijl nog één élève de inrigting verliet, ten gevolge van het hem, op verzoek, verleende ontslag uit de dienst. In 't vorig jaar had de school 3 officieren opgeleverd.

School te Meester Cornelis, tot opleiding van onderofficieren tot officieren der infanterie en der militaire administratie. In verband met de aanvulling, die het incompleet aan 2de luitenants der infanterie in 1862 onderging door uitzending uit Nederland, werden van de 59 élèves, die het voor dien rang gevorderd examen hadden afgelegd, in 't geheel slechts 28 tot den officiersrang bevorderd, waarvan 27 bij de infanterie en 1 bij de militaire administratie. In 't vorig jaar waren de beide laatste cijfers 72 en 14.

Corpsscholen. Voortdurend werden de meeste zorgen gewijd aan het geven van school-onderwijs bij de corpsen. Van eene plaats gehad hebbende verbetering der leermiddelen werden voor den vervolge goede resultaten verwacht.

Corps-ambachtsscholen. Tot het gebruik maken van de ten vorigen jare voor jongelingen van Europeesche afkomst geopende gelegenheid om, onder genot eener maandelijksche toelage en van vrije geneeskundige behandeling, bij de militaire werkplaatsen in eenig ambacht onderrigt te erlangen, meldden zich gedurende 1862 in het geheel slechts 3 jongelieden aan, terwijl één van de reeds toegelatenen (te zamen 11 in getal), wegens ongeschiktheid voor het werk, moest worden ontslagen. De corps-ambachtsscholen telden derhalve bij het eind van het jaar niet meer dan 13 leerlingen, en daarvan werden opgeleid 4 in het schoenmakers-, 4 in het timmermans-, 2 in het smids-, 2 in het kleermakers- en 1 in het zadelmakers-ambacht. Hun ijver en geschiktheid gaf stof tot tevredenheid, en hunne vorderingen waren naar wensch.

De oorzaak, dat nog slechts 14 jongelingen zich tot het beoogde doel hadden aangemeld moest, naar de meening van het militair departement, gezocht worden in de omstandigheid, dat de zoogenaamde inlandsche kinderen, welke meer geschiktheid bezitten voor klerken en schrijvers, voor het grootste gedeelte die bestemming volgen, terwijl slechts weinigen neiging gevoelen tot het aanleeren van eenig ambacht (1).

Corps pupillen te Gombong (Bagelen). Bij het eind van 1862 bedroeg de sterkte van het corps 316 pupillen, tegen 313 onder ultimo December 1861. Aangenomen werden 2 betalende en 42 niet betalende pupillen, terwijl 25 bij het leger werden ingedeeld, 15 op verzoek werden ontslagen of afgekeurd en 1 overleed. Gedrag en dienstijver waren over het algemeen bevredigend te noemen. Intusschen was het militair gehalte der sedert 1860 van het corps afkomstige en bij het garnizoen te Kedong-kebo (Bagelen) in één compagnie vereenigde

(1) Intusschen zijn ook voor 1864 de noodige gelden toegestaan tot bestendiging van den maatregel, ook bij eventuele uitbreiding van het aantal leerlingen.

manschappen (zie het verslag over 1860, bladz. 36) over het algemeen weinig bevredigend te noemen, zoodat er nog slechts enkelen werden aangetroffen, die zich den graad van korporaal hadden waardig gemaakt. Naar het oordeel van het militair departement moet dit echter weinig bevreemding wekken, wanneer men in aanmerking neemt, dat zij die zich reeds bij het corps het voordeeligst ontwikkelen, en een goed gedrag aan den dag leggen, ook veelal tot speciale doeleinden worden bestemd, zoo als voor den artillerie-constructiewinkel, de geweer makers school, enz., dan wel zich in eenigen rang of graad bij het leger bevinden en dan ook werkelijk voor het meerendeel alle redenen tot tevredenheid geven.

Van af de oprigting van het corps in 1848 tot bij het eind van 1862 waren de cijfers dienaangaande als volgt:

Totaal der bij het leger ingedeelde pupillen: 225, te weten:

bij de infanterie	146
» » artillerie	26
» » cavalerie	3
» » sapeurs	6
» » opnamen	15
» » topographie	1
» » lithographie	1
» » geweer makers school	22
» den artillerie-constructiewinkel	3
» het corps stafmuzikanten	2

Te zamen . . . 225

Van deze 225 waren bij het eind van 1862 nog in het leger aanwezig 181 militairen, als:

Sergeanten-majoor	17
Sergeanten	28
Fourriers	18
Korporaals	45
Soldaten	73

Te zamen . . . 181

Lithographische inrigting te Batavia. Deze inrigting wordt bij de genie-directie nog steeds in stand gehouden tot tijd en wijle ter plaatse eene doelmatige particuliere inrigting van dien aard zal zijn gevestigd, hetgeen voor alsnog niet gezegd kon worden het geval te zijn. Wel wordt te Batavia eenig lithographisch werk verrigt en neemt zulks ook van lieverlede toe, doch dit bepaalt zich voor 'slands nog slechts tot dagelijksche zaken. Voor plaat- en kaartwerken is daartoe nog weinig gelegenheid.

Uit hoofde van belangrijke dienstwerkzaamheden moesten weder vele particuliere bestellingen worden afgewezen; bovendien kon dit jaar, wegens gebrek aan geschikte handlangers, slechts met twee personen gewerkt worden. Intusschen waren de geldelijke uitkomsten der inrigting van dien aard, dat het toegestane jaarlijksche subsidie van f2240 weder voor een gedeelte in 'slands kas kon worden teruggestort.

Cantines. Deze vooral uit een zedelijk oogpunt nuttige inrigtingen verschaffen den soldaat de gelegenheid om tegen een matigen prijs eenige der gezondheid niet schadende dranken te bekomen, terwijl het misbruik van geestrijke dranken niet alleen door reglementaire bepalingen wordt voorkomen, maar ook zooveel doenlijk getracht wordt hetzelfde tegen te gaan, door het zoo goedkoop mogelijk verkrijgbaar stellen van wijn en bier.

Bovendien zijn de cantines plaatsen van gezellige bijeenkomst, waar den soldaat door

verschillende spelen, lectuur als anderzins, eene heilzame tijdkorting voor zijne vrije uren wordt aangeboden.

De batige saldo's der cantines worden daar, waar zulks zonder ongerief kan plaats hebben, steeds op de meest voordeelige wijze uitgezet of ten besten nutte der inrigtingen aangewend.

De overige tot het leger betrekkelijke inrigtingen leverden, buiten hetgeen nog hiervóór is medegedeeld aan het slot van § 3, ditmaal geene meldenswaardige bijzonderheden op.

§ 5. *Krijgsverrigtingen van het leger.*

De krijgsverrigtingen van het leger hebben zich gedurende 1862 hoofdzakelijk bepaald:

1°. tot het verder voortzetten van den strijd tegen de opstandelingen in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo; en

2°. tot eene expeditie naar het landschap Lebong (Palembang), tot verdrijving van eene zich aldaar gevestigd hebbende bende kwaadwilligen, met het doel om den arbeid aan den in dat landschap in aanleg zijnde weg gewapenderhand te storen (1).

Van beide deze krijgstogten zijn de voornaamste ontmoetingen met den vijand gedurende 1862 opgenomen in een als bijlage lit. D hierbij overgelegden staat.

Bovendien hadden in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden een tweetal expeditie plaats, respectievelijk naar de districten Mani en Toeroengan (afdeeling Ooster-districten) en naar Balanipa (Mandhar), doch blijkens het aangeteekende in hoofdstuk C afdeeling III hiervóór, waren deze togten meer als militaire vertooningen te beschouwen.

Ook werden hier en daar eenige togten van minder belang ondernomen tot verdrijving van zich op de kusten vertoond hebbende zeeroovers.

§ 6. *Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende.*

Onder ultimo December 1862 was de formatie en de sterkte dezer corpsen zoo als hieronder wordt aangegeven.

	SCHUTTERIJ. (a)		PRADJOERITS. (op Java). (b)		DJAJANG-SEKARS. (op Java). (c)		LEGIOENEN EN LIJFWACHTEN- DRAGONDEERS (in Soerakarta en Djokdjokarta). (d)		BARISSANS. (op Madura). (e)	
	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.
Europeanen	niet opgegeven.	4284	45	45	11	14	80	65	19	19
Inlanders	id.	1524	1984	1942	281	281	1016	1021	2971	2542
	(a)	5808	2029	1987	292	295	1096	1086	2990	2561

(a) De formatie der onderofficieren en manschappen is onbepaald, die der officieren bedroeg 187 Europeanen en 4 inlanders. Van de opgegeven sterkte behoorden 2208 man tot de schutterijen op Java en 3600 tot die op de buitenbezittingen. In 't vorig jaar waren deze cijfers 2331 en 3791, welke verschillen hoofdzakelijk zijn toe te schrijven aan de opheffing van het corps Papangers te Batavia en aan eene mindere sterkte der schutterijen in de Molukken. De standplaatsen waren dezelfde als in 't vorig verslag genoemd. Te Batavia bevindt zich een detachement schutterij te paard, waarvan de sterkte beliep 4 officieren en 45 onderofficieren en manschappen, allen Europeanen.

(b) De gewesten, waar zich deze detachementen bevinden, zijn reeds in het vorig verslag genoemd. Die detachementen, ter sterkte van hoogstens 69 en minstens 17 man,

(1) Zie hierover nader hoofdstuk C, afd. III, onder Palembang.

zijn te zamen 57 in getal; derzelve emplacement is over even zoo vele plaatsen verdeeld.

(c) Het emplacement dezer cavalerie is in het vorig verslag vermeld.

(d) De lijfwachten-dragonders bestaan uitsluitend uit Europeanen, de legioenen uitsluitend uit inlanders. De formatie van het legioen van den pangeran adhipatie MANGKOE NEGORO (in Soerakarta) is als volgt: 4 stafofficieren, 625 man infanterie, 155 man cavalerie en 73 man artillerie; het legioen van den pangeran adhipatie PAKOE ALAM (in Djokdjokarta) bestaat volgens de formatie uit 1 stafofficier, 104 man infanterie en 54 man cavalerie.

(e) De formatie der Maduresche barissans was verdeeld als volgt:

	Barissan van Bangkallang.	Barissan van Sumanap.	Barissan van Pamakassan.
Staf . . .	8	5	2
Infanterie . .	1038	871	266
Artillerie . .	173	174	65
Cavalerie . .	68	68	„
Pioniers . .	84	168	„
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1371	1286	333

2990

Ofschoon de toestand der schutterijen betrekkelijk bevredigend was te noemen, zoo bestond niettemin de overtuiging dat het militair gehalte die corpsen niet geheel voldeed aan hetgeen van dezelve in redelijkheid kon worden geëischt.

De ter zake aanhangig gemaakte overwegingen, waarvan reeds melding werd gemaakt in het verslag over 1860 (bladz. 37), losten zich op in de ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 7 Maart 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 23), en in het besluit van dien landvoogd van dezelfde dagteekening, n°. 28 (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1161), waarbij al dadelijk, en naar het scheen aanvankelijk niet zonder vrucht, de gewenschte verbeteringen werden ingevoerd, zoowel door nadere bepalingen op het houden van geregelde wapen- en schietoefeningen, als door aanbevelingen aan de betrokken autoriteiten om steeds op ruime wijze gebruik te maken van de reeds vroeger aan de kommandanten der schutterijen geopende gelegenheid om zich in de oefening der officieren, onderofficieren en korporaa's, zoo noodig, door een geschikt officier van het garnizoen te doen ter zijde staan. Tevens werd bij die gelegenheid aan de betrokken autoriteiten ter opvolging uitgereikt eene door het militair departement vastgestelde nota, houdende voorschriften nopens de leiding van het onderrigt in het algemeen, en speciaal ook eenige wenken nopens het oprigten van keurcompagnien, als een goed werkend middel om de schietoefeningen te bevorderen.

Eene andere, uitsluitend de schutterij te Batavia rakende beschikking, was vervat in het besluit van den Gouverneur-Generaal van 14 April 1862, n°. 10 (*Indisch Staatsblad* n°. 43), houdende ontbinding van het met de wachtdienst in de stad belaste corps Papangers (vrijgegeven slaven), Mooren en Bengalezen, met bepaling dat zoodanige personen ter hoofdplaats voortaan geen deel van de plaatselijke schutterij meer zouden uitmaken.

Feitelijk had die ontbinding reeds in 1861 plaats gehad; en zulks in verband met het tot stand komen in het laatst van 1860 van het reeds in 1853 voor de bewuste wachtdiensten bestemde bataillon infanterie, bekend onder den naam van garnizoens-bataillon van Batavia; doch eene definitive beschikking had toen achterwege moeten blijven, omdat met de ontbinding van het corps tevens moest gepaard gaan de regeling van den toestand van enkele der tot hetzelfde behoorende manschappen, welke regeling eerst nu haar beslag erlangde door de bepaling, dat de officieren van het corps, voor zoover zij tot de Europesche bevolking behoorden, na hun eervol ontslag zouden zijn vrijgesteld van persoonlijke schutterlijke dienst te Batavia, doch niet van contributie aan de schutterlijke kas, en door de toekenning van gratificatiën en onderstanden aan een aantal officieren, onderofficieren en manschappen.

Ten aanzien van de bewuste wachtdienst werd kort daarop eene nieuwe voorziening genomen. Wegens gebleken ongezondheid van 's garnizoens kampement, en uit overweging dat tot het nemen eener dadelijke voorziening geen ander middel overig was, werd namelijk bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 4 November 1862, n°. 8, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, besloten tot de opheffing van het boven bedoelde garnizoens-bataillon, en tot de oprigting, ten laste der civile begrooting, van een corps politie-soldaten, uitsluitend bestemd voor de wachtdienst in de stad Batavia, ter sterkte van 3 officieren en 196 onderofficieren en manschappen. Spoedig daarop werd door dit corps de wachtdienst van het militair garnizoen overgenomen. De kleeding en wapening van het corps is dezelfde als die in 1854 aangegeven voor de barissan-pikeniers ter plaatse (waarover zie de verslagen over 1853, bladz. 31, en 1854, bladz. 21). De officieren worden benoemd en ontslagen door den resident, de onderofficieren, korporaals en tamboers door den kapitein-kommandant; de manschappen moeten zich vrijwillig verbinden minstens voor twee en hoogstens voor tien jaren.

De schutterij in de Minahassa, met name die van Menado, Kema, Likoepong en Belang, verwierf zich op nieuw eene tevredenheidsbetuiging der Regering, voor de voortvarendheid, door haar aan den dag gelegd bij eene expeditie tegen zeeroovers.

Tot wijziging, aanvulling of uitvoering van het reglement voor de schutterijen op Java (*Indisch Staatsblad* 1838, n°. 22) werden voorts nog de volgende beschikkingen (1) genomen, als:

het Indisch besluit van 27 Maart 1862, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 36), betreffende de aflegging van den eed door presidenten van krijgsraden;

de ordonnantie van 23 April 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 46), houdende eene nadere verklaring nopens de heffing der aan de schutterlijke kas verschuldigde contributie;

de Indische besluiten van 2 Augustus 1862, n°. 4, 8 September 1862, n°. 6, en 11 December 1862, n°. 19 (*Indisch Staatsblad* n°. 80, 101 en 151), houdende uitbreiding van het aantal betrekkingen, aan welke vrijdom van schutterlijke dienst is verbonden; en eindelijk

de ordonnantie van 17 October 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 117), waarbij de jongst plaats gehad hebbende driejaarlijkse regeling der aan de schutterlijke kassen op Java verschuldigde contributien (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 59) — in afwachting van een voor de schutterijen in Nederlandsch Indie nader te arresteren algemeen reglement — voorloopig is bestendigd en in verband met *Indisch Staatsblad* 1857, n°. 88, houdende invoering van het reglement voor de Javasche schutterijen ook te Padang, bedoelde driejaarlijkse regeling, tevens voor de schutterij te dier plaatse voorloopig is van toepassing verklaard.

De toestand der overige niet tot het leger behoorende corpsen was over het algemeen vrij voldoende: de instructeurs bij dezelve gaven zich bij voortdoring veel moeite om de geoefendheid op eene gewenschte hoogte te brengen; bij den barissan van Sumanap, voor welken, om bijzondere redenen, dit jaar weinig gelegenheid tot oefening had bestaan, was eenige achterlijkheid op te merken. Wapening en ledergoed werden steeds goed onderhouden. Het bij de barissans op Madura bestaande aanzienlijk incompleet had op maatregelen ter aanvulling doen bedacht zijn.

Een maatregel, waarvan men zich goede uitkomsten voorstelde in het belang der geregelde aanvulling van de dragonder-lijfwachten te Soerakarta en te Djokdjokarta, was gelegen in het besluit van den Gouverneur-Generaal van 27 Februarij 1862, n°. 4, waarbij, met wijziging in zooverre van het voor die corpsen bestaande reglement, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, bepaald werd dat de onderofficieren en manschappen bij die lijfwachten in alle opzigten op gelijke wijze zullen worden behandeld als de militairen van hunnen graad en landaard bij het regement Oost-Indische cavalerie, en dat er alzoo geen bezwaar meer bestond om ook, in overleg met de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur, de aanvulling van personeel bij bedoelde lijfwachten, voor zooveel noodig, te doen geschieden door overplaatsingen van dat regement en omgekeerd.

Volledigheidshalve mogen hier nog worden aangehaald de beschikkingen vervat in

(1) Zie ook het Indisch besluit van 10 Junij 1862, n°. 64, betreffende de vrijstelling van consulaire agenten, en reeds vermeld aan het slot der IIde afdeling van hoofdstuk C hiervóór.

Indisch Staatsblad 1862, nos 31 en 103, respectievelijk betreffende de verlichting van de wachten der pradjoerits en andere gewapende corpsen in Nederlandsch Indie, en de voorziening in de behoefte aan harnachement voor de djajang-sekars en andere inlandsche cavalerie-corpsen op Java en Madura.

§ 7. Verdediging.

De aanhangige voorstellen nopens de rigting verder aan het verdedigingsstelsel te geven werden gedurende 1862 nog tot geene beslissing gebragt, omdat deswege vooraf het gevoelen diende te worden ingewonnen van den nieuw opgetreden leger-kommandant (1). In afwachting daarvan werd dan ook met de voltooiing der in uitvoering zijnde buitengewone verdedigingswerken slechts geringe voortgang gemaakt, terwijl de zoodanige, welke voor ontmanteling of slooping waren in aanmerking gebragt, op de minst kostbare wijze in goeden staat worden onderhouden.

De gewone verdedigingswerken ondergingen de vereischte herstellingen en vernieuwingen. Eene rangschikking der verschillende op Java en Madura en op de buitenbezittingen bestaande versterkingen is te vinden in het *Indische Staatsblad* 1860, n°. 115, en 1862, n°. 34.

Eenige op zich zelve staande kleine posten of versterkingen, welker verdere bezetting zoowel door de militaire als door de betrokken civile autoriteiten onnoodig werd geacht, werden, na verkregen magtiging des Konings, ontruimd en ontwapend, om vervolgens met de daartoe behoorende militaire gebouwen, hetzij aan het civiel gezag te worden overgegeven, hetzij in het openbaar voor afbraak te worden verkocht; een maatregel, waarmede niet alleen eene meerdere concentratie der troepenmagt en meer eenheid in het beheer en de oefening derzelve, maar ook besparing van uitgaven beoogd werd. Voorloopig waren het de versterkingen te Banting-matie (Noesa-kambangan, Banjoemas), te Sentolo (Djokdjokarta), Bojjolalie (Soerakarta), Bangkallang (Madura), Pasoeroean, Banjoemas, mitsgaders die te Pillauw en Larieke (Amboina). Eerlang zou ook gevolg worden gegeven aan de ontruiming van de versterking te Indramajoe (Cheribon) en van het wachthuis Tandjong-mantong (Banka). In de Westers-afdeeling van Borneo had, even als ten vorigen jare in het Palembangse, eene intrekking van tijdelijke versterkingen plaats.

De tot dusverre alleen voor Java van kracht zijnde bepaling, dat de hoofden van gewestelijk bestuur zich, na overleg met de betrokken plaatselijke militaire autoriteit, gemagtigd kunnen beschouwen tot het verleenen van vergunning tot het oprigten van nieuwe of meerdere gebouwen op binnen den verboden kring van permanente versterkingen gelegen particuliere gronden (*Indisch Staatsblad*, 1848, n°. 13, en 1853, n°. 26), werd bij gouvernementsbesluit van 30 April 1862, n°. 16 (*Indisch Staatsblad*, n°. 48), van toepassing verklaard voor alle permanente versterkingen in Nederlandsch Indie. Bepalingen nopens het omringen met verboden kringen van belangrijke buskruidmagazijnen of werkplaatsen werden vastgesteld bij *Indisch Staatsblad*, 1862, n°. 130.

Wat in het algemeen de uitvoering van geniewerken betreft, het militair departement teekent te dien opzichte aan, dat de meerdere vraag naar vrijwillige arbeiders en de ontwikkeling der particuliere industrie niet zonder nadeeligen invloed bleven op het verkrijgen der benoodigde werklieden en koelies. Voor onderscheidene plaatsen werden dan ook voorstellen gedaan tot verhooging van koelieloonen, hetgeen der Regering in het laatst van het jaar aanleiding gaf om te bepalen, dat in de begrotingen voor de geniewerken de loonen konden worden opgebragt, zoo als die werkelijk ter plaatse aan arbeiders door anderen werden uitgekeerd.

Op plaatsen waar geene kapitale werken onder handen waren, zoo als Batavia, Samarang en Soerabaja, gevoelde men dien invloed echter minder.

Daar waar zulks slechts eenigzins mogelijk is, tracht men de werken, door middel van openbare of onderhandsche uitbesteding, door particuliere aannemers te doen uitvoeren. Slechts op enkele plaatsen, waar op mededinging viel te rekenen, was die wijze van uitvoering voor alsnog mogelijk.

(1) Zeer onlangs heeft de Indische Regering hare denkbeelden nopens het onderwerp aan de beslissing van het opperbestuur onderworpen.

§ 8. *Bijzonderheden van verschillenden aard.*

Terrein-opname (1). De in 't vorig jaar aangevangen opname der residentien Djokdjokarta en Soerakarta vorderde gedurende 1862 in die mate, dat het terreinwerk in eerstgemeld gewest op weinig na voltooid en de kaartering reeds aanmerkelijk gevorderd was; terwijl in Soerakarta de opname gereed kwam voor zooveel die gedeelten betrof, welke voor de spoorweg-opname dienstig geacht werden.

De opname der residentie Samarang, in 1861 voor een vierde gedeelte gereed gekomen, was bij het eind van 1862 voor ongeveer drie vierde gedeelten voltooid. Met de kaartering van dat gewest was, op den grondslag der door de geographische dienst verrigte triangulatiën, alsnu krachtig aangevangen. Ten einde ook de kaartering der Vorstenlanden zooveel mogelijk op naauwkeurige gegevens te doen rusten, was ook aldaar met het trianguleren een begin gemaakt.

Het teekwerk betreffende de opname der residentien Banjoemas en Bagelen was thans volledig afgelopen; dat van de residentie Kadoe was nog onder handen doch bijna voltooid.

De kaartering der detailopnamen ter Sumatra's Westkust was afgelopen. Ook de kaarten der onafhankelijke districten tusschen Palembang en Benkoelen kwamen gereed; die van laatstgenoemd gewest op zeer weinig na. De sedert eenige jaren onder handen zijnde, doch nu en dan vertraagde topographische opname van het gouvernement Celebes vorderde dit jaar goed. Behalve de reeds vroeger voltooide opname der Noorderdistricten, was thans ook de opname der Zuiderdistricten, zoomede die van Bonthain ten einde gebracht; terwijl met kracht werd voortgezet de opname van Boelekomba.

In het voltoojen der overzichtskaart van het oorlogstooneel in de Zuid- en Oosterafdeeling van Borneo werd eenige vertraging ondervonden, ten gevolge van nog benoedigde doch sedert ontvangen inlichtingen.

Spaarkassen. Ten vervolge op het medegedeelde in het regeringsverslag over 1859, bladz. 38, betreffende de vaststelling van een definitief reglement op de bespaarde gelden van militairen (*Inlisch Staatsblad* 1859, n°. 36), kunnen aan het jongst ontvangen algemeen verslag betreffende den stand dezer kassen over 1861 de navolgende cijfers worden ontleend:

Saldo te goed van gedeponeerde gelden op 1 ^o . Januarij 1861 . . . . . f	34 163,76 ⁵
Besparing over het jaar 1861	18 935,80
Renten over 1861	1 405,90
	<hr/>
Te zamen. . . . . f	54 505,46 ⁵
Daarvan werd evenwel gedurende dat jaar aan de spaarders terugbetaald	20 497,91 ⁵
	<hr/>
zoodat onder ultimo December 1861 aan bespaarde gelden en daarop vallende renten in kas bleef . . . . . f	34 007,55

het eigendom uitmakende van 511 deelgerechtigden, en wel van 381 soldaten en 130 gegraduateerde militairen.

II. *ZEEMAGT.* (2)§ 1. *Kommandement.*

Gedurende het jaar 1862 bleven het Nederlandsch eskader in Oost-Indie en de maritime

(1) In verband met de voorgenomen bespoediging der gecombineerde militaire en statistieke opname van Java (waarover nader zie hoofdstuk K, § 4 van dit verslag), heeft in Februarij 1864 eene reorganisatie plaats gehad van het personeel bij het topographisch bureau en de militaire verkenningen, en is tevens besloten om de militaire opname der buitenbezittingen voorloopig te laten rusten.

(2) Ter bevordering van eenheid van bevel en beheer, zoowel als van verantwoordelijkheid ten aanzien van

inrigtingen aldaar onder de bevelen van den schout bij nacht (later vice-admiraal) J. MAY (1).

§ 2. *Het Nederlandsch eskader.*

Sterkte. Terwijl het eskader in den loop van 1862 met 5 uit Nederland aangekomen oorlogsbodems versterkt werd, zijnde het raderstoomschip 2de klasse *Bromo*, het raderstoomschip 3de klasse *Sindoro*, de schroefstoomschepen 4de klasse *de Linge* en *Montrado* en de korvet met stoomvermogen *Medusa*, werden achtereenvolgens een gelijk aantal bodems van de sterkte afgevoerd, en wel 3 wegens vertrek naar Nederland: de schroefstoomschepen 2de, 4de en 3de klasse *Groningen*, *Bali* en *Soembing*, terwijl de beide andere, zijnde de raderstoomschepen 1ste en 2de klasse *Gedeh* en *Phoenix*, na voor de dienst te zijn afgekeurd, op publieke veiling verkocht werden. Bovendien was reeds op 1 Januarij 1862 naar Nederland vertrokken het transportship *Heldin*, welke bodem echter, uit hoofde van zijne speciale bestemming, niet gerekend kon worden deel van het eskader te hebben uitgemaakt.

Bij het einde van 1862 bleef dus het eskader bestaan uit:

2 schroefstoomschepen 2de klasse:	<i>Vice-Admiraal Koopman</i> ,
	<i>Citadel van Antwerpen</i> ;
3 schroefstoomschepen 3de klasse:	<i>het Loo</i> ,
	<i>Reinier Claeszen</i> ,
	<i>Reteh</i> ;
6 schroefstoomschepen 4de klasse:	<i>Montrado</i> ,
	<i>Haarlemmermeer</i> ,
	<i>Berkel</i> ,
	<i>Vecht</i> ,
	<i>Samarang</i> ,
	<i>Linge</i> ;
1 raderstoomschip 1ste klasse:	<i>Amsterdam</i> ,
1 raderstoomschip 2de klasse:	<i>Bromo</i> ,
2 raderstoomschepen 3de klasse:	<i>Etna</i> ,
	<i>Sindoro</i> ;

al wat de zeemagt en het zeewezen in Nederlandsch Indie betreft, is bij Koninklijk besluit van 9 September 1864, n°. 41, onder andere bepaald, dat onder de benaming van „Departement der Marine in Nederlandsch Indie” worden vereenigd de bureaux thans in Nederlandsch Indie aangewezen, zoo voor het „kommandement der zeemagt en de inspectie der marine”, als voor de „hoofd-administratie der marine en het beheer der gouvernements-marine”. Maatregelen tot uitvoering dezer reorganisatie zijn bij het Indisch Bestuur in overweging.

Omtrent de quaestie van aanbouw in Indie, is in 't laatst van 1864 op voorstel van het Indisch Bestuur tot beginsel aangenomen dat, voor zooveel de houten schepen van klein charter betreft, die bestemd zijn om in Indie te worden in dienst gesteld en gehouden, het eskader op zijne sterkte zal worden gehouden door den aanbouw aldaar van djatiehouten stoomschepen. Tevens is magtiging verleend om den aanbouw van staatswege te doen geschieden bij het marine-etablisement te Soerabaija, zullende inmiddels zoo door den aanleg van hellingen als door het verzamelen van hout het noodige worden voorbereid, om den bedoelden aanbouw van schepen krachtig op te vatten. zoodra beslist zal zijn omtrent de soort der te bouwen schepen. In de eerste plaats zal aldaar een aanvang worden gemaakt met den bouw van het in 't vorig verslag bedoelde djatiehouten stoomtransportschip, waarin kunnen worden benuttigd de werktuigen van het voormalig rijkstoomschip *Merapi*. Zie overigens de 2de noot bij § 3 *Gouvernements-marine*.

Ten slotte zij nog aangeteekend dat in den loop van 1864 tevens magtiging is verleend tot de overplaatsing naar het genoemde etablissement van de fabriek en het stoomwezen ter plaatse, een maatregel die ook voor den onderwerprijken aanbouw van veel belang is te achten, omdat daardoor bouw en uitrusting als het ware onder ééne directie zal plaats hebben.

Zie voor de overbrenging bij het marine-departement van het beheer der steenkolen-depôts *Indische Staatsbladen* 1863, n°. 30 en 134.

(1) Op 7 December 1864 is het bevel over Zr. Ms. zeemagt in Oost-Indië en de inspectie der marine in die gewesten overgegaan op den schout bij nacht G. FABRUS, daartoe door den Koning benoemd onder den titel van kommandant van Zr. Ms. zeemagt en chef van het Departement der Marine in Nederlandsch Indië.

4 raderstoomschepen 4de klasse:	<i>Suriname,</i> <i>Celebes,</i> <i>Madura,</i> <i>Admiraal van Kinsbergen;</i>
1 korvet met stoomvermogen:	<i>Medusa;</i>
1 korvet:	<i>Pallas;</i>
1 schoenerbrik:	<i>Makasser;</i>
1 opnemingsvaartuig:	<i>Pylades;</i>
4 dienstdoende wachtschepen:	<i>Palembang,</i> <i>Juno,</i> <i>Cachelot;</i> roeikanonneerboot n ^o . 14;

te zamen 27 bodems, met eene gezamenlijke bemanning van 2719 Europeanen en 807 inlanders.

In de behoefte aan alle rangen van het personeel had dit jaar over 't geheel voorzien kunnen worden. Alleen was nog al beperkt het aantal van die luitenants ter zee 2de klasse, wier ancienneteit hen in aanmerking bragt voor eene plaatsing als eerste officier op de kleine stoomschepen. De behoefte aan adelborsten 1ste klasse was door uitzending met de verschillende oorlogsbodems geheel vervuld geworden.

De verwisseling van officieren, onderofficieren en mindere schepelingen, die om verschillende redenen in aanmerking kwamen om naar Nederland terug te keeren, had behoorlijk plaats. In het geheel kwamen van daar aan 74 officieren en 582 minderen, terwijl 68 officieren en 548 minderen derwaarts terugkeerden, onder welke laatsten er 39 waren aan wie, in navolging van vroeger, vergunning werd verleend zich aan te monsteren aan boord van repatrierende koopvaarders. Overigens onderging het Europeesch personeel nog eene vermindering van 28 koppen, ten gevolge van verleend eervol ontslag uit de dienst, en van 79 overledenen of gesneuvelden. Onder beide cijfers bevonden zich respectivelijk 9 en 2 officieren.

De aanwerving van inlanders ging bij voortduring naar wensch. Evenwel waren de matrozen bij het eindigen van hunnen diensttijd over het algemeen niet gezind om zich op nieuw in hunne qualiteit van matroos te verbinden, doch wel om als vuurstoker in dienst te treden. De reden hiervan moest gezocht worden in de hoogere betaling aan laatstgemelde betrekking verbonden.

Even als in 't vorig jaar was de gezondheidstoestand onder de verschillende scheepsbemanningen over het algemeen bevredigend; eigenlijke epidemien kwamen niet voor. Voortdurend bleven koortsen het grootste gedeelte der ziektegevallen uitmaken, en wel voornamelijk op Onrust en ter reede van Batavia.

De in het laatst van het jaar genomen proef om aan de bemanning der te Onrust overblijvende bodems dagelijks, ook als voorbehoedmiddel, eenige greinen sulphas quinae toe te dienen, scheen heilzaam te werken, en daarmede zoude dan ook worden voortgegaan.

Aan boord van twee der uit Nederland aangekomen bodems deden zich gedurende de reis eenige gevallen van granuleuse oogziekte voor, welke zich ook tijdens hun verblijf bij het eskader in ligte mate herhaalden. Door genomen voorzorgmaatregelen mogt het evenwel gelukken, de verbreiding dezer ziekte tegen te gaan.

Het aantal zieken bij het eskader (daaronder ook begrepen de geëvacueerden naar de militaire hospitalen) beliep gedurende 1862 8054, waarvan 6328 Europeanen en 1724 inlanders, benevens 2 niet tot de zeemagt behoorende personen. In 't geheel overleden 121, waarvan 5 wegens verwondingen en 6 drenkelingen. In 1861 was het aantal zieken (met inbegrip als voren der geëvacueerden) 7458, waarvan 5848 Europeanen en 1583 inlanders, benevens 27 niet tot de zeemagt behoorende personen. De sterfte beliep toen, met inbegrip van 6 gevallen wegens verwondingen of accidenten, 102. Aan de cijfers van beide jaren ontbreken voor het tweede halfjaar de opgaven van ééne bodem, en wel in 1861 van het stoomschip *Vecht* en in 1862 van het stoomschip *Montrado*.

De ziektevormen, zoo als zij volgens de gewone indeeling op de zieken-rapporten voorkomen, waren verdeeld als volgt:

	1861.	1862.
endemische ziekten	2158	2928
epidemische "	289	43
sporadische "	1899	1977
verwondingen en accidenten	595	520
chirurgische ziekten.	977	852
oogziekten	169	206
venerische ziekten	1262	1443
koortsvrije huidziekten.	82	133
	<hr/>	<hr/>
	7431	8052

Stationering. Buiten de gewone bezetting van de stations, hebben gedurende het geheele jaar 1862 eenige stoomschepen van het eskader speciale togten op zeeroovers, en van uit Batavia en Soerabaja zendingen en commissien naar elders gedaan, ook op plaatsen buiten het gebied van Nederlandsch Indie gelegen.

Met de op Java beschikbare bodems kon niet altijd naar wensch in de behoefte worden voorzien, voornamelijk doordien de expeditie in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo nog steeds de permanente afzondering vorderde van een drietal stoomschepen en een schoenerbrik, die alzoo aan andere diensten werden onttrokken.

Met wijziging in zoover van de ten jare 1860 vastgestelde »Algemeene instructie voor de kommandanten der stations van Zr. Ms. zeemagt in Oost-Indie» (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 972), werd eene nadere aanwijzing dier stations gearresteerd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 27 Januarij 1862, n°. 2 (*Bijblad* n°. 1149).

De bezetting, welke volgens gemelde instructie steeds afhankelijk is van de omstandigheden en van de beschikbare scheepsmagt in Indie, heeft zich in 1862 volgenderwijs afgewisseld: Westkust van Sumatra, een korvet afgelost, eerst door een raderstoomschip 2de klasse en later door een schroefstoomschip 3de klasse: — Oostkust van Sumatra, een schroefstoomschip 4de klasse, later vervangen door een der 3de klasse; — wateren van Riouw en Lingga, een schroefstoomschip 4de klasse, tijdelijk versterkt met een der 3de klasse; — Westkust van Borneo, een schroefstoomschip 4de klasse; — Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo, een schoenerbrik, een schroefstoomschip 4de klasse en twee raderstoomschepen 4de klasse; — wateren van Celebes, aanvankelijk 1 schroefstoomschip en 2 raderstoomschepen, alle der 3de klasse, vervolgens een brik 1ste klasse (wachtschip), 1 raderstoomschip der 3de, en 1 der 4de klasse, benevens 1 schroefstoomschip 4de klasse, achtereenvolgens voor speciale doeleinden tijdelijk versterkt met een raderstoomschip 4de klasse en een dito 1ste klasse; — wateren der Molukken, een schroefstoomschip 2de klasse, later vervangen door een raderstoomschip 1ste klasse; — wateren van Menado, een schroefstoomschip 3de klasse, later vervangen door een der 4de klasse; terwijl eindelijk in de wateren van Japan het geheele jaar door een schroefstoomschip 2de klasse in station bleef.

§ 3. Gouvernements-marine (1).

Sterkte, enz. Bij het eind van 1861 bestond de in dienst zijnde scheepsmagt der gouvernements-marine uit 5 stoomschepen (het ijzeren schroeftransportschip *Java*, de houten stoomschepen *Bronbeek* en *Telegraaf*, en de ijzeren rivierbooten *Boni* en *Kapoeas* (2), waarvan de *Boni* een stoomvermogen van 70 en de vier overige een stoomvermogen van

(1) Zie de noot bij »Zeemagt» hiervoór.

(2) Ter vervanging van dit stoomvaartuig, hetwelk in 1864 in de Wester-afdeeling van Borneo voor de dienst verloren is geraakt, worden thans op Fijenoord de romp en verdere ijzerwerken vervaardigd voor een nieuw stoomschip van gelijken naam. De inwendige betimmering, het mastgestel enz., zullen echter in Indie worden vervaardigd van djatiehout.

80 paardekracht bezitten) benevens 70 kruisbooten, terwijl nog 4 in Nederland aangekochte of bestelde stoomvaartuigen (het ijzeren schroeftransportschip *Hertog Bernard* van 170, de ijzeren kanonneerbooten *Barito* en *Tjinrana*, ieder van 25 à 30, en de stalen kruisboot *Sailoos* van 20 paardekracht) de voor hunne bestemming noodig bevonden vertimmeringen ondergingen. Bovendien was toen in Indië nog in aanbouw het in 1860 bij de particuliere werf te Dassoon (Rembang) bestelde houten raderstoomschip *Dassoon* genaamd, van hetzelfde stoomvermogen als de daar gebouwde stoomers *Bronbeek* en *Telegraaf*.

Buiten deze 5 bodems, die in den loop van 1862 achtereenvolgens gereed kwamen, werden nog 15 nieuwe kruisbooten in dienst gesteld, waarvan 11 behoorende tot de in 1861 te Batavia gedane bestelling, 1 voor welks bouw aldaar in datzelfde jaar afzonderlijk was gecontracteerd, en 3 waarvan de aanbouw had plaats gevonden op de bovenbedoelde werf te Dassoon. Daarenboven werd het voor de telegraaphdienst bestemd geweest zijnde ijzeren schroefstoomschip *Draak*, laatstelijk gebezigd bij de herstelling der onderzeesche telegraaphlijn tusschen Batavia en Singapoer, ten gevolge der voorloopige staking van dat werk, weder tot de sterkte der gouvernements-marine teruggebracht, zoodat de vermeerdering bestond uit 6 stoomschepen en 15 kruisbooten.

Daarentegen werden 7 kruisbooten van de sterkte afgevoerd, waarvan 6 wegens verouderden toestand, en 1 die in Straat Sunda voor de dienst verloren ging, zoodat de gouvernements-marine bij het eind van 1862 bestond uit 11 stoomschepen en 78 kruisbooten, zijnde 7 kruisbooten minder dan de voor 1863 bepaalde sterkte.

Tot aanvulling hiervan waren in de eerste plaats bestemd twee nog in dienst te stellen te Batavia aangebouwde kruisbooten, zijnde de laatst afgeleverde der aldaar in 1861 bestelde 15 stuks, benevens een elftal vaartuigen waarvan de aanbouw in 1863 zou plaats hebben, gedeeltelijk ook ter vervanging van reeds afgekeurde of nog af te keuren oude kruisbooten.

De formatie van het personeel bestond voor de stoomschepen uit 66 Europeanen (10 gezaghebbers, 27 stuurlieden, 21 machinisten en 8 machinist-leerlingen) en 392 inlanders (13 mandoers, 62 roergangers, 189 matrozen, 105 vuurstokers, 10 timmerlieden, 2 hofmeesters en 11 koks); voor de kruisbooten uit 1560 inlanders (78 djoeragans of gezaghebbers, 78 mandoers, 312 djoemoeroedies of roergangers en 1092 matrozen).

Ofschoon de in dienst zijnde bemanning niet geheel voltallig was (de juiste sterkte is niet opgegeven), zoo bestond er toch over 't geheel geen bijzondere moeite om de rangen op de bepaalde sterkte aan te vullen, en moesten bij het Europeesche gedeelte integendeel vele verzoeken om plaatsing worden afgewezen. Alleen was nog al schaarsch te vinden het personeel voor de machinekamers der stoomschepen, waartoe meestal gewezen vuurstokers of leerlingen van 's Rijks marine werden verkregen.

De aanwerving der inlandesche opvarenden voor de stoomschepen kon in den regel alleen op de drie hoofdplaatsen van Java met goed gevolg plaats hebben; en dan nog dikwerf enkel te Soerabaja.

Voor de kruisbooten verbonden zich in den regel inboorlingen van het gewest waar de vaartuigen gestationeerd waren; doch over het algemeen vindt onder het personeel der kruisbooten gedurige verwisseling plaats.

Opzigtens de geschiktheid der zoogenaamde inlandesche kinderen om als gezaghebbers van kruisbooten op te treden, kon geen gunstig getuigenis worden afgelegd. Veelal waren zij geneigd om van dit hun gezag, ten koste van hunne ondergeschikten en ten nadeele van de dienst, misbruik te maken. In het geheel waren er nog zes als djoeragan in dienst.

Kwam reeds in 't vorig jaar eene voor het personeel der gouvernements-marine gunstige herziening tot stand der bestaande tariven van voeding en bezoldiging, ook in 1862 werden verschillende bepalingen in het leven geroepen tot verbetering van den toestand en de maatschappelijke verhouding van dat personeel. Zoo werd onder andere de herziening van 1861 nog uitgebreid door eene verhooging van de tractementen der Europeesche gezaghebbers en 1ste en 2de stuurlieden, en werd, op een voor de belanghebbenden meer voordeelligen voet, nader geregeld de toelage, als belooning toe te kennen aan de stuurlieden en machinisten, die, bij ontstentenis van een gezaghebber of 1sten machinist, tijdelijk de functien van dezen vervullen. Voorts werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 52, op de gezaghebbers ook van toepassing verklaard het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1850, n°. 13, ten gevolge waarvan de premie voor den overvoer van gouvernementsgelden en kostbaarheden, aan de kommandanten van 's Rijks oorlogsbodems uitgekeerd wordende, voortaan mede aan hen zal worden toegekend.

In eene wel eens gevoelde behoefte werd tevens voorzien door de vaststelling van een costuum, zoo voor het Europeesch als voor het inlandsch personeel van dezen tak van dienst (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 96).

Het ten vorigen jare, onder nadere en sedert verleende goedkeuring der Regering, door den chef der gouvernements-marine ingevoerd » Voorloopig reglement op de inwendige dienst aan boord der stoomschepen van de gouvernements-marine » voldeed naar wensch. Ook de in 1861 vastgestelde bepalingen ten aanzien van het afnemen der examina voor den rang van gezaghebber en 1sten stuurman (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1099) werden dit jaar met goed gevolg toegepast.

In het administratief beheer der gouvernements-marine werd eene belangrijke wijziging gebragt door de overbrenging van het finantieel beheer onder de directie en verantwoording van den hoofd-administrateur der marine, als een noodwendig gevolg van het bij de begrooting van ontvangsten en uitgaven voor Nederlandsch Indie over 1862 aangenomen beginsel, dat de gouvernements-marine een onderdeel van de marine-begrooting uitmaakt.

De noodige regelen tot uitvoering van dien maatregel werden, in afwachting eener definitive reorganisatie van dezen tak van dienst, voorloopig vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 16 April 1862, n°. 9 (1).

Intusschen ontbrak den chef dezer dienst nog altijd de gelegenheid tot het doen van inspectiereizen. De vele bemoeijenissen verbonden aan de telkens plaats gevonden hebbende uitbreiding en in-dienst-stelling van nieuwe vaartuigen enz., waren daarvan oorzaak. Zooveel mogelijk werd echter door circulaire-aanschrijvingen aan de betrokken hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur gezorgd voor het goede onderhoud en de zee- en strijdvaardigheid der in hun ressort aanwezige kruisbooten, mitsgaders voor de oefening der opvarenden in de behandeling van geschut en geweer. Nu en dan werden ook inspectien gehouden door de gezaghebbers der in hetzelfde station met de kruisbooten aanwezige stoomschepen; doch deze waren niet als voldoende aan te merken.

Stationering. Ook gedurende 1862 werden van de gouvernements-marine weder belangrijke en veelvuldige diensten getrokken. Van de 5 oudst in dienst zijnde stoomschepen was de *Boni* dit jaar voortdurend gestationeerd in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo, de *Kapoeas* in de West-afdeeling van Borneo, de *Bronbeek* in de wateren van Banka, en de *Telegraaf* in den Molukschen Archipel; terwijl de *Java*, na aanvankelijk tot een paar togten ter Oostkust van Sumatra, en vervolgens bij eene zending naar Siam gebezigd te zijn, in Mei naar Soerabaja vertrok tot het ondergaan van herstellingen en vertimmeringen, alwaar die bodem zich bij het eind van het jaar nog bevond.

Dit laatste was mede het geval met de *Draak*, welk vaartuig bij deszelfs weder toevoeging aan de gouvernements-marine in October 1862 in zoo ongunstigen toestand verkeerde, dat daarvan niet eer dan in den loop van 1863 diensten zouden kunnen getrokken worden.

De vijf in 1862 in dienst gestelde stoomvaartuigen erlangden de volgende bestemming:

De *Hertog Bernard*, in de maand December voor de dienst gereed ter reede van Batavia aangekomen, werd voorloopig aangewezen voor de tijdelijke pakketvaart tusschen Batavia en Singapoer, in verband met de nieuwe Fransche maildienst, en deed dien ten gevolge nog voor het einde des jaars twee reizen naar Singapoer en eene terug.

De met 1°. Junij in dienst gestelde stoomkanonneerbooten *Barito* en *Tjinrana* bleven beide, in afwachting eener bepaalde bestemming, aanvankelijk te Soerabaja gestationeerd, van waar zij een paar malen de Solo-rivier opstoomden tot Babat, tot dat in November de *Barito* in station naar Palembang vertrok voor de binnenlandsche riviervaart, en de *Tjinrana* naar Bandjermasin.

De *Dassoon*, in Julij in dienst gesteld, was reeds dadelijk tot het doen eener speciale commissie naar laatstgemelde plaats vertrokken, om vervolgens in het begin van October tot het ondernemen eener inspectie- en opnemingsreis ter beschikking te worden gesteld van den waarnemenden inspecteur over de bebakening, kustverlichting, enz. Na den afloop dier inspectie werd de *Dassoon* ter beschikking gesteld van den resident van Riouw, welke bestemming in het laatst van November werd opgevolgd.

Voor de stoomkruisboot *Sailoos* die, na voor de dienst gereed te zijn, eenigen tijd te Soerabaja was aangehouden, werd in diezelfde maand de residentie Zuid- en Ooster-

(1) Zie de noot bij » *Zeevaart* » hierboven.

afdeeling van Borneo als bestemming aangewezen; na afloop van den west-moeson zou dat vaartuigje derwaarts gedirigeerd worden.

De in dienst zijnde of successivelijk in dienst gekomen kruisbooten waren gedurende 1862 verdeeld over de volgende stations: Cheribon 2, Pekalongan 1, Tagal 1, Samarang 1, Japara 2, Rembang 2, Soerabaja 5, Pasoeroean 1, Probolingo 1, Bezoekie 2, Banjoewangie 2, Padang 5, Benkoelen 1, Lampongsche districten 5, Palembang 5, Banka 6, Billiton 1, Riouw 7, Pontianak 8, Bandjermasin 9, Macassar 5, Menado 2, Timor 3 en Boelaleng (Bali) 1, te zamen 78.

Op de verschillende stations verrigten de kruisbooten de voor elk gewest eigenaardige diensten, waartoe tot regel strekt het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1849, n°. 20. Bij voortduring bleken het nut en de goede diensten, die bij een deugdelijk toezigt van deze vaartuigen getrokken kunnen worden. Aan de verbetering van zeilaadje en inrigting wordt steeds het noodige ten koste gelegd.

§ 4. Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk (1).

a. Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten (2).

De werkzaamheden der commissie gedurende 1862 waren, in verband tot hare hulpmiddelen, zeer bevredigend te noemen. De als bijlage lit. E hiernevens gevoegde staat zal doen zien, welke kaarten door haar werden uitgegeven; terwijl daaruit tevens blijkt van de ruime medewerking die de commissie, door het ontvangen van manuscript-kaarten, bij voortduring ondervond zoowel van 's Rijks zeemagt als van de gouvernementsmarine. Waar nieuw uit te geven of te verbeteren kaarten zulks vorderden, werd van de bewuste manuscript-kaarten steeds met vrucht gebruik gemaakt.

Beperktheid van het personeel op het hydrographisch bureau was intusschen oorzaak dat voorloopig moest worden nagelaten de in de laatste jaren gevolgde gewoonte om op eenige der uit te geven kaarten de plaats-namen tevens in Maleisch letterschrift bekend te stellen.

De onderdepôts van zeekaarten en gidsen, hoedanige zich bevinden te Batavia, Soerabaja, Anjer, Macassar, Padang en Riouw, beantwoorden bij voortduring aan het doel, en stellen ontwijfelbaar een groot gemak daar, vooral voor de vaart van de zoo groote koopvaardijvloot in de Indische wateren.

De met het beheer belaste ambtenaren werden door den chef van het hydrographisch bureau steeds op de hoogte gehouden van nieuw ontdekte of nader bepaalde gevaren, ten einde zoo doende alle zeevarenden in staat te stellen hunne kaarten naar die laatste opgaven te verbeteren. Ook bij de verschillende havenmeesters werden lijsten daarvan ter inzage gedeponceerd. Eene der wijzigingen, die het reglement op het beheer en de administratie dezer depôts (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 95), zoomede de instructie der commissie (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 63) in den loop van het jaar onderging (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 29 en 68), had speciaal ten doel den beheerders der depôts de verplichting op te leggen om bij het verkoopen of verstrekken van kaarten, de belanghebbenden telkens met de laatst ontdekte reën en gevaren in wetenschap te stellen.

De opname van Straat Banka werd in het afgelopen jaar, zooveel het weder en de gezondheidstoestand van de bemanning der *Pylades* dit toelieten, ijverig voortgezet. De triangulatie, voor zoover deze noodig was voor het in kaart brengen der straat, werd voleindigd, en derzelver uitkomsten, vergeleken met die verkregen door de sterrekundige plaatsbepalingen van de geographische dienst, waren zeer bevredigend.

In dezelfde straat was ook een Engelsch opnemingsvaartuig, *Saracen*, aanwezig, dat zijne opname voltooide. Het keerde naar Singapoer terug, terwijl een ander stoomvaartuig, *Rifleman*, zich in onze wateren vertoonde, en eene opname begon op de Tambilan-eilanden.

In navolging van vroeger, verstrekke de commissie weder de noodige kaarten aan de ter reede Batavia komende oorlogsschepen van vreemde mogendheden.

b. Marine-etablissement op Onrust.

Met uitzondering van het droogdok, welks toestand dermate verergerde dat daarvan

(1) Zie nopens de geographische dienst hoofdstuk K, § 1 van dit verslag.

(2) Over bebakening, kustverlichting en loodswezen wordt gehandeld in hoofdstuk N, afdeeling V.

niet dan met de meeste voorzigtigheid kon worden gebruik gemaakt, verkeerden gebouwen en werktuigen bij dit etablissement in goeden staat.

In 't geheel werden in timmering opgenomen 43 schepen, als: 13 van het eskader, 5 van de gouvernements-marine, 1 Fransch oorlogsschipschip, benevens 24 particuliere schepen, waarvan 21 onder Nederlandsche vlag. Overigens voorzag het etablissement voortdurend voor een gedeelte in de behoefte aan sloepen, rondhouten, kuiperswerk en verschillende inventaris-goederen, zoowel ten dienste der schepen als der marine-magazijnen.

Over bedreven werklieden kon het etablissement dit jaar niet in genoegzamen getale beschikken. Het aantal vrijwillige ambachtslieden beliep gemiddeld 81 daags, meest timmerlieden, breeuwers en smeden, aan wie in 't geheel werd uitbetaald f 39 352,10 of gemiddeld f 1,60 per dag en per hoofd. Bovendien waren bij het etablissement nog 161 dwangarbeiders te werk gesteld, van welke sommigen ook voor de uitoefening van eenig ambacht konden worden gebezigd.

De gezondheidstoestand onder het personeel was in het tweede en derde kwartaal van het jaar zeer gunstig te noemen; in de overige maanden deden zich vele gevallen van koorts en buikziekte voor.

c. Marine-etablissement te Soerabaja (1).

De werkzaamheden bij dit etablissement waren over het algemeen in het afgelopen jaar zeer belangrijk. In het vak van scheepsbouw werd aan arbeidsloon betaald en aan materialen verwerkt respectievelijk f 131 770,95 en f 202 780,10, tegen f 149 812 en f 226 500 in 't vorig jaar. Voor het vak van uitrusting waren de cijfers in 't vorig jaar f 7901,85 en f 60 160,28 en in 1862 f 7626,85 en f 45 385,08.

Het droogdok onderging eene nog al belangrijke herstelling aan romp en ketels, doch zulks veroorzaakte weinig oponthoud in het gebruik er van. Ofschoon het bassin nog niet op de bepaalde diepte was, zoo werd door middel der beide baggermolens toch weder eenige diepte in de geul aangewonnen; ook was de aanslibbing dit jaar niet zoo aanmerkelijk geweest. In het geheel werden dit jaar 31 bodems in het dok opgenomen, waarvan sommige zelfs twee of drie malen. Van deze 31 bodems behoorden er 11 tot het eskader, 8 tot de gouvernements-marine; was 1 een Fransche oorlogsbodem, terwijl de 11 andere particuliere stoom- of zeilschepen waren.

Het aantal inlandsche werklieden was gemiddeld 818, dat der koelies gemiddeld 45 daags. Het dagloon dezer laatsten was 30 à 35 cents, dat der werklieden liep van f 0,35 tot f 1,65; voor allen dooreen gerekend was het loon gemiddeld f 0,52 per dag. Hun opkomst was geregeld, de veelvuldige feestdagen alleen uitgezonderd. Aan het toegestaan getal van 100 kettinggangers ontbrak nog ruim een dertigtal.

d. Fabriek voor de marine en het stoomwezen te Soerabaja (2).

Voortdurend bleef bij deze inrigting ruim werk voorhanden, hetgeen echter tegen het einde des jaars eenigzins verminderde, doordien de werkzaamheden afliepen en geene bestellingen bijkwamen; 8 stoomschepen van het eskader, 3 gouvernements-stoomers, en 1 Fransche oorlogsbodem ondergingen aan stoomketels, werktuigen en inventaris-goederen de noodige vernieuwingen, herstellingen of betimmeringen, terwijl ook verschillende waarlooze machine-deelen en inventaris-goederen voor de marine-magazijnen en eenige niet bij het etablissement aanwezige bodems werden aangemaakt. Met de ineenzetting van het uit Nederland gezonden ijzeren stoomschip *Onrust* werd een aanvang gemaakt.

Buiten de talrijke werkzaamheden ten dienste van het etablissement zelf, werd nog aan velerlei bestellingen gearbeid ten dienste van bebakening, havenwerken, artillerie-constructie-winkel, enz.

Het gezamenlijk bedrag der rekeningen, in 1861 f 393 209,58, was dit jaar f 407 651,435, waaronder wegens bestellingen ten dienste van het marine-departement (oorlogsschepen, gouvernements-marine, werven, magazijnen en baggermolens) respectievelijk f 340 048,555 en f 309 539,49.

(1) Zie omtrent den voorgenomen aanbouw van schepen bij dit etablissement, en deszelfs vereeniging met de fabriek voor de marine en het stoomwezen, de noot bij *ZREEMAGT* hierboven.

(2) Zie de voorgaande noot.

Het aantal inlandsche werklieden en koelies beliep gemiddeld 680 per dag, tegen 677 man in 1861. In 't geheel werd hun aan dagloonen uitbetaald in 1861 f 120 478,35 (1) en in 1862 f 128 389,25, gevende een gemiddeld loon van respectivelijk f 0,595 en f 0,62 per dag. Enkel en hunner konden met regt uitstekende werklieden worden genoemd.

§ 5. Verrigtingen der zeemagt.

De verrigtingen der zeemagt in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo bepaalden zich meer tot het doen van verkenningstogten en transportdiensten dan tot eigenlijke krijgsbedrijven. Wel werden op verschillende punten nu en dan eenige djoekons vermeesterd, waarbij dan de opvarenden na min of meer hevigen tegenstand gevangen werden genomen, doch degelijke ontmoetingen kwamen niet voor, ook niet bij de hier en daar op verkenning uitgezonden debarquements-divisien, op welker nadering de vijand in den regel op de vlugt sloeg.

Eene op grootere schaal georganiseerde expeditie was die, welke door de stoomschepen *Celebes* en *Kinsbergen* in vereeniging met de gouvernements-stoomvaartuigen *Boni* en *Tjinrana* en het noodige aantal praauwen, in de maand November naar de Boven-Doeson werd ondernomen, ten einde met eene magt van ongeveer 350 man, alles onder bevel van den luitenant-kolonel, chef der expeditie, welke zich op die schepen had geëmbarqueerd, langs de Tewe en Montallat, nadere berigten betreffende het overlijden van den hoofdopstandeling ANTASARIE in te winnen, en de muitelingen die zich daar hadden teruggetrokken tot onderwerping te brengen. Doch ook deze expeditie, aan welker hoofdcolonne de moeitevolle taak werd opgedragen om van uit Montallat over land naar de Tewe te vertrekken, terwijl een ander gedeelte, bestaande uit eene debarquements-divisie van 180 man, in sloepen derwaarts vertrok, had niet den uitslag dien men beoogde.

Ofschoon de sloepen-divisie, gesleept door de *Tjinrana*, ettelijke mijlen ver de Tewe was opgevaaren, zelfs tot op plaatsen waar zich nog nimmer een stoomschip vertoond had, zoo had men toch geene ontmoeting met den vijand; waar deze zich vertoonde, nam hij in aller ijl de vlugt. Eenige versterkingen, aangelegd op punten die door de goede gelegenheid met vrucht verdedigd hadden kunnen worden, boden hoegenaamd geen tegenstand en werden alle vernield; de vijand wachtte ook daarin de komst der onzen niet af. Intusschen werd hem vooral door de hoofdcolonne veel afbreuk gedaan, ten gevolge der vernieling van zijne woningen en te veld staande gewassen.

De sloepen-divisie, die wegens den lagen waterstand het eerst den terugtogt had aangenomen, bekwam op dien terugtogt, door van den oever geloste schoten, een gesneuvelde en een gewonde.

De expeditie, die in het laatst van het jaar in het gouvernement van Celebes werd ondernomen tegen de hoofden Balanipa (Mandhar), ten einde deze gewapender hand tot de nakoming der door de Regering gestelde eischen te dwingen, bepaalde zich blootelijk tot het debarquement en de weder-inscheping der weinige dagen te voren te Macassar aan boord genomen militaire magt. Niet alleen toch dat reeds dadelijk na de uitvaardiging van een manifest het bericht ontvangen werd dat geene vijandelijkheden te duchten waren, maar bovendien werd nog vóór het vertrek der troepen aan de gestelde eischen voldaan.

Een belangrijk deel van de verrigtingen der zeemagt bestond weder in het doen van kruistogten ter opsporing van zeeroovers. Wegens deszelfs goeden uitslag verdient in de eerste plaats vermelding de togt in de maand April door het stoomschip *Reteh* langs de noordkust van Celebes ondernomen, tot het onderzoeken der vele aldaar verspreide eilanden, bekend als dikwerf door zeeroovers te worden bezocht. Op 4 April van Kema af de reis om de Noord vervolgende en bij de hoofden der verschillende kampongs telken male berigten inwinnende, verkreeg men na 13 dagen kruisens te Lirang de verzekering, dat daags te voren 10 rooverspraauwen, waarvan vijf van de grootste soort, genoemde kampong hadden aangedaan om water in te nemen, en dat zij daarop koers hadden gesteld naar de straat die gevormd wordt door de eilanden Salibabo en Karakelang. Onmiddellijk werd naar Karakelang gestevend; aldaar denzelfden dag en den volgenden morgen een paar kampongs verkend en vervolgens kort onder den wal naar de baai van Lobo koers gezet. Toen al dadelijk op een der in die baai gelegen eilanden het

(1) In 't vorig verslag werd het totaal der dagloonen opgegeven als te hebben bedragen f 441 249,44, doch daaronder waren ook begrepen de betalingen aan vaste Europesche werklieden. Van daar het verschil.

aanwezen van zeeroovers bespeurd werd, werden drie gewapende sloepen afgezonden, bemand met 57 koppen, onder bevel van een luitenant 1ste klasse, met last om het vaarwater op te looden, het vijandelijk terrein te verkennen en als de gelegenheid gunstig was eene landing te beproeven.

Een op de sloepen gerigt lillavuur, terwijl deze aan het oplooden waren, werd niet onbeantwoord gelaten, en toen vervolgens de *Reteh*, die inmiddels nader onder den wal was gekomen, het zware geschut van dien bodem tegen den vijand opende om de landing te dekken, werden de sloepen andermaal door een hevig vuur begroet, waarbij de bevelvoerende officier en een der matrozen doodelijke kogelwonden bekwamen en een drietal anderen gekwetst raakten.

Na aanvulling der ammunitie en evacuering der gekwetsten, werd onder bedekking van een goed granaat- en kartetsvuur op nieuw het strand genaderd. De geheele bemanning sprong daarop zonder aarzelen aan wal en stormde met geweld op den vijand in, ten koste echter van vijf gekwetsten, van welke er later 2 aan de gevolgen hunner wonden overleden.

Nadat het vijandelijk terrein door geschut- en geweervuur genoegzaam was gezuiverd, de op strand staande prauwen verbrand en de roovers uit hunne bittings en prauwen verdreven waren, waarbij het schrootvuur der onzen eene groote verwoesting aanrigtte, stuitte men weldra, bij het verder doorzoeken van het bosch, op eene met zware balken geblindeerde benting, waarop een tiental kanonnen en lilla's van 3 tot 1 pond in batterij geplaatst waren; al deze vuurmonden werden buit gemaakt, zoomede een aantal klewangs, lansen, pikken en andere wapenen; terwijl de benting vernield en eene hoeveelheid kruid in zee geworpen werd.

Gedurende het gevecht werden een aantal geroofde mannen, vrouwen en kinderen aan boord gebragt, terwijl vele anderen zwemmende het schip bereikten, alle welke menschen, aan hals, handen en voeten gebonden, in het benedenruim der prauwen waren gevangen gehouden en blijkbaar aan de grootste ellende ter prooi waren geweest.

Inmiddels werden de gesneuvelden en gekwetsten der onzen naar boord gebragt, en nadat men zich had overtuigd dat alle prauwen en vijandelijke vaartuigen door de vlammen waren vernietigd, besloot men, vermits de vijand zich in het bosch schuil hield en het reeds nacht werd, den volgenden dag aan boord af te wachten en alsdan de uitroeiing te voltooien. Daar het wegens beschadiging der sloepen niet geraden voorkwam deze vaartuigen op brandwacht te leggen, bewoog zich de *Reteh* zoo dicht mogelijk onder het eiland op en neer. Bij het aanbreken van den dag werd de baai weder ingestoomd.

Daar stonden reeds eene menigte slaven de komst van de *Reteh* af te wachten, die mededeelden dat de roovers het eiland zwemmende hadden verlaten. Bij onderzoek bleek dan ook dat het eiland werkelijk was ontruimd, doch tevens dat een 50tal roovers, waaronder een zoon van den radja van Solok, waren gesneuveld.

Nog eene groote hoeveelheid oorlogstuig benevens drie vlaggen werden buit gemaakt, terwijl de geroofde menschen, ten getale van 150, deels naar hunne woonplaatsen werden teruggezonden, na daartoe van het noodige voorzien te zijn, deels aan boord verpleegd werden om te Ternate aan de zorgen van het civiel bestuur te worden overgegeven. Slechts twee roovers konden worden gevangen genomen.

In den namiddag had aan het strand de ter-aarde-bestelling van de gesneuvelden plaats, welke plegtigheid door den kommandant werd besloten met aan het eiland den naam van *Jolly* te geven, ter herinnering aan den officier, die als de eerste der gesneuvelden bij deze ontmoeting het leven had gelaten.

Des avonds werd nogmaals het eiland rondgestoomd, als wanneer in het belang der gewonden de steven naar Ternate werd gewend, waar de *Reteh* in den avond van den 21sten April ten anker kwam.

Een nader onderzoek, eenige dagen later ingesteld, tot opsporing van het verblijf der gevlugte roovers, liep vruchteloos af. Alleen werden nog 3 achtergeblevenen gevangen genomen.

In een ander gedeelte van den Archipel, ter hoogte namelijk van Sumanap, Bawean, de Karimon-djawa-eilanden en in de Karimatta-passage, werd in diezelfde maand, doch zonder gewenscht resultaat, door een tweetal stoomschepen onderzoek gedaan naar het aanwezig zijn eener rooversvloot van 6 kleine en 5 grootte prauwen, die volgens een op 8 April te Soerabaja ontvangen bericht, beoosten Poeloe-Raas eene Boeginesche prauw hadden aangevallen, die echter door tijdige hulp der bewoners van genoemd eiland was ontzet geworden. Ook de nadere afzending van nog drie stoom-

schepen, op het berigt dat eene landing op het eiland Bawean te vreezen was, leidde, in weerwil van eene vlijtige bekrusing, vooral in de wateren van de zuidkust van Borneo, tot geenerhande ontdekkingen.

Even vruchteloos werden overigens bekrust, in den aanvang des jaars van uit Amboina, de bogt van Piero ter opsporing van vijf rooverspraauwen, die men beweerde, dat bij Tandjong Sial een visschersvaartuig hadden vervolgd, de Pitts-passage, en de wateren van Boeroe, waar zich volgens geruchten een Tabelloreesch zeeroover zou ophouden, zoomede de vaarwaters bij Kulla-bessie; van Maart tot Junij Straat Macassar, gedurende welken tijd onder andere werden aangedaan Pare-pare, Mamoejoe, de baaijen van Tipor, Tobinta, Palos, zoomede de Pangalasian- en Zuidwachter-eilanden; in Junij, op het berigt dat aldaar zeeroovers gezien waren, de wateren bij Kwandang, Imanna, Sumalatta, Palilla en Bwool, zoomede die der Talaut-eilanden; het geheele jaar door de wateren van Riouw, Banka en Billiton, waar telkens geruchten liepen van het aanwezen van zeeroovers; en eindelijk onderscheidene malen de zuidkust van Borneo, waar onder andere op Poeloe Koempol de sporen van eene overhaaste vlugt van zeeroovers werden aangetroffen.

Ook op de noordoostkust van Borneo, waar, nabij Boeloengan, het aanwezen eener rooversvestiging werd vermoed, bleven de nasporingen vruchteloos; doch had men op dien togt de gelegenheid om een aantal personen, die door zeeroovers gevangen waren genomen en aan boord hulp waren komen inroepen, hunne vrijheid te hergeven.

Aan de twee ter westkust van Borneo kruisende stoomschepen gelukte het op eenen togt naar de Tambilan-eilanden eene verdachte prauw, die een aanzienlijken voorraad wapenen aan boord had, te achterhalen en met de opvarenden te Pontianak op te brengen, mitsgaders om bij Tandjong Boijong eenige goederen buit te maken, die aldaar door zeeroovers op hunne vlugt schenen te zijn achtergelaten.

Voorts werd nog in den aanvang des jaars ter reede van Batavia opgebracht een Siamsche toep, met 18 opvarenden, welke lieden, volgens ingewonnen berigten, dat vaartuig hadden genomen, en deszelfs primitive bemanning deels in sloepen van boord gezonden, deels gevangen gemaakt hadden; terwijl eindelijk op twee latere togten langs de kusten van Celebes zoowel een berucht hoofd als eenige andere van slavenhandel en menschenroof beschuldigde personen in hechtenis werden genomen.

De van het marine-departement ontvangen mededeelingen betrekkelijk de in den loop van 1862 afgenomen verhooren ter zake van zeeroof behelzen na het voorafgegene, geene bijzonderheden der vermelding waardig.

De diensten der marine bestonden voor het overige in het volbrengen van veelvuldige zendingen van politieken aard, het vertoonen der vlag, het verleenen van hulp in het belang van handel en scheepvaart, en, des vereischt, ook in het doen van transport- en sleepdiensten. Bovendien werden nog bijzondere missien gedaan naar Singapoer, Siam en de Lioekioe-eilanden (Japan), behoorende deze laatste togt tot de verrigtingen van het in de wateren van Japan gestationeerde stoomschip.

Ofschoon enkele der in het belang van handel en scheepvaart ondernomen togten zonder resultaat bleven, deels omdat geen hulp meer vereischt werd, deels omdat het vaartuig welks assistentie men beoogde niet te ontdekken was, zoo werd die hulp daarentegen met goed gevolg verleend aan twee inlandsche vaartuigen (een waarvan tot Muntok werd op sleep genomen, terwijl van het andere de opvarenden en eenige geredde goederen behouden te Macassar werden aangebragt), aan een viertal inlandsche schipbreukelingen, die zich op een der eilanden bezuiden de Spermondes-eilanden bevonden, aan een Engelsch stoomschip dat nabij Muntok was vastgeraakt, zoomede aan een Nederlandsch koopvaardijship, dat in eene gevaarlijke positie bij Bezoekie ten anker lag.

Onder de hydrographische verrigtingen der zeemagt verdienen onder andere vermelding de belangrijke opnamen ter westkust van Sumatra in Straat Banka, zoomede die der kusten van Celebes, de opname van Straat Nado, van de monding der Barito-rivier, van het eiland Boeton, enz.

E. Regtswezen en politie.

I. BESTANDDERLEN DER WETGEVING.

§ 1. In het algemeen.

Pandelingschap. Met betrekking tot dit onderwerp valt voor 1862 alleen te vermelden

de ordonnantie van 20 November 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 140), waarbij op de residentie Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo, voor zooveel betreft het gedeelte staande onder het regtstreeksch gezag der Nederlandsch-Indische Regering, met ingang van 1 Januarij 1863, wederom van toepassing werd verklaard het in den loop van 1860 aldaar tijdelijk buiten werking gestelde reglement op het pandelingschap (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 43, en 1860, n°. 61), alleen met deze wijziging, dat de termijn, binnen welken de in pandelingschap verkeerende personen ter registratie moeten worden aangegeven, van drie tot op zes maanden werd verlengd.

Tevens werd aan den betrokken resident toegezonden een door den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie aangeboden ontwerp van regelen tot uitvoering van de artt. 6, 7 en 24 van het reglement, voor zooveel namelijk betreft de bepaling van den maatstaf naar welken de schuld der pandelingen door verrigte dienst vermindert, zoomede de regeling der door den schuldeischer te doene verstrekkingen; een en ander met magtiging om, voor zoover daartegen uit hoofde van den staat van zaken in bedoeld gewest geene bezwaren bestonden, overeenkomstig dat ontwerp de vereischte voorschriften vast te stellen (1).

Regeling van het regtswezen in de buitenbezittingen. Ten gevolge van het in den aanvang van 1862 plaats gehad hebbend overliden van den gouvernements-commissaris voor deze regeling mr. K. H. TUTEIN NOLTHENIUS, ondervond de afdoening dezer aangelegenheid op nieuw eene niet onbelangrijke vertraging.

Met de voortzetting van dezen arbeid werd alsnu, bij gouvernementsbesluit van 1 Mei 1862, n°. 2, belast de ambtenaar mr. M. W. SCHELTEMA, officier van justitie bij den raad van justitie te Batavia (2).

§ 2. Burgerlijk en handelsregt.

Vergunning tot naamsverandering. Eene op dit punt genomen beslissing betrof de vraag, of vergunning tot naamsverandering ook kan worden verleend ten behoeve van nog ongeboren descendente. De overweging echter dat de Nederlandsch-Indische wetgeving (Burgerlijk Wetboek, boek I, titel 2, afdeeling 2), even als de Nederlandsche, enkel voorziet in het geval dat een bepaald persoon een geslachtsnaam bij den zijnen wil voegen, leidde tot eene ontkennende beantwoording dezer vraag. Verg. n°. 1246 van het *Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch Indie*.

Gemengde huwelijken. Tot beoordeeling van de werking van art. 15 der bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving (*Indisch Staatsblad* 1848, n°. 10), krachtens hetwelk personen, behoorende tot de inlandsche of daarmede gelijkgestelde bevolking, met Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen in het huwelijk mogen treden, mits zij zich slechts vooraf hebben onderworpen aan de geheele Europesche wetgeving aangaande het burgerlijk en het handelsregt, volgt hier, op den voet van vorige verslagen, eene opgave van het aantal gemengde huwelijken, in 1862 voltrokken binnen het regtsgebied van elken raad van justitie. Dit getal bedroeg namelijk: binnen het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia 10, van dien te Samarang 5, te Soerabaija 9, te Padang 1, te Macassar 2, te Amboina 10, te Banda 2, te Ternate 12, te zamen 51, waarvan 44 huwelijken tusschen Europeanen en tot de inlandsche bevolking behoorende Christenen, hoedanige huwelijken reeds vóór de invoering der nieuwe wetgeving vergund waren, en 7 huwelijken tusschen Europeanen en inlandsche niet-Christenen. In de drie voorafgegane jaren waren deze beide laatste cijfers geweest als volgt: in 1859 26 en 17, in 1860 32 en 7 en in 1861 45 en 12.

§ 3. Strafregt.

Daarvaarding van inlandsche grooten. Ter opheffing van den deswege bij regters-com-

(1) Ten vervolge op het aangeteekende in 't vorig verslag (bladz. 50, noot 2) kan dienen, dat het reglement op het pandelingschap (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 43), hetwelk in 1860 op de *inheemsche* bevolking van Celebes slechts voorwaardelijk van toepassing was verklaard, krachtens Indisch besluit van 6 Februarij 1864, n°. 14, voor zooveel de gouvernementslanden betreft, te haren aanzien regtstreeks is ingevoerd.

(2) In December 1863 is mr. SCHELTEMA, op verzoek, eervol van zijne commissie ontheven en is daarmede belast geworden mr. T. H. DER KINDEREN, raadsheer in het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.

missarissen in strafzaken meermalen gerezen twijfel, besliste de Indische Regering in den loop van het jaar, dat art. 414 van het Reglement op de Strafvordering (*Indisch Staatsblad* 1847, n°. 40), houdende dat »vorsten, regenten of andere inlandsche grooten» niet als getuigen voor den regter kunnen worden geroepen zonder voorafgaande magtiging van den Gouverneur-Generaal, alleen doelt op vorsten, regenten en *daarmede gelijkstaande* inlandsche grooten, en geenszins op die mindere hoofden (pattih's, districtshoofden, enz.) als in de termen vallen van art. 4 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1847, n°. 23). Vergel. n°. 1188 van het *Bijblad op het Indisch Staatsblad*.

§ 4. *Regtsvordering en regterlijke magt* (1).

Regtbanken van omgang. De telkens bij de regtbanken van omgang in de vijfde afdeling op Java zich voordoende achterstand, welke reeds in 1861 (zie het vorig verslag, bladz. 52) eene voorloopige voorziening had noodzakelijk gemaakt, gaf de overtuiging dat de bestaande organisatie niet geschikt was om op den duur eene geregelde afdoening van zaken bij de omgaande regtbanken in die afdeling te waarborgen. Op grond hiervan werd bij gouvernements-besluit van 20 Augustus 1862, n°. 10 (*Indisch Staatsblad* n°. 89), het regtsgebied van den omgaanden regter in die afdeling, hetwelk zich, blijkens *Indisch Staatsblad* 1859, n°. 28, uitstreckte over de gewesten Madura, Bezoekie en Banjoewangie, beperkt tot de residentie Madura, en werden in verband hiermede tevens op eene andere wijze verdeeld de kringen aan de omgaande regters in de tweede, derde en vierde afdeling aangewezen.

Als nieuwe plaatsen waar regtbanken van omgang zitting zullen houden werden dit jaar (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 28 en 158) aangewezen Pamalang (residentie Tagal), zoomede Bondowosso en Sitoebondo (residentie Bezoekie). Op beide laatste plaatsen werden wel reeds zittingen gehouden, doch eene organieke beschikking deswege ontbrak. Voor Pamalang stond de maatregel in verband met de verheffing dier afdeling tot adsistent-residentie (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 111 b).

Landraden. Naar aanleiding van herhaalde klagten over de mindere geschiktheid der als griffiers bij de landraden op Java en Madura fungerende ambtenaren en geëmploijeerden, waarvan de oorzaak grootelijks was toe te schrijven aan de te geringe bezoldiging, werd, na verkregen magtiging des Konings, bij gouvernements-besluit van 28 Julij 1862, n°. 9 (*Indisch Staatsblad* n°. 79), voor een aantal der voornaamste landraden de in-dienst-stelling van afzonderlijke griffiers bevolen, onder toekenning eener verhoogde bezoldiging, en met bepaling, dat aan de bedoelde ambtenaren, met uitzondering van die op de drie hoofdplaatsen, ook nog zoodanige andere werkzaamheden op de bureaux der hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur, waar zij aangesteld zijn, kunnen worden opgedragen, als met de functien van griffier bij den landraad, welke immer hoofdzaak moeten blijven, vereenigbaar is.

Met betrekking tot de landraden valt voorts nog melding te maken van de beschikkingen bedoeld bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 28 en 74, respectievelijk betreffende de oprigting van eenen landraad te Pamalang (Tagal) en de samenstelling van dien te Muntok (Banka).

§ 5. *Militair regtswezen* (2).

Op grond dat het gering aantal officieren te Ternate en te Banda niet zelden verhinderde aldaar krijgswaarden te houden, werd het — ook uit aanmerking dat tusschen die plaatsen en Amboina eene geregelde gemeenschap bestond — wenschelijk geacht, alle

(1) Zie voor wijziging in de samenstelling van het Hooggeregtsbof en van het Hoog Militair Geregtsbof *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 91 en 92, zoomede § 9 der Memorie van Beantwoording betreffende hoofdstuk IX der Staatsbegrooting voor 1865.

Over de vraag, of regterlijke ambtenaren aandeel mogen hebben in naamlooze vennootschappen van koop-handel, wordt gehandeld in den aanhef van hoofdstuk M. hierachter.

(2) Zie voor eene aanvulling der bepalingen op het stuk van desertie in tijd van vrede de ordonnantie van 1 Februarij 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 42), nader vermeld in hoofdstuk D, afdeling I, § 2.

Zie overigens met betrekking tot het Hoog Militair Geregtsbof het aangeteekende in de vorige noot.

militaire strafzaken in het militair kommandement der Moluksche eilanden voorkomende en behoorende tot de kennisname van eenen krijgsraad, door den krijgsraad te Amboina te doen behandelen. Bij ordonnantie van 2 Maart 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 21) werd hiertoe het noodige verordend.

Eene dergelijke beschikking opzigtens den krijgsraad te Palembang, wat aangaat de militaire kommandementen van Palembang, Banka en Riouw en onderhoorigheden, was vervat in het gouvernements-besluit van 23 December 1862, n°. 26 (*Indisch Staatsblad* n°. 164).

De vele werkzaamheden van den plaatselijken adjudant te Muntok en het beperkt aantal officieren aldaar maakten het namelijk ook voor Banka ondoenlijk, aldaar langer eene afzonderlijke auditie te behouden, en toen uit dien hoofde de auditie te Muntok met die te Palembang vereenigd werd, werd het tevens wenschelijk geacht aan deze laatste nog toe te voegen de auditie van Riouw, tot dusver onder Batavia ressorterende.

§ 6. Toestand der rechtsbedeeling.

Voor deze rubriek zij, in navolging van vroeger, verwezen naar het als bijlage lit. F hierbij gevoegde verslag van den procureur-generaal bij het Hooggeretshof van Nederlandsch Indie omtrent de werking der nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie over het jaar 1861, zoomede naar het onder lit. G hierbij overgelegde verslag betreffende de statistiek der rechtsbedeeling in Nederlandsch Indie over datzelfde jaar, opgemaakt door den daarmede belasten regterlijken hoofdambtenaar mr. T. H. DER KINDEREN.

Het eerstbedoelde document strekt ten vervolge op bijlage lit. G van het vorig regeringsverslag; het andere ten vervolge op bijlage lit. G van het regeringsverslag over 1860.

II. POLITIE (1).

§ 1. In het algemeen.

Verwijdering van vagebonden. Door een der hoofden van gewestelijk bestuur buiten Java en Madra werd de vraag geopperd, of het verbod om personen te verwijderen zonder toestemming van den Gouverneur-Generaal, vervat in *Indisch Staatsblad* 1853, n°. 84, zich ook uitstreckte tot Javanen en andere inlanders, geene inboorlingen zijnde van het onder zijn beheer gesteld gewest, die aldaar zonder middelen van bestaan rondzwerven, dan wel of zoodanige personen bij politiemaatregel zonder hogere tusschenkomst kunnen worden opgezonden aan het hoofd van gewestelijk bestuur ter plaatse van waar zij afkomstig zijn.

De Regering was van oordeel, dat het aangehaald Staatsblad van 1853, sedert het daarbij bedoelde onderwerp was geregeld bij het regeringsreglement, moest beschouwd worden als te zijn vervallen, en gaf mitsdien aan het betrokken hoofd van gewestelijk bestuur als hare beslissing te kennen, dat de bedoelde personen, wanneer zij geene vaste woonplaats noch middelen van bestaan hebben, en niet gewoon zijn eenig ambacht of bedrijf uit te oefenen, alsdan ingevolge *Indisch Staatsblad* 1825, n°. 34, ter zake van vagebondage voor hun bevoegden regter behooren te worden te rogt gesteld, doch dat eene verwijdering van Javanen en andere inboorlingen van Nederlandsch Indie, die zich buiten het gewest hunner inwoning ophouden, alleen kan plaats hebben in het geval en met inachtneming der vormen, bedoeld bij artt. 47 en 48 van het regeringsreglement. (*Vergelijk Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1253.)

§ 2. Regt van verblijf.

De nieuwe bepalingen op de toelating in Nederlandsch Indie van Nederlanders, andere Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 40 en 41) gaven in hare toepassing op een paar punten aanleiding tot twijfel. Eene korte vermelding dier gevallen en van de daarin door de Regering genomen beslissing vinde hier hare plaats.

In de eerste plaats rees namelijk de vraag, of aan de onder de vroegere bepalingen verleende »acten van verblijf» thans dezelfde regten behoorden te worden toegekend als voortvloeiende uit de volgens de nieuwe regeling uitgereikt wordende »vergunning tot inwoning.»

Met het oog op de vrijgevege strekking, welke aan de nieuwe bepalingen ten grondslag

(1) Het vraagstuk der afschaffing van de straf van rottingslagen als politie-straf (zie het vorig verslag, bladz. 52, noot 1) is, volgens een in den aanvang van 1865 ontvangen berigt van den Gouverneur-Generaal, bij den Raad van Nederlandsch Indie in behandeling.

ligt, kwam het der Regering voor, dat deze vraag toestemmend moest worden beantwoord, en dat derhalve de acten van toelating van Nederlanders of vreemdelingen vóór de in-werking-treding van het Koninklijk besluit van 27 October 1860, n°. 68 (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 40), ingevolge de vroegere verordeningen uitgereikt, moeten geacht worden te geven dezelfde regten als de vergunningen tot inwoning krachtens dat besluit verleend. In dien zin werden de gewestelijke autoriteiten van bevelen voorzien.

Daar de vergunning tot inwoning blijkens art. 6 van *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 41, ook die tot reizen in Nederlandsch Indie in zich houdt, deed zich al verder de vraag voor, op welke wijze personen, die zonder eene schriftelijke vergunning tot inwoning worden toegelaten, bij het reizen van hunne bevoegdheid tot inwoning moeten doen blijken. Hetzelfde gold ten aanzien van personen in Nederlandsch Indie geboren en aldaar voortdurend gevestigd geweest.

Uit overweging dat het niet in de bedoeling kon liggen de bewuste personen ten aanzien van de reispassen aan meer bezwarende bepalingen te onderwerpen dan de zoodanigen die eene schriftelijke vergunning tot inwoning wel behoeven, en dat dus ook van hen het vertoon van eenen reispass niet kon worden gevorderd, besliste de Regering, dat het hier bedoeld bewijs zou behooren te bestaan in eene verklaring, aan den belanghebbende door het hoofd van bestuur zijner woonplaats uit te reiken (1).

Door een der hoofden van gewestelijk bestuur werd voorlichting verzocht omtrent de meer of minder vrijgevege wijze, waarop behooren verleend te worden de bij art. 10 van het boven aangehaald Koninklijk besluit bedoelde nadere vergunningen aan Nederlanders tot vestiging elders dan waar een gouverneur, resident, of adsistent-resident gevestigd is.

Naar aanleiding hiervan gaf de Regering te kennen, dat op dit punt geene algemeene voorschriften konden worden gegeven, maar dat op de inwilliging of weigering der verzoeken om zoodanige vergunning te erlangen, zoowel de plaats der vestiging en de individualiteit der adressanten, als het belang der algemeene rust en dat der inlandsche bevolking van invloed moeten zijn; weshalve ook elk verzoek van die strekking, evenzeer als de verzoeken om regt van opstal op eenigen in de binnenlanden gelegen grond, aan die omstandigheden behoorden te worden getoetst.

Bij de mededeeling hiervan aan de verschillende hoofden van gewestelijk bestuur werden deze tevens uigenoodigd om in geval van het niet verleenen eener gevraagde nadere vergunning tot vestiging, van deze hunne weigering omstandig verslag te doen aan den Gouverneur-Generaal.

Eene authentieke interpretatie ter bevestiging van de in het vorig jaar aan opgemeld art. 10 gegeven uitlegging, dat namelijk de vergunningen tot inwoning aan Nederlanders verleend, hun tevens de bevoegdheid geven om zich in alle voor den algemeenen handel geopende havens te vestigen, ook al is daàr geen gouverneur, resident of adsistent-resident geplaatst (zie het vorig verslag, bladz. 54, noot 1), werd uitgevaardigd bij Koninklijk besluit van 25 Mei 1862, n°. 24 (*Indisch Staatsblad* n°. 108).

Het getal der in 1862 verleende vergunningen tot inwoning wordt opgegeven in bijlage lit. A, n°. 16, hier achter.

§ 3. Drukkers.

Onder deze rubriek valt voor 1862 niets mede te deelen.

§ 4. Bepalingen van verschillenden aard (2).

Jaarpassen. Ten einde de controleur van Djembrana (Bali) de bevoegdheid zoude bezitten jaarpassen te verleenen overeenkomstig de artt. 21 en 22 van het reglement op de zeebrieven en jaarpassen in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1858, n°. 134), werd bij gouvernements-besluit van 1 December 1862, n°. 2, in navolging van hetgeen bij *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 47, was bepaald ten aanzien van den adsistent-resident van Boeleleng (Bali), verklaard, dat hij, onverminderd zijne ondergeschiktheid aan den gecommiteerde voor de zaken van Bali en Lombok, te beschouwen is als uitoefenende de functien van hoofd van gewestelijk bestuur.

Paarden en rijtuigen. Het veelvuldig gebruik van paarden en rijtuigen te Padang en te Macassar maakte het noodzakelijk om bepalingen op het houden en gebruiken van

(1) Zie voor eene herziening van het op Java en Madura van kracht zijnde passenstelsel voor inlanders en daarmede gelijkgestelden de ordonnantie van 21 Julij 1863 (*Indisch Staatsblad* n°. 83).

(2) Zie voor een verbod op den invoer en het bezit van opium hoofdstuk L, afd. II, § 50.

paarden en rijtuigen voor die hoofdplaatsen vast te stellen. Dien ten gevolge werd op beide plaatsen, respectievelijk bij ordonnantie van 4 April en 22 Junij 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 40 en 62), van toepassing verklaard het reglement te dier zake voor Java en Madura in werking (*Indisch Staatsblad* 1853, n°. 100, en 1860, n°. 92).

Hanengevechten. Sedert in de laatste jaren bij de verpachting der po- en tophospelen te Benkoelen het uitdrukkelijk beding was gemaakt, dat hanengevechten, onder welke benaming en bij welke gelegenheid ook, onvoorwaardelijk zouden zijn verboden, was het niet alleen gebleken dat de opheffing van dit nationale volksvermaak eene merkbare belemmering in het handelsvertier te weeg bragt, maar ook dat het onuitvoerlijk was het verbod genoegzaam te handhaven. Uit dien hoofde werd bij gouvernements-besluit van 28 September 1862, n°. 6, op het verbod in zooverre teruggekomen, dat de resident gemagtigd werd om bij gelegenheid van groote feesten ter hoofdplaats en in de binnenlanden vergunning te verleenen tot het houden van hanengevechten, mits den tijd van twee dagen niet overschrijdende; daarbij werd de uitnoodiging gevoegd om nader maatregelen te beramen waardoor de hanengevechten zoo al niet voorgekomen, dan toch zooveel mogelijk beperkt en onder toezigt van het bestuur wierden gebragt.

Eene gelijke uitzondering voor feestelijke gelegenheden werd gemaakt bij de uitvaardiging van het met 1°. Januarij 1862 ook voor de gouvernements-landen van Celebes ingevoerde verbod op het houden van hanengevechten (*Javasche courant* van 1 Januarij 1862).

Vangen of dooden van wilde dieren. Sedert jaren worden door de Regering premien uitgelooft voor het vangen of dooden van wilde dieren.

De vraag is echter gerezen, of het uitloven van premien voor uitroeijing van schadelijk gedierte wel in het algemeen zooveel aanbeveling verdient, en of bij voorbeeld het uitloven van premien voor het dooden van tijgers wel zou dienen bestendigd te worden, bij de mogelijkheid, zoo niet waarschijnlijkheid, dat bij vermindering van het aantal dezer roofdieren het voor sommige cultures veel schadelijker getal wilde zwijnen zal toenemen.

Nadat verschillende autoriteiten ter zake waren geraadpleegd, kwam de Regering tot de slotsom, dat het raadzaam moet worden geacht, alleen premien te stellen op de verdelging van dieren die het leven van den mensch bedreigen, ongeacht de gevolgen, welke met betrekking tot andere diersoorten en den landbouw daaruit ook mogten voortvloeijen. Tot verdelging van niet verscheurende diersoorten vermeende de Regering geene premien te moeten uitloven, ten ware geheel bijzondere omstandigheden dit noodzakelijk mogten maken.

Uit dien hoofde werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 82, met intrekking van alie daarmede strijdige verordeningen (zie onder andere het verslag over 1857, bladz. 61) bepaald, dat in geheel Nederlandsch Indie voor het dooden of vangen van tijgers en krokodillen en voor het aanbrengen van krokodillen-eijeren, de daarbij vastgestelde sommen als premien zullen worden uitgekeerd, doch dat voortaan geene premien meer zullen betaald worden voor het dooden van rhinocerossen.

Tevens werden de hoofden van gewestelijk bestuur op Java en Madura en op Sumatra aangeschreven, om de hoofden en de bevolking, daar waar deze overlast hebben van tijgers, met den meesten aandrang tot verdelging dier roofdieren aan te sporen, en, door te wijzen op de te verdienen hooge premien, personen, die daartoe geschiktheid en geneigdheid betoonen, aan te moedigen om van het jagen van tijgers een beroep te maken. Zij konden zoo noodig nadere voorstellen doen, om zulke personen te gemoet te komen door verstrekking van wapenen, kruid en lood, te verrekenen met de premien welke door dezen zouden worden verdiend.

Reglementen en keuren van politie. Op den voet der in 1858 vastgestelde bepalingen tot regeling der wetgevende bevoegdheid van de ambtenaren met het hoogste gewestelijk gezag bekleed (*Indisch Staatsblad* 1858, n°. 17 en 18), werd in den loop van het jaar door de Regering goedgekeurd (1) eene politieverordening voor de hoofdplaats Telok Betong (Lampongsche districten), een reglement op de dienst der brandspuiten te Muntok (Banka), zoomede eene politiekeur, houdende verbod voor de inlandsche bevolking te Macassar, om zich aldaar gewapend op openbare plaatsen of op den openbaren weg te vertoonen; een en ander met magtiging op de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur

(1) Krachtens *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 146, zal deze goedkeuring niet meer behooren te worden gevraagd. Vergelijk het medegedeelde in hoofdstuk C, afdeling I, § 1.

om die verordeningen te arresteren en in den vereischten vorm af te kondigen. (Zie de Javasche couranten van 18 October 1862 en 7 Maart 1863.) De laatstbedoelde verordening was haar ontstaan verschuldigd aan de herhaaldelijk te Macassar voorgekomen amokpartijen en moorden, welke het dringend noodzakelijk maakten maatregelen tot tegengang te nemen.

Ten einde bij de ten-uitvoer-legging der verordening van de medewerking van hoofden en bevolking verzekerd te zijn, had de gouverneur van Celebes, alvorens de tot hare afkondiging vereischte voorstellen te doen, de inlandsche hoofden voorloopig geraadpleegd. De maatregel werd algemeen besproken, en in eene nader belegde vergadering werd de verzekering verkregen, dat de weldadige bedoelingen van het bestuur ten zeerste gewaardeerd werden, en niet een hunner tegen den voorgestelden maatregel bedenkingen had.

§ 5. *Zeroof.*

Hierover is gehandeld in hoofdstuk D, afdeeling II, § 5.

III. MAGT VAN DEN GOVERNEUR GENERAAL IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

Regt van gratis. Gedurende 1862 heeft de Gouverneur-Generaal in de navolgende gevallen gebruik gemaakt van het regt van gratie:

Opgelegde straffen.	Landaard.	Getal beschikkingen.	
		Toegewezen.	Afgewezen.
Doodstraf	Europeanen	6	"
	Inlanders	41	24
	Chinezen	1	"
Tuchthuis	Europeanen	1	20
	Kruiwagen	Europeanen	5
Govangenis	Inlanders	8	"
	Europeanen	30	29
Dwangarbeid in of buiten de ketting	Inlanders	3	1
	Inlanders	310	54
	Chinezen	6	23
Verbanning buiten Nederl. Indie .	Europeanen	"	1
Wegzending naar een oord van ballingschap	Inlanders	14	4
	Chinezen	5	"
Tentoonstelling	Europeanen	1	"
	Inlanders	12	14
	Chinezen	2	2
Rottingslagen	Inlanders	12	12
	Geldboete	Europeanen	7
Verzoeken om verandering van de plaats, waar de straf moet worden ondergaan	Inlanders	1	2
	Chinezen	3	3
	Europeanen	"	2
	Inlanders	2	20
	Chinezen	"	4
		170	223

Onder de beschikkingen opzigtens militaire veroordeelden genomen zijn begrepen 42 gevallen van geheele of gedeeltelijke remissie van straffen, ter gelegenheid van 's Konings jaardag, of ter belooning van tijdens de jongste krijgsverrigtingen in de Zuid- en Oosterafdeeling van Borneo bewezen diensten.

De straffen waarvan remissie werd verleend waren de navolgende:

	Europeanen.	Inlanders.
Detentie	25	3
Kruiwagenstraf.	1	7
Dwangarbeid	„	6
	42	

IV. EENIGE ONDERWERPEN MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Advocaten, procureurs en notarissen* (1).

Bij de behandeling van een verzoek van een advocaat en procureur bij het Hooggeretshof van Nederlandsch Indie om verlof naar Nederland, werd door den Gouverneur-Generaal beslist, dat praktizijns zoodanig verlof van de Regering niet behoeven, geschiedende de uitoefening der functien van advocaat en procureur geheel buiten invloed en toezigt van de Regering, en zijnde ook het staatsbelang er niet in betrokken, of die functien voor korteren of langeren tijd gestaakt worden. Voor het geval dat hierd oor de pligten die op hen rusten worden verwaarloosd, wijst, volgens diezelfde beslissing, art. 192 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie den weg aan, en verleent het aan de regterlijke collegien de bevoegdheid om zoodanig verzuim te bestraffen. Voor eene behoorlijke vervulling van die pligten echter scheen eene aan de advocaten en procureurs op te leggen verplichting om verlof te vragen, alvorens zich tijdelijk van hunne woonplaats te verwijderen, niet den minsten waarborg op te leveren.

Eene beslissing opzigtens notarissen genomen betrof de quaestie, of onder de „op hoog gezag aangestelde notarissen”, bedoeld in art. 2, 2°. van het Reglement voor het civiel weduwen- en weezenfonds (*Indisch Staatsblad* 1854, n°. 93), ook behoorden tijdelijk waarnemende notarissen. Te dien aanzien besliste de Regering in onkennenden zin. Zij verklaarde mitsdien, dat noch contribuabel zijn aan noch deelgeregtigden van gemeld fonds personen, die ingevolge de artt. 4 en 63 van het Reglement op het notaris-ambt in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 3) door de raden van justitie of door de hoofden van gewestelijk bestuur worden aangewezen om, bij ziekte of andere vermindering van den notaris, tijdelijk al datgene te verrigten, waartoe deze anders bevoegd en verplicht zoude zijn; en tijdelijke vervangers van notarissen met verlof, hetzij zij al dan niet hunne aanstelling van den Gouverneur-Generaal hebben ontvangen; ja zelfs niet notarissen, die overgeplaatst worden als tijdelijke vervangers van notarissen.

§ 2. *Translateurs.*

Door het tot stand komen der definitive organisatie van het bestuur in de Balische landschappen Boeileng en Djembrana (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 30) verviel de noodzakelijkheid om jaarlijks gelden beschikbaar te stellen voor de opleiding van twee jongelieden tot translateurs in de Balische en Maleische talen. Van daar dat deze sedert 1854 bestaande maatregel dit jaar niet verder bestendig werd.

Evenzeer werd hier te lande besloten om vooreerst tot geene nieuwe aanstelling van kweekelingen over te gaan bestemd tot tolken voor de Chinesche taal.

Terwijl de twee kweekelingen, van wier uitzending in 't vorig verslag werd melding gemaakt, ter voltoojing hunner studien van Java naar China vertrokken (2), keerde

(1) Zie voor de in 1863 genomen maatregelen tot geleidelijke vermeerdering van het aantal op zich zelf staande notarissen n°. 170 van het *Indisch Staatsblad* over dat jaar.

(2) Sedert in Nederlandsch Indie teruggekeerd en definitief tot tolken aangesteld.

het tweetal, dat in 1858 naar China gedirigeerd was, dit jaar in Indie terug (1). Beiden werden op de gebruikelijke voorwaarden tot tolken voor de Chinesche taal aangesteld, de een te Batavia, de ander te Soerabaja. Tevens werd naar Batavia overgeplaatst de tolk te Pontianak (Wester-afdeeling van Borneo) aanwezig (zie het verslag over 1860, bladz. 51). Bij het eind van het jaar waren derhalve aanwezig 2 tolken te Batavia, 1 te Soerabaja en 1 te Muntok (Banka), terwijl 3 plaatsen onvervuld waren, die te Samarang, te Riouw en te Pontianak. Zie voor de organieke aanwijzing dezer standplaatsen *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 136.

Twee jongelieden waren nog in opleiding bij den hoogleeraar HOFFMAN te Leiden (2), waarvan de een tevens het Japansch bestudeerde, in navolging van hetgeen het geval was geweest met de twee dit jaar naar China gedirigeerde kweekelingen, hierboven bedoeld.

§ 3. Wees- en boedelkamers.

Contrôle der Algemeene Rekenkamer. De vraag deed zich voor, of het aan de Algemeene Rekenkamer opgedragen oppertoezicht over het bestuur der weeskamers (*Indisch Staatsblad* 1831, n°. 71, art. 3) zich ook behoort uit te strekken tot de door de weeskamers uitgeoefende toezienende voogdijen (art. 335 Burgerlijk Wetboek voor Nederlandsch Indie en art. 18 der Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving). Ofschoon die vraag, ook met het oog op art. 1 van het aangehaalde Staatsblad, door de Regering in ontkennenden zin werd beslist, oordeelde zij het evenwel raadzaam aan de Algemeene Rekenkamer te doen kennen, dat uit deze beschikking niet volgde, dat bij het ontdekken van nalatigheden, in de naleving der aangehaalde voogdij-bepalingen door de weeskamers begaan, de Rekenkamer daarop niet zoude behoeven te letten, maar noodigde zij dat collegie uit om daarvan geregeld melding te blijven maken in het jaarlijksch verslag zijner verrigtingen, opdat de Regering uit zoodanige mededeelingen aanleiding konde nemen om de weeskamers, indien noodig, op hare verplichtingen te kunnen wijzen.

Staat van het beheer op ultimo December 1862. Tot eene aantooning hiervan strekke het volgend overzicht:

(1) Ook waren nog altijd in China aanwezig de twee personen, van wier vertrek derwaarts werd melding gemaakt in het regeringsverslag van 1856, bladz. 54, en 1859, bladz. 50. De laatst vertrokkenen is echter in 1864 in Nederlandsch Indie teruggekeerd en toen mede tot tolk benoemd.

(2) Een dezer is in den loop van 1864 regtstreeks van hier naar China vertrokken, hetgeen weldra ook met den ander het geval zal zijn.

Collegien.	Inkomsten.	Uitgaven.	Onder beheer zijnde fondsen.	Uitgezette kapitalen.	Ontvangen renten (onder de inkomsten begrepen).	Uitgekeerde renten (onder de uitgaven begrepen).	Administratiekosten (onder de uitgaven begrepen).	Reservefondsen.	Getal pupillen.
Weeskamer te Batavia.	f 264 420,47 ⁵	f 203 096,97 ⁵	f 4 103 709,53 ⁵	f 3 642 291,00	f 250 424,81	f 123 283,67	f 76 715,10	f 1 158 144,40 ⁵	332
Collegie van boedelmeesteren te Batavia	268 257,86 waaronder f 15 200,50 van het Chineesch hospitaal.	197 976,04 ¹⁾ waaronder f 59 123,38 van het Chineesch hospitaal.	3 883 735,05 ¹⁾	3 607 436,57	236 150,59	83 958,16	54 686,07	785 422,00	1180
Samarang	f 166 507,80 ²⁾ waaronder f 9796,00 van het Chineesch hospitaal.	f 131 914,05 waaronder f 7388,65 van het Chineesch hospitaal.	2 397 680,85 ³⁾	1 988 338,81	144 215,10 ⁵	80 767,29	43 808,11	181 459,61	840
Soerabaja	f 203 306,58 ^{5 4)}	f 147 448,06 ^{5 4)}	3 265 106,44 ⁵⁾	3 135 806,67	183 168,28 ⁵	111 311,80 ⁶⁾	36 136,26	219 052,92 ⁷⁾	1162
Padang	17 771,45 ⁵	11 996,83	251 239,77	228 843,25	16 481,50 ⁵	8 322,23	3 674,60	17 953,56	91
Macassar	8 885,90 ⁵	11 789,90	154 960,58	92 300,00	7 885,43	1 871,90	9 918,00	56 425,94 ⁵	39
Amboina	15 340,68 ⁵	10 851,63	111 070,37	53 801,82 ⁵	7 504,30	1 907,66	8 943,97	22 569,46	63
Banda	18 303,69	10 590,17 ⁵	112 137,47	78 763,50	niet afzonderlijk opgegeven.	niet afzonderlijk opgegeven.	1 057,69	22 149,58	niet opgegeven.
Ternate	1 088,64	632,99	23 398,15	15 276,66	888,64	682,99	200,00	2 730,36	40
Menado	4 313 34 ⁵	4 313,34 ⁵	60 961,48 ⁵	54 958,10	2 944,69 ⁵	1 963,13	2 350,21 ⁵	821,66	57

Wees- en boedelkamer te

- 1) Hieronder zijn begrepen de fondsen van het Chineesch hospitaal te Batavia, waarvan het bedrag niet is opgegeven.
- 2) In 1861 beliep dit cijfer f 9606,27; zijnde daarvoor in het vorig verslag verkeerdelijk vermeld f 90 606,27.
- 3) Hieronder zijn begrepen de fondsen van het Chineesch hospitaal te Samarang tot een bedrag van f 91 818,745.
- 4) De sommen hieronder voor het Chineesch hospitaal begrepen zijn niet opgegeven.
- 5) Hieronder zijn begrepen de fondsen voor het Chineesch hospitaal te Samarang tot een bedrag van f 114 489,10.
- 6) Administratiekosten en andere uitgaven.
- 7) Hieronder 12 onder directe voorgij staande pupillen; van de overigen worden alleen de goederen en gelden beheerd.

§ 4. *Gevangenissen en gevangenen.*

Een verslag omtrent het gevangeniswezen, ten vervolge op dat over de jaren 1857—1861, hetwelk als bijlage lit H bij het vorige regeringsverslag werd overgelegd, is voor het tegenwoordige niet ontvangen. Den regterlijken ambtenaar, met dit werk belast, is in der tijd vrijheid gelaten, met de indiening van vervolgverslagen jaarlijks dan wel om de twee jaren voort te gaan. Daarentegen worden de gebruikelijke statistieke opgaven nopens het aantal en de kategorien der gevangenen hierachter aangetroffen in bijlage lit. H n°. 1—3.

In de bepalingen op het stuk der gevangenen kwam gedurende 1862 geene verandering; slechts valt te vermelden het besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 Maart 1862, n°. 23 (*Indisch Staatsblad* n°. 32), waarbij, ter opheffing van gebleken twijfel dienaangaande, tot regel is aangenomen, dat, onverminderd de daaromtrent voor bijzondere gevallen vastgestelde bepalingen, de kosten van voeding, onderhoud en gevangenschap van hen, die door de burgerlijke of militaire regtbanken in Nederlandsch Indie zijn veroordeeld, ten laste komen van den lande.

Enkele niet onbelangrijke bijzonderheden nopens de gevangenen in 1862 komen voor in de ziekenrapporten, die onder lit. J bij dit verslag zijn gevoegd. Van hetgeen dit jaar voor de gebouwen is verrigt, wordt melding gemaakt in de lijst der landswerken, behoorende tot hoofdstuk L, afdeeling III.

§ 5. *Andere onderwerpen.*

Eigendoms-overgang. Met betrekking tot dit onderwerp kunnen worden vermeld:

de ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 21 Januarij 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 9), krachtens welke de uitgifte door Maleische ingezetenen of hoofden van gronden onder het district der hoofdplaats Padang (gouvernement van Sumatra's Westkust) — hoedanige uitgifte tot dusver geschiedde bij wijze van verpanding voor onbepaalden tijd (*Indisch Staatsblad* 1853, n°. 14a). — als overgang van eigendom zal worden aangemerkt, en ook als zoodanig in de openbare registers zal worden ingeschreven;

de ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 15 Februarij 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 16), waarbij art. 2 van het aangehaalde Indisch Staatsblad van 1853, n°. 14a, in dien zin is verduidelijkt, dat bij vervreemding door de oorspronkelijke bevolking van Sumatra's Westkust van onroerende goederen, waarvan een wettig eigendomsbewijs is opgemaakt, de bemoeienis van het administratief gezag in de opmaking der daartoe betrekkelijke bewijzen voortaan zal vereischt zijn enkel bij eigendoms-overgang ten gevolge van erfenis ab intestato;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 4 September 1862, n°. 25 (*Indisch Staatsblad* n°. 100), betreffende formaliteiten bij het opmaken van acten van eigendom van gouvernements-grond, van het vestigen van regt van opstal daarop, enz.

Landmeters. Zie het medegedeelde in hoofdstuk L, afdeeling III.

F. Eeredienst.

I. CHRISTELIJKE (1).

§ 1. *Protestantsche* (2).

Kerkeraden en collegien van diakenen. Met goedkeuring der Regering kwam dit jaar in de residentie Bezoekie voor het eerst een kerkeraad tot stand, bestaande buiten den

(1) Vergelijk voor zooveel de inlandsche Christenen betreft Bijl. A, n°. 13, en hoofdstuk J, afd. II.

(2) In September 1864 is de Gouverneur-Generaal aangeschreven om, met inachtneming van eenige door het opperbestuur aangegeven denkbeelden, het noodige voor te bereiden of voor te stellen om in de bestaande inrigting en het bestuur der Protestantsche kerken in Nederlandsch Indie, in verband met het bepaalde bij art. 122 van het regeringsreglement, zoodanige verandering te brengen als waardoor, behoudens het waarborgen van geldelijke ondersteuning, alle inmenging van regeringswege in de zaak der Kerk zou kunnen ophouden.

met de dienst aldaar belasten predikant van Probolingo, als voorzitter, uit twee onderlingen en twee diakenen. Ook te Weltevreden en te Ambarawa werden, in verband met de in-dienst-stelling van veldpredikers op die standplaatsen, militaire kerkeraden, bestaande uit aldaar aanwezige officieren van de landmagt, opgericht, met bepaling, dat de keuze ter vervulling van de openvallende plaatsen in gemelde kerkeraden onderworpen is aan de goedkeuring van den militairen afdeulings-kommandant.

De magt tot goedkeuring der benoemingen van onderlingen, diakenen en andere kerkelijke beambten der (burgerlijke) Protestantsche gemeenten in Nederlandsch Indie berust, zoo als reeds vroeger werd gezegd (zie het verslag over 1854, bladz. 43), bij de hoofden van gewestelijk bestuur.

Ten einde die autoriteiten eene aanwijzing te geven, aan welke regels zij zich bij het verleenen harer goed- of afkeuring te houden hebben, werd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 11 September 1862, n°. 48, verklaard, dat eene goedkeuring op de door de kerkeraden uitgebrachte benoemingen eerst dan behoort te worden geweigerd, wanneer het onverhoopt mogt gebeuren, dat de benoemde een persoon is, die ter slechter faam bij het bestuur bekend staat; zullende echter in zoodanig geval de reden der weigering in het daarop betrekkelijk besluit moeten worden uitgedrukt (1).

Vergunning tot het aannemen van legaten werd in den loop van het jaar door den Gouverneur-Generaal verleend aan de kerkeraden te Soerabaja, Djokdjokarta en Pekalongan (art. 900 Burgerlijk Wetboek voor Nederlandsch Indie).

Predikanten. Bij het eind van 1862 was het aantal predikanten en hunne standplaatsen in Nederlandsch Indie als volgt: Batavia 4, waarvan 1 Luthersch predikant bij de Evangelische gemeente aldaar, Buitenzorg 4, Cheribon 1, Pekalongan 1, Samarang 2, Rembang 1, Soerabaja 2, Sumanap (Madura) 1, Pasoeroean 1, Probolingo 1, Poerworedjo (Bagelen) 1, Djokdjokarta 1, Soerakarta 1, Madioen 1, Padang 1, Macassar 1, Amboina 2, terwijl nog 1 (reizend) predikant aanwezig was voor de dienst in de gemeenten op Riouw, Banka en te Palembang; alzoo te zamen 24 predikanten, of 6 minder dan het organiek bepaalde aantal (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 11) (2), deels door verleend verlof naar Nederland, deels door niet tijdige vervulling der opengevallen plaatsen als een onvermijdelijk gevolg der uitzending uit Nederland. De standplaatsen, die uit hoofde van deze onvoltalligheid onbezet moesten blijven, waren ditmaal Salatiga, Pontianak en Banda, terwijl te Soerabaja onder het drietal daar aanwezige predikanten bij het eind van het jaar mede eene vacature bestond. Bovendien waren nog niet aanwezig de twee predikanten zonder vaste standplaatsen, overeenkomstig de formatie (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 73a) te Batavia en ter hoofdplaats van de Preanger regentschappen beschikbaar te houden, voor de tijdelijke vervulling van opengevallen plaatsen en voor de tijdelijke dienst in de verschillende afdeelingen der genoemde residentie.

Te Menado, Ternate en Timor Koepang wordt het predikambt waargenomen door zendeling-leeraars. Daar zich het geval had voorgedaan, dat een dezer door het Protestantsche kerkbestuur tot hulpprediker was voorgedragen zonder raadpleging met en goedkeuring van het genootschap dat dien zending had uitgezonden, en het niet in de bedoeling der Regering kan liggen de toegelaten zendingen, tegen den wil der genootschappen of vereenigingen van welke zij afkomstig waren, aan hunne eigenlijke bestemming te onttrekken, werd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 11 Julij 1862, n°. 22, tot beginsel aangenomen, dat voortaan geene zendingen van het Nederlandsch Zendelinggenootschap of van andere zending-vereenigingen door de Regering als hulppredikanten in bijzondere gemeenten zullen worden aangesteld, wanneer niet blijkt, dat het genootschap of de vereeniging waardoor zij zijn uitgezonden zich daartegen niet verzet.

Aan de ten vorigen jare benoemde, doch eerst in 1862 aangekomen twee veldpredikers werden, na raadpleging zoo van het Protestantsch kerkbestuur als van het militair departement, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 12 Mei 1862, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 52), tot standplaatsen aangewezen Ambarawa en Weltevreden, met opdracht van de dienst bij de garnizoenen te Ambarawa en te Salatiga aan den eenen, en van de dienst bij de garnizoenen van Weltevreden en Meester Cornelis aan den anderen. Hun

(1) Ten gevolge van *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 69, wordt de goedkeuring des bestuurs in dezen niet meer vereischt.

(2) Bij Koninklijk besluit van 26 November 1863, n°. 60 (*Indisch Staatsblad* 1864, n°. 68), is het aantal predikanten nader bepaald op 35, benevens 3 hulppredikers. Eene nadere aanwijzing van standplaatsen en werkring heeft plaats gehad bij *Indisch* besluit van 13 October 1864, n°. 28 (*Indisch Staatsblad* n°. 156).

dienstwerk en hunne ambtelijke verhouding zoo tot het kerkbestuur als tot het militair departement werden geregeld bij eene door den Gouverneur-Generaal vastgestelde instructie (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1252), waarbij hun onder andere ook is opgedragen om, wanneer in hunne standplaatsen geen afzonderlijk predikant voor de burgerlijke gemeente bescheiden mogt zijn, alsdan hunne herderlijke zorgen ook over deze laatste uit te strekken. Dien ten gevolge werd dan ook de burgerlijke gemeente te Salatiga tijdelijk aan de zorg van den veldprediker toevertrouwd.

Zendingen. De bijzondere toelating bedoeld bij art. 123 van het regeringsreglement werd gedurende 1862 verleend aan de acht zendingen, en wel:

voor Java: aan een zending van het Nederlandsche Genootschap te Rotterdam, met verlof om zijn dienstwerk te verrigten in de residentien Madioen en Kediri; aan een geordend zendingleeraar van het Genootschap voor in- en uitwendige zending te Batavia, ter uitoefening van zijn dienstwerk op die hoofdplaats; zoomede de aan een geordend zending van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging te Amsterdam, ter uitoefening van zijn dienstwerk in de residentie Tagal;

en wat de buitenbezittingen aangaat: aan een zending van het Rhijnsche Genootschap te Barmen, ter uitoefening van zijn dienstwerk te Padang; aan twee andere zendingen van datzelfde genootschap, met vergunning om hun dienstwerk uit te oefenen in de Battaksche landschappen Ankola, Sipirok, Silindong, Singapollang en in de omstreken van Baros (residentie Tapanolie, gouvernement Sumatra's Westkust); mitsgaders aan twee zendingen van het Nederlandsche Genootschap, met verlof om hun dienstwerk te verrigten in de Minahassa.

De zending die zich te Padang vestigde was vroeger in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo werkzaam geweest, welke standplaats hij echter uit hoofde van den opstand had moeten verlaten.

Aan een der twee op het eiland Rotti werkzaam zijnde zendingen van het Gossnersche Genootschap te Berlijn werd in den loop van het jaar, om redenen van gezondheid, welke hem de uitoefening van zijne dienst aldaar te zwaar maakten, vergunning verleend zijne standplaats over te brengen naar Babauw op het eiland Timor, en zulks met behoud van de hem in 1860 bij zijne vestiging op Rotti verleende toelage uit 's lands kas.

Eene beslissing opzigtens de behandeling der aanvragen om toelating van zendingen was vervat in het besluit van den Gouverneur-Generaal van 7 September 1862, n°. 13. Bij dat besluit werd namelijk, uit overweging dat de zendingszaak, als niet de gevestigde maar de wordende Kerk betreffende, eigenaardig behoort tot den werkring der zendinggenootschappen, op voorstel van het Protestantsch kerkbestuur tot beginsel aangenomen, dat gemeld bestuur voortaan niet meer zal worden gehoord omtrent de toelating van zendingen, bedoeld bij art. 123 van het regeringsreglement.

Van eene beslissing betreffende het benoemen van zendingen tot hulppredikers in bijzondere gemeenten is reeds melding gemaakt in de rubriek „Predikanten” hiervóór.

Intusschen schijnt het hier eene geschikte plaats om gewag te maken van eenige bijzonderheden ontleend aan de bij de Regering ontvangen jaarverslagen zoo van het Genootschap voor in- en uitwendige zending te Batavia, als van het aldaar gevestigde Nederlandsche Oost-Indische Bijbel- en Zendinggenootschap.

Eerstgemeld genootschap telde te Batavia twee zendingen; één hunner bevond zich evenwel in Europa om als zending-leeraar geordend te worden. De andere, van wiens toelating hiervóór melding werd gemaakt, hield zich onledig met het geven van schoolonderwijs aan inlanders, met het bezoeken van kampongs, het hospitaal en de gevangenis ter verkondiging van het Evangelie, en voorts meer in het bijzonder met de opleiding van een inlandsch jongeling, om hem later bij het schoolonderwijs behulpzaam te zijn. Onder zijne leiding kwam eene jongelingsvereniging tot stand, ten doel hebbende de onderlinge bevordering van het Christelijk leven en algemeene bijbelkennis. Voorts was ter hoofdplaats ook eene inlandsche Christenvrouw ten dienste van het genootschap werkzaam.

In de Battak-landen, waarheen hetzelfde drie zendingen had afgevaardigd, werden de scholen meer en meer bezocht en vorderden de zendingen in het vertrouwen der bevolking; onderwijs aan oud en jong werd er geregeld voortgezet.

Te Samarang had het genootschap een Chineschen zending in dienst, die aldaar onder zijne landslieden als Evangeliebode en colporteur werkzaam was.

Overigens is het genootschap zijne zustersverenigingen in Nederland en Duitschland

bij voortdoring behulpzaam, terwijl hetzelfde meest alle zendelingen bij hunne aankomst met raad en voorlichting ter zijde staat.

Op het gebied der inwendige zending werd gearbeid door godsdienstoefeningen in het genootschaps-huis op Bazar-baroe, waar te dien einde een nieuw en ruim lokaal is daargesteld.

Het genootschap bleef ook gedurende 1862 in staat gesteld door bijdragen der contribuerende leden de door hetzelfde in dienst genomen personen te onderhouden, daarin ondersteund wordende door het Java-comité te Amsterdam, dat de belangen van het genootschap in Nederland vertegenwoordigt. In Indie heeft het genootschap correspondenten te Samarang, Soerabaija en Cheribon.

De inkomsten gedurende 1862 bedroegen f 10 555,26 en de uitgaven f 11 208,19.

Het Bijbel- en Zendelinggenootschap zag zich, uit aanmerking van zijne geringe inkomsten, alleen uit liefdegiften bestaande, wederom niet in staat het zendelingwerk tot hoofddoel zijner werkzaamheden te maken. Nogtans kon hetzelfde tijdelijke ondersteuning uitreiken aan enkele personen, die zich met het onderwijs der inlandsche of Chinesche jeugd bezig hielden, en ook aan zendelingen die daaraan voor het oogenblik behoefte hadden. Ook met voorlichting en raad werden vele zendelingen door dit genootschap ondersteund.

Overigens trachtte het genootschap het Christendom te bevorderen en uit te breiden zoo door goedkoope of kosteloze verstreking van den Bijbel, gepaard met eene opwekking tot waardig gebruik, als door het uitreiken van tractaatjes, psalm- en gezangboeken.

In dit laatste opzigt was ook de te Batavia bestaande Vereeniging tot bevordering van Christelijke Maleische lectuur nuttig en met vrucht werkzaam. Hare inkomsten (contributien, donatien, opbrengst van verkochte boekwerken, enz.) beliepen in de jaren 1861 en 1862 te zamen f 2598; hare uitgaven f 1483,33 zoodat zij, met inbegrip van het saldo op 1 Januarij 1861 aanwezig, ad f 251,73 bij het eind van 1862 een saldo in kas had van f 1369,40.

Kerkelijke dienstreizen. Daar de wenschelijkheid zich had doen gevoelen van het brengen van menigvuldiger kerkelijk bezoek aan de Protestantsche gemeente te Tagal, werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 47, met wijziging in zooverre der bestaande organisatie (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 73a), aan den te Pekalongan gevestigden predikant vrijheid gelaten om zijne dienstreizen naar de hoofdplaats Tagal, in plaats van 12 malen 's jaars, zoo als tot dusverre geschiedde, tot 24 malen toe te verrigten.

Ook aan den predikant te Probolingó werd in den loop van het jaar (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 92) eene vermeerdering van dienstreizen opgedragen — en wel uit hoofde van het steeds toenemend aantal Europeesche ingezetenen aldaar, — naar de in dat gewest gelegen afdeling Lemadjang, die thans mede drie malen 's jaars een kerkelijk bezoek ontvangt.

Ten einde de gemeenten in de residentie Madioen en Kedirie, welke sedert de verplaatsing in Mei 1861 van den predikant te Madioen, ten gevolge van de onvoldoende van het aantal Indische predikanten, geruimen tijd van alle herderlijke verzorging verstoken hadden moeten blijven, tijdelijk in hare geestelijke behoeften te gemoet te komen, werd bij wijze van buitengewonen maatregel, bij een besluit van Mei 1862, aan den predikant van het naburig gewest Djokdjokarta eene kerkelijke dienstreis naar de residentie Madioen, en aan een der drie Soerabaijasche predikanten eene dergelijke reis naar de residentie Kedirie opgedragen, met bepaling dat door de genoemde predikanten aan deze opdracht met zoodanigen spoed gevolg zoude worden gegeven, als hunne overige ambtsbezigheden zouden gedoogen.

Aan het slot dezer rubriek verdient niet onvermeld te blijven, dat bij het dit jaar vastgestelde nieuw reglement op de reis- en verblijfkosten van burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 153a) (1), aan vele erkende bezwaren, ook der predikanten, op billijke wijze werd te gemoet gekomen.

Christelijk onderwijs, enz. Even als in vroegere jaren werden weder toelagen uit 's lands kas gegeven aan eenige onderwijzers bij de gouvernements lagere scholen (te Serang, Kra-wang, Japara, Pattie, Banjoemas, Poerbolingo en Magelang) voor het houden van gods-

(1) Zie nader omtrent dit reglement hoofdstuk M hierachter.

dienstige voorlezingen op Zon- en feestdagen en het geven van onderwijs in de bijbelsche geschiedenis en Christelijke zedeleer, afgescheiden van het gewone schoolonderwijs en buiten de schooluren.

Ook werden voor het eerst of bij vernieuwing eenige toelagen tijdelijk ter beschikking van sommige kerkeraden gesteld ter bestrijding van uitgaven, zoowel voor kerkelijk personeel, als voor godsdienstig onderrigt. Deze subsidien werden echter alleen daàr verleend, waar voldoende gebleken was zoowel van de ongenoegzaamheid van de eigen middelen der gemeente, als van de noodzakelijkheid der voorziening op zich zelve.

Statistieke bijzonderheden. De hierachter volgende cijfers zijn ontleend aan de verslagen der kerkeraden. Sommige dier collegien evenwel verklaarden, door gemis aan eene juiste contrôle, geene meerdere of andere gegevens te kunnen verstrekken. Intusschen waren van wege het Protestantsch kerkbestuur maatregelen genomen, ten gevolge waarvan de statistiek der gemeenten voortaan naauwkeuriger en vollediger belooft te zijn.

De met † geteekende kolommen hebben, bij gemis aan opgaven, hier niet kunnen worden ingevuld.

GEMEENTEN. (1)	Aantal zielen.	Aantal ledematen.		
		Nederduitsch gedeelte.	Maleisch gedeelte.	Totaal.
De opgaven betreffende de met een * geteekende gemeenten, betreffen de geheele residentie.				
* Bantam	191 waaronder 71 militairen.	155	16	171
Batavia	†	†	†	†
* Buitenzorg	440 behalve de militairen.	125	12	137
* Cheribon	508	†	†	223
* Tagal	347	†	†	133
* Pekalongan	385	†	†	135
Samarang	†	1242	99	1341 behalve de militairen.
Ambarawa (Samarang)	1091 waaronder 1085 van de militaire gemeente.	629	113	742
Salatiga (idem)	504 waaronder 152 als voren.	272	56	328
* Japara	83	42	„	42
* Rembang	658	302	17	319
Soerabaija	± 3500	†	†	± 1200
Grissee (Soerabaija)	203	70	„	70
Sumanap (Madura)	234	107 waaronder 2 militairen.	„	107

(1) Van de gewesten Krawang, Preanger regentschappen, Banjoemas, Madioen, Patjitjan, Kediri, Lampongsche districten, Palembang, Billiton, Wester-afdeeling van Borneo, Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo en Banda zijn geene opgaven ontvangen.

ngevul

Aantal personen boven de 16 jaren, die nog geene geloofsbelijdenis hebben afgelegd.	Aantal ledematen waarmede iedere gemeente		Aantal gedoopte kinderen.		
	is vermeerderd door aflegging van geloofsbelijdenis, door overkomst van elders, als anderzins.	is verminderd door overlijden, vertrek naar elders, enz.	Echte.	Onechte.	Totaal.
6	16	22	1	4	5
†	129	†	167	21	188 + 6 volwas- sen gedoopten.
†	15	3	12	5	17
30	42	43	17	5	22 + 1 Chinesche vrouw.
59	39	21	10	1	11
66	30	31	10	3	13
†	46	41	62	58	120 + 5 Chine- zen en 1 Ma- leische vrouw.
158	51	†	1	37	38
74	64	†	18	13	31
"	2	2	2	"	2
2	10	21	19	9	28
†	78	†	105	46	151
49	11	12	8	14	22
6	20	14	4	1	5

GEMEENTEN. (1)	Aantal zielen.	Aantal ledematen.		
		Nederduitsch gedeelte.	Maleisch gedeelte.	Totaal.
De opgaven betreffende de met een * geteekende gemeenten, betreffen de geheele residentie.				
* Pasoeroean	530 behalve de militairen.	228	"	228
* Probolingo.	487 waaronder 6 militairen.	182	"	182
* Bezoekie	402 waaronder 4 militairen.	179	"	179
* Banjoewangie.	106	48	"	48
Tjilatjap (Banjoemas).	117 waaronder ook militairen.	78	"	78
Bagelen.	375 (behalve de militairen te Gombong en te Kedong Kebo te zamen 392)	†	†	178
Kadoe	235 waaronder 15 militairen.	82	"	82
* Djokdjokarta.	730	518 waaronder 148 militairen.	"	518
* Soerakarta.	1399	460	87	547
Padang (Gouvernement van Sumatra's Westkust)	481	259 behalve 361 militairen.	"	259
Painan (idem).	41	13	"	13
Padangsche Bovenlanden (idem).	249 behalve 35 militairen.	108	"	108

(1) Zie de noot op bladz. 74

Aantal personen over de 16 jaren, die nog geene geloofsbelijdenis afgelegd.	Aantal ledematen waarmede iedere gemeente		Aantal gedoopte kinderen.		
	is vermeerderd door aflegging van geloofsbelijdenis, door overkomst van elders, als anderszins.	is verminderd door overlijden, vertrek naar elders, enz.	Echte.	Onechte.	Totaal.
80	28	34	17	4	21
70	61	27	8	1	9
72	†	†	17	4	21
7	2	"	2	2	4 + 1 volwas- sene.
14	"	6	1	1	2
†	24	16	17	13	30
9	"	20	9	9	18
32	16	9	24	9	33
228	14	31	38	17	55
39	61	30	20	17	37
3	"	6	"	"	"
18	"	88	10	6	16

GEMEENTEN. (1)	Aantal zielen.	Aantal ledematen.		
		Nederduitsch gedeelte.	Maleisch gedeelte.	Totaal.
De opgaven betreffende de met een * geteekende gemeenten, betreffende de geheele residentie.				
Sibogha (Gouvernement van Sumatra's Westkust)	22 behalve 23 militairen.	11	"	11
Natal (idem)	16	12	"	12
Mandhelïng en Baros (idem)	28 behalve 9 militairen.	20	"	20
Nias (idem)	14 behalve 19 militairen.	8	"	8
* Benkoelen	192	66	"	66
Muntok (Banka).	118	105 behalve 65 militairen.	"	105
* Riouw	75 behalve 54 militairen.	†	†	31
Macassar (Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.)	†	362 behalve 74 militairen.	"	362
Maros c. a. (idem)	88	45 behalve 10 militairen.	1	46
Takalar (idem)	11	6	"	6
Bonthain (idem)	158	57	"	57
Boelekomba (idem)	54	18	"	18
Bima (idem)	78	32 behalve 1 militair.	"	32
Amboina	4700	200	1200	1400
* Ternate.	520	179	"	179
Menado	2210	38	268	306
Gorontalo	115	5	10	15
Koepang (Timor)	614	237	"	237

(1) Zie de noot op bladz. 74.

Aantal personen boven de 16 jaren, die nog geene geloofsbelijdenis hebben afgelegd.	Aantal ledematen waarmede iedere gemeente		Aantal gedoopte kinderen.			
	is vermeerderd door aflegging van geloofsbelijdenis, door overkomst van elders, als anderzins.	is verminderd door overlijden, vertrek naar elders, enz.	Echte.	Onechte.	Totaal.	
1	3	"	22	"	"	"
2	2	"	3	"	"	"
0	4	"	6	"	"	"
8	1	"	9	"	"	"
6	"	†	†	†	†	†
5	9	7	4	β	2	5
31	8	6	9	†	†	7
32	43	41	11	16	10	26
46	11	8	2	6	7	13
6	"	"	"	"	"	"
57	"	2	"	6	6	12
18	"	"	"	1	1	2
32	2	"	"	7	5	12
00	7 à 800	144	†	214	136	350
79	177	26	10	11	9	20
06	923	21	18	73	5	78
15	59	1	2	4	31	35
37	"	15	5	14	1	15

§ 2. Roomsch-katholijke geestelijken (1).

De Roomsch-katholijke missie in Nederlandsch Indie, of anders genaamd het Apostolisch Vicariaat van Batavia, is verdeeld in zeven statien of vaste standplaatsen van geestelijken, welke gedurende 1862 door het uit 's lands kas bezoldigde personeel volgenderwijze bezet waren: Batavia 3, waaronder de kerkvoogd van het vicariaat, Samarang 2, Ambarawa 1, Soerabaija 2, Padang 1, Soengieslan (Banka) 1 en Larantoea (Flores) 2; te zamen alzoo 12 geestelijken, of 3 minder dan het organiek bepaalde aantal (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 23). Te Batavia bevindt zich nog een vierde geestelijke buiten bezwaar van den lande.

Kerkelijke dienstreizen. Boven en behalve de vaste dienstreizen voor de Roomsch-katholijke geestelijken bepaald (*Indisch Staatsblad* 1858, n°. 36, en 1862, n°. 69), werd door den bisschop van Colophon i. p. i., apostolisch vicaris van Batavia, eene kerkelijke dienstreis gedaan in de residentien Soerabaija, Rembang, Japara, Samarang en Pekalongan, terwijl de Wester-afdeeling van Borneo, voor welk gewest even als voor de Lampongsche districten, de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo en de Molukken geene vaste dienstbezoeken zijn voorgeschreven, door een der overige geestelijken van Batavia bezocht werd.

Een dienstbezoek naar Celebes, tot welk ressort zich, blijkens het boven aangehaalde *Staatsblad* van 1862, n°. 69, ook het dienstwerk van den pastoor voor Timor en Flores behoort uit te strekken, had bij het eind van het jaar nog niet kunnen plaats vinden.

Kerkgebouwen enz. Het aantal Roomsch-katholijke kerkgebouwen in Nederlandsch Indie bestond in 't geheel:

op Java, uit 8 kerken (te Batavia, Samarang, Ambarawa, Soerabaija, Serang, Buitenzorg, Cheribon en Pekalongan) en 4 kapellen (twee te Batavia en één op elk der hoofdplaatsen Samarang en Soerabaija). De kerkgebouwen te Serang, Buitenzorg, Cheribon en Pekalongan zijn in der tijd tot gemeenschappelijk gebruik tot stand gebracht door de Roomsch-katholijke en Protestantsche gemeenten onderling;

op de buitenbezittingen, uit 11 kerken en 1 kapel, als: te Padang 1 kerk, op Banka 4 (1 te Soengieslan, 1 nabij Soengieslan, 1 te Blinjoe en 1 te Pangkalpinang), op Flores 5 (1 te Larantoea, 1 te Gegeh, 1 te Conga, 1 te Lowelaga en 1 te Sika-lillie), en eindelijk te Adonare (een der Solor-eilanden) mede 1 kerk. De evenbedoelde kapel werd aangetroffen te Larantoea, op welke plaats even als te Blinjoe en te Pangkalpinang dit jaar met private middelen nieuwe kerkgebouwen werden gesticht. De kerk te Batavia werd op diezelfde wijze met een schoon en groot orgel verrijkt.

Van regeringswege werden ten behoeve van een tweetal gemeenten tijdelijk eenige gelden beschikbaar gesteld ter bezoldiging van kerkelijk personeel (koster en organist).

Statistieke bijzonderheden. Ten behoeve van deze rubriek zijn de volgende opgaven ontvangen.

GEMEENTEN.	AANTAL ZIELEN.	Aantal communi- canten.	Aantal gedoopten.	Aantal huwelijken kerkelijk ingezegend.
Iste statie (Batavia), bevattende de gewesten Batavia, Bantam, Buitenzorg, Krawang, Preanger regentschappen, Cheribon, Tagal, Wester-afdeeling van Borneo en Lampongsche districten.	2359, waaronder 959 militairen. Voor de hoofdplaats Batavia alleen waren deze cijfers 1716 en 690.	1594	128	25

(1) Zie voor eene nadere regeling van de geldelijke belangen der Roomsch-katholijke geestelijken *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 130.

GEMEENTEN.	AANTAL ZIELEN.	Aantal communicanten.	Aantal gedoopten.	Aantal huwelijken kerkelijk ingezegend.
2de statie (Samarang), bevattende de residentie Samarang (gedeeltelijk), Pekalongan, Japara, Rembang, Kadoe, Djok-djokarta, Bagelen en Banjoemas.	2513, waaronder 520 militairen. Voor de hoofdplaats Samarang alleen waren deze cijfers 1450 en 250.	1396	183	15
3de statie (Ambarawa), bevattende de adsistent-residentie Salatiga (Samarang) en de gewesten Soerakarta, Madioen en Patjitjan.	1579, waaronder 1246 militairen. Voor Ambarawa met de vesting Willem I waren deze cijfers 912 en 822.	± 1300	65	1
4de statie (Soerabaja), bevattende de gewesten Soerabaja, met het daartoe behoorende eiland Bawean, Kedirie, Pasoe-roean, Proholingo, Bezoekie, Banjoewangie en Madura, benevens de afdeeling Boecleng (Bali).	1767, waaronder 465 militairen. Voor de hoofdplaats Soerabaja alleen waren deze cijfers 1415 en 300.	937	108	9
5de statie (Padang), bevattende de geheele Westkust van Sumatra met het eiland Nias en de adsistent-residentie Benkoelen.	1050, waaronder 650 militairen.	803	36	2
6de statie (Soengieslan), bevattende het geheele eiland Banka, benevens de gewesten Palembang, Riouw en Billiton.	880, waaronder 354 militairen en 416 Chinese Christenen.	704	48	2
7de statie (bevattende de residentie Timor en onderhoorigheden, benevens Macassar en onderhoorigheden); [de cijfers omtrent dit laatste ressort zijn echter onder de opgaven dezer statie niet begrepen].	11055 (meestal inlandsche Christenen); door een ruim twaalfjarig gemis aan herderlijke zorg zijn echter deze gemeenten zeer verwaarloosd.	Niet opgegeven.	822	28
Moluksche Archipel, Celebes en de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo.	± 1200.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.

II. MOHAMMEDAANSCH (1).

In navolging van vroeger volgt hierachter een overzicht van het gedurende de laatste vijf jaren uit Nederlandsch Indie vertrokken en aldaar teruggekeerde aantal bedevaartgangers naar Mekka. Daaruit blijkt dat, terwijl er in 1859 (2) in 't geheel vertrokken 2052, in 1860 1420 en in 1861 1989, gedurende 1862 de bedevaart werd ondernomen door niet minder dan 2415 personen. Het cijfer der teruggekeerden, dat in de drie voor-

(1) Zie voor enkele mededeelingen tot de geestelijkheid betrekking hebbende hoofdstuk C, afdeeling III hiervóór.

(2) De opgaven over 1858 zijn minder volledig.

afgegane jaren achtereenvolgens was gedaald van 2024 en 1905 tot op 1741, beliep in 1862, 1852.

Onder de vertrokkenen bevonden zich dit jaar 76 personen van aanzien, en daarvan uit Bantan 32, uit de Preanger regentschappen 20, uit Soerabaja 7, van Celebes en onderhoorigheden 5, van Sumatra's Westkust 4, uit Cheribon 2, van Ternate 2 en de 4 overigen uit Batavia, Pasoeroean, Madioen en de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo.

	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.
Vertrokken van:					
Java en Madura (1).	3317	1469	943	1180	1564
Sumatra's Westkust	247	304	254	615	381
Benkoelen	"	5	3	2	3
Lampongsche districten	"	31	6	39	54
Palembang	153	238	167	99	265
Banka.	18	4	1	6	3
Billiton	"	geen	geen	geen	Niet opgegeven.
Riouw.	"	1	geen	geen	geen
Wester-afdeeling van Borneo	"	Niet opgegeven.	25	13	52
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	100	geen	8	23	31
Celebes en onderhoorigheden	26	geen	12	11	56
Amboina.	"	geen	1	geen	4
Banda.	"	geen	geen	geen	2
Ternate	1	geen	geen	1	geen.
Menado	"	geen	geen	geen	geen
Timor.	"	geen	geen	Niet opgegeven.	geen
<hr/>					
Te zamen { Java en Madura	3317	1469	943	1180	(3) 1564
{ Buitenbezittingen	(2) 545	583	477	809	(3) 851

(1) Van Madura zijn eerst over 1859 opgaven ontvangen.

(2) Onvolledig cijfer.

(3) In 1863 waren deze cijfers 1535 en 782.

	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	
Teruggekeerd naar:						
Java en Madura (1).	1177	1706	1564	1311	1514	
Sumatra's Westkust.	80	72	81	219	127	
Benkoelen	"	geen	3	geen	2	
Lampongsche districten.	"	18	58	19	43	
Palembang	195	177	158	116	72	
Banka.	"	19	1	3	7	
Billiton	"	geen	geen	geen	Niet opgegeven.	
Riouw	"	geen	1	geen	geen	
Wester-afdeeling van Borneo.	"	Niet opgegeven.	27	31	56	
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo.	177	26	4	22	22	
Celebes en onderhoorigheden.	"	5	8	20	9	
Amboina.	"	geen	geen	geen	geen	
Banda.	"	geen	geen	geen	geen	
Ternate	"	1	geen	geen	geen	
Menado	"	geen	geen	geen	geen	
Timor.	"	geen	geen	Niet opgegeven.	geen	
<hr/>						
Te zamen {	Java en Madura	1177	1706	1564	1311	(3) 1514
	Buitenbezittingen.	(2) 452	318	341	430	(3) 338

G. Instellingen van Liefdadigheid.

Het aantal dezer instellingen blijkt niet dit jaar eenige verandering te hebben ondergaan. De bijzonderheden ten aanzien derzelve bekend geworden zijn zamengevat in den achtervolgenden staat.

Ook thans zij opgemerkt, dat de cijfers met een * geteekend de sterkte aanwijzen, zoo als zij was bij het eind van het jaar.

(1) Van Madura zijn eerst over 1859 opgaven ontvangen.

(2) Onvolledig cijfer.

(3) In 1863 waren deze cijfers 1601 en 496.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1862		Verdere bijzonderheden.
	ver-pleegd.	bedeeld.	
Parapattan-weezengesticht te Batavia.	90		Bij het eind van het verslagjaar dezer inrigting (ultimo April 1862) bedroeg het aantal verpleegden 2 meer dan onder ult ^o . April 1861, namelijk 78, waarvan 41 jongens en 37 meisjes. De 6 kinderen, die in den loop van het jaar het gesticht verlaten hadden, bekwamen allen eene goede plaatsing. De gezondheidstoestand was weder zeer bevredigend. Het onderwijs, waartoe ook gymnastiek behoorde, droeg gewenschte vruchten af. Ofschoon vele bijdragen tot instandhouding der inrigting werden ontvangen, belette dit echter niet dat de uitgaven buiten verhouding tot de inkomsten stegen. Bijzonder zorg werd dan ook voor het beheer der finantien vereischt.
Diakonie-armenhuis op Molenvliet (Batavia).	36*	81*	Hoezeer dit gesticht zich meer eigent tot de opname en verpleging van bedaaude personen, die door ouderdom of lichaamsgebreken niet meer of zeer moeilijk hun onderhouden kunnen vinden, zijn daarin evenwel ook kinderen opgenomen in wier verzorging te Batavia op geene andere wijs kan worden voorzien, en tot wier opname in het weeshuis te Samarang geen plaats bestaat. Gemiddeld werden gedurende 1862 verpleegd 36 personen, waaronder 16 kinderen. De kinderen genoten onderwijs op de stadsschool. Het gedrag der verpleegden gaf geen stof tot aanmerkingen. De gezondheidstoestand was zeer gunstig. Bedeeld werden gemiddeld 85 huisgezinnen aan die te Batavia werd in 't geheel uitgekeerd f 7369; en aan die te Toegoe f 900. In 't vorig jaar waren deze cijfers voorgemiddeld 86 huisgezinnen f 7352 en f 1094. Ook gedurende 1862 heeft voornamelijk wegens de duurte der eerste levensbehoeften meer moeten worden uitgegeven dan de inkomsten beliepen.
Stadsverband te Batavia.	Niet opgegeven.		
Chineesch hospitaal te Batavia.	182*		Bij het eind van 1861 werden verpleegd 222 personen. Over de fondsen van dit gesticht is gehandeld in hoofdstuk E., afd. IV, § 3, hiervóór.
Bataviasche afdeeling der commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		123	In 1861 werden uit het fonds onder beheer dezer afdeeling maandelijks 112 personen gealimenteerd; in 1862 beliep het cijfer 123 's maands.
Gesticht tot verzorging en opleiding van verwaarloosde en hulpbehoevende kinderen te Djati (Batavia) (1)	41*		Waaronder 25 meisjes. Gedurende 1862 werden in 't geheel 11 kinderen opgenomen, doch daarentegen verminderde de sterfte met 9, zijnde 1 overleden, 5 door hunne be-

(1) De te Batavia bestaande liefdadige instelling, bekend onder den naam van Christelijke ambachtsschool, wordt behandeld in hoofdstuk I, afd. I.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1862		Verdere bijzonderheden.
	verpleegd.	bedeeld.	
Hulpfonds van den H. Vincentius a Paulo, te Batavia.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	<p>trekkingen teruggenomen, en 3 bij eene particuliere inrigting als ambachtsleerlingen geplaatst. Van dit drietal traden echter later 2 in militaire dienst.</p> <p>Overigens gaf het gesticht gewenschte resultaten. Een kortstondig verblijf in hetzelfde was genoegzaam om bij de kinderen eene geheele verandering ten goede te weeg te brengen, terwijl ook verreweg de meeste kweekelingen in het onderwijs goede voordeelingen maakten. De gezondheidstoestand was over 't algemeen zeer voldoende.</p> <p>Een door de directie gedaan beroep op de algemeene liefdadigheid bleef niet onverhoord. Vele en daaronder aanzienlijke giften werden ontvangen, zoodat de inkomsten, in 1861 bedragende f 5930,86, in 1862 beliepen f 12 948,71. De uitgaven klommen van f 8741,43 tot f 10 014,63, doch dank aan de ruime bijdragen was de directie niet alleen in staat deze vermeerderde uitgaven te bestrijden, maar ook het tekort van het vorige jaar te dekken.</p> <p>De bedelingen uit dit fonds beliepen gedurende 1862 aan onderstand in geld f 2436,80 en aan onderstand in rijst f 919,55. Daarenboven werd nog de verpleging bekostigd van een drietal kinderen in het weeshuis te Samarang. Ook werd door deze vereeniging, voorloopig in een daartoe ingehuurd gebouw, eene gelegenheid geopend voor de verpleging van verlaten en onverzorgde (Christen) kinderen, wier aantal aanvankelijk bepaald werd op 25. Een door de vereeniging aangelegd kleedingmagazijn en bibliotheek bewijzen voortdurend nuttige diensten. De uitgaven beliepen in totaal eene som van f 4472,10, de ontvangsten eene som van f 4553,20.</p>
Protestantsch wees- en armenhuis te Samarang.	214		<p>Waaronder 150 meisjes. Allen, op twee na, werden voor rekening van den lande verpleegd. Bij het eind van het jaar waren aanwezig 194 kinderen, tegen 197 onder ultimo December 1861. Terwijl de gezondheidstoestand gedurende 1862 als zeer gunstig was aan te merken, mogt ook de verzorging der verpleegden, zoowel in lichamelijken als in zedelijken en verstandelijken zin, voorbeeldig genoemd worden.</p> <p>Het fonds van het gesticht bedroeg onder ultimo December 1861 . . . f 14 190,26⁵</p> <p>De ontvangsten in 1862 beliepen . . . . . 21 210,53</p> <p style="text-align: right;">f 35 400,79⁵</p> <p>en de uitgaven . . . . . 22 699,98</p> <p style="text-align: right;">Saldo bij het eind van 1862 f 12 700,81⁵</p>

INSTELLINGEN.	Gedurende 1862		Verdere bijzonderheden.
	verpleegd.	bedeeld.	
Rooms-katholijk weeshuis te Samarang.	254*		<p>Waaronder 179 meisjes. 14 dezer kinderen werden verpleegd voor rekening van anderen. De gezondheidstoestand was voldoende.</p> <p>Bij het eind van 1861 bedroeg het fonds van dit gesticht . . . . f 1141,30⁵</p> <p>De ontvangsten in 1862</p> <p>beliepen . . . . . 23 500,22</p> <p style="text-align: right;">f 24 641,52⁵</p> <p>en de uitgaven. . . . . 23 713,48</p> <p>Saldo onder ultimo Dec.</p> <p>1862 . . . . . f 928,04⁵</p>
Proveniers- of oude-mannenhuis te Samarang.	108		<p>Tegenover eene opname van 34 personen stond eene vermindering van 32 verpleegden, waarvan 7 door overlijden, zoodat bij het eind van het jaar aanwezig waren 76 verpleegden of 2 meer dan het vorige jaar. Hiervan werden 74 voor rekening van het Gouvernement verpleegd. Even als vroeger strekte dit gesticht weder tot verblijfplaats aan een aantal militairen, die wegens lichaamsgebreken, hoogen ouderdom of volbragten dienstdienst uit het leger waren ontslagen. Het aantal Europeesche verpleegden verminderde van jaar tot jaar; daarentegen was het cijfer der Amboinezen en Afrikanen sterk toenemende. Orde en tucht werden behoorlijk gehandhaafd. De gezondheidstoestand was zeer voldoende.</p>
Chineesch hospitaal te Samarang.	71		<p>Bij het eind van het jaar werden verpleegd 61 personen, zijnde 1 meer dan onder ultimo December 1861. Er deden zich 8 sterfgevallen voor. Vergelijk voor de fondsen van dit gesticht hoofdstuk E., afd. IV, § 3, hier-voor.</p>
Bedelaarsgesticht te Samarang.	156		<p>Onder ultimo December 1862 waren aanwezig 136 personen, zijnde 9 minder dan het bepaalde maximum. Gedurende 1861 werden verpleegd 175, en bij het eind van dat jaar 137 personen. Het gesticht is bestemd tot opname van alle uit de stad en voorsteden van Samarang afkomstige verminkte of met besmettelijke dan wel afzigtelijke kwalen behoevende inlanders, zoo mannen als vrouwen, zoodat van hen die door blindheid of andere noodlottige omstandigheden buiten staat zijn om door handenarbeid in hun levensonderhoud te voorzien, voor zoover zij door hunne nabestaanden of de besturen der inlandesche tempels niet kunnen worden bezorgd, of wel de aard hunner ziekte eene opname noodzakelijk maakt. Verg. n°. 971 van het <i>Bijblad op het Indisch Staatsblad</i>.</p>
Samarangsche afdeeling der commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		70*	<p>De gedeeltes beliepen van f 1,50 tot f 9 's maands; de gedeeltes gezamenlijk ontvingen f 314,50 's maands.</p>

INSTELLINGEN.	Gedurende 1862		Verdere bijzonderheden.
	ver-pleegd.	bedeeld.	
			<p>Bij het eind van 1861 werden bedeeld 67 personen. De commissie had op dat tijdstip een saldo in kas van . f 150,60⁵</p> <p>De baten bedroegen in 1862 . 4412,91</p> <hr/> <p>f 4563,51⁵</p> <p>en de lasten . . . . . 3859,00</p> <hr/> <p>Saldo onder ultimo Decem-ber 1862 . . . . . f 704,51⁵</p>
Hulpfonds van den H. Vincentius a Paulo te Samarang,		Niet opgegeven.	Deze vereeniging wordt gezegd bij voortdurend goede diensten te doen in het belang der lijdende menschheid.
Protestantsch weeshuis te Soerabaija.		Niet opgegeven.	
Jongens-weezen-inrigting te Soerabaija.	52*		<p>De belangstelling, die deze jeugdige inrigting bij voortdurend van verschillende zijden mogt ondervinden, stelde de hoofdcommissie te Batavia in staat hare toestemming te geven om in den loop van het jaar reeds eenige weezen meer op te nemen. Het aantal, dat op ultimo Julij 1861 33 bedroeg, steeg dien ten gevolge tot 52. De verpleging en opleiding is, onder toezigt van de plaatselijke commissie, opgedragen aan twee huismeeesters, waarvan de eerste meer bepaaldelijk belast was met het les geven in de gewone vakken van onderwijs, en de andere met het toezigt over de kinderen in hun vrijen tijd en met de leiding der gymnastische oefeningen.</p> <p>Uit hoofde van een in het laatst van het jaar geheerscht hebbende oogziekte, had geen examen kunnen plaats hebben. De meer gevorderde leerlingen bezochten te hunner verdere bekwaming de ambachtsschool.</p> <p>Het onderwijs in de verschillende ambachten en bedrijven werd bij de gouvernements- en particuliere inrigtingen gegeven. De ambachten, op welke beoefening men zich tot dusverre had toegelegd, waren die van smid, machinist, wagenmaker, scheepstimmerman, kleermaker en boekbinder. Het meerendeel der jongelingen had reeds kleine verdiensten. Een derde daarvan behielden zij tot gebruik voor zich zelven, een derde werd gebezigd voor het aankopen van gereedschappen, terwijl het overige ten voordeele van de inrigting kwam.</p> <p>Het gedrag der verpleegden liet wel iets te wenschen over; het kostte veel moeite de door eene verwaarloosde opvoeding ingewortelde gebreken uit te roeijen. Meermaalen zag de plaatselijke commissie zich genoodzaakt de jongens daarover ernstig te onderhouden; zelfs ging zij er eindelijk toe over een hunner uit het gesticht te verwijderen.</p>

INSTELLINGEN.	Gedurende 1862		Verdere bijzonderheden.
	ver-pleegd.	bedeeld.	
Leprozengesticht te Soerabaja.	Niet opgegeven.		<p>In de maand September werd een aanvang gemaakt met de stichting van een eigen gebouw.</p> <p>Gedurende 1862 werden in dit gesticht gemiddeld verpleegd 60 personen 's maands; de uitgaven voor voeding en kleeding der ongelukkigen beliepen dat jaar eene som van f 3348,09. De inkomsten bedroegen f 4105,38⁵, waaronder f 1605,38⁵ aan ingezamelde liefdegiften. Een bedrag van f 2500 werd ten behoeve der inrigting beschikbaar gesteld uit de fondsen van het Chineesch hospitaal. In 1861 bedroegen de beide laatste cijfers f 3381,91 en f 1000.</p> <p>Tot verbetering van den ongunstigen toestand, waarin het gebouw dezer inrigting verkeert, werden dit jaar definitive maatregelen genomen. Bij Indisch besluit van 15 Augustus 1862, n°. 3, werd namelijk bepaald, dat ter vervanging van het oude leprozengesticht eene nieuwe inrigting tot verpleging van bedelaars, van arme en met ongeneeslijke kwalen behepte inlanders en melaatschen gebouwd zou worden nabij de dessa Semarang aan de Pegerian-rivier, niet ver van de hoofdplaats Soerabaja. Volgens een nader besluit, van November 1862, zal de inrigting mede toegankelijk zijn voor bedelaars en arme aan ongeneeslijke kwalen lijdende vreemde Oosterlingen, en zullen de kosten van den bouw, geraamd tot een bedrag van f 68 147, bestreden worden uit het fonds van het Chineesch hospitaal.</p>
Soerabajasche afdeling der commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		66	<p>Van deze bedeelden waren er 44 ter hoofdplaats en 22 in de andere afdelingen gevestigd. De inkomsten bedroegen f 5184,68⁵, tegen eene uitgave van f 5758,98. In 1861 waren die cijfers f 4579,79 en f 5072,48.</p>
Hulpfonds van den H. Vincentius a Paulo te Soerabaja.		Niet opgegeven.	<p>Deze vereeniging bleef bij voortdoring nuttig werkzaam.</p>
Leprozengesticht te Poerwakarta (Krawang.)	Niet opgegeven.		<p>Om de in het vorig verslag vermelde reden wordt dit gesticht voorloopig alleen aangewend tot verpleging van inlanders, lijdende aan syphilis, huidziekten en zware wonden, en dus niet van eigenlijke lepralijders.</p>
Hulpfonds van den H. Vincentius a Paulo te Padang.		Niet opgegeven.	<p>Ook deze vereeniging bleef, even als die op de drie hoofdplaatsen van Java, bij voortdoring aan haar doel beantwoorden.</p>
Leprozengesticht nabij Benkoelen.		13	<p>Dit gesticht is gelegen te Djabie, op 4 paal afstands van de hoofdplaats. De lijders, onder welke zich 4 vrouwen en 1 kind bevonden, werden verpleegd door den eerstaanwezend officier van gezondheid te Benkoelen. In 1861 werden 10 personen verpleegd.</p>

INSTELLINGEN.	Gedurende 1862		Verdere bijzonderheden.
	ver- pleegd.	bedeeld.	
Leprozengesticht nabij Palembang.	34*		In dit gesticht, gelegen te Kemang Pampong nabij de hoofdplaats, kunnen een vijftigtal lijdens verpleegd worden. Aan ieder der lijdens is een maandelijksche onderstand van f 6 toegelegd, terwijl het opzigt over hen is opgedragen aan een inlandsch beambte.
Gesticht tot verpleging van arme en verlaten weeskinderen van Chinesche (Rooms-katholieke) Christenen te Soengieslan (Banka).	Niet opgegeven.		Dit gesticht beantwoordt bij voortdoring aan het doel. Het aantal der verpleegde kinderen bedroeg in het vorig jaar 10 à 15.
Leprozengesticht te Sengarang (Riouw).	33		In het vorig jaar waren hier 27 lijdens aanwezig. Het fonds van dit gesticht, dat ontstaan is uit liefdegiften en voorts vermeerderd werd door rentewinning, wordt beheerd door eenige gegoede Chinezzen en staat onder toezigt van den resident. Bij het eind van 1862 bedroeg dit fonds f 9450. Het gesticht staat onder opzigt van den officier van gezondheid te Riouw, die daarvoor eene toelage van het Gouvernement ontvangt. Het voor 's lands rekening in aanbouw zijnde gebouw was in den aanvang van 1862 voltooid.
Protestantsch weeshuis te Amboina.	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht op Molano onder Saporoea (Amboina).	34*		De uitgaven voor beide deze gestichten komen geheel ten laste van 's lands kas. De behandeling der op Molano verpleegden is opgedragen aan een doctor djawa; de lijdens te Pisang worden van tijd tot tijd bezocht door den officier van gezondheid te Banda. Bij het eind van 1861 bedroeg hun getal respectievelijk 53 en 11. Het gesticht op Molano was in het afgelopen jaar door de bevolking zoo goed als geheel vernieuwd geworden.
Idem te Pisang (Banda).	11*		
Protestantsch weeshuis te Ternate.	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht te Castella (Ternate).	15		Ook deze beide gestichten worden door den lande bekostigd. Te Temoempah waren bij het eind van het jaar aanwezig 25 lijdens, tegen 23 onder ultimo December 1861. Te Castella beliep het aantal in laatstgemeld jaar 10.
Idem te Temoempah (Menado).	29		
Idem te Modelemo (Gorontalo).	Niet opgegeven.		Ten behoeve van dit gesticht wordt van gouvernementswege eene vaste tegemoetkoming verleend.

Ten slotte volgen hier in navolging van vroeger eenige cijfers betreffende de spaarbanken der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Batavia, te Samarang en te Soerabaja. (1)

De inlegelden bij die inrigtingen beliepen gedurende 1862 respectivelijk f 211 564,55, f 61 540,36 en f 124 614,97⁵; de teruggenomen gelden vertegenwoordigden eene som van respectivelijk f 222 013,98, f 44 720,02⁵ en f 64 583,82, zoodat bij het einde van 1862 ingelegd bleef te Batavia f 454 519,58, te Samarang f 135 852,07⁵, en te Soerabaja f 199 472,92, tegen respectivelijk f 464 969,01, f 119 031,74 en f 139 441,76⁵. In 't vorig verslag werd voor dit laatste cijfer slechts vermeld eene som van f 133 380,01, doch daaronder was ten onrechte niet begrepen eene som van f 6061,75⁵ wegens aan de inleggers toekomende rente.

II. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Uitvoerige mededeelingen aangaande dit onderwerp zijn vervat in de bijgevoegde rapporten van den chef over de geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie (bijlage lit. J).

De ondervolgende bijzonderheden zijn voor het meerendeel aan die rapporten ontleend.

Overzicht der behandelde lijdens. Terwijl op de buitenbezittingen, voor zoover de kring van opmerking onzer geneeskundigen zich uitstreckte, de gezondheidstoestand in 1862 over het algemeen gunstig was te noemen, met uitzondering alleen van Benkoelen, Sumatra's Westkust en Menado, was daarentegen het ziekencijfer van Java en Madura, in vergelijking met dat van vorige jaren, bijzonder hoog te noemen. Dit had zijnen grond vooral in de koorts- en pokken-epidemiën, die op eenige plaatsen in vrij uitgebreide mate voorkwamen, en wel voornamelijk in de districten Pangool en Pringkoekoe (Patjitan), in eenige afdeelingen van Bagelen en in de afdeeling Tjilatjap (Banjoemas) in de afdeeling Brossot (Djokdjokarta), te Bandong en Sumedang (Preanger regentschappen), in eenige districten van Salatiga en Demak (Samarang) en te Bangkallang (Madura) (2).

Het gebruikelijk vijfjarig overzicht betreffende het aantal der bij de burgerlijke geneeskundige dienst behandelde lijdens volgt hierachter:

(1) Zie ook hoofdstuk K, § 4.

(2) Waar in een vroeger gedeelte van dit verslag (hoofdstuk C, afd. III) reeds enkele mededeelingen van den hierbedoelden aard zijn gedaan, betreffen deze den gezondheidstoestand in het algemeen en dus niet enkel de bij de *geneeskundige dienst* in behandeling geweest zijnde lijdens, van welke uitsluitend te dezer plaatse sprake is. Van daar dan ook, dat het getal overledenen in bedoelde afd. III onder Patjitan en Benkoelen opgegeven, niet overeenkomt met de cijfers in het hier gegeven overzicht.

Jaren.	Behandelde.	Overledenen.	Verhouding van de overledenen tot de behandelde.	Waarvan aan epidemische ziekten	
				behandeld.	overleden.
1858	32 080 (1)	2 146 (1)	1 : 14,9	9 092	1230, waarvan 889 choleralijders.
1859	34 868	3 158	1 : 11	8 222	1723, " 1431 idem.
1860	36 306 (2)	1 961 (2)	1 : 18,5	5 132	427, " 345 poklijders.
1861	35 060 (3)	1 868 (3)	1 : 18,7	3 018	237, " 165 idem.
1862	63 120 (4)	3 939 (4)	1 : 16	29 653	2067, " 970 koorts-, 705 pok-, 384 dysenterie- en 8 choleralijders.

*Java en Madura.**Buitenbezittingen.*

1858	27 129	1 945	1 : 13,9	13 995	1647, meerendeels pok- en koortslidder.
1859	21 540	1 725	1 : 12,4	8 047	1394, waarvan 1011 choleralidder.
1860	23 620 (5)	1 913 (5)	1 : 12,3	7 658	1299, meerendeels koorts- en dysenterie-lidder.
1861	26 453 (6)	2 095 (6)	1 : 12,6	10 762	1497, waarvan 1261 poklijder.
1862	27 969 (7)	3 401 (7)	1 : 8,2 (8)	7 665	2884, waarvan 2735 pok-, 130 koorts- en 19 dysenterie-lidder.

1) Ongerekend het cijfer van Batavia, van welke plaats geen volledige opgaaf is ingekomen.

2) Ongerekend het cijfer van Klatten (Soerakarta), waarvan geen opgaaf is ontvangen.

3) Ongerekend als voren het cijfer van Bandong (Preanger regentschappen).

4) Ongerekend als voren het cijfer van Banjoemas. Bovendien is niet volledig de opgaaf betreffende Dramajoe (Cheribon).

5) Ongerekend als voren het cijfer van Atapoepoe (Timor).

6) Hieronder voor de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo enkel de opgaaf van de hoofdplaats Sandjermasin.

7) Ongerekend het cijfer van Gorontalo (Menado), waarvan geen opgaaf is ontvangen.

8) Deze ongunstige verhouding is alleen toe te schrijven aan de groote sterfte onder de poklijders in de koelen, zijnde aldaar van het totaal behandelde niet minder dan 2724 overleden. Laat men dit gewast niet aanmerking, dan wordt de verhouding als 1:30,8.

Verdeeld naar gelang van de verschillende gewesten, waren de uitkomsten gedurende 1862 als volgt:

JAVA EN MADURA.					BUITENBEZITTINGEN.				
Gewesten.	Plaatsen waar de burgerlijke geneeskundige dienst werd uitgeoefend.	Behandelden.	Overledenen.	Verhouding van de overledenen tot de behandelden.	Gewesten.	Plaatsen waar de burgerlijke geneeskundige dienst werd uitgeoefend.	Behandelden.	Overledenen.	Verhouding van de overledenen tot de behandelden.
Bantam.	Anjer Serang	341	3	1:114	Sumatra's Westkust.	Padang Padang-pandjang Solok Fort de Koek Paija-combo Rau Aijer-bangies Padang-sedempoeang Sibogha Singkel Goenong Sitolie	8 208	171	1:48
Batavia.	Batavia Onrust Tangerang	3 502	339	1:10,3					
Buitenzorg.	Buitenzorg	961	19	1:50,5					
Krawang.	Krawang	261	9	1:29					
Preanger regentsch.	Tjiandjoer Bandong Sumedang	5 160	859	1:6					
Cheribon.	Cheribon Palimanang Indramajoe (1)	1 663	45	1:37	Benkoelen. Lampongsche districten.	Benkoelen Telok-betong Tandjong Katimbang	7 051 793	2 724 21	1:2,5 1:37,7
Tagal.	Tagal	711	11	1:64,6					
Pekalongan.	Pekalongan	981	16	1:61,3	Palembang.	Palembang Tebing-tingie Labat Kepakiang Moearah-kompeh Mocara doea Djambie Talong-padang	1 257	17	1:73,9
Samarang.	Samarang Willem I Plantoengan Oenarang Salatiga	6 481	688	1:9,4					
Japara.	Japara	671	5	1:134					
Rembang.	Rembang Toeban	821	8	1:102,6	Banka.	Muntok Toboalij Pankat-Pinang	778	52	1:14,9
Banjoemas.	Bodjonegoro Banjoemas (1) Tjilatjap	4 440	43	1:103,2	Billiton.	Tandjong-Pandang	411	84	1:4,8
	Transporteren	25 993	2 045			Transporteren	18 498	3 069	

(1) Van deze plaats is de opgaaf niet volledig.

JAVA EN MADURA.					BUITENBEZITTINGEN.				
Gewesten.	Plaatsen waar de burgerlijke geneeskundige dienst werd uitgeoefend.	Behandelden.	Overledenen.	Verhouding van de overledenen tot de behandelden.	Gewesten.	Plaatsen waar de burgerlijke geneeskundige dienst werd uitgeoefend.	Behandelden.	Overledenen.	Verhouding van de overledenen tot de behandelden.
	Per transport	25 993	2 045			Per transport	18 498	3 069	
Bagelen.	Poerworedjo Keboemen Wonosobo	7 635	527	1:14,4	Riouw.	Riouw Siak	585	6	1: 97,5
Kadoe.	Kadoe	333	4	1: 83,2	Wester-afdeeling van Borneo.	Singkawang Montrado Benkaijang Sambas Pontianak Sintang	711	7	1:101,6
Djokarta.	Djokdjokarta	2 998	73	1: 41					
Soerakarta.	Soerakarta Klatten	1 133	72	1: 15,7					
Madioen.	Madioen Ngawie	727	20	1: 36,3	Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo.	Bandjermasin enz. (1)	1 133	75	1: 15,1
Patjitar.	Patjitan	11 342	570	1: 19,9					
Soerabaija.	Soerabaija (marine-etabliss.) Grissee Sidhoardjo	6 100	368	1: 16,5	Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.	Macassar Maros Segirie Bonthain Balangnipa	1 081	57	1: 18,9
Madura.	Bangkallang Sumanap Pamakassan	2 782	88	1: 31,6	Gouvernement der Molukken.	Amboina Wahaaij Banda Ternate Menado (2) Gorontalo	448	25	1: 17,9
Pasoeroean.	Pasoeroean Malang	935	22	1: 42,5			4492	126	1: 35,6
Probolingo.	Probolingo	714	30	1: 23,8			313	7	1: 44,7
Bezoekie.	Bezoekie	785	15	1: 32,3			220	14	1: 15,7
Banjoewangie.	Banjoewangie	1 618	91	1: 17,7	Timor en Flores.	Koedang Atapoepoe Larentoeka	488	15	1: 32,5
Kedirie.	Kedirie	325	14	1: 23,2					
				.....					.....
		63 120	3 939	1: 16			27 969	3 401	1: 8,2

) Van deze plaats is geen rapport ontvangen.

) Elders in deze residentie bestaat geen eigenlijk civiel-geneeskundige dienst. De behandelde lijdens op de overige posten zijn meerendeels zwaargewonden, gevangenen, gewonden uit bevriende kampongs, inlandsche hulptroepen enz.

Europesche geneeskundigen enz. Het aantal plaatsen, waar in de uitoefening der burgerlijke geneeskundige dienst van regeringswege werd voorzien, werd in den loop van 1862 vermeerderd met: Bodjonegoro (Banjoemas), Sidhoardjo (Soerabaija) en Pamakassan (Madura) Te Japara werd een tweede geneesheer geplaatst, belast met de dienst in de afdeelingen Japara en Koedoes.

Door middel van burgerlijke geneesheeren geschiedde de waarneming der stedelijke en geneeskundige dienst omstreeks het einde van het jaar, behalve op de vier genoemde plaatsen, te Batavia, Tangerang, Krawang, Tjiandjoer, Bandung, Sumedang, Cheribon, Tagal, Pekalongan, Samarang, Rembang, Toeban, Banjoemas, Madioen, Soerabaija, Grisse, Sumanap, Pasoeroean en Probolingo. Op de overige in het voorafgaande overzigt genoemde plaatsen is de dienst opgedragen aan officieren van gezondheid, met uitzondering alleen van Billiton, waar een particulier geneesheer gevestigd was.

Niet zonder belang is het te vermelden, dat op vele plaatsen onder de inlandsche bevolking een toenemend vertrouwen in de Europesche geneeskunde was op te merken.

Maatregelen werden genomen tot het doen plaats hebben, ter uitdeeling onder de bevolking, van geregelde verstrekkingen van geneesmiddelen aan den adsistent-resident van Bali en Lombok, den resident der Lampongsche districten en de verschillende administrateurs bij de tinmijnen op Banka.

De ongelijkvormige inrigting der verschillende apotheken te Batavia, blijkbaar onder andere in de toepassing van meer dan ééne pharmacopoea, gaf aanleiding dat bij het gereedmaken van geneesmiddelen niet altijd werd gehandeld overeenkomstig de bedoelingen van den geneesheer. Met het oog hierop werden, in het belang der openbare gezondheid, bij ordonnantie van den waarnemenden Gouverneur-Generaal, van 11 Junij 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 58), onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, voor Nederlandsch Indie van toepassing verklaard de bij de wet van 12 Augustus 1849 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 36) als artsensijbereidkundig formulierboek vastgestelde Latijnsche en Nederduitsche opstellen, onder de opschriften *Pharmacopoea Neerlandica* en *Nederlandsche apotheek*, en zulks met buiten-werking-stelling van art. 26 van het reglement op de civiel-geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1827, n°. 68), in zooverre daarbij is voorgeschreven de opvolging der *Pharmacopoea Belgica*.

Verder werd bij de aangehaalde ordonnantie onder andere bepaald, dat de bewuste pharmacopoea van regeringswege zou worden uitgegeven en algemeen verkrijgbaar gesteld, en dat zij zou worden in werking gebragt zes maanden na den dag der uitgave.

Op het afleggen van den voor apothekers voorgeschreven eed (*Indisch Staatsblad* 1852, n°. 58) werd eene nadere bepaling uitgevaardigd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 67.

Inlandsche geneeskundigen enz. Het onderwijs aan de school te Weltevreden tot opleiding van inlandsche genees- en heelkundigen, en aan het verloskundig gesticht aldaar, levert bij voortdurend de beste resultaten op. Vooral bewezen de doctors djawa dit jaar uitmuntende diensten bij de verschillende epidemien.

Het vertrouwen der bevolking op de geneeskundigen van haren landaard kon als gevestigd worden beschouwd; van de diensten der geëxamineerde inlandsche vroedvrouwen werd minder algemeen gebruik gemaakt, doch nam het vertrouwen op deze langzamerhand toe. Eene aanschrijving aan de hoofden van gewestelijk bestuur had ten doel de bevolking nog nader met aandrang hiertoe aan te sporen. (Vergel. n°. 1209 van het *Bijblad op het Indisch Staatsblad*.)

Het aantal leerlingen beliep bij het einde van het jaar aan de genees- en heelkundige school 19, en aan het verloskundig gesticht 14, tegen 27 en 13 onder ultimo December 1861 (1).

Door 9 genees- en 3 verloskundigen werd in den loop van het jaar voldoende examens afgelegd. Met uitzondering van een der geneeskundigen (van Amboina afkomstig), die belast werd met de burgerlijke geneeskundige dienst te Bawean (Soerabaija), keerden allen terug naar de plaatsen van waar zij gekomen waren, en wel de geneeskundigen naar Rembang, Kediri, Sumatra's Westkust, Amboina en Haroekoe, de geëxamineerde vroedvrouwen naar Cheribon, Kediri en Muntok (Banka).

Ziekengestichten enz. Ten aanzien van dit onderwerp valt, behoudens de opgaven in

(1) In September 1864 is magtiging verleend om het thans op 30 vastgestelde aantal elevés aan de school voor inlandsche geneeskundigen op te voeren tot 50. Vergelijk overigens *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 184.

het voorgaande hoofdstuk, alleen te vermelden de bevolen oprigting van een zieken-gesticht voor vrouwelijke geprostitueerden en andere lijders te Kebon Bahroe, nabij de hoofdplaats Cheribon, de weder-overname voor gouvernementen-rekening van het bad-etablisement te Plantoengan (Samarang) (1), en de toepasselijk-verklaring ook voor de hoofdplaatsen Padang en Amboina van het ten jare 1852 vastgestelde reglement tot wering van de schadelijke gevolgen die uit de prostitutie voortvloeijen (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1255).

Tot dusverre was dit reglement nog alleen op Java en Madura in werking, en wel, behalve op de hoofdplaatsen Batavia, Samarang en Soerabaija, sedert 1856 of later ook in de gewesten Bantam, Buitenzorg, Krawang, Cheribon, Tagal, Japara, Madura, Pasoeroean, Bezoekie, Probolingo, Banjoemas, Bagelen, Kadoe, Madioen, Kedirie, zoodat ter hoofdplaats Djokdjokarta.

Vaccine. Ofschoon over het algemeen, met uitzondering van de Vorstenlanden en Madura, op Java geen afkeer of vooroordeel tegen de vaccine meer bestond, zoo was nogtans onverschilligheid der bevolking oorzaak, dat bijna nergens aansporing of bemoeijenis van de zijde des bestuurs kon worden ontbeerd. Van daar dan ook, dat in streken, waar ten gevolge der moeilijke communicatie geen voldoende toezigt kan worden gehouden, de toepassing dezer kunstbewerking nog immer zeer gebrekkig is. Bepaaldelijk was dit het geval in de aan het zuider zeestrand gelegen gedeelten van Bantam, de Preanger regentschappen, Banjoemas, Kedirie, Pasoeroean, Bezoekie en Banjoewangie.

Intusschen onderging de bestaande dienstregeling in verschillende districten van Java op nieuw wijziging en verbetering, met het doel om de contrôle en de opkomst der kinderen te vergemakkelijken en daardoor de uitbreiding der vaccine te bevorderen.

De hoedanigheid der koepokstof was over het algemeen goed te noemen; die afkomstig van de strandplaatsen, waar de bevolking doorgaans minder goed gevoed en onzindelijker is dan in de binnenlanden, was echter in den regel van minder goede hoedanigheid.

Wat de buitenbezittingen aangaat, ook daar maakte de vaccine, naar omstandigheden, gewenschten voortgang.

Door de invoering ook op Halmaheira had zij zich thans over bijna het geheele Ternataansche en Tidoresche grondgebied uitgestrekt; terwijl ook de bevolking in de Noorder- en Ooster-districten van Celebes, ofschoon nog niet bijzonder met de vaccine ingenomen, zich evenwel daaraan al meer en meer begon te onderwerpen. Het uitreiken van kleine geschenken aan de regenten of andere inlandsche hoofden, die zich in dit opzigt op Celebes verdienstelijk maakten, wordt gezegd eene goede uitwerking te hebben.

Voor de Sangir-eilanden (Menado) werd een drietal vaccinateurs in dienst gesteld.

Klagten over bepaalden tegenzin der bevolking werden ditmaal alleen vernomen nopens de Redjang en enkele andere districten van Palembang, nopens Hila en Ceram (Amboina), zoodat nopens Larentoeka en omliggende kampongs op Flores.

Voor zooveel kan worden nagegaan, beliep het getal der verrigte vaccinatien zoowel op Java en Madura als op de buitenbezittingen meer dan in enig vorig jaar.

Het meer of minder aanzienlijk getal der verrigte revaccinatien was, zoo als altoos, bijna geheel van het heerschen der natuurlijke pokken afhankelijk.

De totalen van 1862, waaraan alleen ontbrak het cijfer van Gorontalo (Menado), waren als volgt:

op Java en Madura:	vaccinatien	525 153,	waarvan geslaagd	472 700;
	revaccinatien	184 718,	„	„ 128 040;
op de buitenbezittingen:	vaccinatien	112 061,	„	„ 103 285;
	revaccinatien	16 649,	„	„ 10 451.

Wat de verhouding van het aantal geslaagde inentingten tot de niet geslaagde betreft dient opgemerkt, dat over het geheel daaraan weinig waarde te hechten is, omdat de beoordeeling van het al dan niet geslaagd zijn eener inenting bij de onderscheidene vaccinateurs veel verschilt, en bovendien de inentingten van kinderen, die niet ter contrôle terugkomen, door sommigen als geslaagd, door anderen als niet geslaagd worden opgegeven.

(1) Zie hierover nader in hoofdstuk D, afd. I, § 3.

J. Onderwijs.

De volgende mededeelingen omtrent de burgerlijke inrigtingen van onderwijs (1) zijn voor het grootste gedeelte ontleend aan het reeds afzonderlijk aan de Staten-Generaal medegedeeld Algemeen Verslag van den staat van het schoolwezen in Nederlandsch Indie onder ultimo December 1862. Even als vroeger is het eerste gedeelte van dat algemeen verslag, betreffende het onderwijs voor Europeanen en inlandsche Christenen, door de Hoofdcommissie van onderwijs, en het tweede gedeelte, betreffende het schoolwezen voor inlanders, ter algemeene secretarie van Nederlandsch Indie opgemaakt. Het derde gedeelte, aan welks behandeling hier allereerst eene plaats wordt ingeruimd, bevat het jaarlijksch verslag betreffende het gymnasium Willem III te Batavia, opgemaakt door het collegie van curatoren dier instelling.

I. VOOR EUROPEANEN EN HUNNE AFSTAMMELINGEN. (2)

Gymnasium Willem III. Het jaar 1862 was voor deze jeugdige instelling een tijdperk van rustige ontwikkeling. Wel had het gymnasium nog met bezwaren te kampen, doch deze lagen niet in de instelling zelve. Zij bestonden, luidens het verslag van het collegie van curatoren, eensdeels in de belemmering door het zoogenaamde radicaalstelsel (3) aan de vooruitzichten der Nederlandsch-Indische jongelingschap in den weg gelegd, waardoor aan vele ouders, en wel vooral aan hen die slechts over beperkte middelen de beschikking hebben, de prikkel wordt ontnomen om hunne zonen de voordeelen eener geheel voltooide opvoeding te doen deelachtig worden; anderdeels in de vele mutaties onder de leerlingen, ten gevolge van vertrek of van verandering van stand- of woonplaats der ouders.

Door het beschikbaar komen van den conrector, die tot weinige dagen vóór den aanvang des jaars tijdelijk het directeurschap had waargenomen, de aankomst uit Nederland van den nog ontbrekenden 1sten docent in de wis- en natuurkunde, de benoeming van een tweeden persoon tot docent in de Nederlandsche taal, speciaal voor het onderwijs aan het progymnasium, en door het achtereenvolgens in functie treden der drie educatoren, tot wier in-dienst-stelling ten vorigen jare werd besloten en die den leerlingen bij de eigen oefening ter zijde staan, werd tot bevordering van het onderwijs krachtig bijgedragen.

Het onderwijs in de mathesis en in de Fransche taal werd uitgebreid; een cursus in de natuurkunde werd geopend, en de werkdadige meetkunde, het situatie-teekenen, het Italiaansch boekhouden en de declamatie als zoovele nieuwe leervakken aan het onderwijs toegevoegd. Het progymnasium kon van drie tot twee klassen beperkt worden. De plaats gegrepen afscheiding van opvoeding en onderwijs beantwoordde volkomen aan het doel.

Het nieuwe schooljaar begon den 1sten September 1861 met een aantal van 70 leerlingen; in den loop van hetzelfde kwamen daarbij 26, terwijl 20 het gymnasium verlieten, waarvan 8 om naar Europa te vertrekken, 3 om in militaire dienst te treden, 3 wegens onvermogen, 2 om in eene burgerlijke dienstbetrekking te treden en 4 om redenen aan curatoren niet bekend. Bij het einde van den vorigen cursus op 15 Julij 1861 telde men 83 leerlingen, alzoo 7 meer dan thans.

De meeste leerlingen gaven dit jaar blijken van een zeer voldoende aanleg. Van sommigen moest echter gezegd worden, dat zij, op 15- of 16jarigen leeftijd op het gymnasium toegelaten, met eene eerste opleiding, die hen te naauwernood tot het afleggen van het toelatingsexamen had in staat gesteld, weinig geschiktheid bezaten voor gezette studien. Van deze voor hunne jeugdige makers zoo schadelijke elementen raakte het gymnasium nochtans in den loop van het jaar van lieverlede gezuiverd.

(1) Over de militaire is gehandeld in hoofdstuk D, afd. I, § 4.

(2) Zie voor de toelating van inlanders op de gouvernements-scholen voor Europeanen en hunne afstammelingen de 1ste noot der IIIde afdeling van dit hoofdstuk.

Eene regeling der benoembaarheid, enz. van onderwijzers voor de Indische dienst, in verband met de verordening, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 10 September 1864 (zie hoofdstuk M hierachter), heeft plaats gehad bij Koninklijk besluit van 22 Februarij 1865, n°. 128.

(3) In den loop van 1864 is eene herziening der betrekkelijke bepalingen tot stand gekomen. Vergelijk hoofdstuk M ten slotte.

Een nieuwe maatregel, de leerlingen betreffende, had ten doel de ouders of voogden door middel van driemaandelijksche getuigschriften op de hoogte te houden van leerlust, vorderingen, gedrag en gezondheidstoestand. Deze laatste was weder zeer bevredigend.

Ambachtsschool te Soerabaija (1). Eene tweede afzonderlijk te behandelen inrigting is de reeds in vroegere verslagen vermelde ambachtsschool te Soerabaija.

In Maart 1862 geopend met een aantal van 31 leerlingen, waaronder 7 jongelingen van de jongens-weezeninrigting ter plaatse, mogt de school, wegens de nog immer heerschede begrippen nopens het minder eervolle vanden ambachtsstand, niet den bijval vinden, dien zij in werkelijkheid verdiende.

Aanvankelijk hadden zich 39 jongelieden aangemeld, doch 1 werd beneden de jaren bevonden, en 7 anderen trokken zich om verschillende redenen terug. Van de 31 toegelatenen moesten 15 tot machinisten, 6 tot landbouwkundigen en 2 tot landmeters worden opgeleid; de overigen waren alleen tot het verkrijgen van algemeene kundigheden op de school geplaatst.

Door verschillende oorzaken onderging het cijfer der leerlingen in den loop van het jaar eene aanmerkelijke vermindering. Ongerekend degenen die het onderwijs gratis bijwoonden, bedroeg het op ultimo December slechts 14.

De uitkomsten van het gegeven onderwijs waren nochtans zeer bevredigend. Het in December gehouden openbaar examen leverde het bewijs, dat de lessen, door den directeur in persoon gegeven, met vrucht waren bijgewoond, en dat in verschillende vakken van onderwijs zelfs zeer beduidende vorderingen waren gemaakt (2).

De twee uit Nederland verwacht wordende onderwijzers waren op het einde des jaars nog niet aangekomen (3), zoodat het onderwijzend personeel, buiten en behalve den directeur, voorloopig bestond uit een korporaal der sapeurs, aan wien speciaal het onderwijs in de teekenkunde was opgedragen, en uit een bij de inrigting tijdelijk gedetacheerden werkbaas van de fabriek voor de marine en het stoomwezen, aan wien het onderwijs in de laagste klasse was toevertrouwd.

In afwachting van de daarstelling van een eigen schoollocaal, werd het onderrigt aanvankelijk gegeven in een gedeelte der evengenoemde fabriek, en later in eene particuliere woning, tot dat einde en tevens tot huisvesting van den directeur, op magtiging van het Gouvernement, ingehuurd.

Lager onderwijs. De toenemende uitbreiding van het gouvernements- lager onderwijs en te gelijk de cijfers van het jaar 1862 kunnen blijken uit het volgend overzicht (4).

(1) Met betrekking tot het industrieel onderwijs zij overigens verwezen naar de rubriek "*Corps-ambachtsscholen*" in hoofdstuk D, afd. I, § 4 hiervóór, zoomede naar het medegedeelde in hoofdstuk G en in de tabellarische opgaaft hierachter, respectivelijk wat aangaat de jongens-weezeninrigting te Soerabaija en de Christelijke ambachtsschool te Batavia.

(2) Aan een der leerlingen heeft bereids in den loop van 1864 mogen ten deel vallen de bij het Reglement bedoelde buitengewone belooning eener verdere opleiding in Nederland, en wel in het vak der stoomwerktuigkunde.

(3) De een is in het laatst van 1862 en de andere in den loop van 1864 van hier vertrokken. De eerstbedoelde (2de onderwijzer) heeft echter reeds in 1864, tot herstel van gezondheid, met verlof moeten terugkeeren.

(4) Voor een vergelijkend overzicht betreffende de particuliere schoolinrigtingen zijn de opgaven van sommige jaren niet volledig genoeg. Intusschen was in 1862 eene niet onbelangrijke toename van het aantal dezer inrigtingen op te merken.

Jaren.	AANTAL SCHOLEN.			AANTAL ONDERWIJZERS.				AANTAL LEERLINGEN. (1)			Bovendien ontving nog voor gouvernementsrekening het navolgend aantal leer- lingen onderwijs op eene particuliere school te Salatiga.
	Java en Madura.	Buitenbezittingen.	Te zamen.	Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Te zamen.	Betalende.	Gratis.	Te zamen.	
1854 (2)	29	12	41	64	30	27	121	1343	1301	2644	27
1855	30	12	42	64	29	29	122	1465	1387	2852	22
1856	34	13	47	67	28	33	128	1354	±1800	3154(3)	22
1857	36	14	50	73	36	34	143	1519	1721	3240	14
1858	36	16	52	74	28	33	135	1452	1758	3210(4)	19
1859	40	17	57	78	28	30	136	1449	1736	3185	24
1860	41	17	58	87	44	22	153	1434	1871	3305	26
1861	43	17	60	87	39	18	144	1575	1888	3463	26
1862	42	18	60	98	38	28	164	1645	1943	3588	24

Ofschoon het geheel aantal scholen onder ultimo December 1862, in vergelijking met het vorige jaar, geen verandering aanwijst, naardien aan de opening eener school te Muntok (Banka) de sluiting tegenover stond van die te Bangkallang (Madura), zoo was toch, blijkens bovenstaande aantooning, eene belangrijke vermeerdering waar te nemen zoowel in het cijfer der leerlingen als in de sterkte van het onderwijzend personeel. Voor 1863 intusschen werd op nieuw eene uitbreiding van het aantal scholen voorbereid en wel door de bevolen oprichting van eene school te Salatiga (Samarang).

Van de in 't laatst van 1861 en in den loop van 1862 in Nederland benoemde 12 onderwijzers voor de Indische dienst kwamen er 9 vóór het einde des jaars in Indie aan (5).

Opmerking verdient de door de Hoofdc commissie gemaakte vergelijking tusschen het lager onderwijs in Nederland en dat in Nederlandsch Indie, en zulks naar aanleiding van het jongst bij haar ontvangen »Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen in Nederland over het jaar 1859».

Die vergelijking doet zien, dat, terwijl op de openbare scholen in Nederland één onderwijzend persoon op 60 leerlingen wordt aangetroffen, in Indie er één op 22 gevonden wordt. Voor de bijzondere scholen was deze verhouding: in Nederland één op 28, in Indie één op 18. Wordt voor Nederland het aantal niet-schoolgaande (6) kinderen berekend op een zesde gedeelte van het geheele aantal kinderen tusschen de 6 en 12 jaren oud, voor Indie schat men het cijfer (alleen voor de Europeesche jeugd) op een vierde gedeelte.

(1) Tusschen de volgende opgaven en de cijfers op bladz. 42 van het verslag der Hoofdc commissie van onderwijs doet zich, bij vergelijking, eenig verschil voor, hetgeen hieraan is toe te schrijven, dat te dezer plaatse de cijfers der regeringsverslagen gevolgd zijn, welke, in tegenstelling met de verslagen der Hoofdc commissie, onder de leerlingen der gouvernementsscholen alleen mederekenen de gratis-leerlingen der particuliere school te Salatiga (zie de laatste kolom) en niet ook de *betalende*.

(2) De opgaven betreffende vorige jaren zijn minder regelmatig, en zijn uit dien hoofde achterwege gelaten.

(3) Van eene school is het totaal leerlingen niet gesplitst opgegeven.

(4) Van ééne school is geen opgaaf ontvangen.

(5) In elk der jaren 1863 en 1864 zijn op nieuw 6 onderwijzers hier te lande voor Oost-Indie benoemd geworden.

(6) Die welke huisonderwijs genieten daaronder begrepen.

Terwijl het getal der leerlingen, die in Nederland gratis onderwijs ontvangen, staat tot dat der schoolgaande kinderen als 3:8, is daarentegen de verhouding in Indie als 3:5½. Het getal der leerlingen die in Indie gratis onderwijs ontvangen is dus grooter dan dat der betalende. Het schijnt een noodzakelijk gevolg te zijn van den omvang, dien het huis- en particulier onderwijs in Indie verkregen heeft, waardoor de gouvernementen- lagere scholen grootendeels alleen bezocht worden door de kinderen van de minst gegoeden onder de Europeanen.

Voor zooveel ook eene te groote toegevendheid van de zijde der subcommissien van onderwijs in het gratis toelaten van kinderen daartoe mogt hebben bijgedragen, blijkt de Hoofdcommissie maatregelen te hebben genomen tot betere behartiging in dit opzigt van 'slands belangen. Aan een beter toezigt hieromtrent moet het wellicht gedeeltelijk worden toegeschreven, dat het getal der betalende leerlingen sedert 1860 met 211 vermeerderd was, terwijl in de laatste drie jaren het getal gratis-leerlingen in het geheel slechts met 70 aangroeide.

In 't vorig verslag (bladz. 76) werd melding gemaakt van de toekenning van een gouvernementssubsidie, aanvankelijk voor den tijd van één jaar, aan zekeren particulieren onderwijzer te Batavia, ten einde dezen in staat stellen tot het toepassen zijner leer-methode in de Maleische taal, van welke leerwijze aanvankelijk goede resultaten werden verwacht. Werkelijk nam zijne school in den eersten tijd goed op, doch binnen weinige maanden verliep die zoodanig, dat de gelegenheid ontbrak om voldoende over de uitkomsten der leer-methode te oordeelen. In overeenstemming met het gevoelen der Hoofdcommissie van onderwijs, achtte de Regering het onraadzaam de proefneming voort te zetten en werd derhalve het subsidie niet langer bestendigd.

Daarentegen stelde de Regering de noodige gelden beschikbaar tot bezoldiging van een teekenmeester bij de gouvernementen- lagere scholen te Batavia, belast met het onderwijs, zoo praktisch als theoretisch, in het handteekenen, mitsgaders het perspectief en regtlijnig of bouwkundig teekenen; een maatregel waartoe de Regering hare medewerking verleende, omdat de ouders der kinderen die de gouvernementen-scholen bezochten niet bij magte waren zoodanigen cursus tot stand te brengen, en de kennis van het regtlijnig of bouwkundig teekenen niettemin geacht werd vele leerlingen in de gelegenheid te kunnen stellen om, na volbragten leertijd, een goed middel van bestaan te vinden als opzieners bij den waterstaat of als bruikbare personen op fabrieken en ondernemingen van landbouw.

Aan een derde gedeelte der leerlingen zou het onderwijs gratis kunnen worden gegeven, en wanneer het mogelijk was, zonder nadeel voor het onderrigt der leerlingen van de gouvernementen-scholen, konden ook — mits tegen hoogere betaling — aan de teekenlessen deel nemen leerlingen, die de gouvernementen-scholen niet bezochten.

Onder de maatregelen tot verbetering der leermiddelen genomen verdient onder andere vermelding de bevordering der uitgave van eene nieuwe schoolkaart van Nederlandsch Oost-Indie in XIV bladen, bevattende den geheelen Archipel in X en het eiland Java in IV bladen. Op het einde des jaars was evenwel de kaart nog niet gereed. Onder de gebezigde schoolboeken waren er vele vervaardigd door onderwijzers daar te lande.

Een tweetal aanschrijvingen, door de Hoofdcommissie ontworpen om in de eerste dagen van 1863 te worden verzonden, had ten doel de aandacht der subcommissien te vestigen, eerstens op de verkeerde verdeeling door sommige onderwijzers aan den schoolarbeid gegeven, door het onderwijs in de laagste klassen dikwijls geheel over te laten aan den ondermeester of kweekeling, in stede van afwisselend alle klassen zelf te onderwijzen; en in de tweede plaats op de bevinding dat over het algemeen op de scholen niet meer zoo veel werk gemaakt werd van de schrijfkunst als vroeger, de behartiging van welken tak van onderwijs vooral daarom aanbeveling verdiende, vermits een niet gering gedeelte der Indische jongelingschap een middel van bestaan zoekt in de betrekking van klerk of kopijist.

Na deze aantekeningen van meer algemeenen aard volgt thans de gebruikelijke tabel-larische opgaaf.

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden.	
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.		
	<i>Java en Madura.</i>								
Bantam.	Lagere school te Serang,	1	»	»	10	11	21	De gehouden examens gaven stof tot tevredenheid.	
Batavia.	1ste lagere school te Weltevreden,	5	»	»	75	»	75	Als voren. Bij de tweede school was opkomst der kinderen door vele en aanhoudende ziektegevallen in het laatste halfjaar zeer onbrekkelig geweest. Van de oprigting eener kweekschool, ten dienste der leerlingen bij de vijf scholen, is reeds hierboven melding gemaakt. De aanstelling van den onderwijzer heeft plaats in November. De lessen worden gegeven in het lokaal der gouvernements- eerste lagere school, buiten de gewone schooluren.	
	2de idem,	5	»	»	8	98	106		
	3de idem,	5	»	»	32	95	127		
	Lagere school te Batavia,	2	1	»	33	65	98		
	Idem te Meester Cornelis,	1	1	»	22	11	33		
	* Dag- en kostschool van den heer G. Verhulp,	†	†	†	†	†	24		Deze inrigting, van welker bloeienden toestand in vorige verslagen steeds is gewag gemaakt, telde ten vorigen jare gemiddeld 24 leerlingen, doch het voornemen om zich met 1 ^o . April 1863 aan het onderwijs te onttrekken deed den onderwijzer in den loop van het jaar het aantal zijner leerlingen tot 24 beperken. Buiten de gewone vakken omvat het onderwijs de wis- en natuurkunde, met inbegrip gaders de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
	* Idem van den heer R. J. L. Weyhenke,	1	4 <small>waarvan 3 onderwijzersessen.</small>	»	†	†	80		Buiten het opgegeven personeel, waren aan deze inrigting voor lager- en middelbaar onderwijs nog drie docenten verbonden, waarvan twee respectievelijk voor de Fransche en Engelsche talen.
	* Idem van de heeren W. H. Snethlage en G. Warnar,	2	1	»	†	†	49	Waarvan 15 kostleerlingen. Bij den aanvang des jaars telde deze nieuw opgerigte school 30 leerlingen. Het onderwijs omvat de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, benevens teekenen, muziek, dansen en gymnastiek.	
	* Idem voor meisjes van mejufvr. Verhuyght, op Noordwijk, en van mej. van Gemert te Weltevreden,	2 <small>onderwijzersessen.</small>	13 <small>secon-danten.</small>	»	199	60	259	Deze pensionaten staan onder de leiding van geestelijke zusters der Ursulinen-orde, en worden gezegd bij voortdoring in belangrijke heid toe te nemen. Het onderwijs strekte zich ook uit tot vreemde talen, muziek, schilderkunst enz., en was op beide inrigtingen hetzelfde. Alleen wordt te Weltevreden geen Hoogduitsch onderwezen. De inrigting op Noordwijk (voor meisjes uit den beschaafden stand) telde 6	

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Batavia.								die te Weltevreden 130 leerlingen, waarvan respectievelijk 12 en 90 dagscholieren waren. Aan de inrichting te Weltevreden was eene afzonderlijke afdeeling verbonden voor arme of verlaten meisjes. Deze telde 60 leerlingen.
	* Dag- en kostschool van mej. Gaymans en Begemann,	2 onderwijzers.	2 secon- danten.	»	†	†	†	Het aantal leerlingen, in 't vorig jaar 30, wordt gezegd te zijn toegenomen. Het onderwijs omvat, behalve de gewone vakken, ook de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, benevens vrouwelijke handwerken, teekenen en muziek.
	* Idem van mejufv. Brusse,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	30	Waarvan de helft kostleerlingen waren. Vakken van onderwijs als voren, uitgenomen de Hoogduitsche taal.
	* School van mevr. d'Arnaud Gerkens,	1	†	†	†	†	9	Waaronder 2 jongens. Lager onderwijs, vrouwelijke handwerken, benevens de Fransche en Engelsche talen. In het verslag der Hoofdcommissie over 1861 werd deze school niet opgegeven; van daar dat in 't vorig regeringsverslag hare opheffing werd verondersteld.
	* Parapattan-weeshuisschool,	1	1	»	†	†	80	De dag- en kostschool voor meisjes van mevrouw Klussmann, welke in den loop van 1862 gemiddeld 80 leerlingen telde, werd tegen het einde des jaars opgeheven. Ook de school van den heer J. P. Freyss, bekend wegens de daar beproefde leermethode in de Maleische taal, is dit jaar te niet gegaan. Vergelijk het aangeteekende deswege hierboven. In de laatste maanden van 1862 werden nog aan een drietal onderwijzeressen acten van toelating verleend tot het geven van openbaar onderwijs te Batavia, doch deze hadden bij het einde van het jaar hare inrichtingen, waaronder eene bewaarschool, nog niet geopend.
								Het onderwijs omvatte alle vakken van het lager onderwijs. Ook werden de kinderen onderwezen in de bijbelsche geschiedenis en in de muziek. De jongens werden geoefend in de gymnastiek en het gebruik der wapens door een daartoe geëngageerden korporaal. Het onderwijs wordt gegeven in morgen-, middag- en avondschool. De avondschool was vooral bestemd voor de leerlingen der hoogste klasse en voor de jongelingen op een ambacht geplaatst. Over het geheel werd veel zorg aan het onderwijs besteed en waren dan ook de vorderingen zeer bevredigend te noemen. Vergelijk hoofdstuk G hiervóór.

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Batavia.	* Christelijke ambachtsschool te Weltevreden,	1	†	†	„	37	37	Waaronder 18 jongens en 19 meisjes. Der oudste jongens waren op een ambacht geplaatst. Het doel der inrigting, welke geheel gesteund wordt door vrijwillige bijdragen, om die kinderen, welke anders buiten de mogelijkheid zijn eenige opleiding te ontvangen, een eenvoudige Christelijke opvoeding te doen deelen, achtig worden, ten einde hen in de gelegenheid te stellen later zelve in hun onderhoud te kunnen voorzien. Het onderwijs bepaalt zich tot de gewone vakken, de bijbelsche geschiedenis benevens de beginselen der Engelsche taal, de wiskunde en van het regtlijvig en handteekenen. Het beheer van het gesticht is, onder toezigt der directie, opgedragen aan den regent tevens onderwijzer, en aan eene regentes, welke laatste belast is met de huishouding en daarenboven, bijgestaan door nog eene vrouwelijke persone, onderwijs geeft aan de meisjes in vrouwelijke handwerken, het bestier van de huishouden, aanmaken en verstellen van kleedingstukken enz. De beginselen der wiskunde en die der Engelsche taal worden door een afzonderlijken niet inwonenden leermeester onderwezen; even zoo het teekenen. Volgens getuigenis der directie onderscheiden zich de kinderen in deze inrigting opgenomen, ofschoon behoorende tot de laagste klasse der Europeesch-Indische maatschappij, over het algemeen door gehoorzaamheid, bescheidenheid en orde. Hun gezondheidstoestand was allezins voldoende.
	* Gesticht voor verlaten kinderen te Djatie,	1	„	„	†	†	†	Het onderzoek door de directie naar de vorderingen der leerlingen in 't werk gesteld gaf een zeer bevredigend resultaat. In de laatste maanden des jaars werd de geregelde gang van het onderwijs eenigermate belemmerd door de vervanging des onderwijzers. Zie overigen hoofdstuk G hiervóór.
	* Herhalingsschool der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in Oost-Indie,	†	†	†	†	†	†	Deze bij wijze van proef opgerigte avondschool, twee maal 's weeks gehouden wordende in het lokaal der derde gouvernementale school te Weltevreden, mogt zich niet in een langen bloei verheugen. De ijver, waarmede zij aanvankelijk werd bezocht, was merklijk verflaauwd, ondanks de warme belangstelling des onderwijzers.
Buitenzorg	Lagere school te Buitenzorg,	1	1	„	25	24	49	Zeer bevredigende uitkomsten.
Krawang.	Idem te Poerwakarta,	1	„	„	11	5	16	Minder goede berigten, ten gevolge van ongeregelde opkomst der kinderen en onverschilligheid der ouders.

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Cheribon	* School van den heer H. C. Klinckert te Tjiandjoer,	1	†	†	†	†	†	Nieuw opgerigte school voor gewoon lager onderwijs.
	Lagere school te Cheribon,	1	„	2	23	12	35	De toestand der school was achteruitgaande. Bepaalde oorzaken worden niet opgegeven.
	* School van mejufv. van der Meulen te Cheribon,	1 <small>onderwijzers.</small>	†	†	†	†	30	Nieuw opgerigte school voor gewoon lager onderwijs, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
	* Idem van den heer A. B. Dupper te Indramajoe,	1	†	†	†	†	†	Als voren, voor gewoon lager onderwijs.
Tagal	Lagere school te Tagal,	1	1	„	20	23	43	Minder bevredigende uitkomsten, gedeeltelijk ook door tijdelijke onvoltalligheid van het onderwijzend personeel.
Pekalongan	Idem te Pekalongan,	2	1	„	37	39	76	Ofschoon over de opkomst niet viel te klagen, was toch het onderwijs niet vooruitgaande. Daar zulks was toe te schrijven aan de ongenoegzaamheid van het onderwijzend personeel, is in December een derde onderwijzer in dienst gesteld.
	* School van G. du Pré,	1 <small>en 1 onderwijzers.</small>	„	„	†	†	†	Nieuw opgerigte school voor de Fransche en Hoogduitsche talen, benevens de beginselen der Engelsche taal.
Samarang	1ste lagere school te Samarang,	3	2	1	81	„	81	De toestand van het onderwijs bleef bij voortdoring gunstig; hoewel er betrekkelijk niet zooveel gevorderde leerlingen aanwezig waren als voorheen, toen de jeugd tot meer gevorderden leeftijd de scholen bleef bezoeken. De vakken van onderwijs waren reeds sedert eenigen tijd met dat van de eerste gronden der natuurkunde vermeerderd.
	2de idem,	2	1	„	67	53	120	Ook hier werden goede vorderingen gemaakt.
	3de idem,	2	2	„	30	90	120	Als voren.
	Protestantsche weeshuisschool,	3	3	„	„	154	154	Idem. Vergelijk hoofdstuk G hiervóór.
	Rooms-katholieke weeshuisschool,	4	3	„	„	160	160	Bevredigende uitkomsten. Vergelijk hoofdstuk G hiervóór.
	* School van mevr. Mendes da Costa,	1 <small>onderwijzers.</small>	2 <small>secon-</small>	„ <small>danten.</small>	†	†	26	Voor gewoon lager onderwijs, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen en vrouwelijke handwerken.

Géwesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Samarang	*School van den heer A. Collings,	1	2 secundanten.	»	†	†	34	Waaronder 14 meisjes. Als voren, benevens het Italiaansch boekhouden.
	* Idem van den heer J. van Essel,	†	†	†	†	†	†	Deze inrichting is in het verslag der Hoofdcommissie niet opgegeven. Nogtans blijkt niet van hare opheffing.
	* Idem van den heer A. G. van Velt- huyzen,	1	†	†	†	†	17	Waaronder 2 meisjes. Privaatlessen in het lager onderwijs. De onderwijzer stond overigens aan het hoofd der derde gouvernementsschool.
	* Idem van mevr. van Mierop,	1 onderwijzeres.	1	†	†	†	46	Waaronder 11 jongens. Voor gewoon lager onderwijs.
	* Idem van mejufvr. Everts,	1	†	†	†	†	3	Nieuw opgerigte school voor gewoon lager onderwijs, benevens de Fransche en Engelsche talen. Tot de oprigting van nog eene particuliere school werd in December 1862 vergunning verleend. Deze scheen echter bij het eind des jaars nog niet in werking te zijn. Mevrouw Sloot verplaatste hare school dit jaar naar Salatiga.
	* Idem te Salatiga van den heer H. Hildering,	1	†	†	51	24	75	Voor gewoon lager onderwijs. Voor het onderrigt der gratis-leerlingen geniet de onderwijzer eene toelage uit 's lands kas, en zulke in afwachting van de openstelling der gouvernementsschool te Salatiga, tot welke oprigting dit jaar werd besloten.
	* Idem van den heer J. C. Voorneman,	1	†	†	†	†	44	Nieuw opgerigte school voor gewoon lager onderwijs. In Mei 1862 geopend.
	* Idem voor meisjes van mevr. Sloot,	1 onderwijzeres.	1 secundante.	†	†	†	4	Dit instituut, van Samarang herwaarts overgeplaatst, werd in November 1862 geopend. De vakken waarin onderwijs wordt gegeven zijn, behalve die van het lager onderwijs, ook de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen benevens vrouwelijke handwerken. De meisjesschool van den heer J. Valet werd in Februarij 1862 door het vertrek van dien onderwijzer opgeheven.
	Iste lagere school te Ambarawa,	2	»	»	20	»	20	Redelijke uitkomsten.
	2de idem,	1	»	»	11	48	59	

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
para	Lagere school te Ja- para,	1	"	"	9	14	23	Over het algemeen werden goede vorde- ringen gemaakt.
	Idem te Pattie,	1	"	"	8	12	20	Hier werd geklaagd over weinige mede- werking der ouders, ook door het niet ge- bruiken der Nederduitsche taal.
	Idem te Rembang,	1	"	1	10	27	37	De uitkomst van het gehouden examen gaf over het algemeen stof tot tevredenheid.
	* School van mevr. de wed. Catenius,	1 onder- wijzers.	†	†	†	†	20	Voor gewoon lager onderwijs, benevens de Fransche taal.
	* Idem van mevr. Maurenbrecher,	1 onder- wijzers.	†	†	†	†	6	Voor gewoon lager onderwijs. Reeds in Oc- tober 1861 geopend, ofschoon daarvan tot dus- verre niet bleek.
Soerabaja	1ste lagere school te Soerabaja,	3	1	1	94	"	94	De uitkomsten van het onderwijs waren in algemeen zin bevredigend te noemen. De opkomst op de 1ste en 2de school liet weinig te wenschen over; op de 3de school bleven doorgaans velen afwezig. De aanzienlijke ver- mindering van het aantal leerlingen op de 1ste school (in 1861 telde zij er 141) is voor- namelijk toe te schrijven aan de opening der ambachtsschool (hierboven onder een afzon- derlijk hoofd behandeld) en aan de oprichting der school van den heer W. P. Cranen, waar- over nader hieronder.
	2de idem,	4	1	"	76	55	131	
	3de idem,	2	3	1	35	90	125	
	4de idem,	1	"	"	16	10	26	Deze school bevindt zich op het marine- etablissement.
	* Jongens - weezen- inrigting te Soe- rabaja,	1	"	"	†	†	†	Het onderwijs in het gesticht bepaalde zich tot lezen, schrijven, rekenen, de beginselen van aardrijkskunde en geschiedenis, benevens de gymnastiek. Door gebrek aan personeel is evenwel dat onderwijs niet vooruitgaande. Een gedeelte der weezen maakt dan ook ge- bruik van de gouvernements-scholen, terwijl eenige der meergevorderden de ambachtsschool bezoeken. Voor verdere bijzonderheden zij verwezen naar hoofdstuk G hiervóór.
	* School van mevr. Kocken,	1 onder- wijzers.	†	†	37	3	40	Voor gewoon lager onderwijs, de Fransche taal en vrouwelijke handwerken.

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Soerabaja	* Idem van mejufvr. Azia van Timor,	1 onderwijzers.	”	”	†	†	6	School voor eerstbeginnenden. De onderwijzeresse wordt in het onderwijs bijgestaan door den ondermeester der gouvernementsschool.
	* Bewaarschool van mejufvr. Emde,	1 onderwijzers.	”	”	†	†	6	
	* Idem van den heer Dinsbach,	1	”	”	†	†	15	Lezen, schrijven en rekenen.
	* School voor meisjes van mevr. de wed. Tormijn,	1 onderwijzers.	1 secundante.	”	†	†	25	Waaronder 8 kostkinderen. Nieuw opgerigte school voor gewoon lager onderwijs, Fransche taal en vrouwelijke handwerken. In Augustus geopend.
	* School voor jongens van den heer W. P. Cranen,	1	3	”	†	†	61	Nieuw opgerigte school voor jongens uit de goeuden stand, onder de leiding staande van geestelijke broeders. Het onderwijs bepaalt zich hoofdzakelijk tot de vakken van het lager onderwijs en het teekenen, doch er bestond ook gelegenheid tot het aanleeren van Fransche, Hoogduitsche en Engelsche taal. In Julij geopend. mogt deze inrichting zich zeer ras in eene groote mate van bloei verheffen, zoo wat aangaat de toename van het aantal leerlingen als wat de gemaakte vorderingen betrof.
	Lagere school te Grissee,	1	”	1	7	17	24	De van ouds bestaande school van den heer C. C. Werner en de meisjesschool van mevrouw van Ghert werden dit jaar opgeheven.
Madura	Idem te Bangkalang,	”	”	”	”	”	”	Minder gunstige berigten, hoofdzakelijk als gevolg van de weinige medewerking der ouders.
	Idem te Sumanap,	1	”	2	8	26	34	Bij gemis aan leerlingen werd in Julij 1880 overgegaan tot de tijdelijke sluiting der school.
Pasoeroean	Idem te Pasoeroean,	2	2	”	48	45	93	Zoowel de opkomst der leerlingen als hunne vorderingen waren naar wensch.
	* Middagschool van den heer J. A. P. de Visser,	1	”	”	†	†	†	Ook hier werden goede vorderingen gemaakt, de opkomst evenwel, vooral der gratis-leerlingen, was zeer ongeregeld.
								In het verslag der Hoofdcommissie wordt ditmaal van deze middagschool geen melding gemaakt; ook blijkt niet van hare opheffing. De onderwijzer is geplaatst aan het hoofd der gouvernementsschool.

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Soeroean	Lagere school te Malang,	1	»	1	19	13	32	Gelijke berigten als nopens de school te Pasoeroean.
Probolingo	Idem te Probolingo,	1	1	2	31	22	53	Redelijke uitkomsten.
	* School van mevr. Wijsman,	1 onder- wijzers.	†	†	†	†	†	Voor gewoon lager onderwijs, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
Bezoekie	Lagere school te Bezoekie,	1	»	1	21	11	32	Zeer bevredigende berigten, in weêrwil van de vele mutatiën onder de leerlingen.
Banjoewangie	Idem te Banjoe- wangie,	1	»	»	14	5	19	Bevredigende berigten. Door afwisseling in den persoon des onderwijzers werd het onder- wijs twee malen eenigen tijd gestaakt.
	* School van den heer K. N. Heyle- gers te Soekara- dja,	1	»	»	†	†	†	Nieuw opgerigte school voor gewoon lager onderwijs.
Banjoemas	Lagere school te Banjoemas,	1	»	»	15	7	22	
	Idem te Tjilatjap,	1	»	»	19	13	32	Bevredigende berigten ook wat aangaat de opkomst der leerlingen.
	Idem te Poerbolingo,	1	»	»	17	2	19	
	Idem te Poerwore- djo,	1	1	»	7	24	31	Als voren. Voor de kinderen van den meer gegoeden stand bestaat gelegenheid tot het nemen van particuliere lessen, hetzij bij den besturenden onderwijzer, hetzij bij den onder- meester.
	Idem te Wonosobo,	1	»	»	12	1	13	Bevredigende uitkomsten.
	Idem te Magelang,	1	1	»	31	7	38	Minder gunstige berigten, ook in verband met de ongeregelde opkomst, welke voor een goed deel aan ziekte was toe te schrijven.
Djokarta	Idem te Djokdjo- karta,	2	1	1	39	43	82	Onderwijs en schooltucht lieten in den laat- sten tijd te wenschen over. De opkomst ter schole gaf overigens geen aanleiding tot klagten.
	* School voor meis- jes van mevrouw Stumpff,	1 onder- wijzers.	†	†	†	†	18	Voor gewoon lager onderwijs en vrouwelijke handwerken. Goede berigten.
	* School van mejufv. Hekmeijer,	1 onder- wijzers.	†	†	†	†	†	Nieuw opgerigte school voor gewoon lager onderwijs, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.

Gewesten.	SCHOOLNRIJTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Soerakarta	Lagere school te Soerakarta,	2	1	1	69	94	163	De aan de ouders gerigte aanmaningen het belang van een meer geregeld schoolbezo- hunner kinderen bleven niet zonder vrucht. O- was het getal scholieren niet onbelangrijk te genomen, en waren de uitkomsten van het o- derwijs allezins bevredigend.
	* School van mejufv. Wolff,	1 onder- wijzers.	"	"	†	†	6	De vermindering van het getal leerlingen in 1861 bedragende 23, stond in verband m- de voorgenomen opheffing dezer school. H- onderwijs strekte zich ook uit tot de beginsel- der Fransche, Engelsche en Hoogduitsc- talen. Tot het geven van openbaar onderwijs dezer plaatse werd in Augustus ook toelating verleend aan mevrouw de wed. Sesslerer.
Madioen	Lagere school te Madioen,	1	"	"	23	4	27	Gunstige berigten.
	Idem te Ngawie,	1	"	"	19	9	28	
Kedirie	Idem te Kedirie,	"	"	"	"	"	"	Wegens het ongenoegzaam aantal kinder- bleef de school ook dit jaar gesloten.
	<i>Buitenbezittingen.</i>							
Gouvernement van Sumatra's Westkust.	1ste lagere school te Padang,	1	"	1	50	"	50	Op beide scholen wordt lust en ijver a- den dag gelegd. Er werden dan ook goede v- deringen gemaakt.
	2de idem,	3	"	1	15	140	155	
	* Middagschool van den heer J. J. de Weijer,	1	†	†	†	†	25	De onderwijzer staat aan het hoofd der 2- gouvernementsschool. Zijne privaattlesse- pen over de vakken van lager onderwijs, bene- vens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsc- talen.
	* Idem van mejufv. Verhoeff,	1 onder- wijzers.	"	"	†	†	16	Meerendeels jonge meisjes. De kinder- worden onderwezen in de vakken van B- lager onderwijs, benevens de Fransche taal vrouwelijke handwerken.
	Lagere school te Pa- dang Pandjang,	1	"	1	4	28	32	Het gehouden examen gaf reden van tev- denheid. De opkomst was vrij geregeld.
	Idem te fort de Kock,	1	"	1	4	10	14	Als voren.
Benkoelen.	Idem te Benkoelen,	1	1	"	21	14	35	De leerlingen maakten goede vorderingen; tenad- het laatste halfjaar werd de opkomst zeer be- lemmerd door de heerschende pokken-epidemie.

Gewesten.	SCHOOLINRICHTINGEN. De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Palembang.	Lagere school te Palembang,	1	"	"	6	22	28	In verband met de ongeregelde opkomst, ook hier een gevolg van ziekte, waren de uitkomsten van het onderwijs als voldoende aan te merken.
Riouw.	Idem te Riouw,	1	"	"	19	4	23	Zoowel de opkomst als het gehouden examen gaf reden tot tevredenheid.
Fluid- en Ooster-afdeeling van Borneo.	Idem te Bandjermasin,	1	"	1	13	24	37	Als voren.
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.	1ste lagere school te Macassar,	1	1	1	40	"	40	Bij eene geregelde opkomst liet ook de ijver der kinderen weinig of niets te wenschen over. De aanhoudende mutaties, in de laatste drie jaren onder het onderwijzend personeel voorgevallen, bleken echter van nadeeligen invloed te zijn op den vooruitgang van het onderwijs.
	2de idem,	2	1	1	37	63	100	De uitkomsten van het onderwijs waren niet ongunstig. De opkomst werd in de laatste maanden des jaars nog al door ziekte gestoord.
	Lagere school te Maros,	1	"	1	4	13	17	Bevredigende berigten.
	* School van den zendeling-onderwijzer A. Goudswaard te Bonthain,	1	†	†	†	†	†	Als voren.
	* Idem van den heer P. R. Brouwer te Bima,	1	†	†	†	†	†	Deze door het Gouvernement gesubsidieerde school verkeerde in min gunstigen toestand. Maatregelen tot verbetering waren in overweging.
Amboina.	1ste lagere school te Amboina,	1	2	"	42	20	62	De toestand van het onderwijs was bevredigend en de opkomst vrij geregeld.
	2de idem,	1	3	1	62	84	146	Als voren.
	* Hervormde weeshuischool,	†	†	†	†	†	†	
Banda.	Lagere school te Banda,	2	1	2	89	31	120	Door de ijvere bemoeijingen van den nieuw opgetreden onderwijzer ging zoowel het aantal leerlingen als de toestand van het onderwijs merklijk vooruit.
Ternate.	Idem te Ternate,	1	"	1	15	14	29	In weêrwil van de weinige medewerking der ouders, waren de uitkomsten van het onderwijs toch bevredigend te noemen.
Menado.	Idem te Menado,	1	1	"	52	14	66	Zeer bevredigende berigten.
Timor.	Idem te Koepang,	1	"	1	18	15	33	

II. VOOR CHRISTEN-INLANDERS (1).

Ten aanzien van het schoolwezen onder de inlandsche Christenen zijn voor 1862 de navolgende bijzonderheden gebleken :

Gewesten.	School- inrigtingen.	Getal leerlingen.	Verdere bijzonderheden.
JAVA EN MADURA.			
Buitenzorg.	School te Depok, van den zende- lingleeraar J. R. P. F. Gong- rijp (2).	58	Het onderwijs, dat van weinig omvang is, wordt door twee meesters gegeven, doch zonder de leiding en het toezigt van den genoemden zendelingleeraar zoude het weinig vruchten dragen. Thans zijn de uitkomsten over het geheel bevredigend. Enkele leerlingen gaven de overtuiging, dat zij voor degelijk onderwijs niet onbevattelijk waren.
Samarang.	School te Salatiga, van den zende- ling S. Kruyt.	Niet opgegeven.	Niettegenstaande de onvermoeide pogingen van den zendeling Kruyt en den ijver van den inlandschen onderwijzer, was deze school wederom niet vooruitgegaan, hetgeen voor een goed deel aan onverschilligheid der ouders was toe te schrijven. De leerlingen ontvingen onderwijs in het lezen en schrijven der Javaansche en Maleische talen, de beginselen der rekenkunde, de bijbelsche geschiedenis en het zingen.
BUITENBEZITTINGEN. (3)			
Amboina.	Instituut van het Nederlandsch Zendelingge- nootschap ter vorming van in- landsche onder- wijzers te Am- boina (4).	120	30 der kweekelingen kwamen geheel voor rekening van het Zendelinggenootschap. In den loop van 1862 werden 12 kweekelingen tot onderwijzers aangesteld, en wel 5 voor de Zuidwester-eilanden, 6 voor Timor en onderhoorigheden, allen voor rekening van het Gouvernement en 1 voor de genootschapschool te Waai. 26 leerlingen uit de voorbereidingschool vielen in de termen om te mogen mededingen naar de daardoor in het instituut ontstane vacaturen. Een vergelijkend examen, hetwelk niet minder dan 13 dagen duurde deed uitspraak omtrent degenen die konden worden opgenomen. Een door den hoofdonderwijzer zamengesteld Maleisch leesboek werd door de Regering bekroond en voor 's lands rekening gedrukt (5).
	<i>Afd. Amboina.</i>		
	22 gouverne- mentsscholen.	1951	Van deze 29 scholen bevinden er zich 3 in de nabijheid van de hoofdplaats Amboina, 9 in het gebergte van Lejtamor, 12 in den omtrek van de baai van Ambon, en 5 op het oostelijk gedeelte van het eiland van dien naam. Zij tellen te zamen 34 onderwijzers waarvan 7 in dienst zijn van het Zendelinggenootschap. Het aantal leerlingen bedroeg ten vorigen jare op de gouvernementsscholen 1993, op de genootschapscholen 556.
	7 genootschaps- scholen (6).	549	
	<i>Afd. Hila en Larike.</i>		
	1 genootschaps- school te Hila (6).	27	
	1 gouvernemen- tschool te Larike.	21	

(1) Zie den noot in den aanhef der IIIde afdeling van dit hoofdstuk.

(2) In den loop van 1864 is genoemde zendelingleeraar naar Nederland vertrokken.

(3) Te Soengeislan (Banka) bestaat sedert enige jaren eene uit privaatmiddelen opgerigte Roomsch-katholieke school voor Christen-Chinezen, welke voortdurend goed werkt, en in 1862 gemiddeld door 25 kinderen bezocht werd.

(4) In den loop van 1864 is de kweekschool, in verband met het ontslag van den hoofdonderwijzer, voorloopig gesupprimeerd.

(5) Zie voor eene tot dit onderwerp betrekkelijke beschikking van algemeenen aard, hoofdstuk K, § 2 hierachter.

(6) In 't laatst van 1864 is magtiging verleend om de genootschapscholen in de residentie Amboina over te nemen voor rekening van den lande.

Gewesten.	School- inrigtingen.	Getal leerlingen.	Verdere bijzonderheden.
Amboina.	<i>Afd. Saparoea en Haroeko.</i>		
	12 gouverne- mentsscholen op Saparoea.	2249	In 1861 beliep het aantal leerlingen 2178. De 12 scholen tellen te zamen 25 onderwijzers.
	1 particuliere school van de wed. Latuma- hina, mede op Saparoea.	30	
	6 gouvernemens- scholen op Ha- roeko.	755	Zijnde 9 leerlingen meer dan in 1861. Het getal onderwijzers bedraagt 10.
	9 gouvernemens- scholen, en	1322	Van deze 10 scholen, die te zamen 15 onderwijzers tellen, behooren er 2 met 123 leerlingen tot de afdeeling Hila en Larike, en de overige tot de afdeeling Saparoea en Haroeko. Het cijfer der leerlingen was ten vorigen jare respectievelijk 1260 en 30.
	1 genootschaps- school langs de zuidkust van Ceram (1).	36	
	6 gouvernemens- scholen op Noe- salaut.	785	Zijnde 37 leerlingen minder dan in 1861. Op Noesalaut zijn in 't geheel 8 onderwijzers in dienst.
	3 idem op Boano, Manipa en Boero.	176	Zijnde vier meer dan in 't vorig jaar. Elke dezer scholen telt 1 onderwijzer, ofschoon op een derzelve, die op Boano, het cijfer der leerlingen 116 bedraagt.
	3 idem op de Aroë- eilanden.	43	Van ééne school is geene opgave ontvangen. De drie onderwijzers verwisselden hunne ver afgelegen standplaats met eene andere.
	5 idem op de Zuid- wester-eilanden.	274	Van deze scholen is er één op het eiland Makisser, 2 op Lettij, 1 op Ettij en 1 op Roma. Van deze beide laatste is echter het getal leerlingen niet opgegeven. Ook voor de verwisseling der op deze afgezonderde standplaats aanwezige 5 onderwijzers werd het noodige verrigt. Over het geheel kon van het volksonderwijs in de residentie Amboina op nieuw een goed getuigenis worden afgelegd. Onder de opgenoemde scholen waren er eenige die redelijkerwijs niets te wenschen overlieten en in sommige opzigten, naar het getuigenis van den schoolopziener, de vergelijking met de volksscholen in Europa best konden doorstaan.
Banda.	Gouvernemens- inlandsche Christenschool te Neira.	71	Met het oog op de ongeregelde opkomst en de weinige ontwik- keling der onderwijzers, waren de uitkomsten van het onderwijs betrekkelijk gunstig te noemen.
	Idem te Lonthoir. Idem op het eiland Aij. Idem op Rozen- gain.	niet opgegeven. " "	Ook op deze kleinere scholen was de toestand van het onderwijs vrij bevredigend.

(1) Zie noot 6 op de vorige bladzijde

Gewesten.	School- inrigtingen.	Getal leerlingen.	Verdere bijzonderheden.
Ternate.	Gouvernements- inlandsche Christenschool te Ternate.	niet opgegeven.	Deze school bleef op eene goede hoogte; over de opkomst viel echter niet te roemen.
	School te Batjan.	"	Van deze school zijn weder geen opgaven ontvangen.
Menado.	Kweekschool voor inlandsche onderwijzers te Tanawangko.	23	Ofschoon deze inrigting gedurende de tien jaren van haar bestaan reeds menigen geschikten onderwijzer geleverd had, was zij echter op verre na niet voldoende om in de behoefte aan goede meesters genoegzaam te voorzien.
	12 gouvernements- mentsscholen.	706	Omtrent het gehalte der onderwijzers bestond over het algemeen geen reden tot klagen, echter vindt het onderwijs nog weinig steun in de huisselijke opvoeding. Vooral was dit jaar door onverschilligheid der ouders de opkomst zeer slecht, zoodat dan ook het cijfer der leerlingen, in vergelijking met het vorig jaar, eene belangrijke vermindering aanwijst. In verhouding tot een en ander was de toestand van het onderwijs nog vrij bevredigend.
	113 genootschaps- scholen.	4240 (zijnde van 5 scholen geen opgaaf ontvangen).	
	25 negorijsscholen.	785	
	Gouvernements- inlandsche Chris- tenschool te Go- rontalo.	50	Ongeveer de helft der leerlingen zijn meisjes. Gemiddeld kwamen slechts 20 à 25 kinderen trouw op. De ijver en het gedrag van den onderwijzer lieten in den laatsten tijd nog al te wenschen over. De vorderingen waren gering. De hier bestaande school voor kinderen van inlandsche hoofden verkeerde in gunstigen toestand. Het getal ingeschreven leerlingen bedroeg in 1862 80, waarvan gemiddeld 50 geregeld opkwamen. Op beide scholen worden dezelfde vakken onderwezen als op de scholen in de Minahassa, met dien verstande, dat op de school voor kinderen van inlandsche hoofden geen bijbelsche geschiedenis behandeld wordt.
	8 gouvernements- en 16 negorij- scholen op de Sangir - eilan- den.	niet opgegeven.	Nopens het schoolwezen op de Sangir-eilanden kwam alleen berigt in van de drie scholen op het eiland Tanguladang, die gezamenlijk 330 leerlingen tellen, waarvan echter gemiddeld niet meer dan 170 ter schole kwamen. De toestand van het onderwijs was niet achteruit gaande.
Timor.	8 gouvernements- scholen op Ti- mor	"	Twee nieuwe scholen werden dit jaar opgericht, te zamen 30 kinderen tellende. Sedert korten tijd waren eenige der Timoresche scholen van Amboinesche onderwijzers voorzien, van wier onderwijs gunstige verwachting bestaat. Een der Amboinesche meesters werd ter beschikking gesteld van de radja's van het eiland Savoe die op eigen kosten een onderwijzer wenschten te onderhouden. Ter hoofdplaats Koepang zou met 1 ^o Januarij 1863 een particuliere inlandsche Christenschool worden geopend, waartoe de middelen waren bijeen gebragt door den Roomsche-katholijken pastoor van dier plaatse.
	18 gouvernements- en 9 negorijsscholen op Rotti.	2433	Waaronder 905 meisjes. De scholen op Rotti hadden men dit jaar niet kunnen bezoeken; twee derzelve hadden Amboinesche meesters. De pensioens-bepalingen voor de goeroes van Ambon werden dit jaar ook van toepassing verklaard op de onderwijzers der residentie Timor.

III. VOOR NIET-CHRISTENEN, NIET ZIJNDE EUROPEANEN OF MET DEZEN
GELIJKGESTELDEN (1).

Java en Madura.

Kweekschool te Soerakarta. De cursus 1862/63 werd op 1 Julij geopend met 36 kweekelingen, waaronder 2 nieuw toegelatenen. Van de 8 kweekelingen, die tot onderwijzer werden benoemd, woonden er twee den cursus tot het einde toe bij. In plaats van de 6 anderen werden even zoo vele nieuwe kweekelingen toegelaten. De eerste klasse telde gemiddeld 18 leerlingen, wier aanleg over het algemeen zeer middelmatig werd bevonden, de tweede klasse bevatte 13 leerlingen, die allen goede vorderingen maakten. Bovendien waren 5 kweekelingen met het geven van onderwijs belast, 2 in de school op het gebied van den prins MANGKOE NEGORO en 3 in de lager te behandelen externen-school.

Buiten het onderwijs in het Javaansch en Maleisch, de reken-, aardrijks- en landmeetkunde, werd ook met goed gevolg het Madureesch, het Soendaasch en het handteekenen onderwezen. Van 9 kweekelingen werd de maandelijksche toelage wegens gemaakte vorderingen tot f 15 verhoogd.

Kweekschool te Bandung. Een voorbereidende maatregel in het belang der voorgenomen oprichting dezer school was vervat in het gouvernementens-besluit van 27 Augustus 1862, n°. 1, waarbij aan den ambtenaar der 1ste klasse mr. D. KOORDERS werd opgedragen zich naar Bandung te begeven, ten einde aldaar onder de leiding van den heer K. F. HOLLE zich de kennis der Soendasche taal eigen te maken, en, voor zooveel noodig, dezen behulpzaam te zijn in het beramen van hetgeen tot bevordering van het onderwijs onder de inlandsche bevolking in de Soenda-landen dienstig zoude zijn.

Regentschaps-scholen. Kwamen in den loop van 1862 op Java en Madura drie nieuwe scholen tot stand (te Koedoes in Japara, te Wonosobo in Bagelen en te Poerwokerto in Banjoemas), zoodat het aantal thans 47 bedroeg, het cijfer der leerlingen bleef niettemin vrij stationair, wijzende hetzelfde, na aftrek van de 138 leerlingen der drie opgemelde scholen, een totaal aan van 1879, tegen 1931 in 't vorig jaar. Hun ouderdom was in den regel van 10 tot 20 jaren en zelfs daarboven. Het gouvernementens-subsidie ten behoeve dezer scholen strekt voornamelijk tot bezoldiging der onderwijzers. Sommigen hunner worden echter uit de schoolfondsen betaald. Gratis-leerlingen worden slechts voor enkele scholen opgegeven.

Algemeen omvat het onderwijs het lezen en schrijven der Javaansche en Maleische talen (in Krawang, de Preanger regentschappen en Cheribon tevens het Soendaasch), de beginselen der reken- en aardrijkskunde, en op het meerendeel der scholen ook de beginselen der landmeetkunde. Hier en daar wordt bovendien nog melding gemaakt van oefeningen in het vertalen van Javaansch in Maleisch en omgekeerd, zoomede van oefeningen in het stellen van brieven, het maken van staten, het boekhouden enz.

Bijzonderheden omtrent den toestand van het onderwijs en het gehalte der meesters volgen hierachter.

(1) Ter betere bevordering van de belangen van het inlandsch onderwijs werd in Julij 1864 het toezigt daarover, dat tot dusver berustte bij de hoofden van gewestelijk bestuur, opgedragen aan eenen afzonderlijken inspecteur.

Een andere belangrijke maatregel, ten doel hebbende om de inlanders die zulks verlangen mogten zooveel mogelijk behulpzaam te zijn in het aanleeren der Nederduitsche taal, was vervat in het gouvernementens-besluit van 24 Julij 1864, n°. 10. Daarbij zijn namelijk de gouvernementsscholen voor Europeanen en daarmee gelijkgestelden ook voor inlanders toegankelijk verklaard, en tevens premien uitgelooft voor de zamenstelling van boeken, geschikt om het aanleeren dier taal voor den inlander gemakkelijk te maken.

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal scholieren op ult ^o . Dec. 1861.	Verdere bijzonderheden.	Gew.
Bantam.	Serang.	"	De school bleef nog altijd gesloten.	embar
Batavia.	Geene.	"		
Buitenzorg.	Geene.	"		
Krawang.	Poerwakarta.	26	Middelmatige vorderingen. De leerlingen zijn meerendeels kinderen van inlandsche hoofden, beambten en gepensioneerd. Eenigen der leerlingen, die de school verlaten hadden, bekwamen eene plaatsing als hulpschrijvers op het adsistent-residentie-kantoor, bij den regent, en	derab
Preanger regentschappen.	Tjiandjoer.	34	Velen der leerlingen waren reeds gehuwd. De ouders, die op grooten afstand wonen van de plaats waar de school gevestigd is, zien er tegen op, hunne kinderen op jeugdigen leeftijd van zich te verwijderen; anders zou het aantal scholieren veel grooter zijn. Slechts enkelen zijn kinderen van onbeambte inlanders. De gehouden examina gaven over het algemeen redenen tot tevredenheid. In Bandong werden drie scholieren wegens wangedrag en al te geringe vorderingen van de school verwijderd. De leerlingen die de school verlieten werden meerendeels in ondergeschikte landsbetrekkingen geplaatst; onder anderen werden twee tot hulponderwijzers benoemd en een als letterzetter bij 's lands drukkerij geplaatst.	adur
	Bandong.	116		soer
	Soemedang.	46		bol
	Garoet.	26		zoek
	Mamondjaja.	32		joer
Cheribon.	Cheribon.	25	Bevredigende resultaten. Onder de leerlingen bevonden zich twee kinderen van districtshoofden, terwijl de overigen voor het meerendeel tot den minderen stand behoorden.	joer
Tagal.	Tagal.	32	Voldoende vorderingen. Over de geschiktheid der onderwijzers viel te roemen. Op de school te Tagal bevonden zich ook kinderen van goeude handelaren; de overige scholieren waren zonen van aanverwanten van inlandsche ambtenaren en hoofden.	joer
	Brebès.	27		joer
	Pamalang.	34		joer
Pekalongan.	Pekalongan.	34	Zeer middelmatige uitkomsten, voornamelijk toe te schrijven aan de mindere geschiktheid des onderwijzers. Onder de leerlingen bevonden zich 25 kinderen van goeude inlanders; de overigen waren zonen van inlandsche hoofden.	joer
Samarang.	Samarang.	21	De leerlingen behoorden, op eene enkele uitzondering na, tot den minderen stand. De vele mutatiën onder hen, gevoegd bij de omstandigheid dat de inlandsche hoofden de bevolking niet voor gaan met hunne kinderen naar de school te zenden, werken ongunstig op het onderwijs terug.	gele
	Salatiga.	21	Ook hier werd geklaagd over de menigvuldige mutatiën, hetgeen te meer te betreuren was, daar het den kinderen over 't algemeen niet ontbrak aan vatbaarheid en ijver. Onder de leerlingen bevonden zich 6 zonen van inlandsche hoofden en 15 van handelaren.	gele
Japara.	Pattie	9	Zoowel de geringe vooruitgang van het onderwijs als de vermindering van het aantal leerlingen (in 1861 telde de school er 2) werd toegeschreven aan de mindere geschiktheid des onderwijzers.	adoe
	Japara.	37	Goede vorderingen werden gemaakt. Op den ijver en de geschiktheid des onderwijzers viel niets af te dingen. 13 der leerlingen waren kinderen van onbeambte inlanders; zij behoorden allen tot den goeuden stand.	okd
	Koedoes.	11	Op 29 December 1862 geopend. De leerlingen waren allen zonen van inlandsche hoofden.	eral

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1861.	Verdere bijzonderheden.
Rembang.	Rembang.	23	Over het algemeen waren de vorderingen voldoende. De geschiktheid des onderwijzers liet niets te wenschen over. Het aantal scholieren was toenemende; voor het meerendeel waren het kinderen van geringe beambten en dessabewoners. Op de school te Toeban waren niet minder dan 44 gratis-leerlingen.
	Toeban.	68	
	Blora.	24	
	Bodjonegoro.	82	
Soerabaija.	Soerabaija.	53	Redelijke vorderingen. De leerlingen waren meerendeels van geringe geboorte. Onverschilligheid der ouders zoowel als te groote afstanden zijn oorzaak dat het getal scholieren niet is toegenomen. Intusschen wordt van vele ouders gezegd, dat zij hunne kinderen door hadji's uit de kampongs doen onderwijzen.
Pamakassan.	Pamakassan.	57	Bevredigende uitkomsten. De leerlingen waren nagenoeg allen van aanzienlijke afkomst. Degenen die dit jaar de school verlieten werden allen in ondergeschikte betrekkingen geplaatst.
Pasoeroean.	Pasoeroean.	32	Voldoende vorderingen, welke uitkomst voor een groot gedeelte was toe te schrijven aan de geschiktheid der onderwijzers. Onder de leerlingen waren ook zonen van goeude onbeambte inlanders. Te Bangil werden geene schoolgelden geheven.
	Bangil.	29	
	Malang.	45	
Geene.	Geene.		Bevredigende uitkomsten. De onderwijzer legde veel geschiktheid aan den dag. Verreweg het meerendeel der leerlingen waren kinderen van onbeambte inlanders.
Bezoekie.	Bezoekie.	34 (gemiddeld aant.)	
Banjoewangie.	Banjoewangie.	12	Als voren.
Banjoemas.	Banjoemas.	61	Deze scholen waren dit jaar zeer in bloei toegenomen, waartoe veel had bijgedragen de bekwaamheid der onderwijzers. De afkomst der leerlingen was zeer verschillend: zoowel zonen van regenten als kinderen van geringe inlanders maakten van het onderwijs gebruik. De in het regentschap Poerwokerto bestaande inlandsche school was ten vorigen jare tot eene gouvernements-instelling verklaard. Met 1 Januarij 1862 was de school met een van de Soerakartasche kweekschool afkomstigen onderwijzer geopend.
	Poerbolingo.	55	
	Poerwokerto.	46	
Poerworedjo.	Poerworedjo.	150	Nopens de school te Poerworedjo wordt van toenemenden lust in het onderwijs getuigd. Het aantal leerlingen aldaar was vermeerderd met 13, dat op de school te Ambal met 35. Op beide scholen werden goede vorderingen gemaakt. Bij die te Koeboemen waren de vorderingen zeer uiteenloopende. De school te Wonosobo werd den 1sten October 1862 geopend. De leerlingen waren van verschillende afkomst.
	Ambal.	64	
	Keboemen.	71	
	Wonosobo.	81	
Magelang.	Magelang.	54 (gemiddeld aant.)	Vrij goede vorderingen werden gemaakt. Het aantal leerlingen was dit jaar belangrijk toegenomen, hetgeen te Magelang was toe te schrijven aan grootere belangstelling der hoofden in het onderwijs, en te Temanggoeng aan het verbeterd toezigt des onderwijzers.
	Temanggoeng.	28 id.	
Geene.	Geene		Deze school is verbonden aan de onderwijzerskweekschool, over welke is gehandeld aan het hoofd dezer afdeeling. Het onderwijs wordt gegeven door drie kweekelingen van deze school; bij de
Soerakarta.	Soerakarta.	24	

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1861.	Verdere bijzonderheden.
			leerlingen, die zich aan geen schoolverzuim hadden schuldig gemaakt, droegen de lessen gewenschte vruchten; 3 zonen van den Soesoehoenan maakten van het onderwijs gebruik. De school door den prins MANGKOE NEGORO opgericht was of nieuw zeer aanmerkelijk vooruitgegaan, de vruchten van het onderwijs hadden den pangeran zoo zeer getroffen, dat hij nog meer dat vroeger zijne familie en onderdanen aanspoorde hunne zonen onderwijs te doen genieten. Van daar de vermeerdering van het aantal leerlingen van 71 tot 106. De vorderingen der leerlingen waren beter dan vroeger, vooral sedert aan den onderwijzer twee kweekelingen te zijner adsistentie zijn toegevoegd geworden.
Madioen.	Madioen.	38	Over het algemeen werden vrij goede vorderingen gemaakt; de onderwijzers voldeden zeer goed. Men trof onder de leerlingen kinderen van verschillenden stand aan.
	Magettan.	35	
	Ponorogo.	33	
	Ngawie.	41	
	Poerwadadie.	52	
Kedirie.	Kedirie.	40	Als voren.
	Toeloeng-agoeng.	46	
	Berbek.	38	
	Blitar.	36	
Patjitan.	Patjitan.	34	Het aantal leerlingen was dit jaar aanmerkelijk toegenomen, allen waren zonen van inlandsche hoofden. De onderwijzer, op wiens geschiktheid veel viel af te dingen, werd in December 1862 vervangen. Men verwachtte nu betere resultaten.
Te zamen.	47 scholen en	2017 leerlingen.	

Buitenbezittingen.

Sumatra's Westkust. Met opzigt tot de kweekschool voor onderwijzers te Fort de Kock (Padangsche Bovenlanden), kon bij voortduring een gunstig getuigenis worden afgelegd, zoowel wat aangaat de vorderingen der leerlingen, als wat de geschiktheid der onderwijzers betrof. Van de twee leerlingen, die in den loop van het jaar de school verlieten, werd één als onderwijzer geplaatst. Beide vacatures werden wederom aangevuld; het aantal der leerlingen, dat op 10 bepaald is, onderging derhalve geene verandering. Zij ontvangen ieder eene toelage van f 10 's maands.

Vorbereidende maatregelen werden genomen om ook de bevolking der Battaklanden te eeniger tijd de vruchten van een geregeld onderwijs te doen genieten, en zulks in verband met den terugkeer in Indie van een hier te lande tot hulponderwijzer opgeleiden Mandhelingschen jongeling, aan wien, overeenkomstig het doel zijner opleiding, de taak werd opgedragen, om, met vermijding van alles wat naar eene directe bemoeijing des bestuurs met het bekeeringswerk zou gelijken, onder zijne landgenooten pogingen aan te wenden tot het opleiden van eenigen hunner voor den onderwijzersstand (1).

(1) Zijne pogingen zijn sedert in die mate geslaagd, dat in het laatst van 1864 voorstellen zijn ontvangen om hem definitief met de vorming van onderwijzers te belasten, en daartoe eene kweekschool op te rigten in de residentie Tapanolie. Het opperbestuur heeft de oprigting dier kweekschool toegestaan.

Het aantal inlandsche scholen in het gouvernement van Sumatra's Westkust vermeerderde met 3 en bedroeg alzoo 29, te zamen tellende 855 leerlingen (1), waarvan 14 scholen in de residentie Padang, 6 in de residentie Padangsche Bovenlanden en 9 in de residentie Tapanolie. Bovendien bestond er in het district Sipirok van laatstgenoemde residentie eene school met 25 leerlingen, onder de leiding van eenen zondeling van het Rijnlandsche Genootschap te Barmen.

De toenemende belangstelling in het onderwijs wordt voornamelijk toegeschreven aan de bemoeienis der ambtenaren met het onderwijs, zonder welke de scholen in dit gewest spoedig ontvolkt zouden zijn. Slechts die ouders zonden hunne kinderen uit eigen beweging ter schole, die het vooruitzicht hadden hen later in eene landsbetrekking of in den handel geplaatst te zullen zien. Het onderwijs bepaalt zich over het algemeen tot het lezen en schrijven der Maleische taal, de beginselen der rekenkunde, en hier en daar ook die der aardrijkskunde. Op de scholen in de residentie Tapanoli wordt uitsluitend onderrigt gegeven in het lezen en schrijven der Battaksche taal.

De scholieren aldaar behooren voor het grootste gedeelte tot de landbouwende klasse en den handelsstand; in de beide andere residentien zijn de leerlingen bijna allen vermaagschapt aan hoofden of beambten. Hunne vorderingen werden bij de gehouden inspectie-reizen allezins bevredigend gevonden.

Benkoelen. Kwamen hier ten vorigen jare twee nieuwe scholen tot stand, te zamen bevattende 56 leerlingen, in April van dit jaar werd ook eene school geopend ter hoofdplaats, en telde deze bij den aanvang zelfs 228 leerlingen. Bij het einde van 1862 was evenwel dit cijfer tot op 194 verminderd.

De vier overige scholen (te Tallo, Manna, Kroë en Moko Moko) werden te zamen door 137 leerlingen bezocht, zijnde 2 minder dan in 1861. Het onderwijs, zich bepalende tot het lezen en schrijven der Maleische taal, droeg gewenschte vruchten, en ook de onderwijzers, op ééne uitzondering na, voldeden goed.

Lampongsche districten. De eenige in dit gewest bestaande en kortelings opgerigte school te Telok Betong droeg aanvankelijk goede vruchten. Onderwijzer en leerlingen gaven stof tot tevredenheid; het aantal dezer laatsten vermeerderde van 35 tot 39, meest zonen van inlandsche hoofden. Het onderwijs omvat het lezen en schrijven der Maleische en Lampongsche talen, benevens de beginselen der reken- en aardrijkskunde.

Banka. Het aantal leerlingen bij de school te Muntok verminderde in den loop van het jaar van 53 tot 42, als een gevolg welligt van het, ter handhaving eener goede schoolorde, aangenomen beginsel om voortaan geene jongelingen boven de 16 jaren toe te laten. Het onderwijs (van gelijken aard als te Telok Betong, met uitzondering alleen van de Lampongsche taal) leverde goede uitkomsten op. Vele gewezen leerlingen waren thans in dienst van het Gouvernement of bekleedden betrekkingen bij het inlandsch bestuur, en onderscheidden zich door geschiktheid en bruikbaarheid.

Celebes. De twee inlandsche scholen in dit gewest, te Macassar en te Maros, telden respectivelijk 20 en 16 leerlingen, onder welke zich bevonden zonen van inlandsche grooten, regenten, onderhoofden en gegoede inlanders. Hunne vorderingen waren bevredigend, terwijl ook op de geschiktheid der onderwijzers niets viel af te dingen. Het onderwijs bestaat in het lezen, schrijven en vertalen der Macassaarsche en Maleische talen (voor Macassar wordt ook nog het Boegineesch opgegeven), de beginselen der rekenkunde en de aardrijkskunde van den Oost-Indischen Archipel.

K. Kunsten en wetenschappen.

§ 1. Vermeerdering der kennis van land en volk (2).

Geographische dienst. Eene definitive (3) regeling van de geographische dienst in Ne-

(1) Na aftrek van het cijfer der leerlingen bij de drie nieuw opgerigte scholen, bedroeg dit totaal 791, of 18 minder dan in 't vorig jaar. Hierbij dient echter te worden opgemerkt, dat van ééne school, die in 1861 25 leerlingen telde, het cijfer van 1862 niet is opgegeven.

(2) Voor de verrichtingen in het belang der hydrographie zij verwezen naar hoofdstuk D, afd. II, § 4 a.

(3) Zie het verslag over 1860, bladz. 82.

derlandsch Indie en van de zamenstelling en bezoldiging van het daartoe behoorende personeel werd, na verkregen magtiging des Konings, vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 18 April 1862, n°. 16 (*Indisch Staatsblad*, n°. 44a). Volgens die regeling bestaat het hoofdpersonnel uit een hoofdingenieur, chef van de dienst en speciaal belast met de sterrekundige plaatsbepalingen, een ingenieur, speciaal belast met het uitvoeren van triangulatiën, een ingenieur, speciaal belast met het doen van magnetische en meteorologische waarnemingen, twee assistenten, mitsgaders twee of meer onderofficieren of korporaals van het Indische leger. De verdere hoofdpunten dezer regeling zijn de volgende:

Met alle autoriteiten kan de chef der geographische dienst zich in regtstreeksche aandraking stellen, behalve alleen met den Gouverneur-Generaal. Alle voorstellen, de werkzaamheden en belangen der dienst betreffende, worden door hem ingediend aan den bevelhebber der zeemagt als hoofd van het marine-departement, die, na daarop, voor zoover noodig, de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten te hebben gehoord, de stukken, met zijne beschouwingen aangevuld, der Regering aanbiedt. Omtrent de punten, waarvan de ligging sterrekundig zal worden bepaald, treedt de chef in overleg met evengemelde Commissie: omtrent de residentien die getrianguleerd moeten worden, raadpleegt hij het militair departement, en de voorstellen betreffende de magnetische en meteorologische waarnemingen, opgemaakt door den ingenieur met dezen tak der dienst belast, vult hij met zijne beschouwingen aan, om ze vervolgens, even als andere voorstellen, door te zenden aan het hoofd van het marine-departement. Voorts is bepaald, dat de berekeningen ter herleiding van de gedane sterrekundige en geodesische waarnemingen zooveel mogelijk zullen geschieden gedurende het jaargetijde, waarin de waarnemingen door de weersgesteldheid worden belemmerd, en dat al de kosten aan de geographische dienst verbonden ten laste komen van het IXde hoofdstuk der algemeene begrooting van Nederlandsch Indie (Departement van Marine).

Aangaande de verrigtingen gedurende 1862 kan het volgende worden vermeld (1):

In den loop van het jaar werd door den hoofdingenieur dr. J. A. C. OUDEMANS de herleiding voleindigd van de waarnemingen in 1861 door den toenmaligen assistent C. F. J. JAEGER, in den aanvang van 1862 met verlof naar Europa vertrokken (2), gedaan, ter bepaling van de ligging van Muntok, Palembang, Singapoer en Lucipara. Door hem zelven werd de ligging bepaald van Riouw, Djambi, Moearah Kompeh, Tandjong Berikat en Tandjong Toeing, terwijl op dezelfde expeditie, die in Junij en Julij plaats had, tevens nieuwe en zeer nauwkeurige bepalingen verkregen werden van Singapoer, Palembang en Muntok.

Door den inmiddels in de plaats van den heer JAEGER aan den hoofdingenieur toegevoegden assistent, den luitenant ter zee 2de klasse F. W. VOSWINKEL DORSELEN (3), werd in de maand Augustus de ligging bepaald van Tandjong Pandang, Goenong Tadjem laki laki, Sidjoek, Goenoeng Sekajoe, alle punten op Billiton, benevens het Ondiep-water-eiland (4).

In September en volgende maanden werd door beiden de geographische ligging bepaald van Magelang, Djokdjokarta, Poerworedjo, Banjoemas, Tjilatjap, Bandong, Tjandjoer, Buitenzorg en Indramajoe, en wel de lengteverschillen met Batavia door middel van den electro-magnetischen telegraaph. Er bleven nu van de plaatsen, waar telegraaphkantoren gevestigd waren, nog over: Poerwakarta, Serang en Anjer.

De in het laatst van 1861 ondernomen triangulatie van de residentie Samarang werd door den sedert Junij 1861 als waarnemend geographisch ingenieur voor de triangulatiën

(1) Vergelijk de *Javasche courant* van 17 Januarij en 11 Maart 1863 (*Staats-courant* van 17 Maart en 29 April daaraanvolgende). Een overzicht der geographische verrigtingen gedurende 1863 is te vinden in de *Javasche courant* van 16 Mei, 1 Augustus en 18 November 1863 en 20 Februarij 1864.

(2) Sedert in Indie teruggekeerd en in September 1864 belast met de waarneming der betrekking van tijdelijk assistent bij de geographische dienst

(3) In November 1862, na verkregen eervol ontslag uit 's Rijks zeedienst, definitief tot geographisch assistent benoemd.

(4) Een door den hoofdingenieur opgemaakt verslag van deze expeditie, zoomede van de dienstreis van den heer JAEGER in 1861, is opgenomen in het *Natuurkundig Tijdschrift van Nederlandsch Indie*, deel XXVI.

in dienst gestelden luitenant ter zee 2de klasse J. C. A. VAN ASPEREN (1), met behulp van den in Januarij 1862 benoemden adsistent, den eervol uit de militaire dienst ontslagen 1sten luitenant der artillerie J. C. W. R. TH. BAUD, voleindigd, even als de door genoemden ingenieur ondernomen herleiding en berekening der waarnemingen, in zoverre, dat reeds ten dienste der topographische opname eene voorloopige opgave kon worden gedaan van de geographische ligging der door die triangulatie bepaalde punten.

De ingenieur voor de magnetische en meteorologische waarnemingen, dr. P. A. BERGSMA, kwam den 1sten Februarij in Indie aan. Het noodige werd voorbereid om ook dit gedeelte der dienst, zoo spoedig doenlijk, een aanvang te doen nemen (2).

Statistieke opname op Java. De statistieke opname van de residentie Banjoemas vorderde zoo verre, dat hare beëindiging spoedig kon worden teemoet gezien. Het groote nut dier opname werd vooral waargenomen bij de regeling van den aanslag der landrente en van de heerediensten in genoemde residentie (3).

Topographische opnamen. In een vroeger gedeelte van dit verslag (hoofdstuk D, afdeeling I, § 8) is reeds melding gemaakt van hetgeen gedurende het jaar 1862 in het belang der topographie van Nederlandsch Indie zoo op het terrein als op het bureau verrigt werd door het personeel der genie-directie. Te dezer plaatse kan daaraan nog worden toegevoegd, dat het personeel in dienst bij de opname van Boelekomba (Ooster-districten van Celebes) zijne werkzaamheden niet verder zal uitstrekken dan tot aan de grenzen van Kadjang, Lembang en Oud-Boelekomba. Met de opname der overige gedeelten is belast de in het vorig verslag (bladz. 96) genoemde adsistent-resident ter beschikking J. A. BAKKERS.

Tot vermeerdering der topographische kennis van Java droegen veel bij de opmetingen door de Commissie voor de Vervoermiddelen (4) in allerlei streken en rigtingen van dat eiland gedaan.

Twee reeds voor geruimen tijd in dienst gestelde inlandsche landmeters volbragten de opmeting en kaartering der velden in het regentschap Pamakassan (Madura). De uitslag dezer opname was, dat in stede van 7934 bouws sawah- en 9833 bouws tegalvelden, zoo als vroeger vermeend werd, in evengemeld regentschap werkelijk aanwezig is bevonden eene uitgestrektheid van 15679 bouws sawah- en 45861 bouws tegalvelden.

Verdere bijzonderheden. Als naar gewoonte stond de Regering verschillende stukken over de land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie ter publicering af aan het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, dat daarvan voor zijn tijdschrift gebruik maakte.

Ook rigtte de Regering eene aanschrijving aan de hoofden van gewestelijk bestuur, waarbij deze werden uitgenoodigd om ten behoeve van het Gouvernement, zooveel hun zulks mogelijk is, ethnographische verzamelingen te maken, en deze vervolgens aan het Bataviaasch Genootschap op te zenden, deels ook in het belang van de daarstelling van zoodanige verzameling bij 's Rijks Museum van Oudheden te Leiden.

De ter publicering afgestane stukken waren onder andere de navolgende:
een rapport van den adsistent-resident van Sintang (Wester-afdeeling van Borneo), betreffende eenen aan de Boven-Kapoeas plaats gehad hebbende sneltogt;

(1) In Februarij 1862, na verkregen eervol ontslag uit 's Rijks zeedienst, definitief tot geographisch ingenieur benoemd.

(2) Zoo als reeds in 't vorig verslag is gemeld, is in het tweede kwartaal 1863 met de meteorologische werkzaamheden een aanvang gemaakt, bestaande deze voorloopig in het doen van waarnemingen van den barometer. In 1864 zijn ook de regenwaarnemingen begonnen. Tot standplaats voor den ingenieur is Buitenzorg gekozen, alwaar dan ook in den loop van 1864 een geschikt terrein is aangewezen voor den bouw van het observatorium.

(3) Na de voltooiing der statistieke opname in Banjoemas, is een aanvang gemaakt met die in Bagelen, en volgens een van den Gouverneur-Generaal ontvangen bericht van November 1864 is thans met dien arbeid ook begonnen in Kadoe, Samarang, Tagal en Pekalongan. Zie voor de regeling van het personeel dezer opname, enz. *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 166.

Ten aanzien der topographische opname blijkt uit datzelfde bericht, dat die der vier eerstgenoemde residentien voltooid, en die van Tagal en Pekalongan, zoomede die van Soerakarta en Djokdjokarta, onder handen is.

(4) Zie lager hoofdstuk L, afd. IV, § 15.

de door den resident van Riouw op eene reis naar Siak en de Karimon-eilanden (in September en October 1861) verzamelde aanteekeningen, onder den titel van »Togtjes in het gebied van Riouw en onderhoorigheden» (1);

eene door den adsistent-resident van Benkoelen, naar aanleiding eener door hem in Maart 1862 gedane reis naar het eiland Engano, opgestelde nota, betreffende den toestand van land en volk aldaar (2);

de door den ambtenaar ter beschikking van den gouverneur der Moluksche eilanden H. C. VAN EYBERGEN gehouden »Aanteekeningen op eene reis naar de Zuidwester-eilanden (Maart 1862)» (3);

de door den resident van Riouw gehouden aanteekeningen betreffende zijne in Mei 1862 ondernomen reis naar de Anambas-, Natoena- en Tambilan-eilanden (4);

een rapport van den gezaghebber van het gouvernementsstoomschip *Telegraaf*, betreffende eene, op last van den gouverneur der Moluksche eilanden met genoemd stoomschip gedane reis naar de Aroë- en Keij-eilanden;

eene beschrijving van de Teloeti-baai tot Ceram-laut, door den ambtenaar ter beschikking van den gouverneur der Moluksche eilanden C. B. H. VON ROSENBERG; en

eene beschrijving van het terrein tusschen Lepa en Makariki, en het kustland tusschen de Elpapoeti- en Teloeti-baai (Ceram) door denzelfde.

§ 2. Taalstudie (5) en oudheidkunde.

Javaansche en andere talen van Nederlandsch Indie. Het groote Javaansch-Nederduitsch woordenboek, waarvan de vervaardiging is opgedragen aan de ambtenaren J. A. WILKENS en C. F. WINTER Jr., vorderde in het jaar 1862 tot aan de letter pà, de elfde van het Javaansche alfabet (6). Eenige meerdere afschriften dan vroeger zijn van dit woordenboek gemaakt, waarvan onder andere een is gedeponceerd in de bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Aan den ambtenaar voor de Javaansche taal A. B. COHEN STUART werden de middelen verschafte, gedurende zijn tijdelijk verblijf in Europa, tot het maken van facsimilè's of het beschrijven van eenige te Londen aanwezige belangrijke Javaansche handschriften.

De ambtenaar belast met de zamenstelling van een Maleisch woordenboek, H. VON DEWALL, stelde de Regering in de gelegenheid om de vordering van zijn werk na te gaan.

Door overlegging zoo van het reeds afgewerkte gedeelte van zijn woordenboek als van andere ter zake betrekkelijke geschriften leverde hij bewijzen van de ijverige voortzetting zijner taak. In het belang zijner taalstudie vertoefde gemelde ambtenaar een geruimen tijd te Malakka.

Ten aanzien van de vraag, in welk Maleisch de van gouvernementswege uit te geven Maleische schoolboekjes behooren te worden zamengesteld, in het gewone algemeen als zuiver erkende Maleisch, dan wel in de verschillende in de onderscheidene gewesten gebruikelijke dialecten, waren de gevoelens der geraadpleegde hoofden van gewestelijk bestuur zeer verdeeld. Terwijl sommigen de voorkeur gaven aan het algemeen als zuiver erkende Maleisch, zoo als dit als schrijftaal in de oorspronkelijke Maleische geschriften ter Westkust van Sumatra, te Riouw en te Malakka wordt gebezigd, meenden anderen dat de schoolboekjes in het op Java algemeen gebruikt wordende laag Maleisch, en wederom anderen dat zij in het zoogenaamde midden-Maleisch (tenga-an) behoorden te worden geschreven. De Regering achtte het noodig zich, in dezen stand der zaak, voor alsnog van het aannemen van een beginsel of van het stellen van vaste regelen te onthouden. Zij was van oordeel dat, al wilde zij pogingen aanwenden om het gebruik van het zuiver Maleisch algemeen in den Archipel en op Java in te voeren en te verspreiden,

(1) *Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie*, deel XII.

(2) Als voren, deel XIV.

(3) Als voren, deel XIII.

(4) Idem, deel XIV.

(5) Zie hoofdstuk E, afd. IV, § 2 hiervóór.

(6) Blijkens de jongste berigten, loopende tot de eerste dagen van Januarij 1865, was de bewerking gevorderd tot de woorden onder de letter djá, de dertiende van het Javaansche alfabet.

zij echter in hare pogingen daartoe hoogst waarschijnlijk zoude falen, dat daaronder de verspreiding van nuttige kennis noodzakelijk zou lijden en dat daarom bij de uitgave van schoolboekjes van regeringswege in de eerste plaats zal moeten worden gelet op inhoud en strekking, zoomede op deszelfs verstaanbaarheid onder de bevolking voor welke het geschreven is, en ondergeschikt daaraan, op de meerdere of mindere zuiverheid van het daarbij gebruikte Maleisch (1).

Voor de Soendasche taal komt in aanmerking de opdracht aan den ambtenaar der 1ste klasse mr. D. KOORDERS, waaromtrent reeds het noodige is medegedeeld in afdeeling III van het voorgaande hoofdstuk onder »Kweekschool te Bandong» (2).

Aanleiding tot bijzondere maatregelen in het belang van de beoefening der overige talen van Nederlandsch Indie heeft voor de Regering gedurende 1862 niet bestaan.

De adsistent-resident van Benkoelen vervaardigde eene in het *Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde* (deel XIV) uitgegeven woordenlijst van de taal, welke op het eiland Engano wordt gesproken, terwijl de voor rekening van het Nederlandsche Zendelinggenootschap te Macassar werkzame geleerde, dr. B. F. MATTHES, zijne studien van het Macassaarsch en Boegineesch voortzette.

Oudheidkunde. Tot bevordering van de kennis der oudheidkunde van Nederlandsch Indie werd door de Regering dit jaar krachtig bijgedragen. Bij een besluit van 24 Mei 1862 (*Bijblad op het Indisch Staatsblad*, n°. 1191), stelde zij den gewezen predikant bij de Evangelische gemeente te Batavia J. F. G. BRUMUND, besturend lid van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, voor den tijd van één jaar in commissie, om aan het Gouvernement in te dienen eene beschrijving van de Hindoe-oudheden op Java, vergezeld van eene kritische behandeling der litteratuur over de Indische oudheden, en om voorts aan de directie van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen de opgaven te verstrekken benoodigd tot het zamenstellen van eene oudheidkundige kaart van Java. Tevens werd van bedoelden geleerde de aanwijzing verlangd zoowel van de beelden, gedenkstenen en oudheden, waarvan het vervoer naar Batavia hem mogelijk en nuttig voorkwam, als van de oudheden en inscriptien, waarvan afbeeldingen dienden te worden vervaardigd; een en ander met bepaling, dat beschrijving en afbeeldingen, ter openbaarmaking door den druk, aan meergemeld Genootschap zouden worden afgestaan, en dat de op te zenden voorwerpen zouden worden bestemd, in de eerste plaats voor 's Genootschaps verzameling, en gedeeltelijk ook voor 's Rijks Museum van Oudheden te Leiden (3).

Inmiddels werd de hier te lande met verlof aanwezige ambtenaar bestemd tot wetenschappelijke nasporingen in Nederlandsch Indie, R. H. TH. FRIEDERICH, in de gelegenheid gesteld tot het doen eener wetenschappelijke reis naar Londen en Parijs, ten einde aldaar de voornaamste handschriften en antiquiteiten te onderzoeken, in het belang der hem reeds in 1861 toegedachte missie (zie het verslag over 1859, bladz. 80, noot 4), om namelijk, bij terugkeer in Indie, »de oud-Javasche en Sumatrasche handschriften en beschreven monumenten op te sporen, af te teekenen en af te schrijven, en daarvan eene toelichtende beschrijving en afdruk te bezorgen» (4).

Ter voorbereiding van een onderzoek naar de oudheden op de buitenbezittingen werden de hoofden van gewestelijk bestuur aldaar aangeschreven, om aan het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen opgaven te zenden van de oudheden, welke zich in hunne gewesten bevinden.

§ 3. *Natuurwetenschappen.*

Botanie. De verzendingen van planten en zaden uit 's lands plantentuin te Buitenzorg

(1) Over de uitloving van premien op de zamenstelling van boeken, geschikt om den inlander het aanleeren der Nederlandsche taal gemakkelijk te maken, is gehandeld in de 1ste noot der IIIde afdeeling van hoofdstuk I.

(2) Zie nopens de uitgave van het Soendaasch woordenboek van J. RIGG § 4 hierachter.

(3) In Maart 1863, nog vóór het volbrengen zijner zending, is de heer BRUMUND overleden.

(4) In den aanvang van 1863 is de heer FRIEDERICH naar Nederlandsch Indie teruggekeerd.

naar botanische tuinen in Nederland en elders hadden geregeld plaats. Daarentegen werden door geschenken van of ruilingen met onderscheidene instellingen en personen ook weder belangrijke aanwinsten verkregen.

Door den hortulanus en den assistent-hortulanus werd voortgegaan met het onderzoek van velerlei uit den Indischen Archipel ontvangen nieuwe plantensoorten. Het getal, waarvan door hen in het *Natuurkundig Tijdschrift voor Nederlandsch Indie* de beschrijving was gepubliceerd, laatstelijk bedragende 55, was thans geklommen tot 101 (1).

Van het in de *Javasche courant* gedane aanbod, om verschillende nuttige plantensoorten uit 's lands plantentuin aan particulieren te verstrekken, werd geen noemenswaardig gebruik gemaakt.

Even als vroeger was bij de inrigting ook een teekenaar werkzaam. Aan den hortulanus werd de gelegenheid verschaft om, tot het doen van botanische onderzoekingen, den gouvernements-commissaris voor de uitwisseling van het tractaat met Siam op zijne reis derwaarts te vergezellen (2).

In het belang der uitgave van een iconographisch werk van B. HOOLA VAN NOOTEN, geb. VAN DOLDER, te Batavia, voorstellende Java's bloemen, vruchten en gebladerte, afgebeeld naar de in 's lands plantentuin aanwezige exemplaren, deed de Indische Regering de toezegging eener geldelijke ondersteuning van f 2000, uit te betalen bij voltooiing van het werk (3).

Zoölogie. In weerwil van zich telkens herhalende en soms schier onoverkomelijke bezwaren, zette de onvermoeide reiziger dr. H. A. BERNSTEIN, aan wien in 1860 eene wetenschappelijke zending was opgedragen naar Nieuw-Guinea, Halmheira en nabij gelegen eilanden, zijne togten door den Molukschen Archipel voort. Belangrijke verzamelingen van voorwerpen uit allerlei rijken van de natuur werden door hem voor 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden bijeengebracht (4). Ook was hij de eerste die na de uitbarsting van den vulkaan op Makian dat eiland bezocht en den berg beklom. Van zijne reizen en onderzoekingen worden hier te lande geregeld halfjaarlijksche verslagen ontvangen, die steeds, voor zoover zij uit een ethnographisch oogpunt belangrijk worden geacht, ter kennisneming worden aangeboden aan den waarnemenden directeur van 's Rijks Japansch Museum te Leiden. Ook geschiedt van die stukken mededeeling aan de directie van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, met vrijlating om daaruit in het *Tijdschrift voor taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie* op te nemen wat voor openbaarmaking geschikt is.

Eene andere zending, in het belang der verzamelingen van gemeld museum, was die, in den loop dezes jaars opgedragen aan den in de Molukken werkzamen ambtenaar C. H. B. VON ROSENBERG, tot het doen eener reis naar de Tenimber-eilanden enz. Intusschen werd ook aan hem, even als in 1860 aan dr. BERNSTEIN, tot taak gesteld, zich niet tot eene natuurkundige beschrijving en het verzamelen van voorwerpen uit het rijk der natuur te beperken, maar zooveel mogelijk alle berigten in te winnen, welke de door hem te bezoeken, veelal nog weinig bekende landen, hunne bevolking en producten in hun geheel meer van nabij kunnen leeren kennen.

Wijders werd nog, voor den tijd van één jaar, een crediet van f 8000 ter beschikking gesteld van den inspecteur-honoraire der cultures P. DIARD (5) tot het doen van natuurkundige onderzoekingen op Java, en het verzamelen van voorwerpen ten behoeve van voormeld museum, en werd ook aan een gewezen secretaris van het gouvernement der Moluksche eilanden D. S. HOEDT eene maandelijksche som toegelegd tot het verzamelen en voor de verzending naar Nederland in gereedheid brengen van daartoe in aanmerking

(1) Zie deel XXIV en XXV van gemeld tijdschrift.

(2) Een door dien hortulanus opgesteld verslag zijner reis is almede gepubliceerd in deel XXV van het *Natuurkundig Tijdschrift*.

(3) In den loop van 1864 is het werk te Brussel uitgegeven, compleet in 10 afleveringen. De uitbetaling heeft daarop plaats gehad.

(4) Zie voor een vervolg op het aangeteekende in 't vorig verslag, nopens de ontdekking door dr. BERNSTEIN van een muscaatnootbosch op Batjan, hoofdstuk N, afd. I. § 2 hierachter, en aldaar de noot onder 12 "Ternate".

(5) In Februarij 1863 overleden

komende natuur-historische voorwerpen; een en ander met oplegging aan de genoemde personen van de verplichting, om zich nopens het verzamelen enz. te verstaan, hetzij met den directeur van 's Rijks meergemeld museum, hetzij met dien van 's Rijks herbarium.

Ook werd van regeringswege de medewerking ingeroepen der officieren van gezondheid bij de Koninklijke marine, tot het bijeenbrengen van grootere of kleinere collectien ten behoeve van dat museum, en werd al het mogelijke gedaan om zulks voor die officieren gemakkelijk te maken.

De officieren bij de geneeskundige dienst der landmagt J. C. BERNELOT MOENS en G. F. WIENECKE boden der Regering eene verzameling ethnographische en natuur-historische voorwerpen aan, welke zij bestemd wenschten te zien voor 's Rijks Japansch Museum en voor 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie.

Geologie. Op geologisch gebied leverden de onderzoekingen der mijn-ingenieurs weder belangrijke bijdragen, die steeds aan de Natuurkundige Vereeniging ter publicering in haar tijdschrift werden afgestaan.

Te Buitenzorg, de hoofdzetel van het mijnwezen in Nederlandsch Indie, werd een mineralogisch kabinet bijeengebragt en voor het publiek toegankelijk gesteld.

Chemie. Ook in Nederlandsch Indie werd, bij het ontvangen in tamelijk groote hoeveelheden van de uit Amerika afkomstige Victoria-parafine-aard- of steenolie, een scheikundig onderzoek naar de eigenschappen dier olie ingesteld, waarvan het resultaat was, dat, bij het in acht nemen der noodige voorzigtigheidsmaatregelen, de Victoria-olie evenmin uit den handel behoeft te worden geweerd als benzoe, ether en meer dergelijke artikelen. Het verslag betreffende dat onderzoek, opgenomen in de *Javasche Courant* van 2 Julij 1862, behelst tevens eenige bijzonderheden nopens de in Nederlandsch Indie voorkomende aardolien (1).

Overigens werden, zoowel in het belang van 's lands dienst als in dat der wetenschap, vele scheikundige proeven genomen, zoowel aan het militair scheikundig laboratorium te Batavia, als door den inspecteur voor scheikundige onderzoekingen dr. J. E. DE VRIJ (2) te Bandong, aan het scheikundig laboratorium van het mijnwezen te Buitenzorg en door den scheikundige voor de mineralogie dr. C. L. VLAANDEREN op Banka (3).

Meteorologie. Op een aantal plaatsen, zoo op als buiten Java, werden door de officieren van gezondheid weder geregeld weêrkundige waarnemingen bewerkstelligd, waarvan de verslagen, in navolging van vroeger, werden bestemd voor het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut te Utrecht.

Ook werden nog gedurende de eerste helft van het jaar door den waarnemenden gouvernements-geneesheer en ambtenaar voor natuurkundige onderzoekingen in Japan meteorologische waarnemingen gedaan op het eiland Desima, waarvan de uitkomsten zoowel aan gemeld Instituut als aan de te Amsterdam gevestigde Koninklijke Akademie van Wetenschappen werden medegedeeld (4).

§ 4. Wetenschappelijke genootschappen, tijdschriften en nieuwsbladen.

Het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen stelde zich, even als in de laatst voorgaande jaren, hoofdzakelijk ten doel de beoefening der Indische taalkunde, oudheidkunde, land- en volkenkunde en numismatiek. Het gaf het 29ste deel zijner Verhandelingen en het 12de deel van zijn Tijdschrift uit. Zijn leden-aantal bedroeg p.m. 260 (5). Met 95 buitenlandsche geleerde inrigtingen stond het in correspondentie en zoowel van die zijde als van de zijde van de Indische Regering en het Indisch publiek mogt het weder vele en daaronder zeer belangrijke bijdragen ontvangen voor zijne verzamelingen en werken.

(1) Voor eenigen tijd zijn nopens het aanwezen dezer vindplaatsen enz. van verschillende hoofden van gewestelijk bestuur in Nederlandsch Indie berigten gevraagd. Het resultaat is hier te lande nog niet gebleken.

(2) Zie ook hoofdstuk N, afd. I, § 1 onder "Kina-cultuur."

(3) Zie hoofdstuk N, afd. II, § 2.

(4) Zie overigens in § 1 hiervóór, het slot der rubriek "Geographische dienst."

(5) Zie over het gouvernements-subsidie het aangeteekende op bladz. 97 van het vorig verslag.

Eene zijner merkwaardigste uitgaven was die van een Soendaasch woordenboek door J. RIGG (Verhandelingen deel XXIX).

Even als vroeger ging het Genootschap voort met de Regering te dienen van consideratien en advies nopens de uitgave van daartoe aangeboden schoolboeken in inlandsche talen.

Wijders leende het Genootschap de behulpzame hand tot het doen slagen van de hiervóór in § 2 bedoelde opdracht aan den heer BRUMUND en tot het aankopen van anti-quarische voorwerpen ten behoeve van 's Rijks Museum van Oudheden te Leiden.

In eene sedert jaren gevoelde behoefte werd voorzien door het, op magtiging des Konings, door de Regering genomen besluit, om, uiterlijk voor eene som van f 175 000, een nieuw doelmatig ingerigt gebouw te doen daarstellen, bestemd om in onbezwaard vruchtgebruik aan het Genootschap te worden afgestaan, ten einde te strekken tot museum en bewaarplaats van gouvernements-geschenken en voor de boekerij behoorende aan en staande onder toezigt van het Genootschap, zoomede voor zijne openbare en bijzondere bijeenkomsten en vergaderingen.

De Koninklijke Natuurkundige Vereeniging in Nederlandsch Indie ging, zooveel hare geldmiddelen zulks toelieten (1), ook in 1862 (het twaalfde jaar van haar bestaan) op het eenmaal ingeslagen pad waardig voort. De uitgave harer acta moest zij wegens kostbaarheid staken, maar daarentegen gaf zij het 24ste en de eerste aflevering van het 25ste deel van haar Tijdschrift uit, welke werken wederom vele en belangrijke stukken bevatten. Museum en bibliotheek werden door aankoop en geschenken vermeerderd. Het aantal leden bedroeg 405.

De Nederlandsch-Indische Maatschappij van Nijverheid en Landbouw mogt het negepde jaar van haar bestaan onder nagenoeg dezelfde omstandigheden als het daaraan voorafgegane doorbrengen; hare werkzaamheden waren even als vroeger talrijk en veelsoortig; onder andere was zij der Regering dit jaar behulpzaam in het tot stand brengen eener veemarkt te Batavia. Haar ledental bedroeg 237. Vaar haar Tijdschrift verschenen dit jaar slechts 3 afleveringen.

De Vereeniging tot Bevordering der Geneeskundige Wetenschappen in Nederlandsch Indie, opgericht in 1851, organiseerde zich op nieuw door de aanneming van nieuwe wetten en voltooide het 9de deel van haar Tijdschrift.

Van de in datzelfde jaar te Soerabaija opgerigte afdeling van het Koninklijk Instituut voor Ingenieurs te Delft werd dit jaar niets bijzonders vernomen.

De Maatschappijen tot Nut van 't Algemeen in Nederlandsch Indie (te Batavia, Samarang, Soerabaija en Padang) bewegen zich meer op het terrein der weldadigheid dan op dat der wetenschap. Ten aanzien dezer instellingen zijn, behoudens de opgaven aan het slot van hoofdstuk G hiervóór, geene andere bijzonderheden bekend geworden, dan dat van de volksleesbibliotheek der Maatschappij te Batavia, wier geldmiddelen overigens werden gezegd niet in bloeienden staat te verkeerren, een toenemend gebruik werd gemaakt. Hare avondschool (waarover in hoofdstuk I hiervóór) werd daarentegen weinig bezocht. Opzigtens de Maatschappij te Soerabaija wordt getuigd dat deze bij voortdoring aan haar doel beantwoordde en hare vergaderingen steeds door een vrij talrijk publiek zag bijgewoond.

De Maatschappij van Toonkunst, die haar vijftiende jaar bereikte, verkeerde in tamelijk goede omstandigheden. Haar materieel onderging belangrijke verbeteringen.

Met betrekking tot de in Nederlandsch Indie verschijnende tijdschriften en nieuwsbladen valt ook ditmaal niets bijzonders aan te teekenen.

L. Algemeen burgerlijk bestuur.

I. ALGEMEEN BEHEER.

Ook in dit jaar werden in de bepalingen omtrent de verschillende takken van het algemeen burgerlijk beheer geene veranderingen gebragt.

Het beheer van den directeur der middelen en domeinen onderging in den loop van het jaar eene uitbreiding door de toevoeging aan zijne directie van de dienst der inspectie over de bebakening, de kustverlichting en het loodswezen (*Indisch Staatsblad* n°. 65).

Tot dusver berustte bij genoemde directie alleen het administratief en geldelijk beheer over

(1) Zie over het gouvernements-subsidie het aangeteekende op bladz. 98 van het vorig verslag.

het personeel en materieel tot dezen tak van dienst betrekkelijk, doch was het algemeen toezigt opgedragen aan een speciaal daartoe aangewezen hoofdofficier der marine.

De voortdurende opdracht van dit toezigt aan een tot het marine-departement behoorenden inspecteur, die alle elementen voor de rigtige vervulling zijner taak benoodigd moest vinden bij het burgerlijk beheer, bleek echter al meer en meer, tot nadeel voor de belangen der dienst, eigenaardige moeilijkheden op te leveren. Ten einde hieraan op afdoende wijze te gemoet te komen, werd bij het aangehaalde *Staatsblad*, na verkregen magtiging des Konings, de dienst van de inspectie over de bebakening, de kustverlichting en het loodswezen in Nederlandsch Indie tot eene burgerlijke instelling verklaard, als zoodanig uitmakende een onderdeel van de directie der middelen en domeinen. Het personeel werd vastgesteld als te bestaan uit een inspecteur, een onder-inspecteur, een commissie en een teekenaar (1).

Ten aanzien van de directie der burgerlijke openbare werken valt te vermelden eene nadere regeling der samenstelling van het daartoe behoorende technisch personeel (ingenieurs en opzigtters), waarover nader in afdeeling III van dit hoofdstuk; zoomede de aanstelling van een administratief ambtenaar als chef van het tweede (administratief) bureau bij gemelde directie.

De aanhangige overwegingen tot uitvoering der reeds vroeger geautoriseerde toevoeging aan deze directie van het algemeen beheer over het mijn- en stoomwezen erlangden eerst in 1863 haar beslag (2).

Ter uitvoering van de meerdere werkzaamheden, welke het gevolg waren van eene veranderde inrigting der begrooting van Nederlandsch Indie, onderging zoowel het personeel bij de directie van finantien als dat bij de Algemeene Rekenkamer dit jaar de noodige uitbreiding (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 123, en 1862, n°. 70).

II. FINANTIEN.

§ 1. Muntwezen.

Nieuwe muntregeling (3). Over het algemeen bestond er reden om zich over de goede werking der muntwet en den toestand van het muntwezen te verheugen. Het nieuwe muntstelsel vond al meer en meer ingang bij de bevolking, en waar nog oude koperen munt gevonden werd, begon deze van lieverlede uit den omloop te verdwijnen. Alleen in een paar plaatsen op Celebes en in het vervallen verklaarde Bandjermasinsche Rijk werden nog eenige hoeveelheden oud kopergeld bij 's lands kassen in ontvang genomen, hetzij als achterstallige belasting, die anders afgeschreven had moeten worden, hetzij als toevallige baten uit het thans onder regtstreeksch beheer staande, doch vroeger onafhankelijk gebied. Overigens werd deze munt gestreng uit 's lands kassen geweerd.

Daarentegen werd gedurende 1862 voortgegaan met de verwisseling bij 's lands kas te Batavia van receptissen der verschillende serien, en wel tot een bedrag van f 21 481, zoodat van de f 26 600 000 aan receptissen, welke in omloop waren gebracht, onder ultimo December 1862 nog oningewisseld bleef een bedrag van f 266 408, waarvan een goed deel kon gerekend worden nimmer ter verwisseling te zullen worden aangeboden (4).

Uitzending van zilveren specie of koperen pasmunt, speciaal ten dienste van het muntwezen, werd ook in 1862 niet verder vereischt. De hoeveelheid koperen pasmunt, ten vorigen jare in Indie ontvangen, behoorde tot de uitzendingen van het jaar 1860.

(1) De behandeling der zaken betreffende het zoutmonopolie, welke tak van dienst tot dusver deels tot de attributen van den directeur der middelen en domeinen, deels tot die van den directeur der producten en civile magazijnen behoorde, is in 1864 (*Indisch Staatsblad* n°. 44 en 99) geheel bij deze laatste directie overgebracht. Daarentegen is deze directie achtereenvolgens ontheven geworden van het beheer der steenkolen-depôts (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 30 en 134), en van dat der houtstapelplaatsen (*Indisch Staatsblad* 1864, n°. 88), zijnde deze administratien respectievelijk overgegaan bij het marine-departement en de directie der cultures.

(2) Voor het mijnwezen is de nieuwe regeling ingegaan met 1 Julij 1863, voor het stoomwezen met 1 Januarij 1864. Vergel. *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 56 en 183.

(3) Het afzonderlijk verslag omtrent de uitvoering der muntwet over 1862 is gedrukt onder n°. LXI van de stukken der zitting 1863/64.

(4) Volgens de jongste berigten, loopende tot ultimo November 1864, bleef destijds nog een bedrag van f 254,205 ter inwisseling over.

De wissels door den Gouverneur-Generaal in 1862 op het Departement van Kolonien afgegeven, om te worden gekweten uit de opbrengst van het hier te lande verkochte oude kopergeld, bedroegen f 635 207,59, en wijzen dus, met het cijfer in het vorige verslag vermeld, ad f 3 409 576,39, eene totale som aan van f 4 044 783,98, waarvan f 1 676 557,42 tegen 99 pct., f 723 374,18 tegen 100 pct. en f 1 644 852,38 tegen 102 pct.

In Indie hadden dit jaar zes veilingen van oud kopergeld plaats, en wel tot eene gezamenlijke hoeveelheid van 2 371 250 Amsterdamsche ponden doorgekapte duiten, welke zuiver opbragten eene som van f 1 199 781,24, zijnde ruim f 0,50⁵ per pond of f 63,24 per pikol.

In 1861, toen eene hoeveelheid van 2 000 000 Amsterdamsche ponden in veiling werd gebragt, bedroegen de netto prijzen per pond circa f 0,47⁵ of per pikol ruim f 59,22.

Eene volledige opruiming van het aanwezige oude kopergeld had op het eind van 1862 nog niet plaats gevonden. In verband hiermede was dan ook bij de wet van 22 Junij 1862 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 126, *Indisch Staatsblad* n°. 106) voor den tijd van een jaar (en alzoo tot 1°. September 1863) verlengd geworden de wettelijk vastgestelde termijn tot het doen van verantwoording aan de wetgevende magt van alle ontvangsten en uitgaven ter zake van het muntwezen (*Nederlandsch Staatsblad*, 1854, n°. 75 en 1857, n°. 173; *Indisch Staatsblad* 1854, n°. 62 en 1858, n°. 47) (1).

Agio. Voor de Nederlandsche (gouden) negotiepenningen en voor enkele vreemde muntspécien werden gedurende 1862 te Batavia betaald de navolgende prijzen:

	Januarij—Maart.	April—Junij.	Julij—Septemb.	Octob.—Decemb.
Mexicaansche dollar.	f 2,65 à f 2,72	f 2,75	f 2,74	f 2,65 à f 2,74
Tien-gulden-stukken.	f 10,25	10,25	10,25	f 10,25
Gouden ducaten, oude	f 6,75 à f 7,00	f 6,85 à f 6,90	6,90	f 6,90 à f 7,00
„ „ nieuwe	5,75 à 6,00	5,75 à 6,00	5,75	f 5,75
Engelsche souvereins	12,70 à 12,85	12,85 à 13,12 ⁵	f 12,60 à f 12,80	f 12,25 à f 12,50
Australische „	f 12,40	12,25 à 12,50	f 12,40	f 12,40

(1) Bij de wet van 26 December 1863 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 194, *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 57) is die termijn nader met één jaar verlengd geworden. Zie overigens voor de hier bedoelde verantwoording zelve n°. LXXXII van de gedrukte stukken der zitting 1864/65.

Wisselboers, enz. Deze was gedurende 1862 als volgt:

Maanden.	Te Batavia op Amsterdam.		Te Batavia op Londen.	Te Batavia op Calcutta.	Te Batavia op China.	Te Batavia op Singapoer.
	Guldens Ned. courant voor f 100 Ind. courant.		Een pond sterling voor guldens en centen.	100 Compagnie's ropijen voor guldens.	Een dollar voor guldens en centen.	Een dollar voor guldens en centen.
	Gouvernem.	Particulier.				
Januarij . .	99	100 $\frac{1}{2}$ à 101	11,60 à 11,80	123 à 124	2,75 à 2,78	2,70 à 2,77
Februarij . .	99	99 $\frac{1}{2}$ à 100	11,80 à 11,90	123 à 123,50	2,75 à 2,77	2,74
Maart . . .	99	99 $\frac{1}{2}$ à 100	11,85 à 11,90	122 à 123,50	2,75	2,74 à 2,80
April	99	99 $\frac{1}{4}$ à 99 $\frac{3}{4}$	11,80 à 11,90	122 à 124	2,72 à 2,75	2,73 à 2,80
Mei	99	99 $\frac{1}{4}$ à 99 $\frac{1}{2}$	11,75 à 11,90	122	2,72 à 2,77	2,75 à 2,80
Junij	99	99 $\frac{1}{4}$ à 99 $\frac{1}{2}$	11,75 à 11,80	120 à 122	2,71 à 2,73	2,76 à 2,78
Julij	99	99 $\frac{1}{4}$ à 99 $\frac{1}{2}$	11,65 à 11,80	117 à 120	2,70 à 2,71	2,68 à 2,77 ⁵
Augustus . .	99	99 à 100	11,70 à 11,80	117	2,70	2,68 à 2,74
September .	99	99 $\frac{1}{2}$ à 100 $\frac{1}{2}$	11,55 à 11,80	117 à 118	2,72 à 2,75	2,69 à 2,75 ⁵
October . . .	99	100 à 105	11,25 à 11,55	116 à 117	2,64 à 2,69	2,65 à 2,71
November . .	99	103 $\frac{1}{2}$ à 107	10,50 à 11,25	116 à 118	2,70 à 2,71	2,64 à 2,70
December . .	99	108	10,25 à 10,80	117 à 118	2,70	2,70 à 2,73

Het bedrag der wissels, door het Gouvernement in 1862 afgegeven ter voorziening in de geldelijke behoefte der Indische administratie, wordt hieronder in § 3 vermeld. De regeling der afgifte alsmede de vervaltijd bleven onveranderd.

Van de gelegenheid tot overmaking van gelden in Nederlandsch Indie, door middel van wissels en bewijzen van storting (zie het vorig verslag, bladz. 101), werd in 1862 weder een ruim gebruik gemaakt.

§ 2. Javasche Bank.

Gedurende het 35ste boekjaar, loopende van 1 April 1862 tot 31 Maart 1863, waren de baten en lasten der Bank als volgt:

Baten.

Renten op esconto's	f 694 366,56
” ” beleeningen	120 202,41
” ” buitengewone beleeningen	2 040,00
” ” voorschot op specie	5 534,14
” ” hypotheken en gouvernements-obligaties	55 160,83

Transporteren f 877 303,94

	Per transport f 877 303,94
Provisien op deposito's, inkasseringen, enz.	25 314,70
Pakhuishuur.	5 760,00
Onverdeelde winst van het vorige jaar	1 881,54
	f 910 260,18

Lasten.

Uitgaven en afschrijvingen.	331 693,84
	f 578 566,34 (1)

Hiervan gereserveerd tot gedeeltelijke dekking van het te vervaardigen nieuw bankpapier.	78 566,34
---	-----------

Zoo bleef ter verdeling over . . . . f 500 000,00

uitmakende voor elk der 8000 aandelen f 62,50; of een dividend van 12 $\frac{1}{2}$ ten honderd.

In de vier voorafgegane boekjaren was de zuivere winst achtereenvolgens geweest f 407 468,69, f 557 038,92, f 541 692,64 en f 754 254,23, waarvan ter nitdeeling werd bestemd: in 1858/59 f 271 600, in 1859/60 f 472 200, in 1860/61 f 520 000 en in 1861/62 f 760 000 (2), gevende een dividend van respectivelijk 13 $\frac{88}{100}$, 23 $\frac{61}{100}$, 13 en 19 pct.

Bij het einde van het boekjaar 1862/63 was de staat der Bank als volgt:

Debet.		Credit.	
Gebouwen en mobilair. f	196 000,00	Kapitaal . . . . . f	4 063 500,00
Specie in de kassen .	11 959 462,66	Winst en verlies . .	578 566,34
Vreemde muntspecien .	87 680,00	Bankbiljetten in omloop	17 225 795,00
Beleeningen en voor- schotten op specie . . .	2 912 920,75	Onafgehaalde dividen- den	11 796,55
Acceptatien in porte- feuille	7 123 132,41	Diverse debiteuren . .	994 089,27
Diverse debiteuren . .	594 551,34		
	f 22 873 747,16		f 22 873 747,16

Nadat in den aanvang van het boekjaar 1860/61 (zie het verslag van 1860, bladz. 87) ingevolge het toen in werking gekomen nieuwe octrooi (*Indisch Staatsblad* 1859 n°. 98) het kapitaal der Bank was verdubbeld en alzoo op f 4 000 000 gebragt, werd in het tegenwoordige boekjaar, bij gouvernementsbesluit van 24 October 1862, n°. 1, na vregen magtiging des Konings, goedgekeurd het door de aandeelhouders genomen besluit om het kapitaal andermaal met twee millioen te verhoogen en alzoo te brengen op f 6 000 000. In verband hiermede werd tevens aan de Bank vergund om hare gewone uitgifte van biljetten (de rekening-courant-saldo's daaronder begrepen), in 1860 bepaald op een maximum van f 10 000 000, voor den tijd van één jaar te verhoogen tot f 12 000 000 (3).

In navolging van hetgeen sedert eenige jaren bij de Nederlandsche en andere Europeesche banken gebruikelijk was, werd door de aandeelhouders besloten om de biljetten der Bank voortaan geheel machinaal te doen aanmaken, waardoor voor president en directeuren de verplichting om zelve de biljetten te onderteekenen zou vervallen.

(1) Over het jaar 1863/64 is de zuivere winst geweest f 621 498,25, waarvan ter nitdeeling werd bestemd f 600 000, gevende over 12 000 aandelen van f 500, een dividend van 10 pct. of f 50 per aandeel.

(2) Tot dit bedrag aangevuld uit het onverdeeld geblevene van het voorgaande boekjaar.

(3) Nadat in het laatst van 1863 vergunning was verleend om deze verhoogde emissie te bestendigen, is in December 1864 de hoogste som der uitgifte nader bepaald op f 15 000 000.

Tot de oprigting van agentschappen der Bank te Padang en te Macassar werd vergunning verleend bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 11 Augustus 1864, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 115). Tot dusver waren alleen agentschappen gevestigd te Samarang en te Soerabaija.

De wijzigingen welke dit besluit in het octrooi noodzakelijk maakten, werden op 's Konings magtiging vastgesteld bij ordonnantie van 8 December 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 147). Door dezen maatregel werd het voorname bezwaar der directie tegen de emissie van klein papier opgeheven (1).

§ 3. Staat der kassen in Indie.

Buiten de depôts voor de recepissen en de fondsen tot herstel van het muntwezen, was op het eind van elk kwartaal van het jaar 1862 in 's lands kassen of onder weg tusschen de verschillende kassen de volgende geldswaarde:

Tijdstip.	Kassen.	Zilveren munt.	Bank-papier.	Recepissen.	Koperen munt.	Totaal.
31 Maart.	Op Java en Madura .	f 8 798 907	f 1 825 680	f 320	f 2 993 054	f13 617 961
	» de buitenbezittingen	3 552 906	»	»	412 784	3 965 690
		f12 351 813	f 1 825 680	f 320	f 3 405 838	f17 583 651
30 Junij.	Op Java en Madura .	f10 057 905	f 1 928 250	»	f 2 869 310	f14 855 465
	» de buitenbezittingen	3 808 579	»	»	410 316	4 218 895
		f13 866 484	f 1 928 250	»	f 3 279 626	f19 074 360
30 September.	Op Java en Madura .	f 9 567 848	f 2 206 660	»	f 2 964 443	f14 738 951
	» de buitenbezittingen	3 435 537	»	»	404 648	3 840 185
		f13 003 385	f 2 206 660	»	f 3 369 091	f18 579 136
31 December.	Op Java en Madura .	f10 626 257	f 2 985 165	»	f 2 831 544	f16 442 966
	» de buitenbezittingen	3 621 935	»	»	395 916	4 017 851
		f14 248 192	f 2 985 165	»	f 3 227 460	f20 460 817

(1) Volgens eene opgaaft van 14 December 1864 was destijds aan nieuwe biljetten in omloop gebragt voor een bedrag van f 2 980 000, namelijk 150 000 stuks van f 10 en 7400 van f 200.

Blijkens het vorig verslag was op 31 December 1861 aanwezig:

	Zilveren munt.	Bank- papier.	Recepissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura	f 12 769 930	f 2 474 285	f 340	f 3 032 204	f 18 276 759
„ de buitenbezittingen . . .	5 029 595	„	„	419 892	5 449 487
Totaal	f 17 799 525	f 2 474 285	f 340	f 3 452 096	f 23 726 246
Op 31 December 1862 was aan- wezig	14 248 192	2 985 165	„	3 227 460	20 460 817
Alzoo op { meer	„	f 510 880	„	„	„
31 Dec. 1862 { minder	f 3 551 333	„	f 340	f 224 636	f 3 265 429

De Indische kas werd gedurende het jaar 1862 aangevuld als volgt:

1°. door wissels van den Gouverneur-Generaal op het Ministerie van Kolonien tot een bedrag van f 2 300 069,605 tegen den koers van 99 pct., waarvoor verkregen werd	f 2 323 302,63
2°. door uit Nederland gezonden zilveren specie	12 588 674,65
Te zamen	f 14 911 977,28

In 't vorig jaar werd aan wissels getrokken, tegen koersen van 99, 100, 100 $\frac{1}{2}$, 101, 101 $\frac{1}{2}$ en 102 per cent, voor een bedrag van f 4 765 065,87, waarvoor verkregen werd f 4 728 498,645, terwijl uit Nederland (aan zilveren munt) ontvangen werd f 22 692 000. (1).

§ 4. Begrooting.

In opvolging van den deswege aangenomen regel (zie het vorig verslag, bladz. 103 en 104), en ter aansluiting aan de vroeger overgelegde aantooningen, worden als bijlagen litt. K-M hierachter aangetroffen drie staten, de beide eerste aantoonende de werkelijke ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie en in Nederland over 1861, en de derde de ramingen voor 1862 (2).

Bij de opmaking der laatstbedoelde begrooting werd, ingevolge eene in Maart 1861 aan het Indisch Bestuur gerigte aanschrijving, zoowel wat den vorm als de wijze van toelichting der posten betreft, de Nederlandsche Staatsbegrooting zooveel doenlijk tot voorbeeld genomen (3).

(1) Zie nader over het onderwerp der specie-uitzendingen § 41 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp op het koloniaal batig slot van 1861 (n°. XLVI van de gedrukte stukken der zitting 1863/64).

(2) Zie nader omtrent deze ramingen de stukken gedrukt onder n°. CVII van de zitting 1862/63 en n°. XXVIII van de zitting 1863/64. Voor de ramingen over 1863 zij verwezen naar n°. CXVIII van de stukken der laatstbedoelde zitting en naar n°. XXVIII en XXXV van de zitting 1864/65.

(3) Zie voor de regeling van de wijze van beheer en verantwoording der geldmiddelen van Nederlandsch Indie de wet van 23 April 1664 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 35, *Indisch Staatsblad* n°. 106). Tot voorbereiding van de uitvoering dier wet is bij Indisch besluit van 9 November 1864, n°. 45, eene commissie benoemd tot het ontwerpen der verschillende verordeningen, voorschriften en modellen bij die wet voorgeschreven of die daarvan het uitvloeisel moeten zijn.

Overzichten van de geldelijke uitkomsten van elke der buitenbezittingen, ten vervoelge op die, laatstelijk medegedeeld in het verslag over 1860, zijn tot dusver niet ontvangen (1).

§ 5. *Bronnen van inkomsten.*

a. *Verpachte belastingen en monopolien.*

De pachtvoorwaarden voor Java en Madura zijn voor het jaar 1862 vastgesteld bij de ordonnantien van 12 en 15 October 1861 (*Indisch Staatsblad* n°. 98 en 102). Eerstgemelde ordonnantie had betrekking tot de opiumpacht. Van de wijzigingen, daarbij aangenomen, is reeds uitvoerig melding gemaakt in het vorig verslag, terwijl zij tevens, ook wat hare werking aangaat, het onderwerp eener afzonderlijke mededeeling hebben uitgemaakt (2). De in de tweede plaats genoemde ordonnantie betrof de zoogenaamde kleine of gewone middelen, welker voorwaarden, behoudens ééne weinig beduidende uitzondering, dezelfde waren als die van het vorig jaar (3).

Tevens bevat die ordonnantie eene aanvulling van het reglement voor de verpachting van 'slands middelen op Java en Madura (*Indisch Staatsblad* 1853, n°. 86, en 1857, n°. 77), strekkende om door kosteloze en tijdelijke in-gebruik-geving van den tot bewoning strikt benoodigden grond, de pachters in de gelegenheid te stellen om zich te kunnen ophouden, waar het door hen gepachte middel moet worden geëxploiteerd of wel om hunne regtverkrijgenden, zaakwaarnemers, ondergeschikten of bedienden zich daar tot dat einde te doen ophouden.

De voorwaarden en bepalingen nopens de verpachting van 'slands kleine of gewone middelen voor 1863 werden vastgesteld bij de ordonnantie van 23 October 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 126).

De regeling der opium-pachtvoorwaarden voor 1863 vindt nader hare vermelding hieronder.

Tot de verpachtingen van laatstgenoemd jaar had ook betrekking de ordonnantie van 22 October 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 123), waarbij, met aanvulling van het hooger vermelde reglement voor de verpachting van 'slands middelen op Java en Madura, de noodige voorziening werd getroffen tot opheffing van de onzekerheid, die in de regtspraak in Nederlandsch Indie bestond ten aanzien van de strafbaarheid wegens knevelarij der pachters, onder-pachters enz., die zich opzettelijk schuldig maken aan het heffen van meer, dan waartoe zij uit de pachtvoorwaarden bevoegdheid ontleenen. Dit misdrijf werd thans uitdrukkelijk als knevelarij strafbaar gesteld.

Veel 'slands pachten op de buitenbezittingen bleven de voorwaarden voor het jaar 1862 in hoofdzaak onveranderd. Slechts in een paar bijzonderheden betreffende pachten in de residentien Riouw, Wester-afdeeling van Berneo en Ternate was eenige wijziging gekomen (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 22); terwijl in de afdeeling Tebing Tingie (Palembang) werden ingevoerd enkele van de ter hoofdplaats Palembang werkende pachten (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 6). Eene verzameling der voor de verschillende gewesten buiten Java en Madura geldende voorwaarden is opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van 1857, n°. 103, sedert aangevuld voor Billiton bij *Indisch Staatsblad* 1857, n°. 127, en voor de Batoe-eilanden (Sumatra's Westkust) bij *Indisch Staatsblad* 1860, n°. 122. Aan die verzameling ontbreken echter, als reeds vroeger in verbindenden vorm afgekondigd, de voorwaarden betreffende sommige pachten ter Sumatra's Westkust (*Indisch Staatsblad* 1854, n°. 70) (4), Benkoelen (*Indisch Staatsblad* 1857, n°. 4) (5), Palembang (6)

(1) Op aanvulling dezer leemte is bij het Indisch Bestuur aangedrongen.

(2) Zie n°. XIV van de gedrukte stukken der zitting 1862/63, en n°. LIX van die der zitting 1863/64.

(3) De voorwaarden zelve kunnen blijken uit *Indisch Staatsblad* 1849, n°. 52, waarbij ook gelet dient te worden op de wijzigingen vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* 1850, n°. 34 en 35, 1851, n°. 62, 1853, n°. 88, 1854, n°. 73, 1855, n°. 67, 1856, n°. 68, 1857, n°. 78 en 1858 n°. 103.

Zie met betrekking tot de vischpacht het aangeteekende in hoofdstuk N, afdeeling III van dit verslag.

(4) Zie ook *Indisch Staatsblad* 1858, n°. 84.

(5) Zie ook het lager te vermelden *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 110.

(6) Zie ook *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 94 en 94 en 1862, n°. 114, 137 en 156. Over deze drie laatste beschikkingen wordt nader gehandeld in het vervolg dezer paragraaf.

en Banda (*Indisch Staatsblad* 1855, n°. 71), Billiton (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 59) en Riouw (*Indisch Staatsblad* 1855, n°. 76).

De ordonnantien van 27 October en 6 November 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 128 en 134), respectievelijk betreffende de pacht van het slagten van rundvee enz. te Koepang (Timor), en die van de belasting op het graven naar goud en diamanten en het wasschen van goud- en diamanthoudende gronden in de Wester-afdeeling van Borneo, waren eerst van toepassing voor de verpachting van het jaar 1863 (1).

In navolging van vroeger volgen hier in de eerste plaats eenige opgaven nopens de opiumpacht.

Deze pacht heeft in 1862 opgebracht (2):

op Java en Madura:

aan pachtschat	f 9 029 772,00
aan opium, 77 110 katties, à f 20 de kattie	1 542 200,00
	<hr/>
	f 10 571 972,00

op de buitenbezittingen	920 854,00
-----------------------------------	------------

In 1861 was de opbrengst op Java en Madura:

aan pachtschat	f 6 975 780,00
» opium, tiban 41 598 (3) katties, à f 100 de kattie.	4 159 800,00
» opium, siram 60 587½ katties, waarvan 50 840½ katties tegen f 20 en 9747 katties tegen f 28,50 de kattie.	1 294 599,50

f 12 430 179,50

op de buitenbezittingen	935 256,00
	<hr/>
	13 365 435,50

Alzoo minder in 1862 . . . . . f 1 872 609,50

Trekt men van de opbrengst van beide jaren af het *geraamd* kostende van den opium aan het Gouvernement, respectievelijk te stellen voor 1862 op f 1 542 200 en voor het vorige jaar op f 2 185 490, dan worden de inkomsten der pacht voor 1862 f 9 950 626,00

voor 1861 11 179 945,50

Nadeelig verschil voor 1862 . . . . . f 1 229 319,50

waarvan voor Java en Madura f 1 214 917,50 (4) en voor de buitenbezittingen f 14 402.

Was het totaal van den aan de pachters op Java en Madura verstreken opium, onder de werking van het stelsel der onbepaalde siramverstrekking, en alzoo gedurende de jaren 1855 tot en met 1861, achtereenvolgens gestegen van 62 202⁹⁹/₁₆₀ tot 102 185¹/₂ katties,

(1) Evenzoo de wijziging bij ordonnantie van 12 November 1861, (*Indisch Staatsblad* n°. 112) gebragt in de pachtvoorwaarden voor Amboina.

(2) Voor 1863 beliep de pachtschat op Java en Madura f 10 672 440 en op de buitenbezittingen f 943 354. Voor 1864 waren deze cijfers f 9 265 920 en f 861 132.

(3) Het kostende hiervan aan het Gouvernement werd, blijkens het vorig verslag, bladz. 105, gerekend te hebben bedragen voor 34 665 katties f 20, en voor 6933 katties f 28,50 de katties.

(4) Bij den staat, opgenomen in de *Staats-courant* van 18 Februarij 1862, wordt voor den in 1861 verstreken opium tiban slechts één prijs opgegeven, en wel die van f 20 de kattie. Van daar dat het eindcijfer van dien staat het nadeelig verschil voor 1862, integenstelling met het hier opgegeven cijfer van f 1 214 917,50, aanwijst als te hebben bedragen f 1 273 848.

de hoeveelheid in 1862 verstrekt beliep niet meer dan 77 110 katties, zijnde 10 418 katties minder dan de bij de pachtvoorwaarden bepaalde maxima (1).

Het aantal verkoopplaatsen van amfoen op Java en Madura beliep weder aanvankelijk minder dan in 't vorig jaar. Tegen 1812 in 1861, beliep het thans slechts 1457, terwijl tevens het noodige werd voorbereid tot verdere inkrimping voor het volgende jaar (vergelijk n°. 1298 van het *Bijblad op het Indisch Staatsblad*).

In verband met het voornemen, om eerst na zekeren proeftijd in de onderwerpelijke aangelegenheid eene bepaalde beslissing te nemen, werd dan ook bij de verpachting van het opiummiddel op Java en Madura voor het jaar 1863 hetzelfde stelsel gevolgd als voor 1862, behoudens de aanwijzing van nieuwe verbodskringen voor den invoer en den verkoop van opium, en de vermindering van het totaal der te verstrekken maxima tot op 76 560 katties (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 122 en 125) (2). Voorts werd bij eene ordonnantie, opgenomen onder n°. 124 van datzelfde *Staatsblad*, het voor deze pacht organiek vastgestelde reglement (*Indisch Staatsblad* 1853, n°. 87, en 1854, n°. 76) op een paar punten gewijzigd of aangevuld, ter wegneming van tenige door de ervaring gebleken leemten.

De zucht der Regering om het gebruik van opium zooveel doenlijk tegen te gaan leidde er ook toe, dat de tot dusver gebruikelijke verstrekking van amfoen als belooning van het personeel bij de vogelnestklippen te Karang Bollang (Bagelen) in den aanvang dezes jaars vervangen werd door eene tegemoetkoming in geld, met behoud alleen van de verstrekking van zoogenaamde sadjin- (offer-) opium, jaarlijks in 't geheel slechts de geringe hoeveelheid bedragende van circa $\frac{3}{4}$ kattie bij elk der drie plukken.

Met betrekking tot de buitenbezittingen verdienen vermelding de beschikkingen welke het verbod bevatten op den invoer en het bezit van opium binnen de tot Benkoelen behoorende afdelingen Mokko-Mokko, Lais, Seloema, Manna, Kauer en Kroë (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 110), mitgaders binnen de tot Palembang behoorende afdelingen Ampat Lawang, Moesie-oeloe, Rawas en Kikim (*Indisch Staatsblad*, n°. 114, 137 en 156), een en ander met ingang van 1° Januarij 1863. (3).

De zoogenaamde kleine of gewone middelen hebben in 1862 opgebracht:

op Java en Madura	f 2 466 360
op de buitenbezittingen	606 734
	<hr/>
Te zamen	f 3 073 094 (4)

In 1861 was de opbrengst:

op Java en Madura	f 2 541 702
» de buitenbezittingen	588 540
	<hr/>
	3 130 242

Dus minder in 1862 . . . . . f 57 148

b. Onverpachte belastingen.

1°. Belastingen in arbeid opgebracht.

Hieromtrent wordt verwezen naar hetgeen onder het hoofd » Persoonlijke diensten » wordt medegedeeld in hoofdstuk C, afdeling IV, hiervóór.

(1) In 1863 beliep de verstrekking 74 174 katties.

(2) Voor de verpachting van 1864 zijn weder nieuwe verbodskringen aangewezen en is de maximum-verstrekking van opium bepaald op 70 548 katties (*Indisch Staatsblad* van 1863, n°. 127, 128 en 129). Voor de verpachting van 1865 is dezelfde hoeveelheid behouden, doch het hier bedoelde verbod nog uitgestrekt tot een tweetal districten (een in Probolingó en een in Buitenzorg). Zie *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 158 en 159.

(3) Zie voor een gelijk verbod voor eenige gedeelten van het gouvernement van Sumatra's Westkust *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 112.

(4) Voor 1863 was de opbrengst op Java en Madura f 2 566 776 en op de buitenbezittingen f 636 317. Voor 1864 waren die cijfers, in verband met de intrekking van de pacht der visscherijen in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 99), f 4 828 680 en f 583 240.

2°. Belastingen in geld opgebracht (1).

Enkele tot dit onderwerp betrekkelijke beschikkingen, als daar zijn de wijziging der ordonnantie op het regt van successie (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 17), en de met de zegelordonnantie in verband staande besluiten, opgenomen onder n°. 7, 15 en 90 van datzelfde *Staatsblad*, vorderen hier geen afzonderlijke vermelding.

Slechts zij gewezen:

1°. op de ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 15 Augustus 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 87), houdende definitive invoering, met ingang van 1 Januarij 1863, in het meerendeel der ten jare 1860 door Boni afgestane en onder regtstreeksch beheer genomen Sandjaische landen (Oosterdistricten van Celebes), van de aldaar reeds dit jaar voorloopig plaats gehad hebbende heffing der tiende van het padiegewas, op gelijken voet als deze belasting werkt in nagenoeg al de overige gouvernementlanden van Celebes (vergelijk het lager aangeteekende):

2°. op de ordonnantie van 20 Augustus 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 91), houdende bepaling, onder nadere bekrachtiging door de wet, dat padie en rijst, onverschillig van welke plaats en onder welke vlag aangevoerd, onbepaald, tot herroeping toe, op Java en Madura vrij van regten worden toegelaten (2). Beduchtheid voor verdere duurte der rijst was van dezen maatregel de oorzaak.

De opbrengst der landelijke inkomsten op Java en Madura in 1862 en het meerder of minder bedrag daarvan dan in het vorig jaar blijkt uit den volgenden staat. In tegenstelling met het vorig verslag zijn onder de cijfers der landrente thans *niet* begrepen de fictive landrente, bedragende in 1862 f 32 843,67 en in 1861 f 32 802,98.

	Bedrag van den aanslag.		Meer.	Minder.
	1862.	1861.	In 1862.	
Ongebouwde eigendommen (landrente)	f 10 106 021,00 ⁽³⁾	f 10 163 462,20 ⁵	"	f 57 441,20 ⁵
Gebouwde idem (belasting op het bedrijf)	569 544,50	562 932,00	f 6 612,50	"
Tuinen en nipa-bosschen .	30 649,65	25 031,55	5 618,10	"
Vischvijvers	213 762,39	212 896,74	865,65	"
Totaal van den aanslag .	f 10 919 977,54	f 10 964 322,49 ⁵	Alzoo <i>minder</i> in 1862 f 44 344,95 ⁵	
Hiervan is ontvangen . .	10 915 774,79	10 958 416,96 ⁵		
Zoodat ongeïnd is gebleven.	f 4 202,75	f 5 905,53		

(1) Bij deze rubriek zij ook de aandacht gevestigd op eenige in hoofdstuk N hierachter voorkomende mededeelingen, en wel die betrekkelijk de verpondingsbelasting op Java en Madura (afdeeling I, § 1, sub. 4°), de invoering eener directe belasting op Amboina, en eener grondbelasting op Banda (afd. I, § 2, sub. 13° en 14°), de toepasselijk-verklaring der bedrijfsbelasting op de visschers van Java en Madura (afdeeling III). Voor den verleenden vrijdom van regten bij invoer in Nederlandsch Indie van grondstoffen voor de nijverheid, zij voorts verwezen naar hoofdstuk C, afdeeling I, § 2.

(2) Bij de wet van 1 Mei 1863 (*Indisch Staatsblad* n°. 89) is de vereischte bekrachtiging verleend, en zijn tevens de invoerregten op dit voedingsmiddel, ook voor de buitenbezittingen, voor goed afgeschaft geworden.

(3) Na bijtelling der fictive landrente bedraagt dit cijfer f 10 138 864,67. Nopens het verschil met bijlage lit. O van dit verslag, welke het totaal van den aanslag aanwijst als te hebben bedragen f 10 145 144,41, is inlichting gevraagd van het Indisch Bestuur.

Belangrijke achterstand bestond derhalve ook in 1862 niet; in Samarang was dezelve dit jaar het hoogst, zijnde aldaar aan landrente ongeïnd gebleven eene som van f 777 en aan belasting op het bedrijf eene som van f 956,75.

Het minder bedrag van den aanslag der landrente, in vergelijking met dien van het vorige jaar, was toe te schrijven aan het minder goed slagen der rijstcultuur in sommige gewesten en aan den ongunstigen tabaksoogst in Kediri. Eene opgaaf van den aanslag in elk gewest afzonderlijk wordt aangetroffen in de aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur. (Bijlage lit. O.)

Op die buitenbezittingen, waar mede landrente of vertiening wordt geheven, was de opbrengst als volgt:

	Bedrag.		Meer.	Minder.	Op 31 Dec. 1862 achterstallig.
	1862.	1861.	In 1862.		
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	(1) f 113 303,38	(1) f 124 865,00	"	f 6 561,62	niet opgegeven
Palembang (behalve ter hoofdplaats)	(2) 289 379,75	(2) 286 010,50	f 3 369,25	"	id.
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	(3) 3 841,00	(3) 2 139,87	1 701,13	"	id.
	f 411 524,13	f 413 015,37	Alzoo minder in 1862 f 1 491,24		

Zoo als voor het meerendeel in vroegere verslagen is aangeteekend, worden in sommige van de genoemde buitenbezittingen en elders buiten Java, in stede van landrente, de volgende belastingen geheven:

in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden, in sommige landen van de Noorderdistricten en in Tello, onder den naam van *tesang*, een derde van het padiegewas in natura, welke heffing in 1861 21 596 en in 1862 18 136 bossen (van 10 katties) beliep, ter waarde van respectivelijk f 3422,32 en f 4177,54. In de Zuiderdistricten wordt, boven en behalve de padie-vertiening, zoodanige belasting ook geheven op het suikerriet en het zout, en in de afdeeling Macassar op het laatste artikel, terwijl het onder Macassar behorende landschap Malolo 'sjaars als belasting opbrengt 1200 bamboezen (in 1862 ter waarde van f 77,12). De aanslag beliep voor het suikerriet f 3005,83 en voor de zoutpannen f 1082,475, welke cijfers in 1861 respectivelijk waren f 3965,04 en f 94,50. Na afloop der expeditie tegen de Sandjaische bergdistricten Manipi en Toeroengan, werd aan die districten als schatting opgelegd eene jaarlijksche opbrengst van 50 pikols schoone koffij, te leveren te Balangnipa, dan wel de betaling van f 25 voor elken niet geleverden pikol.

Aan het bergdistrict Manipawooi werd eene gelijke schatting van 10 pikols opgelegd. Bij het eind van het jaar waren reeds 35 pikols opgebracht.

(1) Bedrag van den aanslag, met inbegrip van het $\frac{1}{10}$ collecteloon voor de hoofden. Deze belasting wordt in het meerendeel der gouvernementlanden geheven. Nadere bepalingen nopens hare inning werden vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 86.

(2) Bedrag van den onzuiveren aanslag.

(3) Opbrengst bij publieken verkoop van de in natura geleverde padie (een tiende van het gewas, bekend onder den naam van dzakat) en rijst (een gantang per huisgezin). De opbrengst dezer laatste belasting, bekend onder den naam van pitrah, is echter niet overal dezelfde, daar sommige landschappen volgens de adat deze belasting aan hunne priesters opbrengen.

In de overige Sandjaische landschappen werd, zoo als hierboven reeds is aangeteekend, als voorloopige maatregel de padie-vertiening ingevoerd (1):

ter hoofdplaats Padang, eene belasting voor het onderhoud van wegen en bruggen tot een vast jaarlijksch bedrag van f 6570 (2);

in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, behalve de dzakat- en pitrah-heffing, hoofdgelden, welke in 1862 opbragten f 10 929,16, tegen f 7722,75 in 1861;

in de Minihassa (Menado) eene hoofdelijke belasting, hassil, ook wel contingent genaamd, waarvan de aanslag beliep f 89 355, tegen f 100 350 in 1861. De opbrengst is echter niet opgegeven; op den aanslag van 1861 werd eene som van f 4172,50 als oninbaar afgeschreven;

in de Gorontaloesche landschappen, eene gelijke heffing, waarvan de aanslag, even als als in 1861, beliep f 55 870.

De opbrengst is alleen voor 1861 opgegeven, bedragende deze f 18 725,22. In deze tekortkomst werd door de Regering berust.

in de aangrenzende en op de noordkust van Celebes gelegen Rijkjes Bolang-Mongondo, Bolang-Oekie, Bintaoena, Bolang-Itang, Kajidipang en Bwool, eene vaste jaarlijksche schatting tot een gezamenlijk bedrag van f 5765, waaronder Bolang-Mongondo alleen voor f 4000. Voor 1862 was hierop nog slechts f 488 afbetaald.

in een drietal Rijkjes op de Sangir-eilanden, eene jaarlijksche schatting van te zamen f 1080, waarop voor 1862 nog slechts f 100 was afbetaald.

c. Onverpachte monopolien.

Zout. De door de Regering genomen maatregelen ter verzekering van een genoegzamen zoutoogst, welke aangelegenheid in de laatste jaren een zoo ongunstig aanzien had verkregen, dat men genoodzaakt was zout uit den vreemde te ontbieden, werden, voor zooveel het jaar 1862 betreft, met een gunstigen uitslag bekroond, hetgeen vooral moest toegeschreven worden aan de voor den zout-aanmaak hoogst gunstige weêrsgesteldheid. In het geheel toch werd bij de verschillende pannen aangemaakt:

bij die in Bantam	8 696	koijans en 12	pikols,
” ” ” Krawang	2 537	” ”	18½ ”
” ” ” Cheribon	1 919	” ”	22 ”
” ” ” Rembang	13 256	” ”	13 ”
” ” ” Soerabaja	18 230	” ”	27 ”
” ” op Madura	39 597	”	”

Te zamen . . . . . 84 238 koijans en 2½ pikols,

terwijl in 1861 slechts werd aangemaakt 6719 koijans, 19 pikols.

Waren de resultaten van 1861 verreweg de ongunstigste der laatste jaren, de aanmaak van 1862 daarentegen kon in de eerste plaats onder de meest gunstige oogsten worden gerangschikt, zijnde in het tijdvak 1852—1860 achtereenvolgens verkregen: 18 716²³/₃₀, 35 769, 33 406²⁰/₃₀, 51 278, 17 268, 29 905, 15 886²⁵/₃₀, 18 297²⁸/₃₀ en 27 651²⁹/₃₀ koijans.

Dien ten gevolge kon men zich, na de in den aanvang des jaars in Siam gedane bestelling van 12 500 koijans, van verdere ontbiedingen onthouden, hetgeen te meer van belang was, naardien het bleek dat het artikel in Siam niet in zoo ruime mate ten uit-

(1) Volledigheidshalve zij nog aangeteekend dat sedert in eenige gedeelten van Celebes eene vaste hoofdelijke belasting is ingevoerd en wel op Saleijer met ingang van 1 Januarij 1863, op de tot die afdeeling behorende eilanden Bonerate en Kaloea met ingang van 1 Januarij 1864, en op de onder Macassar sorterende eilanden met ingang van 1 Julij 1864 (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 48, 166, en n°. 76, en 1864 n°. 70). In de bergregentschappen der Noorderdistricten is met 1 Januarij 1864 eene op den aanplant van koffij ge-gronde belasting in werking gekomen, waarin elk huisgezin naar eene tot zeker maximum opklimmende schaal wordt aangeslagen, onverschillig of hetzelfde koffij plant of niet (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 165).

(2) Zie nopens de in 1863 plaats gehad hebbende herziening dezer belasting de 1ste noot op bladz. 410 van het vorig verslag.

voer beschikbaar was, als men aanvankelijk meende. Het duurde dan ook tot in October 1863 eer de overeengekomen levering van 12 500 kojians geheel was afgelopen (1).

Als middel tot voorziening in de behoefte aan zout, werd mede bij de Regering in overweging genomen het denkbeeld om de op Java aanwezige zoutbronnen productief te maken. Een hoofdbezwaar echter tegen de uitvoering van dit denkbeeld was gelegen in de omstandigheid, dat het witte fijne bronzout bij den inlander niet gewild is, gelijk dit gebleken was met het zout in der tijd aan het Gouvernement geleverd uit de minerale bron te Goenoeng Gending (residentie Soerabaja), dat, ofschoon van zeer goede hoedanigheid, toch niet aan de bevolking verkocht kon worden, dan nadat hetzelfde met het gewone gouvernementszout vermengd was.

Ook het bij wijze van proef van hier uitgezonden geraffineerde Liverpool-zout, dat in de laatste maanden van 1862 in Indie werd aangebragt, vond weinig aftrek (2).

De overwegingen in den loop van 1862, naar aanleiding van een tweetal ingekomen verzoeken (waaronder een van particulieren hier te lande), bij het Indisch Bestuur ahangig gemaakt nopens eene wijziging van het bestaande stelsel van aanmaak van gouvernementswege, leidden nog tot geene beslissing (3).

Ten vervolge op de mededeelingen in vorige verslagen volgt hier weder een vijfjarig overzicht van de hoeveelheid zout op Java en Madura verkocht.

Jaren.	Hoeveelheid.		Opbrengst.
	Kojians.	Pikols.	
1858	22 823	4 ⁵ / ₃₂	f 4 364 444,79
1859	23 540	9 ¹⁰ / ₃₂	4 534 862,72 5
1860	23 945	3 ²¹ / ₃₂	4 630 745,84 5
1861	26 102	3 ¹⁸ / ₃₂	5 056 295,81 5
1862 (4)	26 221	18 ²⁰ / ₃₂	5 057 042,68 5

Naar de buitenbezittingen werden in 1862 uit de hoofddepôts afgescheept 4900 kojians, waarvan 4585 voor gouvernements- en het overige voor particuliere rekening. In 't vorig jaar waren deze cijfers 6217¹¹/₃₀ en 6002²⁶/₃₀.

De voorraad zout op Java en Madura bij het eind van 1862 aanwezig bereikte weder, even als laatstelijk in 1857, het vastgestelde cijfer van 100 000 kojians; de voorraad toch beliep 101 928²⁹/₃₀ kojians, waarvan 88 755¹⁶/₃₀ in de hoofddepôts en het overige in de verkooppakhuisen. Ten vorigen jare waren slechts 44 323²/₃₀ kojians in voorraad geweest.

Omtrent de in 1859 beproefde zoutwinning in het district Likoepong (Menado) kon ook dit jaar nog geen bepaald oordeel worden uitgebragt, vermits de aanmaak door aanhoudend regenachtig weder andermaal was mislukt.

Openbare verkooping. Met betrekking tot dit monopolie zij volledigheidshalve gewezen op de beschikkingen opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van 1862, onder n°. 1, 20

(1) Uit hoofde van den hoogst ongunstigen aanmaak van 1863, die in het geheel slechts 300 kojians opleverde, heeft men in 1864 weder tot buitengewone maatregelen moeten overgaan, bestaande in ontbiedingen uit China, Cochinchina, Siam en de Perzische Golf.

(2) Zie het aanteekende deswege in de 2de noot op bladz. 110 van het vorig verslag.

(3) Beide aanvragen zijn sedert afgewezen. Over het denkbeeld zelf is nog geen beslissing genomen.

(4) In 1863 bedroeg het debiet 26 924 kojians en 26 ⁴¹/₃₂ pikols, waarvoor ontvangen werd f 5 495 231,59.

en 38, respectievelijk betreffende het houden van avond-ventutien te Amboina, mitsgaders de oprigting op den voet der instructie in het *Indisch Staatsblad* 1822, n°. 29, van een afzonderlijk vendukantoor in de afdeeling Siak Srie Indrapoera (Riouw), en van een zoodanig kantoor in de afdeeling Koedoes (Japara).

d. Land- en mijnbouw.

Over deze onderwerpen wordt lager gehandeld in hoofdstuk N van dit verslag (1).

III. LANDSGEBOUWEN EN WATERSTAAT.

Het reglement voor het beheer en toezigt bij den waterstaat en 's lands gebouwen (*Indisch Staatsblad* 1829 n°. 21) onderging geen verandering. Daar waar ambtenaren van den waterstaat bescheiden waren, hadden dezen dus de administratie der werken; en elders, waar noch opzigtters, noch ingenieurs aanwezig waren, berustte dat beheer bij de plaatselijke overheid.

In weerwil van de laatstelijk toegestane vermeerdering (zie het vorig verslag bladz. 112) openbaarde zich bij het departement der burgerlijke openbare werken nog altijd dringende behoefte aan eene uitbreiding van het technisch personeel. Ter aanvankelijke voorziening werd daarom in April dezes jaars, in afwachting eener definitive organisatie, eene nadere vermeerdering toegestaan van 6 ingenieurs, 4 aspirant-ingenieurs en 3 opzigtters (2), terwijl tevens aan de in 1860, in het belang van den lichttoren-bouw, geautoriseerde *tijdelijke* in-dienst-stelling van 3 ingenieurs en 5 opzigtters het karakter eener vaste vermeerdering werd gegeven, met bepaling dat de uitgaven ter zake, welke tot dusver bestreden werden uit de fondsen voor de kustverlichting beschikbaar gesteld, voor den vervolge zouden worden gebragt ten laste der voor het waterstaats-personeel uitgetrokken sommen. De formatie, zoo als zij nu werd vastgesteld, bestond dienvolgens uit 50 ingenieurs (1 inspecteur en chef belast met de directie, 2 hoofd-ingenieurs, 4 ingenieurs 1ste klasse, 10 ingenieurs 2de klasse, 15 ingenieurs 3de klasse en 18 aspirant-ingenieurs), mitsgaders 55 opzigtters (11 der 1ste klasse, 11 der 2de klasse en 18 der 3de klasse, benevens 15 élève-opzigtters) (3).

In het benoedigde meerder personeel werd voorzien door de benoeming hier te lande van elf aspirant-ingenieurs, allen, op één na, opzigtters van den waterstaat hier te lande, die met voldoende uitslag aan het gestelde examen hadden voldaan. Eene oproeping van ingenieurs, die in het bezit waren van een diploma der toenmalige akademie te Delft, was, met eene enkele uitzondering, vruchteloos geweest.

Inmiddels werden de in het corps openvallende plaatsen aangevuld door in-dienst-stelling van de reeds vroeger in Nederland benoemde aspirant-ingenieurs; terwijl in de vacatures van opzigtters en élèves, even als ten vorigen jare, voorzien werd door aanstelling van geschikte in Indie aanwezige personen, door bevordering van élèves, die met goed gevolg het vereischte examen hadden afgelegd en door in-dienst-stelling van jongelieden, die blijken hadden gegeven van goeden aanleg voor het vak van bouwkunde te bezitten.

Wijders kwam weder een drietal van hier uitgezonden ambachtsbazen in Indie aan, ditmaal voor het vak van timmerman, die als naar gewoonte op verschillende plaatsen bij de in uitvoering zijnde werken werden in dienst gesteld.

Ofschoon het inspecteren en het geven zoo noodig van teregtwijzingen, ter plaatse waar belangrijke werken in uitvoering zijn, geacht moest worden een voornaam gedeelte uit te maken van den werkkring des directeurs, was het dien hoofdamtenaar, behoudens een paar commissien hem opgedragen naar Soerabaija en Bâgelen, nogtans tot dusver niet

(1) De vroeger te dezer plaatse voorkomende rubriek e: "Handel op Japan", zal, in verband met het aangeteekende in de 2de noot op bladz. 112 van het vorige verslag, nu en voortaan achterwege kunnen blijven.

(2) Deze opzigtters waren bereids vroeger boven de formatie in dienst gesteld; hunne bezoldiging werd gevonden uit het stilstaande tractement verbonden aan de niet vervulde plaatsen van ingenieur.

(3) De hooger bedoelde definitive organisatie is sedert vastgesteld bij Koninklijk besluit van 26 December 1864, n°. 70 (*Staats-courant* van 30 December daaraanvolgende), zijnde daarbij tevens bepalingen gemaakt op de benoembaarheid tot aspirant-ingenieur, architect of opzigtter, en zulks met het oog op 's Konings besluit van 10 September 1864, n°. 47, waarover gehandeld wordt in de laatste noot van hoofdstuk M. hierachter.

mogelijk geweest zich tot het doen van inspectien voor genoegzamen tijd van de hoofdplaats te verwijderen.

De ten vorigen jare plaats gehad hebbende vermeerdering van het personeel ter directie verschafte thans de gelegenheid tot zoodanig persoonlijk onderzoek. Mitsdien werd bij een besluit van Julij 1862 genoemde directeur gemagtigd tot het doen van eene inspectiereis over geheel Java, ten einde zich bekend te maken met de plaatselijke gesteldheid van de verschillende gewesten en afdelingen. Hem werd tevens opgedragen onderzoek te doen naar de vorderingen enz. van de in uitvoering zijnde werken, naar de mogelijkheid om zoodanige nieuwe tot stand te brengen, als waartoe voorstellen ahangig waren, naar de doelmatige aanwending der beschikbaar gestelde sommen enz., en om voorts met de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur in overleg te treden omtrent de belangen van het burgerlijk bouwdepartement in het algemeen.

Vermits zich intusschen dringende behoefte deed gevoelen, om den directeur, in het belang van diens zoo uitgestrekt technisch beheer, eenen ambtenaar toe te voegen, aan wien hij de leiding der zeer uitgebreide administrative werkzaamheden zou kunnen opdragen, werd in November, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, besloten tot de in-dienst-stelling bij het bureau der directie van een administratief ambtenaar, met den titel van chef van het tweede bureau.

Buiten het vaste personeel van ingenieurs en opzigtters waren, krachtens eene in 1860 verleende magtiging, enkele personen tijdelijk in dienst, tot het doen van opnamen en waterpassingen in verband met aanhangige overwegingen nopens de daarstelling van waterwerken in het belang van den landbouw. Bijzonderheden aangaande hunne verigtingen zijn evenwel niet vermeld gevonden. Slechts zij verwezen naar het aangeeekende onder »Samarang», in den aanhef van hoofdstuk N hierachter.

De plaatsing onder het beheer dezer directie der diensttakken mijn- en stoomwezen, waartoe in 1860 en 1861 in beginsel besloten was, erlangde eerst in 1863 uitvoering (1).

Even als vroeger kon aanbesteding, ofschoon in beginsel steeds regel, bij gemis aan solide bouwaannemers, slechts in enkele gevallen, en weder uitsluitend voor werken te Batavia en te Soerabaja, met goed gevolg worden toegepast. Het gezamenlijk bedrag der aannemingssommen beliep f 308 661 (2), zijnde f 26 676 minder dan het totaal der voor die werken toegestane fondsen. Evenwel waren hieronder slechts twee werken van vrij belangrijken aard: het gedeeltelijk verharden van den grooten Oosterpostweg van Batavia naar Buitenzorg, met het maken van zes steenen wachthuisjes langs denzelve, welk een en ander werd aangenomen voor eene som van f 109 252, mitsgaders het maken van een steenen kaaimuur langs de beide oevers der Pegirian-rivier te Soerabaja, waarvoor de aannemingssom f 107 842 bedroeg.

De werken van algemeen nut, welke daartoe in de termen vielen, werden in heeredienst zooveel doenlijk in goeden staat gehouden, met inachtneming van het beginsel, dat onder den naam van heerediensten geene gedwongen leveringen mogen worden begrepen.

De voornaamste der in dit jaar voltooide, voortgezette of ondernomen (en nog niet voltooide) werken, zijn vermeld in de lijst, die onder lit. N bij dit verslag gevoegd wordt.

Ten laste der fondsen bij de begroting tot een bedrag van f 8 622 497,20 toegestaan voor openbare werken, met uitzondering van die van militairen aard, werden in den loop van het jaar aan gereed geld en als geldwaardig bedrag van materialen achtereenvolgens beschikbaar gesteld de navolgende sommen:

(1) Vergelijk *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 56 en 183.

(2) Hieronder als geldwaardig bedrag van materialen uit 'slands voorraad eene som van f 44 661, zijnde f 6390 minder dan daarvoor onder de toegestane fondsen was uitgetrokken.

	Gereed geld.	Geldwaardig bedrag van materialen uit 'slands voorraad.	Te zamen.
Voor civile gebouwen	f 2 374 387,69	f 316 914,09	f 2 691 301,78
» waterstaatswerken in het algemeen belang .	2 214 404,26 ⁵	391 809,88	2 606 214,14 ⁵
» brandspuiten, houtzaagmolens, enz.	27 542,00	7 968,69	35 510,69
» bakens, verkenningsteekens, enz.	76 992,71	22 524,50	99 517,21
» bouw- en waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande	229 121,85	62 018,00	291 139,85
» gebouwen in het belang van:			
de pepercultuur	4 673,27	10,00	4 683,27
den aankap van hout	5 673,00	237,00	5 910,00
de koffij-cultuur	167 789,11	9 572,17	177 361,28
de specerij-cultuur	6 020,00	79,00	6 099,00
de suikercultuur	100,00	25,00	125,00
de indigo-cultuur.	26 084,00	350,00	26 434,00
de thee-cultuur	3 040,00	100,00	3 140,00
de kaneelcultuur	2 106,00	291,00	2 397,00
Voor gebouwen tot opberging van zout	147 573,12 ⁵	22 141,76 ⁵	169 714,89
» gebouwen en werken in het belang der gou- vernements-steenkolen-ontginning op Borneo.	10 953,69	626,00	11 579,69
» gebouwen en werken behoorende tot:			
het marine-etablisement te Soerabaija . .	285 878,00	21 127,00	307 005,00
» » op Onrust	106 200,00	30 500,00	136 700,00
» de fabriek voor de marine en het stoomwe- zen te Soerabaija	831,35	700,60	1 531,95
» diverse:			
indemniteiten voor huishuur en huur van bureaulocalen . . . . . f 95 547,00			
tractementen, declaraties, op- namen, enz. ten laste van het onderdeel » Bakens, verken- ningsteekens, enz.	23 218,00		
inkoop van materialen	91 366,34		
	210 131,34	»	210 131,34
Totaal	f 5 899 501,40	f 886 994,69 ⁵	f 6 786 496 09 ⁵

Van deze sommen waren bestemd:

	Gereed geld.	Geldwaardig bedrag van materialen uit 'slands voorraad.	Te zamen.
a. voor gewoon onderhoud . . .	f 652 088,65	f 62 330,28 ⁵	f 714 418,93 ⁵
b. voor zware herstellingen en vernieuwingen bij den aanvang van het jaar of in 1861 geautoriseerd, en voortzetting van in vroegere jaren geautoriseerde werken .	2 147 133,20	359 334,95 ⁵	2 506 468,15 ⁵
c. voor in den loop van het jaar toegestane zware herstellingen en vernieuwingen, nieuwe werken en voortzetting van onder handen werken	2 890 148,21	465 329,45 ⁵	3 355 477,66 ⁵
d. voor diverse als boven. . . .	210 131,34	"	210 131,34
Totaal . . .	f 5 899 501,40	f 886 994,69 ⁵	f 6 786 496,09 ⁵

Over de verschillende waterstaats-afdeelingen waren deze sommen verdeeld als volgt:

	Gereed geld.	Geldwaardig bedrag van materialen uit 'slands voorraad.	Te zamen.
1ste waterstaats-afdeeling . . .	f 1 806 711,09	f 270 313,39 ⁵	f 2 077 024,48 ⁵
2de id. . . .	790 809,86	89 210,96 ⁵	880 020,82 ⁵
3de id. . . .	693 281,28	139 168,59	832 449,87
4de id. . . .	1 329 251,54 ⁵	225 332,39 ⁵	1 554 583,94
5de id. . . .	419 713,63	47 191,95 ⁵	466 905,58 ⁵
6de id. . . .	266 574,69	28 563,57	295 138,26
7de id. . . .	132 466,49 ⁵	8 306,82	140 773,31 ⁵
8ste id. . . .	250 561,47	78 907,00 ⁵	329 468,47 ⁵
in het algemeen	210 131,34	"	210 131,34
	f 5 899 501,40	f 886 994,69 ⁵	f 6 786 496,09 ⁵

In weerwil van het streven naar bezuiniging, waartoe de Indische Regering dit jaar bij vernieuwing haren invloed bij het burgerlijk bouwdepartement deed gelden, was het totaal der beschikbaar gestelde gelden, als een noodwendig gevolg der steeds klimmende behoeften, weder aanmerkelijk hooger dan vroeger, zijnde het cijfer in de vier voorafgegane jaren 1858 tot en met 1861 achtereenvolgens geweest f 3 227 173,01, f 4 127 006,79, f 4 574 644,57^s en f 5 345 105,34^s.

Met het doel om ook bij den aanleg van regentswoningen (voor welke thans zoowel arbeid als materialen betaald worden) tot eene vermindering van uitgaven te geraken, werd het denkbeeld geopperd, of voor die woningen, welke geacht werden in den laatsten tijd te veel op Europeesche wijze te zijn daargesteld, geen vast en meer aan de eischen van den inlandschen bouwtrant beantwoordend model ware aan te nemen. Een in verschillende gewesten van Java met raadpleging der voornaamste regenten ingesteld onderzoek leidde echter tot de bevinding, dat — afgescheiden van het ondoenlijke om een algemeen model aan te nemen — het aangegeven doel toch buitendien moeilijk te bereiken zoude zijn. Mitsdien bepaalde zich de Regering tot eene aanbeveling aan den directeur der burgerlijke openbare werken, om bij het ontwerpen van plannen of projecten van regentswoningen op Java en Madura en het opmaken van begrooting, te vermijden overtollige ruimte, onnoodige verfraaijing en indeelingen vreemd aan de inlandsche huisselijke inrigting (zie *Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1297).

Om het belangrijke en het nieuwe der zaak verdient hier tevens melding te worden gemaakt van eene in October van dit jaar door de Indische Regering genomen beschikking, waarbij — uit hoofde der aan het plan verbonden bezwaren, voornamelijk wat betreft de gevolgen eener vernaauwing van den water-afvoer door de te plaatsen zware pijlers — van den vroeger geautoriseerden bouw van eene steenen boogbrug over de Kedirie-rivier, ter hoofdplaats Kedirie, werd afgezien, en magtiging werd verleend om, met benutting van het reeds bestaande te dier plaatse, eene brug te leggen van geslagen ijzeren liggers, rustende op steenen landhoofden en ruime jukken van ijzeren schroefpalen. Volgens den directeur der burgerlijke openbare werken mogt deze eerste belangrijke ijzerconstructie op Java als eene groote schrede tot vooruitgang en bezuiniging worden aangemerkt. Opzigtens de uitvoering van het werk werd den directeur vrijheid gelaten, uitbesteding te beproeven voor het geheele werk, dan wel alleen voor de levering van het benodigde ijzerwerk (1).

Terwijl in den loop van het jaar eenige voorschriften werden uitgevaardigd met het doel om zooveel mogelijk ten behoeve van 's lands bouwwerken de aanwending van deugdzaam timmerhout te verzekeren (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1174 en n°. 1269), werden in het laatst van 1862 tevens maatregelen genomen tot tegengang van de bij sommige gebruikers en bewoners van lands-eigendommen opgemerkte achteloosheid in het zindelijk onderhoud der aan hunne zorgen toevertrouwde panden.

De geregelde verzending van houtwerken naar de verschillende plaatsen, waar daaraan dringende behoefte bestond, liet nog veel te wenschen over. Ter voorziening daarin werden onderscheidene maatregelen genomen, welke nader vermeld worden in de Vde afdeeling van dit hoofdstuk.

Als organieke beschikking met het beheer van den waterstaat in regtstreeksch verband staande, valt te wijzen op het gouvernementsbesluit van 24 Januarij 1862, n°. 11 (*Indisch Staatsblad* n°. 10), houdende vaststelling van een reglement op het beheer en toezigt over de Ketongo- en Ketoegoean-waterleidingen en daaraan verbonden kunstwerken in de regentschappen Ngawie en Poerwadadie (residentie Madioen), mitsgaders van eene instructie voor den met dat toezigt belasten mantrie. Ten aanzien van het onderhoud en de herstellingen dezer werken is bij het bedoelde reglement onder andere bepaald dat zulks, behoudens het verbod van gedwongen leveringen, geschiedt in heere-dienst, komende echter alle uitgaven in geld voor rekening van den lande.

De bepalingen omtrent de bevoegdheid tot uitoefening van het beroep van gezworen landmeter, enz. (*Indisch Staatsblad* 1857, n°. 18 en 1858, n°. 59) werden bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 10 September 1862, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n^o.

(1) In April 1863 is voor de levering en daarstelling van de brug eene uitbesteding gehouden, waarbij de aanneming is toegewezen aan eene te Batavia gevestigde firma, als minste inschrijfter, voor eene som van f 189 000, behalve, de van 'slands wege te verstrekken materialen tot eene waarde van f 4866. Sedert is die firma geraakt in staat van faillissement en is alstoen de overeenkomst bij regterlijk gewijsde ontbonden verklaard. Ten gevolge van een en ander is in December 1864 (zie de *Staats-courant* van 26 en 27 Februarij 1865) besloten tot eene heruitbesteding van het werk, te houden op 1 Julij 1865.

101 a), aangevuld in dier voege, dat alsnu voor de uitoefening van het beroep van landmeter, nevens de acte van bekwaamheid, nog vereischt wordt eene aanstelling of eene uitdrukkelijke vergunning van den Gouverneur-Generaal, en zulks opdat de Regering, door intrekking dier aanstelling of vergunning, een uitvoerbaar middel aan de hand hebbe om voor eene behoorlijke uitoefening der betrekking van landmeter te waken. In verband met deze nadere bepaling werd tevens bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 102, de noodige wijziging gebragt in de strafbepalingen op het onbevoegd uitoefenen van het landmetersberoep (*Indisch Staatsblad* 1857, n°. 19).

Ter verzekering van de verbindende kracht der in 1848 gemaakte bepaling, waarbij voor Macassar van toepassing waren verklaard de instructie voor den rooimeester te Batavia (*Indisch Staatsblad* 1825 n°. 7) en de instructie voor de landmeters te Batavia, Samarang en Soerabaja (*Indisch Staatsblad* 1837 n°. 3), werd alsnog eene verordening van die strekking uitgevaardigd (*Indisch Staatsblad* 1862 n°. 109), terwijl bij n°. 118 van datzelfde *Staatsblad*, met wijziging der bepaling van *Indisch Staatsblad* 1831, n°. 27, houdende toepasselijk-verklaring van eenige artikelen der opgemelde rooimeesters-instructie op de Ommelanden van Batavia en de afdeeling Buitenzorg, bedoelde artikelen werden verklaard niet van toepassing te zijn op het zetten van huizen, opstellen en andere gebouwen binnen de grenzen van particuliere landerijen.

IV. VERVOERWEZEN (1) EN TELEGRAPHIE.

§ 1. Binnenlandsch vervoer.

a. Wegen, rivieren enz.

De voornaamste werken die dit jaar aan wegen en bruggen en tot verbetering van vaarwaters plaats hadden, zijn vermeld in de bij de voorgaande afdeeling behoorende bijlage lit. N. Het zal daarom voldoende zijn hier nog enkele bijzonderheden te vermelden.

De arbeid aan den zoogenaamden militairen weg van Buitenzorg naar Tjiandjoer, welke met vrijwillige koelies geschiedt, werd nog steeds voortgezet. Gemiddeld kwamen voor dit werk op 106 man daags. De opkomst was echter zeer ongelijk, vooral gedurende het bewerken der sawavelden en tijdens den koffij- en padie-oogst.

Voor het onderhoud van den grooten postweg van Batavia tot aan de grens van Bantam, hetwelk dit jaar voor het eerst voor rekening van den lande geschiedde (zie het vorig verslag, bladz. 27), werd bij wijze van proef vast personeel in dienst gesteld, en werden gelden toegestaan tot verstrekking van gereedschappen. Tot aanschaffing van de benoodigde grind werd het beproeven eener uitbesteding gelast. Tevens werd dit jaar voor 's lands rekening genomen de verharding der wegen ter hoofdplaats Banjoemas, ter lengte van 11 800 strekkende ellen.

Het reeds vroeger besproken denkbeeld om ook elders dan in de gewesten Batavia en Buitenzorg (*Indisch Staatsblad* 1858 n°. 107) de groote wegen voor het gebruik van voertuigen en draagvee open te stellen, waaromtrent blijkens het vorig verslag, de adviezen waren ingewonnen der hoofden van gewestelijk bestuur, werd door den directeur der burgerlijke openbare werken, evenzeer als door verschillende residenten, niet voor dadelijke verwezenlijking vatbaar bevonden, naardien het meerendeel der heirbanen op Java, uit hoofde van gebrekkigen aanleg en ongenoegzame hardheid, vooraf tot zoodanig gebruik dienden te worden geschikt gemaakt. Alleen op kunstmatig aangelegde en goed onderhouden wordende banen, als in de residentie Batavia en in de afdeeling Buitenzorg, den zoogenaamden militairen weg naar de Preanger regentschappen en van Bandung naar Tjikao, konden karren en draagvee, de eerste mits voldoende aan zekere voorwaarden, zonder bezwaar worden toegelaten. (2)

b. Vervoer van goederen en personen.

De Commissie voor de verbetering der Vervoermiddelen op Java zette (aanvankelijk

(1) Belangrijke mededeelingen aangaande dit onderwerp zijn vervat in de stukken aan de Staten-Generaal medegedeeld, in verband met de verleende spoorweg-concessie Samarang-Vorstenlanden, waarover gehandeld wordt in § 4 dezer afdeeling, sub b.

(2) Zie voor de deswege in 1863 genomen beslissing de 1ste noot op bladz. 117 van het vorig verslag. Maatregelen van gelijke strekking zijn sedert ook verordend voor de wegen op de buitenbezittingen. Vergelijk *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 101.

in drie, en later, in verband met het terrein-onderzoek tusschen Pasoeroean en Malang, in vier sectien verdeeld) (1), onder de leiding van den toenmaligen adviseur bij het Departement van Kolonien T. J. STIELTJES, hare werkzaamheden voort, die voornamelijk betrekking hadden op het onderzoeken en opmeten van spoorwegterreinen, het doen van waarnemingen omtrent water-afvoer en waterstanden, het opsporen en verder nagaan van statistieke gegevens omtrent op- en afvoer van producten en diverse goederen, en omtrent aanwezige of te ontginnen bouwmaterialen, het overnemen van kaarten van reeds vroeger opgemeten gedeelten, het construeren van lengte- en dwarsproffilen, enz.

Blijkens het door den adviseur, onder dagteekening van 6 November 1862, uitgebragt voorloopig verslag zijner zending waren destijds reeds meer dan 3000 palen lengte gewaterpast en opgemeten, terwijl het voorloopig terrein-onderzoek met barometers over meer dan het dubbele dier lengte had plaats gevonden. De metingen en waterpassingen liepen van Samarang tot Poerwodjo, Brossot, Solo, Seragen, Ngawie, Koewoe bewesten den Oenarang, in Madioen langs Ponorogo en Sawoe tot de grens van Kederie, van Buitenzorg tot Tji-Baroessa, Tjirio, Parang-Kallong, Plered, Tjikao, Tjitjalengka, Bansaran, Tjikembar en Wijnkoopsbaai, en eindelijk van Pasoeroean tot Malang en omliggende streken.

De rivierwaarnemingen bestonden in peilingen op de Solo-rivier, en in waarnemingen op de rivieren Loesie, Serang, Tangoelangi en Toentang, benevens op hare zijtakken.

Wat de verkregen uitkomsten aangaat, eene opsomming daarvan zal, met het oog op de afzonderlijke mededeeling van het verslag des heeren STIELTJES (2), te dezer plaatse achterwege kunnen blijven (3).

Zoo als bij het vorig verslag is vermeld, werd de in 1861 aan den Gouverneur-Generaal gerigte aanvraag van W. POOLMAN c. s. te Gouda, om concessie tot aanleg en exploitatie van een (stoom-) spoorweg van Samarang over Goeboek langs Poerwodadie door de Soekawatische landen naar Soerakarta en van daar naar Djokdjakarta, gesteld in handen van den adviseur STIELTJES, met last om daaromtrent rapport uit te brengen.

Het naar aanleiding daarvan in Januarij 1862 ontvangen rapport was niet gunstig, en werd, om daarvoor aangevoerde redenen, de aanvraag door den adviseur voor inwilliging niet vatbaar geacht.

Stond deze de rigting door de bergen voor, de Gouverneur-Generaal, na zich inmiddels op de plaatsen zelve zooveel doenlijk met de toestanden te hebben bekend gemaakt, gaf de voorkeur aan een spoorweg door de vlakke. Bij Indisch besluit van 28 Augustus 1862, n°. 1, werd dan ook, onder nadere goedkeuring des Konings en bekrachtiging der wet, waar die vereischt werd, de gevraagde concessie verleend, met dien verstande, dat in de algemeene omschrijving der rigting niet genoemd werd Poerwodadie, en zulks in verband met de mogelijkheid eener kortere, meer westelijke lijn, en wel door het dal der Telawa, waaromtrent de onderzoekingen tijdens het uitreiken der concessie nog niet waren afgelopen (4).

(1) Buiten deze vier sectien was ook nog een gedeelte van het personeel, onder de leiding van den in October 1861 aan de Commissie toegevoegden majoor R. F. DE SEYFF, werkzaam in de Preanger regentschappen en het Buitenzorgsche

(2) Zie de bijlagen der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IX der Staatsbegrooting voor 1864 (zitting 1863/64 n°. II, 135a). Nadere partiele rapporten van de verrigtingen der Commissie zijn gedrukt onder n°. LXXII 12a, 12b en 34 van de stukken derzelfde zitting. Zie ook de *Javasche couranten* van 26 September 1863 en van 27 Januarij, 19 April, 15 Julij en 4 November 1864.

(3) Ten vervolge op hetgeen in 't vorig verslag (bladz. 112, 2de noot) is medegedeeld met betrekking tot de in 1863 plaats gehad hebbende mutaties in het personeel der Commissie voor de Vervoermiddelen, kan dienen dat in de eerste helft van 1864, de werkzaamheden in Midden- en Oost-Java, en in het derde kwartaal ook die in West-Java zijn beëindigd. In verband hiermede is het personeel successievelijk ontbonden en het archief der Commissie overgebracht bij de directie der burgerlijke openbare werken.

(4) Over de in 1863 op deze concessie verleende Koninklijke goedkeuring en hare bekrachtiging, voor zooveel noodig, bij de wet van 6 Julij 1863, n°. 36 (*Indisch Staatsblad* n°. 116), is reeds het noodige vermeld in de 2de noot op bladz. 118 van het vorig verslag. Spoedig na deze bekrachtiging is eene naamlooze vennootschap tot stand gekomen, „de Nederlandsch Indische Spoorwegmaatschappij” geheeten, aan welke ingevolge de voorwaarden der concessie de concessie is overgedragen en op welke acte van oprigting, bij Koninklijk besluit van 17 September 1863, n°. 37, de vereischte bewilliging is verleend (*Staats-courant* van 1, 2 en 3 October 1863). Op 17 Junij 1864 is door den Gouverneur-Generaal de aanvang der werken plegtig ingewijd. Omtrent den voortgang der werkzaamheden zie men de verslagen medegedeeld in de *Javasche couranten* van 18 October, 11 November en 20 December 1864 en 13 Januarij 1865.

In verband met de verleende concessie werden de residenten van Soerakarta en Djokdjokarta aangeschreven om, zoo daartegen van hunne zijde geene overwegende bedenkingen bestonden, van den soesochoenan van Soerakarta en van prins MANGKOE NEGORO, zoodmede van den Sultan van Djokdjokarta eene schriftelijke toezegging te vragen, dat zij tot het leggen van eenen spoorweg over de hun toebehoorende of door hen in apanage of in huur afgestane landen hunne volle toestemming gaven en daartoe, voor zooveel aan hen ligt, zouden medewerken. De gewenschte verklaringen werden spoedig daarop ontvangen.

In het vorig verslag werd melding gemaakt van de afwijzing eener door L. VAN WOU-DRICHEM VAN VLIET gedane aanvraag om concessie tot den aanleg en de exploitatie van een zamenhangend net van stoom- en andere spoorwegen op Java. Gemelde adressant kwam dit jaar zoowel bij het opperbestuur als bij de Indische Regering op deze zijne aanvraag terug. Nadat het aan het opperbestuur gericht verzoek, strekkende om, met wijziging van *Indisch Staatsblad* 1853, n°. 4, reeds dadelijk hier te lande definitieve concessie te verkrijgen, in afwachting der toen nog van den Gouverneur-Generaal verwacht wordende spoorwegvoorstellen, voor inwilliging niet vatbaar was bevonden, werd in November door gemelden heer, gezamenlijk met mr. J. E. BANCK c. s. te Amsterdam, een nader adres van gelijke strekking ingediend, waaromtrent echter de overwegingen bij het einde des jaars nog tot geene beschikking hadden geleid (1).

Voorts kan nog worden vermeld het in den loop des jaars bij de Indische Regering gedane aanzoek van C. F. DERLEMAN, civiel ingenieur, en J. B. DROSSAERS, architect en werktuigkundige te Batavia, om concessie tot den aanleg van eenen verbeterden pedattie- of karreweg van Buitenzorg naar Batavia op gewone spoorstaven met wagons, door buffels of paarden getrokken, waaromtrent bij het einde des jaars nog geene beschikking was genomen (2), alsmede de reeds in 1861 gedane aanvraag van J. BABUT DU MARES, te Modjokerto, om concessie voor den tijd van veertig jaren tot het daarstellen en in werking brengen van een zoogenaamden Amerikaanschen spoorweg van de stad Batavia naar Meester Cornelis, en zulks tot vervoer van personen per omnibus, getrokken door paarden en loopende over een ijzeren spoor, op welk verzoek de Regering, als zijnde de aanvrager vreemdeling, ingevolge art. 1 van *Indisch Staatsblad* 1853, n°. 4, afwijzend beschikte.

De aannemers voor het transport van gouvernements-goederen en producten voldeden ook gedurende 1862 over het algemeen vrij wel aan hunne verplichtingen. In een paar gevallen, waarin beboetingen en vermaningen niet baatten, werden ten koste der aannemers maatregelen van voorziening genomen. Ten gevolge van het aangenomen beginsel om contracten niet meer onder 's hands te verlengen, maar die bij het ten einde loopen tijdig aan de publieke mededinging te onderwerpen, werd een verzoekschrift van den aannemer voor den op- en afvoer van gouvernements-koffij en zout tusschen Singaparna en Bandjar enz. over het tijdvak van 1859 tot en met 1863, om dat contract nog voor vijf jaren te verlengen, van de hand gewezen, en dit transport kort daarop voor de jaren 1864 tot en met 1868 uitbesteed. Bij deze uitbesteding werd evenwel

(1) Sedert is zoodanige wijziging van *Indisch Staatsblad* 1853, n°. 4, het opperbestuur ongeraden voorgekomen, en zijn de adressanten mitsdien met hunne aanvraag overgewezen naar den Gouverneur-Generaal. Op hun inmiddels aan de Indische Regering gerigte en later, in November 1863, herhaalde concessie-aanvraag voor eenige door hen omschreven stamblijnen in West- en Oost-Java, dan wel (hetzij met of zonder voorkeur voor de overige lijnen) alleen voor het eerst uit te voeren gedeelte van hun plan: de lijn Batavia-Buitenzorg-Bandong, is in Januarij 1864 de reeds in 't vorig verslag vermelde afwijzende beschikking gevolgd. De vereeniging BANCK c. s. heeft zich daarop onthouden. In Mei en Junij 1864 is echter door J. P. DUDOK VAN HEEL en drie andere leden der genoemde vereeniging eene gewijzigde aanvraag zoowel aan het opperbestuur als aan de Indische Regering ingediend. In afwachting der beslissing in Indie, is het verzoek hier te lande aangehouden.

Intusschen is bij een besluit van den Gouverneur-Generaal, van 27 Maart 1864, de aanleg en de exploitatie van eenen spoorweg van Batavia naar Buitenzorg geconcedeerd aan de hooger genoemde "Nederlandsch Indische spoorweg-maatschappij" en zulks op de voorwaarden gepubliceerd in de *Javasche courant* van 30 Maart 1864. Zie ook in hoofdstuk N, afd. V, § 2 het aangeteekende bij noot, onder "Batavia."

Bij een besluit van 17 Augustus daaraanvolgende is wijders door genoemden landvoogd concessie verleend aan (nu wijlen) W. CORES DE VRIES c. s. voor den aanleg van eenen weg voor het vervoer van goederen en producten van Samarang over Magelang naar Djokdjokarta langs den verbeterden karreweg, en tot het exploiteren van het vervoer, hetzij door middel van locomobilen, hetzij door trekvee of door locomotieven.

Van het verleenen van rentegarantie of andere geldelijke ondersteuning door het Gouvernement is bij geen dezer concessies sprake. In de mededeeling van beide besluiten is aanleiding gevonden tot nadere gedachtenwisseling met het Indisch Bestuur.

(2) In den aanvang van 1864 is het verzoek, zoo als het was liggende, afgewezen.

een hooger transportloon bedongen dan voor het loopende tijdvak werd betaald. Niettemin werd de aanbesteding tegen den hooger prijs gegund, voornamelijk ook op grond dat de moeilijkheden, zoowel met den tegenwoordigen als met een vroegeren contractant ondervonden, in het ongenoegzame transportloon haren oorsprong hadden.

Met ditzelfde transport werden dit jaar moeilijkheden van anderen aard ontmoet, doordien bij den dood des aannemers diens erfgenamen en borgen, die volgens het contract de voortzetting van het transport op zich moesten nemen, weigerden de nalatenschap te aanvaarden. De keus van maatregelen ter voorziening was intusschen beperkt, en de beste wijze om stagnatie in den afvoer van koffij als anderzins te voorkomen werd bevonden te zijn het contract te ontbinden en het vervoer over 1862 te doen bewerkstelligen door de bevolking, tegen betaling van nagenoeg hetzelfde transportloon als door den overleden aannemer werd genoten, terwijl voor het jaar 1863 werd gecontracteerd met den nieuwen aannemer tegen denzelfden prijs, als hem overeenkomstig zijne inschrijving voor de jaren 1864 tot en met 1868 was toegestaan.

In opvolging van het reeds vermelde beginsel van uitbesteding werd ook, in weerwil van het aanbod eener prijsvermindering, niet getreden in een verzoek om contractverlenging van den aannemer voor den afvoer van producten van Tjikao naar Batavia en van zout van Pakkies naar Tjikao, en werd dit vervoer met gewenscht gevolg voor den tijd van vijf jaren uitbesteed.

De afloop eener te Cheribon gehouden uitbesteding voor de in die residentie te bewerkstelligen koffij- en zouttransporten was zeer ongunstig. Slechts één gegadigde deed zich op, wiens bod zoo hoog was, dat besloten werd tot eene hernitbesteding te Bandong, alwaar zij dan ook bij wijze van inschrijving gehouden werd met een vrij gunstig resultaat. De ongunstige uitkomst der uitbesteding te Cheribon gaf intusschen aanleiding tot den last om, in afwachting eener algeheele herziening van het reglement op het houden van uitbestedingen (*Indisch Staatsblad* 1829, n°. 67), voortaan alle eenigzins belangrijke uitbestedingen te doen plaats hebben uitsluitend door middel van *inschrijving*, zonder nadere opveiling, daar men door deze wijze van uitbesteding reeds dikwerf betere resultaten had verkregen dan door inschrijving, opveiling en mijning. Vergelijk n°. 1324 van van het *Bijblad op het Indisch Staatsblad*.

De belemmeringen door den aannemer voor den afvoer van gouvernements-koffij uit de binnenlandsche pakhuizen in de residentien Samarang en Kadoe, in den afvoer van dat product ondervonden door den slechten staat der wegen en de schaarschte van transportmiddelen ten gevolge van den watersnood van 1861, deden de Regering besluiten dien aannemer te gemoet te komen, door hem voor den afvoer een uitstel van twee maanden te verleen. Eene gelijksoortige beschikking werd ook genomen opzigtens den aannemer voor den afvoer van gouvernements-producten uit de binnenlandsche pakhuizen in de residentie Pasoeroean naar de hoofdplaats van dien naam.

Een voorstel van den resident van Riouw, om op het voorbeeld van Britsch Indie olifanten af te rigten tot het vervoeren van lasten, werd, voor zooveel Java betrof, voor verwezelijking niet vatbaar geacht, op grond van de te groote kostbaarheid van den aanvoer en het onderhoud van dat lastdier. Voor Sumatra evenwel was de zaak nog in onderzoek.

Ten slotte kan nog worden vermeld het besluit van den Gouverneur-Generaal van 4 April 1862 n°. 11 (*Indisch Staatsblad* n°. 41) houdende vaststelling van een nieuwen afstandswijzer voor Java en Madura, ter vervanging van dien in 1842 zamengesteld (*Indisch Staatsblad* 1844, n°. 21), met bepaling dat van af 1 Januarij 1863 alle betalingen wegens reiskosten, transportloonen enz. daarnaar zullen worden geregeld.

Voor eenige verdere beschikkingen betreffende tariven voor transportloonen en vaststelling of herziening van afstandswijzers voor sommige der buitenbezittingen zij verwezen naar *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 45, 131, 141 en 150, en *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 1.

c. Posterijen.

Het brievenvervoer op Java en Madura geschiedde bij voortdoring met postkarren of postiljons te paard. Op de buitenbezittingen werd dit naar omstandigheden geregeld, of de brieven werden te water langs rivieren in daartoe aangehouden postpraauwen, of met vast aangestelde postboden verzonden. Het overbrengen der brieven van en naar de buitenbezittingen had plaats door middel der voor de pakketvaart in den Indischen Archipel gebezigde stoomschepen.

De sedert lang voorgenomen reorganisatie van het postwezen in Nederlandsch Indie

kwam dit jaar eene belangrijke schrede nader tot hare verwezenlijking. Een bij Koninklijk besluit van 22 Junij 1862, n°. 81, vastgesteld »Reglement op de brievenposterij in Nederlandsch Indie», regelende de grondslagen der beoogde hervorming, zooveel doenlijk in overeenstemming met de beginselen der Nederlandsche postwet, werd in Indie afgekondigd onder n°. 103a van het *Indisch Staatsblad* over 1862, en het tijdstip van in-werking-treding, behoudens de artikelen omtrent postzegels en postwissels, bij n°. 133 van datzelfde *Staatsblad* bepaald op 1 Januarij 1863.

Als voornaamste verbeteringen zijn aan te merken: de invoering van een uniform-briefport van 10 cents, in stede van het tot dusver voor Java bestaande schaal tarief, de invoering van postzegels, de verkrijgbaarstelling van postwissels, het daarstellen van een dagelijksch brievenvervoer op Java enz.

Voorstellen de strekking hebbende om de nieuwe regeling zoo spoedig als de omstandigheden het toelieten, volledige uitvoering te doen erlangen, waren bij het eind van 1862 nog in behandeling (1).

Het getal der bij de verschillende postkantoren op Java en Madura en op de buitenbezittingen ontvangen en verzonden brieven bedroeg in 1862, ongerekend de cijfers van Banka en Palembang, waaromtrent de opgaven ontbraken, 2347 681 stuks, tegen 2 157 700 stuks in 1861. Voor de juistheid dezer cijfers kon evenwel niet geheel worden ingestaan.

Over het buitenlandsch brievenvervoer (per landmail en over zee) wordt gehandeld in § 3 dezer afdeeling.

d. Telegraphie.

De bij de openstelling der telegraaph-correspondentie op Java in 1857 gemaakte provisionele voorschriften voor dezen tak van dienst, werden in den loop van het jaar vervangen door het Reglement tot verzekering der goede werking van de dienst der gouvernementstelegraphen in Nederlandsch Indie, afgekondigd onder n°. 82 van het *Indisch Staatsblad* over 1862, en sedert op een punt van ondergeschikt belang nog aangevuld bij n°. 148 van datzelfde *Staatsblad*. Eene herziening der voorloopige bepalingen op de correspondentie en de overzeingskosten werd inmiddels voorbereid (2).

De dienst der telegraphen in Nederlandsch Indie is bij dat reglement, onder andere, in vier afdeelingen gesplitst, aan het hoofd waarvan zich op elk der standplaatsen: Batavia, Cheribon, Samarang en Soerabaija, een ingenieur of adjunct-ingenieur bevindt, belast met het beheer en de inspectie der lijnen en der kantoren. De leiding der dienst in haar geheel is, onder het oppertoezicht van den directeur der producten en civile magazijnen (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 41), opgedragen aan eenen hoofd-ingenieur, met den titel van chef der telegraphie (3).

Ingevolge de van het opperbestuur verkregen magtiging om, in verband met den slechten toestand van den telegraaphkabel tusschen Batavia, Muntok, Palembang en Singapore (zie het vorig verslag bladz. 121), van die onderzeesche verbinding voorloopig af te zien, werd in September van dit jaar besloten tot de opheffing der kantoren op de drie laatstgemelde plaatsen, en werden tevens maatregelen genomen om de kabels, daar waar zij aan het strand en onder den grond lagen, zoo goed mogelijk tegen beschadiging te vrijwaren. Voor het overige werden de kabels gelaten ter plaatse waar zij liggende waren (4).

(1) Naar aanleiding van dien zijn bij *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 5, algemeene bepalingen tot verdere uitvoering van het reglement vastgesteld, om in werking te treden met 1 April 1864. In de wijze der correspondentie en van het brievenvervoer op de buitenbezittingen werd voorloopig geene verandering gebragt.

(2) Sedert tot stand gekomen. Vergelijk *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 42.

(3) Bepalingen nopens het examen der telegraphisten en van hen, die bij de gouvernementstelegraphen in dienst wenschen te treden, zijn uitgevaardigd bij *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 155. Eene nadere formatie van het personeel is vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 173. Het denkbeeld, bij die gelegenheid in Indie geopperd, om inlanders tot telegraphisten op te leiden, is daar te lande nog in overweging.

(4) De onderhandelingen met eene particuliere maatschappij betreffende het leggen van een nieuwen telegraaphkabel tusschen Batavia en Singapoer (zie de beide vorige verslagen, bladz. 103 en 121) hebben tot geen resultaat geleid. Inmiddels zijn in Indie op kleine schaal proeven genomen met aldaar geproduceerde materialen voor kabel-omkleeding, met het gevolg dat in den loop van 1864 besloten is tot het leggen van een proefkabel, met goemoetie-draden omkleed, tusschen Anjer op Java en Telok Betong op Sumatra. Bij welkslagen dezer proef is de Indische Regering bedacht op de daarstelling eener landlijn van Telok Betong naar Palembang. Op de wenschelijkheid dat deze verbindingen zoodra mogelijk tot stand worden gebragt om zoo doende Singapoer over land zooveel mogelijk te naderen, is zeer onlangs de aandacht van den Gouverneur-Generaal gevestigd geworden.

Gedurende 1862 werden door de telegraafkantoren op Java in 't geheel overgebracht 58 687 bijzondere en 5507 gouvernementsberigten, gevende eene opbrengst van respectievelijk f 181 542 en f 40 147. In 't vorig jaar waren deze laatste cijfers voor 48 342 bijzondere en 5285 gouvernementsberigten f 147 237,50 en f 39 169,50.

§ 2. *Vervoer over zee tusschen de verschillende gedeelten van Indie.*

Het vervoer van personen en goederen tusschen de verschillende gedeelten van Nederlandsch Indie geschiedde in den regel door middel van stoomschepen. De daarvoor gebezigde vaartuigen behoorden meerendeels aan de firma W. CORES DE VRIES te Batavia.

De uitvoering van het met die firma gesloten contract tot onderhouding van eene geregelde stoempakketvaart in den Indischen Archipel gedurende de jaren 1861 tot en met 1865 gaf geen aanleiding tot bijzondere klagten. Alleen werden nadere bepalingen noodig bevonden tot betere verzekering van de voorgeschreven keuring der booten, waaraan dan ook, bij een besluit van Augustus, door de Indische Regering gevolg werd gegeven.

Uit eene deswege opgemaakte aantooning is gebleken dat aan genoemde firma over het jaar 1861 voor den overvoer van gouvernements-passagiers en goederen in het geheel is te goed gedaan eene som van f. 657 551,53, over de verschillende lijnen verdeeld als volgt: Batavia-Singapoer via Muntok en Riouw en omgekeerd f 47 001,05; Batavia-Soerabaija via Samarang en omgekeerd f 282 177,93; Batavia-Padang via Benkoelen en omgekeerd f 93 092,13; Soerabaija-Macassar, Timor en de Molukken f 155 121,20; Soerabaija-Bandjermasin via Bawean en omgekeerd f 51 976,24, en eindelijk voor de lijn Batavia-Sinkawang via Billiton en Pontianak en omgekeerd f 28 182,98.

Eene door gemelde firma nieuw geopende dienst, tot het gebruik waarvan in den aanvang des jaars door het Gouvernement afzonderlijk werd gecontracteerd, voorzag in de gemeenschap tusschen Soerabaija en Pasoeroean, Bezoekie, Panaroean en Sumanap.

Evenzeer werd, in den verderen loop van het jaar, met eene andere te Batavia gevestigde firma gecontracteerd nopens het gebruik eener door die firma geopende stoomvaartdienst tusschen Batavia en Cheribon, Palembang en de Lampongsche districten.

De voorwaarden, volgens welke men zich voorstelde in den loop van 1863 eene uitbesteding te houden voor de uitoefening der pakketvaart gedurende de jaren 1866—1875, werden nog vóór het einde des jaars door het opperbestuur goedgekeurd (1).

Voor een drietal beschikkingen op het stuk der reis- en verblijfkosten in Nederlandsch Indie zij verwezen naar de daartoe betrekkelijke rubriek in hoofdstuk M.

§ 3. *Vervoer tusschen Nederlandsch Indie en het moederland.*

Onder verwijzing naar eenige met den overvoer van gouvernements-passagiers in verband staande regelingen, welke beter hare plaats zullen vinden in hoofdstuk M hierachter, zij hier slechts herinnerd de zich in 1862 voorgedaan hebbende nieuwe gelegenheid tot verzending van brieven door middel van de zoogenaamde overlandpost.

De in Frankrijk bestaande » Compagnie de services maritimes des messageries impériales de France » opende namelijk in October eene maandelijksche dienst tusschen Marseille en China via Suez, met een zijtak van Singapoer naar Batavia. Daar de Maatschappij intusschen nog geen genoegzaam aantal booten te Singapoer beschikbaar had om daarmede de zijlinie op Batavia te kunnen bedienen, wendde zij zich tot de Indische Regering, met verzoek haar voorloopig daarin te gemoet te komen, welk verzoek werd ingewilligd.

Van af de maand November werden dienvolgens de met de Fransche mail te Singapoer met bestemming voor Nederlandsch Indie aangebrachte mailpakketten van daar afgehaald, aanvankelijk met een rijksstoomschip en later met een gouvernementsstoomer (2).

Eene vergelijking van het aantal brieven gedurende 1861 en 1862 met de overlandmail naar en uit Europa verzonden wijst op nieuw vermeerdering aan. Terwijl langs

(1) Zie nopens den afloop dezer uitbesteding de 3de noot op bladz. 122 van het vorig verslag.

(2) In November 1864 zou door de Maatschappij de directe gemeenschap met Java geopend zijn geworden, ware niet de voor deze vaart bestemde Fransche mailboot op hare eerste reis niet ver van Singapoer verongelukt. Inmiddels werden de pakketten nog door een gouvernementsstoomer afgehaald.

den overlandweg naar Europa werden verzonden 140 055 stuks tegen 136 071 in 't vorig jaar, werden van daar ontvangen 129 112, welk cijfer in 1861 beliep 117 920.

V. VOORZIENING IN DE MATERIELE BEHOEFTE VAN HET BEHEER.

§ 1. Door uitzending uit Nederland.

De kosten voor uitzending naar Indie van scheeps- en oorlogsbehoefte en goederen van onderscheiden aard voor de administratie aldaar, voor de dienst van 1862, werden berekend op eene som van f 4 075 703,20⁵, waarvan bij het einde van dat jaar reeds betaald was f 2 641 819,95 en gereserveerd voor vermoedelijk nog te doene betalingen f 1 433 883,25⁵.

In de vier voorafgegane jaren 1858—1861 was de geraamde som achtereenvolgens geweest f 5 279 375,34⁵, f 5 925 307,97, f 6 120 163,59⁵ en f 4 951 322,25. Het werkelijk bedrag der gedane betalingen over 1862 is nog niet volledig bekend. Voor de jaren 1858—1861 waren de cijfers f 5 173 039,43⁵, f 5 920 796,88⁵, f 6 014 498,00⁵ en f 4 811 344,66.

Met betrekking tot de uitzending van lakens en andere wollen stoffen valt melding te maken van het Koninklijk besluit van 20 Julij 1862, n°. 45 (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 138), houdende — in verband met de veranderde omstandigheden — intrekking van die bepalingen van het Koninklijk besluit van 1 Junij 1820 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 14), waarbij ook voor de marine en het leger in de kolonien bij uitzending van hier, het uitsluitend gebruik van binnen het Koninkrijk vervaardigde wollen stoffen was voorgeschreven.

§ 2. Door middel van de particuliere nijverheid in Indie.

In de behoefte aan die goederen, welke in den regel niet uit Nederland worden geëischt en niet in 's lands pakhuizen in voorraad waren, werd, even als vroeger, voorzien hetzij door inkoop door tusschenkomst van een vertrouwd commissiehuis, hetzij door uitbesteding, of wel door aanmaak bij particulieren of bij 's lands inrigtingen van nijverheid.

Zoo als reeds in 't vorig verslag is gemeld, beantwoordden de in den laatsten tijd genomen proeven tot meerdere uitbreiding van het stelsel van plaatselijke aanschaffing niet aan de verwachting. Van daar dan ook dat zoowel ten aanzien der voor de dienst van 1863 benodigde provisiën van Europeeschen oorsprong als van diverse materialen ten dienste van het burgerlijk bouwdepartement in datzelfde jaar weder besloten werd tot ontbieding uit Nederland (1).

Opzigtens de levering van rijst en olie voor Banka, ter zake waarvan ten vorigen jare na gehouden uitbesteding was gecontracteerd voor het tijdvak van 1 November 1861 tot ultimo October 1866, zag zich het Gouvernement tot buitengewone maatregelen genoodzaakt. Omstreeks den tijd toch dat aan de levering der zoogenaamde eerste helft voor het dienstjaar 1852/63 moest worden voldaan, en terwijl een verzoek om wijziging der termijnen van afschepping nog hangende was, verliet de aannemer Java, zonder voornemen om terug te keeren en met achterlating van eenen staat van zaken, die de voortzetting van het door hem uitgeoefend bedrijf onmogelijk maakte. Daar ook de borgen niet bij magte waren het contract na te leven, en de noodzakelijkheid eener spoedige voorziening het houden eener uitbesteding in het belang van den lande onraadzaam deed achten, werd als voorloopige maatregel de inkoop en verzending der aanvankelijke benodigde rijst en olie opgedragen aan het boven bedoeld commissiehuis, terwijl tevens binnen den bij het contract bepaalden termijn de aannemer en zijne borgen werden in verzuim gesteld (2).

§ 3. Gouvernements-inrigtingen in Indie.

Over de inrigtingen tot het leger en die tot de marine betrekkelijk is reeds gehandeld in

(1) Sedert is in de zaak der aanschaffing van goederen van Europeeschen oorsprong het beginsel aangenomen, om ontbieding uit Nederland regel te doen zijn en plaatselijke aanschaffing slechts dan toe te passen, wanneer het voordeel daarvan met eenige zekerheid kan berekend worden.

(2) In 1864 is, overeenkomstig het in 't vorig verslag vermelde voornemen, een aanvang gemaakt met de aanschaffing der benodigde rijst en olie voor eigen rekening, zijnde ter zake van den overvoer dier artikelen, zoomede voor den terugvoer van tin, met eenen particulieren ondernemer gecontracteerd voor den tijd van drie jaren.

hoofdstuk D, afd. I en II, § 4 hiervóór. Mededeelingen aangaande de *bosschen* en de *gouvernements-steenkolennijnen* worden aangetroffen in hoofdstuk N hierachter (zie aldaar afdeeling I, § 1 sub b, en afdeeling II).

Aan deze laatste mededeelingen zij hier het volgende toegevoegd.

In de behoefte aan hout voor de militaire en civile dienst werd wederom zooveel mogelijk voorzien uit hetgeen op de verschillende *houtstapelplaatsen* werd aangevoerd, hetwelk echter niet altijd voldoende was en nu en dan werd aangevuld door het sluiten van overeenkomsten met particulieren voor de levering van houtwerken en ook door plaatselijke inkoop. In Tagal werd bovendien eene uitbesteding gehouden voor het kappen en slepen uit de bosschen der regentschappen Brebes of Pamalang van djatiehout ten dienste van het burgerlijk bouwdepartement in die residentie, welke uitbesteding voor een tijdvak van tien jaren (1863 — 1872) gegund werd tegen een prijs van 98 per cent van de tariefswaarde der te leveren houtwerken.

Omtrent de toewijzing eener tweede uitbesteding van gelijken aard, ten behoeve van het genie-departement in de tweede militaire afdeeling op Java en van het civiel bouwdepartement in de residentien Kadoe en Bagelen en de afdeeling Salatiga (de hoofdplaats Salatiga en de vesting Willem I uitgezonderd), was bij het einde van 1862 nog geene definitieve beslissing genomen (1).

Ter besparing van tijd en kosten werden de hoofden van gewestelijk bestuur op Java en Madura aangeschreven om bij gemis op de stapelplaatsen in hunne residentie van het voor sommige werken benoodigde hout, dit alsdan niet van elders te ontbieden, maar hetzelfde in overleg met den directeur der cultures op eisch te doen aankappen in de bosschen van hun gewest.

De *steenkolendepôts* werden wegens de ontoereikende productie der *gouvernements-ontginningen* weder nagenoeg uitsluitend aangevuld door uitzending van steenkolen uit Europa, van waar gedurende 1862 in 't geheel ontvangen werd 18 255 ton. Ook werd voorwaardelijk magtiging verleend tot het overnemen van eene Bataviasche firma van eene hoeveelheid van p. m. 1800 ton. Met diezelfde firma werd overigens een contract gesloten voor de levering, tegen de daarvoor bedongen prijzen, van af 1 Julij 1862 tot ult. Junij 1867, eener jaarlijksche hoeveelheid van 5000 ton. Bij het eind van 1862 was hierop reeds geleverd 2166 ton. Het steenkolendepôt te Cheribon werd ingetrokken. Daarentegen werd besloten tot uitbreiding van het aantal dezer depôts op de buitenbezittingen.

Opzigtens de *Lands-drukkerij* te Batavia valt aan te teekenen, dat die inrigting bij voortdoring goede uitkomsten oplevert; volgens het door den directeur ingediend verslag, had zij den lande dit jaar een voordeel opgeleverd van f 101 934,85.

Aan de verbetering van het materieel werd het noodige ten koste gelegd, zoowel door de invoering van snelpersen als door de aanschaffing van nieuwe letterspecie. Eene belangrijke aanwinst bestond in de van hier ontvangen Chinesche typen, waardoor weldra ook de gelegenheid zou ontstaan om werken in de Chinesche taal te drukken.

M. Personele verordeningen omtrent landsdienaren in Nederlandsch Indie. (2)

Verbodsbepalingen op het drijven van handel door ambtenaren. Bij art. 10 der instructie voor de hoofden van algemeen bestuur (*Indisch Staatsblad* 1827, n°. 19) en bij art. 4, alin. 2 der instructie voor de hoofden van gewestelijk bestuur (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 102), is aan deze hoofdambtenaren verboden »handel te drijven.»

Voor regterlijke ambtenaren luidt het verbod: »De regterlijke ambtenaren mogen geen handel drijven, noch deel hebben in dien van anderen» (art. 9 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie).

In verband met deze bepalingen deed zich de vraag voor, of het aan ambtenaren vrij stond aandeel te hebben in naamlooze vennootschappen van koophandel. Ten aanzien der hoofden van algemeen en gewestelijk bestuur werd de vraag in bevestigenden zin

(1) Zie de paragraaph »Boschwezen» in hoofdstuk N, hierachter.

(2) Zie ook bijl. lit. F, alwaar wordt melding gemaakt van eene uitspraak van het Hooggeregtsch Hof van Nederlandsch Indie, waarbij is uitgemaakt, dat de Staat aansprakelijk is voor de onregtmatige daden zijner dienaren, inzonderheid de tolbeambten.

Voor eene quaestie nopens verloven van advocaten en procureurs zij verwezen naar hoofdstuk E, afd. IV, § 4.

beslist; het hebben van aandeel in de bewuste vennootschappen, verklaarde de Regering, stelt niet daar het drijven van handel; wel de vennootschap drijft handel, maar niet de aandeelhouders. Deze opvatting was trouwens reeds vroeger door de Regering gehuldigd, toen zij aan de comptabele ambtenaren toestond voor hunne borgstellingen, actien van de Javasche Bank, van de Oost-Indische Maatschappij van administratie en lijfrenten en van de Oost-Indische Escompto-maatschappij te bezigen.

Het verbod voor regterlijke ambtenaren ging echter verder. Aan hen was niet alleen ontzegd het drijven van handel, maar ook het hebben van aandeel in dien van anderen.

Met het oog op deze bepaling kon dan ook, naar de overtuiging der Regering, daar waar het gold regterlijke ambtenaren, de vraag niet anders dan ontkenkend worden beantwoord. Gevolgelijk werden de regterlijke ambtenaren uitgenoodigd om voor zoover zij aandeelhouders mogten zijn in naamlooze vennootschappen, ten doel hebbende daden van koophandel, zich zoo spoedig mogelijk van hunne actien te ontdoen. Vergel. n°. 1274 van het *Bijblad op het Indisch Staatsblad*.

In-dienst-stelling bij de gouvernementsbureaux van in Nederlandsch Indie opgevoede afstammelingen van Europeanen. De Regering achtte het nuttig, bij eene aanschrijving van September 1862 (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1256), de hoofden van algemeen en gewestelijk bestuur nader te wijzen op de wenschelijkheid dat bij de aanstelling van klerken en mindere geëmpliojeerden bij de gouvernements-bureaux (op den voet van het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1851 n°. 48 en 1852, n°. 65), bij voortdoring worde gelet op de belangen der in Nederlandsch Indie opgevoede afstammelingen van Europeanen, in dier voege dat worde voorgekomen dat zij door aankomende, niet voor de Indische dienst opgeleide Europeanen, van lieverlede uit de dienst worden verdrongen.

Advies. Het geval had zich nu en dan voorgedaan, dat ambtenaren advies uitbragten omtrent zaken waarbij hunne bloed- of aanverwanten regtstreeksch belang hadden. De Regering, te wier kennis dit gekomen was, meende, dat aan dit misbruik voor goed een einde moest worden gemaakt, en heeft dienvolgens bij het besluit van 7 Januarij 1862, n°. 18 (*Indisch Staatsblad* n°. 3), bepaald, dat de ambtenaren zich zullen onthouden te adviseren omtrent zaken, waarbij zij zelven of personen, die hun of hunne echtgenooten in den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, regtstreeksch belang hebben.

Ceremonieel. In vele gewesten van Nederlandsch Indie bestond nog steeds de gewoonte, om aan de ambtenaren van gewestelijk en plaatselijk bestuur en aan de regenten, ook bij gewone dienstreizen, een geleide te paard toe te voegen.

Om aan dit voor de inlandsche bevolking bezwarend gebruik zooveel mogelijk paal en perk te stellen, heeft de Regering, bij eene aanschrijving van December 1862 (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 1320), aan de hoofden van gewestelijk bestuur op Java, met uitzondering van die van Batavia, Buitenzorg, Krawang, de Preanger regentschappen, Soerakarta, Djokdjokarta en Madura, als haar verlangen te kennen gegeven, dat de hoofden van gewestelijk of plaatselijk bestuur en de regenten zich voortaan op gewone dienstreizen niet meer door dessahoofden of andere inlanders — alleen als eergeleide — doen vergezellen of voorafgaan, onder opmerking dat de bestaande gewoonte alleen mag worden opgevolgd bij plegtige gelegenheden, zoo als: de eerste komst van een benoemd hoofd van gewestelijk of plaatselijk bestuur in zijn gewest of in zijne afdeling, dan wel bij het verlaten daarvan na eervolle aftreding, de installatie van zoodanig ambtenaar of die van een regent, officiele nieuwjaarsbezoeken, het houden van den aanslag der landrenten enz.

Van dezelfde strekking is ook het besluit van 22 December 1862, n°. 8 (*Indisch Staatsblad* n°. 162), waarbij, met wijziging van art. 3 van *Indisch Staatsblad* 1852, n°. 44, nieuwe bepalingen werden vastgesteld omtrent de erbewijzen, die behooren gegeven te worden aan ambtenaren, die slechts door den Koning kunnen worden benoemd, aan generaal- en vlagofficieren wanneer zij in dienst reizen.

Bij besluit van 8 December 1862, n°. 10 (*Indisch Staatsblad* n°. 149), werd, met intrekking van alle vroegere daarmede strijdende bepalingen, een reglement vastgesteld, waarbij, overeenkomstig den bestaanden stand van zaken, zijn geregeld de erbewijzen en het ceremonieel, te geven aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Overtogt van en naar de kolonien. De in 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 81) gemaakte bepalingen, ten doel hebbende eene betere verpleging aan boord van de onderofficieren

der land- en zeemagt, die als gouvernements-passagiers der 2de klasse naar Nederland worden overgevoerd, den rang hebbende van sergeant-majoor en daarboven, werden, na verkregen magtiging des Konings, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 Julij 1862, n°. 7 (*Indisch Staatsblad* n°. 75), van toepassing verklaard op alle naar Nederland vertrekkende onderofficieren der zee- en landmagt, de gegageerden daaronder begrepen, op machinist-leerlingen en verder op allen zoodanige daarbij nader aangeduide gouvernements-passagiers, welke, ofschoon niet tot die der eerste klasse behorende, toch volgens hun maatschappelijk standpunt op eene meer onderscheidende behandeling aanspraak mogen maken dan aan een gewoon passagier der 2de klasse toekomt.

Ook voor de uitzending van hier der bewuste kategorien van passagiers werd, na verkregen magtiging des Konings, deze meer voegzame wijze van overvoer tot beginsel aangenomen (1).

Eene verbetering in den overvoer der van hier uitgezonden wordende troepen was gelegen in de bepaling, dat hunne voeding aan boord der schepen zou zijn gelijk aan die van het scheepsvolk; een maatregel die ook reeds gedeeltelijk werd toegepast op de uit Indie terugkeerende militairen (2).

De ten vorigen jare vastgestelde regeling houdende toekenning van een daggeld voor verplicht verblijf in eene noodhaven, aan burgerlijke of militaire landsdienaren en aan hunne echtgenooten, weduwen en kinderen, die overtocht voor rekening van den lande genieten van en naar de kolonien (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 64), werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 160, na verkregen magtiging des Konings, aangevuld met de bepaling, dat het bedoelde daggeld is verbonden aan het vrij transport van en naar de kolonien, onverschillig of de passagier al dan niet is burgerlijk of militair landsdienaar. Tevens werd bij n°. 161 van datzelfde *Staatsblad* de autoriteit aangewezen, tot wie men zich, in geval van schipbreuk of averij, voor de voortzetting der reis te wenden heeft.

Reis- en verblijfkosten in Nederlandsch Indie. Een nieuw reglement op de reis- en verblijfkosten van burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie, houdende voorziening in eene lang gevoelde behoefte, werd, na verkregen magtiging des Konings, vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 17 December 1862, n°. 32 (*Indisch Staatsblad* n°. 153 a), om in werking te treden op 1°. Maart 1863. Ofschoon men zich beijverd had aan het reglement de meest mogelijke volledigheid te geven, moesten niettemin voor vele gevallen bijzondere besluiten blijven gelden. Ter voorkoming van onzekerheid werden mitsdien bij de uitvaardiging van het reglement de betrokken autoriteiten tevens in het bezit gesteld eener door de Algemeene Rekenkamer zamengestelde tabel, houdende aanwijzing welke dezer bijzondere besluiten al of niet door het nieuwe reglement waren vervallen.

Blijkens deszelfs bepalingen is het reglement ook van toepassing op militairen met eene burgerlijke betrekking belast, op van 's lands wege bezoldigde godsdienstleeraars en geestelijken, op vrouwen met eenig ambt bekleed, en op de officieren van het sedentaire zeewezen. Hetzelve is niet van toepassing op ambtenaren, die voor hunne reizen bij speciale beschikkingen door indemniteiten of op eene andere wijze worden schadeloos gesteld.

In afwachting dezer algemeene herziening was intusschen bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 1 Maart 1862, n°. 21, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 19 en 143), met aanvulling van het bestaande reglement (*Indisch Staatsblad* 1828, n°. 25 en 72), de voorloopige bepaling gemaakt, dat bij het toekennen van verlof buiten Nederlandsch Indie reis- en verblijfkosten aan den lande zullen kunnen worden in rekening gebracht voor de reis van de plaats van werkelijk verblijf naar die van inscheping voor de plaats van bestemming.

In het belang der reizende ambtenaren in de Molukken werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 165, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 52), eene bepaling in het leven geroepen, ten doel hebbende de opheffing van het bezwaar, dat voor dezen, wanneer zij zich te begeven hadden naar plaatsen, welke met het oorlogsschip dat hen overvoerde niet te bereiken waren, gelegen was in de bepaling van het reglement nopens de teerkosten (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 109),

(1) Zie voor eene verhooging der passagekosten voor gouvernements-passagiers der 1ste klasse, insgelijks voor uit- en tehuisreis, de 1ste noot op bladz. 127 van het vorig verslag.

(2) Sedert is ook ten opzichte van dezen de zaak voor goed geregeld.

dat namelijk landsdienaren, op last van het Gouvernement met een Nederlandsch oorlogsschip overgevoerd, in geen geval vergoeding van reiskosten genieten.

Dienstverrigtingen ten behoeve der kolonien, opgedragen aan Oost-Indische ambtenaren hier te lande. In het gemis aan reglementaire bepalingen nopens het verlengen der verloven van Oost-Indische ambtenaren, aan wie hier te lande dienstverrigtingen ten behoeve der kolonien waren opgedragen, werd voorzien bij art. 1 van 's Konings besluit van 11 September 1861, n°. 80, in Indie afgekondigd onder n°. 2 van het *Indisch Staatsblad* over 1862. Bij dat artikel werd namelijk de Minister van Kolonien gemagtigd om de op den voet van *Indisch Staatsblad* 1834, n°. 1, aan Oost-Indisch ambtenaren verleende verloven, wanneer hun, tijdens hun aanwezig in Nederland, van 's Konings wege dienstverrigtingen ten behoeve der kolonien zijn opgedragen, te verlengen, met behoud van het in Indie toegekende verlofractement, voor zoolang als hunne tijdelijke te-werk-stelling hier te lande in het belang van 's lands dienst wordt noodig geacht.

Bij art. 2 van het aangehaalde Koninklijk besluit werd voorts, met wijziging in zoover van *Indisch Staatsblad* 1845, n°. 32, de bepaling gemaakt, dat de bewuste dienstverrigtingen, wanneer zij langer dan zes maanden duren, bij de berekening van het pensioen als Oost-Indische diensttijd worden in aanmerking genomen, onverschillig of daarvoor al dan niet eene toelage boven het verlofractement is genoten. Tot dusver bestond ten deze het voorschrift, dat de dienstverrigtingen langer dan zes maanden moeten geduurd hebben en dat daaraan moet verbonden zijn geweest het genot eener vaste maandelijksche toelage boven het verlofractement. Alleen in deze laatste voorwaarde werd dus door het aangehaalde art. 2 wijziging gebragt, en zulks in navolging van de regeling te dien opzichte bij *Indisch Staatsblad* 1850, n°. 15, aangenomen voor Indische ambtenaren met verlof, die overeenkomstig de ter zake bestaande bepalingen zitting nemen in den Raad van State.

Nadere bepalingen opzigtens de hier bedoelde pensioenberekening werden vastgesteld bij Koninklijk besluit van 3 Junij 1862, n°. 80 (*Indisch Staatsblad* n°. 99 (1)).

Daarbij werd namelijk:

1°. met wijziging in zoover van het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1845, n°. 32, 1850, n°. 15, en 1862, n°. 2, verklaard: dat bij de berekening van het pensioen der burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie, naar de grondslagen van het reglement in *Indisch Staatsblad* 1837, n°. 50, voor de helft, en dus twee jaren voor één jaar, als Oost-Indische diensttijd in aanmerking komt de tijd, gedurende welken Oost-Indische ambtenaren met verlof in Nederland na de dagtekening van het onderhavig Koninklijk besluit:

a. van 's Konings wege worden belast met dienstverrigtingen ten behoeve der kolonien, mits die dienstverrigtingen langer dan zes maanden duren;

b. overeenkomstig de bestaande verordeningen zitting hebben in den Raad van State;

2°. dezelfde dienstberekening almede van toepassing verklaard op de na de dagtekening van het onderwerpelijk besluit te verleenen verlenging van verlof aan Oost-Indische ambtenaren, die hier te lande bereids met dienstverrigtingen ten behoeve der kolonien van 's Konings wege waren belast.

Met betrekking tot de gepensioneerde Oost-Indische ambtenaren, die hier te lande van 's Konings wege met dienstverrigtingen ten behoeve der kolonien belast worden, was bij art. 2 van *Indisch Staatsblad* 1845, n°. 32, bepaald, dat wanneer die dienstverrigtingen werden opgedragen zonder stilstand van het pensioen, die diensten niet leidden tot verhooging van dat pensioen. Ter verduidelijking van deszelfs bedoeling werd eene meer volledige redactie van het aangehaalde artikel vastgesteld bij 's Konings besluit van 19 Junij 1862, n°. 87 (*Indisch Staatsblad* n°. 98), in dier voege dat hierbij werd uitgemaakt dat pensioensverhooging wél wordt toegekend wanneer de dienstverrigtingen worden opgedragen met stilstand van pensioen.

Pensioenen (2). Bij art. 1 van het Koninklijk besluit van 15 October 1849, n°. 53,

(1) Sedert ingetrokken; vergelijk *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 49.

(2) Vergelijk ook het aangegeekende in de voorgaande rubriek „*Dienstverrigtingen*”, enz.

is bepaald, dat bij de berekening van den dienstdtijd der burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie, tot vaststelling van de hoegrootheid hunner pensioenen, overeenkomstig het reglement in *Indisch Staatsblad* 1837, n°. 50, als Oost-Indische dienst, naar den maatstaf van twee Nederlandsche dienstjaren voor één Indisch dienstjaar, zullen worden aangenomen de diensten in Nederland bewezen, hetzij in eene burgerlijke betrekking, hetzij bij de land- of zeemagt, onder de voorwaarde onder andere, dat de Nederlandsche dienstjaren, volgens de in Nederland bestaande verordeningen, bij de berekening van pensioen aldaar zouden zijn toegelaten.

Deze bepaling had bij hare toepassing, zoo in Indie als hier te lande, tot verschillende opvattingen geleid, althans wat betreft het al dan niet mederekenen van diensten beneden den ouderdom van achttien jaren, mitsgaders van campagnejaren van in burgerlijke dienst in Nederlandsch Indie overgegangene voormalige militairen bij het leger hier te lande. Het werd mitsdien wenschelijk geacht, ten deze een vasten regel aan te nemen, en dien zooveel mogelijk in overeenstemming te doen zijn met de bepaling, krachtens welke Nederlandsche diensten bij het pensioneren van Oost-Indische burgerlijke ambtenaren als dienstdtijd zijn toegelaten.

Uit dien hoofde werd in Mei 1862 door den Koning magtiging verleend, om, bij het toekennen van pensioen aan Oost-Indische burgerlijke ambtenaren, die reeds vóór hun achttiende jaar in Nederland hebben gediend of die hier te lande als militair of mobiel schutter campagnes hebben bijgewoond, die dienst- en de campagnejaren voor de berekening van hun koloniaal pensioen te goed te doen als Nederlandsche dienstdtijd, voor zooveel een en ander in aanmerking zou komen: wanneer het burgerlijke dienst betreft, volgens de wetten van 9 Mei 1846 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 24) en 3 Mei 1851 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 49); wanneer het dienst bij de zeemagt aangaat, volgens de wet van 28 Augustus 1851 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 127), en wanneer het dienst bij de landmagt geldt, volgens de wet van 28 Augustus 1851 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 129).

De hooger bedoelde beschikking hield verder de magtiging in om, voor zooveel aangaat reeds gepensioneerde ambtenaren, die ten gevolge van vroegere afwijkende opvattingen een minder pensioen hadden erlangd, het verschil alsnog te doen toekennen met ingang van 1 Junij 1862, en op diegenen, welke reeds eervol waren ontslagen onder toekenning van het pensioen waarop de bestaande bepalingen hun aanspraak gaven, maar wier pensioen-cijfer nog niet was vastgesteld, den nieuwen regel terstond te doen toepassen.

Een maatregel in het belang van hen die in de betrekking van kweekeling en ondermeester bij 's Gouvernements scholen diensten hadden bewezen, welke tot den 1sten Januarij 1850 uit het toen opgeheven algemeen geldelijk schoolfonds bezoldigd waren geworden, was gelegen in het besluit van den Gouverneur-Generaal, van 2 Februarij 1862, n°. 19, ten gevolge waarvan alsnu ook op deze diensten, waarover tot dusverre, krachtens eene beschikking van 1841, niet mogt worden gecontribueerd, toepasselijk zullen zijn de bepalingen van het Reglement op het verlenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie, voorkomende in *Indisch Staatsblad* 1837, n°. 50.

Huishuur-indemniteit. Uit het oogpunt van billijkheid en ook op grond van de overweging dat de indemniteit van huishuur een deel uitmaakt der inkomsten van den ambtenaar, werd bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 163, ten vervolge op het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1822, n°. 3, verklaard, dat, even als het daarbij bedoeld tractement, aan ambtenaren, die van bestemming veranderen, gedurende den tijd die tussehen het verlaten hunner oude functien en het aanvaarden der betrekking waartoe zij geroepen zijn mogt verlopen, mag worden uitbetaald de in hunne laatst voorgaande betrekking genoten indemniteit voor huishuur.

Kortingen. Terwijl bij de wet van 24 Januarij 1815 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 5), overeenkomstig welke hier te lande ook kortingen werden verleend op de inkomsten van tijdelijk hier aanwezige ambtenaren en officieren, dienende in 's Rijks overzeesche bezittingen, als minimum waarvoor korting kan worden verleend, de som van f 25 is aangenomen, konden in Indie volgens de daar bestaande bepalingen geene kortingen worden verkregen voor sommen minder dan f 50.

Dit verschil van bepalingen deed de mogelijkheid ontstaan, dat het vertrek uit Nederland naar 's Rijks overzeesche bezittingen van eenen debiteur voor eene hier te lande aangegane schuld, den crediteur, diens ondanks, in zijne regten verkortte. Om

hierin te voorzien zijn bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 April 1862, n°. 12 (*Indisch Staatsblad* n°. 42), de Indische autoriteiten bevoegd verklaard om kortingen te verleenen op de inkomsten van ambtenaren en officieren voor schulden minder dan f 50 doch niet beneden de f 25 bedragende, aangegaan tijdens hun aanwezen in Nederland.

Civiel weduwen- en weezenfonds (1). Voor dit onderwerp zij gewezen op de beschikkingen, ingevolge magtiging des Konings, genomen bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 8 en 111. Eerstgemelde beschikking, houdende wijziging van art. 24, alin. 2 van het reglement voor het hier bedoelde fonds (*Indisch Staatsblad* 1854, n°. 93), strekte tot vermindering der boeten op de vertraagde aanzuivering der bijdragen van advocaten, procureurs, notarissen, translateurs en zoodanige andere personen, die in het genot zijn van percentsgewijze en andere wisselvallige inkomsten, welker inhouding niet bij 's lands kas kan geschieden. De tweede hier aangehaalde beschikking strekte tot aanvulling eener leemte van art. 30 voor zooveel betrof den grondslag voor de berekening van het pensioen der weduwen van zoodanige deelgerechtigden, die, in werkelijke dienst gebleven zijnde, buiten hunne schuld eene vermindering van tractement hadden ondergaan, of van inkomsten dat vast tractement vervangende, en die krachtens art. 6 van het reglement over hunne vroegere inkomsten hadden blijven bijdragen.

Militair weduwen- en weezenfonds enz. Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 1 Januarij 1862, n°. 9 (*Indisch Staatsblad* n°. 14), werd, krachtens magtiging des Konings, in navolging van hetgeen opzigtens het civiel weduwen- en weezenfonds bepaald is bij *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 121, ook voor het militair weduwen- en weezenfonds het beginsel aangenomen, dat de gewone contributie (van zes ten honderd) telken jare, op voordragt van het bestuur over het fonds, door den Gouverneur-Generaal voor het volgende jaar, te beginnen met 1862, met zooveel ten honderd wordt verminderd als de overwinst van een voorafgaand jaar bedraagt, zoodat bijv. de overwinst over 1860 in vermindering strekt van de contributie over 1862, met dien verstande nochtans, dat mindere bedragen van de overwinst dan een vol per cent bij het kapitaal worden gevoegd. Deze beschikking had al dadelijk het gunstig gevolg, dat de contributie voor 1862 van zes tot op drie ten honderd werd verminderd.

Ten aanzien van het deelgenootschap aan het fonds voor officieren, die een huwelijk aangaan na de dienst reeds met pensioen verlaten te hebben, werden nadere bepalingen vastgesteld bij Koninklijk besluit van 20 Augustus 1862, n°. 45 (*Indisch Staatsblad* n°. 159). Tevens werd bij dat besluit de voet geregeld, waarop, zoowel diegenen der bedoelde officieren welke nog geen deelgenoot waren, als de weduwen of kinderen van gepensioneerde officieren, die in der tijd verzuimd mogten hebben van hun huwelijk aangifte te doen, alsnog het deelgenootschap dan wel pensioen of onderstand zouden kunnen erlangen; terwijl, in verband met een en ander, ook vergemakkelijkt werd de verplichte storting bij huwelijk voor actief dienende officieren.

Bepalingen enz. op het benoemen van ambtenaren voor de burgerlijke dienst in Nederlandsch Indië. Ten einde het in Nederlandsch Indië bestaande overcompleet van ambtenaren der 1ste en 2de klasse, afkomstig van de Koninklijke Akademie te Delft, bij verdere toepassing van het Koninklijk besluit van den 2den Mei 1859, n°. 33 (*Indisch Staatsblad* n°. 58), niet verder ten nadeele van den lande en van de belanghebbenden zelven te bestendigen of uit te breiden, werd bij 's Konings besluit van 12 Maart 1862, n°. 43 (*Indisch Staatsblad* n°. 83), ingetrokken dat gedeelte van het eerst aangehaalde besluit (artt. 1, 2 en 4, 1ste lid), waarbij, als buitengewone maatregel ter voorziening in de destijds bestaande behoefte aan ambtenaren, aan de daarbij bedoelde kweekelingen der Delftsche Akademie, den titel erlangd hebbende van candidaat-ambtenaar voor de burgerlijke dienst in Nederlandsch Indië, boven en behalve de vrijstelling der jaarlijksche storting van f 200, bedoeld bij het Koninklijk besluit van 20 October 1842, n°. 55, bij voldoende afgelegd eindexamen, aanspraak op benoeming tot Oost-Indisch ambtenaar was verzekerd, onafhankelijk van de behoefte van 's lands dienst.

Verviel alzoo voor de toekomstige kweekelingen zoowel de vrijstelling der boven bedoelde storting, als de aanspraak op benoeming, in geval van voldoende afgelegd eindexamen, — in de benoembaarheid der ingeschrevenen vóór en onder de werking van het Koninklijk besluit van 2 Mei 1859, n°. 33, kwam geene verandering.

(1) Zie ook het medegedeelde opzigtens notarissen, in hoofdstuk E, afd. IV § 4.

Slechts zou de benoeming niet — zoo als tot dusverre het geval was uit hoofde der bestaande behoefte — plaats vinden terstond na het examen, maar zou dezelve geschieden naar gelang van het werkelijk benoedigde aantal ambtenaren der 1ste en 2de klasse. Voorts bleef, krachtens de uitdrukkelijke bepaling van het onderwerpelijk besluit, voor de in opleiding zijnde candidaat-ambtenaren de hooger bedoelde vrijstelling van akademiegelden gehandhaafd, terwijl ook de tot candidaat-ambtenaar voorgedragenen, ofschoon hunne benoeming als zoodanig door de intrekking der boven bedoelde bepalingen moest achterwege blijven, van de bewuste storting werden ontheven (1).

In den loop van 1862 werden door den Koning benoemd 2 ambtenaren der 1ste, en 15 der 2de klasse.

Aan 42 zich reeds in 's lands dienst bevindende personen werd voorts, op voordragt van den Gouverneur-Generaal, overeenkomstig art. 9 van 's Konings hierboven bedoeld besluit van 2 Mei 1859, n°. 33, het radicaal van ambtenaar der 3de klasse toegekend.

De gebruikelijke opgaven nopens het aantal der in Nederlandsch Indie bestaande ambten en de daarin gedurende 1862 ontstane vacatures worden ditmaal in de Indische verslag-bouwstoffen gemist.

N. Nijverheid. (2)

I. LANDBOUW, BOSCHWEZEN EN VEETEELT.

§ 1. Java en Madura.

a. Landbouw.

1°. Op gronden gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking.

In navolging van vroeger bevat de onder lit. O bijgevoegde aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur in elk gewest van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta (3) en in de afdeling Pamakassan (Madura), weder een algemeen overzicht van de landbouwende bevolking en van de uitkomsten van den landbouw op de gronden gebleven ter beschikking van de bevolking.

Blijkens die aantooning was in 1862 :

het getal dessa's en kampongs met velden voor den landbouw	32 691
„ „ idem zonder velden	1 377
„ „ landbouwende huisgezinnen	1 472 593
de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden, die van levend water kunnen worden voorzien, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden	1 224 438
de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden, die niet van levend water kunnen worden voorzien of van den regen afhankelijk zijn	1 174 228
alzoo in het geheel ontgonnen	2 398 666

(1) Nieuwe regels op het benoemen van ambtenaren bij de burgerlijke dienst in Nederlandsch Indie (in voldoening aan art. 49 v an het regeringsreglement) zijn vastgesteld bij Koninklijk besluit van 10 September 1864 n°. 47, (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 93, *Indisch Staatsblad* n°. 194).

Zie over de regeling der benoembaarheid van ambtenaren bij den waterstaat de betrekkelijke noot in de IIIde afdeling van hoofdstuk L hiernevens, en voor zoodanige regeling met betrekking tot de onderwijzers voor de Indische dienst, de noot in den aanhef van hoofdstuk I.

Volledigheidshalve zij hier voorts gewezen op de wet van 10 Junij 1864 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 74 en *Indisch Staatsblad* n°. 126), tot regeling van het onderwijs van rijkswege in Indische taal- land- en volkenkunde.

(2) Zie nopens de oprigting van kamers van koophandel en nijverheid in Nederlandsch Indie de noot in den aanhef der Vde afdeling van dit hoofdstuk.

(3) Over de residentien Soerakarta en Djokdjokarta wordt afzonderlijk gehandeld sub. 5 van deze paragraaph.

de uitgestrektheid welke daarvan door de bevolking is beplant:	
a. voor het Gouvernement	56 628 (1)
b. voor eigen cultuur	} 2 014 281 (3)
met padie 1 724 640	
" andere gewassen. 289 641 (2)	
de uitgestrektheid geheel onbeplant gebleven	374 414
de opbrengst aan padie (rijst in den bolster) der door de bevolking voor eigen cultuur beplante velden, in pikols van 125 Amsterdamsche ponden	32 651 269 (4)
de opbrengst gemiddeld van één bouw, in pikols als voren	18 ⁹³ / ₁₀₀
de uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawavelden (in bouws)	12 287
het bedrag van den onzuiveren aanslag der landrente, de fictive (bedragende f 32 843,67) daaronder begrepen	f 10 145 144,41

Was de uitgestrektheid *ontgonnen* bouwland gedurende 1862 toegenomen met 75 040 (5) bouws, de *beplante* oppervlakte beliep daarentegen voor den padie-aanplant 11 241 bouws *minder*, doch voor dien der tweede gewassen 3616 bouws *meer* dan in het vorig jaar. De uitgestrektheid der velden voor het Gouvernement beplant wijst eene vermeerdering aan van 3469 bouws, deels in verband met de uitbreiding der suikercultuur (6), deels door het verschil in de opgaaf voor Bagelen, welke in 1861 enkel aanwees de gesneden indigovelden, terwijl nu de geheele indigo-aanplant is opgebracht, deels ook door het mederekenen, in tegenstelling met vroeger, van den tabaks-aanplant in Samarang.

Slechts acht gewesten hadden, vergeleken met de aantooning van 1861, een minderen padie-aanplant dan in het vorig jaar, en wel de Preanger regentschappen, Cheribon, Samarang, Japara, Probolinggo, Banjoemas, Bagelen en de afdeeling Pamakassan (Madura). Daarentegen was in de meeste derzelve eene min of meer belangrijke uitbreiding van de teelt van tweede gewassen waar te nemen.

De padie-oogst wordt opgegeven in het geheel 1 017 242 pikols minder te hebben bedragen dan in 1861. In verhouding tot de uitgestrektheid van den aanplant was hij een der geringste van de laatste jaren. De gemiddelde opbrengst per bouw toch — ditmaal 18⁹³/₁₀₀ pikols — beliep in de jaren 1856—1861 achtereenvolgens 20¹⁶/₁₀₀, 19²²/₁₀₀, 20⁴⁵/₁₀₀, 19⁵⁴/₁₀₀, 19³⁷/₁₀₀ en 19³⁹/₁₀₀ pikols.

Nogtans was de oogst in onderscheidene gewesten gunstig te noemen. Meer of minder beduidende verschillen ten nadeele van 1862 doen zich alleen voor bij de opgaven nopens Pekalonga, Japara, Soerabaija, Tagal, Bezoekie, Cheribon, Samarang en Patjitan. Vooral in eerstgenoemd gewest en in de afdeeling Pamalang (Tagal) viel de oogst zeer ongunstig uit. Ten einde de in nood verkeerende bevolking te gemoet te komen, besloot de Regering tot den inkoop van rijst ter verstrekking tegen matige prijzen, terwijl zij in laatstgemelde afdeeling, waar de bevolking de middelen tot dien inkoop miste, deze op ruime schaal de gelegenheid verschafte om bij nuttige bouw- of waterstaatswerken eenig geld te verdienen.

(1) Onder dit cijfer zijn niet begrepen de koffij-, peper-, thee- en kaneeltuinen, voor zoover zij niet bij uitzondering zijn aangelegd op bouwgronden reeds vroeger door de bevolking ontgonnen.

(2) Waaronder 45 563 bouws eerst met padie beplant geweest en daarom ook begrepen onder de met padie beplante uitgestrektheid, benevens 4094 bouws reeds begrepen onder den gouvernementen-aanplant. Zie nader bijlage lit. O (aanmerking e).

(3) Zie de voorgaande noot.

(4) De oogst van 1863 beliep 35 456 608 pikols.

(5) In deze vermeerdering deelt de afdeeling Pamakassan (Madura) voor niet minder dan 43 773 bouws en zulks ten gevolge eener aldaar plaats gehad hebbende opname.

(6) Zie de § *suikercultuur*.

In Pasoeroean en Probolingo, waar zich in den aanvang des jaars, even als ook elders in den Oosthoek van Java, eene zeer aanzienlijke en plotselinge stijging der rijstprijzen had geopenbaard, kwam het bestuur der bevolking insgelijks met eene goedkoope verstreking van rijst te hulp. Een meer algemeene maatregel, die van deze zoo onverwachte en aanhoudende duurte het gevolg was, bestond in het uitvaardigen der ordonantie van 20 Augustus 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 91), waarbij de invoer van padie en rijst op Java en Madura onbepaald, tot herroeping toe, van regten werd vrijgesteld (1).

Daar zich de Regering van de steeds ongewoon hooge rijstprijzen geen rekenschap wist te geven, achtte zij het noodig een opzettelijk onderzoek daarnaar te doen instellen. De uitkomsten van dat onderzoek, hetwelk zich uitstreckte over de residentien Rembang, Soerabaija, Pasoeroean, Probolingo, Bezoekie en Kedirie, hebben als voornamste oorzaken der duurte doen kennen:

de middelmatige oogst van 1861, veroorzaakt door de buitengewoon natte weersgesteldheid, waardoor zoowel het rijstgewas, als de djagong, de beide voornaamste voedingsmiddelen in oostelijk Java, niet goed waren geslaagd;

en in de tweede plaats, de minder goede hoedanigheid der padie, waardoor die, in stede van — zoo als gewoonlijk — omstreeks 50 per cent aan gepelde rijst uit te leveren, slechts 34, hoogstens 42 per cent uitleverde (12 katties padie leverden niet meer dan 4 à 5 katties rijst) (2).

Belangrijk waren wederom de aanplantingen van *tweede gewassen*, welker product voor een groot deel heeft kunnen te gemoet komen aan de bezwaren, welke de hooge rijstprijzen en de ongunstige uitkomst van het padiegewas in onderscheidene residentien noodwendig moesten opleveren (3).

De meeste ontginningen van gronden tot sawa's hebben plaats gevonden in Soerabaija, Kedirie, Rembang, Bagelen en Tagal, namelijk 2657, 1735, 1391, 1382 en 1365 bouws; de minste in Kadoe, Pasoeroean en Patjitan, waar slechts 5, 25 en 26 bouws werden aangewonnen. In Pekalongan en in de afdeeling Pamakassan (Madura) hadden in het geheel geen nieuwe sawa-ontginningen plaats.

De onbeplant gebleven uitgestrektheid ontgonnen bouwland was — buiten Cheribon en de afdeeling Pamakassan, waarvan de betrekkelijke opgaven het meest aanzienlijk zijn, doch wegens de bijzondere daarvoor bestaande oorzaak (de plaats gehad hebbende opmetingen) (4) ten deze buiten vergelijking dienen te blijven, — het grootst in Bagelen, Samarang, Soerabaija en Madioen, en wel 33 441, 20 638, 18 286 en 16 614 bouws; het minst in de Preanger regentschappen en Patjitan, waar geen, en in Banjoewangie en Kadoe, waar slechts 45 en 174 bouws als onbeplant worden opgegeven.

De onzuivere aanslag der landrente (de fictive daaronder begrepen) beliep f 10 145 144,41, zijnde f 51 120,775 minder dan in 1861. Het nadeelig verschil zou nog grooter zijn geweest, ware de aanzienlijk mindere opbrengst in Pekalongan, Soerabaija, Tagal en Japara niet voor een goed deel opgewogen door een beduidend hooger aanslag in Bantam, Bagelen en Banjoemas.

Het achtervolgend staatje geeft een vijfjarig overzicht van de opgegeven uitkomsten van den eigen landbouw der inlandsche bevolking in de bovengenoemde gewesten. Voor het eerst zijn daarin, althans wat de vier laatste jaren aangaat, ook opgenomen de opgaven der afdeeling Pamakassan (Madura).

(1) Vergelijk hoofdstuk L, afdeeling II, § 5 hiervóór.

(2) In de tweede helft van 1863 heeft de Gouverneur-Generaal het niet ondienstig geacht, een tweetal vroegere aanschrijvingen omtrent de behartiging der volkscultures den betrokken ambtenaren in herinnering te brengen. Zie n°. 1462 van het *Bijblad op het Indisch Staatsblad* en de daar aangehaalde n°. 869 en 179.

(3) Over de tweede gewassen, tabak en katoen, wordt hieronder afzonderlijk gehandeld; omtrent de laatste cultuur in de volgende paragraaph, en wat den tabak betreft, in de paragraaph betreffende de gouvernementstabs-cultuur.

(4) Zie omtrent Pamakassan noot d der boveaangehaalde bijlage lit. O.

Jaren.	Uitgestrektheid der velden, door de bevolking voor eigen cultuur geplant.	Waarvan met padie.	Opbrengst dezer velden in pikols padie.	Gemiddeld van de marktprijzen van den pikol padie in de onderscheidene gewesten.	
				Van de hoogste marktprijzen.	Van de laagste marktprijzen.
	Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed.				
1858	1 882 834	1 650 969	33 770 324	f 2,675	f 1,62
1859	1 898 020	1 658 238	32 402 888	2,89	1,94
1860	1 966 484	1 707 741	33 130 316	2,96	1,73
1861	2 021 906	1 735 881	33 668 511	3,88	2,50
1862	2 014 281	1 724 640	32 651 269	4,89	3,14

Werken in het belang van den landbouw. De voornaamste der in 1862 in uitvoering geweest zijnde werken van den hier bedoelden aard zijn vermeld in de lijst der landswerken, als bijlage lit. N bij dit verslag gevoegd. Enkele bijzonderheden mogen hier nog eene plaats vinden.

Krawang. In den loop van het jaar is de waterleiding Tjikarang-glan hersteld en verbeterd, ten gerieve van de bevolking. Ook werd aangevangen en voltooid eene afdamming der rivier Sidjaloe en het graven eener waterleiding, welke volkomen slaagde en verre de verwachting overtrof, wat aangaat de hoeveelheid water, die men daaruit ter besproeiing der velden kan verkrijgen.

Tagal. In het district Lossarie beijverde men zich de zoogenaamde lebaks (moerassen) in te dijken en zoo doende reservoirs te vormen, waaruit het water langs kleine leidingen gebragt wordt op sawa's, die anders geheel van den regen afhankelijk zouden zijn. Met het graven eener waterleiding uit de Pamali-rivier werd een aanvang gemaakt. In het laatst van het jaar werd magtiging verleend om dertien waterstaatswerken in de afdeling Pamalang tot stand te brengen, ook met het doel om de bevolking dier afdeling in de gelegenheid te stellen, door handenarbeid geld te verdienen tot aankoop van de noodige voedingsmiddelen.

Samarang. De opnamen voor het graven van een kanaal ter verbinding van de Loesie-met de Serang-rivier (zie het vorig verslag, bladz. 132), ofschoon dit jaar eenigen tijd gestaakt, vorderden in zooverre, dat weldra voorstellen tot uitvoering konden worden te gemoet gezien (1).

De werken ter afdamming der rivier Toentang, te Glapan, verkeerden in goeden staat.

Japara. Onder de leiding der inlandsche hoofden werden dit jaar verschillende water-aftappingen en kleine opdammingen, in het belang van de besproeiing der rijstvelden, verbeterd en uitgebreid.

Soerabaija. Ter bevordering van de rijstcultuur werden dit jaar eenige steenen doorlaatsnizen, duikers en dammen aangelegd.

(1) In 1863 zijn deze voorstellen ontvangen. De bij de Indische Regering daartegen gerozen bedenkingen hebben echter aanleiding gegeven, dat de directeur der burgerlijke openbare werken in het laatst van 1863 is uitgenoodigd geworden tot de indiening van een eenvoudiger en minder kostbaar project, dan wel zich te bepalen tot het doen van voorstellen nopens partiele en achterevoelgelyk uit te voeren irrigatiën.

Bezoekte. De dam te Sitoebondo is in den loop van het jaar versterkt door het leggen van een nieuwen tijdelijken nooddam van riviersteen.

Katoencultuur.

De bijzonderheden ten aanzien van deze cultuur over 1862 bekend geworden zijn zamengevat in den ondervolgenden staat. Was in sommige gewesten, als Cheribon, Samarang, Japara en Madioen, de aanplant dit jaar toegenomen, de groote hinderpaal tegen eene meer algemeene uitbreiding bleef bij voortdoring gelegen in de groote wisselvalligheid en het weinig voordeelige van deze teelt, in vergelijking met die van andere tweede gewassen. Voor slechts twee residentien, Samarang en Bagelen, wordt melding gemaakt van het verbouwen — althans op eenigzins noemenswaardige schaal — van uitheemsche katoensoorten (1).

De werkzaamheden der in het laatst van 1861 hier te lande opgerigte Nederlandsch-Indische Katoen-maatschappij hebben zich, blijkens een van haar zelve uitgegaan verslag, gedurende 1862 bepaald tot het bijeenbrengen van monsters van katoen, zoowel van inheemsche Indische soorten als van katoen van uitheemsch zaad geteeld, het opstellen en beproeven der aangebrachte machinerien, het nemen van maatregelen om zich van gemelde inheemsche katoen uit den volgenden oogst de noodige hoeveelheid te verschaffen, en in het aanwenden van pogingen tot het doen aankweken van uitheemsche katoen. Het hoofd-etablisement der Maatschappij is gevestigd in de afdeeling Demak (Samarang); terwijl zij bovendien geëmployeerden heeft op Saleijer en Timor. Met landhuurders en planters, ook buiten Java, heeft zij overigens veelzijdige betrekkingen aangeknoopt. (2)

GEWESTEN.	Uitgestrektheid van den aanplant in bouws (meest naar gissing).		Verkregen hoeveelheid katoen in pikols (meest naar gissing).		Verdere bijzonderheden.
	1861.	1862.	1861.	1862.	
Bantam.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Op ruime schaal werd dit jaar katoen verbouwd in de regentschappen Serang en Tjiringien; vooral in de districten Tjilegon en Anjer waren groote aanplantingen aangelegd, die eene redelijke winst opleverden.
Buitenzorg.	"	"	"	"	In dit gewest wordt geen katoen verbouwd.
Krawang.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	De teelt van katoen, hoewel niet algemeen zijnde wordt gezegd jaarlijks toe te nemen; de aanplant geschiedt op gaga- en tiparvelden: geregelde aanplantingen bestaan niet.
Preanger regentschappen.	715	849	3 000	7 000 à 8 000	De meerdere aanplant in 1862 wordt voornamelijk toegeschreven aan de gunstige weërgesteldheid. De grootste uitvoer heeft plaats uit de regentschappen Tjandjoer en Soekapoera naar de bijgelegen markten in de regentschappen Bandong, Sumedang en Limbangan, ook naar Buitenzorg, Batavia, Cheribon en Banjoemas. De prijzen waren weder vrij hoog zij liepen van f 18 tot f 23 den pikol.

(1) Uit hoofde van de hevige regens is de katoenoogst van 1863, vooral op Java, niet voordeelig geweest.

(2) Ter oprigting van het "Zuiverings- en afpakkings-etablisement" is door de Maatschappij, als middelpunt, Soerabaija gekozen geworden.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid van den aanplant in bouws (meest naar gissing).		Verkregen hoeveelheid katoen in pikols (meest naar gissing).		Verdere bijzonderheden.
	1861.	1862.	1861.	1862.	
heribon.	2 523	3 766	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Het product wordt gezegd van mindere hoedanigheid te zijn dan de Palembangsche katoen. De uitvoer wordt opgegeven tot een bedrag van 3295, tegen 2666 pikols in 1861. Daarentegen werden ingevoerd, meerendeels van plaatsen buiten Java, in 1861 8869 en dit jaar 7747 pikols.
agal.	807	486	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Over het algemeen wordt slechts in de onmiddellijke nabijheid van het strand katoen verbouwd, omdat de gronden aldaar voor die cultuur het meest geschikt zijn. Van den opgegeven aanplant waren 92 bouws mislukt. Uitvoer van katoen heeft in deze residentie geen plaats; de invoer, meest van Palembang, bedroeg 2306½ pikols, tegen 5744 pikols in 't vorig jaar.
ekalongan.	346	48	390	84	De katoenteelt vindt gewoonlijk alleen plaats in de stranddistricten Wiradessa en Seragie. De ongunstige uitkomsten der laatste jaren waren evenwel oorzaak dat in eerstgemeld district ditmaal geen katoen werd geplant: men bezigde liever de sawa's voor andere tweede gewassen, hetgeen bij de plaats gehad hebbende mislukking van het padiegewas meer voordeel gaf. Daarentegen werd dit jaar eenige katoen verbouwd in de benedenlanden van het district Bandar-Goemiwang: de aanplant aldaar beliep 22 bouws, in Seragie 26 bouws. In het geheel zijn slechts 27 bouws geslaagd. De prijzen waren hooger dan in 1861: zij liepen van f 12 tot f 15 den pikol; de uitheemsche katoen gold f 17 à f 20.
amarang.	1 426 ½	2 934	1 431	22 110	De opgegeven cijfers betreffen enkel de afdelingen Demak en Grobogan. In de overige afdelingen waren de aanplantingen, zoo als gewoonlijk, onbeduidend. In Demak alleen beliep de aanplant 2701 bouws, waarvan 200 bouws met New-Orleans-zaad; de opbrengst aldaar werd geschat op 21 000 pikols. In den handel worden hier drie soorten van katoen aangetroffen, te weten: New-Orleans-, gogo- en Java-katoen. De New-Orleans-soort bragt gemiddeld f 25 den pikol op; de andere soorten f 12,25. De handel is veelal in handen van inlanders, met uitzondering van hetgeen van Demak en Grobogan uitgevoerd en door Chinezen opgekocht wordt. Ofschoon de Katoen-maatschappij op ruime wijze New-Orleans-zaden onder de inlanders had doen verdeelen, is echter het grootste gedeelte van het product buiten haar bereik gebleven, deels omdat de meeste planters, slechts bij proef aangeplant hebbende, zelven het zaad verlangden te behouden voor een volgenden oogst; deels ook omdat zij overdreven waren in hunne eischen. In 't geheel heeft de Maatschappij niet meer dan plus minus 3200 pond opgekocht. De uitvoer van katoen over zee bedroeg 2041 pikols, tegen 565 in 't vorig jaar.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid van den aanplant in bouws (meest naar gissing).		Verkregen hoeveelheid katoen in pikols (meest naar gissing).		Verdere bijzonderheden.
	1861.	1862.	1861.	1862.	
Japara.	1 536 $\frac{1}{2}$	4 140	5 697	14 334	De meeste aanplantingen hebben plaats gevonden in de districten Tjengkal-sewoe, Angkattan, Glong en Boijoramee, alwaar de gronden voor katoencultuur bijzonder geschikt zijn. Ten gevolge van min gunstig weêr was de oogst weder gering. Volgens opgaaf bedroeg de invoer 2215 pikols, terwijl 1371 pikols werden uitgevoerd, voor het grootste gedeelte naar Rembang. In 1861 waren deze cijfers 418 en 765. De prijzen liepen van f 6 tot f 12 den pikol. In het regentschap Djawana gold het product zelfs f 21 den pikol.
Rembang.	3 464 $\frac{1}{2}$	3 309	Niet opgegeven.	13 800	De aanplantingen waren meest aangelegd op zandgronden en tegallans, wordende daartoe slechts enkele plaatsen sawa's gebezigd. Ongunstig weêr was oorzaak dat de aanplantingen niet werden uitgebreid; ook de oogst was dien ten gevolge ongunstig.
Soerabaja.	2 688 $\frac{1}{2}$	1 621 $\frac{1}{2}$	8 021	4 668	De prijzen der ongezuiverde katoen liepen van f 8 tot f 15 den pikol. Gezuiverde katoen werd zelden en dan nog in geringe hoeveelheid aan de markt gebracht.
Pasoeroean.	480	296	415	226	De katoencultuur is in dit gewest van zeer geringe beteekenis. Wel zijn daartoe zeer goede gronden te vinden, doch de bevolking bezit voor dezen tak van den landbouw weinig neiging.
Probolingó.	1 400	1 217	2 782	2 434	Ook hier maakt de bevolking weinig werk van de katoencultuur, vermits de teelt van andere tweede gewassen haar grootere voordeelen aanbrengt.
Bezoekie.	135	87	190	75	De cijfers voor 1862 opgegeven betreffen alleen de afdeeling Bezoekie. In de afdeelingen Panaroekan en Bondowosso wordt de katoen tusschen andere tweede gewassen geplant. Aan de opgaaf over 1861 ontbrak alleen de afdeeling Panaroekan.
Banjoewangie.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	38	31	De bevolking vervaardigt hier, gelijk ook in Probolingó en elders, van verbouwde kapas onder anderen lamppitten.
Banjoemas.	id.	id.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Geregelde katoen-aanplantingen worden in dit gewest niet aangetroffen; de aanplant geschiedt in den regentijd op gaga- en tegalvelden, tusschen de padie in.
Bagelen.	id.	id.	id.	id.	De bevolking van Ambal, Keboemen en Koetardjo wordt gezegd nog al in groote hoeveelheid katoen te hebben aangeplant. Door de langdurige droogte was het product ditmaal bijzonder gering geslaagd. In den regel is echter de cultuur in dit gewest te wisselvallig, dan dat daarvan belangrijke uitbreiding kan worden verwacht. De vroeger ingevoerde uitheemsche katoensoorten zijn langzamerhand geheel verdwenen; als bij uitzondering ziet men nu en dan nog New-Orleans en Petit-gulf-soorten.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid van den aanplant in bouws (meest naar gissing).		Verkregen hoeveelheid katoen in pikols (meest naar gissing).		Verdere bijzonderheden.
	1861.	1862.	1861.	1862.	
Kadoe.	"	"	"	"	Ook in 1862 heeft de bevolking van dit gewest de katoencultuur geheel laten varen.
Madjoen.	2 056 $\frac{1}{2}$	2 719 $\frac{1}{2}$	7 440	11 832	De meeste katoen-aanplantingen gedurende 1862 hebben plaats gevonden in de regentschappen Soemorroto, Magettan en Ngawie. Van den opgegeven aanplant zijn 177 bouws niet geslaagd, terwijl 305 bouws als eerste gewas zijn beplant. De uitbreiding dezer cultuur wordt toegeschreven aan den vooruitgang der teelt van tweede gewassen in het algemeen. Slechts bij kleine hoeveelheden wordt de katoen aan de markt gebragt. Op de hoofdplaatsen liepen de prijzen van f 8 tot f 15 den pikol.
Patjitan.	"	"	"	"	Gedurende 1862 zijn in dit gewest geene katoen-aanplantingen bewerkstelligd. Alleen werd eene geringe hoeveelheid uitgeplant van zaden door de Nederlandsch-Indische Katoen-maatschappij verstrekt, waarvan eene goede soort is verkregen. De bevolking geeft echter de voorkeur aan de teelt van inlandschen tabak.
Kedirie.	679	190	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Alleen in de regentschappen Kediri en Berbek wordt van de katoenteelt nog werk gemaakt; in de overige regentschappen is de lust daartoe zeer gering, omdat de bevolking van de tabakscultuur veel meer voordeelen trekt.
Madura.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	id.	id.	Ook hier wordt slechts op zeer kleine schaal katoen geplant. De bevolking betoont geene neiging voor die cultuur, omdat in ruime hoeveelheid en tegen billijke prijzen Palembangsche katoen verkrijgbaar is.

Klappercultuur.

Volgens de ontvangen opgaven (zie bijlage lit. P) waren bij het eind van 1862 op geheel Java, met uitzondering van de residentien Batavia, Soerakarta en Djokdjokarta, zoodanig in de afdeeling Pamakassan (Madura), aanwezig 20 339 686 klapperboomen, waarvan 7 782 029 vruchtdragende waren en de overige jonge boomen. In 't vorig jaar beliepen beide cijfers respectivelijk 19 466 625 en 7 548 771. Slechts in twee gewesten, Patjitan en Kediri, was het aantal boomen door meerdere sterfte dan bijplant eenigermate verminderd.

Twee hoofdsorten worden op Java aangetroffen, de klappa dalem en de klappa gendja. De boomen van de eerste soort zijn de beste; zij bevatten de meeste oliedeelen, doch dragen eerst in het zevende of achtste jaar vrucht.

De klappa gendja wordt reeds in het vierde of vijfde jaar vruchtdragend. Van de 280 000 stuks noten, naar aanleiding van het besluit van Junij 1858 (zie het verslag over dat jaar bladz. 94) van Madura aangebragt ter uitplanting in de residentie Cheribon, waren vele gestorven. In verband met den in de laatste jaren zoo zeer toegenomen aanplant was het te verwachten, dat de productie van noten binnen weinige jaren belangrijk zou stijgen.

Bijna allerwege wordt uit de klappernoot olie getrokken, doch de bereiding is nog voor

veel verbetering vatbaar. In de meeste gewesten dient de olie alleen voor eigen verbruik, voornamelijk ter bereiding van spijzen, met uitzondering evenwel van de residentien Bantam, de Preanger regentschappen, Pekalongan, Madura, Bagelen en de afdeeling Patjitan, alwaar de fabricatie van olie, als tak van nijverheid, een voornaam middel van bestaan oplevert.

Toi verlichting bezigt de bevolking meestal katjang of djarak-olie. Van het sap van den jongen klapperboom wordt, voornamelijk in Rembang, suiker gemaakt en ten verkoop op de markt gebragt.

- 2°. Cultures ingevoerd op hoog gezag of ten gevolge van overeenkomsten door het Gouvernement met particuliere ondernemers aangegaan.

Koffijcultuur.

De vele regens van 1861 waren voor de koffijcultuur zeer nadeelig. Zij belemmerden de vruchtzetting en deden de jonge vruchten bederven en afvallen. De oogst van 1862 was dan ook ongunstig; hij bedroeg, ongerekend de levering uit de Vorstenlanden, in het geheel slechts 643 346 pikols, en was alzoo geringer dan in eenig der laatste vijftien jaren, met uitzondering alleen van het buitengewoon nadeelige jaar 1849, toen slechts 455 868 pikols werden verkregen. De oogst van 1861, die onder de middelmatige was te rangschikken, gaf 875 697 pikols.

De naar gewoonte bijgevoegde staten (bijlagen litt. Q en R) geven voor het jaar 1862 de voornaamste bijzonderheden omtrent deze cultuur aan voor elk gewest van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg en Rembang, in welk laatste gewest de gouvernement-koffijcultuur dit jaar voor goed had opgehouden. Als een gevolg van de onbeduidende opbrengst der weinige nog bestaande aanplantingen in de afdeeling Blora was reeds in 1860 tot deze intrekking besloten.

De voormelde staten doen zien:

dat het getal huisgezinnen voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd, in de daarin genoemde gewesten, met uitzondering van Soerakarta en Djokdjokarta, waar de koffij van de Vorsten gekocht wordt, bedroeg 483 100;

het getal vruchtdragende boomen waarvan geoogst is, in dezelfde gewesten, 226 054 147; de hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen, met inbegrip van 4250 pikols wegens bevonden overwigten, 643 346 pikols, of met bijtelling van de levering uit de Vorstenlanden, 663 433; (1)

dat gemiddeld één pikol koffij is verkregen (de Vorstenlanden buiten aanmerking latende) van 351 boomen;

dat aan de koffijplanters in het geheel voor inkoopsprijs is betaald f 7 250 185,47, waaronder f 413 049,53⁵ voor het product uit de Vorstenlanden; (2)

dat de gezamenlijke kosten der koffij, uit den oogst van 1862 aan het Gouvernement geleverd, hebben bedragen f 8 658 881,80, en de gemiddelde prijs waarop de pikol aan het Gouvernement te staan kwam, berekend over de geheele hoeveelheid ontvangen koffij tot aan de afscheppakhuizen, f 13,05.

Aanplantingen en onderhoud. De bijplantingen, in de verschillende gewesten gedurende den regentijd van 18⁵²/₆₃ tot stand gebragt, bereikten een cijfer van f 19 582 024 boomen, waarvan 11 848 385 tot aanvulling en inboeting en 7 733 639 tot uitbreiding. De berigten nopens het onderhoud der aanplantingen luiden voor de meeste gewesten bevredigend. In Bantam en Bezoekie was het onderhoud nog niet naar behooren, en werd daar dan ook voortdurend toezigt vereischt. In Cheribon, waar men, bij gebrek aan geschikte gronden, reeds tot het weder in gebruik nemen van vroegere koffijgronden heeft moeten overgaan, liet het onderhoud te wenschen over in zoodanige tuinen, die ver van de dessa's gelegen zijn.

(1) In 1863 werd de aanzienlijke hoeveelheid van 4 420 669 pikols verkregen.

(2) Krachtent *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 122, ontving de bevolking dit jaar weder f 0,50 meer per pikol; de normale inkoopsprijs beliep namelijk gedurende 1862 (ook voor de ter Westkust van Sumatra en in de residentie Menado geleverde koffij) f 11,50 per pikol tegen f 11 in 1861, f 10,50 in 1860, f 10 in 1859, f 9¹/₆ in 1858 en f 8¹/₃ in 1857. Voor de jaren 1863 en 1864 is de prijs van 1862 behouden geworden. Voor de 1865 is dezelve bepaald op f 12.

Evenzoo kostte het in Soerabaja moeite nieuwe gronden te vinden, weshalve aldaar in de jaren 1863 en 1864 een opzettelijk onderzoek zou worden ingesteld, zoowel naar den toestand der (in de afdeling Modjokerto) aanwezige tuinen, als naar de bestaande gelegenheid tot uitbreiding. Door de in-dienst-stelling van een tweetal koffijbeambten werden intusschen maatregelen genomen tot betere behartiging van het toezigt. Gebrek aan geschikte koffijgronden werd wijders waargenomen in Bagelen, hetgeen wordt toegeschreven aan de toeneming der bevolking, die meer bouwlanden in de bergstreken voor het telen van voedingsmiddelen behoeft.

Ook in Patjitan was het onderhoud niet naar behooren. Als voorname beletselen tegen een behoorlijk toezigt in dit gewest wordt gewezen op de zeer verspreide ligging der tuinen en op de moeilijkheid van het terrein. In Pasoeroean ging de bevolking van het Tengersche gebergte uit eigen beweging voort met den aanplant van boschkoffij. Het onderhoud der geregelde aanplantingen in dit gewest vorderde echter voortdurend aansporing. In Japara werd geklaagd over den ongunstigen groei der schaduwboomen, 't geen niet alleen nadeelig terugwerkte op den levensduur der koffijboomen, maar bovendien door de weinige bladmaking het opschieten van onkruid bevorderde en daardoor het onderhoud verzwaarde.

Voor Samarang wordt gemeld, dat het vooroordeel der bevolking tegen bemesting meer en meer begon te wijken. Opzigtens de Preanger regentschappen wordt aangetekend, dat men in vele districten uithoofde van de schraalheid der gronden dit jaar is overgegaan tot de zoogenaamde groene bemesting, bestaande in het graven van gaten ter diepte van drie voet op een en een halven voet middellijn, welke daarna worden gevuld met onkruid en voorts gedekt met de vruchtbare bovenaarde. Na verloop van twee maanden wordt daarin het plantje gepoot. Volgens de ontvangen berigten stonden de op deze wijze geplante boompjes veel gunstiger dan die zonder groene bemesting. Men zou hiermede jaarlijks voortgaan.

De aanplant in nieuwlings afgeschreven tuinen, in de Preanger regentschappen en in Cheribon beproefd, slaagde in eerstgemeld gewest naar wensch; de aldaar in 1858 en 1859 geplante boomen droegen reeds vele vruchten, terwijl ook de latere plantsoenen zich krachtig ontwikkelden. Voor Cheribon evenwel wordt gezegd, dat de aanplantingen in het derde jaar zijn beginnen te kwijnen en thans algemeen schraal staan.

De proef om afgeschreven tuinen, welke niet dadelijk voor eene wederbeplanting met koffij vatbaar waren, daartoe geschikt te maken door beplanting met nuttige boomsoorten, als een middel om de voor deze cultuur zoo gewenschte boschvorming te bevorderen, werd (in de Preanger regentschappen) over eene uitgestrektheid van 245 bouws voortgezet. Bij ontstentenis van vrijwilligers, geschiedde de aanplant door bij de koffijcultuur ingedeelde huisgezinnen, tegen betaling van f 20 per bouw. Een gelijke belooning werd tevens te goed gedaan aan hen die de vroegere aanplantingen bewerkstelligd hadden. De bosschen, waaruit de plantjes verkregen worden, bevinden zich op geringe afstanden van de tuinen, terwijl ook de bearbeiding van den grond onbeduidend wordt genoemd.

Over het denkbeeld, om de proef ook elders plaats te doen vinden, waren de gevoelens der gewestelijke autoriteiten zeer verdeeld. Bij die omstandigheid werd het wenschelijk geacht vooraf nader bekend te worden met de gesteldheid der proef in de Preanger regentschappen, waartoe dan ook het noodige is verrigt.

Eenige jaren geleden meende men ontarding van het koffijproduct te bespeuren. De Regering heeft dien ten gevolge koffijzaden uit Mokka ontboden en in verschillende gewesten doen ronddeelen tot het nemen van proeven. Herhaaldelijk zijn die proeven mislukt, of, waar zij slaagden, was zulks van niet groot belang. Men schreef de oorzaak daarvan toe aan den slechten staat van de ontvangen zaden.

Thans wordt onder andere medegedeeld, dat

in het Selokatonsche (Samarang) 1830 Mokka-boompjes, in een afzonderlijken tuin, een frisch aanzien vertoonen;

in het Salatigasche (Samarang) 6374 boomen in zeer goeden staat verkeerden en in 1863 vrucht zullen dragen;

in Japara 826 Mokka-boomen reeds vruchten dragen, welke alleen voor zaad worden gebezigd.

Opmerking verdient de omstandigheid, dat, volgens opgaven van Japara en Bezoekie afkomstig, het product van deze Mokka-aanplantingen in geen enkel opzigt een verschil oplevert met de Javakoffij.

Pluk en bereiding. De hoedanigheid van het product was over het algemeen goed.

Niet overal echter wordt aan pluk en bereiding genoegzame zorg besteed. Met inachtneming der voorschriften, vervat in het gouvernementsbesluit van 2 Januarij 1858, n°. 29 (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 506), wordt dan ook van bestuurswege zooveel doenlijk naar verbetering gestreefd. Eene meer directe voorziening, voorloopig voor de residentien Probolingo en Madioen, bestond in de verleende magtiging tot jaarlijksche in-dienst-stelling gedurende vijf of zes maanden van buitengewoon personeel ter bewaking van den pluk in het algemeen, en in het bijzonder om daarbij te zorgen, dat geen groene koffij worde geoogst, dat de boomen niet worden beschadigd en geen product verwaarloosd blijve liggen.

In vorige verslagen is reeds gemeld, dat in de residentien, uitmakende den zoogenaamden Oosthoek van Java, een niet onbelangrijk gedeelte der koffijbetalingen in handen komt van hulplukkers, die uit andere gewesten derwaarts komen en in het helpen bij den koffijpluk een middel van bestaan zoeken. Gewoonlijk erlangen deze lieden een vijfde gedeelte van hetgeen zij geplukt hebben als belooning. Jaarlijks echter wordt hun aantal minder; vooral de overkomst van Madurezen vermindert. Op sommige plaatsen gaf dit aanleiding tot moeilijkheid in het verkrijgen der noodige hulp.

Met opzigt tot de bereiding is nog aangeteekend gevonden, dat in sommige gewesten (in Probolingo, Bezoekie en Patjitan) de bevolking zich in districten, waar geen gebrek aan stroomend water is, van handpelmolentjes bedient voor de bereiding van het product op de West-Indische wijze.

Transport. Bij ontstentenis van eenen aannemer werd het product van eenige districten der Preanger regentschappen door de bevolking vervoerd van Singaparna naar Bandjar, en zulks tegen betaling van f 1,17 per pikol, zijnde nagenoeg hetzelfde transportloon als tot dusver aan den aannemer was te goed gedaan (1). In Cheribon geschiedde het vervoer ongeregeld, vermoedelijk omdat de aannemers niet bij magte waren zich van behoorlijke vervoermiddelen te voorzien. De aanschaffing van trekvee scheen hier nog al moeilijk. Als een gevolg der vertraging, veroorzaakt door den watersnood van Februarij 1861, en die door den aannemer nog niet had kunnen worden ingewonnen, werd ook de koffij in Banjoemas zeer laat afgevoerd. In alle andere gewesten voldeden de aannemers aan hunne verplichtingen; het product was te bekwamer tijd afgevoerd.

Zending naar Ceylon. De zending naar Ceylon, ten vorigen jare in het belang der koffij- en kaneelcultuur opgedragen aan den ambtenaar C. W. P. A. VAN SPALL, werd in den loop van 1862 volbragt, en het verslag deswege door de Regering ter openbaarmaking afgestaan aan de Nederlandsch-Indische Maatschappij van Landbouw en Nijverheid. Inmiddels werd een beknopt overzicht der voornaamste resultaten opgenomen in de *Javasche courant* van 17 December 1862 (*Staats-courant* van 28 Januarij 1863) (2). Volgens het bedoelde verslag zou de productie der verschillende plantages op het eiland Ceylon, ongeacht al de zorgen, welke zoowel aan de cultuur (aanplant, onderhoud, geregelde jaarlijksche bemesting, enz., enz.), als aan de bereiding besteed worden, gemiddeld niet meer bedragen dan één pikol van 300 à 400 vruchtdragende boomen; terwijl er slechts enkele plantages zijn, welke ongeveer een half kattie ($\frac{1}{200}$ pikol) per boom opleveren, hoedanige opbrengst, bij niet al te ongunstige oogsten, als de gemiddelde productie der gouvernementscultuur op geheel Java was aan te merken; zelfs zijn er op Java vele streken, waar gemiddeld meer dan een kattie per boom wordt geoogst.

Een opmerkelijk verschijnsel was echter hierin gelegen, dat, terwijl op Java slechts op bij uitstek vruchtbare boschgronden de koffijtuinen 20 of meer jaren oud worden, doch op minder goede gronden slechts eenen ouderdom van 6 tot 12 jaren bereiken en daardoor gedurig moeten verwisseld worden, de Ceylonsche koffijplanters het daarentegen door zorgvuldige behandeling van den boom en doelmatige bemesting zoo ver weten te brengen, dat de aanplantingen, zelfs op minder gunstige gronden, meer dan 20 jaren

(1) Zie hierover nader in hoofdstuk L, afd. IV, § 16.

(2) Ten vervolge op het aangeteekende in 't vorig verslag (bladz. 137, noot 2) kan dienen, dat het daarbedoelde algemeene onderzoek naar de aangelegenheden der koffijcultuur op Java zelf, in den aanvang van 1864 een aanvang heeft genomen.

Een exemplaar van het verslag van den heer VAN SPALL is aan de Staten-Generaal aangeboden bij brief van den Minister van Kolonien van 17 Maart 1864, lit. a Az. n°. 25.

oud worden en een veel gelijkmatiger product afwerpen. De koffijproductie der Europe-
sche ondernemingen is op Ceylon dan ook van jaar tot jaar gelijkmatig toegenomen.

Verkoop van koffij. Overeenkomstig de daartoe in den aanvang van 1862 op de Indi-
sche Regering verleende magtiging, werd in den loop van dat jaar eene proeve genomen
met den plaatselijken verkoop van Java-koffij, en zulks tot eene hoeveelheid van 50 000
pikols, en op de voorwaarden gepubliceerd in de *Javasche courant* van 2 Augustus 1862
(*Staats-courant* van 7 October daaraanvolgende). De verkoop geschiedde te Batavia voor
de helft in September en voor de wederhelft in December. De behaalde prijzen beliepen
gemiddeld per pikol in de Septemberveiling f 40,39 en in die van December f 42,56⁵ (1).
De koffij der eerste veiling was liggende te Samarang, die der tweede gedeeltelijk
ook te Batavia.

Tot een overzicht van de uitkomsten der koffijcultuur in de laatste vijf jaren kan
strekken de ondervolgende staat.

Jaren.	Getal vrucht- dragende boomen, van welke geoogst is.	Verkregen hoeveelheid koffij zonder de bij het ledigvallen der pakhuizen bevonden overwigten. — Pikols.	Hoeveel- heid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen. — Pikols.	Gezamen- lijke kosten van de koffij aan het Gouverne- ment geleverd.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan kwam, berekend over de geheele hoeveelheid ontvangen koffij, tot aan de afscheep- plaatsen.	Opbrengst van de in Nederland geveilde koffij per pikol.	
						Bruto.	Netto.
1858	200 726 007	896 144	908 520	f 9 066 892	f 9,98	f37,22 ⁹ / ₁₀	f29,67 ⁷ / ₁₀
1859	212 669 492	735 587	746 399	8 495 515	11,38	45,07 ¹ / ₁₀	37,41 ⁴ / ₁₀
1860	218 678 781	988 636	998 643	11 596 077	11,61	46,49 ³ / ₁₀	38,52 ⁷ / ₁₀
1861	223 301 905	896 750	901 347	11 150 861	12,37	47,75 ³ / ₁₀	39,69 ⁵ / ₁₀
1862	226 054 147	659 183	663 433	8 658 881	13,05	55,29 ³ / ₁₀	46,75 ³ / ₁₀

Suikercultuur.

Was het weder gunstig voor den veld- en fabriekarbeid, minder was zulks het geval
voor de te veld staande aanplantingen, die door de in 1861 gevallen regens veel van
het water te lijden hadden. De productie bleef dan ook — niettegenstaande de aanplant
in het geheel 1315 bouws *meer* beliep (zie het vorig verslag bladz. 142) — beneden die
van het vorig jaar; zij bedroeg namelijk, met inbegrip ook van het product der onder-
neming op Madura, 1 687 948⁷/₁₀₀ pikols, tegen 1 703 077²³/₁₀₀ pikols in 1861, gevende
eene gemiddelde opbrengst per bouw van 42³/₁₀₀ pikols, tegen 43⁸⁶/₁₀₀ pikols in het vorig
jaar. In de drie voorafgegane jaren, 1858, 1859 en 1860, was de totale productie achter-
eenvolgens geweest 1 711 339⁵⁴/₁₀₀, 1 648 641⁹⁷/₁₀₀ en 1 774 176⁴³/₁₀₀ pikols, en de opbrengst
per bouw gemiddeld 42¹⁹/₁₀₀, 41⁵¹/₁₀₀ en 45⁶⁷/₁₀₀ pikols (2).

Werd alzoo in het geheel eene hoeveelheid van 15 128⁴⁶/₁₀₀ pikols minder verkregen dan
in het vorige jaar, de levering aan het Gouvernement overtrof daarentegen — als een

(1) In de jaren 1863 en 1864 is met dien verkoop voortgegaan en ook voor 1865 is daartoe magtiging
verleend.

(2) De opbrengst van 1863 was 1 742 068 pikols, waarvan aan het Gouvernement geleverd 1 068 334 pikols.

gevolg van het in werking treden der nieuwe voorwaarden (*Bijblad op het Indisch Staatsblad* n°. 945) — het cijfer van 1861 met 154 280⁷⁴/₁₀₀ pikols.

De verdere uitkomsten dezer cultuur kunnen als naar gewoonte blijken uit de aantooning, die onder lit. S wordt aangetroffen in de bijlagen van dit verslag. De totalen van dien staat doen zien, dat het getal suiker-inrigtingen in 1862 bedroeg 97; het getal suikerplantende huisgezinnen 198 070; de uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1862 gesneden, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden, 40 142; de opbrengst, zoo als boven vermeld is, 1 687 948⁷⁷/₁₀₀ pikols; de door de planters genoten betaling f 4 387 916,63, gemiddeld voor elk huisgezin f 22,15, gemiddeld voor een bouw f 109,31; de hoeveelheid pikols suiker aan het Gouvernement geleverd 1 031 594²¹/₁₀₀ (1); de hoeveelheid ter beschikking van de fabrikanten verbleven 663 748¹⁵/₁₀₀; de gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde suiker f 9 387 824,78, zijnde gemiddeld per pikol f 9,10.

Onder verwijzing naar vroegere mededeelingen, worden voorts nog de volgende bijzonderheden ontleend aan het verslag van den directeur der cultures.

Aanplantingen en onderhoud. De toestand der suikerriettuinen kon in 1862 over het algemeen gunstig worden genoemd.

Ten behoeve van vier ondernemingen (2 in Cheribon en 2 in Madioen) werd van bestuurswege, overeenkomstig § 4 der algemeene grondslagen, bijgedragen in de kosten van bemesting. Die kosten bedroegen respectievelijk f 3250 en f 2250, waarvan twee derde gedeelten genomen werd voor rekening van den lande, terwijl het overige één derde gedeelte werd gebracht ten laste der betrokken eigenaren. Met het nemen van proeven door bemesting der velden met katjang- of djarak- (olie-) koeken, werd bij eenige fabrieken voor eigen rekening voortgegaan. Daarvan werden gunstige resultaten verwacht.

Het onderhoud der aanplantingen, waartoe beschikbaar zijn 3 à 6 man per bouw, liet over het algemeen niets te wenschen over. De bijna overal op Java in gebruik zijnde regeling, dat ieder huisgezin zijn eigen aandeel in het onderhoud heeft, droeg daartoe veel bij. In sommige residentien, zoo als Pekalongan, Kediri en Rembang, waar de aanplantingen veel te lijden hebben van de wilde varkens, worden de tuinen van stevige paggers voorzien.

Voor laatstgemeld gewest wordt nog de bijzonderheid vermeld, dat aldaar op velden, welke niet van levend water kunnen worden voorzien, putten zijn gegraven om de jonge aanplantingen te kunnen besproeijen. In de residentie Cheribon werden vijf kanalen gegraven ter afleiding van het overtollige water in het district Gegissik-lor, een werk dat ook van veel nut beloofde te zijn voor eene der ondernemingen aldaar, wier aanplant dikwerf aan overstromingen bloot stond.

De boeten, aan eenige fabrikanten opgelegd wegens het te laat vermalen van het te veld staande riet, werden overeenkomstig het ten vorigen jare aangenomen beginsel, van bestuurswege uitgekeerd aan de belanghebbende inlanders, die, ten gevolge dier te late vermaling, niet tijdig genoeg in het bezit waren gekomen van de gronden voor den rijstbouw.

Rietsoorten. Voor verschillende gewesten wordt gewezen op de goede uitkomsten van het zoogenaamde zwarte riet. In Tagalen Samarang werd aan deze rietsoort reeds vrij algemeen de voorkeur gegeven. Ook in Pekalongan en Rembang liet het zich aanzien dat het zwarte riet weldra de andere soorten zou vervangen. In Japara en Banjoemas had men aangevangen proeven met de bedoelde rietsoort te nemen.

Vervisseling der velden. De verwisseling der velden voor de suikercultuur regelt zich naar de gesteldheid en beschikbaarheid der gronden. Meestal wordt echter om de drie jaren op dezelfde gronden geplant, zoodat de sawa's twee achtereenvolgende jaren voor de rijstcultuur beschikbaar blijven. Op die plaatsen, waar de gronden bijzonder vet zijn en weinig gelegenheid bestaat tot verwisseling, wordt om de twee jaren en dikwijls ook om het jaar op dezelfde gronden geplant. In Cheribon, Tagal, Pekalongan, Japara, Soerabaja, Pasoeroean, Bezoekie, Banjoemas en Madioen heeft de verwisseling plaats om de 2, 3 of uiterlijk 4 jaren, in Samarang, Probolingo en Kediri om het andere jaar, en in Rembang en op Madura gemeenlijk om de 4 jaar.

(1) Hieronder 7393⁹⁹/₁₀₀ pikols, welke door een tweetal fabrikanten, om aan de levering te kunnen voldoen, bij anderen hebben moeten worden ingekocht.

Allerwege tracht men den aanplant zoo te regelen, dat elke dessa op hare eigene velden plant. In Pasoeroean en Bezoekie is deze regeling nagenoeg volkomen in werking.

Bereiding en keuring. Bij voortdoring beijveren zich de fabrikanten om de hoedanigheid van hun product door betere toestellen en bereidingswijze te verhoogen.

Verschillende fabrikanten hadden dit jaar hulpstoomtoestellen ontboden of in werking gebragt, ten einde, bij gebrek aan het benoodigde water tot vermaling van het riet, stoomkracht te kunnen bezigen. Door het bestuur wordt steeds toegezien dat de fabrikanten hunne machinerien voor de persing van het riet en de bereiding van het product in goeden en bruikbaren staat houden, en de vereischte waarlooze cylindere en standaards voorhanden hebben.

Het gebruik van centrifugaal-toestellen breidde zich weder uit. Die toestellen bevorderen een spoedigen afloop der suikerbereiding. Intusschen waren nopens het gehalte der op die wijze verkregen suiker klagen vernomen, welke der Regering aanleiding gaven de met de keuring belaste personen er op te wijzen, dat daarbij, in het algemeen, de waarde van het standmonster op den voorgrond moet staan, zoodat het niet de vraag moet zijn, of de suiker aan het standmonster in kleur, maar of zij daaraan in waarde gelijk is. Tevens werden de ondernemers, welke zich bij de bereiding van centrifugaal-toestellen bedienen, met de tegen die bereidingswijze gerezen bezwaren en hare mogelijke nadeelige gevolgen bekend gemaakt.

De keuring gaf ook dit jaar, behoudens een paar herkeuringen van door een drietal fabrieken in levering aangeboden suiker, geene aanleiding tot meldenswaardige geschillen.

Octrooijen voor uitvindingen in het belang der suikerbereiding werden in 1862 verleend: aan den administrateur eener particuliere suikerfabriek in Japara, voor eenen zoo hij verklaarde door hem uitgevonden »equilibrium-suikerriet-pletmolen met afzonderlijke beweging-as»;

aan eene handelsfirma te Batavia, voor eene volgens gedane verklaring door hare in Frankrijk gevestigde principalen, uitgevonden »bijzondere soort van filtreer-toestellen, met behulp waarvan het beenzwart, tot ontkleuring der suikerhoudende stoffen gebezigd, gereverifieerd wordt»;

aan eenen civiel-ingenieur te Batavia, voor eenen, naar hij verklaarde, door hem uitgevonden verbeterden suikerrietmolen.

Werksaamheden niet tot den aanplant en het onderhoud behoorende. In de behoefte aan werkvolk voor de fabriekwerksaamheden voorzien de contractanten in den regel uit eigen middelen: Hier en daar bezigt men hiertoe vaste arbeiders tegen een loon, dat zich regelt naar den aard der werksaamheden. De vrije arbeiders werken op de fabrieken meestal bij aanneming of op taak. Enkele fabrikanten genoten echter nog de hulp van het bestuur.

Het riettransport en de afvoer der suiker geschiedt nagenoeg overal, en bepaaldelijk bij die ondernemingen wier eigenaren tot de nieuwe regeling zijn togetreden, buiten bemoeijenis van het bestuur.

Voor het snijden van het riet kan, volgens § 18 der algemeene grondslagen van 1860, de hulp van het bestuur worden ingeroepen (1).

Algemeene aanmerkingen. De invoering van de nieuwe regeling der suikercultuur (algemeene grondslagen van 1860) kon zoo goed als beëindigd worden beschouwd. Slechts enkele contracten bleven nog ter sluiting over, en daaronder ook die voor de ondernemingen Klaling in Japara, Toelies in Rembang en Soerawinangon in Cheribon, wier

(1) Bij de regeling van Julij 1863 is voor de verschillende in deze rubriek bedoelde werksaamheden de tusschenkomst van het bestuur uitgesloten. Slechts ten opzichte van het rietsnijden is voor die ondernemers, welke tot de algemeene grondslagen van 1860 zijn togetreden, den Gouverneur-Generaal eenige vrijheid gelaten. Ten einde echter de toetreding tot de regeling van Julij 1863 te bevorderen, is bij het in 1864 vastgestelde concept-wijzigingscontract onder andere de bepaling opgenomen, dat de arbeiders, die zich voor vast op de fabriek verbinden zolang de verbintenis duurt, in den maaltijd van alle verpligte diensten zullen zijn vrijgesteld. Dezelfde bepaling is vervolgens ook toegevoegd aan het mede in 1864 vastgesteld modelcontract bij uitbesteding. Vergelijk n°. LXVII van de stukken der zitting 1864/65.

In verband met het bij de jongste regeling der heerediensten op den voorgrond gestelde beginsel, dat de heeredienstpligtigheid rust op den grond, niet op den persoon, is de hier bedoelde bepaling overbodig geworden, en is zij derhalve bij Indisch besluit van 26 Januarij 1865, n°. 49, voor beide concept-contracten ingetrokken.

eigenaren, ofschoon toegetreden tot de algemeene grondslagen, later op deze hunne toetreding waren teruggekomen.

Ten behoeve der vier andere in deze categorie vallende ondernemingen (zie het vorig verslag, bladz. 141) waren de nieuwe contracten op min of meer gewijzigde voorwaarden nog vóór het einde des jaars tot stand gekomen (1).

Ten aanzien van het achttal ondernemingen, waarvan de eigenaren door hunne niet-toetreding vóór 1 Mei 1861 het regt op verlenging hunner overeenkomsten verbeurd hadden, werden in 1862 geene bijzondere voorzieningen getroffen. Afwijzend werd beschikt op het namens de eigenaren van een derzelve (die van de onderneming Krian in Soerabaija) gedaan verzoek, om alsnog in dezelfde regten te treden als gegund zijn aan de contractanten die de voorwaarden der algemeene grondslagen hadden aangenomen.

De Indische Regering zag zich in den aanvang des jaars door den toestand van overgang waarin de suikercultuur verkeerde, en de daaruit voor vele contractanten voortvloeiende geldelijke moeilijkheden, gedrongen — ter voorkoming van stagnatie in de aanvankelijke werkzaamheden bij een aantal ondernemingen — tot het nemen van een buitengewonen voorzienings-maatregel, bestaande in het verlenen van magtiging op de betrokken residenten, om onverwijld aan de suikerfabrikanten, contractanten met het Gouvernement, voor zoover dezen zich in tijdelijke geldelijke verlegenheid mogten bevinden, een voorschot uit 's lands kas te verlenen van f 70 per beplanten bouw, terug te betalen vóór het einde van het oogstjaar, hetzij in verrekening met de aan het Gouvernement uit den oogst van het loopende jaar te leveren suiker, hetzij in geld, en zulks in beide gevallen met bijberekening eener rente van zes ten honderd 's jaars (Indisch besluit van 3 Februarij 1862, n°. 1). Op dezen maatregel, welke eene afwijking was van § 20 der algemeene grondslagen, werd, na vooraf verkregen nadere toelichting, de vereischte Koninklijke goedkeuring verleend, met dien verstande echter, dat de voorziening slechts voor het loopende oogstjaar mogt toepasselijk zijn, en voor het volgende hare kracht zou verliezen.

Intusschen werden aanhoudend klagten vernomen over het bezwarende der voorwaarden van de volgens de algemeene grondslagen van 1860 vernieuwde of verlengde contracten. Adressen van belanghebbenden, zoo hier als in Indie ontvangen, maakten dan ook bij het eind van het jaar, in verband met de ter zake betrekkelijke voorstellen van den Gouverneur-Generaal, een punt van gezette overweging uit (2).

Afwijzend werd beschikt op een adres van de eigenaren der in de residentie Japara werkende particuliere suikerfabriek Angkattan, houdende verzoek om ten behoeve hunner onderneming, gedurende den tijd van twee jaren, van regeringswege met suikerriet te doen beplanten eene uitgestrektheid van 200 bouws, onder zoodanige voorwaarden als de Regering mogt wenschen te bepalen.

Verkoop van suiker. In stede van 100 000 pikols, zoo als in de vier voorafgegane jaren, deed het Gouvernement dit jaar 200 000 pikols suiker te Batavia verkoopen, waarvan 75 000 pikols in September, 50 000 pikols in October en 75 000 pikols in December, gedeeltelijk liggende te Samarang, Soerabaija en Pasoeroean. De in die veilingen behaalde middenprijzen beliepen achtereenvolgens, berekend naar het standmonster n°. 16, f 15,75, f 14,90 en f 15,375. De prijzen van 1861 waren gemiddeld f 15,38¹/₂ en f 16,18²¹/₁₀₀, die van 1860 f 16,25 en f 16,06 (3).

Particuliere teelt. Een overzicht der in 1862 op Java en Madura aanwezige particuliere

(1) Op den voet der algemeene grondslagen is sedert ook gecontracteerd voor Klaling en voor Soerawinangon. Het is later gebleken dat de mededeeling in het vorig verslag, dat de eigenaar dezer laatste onderneming van de verlenging van zijn contract had afgezien, niet berustte op eene verklaring van hem contractant. De sluiting van het contract voor Toelis heeft herhaaldelijk vertraging ondervonden. Inmiddels is aldaar gedurende de oogstjaren 1862 en 1863 op den vroegeren voet voortgewerkt, en voor zoover hier te lande is gebleken, zou met de eigenaren laatstelijk in onderhandeling worden getreden voor de verwerking op de termen van het oude contract van het riet uit de oogsten van 1864 en 1865.

(2) Die overwegingen hebben zich opgelost in het Koninklijk besluit van 20 Julij 1863, lit. A3, waarbij de algemeene grondslagen van 1860 zijn gewijzigd. (Vergelijk n°. XVII van de stukken der zitting 1863/64, en n°. LXXVII van de zitting 1864/65, zoomede *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 118, 119 en 177 en 1864, n°. 58.)

(3) Nadat ook in elk der jaren 1863 en 1864 200 000 pikols zijn verkocht geworden, is de hoeveelheid voor 1865 bepaald op 250 000 pikols.

ondernemingen voor de teelt en het opkopen van producten buiten contract met het Gouvernement, ten vervolge op dat, als bijlage lit. AA bij het vorig verslag gevoegd, wordt ditmaal aangetroffen in bijlage lit. Z. Voor zooveel de suikerondernemingen aangaat, blijkt daaruit, dat gedurende 1862 in werking waren (ongerekend die in de Vorstenlanden en op particuliere landerijen) 35 particuliere suikerfabrieken, waarbij in 't geheel werd verkregen $43\,779^{\frac{94}{100}}$ pikols (1) suiker. In 1861 was het aantal in werking zijnde ondernemingen 43, voor 42 van welke eene productie werd opgegeven van $66\,424^{\frac{68}{100}}$ pikols (2).

Van de boven bedoelde 35 ondernemingen waren er:

	met eene productie van		met eene productie van
11 in Cheribon,	$19\,251^{\frac{75}{100}}$ pikols,	tegen 12 in 1861,	$24\,410^{\frac{68}{100}}$ pikols;
1 » Samarang,	202	» » 1 » »	192 »
1 » Japara,	1 500	» » 1 » »	800 »
3 » Soerabaja,	$6\,543^{\frac{19}{100}}$	» » 3 » »	3 786 »
2 » Pasoeroean, niet opgegeven		» 1 » »	niet opgegeven
2 » Probolingó,	9 249	» » 2 » »	15 106 »
1 » Bagelen,	300	» » 1 » »	900 »
15 » Kadoe,	6 734	» » 18 » »	12 800 »

Te zamen 35 ondernemingen, » » 39 (3) in 1861,
 bij 34 van welke werd verkregen $43\,779^{\frac{94}{100}}$ bij 38 van welke werd
 verkregen . . . . . $57\,994^{\frac{68}{100}}$ (3) »

Ten aanzien der voor de particuliere suikerteelt in Cheribon zoo belangrijke vraag, of overeenkomsten tusschen particuliere ondernemers en de inlandsche bevolking, waarbij tegen voldoening van zekeren huurprijs de tijdelijke beschikking over den grond bedongen wordt, met het doel om dien door andere, niet tot de betrokken dessa's behoorende personen productief te maken, al dan niet moesten worden verboden, kwam het in 1862 nog niet tot eene definitive beslissing.

Intusschen bleef het opperbestuur niet in gebreke de Indische Regering voor 's hands van de noodige bevelen te voorzien. De Gouverneur-Generaal werd namelijk gemagtigd om, voorloopig en in afwachting eener nadere definitive regeling, het verhuren van dessagronden onder de daarbij aangegeven restrictien toe te staan, doch slechts in gevallen van zoodanige urgentie, dat het staan of vallen van gevestigde particuliere ondernemingen daarvan afhankelijk mogt zijn.

Naar aanleiding hiervan werd bij Indisch besluit van 8 Julij 1862, n°. 18, aan den resident van Cheribon te kennen gegeven, » dat, behoudens de inachtneming der voorschriften van het *Indisch Staatsblad* 1838, n°. 50, in afwachting van eene nadere regeling van het onderwerp, aan de Europesche particuliere suikerfabrikanten in de residentie Cheribon kon worden toegestaan, telkens voor een jaar of voor zooveel langer als het riet te velde moet staan om gesneden te worden, gronden van de bevolking voor de beplanting met suikerriet in te huren, mits die gronden niet liggen binnen den kring der velden, welke afwisselend voor de gouvernementen-suikercultuur worden gebezigd, en mits ook niet meer dan een vijfde der velden van eene dessa ten behoeve van particulieren met suikerriet worde beplant, blijvende het hem resident uitdrukkelijk aanbevolen om

(1) Van eene fabriek is de productie niet opgegeven.

(2) Onder de hier bedoelde hoeveelheid van $66\,424^{\frac{68}{100}}$ pikols zijn begrepen 8420 pikols meerendeels afkomstig van het op vendutie verkochte riet van den gouvernementaanplant voor Pangka. De fabrieken, waarbij dit riet grotendeels vermalen werd, hebben gedurende 1862 niet gewerkt.

(3) Bovendien bestond in 1861 nog één fabriekje in de Preanger regentschappen, met eene productie van gemiddeld 40 pikols 's jaars. Voegt men hierbij de 3 fabrieken in Tagal, met hare productie van 8420 pikols (zie de voorgaande noot), dan wordt dit totaal gelijk aan de opgaaf in 't vorig verslag.

tegen de uitoefening van allen dwang door wien en op welke wijze ook aangewend, en tegen de aanwending van alle onwettige en voor de inlandsche bevolking schadelijke maatregelen te waken." Verder werd den resident opgemerkt, dat de evenbedoelde vergunning voor alsnog niet zou kunnen worden verleend aan Chinezen of andere vreemde Oosterlingen, maar dat daarom echter aan Europesche industrielen niet zou behoeven te worden belet om Chinese werklieden of bedienden tijdelijk in dienst te nemen, mits die Chinezen in de hun aangewezen wijken hunne woonplaats bleven houden (1).

Het gebruikelijk vijfjarig overzicht van de voornaamste uitkomsten der gouvernements-suikercultuur volgt hieronder, zijnde daarin thans ook opgenomen de cijfers der suikeronderneming in de afdeeling Pamakassan (Madura), welke onderneming, ofschoon tot dusver gewerkt hebbende op den voet van het met den vroegeren panembahan gesloten contract (zie het verslag over 1858, bladz. 112), van af het oogstjaar 1857/58, in verband met de invoering van het regtstreksch gouvernementsbeheer in gemelde afdeeling, onder de gouvernements-suikerondernemingen is gerangschikt geworden (2).

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der velden, van welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen suiker. — Pikols.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van deze suiker.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt.	Hoeveelheid suiker ter beschikking van de fabrikanten gelaten. — Pikols.	Opbrengst van de in Nederland geveilde suiker per pikol.	
								Bruto.	Netto.
1858	97	40 559 ¹ / ₂	1 711 339	905 163	f 9 065 130	f 10,00	806 176	f 21,80 ⁵ / ₁₀	f 15,92 ² / ₁₀
1859	97	39 713 ¹ / ₄	1 648 641	830 580	8 291 081	9,98	818 061	20,10 ⁴ / ₁₀	14,33 ² / ₁₀
1860	97	38 846	1 774 176	888 715	8 718 621	9,90	885 460	20,65 ² / ₁₀	14,86 ² / ₁₀
1861	97	38 827	1 703 077	877 313	8 506 417	9,69	825 763	20,94 ⁷ / ₁₀	15,00 ² / ₁₀
1862	97	40 142	1 687 948	1 031 594	9 387 824	9,10	663 748	20,70 ⁸ / ₁₀	15,15 ⁶ / ₁₀

(1) Bij besluit van 28 Julij 1863 is op deze uitsluiting ten behoeve der twee eenige in Cheribon gevestigde Chinese suikerfabrikanten, uit een oogpunt van billijkheid, teruggekomen, en ook aan hen de inhuur vergund geworden.

Naardien meer en meer bleek dat de hooger bedoelde voorloopige regeling der particuliere suikercultuur in Cheribon voor de ondernemers van weinig beteekenis was, wanneer hun niet een langere huur werd toegestaan (vermits toch, wanneer, zoo als tot dusver, de velden eerst na den padie- of katjang-oogst te hunner beschikking kwamen, dezelve met de beschikbare middelen niet tijdig genoeg voor den riet-aanplant konden worden in gereedheid gebragt en het nemen van buitengewone maatregelen met te zware kosten gepaard ging om den ondernemers nog genoegzame winst over te laten), zoo is onlangs, bij eene aanschrijving van October 1864, ook met het oog op de geringe uitgestrektheid der verlangde gronden, de Indische Regering, altijd nog bij wijze van voorloopigen maatregel, gemagtigd geworden om vergunning te verleen tot het inhuren bij de bestaande particuliere fabrieken in Cheribon van dessa-gronden telkens voor zooveel langer dan één jaar, als voor de belangen der onderneming wordt vereischt, maar nimmer voor langer dan twee jaren te gelijk, en behoudens voldoende zorg voor de belangen, regten en volkomen vrije toestemming der inlandsche bevolking.

(2) Te beginnen met den aanplant voor den oogst van 1863 zou de onderneming werken op gelijken voet als de gouvernements-suikerondernemingen.

(3) Waaronder 6772 ⁶⁸/₁₀₀ pikols niet geleverd, doch in geld vergoed.

(4) Waaronder respectivelijk 6598 ⁴⁹/₁₀₀ en 795 ¹¹/₁₀₀ pikols, welke door een tweetal contractanten, om aan de levering te kunnen voldoen, bij anderen zijn ingekocht.

(5) Ongerekend de suiker bedoeld in noot 2.

Indigo-cultuur.

De in 1862 geheerscht hebbende droogte was nadeelig voor de indigo-cultuur. Terwijl dan ook in 't vorig jaar in de vijf gewesten Bagelen, Banjoemas, Madioen, Cheribon Kadoe, waar sedert 1859 de gouvernementen-indigocultuur nog is in stand gehouden, van 12 770 $\frac{1}{2}$ bouws verkregen werd eene opbrengst van 441 721 Amsterdamsche ponden indigo, of gemiddeld 34 $\frac{59}{100}$ pond per bouw, leverden de 14 845 $\frac{1}{2}$ bouws in 1862 gesneden niet meer dan 419 287 pond, zijnde gemiddeld 28 $\frac{24}{100}$ pond per bouw (1).

In de jaren 1859 en 1860, toen de indigo-velden eene uitgestrektheid besloegen van 17 389 (2) en 16 546 $\frac{1}{2}$ bouws, was de totale productie respectivelijk 575 545 en 467 672 Amsterdamsche ponden, en de opbrengst gemiddeld per bouw 33 $\frac{10}{100}$ en 28 $\frac{26}{100}$ pond (3).

De belooning der bevolking, in den loop van 1859 verhoogd van f 1,50 tot f 2 per Amsterdamsch pond indigo, bedroeg derhalve in 1862 slechts f 56,48 per bouw, tegen f 69,18 in 1861, f 56,44 in 1860 en f 59,02 in 1859; eene belooning voor welke de planters (in den regel 6 à 7 huisgezinnen per bouw) niet alleen den indigo moeten cultiveren, maar ook de bladeren moeten snijden, vervoeren en tot verwstof bereiden.

Voor het overige waren (zoo als nader voor elk gewest afzonderlijk wordt aangeduid in bijlage lit. T) de voornaamste cijfers dezer cultuur als volgt: getal indigo-fabrieken 264; getal indigo-plantende huisgezinnen 107 454; gezamenlijk bedrag der door de indigo-planters genoten betaling f 838 574; gemiddeld per huisgezin f 7,80; kosten van den aan het Gouvernement geleverden indigo: in het geheel f 1 073 331,57 en gemiddeld per pond f 2,56 tegen f 2,51 in 1861.

In Kadoe bleef dezelfde uitgestrektheid voor de indigo-cultuur behouden. In Madioen werden 244 $\frac{5}{10}$ bouws meer geplant; daarentegen verminderde de aanplant voor 1862 in Bagelen met 1484, in Banjoemas met 220 en in Cheribon met 5 bouws.

Na afloop van den oogst werd voorts in laatstgemeld gewest in die gedeelten van het regentschap Galoe, waar de productie te gering was en de aanplantingen een schraal en weinig belovend aanzien hadden, de indigo-cultuur ingetrokken tot eene uitgestrektheid van 180 bouws, met bepaling dat de betrokken dessa's bij de koffijcultuur zouden worden ingedeeld. Als een gevolg van dien maatregel vervielen tevens 2 kookhuizen en 7 fabrieken.

Het denkbeeld eener algeheele intrekking der gouvernementen-indigocultuur kwam voor alsnog niet tot verwezenlijking. Om de cultuur echter op minder bezwarenden voet gaande te houden, bepaalde de Indische Regering, bij besluit van 16 Junij 1862, n°. 6, dat vooreerst en in afwachting dat eene verwisseling met eene andere cultuur zou kunnen plaats vinden, de gouvernementen-indigocultuur zou worden bestendigd op zoodanige plaatsen, alwaar, na naauwgezet plaatselijk onderzoek, mogt blijken dat zij met aanwending der volgende verbeteringen kon behouden blijven:

a. afscheiding der teelt van de bereiding, in dier voege dat de bevolking zonder eenige korting het volle plantloon ontvange, en de bereiding onder de leiding van daartoe in dienst te stellen fabriekmandoors (indigo-fabrikanten) geheel voor gouvernementenrekening plaats hebbe in vrijen arbeid en zooveel mogelijk door vaste boedjangs;

b. vereenvoudiging van den fabriekarbeid door de invoering van klopraderen algemeen te maken, overal waar deze, zonder aan den landbouw het benoodigde water te ontnemen, in werking kunnen worden gebracht;

c. vermeerdering, bij wijze van proef, der capaciteit van eenige fabrieken in de residentie Banjoemas, door het aanbrengen van nog een bak en een kloprad; en

d. bevordering, daar waar dit noodig en zonder bezwaar uitvoerlijk is, eener meer

(1) De aanplant van 1861 beliep 16 554 $\frac{1}{2}$ bouws, doch daarvan werden door overstromingen vernield en hebben dan ook niet gesneden kunnen worden 3784 bouws. De aanplant van 1862 bedroeg 14 870 $\frac{8}{10}$ bouws, hebbende in dat jaar niet gesneden kunnen worden 24 $\frac{1}{10}$ bouws.

(2) Hiervan bleven 3 bouws ongesneden.

(3) In 1863 werd verkregen eene hoeveelheid van 521 761 pond, of gemiddeld per bouw 35 $\frac{12}{100}$ pond.

algemeene bemesting der indigo-velden, door het doen aanleggen van mestkuilen in de nabijheid der dessa's (1).

Tot een overzicht van de uitkomsten der gouvernements-indigocultuur in de laatste vijf jaren diene de ondervolgende staat.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der indigo-velden in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden.		Verkre- gen hoeveel- heid indigo.	Gezamen- lijke kosten van den indigo.	Gemiddelde prijs, waarop een pond indigo aan het Gou- vernement te staan komt.	Opbrengst van den in Nederland geveilden indigo, per Amsterd. pond.	
		Bepant geweest.	Waarvan werd gesneden.				Amsterd. ponden.	Bruto.
1858	300	19 239 ¹ / ₄ (2)	19 239 ¹ / ₄	773 811	f 1 493 827	f 1,92	f 4,50 ⁶ / ₁₀	f 4,09
1859	275	17 389 (2)	17 386	575 545	1 293 897	2,24	4,04 ³ / ₁₀	3,65 ¹ / ₁₀
1860	273	16 546 ¹ / ₂	16 546 ¹ / ₂	467 672	1 191 637	2,55	4,59	4,16 ⁶ / ₁₀
1861	273	16 554 ¹ / ₂	12 770 ¹ / ₂	441 721	1 110 172	2,51	4,94 ⁶ / ₁₀	4,49 ³ / ₁₀
1862	264	14 870 ³ / ₁₀	14 845 ¹ / ₂	419 287	1 073 331	2,56	5,23	4,77

Thee-cultuur.

In de drie residentien Preanger regentschappen, Cheribon en Bagelen, waar na den afloop onder ultimo 1861 van het contract in het Krawangsche, de gouvernements-thee-cultuur gedurende 1862 nog in werking was, beliep de opbrengst 1 610 714 Amsterdamsche ponden, zijnde 195 755 ponden minder dan in diezelfde gewesten gedurende 1861 verkregen werd (3). In deze vermindering deelden de Preanger regentschappen voor 106 883 ponden, Cheribon voor 55 586 en Bagelen voor 33 286 ponden. In de Preanger regentschappen, waar zich in sommige aanplantingen bij vernieuwing de zoogenaamde »roest" vertoonde, schreef men de mindere productie, even als in Cheribon, toe aan ongunstig weér, terwijl voor Bagelen wordt opgegeven, dat de aanplantingen aldaar in den aanvang des jaars door insecten werden geteisterd. Bovendien bedroeg de aanplant in laatstgemeld gewest 55 bouws minder dan in het vorig jaar, wegens afschrij-

(1) Volgens berichten van de tweede helft van 1864 was de bovenbedoelde regeling destijds nog niet overal in werking gebracht. Intusschen was door de Indische Regering de zaak der indigo-cultuur, ook in verband met hare uitkomsten gedurende de jaren 1862 en 1863, op nieuw in overweging genomen, met het gevolg, dat bij besluit van 19 September 1864, n°. 3, onder nadere goedkeuring des Konings, de intrekking is gelast: in de residentien Cheribon en Kadoe geheel, en in de residentien Banjoemas, Bagelen en Madioen bij die fabrieken, waar de gemiddelde productie der laatste vijf jaren minder dan 28 pond per bouw heeft bedragen. Verder werd bepaald dat de vrijkomende velden, na afloop van den te veld staanden oogst, onverwijld ter beschikking van de bevolking zoude worden gesteld, terwijl in Cheribon de van de indigo-cultuur ontheven dessa's, voor zooveel mogelijk, bij de koffij-cultuur zouden worden ingedeeld. Magtiging werd te gelijker tijd gevraagd om de cultuur na afloop van den oogst van 1865 ook in de drie laatstgenoemde gewesten geheel te laten varen, zoodat alsdan de gouvernements-indigocultuur geheel zou hebben opgehouden. De zaak is thans bij het opperbestuur in overweging.

(2) Voor de vergelijking met latere jaren zijn hieronder ook begrepen bibiettuinen in de residentie Bagelen, alwaar het tot in 1860 de gewoonte was om voor het aankweken van bibiet te bezigen ledige stukjes grond in en buiten de dessa's; sedert wordt evenwel ook in Bagelen even als elders de bibiet verkregen van den vastgestelden aanplant.

(3) De oogst van 1863 beliep in de Preanger regentschappen (bij de 3 nog op den ouden voet werkende ondernemingen) 1 092 034 en in Bagelen 180 498 Amst. pond, alzoo te zamen 1 272 232 Amst. pond.

ving van oude en uitgeputte tuinen. Ter gedeeltelijke vervanging hiervan zijn 25 bouws nieuwe tegelvelden ontgonnen en verder voor de beplanting met theeheesters gereed gemaakt, voor welk een en ander beschikbaar werd gesteld eene som van f 2450. Met het aanleggen der aanplantingen kwam men eerst in April 1863 gereed.

In de drie gewesten te zamen beliep, blijkens de specificatie in bijlage lit. U, de uitgestrektheid der thee-aanplantingen 2205½ bouws; het getal theeheesters 12 988 750, waaronder 130 000 jonge; het getal fabrieken 16; de verkregen hoeveelheid thee, zoo als boven is gezegd, 1 610 714 Amsterdamsche ponden, zijnde gemiddeld één pond van de 8 plukbare heesters; de gezamenlijke kosten dier thee f 1 178 153,46½, zijnde gemiddeld per pond f 0,73.

De contractanten werken allen met vrijwillig ingehuurd werkvolk. Het getal boedjangs bij de vijf ondernemingen in de Preanger regentschappen in dienst bedroeg 2737, bij de onderneming in Cheribon 254. Die boedjangs worden hoofdzakelijk gebezigd in de tuinen, zoomede hunne vrouwen en kinderen tot plukken. De pluk geschiedt echter grootendeels door vrouwen en kinderen uit de omliggende dessa's. Gedurende den snijtijd der padie en in den vollen koffij-oogst, hebben de ondernemers gewoonlijk gebrek aan pluksters; de andere tijden van het jaar zeer zeldzaam. Zoowel het onderhoud der tuinen als de bereiding van het product ligt werk zijnde, zoo neemt de bevolking er gaarne aan deel.

Ingevolge de nog werkende theecontracten is het werkvolk, door de contractanten in dienst te nemen, voor zoover het ter verrigting van den arbeid, uit de contracten voortvloeiende, wordt gebezigd, en op de in bruikleen afgestane gronden woonachtig is, vrijgesteld van cultuurwerk ten behoeve van het Gouvernement en van het doen van heerediensten.

In Bagelen, waar de theecultuur zonder tusschenkomst van contractanten wordt gedreven, bestaat het arbeidsvolk gedeeltelijk uit boedjangs. In verband met de duurte der levensmiddelen had men er dit jaar toe moeten overgaan om het loon dezer lieden bij een tweetal fabrieken te verhoogen van f 7 tot f 7,50 's maands. Bij de bedoelde fabrieken, beide op eene hoogte van ongeveer 4000 voet gelegen, ondervond men steeds moeilijkheden in het verkrijgen van werkvolk. Het gure klimaat en de afgelegenheid dier fabrieken van bewoonde streken worden als de voornaamste oorzaken hiervan opgegeven.

Bij de overige fabrieken wordt in den regel f 6 's maands betaald. Vrouwen en kinderen genieten f 2,50 's maands.

In verband met de op handen zijnde verstrijking der nog loopende zes theecontracten werden door de Indische Regering, in opvolging der daartoe in 1860 verleende magtiging, de noodige maatregelen genomen om den overgang dier contracten in overeenkomsten voor den huur van woeste gronden voor te bereiden.

Het opperbestuur, in de aangekondigde verhuring aanvankelijk bezwaar hebbende, gaf den Gouverneur-Generaal in overweging, of het niet beter ware, de gronden, vroeger aan de contractanten in bruikleen gegeven, aan de inlandsche bevolking af te staan, en de theecontractanten in de gelegenheid te stellen, overeenkomsten met de bevolking te sluiten zonder onmiddellijke bemoeienis met de Regering. De Gouverneur-Generaal antwoordde, dat op zijne toezegging bij het besluit van 25 Maart 1862, n°. 2, om namelijk de bestaande theecontracten te doen overgaan in overeenkomsten voor den huur van woeste gronden, ingevolge de bepalingen van 's Konings besluit van 3 Julij 1856, n°. 93 (*Indisch Staatsblad* n°. 64), niet meer kon worden teruggekomen, vermits daaraan reeds een begin van uitvoering was gegeven. Dit besluit werd daarop door den Koning bekrachtigd, en de Gouverneur-Generaal magtigde dienvolgens den directeur der cultures om ten behoeve der twee ondernemingen, waarvoor de contracten op ultimo 1862 zouden verstrijken (Parakansalak en Sinagar, beide in de Preanger regentschappen), eene overeenkomst van huur te sluiten der daartoe behoorende theetuinen voor den tijd van 20 jaren en tegen een huurschat van f 24 per bouw 's jaars.

Voor de onderneming Tjarennang in Cheribon, waarvoor het contract mede op ultimo 1862 ten einde liep, werd de concept-huurovereenkomst eerst in Januarij 1863 gearresteerd (1).

(1) In den aanvang van 1863 zijn deze drie contracten tot stand gekomen, ook dat voor de onderneming Tjoemboeloet, waarvoor het contract expireert ultimo 1863. Inmiddels was de Gouverneur-Generaal, bij eene aanschrijving van Maart 1863, gemagtigd om, ingeval bij volgende onderhandelingen geen hoogere som voor huurschat kon bedongen worden dan f 24 per bouw, alsdan eene meer algemeene mededinging voor het huren der gronden open te stellen.

In het Buitenzorgsche worden *particuliere* aanplantingen van theeheesters aangetroffen op de landen Tjicoppo, Tjawie en Sadeng Djamboe, en op het terrein behoorende tot het landhuis Pondok Gedeh. De productie bedroeg in 1862 in 't geheel 110 713 Amsterdamsche ponden of 1007 pond minder dan in 1861. Hoe veel in 1862 verkregen werd van de thee-aanplantingen op een gedeelte der Pamanoekan- en Tjiassenlanden (Krawang), is niet opgegeven. In 1861, toen het product, ingevolge het sedert afgelopen contract, aan het Gouvernement moest geleverd worden, beliep de opbrengst dezer aanplantingen 150 000 pond.

Hieronder volgt het gewone vijfjarig overzicht.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der theetuinen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid thee in Amst. ponden.		Gezamenlijke kosten der geleverde thee.	Gemiddelde prijs, waarop een pond thee aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst der in Nederland geveilde thee per Amst. pond.	
			Verkregen.	Geleverd.			Bruto.	Netto.
1858	18	2582	2 060 104	2 060 104	f 1 555 451 (1)	f 0,75	f 0,73 ³ / ₁₀	f 0,46 ⁶ / ₁₀
1859	19	2613 ¹ / ₂	2 065 496	2 022 257	1 427 326 (1)	0,70	0,96 ¹ / ₁₀	0,70 ⁹ / ₁₀
1860	18	2563 ¹ / ₂	2 010 630	1 968 187	1 411 601 (2)	0,71 ⁵	0,97 ¹ / ₁₀	0,72 ⁸ / ₁₀
1861	18	2560 ¹ / ₂	1 956 469	1 947 289	1 379 909 (2)	0,70	0,97	0,71 ⁴ / ₁₀
1862	16	2205 ¹ / ₂	1 610 714	1 610 714	1 178 153	0,73	0,98 ⁴ / ₁₀	0,70 ⁸ / ₁₀

Kaneelcultuur.

De kaneelproductie verminderde bij voortdoring. In de jaren 1858—1861 achtereenvolgens gedaald van 286 182 tot 192 830 ¹/₂ Amsterdamsche ponden, beliep zij in 1862 niet meer dan 136 820 pond, waarvan 131,762 pond pijpkaneeel en 5058 pond verkoopbare afval (3), en zulks, deels ten gevolge van ongunstig weêr, deels door de vroeger aangekondigde en thans ten uitvoer gelegde intrekking der cultuur in Bagelen en Kedirie, waardoor de aanplant in die residentien respectievelijk met 297 en 221 ¹/₂ bouws afnam. De daar nog in stand gehouden tuinen, ter uitgestrektheid van respectievelijk 99 en 64 bouws, gaven intusschen een betrekkelijk gunstiger opbrengst dan in 1861. Ook de verhouding van de pijpkaneeel tot het gezamenlijk product was in het algemeen gunstiger dan in het vorig jaar: in stede van 94 ¹/₂ per cent, verkreeg men thans, even als in 1859 en 1860, 96 per cent.

Van den verkoopbaren afval wordt in Krawang en Bagelen kaneel-olie gestookt; de afval in Krawang, ten bedrage van 3823 Amsterdamsche ponden, leverde 14 Amster-

Op voorstel van den Gouverneur-Generaal, is in den verderen loop van 1863 magtiging verleend om ook de thee-aanplantingen in Bagelen, wegens aanhoudend verlies op te geven en de gronden te verhuren op den voet van *Indisch Staatsblad* 1856, n°. 64, echter niet dan bij openbare uitbesteding. Blijkens de *Javasche courant* van 20 Mei 1864 (*Staats-courant* van 21 Julij daaraanvolgende) zou de uitbesteding, op de daarin vermelde voorwaarden, plaats hebben in December 1864 en de huur, in drie perceelen, op 1°. Maart 1865 een aanvang nemen.

De uitslag is geweest, dat de huur is gegund aan de twee hoogste inschrijvers, respectievelijk tegen f 45,25, f 32,50 en 45,50 per bouw 's jaars. De bij elk perceel behoorende gebouwen, gereedschappen en verdere inventaris moeten daarenboven door de huurders tegen de daarvoor vooraf vastgestelde prijzen worden overgenomen, welke prijzen, ingevolge de voorwaarden van uitbesteding, te beginnen met 2 Januarij 1868, moeten worden voldaan in tien jaarlijksche termijnen.

(1) Ongerekend de kosten van overwerking der Buitenzorgsche en Krawangsche thee.

(2) Als voren der Krawangsche thee.

(3) In 1863 beliep de oogst 163 323 Amst. ponden.

damsche ponden en 2 oncen olie, terwijl in Bagelen van 260 ponden afval uit de afdeeling Ambal, zoomede van de 975 pond uit Banjoemas, niet meer verkregen werd dan 6 oncen olie. In het vorig jaar werd van 4224 en 6784 Amsterdamsche ponden afval respectivelijk $15\frac{1}{2}$ en $24\frac{1}{2}$ Amsterdamsche ponden olie verkregen.

De verdere uitkomsten dezer cultuur kunnen blijken uit de aantooning, hierachter opgenomen in bijlage lit. V. Volgens dien staat beliep (te zamen in de zes gewesten Bantam, Krawang, Banjoemas, Bagelen, Madioen en Kediri) het getal kaneelinrigtingen 33, het getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd, behalve in Bagelen en Kediri, waar vrijwillig ingehuurde arbeiders (boedjangs) gebezigd worden, 13 505; de uitgestrektheid der kaneeltuinen 1481 bouws; het getal kaneelboomen 3 538 820, waarvan 3 474 408 schilbare en 64 412 jonge boomen; het getal schilbare boomen, waarvan gemiddeld één pond product werd verkregen, 25 (in 1861 van 20 boomen); het gezamenlijk bedrag der door de kaneelplanters genoten betaling f 29 295,96⁵, waarvan in de beide laatstgenoemde gewesten f 8 246,82; de gezamenlijke kosten van de kaneel over 1862 f 94 461,78; en eindelijk de gemiddelde kosten per pond f 0,69, zijnde nog f 0,10 meer dan de reeds zeer nadeelige prijs van 1861. Voor de verschillende gewesten afzonderlijk liep het kostende zeer uiteen. Zoo kwam het product van Krawang en Banjoemas te staan op 55 en 70 cents per pond (in 1861 op 57 en 41 cents); terwijl diezelfde hoeveelheid in Bagelen, Bantam, Kediri en Madioen niet minder kostte dan f 0,76, 0,90⁵, f 1,11⁵, f 1,23⁵, tegen f 0,92, 0,85, f 1,03 en f 0,85 in 1861. Uit aanmerking van dat verschil werd eene poging aangewend om zoo mogelijk in deze laatste gewesten de kosten van onderhoud en toezigt in te krimpen.

Het in 1862 volbragte onderzoek op Ceylon (zie het vorig verslag bladz. 149) bevestigde den vroeger beweerden achteruitgang van den kaneelaanplant op dat eiland. Volgens de bevinding van den ambtenaar VAN SPALL hadden de groote ondernemingen nagenoeg haar maximum van opbrengst bereikt; terwijl op de kleine ondernemingen de kaneelcultuur al meer en meer door de klapperteelt vervangen werd. In verband met een en ander zouden alsnu voor goed worden opgevat de overwegingen nopens het in 1861 geopperde denkbeeld, om namelijk de kaneelcultuur, waarvan zich toch nimmer voor het Gouvernement gunstige resultaten lieten voorzien, aan den particulieren ondernemingsgeest over te laten (1).

De *particuliere* aanplantingen van kaneel in het Buitenzorgsche leverden dit jaar eene opbrengst van 2000 Amsterdamsche ponden, tegen 215 pond in 1861 en 5130 pond in 1860.

Een vijfjarig overzicht van de uitkomsten der gouvernements-kaneelcultuur volgt hieronder.

Jaren.	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Verkregen hoeveelheid kaneel buiten den afval. — Amsterd. ponden.	Verkoopbare afval. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van de kaneel.	Gemiddelde prijs, waarop een pond kaneel aan het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval medegerekend.	Opbrengst van de in Nederland gevoilde kaneel per Amsterd. pond.	
							Bruto.	Netto.
1858	43	1821	273 298 $\frac{3}{4}$	12 884	f 144 982	f 0.50	f 0.60 $\frac{2}{10}$	f 0.47 $\frac{6}{10}$
1859	44	1761	217 569	8 900	127 942	0.56	0.53 $\frac{3}{10}$	0.41 $\frac{5}{10}$
1860	43	1799 $\frac{1}{2}$	209 379	8 993	118 766	0.54 ⁵	0.57 $\frac{2}{10}$	0.44 $\frac{9}{10}$
1861	44	1800 $\frac{1}{2}$	182 216	10 614 $\frac{1}{2}$	114 028	0.59	0.53 $\frac{5}{10}$	0.40 $\frac{9}{10}$
1862	33	1481	131 762	5 058	94 461	0.69	0.59 $\frac{7}{10}$	0.47 $\frac{7}{10}$

(1) Naar aanleiding van de deswege ontvangen Indische voorstellen is de zaak der intrekking thans bij het opperbestuur aanhangig.

Nopalcultuur en cochenilleteelt.

De cochenille-opbrengst, reeds ten vorigen jare zeer gering, namelijk 4000 Amsterdamsche ponden in Banjoewangie en 500 in Cheribon, bedroeg in 1862 (enkel in Banjoewangie) niet meer dan 3064 pond, deels uit hoofde van ongunstig weér, deels ten gevolge van den verouderden staat der nopalplanten. In Cheribon, waar de cochenilleteelt op contract met het Gouvernement plaats heeft, werd dit jaar niet geoogst, naardien 40 bouws nopaltuinen, met vergunning der Regering, waren bestemd geworden voor den aanplant van vanille, en de nopalplanten op de nog aangehouden 20 bouws te jong waren om bevolkt te kunnen worden. Voor den afstand dezer gronden ontvangt de bevolking eene schadeloosstelling van den contractant ten bedrage van f 648 's jaars (f 18 voor den bouw sawa- en f 6 voor den bouw tegalgrond). De huurschat aan het Gouvernement te voldoen bedraagt respectivelijk f 8 en f 5 per bouw. Overigens heeft de ondernemer de vrije beschikking over zijn product, behoudens terugbetaling zijner schuld aan den lande. De werkzaamheden worden verrigt door vrijwillige arbeiders, tegen een loon van 16^s cent daags, benevens een kattie rijst.

In Banjoewangie — zoo als bekend is — behoort de nopalcultuur en cochenilleteelt tot de werkzaamheden der veroordeelden tot dwangarbeid bij het landbouw-etablisement te Soekaradja; eerst wanneer er handen voor die cultuur te kort komen, wordt de hulp der bevolking tegen geldelijke belooning ingeroepen, hetgeen dit jaar plaats had en waarvoor f 300 werd te goed gedaan. Het vervoer van de hoofdplaats Banjoewangie naar het zeestrand wordt geheel door de bevolking bewerkstelligd en zulks tegen betaling van 2½ cent per kist.

In het vorig jaar is bij dit etablissement een aanvang gemaakt met den aanleg van nieuwe tuinen, ter vervanging van de afgeleefde nopalplanten, welke onder ultimo December 1862, ten getale van 270 280 stuks, werden afgeschreven. Deze nieuwe aanplant was in October 1862 afgeloopen, en beslaat eene uitgestrektheid van 68 bouws. Intusschen waren van de oude planten nog 190 970 stuks bevolkt geworden, welke gezamenlijk opbragten 2932 Amsterdamsche ponden cochenille, zijnde één pond van de 65 planten; van den nieuwen aanplant werden 4250 planten bevolkt, welke te zamen opleverden 132 Amsterdamsche ponden cochenille, benevens p. m. 200 pond aan moederinsecten, welke gebezigd zijn om andere planten te bevolken. De nieuwe aanplant leverde dus één pond van de 12 planten. Aan jonge, nog niet bevolkbare planten was bij het eind van 1862 te Soekaradja aanwezig eene hoeveelheid van 75 180 stuks.

Wat de geldelijke uitkomsten aangaat, deze waren ook in 1862, als een gevolg van de geringe productie, zeer nadeelig; de 3064 pond toch kwamen het Gouvernement te staan op f 32 289,60^s en dus op f 10,54 per pond, tegen f 10,92^s in 1861. Het liet zich echter aanzien, dat de meerdere opbrengst der nieuwe tuinen de uitkomsten dezer cultuur in den vervolge weder eenigermate zoude verbeteren (1).

Bij de vroeger op contract, doch thans particulier werkende cochenille-onderneming in Japara werden, zoo als nader blijkt uit bijlage lit. Z, in 1862 verkregen 19 400 Amsterdamsche ponden cochenille, zijnde 3166 pond minder dan in 1861.

In Banjoewangie en Cheribon waren de uitkomsten in de laatste jaren als volgt:

(1) In 1863 werden verkregen 8872 Amst. ponden cochenille, waarvan de kosten gemiddeld waren f 3,44 per pond.

Jaren.	Getal cochenille-inrigtingen.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Verkregen hoeveelheid cochenille. — Amst. ponden.	Hoeveelheid cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Amst. ponden.	Gezamenlijke kosten der cochenille aan het Gouvernement geleverd.	Gemiddelde prijs, waarop een pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van de in Nederland geveilde cochenille per Amst. pond.	
							Bruto.	Netto.
1858	2	124	12 321	11 521	f 29 980	f 2,60	1,597/10	1,372/10
1859	2	126 1/2	6 880	6 380	23 113	3,62	1,746/10	1,521/10
1860	2	126 1/2	11 096	7 596	36 286	4,78	1,599/10	1,385/10
1861	2	127 1/2	4 500	4 000	43 695	10,925	1,621/10	1,406/10
1862 (1)	1	68	3 064	3 064	32 289	10,54	1,552/10	1,353/10

Tabakscultuur.

In vergelijking met de beide voorgaande jaren was de tabaksoogst van 1862 vrij gunstig. De 1479 bouws, die in de residentien Samarang, Japara, Rembang en Soerabaja ten behoeve van 10 ondernemingen op hoog gezag met tabak beplant werden, gaven eene opbrengst van 14 981¹⁴/₁₀₀ pikols tabak. Na aftrek van 60¹/₂ bouws, waarvan niet werd ingezameld, werd alzoo verkregen eene gemiddelde opbrengst per bouw van 1056⁶/₁₀₀ pikols, welk cijfer in 1861, bij eene opbrengst van 8604⁴⁰/₁₀₀ pikols, was 574⁴/₁₀₀, en in 1860, bij een oogst van 17 030⁹⁹/₁₀₀ pikols, 968⁸/₁₀₀ pikols per bouw (2).

Het gezamenlijk bedrag der door de tabakplanters genoten betaling beliep f 156 345,76, gevende voor de 1418¹/₂ bouws, waarvan geoogst werd, eene gemiddelde betaling van f 110,22 per bouw, tegen f 93,02 in 1861 en f 91,33 in 1860. In Samarang geschiedde de aanplant weder op dagloon. Het verlies, dat het Gouvernement hierdoor leed, wegens het minder bedrag van het plantloon volgens contract, bedroeg f 22 482,42⁵ of f 8421,86 meer dan in 't vorig jaar, doordien de aanhoudende droogte van 1862 voor het onderhoud der zaadbeddingen, het begieten der planten, het losmaken der gronden enz. veel meer handen eischte dan in 1861.

Elders geschiedde de aanplant door bij de cultuur ingedeelde huisgezinnen, wier aantal in 1862 bedroeg 11 662, welke gemiddeld genoten per bouw f 95,64, en per huisgezin f 10,15. In 1861 waren deze beide laatste cijfers f 83,15 en f 8,95, en in 1860 f 83,70 en f 8,87. Hoedanig deze verschillende uitkomsten waren in elk gewest afzonderlijk, kan als naar gewoonte blijken uit de aantooning hierachter gevoegd, ditmaal als bijlage lit. W.

De contractanten hebben allen de vrije beschikking over hun product, met uitzondering alleen van de contractante in Samarang, die verplicht is tot levering van de helft. De levering van 1862 bedroeg 9407¹/₁₀₀ pikols, welke hoeveelheid aan het Gouvernement te staan kwam op f 44 546,49⁵, zijnde gemiddeld f 47,38 per pikol. De gemiddelde prijs der 7997¹/₁₀₀ en 3763⁴/₁₀₀ pikols, in de jaren 1860 en 1861 geleverd, bedroeg respectievelijk f 38,63 en f 62,82 per pikol.

Even als vroeger werd weder bij enkele ondernemingen, in verband tot de krachten der bevolking, minder beplant dan de bij contract bepaalde uitgestrektheid, en wel bij de vier ondernemingen in Rembang, in stede van 750 bouws volgens contract, slechts

(1) Zoo als hierboven blijkt, betreffen de uitkomsten van het jaar 1862 enkel de afdeling Banjoewangie.

(2) De oogst van 1863 was zeer ongunstig: hij beliep slechts 4363⁴²/₁₀₀ pikols of gemiddeld 369⁹/₁₀₀ pikols per bouw.

530 bouws, en bij de onderneming in Soerabaja, in stede van 200, slechts 125 bouws. Ook in Japara werd ditmaal 1 bouw minder beplant dan de overeengekomen uitgestrektheid, doch zulks uit gebrek aan bibiet.

De ondernemer (in Rembang), wiens contract in 1861 was ten einde gelooopen, had zijne onderneming uit particuliere middelen voortgezet. Van de tien nog in werking zijnde contracten eindigde één met den oogst van 1862, vier expireren in 1863, drie in 1864, één in 1865 en één in 1866. Intusschen was aan een der ondernemers, wiens contract in 1863 ten einde liep, de toezegging gedaan, dat alsnog in 1864 te zijnen behoeve zou beplant worden eene uitgestrektheid van 200 bouws, en zulks als schadeloosstelling voor hetgeen ten jare 1860 minder gecultiveerd was, dan waarop hij, volgens contract, aanspraak had.

Op het adres van een zestal belanghebbenden, houdende verzoek om ter vervanging van de bestaande overeenkomsten, bij expiratie, nieuwe contracten met hen aan te gaan, werd door de Indische Regering afwijzend beschikt (1).

Particuliere teelt. Onder verwijzing naar de meer omstandige mededeelingen in bijlage lit. Z, volgt hier een beknopt overzicht van het aantal en de productie der in de jaren 1861 en 1862 op Java en Madura aanwezige particuliere ondernemingen voor den opkoop en de bereiding van tabak voor de Europesche markt.

Voor de verschillende residentien te zamen worden thans 26 ondernemingen meer opgegeven van welke er bij het eind van het jaar 6 nog niet in werking waren. Van de in 1861 aanwezige ondernemingen had een drietal stilgestaan en was één nog niet in werking.

Over het geheel werd bij de verschillende etablissementen, vooral bij die in Rembang, Samarang, Bezoekie en Soerabaja, belangrijk meer verkregen dan in 1861. Slechts maakten hierop eene uitzondering de ondernemingen in Kedirie, Pasoeroean en Madioen. Vooral in Kedirie was de vermindering aanmerkelijk, zijnde aldaar ruim $\frac{2}{3}$ minder opgekocht dan in 1861. De reden daarvan schijnt gezocht te moeten worden, deels in den ongunstigen oogst, deels ook in minderen opkoop, ten gevolge van de inferieure hoedanigheid van het gewas, waardoor de bereiding voor de Europesche markt geene genoegzame winsten opleverde. Immers werd in December 1861 door eenige in de zaak betrokken Bataviasche handelshuizen aan de Indische Regering een adres ingediend, waarbij, op grond van de tot hertoe verkregen weinig bemoedigende resultaten, het verzoek werd gedaan, dat den resident van Kedirie, ook in het belang der bevolking zelve, mogt worden aanbevolen zich met de tabakscultuur in zijn gewest in te laten, door de bevolking aan te moedigen om betere tabaksoorten aan te planten en de aanplantingen met meer zorg te behandelen (2).

Het Gouvernement meende evenwel zich daarvan te moeten onthouden. Bij een besluit van April 1862 gaf de Gouverneur-Generaal aan de adressanten onder andere te kennen:

dat de Regering in de vrije tabakscultuur in de residentie Kedirie niet wenscht tusschen beide te komen, omdat zulks in strijd zoude zijn met het door haar aangenomen beginsel, dat de Europesche zoowel als de inlandsche ambtenaren zich behooren te onthouden van alle regtstreeksche inmenging ten opzichte van de teelt van producten door de inlandsche bevolking ten behoeve van particuliere ondernemers en opkooopers.

Het vorenbedoeld beknopt overzicht volgt alsnu:

(1) In den aanvang van 1863 is ook afgewezen een aan het opperbestuur gerigt adres van dezelfde strekking;

(2) Zie lager het aangeteekende onder «Kedirie.»

GEWESTEN.	Jaren.	Aantal onder- nemingen.	Hoeveelheid verkregen producten in Amsterd. ponden.	AANMERKINGEN.
Banda	1862	1	Niet opgegeven.	(1) Twee dezer ondernemingen waren nog niet in werking. Het getal ondernemers bedraagt 15.
	1861	1	id.	
Banda	1862	3	270 500	(2) Eene dezer ondernemingen had in 1861 nog niet gewerkt. Het getal ondernemers bedroeg 8.
	1861	"	"	
Banda	1862	17 (1)	824 750	(3) Het getal ondernemers was in 1862 21 en in 1861 17.
	1861	10 (2)	164 200	
Banda	1862	1	50 000	(4) Hieronder eene die nog niet in werking was, en eene die gedurende 1862 had stilgestaan.
	1861	1	9 875	
Banda	1862	25 (3)	4 116 000	(5) Hieronder twee ondernemingen, die gedurende 1861 nog niet gewerkt hadden.
	1861	18 (3)	1 160 722	
Banda	1862	11 (4)	799 200	(6) In 't vorig verslag werden 13 ondernemingen opgegeven. Zie tot toelichting bijlage lit. Z.
	1861	11 (5)	401 650	
Banda	1862	1	30 000	(7) Twee dezer ondernemingen waren nog niet in werking.
	1861	1	6 000	
Banda	1862	14	3 078 875	(8) Van eene onderneming is de hoeveelheid verkregen product niet opgegeven.
	1861	14 (6)	4 065 375	
Banda	1862	14	3 078 875	(9) Beide ondernemingen behooren aan denzelfden eigenaar.
	1861	14 (6)	4 065 375	
Banda	1862	12 (7)	645 750	(10) Deze etablissementen behoorden aan twee ondernemers.
	1861	9	502 355	
Banda	1862	16	1 888 000 (8)	(11) Hieronder twee ondernemingen die nog niet in werking waren, en twee die gedurende 1862 hadden stilgestaan. Het getal ondernemers beliep 11.
	1861	15	998 479	
Banda	1862	2 (9)	175 000	(12) In 't vorig verslag werd ten onrechte het cijfer van 12 opgegeven. Het getal ondernemers was in 1861 10.
	1861	2 (9)	60 000	
Banda	1862	5 (10)	173 330	(13) Hieronder aan particulier product der gouvernementscontractanten 2 982 200 Amsterdamsche ponden. en wel: voor 2 ondernemingen van de contractante in Samarang 200 000, voor 1 onderneming van den contractant in Japara 50 000, voor 8 ondernemingen van de 7 contractanten in Rembang 2 623 000 en voor 1 onderneming van den contractant te Soerabaja 109 200 Amsterdamsche ponden.
	1861	5 (10)	262 192	
Banda	1862	26 (11)	1 023 622	(14) Hieronder als voren 569 507 Amsterdamsche ponden, en wel: voor 1 onderneming van de contractante in Samarang 30 000, voor die van den contractant in Japara 9875, voor 5 ondernemingen van even zoovele contractanten in Rembang 513 582 en voor 1 onderneming van den contractant in Soerabaja 16 050 Amsterdamsche ponden.
	1861	19 (12)	3 637 704	
Zamen	1862	132	13 075 027 (13) voor 120 ondernemingen.	
	1861	106	11 268 552 (14) voor 103 ondernemingen.	

De teelt van tabak voor de *inlandsche markt* bestaat op Java van oudsher. Voor eenige residentien, waar die teelt meest belangrijk is, kunnen deswege voor 1862 de volgende bijzonderheden worden vermeld:

Samarang. In de verschillende afdeelingen dezer residentie wordt zeer veel tabak als tweede gewas aangeplant voor de inlandsche markt. De oogst van 1862 was gunstig.

Rembang. De aanplant van Java-tabak besloeg in 1862 eene uitgestrektheid van 6558 bouws. De oogst was redelijk.

De Java-tabak wordt veelal verbouwd op nieuw ontgonnen boschgronden. Ofschoon dus de vruchtbaarheid der gronden niets te wenschen overlaat, zoo is echter in den regel de oogst niet ruim, uit hoofde van de weinige zorg, welke voor de aanplantingen wordt gedragen. Voor den planttijd worden de maanden April en Mei gekozen, omdat het in die maanden nog nu en dan regent, en de jonge aanplantingen derhalve niet behoeven te worden begoten. De planter droogt en kerft zijn product zelf en verkoopt het gewoonlijk kort na den oogst (als wanneer de prijs per pikol f 16 à f 20 bedraagt) aan Chinezen, die met den weder-verkoop wachten tot dat de marktprijzen, die in den regel jaarlijks tot f 40 en f 60 per pikol stijgen, hun ruime winsten verzekeren.

Kadoe. Ofschoon zich ook elders in deze residentie de teelt van Java-tabak van lieverlede uitbreidt, zoo zijn het echter voornamelijk de districten Kadoe, Lempoeijang en Probolinggo, waar de planters zich meer bepaaldelijk op de teelt van het gewas toeleggen. De bibiet (zaailingen) wordt geteeld op de hooge bergvlakten van den Soembing en den Sindoro, hetgeen voor de daar gevestigde bevolking een voornaam middel van bestaan uitmaakt. Het product, uitsluitend voor de inlandsche markt bereid, wordt door Chinezen, ook van buiten de residentie, opgekocht, om te worden verzonden naar Borneo, Sumatra en Singapoera. Een groot deel van dezen tabak gaat ook over Batoer en Sidajoe naar de hoofdplaats Pekalongan en zoo verder over zee naar de markten van Batavia en Bantam.

Kedirie. In dit gewest wordt bijna uitsluitend Java-tabak verbouwd. De pogingen der Europeesche ondernemers om de bevolking kooltabak te doen planten zijn tot dusver steeds mislukt, niet alleen omdat het planten van kooltabak veel werk en verzorging vereischt, en meer dan de Java-tabak aan mislukking blootstaat, maar vooral ook omdat de bevolking deze laatste soort, wanneer zij door den Europeeschen ondernemer niet gewild wordt, ten allen tijde aan den inlandschen handelaar kan verkoopen. Het product, gedurende 1862 voor de inlandsche markt bereid (gekorven), bedroeg tusschen de 3500 à 4000 pikols; inlandsche handelaren kochten het op ter verzending naar Soerabaja, Madioen en Soerakarta.

Ten slotte volgt hier een vijfjarig overzicht van de uitkomsten der gouvernements-tabakscultuur.

Jaren.	Getal tabaks-ondernemingen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.		Opbrengst. — Pikols.	Hoeveelheid tabak, bereid voor de Europeesche markt. — Pikols.	Genoten betaling door de tabakplantende huisgezinnen, daaronder ook begrepen de dagloonen in Samarang.
		Bepplant geweest.	Waarvan geoogst werd.			
1858	13	1771	1769 ³ / ₄	21 819	21 739	f 196 553
1859	13	1771	1770 ¹ / ₄	21 682	21 627	166 725
1860	13	1771	1759	17 030	17 030	160 652
1861	11	1580	1498 ¹ / ₄	8 604	8 604	139 365
1862	10	1479	1418 ¹ / ₂	14 981	14 981	156 345

Pepercultuur.

Ofschoon reeds in de laatste jaren de peperoogst in den regel zeer gering was (in 1859, 1860 en 1861 achtereenvolgens niet meer dan $366^{40}/_{100}$, $925^{13}/_{100}$ en $394^{90}/_{100}$ pikols), bedroeg hij toch nooit zoo weinig als in dit jaar, toen in 't geheel slechts $3^{59}/_{100}$ pikols werden verkregen, even als in 1859 weder alleen uit de afdeeling Patjitan. In Bantam toch, waar de teelt geheel aan den vrijen wil der bevolking is overgelaten, doch alleen de levering verplichtend is, wierpen de weinige aldaar nog bestaande aanplantingen in beide jaren in 't geheel geen product af, en in 1860 en 1861 niet meer dan $9^{80}/_{100}$ en $5^{44}/_{100}$ pikols (1).

Had dus hier de productie zoo goed als opgehouden, doordien de Bantamsche bevolking aan de pepercultuur geen de minste zorg meer besteedde, ook in Patjitan, waar de cultuur nog verplichtend was, waren sedert 1853, toen de peperplanters aldaar tevens bij de koffijcultuur werden ingedeeld, geene nieuwe aanplantingen aangelegd, tot dat het Bestuur voor 1862 de bevolking verplichtte jaarlijks kleine aanplantingen van peperranken te bewerkstelligen op stukjes tegalgrond, in de nabijheid harer woonplaats gelegen. Die aanplant werd dan ook in den regentijd van 1861 op 1862 tot een bedrag van 75 409 ranken tot stand gebracht; doch de uitkomst beantwoordde niet aan de verwachting. Het grootste gedeelte der aangeplante peperranken was door de aanhoudende droogte en de min zorgvuldige wijze van aanplant uitgestorven, hetgeen de bevolking van deze reeds weinig gewilde cultuur bij vernieuwing had afgeschrikt in die mate, dat de haar bij herhaling gedane mededeelingen eener te verwachten hoogere betaling dien tegenzin, naar de verklaring van het hoofd van gewestelijk bestuur, niet konden overwinnen (2).

De onderstaande cijfers geven een overzicht van de uitkomsten dezer cultuur in de laatste vijf jaren. Voor 1862 zij bovendien verwezen naar bijlage lit. X.

Jaren.	Aanwezig getal peperranken.		Geleverde hoeveelheid peper.	Gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde peper.	Gemiddelde prijs waarop de pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van de in Nederland geveilde peper per pikol.	
	Vrucht-dragende.	Jonge.	Pikols.			Bruto.	Netto.
1858	262 747	465 786	$2424^{84}/_{100}$	f 13 505,39	f 5,56	f 28,92 $^{7}/_{10}$	f 21,19 $^{3}/_{10}$
1859	118 521	364 500	$366^{40}/_{100}$	2 109,51 ^{5}	5,75	25,55 $^{7}/_{10}$	17,85 $^{7}/_{10}$
1860	49 002	64 293	$925^{13}/_{100}$	5 137,90	5,55	25,52 $^{2}/_{10}$	17,86 $^{6}/_{10}$
1861	22 478	67 044	$394^{90}/_{100}$	2 360,68 ^{8}	5,97	24,14 $^{5}/_{10}$	16,43 $^{6}/_{10}$
1862	21 372	176 409	$3^{59}/_{100}$	20,15	5,61	24,04 $^{6}/_{10}$	17,13 $^{2}/_{10}$

(1) In 1863 was de productie $449^{74}/_{100}$ pikols (weder alleen voor Patjitan).

(2) Onder deze veranderde omstandigheden meende de Indische Regering in den aanvang van 1863 nog geene uitvoering te moeten geven aan de reeds vroeger vermelde, in September 1862 verleende Koninklijke magtiging, om namelijk, met verhooging van den inkoopsprijs van f 5 tot f 12 den pikol, gerekend van af 1863, nog alleen de verplichte levering in stand te houden. Vrijlating aan de bevolking, om ook over haar product naar goedvinden te beschikken, was, naar de meening der Indische Regering, het eenige middel om de pepercultuur (in Patjitan althans) nog eenigermate als volks- of particuliere cultuur te kunnen staande houden. In Bantam bestond de cultuur alleen nog in naam.

Naar aanleiding van dien is in October 1863 (*Indisch Staatsblad* n°. 182) magtiging verleend om de gouvernement-pepercultuur in de afdeeling Patjitan geheel in te trekken; met vrijlating aan de bevolking om over haar uit eigen wil te telen peperproduct naar goedvinden te beschikken. Regelmatigheidshalve is later ook voor Bantam eene gelijke beschikking genomen.

Kinacultuur.

Ook gedurende het jaar 1862 bleef de leiding der kinacultuur toevertrouwd aan de zorgen van den inspecteur voor natuurkundige onderzoekingen dr. F. JUNGHUHN, die daarin op scheikundig gebied werd ter zijde gestaan door den inspecteur voor scheikundige onderzoekingen dr. J. E. DE VRIJ (1).

De toestand der kinacultuur was, volgens mededeeling van eerstgenoemden inspecteur, gunstig te noemen.

Ondanks belangrijke verliezen, geleden eerst door eene buitengewone droogte, later door hevige westmoeson-stormen, welke voornamelijk te Tjibodas en te Reong-Goenoeng hadden gewoed, wees toch het getal jonge planten, bij het eind van 1862 op de beddingen en in de kweekhuizen aanwezig, vergeleken met de cijfers van 1861, eene vermeerdering aan van 92 033 stuks, en dat der in den vollen grond geplante boomen eene vermeerdering van 195 385 stuks.

Op het einde van 1862 waren namelijk in de verschillende plantsoenen aanwezig (zie nader bijlage lit. IJ), in den vollen grond geplante boomen: 6495 calisaija, 324 280 Pahudiana en 190 stuks van andere soorten (*succirubra*, *lancifolia* en *lanceolata*), te zamen 330 965, welke cijfers in 1861 respectivelijk waren 4810, 130 633 en 137, te zamen 135 580; terwijl het getal op de beddingen en in de kweekhuizen aanwezige planten beliep: 2489 calisaija, 631 365 Pahudiana, benevens 90 stuks van andere soorten, te zamen 633 944 stuks; zijnde deze totalen onder ultimo 1861 geweest: 2994, 538 850 en 67, te zamen 541 911.

De vermeerdering der calisaija's met 1180 stuks, zoomede die der overige soorten, met uitzondering der Pahudiana's, had uitsluitend plaats door stekken. Wel waren in het begin van het jaar enkele rijpe calisaija-zaden geoogst, doch deze hadden nog geen honderdtal plantjes opgeleverd. Evenwel stonden in 'tlaatst van het jaar op Tjibodas 1 en op den Goenoeng-Malawar 6 calisaija-boompjes in bloei, welke laatste, naar het zich liet aanzien, kiemkrachtige zaden zouden afwerpen; het exemplaar op Tjibodas droeg kenteekenen van verdorring, waardoor het te vreezen stond, dat dit boompje vóór het rijp worden der vruchten zoude sterven, even als met vroegere aldaar het geval is geweest, ten gevolge van den onvruchtbaren steenachtigen bodem, waarop zij in der tijd geplant waren geworden.

De vermeerdering der Pahudiana's heeft uitsluitend door zaden plaats gehad en wel tot op het einde van September, toen krachtens het reeds vroeger vermelde besluit van den 11den dier maand, n°. 6 (zie de noot op bladz. 156 van het vorig verslag), hare verdere uitbreiding is gestaakt (2).

Sedert bestond op nieuw gelegenheid om deze kinasoort met opzigt tot hare gehalte aan alkaloiden te onderzoeken, en wel met een tweetal zeer jonge volmaakt gezonde Pahudianaboomen, vijf jaren geleden uit stekken opgekweekt en dadelijk op dezelfde plaats geplant, waar zij opgegroeid en thans door rhinocerossen omvergeworpen waren. Zij stonden op eene niet belommerde plaats in de bosschen, ter hoogte van 6300 voet op den Goenoeng-Malawar en beide waren met bloemen en nog niet rijpe vruchten overdekt.

Hun stam was dun, slank en spichtig, en nog voortdurend opschietende, zonder zich in takken uit te breiden en zonder dat hun bast zich verdikte (3).

De slankste der beide boomen, hoog 15 voet en 4 duim, die ook den dunsten bast had, bevatte:

0,385 chinine en 0,084 cinchonine, of 0,469 alkaloiden te zamen, in den stambast; en
2,844 " " 1,400 " " 4,244 " " " " " wortelbast.

(1) Sedert is aan beide ambtenaren, tot herstel van gezondheid, verlof naar Nederland verleend geworden. De leiding der kinacultuur is thans opgedragen aan den ambtenaar K. W. VAN GORKUM, vroeger adjuvant voor landhuishoudkundige chemie te Buitenzorg. Dr. JUNGHUHN is nog vóór zijn vertrek uit Indie overleden.

(2) Zie voor nadere bijzonderheden hieromtrent de nota gedrukt onder n^o. CXXIII van de stukken der zitting 1862/63.

(3) Bij de calisaija's op dezelfde plaatsen gelijktijdig met deze Pahudiana's aangeplant, was op te merken dat zij, ofschoon slechts 7 of 8 voet hoog zijnde, niet meer in de hoogte wilden groeijen; eene omstandigheid die, volgens den inspecteur JUNGHUHN, de calisaija's reeds als volwassen moest doen aanmerken.

De kortere en minder slanke dezer boomen, ter hoogte van 14 voet en met een dikkeren bast, bevatte:

0,684 chinine en 0,000 cinchonine, of 0,684 alkaloiden te zamen, in den stambast; en
1,495 " " 0,490 " " 1,985 " " " " " wortelbast,

eene uitkomst, welke naar het oordeel van den inspecteur JUNGHUHN (met het oog op den nog zeer jeugdigen leeftijd der onderzochte boomen, welke beide welligt eerst over 25 of 30 jaren hun volwassen leeftijd zouden bereikt hebben) de gevolgtrekking wet-
tigde, dat wanneer eenmaal stam en bast behoorlijk zouden zijn dik geworden, de 2½ per cent chinine, thans in de wortelen aanwezig bevonden, in den stambast zouden worden aangetroffen en de Pahudianaboorn alsdan zou blijken in waarde voor de calisaija niet onder te doen (1).

De grootste hoogte der kinaboomen bedroeg op den Goenoeng-Malawar, die der calisaija 13 voet, der succirubra 15, der lanceolata 17 en de Pahudiana 28 voet. Ook in de overige plantsoenen bleek het dat de Pahudianaboorn alle andere op Java aanwezige soorten in hoogte overtreft. Alleen die boomen, welke op niet belommerde gronden geplant en dus aan de zon blootgesteld waren, bleven, zoo als de ervaring tot dusver op Java geleerd had, laag en kreupelachtig.

Het werd daarom van veel belang geacht, na verloop van eenige jaren den uitslag te leeren kennen eener in Mei 1862 bevolen proef met de aanplanting van 50 000 stuks Pahudianazaden op eene van houtgewas ontbloote en slechts met gras begroeide berg-
helling van den Tangkoeban Prahoe, even boven Lembang (Preanger regentschappen). (2)

Met den voorgenomen aanleg van een kina-plantsoen op het Tengergebergte in de residentie Probolingo (zie het vorig verslag, bladz. 156) werd, met het oog op de groote kosten daaraan verbonden, ten gevolge van de buitengewone duurte der levensmiddelen in Oost-Java en de in evenredigheid daarmede gestegen loonen van koelies en de prijzen der materialen, vooreerst tot een geschikter tijdstip verwijld.

Aan de Fransche Regering werden in den loop van het jaar, door tusschenkomst van den Franschen consul-generaal te Batavia, afgestaan 100 uit zaden opgekweekte calisaija-, 300 Pahudiana- en 6 uit stekken opgekweekte lancifoliaplanten, benevens 500 000 Pahudianazaden, terwijl naar Ceylon werden verzonden 10 uit stekken en 5 uit zaden opgekweekte calisaija's. Daarentegen werden door den gouverneur van Madras aan de Indische Regering ten geschenke toegezonden eenige uit afleggers opgekweekte kina-planten, afkomstig uit Ootacamund in de Neilgherrybergen, en wel 50 cinchona succirubra, 5 c. micrantha en 1 c. nitida. Bij aankomst in Indie (in October 1862) waren nog slechts in leven 12 c. succirubra en 1 c. micrantha, welke zich onder ultimo December te Nagrak op den Tangkoeban Prahoe bevonden.

Ten slotte wordt het niet onbelangrijk geacht met betrekking tot de kosten der kina-cultuur op Java het volgende te ontleenen aan eene des betreffende opgaaf van den inspecteur JUNGHUHN, loopende van af het tijdstip dat hem de leiding dezer cultuur werd opgedragen, 1 Julij 1856 (3), tot ultimo December 1862.

Voor aangeschafte materialen, zoomede voor vast en tijdelijk geëmploijeerde inlandsche werklieden (4). . . . . f 71 165,40

Transporteren f 71 165,40

(1) In het laatst van 1864 zijn hier te lande (door de in 't vorig verslag genoemde Utrechtsche hoogleeraren) weder twee Pahudiana-basten onderzocht geworden, doch het oordeel daarover is niet gunstiger geweest dan in 1862. Een dezer basten, de dikkere, was afkomstig van een in de vrije lucht, de ander van een in de schaduw geplante boom. Eerstbedoelde werd nog armer aan alkaloidgehalte bevonden dan de dunne bast.

(2) Zie nader over deze wijze van aankweeking de stukken gedrukt onder n°. CXXXVII van de zitting 1863/64.

(3) Op dat tijdstip bestonden de plantsoenen uit 167 boomen, te weten 64 calisaija's, 2 lancifolia's, 5 lanceolata's en 96 zoogenaamde ovata's, welke laatstgenoemde zich later als eene nieuwe kina-species hebben doen kennen, door den Engelschen quinologist HOWARD cinchona Pahudiana genaamd. De kosten op de invoering dezer moederplanten gevallen, en dus ook die der zending naar Zuid-Amerika (zie het verslag over 1854, bladz. 124 en 125), zijn in de onderwerpelijke opgaaf niet begrepen. Evenmin de tractementen der inspecteurs JUNGHUHN en DE VRIJ.

(4) De vaste werklieden (boedjangs) ontvangen f 6.50 per maand, en de tijdelijke werklieden (koelies) 16½ à 20 cents per dag.

	Per transport f	71 165,40
Voor transportloon van gereedschappen, kinaplanten, enz.		380,80
Tractementen voor de opzieners, wier getal sedert Julij 1856 van lieverlede tot acht is geklommen, op even zoovele etablissementen in de gebergten van Zuid-Bandong verspreid		36 096,23
Reis- en verblijfkosten voor opzieners, enz., enz.		6 960,74
Onkosten voor het bouwen van drie pasanggrahans (Tjibodas op den Gedeh, Gedong-banteng op den Malawar en Liro Kidoel in het Patoea-Kendenggebergte), benevens negen opzienerswoningen met bijgebouwen voor de vaste boedjangs		12 751,35
Voor de noodigste huis-, keuken- en tafelgereedschappen in de drie pasanggrahans.		1 630,00
Voor onderhoud en reparatie der genoemde gebouwen		2 250,00
	Totaal. . . . f	131 234,52

3°. Landbouw op woeste gronden door het Gouvernement verhuurd (1).

Nieuwe ondernemingen voor den inhuur van woeste gronden kwamen gedurende 1862 niet tot stand. Slechts werd bij eene der ondernemingen in Samarang de uitgestrektheid der in huur afgestane gronden, bij het in 1862 gesloten verlengingscontract (voor de jaren 1859—1878) van 628 $\frac{1}{2}$ tot 892 $\frac{115}{500}$ bouws vermeerderd, en zulks krachtens de daarop reeds vroeger verkregen aanspraken, terwijl bij eene der andere ondernemingen in Samarang een gedeelte der gronden, op verzoek van den huurder, voor den duur van den loopenden huurtijd werd overgeschreven op naam van een afzonderlijken ondernemer, hetgeen alzoo eene vermeerdering van het aantal ondernemingen ten gevolge had.

Onder ultimo December 1861 was ook geëindigd de huur van twee in Cheribon bestaande overeenkomsten, ter uitgestrektheid van respectivelijk 300 en 400 bouws. Naar aanleiding van eene bij onderzoek gebleken overschrijding dezer uitgestrektheid hadden de onderhandelingen betrekkelijk den vernieuwden afstand dezer perceelen tot dusver velerlei vertraging ondervonden. In 1862 echter was men hiermede zoo verre gevorderd, dat magtiging tot sluiting kon worden verleend, doch zulks onder beding dat de te veel in gebruik zijnde gronden ter beschikking van de bevolking zouden worden gesteld (hetgeen bij eene der ondernemingen reeds gedeeltelijk het geval was geweest), en dat de huurschat, tot hertoe bedragende 1 pikol suiker per bouw, zou worden bepaald op f 15 per bouw, zijnde de gemiddelde geldswaarde van een pikol van het standmonster n°. 16.

Voor twee perceelen in Samarang, waarvoor de overeenkomsten in 1865 zouden ten einde loopen, werden aanvragen om vernieuwden afstand in huur ontvangen, doch de voorwaarden waarop, met toepassing van het hieronder nader te vermelden *Indisch Staatsblad* van 1862, n°. 56, de wederuitgifte zoude plaats vinden, waren bij het einde van 1862 nog niet vastgesteld.

De in 1862 ingekomen aanvragen om eerste uitgifte van gronden, betreffende twee perceelen in Kadoe en één perceel in Japara, werden door de Regering afgewezen, omdat de verlangde gronden, in verband met de bepalingen van *Indisch Staatsblad* 1856, n°. 64, voor verhuur niet vatbaar waren. Ook de nog hangende gebleven aanvragen van 1861, te zamen zeven in getal, bleven, op twee na, buiten gevolg, hetzij omdat de aanvragers van hun voornemen hadden afgezien, hetzij omdat tegen de uitgifte der gronden bedenkingen bestonden. Tegen de uitgifte van twee der in 1861 aangevraagde perceelen, en wel in de afdeeling Lemadjang (Probolingo) ter grootte van van 500 bouws en in de afdeeling Noorddistricten (Celebes) ter grootte van 199 $\frac{9}{10}$ bouws, bleken zich geene bezwaren op te doen. Evenwel waren de voorwaarden van uitgifte bij het eind van 1862 nog alleen voor laatstgemeld perceel vastgesteld geworden (2).

Ook was bij den aanvang van 1862 nog hangende een in 1860 gedaan verzoek om afstand in huur van woeste gronden in de Lampongsche districten, waarvan echter in den loop van het jaar door de belanghebbenden is afgezien geworden. Een verzoek om uit-

(1) Zie ook het aangegeekende in de paragraaf "Theecultuur", hiervóór.

(2) Zie lager in § 2 der 1ste afdeeling van dit hoofdstuk het aangegeekende sub. 10°. "Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden."

breiding van het in Japara uitgegeven huurperceel werd van de hand gewezen, omdat de voorwaarden, waarop de betrokken huurder zich die meerdere gronden wenschte te zien afgestaan, strijdig waren met de bepalingen van het aangehaalde *Indisch Staatsblad* 1862 n°. 56, houdende nadere voorschriften omtrent de toepassing van het beginsel van mededinging.

De hoofdinhoud dezer bepalingen is kortelijk deze:

dat de opmeting der in huur gevraagde gronden, nadat deze door de Regering voor uitgifte in huur zijn vatbaar geoordeeld, moet geschieden voor rekening des aanvragers;

dat daarna van 's Gouvernements voornemen tot uitgifte publieke aankondiging wordt gedaan, en aan de belanghebbenden gelegenheid wordt verschafte tot kennisneming van de ingekomen verzoeken, van de voorwaarden van verhuuring, van den meetbrief en de kaart der gronden, een en ander onder mededeeling, dat voor de uitgifte in huur der bewuste gronden, welke niet door middel van uitbesteding zal geschieden, in de eerste plaats in aanmerking komt hij, die daarvoor den hoogsten huurprijs biedt, behoudende de Regering zich evenwel uitdrukkelijk het regt voor, den persoon aan te wijzen, met wien voor de verhuuring zal worden overeengekomen;

dat na gehouden inschrijving, bij de toewijzing der gronden van het beginsel wordt uitgegaan, dat — zoo overigens daartegen geene bedenkingen bestaan — de Regering bij voorkeur wenscht overeen te komen met den eersten aanvrager, mits deze, na zelf aan de inschrijving te hebben deel genomen, zich bereid verklare, om den hoogsten huurschat, waarvoor bij de gehouden mededinging onder behoorlijke borgstelling is ingeschreven, te voldoen. Is de eerste aanvrager hiertoe ongenegen en zijn er ook geene termen om hem op gunstiger voorwaarden het perceel af te staan, waaromtrent de Regering zich een vrij en ongemotiveerd oordeel voorbehoudt, dan behoort, bij toewijzing der gronden aan een anderen inschrijver, door dezen aan den aanvrager ter zake van diens te vergeefs genomen moeite en gemaakte onkosten eene geldelijke vergoeding te worden voldaan tot het bedrag bij de voorwaarden van uitgifte bedongen, en gelijk zullende staan met de aan den landmeter voor het opmeten en in kaart brengen der gronden betaalde rekening, verhoogd met 50 per cent.

dat de toewijzing der in huur uit te geven gronden gepaard gaat met de magtiging om tot dat einde eene overeenkomst aan te gaan;

en eindelijk dat, in voege als boven vermeld, ook zal worden gehandeld bij wederuitgifte van reeds in huur bezeten gronden, met dien verstande, dat de vroegere huurder het voorregt zal genieten anders aan den eersten aanvrager toegekend, mits hij den meetbrief en de kaart van het perceel ter beschikking stelle van het hoofd van gewestelijk bestuur. Wordt aan deze voorwaarde niet voldaan, zoo zullen de gronden op nieuw worden opgemeten en in kaart gebracht voor gouvernements-rekening, waarvan de kosten door hem, aan wien de gronden eventueel worden toegewezen, in 's lands kas moeten worden terugbetaald.

Ten gevolge van vorenstaande regeling kwam de concept-aankondiging te vervallen, van welker vaststelling werd melding gemaakt op bladz. 158 van het vorig verslag.

In verband met de aan de huurders gelaten vrijheid om op de gehuurde gronden alle producten te telen, die niet door algemeene verordeningen of door het huurcontract bepaaldelijk zijn uitgesloten, verdient te dezer plaatse ook vermelding het Indisch besluit van 5 December 1862, n°. 14 (*Indisch Staatsblad* n°. 145), waarbij, tot wegneming van twijfel, verklaard werd, dat de teelt en bereiding van gambier ook op het eiland Java aan een ieder vrijstaat, en in verband hiermede werd bepaald, dat in de contracten voor de uitgifte van woeste gronden het verbod van het aanplanten van gambier voortaan niet meer zal worden opgenomen, terwijl het in die contracten, waarin het reeds mogt voorkomen, als vervallen zou worden beschouwd.

Volgens verklaring van den directeur der cultures kon de werking der verschillende overeenkomsten over het algemeen bevredigend worden genoemd. Bij ééne onderneming echter, in Pekalongan, waren in den laatsten tijd, na plaatselijk ingestelde onderzoekingen, verkeerdheden aan het licht gekomen, waartegen in het vervolg door een beter toezigt van regeringswege zal worden gewaakt (1).

Nadere bijzonderheden nopens de verschillende ondernemingen en speciaal derzelve uitkomsten gedurende 1862 kunnen eenigermate blijken uit het volgende overzicht.

(1) Vergelijk de voor de Staten-Generaal gedrukte stukken van de zitting 1864/65, en wel n°. II, 132 § 3 van de stukken der Tweede Kamer, en n°. 351 van die der Eerste Kamer. Zie ook *Bijblad tot de Staatscourant*, zitting 1864/65, handelingen Tweede Kamer, bladz. 493 en 494 en Eerste Kamer, bladz. 178 en 179.

Gewesten.	Aantal ondernemingen.	Bepaalde uitgestrektheid der perceelen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnland. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen.	Getal van de werklieden, die de huurders over 1862 in dienst hebben gehad.	Bedrag door de huurders aan het Gouvernement betaald voor de gebezigde werklieden, à f 2½ per man.	Bedrag van den huurschat aan het Gouvernement opgebracht.		Hoeveelheid van het uit den oog van 1862 ter beschikking van ondernemers verbleef product.
						In geld.	In producten.	
Krawang	6	3 498 ⁸⁰ / ₁₀₀	niet opgeg.	niet opgeg.	niet opgeg.	a) f 4 020,00	b) 630 pik. suiker.	c) 16 270 pik. suiker.
Cheribon	2	700	d) 412	id.	id.	6 180,00	—	e) 3 500 " "
Pekalongan	1	9 000	681 905 kof-fijboomen,	id.	id.	5 900,00	—	10 606 " "
			539 bouwsuikerriet,					1 339 " "
			1663 bouws padie.					..... " "
Samarang	28	14 062 ⁷⁴⁵ / ₁₀₀₀	niet opgeg.	id.	id.	f) 67 667,22	g) 561 ⁶⁵ / ₁₀₀ pik. koffij	h) 41 424 ⁹⁰ / ₁₀₀ " "
Japara	1	205	190 000 kof-fijboomen,	id.	id.	1 230,00	—	191 " "
			3000 klapperboomen.					1 500 stuks klapper
Pasoeroean	4	3 841 ¹ / ₂	i) 1077	id.	id.	k) 13 164,00	—	5 953 pik. suiker 2 180 " tabak 14 460 " padie 721 929 stuks djagong
Bezoekie	1	100	90	id.	id.	gaat eerst in met 1864.	—	Niet opgegeven. Het doel der onderneming is de aanplant van cacao.
Banjoewangie	1	2 121	niet opgeg.	id.	id.	id.	—	l) Niet opgegeven.
Banjoemas	1	100	80	id.	id.	f 360,00	—	30 pik. staartpeper eenige ponden van
	45	33 628 ²³⁵ / ₁₀₀₀				m) f 98 521,22	n) { 630 pik. suiker 561 ⁶⁵ / ₁₀₀ " koffij.	36 329 pik. suiker 42 954 ⁹⁰ / ₁₀₀ " koffij 2 180 " tabak p) 14 460 " padie 30 " staartpeper 1 500 " klapper ..... pond vanille 721 929 st. djagong

AANMERKINGEN.

a. Bij 2 ondernemingen is de huurschat in geld bedongen; voor een derzelve gaat echter die huurschat eerst in met 1868.

b. Bij 3 ondernemingen; zijnde het vierde perceel, waarvoor de huurschat mede in product behoort te worden voldaan, in 1862 onbeplant gebleven, en daarvan geen huur-opgebracht.

c. Bij 4 ondernemingen; zijnde bij de twee andere ondernemingen (respectivelijk ge-bezigd wordende voor de teelt van suikerriet en klappers) in 1862 geen product verkregen.

d. Bij de eene onderneming zijn in 't geheel slechts 12 bouws beplant geweest, en zulks ter verkrijging van bibiet voor den aanplant van 1863.

e. Bij ééne onderneming.

f. Bij 23 ondernemingen; bovendien zijn hier nog 2 ondernemingen, bij welke mede de huurschat in geld is bedongen. Deze gaat echter eerst later in (respectivelijk in de jaren 1865 en 1866).

g. Bij twee ondernemingen; zijnde het derde perceel, waarvoor mede een huurschat in product is bedongen, onbeplant gebleven.

h. Bij 24 ondernemingen; zijnde van eene onderneming, waarvoor het contract eerst in 1861 een aanvang genomen had, nog geen product verkregen. Van de drie overige perceelen was een in het geheel niet ontgonnen, werden op het tweede klapperboomen en cacao geteeld, en trof men op het andere eene verscheidenheid van cultures in het klein aan.

i. Hiervan waren beplant: met suikerriet 252, met tabak 238, met padie 548 en met djagong 39 bouws.

k. Bij 2 ondernemingen; bij de 2 andere gaat deze huurschat eerst in met 1863.

l. Een door de vennootschap, op welke deze onderneming sedert eenige jaren is overgedragen, gedaan verzoek, strekkende onder andere tot ontheffing van de contractsbepaling, volgens welke de klappercultuur het hoofddoel der onderneming moet blijven, werd door de Regering gewezen van de hand, nit overweging ook, dat de gronden, bijaldien slechts eene goede keuze wierd gedaan, voor klapper-aanplantingen geenszins ongeschikt waren. De in den laatsten tijd bij deze onderneming genomen proeven met den aanplant van tabak worden gezegd telkens te zijn mislukt.

m. Bij 31 ondernemingen. Voor de 7 andere ondernemingen, bij welke de huurschat mede in geld moet worden gekweten, is deze nog niet ingegaan.

n. Bij 5 ondernemingen. Van de beide andere ondernemingen, voor welke de huurschat in product is bedongen, is gedurende 1862 geen huurschat verkregen geworden, als zijnde die perceelen onbeplant gebleven.

o. Bij 36 ondernemingen; zijnde bij de 9 andere of geen product verkregen of deswege geen opgaaf ontvangen.

p. Behalve de aanzienlijke padie-productie der onderneming in Pekalongan.

4°. Landbouw op landen aan particulieren in eigendom afgestaan.

De volgende aantooningen omtrent de particuliere landerijen op Java zijn getrokken uit opgaven van de hoofden van gewestelijk bestuur. Bij de plaats gehad hebbende herziening voor het driejarig tijdvak 1862—1864 van den aanslag dezer landerijen in de verponding-belasting zijn een aantal perceelen tot eene belangrijk hogere waarde aangeslagen geworden. In 1861 toch beliep het totaal der aangeslagen waarde f 34 438 766 en dat der jaarlijksche betaling f 257 533,88, terwijl de cijfers van 1862, zoo als uit onderstaande opgave blijkt, bedroegen f 43 475 960 en f 325 319,70⁵ (1).

Gewesten.	Uitgestrektheid der landen in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Bevolking.	Aangeslagen waarde voor de verponding.	Jaarlijksche betaling (aan verpondings- belasting).
Bantam	72 000	38 829	f 1 389 400	f 10 420,50
Batavia (2) . .	394 963 ¹ / ₂	395 413	17 069 070	128 018,02 ⁵
Buitenzorg. . .	500 990	360 078	12 975 500	97 316,25
Krawang. . . .	350 640	124 536	4 494 000	33 705,00
Cheribon. . . .	259 777	78 405	2 870 190	21 526,43
Tagal.	3 673 ²⁶³ / ₅₀₀	4 579	150 000	1 125,00
Samarang . . .	20 821 ³ / ₁₀	24 689	1 856 000	13 920,00
Japara	1 669 ³⁸⁷ / ₅₀₀	17 565	105 500	791,25
Soerabaija . . .	7 362 ¹²²⁶ / ₁₅₀₀	31 834	2 316 300	17 372,25
Pasoeroean. . .	651	2 754	150 000	1 125,00
	1 612 548 ¹³⁷⁶ / ₁₅₀₀	1 078 682	f 43 375 960	f 325 319,70 ⁵

(1) Het in den aanvang van 1863 aan de Indische Regering ter overweging aanbevolen denkbeeld (zie het vorig verslag, bladz. 161, noot 3), om in stede eener door haar voorgestelde partiele wijziging der verpondings-ordonnantie (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 5), die verordening liever in hare hoofdbeginselen te herzien, is in Indie, met het oog op den ongunstigen toestand van het kadaster, voor alsnog niet voor verwezenlijking vatbaar geoordeeld, weshalve daarmede zou verwijld worden tot na de vaststelling van den aanslag voor de jaren 1865—1867. Door eene meer doeltreffende zamenstelling der met den aanslag belaste commissien zijn inmiddels maatregelen genomen tot betere verzekering eener behoorlijke schatting.

(2) Voor eene wijziging in de administratieve indeeling van enkele in deze residentie gelegen particuliere landerijen zij verwezen naar *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 60. Eene nadere bepaling nopens het toezigt op het zetten van huizen, opstallen enz., binnen de grenzen van particuliere landerijen, is vervat in *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 118. (Vergelijk het slot van hoofdstuk L, afdeeling III).

Hiervan bezitten :

	Uitgestrektheid in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Bevolking.	Aangeslagen waarde voor de verponding.	Jaarlijksche betaling.
Europeanen (1).	1 179 634 ¹⁵⁵ / ₅₀₀	615 900	f 23 473,870	f 176 114,03
Chinezen	394 348 ²⁹⁷ / ₅₀₀	363 035	17 213 340	129 100,05
Inlanders en vreemde, niet- Chinesche Oosterlingen .	38 566 ²⁰ / ₁₅₀₀	99 747	2 688 750	20 105 62 ⁵
	1 612 548 ¹³⁷⁶ / ₁₅₀₀	1 078 682	f 43 375 960	f 325 319 70 ⁵

5°. Landbouw op verhuurde lander in Soerakarta en Djokdjokarta.

Werd in 't vorig verslag een beknopt overzicht gegeven nopens den toestand van den landbouw op de verhuurde lander in Djokdjokarta, en in het verslag over 1860 een dergelijk overzicht betreffende Soerakarta, ditmaal kan daarop voor beide residentien een vervolg worden geleverd, vergezeld tevens van twee staten (bijlagen litt. AA en BB), houdende eene statistiek voor elk der huurlanden in het bijzonder.

Die staten wijzen onder andere de volgende totalen aan:

Gewesten.	Aantal ondernemingen.	Uitgestrektheid der perceelen in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Opbrengst aan producten voor de Europesche markt.			
			Koffij. — Pikols.	Suiker. — Pikols	Indigo. — Pikols.	Tabak. — Amst. pond.
Soerakarta. .	a. 188	b. 233 406 ⁷⁵ / ₅₀₀	c. 57 736	d. 93 542	e. 44 805	f. 451 305
Djokdjokarta.	g. 51	h. 45 616 ⁵⁰ / ₄₀₀	i. 300	k. 20 751	l. 287 352	m. 228 676

AANMERKINGEN. a. Op zes der ondernemingen waren nog geen aanplantingen van producten voor de Europesche markt aangelegd, terwijl bij een negental zoodanige aanplantingen nog geen product hadden afgeworpen. Op vijf van deze laatste treft men koffij-aanplantingen aan, te zamen tot een getal van 306 150 boomen, één had een suikerriet-aanplant van 50 bouws, twee respectievelijk 10 en 30 bouws tabaks-aanplant en één 4 bouws met vanille, benevens een kleinen aanplant van staartpeper, welke 15 Nederl. ponden opleverde.

b. De vermindering van dit cijfer, vergeleken bij de opgaaf in 't vorig verslag, kan niet worden toegelicht.

(3) Onder de cijfers van het Europesch landbezit zijn ook begrepen die van het domein Bloeboer. Het in 't vorig verslag te dezer plaatse vermelde Koninklijke besluit van 29 Junij 1863, n°. 45, houdende eene nadere regeling der aangelegenheden van dit domein, is den 1sten October van dat jaar in werking getreden. Eene beslissing nopens het van de beschikbaar komende gronden te maken gebruik werd nog van nadere onderzoekingen afhankelijk gesteld.

Inmiddels is de betrekking van regent van Buitenzorg opgeheven, met bepaling dat in het district Buitenzorg een hoofd van lageren rang (demang) zal worden aangesteld.

c. Productie van 66 ondernemingen. Daarenboven was bij een zevental nog geen product verkregen en van ééne geen opgaaf ontvangen.

d. Idem van 41 ondernemingen; zijnde van nog eene onderneming geen opgaaf ontvangen en bij eene andere nog geen product verkregen.

e. Idem van 16 ondernemingen. In 't vorig verslag staat vermeld, dat aanwezig waren 17 indigo-ondernemingen, waarvan omtrent 7 geen opgaaf was ontvangen. Dit laatste cijfer moest zijn 1.

f. Idem van 16 ondernemingen; zijnde bij twee andere ondernemingen, waar mede tabak geteeld wordt, nog geen product verkregen.

g. Van 10 dezer ondernemingen zijn geen opgaven ontvangen en blijkt ook niet van de soort der geteelde producten. Derhalve hebben deze ondernemingen ook buiten aanmerking moeten blijven bij de opgaven in de aanmerkingen *h* tot *m*.

h. Uitgestrektheid van 39 ondernemingen. Van een twaalftal is de uitgestrektheid niet opgegeven. In 1861 was dit het geval met vier ondernemingen. Van daar dat in 't vorig verslag eene uitgestrektheid van 56 000 bouws werd opgegeven. Ten behoeve van 7 ondernemingen werd gedurende 1862 huur-uitbreiding toegestaan.

i. Productie van een tweetal ondernemingen. Zie echter aanmerking *g*.

k. Idem van 7 ondernemingen. Daarenboven was bij een drietal nog geen product verkregen. Zie overigens aanmerking *g*.

l. Idem van 30 ondernemingen. Van eene onderneming is bovendien de productie niet opgegeven. Zie overigens aanmerking *g*.

m. Idem van 12 ondernemingen. Van eene onderneming is bovendien de productie niet opgegeven. Zie overigens aanmerking *g*.

Soerakarta (1).

Koffij. De productie, die in de vier voorafgegane jaren, 1858 tot en met 1861, achtereenvolgens beliep 32 673, 44 609, 50,059 en 57 803 pikols, bedroeg in 1862, blijkens vorenstaande opgaaf, 57 736 pikols. Het getal vruchtdragende boomen, waarvan de opgegeven productie geoogst werd, beliep 24 994 104, tegen 25 555 514 in 't vorig jaar (2). Gemiddeld werd alzoo 1 pikol koffij verkregen: in 1862 van 433 en in 1861 van 442 boomen. Het cijfer der jonge nog niet vruchtdragende boomen beliep in beide jaren respectievelijk 13 631 631 en 13 758 030. Opgaven nopens het aantal boomen in vorige jaren zijn niet ontvangen.

De teelt van koffij kon gezegd worden vooruit te gaan, zoowel door vermeerdering van aanplant als door betere verzorging der aanplantingen, waartoe de gunstige prijzen van het artikel niet alleen uitlokten, maar ook de middelen verschaften.

Als bereidingswijze wordt hoofdzakelijk de West-Indische gevolgd. De weërgesteldheid was in 1862 voor deze cultuur niet ongunstig.

Suiker. Ook voor de suikercultuur was het weder voordeelig. Desniettemin viel de oogst tegen. De uitgestrektheid van den aanplant beliep in 1861 3943 en dit jaar 4936 bouws, terwijl het product (respectievelijk van 3759 en 4886 bouws) in beide jaren beliep 89 402 en 93 542 pikols, of gemiddeld $23\frac{78}{100}$ en 19 pikols per bouw. In de drie voorafgegane jaren bedroeg achtereenvolgens de productie 36 204, 44 054 en 46 841 pikols; doch de hoegrootheid van den aanplant in die jaren is niet bekend.

In 1862 werkten 39 (3) fabrieken met molens, gedreven bij 3 door stoom, bij 15 door

(1) Zie omtrent het *boschwezen* in deze residentie het aangeteekende in de volgende paragraaph.

(2) Het totaal vruchtdragende boomen wordt opgegeven te hebben bedragen 25 004 104, tegen 25 653 014 in 1861.

(3) Niet elke onderneming heeft eene eigene fabriek. Uit dien hoofde verschilt deze opgaaf met die in noot *d* hierboven.

water en bij 21 door buffels. Slechts eene fabriek maakt gebruik van een luchtledig kooktoestel, terwijl 3 fabrieken voorzien zijn van centrifuges.

De productie der verschillende ondernemingen liep zeer uiteen en varieerde van $3\frac{1}{2}$ tot 31 pikols per bouw.

Uitbreiding der cultuur liet zich, naar de meening van den resident, vooreerst niet verwachten, veeleer scheen zij inkrimping te zullen ondergaan, om plaats te maken voor de teelt van tabak. De reden hiervan zou voornamelijk gelegen zijn, behalve in de moeilijkheid van het transport, in de min gunstige verhouding tusschen de kosten van voortbrenging en de marktprijzen van het artikel.

Indigo. In de jaren 1858, 1859, 1860 en 1861 bedroeg de oogst achtereenvolgens 21 634, 29 002, 56 771 en 54 718 Amsterdamsche ponden, dit jaar niet meer dan $44\ 805\frac{1}{2}$ pond. De aanplant besloeg 1932 bouws, tegen $1877\frac{1}{2}$ bouws in 1861 (het cijfer der vorige jaren is niet bekend), gevende alzoo eene gemiddelde opbrengst van respectievelijk $23\frac{1}{10}$ (1) en $27\frac{1}{10}$ Amsterdamsch pond per bouw. Voor de verschillende ondernemingen afzonderlijk liep intusschen de productie zeer uiteen, en wel van 3 tot 40 Amsterdamsche ponden per bouw.

Ofschoon de langdurige en felle droogte, die den oostmoeson dit jaar kenmerkte, voor het gewas niet zeer gunstig was, viel echter meer te klagen over vernielende insecten en over algemeenen achteruitgang in levenskracht van de plant. Daarentegen scheen eene met Natal-indigo genomen proef niet ongunstig geslaagd te zijn.

In 't geheel telde men 15 (2) indigo-ondernemingen; twee daarvan werkten met twee fabrieken, de overige met eene fabriek. Slechts bij ééne fabriek werden de werkzaamheden door menschen verrigt; bij de overige gebruikte men klopraderen, door water gedreven.

Het schijnt dat ook voor deze cultuur de tabaksteelt in de plaats zal treden.

Tabak. Sedert 1860 heeft zich de tabakscultuur aanmerkelijk uitgebreid. In dat jaar is geoogst (door drie ondernemers) 66 554 Amsterdamsch pond, in 1861 (door 7 ondernemers) 174 838 pond, en in 1862 (door 16 ondernemers) 451 305 pond. De uitgestrektheid van den aanplant in 1860 is niet opgegeven; doch in 1861 en 1862 besloeg zij respectievelijk 373 en 1008 bouws, zoodat in deze beide jaren gemiddeld was verkregen eene opbrengst van 468 en 447 Amsterdamsch pond per bouw. De ondernemingen produceerden gemiddeld van 7 tot 1538 Amsterdamsch pond per bouw. De oorzaak van dit verschil wordt niet opgegeven. Alleen wordt opgemerkt, dat voor sommige ondernemers, die eerst na den padie-oogst tabak aanplantten, de felle en aanhoudende droogte van den oostmoeson hoogst nadeelig is geweest.

Naar de meening van den resident liet zich bij deze cultuur toenemende uitbreiding verwachten, en daar zij slechts weinig afbreuk doet aan de teelt van voedingsmiddelen, en bovendien een ruim veld opent aan de bevolking om te deelen in de winsten die zij kan afwerpen, kon zulks als zeer gewenscht worden beschouwd.

Cacao. Er is slechts één cacao-aanplant, en wel op het tot het Lawoe-gebied behorende land Bangsrie. Die aanplant telde onder ultimo 1862 1000 vruchtdragende en 14 000 jonge boomen. De productie bedroeg 10 pikols, tegen 12 in 't vorig jaar, 20 in elk der jaren 1860 en 1859, en 10 pikols in 1858.

Peper. Slechts op ééne onderneming, en wel te Getas, houdt men zich ook met de pepercultuur bezig, wordende aldaar, even als in het vorig jaar, 44 486 vruchtdragende en 47 817 jonge ranken aangetroffen. De productie, toen 584 pikols, bedroeg dit jaar slechts 125 pikols. Opgaven over vroegere jaren kwamen niet in. Neiging tot uitbreiding van deze cultuur wordt niet waargenomen.

Voor ééne onderneming wordt overigens nog melding gemaakt van eene productie van *staartpeper*, ten bedrage van 15 Nederlandsche ponden.

(1) Ten regte $22\frac{6}{10}$, zijnde van ééne onderneming de uitgestrektheid van den aanplant niet opgegeven, zoodat de bovengenoemde 1932 bouws in 't geheel slechts afgeworpen hebben 43 823 Amst. ponden.

(2) Twee ondernemingen behooren aan één eigenaar; van daar dat in het staatje hiervóór 16 ondernemingen worden vermeld.

Notenmuscaat. De twee zich met deze cultuur onledig houdende landhuurders bleven in gebreke deswege eenige opgaaf te doen. Echter kan worden medegedeeld dat de teelt geene uitbreiding onderging en dat geene neiging werd waargenomen om haar op andere ondernemingen in te voeren. De productie over 1861 en de vier voorafgegane jaren bedroeg als volgt: in 1857 455 Amsterdamsche ponden noten en 120 Amsterdamsche ponden foelie; in 1858 2312 en 118 pond, in 1859 500 en 92 pond; terwijl voor 1860 en 1861 alleen de productie van noten is opgegeven, tot een bedrag van respectievelijk 1250 en 2500 pond.

Vanille. Er bestaan slechts twee noemenswaardige aanplantingen van vanille, te weten die te Kopen, ter uitgestrektheid van 4 bouws, en die te Moengoor, ter uitgestrektheid van 3 bouws; maar eerst in het volgende jaar kon daarvan product worden verwacht. De aanplantingen waren met zorg aangelegd en stonden zeer gunstig. Intusschen was het te hopen dat er meer vraag dan tot dusverre naar het artikel ontstaan mogt, daar anders, ofschoon de cultuur weinig kapitaal eischt, naar de meening van den resident aan geene uitbreiding was te denken.

Katoen (1). Slechts op ééne onderneming, Karang Dowo genaamd, werd eene uitgestrektheid van $2\frac{1}{2}$ bouws met inheemsche katoen beplant, waarvan eene productie van 300 Amsterdamsch pond of 120 Amsterdamsch pond per bouw verkregen werd. Voor deze cultuur wordt anders nergens eenige opgewektheid waargenomen. In vroeger jaren zijn bij herhaling uitheemsche katoenzaden daartoe van de directie der cultures ontvangen en aan verschillende landhuurders uitgedeeld; doch in weêrwil van de zorg daaraan door hen besteed, heeft zulks nimmer tot enig gewenscht resultaat mogen leiden. Als oorzaak daarvan is steeds vermeld de toestand waarin de zaden ontvangen werden. Welligt echter hebben ook klimaat en bodem bijgedragen om de pogingen te doen mislukken.

Rijst en tweede gewassen. Cijfers nopens de op de huurlanden geoogste hoeveelheden padie en tweede gewassen kunnen niet worden medegedeeld.

In verband met de omstandigheid, dat de teelt van producten voor de Europeesche markt, uitgenomen de koffij, hier bijna uitsluitend op rijstvelden plaats heeft, wordt door den resident de opmerking gemaakt, dat zulks geene beduchtigheid voor gebrek aan voedingsmiddelen behoeft op te leveren, eensdeels vermits de uitgestrektheid door de suiker-, indigo- en tabakscultuur ingenomen in het geheel slechts het betrekkelijk geringe getal van ongeveer 8000 bouws bedraagt; anderdeels omdat sedert de zoo beduidende toename der landverhuur, zij het dan ook tot eene mindere uitgestrektheid dan de evengenoemde, hier en daar voor de teelt van padie en andere voedingsmiddelen ontginningen hebben plaats gehad van bevorens onbebouwd gebleven gronden.

Gebrek aan voedingsmiddelen werd dan ook niet ondervonden, en zoo er stijging vooral der rijstprijzen plaats had, waren de oorzaken daarvan te zoeken in een ongunstigen oogst, dan wel in de omstandigheid, dat vele landhuurders, die vroeger in hunne behoefte uit de productie hunner landen voorzagen, zich thans van het benodigde door inkoop ter markt moesten voorzien, waardoor de vraag daar vermeerderde, terwijl de aanvoer bovendien minder was.

Veestapel. De veestapel op de verhuurde landen bestond bij het eind van 1862 uit 47 750 buffels, 40 860 runderen, 5708 paarden, 10 468 schapen en 8647 geiten, welke cijfers in 't vorig jaar respectievelijk waren 45 063, 40 979, 5063, 9286 en 7599, alles meerendeels het eigendom der bevolking. Aan de landhuurders behoorden in 1862 1301 buffels, 2137 runderen, 536 paarden, 677 schapen en 218 geiten, tegen 894, 1333, 348, 338 en 67 stuks in 1861.

Djokdjokarta. (2)

Indigo. Deze cultuur, eenige jaren geleden hier nog zeer gewild, ging bijna te niet.

(1) Als opbrengst van de eigen katoenteelt der bevolking wordt eene hoeveelheid van 1723 pikols vermeld, tegen 1500 pikols in 't vorige jaar.

(2) Zie omtrent het boschwezen in deze residentie het aangeteekende in de volgende paragraaph.

De indigoplant, vroeger voor den ondernemer zoo winstgevend, kwijnde op meer dan eene plaats uit hoofde van beschadiging door insecten, welke, naar het scheen, niet waren te weren.

Zelfs dikwerf herhaalde inboetingen en aanvoer van zaad van elders waren niet in staat aan de indigo-velden hun vroeger aanzien terug te geven, zoodat de plant tegenwoordig meer zorg vereischte, en van de bevolking meer moest worden gevorderd tot hare instandhouding.

Meerdere landhuurders hadden zich dan ook gedwongen gevoeld, deze cultuur te laten varen, om liever tot de tabaks- en suikercultuur over te gaan.

Het voorbeeld van die landhuurders, zegt de resident, zou ongetwijfeld ook navolging vinden bij anderen, zoo niet een gewigtig bezwaar, dat meer in het bijzonder nog bij de suikercultuur gevoeld wordt, zich daartegen opdeed, en wel gebrek aan transportmiddelen en aan hout ter oprigting van fabrieken en loodsen.

Spoorwegen of andere middelen van spoedige, gemakkelijke en goedkoope gemeenschap zijn alleen in staat om in bedoeld bezwaar te voorzien, en wordt derhalve ook voor dit gewest als eene levensquaestie aangemerkt spoedig in het bezit daarvan te geraken. (1)

De opbrengst van indigo was dit jaar, voor zooveel bekend geworden is, 287 352 pond, terwijl die van 1861 bedroeg 380 339 pond.

Suiker. Van de 7 fabrieken, die blijkens het vorig verslag, bladz. 165, bij het eind van 1861 in aanbouw waren, kwamen in den loop van het jaar een viertal in werking en wel te Sedajoe, te Gedjajan, te Padokan (huurland Sonosewoe en Soemberan) en te Ngemplak, alle, even als de vier reeds bestaande fabrieken, door water gedreven, met uitzondering alleen van de fabriek te Sedajoe, die door wind en stoom wordt in beweging gebracht. Bovendien was ook nog in werking gekomen eene fabriek op het land Tandjoong tirta, met een Chineschen molen, door karbouwen getrokken. De productie bij deze laatste fabriek is niet opgegeven, doch die der acht andere beliep te zamen 20 751 pikols. In 't vorig jaar werd bij de vier toen in werking zijnde fabrieken (te Bandarardjo, Kenajian en Salakan, zoomede te Bradjan, op het huurland Sinosewoe en Soemberan) in 't geheel verkregen 9700 pikols (2).

Tabak. In het zuider-regentschap Bantool, alwaar met toestemming des Sultans nieuwe landbouw-ondernemingen in het leven waren geroepen, alsmede op de onderneming Doekoe en Pisangan in het noordelijk regentschap Sleeman was de tabak over het algemeen zeer goed geslaagd. Ook op een paar andere oude ondernemingen, waar, bij wijze van proef, op minder groote schaal tabak werd geteeld, werden bevredigende uitkomsten verkregen.

De oogst was zeer aanzienlijk, en zou volgens opgaaf hebben bedragen 228 676 Amsterdamsche ponden, tegen 84 455 pond in 't vorig jaar.

Koffij. Koffijtuinen bestaan hier, behalve op de sultansgronden Kaliebawang en Nangoelan, alleen op een tweetal huurlanden, van welke eene productie van 300 pikols verkregen werd.

Vanille, cacao en notenmuscaat. De tuinen voor de twee eerstgemelde cultures aangelegd op de huurlanden Sonosewoe, Tegalwaroe of Kassoeran, Pisangan en Plered, hadden nog geen product afgeworpen, behalve alleen te Tegalwaroe, waar 50 pond vanille werd geogst. Voorts wordt nog een cacao-aanplant opgegeven voor de ondernemingen Bantool en Medari, terwijl op Sonosewoe ook eenige notenmuscaat wordt verbouwd.

Klappers. Deze cultuur wordt hier op een drietal huurlanden, en wel op Sonosewoe, Kadhiresso en Patoekan gedreven, op het eerstgenoemde op vrij groote schaal. De zevenjarige aanplant stond er zeer goed en beloofde den ondernemer goede resultaten.

Katoen. Ten gevolge van de gedurige mislukking bij de aanplanting der hier overgebrachte nitheemsche zaden ondervonden, bestaat voor de katoencultuur niet veel lust.

(1) Zie hoofdstuk L, afdeling IV, § 1b.

(2) Behalve deze productie werd in 1861 nog opgegeven 650 pikols voor Tandjoong tirta, 430 pikols voor Rewoeloe en 4452 pikols voor Sedajoe.

Voor eene invoering dezer cultuur met hoop op goed gevolg bestond dan ook, naar de meening van den resident, niet veel uitzigt (1).

Rijst. Het gewas stond zeer goed en de oogst beantwoordde aan de verwachting. Men schreef een en ander toe aan de vele en tijdig gevallen regens en de door de overstromingen in 1861 op vele plaatsen aangebragte slib.

De rijst was dit jaar hoog in prijs. In 't begin van het jaar steeg die tot f 13, doch later daalde hij weder tot f 7 den pikol.

Veestapel. De sterkte van den veestapel op de verhuurde landen kan ditmaal niet volledig worden opgegeven. Slechts voor 38 ondernemingen zijn deswege opgaven ontvangen, welke de navolgende totalen aanwijzen: buffels 10 942, runderen 19 677, paarden 1290, schapen 2597, geiten 639. Aan de landhuurders behoorden hiervan 39 buffels, 999 runderen, 154 paarden, 170 schapen en 16 geiten.

b. Boschwezen.

Op het voorbeeld van vroegere verslagen wordt weder, en ditmaal als bijlage lit. C C, eene aantooning gegeven van de (gegist) uitgestrektheid der houtbosschen in de onderscheidene gewesten van Java (en in de afdeeling Pamakassan op Madura), met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta; voorts van het getal in 1862 gekapte (djatie-) balken en dolken en bijgeplante jonge (djatie-) boomen; het getal verzamelen stapelplaatsen, enz.

Het getal geleverde balken en dolken was minder dan in 't vorig jaar, doch nog altijd aanzienlijk hooger dan in elk der jaren 1857 tot en met 1860, terwijl daarentegen de bijplantingen (waarvoor meestal f 20 per bouw aan de bevolking wordt te goed gedaan) een veel hooger cijfer bereikten dan sedert 1855 het geval was.

De in 1860 benoemde commissie voor de algemeene opname der djatie-bosschen op Java volbragt dit werk voor zooveel de residentie Rembang betreft (2).

De herziening van het reglement voor het beheer en de exploitatie der houtbosschen en al wat daarop betrekking heeft, waaromtrent in 1861 door eene daartoe benoemde commissie voorstellen aan de Regering waren ingediend, bleef gedurende 1862 nog in behandeling (3).

Sedert ten vorigen jare de aankappingen voor de gouvernementseveningen te Plosso (Soerabaja) zijn gestaakt geworden, heeft gedurende 1862 eene geregelde exploitatie alleen plaats gevonden in Rembang en Madioen, en wel in eerstgemelde residentie onder de afdeelingen Blora en Bodjonegoro, zoomede onder het district Djatirogo (afdeeling Toeban); in laatstgemelde residentie te Tjaroeban in het regentschap Madioen, en te Gendingan in het regentschap Ngawie.

Aan een viertal particulieren zijn, tegen verpligte kosteloze levering van $\frac{1}{5}$ of $\frac{1}{3}$ der te kappen houtwerken, ter exploitatie afgestaan: in Samarang de bosschen onder het district Kaliewoengoe (afdeeling Kendal) en een gedeelte der bosschen van Singen-lor en Singenkidoel (afdeeling Demak); in Soerabaja de bosschen onder het district Lingkir (regentschap Lamongan) en in Kediri een gedeelte der bosschen in de afdeeling Blitar. Ook in Soerakarta heeft, krachtens eene in het vorig jaar gesloten overeenkomst, onder toezigt van 's lands boschbeambten eene geregelde exploitatie plaats der zich op de gronden van een der landhuurders bevindende djatiebosschen.

(1) Op het Pakoe-Alamsche gebied waren gedurende 1862 ± 186 bouws met inheemsche katoen, remis genaamd, beplant geworden, waarvan per bouw gemiddeld 6 pikols geoogst werden.

(2) In 1863 heeft de commissie de opname voortgezet in Madioen, Kediri en Soerabaja. In den aanvang van 1864 zijn maatregelen genomen tot bespoedigen afloop van den arbeid der commissie, onder andere ook door de bepaling dat de opmeting zich zal bepalen tot die bosschen, welke vermoedelijk bij de aanstaande organisatie van het boschbeheer onder geregeld beheer zullen kunnen worden gebragt.

(3) In den loop van 1864 is de commissie uitgenoodigd het door haar ontworpen reglement, in verband met eenige daartegen gemaakte bemerkingen, nader te herzien. Inmiddels zijn strafbepalingen uitgevaardigd tot tegengang van bosch-diefstallen, en voorschriften vastgesteld betreffende den aankap van wild hout in 's lands bosschen (*Indisch Staatsblad* 1864, n°. 64a en 90).

In Rembang en Samarang werd bovendien voortgegaan met den aankap en den uitsleep van het in de bosschen nog aanwezige op stam doodgekapte en omverliggende hout.

De nitkomsten van een en ander, zoo in dit als in het vorige jaar, kunnen eenigermate blijken uit het volgende overzicht.

GEWESTEN.	WIJZE VAN EXPLOITATIE.	1861.			
		HOUTWERKEN DOOR HET GOVERNEMENT VERKREGEN.			
		Aantal	Waarde volgens gou- vernements- tarief.	Onkosten, met inbegrip van de tractementen van het personeel.	Winst (buiten die bij den verkoop der houtwerken behaald wordende).
Samarang	Aankap en uitsleep van dood en omverliggend hout door mid- del van vrijwillige arbeiders.	25 175	f 126 852,04 ⁵	(3) f 42 283,05 ⁵	(5) f 84 568,99
	Aankap op contract: { onderneming Ge- dong-panie. idem Tempoeran.	5460 balken. 277 doodkist- planken. 8 kromhouten. 2491 balken.	(1) 41 441,35 14 911,51 ⁵	Niet opgegeven. id.	41 441,35 14 911,51 ⁵
Rembang	Aankap met blandongswerk- volk.	22 488	324 236,39	f 99 321,55	224 914,84
	Aankap en uitsleep van dood en omverliggend hout, door mid- del van vrijwillige arbeiders.	14 609 groote en 264 996 zooge- naamde kleine houtwerken.	122 314,76	43 393,38 ⁵	78 921,37
Soerabaija	Aankap op contract: onder- neming Nganbang.	9 941	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.
Madioen	Aankap met blandongswerk- volk.	6 720	f 61 429,04 ⁵	f 38 380,59	f 23 048,45
Kedirie	Aankap op contract: onder- neming Boro.	3 848	50 147,64 ⁵	12 683,30	37 464,34
Soerakarta	Aankap op contract, met ver- plichting tot levering tegen vaste prijzen van al de gekapt wor- dende houtwerken, behalve die, welke beneden eene bepaalde afmeting blijven.	4636 balken. 13 zwalpen. 5 komme balken. 414 dakribben. Afgekeurd bovendien: 537 balken. 1 zwalp. 394 dakribben.	19 566,10	(4) 14 682,87	4 883,23
	Recognitie wegens uitgereikte licentien tot aankap, bestaande in kosteloze levering van 1/5 der gekapte houtwerken.	473 balken. 24 kromhouten. 35 planken. 805 dakribben.	(2) 3 009,20	"	(6) 595,25

- (1) Na aftrek der kosten van personeel, enz. op de stapelplaats.
(2) T
(3) Hieronder zijn de tractementen van het personeel niet begrepen.
(4) I
(5) Hiervan behooren nog te worden afgetrokken de tractementen van het bij dezen uitsleep in dienst gestelde personeel.
(6) A
verkocht, en de zuivere opbrengst daarvan voor de helft genoten worden door den ondernemer, en voor de wederhelft
(7) Ter zake van in 1861 uitgegeven licentien.
(8) I
(9) Hiervan behooren vermoedelijk nog te worden afgetrokken de kosten van personeel, enz. op de stapelplaats.
(10) .

HOUTWERKEN TER BESCHIKKING VAN CONTRACTANTEN VERBLEVEN.		1862.				HOUTWERKEN TER BESCHIKKING VAN CONTRACTANTEN VERBLEVEN.	
HOUTWERKEN DOOR HET GOVERNEMENT VERKREGEN.		HOUTWERKEN DOOR HET GOVERNEMENT VERKREGEN.		HOUTWERKEN DOOR HET GOVERNEMENT VERKREGEN.		HOUTWERKEN DOOR HET GOVERNEMENT VERKREGEN.	
Aantal.	Waarde volgens gouv. vernementst. tarief.	Aantal.	Waarde volgens gouv. vernementst. tarief.	Onkosten, met inbegrip van de tractementen van het personeel.	Winst (buiten die bij den verkoop der houtwerken behaald wordende).	Aantal.	Waarde volgens gouv. vernementst. tarief.
"	"	5 915	f 52 413,12	(3) f 17 471,04	(5) f 34 942,08	"	"
3819 balken. 1 doodkist- planken. kromhouten	f 166 855,05	3798 balken. 189 doodkist- planken.	25 127,65	Niet opgegeven.	(9) 25 127,65	15 192 balken. 756 doodkist- planken.	f 102 431,75
270 balken.	59 643,96	2136 balken. 405 planken.	14 893,41	Niet opgegeven.	(9) 14 893,41	10 856 balken. 1670 planken.	(10) 59 538,59
"	"	37 661	421 567,57	f 156 142,06	265 425,51	"	"
"	"	10 259 balken. 202 252 sie- rappen.	68 646,21	34 277,16	34 369,05	"	"
22 623	Niet opgegeven.	5 687	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	1 545	Niet opgegeven.
"	"	3593 balken. 1000 wiel- vellingen.	id.	(3) f 19 609,86	id.	"	"
6 721	f 100 294,84 ⁵	2435 balken.	f 49 836,54 ⁵	Niet opgegeven.	id.	10 068	f 199 374,47 ⁵
Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	14 110 di- verse. 2637 sie- rappen. Afgekeurd bovendien:	22 124,40	(8) f 20 863,16	f 1 261,24	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.
"	"	2298 diverse. 6028 sie- rappen.	4 123,45	"	(6) 1 195,62 ⁵	"	"
"	"	Niet opgegeven.	(7) 868,80	"	878,80	"	"

(2) Ter zake van in 1860 uitgegeven licentien.

(4) Bovendien is nog f 123,50, aan den ondernemer betaald geworden voor den aanleg van nieuwe djatie-aanplantingen.

(6) Afgekeurde houtwerken moeten, volgens de bepalingen van het betrekkelijk contract, in het openbaar worden door het Gouvernement.

(8) Bovendien is nog f 615,40, aan den ondernemer betaald geworden voor den aanleg van nieuwe djatie-aanplantingen.

(10) Bovendien zijn ook de toppen en takken der gekapte boomen ten voordeelen der contractanten gebleven.

Nadere bijzonderheden, vooral ook nopens den toestand der bosschen en de wijze waarop in de verschillende gewesten, zoowel door het Gouvernement als door particulieren en bevolking, in de behoefte aan hout wordt voorzien, zijn vervat in de gewestelijke mededeelingen hieronder volgende.

Bantam. Oorspronkelijke djatiebosschen komen hier niet voor; terwijl de aangelegde, ofschoon in 't algemeen goed staande, nog veel te jong zijn voor exploitatie. In de plaatselijke behoefte aan hout wordt voorzien door den aankap van wild (niet djatie-) hout; zijnde de wildhoutbosschen dezer residentie zeer rijk aan bruikbare houtsoorten. De aankap en afvoer van hout geschieden door eenen Chineschen aannemer, en wordt de bevolking hiervoor alleen bij hooge noodzakelijkheid tegen betaling gebruikt.

Onder de wildhoutsoorten wordt het meeste gebruik gemaakt van het vooral in de uitgestrekte bosschen der afdeeling Tjiriengien en op de eilanden in Straat Sunda voorkomende maraboehout.

Batavia. In dit gewest worden geene oorspronkelijke djatiebosschen en; wegens gebrek aan gronden, ook geene aanplantingen van deze houtsoort aangetroffen.

Buitenzorg. Ook in dit gewest bestaan geene oorspronkelijke of aangelegde djatiebosschen. In de bosschen der hoogere bergstreken vindt men vooral het voor timmerhout bruikbare rasamala-hout.

Krawang. De hier aanwezige bosschen (te zamen beslaande 217 vierkante palen) bevatten op ongeveer $\frac{1}{5}$ hunner uitgestrektheid djatiehout, hetwelk voldoende is ter voorziening in de plaatselijke behoefte van den lande, wordende alleen voor de gouvernementswerken djatiehout aangekapt.

Preanger regentschappen. In deze residentie zijn alleen in de afdeeling Sumedang oorspronkelijke djatiebosschen, die thans echter voor het meerendeel nog alleen jong hout bevatten. Daaronder wordt tevens zeer veel zoogenaamd wild hout aangetroffen.

Wildhoutbosschen worden meerendeels nog alleen op de toppen en ruggen der bergen aangetroffen. De uitgestrektheid derzelve is echter door gedurige ontginningen, ten behoeve der koffijcultuur, vooral in de lagere streken zeer verminderd.

In de plaatselijke behoefte aan hout voor 'slands werken en ten dienste der particulieren wordt voorzien door den aankap van wild hout. De particulieren koopen zulks van de inlanders op, aan wie tot dien aankap vergunning verleend wordt door de regenten of door het plaatselijk en gewestelijk bestuur, naar mate de aan te kappen houtwerken grootere of kleinere dimensien hebben.

Cheribon. De aankap van hout ten behoeve van 'slands dienst geschiedt naar gelang der behoefte.

De particulieren koopen het benodigde hout op de veilingen der houtwerken, die van tijd tot tijd door de hout-contractanten van Samarang hier aangevoerd en tegen hooge prijzen verkocht worden.

De inlandsche bevolking voorziet in hare behoefte aan hout door den aankap van het zoogenaamde wild hout, waarvan de betere soorten echter meer en meer schaarsch beginnen te worden.

Tagal. Het kappen en slepen der voor 'slands dienst benodigde houtwerken geschiedt door de bevolking tegen eene betaling van 50 per cent der tariefswaarde. Voor het vervolg zullen echter de aankap en afvoer geschieden door eenen aannemer, met wien deswege, na gehouden uitbesteding, is gecontracteerd. Vergelijk het aangeteekende in hoofdstuk L, afdeeling V § 3. Alleen voor 'slands gebouwen wordt djatiehout aangekapt. De particulieren voorzien zich, meestal voor huisbouw, van het zoogenaamd wild hout, dat voornamelijk langs de Pamali-rivier uit de bergstreken naar de hoofdplaats van het regentschap Brebes aangevoerd wordt.

De voor de bevolking benodigde houtwerken worden veelal nog verkregen in de vroeger uitgekapte bosschen.

Pekalongan. In verband tot den minder gunstigen toestand waarin de niet zeer uitgestrekte djatiebosschen dezer residentie verkeerden, is in de laatste jaren de aankap ver-

boden of althans streng beperkt geworden. Het van tijd tot tijd van elders aangevoerde djatiehout behaalt dan ook bij publieken verkoop zeer hooge prijzen.

Voor kap- en sleeploon der voor 's lands dienst benodigde houtwerken wordt aan de bevolking 50 per cent van de tariefswaarde te goed gedaan.

Samarang. In de uitgestrekte djatiebosschen dezer residentie wordt, wegens het niet genoegzame boschpersoneel, nog niet perceelsgewijze gekapt, met uitzondering der bosschen in de districten Singen-lor en Singen-kidoel, aan den contractant van Tempoeran ter exploitatie afgestaan. Het aan den ondernemer van Gedongpanie (afdeeling Kalie-woengoe) afgestane perceel was namelijk reeds grootendeels ledig gekapt, en mitsdien voor geen perceelsgewijzen aankap meer vatbaar.

Voor 's lands werken, die in heeredienst uitgevoerd worden, heeft de aankap en uitsleep van het benodigde hout zonder beloning plaats. Voor de andere werken wordt het bij de betrekkelijke begrotingen gearresteerde kap- en sleeploon aan de bevolking uitgekeerd, zijnde daarvoor tot dusver $\frac{2}{3}$ van den gouvernements-tariefsprijs uitgetrokken.

Eene te Samarang beproefde uitbesteding voor den aankap in de bosschen onder het district Singen-lor, gedurende een tijdvak van twaalf jaren, van djatie-houtwerken ten dienste van het genie-departement in de tweede militaire afdeeling op Java en van het departement der burgerlijke openbare werken in de residentien Kadoe en Bagelen en de afdeeling Salatiga (de behoefte voor de hoofdplaats Salatiga en de vesting Willem I uitgezonderd, waarin voorzien wordt door de houtonderneming Tempoeran) leverde geene gunstige uitkomsten op (1).

De nog niet afgelopen aankap van 6070 houtwerken voor de nieuwe haven te Samarang geschiedt op aanwijzing van den ambtenaar voor het boschwezen in dit gewest, tegen betaling aan de bevolking van $\frac{1}{3}$ van den gouvernements-tariefsprijs voor kap- en sleeploon.

Door de bevolking van Demak en Grobogan werd voortgegaan met den vrijwilligen aankap en uitsleep naar de daartoe aangewezen verzamelplaatsen van het in de bosschen van Glapan en Panawangan op stam doodgekapte of verspreid liggende hout, en zulks mede tegen betaling van $\frac{1}{3}$ van den tariefsprijs der houtwerken. De hoeveelheid en de waarde van het dus verkregen hout is reeds hierboven opgegeven.

De door de bevolking voor eigen gebruik benodigde houtwerken mogen, met inachtneming der bestaande bepalingen, alleen op de daarvoor aangewezen plaatsen worden aangekapt en dan nog alleen tot de toegestane hoeveelheden. In de afdeeling Salatiga moet hiermede spaarzaam worden te werk gegaan, zijnde de bosschen aldaar zeer uitgekapt.

Particulieren kunnen buiten de hoofdplaats zeer moeilijk en alleen tegen zeer hoogen prijs in hunne behoefte aan hout voorzien, hetzij bij gelegenheid dat afgekeurd gouvernementshout in publieke veiling wordt gebracht, dan wel door aankoop bij de beide houtcontractanten, die hun aandeel in de gekapte houtwerken voor het meerendeel naar Batavia en elders uitvoeren en het overige publiek onder Samarang verkoopen. Voor de resultaten van beider ondernemingen zij verwezen naar het overzicht hierboven.

De contractant van Gedongpanie heeft wegens den aankap en uitsleep der houtwerken en het daarvoor te betalen loon met de bevolking contracten gesloten op den voet van *Indisch Staatsblad* 1838, n°. 50.

Japara. De voor 's lands dienst benodigde houtwerken worden in de meest nabij gelegen bosschen aangekapt tegen betaling van het bij de begrotingen toegestane kap- en sleeploon, zijnde gewoonlijk de helft van den gouvernements-tariefsprijs. Voor de particulieren en de bevolking bestaat groote behoefte aan hout, zoodat het van gouvernementswege verkocht wordende (zijnde in den regel verbeurd verklaard hout) soms 125 per cent boven den tariefsprijs behaalt.

Rembang. In dit voor de bosch-exploitatie tot nog toe meest belangrijke gewest hebben van gouvernementswege perceelsgewijze aankappingen van djatiehout plaats in de bosschen onder de afdeelingen Blora en Bodjonegoro, en in die bij Sekarang onder het district Djatirogo (afdeeling Toeban). De aankap, uitsleep en afvoer geschieden door

(1) In 1863 evenwel is, na gehouden heruitbesteding, voor dezen aankap gecontracteerd geworden. Zie de voorwaarden dezer uitbesteding onder de bijlagen der Memorie van Beantwoording betreffende het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1863 (zitting 1862/63, gedrukte stukken n°. II, 133^u).

daartoe opgeroepen blandongswerkvolk, tegen een dagloon van $8\frac{1}{2}$ cent voor de kappers en $16\frac{1}{2}$ cent voor de hoofden, benevens eene dagelijksche verstreking van $1\frac{1}{4}$ kattie rijst en $\frac{1}{10}$ kattie zout. Voor de trekdieren, die eveneens door de bevolking moeten worden geleverd, wordt per span 21 cents te goed gedaan, en ontvangt de drijver daarenboven de bovenbedoelde verstreking van rijst en zout (1).

Het hout werd meerendeels afgevlot naar 's lands stapelplaats te Boenga, en voor een klein gedeelte ook naar die te Bantjar-Ledok. Bij de verzending van houtvloten zijn de betalingen en verstrekkingen over het geheele traject vastgesteld. Het gezamenlijk bedrag der door het blandongswerkvolk genoten betalingen voor den aankap en afvoer der in 1862 verkregen houtwerken was f 136 612,42, de verstrekkingen aan rijst en zout daaronder begrepen.

Door middel van vrijwillig werkvolk werd voortgezet de aankap en uitsleep van het nog in de bosschen aanwezige op stam dood gekapte en omverliggend hout, en zulks tegen stuksgewijze betaling volgens de tariven van kap- en sleeploon.

De houtwerken werden aangebragt op de stapelplaats te Bantjar Ledok (afdeeling Toeban), op die te Pantjoeran aan de Loesie-rivier (afdeeling Bora), en op die te Korgan (afdeeling Bodjonegoro). Het gezamenlijk bedrag der voor een en ander aan de bevolking betaalde kap-, sleep- en koelie-loonen beliep f 21 714,96.

Bij deze laatste stapelplaats werden dit jaar twee houtvendutien gehouden van te zamen 2000 balken. Van dit getal werden slechts 661 stuks verkocht, waarvoor iets meer dan de tariefsprijs werd verkregen, verhoogd met 25 per cent; de overige 1339 konden tegen dezen prijs niet van de hand gezet worden.

Wegens de minder gunstige ligging van de stapelplaats Pantjoeran voor het houden van vendutien werd het in 1862 daar aangebragte hout in de westmoeson langs de Loesie-rivier afgevlot naar de stapelplaats Panaroangan onder Samarang.

Bij de steeds groote behoefte aan hout in dit gewest, vooral voor de particuliere tabaksondernemingen, werd in 1862, even als vroeger, vergunning verleend tot den aankap van het zoogenaamd wild hout, dat echter al meer en meer schaarsch begint te worden.

In de behoefte der inlandsche bevolking aan hout werd, even als vroeger, voorzien door het uitreiken van licentien tot den aankap van het in de bosschen aanwezige doode djatiehout.

Soerabaja. Nadat sedert 1859 aan particulieren geene licentien meer mogen worden uitgereikt tot den aankap van djatiehout, en nadat ook ten vorigen jare zijn gestaakt geworden de aankappingen voor de jaarlijksche gouvernements-houtvendutien, die tot dusver te Plosso onder Modjokasri plagten gehouden te worden, doet zich in deze residentie al meer en meer de wenschelijkheid gevoelen eener geregelde exploitatie der djatiebosschen, ter voorziening in de groote behoefte aan hout der vele hier gevestigde industrielen (2).

In verband met de aanvankelijke staking van den gedwongen aankap te Plosso, hebben zich de aankappingen, buiten die voor de hout-onderneming in contract met het Gouvernement (zie het overzicht hiervóór), alleen bepaald tot het benodigde hout voor de gouvernements-gebouwen en werken, voor de woningen der inlanders op de hoofdplaats, die hunne huizen van pannen-bedekking moeten voorzien, zoomede tot het benodigde hout voor de vervaardiging van karren en andere transportmiddelen.

Paseroean. De vroeger uitgekapte en aan de natuur overgelaten djatiebosschen van Paseroean en Bangil zijn van weinig beduidenis. In de djatiebosschen van Malang echter heeft men goede en zware boomen, doch op zulke verre afstanden van de plaatsen waar ze het meest noodig zijn, dat een geregelde aankap te bezwarend is. Aankappingen vonden in 1862 niet plaats en wordt het voor de bouwwerken benodigde hout verkregen van de stapelplaatsen, die uit de residentie Rembang voorzien worden.

Particulieren verkrijgen het benodigde hout door aanvoeren van elders.

(1) In October 1864 is magtiging verleend, om, met intrekking der verouderde bepalingen van *Indisch Staatsblad* 1849, n°. 48, de bovenvermelde loonen van $8\frac{1}{2}$ en $16\frac{1}{2}$ cent te verhoogen tot op 12 en 20 cents. Vergelijk *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 189.

(2) Omtrent het stelselmatig in exploitatie brengen der djatiebosschen, zonder de bevolking met blandongsdiensten te bezwaren, is eene briefwisseling met het Indisch Bestuur ahangig.

Probolingo. De niet zeer uitgestrekte, in vroegeren tijd uitgekapte djatiebosschen van dit gewest bevatten nog hier en daar enkele goede stammen. Uit dien hoofde wordt niet dan bij volstrekte noodzakelijkheid magtiging tot aankap verleend.

De particulieren koopen het voor hunne ondernemingen benoodigde hout op de veilingen te Soerabaja en Grisseo.

Bezoekie. In de bosschen van het zuiden van Bondowosso is goed djatiehout voor bouwwerken voorhanden. Wegens den grooten afstand en het moeilijk transport is het echter voordeliger om hout van de gouvernementstapelplaatsen te gebruiken. In de regentschappen Bezoekie en Panaroekan is alleen ligt en minder deugdzaam hout te verkrijgen.

De aankappingen bepalen zich tot het benoodigde voor de bruggen, waterleidingen, dammen enz., die de bevolking in heeredienst onderhoudt, wordende voor 's lands bouwwerken hout van Soerabaja aangevoerd, van waar zich ook de particulieren voorzien.

Banjoewangie. De zeer uitgestrekte bosschen van dit gewest bevatten meestal wild hout, waaronder vele goede en bruikbare soorten. Het voor 's lands dienst benoodigde wordt naar gelang der behoefte aangekapt.

Banjoemas, Bagelen en Kadoe. In deze residentien zijn alleen in de laatste jaren aangelegde, geen oorspronkelijke djatiebosschen. Aankappingen daarin hebben niet plaats, met uitzondering van eenige der oudste djatie-aanplantingen in het district Lempoeijang (Kadoe), waaruit dit jaar 179 boomen werden verkregen voor het vernieuwen van bruggen.

In het noordelijk en zuidelijk gedeelte van Banjoemas worden vele uitgestrekte wildhoutbosschen aangetroffen, welke onderscheidene voor timmerhout bruikbare soorten opleveren. In Bagelen en Kadoe daarentegen bestaat over het algemeen schaarschte, zoowel aan timmerhout als aan brandhout.

Voor de gehouden uitbesteding voor den aankap en de levering van houtwerken, ten dienste van 's lands werken in beide de laatstgenoemde residentien enz., is reeds hiervóór onder » Samarang" melding gemaakt.

Madioen. Behalve de tamelijk uitgestrekte oorspronkelijke bosschen heeft men in dit gewest ook hier en daar geregelde djatie-aanplantingen.

Even als in het vorige jaar werd al het hout in 1862 uit den geregelden aankap verkregen (zie het overzicht hiervóór) bestemd voor de vendutien te Ngawie en Madioen, ter voorziening in de plaatselijke behoefte der particulieren. De onverkochte houtwerken zijn naar 's lands houtstapelplaats te Boenga, in Soerabaja, vervoerd. Sedert 1859 ontvangt de bevolking, voor de door haar in de djatiebosschen verrigte werkzaamheden en het vloten en afvoeren der houtwerken, dezelfde betalingen als die welke aan het blandongsvolk in Rembang worden toegekend.

De verdere aankappingen bepaalden zich tot het benoodigde hout voor het bouwdepartement, voor bruggen, dammen, den inlandschen huisbouw, het maken van indigo- en geldkisten en ten behoeve van den houtzaagmolen te Ngawie. Bij voorkeur werd hiervoor gebruikt, vooral voor den inlandschen huisbouw en voor indigo-kisten, het nog in de bosschen aanwezige op den grond liggende doode hout.

Patjitan. De in dit gewest voorkomende oorspronkelijke bosschen bevatten meestal wild hout; alleen in het district Pringkoekoe vindt men op enkele weinige plaatsen zeer kleine groepen djatieboomen.

Het voor dit gewest benoodigde djatiehout werd in vroegere jaren aangekapt op de aangrenzende landen van prins MANGKOE NEGORO van Soerakarta. Sedert echter de bezwaren, aan het verkrijgen dezer houtsoorten verbonden, vooral ook door het moeilijk transport, vertraging hadden doen ontstaan in de uitvoering van 's lands bouwwerken, wordt hout verkregen van de stapelplaatsen op de noordkust van Java.

Voor de bevolking bestaat ruimschoots gelegenheid zich in de wildhoutbosschen te voorzien van hetgeen zij voor eigen gebruik behoeft. Ook door het bouwdepartement wordt soms van de goede wildhoutsoorten gebruik gemaakt.

Kedirie. Een gedeelte van de djatiebosschen der afdeeling Blitar is bij contract aan eenen particulieren ondernemer ter exploitatie afgestaan. Deze in 1858 tot stand gekomen onderneming had echter tot dusver zeer ongunstig gewerkt, hetgeen hoofdzakelijk was toe te schrijven, eensdeels aan de zware onkosten en de vele moeite aan de ver-

krijging van werkvolk verbonden; anderdeels ook aan de omstandigheid dat in de bosschen, ten behoeve dezer onderneming afgestaan, veel hout van mindere hoedanigheid, zoo als djatie-ka-poer, wordt aangetroffen. Tijdens de uitgifte van dit houtcontract was 15 à 20 duiten het gewone dagloon. Dat loon stond thans op 35 à 40 cents.

In deze bezwarende en door hem niet voorziene gevallen, verzocht de ondernemer tegemoetkoming van de Regering, in dier voege dat de verpligting tot kosteloze levering van $\frac{1}{3}$ der te kappen houtwerken mogt worden verminderd tot op $\frac{1}{5}$, even als zulks bedongen was bij de contracten der onder gunstiger omstandigheden werkende houtondernemers in het Samarangsche.

Door het Gouvernement werd in de gevraagde contractswijziging, gerekend van af 1°. Januarij 1862, toegestemd, onder voorwaarde dat na verloop van vijf jaren, en dus na 1°. Januarij 1867, de Regering bevoegd zij om andermaal inzage der boeken te doen nemen, ten einde te beslissen of het gouvernementsaandeel verhoogd zal worden tot $\frac{1}{4}$, dan wel dat het bepaalde aandeel, in stede van te Kediri, te Soerabaja of elders geleverd zal worden (1).

Betreffende den aankap dezer onderneming in de jaren 1861 en 1862 zijn eenige cijfers medegedeeld in het overzicht hierboven.

De behoefte aan hout voor het bouwdepartement nam in die mate toe, dat het gouvernementsaandeel in het door den contractant gekapte hout daarvoor niet langer toereikende was.

Door de tabaksondernemers wordt voor het opzetten hunner loodsen meestal zoogenaamd wild hout gebruikt. Ook aan de bevolking werd dit jaar vergunning verleend tot aankap van het benodigde wild hout voor eigen gebruik.

Madura. Op Madura en de onderhoorige eilanden groeit het djatiehout slechts op enkele plaatsen, en is de uitgestrektheid van deze bosschen niet groot. Zij zijn in vroegere jaren meerendeels uitgekapt; het nog aanwezige djatiehout is meest van kleine dimensien.

In het regentschap Madura echter en meer bepaaldelijk in het district Sampang wordt een djatiebosch aangetroffen ter uitgestrektheid van p. m. 15 vierkante palen, waarin nog djatiehout van grootere afmetingen voorkomt.

Ook onder Sumanap heeft men nog bosschen met djatie- en ander goed hout, die echter voor alsnog niet in bijzonderheden bekend zijn.

In de behoefte aan hout voor 's lands bouwwerken wordt door aanvoer van Java voorzien.

Soerakarta. Omtrent den toestand der djatiebosschen in deze residentie en hunne geregelde exploitatie, door middel van overeenkomsten met de betrokken landhuurders, zijn reeds eenige bijzonderheden medegedeeld op bladz. 168 en 169 van het vorig verslag.

De resultaten van het met een der landhuurders nog in 1861 tot stand gekomen contract kunnen blijken uit het overzicht hierboven.

Tot het aangaan van meerdere overeenkomsten van dien aard toonden zich in 1862 geene landhuurders genegen. Slechts werden twee stukken djatiebosch op de huurlanden Batoe en Djamoos, welke wegens hunne ligging voor exploitatie ten dienste van het Gouvernement ongeschikt waren, aan den betrokken huurder ter exploitatie voor eigen rekening afgestaan, en zulks tegen betaling eener som van f 3824,70, zijnde de getaxeerde waarde van het aanwezige hout.

In de behoefte aan hout voor 's lands werken en gebouwen werd grootendeels voorzien van de stapelplaats, werwaarts het op contract gekapte hout werd aangevoerd. Wegens gebrek aan ruimte op de tot in Mei gebruikte stapelplaats te Beton werd meer stroomafwaarts, te Djoeroek, eene nieuwe stapelplaats aangelegd, waar eene veel gunstiger gelegenheid daartoe bestaat.

Ook in de eerste en meest dringende behoefte der Europesche industrielen, zoo hier als te Djokdjokarta, kon geacht worden door de plaats gehad hebbende gouvernementsveilingen eenigermate te zijn voorzien. Aan houtwerken van groote afmetingen bestond echter nog altijd behoefte, zoo voor den lande als voor particulieren.

Gedurende 1862 werd op publieke vendutie verkocht eene hoeveelheid hout tot eene tariefswaarde van f 19 177,35, waarvoor verkregen, werd f 29 374,25 zijnde 53 per cent boven den tariefsprijs.

Het afgekeurde hout, tot eene tariefswaarde van f 4123,45, bragt bij den verkoop eene som op van f 2391,25. Voor de in 1861 publiek verkochte houtwerken was de tariefs-

(1) Vergelijk n°. II, 433 g-t van de gedrukte stukken der zitting 1862/63.

waarde f 18 130,50, en de verkoopprijs f 31 549,25; voor het afgekeurde hout waren deze cijfers respectievelijk f 1254,55 en f 1190,50.

Ten dienste der bruggen, waarvan het onderhoud komt voor rekening van den Soesoehoenan, werden, met toestemming van het bestuur, op eenige huurlanden aankoppingen van djatiehout bewerkstelligd. Tot hetzelfde einde hadden ook verstrekkingen plaats uit den voorraad op 's lands stapelplaats aanwezig, en zulks tegen $\frac{3}{4}$ van den tariefsprijs.

Overeenkomstig de daartoe in den loop van het jaar, ook op den resident van Djokdjokarta, verleende magtiging, werd tevens voortgegaan om aan de betrokken vorsten en hunne onderdanen ook den aankap te vergunnen van het voor den bouw van woningen en voor den aanmaak van prauwen en karren volstrekt benoodigde djatiehout.

Door den contractant werden op de door hem in huur bezeten gronden gedurende 1861/62 aangeplant 30 000 stuks djatieboomen, waarvoor hem, ingevolge contract, 20 cents dagloon per koelie werd te goed gedaan.

Djokdjokarta. De djatiebosschen dezer residentie hebben slechts eene uitgestrektheid van $\pm$ 25 vierkante palen; zij zijn gelegen in het zuidergebergte en bevatten, ten gevolge der steenachtige gronden, meestal slechts hout van geringe afmetingen.

De landen waarop zich deze bosschen bevinden staan onder regtstreeksch beheer van den Sultan en zijn niet aan Europeanen verhuurd.

Met den Sultan bestaat eene overeenkomst tot de levering van het voor het Gouvernement benoodigde hout tegen eene zeer geringe betaling, waartegen aan hem het regt is toegekend om houtwerken voor eigen gebruik kosteloos te kappen.

c. Veeveelt.

Volgens de opgaven der hoofden van gewestelijk bestuur, waaruit getrokken is de onder lit. DD bijgevoegde aantooning, was de getalsterkte van den veestapel bij het eind van 1862 op geheel Java en Madura, met uitzondering van de residentien Batavia, Soerakarta en Djokdjokarta, 2 005 277 buffels, 837 239 runderen en 478 225 paarden, dat is 14 982 buffels, 11 960 runderen en 7 791 paarden meer dan bij het eind van het vorige jaar.

De sterfte onder het vee was dan ook aanmerkelijk minder geweest dan in 1861. Slechts in twee residentien vertoonden zich epidemische ziekten onder het vee; en wel in Samarang en Soerabaija, in eerstgemeld gewest (alleen in de afdeelingen Demak en Grobogan) meer speciaal onder de buffels, en in Soerabaija meer bijzonder onder de paarden, waarvan er vele door den kwaden droes werden aangetast. In de maanden October en November kwam ook eene keelontsteking voor, die vooral in de stad Soerabaija bijna algemeen onder deze dieren heerschte. Laatstgemelde ziekte had echter geen kwaadaardig karakter, zoodat de meeste der aangetaste paarden, welke aan eene gepaste kuur werden onderworpen, volkomen herstelden. Het ontstaan dezer keelziekte schreef men voornamelijk toe aan de destijds bestaande hitte, de langdurige droogte en hevige oostewinden.

Eene in de Maleische taal geschreven handleiding voor den paardenfok werd, ter verspreiding onder de inlandsche bevolking, voor gouvernementsrekening gedrukt (1).

De vijf inlanders die zich te Soerabaija, onder de leiding van den veearts voor 's Gouvernements burgerlijke dienst in de derde afdeeling van Java, op kosten van de Regering in de veeartsenijkunde bekwaamden, maakten ook gedurende 1862 goede vorderingen. Twee der vatbaarsten zouden, naar het zich liet aanzien, binnen betrekkelijk korten tijd als veeartsen kunnen werkzaam zijn.

§ 2. Buitenbezittingen.

Onder verwijzing voor zooveel noodig naar vroegere verslagen, wordt omtrent den landbouw, het boschwezen en de veeveelt in de bezittingen buiten Java en Madura het volgende ontleend aan de opgaven der hoofden van gewestelijk bestuur.

(1) Afgescheiden van de in den laatsten tijd op ruimere schaal dan vroeger plaats hebbende uitloving van premien enz. tot aanmoediging en bevordering van den paardenfok, is de Regering ook bedacht op eene aanmoediging van den invoer van paarden en muilieren uit Zuid-Amerika, en zulks door den eventuelen inkoop, bij wijze van proef, van een zeker aantal dezer dieren tegen vooraf vastgestelde prijzen.

1. Gouvernement van Sumatra's Westkust.

Rijst, enz. De rijst wordt voor het grootste gedeelte op natte velden (sawa's) verbouwd, met uitzondering van eenige streken in de residentie Tapanolie en de afdeeling Aijer Bangies en Rau, alwaar men nog vele drooge rijstvelden (ladangs) aantreft, die een ruim product opleveren, doch reeds na twee of drie oogsten worden verlaten. In laatstgemelde afdeeling en in Tapanolie is eene goede contrôle over de verschillende werkzaamheden der rijstcultuur nog voortdurend noodig.

Op het eiland Nias, waar geene dan drooge velden worden aangetroffen, legt men zich beter op de rijstcultuur toe, ofschoon het hoofdvoedsel van den Niasser obie is, en hij de rijst slechts bij feesten gebruikt. Rijst is daar, in stede van geld, een ruilings-artikel, waardoor de Niasser in al zijne andere behoeften voorziet.

In de Padangsche boven- en benedenlanden, waar slechts enkele ladangs zijn, wordt veel zorg aan de bewerking der sawa's besteed en is de rijstcultuur eene der rijkste bronnen van welvaart voor de bevolking. Gronden aan rivieren gelegen en waarop van hoogere streken geen water te brengen is, worden besproeid door schepraderen, van ligte materialen vervaardigd, welke door den stroom in beweging gebragt worden. In de zuidelijke afdeeling van Padang werd dit jaar een aanvang gemaakt met het aanleggen van 8 waterleidingen van eenig gewigt. Op de Batoe-eilanden, alwaar de bevolking voorheen nagenoeg van sagoe leefde, is eene poging om de rijstcultuur op drooge en natte velden in te voeren aanvankelijk gelukt.

De weêrsgesteldheid was over het algemeen gunstig voor den rijstbouw. Misgewassen, welke trouwens gezegd worden ter Sumatra's Westkust zeldzaam te zijn, kwamen ook in 1862 niet voor. De voortdurende afwisseling van regen en droogte en het gemis der moesons maken dat het gewas zelden mislukt, zij het ook dat de oogst in het eene district beter uitvalt dan in het andere.

Volgens opgaven der inlandsche hoofden, welke echter weinig vertrouwen verdienen, zouden in 1862 geoogst zijn 3 091 183 pikols rijst, en wel in de afdeeling Padang 378 497, in de afdeeling Priaman 215 370, in de afdeeling Aijer Bangies en Rau 94 410, in de Padangsche bovenlanden 2 216 010 en in Tapanolie 186 896 pikols.

In 1861 werd de oogst opgegeven te hebben bedragen 2 810 821 pikols, verdeeld als volgt: Padang 363 079, Priaman 205 758, Aijer Bangies en Rau 135 285, Padangsche bovenlanden 1 913 282 en Tapanolie 163 417 pikols.

De prijzen der rijst waren gemiddeld te Padang f 4,75, te Priaman f 4,50, te Aijer Bangies f 3,75, in de Padangsche bovenlanden f 4,25 en in Tapanolie f 6 den pikol.

In de laatste maanden van 1862 steeg evenwel de marktprijs te Padang tot f 9 den pikol, ten gevolge van de groote vraag naar rijst voor Java en China.

De uitvoer naar plaatsen buiten dit gouvernement gelegen was dan ook belangrijker dan immer te voren en bedroeg 157 072 pikols, tegen 83 015 pikols in 't vorige jaar en 61 580 pikols in 1860. Bovendien werden naar gissing 6000 à 8000 pikols naar de onafhankelijke landen ter Oostkust uitgevoerd.

Over het algemeen wordt de rijst in het rijstblok gepeld. In de afdeelingen Padang en Priaman treft men vele pelmolens aan, die door water worden gedreven; in de Padangsche bovenlanden worden enkele handmolens gebruikt.

Zoogenaamde *tweede gewassen* worden nagenoeg allerwege, behalve in de afdeeling Agam (Padangsche bovenlanden) op afzonderlijke stukken grond geplant en de rijstvelden daartoe niet gebezigd, zoodat deze een gedeelte van het jaar braak blijven liggen, en alsdan tot weide voor het vee dienen. Bemesting is daardoor niet noodig. Alleen bij het beplanten der sawa's worden de plantjes gedoopt in fijne gebrande karbouwen-mest, hetwelk door de inlanders als een voorbehoedmiddel tegen het ongedierte wordt beschouwd.

Klappers. Vooral aan de stranden, waar de klapper het weligst tiert, is deze cultuur bij de bevolking zeer gewild en wordt dezelve jaarlijks uitgebreid. Aanmoediging van het bestuur is ten deze onnoodig. Bij het onregelmatige der aanplantingen is het aantal boomen niet wel op te geven. Alleen in de Padangsche bovenlanden moet het cijfer meer dan één millioen bedragen.

De bereiding der olie geschiedt geheel op de inlandsche wijze. De meeste olie wordt gefabriceerd te Padang, Limapoeloe, Rau, Batoe-eilanden en Nias. Van de Batoe-eilanden werden 3700 pikols olie uitgevoerd, terwijl de uitvoer van Nias naar den vasten wal insgelijks eenige duizenden pikols beliep. Uitvoer buiten dit gouvernement is onbeduidend, invoer heeft evenmin plaats.

Het gebruik van olie bij den inlander neemt toe. In de Padangsche bovenlanden werd in 1862 voor de Bataviasche kan olie betaald 57 cents en voor de honderd stuks noten f 4.

Koffij. Het aantal aanwezige koffijboomen, in 1861 100 074 800, bedroeg onder ult^o. 1862 121 345 218, waarvan in de Padangsche bovenlanden 103 339 839, in de residentie Tapanolie (waar alleen in de afdeeling Mandheling en Ankola koffij wordt geplant) 5 590 379, in de afdeeling Aijer Bangies en Rau 1 923 000, in de afdeeling Priaman 3 492 000 en in de afdeeling Padang 7 000 000. Daarvan waren plus minus 80 millioen vruchtdragende, tegen plus minus 73 $\frac{1}{2}$ millioen in 1861.

Voor zooveel de residentie Tapanolie en de afdeeling Aijer Bangies en Rau aangaat, zijn de bovenstaande opgaven verkregen bij eene in December 1862 gehouden nauwkeurige telling; die van de overige streken zijn slechts bij gissing en naar de meening van den gouverneur waarschijnlijk te hoog gesteld.

De weërgesteldheid was voor de koffijcultuur zeer gunstig. De tijd van den bloei kenmerkte zich door afwisselende droogte en regen. De oogst was dan ook, met uitzondering van dien van 1857, toen 190 947 pikols werden verkregen, hooger dan in eenig der laatste jaren. Hij bedroeg namelijk:

in de Padangsche bovenlanden	125 503 pikols, tegen	99 666 $\frac{3}{4}$ pikols in 1861;
” ” Tapanolie	25 026 ” ”	18 427 $\frac{3}{4}$ ” ” ”
” ” Aijer Bangies en Rau	3 516 ” ”	2 588 $\frac{3}{4}$ ” ” ”
” ” Priaman	186 ” ”	95 ” ” ”
” ” Padang	4 926 ” ”	2 993 $\frac{3}{4}$ ” ” ”
	Te zamen	149 157 (1) ” ” 123 772 ” ” ”

Overeenkomstig het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 122, werd in 1862 voor koffij eerste soort als inkoopsprijs betaald f 11,50 den pikol. De tweede soort, bestaande uit gebroken en minder gave boonen, welke soort tot dusver niet door het Gouvernement was aangenomen, werd thans tegen f 5 den pikol ingekocht, en wel tot eene hoeveelheid van 10 832 pikols.

De veilingen te Badang bestonden uit 135 000 pikols 1ste soort, en 9000 pikols 2de soort. Voor deze 135 000 pikols werd in vier veilingen, respectievelijk van 22 000, 40 000, 40 000 en 33 000 pikols, achtereenvolgens verkregen een gemiddelde prijs van f 40,26, f 40,24, f 42,35 en f 41,74 per pikol. De 9000 pikols 2de soort golden (in drie veilingen elk van 2000, 5000 en 2000 pikols) achtereenvolgens f 35,40, f 21,87 en f 30,98 $\frac{1}{2}$ per pikol.

Het transport van de koffij uit de binnenlandsche pakhuizen geschiedt bij aanneming. In het laatst van het jaar worden eenige transporten, waarvan de contracten geëindigd waren, op nieuw uitbesteed, en zulks met voordeelige uitkomsten voor het Gouvernement. In Ankola werden de koelies en pedattie-leiders tot dusver, bij wijze van heeredienst, tegen betaling aan den transport-aannemer verstrekt; volgens de nieuwe aanneming zal dit echter niet meer plaats hebben.

Kassia. De uitvoer dezer in 't wild groeiende kaneelsoort, waarvan alleen in de afdeeling Tanah-datar (Padangsche bovenlanden) geregelde aanplantingen worden aange troffen, bedroeg dit jaar 3719 pikols, tegen 9490 in 't vorig jaar en 3073 in 1860. De prijs op de Padangsche markt was, naar gelang der soort, f 12, f 14 en f 16 den pikol.

Notenmuscaat. Voor de notencultuur zijn de stranddistricten en eenige der binnenlanden zeer geschikt. De meeste boomen worden aangetroffen in de afdeelingen Padang en Priaman en in de Danau-districten (Padangsche bovenlanden). Wegens de hooge uitvoerregten en de lage prijzen is de cultuur echter weinig winstgevend. De uitvoer bedroeg 454 pikols noten en 129 pikols foelie, tegen 119 en 176 pikols in 't vorig jaar en 457 en 147 $\frac{1}{2}$ pikols in 1860. Te rekenen naar den uitvoer van foelie, moet echter de productie van noten veel aanzienlijker zijn geweest, zijnde de verhouding gemeenlijk als 1 tot 20.

(1) Die van 1863 beliep slechts 425 605 pikols.

Peper. Van de enkele tuinen, welke nog te Baros, Natal en in de zuidelijke afdeeling van Padang bestaan, wordt het product nog ingezameld, hetwelk in 1862 zou hebben bedragen 495 pikols, tegen 900 pikols (alleen uit Baros) in 1861 en 1500 pikols in 1860. Van Padang werden in 1862 uitgevoerd 11132 pikols, afkomstig van Atjeh.

Indigo. In de nabijheid van Padang worden vrij uitgestrekte aanplantingen van indigo aangetroffen, welke zeer voordeelig staan. Deze leveren niet alleen de verwstof aan de ter hoofdplaats talrijke blaauwverwerijen, maar voorzien ook nog in de behoefte van de overige plaatsen in dit gouvernement. Er wordt uitsluitend natte indigo verkregen.

De uitvoer buiten Sumatra's Westkust bedroeg in 1862 1229 pikols.

Tabak. Tabak wordt nagenoeg uitsluitend gekweekt in de Padangsche bovenlanden, en vooral in de afdeeling Tanah-datar, waar de cultuur bij de bevolking gewild is. Het product dient uitsluitend voor de inlandsche markt. De afvoer naar de benedenlanden bedroeg 3451 pikols, tegen 2303 in 1861 en 3140 in 1860.

Suiker. Ook de bereiding van suiker geschiedt uitsluitend voor eigen gebruik. Aanplantingen van eenig belang vindt men alleen in de hogere streken van de Padangsche bovenlanden. Behalve de plaatselijke consumtie zijn uit die residentie 11 474 pikols naar de benedenlanden afgevoerd, tegen 6014 pikols in 't vorig jaar en 8015 in 1860. De prijs was f 9 à f 10 den pikol. In de afdeeling Limapoeloe en in het district Sipirok bereidt men een weinig arengsuiker.

Gambier. De gambier wordt alleen verbouwd in de afdeeling Limapoeloe (Padangsche bovenlanden), van waar in 1862 9120½ pikols naar de benedenlanden zijn uitgevoerd, tegen 8230 pikols in 't vorig jaar en 4897½ pikols in 1860. Naar havens buiten dit gouvernement bedroeg de uitvoer van Padang in 1862 870 pikols, en in de beide voorgaande jaren achtereenvolgens 583 en 347 pikols.

Bosschen. Behalve goede houtsoorten leveren de talrijke bosschen in dit gouvernement ook vele harsen en gommen op, als kamfer, getah pertjah en gomelastiek, wijders getah gitan, drakenbloed, rottan, dammer, benzoin, was enz. De uitvoer van kamfer bedroeg ruim 6 pikols, die van gomelastiek en getah pertjah 2168 pikols, en die van benzoin (welk product echter grootendeels uit de onafhankelijke landen beoosten Baros en Singkel voortkwam) 6395 pikols. In 1861 waren deze cijfers respectievelijk 9¼, 2401 en 6433, en in 1860 6, 8316 en 6346.

De aankap van hout is aan ieder vergund. Jaarlijks wordt eene groote uitgestrektheid bosch weggekapt tot het aanleggen van ladangs (drooge rijstvelden).

Veeteelt. Ziekten onder het vee zijn gedurende 1862 niet waargenomen.

Volgens opgave der inlandsche hoofden, waarin echter geen bepaald vertrouwen kan worden gesteld, was de veestapel in 1862 eenigermate toegenomen, en zouden bij het eind van het jaar aanwezig zijn geweest 14 807 paarden, 177 621 buffels, 114 196 runderen, 17 486 geiten, 1087 schapen en 8240 varkens.

De inlander legt in dit gewest over het algemeen eene groote onverschilligheid voor zijn vee aan den dag.

2°. Benkoelen.

Rijst. Het aan de bevolking gegeven onderrigt in de natte rijsteeltuur droeg bij voortdurend goede vruchten. Het gebruik van sawa's nam meer en meer toe. Ofschoon de in de binnenlanden geheerscht hebbende hevige pokziekte nadeelig werkte op den oogst, was de nitkomst nochtans bevredigend. De invoer van elders (van Padang, Painan en Priaman) beliep dan ook slechts 13 001 pikols, tegen 15 944 in 't vorig jaar en 19 222 in 1860. De prijzen waren overal middelmatig. In Mokko Mokko kostte de pikol rijst gemiddeld f 3, in de overige afdeelingen f 6 à 7,50.

Klapperteelt, enz. De aanplant van klapperboomen wordt steeds aangemoedigd; gedurende 1862 werden 185 792 klappers geplant. Het aantal aanwezige boomen is niet opgegeven.

De aanmaak van klapperolie is toenemende; van Kroë werden 175 pikols uitgevoerd. In dezelfde afdeeling zijn 30 041 arengbomen. De aanplant van dezen boom wordt

aangemoedigd, vooral met het oog op de suiker die men er van trekt en het nut der bladeren, welke men bezigt tot bedekking der woningen. Met dit laatste doel wordt ook de *sagoebom* geplant.

Peper. De gronden waarop zich de peper-aanplantingen bevinden raakten meer en meer uitgeput; vele tuinen stierven uit, de meeste tijdens de eerste vruchtdraging der ranken.

De oogst was middelmatig, namelijk 2542 pikols, tegen 3717 in 't vorig jaar en 2487 in 1860.

De 3499 pikols zwarte en 525 pikols witte peper te Benkoelen voor gouvernements-rekening in 't openbaar verkocht bragten te zamen f 66 356 op.

Koffij. De koffijcultuur is, blijkens artt. 6 en 17 van het *Indisch Staatsblad* van 1854, n°. 101, alleen dáár voorgeschreven, waar de grond wel voor deze, maar niet voor de pepercultuur geschikt is.

Onder ultimo 1862 waren aanwezig 1 016 904 koffijboomen, tegen 872 487 stuks in 1861.

De verkregen hoeveelheid koffij is niet opgegeven; alleen wordt door het hoofd van gewestelijk bestuur medegedeeld, dat de oogst van 1862 onbeduidend is geweest en op publieke vendutie slechts $733/100$ pikols verkocht zijn geworden tegen f 30 den pikol. Ten vorigen jare beliep de oogst $8129/100$ pikols alleen uit de afdeeling Kroë, waarvan verkocht werd eene hoeveelheid van $4729/100$ pikols, tegen den prijs van f 27,53 den pikol.

Bij het eind van het jaar werd eene hoeveelheid van 150 pikols koffij uit de binnenlanden verwacht.

De bevolking ontvangt voor het door haar (vrijwillig) ingeleverd product f 9,165 per pikol (1).

Specerijen. Zoowel de notenmuscaatcultuur als die van kruidnagelen gaan meer en meer te niet. De uitvoer van beide specerijen beliep nog slechts 138 en 4 pikols, tegen 165 en 30 pikols in 't vorig jaar, en 225 en 32 pikols in 1860.

Bosschen. De bosschen bevatten eene groote hoeveelheid deugdzaame houtsoorten, waaronder ook eene soort ijzerhout.

De handel in timmerhout is gedurende 1862 toegenomen; ter hoofdplaats Benkoelen zijn een duizendtal balken te markt gebracht en voor gouvernements- en particulier gebruik ingekocht geworden.

Voor alsnog komt het timmerhout uit de afdeeling Ommelanden, terwijl uit de afdeeling Mokko Mokko planken verkregen worden.

De bevolking heeft vrije beschikking over alle houtsoorten.

De hier aanwezige djatieboomen, van pitten in 1858 van Java gezonden, ontwikkelden zich langzaam.

Veeteelt. De veestapel bestond bij het eind van 1862 uit 170 paarden, 18 035 karbouwen en 584 runderen.

Voortdurend heerschte eene ziekte onder het hoornvee, welke in eenige marga's (districten) belangrijke schade had aangerigt.

3°. Lampongsche districten.

Rijst. In de afdeelingen Telok Betong, Semangka en IV Marga's zijn uitgestrekte sawavelden, in de twee eerstgenoemde afdeelingen vooral aan de zeezijde, en in de IV Marga's rondom den berg Radja-bassa. Eenige palen boven de hoofdplaats Telok Betong langs den grooten weg en bij enkele kampongs in de afdeelingen Sepotie en Sekampong zijn ook sawa's, doch van geringe uitgestrektheid. Daar waar gelegenheid tot uitbreiding bestaat, stuit men echter op te geringe bevolking. De teelt op ladangs is echter toenemend; in 1862 werden zelfs meer ladangs ontgonnen dan ooit te voren.

De oogst was niet ongunstig. Van de 5553 bouws sawa's, die in 1862 beplant zijn,

(1) Onder in 1864 genomen maatregelen tot bevordering van de koffij-cultuur in Benkoelen behoort ook eene nadere regeling van den inkoopsprijs, in dier voege dat voortaan dezelfde prijs zal worden betaald als jaarlijks voor Sumatra's Westkust geleverde koffij wordt vastgesteld.

werden verkregen 97 453 pikols padie of nagenoeg 18 pikols per bouw. Van de ladangs bedroeg de oogst 132 365 pikols padie.

De opbrengst is nog altijd ontoereikend voor de behoefte. In het ontbrekende wordt voorzien door aanvoer van Java (in 1862 ten bedrage van 23 662 pikols) en door den aanplant van *tweede gewassen*.

Op de hoofdplaatsen varieerden de marktprijzen van f 6 tot f 10 den pikol.

Peper. Is de Lamponger over 't algemeen nalatig in het onderhoud zijner koffij-aanplantingen, voor zijne pepertuinen draagt hij in den regel veel zorg. De oogst beliep, te rekenen naar den uitvoer, 8947 pikols; voor de jaren 1860 en 1861 werd een cijfer van 4399 en 6068 $\frac{1}{2}$ pikols opgegeven. De prijzen waren f 10 tot f 15 den pikol; voor de witte peper, waarvan ruim 100 pikols werden uitgevoerd, is gemiddeld f 25 per pikol betaald.

Koffij. De aanplantingen zijn op sommige plaatsen boschgewijze, doch voor het meeren-deel tuinsgewijze aangelegd. In den omtrek van woningen treft men paggerkoffij aan.

De koffijtuinen laten over het algemeen, wat aanleg en keuze van gronden betreft, veel te wenschen over. Eene door den resident gehouden inspectie had dan ook eene belangrijke afschrijving ten gevolge, zoodat het aantal boomen, onder ultimo Maart 1862 bedragende 4 008 697, in Maart 1863 tot op 3 106 352 was gedaald.

De hoegrootheid van den oogst is niet wel op te geven, daar de planters den door hen op ongezette tijden in kleine hoeveelheden gedanen pluk in den regel niet ter kennis brengen van hunne hoofden.

De uitvoer kan echter als het meest nabij komend cijfer worden aangemerkt. Deze beliep in 1862 1076 pikols, tegen 1775 pikols in 't vorig jaar en 3497 in 1860, onder welk laatste cijfer evenwel ook koffij van vroegere oogsten was begrepen. Daar de prijzen vrij voordeelig waren (in de binnenlanden f 20 à f 25 en op de strandplaatsen f 25 à f 30 per pikol), was het aan te nemen, dat in 1862 de geheele productie was uitgevoerd.

Klapperteelt. Deze tak van cultuur is hier vrij belangrijk: in den omtrek van meest al de kampongs vindt men vrij groote klappertuinen.

Onder ultimo 1862 waren aanwezig ongeveer 150 000 klapperboomen, waarvan de helft vruchtdragende.

De uitvoer van klappernoten bedroeg 247 300 stuks, tegen 166 100 stuks in 't vorig jaar en 195 800 stuks in 1860. De prijzen waren van f 4 tot f 6 de 100 klappers, die van de olie van f 30 tot f 35 den pikol. De olie is geen artikel van uitvoer: zelfs heeft nog eenige invoer van Java plaats.

Tweede gewassen en andere cultures voor de inlandsche markt. Daaronder verdienen vermelding:

djagong, die op zeer ruime schaal wordt aangeplant, zoowel op afzonderlijke velden als tusschen de padie in;

verschillende soorten van *aardvruchten*, welke in den laatsten tijd op ruimer schaal dan vroeger worden verbouwd;

katoen, die meerendeels voor eigen verbruik wordt benut en van vrij goede hoedanigheid is; de uitvoer, in de beide voorgaande jaren achtereenvolgens 1700 en 2262 pikols, beliep in 1862 slechts 928 pikols;

indigo, welke struik bij de woningen wordt aangeplant, en waarvan de verwstof dient tot eigen gebruik, voornamelijk tot het verwen van sarongs (tapies);

tabak, die, van zeer middelmatige hoedanigheid en uitsluitend tot eigen gebruik bestemd, niet in genoegzame hoeveelheid wordt aangeplant, zoodat nog invoer plaats heeft van Palembang en Benkoelen.

Boschproducten. Deze zijn van veel belang. Gomelastiek, hars en rotting zijn de voornaamste.

De uitvoer bedroeg in:

	1859.	1860.	1861.	1862.
gomelastiek	6 046	11 689	8 503	7 377 pikols,
hars (dammer)	10 806	11 740	10 475	11 631 "
boombast	1 263	216	539	1 833 "
bindrotting	10 580	6 887	12 933	22 079 bossen,
handrotting	1 050 200	1 031 724	406 010	33 300 stuks,
houtwerken, planten, balken, enz.	16 570	4 959	7 057	7 815 "

4°. Palembang.

Rijst. Bij den lagen trap van ontwikkeling waarop zich hier deze cultuur bevindt, ging het bestuur door bijzondere belooningen als anderzins voort met de aanmoediging van de natte rijstcultuur. Hoewel nog betrekkelijk weinig sawa's aanwezig zijn, is toch eenige vooruitgang zichtbaar, voornamelijk in de nabijheid der hoofdplaats. Tot dusver is men aldaar nog voor een groot gedeelte van aanvoer uit de binnenlanden afhankelijk, welke aanvoer in 1862 beliep 61 138 pikols rijst en 40 593 pikols padie, tegen 78 813 en 76 746 pikols in 't vorig jaar en 76 127 en 49 028 pikols in 1860. De oogst in de binnenlanden zou, volgens de van daar ontvangen doch weinig vertrouwbare opgaven, bedragen hebben aan rijst 525 035 pikols en aan padie 982 471, welke cijfers in 1861 zouden geweest zijn 433 063 en 1 222 244, en in 1860 292 805 en 695 173. Aan deze cijfers, vooral aan die van 1860, ontbreken echter de opgaven van enkele divisien.

Op de hoofdplaats liepen de prijzen der rijst van f 7 tot f 8 en in de binnenlanden, al naar gelang van den oogst, van f 4½ tot f 6 den pikol.

Katoen, enz. De oogst was beyredigend; volgens opgaven uit de binnenlanden zou dezelve bedragen hebben 31,087 pikols, welke hoeveelheid geheel naar de hoofdplaats werd afgevoerd. In de jaren 1857 tot en met 1861 werd de productie achtereenvolgens opgegeven tot een bedrag van 10,066, 17,850, 29,148, 25,266 en 19,900.

De prijzen liepen in de binnenlanden van f 6 tot f 7 en ter hoofdplaats van f 9 tot f 10 den pikol.

Van de teelt van uitheemsche katoensoorten toont de bevolking zich nog steeds afkeerig.

Daar waar de katoen minder gunstig tiert, worden als tweede gewas de oliegevendende gewassen widjen of katjang geplant, de katjang echter in mindere hoeveelheid.

Bovendien worden nog verschillende aardvruchten, namelijk: djagong, olie, laboe, komkommers en kladië als tweede gewassen verbouwd, welke aanplant in de omstreken van Palembang goede winsten oplevert.

Tabak. De meest gewilde tabak wordt geplant in de Ranau-districten, Blalauw en Makakau (afdeeling Kommering, Ogan-oeloe en Enim). Het product is van zeer goede hoedanigheid en maakt voor de bevolking aldaar het hoofdmiddel van bestaan uit. Gedurende 1862 werden van daar 800 pikols te Mocara-doea aangebragt en verkocht tegen den gemiddelden prijs van f 150 den pikol. Andere aangekweekt wordende tabaksoorten zijn van zeer slechte qualiteit en behalen zelden meer dan f 15 den pikol.

Uit de binnenlanden werden gedurende 1862 600 pikols ter hoofdplaats Palembang aangebragt.

Peper. Deze cultuur, in vroegeren tijd zoo belangrijk, is thans geheel in verval.

De afdeeling Kommering-ilier, alwaar de grond zich bijzonder voor de peper schijnt te eigenen, is de eenige streek, waar het product nog op eenigzins uitgebreide schaal wordt aangekweekt. De bevolking schijnt echter niet genegen tot uitbreiding der aanplantingen.

Gambier. De gambier aangekweekt in de afdeelingen Rawa's en Moesie-oeloe in het algemeen, en die van Ampat-lawang in het bijzonder is van goede hoedanigheid.

Gedurende 1862 kwamen ter hoofdplaats 130,000 pakken uit de binnenlanden, tegen 190,577 pakken in 1861.

Boschproducten. Behalve vele goede houtsoorten (tot welker aankap de vergunning des bestuurs wordt vereischt), leveren de bosschen in deze residentie ook gomelastiek, dammer, getah pertjah, was, rotting enz. Aan gomelastiek werd uit de binnenlanden ter hoofdplaats aangebragt eene hoeveelheid van 624 pikols tegen 1112 pikols in 't vorig jaar en 3175 pikols in 1860. De prijs was iets hooger dan in 1861 en beliep f 65 per pikol. Van de overige producten is de afvoer ditmaal niet opgegeven.

5°. Banka.

Rijst enz. In den achterlijken staat, waarin de rijstcultuur op dit eiland verkeert, kwam nog geene verbetering.

Door de onvruchtbaarheid van den grond en de weinige zorg die aan de bewerking der velden en het onderhoud van het gewas wordt besteed, is de oogst in den regel gering en moet in een groot deel der behoefte worden voorzien door aanvoeren van Java.

In weerwil van meerderen aanplant dan in 1861 beliep de oogst slechts 30 791 pikols rijst, tegen 47 871 pikols in het vorig jaar, aan welk laatste cijfer zelfs nog de productie van een tweetal districten ontbrak.

De prijzen liepen van f 3 tot f 4 voor den pikol padie en van f 7 tot f 8 voor den pikol rijst.

Tweede gewassen. Deze worden hier bijna niet geteeld.

In de nabijheid van woningen plant men wel obies, doch niet in genoegzame hoeveelheid, om in het tekort van rijst te kunnen voorzien.

De djagong wordt meer algemeen aangeplant, echter niet tot eigen gebruik van den planter. Deze zet ze na den pluk van de hand en verschaft zich met de opbrengst daarvan de noodige rijst.

Gambier. Sedert eenigen tijd heeft de bevolking zich bijzonder op deze cultuur toegelegd.

Thans, meldt de betrokken resident, voldoet de opbrengst nagenoeg aan de behoefte en bestaat het vooruitzicht, dat de gambier weldra een artikel van uitvoer zal worden.

Klapperboomen, sago- en nipah-palmen. Aan de teelt van klapperboomen wordt weinig uitbreiding gegeven. Ook geschiedt zij niet in geregelde tuinen, maar in de kampongs om en nabij de woningen. Het aantal boomen bedroeg volgens opgaaf 70 387 stuks, waarvan ongeveer een derde gedeelte vruchtdragende waren.

De sagoepalm vindt men in moerassige streken. De bevolking schenkt daaraan echter weinig aandacht, om reden zij de kunst van het sagoekloppen niet verstaat.

De aanplant van nipah-palmen, van welker bladeren atappen worden vervaardigd, neemt meer en meer toe. Bijna op alle plaatsen in dit gewest worden de atappen tegen f 3 de 100 stuks van de hand gezet.

Katoen. De uitslag der proeven met Fernambuc-zaden, waarvan in het vorig verslag sprake was, is niet vermeld gevonden. Vooruitzicht op slaging van den aanplant van fijne katoensoorten bestaat echter niet, omdat de bevolking zich tot de daartoe vereischte zorg niet schijnt te willen leenen. Zelfs gewone Java- en Palembangsche katoen wordt hier niet geteeld.

Slechts worden in de kampongs en op de erven kapokboomen aangetroffen, welker aanplant nagenoeg geene zorg vereischt. De productie is gering. In de behoefte wordt voorzien door aanvoeren van Palembang.

Boschproducten. In verband met het mijnwerk en bij gemis aan bamboe is de houtkap telken jare alleraanzienlijkst. Ook bevatten de bosschen verschillende boomsoorten die de in den handel zoo gewilde getah pertjah en gomelastiek opleveren, doch inzameling hier gommen heeft, in weerwil van de aanmoediging des bestuurs, geen plaats. Daarentegen wordt bij voortduring eenig werk gemaakt van de inzameling van honig en was, hetgeen op Banka reeds van oudsher een tak van bedrijf uitmaakt. Gedurende 1862 werden ingezameld $159\frac{73}{100}$ pikols honig en $99\frac{72}{100}$ pikols was, vertegenwoordigende eene waarde van f 21 848,65. De inzameling van 1861 leverde $148\frac{90}{100}$ pikols honig en $50\frac{90}{100}$ was, tot eene gezamenlijke waarde van f 9324,305.

Vee-teelt. Een veestapel bestaat hier niet. Alleen bij de op Banka gevestigde Europeanen en Chinezen treft men eenige paarden, runderen, karbouwen, schapen, geiten en varkens aan. De bevolking in de nabijheid der hoofdplaats begint min of meer pluimvee aan te fokken,

omdat zij voor hetzelfde hooge prijzen erlangt. In de behoeften aan pluimvee wordt overigens voorzien door aanvoeren van Java en Palembang.

6°. Billiton.

Ook op dit eiland laat de rijstcultuur nog veel te wenschen over, te meer daar in vele districten de grond zeer schraal is.

Tot hiertoe heeft men er niet in kunnen slagen de bevolking tot het aanleggen van sawa's over te halen.

De oogst was dit jaar ongunstig en zoude naar gissing bij de 47 000 pikols bedragen hebben. In het ontbrekende werd voorzien door aanvoer van elders.

Tot den aanplant van djagong is de inlander hier ongenegen; in geval van gebrek geeft hij de voorkeur aan obies, bengala en sago, welke voedingsmiddelen hier in ruime hoeveelheid verbouwd worden.

Wegens de langdurige droogte waren ook de proeven met den aanplant van New-Orleans-katzenzaad andermaal mislukt.

7°. Riouw en onderhoorigheden.

De eenige belangrijke voortbrengselen van den landbouw in dit gewest zijn, blijkens vroegere verslagen, de gambier en de peper. Het aantal plantages, waar beide geteeld werden, onderging op nieuw eene niet onbelangrijke vermeerdering en wel van 964 tot 1099. Daarvan waren er 404 op het eiland Bintang, 485 op Battam, 76 op Rempang, 45 op Gallang, 23 op Gin, 16 op Kloug, 7 op Sengarang en 43 op Soegie. Volgens de opgaven der hoofden, die zich ten deze geheel moeten verlaten op de weinig vertrouwbare cijfers der planters, zouden deze 1099 plantages te zamen hebben afgeworpen 144 230 pikols gambier en 26 007 pikols peper, terwijl de productie van 1861 zou hebben bedragen respectivelijk 102 921 en 30 739, en die van 1860 102 149 en 23 800 pikols.

De uitvoer voor zoover daarvan bij het havenkantoor te Riouw aangifte is gedaan, en dus ongerekend de aanmerkelijke hoeveelheden die jaarlijks regtstreeks van uit de districten naar Singapoer worden verzonden, beliep 109 683 pikols gambier en 27 661 pikols peper, waarvan weder verreweg het grootste deel met bestemming naar Java.

De gemiddelde marktprijzen waren:

gambier, 1ste soort, per pikol f	8,20,	tegen f	9,90	in 1861;
id. 2de " " "	7,50	"	8,80	" "
witte peper	" "	24,00	"	29,80 " "
zwarte peper	" "	14,60	"	18,30 " "

Op andere cultures legt de bevolking van den Riouw-archipel zich niet toe. Slechts op enkele punten wordt padie en eenig suikerriet geplant. De Chinees bepaalt zich tot de gambier en peper, terwijl de Maleijer gezegd wordt van den landbouw nog geen begrip te hebben.

Uitdeelingen van katoen- en tabakszaad hadden dan ook tot geen resultaat geleid.

De Sultan van Lingga geeft zich bij voortdurend veel moeite om de bevolking van zijn eiland tot den landbouw aan te sporen.

In het Siaksche Rijk, waar de grond zich tot velerlei cultuur eigent, wordt de landbouw mede nog weinig beoefend. Wel teelt men er eenige rijst, doch op verre na niet in genoegzame hoeveelheid, zoodat dit artikel grootendeels van elders moet worden ingevoerd. Alleen treft men er een overvloed van boschproducten aan.

Ook hier hadden de in 1861 plaats gehad hebbende uitdeelingen van katoen-, mais- en tabakszaden nog geen goede resultaten opgeleverd.

8°. Wester-afdeeling van Borneo.

De rijstcultuur maakt den voornaamsten tak van landbouw in dit gewest uit. Vooruitgang wordt echter niet bespeurd, hetgeen trouwens bij het ongeregelde en verspreide der aanplantingen moeilijk is na te gaan; over het algemeen bepaalt ieder landbouwer zich tot eenen aanplant, voldoende om in het onderhoud van hem en de zijnen te voorzien; slechts weinige Dajjaks of Maleijers zijn op eenen meerderen aanplant be-

dacht. De Chinesche planter echter brengt bij elken oogst een deel van denzelfde ter markt ter voorziening in de algemeene consumtie.

De oogst kan zelfs bij benadering niet worden opgegeven; over het algemeen was de zelfde gunstig. Van Mampawa werden ongeveer 100 kojans rijst naar andere plaatsen in deze residentie uitgevoerd.

In Sintang en de Chinesche districten was daarentegen de oogst mislukt. Door den tijdigen aanplant van *tweede gewassen* werd hieraan zooveel mogelijk te gemoet gekomen.

De rijst wordt schier overal op drooge gronden (ladangs) geteeld, en waar men al enkele sawa's aantreft, zoo als in de afdeeling Sambas, te Pamangkat en in het Mampawasche, zijn ook deze van den regen afhankelijk.

Niettegenstaande de vele aansporingen, kan ook niet gezegd worden dat de *klapper*-teelt eene groote uitgebreidheid heeft verkregen. Dezelve is echter op eene voldoende schaal om in de behoefte te voorzien. Deze teelt is schier uitsluitend in handen van den inlander. De Chinees, te zeer bedacht op het terugkeeren naar het land zijner geboorte, heeft voor deze, eerst na geruimen tijd productive cultuur weinig genegenheid.

Suikerriet, waarvoor de grond zich bijzonder schijnt te eigenen, wordt slechts op kleine schaal en tot versnapering aangeplant. Het riet ontwikkelt zich krachtig en is zeer saprijk.

Ook van den *koffij*heester, die hier en daar paggersgewijze wordt aangetroffen, wordt weinig werk gemaakt; in het Silatsche (Sintang) scheen echter eenige meerdere opgewektheid voor deze cultuur te ontstaan.

De berigten nopens den aanplant van *sago*- en *pinang*-palmen, waarmede voor eenige jaren een begin was gemaakt in de afdeeling Sambas, luiden niet ongunstig.

De *veestapel* is van weinig beteekenis. Het vee wordt hier noch voor den landbouw, noch voor transporten gebezigd. Het Gouvernement bezit in de verschillende afdeelingen eenige runderen, wier aantal dit jaar vermeerderde van 120 tot 141 stuks.

9°. Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

Ofschoon gedurende 1862 in die streken, waar de kracht van den opstand gebroken was, eenige meerdere werkzaamheid onder bevolking was waar te nemen, zoo bleef de toestand van den landbouw toch even achterlijk als vroeger.

De *rijst*oogst, die in gewone tijden voldoende is voor de behoefte, was, even als in het vorig jaar, weder zeer ongunstig, deels door menigvuldige regens en overstromingen, deels door beschadiging van het gewas door insecten. De prijzen waren hooger dan de beide voorgaande jaren: te Bandjermasin kostte de rijst gemiddeld f 10, in de Zuiderafdeeling gemiddeld f 11 den pikol; de padie gold op die plaatsen respectievelijk f 15 en f 19 de 100 gantangs (5 pikols). De invoeren van elders waren aanmerkelijk.

Djagong, aardvruchten en ook wel suikerriet maken de *tweede gewassen* uit.

Ook aan de *klapperteelt* besteedt de Bandjarees weinig zorg, en zijn de resultaten dan ook niet voldoende voor de behoefte, zoodat niet onbelangrijke hoeveelheden noten en olie van elders worden ingevoerd; voornamelijk van Saleijer, Sumanap en Bali.

In de afdeeling Tanahlaut, hoofdzakelijk in het district Maloeko, treft men verscheidene *koffij*tuinen aan, welke in 1859 en 1860 zijn aangelegd en thans vruchtdragend beginnen te worden.

Ook in de afdeeling Amoenthaj hebben zich eenige bewoners op deze cultuur toegelegd en wordt het product tegen 50 cents de gantang (20 in een pikol) ter markt verkocht. Tot uitbreiding dezer cultuur wordt de bevolking steeds aangemoedigd.

In deze laatste afdeeling wordt ook eenig *katoen* en *tabak* gewonnen; dit laatste product ook in het Doesonsche.

Peper wordt op kleine schaal in de Zuiderafdeeling aangekweekt; het product is van zeer goede hoedanigheid. De bevolking van Alaj (Amoenthaj) had uit eigen beweging den aanplant van peper begonnen en besteedde daaraan veel zorg.

De geheele residentie is rijk aan *bosschen*, welke talrijke deugdzaam houtsoorten opleveren.

De aankap van hout is geheel vrij en geschiedt door de bevolking voor eigen rekening, die het hout meestal tegen lijnwaden, tabak, zout, enz. aan de handelaren verruult. De ten dienste van het Gouvernement benodigde houtwerken worden van particulieren opgekocht.

Sedert het uitbreken van den opstand in deze residentie, wordt door de bevolking

weinig hout naar de hoofdplaats afgevoerd en zijn de prijzen van hetzelfde belangrijk gestegen. Die afvoer levert der bevolking belangrijke voordeelen op.

De *veestapel* is alleen in de afdeeling Tanahlaut van eenig belang, wordende van daar jaarlijks bij de 1400 buffels naar de onder-afdeelingen uitgevoerd.

10°. Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Rijst, enz. Behalve op Saleijer, wordt de rijst in dit gouvernement allerwege op natte velden (sawa's) geteeld; deze zijn echter geheel van den regen afhankelijk. Alleen in de Noorder- en Oosterdistricten worden enkele velden kunstmatig besproeid.

Het product is over het algemeen niet van de beste hoedanigheid en kan niet lang bewaard worden.

De oogst, welke nimmer voldoende is voor de behoefte, was minder gunstig dan in 1861. Even als vroeger produceerden de Noorderdistricten het meest, en werd van daar veel rijst naar de andere afdeelingen vervoerd. Door aanvoeren van Bali, Lombok en Sumbawa wordt in het tekort voorzien.

De prijzen der rijst waren zeer hoog: zij liepen van f 6 tot f 12 den pikol.

Bij voortdoring wordt van bestuurswege de aanplant van *tweede gewassen* aangemoedigd. De voornaamste zijn djagong, mais, obie en katjang.

De djagong vervangt in vele streken van dit gewest, vooral op Saleijer, de rijst. Er bestaan aanzienlijke aanplantingen van die vrucht: de ongunstige weersgesteldheid gedurende 1862 deed den aanplant op Saleijer echter gedeeltelijk mislukken.

Koffij. Geregelde aanplant heeft niet plaats. Alleen in de afdeelingen Bonthain en Saleijer is van regeringswege, bij wijze van proef, een kleine geregelde aanplant van koffij aangelegd; in de eerste afdeeling van 2500 en in laatstgenoemde van 30 000 boompjes (1). Overigens wordt de koffijheester aangetroffen in bosschen en verwilderde streken, langs paggers en in de kampongs. Het onderhoud der aanplantingen laat veel te wenschen over; alleen in de Oosterdistricten en Bonthain wordt hieraan eenige zorg besteed.

Het cijfer der productie kan zelfs bij benadering niet worden opgegeven. De uitvoer van koffij van Macassar naar Java, Europa en elders, in de drie voorgaande jaren achtereenvolgens 42 000, 35 000 en 21 000 pikols, bedroeg in 1862 circa 38 000 pikols. Zoo als echter reeds in 't vorig verslag is opgemerkt, kan uit deze cijfers geene juiste gevolgtrekking gemaakt worden ten aanzien der productie, omdat nu eens meer dan eens minder langs anderen weg van uit de koffij voortbrengende landen wordt uitgevoerd.

Over het algemeen wordt de kwaliteit der Celebeskoffij niet ongunstig beoordeeld, ofschoon meerdere zorg voor onderhoud, pluk en bewerking hierin nog veel verbetering zou te weeg brengen.

De prijs, dien de opkoopers voor het product betalen, blijft in den regel beneden de waarde, doordien vaak lang vóór den pluktijd en dus niet zonder risico voorschotten aan de planters worden verleend, bij het erlangen waarvan dezen zich verbinden de koffij tegen bepaalde prijzen te leveren.

De planter brengt zijn product nimmer ver van zijne kampong of van zijnen aanplant, omdat de handelaren personen naar de binnenlanden zenden tot opkoop. Deze voeren de gekochte koffij grootelijks met pikolpaarden naar de strandplaatsen, van waar het verder vervoer over zee geschiedt.

Klapperteelt. Uitgebreide aanplantingen treft men alleen op het eiland Saleijer aan, van waar in 1862 niet minder dan 4 000 000 noten en 4000 pikols olie worden uitgevoerd. Deze cultuur maakt aldaar voor het meerendeel der bevolking een middel van bestaan uit. In de overige afdeelingen van dit gouvernement wordt de klapperboom uitsluitend tot eigen gebruik aangekweekt. Bijplanting maakte eene der zorgen van het bestuur uit. Ter voorziening in de behoefte aan bibiet in de Noorderdistricten werden van Saleijer 5000 noten ontboden en aan de bevolking ter uitplanting verstrekt.

De prijs der olie liep te Macassar van f 28 tot f 32 den pikol en die der noten van f 4 tot f 6 de 100 stuks.

(1) Zie overigens het lager aangegeekende onder „woeste gronden.”

Ook van Mandhar en Bali wordt olie aangevoerd; de eerste wordt voor de beste gehouden en daarom zelfs boven die van Saleijer voor braadolie verkozen.

Suiker. Aanplant van suikerriet heeft allerwege plaats, doch hoofdzakelijk tot versnapering. Alleen in de Zuiderdistricten wordt deze teelt op eene meer uitgebreide schaal bewerkstelligd. Aldaar bestaat eene suikerfabriek, aan welke de bevolking uit vrijen wil het geplante suikerriet levert, tegen den prijs van 60 à 70 cents per bos van 100 stokken. Deze fabriek werkt met eene kleine stoommachine. Ook in de afdeeling Macassar, alwaar zich vier door buffels gedreven fabriekjes bevinden, erlangde in 1862 de aanplant van suikerriet uitbreiding. De hier gevestigde fabrikanten betalen 55 cents per bos. Ofschoon de bevolking met deze cultuur ingenomen schijnt, zoo draagt zij evenwel voor het onderhoud harer velden weinig zorg.

De productie kan niet worden opgegeven. De oogst wordt evenwel gezegd niet gunstig te zijn geweest. Te Macassar was de prijs der suiker voor plaatselijke consumtie van f 25 tot f 40 en van die, welke in den handel werd gebragt, f 20 tot f 25 den pikol. Uitgevoerd werden circa 2300 pikols.

De arbeid op de fabrieken geschiedt door vrijwillige arbeiders tegen een loon van 33 tot 50 cents daags. De suikerkokers, gewoonlijk Chinezen, genieten f 70 tot f 80 's maands.

Katoen. Schier in elke afdeeling wordt de katoenheester aangetroffen. De bevolking maakt echter weinig werk van deze cultuur, doordien ze goedkoop Europesche katoenen garens kan erlangen voor hare weefgetouwen. De met Georgisch, Egyptisch en ander uitheemsch katoenzaad genomen proeven zijn bijna overal mislukt. Alleen Saleijer maakt hierop eene gunstige uitzondering. De Nederlandsch-Indische Katoenmaatschappij had dan ook een harer geëmploijeerden op dat eiland geplaatst ten einde den aanplant te bevorderen en het product op te koopen.

De van bestuurswege aldaar aangelegde proeftuin van New-Orleans-zaad zag er voordeelig uit.

Woeste gronden. Ondernemingen voor den inhuur van woeste gronden bestaan er in dit gouvernement twee (1). Op den voet van *Indisch Staatsblad* 1856, n°. 64, zijn namelijk in huur afgestaan; in de afdeeling Bonthain, aan eenen Europeschen ondernemer, 60 bouws voor de teelt van koffij (te Sesajja nabij het zeestrand), en in de afdeeling Saleijer, aan twee Chinesche ingezetenen van Macassar het onbewoonde eiland Tanah Djampea, voor de teelt van producten voor de Europesche markt, den aanplant van klapperboomen en de ontginning der bosschen. Beide ondernemingen, respectivelijk dagteekende van 1859 en 1861, wierpen in 1862 bereids eenig product af. De huurschat bedraagt voor de onderneming in Bonthain f 6 per bouw, aanvang nemende in het vierde jaar over een vijfde der uitgestrektheid, en vervolgens telken jare opklimmende tot dat in het achtste jaar de huurschat over de geheele uitgestrektheid wordt voldaan. Voor Tanah Djampea begint de huurschat in het derde jaar, en wel aanvankelijk ten bedrage van f 500, om vervolgens jaarlijks met eene gelijke som vermeerderd te worden, tot dat dezelve in het twaalfde jaar f 5000 belooft, als wanneer het bedrag op nieuw behoort geregeld te worden. Daarenboven moeten de huurders van Tanah Djampea jaarlijks, tegen betaling, 300 balken te Macassar aan het Gouvernement leveren. Om de onderneming te bevorderen, en met het oog op de moeilijkheid in het verkrijgen van arbeiders, is hun in 1861 vergund geworden een 50tal Chinezen over te voeren. Wegens de vruchtbaarheid van het eiland, deszelfs rijkdom aan deugdzaam hout en de gunstige ligging voor den tripanghandel, worden van deze onderneming goede resultaten verwacht. Minder gunstig lieten zich de vooruitzichten aanzien der onderneming in het Bonthainsche. De koffijheester tierde er, in weerwil van zorgvuldigen aanplant, niet naar wensch en was van korten levensduur. Onder ult^o. December 1860 (latere opgaven zijn niet ontvangen) telde men te Sesajja 50 000 en op Tanah Djampea 80 000 koffijboomen.

Bosschen. Bosschen welke goed timmerhout opleveren worden op Celebes schaarsch aangetroffen. Het eiland Tanah Djampea (afdeeling Saleijer) is daarentegen, zoo als

(1) In het laatst van 1863 is eene derde onderneming van dezen aard tot stand gekomen, en wel in de afdeeling Noorderdistricten, ter uitgestrektheid van plus minus 200 bouws.

hooger is gezegd, rijk aan deugdzaam hout. De Chinesche ondernemers, aan wie dat eiland in huur is afgestaan, hadden reeds vele balken te Macassar aangevoerd, welke met het beste gevolg bij het civiel bouwdepartement waren gebezigd. Voor het overige wordt in de behoefte aan goed timmerhout voorzien door aanvoer van Java en de Keij-eilanden.

Veeleelt. De veestapel, vooral van buffels en paarden, is belangrijk, doch achteruitgaande, waartoe in 1862 in groote mate bijdroeg de langdurige droogte, die in vele streken de weilanden deed verdorren, en gebrek aan water deed ontstaan. Buffels dienen voor ploegvee, vervoer van producten enz.; ook worden vele geslagt. De aanfok is luttel, zoodat voortdurend aanvoer noodig is. Deze geschiedt van Sumbawa. Het paardenras verminderde in aantal en deugdzaamheid, zoo door te grooten uitvoer als door de weinige zorg die de bevolking aan voortteling en opkweeking besteedde, ook door het bezigen der paarden op te jeugdigen leeftijd. In 1862 was echter de uitvoer minder dan gewoonlijk. Runderen zijn op Celebes weinig in getal. Zij tieren slecht, ten gevolge van het gemis aan goede weiden. Aanvoer geschiedt van Madura en Bali. Ook het aantal geiten en schapen is gering. Pluimvee is echter in groote hoeveelheid aanwezig.

11°. Menado. (Minahassa).

Rijst. In strijd met hetgeen zich voor eenige jaren liet verwachten, vond de aanleg van sawa's nog weinig bijval, en ook ten opzichte van tijdigen aanplant en behoorlijk onderhoud had men nog immer met onverschilligheid der bevolking te kampen. Bovendien stond de aanplant niet in zoodanige verhouding tot het cijfer der bevolking als wenschelijk was. Ten einde dienaangaande tot meer nauwkeurige gegevens te geraken, had het bestuur in het laatst van 1861 door daartoe gevormde landmeters een aanvang doen maken met het opmeten der bebouwde gronden. Men was echter daarmede in 1862 nog niet geheel gereed gekomen.

Bij die gelegenheid werd eene vaste landmaat ingevoerd ter vervanging van de tot dusver gevolgde weinig vertrouwbare berekening der hoofden, die uitsluitend de hoeveelheid gebezigde zaadpadie ten grondslag had.

Wel bestond reeds eene landmaat in de Minahassa, die de *dèpa-vadem* van 6 voet tot eenheid had, doch onder het volk werd overigens bij de *tektek* gerekend, en deze verschilde overal in oppervlakte: hier hield zij 800, ginds 1400 vadem. In het belang eener gemakkelijke berekening en om de eenvormigheid met Java, werd nu voor de geheele Minahassa de *tektek* van 1000 vierkante vadem aangenomen, gelijkstaande met 250 vierkante Rhijnlandsche roeden of met een halven bouw van Java.

De ploeg wordt door de bevolking uit eigen beweging alleen gebezigd in de afdeeling Tondano. Het ploegvee is echter schaarsch. Herhaalde pogingen om buffels van Gorontalo en Bolang Mongondo in te voeren, leverden telkens ongunstige resultaten op, dewijl deze dieren in de Minahassa niet schenen te kunnen aarden en spoedig na aankomst bezwoken.

De zaadpadie van Java, op verschillende tijden aangebragt, verbasterde spoedig, en was bij de bevolking weinig gezocht.

De weersgesteldheid was, met uitzondering van de laatste maanden, het gansche jaar door zeer ongunstig voor den landbouw. Van daar dat de oogst slechts 413 525 pikols padie bedroeg, tegen 444 559 pikols in 't vorig jaar en 665 022 pikols in 1860. De prijzen waren iets hooger dan in het vorig jaar; zij liepen in de binnenlanden van f 1,20 tot f 3,50 per pikol padie, en op de hoofdplaatsen Menado en Kema van f 3 tot f 6. Daar het vervoer naar de plaatsen van afzet door dragers geschiedt, regelt zich de prijs op de hoofdplaatsen veelal naar den min of meer gunstigen staat der wegen.

Van de Rijkjes Bolang Itang en Kaijipang was eene geringe hoeveelheid rijst ingevoerd, terwijl daarentegen naar Ternate en Gorontalo 1738 pikols werden uitgevoerd.

Miloe (maïs). Zoogenaamde *tweede gewassen* treft men in de Minahassa niet aan. Vóór of gelijktijdig met de padie worden op de drooge velden miloe, katella, allerlei soorten van aardvruchten en groenten, zomede *suikerriet* en *tabak* voor dagelijksch gebruik verbouwd.

De miloe (djagong of Turksche tarwe) maakt een hoofdbestanddeel van de voeding der bevolking uit, wordende de rijst dikwerf alleen bij feestelijke gelegenheden gebruikt. In 1862 werden 118 millioen klossen (vruchten) geoogst, tegen 162 en 162½ millioen in de jaren 1861 en 1860 en 237 millioen in 1859. Het ongunstig verschil met het

vorige jaar was gedeeltelijk toe te schrijven aan minderen aanplant. De prijzen liepen van f 1 tot f 4 de 1000 stuks.

Sagoe. Ook de aanplant van sagoe wordt van bestuurswege zooveel mogelijk aangemoedigd, ten einde bij mislukking der padie- of miloeteelt tot voeding te dienen, en ook omdat de bladeren van den sagoepalm in dit gewest onmisbaar zijn tot dekking der woningen. Intusschen wijst het aanwezig getal boomen, dat in de jaren 1858—1861 achtereenvolgens gestegen was van 185 540 tot 324 246, voor 1862 eene vermindering aan van 52 652 stuks.

Klappers. Niettegenstaande de vrij aanzienlijke hier aanwezige klapperaanplantingen, zijn de voordeelen die de bevolking van den klapperboom trekt betrekkelijk gering. Olie voor den handel toch wordt in de Minahassa niet vervaardigd, en de noten hebben dan ook zoo geringe waarde, dat men zich dikwerf niet eens de moeite van het plukken geeft. De olie, die de Europeanen, Chinezen en vele inlanders gebruiken, wordt van de Sangir-eilanden aangevoerd. De prijs der noten varieerde van f 1 tot f 3 de 100 stuks, en die der olie van f 12 tot f 22,50 den pikol.

Bij het eind van 1862 werden gezegd aanwezig te zijn 391 424 klapperboomen, waarvan 161 359 vruchtdragende; de staten van 1860 en 1861 daarentegen wezen een totaal aan van respectivelijk 554 323 en 452 935 boomen. Deze belangrijke vermindering gedurende 1862 was niet slechts toe te schrijven aan minderen bijplant of verwaarloosd onderhoud, maar waarschijnlijk ook aan de te hooge opgaven van vroeger.

Koffij. Over den toestand der geregelde koffij-aanplantingen viel in het algemeen niet te roemen. Slechte bewerking der gronden, min zorgvuldige keuze van bibiet en het vroeger gebruikelijke toppen der boomen, worden als de voornaamste oorzaken daarvan opgegeven. Ook het onderhoud der boschkoffij liet te wenschen over. De aanplantingen der negorijen staan echter over het algemeen gunstig.

Het aantal boomen in geregelde tuinen beliep bij het eind van 1862 3 821 829, en was dus, even als in de beide voorgaande jaren, weder toenemend; het totaal der verspreid geplante boomen, ten bedrage van 2 182 877, wees daarentegen, als bij uitzondering, eenige vermindering aan, deels door afschrijving wegens ouderdom, deels ten gevolge van achteloos toezigt.

Het getal koffijplantende huisgezinnen bedroeg 17 351 tegen 19 042 in 1861 en 14 220 in 1860.

De weersgesteldheid was door de aanhoudende regens allerongunstigst voor de koffijcultuur. Vele aanplantingen, op vlakke gronden aangelegd, kwijnden weg, doordien men moeite had om het overtollige regenwater te lozen, terwijl het natte weder mede eene groote hoeveelheid bloesems en vruchten deed verloren gaan. Dien ten gevolge was de oogst zeer gering; hij bedroeg niet meer dan 7584⁰³/₁₀₀ pikols, of ruim de helft minder dan die van het vorig jaar, welke reeds onder de ongunstigste was te rangschikken. In de jaren 1852—1861 toch werd achtereenvolgens verkregen 7775, 16 114, 22 934, 25 262, 26 965, 14 612, 22 866, 21 580, 15011 en 15 240 pikols (1)

Aan de bevolking werd als inkoopsprijs betaald f 11,50 per pikol, zijnde weder f 0,50 meer dan in 't vorig jaar. Zij ontving derhalve in 't geheel f 87 223,82, of gemiddeld voor elk plantend huisgezin (berekend over het cijfer van 1861 hetwelk daarvoor in aanmerking moet genomen worden) f 4,58, welke verdiensten in 1861 bedroegen gemiddeld f 11,79 en in 1860 gemiddeld f 10,99 per huisgezin.

Voor den afvoer van koffij uit de binnenlanden naar de afscheeppakhuizen te Menado, Amoerang en Belang werd bovendien uitbetaald f 10 367,58 tegen f 21 737,77 in 't vorig jaar en f 20 453,83 in 1860. Een gedeelte dezer sommen komt in handen der hoofden, die bezitters van karren en trekvee zijn. De transporten zijn over het algemeen niet bezwarend, doordien de inkoop-pakhuizen hooger liggen dan de afscheeppakhuizen. Het bedrijf van karrevoerder wordt gezegd zeer winstgevend en daarom zeer gezocht te zijn.

In eenige districten zijn proeven genomen met Mokka-koffijzaad. In het geheel telde deze aanplant 46 oude en 3884 jonge boomen. De oude staan ongunstig, doch de jonge hebben daarentegen een goed aanzien. Uiterlijk vertoonen deze laatste geen verschil met den gewonen koffijboom.

(1) In 1863 beliep de oogst het middelmatige cijfer van 14 107 pikols.

Cacao. De cacaoboom blijft in deze residentie voortdurend in eenen ziekelijken toestand; alle pogingen om deze kwijning tegen te gaan bleven vruchteloos.

De bijplantingen waren dan ook gering, terwijl daarentegen de afschrijvingen weder aanzienlijk waren. Het cijfer der aanwezige boomen daalde dienvolgens van 1 080 684 tot 961 974.

De oogst was ongunstig en bedroeg, in zooverre zulks kan worden nagegaan, slechts 153 pikols. In de vijf voorafgegane jaren 1857 — 1861 was achtereenvolgens verkregen geworden 100, 801, 500, 320 en 462 pikols. Intusschen werd er van plaatsen buiten de Minahassa over Menado naar Manilla uitgevoerd eene hoeveelheid van 1376 $\frac{1}{4}$ pikols.

Voor het ter markt gevoerd product werd te Menado, naargelang van hoedanigheid, f 25 tot f 85 den pikol betaald; in 't vorig jaar gold het product f 50 à f 129 den pikol, doch toen waren de prijzen buitensporig hoog.

Katoen. Met uitzondering van de Fernambuc, welke men overal op de erven plant, werden de overige Amerikaansche zaden niet dan bij wijze van proef in de Minahassa geteeld.

De in November 1861 ontvangen Georgia- of New-Orleans-katoenzaden werden in de afdeelingen Menado, Tondado, Amoerang en Belang aangeplant en leverden, vooral in Menado, tamelijk gunstige uitkomsten op. Proefaanplantingen van Java-katoenzaad werden door de veelvuldige regens vernield.

Bosschen. In de onbewoonde streken der Minahassa worden nog uitgestrekte wouden aangetroffen. De beste en deugdzzaamste houtsoorten zijn echter door langdurigen aankap uit dezelve verdwenen, zoodat men zich thans voor bouwmetaal met houtwerken van mindere soort moet behelpen.

Om daarin te voorzien, zijn van af 1856 geregelde aanplantingen van djatie-, lingoa- en ijzerhout aangelegd. Onder ultimo 1862 telde men 1724 djatieboomen, en 52 451 ijzerhoutboomen en andere deugdzame houtsoorten, welke in goeden staat verkeerden.

Veeteelt. De sterkte van den veestapel was gedurende 1862 vooruit gegaan; men telde bij het eind van het jaar 2534 paarden, 7604 runderen, 66 158 varkens en 470 buffels, welke cijfers in 1861 respectievelijk waren 2464, 7081, 56 245 en 512.

Het aantal paarden vermeerderde door aanvoer van elders, voornamelijk van Gorontalo. Runderen en varkens namen in aantal toe, niettegenstaande er uitvoer plaats vond. Buffels worden van Gorontalo aangevoerd, doch kunnen in de Minahassa niet aarden.

Zijdewormenteelt. Op verschillende plaatsen, waar weinig werk van de koffijcultuur wordt gemaakt, werd eene groote hoeveelheid moerbezienstekken aangeplant voor de zijdwormenteelt, waartoe men zijdwormen of eijeren van Java verwachtte.

12°. Ternate.

Na de *sagoe* is hier de *djagong* het voornaamste voedingsmiddel der bevolking. Beide producten worden op de eilanden dezer residentie in groote hoeveelheid aangetroffen. De belangrijkste *sagoe*bosschen vindt men op Halmheira, doch de *sagoe* van Batjan is beter in soort. De *djagong* was dit jaar bijzonder hoog in prijs, uit hoofde op Makian, van waar voor het meerendeel in de behoefte plagt voorzien te worden, de aanplantingen door de uitbarsting van den vuurberg waren verwoest geworden. Obies, katella en andere aardvruchten werden steeds in menigte geteeld en waren tegen billijke prijzen te krijgen.

De *rijst*cultuur is hier van minder omvang; intusschen was de oogst van 1862 iets gunstiger dan die van het vorige jaar. De opbrengst is echter, in weerwil dat de rijst niet het hoofdvoedsel uitmaakt, ontoereikend voor de behoefte, zoodat in het ontbrekende voorzien wordt door aanvoer van Java en Bali. De rijst, welke de tot deze residentie behoorende Soela-eilanden produceren, wordt voor het meerendeel naar Amboina en Banda gevoerd. Cijfers omtrent een en ander zijn niet wel te geven. De gemiddelde prijs der Java-rijst varieerde te Ternate van f 14 tot f 16 den pikol, tegen f 10 à 11 in 1861; de Halmheira-rijst gold in beide jaren f 3 à 5 den pikol.

De *katoen*heester is over de geheele residentie verspreid en schijnt vooral op Tidore goed voort te komen. Nogtans zouden aldaar in het geheel slechts 11 543 heesters worden aangetroffen, en is de productie dan ook niet voldoende voor uitvoer. De in het laatst van 1861 genomen nieuwe proeven met den aanplant van Nieuw-Orleans-katoen waren andermaal mislukt, hetgeen werd toegeschreven aan den min gunstigen staat waarin de zaden verkeerden.

Na de plaats gehad hebbende verwoesting op het eiland Makian, is de *tabakscultuur*, ofschoon hier inheemsch, van weinig beteekenis meer, en moet thans in de behoefte aan dit artikel voorzien worden door aanvoer van elders.

In paggers en hier en daar op de erven der woningen worden eenige *koffijboomen* aangetroffen, waarvan het totaal zou bedragen voor Ternate en Halmaheira 8833, Tidore 9456 en Batjan 7069, te zamen 25 358. De opbrengst is echter niet voldoende voor de behoefte. De geregelde aanplantingen, door een paar Europesche ingezetenen in het Ternate-gebergte aangelegd en thans uit 30 000 en 40 000 boomen bestaande, verkeerden in vrij gunstigen staat.

Notenmuscaatboomen zijn op Ternate aanwezig tot een getal van 14 073, op Tidore 14 975 en op Batjan 20 112, te zamen alzoo 49 160. In deze opgave is echter, volgens verklaring van den resident, weinig vertrouwen te stellen; zij loopen jaarlijks zeer uiteen. Voor 1861 toch werd bijv. een totaal van 16 000 en voor 1860 een totaal van 25 155 boomen opgegeven. De uitvoer van noten op Ternate, in 1861 bedragende 95 pikols, steeg dit jaar tot 114 pikols, benevens 1 pikol foelie. Pogingen om van den Sultan van Batjan eene kleine hoeveelheid noten te erlangen, afkomstig van het aldaar in het Sabellah-gebergte ontdekte muscaatnotenbosch (zie het vorig verslag, bladz. 97), leidden in 1862 nog tot geen resultaat (1).

De weinige in deze residentie aanwezige *kruidnagelboomen* (8011 stuks) bevinden zich nagenoeg uitsluitend op Ternate.

De *veestapel* is van weinig belang en bestaat voornamelijk uit schapen en geiten. Het aanwezig getal is niet met voldoende zekerheid op te geven.

13°. Amboina.

Kruidnagelen. De nagelooft, in 1861 417 323 Amsterdamsche ponden bedragen hebbende, daalde dit jaar tot 85 124 Amsterdamsche ponden, zijnde minder dan in eenig jaar sedert 1846, met uitzondering alleen van 1855, toen niet meer dan 29 205 pond verkregen werd (2). De oorzaak daarvan schreef men voornamelijk toe aan de zware en aanhoudende regens en aan de daarmede gepaard gaande hevige winden.

Het aantal boomen werd bij het einde van het jaar geschat op 447 233, verdeeld als volgt: in de oude tuinen 33 494, in de nieuwe tuinen 128 725, en buiten de tuinen in de bosschen 285 014, waarvan te zamen vruchtdragend 133 999 en niet-vruchtdragend 313 234. Uitbreiding van aanplant had, even als in de laatste jaren, weder niet plaats, in verband zoowel met de krachten der bevolking als met de ongunstige geldelijke uitkomsten der nagelcultuur voor het Gouvernement.

Slechts werden inboetingen bewerkstelligd ter vervanging van de gestorven boomen, terwijl het onderhoud zich bepaalde tot het schoonmaken (tijdens den pluk) van den grond rondom de boomen.

De nagelen worden negorijsgewijze in de pakhuizen te Amboina, Saparoea, Haroeko, Hila en Lariëke in ontvangst genomen; daarbij wordt aangeteekend hoe veel door ieder man geleverd is. Eerst na de geheele inlevering van het product geschiedt de uitbetaling.

Zoo als uit vroegere verslagen blijkt, bedraagt de betaling 25 cents per Amst. pond, waarvan echter onder de benaming van pitjes-gelden 1 cent gekort wordt ten behoeve der regenten (dorpshoofden) en zoogenaamde nagelschrijvers. Bovendien wordt aan de regenten en verdere hoofden voor hassil-gelden te goed gedaan f 15 per bahar van 550 pond.

De overvoer naar Java geschiedt door eenen aannemer, die daarvoor f 40 per kojjan van 1875 Amst. ponden ontvangt. De afhaal heeft plaats van Amboina, Saparoea en Haroeko, terwijl het product uit de pakhuizen te Hila en Lariëke, alwaar geene ge-

(1) In den loop van 1864 is eene partij hier te lande aangebragt; en is daarvan een monster aan den handel ter beoordeeling gegeven. De bevinding is echter, ook blijkens den behaalden veilingprijs, niet gunstig geweest. Nogtans heeft het gehouden scheikundig onderzoek de Batjan-noten boven de in den handel verkrijgbare doen waarden. doch is daarbij tevens gebleken, dat de onderzochte noten, ofschoon uitwendig gaaf en droog, meerendeels door bederf waren aangetast. Of de Batjan-noten wel zoo lang goed en geurig zouden blijven als andere, kon niet met genoegzame zekerheid worden beslist.

(2) Bijzonder gunstig was de oogst van 1863; hij leverde niet minder dan 946 653 Amst. ponden.

schikte ankerplaatsen zijn, door de bevolking per prauw naar Amboina wordt vervoerd tegen een dagloon van 20 cents per man (1).

Sagoe. Ook op de Ambonsche eilanden maakt de sagoe het hoofdvoedsel der bevolking uit. De uitgestrekte sagoeboschen van Ceram en Boeroe zijn als het ware de voorraadschuren. In de laatste jaren is evenwel op Amboina zelf aan deze cultuur groote uitbreiding gegeven. De bevolking houdt zich gaarne met deze cultuur bezig, dewijl zij weinig of geene moeite kost en goede winsten afwerpt. Op laatstgemeld eiland waren thans aanwezig 1 537 252 boomen, waarvan 1 476 984 in de afdeeling Amboina en 60 268 in de afdeeling Hila. Slechts enkele boomen, in 't geheel 7805 stuks, waren klopbaar of volwassen; de andere waren voor verreweg het meerendeel beneden de 10 jaren, en de overige van 10 tot 20 jaren oud.

Klappers. De klappernoot wordt in deze residentie meerendeels tot voeding gebezigd; slechts in de afdeeling Amboina wordt daaruit olie bereid.

De aanplantingen zijn vrij aanzienlijk en bestonden bij het eind van 1862 uit 568 540 boomen, waarvan de helft vruchtdragende was. De productie wordt gezegd in deze residentie minder te zijn dan op andere plaatsen, hetgeen hoofdzakelijk wordt toegeschreven aan het te dicht opeen planten en niet behoorlijk schoonhouden der boomen. Geregelde aanplantingen worden weinig aangetroffen.

Te Amboina wordt veel olie ingevoerd van de Sangir- en Keij-eilanden, zoomede van Bali. De prijs daarvan is meest f 20 per pikol.

Rijst enz. Op de eilanden Amboina, Noesalaut, Haroeko en Saporoea wordt geen of zeer weinig rijst geteeld. Op Ceram echter, voornamelijk onder Wahai, plant de Alfoer iets meer dan hij noodig heeft en zulks met het doel om ruilhandel te drijven. In goede jaren, en daaronder was ook 1862 te rangschikken, belooft de uitvoer van Maloean, de voornaamste marktplaats van Noord-Ceram, ongeveer 50 kojians. Daar waar op Ceram geld bekend is, bedraagt de gewone prijs der rijst f 1 per timbil van 25 à 30 pond.

Invoer van rijst te Amboina geschiedt voornamelijk ten dienste der Europeanen; hij bedroeg in 1862 12 309 pikols, meest van Macassar en Java, en voor het overige van Bali en Sumbawa.

Katjang, aardvruchten en meer dergelijke zoogenaamde *tweede gewassen* worden op afzonderlijke velden in overvloed aangekweekt.

Notenmuscaat. Deze cultuur is van geringe beteekenis en bepaalt zich nitsluitend tot de afdeeling Amboina; de overige streken schijnen zich minder voor dezelve te eigenen. Het aanwezige getal boomen bedroeg in 1861 23 383, en dit jaar 27 894, waaronder respectievelijk 6896 en 6929 vruchtdragende. Uitgevoerd werden 286 pikols noten en 2818/100 pikols foelie, ter waarde van f 6207,90, tegen 17465/100 pikols noten en 14 pikols foelie, ter waarde van f 6319 in 1861.

Cacao. De uitvoer van cacao wees ook in 1862 weder eenigen vooruitgang aan. In 1857, toen het bestuur hier deze teelt als eene vrije volkscultuur had begonnen aan te moedigen, was de uitvoer slechts 10, in 1858 25, in 1859 31 1/2, in 1860 40, in 1861 746/10 en dit jaar 1742/10 pikols. De marktprijs, welke in 1857 f 50 en in 1861 f 70 den pikol was, steeg in 1862 tot f 95; voor enkele kleine met de meeste zorg bereide partijen werd zelfs tot f 120 per pikol betaald.

Tot hiertoe waren de Manillarezzen de eenige opkoozers; thans zoude men zoo verre geslaagd zijn, dat een handelshuis te Parijs zou aangenomen hebben om op toegezonden monster de grootst mogelijke hoeveelheid cacao in te koopen tegen f 100 den pikol. De hoedanigheid der Ambonsche cacao wordt gezegd niets te wenschen over te laten en gelijk te staan met de beste West-Indische soorten.

De aanplantingen worden onderscheiden in particuliere tuinen uit eigen middelen, tuinen van ondernemers met rentelooze voorschotten en negorjtuinen. In het vorig jaar

(1) Krachtens de in 't vorig verslag bedoelde magtiging is bij *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 169, de verplichte teelt en levering van kruidnagelen met ingang van 1 Januarij 1864 opgeheven, tegen invoering eener belasting van f 1 per huisgezin, welke belasting jaarlijks met een gelijk bedrag zal worden verhoogd tot het maximum van f 5 per huisgezin 's jaars. Van hen, die ze komen aanbieden, zullen evenwel de nagelen nog tot ultimo December 1868 tegen den gewonen prijs worden ingekocht.

waren in het geheel aanwezig 367 923 cacaoboomen, waarvan vruchtdragend 54 924. In 1862 waren deze cijfers 421 789 en 48 725. Daarvan bevonden zich in eerstbedoelde tuinen circa 150 000, en wel 120 in de afdeeling Amboina en 30 000 te Awaija op Ceram. Deze aanplantingen waren bereids in het vierde en vijfde jaar, werden telken jare uitgebreid en wierpen reeds gedeeltelijk vruchten af. In de negorijtuinen waren aanwezig 177 095, waarvan op Amboina 130 804, op Saparoea 15 479, op Haroeko 25 145, op Noesalaut 4923 en op Ceram 744. Ook deze tuinen zijn voor een gedeelte vruchtdragend. De gezamenlijke aanplant der 16 ondernemers, aan wie voorschotten waren verleend (bij het eind van 1862 tot een bedrag van f 98 000, waarvan reeds genoten f 51 900), bestond uit 94 694 boomen, waarvan 86 575 in de afdeeling Amboina, verdeeld over 13 ondernemingen, en 8119 in het Hilasche op Ceram, verdeeld over 2 ondernemingen. Hoe veel de aanplant bedroeg bij de onderneming op Wahaai (Noord-Ceram) is niet vermeld gevonden. Ofschoon geen dezer tuinen nog vruchten afwierp, zoo stonden evenwel de aanplantingen, op ééne uitzondering na, veelbelovend.

Tabak. Dit product wordt op de eilanden dezer residentie slechts in geringe hoeveelheid geteeld, met uitzondering van Ceram en Boeroe, van waar eenige uitvoer plaats heeft, ofschoon niet in voldoende hoeveelheid om in het ontbrekende op de overige eilanden te voorzien. Van daar dat een vrij groote invoer van het artikel plaats heeft van Java, Bali en elders. De Ceramsche tabak is beroemd. Bij schatting, doch zonder eenige zekerheid, was de uitvoer voor Cerams Zuidkust te stellen op 25 000 pond, voor Boeroe op 5000 pond.

Koffij. Op de kleine eilanden dezer residentie eigent de grond zich minder voor de koffijteelt; in de afdeeling Amboina bestond die cultuur bijna in het geheel niet; in de afdeeling Hila en op de eilanden Saparoea, Haroeko en Noesalaut vond men slechts kleine aanplantingen, waaraan geene uitbreiding gegeven wordt en die onder ult. 1862 te zamen telden 48 254 boomen, waarvan 27 572 vruchtdragende. Op Ceram echter is de grond bij uitnemendheid voor de koffijteelt geschikt, en vindt men in de meeste negorijen aan de Zuidkust den koffijboom onmiddellijk aan het strand in den weelderigsten toestand.

In de laatste jaren zijn proeven tot uitbreiding genomen door de uitdeeling van zaden van Menado, ten gevolge waarvan in 1862 op Ceram's Zuidkust aanwezig waren 231 544 boomen, alle meerendeels zeer jong. Slechts 1643 waren reeds vruchtdragend.

Ofschoon de aanplant geheel aan de bevolking is overgelaten, zoo hebben nogtans enkele negorijen uit eigen beweging geregelde tuinen aangelegd. In 1861 is de bevolking begonnen het product vrijwillig te verkoopen aan den ambtenaar belast met het civiel gezag in de Elpapoetie-baai, die gemagtigd was om, tegen den prijs van f 15 den pikol, zelf de minste hoeveelheid tegen dadelijke betaling aan te nemen. Tot dusver waren op die wijze nog slechts 110 katties ingekocht en wel alleen in 1861, zijnde gedurende 1862 niets voor den inkoop aangeboden.

Bosschen. Uitgestrekte bosschen worden nog alleen aangetroffen op Ceram en Boeroe, ofschoon ook daar op sommige strandplaatsen het goede hout meer en meer schaarsch begint te worden. Door gebrek aan personeel bestaat over de bosschen nagenoeg geen toezigt.

De uitkap geschiedt door de bevolking deels om te voorzien in de behoefte aan hout voor 's lands werken in de residentie, deels voor eigen gebruik tot opbouw en onderhoud der negorijgebouwen, deels ook voor den handel, wordende evenwel ten dienste van particulieren alleen ligt hout aangekapt. Voor zware houtwerken ontbreekt het ten eenen male aan transportmiddelen. De uitvoer van houtwerken uit de haven van Amboina bedroeg in 1862 eene waarde van f 44 665.

Aan meubelhout levert Boeroe onder andere ebbenhout, terwijl het zoo gezochte wortelhout bijna uitsluitend een product is van Cerams bosschen.

Van de in vroegere tijden in deze residentie aangelegde djattie-aanplantingen zijn alleen die op Boeroe, Kelang en Manipa eenigzins in stand gebleven. Voor den aankap op de beide laatstgemelde eilanden bestaat een contract met zekeren Ternataanschen prins.

Op den voet van dat contract waren tot dusver 148 boomen gekapt en tot aan het strand gesleept, waarvoor, overeenkomstig de bedongen prijzen, betaald werd f 465 09. De overvoer naar Amboina kostte het Gouvernement f 464, zoodat elke boom te staan kwam op den matigen prijs van gemiddeld f 6 $\frac{1}{4}$. Bij wijze van proef werden op Boeroe

gekapt een 100tal bapamera-boomen, geschikt tot masthout, welke reeds gedeeltelijk naar Amboina waren vervoerd ter verdere verzending naar Java.

Veeteelt. Bij het einde van 1862 waren er 2329 runderen, waarvan 1686 aan het Gouvernement toebehooren, hetzij geheel, hetzij te zamen met de negorijen. Bovendien wordt nog jaarlijks veel slagvee (runderen en buffels) aangevoerd van Sumanap, Timor en de Zuidwester-eilanden. Geiten worden in groote hoeveelheid in de Mohammedaansche, varkens in de Christen-negorijen aangekweekt. Paarden waren er in het geheel slechts 35, schapen 277. Het bestuur is er op bedacht om den veestapel te verbeteren.

14°. Banda.

Notenmuscaat. De oogst was weder allezins gunstig, en kwam het meest nabij aan dien van 1860, toen de opbrengst alle vroegere jaren overtrof. Bij de 34 perken werden namelijk in het geheel verkregen 957 033 Amsterdamsche ponden noten en 246 175 Amsterdamsche ponden foelie, welke cijfers in 1861 waren 912 543 en 234 458 en in 1860 1 072 765 en 275 586 (1).

Naar de gebruikelijke onderscheiding waren deze oogsten verdeeld als volgt:

Jaren.	NOTENMUSCAAT (Amsterdamsche ponden).				FOELIE (Amsterdamsche ponden).		
	Middelbare.	Magere.	Gebroken. (2)	Totaal.	Goede.	Gruis.	Totaal.
1860	956 580	74 530	41 705	1 072 765	273 027	2559	275 586
1861	731 815	107 191	73 537	912 543	231 999	2459	234 458
1862	809 893	90 297	56 843	957 033	244 403	1772	246 175

Moge de gunstige oogst van 1862, waarvan zich in het vorige jaar door het afvallen van eene groote massa onrijpe vruchten het tegendeel liet voorzien, voor een goed deel aan betere weersgesteldheid zijn toe te schrijven, veel had daartoe, naar de verklaring van den resident, wederom bijgedragen beter toezigt over den arbeid in de perken, zorgvuldiger onderhoud der specerijlanden en meerdere ijver bij de perkeniers in de behartiging hunner perzkaken.

Het aantal boomen bedroeg bij het eind van 1862 353 144, waarvan 264 350 vruchtdragende.

Gedurende 1862 leverde slechts een der perken een nadeelig slot op, hetgeen echter hieraan was toe te schrijven, dat de eigenaar, in stede van het bedongen $\frac{1}{20}$, het door hem verschuldigde restant-voorschot geheel had afgelost. De opbrengst der 33 andere perken was, na aftrek van alle uitgaven, ook die voor de voortgezette aflossing der hypotheken, f 190 793,66. In de jaren 1860 en 1861 was dit cijfer (voor al de 34 perken) f 213 470,08⁵ en f 183 118,49⁵.

In de opgegeven winst van f 190 793,66 deelde 1 perk voor meer dan f 11 000, 3 hadden eene winst tusschen f 9000 en f 11 000, 10 tusschen f 6000 en f 9000, 14 tusschen f 3000 en f 6000 en 5 tusschen f 1000 en f 3000 (3).

(1) De oogst van 1863 leverde 1 006 677 Amst. ponden noten en 262 040 ponden foelie.

(2) De gebroken noten worden gebezigd voor de vervaardiging van notenzeep of beter gezegd noten-olie, waarvan de productie gemiddeld 40 kisten (plus minus 4100 Amst. ponden) 'sjaars bedraagt. Te dien einde worden die noten, na de inlevering bij 's lands pakhuis, tot zeer fijn poeder gestampt en boven den damp van kokend water gedurende 5 uren gestoomd, waarna door persing uit dien notenpap de aetherische olie wordt verkregen, welke, tot verstijving overgegaan, den naam van notenzeep draagt. Bij ontoereikendheid van gebroken, bezigt men tot gezegd doel ook de zoogenaamde magere noten.

(3) Van de in Februarij 1864 verleende magtiging tot facultative opheffing van het specerij-monopolie in deze residentie (zie het vorig verslag, bladz. 184, noot 2, zoomede *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 71 a) is in

Het arbeidend personeel in de perken, ofschoon nog niet geheel voldoende, vermeerderde gedurende 1862 van 1513 tot 1682, zoowel door de verwijdering naar Banda van een grooter aantal dwangarbeiders dan in vorige jaren, als door de aankomst van 130 vrijwillige arbeiders uit eenige residentien van Java. Het opgegeven aantal van 1682 hoofden bestond uit 640 bannelingen en vagebonden, en 1042 vrije arbeiders, waaronder respectivelijk 51 en 168 vrouwen.

Ter aanvulling van hetgeen omtrent de loonen en verstrekingen, die aan deze lieden worden toegekend, is medegedeeld in het verslag over 1857, bladz. 148, kan dienen, dat de vrije arbeiders, naar gelang van gedrag en bekwaamheid, verdeeld worden in drie klassen, in die der 1ste klasse genieten f 4 's maands, die der 2de klasse f 3 en die der 3de klasse f 2, bedragende het loon der vrouwen respectivelijk, f 3 f 2½ en f 2 's maands. Deze verdeeling, ter opwekking van een gewenschten naijver in het leven geroepen, wordt gezegd goede resultaten op te leveren. Verscheidene huurlingen toonden zich niet onverschillig voor eene opname in de 1ste klasse van arbeiders, aan welke klasse nog bovendien andere kleine voorregten en nu en dan zelfs eene buitengewone belooning van de zijde der perkeniers ten deel viel. Ook loven velen dezer laatsten bij groote oogsten dikwerf premien uit voor het plukken van meer noten dan een gegeven maximum, hetgeen van beduidenden invloed is op den pluk.

De weinige der gewezen perkhoorigen, die zich bij zoodanige gelegenheden genegen betoonen om als buitengewone arbeiders dienst te doen, genieten eene betaling van 40 cents voor elke 1000 noten, almede, even als de hooger bedoelde loonen, voor rekening van den lande.

Bovendien hebben alle op de perken bescheiden arbeiders vergunning, in hun vrijen tijd, hetzij tot eigen gebruik of ten verkoop, brandhout te zamelen of kanariepitten te zoeken en daaruit olie te bereiden.

Klapperteelt. Hieromtrent valt slechts mede te deelen, dat het aantal boomen gedurende 1862 vermeerderde van 27 258 tot 28 499, waarvan meer dan de helft nog niet vruchtdragende was. Van deze 28 499 werden er 17 233 verspreid op de specerij-landen aangetroffen, en waren de overige aanwezig op de eilanden Vuurberg, Pisang en Rozengain. Invoer van noten heeft hoofdzakelijk plaats van de Seroea-eilanden, van oostelijk Ceram en van de daarbij gelegen eilanden. De vaart van Ceram op Banda wordt evenwel gezegd jaarlijks af te nemen. Olie wordt voornamelijk van de Sangir-eilanden, ook een weinig van Java en de Keij-eilanden aangebragt.

Rijst, enz. Uit gebrek aan gronden teelt men op de Banda-eilanden geen rijst. Op het eiland Goram en in het oostelijk deel van Ceram wordt deze cultuur op drooge velden gedreven. Het product is echter van slechte hoedanigheid en dient hoofdzakelijk tot eigen gebruik. De strandbewoners van Ceram drijven eenigen handel in rijst op de naburige eilanden en somwijlen ook op Banda.

Tweede gewassen, als: obies, patatten, kladie en djagong worden in geringe hoeveelheid op sommige specerijperken verbouwd: voor het overige op Ceram's oostelijk deel aan de stranden en op Goram; een klein gedeelte hiervan ging naar Banda.

Cacao. De twee in den laatsten tijd aangelegde cacao-plantages, waarvan in het vorig verslag werd melding gemaakt, en waarvan de eene, met 2700 boomen, zich bevond op het eiland Vuurberg, en de andere, tellende 1042 boomen, op het eiland Aij, werden

---

Augustus daaraanvolgende aan de perkeniers mededeeling gedaan. Het gevolg daarvan is geweest: dat verreweg het grootste deel der perkeniers tegen eene onvoorwaardelijke toetreding tot de gestelde voorwaarden bezwaren heeft geopperd; dat vier perkeniers zich zonder eenig voorbehoud tot toetreding hebben bereid verklaard en daarentegen een gelijk getal zich ongenegen heeft verklaard om toe te treden onder welke voorwaarden dan ook. Bij Indisch besluit van 4 November 1864, n°. 28, is daarop — voor zooveel nodig onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings — de gouverneur der Moluksche eilanden aangeschreven om met de perkeniers, die zonder eenig voorbehoud zijn toegetreden, en met hen die dit slechts voorwaardelijk hebben gedaan, overeenkomsten te doen aangaan op de voorwaarden van het aangehaalde *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 71a, met dien verstande, dat in de acten betreffende deze laatste melding gemaakt worde van de geneigdheid der Regering om nog gedurende de jaren 1865, 1866 en 1867 de helft der op hunne perken geteelde noten-muscate en foelie voor den tot hiertoe betaalden prijs — en overigens op de thans nog vigerende voorwaarden — in ontvangst te nemen, voor zoover de eigenaren der perken daarover niet anders wenschen te beschikken; terwijl na dien tijd de Regering ontheven zal zijn van de verpligting om die helft in ontvangst te nemen, en, overigens alle op haar rustende verpligtingen zullen zijn geëindigd.

Omtrent de belastingen ten aanzien der perken in te voeren, zijn te gelijker tijd nadere voorstellen van den gouverneur gevraagd.

gedurende 1862 uitgebreid tot 3700 en 1625 boomen. Deze laatste, waaronder zich een 25tal vruchtdragende bevonden, stonden evenwel ten gevolge van de weinige daaraan bestede zorg zeer achterlijk; de plantage aan den voet van den Vuurberg had daarentegen een veelbelovend aanzien.

De ondernemers hebben voor het onderhoud en de bearbeiding der gronden Boetonnezen in dienst, doch klaagden zeer over den geringen werklust dezer lieden en over hun spoedigen terugkeer naar hunne woonplaatsen.

Bovendien werden nog op Groot-Banda op een drietal perken eenige cacao-boomen aangetroffen, waarvan alleen die op het perk Combier in eenigzins noemenswaardig getal, namelijk 539, welke zich alle krachtvol ontwikkelden.

Bosschen. Het tot deze residentie behoorende gedeelte van Ceram is, ofschoon niet zoo rijk aan hout als Ceram onder Sapoeroea, evenwel in zijne bosschen overvloedig voorzien van goede en deugdzame houtsoorten voor huisbouw en meubelen.

In den laatsten tijd is de aandacht meer bijzonder gevestigd geworden op de boschrijkheid der Keij-eilanden en de deugdzzaamheid der aldaar gevonden houtsoorten voor huis- en scheepsbouw. Behalve onderscheidene Macassaarsche prauwen, welke kleine ladingen ligte houtwerken aldaar innamen, waren in 1861 twee en in 1862 vier groote Nederlandsch-Indische kustvaarders derwaarts gestevend en met volle ladingen balken van daar teruggekeerd. De bevolking wordt gezegd gewillig te zijn in het kappen van hout tegen betaling in lijnwaden, tabak enz., welke ruilhandel, naar beweerd wordt, den houtkoopers goede winsten oplevert.

Op de Banda-eilanden bestaan geene bosschen, met uitzondering alleen van het eiland Rhun, dat een uitgestrekt bosch van meestal wilde houtsoorten bevat, waar tusschen eenige fraaije lingoa- en ijzerhoutstammen groeijen. Gebrek aan personeel is oorzaak, dat de laatstgemelde niet kunnen worden geveld ten dienste van 'slands bouw-departement.

In sommige perken van het eiland Groot-Banda vindt men nog enkele djatie-aanplantingen. Vermits echter het aanwezig zijn dezer boomen te midden der notenmuscaat-aanplantingen voor deze laatste nadeelig is, wordt het djatiehout van lieverlede weggekapt. Van meer belang zijn de djatie-aanplantingen op het eiland Rozengain, welke bij het eind van 1862 38 833 boomen telden, of 3186 meer dan in het vorig jaar, en zoo door uitkapping van te dicht opeen staande als door inboeting van jonge boomen bij voortdoring in een voldoende staat van onderhoud verkeerden.

Veeteelt. De veestapel is hier, zoo als uit vroegere verslagen blijkt, van weinig beduidenis; bovendien wijzen de opgaven van 1862 geen noemenswaardig verschil aan met die van 1861; alleen was het aantal geiten en varkens eenigzins vermeerderd door aanvoer van de Seroea-eilanden, van waar dit jaar buitengewoon veel prauwen te Neira aankwamen.

15°. Timor.

De landbouw op al de tot deze residentie behoorende eilanden staat op lagen trap. De ploeg wordt nergens gebezigd. Men bewerkt de drooge velden, althans op Rotti en Savoe, met een ijzer of stok. De sawa's, en deze zijn schier uitsluitend van den regen afhankelijk, worden door buffels getrapt.

Ten gevolge van groote droogte was de oogst zoowel van de *rijst* als van de hoofdvoedingsmiddelen, *djagong* en *botok* (gierst), nagenoeg geheel mislukt. In de afdeeling Babauw, waar in de rivier Oesauw een op inlandsche wijze aangelegde dam wordt aangetroffen, liet zich de oogst aanvankelijk zeer gunstig aanzien, doch twee derde gedeelten van het gewas waren later op het veld verdroogd, omdat de rivier nagenoeg al haar water door de droogte verloren had. In den loop van het jaar was door de bevolking nog eene tweede rivier-opdamming bewerkstelligd te Miniki, welke gezegd wordt goed te voldoen. Gebrek aan water staat over het geheel de uitbreiding van den landbouw op Timor in den weg. Soemba daarentegen is rijk aan water en daardoor zeer geschikt voor de rijstcultuur; Flores eigent zich nitnemend voor de klapperteelt, doch op beide eilanden ontbreekt toezigt.

Ook voor de *katoencultuur* wordt deze residentie gezegd uitnemend geschikt te zijn. Nopens eene voortzetting der daarmede genomen proeven (zie het vorig verslag, bladz. 186) zijn echter geene bijzonderheden bekend geworden. Alleen wordt medegedeeld dat de

aandacht der »Nederlandsch-Indische Katoenmaatschappij» op de zaak was gevestigd geworden (1).

Het landschap Amanoebang (Timor) en het eiland Savoe leveren uitmuntenden *tabak*. Vele gronden zijn geschikt voor zwaren *tabak*, en de bestendige droogte waarborgt in den regel een goeden oogst.

De overige in deze residentie geteeld wordende producten zijn: suikerriet, djalie (eene soort van gort), katjang idjoe, katjang tanah, obie, pompoenen, sirih, indigo, lobak (radijs) en uijen in menigte; hier en daar aardappelen, kool en bij de hoofdplaats Koepang eenige Europesche moesgroenten. De uijen zijn om hare goede soort elders bijzonder gewild en worden veel uitgevoerd.

In het wild worden aangetroffen kokos-, gemoetie- of saguweer-, lantar- en sago-palmen, benevens onderscheidene andere soorten van vruchtboomen. Aan China's-appelen en citroenen bijv. is Timor zeer rijk. Onder de voordeel gevende boomen en planten behoort vooral de gawang, het sandelhout, de bijenwas leverende wilde kapok, noenoek, nitas, enz. en op Pantar de rottan.

Sandelhout en *was* zijn de voornaamste producten van uitvoer voor Timor en Soemba. Van eerstgemeld artikel was de uitvoer in de laatste jaren verminderd ten gevolge van den oorlog in China, werwaarts in den regel de grootste verzending plaats vindt. Terwijl anders te Koepang meer dan 2000 pikols werden uitgevoerd, was het cijfer in 1860 en 1861 achtereenvolgens slechts geweest $142287/100$ en $121981/100$ en dit jaar $15177/100$ pikols. De uitvoer van was bedroeg $120149/100$ pikols, tegen $85945/100$ pikols in 1861 en $56916/100$ pikols in 1860. De meerdere uitvoer van dit artikel was een gevolg van toegenomen productie, daar wegens de geheerscht hebbende droogte de bijen ongestoord hadden kunnen werken.

De voornaamste *houtsoorten* zijn kajoe merah, gelang, kolla, tamarinde, kajoe poetih; jaarlijks echter wordt veel bosch geveld voor den aanleg van djagong-tuinen. Djatie-boomen worden alleen in den omtrek van Koepang aangetroffen; zij zijn weinig in getal en bovendien op ongeschikt terrein geplant, waar alleen de minder deugdzame soort, djatie-kafoer, kan voortkomen.

De *veestapel* is op de eilanden Timor, Rotti, Savoe en Soemba rijk aan paarden en buffels; op de overige eilanden worden slechts enkele dezer dieren aangetroffen. Varkens, geiten en schapen zijn overal in menigte; runderen schaarsch en op sommige eilanden in het geheel niet aanwezig. Alleen de bevolking van Savoe wordt gezegd bijzondere zorg te dragen voor haar vee, vooral voor paarden. Uitgevoerd werden 873 paarden, behalve een onbekend getal van Soemba. In 1860 en 1861 was dit cijfer 516 en 545.

II. MIJNBOW. (2)

§ 1. *Personeel van ambtenaren bij het mijnwezen en inrigtingen er toe betrekkelijk.*

In den loop van 1862 vertrokken drie ingenieurs met verlof naar Nederland. Daarentegen werd het personeel aangevuld met twee hier te lande benoemde aspirant-ingenieurs, zoodat bij het eind van het jaar in werkelijke dienst waren: 1 hoofd-ingenieur, chef van het mijnwezen, ter standplaats Buitenzorg; 3 ingenieurs 2de klasse, waarvan één geplaatst als eerstaanwezend ingenieur op Banka, één tijdelijk werkzaam op het bureau te Buitenzorg tot het in kaart brengen enz. zijner mijnbouwkundige opname van het district Blinjoe (Banka), en één belast met de leiding der boorwerkzaamheden voor de kolen-ontginning in Benkoelen; 1 ingenieur 3de klasse, geplaatst bij het mijnbouwkundig onderzoek op Banka, doch in de maand December tijdelijk naar Buitenzorg opgeroepen, benevens 4 aspirant-ingenieurs, waarvan één belast met een voorloopig onderzoek naar steenkolen in Djokdjokarta, één geplaatst als ingenieur-directeur bij de kolen-ontginning in Koetei, terwijl de twee nieuw aangekomenen voorloopig waren werkzaam gesteld bij het bureau te Buitenzorg (3).

(1) Vergelijk het aangeeteekende onder »Katoencultuur» in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk.

(2) Bij deze rubriek zij ook de aandacht gevestigd op het onder dagteekening van 25 Februarij 1863 door den hoofd-ingenieur, chef van het mijnwezen, opgemaakte overzicht van de voornaamste proeven, enz. omtrent mijn-ontginning in Nederlandsch Indie, kort daarop aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LIV van de stukken der zitting 1862/63.

(3) Zie voor eene nadere organisatie van het personeel *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 56.

Tot het beproeven eener verbeterde wijze van tinsmelting was bovendien op Banka aanwezig een daartoe in 1859 van hier uitgezonden scheikundige.

Ten aanzien van het mindere personeel valt te vermelden, dat in den loop van 1862 van hier werden uitgezonden, en nog vóór het einde des jaars in Indie aankwamen: 1 booropziener, 1 baas-boorder en 1 smid, speciaal voor de boringen in Benkoelen, benevens 3 Europesche kolenmijnwerkers, waarvan een voorloopig op het bureau te Buitenzorg werd werkzaam gesteld, en de beide anderen dadelijk naar Koetei vertrokken.

De nieuwe gebouwen, bestemd voor het algemeen beheer van het mijnwezen, werden dit jaar voor goed door dien tak van dienst in gebruik genomen. Het mineralogisch kabinet, dat even als de kaarten-verzameling en de boekerij weder verschillende aanwinsten deed, werd in de maand November voor het publiek toegankelijk gesteld.

§ 2. Banka.

Ten gevolge van het ongemeen laat invallen der regens, waardoor niet altijd de noodige toevoer van water plaats had om met het wasschen van den verzamelden erts te kunnen voortgaan, behoorde de tin-leverantie van 1862 tot een van de geringste der laatste tien jaren. Zij bedroeg niet meer dan 70 384⁶⁴/₁₀₀ pikols, zijnde 30 271⁸¹/₁₀₀ pikols *minder* dan in het tot dusver meest gunstige jaar 1856, toen de levering 100 656⁴⁵/₁₀₀ pikols beliep (1).

In verband met de mindere productie stegen de mijnschulden, in weerwil dat eene som van f 81 974,12 voor rekening van den lande werd afgeschreven, van f 274 386,33⁵ tot f 352 883,14.

De schuld was verdeeld in f 59 825,83 goede, f 214 142,40 onzekere en f 78 914,91 kwade schuld. Tot verklaring dezer verdeling zij aangeteekend, dat goede schuld wordt genoemd die, waarvoor erts voorhanden is; onzekere die, waarvan met geen zekerheid is te zeggen, of zij in het volgende jaar verrekend zal worden, en kwade die, waarvan de invordering of verrekening niet kan plaats hebben ten gevolge van het mislukken der ontginning.

De gezamenlijke mijnen genoten in 1862 aan voorschotten f 277 766,08, aan verstrekkingen f 532 533,20⁵ en aan uitkeeringen (de betaling voor hetgeen de mijnen meer aan tin leveren, dan het bedrag der door haar genoten voorschotten en verstrekkingen) f 304 756,55. In 't vorige jaar waren deze cijfers f 326 729,72, f 530 387,61⁵ en f 382 480,00⁵.

Blijkens het vorig verslag beliep het aantal (Chinesche) mijnwerkers 7485, waarvan als werkende werden opgegeven 3359 deelhebbers en 3834 koelies, te zamen 7193. Voor 1862 wordt slechts één totaal opgegeven, en wel 7354, waarvan 3608 deelhebbers en 3746 koelies. Zooveel mogelijk wordt er steeds naar gestreefd om deelhebbers te bekomen, aan wie men, om het regtstreeksch belang dat deze zelve bij de ontginning hebben, de voorkeur geeft boven koelies, wier eigenbelang, als tegen vast loon arbeidende, niet bij de meerdere of mindere productie betrokken is.

In bewerking waren 188 mijnen, zijnde 7 minder dan in het vorig jaar. Door gemis aan handen had men nog geen begin kunnen maken met de voorgenomen ontginning van eenige nieuwe terreinen in het district Soengeislan. Over het algemeen nam de aanvoer van Chinesche nieuwelingen niet toe, hetgeen voornamelijk moest worden toegeschreven aan het ongenoegzaam bedrag der op Banka betaald wordende arbeidsloonen (2).

De ambtenaar voor mineralogisch-scheikundige onderzoekingen zette gedurende 1862 zijne nasporingen voort (3).

Tot vermeerdering der kennis van het delfstoffelijk productief vermogen van Banka hadden mijnbouwkundige onderzoekingen plaats in de districten Blinjoe, Merawang, Pangkalpinang en Toboalij. De opname van eerstgemeld district werd geheel, die van Merawang voor het grootste gedeelte ten einde gebracht. Even als in het vorig jaar

(1) De levering van 1863 bereikte het aanzienlijk cijfer van 95 981 ⁹⁴/₁₀₀ pikols.

(2) Naar aanleiding van de toezegging gedaan in de zitting der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, van 20 December 1864, wordt als bijlage (lit. EE) bij dit verslag gevoegd eene nota betrekkelijk de in 1864 genomen maatregelen tot verbetering van het lot der mijnwerkers op Banka en tot bevordering der tin-exploitatie aldaar.

(3) Zie hierover nader de 1ste noot op bladz. 187 van het vorig verslag.

werden weder een aantal grootere en kleine valleijen onderzocht. Onderzoekingen naar *ader-tinerts* in een paar heuvels der districten Merawang en Pangkalpinang leidden niet tot het beoogde doel, dewijl geen degelijke tinaders werden ontdekt; doch in andere opzichten waren de uitkomsten hoogst belangrijk, doordien zij een duidelijk licht verspreidden over de wijze waarop de tinerts op dit eiland zeer algemeen in de vaste rots voorkomt, waardoor zich tevens de rijkdom der *stroom-tinerts* in sommige valleijen liet verklaren.

§ 3. Billiton.

Gedurende 1862 werden door de mijnen op Billiton geleverd $509144/100$ pikols tin, eene opbrengst, welke, even als die van 1861, toen 6509 pikols verkregen werden, de uitkomst van vroegere jaren overtrof. Van af den aanvang der ontginning in 1853, tot en met het jaar 1860, was namelijk achtereenvolgens verkregen $65217/100$, $92623/100$, $136674/100$, $335742/100$, $183681/100$, $450747/100$, $231047/100$ en $399965/100$ pikols, te zamen $1895696/100$ pikols (1).

De ontginning, waartoe in 1861 997 Chinezen werden gebezigd, had dit jaar plaats met 794 Chinesche arbeiders. De sterkte van het verdere mijnpersoneel, als mandooors, kolenbranders enz., is ditmaal niet opgegeven.

In den loop van Julij en Augustus werd door den hoofdgenieur, chef van het mijnwezen in Nederlandsch Indie, deels op verlangen der Regering, deels op aanzoek der Billiton-maatschappij zelve, een plaatselijk onderzoek ingesteld naar den stand der ontginning. Aan het door dien hoofdamtenaar uitgebragt verslag, kunnen de navolgende bijzonderheden worden ontleend:

In het district Tandjongpandan waren 23 koelietmijnen in ontginning, in het district Sidjoek telde men 5 kollong- en 8 koelietmijnen, terwijl in het district Boerongmandien Lingan sedert kort 8 koelietmijnen in ontginning waren.

Buiten deze stroomtin-ontginning, waaromtrent, naar de bevinding van den hoofdgenieur, gunstige vooruitzichten bestonden, was sedert eenigen tijd ook eene tin-aderexploitatie in aanleg in den heuvel Tadjouw, welke mede goede vooruitzichten beloofde.

Zoowel de wijze van ontginning en uitsmelting, als de hoeveelheid en verdeling van den arbeid, komt overeen met hetgeen op Banka gebruikelijk is. Alleen de betaling der mijnwerkers is, in verband beschouwd met den aard van den grond, op Billiton iets hooger dan op Banka. De verstrekking van levensmiddelen is op beide eilanden even goed.

Het Europeesch personeel der Billiton-maatschappij bestaat uit een hoofdadministrateur, een geneesheer, drie administrateurs van de drie mijndistricten, een opziener over de tin-aderontginning in den heuvel Tadjouw en nog vier mindere beambten voor verschillende diensten.

§ 4. Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo (2).

De productie van kolen uit de mijn Oranje-Nassau te Pengaron bedroeg in 1862 in het geheel 2476 ton, tegen 1839 ton in het vorig jaar en 558 ton in 1860. Op nieuw moest dit jaar een groot gedeelte der dwangarbeiders en pandelingen (mijnwerkers en schuitenvoerders) gebezigd worden voor koeliediensten bij de militaire expeditien of transporten. Zelfs werden in November al de nog bij de mijnen overgebleven dwangarbeiders aan het werk onttrokken om de expeditie naar de Teweh te vergezellen. De ontginning moest daardoor geheel worden gestaakt, en men bepaalde zich diën ten gevolge tot het meest noodzakelijk herstel der gaanderijen, afvoerwegen en ijzeren laadschouwen (3).

De sterkte van het personeel verschilde anders weinig met het vorig jaar. Het aantal mindere geëmployeerden en mijnwerkers toch bedroeg 448 tegen 442 in 1861, waaronder

1) In 't vorig verslag werd hiervoor ten onregte opgegeven $1884780/100$ pikols, doordien onder de opbrengst van 1859 niet was medegerekend eene hoeveelheid van $10916/100$ pikols tin, in dat jaar verkregen uit erts van het jaar 1858. De productie van 1863 beliep $1031752/100$ pikols.

(2) Zie met opzigt tot de hoedanigheid der Borneo-kolen de 2de noot op bladz. 187 van het vorig verslag.

(3) In 1863 werd eene hoeveelheid van 1962 ton uitgegraven.

in 1862 184 pandelingen en 247 veroordeelden tot dwangarbeid en in 1861 respectievelijk 129 en 293 (1).

De voorbereidende werkzaamheden op het terrein voor de nieuw te openen mijn Delft, nabij Karang-intan, konden ook gedurende 1862, uit hoofde van den voortdurenden staat van oorlog, niet voortgezet worden.

Koetei. Nadat in den aanvang des jaars de werkzaamheden aan de mijn Pelarang met de beschikbare dwangarbeiders waren voortgezet, kwamen in April op de mijn aan de op Muntok aangeworven Chinezen, ten getale van 3 mandoors en 74 werklieden.

Met dit vermeerderde personeel werden de werken, zoowel boven als onder den grond, met kracht voortgezet, zoodat de productie gedurende 1862, verkregen bij het drijven van gaanderijen en luchtopeningen, bedroeg 1129 ton kolen (2).

Inmiddels was aan de Maatschappij tot bevordering van mijnontginning in Nederlandsch Indie (dezelfde die haren eersten werkkring met de concessie Banjoe-irang op zoo droevige wijze gestaakt zag) vergunning toegezegd tot ontginning van steenkolen in het Rijk van Koetei en tot overname van de mijn Pelarang. Zoolang het contract van concessie niet geregeld en de overname niet geschied was, werd de mijn slechts in zooverre ontgonnen, als noodzakelijk was tot het aanleggen der voorbereidende gaanderijen en luchtkokers, en voor zooveel noodig was voor de stoomschepen die de Mahakkam-rivier bezochten. De werkzaamheden boven den grond bepaalden zich tot het schoonmaken en ophoogen van het terrein.

Het personeel der mindere beambten en mijnwerkers, onder ultimo 1861 ten getale van 66, waaronder 53 dwangarbeiders, bestond bij het eind van 1862 uit 2 onderopzieners, 4 mandoors, 5 hospitaal-bedienden, 53 Chinezen en 44 dwangarbeiders, te zamen 108 personen. Tot in de maand October was de gezondheidstoestand zeer ongunstig geweest; van de 74 Chinesche werklieden waren er niet minder dan 21 overleden.

Opzigtens hunne bekwaamheid waren de berigten gunstig; zij werden langzamerhand met het mijnwerk vertrouwd, en zelfs deden de meesten de hun voorgeschreven taak met dezelfde vaardigheid als de dwangarbeiders, die sinds jaren met het kolenmijnwerk bekend waren.

Concessie Banjoe-irang. Om de in het vorig verslag vermelde reden onthield zich de Maatschappij tot bevordering van mijnontginning in Nederlandsch Indie, waarvan reeds hierboven sprake was, ook gedurende 1862 van eene wederopvatting der mijnwerkzaamheden te Kalangan.

§ 5. Verdere opgaven betreffende den mijnbouw (3).

Met de voorbereidende werkzaamheden tot het boren naar kolen aan de ajer Pegambier in het kolenveld van Boekit Soenoer (Benkoelen) werd in den loop van het jaar, na de aankomst van het uit Europa ontboden boorpersoneel (zie § 1 hiervóór), een aanvang gemaakt, en waren deze bij het eind van 1862 in zooverre gevorderd, dat in Januarij 1863 de eerste boring kon plaats vinden (4).

De werkzaamheden bestonden in het kiezen en gereed maken van de plek waar allereerst zou geboord worden, het bouwen van woningen, eene werkloods, smidse en magazijn, het oprigten van den 12 el hoogen boorbok, het transporteren van het boormaterieel van Benkoelen naar de plaats der boring (een werk dat wegens de zwaarte van vele stukken en het gemis van een karreweg tusschen de hoofdplaats en de plaats van bestemming vele moeilijkheden opleverde), en eindelijk in het zoeken en traceren van eenen weg naar

(1) Het resultaat der in 't vorig verslag bedoelde aanschrijving omtrent het oneigenaardige dat nog pandelingen worden aangehouden door het Gouvernement, is hier te lande nog niet gebleken.

(2) De opgave van 4095½ ton in 't vorig verslag was nog slechts eene voorloopige opgave. Voor 1863 wordt eene productie opgegeven van 1490¾ ton.

(3) Zie voor de tin-exploitatie op de Karimon-eilanden het aangeteekende onder het hoofd "Riou en onderhoorigheden" in hoofdstuk C, afdeling III hiervóór.

(4) In de tweede helft van 1864 is het onderzoek beëindigd, en volgens de jongste berigten zouden de gewonnen kolen alsnu aan eene beproeving in het groot worden onderworpen.

Pananding, de kampong aan de Rindoehatie-rivier, waar de afvoer van kolen te water kon aanvangen.

In de afdeeling Mokko-Mokko (zelfde adsistent-residentie) werd in de tweede helft van 1862 tevens een onderzoek ingesteld naar kolen die aldaar in lagen aan den dag komen, doch werden deze zoowel om de te geringe deugdzaamheid harer koolsoort als om de moeilijkheid van den afvoer, voor geene ontginning vatbaar bevonden.

De kennis van het bestaan dezer koollagen was echter belangrijk als een nader bewijs voor de groote lengte-uitbreiding van de koolformatie langs de Westkust van Sumatra.

Een op Java in de residentie Djokdjokarta ingesteld onderzoek naar de ontginbaarheid van steenkoollagen, welke aldaar bij Nangoelan en Goenong Kidoel aan den dag komen, leidde tot de bevinding, dat alleen de lagen aan de kali Songo en kali Tjoeroek van 1 en 1,1 el zwaar zich gunstig genoeg voordeden om voor een nader onderzoek in aanmerking te komen (1).

III. VISSCHERIJEN.

Omtrent den toestand van dezen tak van nijverheid gedurende het jaar 1862 zijn geene bijzonderheden bekend geworden. Alleen kan worden vermeld, dat de aanleg van vischvijvers voor de teelt van zoutwater-visschen, welke tak van nijverheid in sommige residentien langs de noordkust van Java op min of meer uitgebreide schaal bestaat, in den laatsten tijd ook navolging begon te vinden in de residentien Pekalongan en Tagal. In Pekalongan werden namelijk in 1862 bij wijze van proef een drietal vakken nabij de hoofdplaats aangelegd, ter uitgestrektheid van 3 bouws, welke vijvers bij vloed van het benoodigde zeewater worden voorzien. In Tagal werd de aanleg bewerkstelligd in het regentschap Brebes, en liet het zich aanzien dat de maatregel spoedig ook in de overige regentschappen zou beproefd worden (2).

Met betrekking tot de zee- en riviervisscherijen verdient gewezen te worden op de voorwaardelijke magtiging tot afschaffing der daartoe betrekkelijke belasting, bekend onder den naam van vischpacht (3). Die belasting, welke schadelijke werking in den laatsten tijd meer en meer was erkend geworden, was blijkens de voorwaarden van verpachting, openbaar gemaakt in de bijlagen P, Q en R der publicatie van 1 October 1849 (*Indisch Staatsblad* n°. 52), in de residentie Batavia hoofdzakelijk eene heffing op de vischmarkten, terwijl zij elders plagt te worden ingevorderd aan het strand, alvorens de aangebragte visch uit de vaartuigen mogt worden gelost. Buitendien was onder de vischpacht begrepen de heffing van een regt op het stellen van visschstokken (sero's).

De maatstaf der heffing, in den regel tien ten honderd van de waarde, bedroeg in de residentien Batavia en Bantam twintig ten honderd voor den verschen en zes ten honderd voor den gezouten of anders bereiden visch.

Niet zoo zeer echter was het de erkende maatstaf van heffing waarin het drukkende gelegen was, dan wel de belemmering die zij aan het bedrijf zelf in den weg legde en de knevelarijen der Chinesche pachters, waartoe hare invordering zoo ligtelijk aanleiding gaf. Bovendien was er eene onregelmatigheid in gelegen, dat de pacht niet algemeen werkte. Op Java en Madura toch bestond zij alleen in Bantam, Batavia, Pekalongan, Samarang, Pasoeroean, Soerabaja, Sumanap (Madura), Bezoekie en Banjoewangie. Op de buitenbezittingen alleen in de Wester- en Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo en te Macassar.

Op grond van een en ander werd dan ook in den loop van het jaar de Indische Regering, overeenkomstig haar voorstel, gemagtigd om de hierbij bedoelde belasting met 1 Januarij 1863 in geheel Nederlandsch Indie in te trekken, doch werd daaraan de voor-

(1) In het laatst van 1864 is met dit nader onderzoek een aanvang gemaakt.

(2) Sedert is aangaande dezen tak van nijverheid door den inspecteur der cultures P. W. A. VAN SPALL een plaatselijk en opzettelijk onderzoek ingesteld geworden, naar aanleiding waarvan in den loop van 1864 maatregelen zijn genomen om den aanleg van vischvijvers, ook die voor de teelt van zoetwater-visch, te bevorderen. Het rapport van den ambtenaar VAN SPALL is onlangs door de Nederlandsch-Indische Maatschappij van nijverheid en landbouw van wege de Regering in druk uitgegeven. Ook is het in den handel verkrijgbaar gesteld.

(3) De belasting op de vischvijvers maakt een deel uit van de landelijke inkomsten en wordt als zoodanig vermeld in hoofdstuk L, afdeeling II, § 5 hiervóór.

waarde verbonden om op hetzelfde tijdstip voorloopig en onder nadere goedkeuring des Konings eenige daarbij aangegeven belastingen te verhoogen of in te voeren, ten einde het door de intrekking te lijden verlies van inkomsten, ten bedrage van ongeveer f 500 000 'sjaars, zoo na mogelijk regtstreeks te vergoeden. Aan de Indische Regering werd echter de vrijheid gelaten om, wanneer de tijd tot behoorlijke regeling vóór 1 Januarij 1863 ontbreken mogt, de belasting nog uiterlijk gedurende één jaar te verpachten.

Ofschoon zonder verwijl met de hoofden van gewestelijk bestuur nopens het vraagstuk van het equivalent werd te rade gegaan, zag de Regering zich echter verplicht van de haar verleende vrijheid gebruik te maken, zoodat de vischpacht nog gedurende 1863 in werking bleef (1).

IV. AMBACHTS- EN FABRIEKNIJVERHEID (2).

Ook dit jaar was vooruitgang te bespeuren in de verschillende takken van nijverheid en legde de inlandsche bevolking zich meer en meer toe op de uitoefening van onderscheidene bedrijven.

Aan de verslagen der hoofden van gewestelijk bestuur kunnen ten deze de navolgende bijzonderheden worden ontleend:

De in de afdeling Buitenzorg op kleine schaal genomen en welgeslaagde proeven tot aankweeking van de tamme zijdewormen van Siam gaven hoop dat de zijdecultuur aldaar weldra een aanzienlijke tak van nijverheid zou uitmaken (3).

In de residentie Bantam neemt het weven van katoenen kleedjes van de grofste tot de fijnste soort, het maken van aardewerken en pannen, het branden van sirih en metselkalk, het vervaardigen van bamboezen manden en het maken van bamboezen en rottingmatten, bekend onder den naam van Bantamsche matten, zeer toe. Goede ambachtslieden worden er echter weinig aangetroffen, aangezien de bevolking zich liever bezig houdt met landbouw en vischvangst, welke laatste tak van bedrijf werkelijk belangrijk mag genoemd worden.

Het aantal rijstpelmolens in de Preanger regentschappen is niet vermeerderd. De bij die molens verwerkte en uitgevoerde hoeveelheid rijst heeft dit jaar p. m. 30 000 pikols minder bedragen dan in 1861. De oorzaak dezer vermindering moet voornamelijk gezocht worden in de hooge prijzen der padie, waardoor de rijstpelmolenaars er geen voordeel in zagen om die padie in te koopen en als rijst uit te voeren. De pannen- en steenbakkerijen en kalkovens zijn vermeerderd, en in het algemeen nemen de verschillende takken van nijverheid in dat gewest toe. Vooral blijft bestaan een groot vertier in den handel van aarden potten, welke in het district Gandasoli worden aangemaakt en naar Krawang en omliggende plaatsen worden uitgevoerd.

Het uitloven van premien door de Preanger-wedloop-sociëteit voor de schoonste en best onderhouden hengsten, merries en veulens oefent een gunstigen invloed uit op de pogingen tot veredeling van het paardenras.

De nijverheid onder de inlandsche bevolking ter hoofdplaats Samarang nam meer en meer toe. Eene tentoonstelling van voorwerpen van inlandsche nijverheid, aldaar gehouden bij gelegenheid der komst van den Gouverneur-Generaal, heeft hiervan allezins doen blijken. Daarover is reeds het een en ander gezegd in hoofdstuk C, afdeling I, § 2, hiervóór. De te Samarang door inlanders vervaardigde koperen werken en gamelang-

(1) Sedert is de intrekking bepaald op 1 Januarij 1864 (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 99). Als equivalent is, behalve de uitbreiding van het middel der verponding (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 14), aangewezen de aanslag der visschers (op Java en Madura) in de belasting op het bedrijf (*Indisch Staatsblad* 1863, n°. 400 en 451, en 1864, n°. 22).

(2) Over de gouvernementen-inrigtingen van nijverheid wordt gehandeld in hoofdstuk D van dit verslag (afdeeling I en II, § 4), en over de opleiding van ambachtslieden in datzelfde hoofdstuk onder de rubriek "Corps-ambachtscholen," zoomede in hoofdstuk I, onder de rubriek "Ambachtschool te Soerabaija". Voor den verleenden vrijdom van regten, bij invoer in Nederlandsch Indie, van grondstoffen benodigd in fabrieken en werkplaatsen ten behoeve van landbouw, nijverheid en scheepsbouw aldaar, zij voorts verwezen naar *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 105, en voor de bevolen oprigting in Nederlandsch Indie van kamers van koophandel en nijverheid naar n°. 144 van datzelfde *Staatsblad*.

(3) Een kort overzicht van den stand der zijdeteelt op Java is opgenomen in de *Javasche courant* van 23 Augustus 1864, n°. 68 (*Staats-courant* van 20 October daaraanvolgende).

spelen zijn zeer gewild op de eilanden van den Indischen Archipel en maken een belangrijk handelsartikel uit.

Ook de Europesche nijverheid maakt aldaar vorderingen. De ateliers van L. JAUDAS en G. J. HENSE waren van lieverlede dermate uitgebreid, dat aldaar thans allerlei machinerien vervaardigd en hersteld werden, tot groot gemak der suikerfabrikanten en andere industrielen van Samarang en omliggende residentien, die vroeger genoodzaakt waren om hunne werktuigen tot het ondergaan van herstellingen naar Soerabaija op te zenden.

Ook werd in den loop van 1862 door een anderen industrieel, den heer A. W. REMMERT, dezelfde die voor eenige jaren (zie het verslag over 1860 bladz. 157) ook een etablissement te Soerabaija gevestigd had, te Samarang een atelier voor stoom- en andere werktuigen, benevens een zaagmolen opgericht, aan welk etablissement de benaming werd gegeven van » Stoomwerktuigfabriek Oenarang ».

Onder de inlandsche bevolking van Rembang wordt het bouwen en herstellen van prauwen, en zelfs van grootere vaartuigen, meer en meer een bepaalde tak van bedrijf. In het regentschap Toeban blijft de bewerking van cigaren voor haar voortdurend een belangrijk middel van bestaan. Voor de strandbewoners levert de vischvangst steeds eene bron van inkomsten op.

Ter hoofdplaats Soerabaija in de voorstad Groendo werd door de firma ZANTHUIS EN Cie. een stoomhontzaagmolen opgericht, welke, naar het zich laat aanzien, goede winsten zal afwerpen.

De belangrijke fabriek van stoom- en andere werktuigen van den heer F. J. H. BAIJER wordt nog steeds uitgebreid. Ook hier, even als bij de gouvernementen-nijverheids-etablissemten ter plaatse, zijn de werklieden meerendeels inlanders.

Door een Chinees was ter hoofdplaats een door stoom gedreven rijstpelmolen in werking gebragt.

Te Grissee werd een in Schotland besteld ijzeren droogdok ineen gezet, ten einde in de behoefte aan herstelling van particuliere schepen te voorzien (1).

Het aantal kielligters ter reede van Soerabaija, dat tot dusverre uit drie bestond, werd door de firma ESINK DE HOOG ZANTHUIS EN Cie. met één vermeerderd.

De inlandsche nijverheid op Java heeft in Soerabaija haren eigenlijken hoofdzetel. Vooral verdienen vermelding de meubelmakerijen op de hoofdplaats; de kopersmelterijen en de bewerking van koper te Grissee, welke steeds in bloei toenemen. De kistenmakerijen aldaar gaan evenwel meer en meer achteruit, ten gevolge der stijging van de prijzen van het djatiehout. Door de moeilijkheid om brandhout te verkrijgen, werken ook de kalkbranderijen, pannen- en steenbakkerijen niet zoo voordeelig meer als in vroegere jaren.

Op Madura blijft het bereiden van olie een ruim middel van bestaan voor de bevolking opleveren. Ook de veeteelt is aldaar een belangrijke tak van nijverheid.

De kalkbranderijen en steenbakkerijen in Probolingo voorzien voortdurend in de plaatselijke behoefte.

De ter hoofdplaats Banjoewangie beoefend wordende takken van nijverheid blijven steeds in bloei toenemen.

In Bagelen neemt het gebruik van in Europa geweven en gedrukte kleedjes bijzonder toe, zoodat het batikken een weinig voordeelig bedrijf is geworden.

In het district Probolingo (Kadoe) legt de bevolking zich voornamelijk toe op het vervaardigen van fijne matten. Overigens worden in Kadoe geene bijzondere takken van volksvljht aangetroffen, wjl de bevolking zich voornamelijk met den landbouw bezig houdt.

In Kederie vindt men allerlei bedrijven: goud-, zilver- en ijzersmederijen, pottenbakkerijen, het weven van kleedjes, het vervaardigen van manden, enz.

In de Vorstenlanden is aan ambachts- en handwerkslieden geen gebrek, en kunnen zij wat hun werk aangaat met die der overige gewesten wedijveren.

Op de hoofdplaats Padang, van het gouvernement van Sumatra's Westkust, zijn de voornaamste takken van nijverheid in handen van Chinezen en Klingalezen. In de Lima Poeloe (Padangsche Bovenlanden) wordt op vrij beduidende schaal gambier bereid.

In Klein Mandheling en Oeloe (Tapanoeli), in de XIII Kotta's (Padangsche Bovenlanden) en in de Ophir-districten (Aijer Bangies en Rau) wordt werk gemaakt van de gouddelving, waaruit echter geene bijzondere voordeelen te trekken zijn.

In de noordelijke afdeeling der Lampongsche districten vindt men sierlijke, met snijwerk voorziene, geheel uit hout zamengestelde woningen, welke de Lampongers zel-

(2) In den aanvang van 1863 is het dok, na kortelings ter reede Soerabaija te zijn gebragt, gezonken.

ven bouwen. Ook vindt men onder hen goud- en zilversmeden, en enkele ijzersmeden. De vrouwen weven zeer fraaije met zijde bewerkte sarongs. De zijde wordt door de meisjes zelve bewerkt en verkregen van de hier inheemsche zijdewormen. Sinds echter de tamme zijdeworm van Siam is ingebracht, welke hier goed schijnt te kunnen aarden, geven zij de voorkeur aan de aankweeking dezer laatste soort.

Op de hoofdplaats Palembang worden hechte en zeer fraaije rottingmatten, alsmede meubelen van deugdzaam hout vervaardigd, welke zeer gewild zijn.

Voor Banka verdient vermelding de steen- en pannenbakkerij te Muntok, waar goede metsel- en vloersteen en dakpannen worden vervaardigd.

Het vervaardigen van matwerk, het zoeken van verwhout en dammer (hars) voor den uitvoer, zoomede de tripangvangst, maken de voornaamste takken van bestaan op Billiton uit.

In de residentie Riouw houdt zich de bevolking, behalve met de vischvangst, voornamelijk bezig met het kappen van timmerhout, het bouwen van kleine vaartuigen en het inzamelen van boschproducten.

De nijverheid in de Wester-afdeeling van Borneo is uitsluitend in handen der Chinezen.

Op Celebes houdt de bevolking zich voornamelijk bezig met de zeevaart, den zeehandel, de vischvangst, het weven van sarongs en broeken, het smeden van krissen, pieken en klewangs, het bouwen van handels- en visscherspraauwen, den aanmaak van zout en met den landbouw. Er is een toenemende bloei in die verschillende takken van nijverheid te bespeuren.

Op het eiland Boeroe vindt de bevolking eene bron van inkomsten in het stoken van kajoe poetih-olie.

Op Ceram houdt zij zich vooral bezig met het vangen van visch, die, gedroogd zijnde, ten verkoop naar Neira wordt verzonden.

Op Tidore worden wevers gevonden die vrij deugdzaame kleedjes vervaardigen. Op Maré bakt men goede potten voor keukengebruik. De bewoners van Kajjoa zijn zeer bedreven in het maken van praauwen, terwijl die der Soela-eilanden, waar deugdzaame houtsoorten aanwezig zijn, uitmunten in den bouw van grootere vaartuigen.

Wanneer de aanwending van den stoom in Nederlandsch Indie vroeger bijna uitsluitend tot de suikerbereiding beperkt, in de laatste jaren was de toepassing dezer kracht al meer en meer bij andere takken van nijverheid toegenomen. Ook gedurende 1862 was de toename weder belangrijk te noemen. Het aantal der verschillende stoomwerktuigen (ongerekend, als vroeger, die, geplaatst in stoomschepen der Nederlandsche marine) steeg namelijk van 281 tot 310, waaronder respectievelijk 29 en 30 ten dienste van het Gouvernement. De vermeerdering bestond alzoo in 29 stuks, waarvan 1 werktuig ten dienste van het Gouvernement (geplaatst in den gouvernementsstoomer *Dassoon*), 23 werktuigen voor suikerfabrieken (waaronder 7 bepaaldelijk strekkende tot het drijven van suikerrietmolens), 1 tot het drijven van een rijstpelmolen, 1 tot het besproeijen van velden, 1 tot het drijven van gereedschappen, 1 tot het drijven eener hontzagerij, mitsgaders 1 stoompomp.

Het cijfer der particuliere stoomschepen onderging geene verandering: terwijl in den loop van het jaar een der voor de pakketvaart gebezigde raderstoomschepen verongelukte, kwam daarentegen voor andere diensten eene nieuwe raderboot in de vaart. Bovendien was ook de reeds in 't vorig verslag medegerekende schroefsloop in de vaart gekomen. Ongelukken bij de toepassing van den stoom kwamen ook in 1862 niet voor.

Na voldoende atgelegd praktisch examen werden dit jaar aan 22 machinisten certificaten van geschiktheid uitgereikt. Sedert 1852 waren in 't geheel uitgereikt 194 certificaten (1).

V. HANDEL, SCHEEPVAART EN SCHEEPSBOUW (2).

§ 1. *Bebakening, kustverlichting en loodswezen.*

Sedert bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 24 Junij 1862, n°. 20 (*Indisch Staatsblad* n°. 65), de dienst van de inspectie over de bebakening, de kustverlichting en

(1) Zie voor eene nadere regeling betreffende het beheer der algemeene dienst van het stoomwezen in Nederlandsch Indie het aangeteekende in de Iste afdeeling van hoofdstuk L.

(2) Van de instelling van kamers van koophandel en nijverheid in Nederlandsch Indie is reeds bij nootmelding gemaakt in afdeeling IV van dit hoofdstuk.

het loodswezen in Nederlandsch Indie tot eene burgerlijke instelling is verklaard, ressorterende onder de directie der middelen en domeinen (zie de Iste afdeeling van hoofdstuk L hiervóór), schijnt het niet oneigenaardig te dezer plaatse over te brengen de mededeelingen tot dusver omtrent dit onderwerp voorkomende in hoofdstuk D, afdeeling II, § 4, onderdeel b, van dit verslag.

Om soortgelijke redenen (zie het vorig verslag bladz. 47) is ook de rubriek c. »Haven- en equipage-departementen» ter aangehaalde plaatse achterwege gelaten, en volgen de daartoe betrekkelijke mededeelingen thans mede hieronder.

Eene opgaaft van het in Nederlandsch Indie bestaande in zake van bebakening, kustverlichting en loodswezen wordt hierachter medegedeeld in bijlage lit. FF.

Zoo als uit verschillende daarin voorkomende aantekeningen kan blijken, werd ook in 1862 krachtig voortgegaan met de behartiging van dezen voor de scheepvaart zoo belangrijken tak van dienst. Slechts zij gewezen op de bevolen bebakening der Struisvogelklippen, de voorgenomen plaatsing van een klokbakenschip op de Pamanoekanklip, den bevolen aanmaak van vijf Herberts-bakentonnen om bij het havendepartement te Batavia in reserve te worden gehouden, de aanneming van een vast stelsel van bebakening voor de vaarwaters van Macassar, de bevolen oprigting van een havenlicht te Muntok (Banka), de plaatsing van een klein havenlicht te Tagal, de maatregelen tot betere verzekering der loodsdienst te Soerabaija (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 49) en te Macassar, de grensbepaling en voorloopige bebakening der reeden van Pangool, Patjitan en Wijnkoopsbaai (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 33) enz.

Voor al ook verdient vermelding het Indisch besluit van 25 September 1862, n°. 20, houdende maatregelen tot verzekering van de geleidelijke oprigting van een aantal der aanvankelijk meest noodzakelijke kust- en havenlichten, nader aangeduid in de boven aangehaalde bijlaag lit. FF.

§ 2. Havens.

Batavia. Bij het begin van het jaar 1862 liet de diepte van de haven te Batavia veel te wenschen over. De stoombaggermolen werkt evenwel zooveel mogelijk, terwijl bovendien de bemanning van een aantal prauwen bezig was met baggering op de gewone wijze.

De vernieuwing van de kaaimuren langs het havenkanaal, zoomede de verlenging van het wester-zeehoofd, werd met kracht doorgezet. Dit laatste kon echter, wegens de zware branding waarmede men nagenoeg elken dag tegen bepaalde uren te kampen had, niet met zooveel spoed geschieden als wenschelijk was.

Ook de groote rivier in de stad, langs welke de goederen en producten van de pakhuizen naar de schepen ter reede en omgekeerd worden vervoerd, verkeerde niet in genoegzaam bevaarbaren toestand. Maatregelen van voorziening waren bij het einde van 1862 in onderzoek bij een speciaal daarvoor ingestelde commissie (1).

Soerabaija. De gemeenschap tusschen de reede en de Kalimas werd gedurende 1862 steeds moeilijker door de gestadige aangroeiing der bank, waarvan de aanslibbing niet weinig werd bevorderd door het ten oosten der Kalimas uitspringend gedeelte van het marine-etablisement en van de kiel van het daarbij behoorende bassin.

Samarang. De gemeenschap met de reede is gedurende 1862 niet verbeterd, zoodat besloten werd tot eene tijdelijke voorziening en wel door aan de Samarangsche rivier een tweeden mond te geven, die, om de zandbank heen, eene meerdere diepte aan de vaartuigen zoude aanbieden. Hieraan werd gedurende 1862 met kracht gearbeid.

Nopens den stand der onder handen zijnde nieuwe havenwerken, ten doel hebbende om door eene buitenhaven of hoofd beoosten den riviermond een kanaal, met schutsluizen voorzien, de Samarangsche rivier met de zee en de reede in verbinding te brengen, kan worden aangeteekend, dat het kanaal in 1862 bijna tot aan zee gereed kwam (2).

(1) Terwijl de ontworpen plannen bij de Indische Regering in behandeling waren, werd door den heer J. F. Loudon concessie aangevraagd voor den bouw ter reede van Batavia van een havenhoofd op ijzeren schroefpalen, met ijzeren spoor naar de stad voor met stoom te bewegen vrachtwagens. Bij onderzoek der zaak hier te lande is echter de daarstelling van een havenhoofd, als waarvoor concessie is gevraagd, ont-raden, en zijn, in het belang eener meer afdoende verbetering, nieuwe plannen ontworpen, welke zeer on-langs bij het Indisch Bestuur zijn aanhangig gemaakt.

(2) In verband met de toenemende uitbreiding der hooger bedoelde zandbank, en ook uit vrees voor latere

§ 3. Bepalingen betreffende den handel en de scheepvaart (1).

In afwachting van de vaststelling van nieuwe havenbepalingen ter vervanging van die vervat in het algemeen havenreglement voor Java en Madura (*Indisch Staatsblad* 1818, n°. 61), en in de instructien vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* 1822, n°. 51, werd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 10 Januarij 1862, n°. 58 (*Indisch Staatsblad* n°. 4a), uitgevaardigd een » Ontwerp van provisionele bepalingen voor de dienst van den havenmeester te Batavia, omtrent eenige punten, welke eene dadelijke voorziening vereischen. »

De bij *Indisch Staatsblad* 1835, n°. 29, ter aanvulling van het bovenbedoelde algemeen havenreglement vastgestelde bepalingen op de aanmonstering van inlandsche schepelingen, werden bij een besluit van 24 Augustus 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 93) in dier voege gewijzigd, dat voortaan geen uitzondering meer is toegelaten op den regel, dat inboorlingen van Nederlandsch Indie als zeevarenden op schepen niet aldaar te huis behoorende en bestemd voor plaatsen buiten Nederlandsch Indie gelegen, slechts mogen worden aangemonsterd voor de reis heen en terug, dan wel onder het uitdrukkelijk beding van terugzending naar Java. De bepaling toch, volgens welke dit laatste beding niet behoefde gesteld te worden wanneer de schepelingen zelve daarvan vrijwillig afzagen, werd door de onderwerpelijke wijziging ingetrokken.

Ter behartiging van de belangen der inlandsche schepelingen in het algemeen en die hunner voeding in het bijzonder, werd eene speciale aanschrijving gerigt aan de ambtenaren van het havendepartement. Vergelijk n°. 1271 van het *Bijblad op het Indisch Staatsblad*.

In verband met de gebleken ontoereikendheid der op de reeden beschikbare brandbluschmiddelen, was door de Regering reeds vroeger besloten om, in navolging van het elders bestaande, eenige op vaartuigen geplaatste brandspuiten op de voornaamste der reeden van Nederlandsch Indie te stationeren. Nadat zes van die werktuigen uit Nederland aangekomen en de daarbij behoorende vaartuigen afgebouwd waren, werden dezelve ten jare 1860 gestationeerd: één te Batavia, één te Samarang, één te Soerabaija, één te Padang, één te Macassar, terwijl de zesde als waarlooze werd aangehouden.

In het laatst van 1862 werden nadere bepalingen op de dienst dezer scheepsbarkassen vastgesteld. Tot dusver gesteld onder het toezigt van de ter plaatse aanwezige havenmeesters, werd thans bepaald, dat de barkassen, bestemd voor de reeden van Batavia, Soerabaija en Macassar, zouden worden afgegeven en toegevoegd aan de aldaar gestationeerde wachtschepen (2), ten einde door die schepen te worden onderhouden, bemand en bediend, terwijl die bestemd voor de reeden van Padang en Samarang bleven toegevoegd aan de havendepartementen aldaar.

Maatregelen ter verzekering van de veiligheid der schepen ter reede Soerabaija, speciaal ten doel hebbende het voorkomen van averijen door het bij springgetij drijvend geraken der bodems, werden verordend bij *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 37.

In verband met de voltooiing van het kustlicht te Tandjong Kalean nabij Muntok (Banka), werd in den loop van het jaar besloten tot de ontheffing van den commiesontvanger der inkomende en uitgaande regten te Muntok van zijne functien van havenmeester, en tot de aanstelling van een afzonderlijken havenmeester op die hoofdplaats,

---

ontgronding der kaaimuren van het havenkanaal, is de doelmatigheid der voortzetting van het aangenomen plan nader in overweging genomen. Dien ten gevolge is, krachtens een besluit van den Gouverneur-Generaal van Augustus 1864, de verdere arbeid aan het havenkanaal voorloopig gestaakt, en zal met het maken der bovenbedoelde tijdelijke geul den meest mogelijken spoed worden betracht.

De zaak, waaromtrent ook de Regering hier te lande zeer onlangs, na gehoord advies van deskundigen, hare zienswijze heeft doen kennen, is thans bij de Indische Regering op nieuw in behandeling.

(1) Voor de ordonnantie van Augustus 1862 (*Indisch Staatsblad* n°. 91), betreffende den vrijen invoer van padie en rijst op Java en Madura, zij verwezen naar de IIde afdeling van hoofdstuk L hiervóór, alwaar tevens melding wordt gemaakt van den verboden invoer van opium in eenige afdelingen van Palembang en Benkoelen.

De wet van 29 Junij 1863, n°. 38, houdende vrijdom van invoerregten voor grondstoffen benodigd in fabrieken en werkplaatsen ten behoeve van landbouw, nijverheid en scheepsbouw in Nederlandsch Indie, is aldaar afgekondigd bij *Indisch Staatsblad* 1863, n°. 105.

(2) Te Batavia en Soerabaija was die bemanning en bediening trouwens reeds in 1860 aan het wachtschip opgedragen.

aan wien tevens het toezigt over de kustlichten en bebakening in het ressort Banka werd opgedragen (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 105).

§ 4. *Handel en scheepvaart op Java en Madura.*

Reeds is aan de Staten-Generaal medegedeeld het te Batavia gedrukte *Verslag van den handel, de scheepvaart en de inkomende en uitgaande regten op Java en Madura over het jaar 1862* (1), en in de *Nederlandsche Staats-courant* van 30/31 Augustus 1863 zijn de gebruikelijke jaarlijksche opgaven omtrent dit onderwerp gedaan, vergeleken met die van het jaar 1861. Even als vroeger zal men zich dus hier bepalen tot het overnemen uit die beide stukken van de voornaamste cijfers betreffende het jaar 1862 (2).

Tot dat einde worden als bijlagen, onder lit. GG, overgelegd twaalf staten, aantoonende:

- 1°. den invoer op Java en Madura in het algemeen;
- 2°. den uitvoer van Java en Madura in het algemeen;
- 3°. de landen van waar de particuliere invoer heeft plaats gehad;
- 4°. de landen naar welke de particuliere uitvoer heeft plaats gehad;
- 5°. de voornaamste der van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop ingevoerde voortbrengselen;
- 6°. de goederen met certificaat van Nederlandschen oorsprong of bewerking ingevoerd;
- 7°. de voornaamste der uitgevoerde voortbrengselen;
- 8°. en 9°. de landen van herkomst en bestemming der aangekomen en vertrokken schepen;
- 10°. en 11°. de vlaggen der aangekomen en vertrokken schepen;
- 12°. de ontvangen regten.

De cijfers van in- en uitvoer waren als volgt:

	Aan koopmanschappen.	Aan specie.	Totaal.
Invoer door particulieren	f 44 349 193	f 1 894 440	f 46 243 633
» voor gouvernementsrekening	5 973 034	12 588 674	18 561 708
Te zamen	f 50 322 227	f 14 483 714	f 64 805 341
Uitvoer door particulieren	f 43 077 737	f 8 892 496	f 51 970 233
» voor gouvernementsrekening. . . .	55 202 641	3 344 025	58 546 666
Te zamen. . . .	f 98 280 378	f 12 236 521	f 110 516 899

Was de uitvoer van koopmanschappen voor particuliere rekening *minder* dan in een der jaren 1857—1861, de gouvernements-uitvoer daarentegen was *meer* dan in eenige der laatste jaren Van af 1856 toch, het jaar dat voor beide uitvoeren boven alle vroegere staat, was de waarde van den *particulieren uitvoer* achtereenvolgens geweest f 34 730 776, f 44 078 180, f 46 267 065, f 45 348 306, f 47 185 515, f 45 695 784, en dit jaar, zoo als boven is vermeld, f 43 077 737; terwijl de waarde van den *gouvernements-uitvoer* in diezelfde jaren bedroeg f 62 204 119, f 55 824 018, f 53 014 033, f 52 002 398, f 47 478 957, f 51 205 941 en in 1862 f 55 202 641.

Ten aanzien van den *invoer* van koopmanschappen levert het jaar 1862 de volgende resultaten: de particuliere invoer overtrof alle vorige jaren, 1861 alleen uitgezonderd.

(1) Eene opgaaft der handels- en scheepvaartbeweging voor enkele havens afzonderlijk wordt aangetroffen in de aantooning, voorkomende in § 5 hieronder.

(2) Zie voor de aantooningen over 1863 de *Nederlandsche Staats-courant* van 16 November 1864.

De waarde van den gouvernements-invoer had die van drie jaren boven zich, en wel 1858, 1859 en 1861. In het tijdvak 1856—1862 was namelijk de opgegeven invoerwaarde aan koopmanschappen: voor *particuliere rekening* f 33 014 252, f 34 213 492, f 35 184 961, f 37 558 714, f 44 173 801, f 45 203 245 en in 1862 f 44 349 193; voor *gouvernements-rekening* (1) f 3 944 133, f 5 384 168, f 6 247 984, f 6 076 836, f 5 676 017, f 7 146 080 en dit jaar f 5 973 034.

Ten aanzien der scheepvaartbeweging was het jaar 1862 onder de middelmatige te rangschikken. De aangekomen schepen waren 2819 in getal, metende 196 620½ last, tegen 2762 bodems en 175 096½ last in 1861. De vertrokken schepen bedroegen 2954, metende 205 477¼ last, welke cijfers in 1861 respectivelijk waren 3047 en 215 924½.

Het aantal der van Nederland aangekomen bodems wijst in vergelijking met vorige jaren eenige toename aan, in het aantal der derwaarts vertrokken is daarentegen, in vergelijking met 1861 en 1859, eenige teruggang op te merken.

§ 5. *Handel en scheepvaart op de buitenbezittingen.*

Het jongst verschenen »Overzicht van den handel en de scheepvaart in de Nederlandsche bezittingen in Oost-Indie buiten Java en Madura, over de jaren 1860, 1861 en 1862» is hier te lande nog niet ontvangen. Een exemplaar daarvan zal later afzonderlijk aan de Staten-Generaal worden ingezonden. Inmiddels kunnen ten aanzien van sommige havens omtrent de handels- en scheepvaartbeweging gedurende 1862 de navolgende cijfers worden bekend gesteld, ontleend aan een door het Indisch Bestuur ingezonden vervolg op den »Vergelijkenden staat» over 1859—1861, medegedeeld op bladz. 194 en 195 van het vorig Verslag, en opgemaakt met het doel om de verhouding te doen kennen van Macassars bloei als vrijhaven tot andere niet in dat voorregt deelende havens van Nederlandsch Indie.

Voor de vergelijking worden de cijfers der jaren 1859—1861 in de achtervolgende aantooning herhaald, en worden daarin tevens gelijksoortige opgaven opgenomen betreffende de voor den algemeenen in- en uitvoerhandel opengestelde havens op Java.

(1) Voor de vergelijking met de gouvernements-invoeren der jaren 1860, 1861 en 1862, is hier bij de opgaven der jaren 1856—1859 in mindering gebragt de waarde van de gouvernements-producten der buitenbezittingen, op Java ontvangen *ter afscheeping naar Nederland*. In afwijking van vroeger is namelijk in de handelsverslagen der drie laatste jaren die waarde niet meer onder den invoer opgebragt.

VERGELIJKENDE STAAT van de in- en uitvoerwaarde aan koopmanschappen in de
uitvoer opengestelde havens in Nederlandsch Indie gedurende de jaren 1859—1862

Jaren.	Macassar.	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.	Cheribon.	Pasoeroean.	Tjilatjap.	Padang.	Priaman.	Aijer- bangies	Sibog
--------	-----------	----------	-----------	-------------	-----------	-------------	------------	---------	----------	-------------------	-------

1859	f 5 271 599	f29 716 218	f 4 350 937	f 6 879 663	f 646 242	f 71 232	f 1 126	f 3 626 816	f 13 451	f 28	f 28
1860	7 603 660	34 013 584	5 393 728	8 627 532	987 296	95 046	7 200	3 905 775	16 322	1 76	24
1861	6 328 115	33 701 560	6 390 943	10 132 536	847 534	199 327	12 141	4 486 694	77 184	41	18
1862	5 325 627	29 072 475	7 785 784	10 108 152	814 346	318 160	6 971	3 943 255	87 349	56	24

1859	f 5 081 732	f28 576 631	f14 739 447	f19 917 434	f 4 124 247	f11 175 950	f 4 378 715	f 4 856 967	f 13 376	f 30	f
1860	4 603 321	25 589 768	16 136 223	19 586 978	4 391 968	9 595 329	3 814 761	5 847 168	19 921	1 10	3
1861	5 377 648	21 017 544	16 040 004	19 663 496	4 368 284	12 803 944	6 003 149	6 637 561	46 318	6	8
1862	4 885 318	21 138 614	17 751 795	19 925 612	4 026 568	9 853 270	5 475 379	7 149 268	50 010	2	8

1859	498	979	227	261	104	66	"	96	3	1	
1860	526	879	195	233	95	32	1	82	5	3	
1861	467	822	190	232	83	95	"	79	13	"	
1862	607	856	220	259	niet opgegeven.	70	"	79	6	1	

1859	633	741	195	272	141	81	9	92	18	1	
1860	753	674	153	227	117	78	15	76	20	3	
1861	779	625	146	217	155	150	18	81	38	"	
1862	793	626	174	295	niet opgegeven.	154	17	85	45	1	

(1) Onder de hier medegedeelde cijfers zijn geene »vervoeren» begrepen, alzoo zijn voor de havens op Java buiten de zittingen de in- en uitvoeren tusschen havens behoorende onder hetzelfde gouvernement of dezelfde residentie. Deze omzettingen zijn der onderwerpelijke aantooning en die der betrokken handelsverslagen.

Dat voor sommige havens meer schepen voorkomen als aangekomen dan vertrokken en omgekeerd (zie het vorig verslag) van Java ingesteld onderzoek, grootendeels aan dezelfde oorzaak toe te schrijven, daar de meeste der van Nederland vertrekken, alwaar zij dan niet als aangekomen, maar wel (bij uitklaring naar buiten Java) als vertrokken worden bekend. Dikwijls gebeurt het bovendien dat schepen, naar buiten Java uitgeklaard, alvorens hunne bestemming te bereiken worden opgebragt. Voor Macassar is de reden van het grooter aantal vertrokken dan aangekomen schepen hierin gelegen, dat trek kennis geven. Bovendien worden te Macassar en in de omstreken jaarlijks een tamelijk groot aantal prauwen aangekomen.

(2) De opgaaft van 1859 loopt slechts over het tweede halfjaar.

(3) Onder het opgegeven aantal schepen zijn begrepen zoowel groote als kleine, op Europeesche zoowel als op inlandsche eilanden gelegen heen- en wederwaren. Alleen bij de opgaven der scheepvaart van Palembang en Muntok is de opgegeven aantal schepen voor de havens ter Sumatra's Westkust en van Benkoelen minder bedraagt dan de opgaaft van de vertrokken van Benkoelen, welke bodems heen- en wederwaren langs de kusten en eilanden gelegen ter Sumatra's Westkust en van Benkoelen, welke aangekomen en vertrokken zijn van en naar plaatsen aan de kusten van

open de vrijhaven van Macassar en de overige niet in dat voorregt deelende, voor den algemeenen in- en
 362 zoomede van het cijfer der aangekomen en vertrokken schepen (1).

	Sibogha.	Baros.	Singkel.	Natal.	Benkoelen.	Palembang.	Moerah Kompeh en Moerah Saba.	Muntok.	Bandjer- masin.	Sampit.	Koepang.
--	----------	--------	----------	--------	------------	------------	---	---------	--------------------	---------	----------

Invoer.

										(2)	
28	f 28 611	f 95 342	f 155 169	f 540	f 201 630	f 1 399 255	niet opgegeven.	f 640 185	f 887 229	f 6 484	f 146 464
176	24 628	83 844	114 366	5 031	319 735	1 913 140	f 132 705	591 845	1 149 207	35 676	116 744
41	18 220	102 743	72 745	1 000	302 589	1 699 553	232 837	603 400	1 542 175	16 179	170 720
56	24 808	66 530	98 654	7 489	279 150	1 407 664	174 474	459 924	1 957 893	21 486	97 281

Uitvoer.

										(2)	
30	f 566	f 73 510	f 175 823	"	f 117 511	f 868 658	niet opgegeven.	f 40 401	f 422 896	f 32 457	f 200 245
110	3 428	94 988	168 565	f 2 329	178 151	1 253 761	f 55 810	73 831	340 840	81 933	123 805
6	8 037	100 875	116 414	1 050	135 148	903 053	87 793	79 919	387 578	24 787	173 883
2	8 219	36 167	117 261	739	168 632	915 625	104 686	72 677	446 044	25 425	236 429

Wisselschepen (3).

										(2)	
1	18	34	102	"	21	466	niet opgegeven.	510	186	12	87
3	16	32	97	2	17	441	87	399	121	24	60
"	15	31	71	2	20	492	94	433	135	13	103
1	20	45	108	3	29	445	144	345	162	29	124

Wisselschepen (3).

										(2)	
1	11	20	87	"	17	484	niet opgegeven.	503	166	10	85
3	11	42	76	3	19	452	92	377	120	23	67
"	7	17	90	2	25	502	118	436	125	17	114
1	15	21	122	3	37	445	160	354	139	26	142

Opmerkingen.

aanmerking gelaten de in- en uitvoeren tusschen havens op dat eiland onderling, en voor de havens op de buitenbe-
 standigheid verklaart tevens het reeds in 't vorig verslag ten aanzien van Macassar opgemerkte verschil tusschen de

slag, bladzz. 194 en 195, noot 4) is, blijkens een bij de controleurs der in- en uitgaande regten op de drie hoofdplaatsen
 ter reede van Batavia aangekomen schepen ter verdere lossing of inneming van lading naar andere plaatsen op Java
 opgebracht, terwijl zij daarentegen te Batavia niet onder de vertrokkenen, maar alleen onder de aangekomene worden medegere-
 wederom eene haven op Java aandoen en dus andermaal naar buiten Java uitklaren, waardoor zij alsdan voor de tweede maal
 vele kleine vaartuigen, ledig aankomende, van hunne aankomst geen opgave doen, en eerst bij vertrek (met lading) van dat ver-
 gebouwd.

wijze getuigde schepen en vaartuigen, met uitsluiting echter van die, welke langs de kusten en plaatsen op een en het-
 kustvaart opgenomen, zijnde daaromtrent in de opgaven dier havens geen afzonderlijke melding gemaakt. Dat het op-
 het handelsverslag, is toe te schrijven aan de niet-opname te dezer plaatse der schepen en vaartuigen aangekomen te
 Westkust. Hetzelfde verschil in de opgaven van Bandjermasin ontstaat door de niet-opname in het onderwerpelijk over-
 Borneo gelegen.

Over den uitvoer van enkele handelsartikelen worden eenige opgaven aangetroffen in § 2 der Iste afdeling van dit hoofdstuk.

§ 6. *Binnenlandsche handel.*

De berigten der hoofden van gewestelijk bestuur toonen aan, dat ook in het jaar 1862 de binnenlandsche handel toenemend is geweest. De volgende bijzonderheden kunnen daaromtrent vermeld worden:

De handel in de residentie Bantam, en voornamelijk die in Europeesche en inlandsche lijnwaden, was vrij levendig.

De belangrijke handel in rijst en padie, zoomede in katjang en klapperolie is in handen der Chinezen, die daaruit groote voordeelen trekken.

In het Zuider- en Ooster-kwartier der Ommelanden van Batavia werd door den eigenaar van het landgoed Tjililitan een bazaar opgericht, waarop van toepassing werd verklaard het reglement voor den bazaar te Tjikarang. Zie de *Indische Staatsbladen van 1854, n°. 1*, en van 1862, n°. 57.

Een goede rijstooft en het welslagen der tweede gewassen hebben er toe bijgedragen om den handel in de Preanger regentschappen ook dit jaar levendig te houden. De prijzen der rijst ondergingen dezelfde wisselingen als in voorgaande jaren.

In het laatst van het jaar steeg de prijs der padie tot f 32 de tjaing, zijnde nog f 2 meer dan de buitengewoon hooge prijs van December 1861.

De handel in Europeesche lijnwaden en garens is minder levendig geweest, ten gevolge van de duurte der grondstof (het roode garen).

Ook wordt door den kleinen man een niet onaanzienlijke handel gedreven in aardappelen, kool, boonen, katjang, arensuiker, tabak, bamboezen bakoels (bakken), kapok, sierlijk vergulde kisten tot berging van de kleeding der inlanders, rottan en ligmatjes.

De vrij aanmerkelijke rijsthandel in Krawang bevindt zich voornamelijk in handen van Chinezen.

Ook de binnenlandsche groothandel van Rembang is meerendeels in handen van Chinezen, die de opkoopeurs zijn van handels-artikelen, geschikt voor de markt der hoofdplaatsen in en buiten de residentie. Aan de stranden drijft de inlandsche bevolking een uitgebreiden handel in gedroogden visch, welke handel zich zelfs tot Kediri, Madioen en de Vorstenlanden uitstrekt.

Door de buitengewone duurte der eerste levensbehoefden onder den inlander was de invoerhandel van Soerabaja, inzonderheid van lijnwaden, zeer gedrukt. Ook de uitvoerhandel was niet gunstiger gestemd.

Op Madura was de kleinhandel in levensmiddelen en Europeesche lijnwaden, welke voornamelijk gedreven wordt met Bali, Java en Palembang, zeer levendig. De handel der Madurezen in gedroogden en gezouten visch strekt zich uit tot Midden-Java.

De kleinhandel van Bezoekie mogt vrij uitgebreid genoemd worden.

In de afdeeling Banjoewangie bevinden zich handel en scheepvaart in handen der aldaar gevestigde vreemde Oosterlingen.

Een belangrijke uitvoerhandel in staartpeper heeft plaats in de afdeelingen Poerworedjo, Koetoardjo en Keboemen van de residentie Bagelen; ook is dit het geval met den tabak in de afdeeling Ledok, waar die cultuur vooral in het district Kalialang eene hooge vlugt heeft genomen. Beide producten vallen echter uitsluitend in handen van Chinesche opkoopeurs, die daarvoor hooge prijzen besteden.

Ditzelfde vindt plaats met den tabak van Kadoe, waarvan de oogst in het afgelopen jaar bijzonder gunstig is uitgevallen.

De handel in Madioen en Patjitan wordt voornamelijk door Chinezen gedreven. In het laatste gewest neemt de handel in Europeesche lijnwaden aanzienlijk toe. De inlandsche bevolking drijft aldaar een belangrijken uitvoerhandel in klappers en olie naar de Vorlanden en de residentie Madioen.

In Kediri bespeurt men een levendigen handel met de naburige residentien. De voornaamste artikelen van invoer zijn: lijnwaden en aardewerk; die van uitvoer: rijst, tabak, kapas en djarak.

De kleinhandel in de Vorstenlanden, voornamelijk in levensbehoefden bestaande, nam in belangrijkheid toe, merkbaar uit het drukke vertier op de marktplaatsen.

In het gouvernement van Sumatra's Westkust werden de marktplaatsen druk bezocht. De prijzen der eerste levensbehoefden waren stijgende. Die van de rijst waren verdubbeld, voornamelijk ten gevolge van de hooge prijzen, welke dat artikel op Java behaalde.

In de Lampongsche districten was de uitvoer van bindrotting en klappervruchten toenemende. De handel, welke door Chinezen en Arabieren op de hoofdplaats Palembang met het buitenland wordt gedreven, is zeer belangrijk.

Op Billiton wordt veel kleinhandel gedreven met Singapoer, Java, Borneo en Palembang; dezelve was in den loop van 1862 zeer toegenomen. De handel van Riouw was minder levendig dan in het vorige jaar.

De binnenlandsche handel op Celebes is zeer bloeiende, en vooral op het eiland Saleijer is daarin merkbare vooruitgang te bespeuren. De handel in tripang en gezouten visch wordt gedreven tot aan de kusten van Nieuw-Holland.

De uitvoer van cacao op Amboina is aanmerkelijk toegenomen; ook de vooruitzichten voor dit handelsartikel waren gunstig. In den handel van Ternate was weinig bedrijvigheid te bespeuren.

Op Timor zijn de voornaamste handelsartikelen was en sandelhout.

§ 7. Staat van de Nederlandsch-Indische scheepvaart.

Omstreeks het eind van het jaar bedroeg het aantal Nederlandsch-Indische schepen en vaartuigen 382, ter gezamenlijke grootte van 38 706 $\frac{1}{2}$ last, te weten:

14 stoomschepen, groot	1 933 $\frac{3}{4}$ last; (1)
11 schepen, "	3 209 "
155 barken, "	24 782 $\frac{1}{2}$ "
40 brikken, "	3 840 $\frac{1}{2}$ "
126 schoeners, "	4 404 $\frac{3}{4}$ "
11 kotters, "	182 "
24 wankangs, toops en andere vaartuigen	350 "
1 stoompraauw.	4 "

Te zamen als boven 382 schepen, groot . . . . . 38 706 $\frac{1}{2}$ last.

Hiervan behoorden op Java en Madura te huis 213 bodems, te zamen metende 27 740 $\frac{1}{4}$ last. In 't vorig jaar, toen de Nederlandsch-Indische koopvaardijvloot bestond uit 429 schepen en vaartuigen ter inhoudsgrootte van 38 696 last, waren de cijfers voor Java en Madura 218 bodems en 27 338 $\frac{2}{3}$ last.

Eerste zeebrieven werden gedurende 1862 verleend voor 35 bodems, zijnde 3 schepen, 9 barken, 19 schoeners, 3 kotters en 1 toop, te zamen metende 3484 $\frac{1}{2}$ last; 10 dezer bodems waren in den vreemde gebouwd. Van deze 35 zeebrieven werden verleend 10 aan Europeanen, 12 aan Chinezen, 2 aan Arabieren en 11 aan inlanders, respectievelijk voor eene scheepsruimte van 1963, 1109 $\frac{1}{2}$, 47 en 365 last.

In elk der jaren 1860 en 1861 werden eerste zeebrieven verleend voor 33 bodems, eene scheepsruimte hebbende van respectievelijk 2843 $\frac{2}{3}$ en 4860 last. Daarvan werden gebouwd in den vreemde: in 1860 7 en in 1861 20.

§ 8. Scheepsbouw.

De scheeps- en praauwenbouw te Japara en Djawana (residentie Japara) raakte meer en meer in verval ten gevolge van den niet meer geoorloofden vrijen aankap van hout in de daartoe vroeger opengestelde bosschen.

(1) In afwijking van 't vorig verslag zijn onder deze opgaaf niet begrepen de stoomvaartuigen speciaal bestemd voor sleep- en transportdiensten op de reede enz. van Batavia, noch ook eene sleepboot te Tjilatjap aanwezig. Op het cijfer van den tonnenlast oefent dit verschil geen invloed uit, vermits de inhoudsgrootte der bedoelde vaartuigen ook ten vorigen jaren niet bekend was.

In Rembang daarentegen nam niet alleen de bouw van prauwen, maar die van grootere vaartuigen onder de inlandsche bevolking zeer toe.

Voor het overige is omtrent den scheepsbouw niets belangrijks vernomen (1).

's Gravenhage, 21 Maart 1865.

De Minister van Kolonien,

I. D. FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

(1) Zie overigens nopens den aanbouw van schepen voor gouvernements-rekening de 1ste noot der IIde afdeling van hoofdstuk D, zoomede § 3 dier afdeling. Van den verleenden vrijdom van invoerregten voor grondstoffen voor de nijverheid en daaronder ook die voor scheepsbouw, is reeds melding gemaakt in eene der voorgaande noten.

INHOUD.

A. Grondgebied	Bladz.	1
B. Bevolking	"	1
C. Mededeelingen van algemeenen aard.	"	1
I. Betreffende Nederlandsch Indie in het algemeen	"	1
§ 1. Werking van het Reglement op het beleid der regering in Nederlandsch Indie.	"	1
§ 2. Gouverneur-Generaal en Raad van Nederlandsch Indie . .	"	3
II. Betreffende de betrekkingen tot het buitenland	"	5
III. Betreffende de verschillende gewesten	"	6
Java en Madura	"	6
Onafhankelijk noordelijk gedeelte van Sumatra	"	13
Gouvernement van Sumatra's Westkust	"	13
Benkoelen	"	14
Lampongsche districten	"	14
Palembang	"	14
Banka	"	15
Billiton	"	16
Riouw en onderhoorigheden.	"	16
Noordelijk gedeelte van Borneo	"	19
Wester-afdeeling van Borneo	"	19
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	"	20 ✓
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	"	22
Gouvernement der Molukken	"	25

Timor	Bladz. 28
Bali en Lombok	" 29
IV. Mededeelingen overeenkomstig de voorschriften van het Reglement op het beleid der regering in Nederlandsch Indie	" 30
§ 1. Cultuurstelsel (art. 56)	" 30
§ 2. Persoonlijke diensten (art. 57).	" 30
§ 3. Landrente (art. 59)	" 32
§ 4. Onderwijs (art. 125) (verwijzing naar hoofdstuk I)	" 32
D. Militair beheer	" 32
I. Landmagt.	" 32
§ 1. Kommandement.	" 32
§ 2. Zamenstelling en voltallichouding van het leger.	" 32
§ 3. Bijzonderheden omtrent de militaire geneeskundige dienst	" 40
§ 4. Inrigtingen tot het leger betrekkelijk	" 42
§ 5. Krijgsverrigtingen van het leger	" 45
§ 6. Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende	" 45
§ 7. Verdediging	" 48
§ 8. Bijzonderheden van verschillenden aard	" 49
II. Zeemagt	" 49
§ 1. Kommandement.	" 49
§ 2. Het Nederlandsch eskader	" 50
§ 3. Gouvernements-marine	" 52
§ 4. Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk.	" 55
a. Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten	" 55
b. Marine-etablisement op Onrust	" 55
c. Marine-etablisement te Soerabaija	" 56
d. Fabriek voor de marine en het stoomwezen te Soerabaija	" 56
§ 5. Verrigtingen der zeemagt	" 57
E. Regtswezen en politie.	" 59
I. Bestanddeelen der wetgeving	" 59
§ 1. In het algemeen.	" 59
§ 2. Burgerlijk en handelsregt	" 60
§ 3. Strafregt	" 60

§ 4. Regtsvordering en regterlijke magt	Bladz. 61
§ 5. Militair regtswezen	" 61
§ 6. Toestand der regtsbedeeling	" 62
II. Politie.	" 62
§ 1. In het algemeen.	" 62
§ 2. Regt van verblijf	" 62
§ 3. Drukkers	" 63
§ 4. Bepalingen van verschillenden aard.	" 63
§ 5. Zecroof (verwijzing naar hoofdstuk D, afdeeling II § 5)	" 65
III. Magt van den Gouverneur-Generaal in zaken van justitie en politie.	" 65
IV. Eenige onderwerpen met het regtswezen in verband	" 66
§ 1. Advocaten, procureurs en notarissen	" 66
§ 2. Translateurs	" 66
§ 3. Wees- en boedelkamers	" 67
§ 4. Gevangenissen en gevangenen.	" 69
§ 5. Andere onderwerpen	" 69
F. Eeredienst.	" 69
I. Christelijke	" 69
§ 1. Protestantsche	" 69
§ 2. Rooms-katholieke	" 80
II. Mohammedaansche	" 81
G. Instellingen van liefdadigheid	" 83
H. Burgerlijke geneeskundige dienst	" 90
I. Onderwijs	" 96
I. Voor Europeanen en hunne afstammelingen	" 96
II. Voor Christen-inlanders	" 110
III. Voor niet-Christenen, niet zijnde Europeanen of met dezen gelijkgestelden	" 113
K. Kunsten en wetenschappen	" 117
§ 1. Vermeerdering der kennis van land en volk.	" 117
§ 2. Taalstudie en oudheidkunde.	" 120
§ 3. Natuurwetenschappen.	" 121
§ 4. Wetenschappelijke genootschappen, tijdschriften en nieuwsbladen	" 123

L. Algemeen burgerlijk bestuur	Bladz. 124
I. Algemeen beheer	” 124
II. Finantien	” 125
§ 1. Muntwezen	” 125
§ 2. Javasche Bank	” 127
§ 3. Staat der kassen in Indie	” 129
§ 4. Begrooting	” 130
§ 5. Bronnen van inkomsten	” 131
a. Verpachte belastingen en monopolien	” 131
b. Onverpachte belastingen	” 133
c. Onverpachte monopolien	” 136
d. Land- en mijnbouw (verwijzing naar hoofdstuk N, afdeeling I en II)	” 138
III. Landsgebouwen en waterstaat	” 138
IV. Vervoerwezen en telegraphie	” 143
§ 1. Binnenlandsch vervoer	” 143
a. Wegen, rivieren enz.	” 143
b. Vervoer van goederen en personen	” 143
c. Posterijen	” 146
d. Telegraphie	” 147
§ 2. Vervoer over zee tusschen de verschillende gedeelten van Indie	” 148
§ 3. Vervoer tusschen Nederlandsch Indie en het moederland	” 148
V. Voorziening in de materiele behoeften van het beheer.	” 149
§ 1. Door uitzending uit Nederland.	” 149
§ 2. Door middel van de particuliere nijverheid in Indie	” 149
§ 3. Gouvernements-inrigtingen in Indie	” 149
M. Personele verordeningen omtrent landsdienaren in Nederlandsch Indie.	” 150
N. Nijverheid.	” 156
I. Landbouw, boschwezen en veeteelt	” 156
§ 1. Java en Madura	” 156
a. Landbouw.	” 156
1°. Op gronden, gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking	” 156

2°. Cultures, ingevoerd op hoog gezag of ten gevolge van overeenkomsten door het Gouvernement met particuliere ondernemers aangegaan. (Vergelijk hoofdstuk C, afdeeling IV, § 1.)	Bladz. 164
Koffijcultuur	" 164
Suikercultuur.	" 167
Indigocultuur	" 173
Theecultuur	" 174
Kaneelcultuur	" 176
Nopalcultuur en cochenille-teelt	" 178
Tabakscultuur	" 179
Pepercultuur.	" 183
Kinacultuur	" 184
3°. Landbouw op woeste gronden door het Gouvernement verhuurd	" 186
4°. Landbouw op landen aan particulieren in eigendom afgestaan.	" 190 ✓
5°. Landbouw op verhuurde landen in Soerakarta en Djokdjokarta	" 191
b. Boschwezen	" 196
c. Veeteelt	" 205
§ 2. Buitenbezittingen	" 205
1°. Gouvernement van Sumatra's Westkust	" 206
2°. Benkoelen.	" 208
3°. Lampongsche districten	" 209
4°. Palembang	" 211
5°. Banka	" 212
6°. Billiton.	" 213
7°. Riouw en onderhoorigheden	" 213
8°. Wester-afdeeling van Borneo	" 213
9°. Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo.	" 214
10°. Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	" 215
11°. Menado	" 217
12°. Ternate	" 219
13°. Amboina	" 220

14°. Banda	Bladz. 223
15°. Timor	" 225
II. Mijnbouw	" 226
§ 1. Personeel van ambtenaren bij het mijnwezen en inrigtingen er toe betrekkelijk	" 226
§ 2. Banka	" 227
§ 3. Billiton	" 228
§ 4. Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	" 228
§ 5. Verdere opgaven betreffende den mijnbouw	" 229
III. Visscherijen	" 230
IV. Ambachts- en fabrieksnijverheid	" 231
V. Handel, scheepvaart en scheepsbouw	" 233
§ 1. Bebakening, kustverlichting en loodswezen	" 233
§ 2. Havens	" 234
§ 3. Bepalingen betreffende den handel en de scheepvaart.	" 235
§ 4. Handel en scheepvaart op Java en Madura	" 236
§ 5. Handel en scheepvaart op de buitenbezittingen	" 237
§ 6. Binnenlandsche handel	" 240
§ 7. Staat van de Nederlandsch-Indische scheepvaart	" 241
§ 8. Scheepsbouw	" 241

ZITTING 1864 — 1865 — (XCVIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE A VAN HET VERSLAG.

N°. 3.

ALGEMEENE STAAT

DER

BEVOLKING

VAN

JAVA EN MADURA

(met uitzondering van het leger en de soldatenkinderen) bij het
eind van het jaar 1862, vergeleken met hetzelfde tijdstip
van het jaar 1861.

G E W E S T E N.	Europeanen.	Chinezen.	Arabieren.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlander
Bantam	177	1 476	4	575	566 2
Batavia	5 871	46 127	799	330	443 6
Buitenzorg	475	10 487	15	15	352 1
Krawang.	243	2 408	6	126	161 0
Preanger regentschappen	343	341	10	537	845 2
Cheribon.	656	13 315	648	435	907 3
Tagal.	408	3 618	146	1 754	486 6
Pekalongan.	439	3 849	480	305	326 7
Samarang	4 408	12 356	489	2 038	1 004 4
Japara	462	8 880	94	779	576 0
Rembang	614	12 616	133	636	706 7
Soerabaija	4 669	7 557	1 395	4 181	1 218 5
Madura	347	6 524	1 039	7 856	481 9
Pasoeroean	934	3 316	384	1 170	471 8
Probolingo	593	1 494	111	756	324 8
Bezoekie.	480	622	203	1 723	311 3
Banjoewangie	131	224	171	2 075	39 4
Banjoemas	399	2 888	"	109	684 7
Bagelen	400	1 781	21	114	747 0
Kadoe	205	3 720	38	30	479 0
Djokdjokarta	1 028	1 794	14	140	356 9
Soerakarta	1 764	4 209	137	360	719 2
Madioen	350	1 871	6	141	443 0
Patjitan	24	184	"	"	107 2
Kedirie	279	3 501	"	"	405 3
Bevolking in 1862	25 699	155 153	6 343	26 185	13 166 8
" " 1861	24 143	(1) 151 855	6 366	(1) 26 538	12 810 2
In 1862 meer	1 556	3 303	"	"	356 6
" " minder	"	"	23	353	"

Inlanden	Totaal.	Bevolking op ult. December 1861.	In 1862.		AANMERKINGEN.
			Meer.	Minder.	
566 2	568 453	555 755	12 698		
443 6	496 751	483 249	13 502		
352 1	363 131	352 763	10 368		
161 0	163 875	157 091	6 784		
845 2	846 484	838 189	8 295		
907 3	922 412	914 990	7 422		
486 6	492 592	469 945	22 647		
326 7	331 777	328 928	2 849		
1 004 4	1 023 776	992 267	31 509		
576 0	586 239	566 212	20 027		
706 7	720 748	(¹) 709 139	11 609		
218 5	1 236 321	1 218 827	17 494		
481 9	497 735	(¹) 478 817	18 918		
471 8	477 610	469 184	8 426		(¹) Het verschil van dit cijfer met de opgaaf in het vorig verslag is toe te schrijven aan eene verbeterde opgaaf: voor Rembang van het aantal Chinezen, voor Madura en Bagelen van het aantal vreemde Oosterlingen.
324 8	327 845	320 424	7 421		
311 3	314 348	306 542	7 806		
39 4	42 071	41 285	786		
684 7	688 112	614 906	(²) 73 206		(²) Deze buitengewone meerder-bevinding is even als in de beide voorgaande jaren, een gevolg van de plaats gehad hebbende statistieke opname dezer residentie gedurende de jaren 1859—1862.
747 0	749 377	(¹) 738 038	11 339		
479 0	483 009	477 580	5 429		
356 9	359 931	357 233	2 698		
719 2	725 727	717 135	8 592		
443 0	445 333	426 984	18 399		
107 2	107 469	107 988	"	(³) 519	(³) Deze vermindering zal vermoedelijk zijn toe te schrijven aan eene in Patjitan geheerscht hebbende hevige koorts-epidemie, waarover nader in hoofdstuk C, afdeling III van dit verslag.
405 3	409 092	375 635	33 457		
166 8	13 380 268	(¹) 13 019 106	361 681		
310 2	(¹) 13 019 106		519		
356 6	361 162		361 162		
	"				

AANTAL mannen, vrouwen en kinderen, waaruit de vorenstaande totalen zijn zamengesteld.

	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.
Europeanen en hunne afstammelingen. .	8 721	5 825	11 153	25 699
Chinezen en hunne afstammelingen. . .	44 812	42 308	68 038	(¹) 155 158
Arabieren en hunne afstammelingen . .	2 039	1 446	2 858	6 343
Andere vreemde Oosterlingen en hunne afstammelingen, ...	8 123	7 431	10 631	(²) 26 185
Inlanders	3 417 641	3 871 358	5 877 884	13 166 883
Te zamen	3 481 336	3 928 368	5 970 564	13 380 268

(¹) In 1861 was dit totaal volgens de thans ontvangen verbeterde opgave (zie de eerste aanmerking den voorgaanden staat) 151 855, verdeeld als volgt: mannen 44 024, vrouwen 41 750, kinderen 66 081.

(²) In 1861 was dit totaal (zie de voorgaande aanmerking) 26 538, verdeeld als volgt: mannen 8 700, vrouwen 7 368, kinderen 10 470.

VERDEELING

van het in den voorgaanden staat opgegeven aantal Europesche
mannen, vrouwen en kinderen op
Java en Madura.

G E W E S T E N.	EUROPEANEN IN NEDERLANDSCH INDIE GEBOREN.				EUROPEANEN IN NEDERLANDSCH INDIE MEDE NEDERLANDSCH EN NEDERLANDSCH	
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.
Bantam	47	30	62	139	27	
Batavia	1319	843	2307	4469	685	2
Buitenzorg	89	70	201	360	56	
Krawang.	41	41	100	182	27	
Preanger regentschappen	62	55	136	253	62	
Cheribon.	169	131	217	517	72	
Tagal	82	88	167	337	38	
Pekalongan	83	110	196	389	25	
Samarang	799	795	1980	3574	283	11
Japara.	97	92	160	349	31	
Rembang.	132	108	260	500	68	
Soerabaija	1089	1029	1795	3913	383	11
Madura	72	91	158	321	22	
Pasoeroean	183	204	416	803	89	
Probolinggo	130	118	213	461	79	
Bezoekie	83	66	214	363	98	
Banjoewangie	37	34	49	120	9	
Banjoemas	95	76	182	353	24	
Bagelen	82	89	176	347	36	
Kadoe.	52	52	84	188	13	
Djokdjokarta	290	231	405	926	62	
Soerakarta	410	394	786	1590	91	
Madioen	83	56	161	300	30	
Patjitan	7	6	7	20	4	
Kedirie	74	55	93	222	42	
Totaal	5607	4864	10 525	20 996	2356	79

OUDERDOM der Europesche mannen en vrouwen.

	16—30 jaren.		30—45 jaren.		45—60 jaren.		Boven de 60 jaren.		Totaal
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	2575	2334	2063	1628	688	672	281	230	5607
Europeanen in Nederland ge- boren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Neder- landsch Indie geboren . .	909	383	874	238	435	128	138	47	2356
Europesche vreemdelingen . .	189	54	258	55	216	30	95	26	758
Totaal	3673	2771	3195	1921	1339	830	514	303	8721

Beroepen der Europeesche mannen.

	In 'slands dienst.	In contract met het Gouverne- ment, voor landbouw- onderne- mingin.	In den handel.	Andere industri- elen.	Zonder beroep.	Te zamen;
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren.	1978	55	234	1895	1445	5607
Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Neder- landsch Indie geboren	790	74	259	895	338	2356
Europeesche vreemdelingen.	105	22	188	246	197	758
Totaal	2873	151	681	3036	1980	8721

N°. 6.

Aantal gepensioneerde landsdienaren, begrepen in den voorgaanden staat onder de rubriek: „zonder beroep.”

Op ultimo December 1862 telde men van dezen op Java:	
Ambtenaren	258
Officieren	165
Militairen beneden den rang van officier	688
	Totaal 1111

N°. 7.

Beroepen der Chinezen.

	1862.	1861.
Hoofden, ambtenaren en geestelijken	500	479
Landeigenaren en bij dezen in dienst	1 148	1 138
Contractanten voor landbouw-ondernemingen met het Gouvernement	15	15
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	2 332	2 436
Andere industrielen of zonder beroep	39 920	39 056
	Totaal 43 915	43 124 (1)

(1) Volgens de nader ontvangen verbeterde opgaven. Intusschen wijst ook nog dit totaal, even als dat van 1862, eenig verschil aan met de betrekkelijke opgaaf in staat n°. 2, welk verschil echter niet is te verklaren.

N°. 8.

Beroepen der Arabieren.

	1862.	1861.
Hoofden, ambtenaren en geestelijken	164	138
Landeigenaren en bij dezen in dienst	31	29
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	„	1
Andere industrielen of zonder beroep	1 844	1 836
	Totaal 2 039	2 004 (1)

(1) Verbeterde opgaaf.

Beroepen der andere vreemde Oosterlingen.

	1862.	1861.
Hoofden, ambtenaren en geestelijken	111	119
Landeigenaren en bij dezen in dienst	9	7
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	2	1
Andere industrielen of zonder beroep	7 995	8 573
Totaal	8 117 (1)	8 700 (2)

(1) Onjuiste opgaven der hoofden van gewestelijk bestuur zijn oorzaak dat dit totaal niet sluit met het boven vermelde in staat n°. 2.

(2) Verbeterde opgaaf.

BEVOLKING der particuliere landen, onder n°. 1 begrepen.

GEWESTEN.	Europeanen.				Chinezen.	Arabieren.	Andere vreemde Oosterlin- gen.	Inlanders.				Totaal.
	In Neder- landsch Indie geboren.	In Nederland geboren.	Vreemde- lingen.	Te zamen.				Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	
Bantam	18	1	"	19	147	"	"	10 087	9 779	18 797	38 663	38 829
Batavia	460	144	35	639	40 858	348	177	129 228	125 025	180 416	434 669	476 691
Buitenzorg	360	108	7	475	10 487	15	15	85 811	96 778	169 555	352 139	363 131
Krawang	130	19	15	164	705	"	24	31 163	33 626	47 331	112 110	113 003
Cheribon	17	14	3	34	903	170	5	18 895	21 949	36 449	77 298	78 405
Tagal	"	"	"	"	"	"	"	1 332	1 474	1 753	4 559	4 559
Samarang	295	47	13	355	7 551	417	1614	18 552	19 494	26 991	65 037	74 974
Japar	15	"	1	16	34	"	"	3 917	4 612	9 011	17 540	17 590
Soerabaja	363	65	29	457	64	15	"	14 195	15 435	23 047	52 677	53 213
Pasceroean	1	2	"	3	"	"	"	583	598	1 571	2 752	2 755
	1659	400	103	2162	60 749	965	1885	303 763	338 765	514 911	1 157 439	1 223 150

STAAT

DER

BEVOLKING

van de bezittingen buiten Java en Madura (met uitzondering van het leger
en de soldatenkinderen) bij het einde van het jaar 1862.

ANDERE VREEMDE OOSTER- LINGEN.				INLANDERS.				Totaal.	Naar gissing nog.	AANMERKINGEN.
Te zamen, Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.			
602	234	485	1321	246 144	288 136	318 700	852 980	858 491	(1) 200 à 230 000	(1) Voor Nias en de Mantawi- (Mengawi-) eilanden.
11	21	5	37	31 601	36 937	47 035	115 573	116 229		(2) Waarvan 30 000 voor de Pa- soemah, 12 000 voor Semindo, Kessam en Makakau, en 75 000 voor Djambi.
gegeven begrepen rubriek	740	1052	1421	4213	25 892	27 515	33 068	86 473	90 836	
17	27	21	19	67	108 234	123 143	158 182	389 559	394 453	(2) 117 000
"	"	"	"	"	9 718	10 429	13 277	33 424	50 733	(4) Voor Ceram en Boeroe.
gegeven	317	302	425	1044	3 538	3 553	4 759	11 851	14 148	(5) Voor de Aroë- en Zuidwester- eilanden.
"	54	3	18	75	3 014	2 790	1 581	7 385	(6) 25 236	(6) Voor het gebied des Sultans van Ternate en Tidore.
10	afzonderlijk op- gegeven.			2813	Niet afzonderlijk opge- geven.			510 578	339 078	(7) Voor de landen buiten de Mi- nahassa tot het gebied van Me- nado behoorende.
3	afzonderlijk opgegeven, naar begrepen onder de voorgaande rubriek.			166 039	169 468	230 663	566 170	568 490		(8) Dit cijfer betreft alleen de gouvernementslanden op het eiland Timor. Bij gemis aan latere opgaven voor de inlan- ders, is het cijfer van 1860 be- houden.
"	"	"	"	"	91 875	88 846	105 512	286 233	291 231	(9) Het cijfer van 1857 behouden.
"	273	181	188	642	34 126	26 160	43 030	103 316	105 491	(4) 60 000
"	"	"	"	"	3 258	1 322	1 122	5 702	6 389	(5) 105 000
"	"	"	"	"	482	447	524	1 453	2 620	(6) 91 000
"	afzonderlijk opgegeven, naar begrepen onder de voorgaande rubriek.			26 464	29 200	43 794	99 458	101 468	(7) 76 000	
"	"	"	"	"	2 697	1 783	1 861	6 341	(8) 7 161	900 000
"	"	"	"	"	Niet afzonderlijk opge- geven.		32 170	(9) 32 170		

VERDEELING der in den voorgaanden staat opgegeven cijfers van de Europeesche bevolking der bezittingen buiten Java en Madura.

G E W E S T E N .	Europeanen in Nederlandsch Indie geboren.				Europeanen in Nederland geboren.				Europeesche vreemdelingen.			
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.
Gouvernement van Sumatra's Westkust.	259	254	574	1087	130	31	45	206	37	5	7	49
Benkoelen	75	44	75	194	7	2	"	9	5	"	"	5
Lampongsche districten	11	12	22	45	7	"	"	7	"	"	"	"
Palembang	16	6	42	64	32	9	14	55	"	"	"	"
Banka	33	13	36	82	15	3	7	25	3	"	"	3
Billiton	2	2	4	8	8	"	"	8	3	2	"	5
Riouw	21	20	53	94	14	4	1	19	4	"	"	4
Wester-afdeeling van Borneo	20	9	40	69	17	3	"	20	"	"	"	"
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	38	27	85	150	17	3	"	20	15	1	"	16
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	256	294	518	1068	57	8	"	65	15	2	"	17
Gouvernement der Molukken.	Amboina	306	298	536	1140	34	9	"	43	6	"	6
	Banda	106	137	255	498	8	4	"	12	3	1	4
	Ternate	153	231	322	706	13	1	"	14	3	1	4
	Menado	120	163	293	576	21	8	2	31	5	1	6
Timor	55	45	80	180	7	"	"	7	5	1	6	
Totaal	1471	1555	2935	5961	387	85	69	541	104	14	7	125

AANTAL inlandsche Christenen in Nederlandsch Indie. (a)

JAVA EN MADURA.		BUITENBEZITTINGEN.				Aanmerkingen.	
Te zamen.	In		In				
	1861.	1862.	1861.	1862.			
49						(¹) Chinesche Christengemeente te Indramajoe.	
5	Batavia	232	217	Lampongsche districten .	1	1	(²) Van de Chinesche Christenen te Soengieslan is het cijfer niet opgegeven.
"	Buitenzorg	303	297	Banka	(²) 4	(²) 4	(³) Chinezen.
"	Cheribon	(¹) 18	(¹) 18	Billiton	(³) 4	niet opgegeven.	(⁴) Gedoopte Daijakkers. Bij gemis van latere opgaven het cijfer van 1858 behouden.
3	Tagal	niet opgegeven.	40	Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	(⁴) 230	(⁴) 230	(⁵) Burgers en negorjvolken.
5	Samarang	125	125	Gouvernement { Amboina .	(⁵) 42329	(⁵) 43203	(⁶) Waaronder 2188 Christenburgers. De overige waren Alfoeren.
4	Japara	184	230	der { Banda . .	712	773	
"	Soerabaija	1845	1812	Molukken { Menado .	57 614	(⁶) 58 312	
16	Pasoeroean	153	149	Timor	16 756	(⁷) 17 468	(⁷) Waaronder, even als in 1861, ongeveer 11 000 Rooms-katholijke Christenen, meerendeels op Flores en overigens ook op Timor en Adonara. Van de Protestantsche Christenen, ten getale van 6468, waren er 2563 op Timor en 3905 op Rotti.
17	Banjoewangie	13	27				
6	Banjoemas	11	11				
4	Bagelen	9	9				
4	Djokdjokarta	55	55				
6	Soerakarta	30	34				
6	Madioen	41	41				
	Kedirie	274	241				

a. Medeggeteld in de bevolkingsstaten n°. 1 en 11.

STERKTE van het Nederlandsch-Indisch leger bij het einde van het jaar 1862.

(Vergelijk hoofdstuk D, afdeling I, § 2.)

	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen en andere inlanders.	Totaal.
Officieren.	1 263	"	12	1 275 ⁽¹⁾
Onderofficieren en manschappen.	12 284	567	16 077	28 928 ⁽²⁾
	13 547	567	16 089	30 203

(¹) Hieronder niet begrepen de officieren tijdelijk met verlof buiten Nederlandsch Indie (90 in getal), noch ook 15 officieren gevoerd wordende voor memorie of à la suite van het leger, op non-activiteit, dan wel gedetacheerd in Nederland.

(²) Hieronder niet begrepen 281 gedetineerden, noch ook 134 onderofficieren en manschappen gevoerd wordende voor memorie.

No. 15.

AANTAL soldatenkinderen in Nederlandsch Indie bij het einde
van het jaar 1862.

	J O N G E N S		Meisjes.	Totaal:
	bij het pupillencorps.	elders.		
5 (1) Europeanen in Nederlandsch Indie geboren . .	312	109	457	878
3 (2) Idem buiten Nederlandsch Indie geboren . .	2	25	28	55
Totaal . . .	314	134	485	933
3 In 1861 was het cijfer	313	65	356	734
Geeft nu meer	1	69	129	199

AANTOONING van de vergunningen tot inwoning gedurende 1862 verleend, op Java en Madura door den Gouverneur-Generaal, elders door de hoogste gewestelijke gezaghebbers (zie *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 40, en 1862, n°. 108).

AAN PERSONEN GEBOREN IN :	AANTAL VERGUNNINGEN.	AARD DER VERGUNNINGEN.
Nederland met inbegrip van Nederlandsch Oost- en West-Indie	343	Inwoning op den voet voor Nederlanders bepaald
Belgie	2	
Duitschland	8	
Luxemburg	1	
Amerika (Noord-)	1	Inwoning op den voet voor vreemdelingen bepaald
Belgie	17	
Denemarken	1	
Duitschland	61	
Engeland, met inbegrip van Britsch Indie	13	
Frankrijk	8	
Italie	1	
Perzie	4	
Rusland	2	
Zweden	1	
Zwitserland	4	
	467	

OPGAVE van de ter kennis der Regering gekomen ongelukken, waardoor in 1862
mensen het leven verloren hebben.

GEWESTEN.	Door den bliksem getroffen.	Verdronken.	Overleden ten gevolge van het vallen uit een boom of van de eene of andere hoogte.	Door wilde dieren gedood.				Zelfmoord.	Door andere ongelukken het leven verloren.	Totaal.
				Tijgers.	Krokodillen.	Slangen.	Andere wilde dieren.			
Bantam	16	49	38	16	8	16	3	"	7	153
Batavia	1	4	1	"	"	"	"	"	1	7
Buitenzorg	8	4	3	1	"	"	"	2	8	26
Krawang	9	20	3	9	4	"	"	1	1	47
Preanger regentschappen	11	53	36	59	2	"	1	3	34	199
Sheribon	24	73	20	1	3	3	1	7	14	146
Tagal	6	26	12	"	6	"	"	8	16	74
Pekalongan	8	14	5	"	1	1	"	1	8	38
Samarang	60	87	15	4	1	"	"	7	16	190
Japara	22	59	26	6	3	1	"	6	18	141
Rembang	14	49	24	"	4	5	"	6	9	111
Soerabaja	54	95	47	20	12	2	"	18	121	369
Madura	6	33	33	1	1	3	"	4	1	82
Pasoeroean	24	33	11	3	"	1	2	9	24	107
Probolingo	18	35	23	8	1	"	2	4	11	97
Transporteren	281	634	297	123	46	32	9	76	289	1787

GEWESTEN.	Door den bliksem getroffen.	Verdronken.	Overleden ten gevolge van het vallen uit een boom of van de eene of andere hoogte.	Door wilde dieren gedood.				Zelfmoord.	Door andere ongelukken het leven verloren.	Totaal.
				Tijgers.	Krokodillen.	Slangen.	Andere wilde dieren.			
Per transport	281	634	297	123	46	32	9	76	289	1787
Bezoekie	10	14	20	4	1	2	1	5	7	64
Banjoewangie	"	"	3	1	"	1	"	1	1	7
Banjoemas	9	49	12	4	"	3	"	10	16	103
Bagelen	15	87	32	"	"	"	"	14	19	167
Kadoe	9	21	18	1	1	"	"	3	14	67
Djokdjokarta	3	27	9	"	"	"	"	2	30	71
Soerakarta	3	3	7	1	"	"	"	5	6	25
Madioen	14	47	21	1	"	2	"	4	4	93
Patjitan	1	10	"	"	"	"	"	"	"	11
Kedirie	11	56	12	13	1	3	"	7	7	110
Totaal voor Java en Madura.	356	948	431	148	49	43	10	127	393	2505

BUITENBEZITTINGEN.

Gouvernement van Sumatra's Westkust	1	59	23	20	2	"	"	10	21	136
Benkoelen	"	5	5	19	8	"	"	"	8	45
Lampongsche districten	"	6	9	29	15	"	"	1	"	60
Palembang	3	22	8	74	27	1	"	7	39	181
Banka	"	2	3	"	"	1	"	4	2	12
Billiton	"	1	"	"	"	"	"	"	6	7
Riouw	"	4	"	5	7	"	"	"	"	16
Transporteren	4	99	48	147	59	2	"	22	76	457

G E W E S T E N .	Door den bliksem getroffen.	Verdronken.	Overleden ten gevolge van het vallen uit een boom of van de eene of andere hoogte.	Door wilde dieren gedood.				Zelfmoord.	Door andere ongelukken het leven verloren.	Totaal.
				Tijgers.	Krokodillen.	Slangen.	Andere wilde dieren.			
Per transport	4	99	48	147	59	2	"	22	76	457
Wester-afdeeling van Borneo . .	1	12	5	"	13	1	"	3	12	47
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	"	20	12	"	46	"	"	3	3	84
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	2	12	2	"	2	"	"	6	32	56
Gouvernement der Molukken {	Amboina	"	5	1	"	1	"	"	5	12
	Banda	"	"	2	"	"	"	"	"	2
	Ternate	"	"	"	"	"	"	"	3	3
	Menado	2	16	3	"	2	"	"	3	4
Timor	"	8	"	"	2	"	"	"	1	11
Bali en Lombok	1	1	"	4	"	"	"	1	"	7
Totaal op de buitenbezittingen.	10	173	73	151	125	3	"	38	136	709
Java en Madura	356	948	431	148	49	43	10	127	393	2505
Totaal generaal	366	1121	504	299	174	46	10	165	529	3214

OVERZICHT		LIJSTEN VAN DE BEREIKENDE DIENST		LIJSTEN VAN DE BEREIKENDE DIENST		LIJSTEN VAN DE BEREIKENDE DIENST	
NO.	NAAM	NO.	NAAM	NO.	NAAM	NO.	NAAM
1		1		1		1	
2		2		2		2	
3		3		3		3	
4		4		4		4	
5		5		5		5	
6		6		6		6	
7		7		7		7	
8		8		8		8	
9		9		9		9	
10		10		10		10	
11		11		11		11	
12		12		12		12	
13		13		13		13	
14		14		14		14	
15		15		15		15	
16		16		16		16	
17		17		17		17	
18		18		18		18	
19		19		19		19	
20		20		20		20	
21		21		21		21	
22		22		22		22	
23		23		23		23	
24		24		24		24	
25		25		25		25	
26		26		26		26	
27		27		27		27	
28		28		28		28	
29		29		29		29	
30		30		30		30	
31		31		31		31	
32		32		32		32	
33		33		33		33	
34		34		34		34	
35		35		35		35	
36		36		36		36	
37		37		37		37	
38		38		38		38	
39		39		39		39	
40		40		40		40	
41		41		41		41	
42		42		42		42	
43		43		43		43	
44		44		44		44	
45		45		45		45	
46		46		46		46	
47		47		47		47	
48		48		48		48	
49		49		49		49	
50		50		50		50	
51		51		51		51	
52		52		52		52	
53		53		53		53	
54		54		54		54	
55		55		55		55	
56		56		56		56	
57		57		57		57	
58		58		58		58	
59		59		59		59	
60		60		60		60	
61		61		61		61	
62		62		62		62	
63		63		63		63	
64		64		64		64	
65		65		65		65	
66		66		66		66	
67		67		67		67	
68		68		68		68	
69		69		69		69	
70		70		70		70	
71		71		71		71	
72		72		72		72	
73		73		73		73	
74		74		74		74	
75		75		75		75	
76		76		76		76	
77		77		77		77	
78		78		78		78	
79		79		79		79	
80		80		80		80	
81		81		81		81	
82		82		82		82	
83		83		83		83	
84		84		84		84	
85		85		85		85	
86		86		86		86	
87		87		87		87	
88		88		88		88	
89		89		89		89	
90		90		90		90	
91		91		91		91	
92		92		92		92	
93		93		93		93	
94		94		94		94	
95		95		95		95	
96		96		96		96	
97		97		97		97	
98		98		98		98	
99		99		99		99	
100		100		100		100	

ZITTING 1864 — 1865 — (XCVIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.

N°. 4.

OVERZIGT

DER

UITKOMSTEN VAN DE GENEESKUNDIGE DIENST

BIJ DE

LANDMAGT OP JAVA EN MADURA

OVER 1862.

A A R D DER ZIEKTEN EN GEBREKEN.		BEHANDELD.				OVERLEDEN.				
		Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal.	Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal	
Febris intermittens .	Tusschenpoozende koorts	3364	29	9 036	12 429	29	2	45	7	1:
» biliosa	Galkoorts	194	»	56	250	1	»	3		1:
» gastrica	Gastrische koorts	194	1	41	236	4	»	»		1:
» catarrhalis	Catarrhale »	366	26	213	605	5	»	»		1:
Typhus	Zenuwzinking koorts	29	1	29	59	5	»	8	1	1:
Cholera	Braakloop, bloedbederfkoorts	44	1	11	56	10	»	2	1	1:
Encephalitis	Hersenontsteking	3	»	3	6	1	»	»		1:
Ophthalmiae	Oog »	415	29	615	1 059	6	»	1		1:
Parotitis	Oogklier »	6	»	1	7	»	»	»		
Angina	Keel »	114	6	17	137	»	»	»		
Pleuritis	Borstvlies »	24	3	12	39	»	»	»		
Pneumonia	Long »	39	3	41	83	7	1	7	1	1:
Hepatitis	Lever »	285	1	12	298	10	»	1	1	1:
Enteritis	Darm »	13	1	1	15	3	»	»		1:
Dysenteria	Dysenterie	1011	26	184	1 221	183	10	27	23	1:
Apoplexia	Beroerte	6	»	»	6	3	»	»		1:
Epilepsia	Vallende ziekte	22	4	7	33	»	»	»		
Delirium tremens	Dronkaardswaanzin	74	»	»	74	4	»	»		1
Morbi mentis	Zielsiekte	39	17	27	83	»	3	»		
Asthma	Aamborstigheid	44	»	118	162	»	»	1		
Colica	Koliek	207	13	99	319	1	»	»		1:
Aphthae tropica	Indische spruw	17	1	2	20	1	»	»		1:
Gastricismus	Maagstoornis	566	42	87	695	4	»	»		1:
Catarrhus bronchiorum	Luchtpijp-ontsteking	397	50	401	848	2	1	7		1:
Diarrhoea	Doorloop	1588	35	510	2 133	66	1	26		1:
Helminthiasis	Wormziekte	12	5	1	18	»	»	»		
Rheumat. acutus	Snelverlopende rheumatisme	288	37	195	520	1	1	4		1
» chronicus	Slepende rheumatisme	249	6	132	387	»	»	1		1
Haemorrhoides	Aambeijen	143	1	12	156	2	»	»		1
Scrophulosis	Klierziekte	9	»	5	14	»	»	»		1
Phthisis pulmonalis	Longtering	100	1	25	126	23	»	10		1
	Transporteren	9862	339	11 893	22 094	371	19	143		

A A R D DER ZIEKTEN EN GEBREKEN.		BEHANDELD.				OVERLEDEN.			
		Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal.	Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal.
	Per transport	9 862	339	11 893	22 094	371	19	143	53
Carcinomata	Kankergezwellen . .	"	"	2	2	"	"	"	
Scorbutus	Scheurbuik:	12	"	4	16	"	"	"	
Hydrops	Waterzucht	58	3	20	81	8	"	6	1
Vitia cordis	Hartsgebreken . .	170	"	3	173	7	"	"	1:
Variolae	Pokken	8	18	11	37	2	1	"	1:
Morbilli	Mazelen	2	"	4	6	"	"	"	
Framboesiae	Framboosgezwellen .	19	"	58	77	"	"	"	
Scabies	Schurft	105	7	932	1 044	"	1	"	
Herpes	Voortkruipende huid- uitslag	73	2	65	140	1	"	"	1:
Syphilis primaria . .	Venusziekte	2 469	167	888	3 524	11	2	5	1:
" secundaria	"	498	8	78	584	4	"	2	1:
Vulnera	Wonden	316	9	196	521	4	"	2	1:
Contusiones	Kneuzingen	374	30	236	640	1	"	1	1:
Abscessus	Ettergezwellen . .	244	30	159	433	3	"	1	1:
Ulcera	Zweren	1 013	41	808	1 862	"	"	6	1:
Fistulae	Pijpzweren	26	1	6	33	1	"	"	1:
Herniae	Ingewandsbreuken .	61	5	14	80	1	"	"	1:
Hydrocele	Waterzakbreuken .	5	"	2	7	"	"	"	
Luxationes	Ontwrichtingen . .	8	"	2	10	"	"	"	
Fracturae	Beenbreuken	27	"	13	40	"	"	"	1:
Mors violenta	Gewelddadige dood.	11	"	2	13	11	"	2	1:
Morbi reliqui	Overige ziektevormen	2 967	116	1 927	5 010	29	2	25	1:
Beri beri	Beri beri	13	"	70	83	"	"	8	1:
		18 341	776	17 393	36 510	454	25	201	68

VERHOUDING VAN DE OVERLEDENEN

TOT DE BEHANDELDEN.				TOT DE LEGERSTERKTE.			
Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen 7895.	Afrikanen 829.	Inlanders 6999.	Totaal 15 723.
53	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
1: 7,25	"	1: 3,3	1: 5,7	1: 906,8	"	1: 1166,5	1: 1123,7
1: 24,2	"	"	1: 24,7	1: 1127,8	"	"	1: 2246,1
1: 4	1: 18	"	1: 12,3	1: 3947,5	1: 829	"	1: 5241
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
"	1: 7	"	1: 104,4	"	1: 829	"	1: 1572,3
"	"	"	1: 140	1: 7895	"	"	1: 1572,3
1: 73	"	"	"	"	"	"	"
1: 224,4	1: 83,5	1: 177,6	1: 195,7	1: 717,7	8: 414,5	1: 1399,8	1: 873,4
1: 124,5	"	1: 39	1: 97,3	1: 1973,7	"	1: 3499,5	1: 2620,5
1: 79	"	1: 98	1: 86,8	1: 1973,7	"	1: 3499,5	1: 2620,5
1: 374	"	1: 236	1: 320	1: 7895	"	1: 6999	7: 7861,5
1: 81,3	"	1: 159	1: 108,2	1: 2631,6	"	1: 6999	1: 3930,7
"	"	1: 134,6	1: 310,3	"	"	1: 1166,5	1: 2620,5
1: 26	"	"	1: 33	1: 7895	"	"	1: 1572,3
1: 61	"	"	1: 80	1: 7895	"	"	1: 1572,3
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
1: 1	"	1: 1	1: 1	1: 717,7	"	1: 3499,5	1: 1209,4
1: 102,3	1: 58	1: 77,08	1: 89,3	1: 272,2	1: 414,5	1: 279,9	1: 280,7
"	"	1: 8,7	1: 10,3	"	"	1: 874,8	1: 1965,3
68	1: 40,4	1: 31,04	1: 86,5	1: 53,69	1: 17,3	1: 33,1	1: 34,82
							1: 23,12

Totaal				Totaal			
	Andere	Indië	Totaal		Indië	Andere	Totaal
1.000			1.000				
1.100			1.100				
1.200			1.200				
1.300			1.300				
1.400			1.400				
1.500			1.500				
1.600			1.600				
1.700			1.700				
1.800			1.800				
1.900			1.900				
2.000			2.000				
2.100			2.100				
2.200			2.200				
2.300			2.300				
2.400			2.400				
2.500			2.500				
2.600			2.600				
2.700			2.700				
2.800			2.800				
2.900			2.900				
3.000			3.000				
3.100			3.100				
3.200			3.200				
3.300			3.300				
3.400			3.400				
3.500			3.500				
3.600			3.600				
3.700			3.700				
3.800			3.800				
3.900			3.900				
4.000			4.000				
4.100			4.100				
4.200			4.200				
4.300			4.300				
4.400			4.400				
4.500			4.500				
4.600			4.600				
4.700			4.700				
4.800			4.800				
4.900			4.900				
5.000			5.000				
5.100			5.100				
5.200			5.200				
5.300			5.300				
5.400			5.400				
5.500			5.500				
5.600			5.600				
5.700			5.700				
5.800			5.800				
5.900			5.900				
6.000			6.000				
6.100			6.100				
6.200			6.200				
6.300			6.300				
6.400			6.400				
6.500			6.500				
6.600			6.600				
6.700			6.700				
6.800			6.800				
6.900			6.900				
7.000			7.000				
7.100			7.100				
7.200			7.200				
7.300			7.300				
7.400			7.400				
7.500			7.500				
7.600			7.600				
7.700			7.700				
7.800			7.800				
7.900			7.900				
8.000			8.000				
8.100			8.100				
8.200			8.200				
8.300			8.300				
8.400			8.400				
8.500			8.500				
8.600			8.600				
8.700			8.700				
8.800			8.800				
8.900			8.900				
9.000			9.000				
9.100			9.100				
9.200			9.200				
9.300			9.300				
9.400			9.400				
9.500			9.500				
9.600			9.600				
9.700			9.700				
9.800			9.800				
9.900			9.900				
10.000			10.000				

Verslag van het bekeer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1862.

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.

N°. 5.

OVERZIGT

DER

UITKOMSTEN VAN DE GENEESKUNDIGE DIENST

BIJ DE

LANDMAGT OP DE BEZITTINGEN BUITEN

JAVA EN MADURA

OVER 1862.

10	99	6400	6237	1238					
2	0	43	172	270					
3	2	51	281	282					
4	0	10	206	106					
5	0	02	88	20					
6	7	11							
7	1	0		0					
8		171	207	207					
9		5	2	2					
10		110	21	22					
11	1	01	2	27					
12	2								
13	1	10	2	12					
14	10	04	122	107					
15	0	11	2	2					
16	1	10	2	12					
17	0	10	2	12					
18	1	216	263	22					
19	0	23	122	171					
20	0	24	207	207					
21	0	874	640	202					
22	10	1201	927	927					
23	0	20	12	22					
24	1	272	198	174					
25	1	412	212	202					
26	0	122	12	120					
27	0	12	11	7					
28	0	21	22	22					
29	1	172	222	222					

A A R D DER ZIEKTEN EN GEBREKEN.		BEHANDELD.				OVERLEDEN.			
		Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal.	Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal.
Febris intermittens .	Tusschenpoozende koorts	4258	"	5237	9495	29	"	21	50
" biliosa	Galkoorts	270	"	175	445	9	"	2	11
" gastrica	Gastrische koorts .	289	1	281	571	2	"	5	11
" catarrhalis.	Catarrhale "	165	"	255	420	2	"	2	11
Typhus	Zenuwzinking koorts	29	"	23	52	9	"	4	11
Cholera	Braakloop, bloedbe- derfkoorts	28	"	13	41	7	"	"	11
Encephalitis.	Hersenontsteking. .	6	"	"	6	1	"	"	11
Ophthalmiae.	Oog "	207	"	264	471	"	"	1	
Parotitis	Oogklier "	1	"	4	5	"	"	"	
Angina	Keel "	95	"	21	116	"	"	"	
Pleuritis	Borstvlies "	27	"	7	34	1	"	"	11
Pneumonia	Long "	11	"	23	34	1	"	2	11
Hepatitis.	Lever "	163	1	16	180	6	1	1	11
Enteritis	Darm "	11	"	2	13	2	"	1	11
Dysenteria	Dysenterie.	467	"	112	579	64	"	16	811
Apoplexia	Beroerte.	5	"	6	11	3	"	5	11
Epilepsia.	Vallende ziekte . . .	13	"	6	19	1	"	1	11
Delirium tremens. . .	Dronkaardswaan- zin.	43	"	"	43	6	"	"	11
Morbi mentis	Zielsziekte	20	"	15	35	"	"	1	
Asthma	Aamborstigheid . . .	43	"	273	316	1	"	5	11
Colica.	Koliek	171	"	152	323	"	"	"	
Aphthae tropica . . .	Indische spruw	11	"	1	12	"	"	"	
Gastricismus	Maagstoornis	464	"	257	721	1	"	1	11
Catarrhus bronchiorum	Lucht pijp-ontsteking	262	2	610	874	2	"	9	111
Diarrhoea	Doorloop	925	2	337	1264	19	"	5	911
Helminthiasis	Wormziekte	38	"	12	50	"	"	"	
Rheumat. acutus . . .	Snelverloopende rheu- matisme	174	"	199	373	"	"	1	
" chronicus	Slepende rheumatisme	205	1	213	419	1	"	6	111
Haemorrhoides. . . .	Aambeijen	120	"	13	133	2	"	"	11
Scrophulosis.	Klierziekte.	7	"	11	18	"	"	"	
Phthisis pulmonalis .	Longtering.	67	"	27	94	8	"	8	111
	Transporteren	8595	7	8565	17167	177	1	97	21

VERHOUDING VAN DE OVERLEDENEN

TOT DE BEHANDELDEEN.				TOT DE GEMIDDELDE LEGERSTERKTE.			
Totaal Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen 5166.	Afrikanen 56.	Inlanders 7986.	Totaal 13 208
1: 146,8	"	1: 249,3	1: 189,9	1: 178,1	"	1: 380,2	1: 264,1
1: 30	"	1: 87,5	1: 40,45	1: 574	"	1: 3993	1: 1200,7
1: 144,5	"	1: 56,2	1: 81,5	1: 2583	"	1: 1597,2	1: 1886,8
1: 82,5	"	1: 127,5	1: 105	1: 2583	"	1: 3993	1: 3302
1: 3,2	"	1: 5,7	1: 4	1: 574	"	1: 1996,5	1: 1016
					"	"	1: 1886,8
1: 4	"	"	1: 5,8	1: 738	"	"	
1: 6	"	"	1: 6	1: 5166	"	"	1: 13208
"	"	1: 264	1: 471	"	"	1: 7986	1: 13208
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
1: 27	"	"	1: 34	1: 5166	"	"	1: 13208
1: 11	"	1: 11,5	1: 11,3	1: 5166	"	1: 3993	1: 4402,6
1: 27,1	1: 1	1: 16	1: 22,5	1: 861	1: 56	1: 7986	2: 1651
1: 5,5	"	1: 2	1: 4,3	1: 2583	"	1: 7986	1: 4402,6
1: 7,2	"	1: 7	1: 7,2	1: 80,7	"	1: 4991	1: 165,1
1: 1,6	"	1: 1,2	1: 1,3	1: 1722	"	1: 1597,2	1: 165,1
1: 13	"	1: 6	1: 9,5	1: 5166	"	1: 7986	1: 6604
1: 7,1	"	"	1: 7,1	1: 861	"	"	1: 2201,3
"	"	1: 15	1: 35	"	"	1: 7986	1: 13208
1: 43	"	1: 54,6	1: 52,6	1: 5166	"	1: 1597,2	1: 2201,3
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
1: 464	"	1: 257	1: 360,5	1: 5166	"	1: 7986	1: 6604
1: 131	"	1: 67,7	1: 79,4	1: 2583	"	1: 887,3	1: 1200,7
1: 48,6	"	1: 67,4	1: 52,7	1: 271,8	"	1: 1597,2	1: 550,3
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1: 199	1: 373	"	"	1: 7986	1: 13028
1: 205	"	1: 35,5	1: 59,8	1: 5166	"	1: 1331	1: 1886,8
1: 60	"	"	1: 66,5	1: 2583	"	"	1: 6604
"	"	"	"	"	"	"	"
1: 83	"	1: 3,5	1: 5,8	1: 645,7	"	1: 998,2	1: 825,5
"	"	"	"	"	"	"	"

A A R D DER ZIEKTEN EN GEBREKEN.		BEHANDELD.				OVERLEDEN.			
		Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal.	Euro- peanen.	Afri- kanen.	Inlan- ders.	Totaal.
	Per transport	8 595	7	8 565	17 167	177	1	97	27
Carcinomata	Kankergezwellen . .	1	"	"	1	"	"	"	
Scorbutus	Scheurbuik	9	"	12	21	"	"	"	
Hydrops	Waterzucht	35	"	20	55	2	"	4	1:
Vitia cordis	Hartsgebreken . . .	102	"	6	108	3	"	"	1:
Variolae	Pokken	5	"	8	13	"	"	"	
Morbilli	Mazelen	"	"	2	2	"	"	"	
Framboesiae	Framboosgezwellen .	1	"	89	90	"	"	1	
Scabies	Schurft	32	"	348	380	"	"	"	
Herpes	Voortkruipende huid- uitslag	97	"	137	234	"	"	"	
Syphilis primaria . .	Venusziekte	626	2	510	1 138	1	"	2	1:
" secundaria	"	123	"	61	184	"	"	1	
Vulnera	Wonden	230	"	466	696	6	"	4	1:
Contusiones	Kneuzingen	223	"	191	414	1	"	"	1:
Abscessus	Ettergezwellen . . .	186	"	341	527	2	"	3	1:
Ulcera	Zweren	612	"	1 470	2 082	"	"	2	
Fistulae	Pijpzweren	8	"	2	10	"	"	"	
Herniae	Ingewandsbreuken .	22	"	11	33	"	"	"	
Hydrocele	Waterzakbreuken . .	1	"	"	1	"	"	"	
Luxationes	Ontwrichtingen . . .	6	"	9	15	"	"	"	
Fracturae	Beenbreuken	4	"	12	16	"	"	1	
Mors violenta	Gewelddadige dood.	1	"	5	6	1	"	5	1:
Morbi reliqui	Overige ziektevormen	2 015	4	2 019	4 038	20	"	66	1:
Beri beri	Beri beri	11	"	11	22	5	"	"	1:
		12 945	13	14 295	27 253	218	1	186	1:

VERHOUDING VAN DE OVERLEDENEN

TOT DE BEHANDELDEN.				TOT DE LEGERSTERKTE.			
Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen 5166.	Afrikanen 56.	Inlanders 7986.	Totaal 13 208.
27							
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
1: 17,5	"	1: 5	1: 9,1	1: 2583	"	1: 1996,5	1: 2201,3
1: 34	"	"	1: 36	1: 1722	"	"	1: 4402,6
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1: 89	1: 90	"	"	1: 7986	1: 13208
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
1: 626	"	1: 255	1: 379,3	1: 5166	"	1: 3993	1: 4402,6
"	"	1: 61	1: 184	"	"	1: 7986	1: 13208
1: 38,3	"	1: 116,5	1: 69,6	1: 861	"	1: 1996,5	1: 13208
1: 223	"	"	1: 414	1: 5166	"	"	7: 13208
1: 93	"	1: 113,6	1: 105,4	1: 2583	"	1: 2662	1: 2641,6
"	"	1: 735	1: 1041	"	"	1: 3993	1: 6604
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1: 12	1: 16	"	"	1: 7986	1: 13208
1: 1	"	1: 1	1: 1	1: 5166	"	1: 1597,2	1: 2201,3
1: 100,75	"	1: 30,5	1: 46,9	1: 258,3	"	1: 121	1: 153,5
1: 2,2	"	"	1: 4,4	1: 1033,2	"	"	1: 2641,6
1: 59,3	1: 13	1: 76,8	1: 67,29	1: 23,69	1: 56	1: 42,93	1: 32,61

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE D VAN HET VERSLAG.

N°. 6.

KRIJGSVERRIGTINGEN GEDURENDE 1862.

Tijdvak der operatien.	KORTE OMSCHRIJVING der voornaamste ontmoetingen met den vijand.	Sterkte der troepen. (1)	Aantal ge- sneuvelden.		Aantal gewonden.		Aanmerkingen.
			Officieren.	Onderofficieren. en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren. en manschappen.	
	A. <i>Voortzetting der expeditie in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo. (a)</i>						(a) Behalve de in de residentie organiek huis behorende garnizoens-compagnie en detachement der 20ste compagnie artillerie, stond de expeditionaire landmagt in den loop van 1862 uit: het 7de, 9de en 13de bataillon infanterie, de 8ste en de 10de compagnie artillerie, voorts pl. met 100 man der 4de compagnie sapeurs, benevens het noodige administratief, geneeskundig en hospitaalpersoneel.
3 Nov. 1861. 22 Jan. 1862.	Mislukte togt van uit Koetei tegen de Boven-doesoen.	100	"	"	"	"	
Januarij.	Patrouille in het Amanditsche tot verdrijving der geestdrijvers (beratip beamal). Een hoofd en verscheidene volgelingen afgemaakt.						
Idem.	Idem in het Alajische. Met groot verlies aan 's vijands zijde, wordt door de onzen een aanval afgeslagen (1 Januarij).	80 1 houwitsers.	"	1	"	9	
Idem.	Patrouilles in het Amoenthaijsche. Overwinning der onzen bij Pendangin.	68 1 houwitsers.	"	1	"	"	
27 Februarij. 2 Maart.	Togt tegen de opstandelingen in het Alajische. Deze worden naar alle kanten verdreven.	70	"	"	"	"	
1 Maart.	Gevecht nabij Simpang-ampat (Martapoera).	50	"	"	"	3	
5 idem.	De bevriende kampong Karang-djawa door de onzen ontzet.	—	"	"	"	"	

(1) Daar waar de troepensterkte niet is opgegeven, bestaan de kolonnes gewoonlijk uit 30 tot 100 bajonetten.

Tijdvak der operatien.	KORTE OMSCHRIJVING der voornaamste ontmoetingen met den vijand.	Sterkte der troepen.	Aantal ge- sneuvelden.		Aantal gewonden.		Aanmerkingen.
			Officieren.	Onderofficieren. en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren. en manschappen.	
Februarij.	Rantau op nieuw door de onzen be- zet en aldaar eene versterking op- gerigt.	—	”	”	”	”	
Idem.	Oprigting eener versterking door de onderworpen bevolking te Parang (Amoenthajj).	—	”	”	”	”	
Maart.	De geestdrijvers nabij Wassa-wassa met groot verlies uiteengeslagen.	60 1 houwitser.	”	”	”	”	
ste helft idem.	Terugkeer van Zijner Maj. stoomschip <i>de Vecht</i> , uit de Doeson naar Band- djermasin. De troepen en bemanning ver- scheidene malen slaags geweest met de opstandelingen in de Lohei- en Thewe-rivieren.	—	”	”	”	4	Matrozen en koelies.
ste helft April.	Patrouilles ter verdrijving der bera- tippers, nabij Illong (Alajj).	50	”	”	”	”	
weede helft April.	Patrouilles van uit Pengaron (Marta- poera) naar de Boven-Riam-kanan. Een der vrouwen van Demang Leh- man gevangen genomen.	—	”	”	”	”	
in de iek garn en h 20 rie, l ionai oop v e, 9 infan de hel nie a l. mi e con bent ad m kund neel.	Junij en vol- de dagen.	50 (a)	”	”	”	1	(a) Bovendien nog 150 Becompajers en 100 man kampongvolk.
ste helft Junij.	Gecombineerde marschen van uit Ta- balong, ten einde de vereeniging te beletten van Amin Oellah met de andere nabij Moeara Halong ge- nestelde opstandelingen.	—	”	”	”	”	
Junij t/m Julij.	Gevechten tegen de benden van Amin Oellah en Demang Lehman in het Amoenthajjsche.	80	”	”	”	7 (b)	(b) Waaronder 2 koelies.
Julij.	Patrouille van uit Marabahan naar Soengeij Oelack.	—	”	”	”	1	
Julij t/m 1 Augustus.	Gecombineerde marschen van uit Pringien, Tabalong en Alajj naar Petap en de Passirsche grenzen; inname der vijandelijke versterking te Goenong Hauk, ten gevolge waar- van de benden van Amin Oellah en Demang Lehman naar alle zij- den op de vlugt slaan.	240	”	”	”	2 (a)	(a) Hulptroupen.
Julij.	Ons post-escorte van Moengoe Thajjor naar Martapoera door muiltelingen beschoten.	—	”	”	”	1	

Tijdvak der operatien.	KORTE OMSCHRIJVING der voornaamste ontmoetingen met den vijand.	Sterkte der troepen.	Aantal ge- sneuvelden.		Aantal gewonden		Aanmerkingen.
			Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	
Julij.	Onze versterking te Pringien verlegd naar Paran.	—	"	"	"	"	
7 Augustus.	Gevecht nabij Limpasso.	20	"	"	"	"	
Eerste helft idem.	Verdrijving der opstandelingen uit Bedandan (Becompaij).		"	"	"	"	
Tweede helft Augustus.	Gevecht tusschen den Sultan van Koetei en den onwilligen pangeran Nata Kesoema, waarbij de troepen van de laatstgenoemde worden op de vlugt geslagen.		"	"	"	1	Sultanstroepen.
15 Augustus.	Mislukte aanval des vijands op onze versterking te Moeara Aijoe.	—	"	"	"	"	
17 en 25 idem.	Idem op de versterking te Tabalong.	—	"	"	"	2 (a)	(a) Kettinggang
2 September.	Gevecht nabij Simpang-ampat (Martaopera).	70 1 houwitsers.	"	"	"	1	
5 idem.	Overwinning van den Sultan van Koetei op de troepen van den pangeran Nata Kesoema.		"	"	"	1	Sultanstroepen.
7 en 8 Sept.	Togt van uit Kwala Kapoeas naar Soengeij Banga.	—	"	"	"	1	
19 September.	Verkenningstogt in het noorden van Tabalong.	—	"	"	"	1	1
September. October.	Gecombineerde marschen van uit Rantau en Kendangan tegen de vijandelijke versterkingen te Simpang-ampat, waaruit de vijand wordt verdreven.	—	"	"	"	"	2
7 October.	Verkenningstogten in de Bankinongan-rivier.	—	"	"	"	"	"
Idem.	De opstandelingen worden verdreven uit hunne versterkte kampong nabij Soengeij Pakalang (grenzen van Pasir).	50	"	"	"	"	1
23 November. 28 December.	Gecombineerde togt te water en over land, ten einde de aanhangers van Antassarie en Demang Lehman in hunne hoofdversterking Bajan Begok aan te tasten. Deze wordt echter vóór de aankomst onzer troepen verlaten.	290 infanterie. (a) 22 artillerie. 18 2 houwitsers. 2 idem.	"	2 (b)	"	3 (c)	(a) Bovendien 30 hulptroepen van vorst van Pegal 110 Siongers, bene 485 koelies en ket gangers. Dezen vergezelen Zijner stoomschepen Celeb Admiraal van Kin gen, benevens de vernements-stooms pen Boni en Tjint (b) Waaronder 1 lie. (c) 1 koelies kettinggangers.

Tijdvak der operatien.	KORTE OMSCHRIJVING der voornaamste ontmoetingen met den vijand.	Sterkte der troepen.	Aantal gewonden.		Aantal gesneuvelden.		Aanmerkingen.
			Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	
November.	De vijand met verlies van een zijner hoofden, Goesti Oemar, van de Aijoe-rivier verdreven.	—	"	"	"	"	
December.	Eene bende geestdrijvers verslagen te Goenoeng Bindjai.	40	"	"	"	1	
<i>Aantal gesneuvelden en gekwetsten in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo gedurende het jaar 1862.</i>							
	Garnizoens-compagnie.	"	"	7	"	1	
	7de bataillon infanterie.	"	"	"	1	7	
	9de idem idem.	"	"	4	"	6	
	13de idem idem.	"	1	10	"	11	
	8ste compagnie artillerie.	"	"	"	"	1	
	Te zamen.	"	1	21(1)	1	26	
	B. <i>Togt naar het landschap Lebong (Palembang).</i>						
Maart.	De oproerlingen lijden een gevoelig verlies nabij Soeloep, en de 5 aldaar gelegen versterkingen worden geslecht.	50 infanterie. (a) 1 coehoornmortier.	"	"	"	3	(a) Benevens een detachement. Waaronder 1 pradjoerit.
idem.	Idem der versterkte doeson Peso. De voornaamste hoofden gesneuveld of gevangen genomen.	idem.	"	"	"	2	

(1) Hieronder ook begrepen zij die later aan de bekomen wonden zijn overleden en wier aantal derhalve niet is medegedeeld onder dat der gewonden. Het tegendeel is het geval met de cijfers hierboven achter elke ontmoeting vermeld. Die cijfers toch zijn ontleend aan de telkenmale bij het militair departement ontvangende rapporten of journalen, en wijzen uit dien hoofde onder de rubriek "gesneuvelden" slechts diegenen aan, welke reeds overleden waren bij de opmaking of afzending der betrekkelijke bescheiden. Van daar dat het totaal dezer afzonderlijke opgaven, welke bovendien niet alle, maar slechts de voornaamste ontmoetingen betreffen, niet overeenkomt met het hier opgegeven eindcijfer van 22 gesneuvelden en 27 gewonden.

Deel van de ... 1862

BILANZ VAN HET VERBOD

N° 1

Lijst der in 1862 bij de Commissie tot verbetering der ...

Deel van de ... door den ... van de ...

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE E VAN HET VERSLAG.

N°. 7.

LIJST der in 1862 bij de Commissie tot verbetering der
Indische zeekaarten ingekomen opnemingen en schets-
kaarten, zoomede van de door haar in dat jaar uit-
gegeven kaarten.

- Schets van de bogt van Baoh, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Etna*.
Verbetering in de Straat Samao, idem idem.
Montallot-rivier, door den luitenant ter zee 2de klasse HOGENDORP.
Straat Dassie, door den luitenant ter zee 2de klasse WITTOP KONING.
Noordkust van Lingga, door denzelfde en den stuurman PICHOL.
Moesie-rivier van Palembang tot Soengei Waras, door den gezaghebber van den gou-
vernements-stoomer *Bronbeek*.
Verbeterde kaart van de Golf van Tomini, door den luitenant ter zee 2de klasse J. A.
DE GELDER.
Schets der Barito-rivier van Meliouw tot Soengei Lolaj, door den luitenant ter zee
1ste klasse jhr. A. MEIJER.
Ankerplaats op de zuidkust van het eiland Moea, door den gezaghebber en 1sten stuur-
man van den gouvernements-stoomer *Telegraaf*.
Ankerplaats bij Allor Ketjil (Straat Pantar), door de luitenants ter zee 2de klasse
J. A. GREVE en J. W. VISSER.
Zuidkust, Golf van Tomini, eilanden Togian, Vena-vena en Boeka-boeka door den
luitenant ter zee 2de klasse J. A. DE GELDER.
Trek van Zr. Ms. stoomschip *Madura* op de noord-oostkust van Borneo.
Schets van de rivier van Boelongan, door den luitenant ter zee 1ste klasse PHAFF.
Toegangen naar de kampong Batoe-poetih, idem idem.
Schets der Koeran- of Barau-rivier, idem idem.
Schets van het eiland Koempoel, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Amsterdam*.
Bogt van Amohaj, door den luitenant ter zee 1ste klasse H. K. KONING.
Bogt van Tolie-tolie, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Etna*.
Reede van Tandjong-boerong-mandje met omliggende eilanden, door den luitenant ter
zee 2de klasse BENTHEM REDDINGIUS.
Binnenbaai van Amoerang, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Reteh*.
Reede Kissalaut, door den 1sten en 2den stuurman van den gouvernements-stoomer
Telegraaf.
Schets Bamoeban-baai, door den luitenant ter zee 2de klasse C. P. VAN DER STAR.
Reede Amboina, door de adelborsten van Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen*.
Rif van Katia of Baars-eiland, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Reinier Claaszen*.
Verbetering op de bestaande schetskaart van Straat Poeloelaut, door den état-major
van Zr. Ms. stoomschip *Celebes*.
Schets Kaloempong-baai, idem idem.

Ankerplaats voor het kolenhoofd te Amboina, door de adelborsten van Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen*.

Verbetering van de oostkust van Borneo benoorden Bira-birakan tot aan den uithoek Kanoengan, door den luitenant ter zee 1ste klasse PALM.

Plan van de reede van Badjoa, door den luitenant ter zee 2de klasse MOETH.

Selat-nado en reede Tandjong-roë, door de luitenants ter zee 2de klasse COSIJN, BENTHEM REDDINGIUS en C. TEN BOSCH.

Eilanden bezuiden Padang, door den état-major van Zr. Ms. korvet *Pallas*.

Japansche Binnensee in 2 bladen, door den état-major van Zr. Ms. brik *Cachelot*.

Baritoe-rivier van af de monding tot aan de schans van Tuyl, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Admiraal van Kinsbergen*.

Bandagroep, door den luitenant ter zee 2de klasse H. A. SIRKS.

Straat Herberg, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Reteh*.

Uitgegeven werden de navolgende kaarten:

Eilanden en vaarwaters beoosten Java, door H. D. A. SMITS, in twee bladen, 4de uitgave.

Straat Soenda, door H. DIJSERINCK.

Westkust van Borneo, in twee bladen, door A. C. J. EDELING.

Inkomen van het Oeraga-kanaal, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Groningen*, onder bevel van den kapitein-luitenant ter zee J. J. VAN DER MEERSCH.

Mahakkan of Koetie-rivier, door den luitenant ter zee 1ste klasse F. J. ABRESCH en den luitenant ter zee J. B. A. DE JONG.

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE F VAN HET VERSLAG.

N°. 8.

VERSLAG omtrent de werking der nieuwe wetgeving
in Nederlandsch Indie gedurende het jaar 1861.

Met betrekking tot de werking der nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie heeft zich in het algemeen het jaar 1861 van de voorafgegane jaren niet onderscheiden, en blijft alzoo het oordeel omtrent die werking in vorige jaren uitgebragt toepasselijk.

Even als in het vorig door mij uitgebragt verslag, vermeen ik mij daarom te mogen bepalen tot de mededeeling van die bijzonderheden, die gedurende het jaar 1861, de eene meer, de andere minder, haren invloed op den toestand van het regt en de regtsbedeeling hebben doen gevoelen.

Aan het bij besluit dd. 17 November 1860, n°. 40, door de Indische Regering aan het opperbestuur gerigt voorstel, de strekking hebbende om het personeel van elk der drie raden van justitie op Java met één vice-president en één lid te vermeerderen, is in zoverre gevolg gegeven, dat bij Koninklijk besluit van den 10den April 1861, n°. 91 (*Indisch Staatsblad van dat jaar*, n°. 46), aan de raden van justitie te Batavia en te Soerabaja één lid is toegevoegd geworden.

Die maatregel is gedurende het jaar 1861 te kort in werking geweest om met eenige juistheid te kunnen bepalen, in hoe verre de toegestane uitbreiding op de werkzaamheden van de raden van justitie te Batavia en Soerabaja een gunstigen invloed heeft uitgeoefend; doch zooveel is zeker, dat de vermeerdering van het aantal leden met één aan voornoemde regibanken de gelegenheid niet geopend heeft, om zich in twee uit geheel verschillende leden zamengestelde kamers te verdeelen.

De invordering van 'slands middelen bij wege van parate executie heeft niet minder dan in vorige jaren aanleiding gegeven tot de bedenkingen, welke in vroegere rapporten uitvoerig zijn medegedeeld, en de wenschelijkheid nog meer doen uitkomen, om ook ten aanzien van deze materie de oude wijze van regtspleging door de nieuwe te doen vervangen.

Waren over het algemeen de werkzaamheden bij de parquetten toegenomen, ook het aantal militaire zaken, door de ambtenaren van het openbaar ministerie in hunne hoedanigheid van auditeur militair te behandelen, onderging geene noemenswaardige vermindering, en het mag er voor gehouden worden, dat die ambtenaren op den duur niet bij magte zullen zijn om aan de steeds toenemende werkzaamheden naar eisch het hoofd te bieden (1).

De werking der ordonnantie van 8 December 1855 (*Indisch Staatsblad* n°. 79), houdende toepasselijk-verklaring der Europeesche wetgeving op vreemde Oosterlingen, heeft zich gedurende het jaar 1861 niet van andere jaren onderscheiden en is over het algemeen gunstig te noemen.

Het mag echter niet over het hoofd worden gezien, dat, volgens de bestaande bepalingen

(1) Zie hieromtrent de aantekening op bladz. 43 der bijlagen van het vorig verslag, zooda *Indisch Staatsblad* n°. 52.

gen, het voor Europeanen en vreemde Oosterlingen aan de nieuwe wetgeving onderworpen, wier woonplaats ver verwijderd is van den zetel van eenen raad van justitie, uiterst kostbaar en moeilijk is hun regt in geringe zaken, inzonderheid in die, welke het bedrag van twee honderd gulden niet te boven gaan, te vervolgen, en dat alzoo de bovenvermelde ordonnantie de vreemde Oosterlingen in dit opzigt niet in een gunstigen toestand verplaatst heeft.

Dit bezwaar zou welligt kunnen worden opgelost, door aan plaatselijke regters de bevoegdheid toe te kennen, om in civile vorderingen tot een zeker bedrag in zaken, thans behoorende tot de kennisname der raden van justitie, regt te spreken ⁽¹⁾.

Een gewichtig beginsel werd in een op den 11den Junij 1861 door het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie tusschen de Regering van Nederlandsch Indie en zekere handelsfirma te Batavia gewezen arrest aangenomen, waarbij de Staat aansprakelijk is gesteld voor de onregmatige daden zijner dienaren, inzonderheid der tolbeambten. Het is te voorzien dat deze beslissing de Regering in meer processen zal wikkelen.

De werking der nieuwe wetgeving met betrekking tot de inlandsche bevolking van Java en Madura, gedurende het jaar 1861, levert geene belangrijke verschilpunten op met vorige jaren.

De zoo zeer toenemende werkzaamheden der administrative ambtenaren oefenen een nadeeligen invloed op de regtsbedeeling uit, en het is niet te voorzien dat hierin verbetering zal komen, te minder, daar ook het aantal door hen te behandelen regtszaken jaarlijks toeneemt ⁽²⁾. Eene herziening van de organisatie van het inlandsch regtswezen kan niet uitblijven, zal de regtsbedeeling beantwoorden aan hetgeen in billijkheid mag worden verlangd.

Eene billijke en vrijgevege bepaling is genomen bij besluit van 18 Augustus 1861, n°. 3 (*Indisch Staatsblad* n°. 72), waarvan de strekking is, dat zoo dikwijls de regter in strafzaken, waarin eigenlijk gezegde inlanders als beklaagden betrokken zijn, gebruik moet maken van tolken voor de overzetting van de Nederduitsehe in eene inlandsche taal en omgekeerd, de kosten, aan het gebruik dier tolken verbonden, niet zullen worden verhaald op beklaagden, maar ten laste blijven van den lande.

Hoe groot eene weldaad de invoering van de nieuwe wetgeving op Java en Madura in vele opzigten geweest is, blijkt eerst duidelijk bij vergelijking van den toestand van het regtswezen op de bezittingen buiten Java en Madura. De menigte van onzamenhangende, verouderde en ondoelmatige bepalingen, die aldaar nog steeds vigeren, leveren eene bron van verwarring op en geven aanleiding tot moeilijkheden, wier oplossing niet te vinden is.

Daarenboven is gedeeltelijke verbetering, met het oog op de in bewerking zijnde voorstellen tot invoering der nieuwe wetgeving op de buitenbezittingen ⁽³⁾, veeltijds niet aan te raden, en blijven de moeilijkheden alzoo bestaan.

Er blijft nog te vermelden over, dat aan den civilen gezaghebber van Beloe (Midden-Timor) te Atapoepoe, bij ordonnantie van den 29sten Mei 1861 (*Indisch Staatsblad* n°. 42), eenige regtsmagt is toegekend tot handhaving van de politie aldaar.

En hiermede wensch ik het rapport over een onderwerp te eindigen, dat gedurende het jaar 1861 tot bijna geene nieuwe beschouwingen aanleiding heeft gegeven; zoowel het voortreffelijke als het gebrekkige is meer uitgekomen, maar ook daardoor is, zoo wij hopen, te beter de weg aangewezen, om in dit laatste voorziening aan te brengen.

*De Procureur-Generaal bij het Hooggeregtshof in
Nederlandsch Indie,*

(get.) W. RAPPARD.

Voor eensluidend afschrift.

De Secretaris-Generaal bij het Departement van Kolonien,

FEITH.

(1) Maatregelen van voorziening zijn bij de betrokken autoriteiten in overweging.

(2) Zie § 7 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IX der Staatsbegrooting voor 1865.

(3) Zie hoofdstuk E, afd. I, § 4 hiervóór.

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE G VAN HET VERSLAG.

N°. 9.

VERSLAG ten geleide van de statistiek der regtsbedeeling
in Nederlandsch Indie over het jaar 1861.

Het getal tabellen is thans 58, dus 6 meer dan in het vorige jaar.

Eene vergelijking van de inhoudsopgave, welke het geheel voorafgaat, met die, welke den bundel tabellen over het jaar 1860 vergezelde, doet zien, dat deze uitbreiding veroorzaakt wordt door de bijvoeging der navolgende staten:

- 1°. eene tabel aanwijzende het getal strafzaken (misdrijven), behandeld bij de regtbanken binnen het gebied van den Soesoehoenan van Soerakarta en van Pangeran ARIO MANGKOE NEGORO;
- 2°. eene tabel aanwijzende het getal overtredingszaken bij de geregten binnen het onder n°. 1 vermeld gebied behandeld;
- 3°. eene tabel aanwijzende het getal burgerlijke zaken bij de onder n°. 1 genoemde regtbanken behandeld;
- 4°. een tabel betreffende de overtredingszaken in hooger beroep behandeld bij de landraden op Java en Madura;
- 5°. eene tabel aanwijzende de overtredingszaken in hooger beroep behandeld bij de raden van justitie op Java en Madura;
- 6°. eene tabel betreffende de overtredingszaken in hooger beroep behandeld bij de inlandsche regtbanken buiten Java en Madura.

De staten onder n°. 1, 2 en 3 genoemd zijn te danken aan den resident van Soerakarta, terwijl de resident van Djokdjokarta berigtte, geene behoorlijke opgave te hebben kunnen bekomen van de regtszaken, behandeld binnen het gebied van den Sultan en van pangeran ADIPATI SOERIO SASSA NINGRAT (PAKOE ALAM), omdat daarvan door deze niet geregeld aantekening wordt gehouden.

De tabellen vermeld onder n°. 4, 5 en 6 zijn een gevolg van het aan de betrokken autoriteiten bij herhaling door den ondergeteekende te kennen gegeven verlangen, om de opgaven omtrent het hooger beroep niet vermengd met die omtrent den eersten aanleg, maar afzonderlijk te ontvangen.

In dit verslag zullen wederom op beknopte wijze de voornaamste uitkomsten worden vermeld, welke de thans aangeboden staten in verband tot de opgaven van vorige jaren doen kennen.

EERSTE AFDEELING.

Regtbanken en geregten op Java en Madura.

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

I. HOOGGEREGTSHOF VAN NEDERLANDSCH INDIE.

Evenmin als in de voorgaande jaren, verlopen sedert de invoering der nieuwe wetgeving, behoefde het Hooggeregtshof in eersten aanleg regt te spreken.

Het getal beklagden, over wier zaken het Hooggeregtshof geroepen werd in revisie regt te doen, klom tot een cijfer, dat sedert 1850 in geen enkel jaar was bereikt; het bedroeg 3800.

Het volgend staatje kan tot vergelijking strekken met de cijfers der voorgaande jaren.

REVISIE VAN VONNISSEN, gewezen door	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.
Raden van justitie op Java . . .	14	35	22	36	41	25	40	34	55	49	43	
Regtbanken van omgang	796	714	784	665	766	842	738	699	591	481	546	
Regtbanken van Djokdjokarta en Soerakarta	78	105	99	66	59	57	18	36	145	92	65	
Landraden	1899	2395	2119	2424	2758	2604	2789	2587	2757	2326	2447	2711
Regtbanken in de buitenbezittingen	113	113	100	80	125	154	150	122	124	86	86	
Totaal.	2900	3362	3124	3271	3749	3682	3735	3478	3672	3034	3187	3800

De zaken van deze 3800 beklagden werden echter niet alle afgedaan, want op 1 Januarij 1862 waren nog van 215 beklagden de zaken hangende, terwijl 6 beklagden vóór de revisie waren overleden.

Het cijfer der niet aan 's hofs revisie onderworpen, doch nogtans krachtens art. 316, alinea 2, inl. regl. aan den hove toegezonden vonnissen bedroeg 371, waarvan 3 van de regtbanken in de Vorstenlanden, de overige van landraden; in 1860 had het bedragen 423, in 1859 460, in 1858 384 en in 1857 345.

De doodstraf werd 78 malen door het hof opgelegd.

De volgende opgave kan strekken om dit cijfer te vergelijken met dat der voorgaande jaren:

In het jaar	Arresten tot de doodstraf.
1850	58
1851	55
1852	63
1853	37
1854	65
1855	95
1856	91
1857	85
1858	88
1859	71
1860	75
1861	78
Totaal gedurende 12 jaren.	861

De straf naast die des doods werd in revisie slechts 69 malen toegepast, tegenover 51 malen in 1860 en 90 malen in 1859.

Het getal der veroordeelingen tot straffen van 2—5 jaren was 1783; in 1860 was het geweest 1596, in 1859 1396. (1)

Tot 6 maanden of minder werd in ruim 74 malen veroordeeld, in 1860 59 en in 1859 49 malen.

Het getal geheel of gedeeltelijk wijzigende arresten overtreft weder verre het totaal der bekrachtigende.

De volgende staat toont zulks in vergelijking met de vijf voorgaande jaren aan.

VONNISSEN, gewezen door	Vonnissen in revisie, bekrachtigd of er in berust.						Vonnissen in revisie, gedeeltelijk of geheel gewijzigd.					
	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.
den van justitie op Java . .	33	18	37	30	26	22	7	16	18	19	17	14
gbanken van omgang . . .	539	572	432	335	363	364	119	127	159	146	183	293
ndraden op Java en Madura	1630	1381	1391	683	854	858	1159	1201	1438	1643	1593	1772
gbanken van Djokdjokarta en Soerakarta	11	14	82	61	46	21	7	22	63	31	19	58
gbanken in de buitenbezittingen	111	83	82	64	52	111	39	39	42	22	34	66
TOTAAL . . .	2324	2068	1952	1153	1341	1376	1331	1405	1720	1861	1846	2203

(1) In het gedrukt verslag over 1860 staat dat het totaal in 1860 260 meer was dan in 1859; dit moet zijn 200.

Geen der voorlaatste jaren had dus zooveel wijzigende arresten aan te wijzen als 1861; wederom zijn het de door niet-regterlijke ambtenaren voorgezeten regtbanken, die in dit opzigt de overhand hebben.

De redenen, die naar des ondergeteekenden inzien hiertoe noodwendig leiden, zijn reeds in het verslag over 1860 besproken en behoeven hier dus niet te worden herhaald; alleen een goed strafwetboek zal meer gelijkmatigheid kunnen te weeg brengen in de criminele regtspraak, en hoe vele gebreken ook het middel van revisie mogen aankleven, het oefent toch eenen hoogst gewenschten invloed uit op de zoo noodzakelijke en door regt en billijkheid gevorderde gelijkmatigheid in de toepassing van het strafregt.

Twee malen werd het hof geroepen tot regeling van regtsgebied, zoodat daardoor het cijfer der regelingen van regtsgebied in zaken van misdrijf sedert de invoering der nieuwe wetgeving (1 Mei 1848) werd gebragt op 10.

Het middel van verzet tegen geweigerden regtsingang of afgewezen requisitoir tot teregstelling werd door het openbaar ministerie 7 malen aangewend.

Dit totaal verschilt weinig met dat van voorgaande jaren; 1850 wees in dat cas aan 7 arresten, 1851 5, 1852 7, 1853, 1854 en 1855 ieder 6, 1856 9, 1857 7, 1858 5, 1859 6, 1860 9.

Het getal adviesen, uitgebragt op requesten of voorstellen betreffende gratie of remissie van straf, was aanmerkelijk minder dan in voorgaande jaren, zoo als het volgend staatje aanwijst.

IN DE JAREN:	GETAL ADVIESEN.
1854	366
1855	401
1856	321
1857	426
1858	477
1859	601
1860	634
1861	268

De reden van dit aanmerkelijk verschil ligt nogtans voor de hand, daar het een noodzakelijk gevolg is van de omstandigheid, dat gedurende 1861 geene adviesen werden uitgebragt betreffende het verleenen van gratie bij gelegenheid der viering van de verjaring van 's Konings geboortedag, aangezien die bestemd voor dien feestdag in 1861 reeds op ultimo December 1860 waren ingezonden, terwijl die bestemd om op 19 Februarij 1862 vele veroordeelden gelukkig te maken, eerst na ultimo December 1861 aan de Regering werden ingediend.

II. RADEN VAN JUSTITIE OP JAVA.

Het getal beklagden, wier zaken gedurende dit jaar bij de drie raden hangende waren, beliep 94.

Van dezen overleden er 2 gedurende het onderzoek, zoodat te beregten waren 92 beklagden.

Van dezen werd er 1 weêrspannig verklaard aan de wet, terwijl ten aanzien van 1 eene onbevoegd-verklaring werd uitgesproken, met verwijzing naar een residentsgerecht.

Op ultimo December waren nog hangende de zaken van 33 beklagden, van welken 10 reeds waren verwezen naar eene openbare teregtzitting.

Er behoefden dus slechts 57 condemnatoire of absolute vonnissen te worden gewezen, tegen 63 in 1860, 51 in 1859, 71 in 1858, 48 in 1857, 57 in 1856 en 26 in 1855.

Het getal beklagden was naar de hoofdverdelingen van het strafregt volgenderwijze verdeeld:

MISDRIJVEN.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging.	Onafgedaan.	Overgevozen naar een ander geregt.	Weêrspannig aan de wet.	Overleden.	TOTAAL.
Tegen de algemeene zaak .	13	8	8	1	1	"	31
Tegen de personen	8	3	6	"	"	"	17
Tegen de eigendommen.	16	9	19	"	"	2	46
Totaal.	37	20	33	1	1	2	94

Het getal veroordeelingen was slechts 1 minder dan in elk der twee voorgaande jaren; de verhouding tusschen het getal vrijspraken en ontslagen van rechtsvervolging en het getal veroordeelingen was als 54 tot 100, terwijl in 1860 de verhouding was geweest als 63 tot 100, in 1859 als 34 tot 100, in 1858 als 57 tot 100, in 1857 als 41 tot 100, in 1856 als 60 tot 100 en in 1855 als 18 tot 100.

Wederom waren de meeste misdrijven gerigt tegen de eigendommen.

Het getal der voornaamste misdrijven was in vergelijking tot de vier voorgaande jaren, als volgt:

OMSCHRIJVING DER MISDRIJVEN.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
Ambtsmisdrijven	11	12	15	10	4	52
Oproer	9	"	"	"	"	9
Hoon van ambtenaren	4	"	5	"	"	9
Valschheid in openbaar geschrift .	"	8	4	"	5	17
Tegen de eerbaarheid	1	2	1	1	1	6
Kindermoord	1	"	"	"	"	1
Moord.	"	5	12	16	10	43
Moedwillige manslag.	1	"	"	"	"	1
Moedwillige brandstichting	"	"	1	"	"	1
Diefstal met en zonder verzwarende omstandigheden.	26	8	16	29	20	99
Veediefstal	"	6	6	6	"	18
Opligtig, bedrog en misbruik van vertrouwen	14	13	15	16	12	70

Van het laatstverloopen vijfjal jaren is dus 1861 het eenige, waarin van geene beschuldiging van *moord* behoefde te worden kennis genomen; daarentegen deed zich 1 geval voor van *kindermoord* en 1 van *moedwillige manslag*, terwijl gedurende de vier voorgaande jaren op geene enkele beschuldiging ter zake van een dezer misdrijven behoefde te worden regt gesproken.

Wederom werden noch doodstraf noch straf naast die des doods opgelegd; zoo was het ook geweest in het voorgaand jaar; ook het jaar 1857 had geen doodvonnissen te vermelden, maar 1859 2 en 1858 8, terwijl de poena mortis proxima in 1859 2 malen werd toegepast, in 1858 eens en in 1857 mede eens.

Tot straffen voor den duur van 5 tot 10 jaren werden 2 veroordeelingen uitgesproken, voor den duur van 2 tot 5 jaren 13, voor den duur van 6 maanden tot 2 jaren 8, en voor den duur van 6 maanden of minder 14.

Ook in de voorgaande jaren was de duur der opgelegde straffen zelden langer dan 5 jaren; zware misdrijven worden dan ook in den regel door Europeanen of met deze gelijkgestelden zelden gepleegd; meestal zijn het diefstallen, opligtingen en dergelijke.

Naar den landaard der beklaagden onderzoek doende, bevindt men, dat onder de 94 beklaagden 66 Europeanen en 28 inlanders waren; vreemde Oosterlingen treft men ditmaal onder de beklaagden niet aan; de tabel van 1860 wees aan 56 Europeanen, 1 vreemden Oosterling en 32 inlanders; die van 1859 47 Europeanen, geen vreemden Oosterling en 60 inlanders; die van 1858 49 Europeanen, geen vreemden Oosterling en 67 inlanders; die van 1857 47 Europeanen, 1 vreemden Oosterling en 28 inlanders.

Onder de beklaagden vindt men 7 vrouwen of $7\frac{1}{2}$ per cent; dat is dezelfde verhouding als in elk der jaren van 1855 tot en met 1858; in 1859 was die verhouding geweest 6 ten honderd en in 1860 $4\frac{2}{3}$ ten honderd.

De meeste mannelijke beklaagden waren in den leeftijd van 20 tot 35 jaren, namelijk 53; tusschen de 35 en 50 jaren waren er 31, ouder dan 50 4 en jonger dan 20 6.

Van de beklaagden waren er 3 die reeds vroeger wegens misdrijf veroordeeld waren geweest.

Het volgend vergelijkend staatje toont aan hoe het getal beklaagden gedurende de 5 laatste jaren was verdeeld over de drie raden van justitie.

Getal beklaagden in	Raden van justitie te		
	Batavia.	Samarang.	Soerabaja.
1861	29	32	33
1860	29	18	42
1859	30	11	66
1858	16	30	70
1857	18	18	40

De raad te Soerabaja bleef dus in aantal beklaagden de overhand behouden, hoezeer het totaal toch aanmerkelijk minder was dan in vorige jaren; de raad te Batavia had ditmaal de minste beklaagden te beregten.

III. REGTBANKEN VAN OMGANG OP JAVA EN MADURA.

Op den staat, aanwijzende het getal beklaagden voor deze regtbanken, is afzonderlijk melding gemaakt van den buitengewonen omgaanden register in de 5de afdeeling, die in dit jaar geroepen werd eenen bij de regtbanken in die afdeeling bestaanden belangrijken achterstand bij te werken.

Verder moet worden opgemerkt:

1°. dat de gewone omgaande regter in de 5de afdeeling den leeftijd der beklaagden niet kon mededeelen, omdat zijne registers op dit punt niet zoodanig waren bijgehouden, dat hij zulks met zekerheid kon opgeven; en

2°. dat zoowel de gewone als de buitengewone omgaande regter alleen konden opgeven de zaken, die door hen gedurende het jaar werden afgedaan, niet die, welke op ultimo December van het jaar hangende bleven.

De tabel wijst een totaal beklaagden aan van 766.

Van deze overleden er 16 vóór de terechtzitting, terwijl van 69 de zaken op het einde van het jaar nog hangende waren.

De regtbanken van omgang deden bij gevolg uitspraak ovsr 691 beklaagden.

Het getal eindvonnissen was dus grooter dan in de vier voorgaande jaren 1860, 1859, 1858 en 1857, in welke respectievelijk te vermelden waren 533, 511, 504 en 659 eindvonnissen.

Het deel, dat elk der omgaande regters in de vonnissen had, was als volgt:

GEWEZEN DOOR	Getal eindvonnissen.
de omgaande regbanken in de 1ste afdeeling	76
” ” ” ” 2de ”	77
” ” ” ” 3de ”	169
” ” ” ” 4de ”	117
de omgaande regtbank in de 5de afdeeling onder presidium van den gewonen omgaanden regten	190
de omgaande regtbank in de 5de afdeeling onder presidium van den buitengewonen omgaanden regter	62
Totaal	691

Bij rangschikking der beklaagden naar de hoofdverdeeling der misdrijven bekomt men de volgende cijfers:

MISDRIJVEN.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervol- ging.	Onafgedaan.	Overleden.	TOTAAL.
Tegen de algemeene zaak	30	14	8	1	53
” ” personen	204	296	42	5	547
” ” eigendommen	104	43	19	”	166
Totaal	338	353	69	6	766

Reeds in het verslag over 1860 werd opgemerkt hoe belangrijk het getal vrijspraken en ontslagen van rechtsvervolging was in verhouding tot het getal veroordeelingen, als zijnde bijna 100 per cent; nu is de verhouding als $103\frac{1}{2}$ ten honderd, terwijl zij tot het totaal der eindvonnissen staan als $51\frac{1}{4}$ tot honderd.

Na hetgeen aangaande de vermoedelijke redenen van deze verhouding, die ook bij de bewerking der statistiek over voorgaande jaren de aandacht had getroffen, in het verslag over het jaar 1860 werd gezegd, zal het niet noodig zijn op nieuw daarbij stil te staan; alleen moet opgemerkt worden dat vooral bij beschuldiging van moord het aantal vrijspraken en ontslagen van rechtsvervolging bij de meeste regtbanken van omgang ongemeen groot was; zoo vindt men in de 2de afdeeling op 33 wegens moord terechtgestelden 21 vrijgesprokenen of van rechtsvervolging ontslagenen, in de 3de afdeeling op 84 59, in de 4de afdeeling op 55 36 en in de 5de afdeeling (voornamelijk Madura) op 133 103.

Zoo als steeds bij de regtbanken van omgang het geval is, waren verreweg de meeste misdrijven wederom gepleegd tegen personen.

De volgende tabel doet het cijfer kennen der veroordeelingen, welke wegens de voornaamste misdrijven werden uitgesproken in vergelijking tot de cijfers, welke de statistieken van voorgaande jaren hebben opgeleverd.

Omschrijving der misdrijven.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
Ambtsmisdrijven	5	2	3	10	10	30
Hoon van ambtenaren	3	5	5	7	2	22
Valsche munterij, namaken van papiergeld, enz.	20	2	4	4	20	50
Aanranding der eerbaarheid	3	7	9	4	6	29
Vadermoord	2	1	1	1	»	5
Kindermoord	6	1	»	2	1	10
Vergiftiging	4	4	2	3	4	17
Moord	116	117	117	105	102	557
Moedwillige manslag	47	20	50	56	57	230
Moedwillige brandstichting	28	16	12	28	18	102
Diefstallen	73	63	95	68	1) 83	352

De moorden hadden dus weder verreweg de meerderheid; het cijfer der vader- en kindermoorden is hooger dan in ieder der vier voorgaande jaren; ook het cijfer der veroordeelingen wegens valsche munterij is in vergelijk met de drie laatstvoorgaande jaren belangrijk te noemen.

Het getal uitgesproken doodvonnissen in vergelijk tot de vier voorgaande jaren is als volgt:

in 1861	42
» 1860	66
» 1859	57
» 1858	47
» 1857	66

Die 42 ter dood veroordeelden waren allen moordenaars.

Het cijfer is zeer gering, wanneer men bedenkt dat het zoo even opgegeven totaal der veroordeelingen wegens moord (vader- en kindermoord daaronder gerekend) 124 beliep. Daarvan is de reden te zoeken in de omstandigheid, dat, wanneer de beklagde niet heeft bekend of geene ooggetuigen van het feit bestaan, zoodat het wettelijk bewijs moet

(1) Tot dusver is hiervoor ten onregte opgegeven geworden 10.

worden verkregen door aanwijzingen, de inlandsche regter niet ligt overgaat tot het geven zijner stem voor de toepassing der doodstraf.

De straf naast die des doods werd 54 malen opgelegd, even dikwijls als in 1860, 4 malen wegens valsche munterij, eens wegens moedwillige brandstichting, 12 malen wegens diefstallen onder zeer verzwarende omstandigheden, eens wegens vadermoord, eens wegens kindermoord, 20 malen wegens moord, en 15 malen wegens moedwilligen manslag.

De beklagden naar hunnen landaard schikkende vindt men slechts 17 vreemde Oosterlingen tegenover 749 inlanders; de verhouding was dus nagenoeg $\frac{2}{3}$ vreemde Oosterling op 100 inlanders; in 1860 was die verhouding $\frac{2}{3}$ op 100, in 1859 $1\frac{1}{3}$ op 100, in 1858 bijna 5 op 100 en in 1857 $4\frac{1}{2}$ op 100.

Het verdient opmerking, dat de vreemde Oosterlingen zich in deze gewesten zelden aan zware misdrijven schuldig maken.

Onder de beklagden waren 722 mannen en 44 vrouwen, dat is ruim 6 vrouwen tegen 100 mannen; in 1860 was die verhouding $6\frac{1}{2}$ op 100, in 1859 $5\frac{2}{3}$ op 100, in 1858 8 op 100 en in 1857 $4\frac{1}{2}$ op 100.

Zoo even is reeds gezegd, dat de gewone omgaande regter in de 5de afdeeling geene opgave kon doen van den leeftijd der beklagden; van de 572 beklagden, die voor de door andere omgaande regters voorgezeten regtbanken moesten te regt staan, waren er 15 beneden 20 en 35 boven 50 jaren.

Recidivisten wijst de staat er slechts 1 aan, tegenover 4 in 1860, 5 in 1859, 3 in 1858 en 6 in 1857.

De ondergeteekende blijft de reeds in het verslag over 1857 en 1858 door hem geuite meening huldigen, dat het voortdurend onbeduidend cijfer der recidivisten niet is een gevolg van de omstandigheid, dat de eenmaal veroordeelde door eens ondergane straf verbeterd is of afschrikt van het kwade, maar eenig en alleen van de moeilijkheid om te weten te komen of de beklagde reeds vroeger veroordeeld is geweest; de onderzinking heeft den ondergeteekende geleerd, dat van hen, die als recidivisten worden veroordeeld, de meesten zijn ontvlugte veroordeelden, van wier ontvlugting de hoofden van gewestelijk bestuur en de djaksa's hebben kennis bekomen.

De volgende tabel wijst aan hoe het cijfer der beklagden ter zake van de belangrijkste misdrijven in ieder der afdeelingen was.

Omschrijving der misdrijven.	1ste afdeeling.	2de afdeeling.	3de afdeeling.	4de afdeeling.	5de afdeeling.
Ambtsmisdrijven	"	4	1	"	3
Hoon van ambtenaren	"	"	1	"	3
Valsche munterij, namaken van papiergeld enz	15	5	9	8	1
Aanranding der eerbaarheid	1	2	"	1	"
Vadermoord	"	"	"	2	1
Kindermoord	5	4	"	4	"
Vergiftiging	3	2	"	"	"
Moord	19	42	94	69	133
Moedwillige manslag	6	4	32	8	40
Moedwillige brandstichting	10	18	4	9	5
Diefstallen	7	12	35	33	34

IV. LANDRADEN OP JAVA EN MADURA.

Het getal beklagden ter zake van misdrijf, wier zaken gedurende het jaar 1861 hangende waren voor de landraden op Java en Madura, bereikte het belangrijke cijfer van 3438.

Dit totaal verschilt niet veel van dat, hetwelk de tabellen der jaren 1859 en 1856 aanwijzen; in het eerste toch vindt men vermeld 3337, in het ander 3444 beklagden; het is echter aanmerkelijk hooger dan dat, hetwelk men in de jaren 1860, 1858 en 1857 vindt opgeteekend, toen het respectievelijk beliep 2952, 2974 en 2929.

Tegen 3131 dier 3438 beklagden werden eindvonnissen gewezen; terwijl er op ultimo December 307 nog moesten worden te regt gesteld.

Het jaar 1860 had 2710 eindvonnissen opgeleverd, 1859 3044, 1858 2814 en 1857 2734.

De feiten rangschikkende naar de hoofdverdeeling van het strafregt, verkrijgt men de navolgende uitkomst:

MISDRIJVEN.	Veroordeelden.	Vrijgesprokenen en van regtsvervolging ontslagenen.	Onafgedaan.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak	104	10	1	115
Tegen de personen	63	41	5	109
Tegen de eigendommen	2325	588	301	3214
Totaal	2492	639	307	3138

De verhouding der vrijspraken en ontslagen van regtsvervolging tot de veroordeelingen was dus nagenoeg dezelfde als in het vorige jaar, namelijk ongeveer 26 tegen 100; het verdient opmerking dat deze verhouding aanmerkelijk verschilt bij die, welke werd geconstateerd bij de omgaande regtbanken, namelijk 103 tegen 100 veroordeelingen. Welke de reden van dit verschil is, ligt in het duister; eenigermate kan het welligt toegeschreven worden aan de omstandigheid, dat men bij de misdadigers, die voor de landraden te regt staan, zeer velen vindt, die onmiddellijk bekennen, hetgeen het verkrijgen van het volledig bewijs der schuld zeer gemakkelijk maakt, terwijl integendeel de ondervinding leert, dat in de meeste zware strafzaken, welke behooren tot de kennisname der omgaande regters, de beklagden in den regel halsstarrig ontkennen en daardoor het vinden van volledig bewijs dikwijls zeer bemoeijelijken; eene alles afdoende reden voor het zoo aanmerkelijk verschil heeft echter de ondergeteekende niet kunnen opsporen.

De inzage van het staatje zal verder doen bemerken, dat wederom verreweg de meeste beklagden te regt stonden wegens misdrijven tegen de eigendommen; de verhouding tusschen de beklagden te dier zake en tusschen die, welke beschuldigd werden van misdrijven tegen de algemeene zaak en tegen de personen, bleef nagenoeg dezelfde als in voorgaande jaren.

De volgende tabel toont aan, hoe veel veroordeelingen ter zake van de belangrijkste misdrijven werden uitgesproken in vergelijk met de vier voorgaande jaren.

OMSCHRIJVING DER MISDRIJVEN.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
Landlooperij	82	86	77	116	108	469
Valschheid in onderhandsche geschriften	6	8	9	5	4	32
Zware verwonding of mishandeling	12	8	5	2	7	34
Ligte verwonding of mishandeling	8	23	32	19	27	109
Valsche getuigenis	30	5	8	2	5	50
Veediefstal	283	206	256	278	345	1368
Andere diefstallen.	1729	1663	1508	1715	1498	8113
Opligtig, bedrog, misbruik van vertrouwen	215	180	135	149	101	780

Hieruit blijkt dat de gevallen van landlooperij in aantal eenigzins waren afgenomen, doch dat de gevallen van valsche getuigenis aanmerkelijk waren vermeerderd; wanneer men nogtans de statistieke tabel, die de bij de landraden op Java en Madura voorgebrachte misdrijven behandelt, nagaat, dan zal men bemerken, dat de vermeerdering te wijten is aan de omstandigheid, dat de landraad te Poerbolingo (residentie Banjoemas) 27 beklagden ter zake van valsche getuigenis aanwijst, van welke 10 vrijgesproken doch 17 veroordeeld werden; de toename is dus niet in algemeenen zin, maar mag aan een of ander buitengewoon geval worden toegeschreven.

Verder blijkt uit het vergelijkend staatje, dat de veroordeelingen wegens veediefstal, andere diefstallen en opligtig, bedrog of misbruik van vertrouwen een hooger cijfer hadden bereikt dan in een der voorgaande jaren; het verschil is echter niet van dien aard, dat daaruit met grond zou kunnen worden betoogd, dat het aantal dier misdrijven op Java en Madura is toenemende; naar des ondergeteekenden meening kan men, het oog houdende op de fluctuatien, die de statistiek over de laatste vijf jaren doet kennen, aannemen, dat in dat opzigt bij de bevolking van Java en Madura noch voor- noch achteruitgang van noemenswaardigen aard is te bespeuren.

Als een noodwendig gevolg van de grenzen, welke bij de wet zijn gesteld aan de bevoegdheid der landraden in zaken van misdrijf, zijn geene veroordeelingen tot de doodstraf te vermelden.

Nogtans vind men er 5 tot de poena mortis proxima, waarvan 4 opgelegd wegens belangrijken veediefstal en 1 wegens diefstal van goederen.

Tot straffen van 5 tot 10 jaren werd 112 malen veroordeeld; in 1860 was dit 127, in 1859 148, in 1858 154 en in 1857 233 malen geschied.

De meeste der opgelegde straffen waren van 2 tot 5 jaren, namelijk 1928; het jaar 1860 had er 1600 te vermelden, 1859 1645, 1858 1703 en 1857 1693.

Straffen, wier duur was gesteld van 6 maanden tot 2 jaren, vindt men opgeteekend 411, tegen 393 in 1860 en 442 in 1859.

De verhouding der beklagden tot elkander, in verband tot hunnen landaard, doet het volgend vergelijkende staatje kennen.

JAREN.	Inlanders.	Vreemde Coesterlingen.
1861	3335	103
1860	2863	89
1859	3248	89
1858	2889	85
1857	2853	76

Elk jaar leverde dus nagenoeg 3 vreemde Oosterlingen op 100 beklagden.
De beklagden verdeelende naar hun geslacht, krijgt men in vergelijking met de vier voorgaande jaren het volgend resultaat.

JAREN.	Mannen.	Vrouwen.
1861	3302	136
1860	2851	101
1859	3212	125
1858	2853	121
1857	2839	90

De verhouding van het getal vrouwen stond dus tot het getal mannelijke beklagden als 4 tot 100, tegenover $3\frac{1}{2}$ op 100 in 1860, 4 tot 100 in 1859, $4\frac{1}{4}$ op 100 in 1858 en $3\frac{1}{3}$ op 100 in 1857.

Van de beklagden hadden 112 den 20jarigen leeftijd nog niet bereikt, terwijl er 90 reeds meer dan 50 jaren hadden geleefd; het jaar 1860 wees van de eersten 97, van de anderen 56 aan, het jaar 1859 respectivelijk 134 en 50.

Het getal ouden van jaren, die wegens misdrijven moesten te regt staan, is dus toegenomen.

Als recidivisten vindt men slechts 84 beklagden vermeld, tegenover 111, 76, 81 en 79 in elk der jaren 1860, 1859, 1858 en 1857.

Het aandeel, hetwelk elk der landraden in het totaal der beklagden had, wordt gekend uit de volgende opgave, die als een aanhangsel kan strekken op eene dergelijke opgave over de vier voorgaande jaren, geplaatst in het verslag over het jaar 1860.

Serang	11
Tjiringien	1
Pandeglang	8
Warong Goenong	8
Batavia	66
Meester Cornelis	26
Bekassie	38
Tangerang	16
Buitenzorg.	110
Poerwakarta.	65
Tjiandjoer.	33
Bandong	35
Sumedang.	29
Garoet.	geene
Manondjaija	13
Cheribon	74
Indramajoe	66
Tjiamies	6
Madja-Lengka	15
Koeningan	2
Tagal	78

Pekalongan	81
Samarang	62
Kendal	13
Salatiga	37
Demak en Grobogan	99
Pattie	42
Koedoes	21
Japara	27
Rembang	28
Toeban	70
Blora	27
Bodjonegoro	51
Soerabaija	151
Sidho-ardjo	104
Modjokerto	133
Bawean	geene
Grissee	102
Sumanap	98
Bangkallang	131
Pamakassan	57
Pasoeroean	92
Malang	36
Bezoekie	51
Panaroekan	138
Bondowosso	60
Probolingo	104
Banjoewangie	20
Banjoemas	19
Tjilatjap	28
Poerbolingo	39
Bandjar-Negara	18
Poerworedjo	34
Keboemen	22
Ambal	26
Ledok	17
Magelang	116
Temangoeng	34
Madioen	78
Ngawie	62
Ponorogo	75
Patjitan	43
Kedirie	23
Berbek	19
Blitar	10
Toelong-Agoong	64
Trengalek	31

Uit deze opgave blijkt, dat de meeste beklagden zich wederom voordeden te Soerabaija; dan volgen de landraden te Panaroekan, Modjokerto, Bangkallang, Magelang, Buitenzorg, Sidho-ardjo, Probolingo en Grisse, die allen meer dan 100 beklagden hadden te beregten;

verder de landraden te Demak en Grobogan, Sumanap, Paseroean, Pekalongan, Tagal, Madioen, Ponorogo, Cheribon, Toeban, Batavia, Indramajoe, Poerwakarta, Toelong-Agoong, Samarang, Ngawie, Bondowosso, Pamakassan, Bodjonegoro en Bezoekie, die allen over meer dan 50 beklaagden hadden regt te spreken.

De landraden te Bawean en Garoet zijn de eenigen, die geene enkele zaak hadden af te doen. Bijzonder gering was het aantal beklaagden in de residentie Bantam, slechts 37.

V. REGTBANKEN VAN SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA.

Het getal beklaagden, wier zaken bij de regtbanken in de Vorstenlanden, welke werden voorgezeten door de hoofden van gewestelijk bestuur, hangende waren, bedroeg 113; van dezen waren er 15 nog op hunne terechtstelling wachtende.

Geen der vier vorige jaren had zoo veel beklaagden opgelevord: in 1860 waren er slechts 67, in 1859 89, in 1858 105 en in 1857 66.

Van al de zaken had de regtbank te Soerakarta er slechts 1, waarin 1 beklaagde betrokken was, zijnde een Chinees, beschuldigd van manslag door onvoorzigtigheid.

De geïncrimieerde feiten rangschikkende naar de hoofdverdeeling van het strafregt, verkrijgt men de onderstaande cijfers.

MISDRIJVEN.	Veroordeel- den.	Vrijgespro- kenen en ontslagen van regtsvervol- ging.	Onafgedaan.	TOTAAL.
Tegen de algemeene zaak . . .	9	"	"	9
" " personen	12	1	"	13
" " eigendommen.	70	6	15	91
Totaal	91	7	15	113

De misdrijven tegen de eigendommen waren dus wederom het talrijkst.

De verhouding tusschen de vrijgesprokenen of van regtsvervolging ontslagenen en de veroordeelden was nagenoeg $15\frac{1}{2}$ op 100; in 1860 was die verhouding geweest 18 op 100, in 1859 10 op 100, in 1858 6 op 100 en in 1857 bijna 16 op 100.

In vergelijking met de vier vorige jaren waren de voornaamste misdrijven, ter zake van welke veroordeelingen werden uitgesproken, de volgende:

OMSCHRIJVING DER MISDRIJVEN.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	TOTAAL.
Landlooperij	"	1	2	4	10	17
Valschheid in openbaar geschrift.	"	1	"	"	"	1
Moord	10	1	7	3	2	23
Moedwillige manslag	"	3	1	1	1	6
Zware verwonding	1	1	1	"	"	3
Veediefstal	11	6	12	5	2	36
Andere diefstallen.	58	36	53	78	41	266
Opligtig, bedrog en misbruik van vertrouwen	"	8	4	4	2	18

Het getal moorden overtreft dus dat der voorgaande jaren.

De doodstraf werd *geen enkele maal* opgelegd, de straf naast die des doods 7 malen, tegen 4 malen in 1860, 5 malen in 1859, 4 malen in 1858 en 2 malen in 1857.

Het grootste aantal der opgelegde straffen was weder voor een duur van 2 tot 5 jaren, namelijk 64; een hooger cijfer dan dat, hetwelk de vier voorgaande jaren aanwezen, want in 1860 was het 44, in 1859 46, in 1858 62 en in 1857 31.

Onder de beklagden bevonden zich slechts 4 vreemde Oosterlingen, tegenover 1, 2, *geen* en 1 in elk der jaren 1860, 1859, 1858 en 1857.

Vrouwen telde men er slechts 7 onder de beklagden, evenveel als in 1858, 1 meer dan in 1860, 3 meer dan in 1859 en 1 meer dan in 1857.

Jeugdige beklagden, d. i. jonger dan 20 jaren, waren er 6, ouder dan 50 jaren 4.

Recidivisten werden, evenmin als in vorige jaren, onder de beklagden gevonden.

In den aanhef van dit verslag is reeds gezegd, dat over dit jaar ook opgaven werden ontvangen betreffende de regtspraak binnen het gebied van den Keizer en op de landen van pangerang adipatie MANGKOE NEGORO.

Deze opgaven zijn echter zeer globaal en geven niets anders dan het totaal cijfer der beklagden.

Volgens die opgaven werden ter zake van misdrijf beregt bij den prodoto van den Keizer 226 en bij den prodoto op de landen van prins MANGKOE NEGORO 120 beklagden.

Voor hunne andere regtbanken stonden geene misdadigers te regt.

B. Overtredingen.

I. HOOGEREGTSHOF VAN NEDERLANDSCH INDIE.

In eersten aanleg werd wederom geene enkele zaak afgedaan, zoodat sedert 1 Mei 1848, dat is in ruim 16 jaren, het hof nimmer geroepen werd op eenige overtreding in eersten aanleg regt te spreken.

De tabel der in hooger beroep voorgebrachte en behandelde zaken wijst er slechts 1 aan met 1 beklagde; zoo gering was het cijfer nog nooit sedert de invoering der nieuwe wetgeving.

Dit eene appèl was van een vonnis van den raad van justitie te Batavia, ter zake van overtreding der algemeene pachtvoorwaarden. De beklagde was eene Europesche vrouw; zij werd veroordeeld tot geldboete.

Het geringste cijfer van beklagden, die in appèl gingen, welke de tabellen van vorige jaren aanwezen, was 2 in 1855 en 3 in 1858.

Het getal overtredingszaken in cassatie was eenigzins hooger dan in de laatst voorgaande jaren.

Er waren te behandelen 8 zaken, waarvan er 2 op ultimo December nog hangende waren; het jaar 1860 had 3 zaken gehad, 1859 mede 3, 1858 5, 1857 3, 1856 5, 1855 4 en 1854 10.

In het belang der wet werd wederom geene enkele zaak aangebragt.

Van de 8 aangebrachte eischen in cassatie waren er 2 gerigt tegen vonnissen van den raad van justitie te Batavia, 4 tegen vonnissen van dien te Samarang en 2 tegen vonnissen van dien te Soerabaja.

Van de zes behandelde eischen hadden 5 ten gevolge de vernietiging der aangevallen vonnissen, 3 met regtspraak ten principale en 2 met verwijzing; het zesde verzoek in cassatie werd verworpen.

Twee der vernietigde vonnissen waren van den raad van justitie te Batavia, 3 van dien te Samarang.

Het middel van cassatie werd tegen vonnissen in het hoogste ressort gewezen door landraden op Java en Madura geen enkel maal aangewend.

II. RADEN VAN JUSTITIE OP JAVA.

Was het getal zaken in eersten aanleg in het voorgaand jaar reeds gering, gedurende dit jaar was het nog geringer, daar het slechts bedroeg een cijfer van 14, tegen 20 in 1860, 49 in 1859, 9 in 1858 en 11 in 1857.

Onder die 14 zaken treft men er slechts *een* aan wegens overtreding der amfoen-pachtvoorwaarden en 5 wegens de overtreding van andere pachtvoorwaarden; het jaar 1860 had 5 overtredingszaken wegens overtreding der eerstgenoemde pachtvoorwaarden opgeleverd.

In afwijking met de drie voorgaande jaren had nu de raad van justitie te Batavia de meeste zaken te behandelen, namelijk 7, die te Soerabaija 6 en die te Samarang slechts 1. Al de zaken werden afgedaan.

Er waren 14 beklagden en onder deze 2 vrouwen. Allen waren Europeanen.

Vrijgesproken werden 4 beklagden; van de overigen werden 9 veroordeeld tot geldboeten.

Het totaal der zaken, waarvan de raden van justitie in appèl moesten kennis nemen, was 94 met 99 beklagden; in het jaar 1860 was het getal beklagden geweest 128, in 1859 91.

Het grootste deel der overtredingen betrof weder de voorschriften van het amfioen-pachtreglement, zijnde haar totaal 67, tegenover 99 in het jaar 1860, 72 in 1859, 74 in 1858 en 70 in 1857.

Van die 67 zaken had alleen de raad van justitie te Samarang er 39, die te Soerabaija 26 en die te Batavia 2.

In het geheel had de raad van justitie te Samarang 45 zaken te behandelen, die te Soerabaija 40 en die te Batavia 9.

Bij de Samarangsche regtbank bleef dus, even als vroeger, het getal zaken het grootst.

Op den laatsten December van het jaar bleven nog 10 zaken te behandelen, alleen bij den raad van justitie te Soerabaija.

Van de 99 beklagden werden er 57 veroordeeld, 28 vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolging.

Slechts drie veroordeelingen waren *niet* tot geldboeten.

Onder de beklagden waren 4 vrouwen; in het jaar 1860 waren er mede 4 geweest op 128 beklagden, in 1859 5 op 91, in 1858 3 op 83 en in 1857 2 op 81.

Het volgend vergelijkend staatje wijst de verhouding aan tusschen de beklagden, wat hunnen landaard betreft, over de 5 laatste jaren.

Jaren.	Europeanen.	Vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
1861	11	55	33	99
1860	8	55	65	128
1859	5	41	45	91
1858	5	42	36	83
1857	10	44	27	81

De verhouding is dus voor den inlander gunstiger dan vroeger: maar de vreemde Oosterlingen wijzen, in verhouding tot het getal beklagden, wederom een hooger cijfer aan dan in een der voorgaande jaren; de reden voor dit voortdurend aanwezige van een zoo groot aantal vreemde Oosterlingen onder de overtreders, wier zaken in appèl moeten worden behandeld, is niet ver te zoeken, wanneer men bedenkt dat de meeste overtredingen betreffen het amfioen-pachtreglement, en het juist de vreemde Oosterlingen, met name de Chinezen, zijn, die, als in den regel het personeel nitmakende dat zich met de pacht en het debiet van opium ophoudt en als het meest aan dat heulsap verslaafd, voornamelijk de overtredingen van het reglement begaan, alsmede dat de inlander steeds zeer geneigd is om in een door den landraad tegen hem gewezen vonnis te berusten, terwijl de vreemde Oosterling meestal gaarne gebruik maakt van eene tweede instantie bij den Europeschen regter.

III. LANDRADEN OP JAVA EN MADURA.

Zoo als reeds in den aanhef van dit verslag is gemeld, zijn nu ook afzonderlijke opgaven gevraagd van de appellen welke bij de landraden hangende zijn geweest.

De ontvangen opgaven behelzen echter geene enkele appèlzaak, en dit komt ook overeen met de opgaven dienaangaande ontvangen omtrent den werkkring der regent-

schapsgerigten, van welke alleen de vonnissen in overtredingszaken, gewezen in hooger beroep, ter beoordeeling kunnen komen bij de landraden.

Wel is waar vindt men op de tabel der overtredingszaken, voor regentschapsgerigten behandeld, vermeld, dat in de residentie Bagelen in 18 zaken hooger beroep werd aangeeteekend, doch de resident, door den ondergeteekende verzocht te willen ophelderen, waarom van die appèllen geen melding werd gemaakt op den staat betreffende de regtspraak der landraden in zijn gewest, gaf te kennen, dat deze zaken op de politierol waren afgedaan.

Zulks moge op nieuw ten bewijze strekken, dat aan eene juiste opvolging van de voorschriften der nieuwe wetgeving met opzigt tot de regtspleging onder de inlanders op Java nog veel ontbreekt; velen zeggen: »de bepalingen deugen niet», maar de ondergeteekende meent op grond van ondervinding te mogen zeggen, dat de bepalingen wèl goed zijn, doch dat zij slecht en dikwerf in het geheel niet worden opgevolgd; de ondergeteekende heeft de overtuiging dat indien allen, die met regtsbedeeling over den inlander belast zijn, vooral ook de Europesche ambtenaren, de wetten begrepen, kenden en handhaafden, de werking der op 1 Mei 1848 ingevoerde wetgeving, voor zoover den inlander betreft, al tot zeer weinig klagten aanleiding zou behoeven te geven.

Het getal beklagden in eersten aanleg is aanmerkelijk geringer dan in het voorgaand jaar; er waren hangende 432 zaken, waarin voorkwamen 470 beklagden, terwijl het totaal beklagden (eenige weinige appellanten welligt daaronder gerekend) in 1860 was 711, in 1859 549, in 1858 579 (1) en in 1857 500.

Het totaal is dus gemiddeld tot het normaal cijfer teruggekeerd en het hooge cijfer van 1860 mag als buitengewoon worden aangemerkt.

De volgende tabel geeft een vergelijkend overzicht van het getal beklagden bij elken landraad gedurende de vijf verloopene jaren.

LANDRADEN						
OP	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
JAVA EN MADURA.						
<i>Residentie Bantam. (2)</i>						
Landraad te Serang	"	"	"	}	2	6
" " Tjeringien	"	"	"			
" " Pandeglang	"	"	"			
" " Warong Goenong	"	"	"			
<i>Residentie Batavia.</i>						
Landraad te Batavia	16	22	41	60	4	143
" " Meester Cornelis	"	"	6	3	"	9
" " Bekassie	"	2	"	"	"	2
" " Tangerang	6	"	"	"	12	18
Transporteren	22	24	47	65	22	180

(1) Tot dusver is hiervoor ten onregte opgegeven geworden 551.

(2) Van Bantam worden de opgaven der verschillende landraden steeds gecumuleerd ontvangen.

LANDRADEN OP JAVA EN MADURA.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
Per transport	22	24	47	65	22	180
<i>Assistent-residentie Buitenzorg.</i>						
Landraad te Buitenzorg . . .	11	13	4	"	"	28
<i>Assistent-residentie Krawang.</i>						
Landraad te Poerwakarta. . .	"	"	"	"	"	"
<i>Residentie Preanger Regentschappen.</i>						
Landraad te Tjiandjoer . . .	"	4	"	"	"	4
" " Bandong	2	"	"	1	3	6
" " Sumadang	"	2	"	"	"	2
" " Garoet.	"	"	"	"	"	"
" " Manondjaja	"	"	"	"	"	"
<i>Residentie Cheribon.</i>						
Landraad te Cheribon	4	8	26	22	1	61
" " Indramajoe	1	"	8	"	"	9
" " Tjiamies	4	"	1	1	1	7
" " Madjalengka.	1	"	1	"	"	2
" " Koeningan	"	"	4	"	"	4
<i>Residentie Tagal.</i>						
Landraad te Tagal	5	6	5	6	"	22
<i>Residentie Pekalongan.</i>						
Landraad te Pekalongan	"	"	"	1	"	1
<i>Residentie Samarang.</i>						
Landraad te Samarang.	17	48	41	53	57	216
" " Kendal.	3	"	8	"	"	11
" " Salatiga	5	7	3	9	3	27
" " Demak.	10	26	7	13	4	60
" " Grobogan.	8	11	5	1	5	30
Transporteren	93	149	160	172	96	670

LANDRADEN OF JAVA EN MADURA.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.	
Per transport	93	149	160	172	96	670	
<i>Residentie Japara.</i>							
Landraad te Pattie	41	46	26	45	61	219	
„ „ Koedoes	12	8	20	11	20	71	
„ „ Japara.	3	8	9	8	10	38	
<i>Residentie Rembang.</i>							
Landraad te Rembang	13	16	11	19	7	66	
„ „ Toeban	19	33	23	7	12	99	
„ „ Blora	6	81	3	5	5	100	
„ „ Bodjonegoro	18	25	27	1	„	71	
<i>Residentie Soerabaija.</i>							
Landraad te Soerabaija.	50	87	76	62	85	360	
„ „ Grissee.	18	49	22	36	12	137	
„ „ Modjokerto	24	27	26	32	33	142	
„ „ Bawean	„	„	„	„	„	„	
„ „ Sidho-ardjo (1).	10	14	28	„	„	52	
<i>Residentie Madura. (2)</i>							
Landraad te Sumanap	1	1	}	7	7	}	
„ „ Bangkallang	18	9		12	11		7
„ „ Pamakassan	5	3		6	3		3
<i>Residentie Passeroean.</i>							
Landraad te Passeroean	4	5	5	6	1	21	
„ „ Malang	3	2	2	3	1	11	
<i>Residentie Bezoekie.</i>							
Landraad te Bezoekie	2	1	„	„	7	10	
Transporteren	340	569	450	431	367	2157	

(1) Te Sidho-ardjo werd eerst in 1859 een landraad gevestigd.

(2) In 1859 werden de opgaven voor de landraden van Madura gecumuleerd ontvangen.

LANDRADEN OF JAVA EN MADURA.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
Per transport	340	569	450	431	367	2157
<i>Residentie Bezoekie. (vervolg.)</i>						
Landraad te Pradjekan . . .	"	"	2	8	8	18
" " Bondowosso . . .	2	5	"	"	"	7
<i>Residentie Probolingo.</i>						
Landraad te Probolingo . . .	41	18	11	7	13	90
<i>Assistent-residentie Banjoewangie.</i>						
Landraad te Banjoewangie . .	2	3	1	"	1	7
<i>Residentie Banjoemas.</i>						
Landraad te Banjoemas . . .	"	"	"	4	"	4
" " Tjilatjap	1	"	6	9	1	17
" " Poerbolingo	"	"	"	"	"	"
" " Bandjar Negara	"	1	"	"	"	1
<i>Residentie Bagelen.</i>						
Landraad te Poerworedjo. . .	1	3	4	27	1	36
" " Keboemen.	1	2	"	1	"	4
" " Ambal.	"	6	"	4	"	10
" " Ledok	5	9	3	1	"	18
<i>Residentie Kadoe.</i>						
Landraad te Magelang.	4	2	"	30	"	36
" " Temangong	"	1	"	12	"	13
<i>Residentie Madioen.</i>						
Landraad te Madioen	18	25	15	5	3	66
" " Ngawie	13	16	4	"	18	51
" " Ponorogo	5	6	1	12	15	39
<i>Assistent-residentie Patjitan.</i>						
Landraad te Patjitan	15	"	"	3	"	18
Transporteren	448	666	497	554	427	2592

LANDRADEN						
OP	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
JAVA EN MADURA.						
Per transport	448	666	497	554	427	2592
<i>Residentie Kediri.</i>						
Landraad te Kediri	7	18	19	15	52	111
” ” Berbek.	6	12	13	4	17	52
” ” Blitar	7	9	11	2	2	31
” ” Toelong Agong.	2	5	4	4	2	17
” ” Trengalek.	”	1	5	”	”	6
TOTAAL.	470	711	549	579	500	2809

In het vijfjarig tijdvak deed zich dus geene enkele zaak voor bij de landraden te Poerwakarta, Garoet, Manondjaja, Bawean en Poerbolingo; slechts in één jaar waren zaken te behandelen bij de landraden te Bekassie, Tjiandjoer, Sumadang, Koeningan, Pekalongan, Banjoemas en Bandjarnegara; alleen in twee jaren bij de landraden te Serang, Tjeringien, Pandeglang, Warong Goenong, Meester Cornelis, Tangerang, Indramajoe, Kendal, Bondowosso, Ambal, Temangong, Patjitan en Trengalek.

Gedurende de verloopende 5 jaren steeg slechts bij eenen landraad het cijfer der beklagden boven 300, namelijk bij dien te Soerabaja; daarbeneden maar boven 200 was het getal beklagden bij twee, namelijk bij die te Pattie en te Samarang; bij vijf beneden 200 maar tot 100 en daarboven, namelijk bij die te Batavia, Modjokerto, Grisseo, Kediri en Blor; en bij elf beneden 100 maar boven 50, namelijk bij die te Toeban, Probolingo, Koedoes, Bodjonegoro, Rembang, Madioen, Cheribon, Demak, Sidho-ardjo, Berbek en Ngawie.

Overtredingen van de amfioen-pachtvoorwaarden leverde het jaar 1861 er op 337, dat is 78 per cent van het getal overtredingen, tegenover 721½ ten honderd in 1860, 77 ten honderd in 1859, 67 ten honderd in 1858 en 70 ten honderd in 1857; de verhouding blijft dus in dit opzigt vrij stationair.

Wegens overtreding van andere pachtvoorwaarden werden 33 zaken aangebragt.

Dus waren van 432 overtredingen er slechts 62 wegens andere overtredingen, dan die van pachtreglementen.

Van slechts 6 beklagden waren op ultimo December de zaken nog hangende.

Verder wijst de staat aan 381 veroordeelden en 83 beklagden, die werden vrijgesproken of ontslagen van alle regtsvervolging, zoodat dus van de te regt gestelde beklagden 18 per cent werden vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging; in 1860 was deze verhouding geweest 14½ ten honderd, in 1859 13½ ten honderd, in 1858 17½ ten honderd en in 1857 12 ten honderd.

Het geslacht der beklagden nagaande, vindt men 31 vrouwen tegenover 431 mannen, dus ruim 7 vrouwen op 100 mannen; in 1860 waren er geweest 8 vrouwen tegenover 100 mannen, in 1859 11, in 1858 10½ en in 1857 8.

Onder de beklagden bevonden zich betrekkelijk weinig vreemde Oosterlingen, namelijk 152, dat is 32½ tegenover 100 inlanders; in 1860 was de verhouding 53 tegenover 100, in 1859 56 tegenover 100, in 1858 83 tegenover 100 en in 1857 55 tegenover 100.

Zoo als ook in de voorgaande jaren, was het grootste aantal der opgelegde straffen tot geldboete, te weten op 381 veroordeelingen 337.

IV. RESIDENTIERADEN TE SOERAKARTA EN TE DJOKDJOKARTA.

Deze regtbanken spraken slechts regt in eersten aanleg.

De residentieraad te Djokdjokarta had geene enkele zaak te behandelen, even als in 1859, 1858, 1856 en 1855; terwijl er in 1860 1 en in 1857 2 beklagden in cas van overtreding te regt stonden.

Voor den residentieraad te Soerakarta werden echter aangebragt en behandeld 38 zaken, waarin betrokken waren 40 beklagden.

Een zoo hoog cijfer had geen der vier voorgaande jaren aangewezen, want de jaren 1860, 1859, 1858 en 1857 leverden respectivelijk slechts op 18, 30, 19 en 7 beklagden.

Op 4 na betroffen alle zaken overtredingen van de amfioen-pachtvoorwaarden.

Van de beklagden werden er 34 veroordeeld, 6 vrijgesproken; het voorgaand jaar had geen vrijspraken aangewezen.

De opgelegde straffen waren bijna alle geldboeten, namelijk 31.

Onder de beklagden bevonden zich 5 vrouwen, dat is ruim 11 tegenover 100 mannen; eene verhouding, die in geen der voorgaande jaren zoo ongunstig was geweest.

Naar hunnen landaard onderzoek doende, vindt men 7 vreemde Oosterlingen tegenover 33 inlanders; 1860 had slechts 2 vreemde Oosterlingen onder de beklagden te vermelden, 1859 4, maar 1858 ook 7 en 1857 geen.

Opmerking verdient het, dat immer voor de door eenen Europeschen ambtenaar voorgezeten regtbank in Soerakarta zeer weinig misdrijven worden aangebragt, maar daarentegen veel voor die te Djokdjokarta, terwijl, als het overtredingen geldt, voortdurend het tegenovergestelde plaats vindt.

V. RESIDENTSGEREGTEN EN POLITIEROLLEN IN DE RESIDENTIEN EN OP ZICH ZELVE STAANDE ADSISTENT-RESIDENTIEN OP JAVA EN MADURA.

Het getal overtredingszaken, dat voor de residentsgeregtten moest worden behandeld, was wederom gering, namelijk 150, dat is 20 meer dan in het voorgaand jaar, doch minder dan in elk der drie voorgaande jaren, want in 1859 wees de tabel aan 219 zaken, in 1858 178 en in 1857 221.

De gewesten, waarin deze 150 zaken voorkwamen, waren Batavia, Buitenzorg, Krawang, Cheribon, Samarang, Japara, Soerabaija, Madura, Pasoeroean, Bezoekie, Proboling, Banjoewangie, Patjitan en Soerakarta, dus 14.

Die, waarin zich geene zaken voordeden, waren de Preanger regentschappen, Tagal, Pekalongan, Rembang, Banjoemas, Bagelen, Kadoe, Madioen, Kediri en Djokdjokarta.

In 1857 hadden ook in 14 gewesten de residentsgeregtten zaken te behandelen gehad, in 1858 en 1859 in 10 en in 1860 in 11.

Het geregt te Soerabaija had wederom het grootste aantal zaken, namelijk 58; dan volgt Banjoewangie met 24, Samarang met 22, Batavia met 21, Japara met 10, Cheribon met 5, Buitenzorg en Madura ieder met 2 en de overige ieder met 1.

De meeste overtredingen betroffen het politiereglement, namelijk 78.

Het cijfer der veroordeelingen beliep 124, tegenover 26 vrijspraken of ontslagen van rechtsvervolging, of 21 vrijspraken tegenover 100 veroordeelingen; terwijl de verhouding was geweest in 1860 28 tegenover 100, in 1859 en 1857 12 tegenover 100 en in 1858 $8\frac{1}{2}$ tegenover 100.

Naar den landaard der beklagden onderzoek doende, vindt men onder hen 124 Europeanen, 2 vreemde Oosterlingen en 24 inlanders.

Een zoodanig groot getal inlanders leverde geen der vier voorgaande jaren op, want in 1860 was er slechts 1, in 1858 2 en in 1859 en 1857 geen; terwijl daarentegen het totaal der vreemde Oosterlingen stationair bleef, daar het in 1860 was 4, in 1859 en 1858 1 en in 1857 10.

Opmerking verdient het, dat al de inlanders te regt stonden bij het residentsgeregt te Banjoewangie; wanneer men nagaat, over welke personen ingevolge art. 108 Reglement Regterlijke Organisatie de residentsgeregtten, regtsprekende in overtredingszaken, competent zijn, dan is het hoogst waarschijnlijk, dat de adsistent-resident van Banjoewangie zijne bevoegdheid verkeerd heeft opgevat.

Onder de beklagden treft men slechts 3 vrouwen aan, dat is 2 op 100 beklagden, tegenover 9 op 100 in 1860, 6 op 100 in 1859 en in 1857, 11 op 100 in 1858.

Van de 124 veroordeelingen waren er 93 tot boetstraffen.

Wederom is het getal zaken op de politierollen toegenomen, zoodat de voortdurende stijging, die daarin reeds bij vorige verslagen werd opgemerkt, ook thans heeft stand gehouden.

Het totaal was 76353.

Daaronder waren 48423 veroordeelingen, 21233 vrijspraken en 6697 verwijzingen.

De verhouding, waarin de vrijspraken stonden tot de veroordeelingen, was dus als 44 tot 100; in 1860 was zij geweest als 40 tot 100, in 1859 als 38 tot 100, in 1858 als 35 $\frac{3}{4}$ tot 100 en in 1857 als 39 tot 100.

De volgende tabel geeft eene vergelijkende opgave van het getal zaken in elk gewest gedurende het laatste vijfjarig tijdvak.

GEWESTEN.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
Bantam	1 701	1 428	2 290	2 228	2 444	10 091
Batavia	12 933	15 091	14 647	13 594	14 047	78 312
Buitenzorg	3 114	2 867	2 351	1 430	1 388	11 150
Krawang.	1 145	687	1 178	944	1 023	4 977
Preanger regentschappen	2 549	2 447	2 287	1 939	1 729	10 951
Cheribon.	1 775	1 014	1 082	799	1 331	6 001
Tagal.	1 071	841	615	288	453	3 268
Pekalongan.	446	495	598	970	448	2 957
Samarang	7 530	7 306	5 916	5 578	5 096	31 426
Japara	4 256	4 025	3 717	3 964	3 250	19 212
Rembang.	4 476	4 473	4 203	2 966	2 620	18 738
Soerabaja	13 323	9 733	11 228	10 409	8 623	53 366
Madura	2 079	2 947	2 591	2 274	2 398	12 289
Pasoeroean	1 692	1 802	1 249	1 774	1 332	7 849
Bezoekie.	2 543	2 579	2 867	2 491	2 334	12 814
Probolinggo	2 826	2 649	2 540	3 342	4 050	15 407
Banjoewangie	100	159	59	40	63	421
Banjoemas	1 680	1 708	1 772	1 735	1 950	8 845
Bagelen	3 504	5 082	2 926	3 710	3 532	18 754
Kadoe.	1 437	1 814	1 336	1 447	1 795	7 829
Madioen	2 595	2 451	1 579	1 281	1 362	8 968
Patjitan	382	304	82	104	55	927
Kedirie	1 998	1 899	1 183	851	696	6 627
Djokdjokarta	1 165	962	880	760	557	4 324
Soerakarta	33	13	18	12	8	84
Totaal.	76 353	74 536	69 194	64 830	62 584	347 497

Deze vergelijking doet zien dat de jaarlijksche toename in de meeste gewesten heeft stand gehouden.

Het getal zaken in de residentie Batavia was echter in 1861 aanmerkelijk geringer dan in een der voorgaande jaren.

In de residentie Samarang was de toename voortdurend; ook de residentie Soerabaja wijst nu het grootste cijfer van ieder der vijf jaren aan; het verschil is daar aanmerkelijk, zijnde het getal zaken ruim 2000 meer dan in het jaar 1859, dat het hoogste cijfer had aangewezen.

VI. REGENTSCHAPSGEREGTEN OP JAVA EN MADURA.

Wanneer men het eindcijfer van de zaken, welke bij deze geregten werden afgedaan, vergelijkt met dat, hetwelk de tabel in het voorgaand jaar aanwees, dan ontwaart men eene niet onaanzienlijke vermindering; het totaal der zaken toch bedroeg 10 775, terwijl het in 1860 was geweest 12 981; maar dit cijfer was dan ook in vergelijking met voorgaande jaren buitengewoon hoog, want in 1859 was het slechts geweest 6514, in 1858 9762 en in 1857 9613.

De zaken waren in volgendervoege over de verschillende gewesten verdeeld:

Bantam	788
Krawang	44
Preanger regentschappen	1150
Cheribon	118
Tagal	202
Pekalongan	83
Samarang	978
Japara	395
Rembang	333
Soerabaja	723
Madura	106
Pasoeroean	1704
Bezoekie	969
Probolingo	514
Banjoewangie	31
Banjoemas	229
Bagelen	1582
Kadoe	545
Madioen	267
Patjitan	geene
Kedirie	43

Bij vergelijking van deze opgave met de cijfers, welke de in het voorgaand verslag opgenomen vergelijkende tabel over de vier voorgaande jaren doet kennen, wordt men vooral getroffen door het verschil dat de residentie Japara oplevert, alwaar toch in de jaren 1860 tot en met 1857 respectivelijk voor de regentschapsgeregten werden afgedaan 1323, 1400, 1456 en 1306 overtredingszaken, terwijl er nu slechts 395 staan opgeteekend.

De regentschappen, voor welke geene enkele zaak werd afgedaan, zijn: Lebak, Soekapoera, Madjalengka, Salatiga, Grobogan, Koedoes, Joana, Japara, Soerabaja, Sumanap, Banjoemas, Tjilatjap, Patjitan, Kedirie, Berbek en Trengalek, dus: 16 van de 76 regentschappen.

Geen der vier voorgaande jaren had zooveel regentschappen aan te wijzen, waarin geene zaken door den regent op zijn geregt werden behandeld; 1860 had er aangewezen 10, 1859 13, 1858 8 en 1857 7.

Zou de bij het gouvernements-besluit van 17 September 1858, n°. 43 (*Bijblad op het Staatsblad III, n°. 636*) gedane aanschrijving van de hoofden van gewestelijk bestuur, » om de opmerkzaamheid der regenten te vestigen op hunne bevoegdheid en hunne verplichtingen ten aanzien der regentschapsgeregten, en hun voortdurend zoodanige inlichtingen te geven en een zoodanig streng toezigt uit te oefenen, als tot eene geregelde werking dier geregten nuttig en noodzakelijk kan zijn, » reeds weder in het vergeetboek geraken?

Het getal in 1861 aangeteekende appellen bedroeg 18, allen bij het regentschapsgeregte te Poerworedjo; boven, waar gehandeld wordt over de landraden, is reeds vermeld, hoe die appellen niet, ingevolge de wet werden gebragt voor den landraad, maar afgedaan op de politierol.

VII. DISTRICTSGEREGTEN OP JAVA EN MADURA.

Bij het gouvernementsbesluit van 17 September 1858, n°. 44, werd aan de hoofden van gewestelijk bestuur op Java, voor zooverre betreft de afdeelingen, waar districts-hoofden gevestigd zijn, opgedragen, deze hoofden duidelijk in te lichten of te doen inlichten omtrent hunne bevoegdheid ten aanzien der districts-geregtten, en nadrukkelijk te herinneren of te doen herinneren aan de verplichtingen, die zij te dien opzichte te vervullen hebben, en hun voortdurend zoodanige inlichtingen te geven of te doen geven en over hen een zoodanig streng toezigt uit te oefenen of te doen uitoefenen, als in elk bijzonder geval noodzakelijk en nuttig zal zijn, om aan de bedoelde geregtten eene goede werking te verzekeren."

Reeds in zijn voorgaand verslag meende de ondergeteekende, dat het wenschelijk zou zijn, de hoofden van gewestelijk bestuur aan deze aanschrijving te herinneren. De uitslag, welke de statistiek der districts-geregtten over dit jaar oplevert, doet hem dezen wensch met nadruk herhalen.

Immers wederom is de vermindering van het totaal der afgedane zaken belangrijk; het was slechts 561, tegenover 970 in 1860, 848 in 1859, 1140 in 1858 en 746 in 1857.

In 1860 waren van de 435 geregtten, die de staat vermeldde, er slechts 142 die zaken behandelden; thans slechts 102.

De gewesten, waarin geene enkele zaak werd voorgebragt, zijn Tagal, Banjoewangie en Patjitan.

Over de overige gewesten was het totaal der zaken verdeeld als volgt:

Bantam	45
Krawang	18
Preanger regentschappen	15
Cberibon	18
Pekalongan	6
Samarang	28
Japara	23
Rembang	2
Soerabaija	27
Madura	52
Pasoeroean	14
Bezoekie	20
Probolingo	59
Banjoemas	80
Bagelen	132
Kadoe	13
Madioen	3
Kedire	6

VIII. GEREGTEN BINNEN HET GEBIED VAN DEN KEIZER VAN SOERAKARTA EN VAN PANGERAN ADIPATIE ARIO MANGKOE NEGORO.

Het totaal der behandelde zaken bedroeg slechts 1213.

Daarvan werden afgedaan:

binnen des Keizers gebied:

op de zoogenaamde rol van kleine zaken	975
voor de regenten en goenongs	27

binnen het gebied van MANGKOE NEGORO:	
op de zoogenaamde rol van kleine zaken	160
voor de regenten en goenongs.	51

B. Burgerlijke zaken.

I. HOOGGEREGTSHOF VAN NEDERLANDSCH INDIE.

Het aantal zaken, welke in eersten aanleg hangende waren, was grooter dan dat van een der vier voorgaande jaren, daar het een cijfer beliep van 11, terwijl er in ieder der jaren 1860, 1858 en 1857 slechts hangende waren geweest 4 zaken en in 1859 7.

Even als in de voorgaande jaren waren ook thans onder de zaken geene van koophandel.

Van de ingestelde vorderingen waren 9 van persoonlijken en 2 van gemengden aard.

Op eene na waren al de vorderingen gerigt tegen de Regering.

Drie der zaken gingen van de rol: 2 door afstand van de instantie, 1 door roija.

Op ultimo December waren nog 2 zaken hangende; in de zes overige was eindarrest geweest, zijnde in 3 de vordering geheel of ten deele toegewezen, in 2 geheel ontzegd en in 1 niet ontvankelijk verklaard.

Regeling van rechtsgebied behoefde niet plaats te hebben.

Evenmin werd het opperrechterlijk collegie geroepen in revisie (art. 362 volg. het Reglement Burgerlijke Regtsvordering) regt te doen, of te beslissen op vorderingen, waarbij het middel van request-civiel werd ingeroepen of waarbij werd geëvoceerd (art. 859 Reglement Burgerlijke Regtsvordering).

Verzoeken om relief (art. 916 Reglement Burgerlijke Regtsvordering) werden niet gedaan.

Het getal requesten, waarvan het Hooggeregtshof in eersten aanleg had kennis te nemen, bedroeg 35, dus meer dan een der vier voorgaande jaren, want de tabel van 1860 wees er aan 29, die van 1859 26, die van 1858 30 en die van 1857 25.

Onder die verzoeken waren er 8 om pro deo voor den hove te mogen procederen, 4 om dag van pleidooi in cassatie-zaken en 1 om te worden toegelaten tot het afleggen van een notaris-examen.

Wederom was het getal zaken, waarvan het hof gedurende dit jaar als hof van appel had kennis te nemen, grooter dan gedurende het voorgaand jaar; het bereikte namelijk het belangrijke cijfer van 194, tegenover 153 in 1860, 122 in 1859, 99 in 1858 en 83 in 1857.

Van al die appellen moesten er 171 worden behandeld ingevolge de manier van procederen, voorgeschreven bij het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering, 3 volgens de proces-orde van 1819 en 20 naar de voorschriften bij afzonderlijke reglementen gegeven voor de behandeling der appellen van vonnissen, gewezen door regtbanken op de buitenbezittingen, die van den raad van justitie te Macassar daarvan uitgezonderd, als nog steeds onderworpen aan de provisionele bepalingen van 1819.

Van de 171 zaken, die moesten worden behandeld naar de voorschriften van het Reglement Burgerlijke Regtsvordering, waren er nieuw aangebragt 130, terwijl er op ultimo December nog hangende bleven 41: evenveel als bij het einde van het voorgaand jaar.

Verreweg de meeste appellen waren wederom gerigt tegen vonnissen van den raad van justitie te Batavia, namelijk 146, dat is 30 meer dan in 1860; tegen vonnissen van den raad van justitie te Samarang werd in hooger beroep opgekomen in 14 regtsvorderingen, dat is in 2 minder dan gedurende 1860; en tegen vonnissen van den raad van justitie te Soerabaija in 11, dat is in 1 meer dan gedurende het voorgaand jaar.

De vorderingen, welke zaken van koophandel betroffen, bereikten het cijfer van 46, tegenover 23 in 1860 en 21 in 1859.

Het getal persoonlijke regtsvorderingen bedroeg 153, tegenover 17 zakelijke en 1 gemengde; het jaar 1860 leverde 125 persoonlijke, 17 zakelijke en geen gemengde op, het jaar 1859 99 persoonlijke, 10 zakelijke en mede geen gemengde.

Tegen 6 geïntimeerden werd verstek verleend.

Tien zaken werden geroijeerd.

Incidentele, interlocutoire of praeparatoire arresten werden er gedurende het geheele jaar geweest 26, tegenover 27 in 1860 en 23 in 1859.

Slechts eenmaal was de Regering partij; in 1860 was zij dit 5 maal geweest, in 1859 4 maal, in 1858 3 maal en in 1857 9 maal.

Het totaal der eind-arresten was 120, dat is 22 meer dan in 1860.

Van die eind-arresten waren er 54 bekrachtigend, 55 geheel of gedeeltelijk vernietigend,

11 niet-ontvankelijk verklarend; het getal bekrachtigingen stond dus tot het totaal der arresten als 45 tot 100; in 1860 was die verhouding geweest als 51 tot 100, in 1859 als 50 tot 100, in 1858 als 55½, tot 100 en in 1857 als 40 tot 100.

De verhouding van het totaal bekrachtigde vonnissen tot het totaal der eind-arresten was het gunstigst voor den raad van justitie te Samarang, daar van 8 eind-arresten, op vonnissen van deze regtbank geweest, er 5 de in eersten aanleg gedane uitspraak bekrachtigden; terwijl onder de 107 eind-arresten, welke werden gewezen in hooger beroep van vonnissen van den Bataviaschen raad, zich slechts 48 bekrachtigende bevonden; in zaken van den raad te Soerabaja treft men op 5 eind-arresten slechts 2 bekrachtigende aan.

Op arbitrale vonnissen werd wederom 's hofs regtspraak in hooger beroep niet ingeroepen.

De drie appellen, welke geheel volgens de manier van procederen van 1819 moesten worden behandeld, waren ingesteld tegen 1 vonnis van den raad van justitie te Batavia, tegen 1 van dien te Soerabaja (art. 83 Bep. Overg.) en tegen 1 van dien te Macassar.

De ondergeteekende acht het niet ondoelmatig hier de aandacht te vestigen op de omstandigheid, dat nog immer die oude proces-orde in sommige gevallen vigeert; op Java is het in zekeren zin een soort van monopolie, dat alleen voor de Regering bestaat om ter zake van de invordering van 'slands middelen en pachten nog te mogen procederen volgens de provisionele, op den oud-Hollandschen stylus curiae gebaseerde reglementen van 1819, maar of het een voorregt is, mag betwijfeld worden; en wat de buitenbezittingen betreft, zijn alleen van den raad te Macassar de appellen onderworpen aan die omslagtige wijze van procederen, waardoor een Macassaarsch proces in appèl zeer lang kan worden gerekt, terwijl daarentegen de appellen van de vonnissen der raden van justitie in de overige bezittingen buiten Java en Madura gemakkelijk binnen drie maanden kunnen afloopen.

Ook verdient opmerking dat, naar luid van art. 6 der bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura, de consignatie der bij de manier van procederen van 1819 voorgeschreven boete van appèl vervallen is voor de appellen van vonnissen van de buitenbezittingen, maar dat die boete nog steeds moet worden geheven als het appèl betreft een vonnis gewezen door een der raden op Java.

De 20 vonnissen, waarover het hof zonder vorm van geding, alleen op de stukken, in appèl moest oordeelen, waren gewezen door den raad van justitie te Amboina 5, door dien te Padang 6, door de regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging te Palembang 4, door den residentieraad te Benkoelen 1 en door den landraad te Muntok 4.

Evenzeer als in het voorgaand jaar behoefde het hof geen enkel maal in hooger beroep te oordeelen over overtredingen begaan door ambtenaren, notarissen enz, die ingevolge art. 867 volgg. Reglement Burgerlijke Regtsvordering voor den burgerlijken regter moeten worden behandeld.

Ook deden zich geene appellen voor, waarover het hof ingevolge art. 135 Reglement Regterlijke Organisatie zou moeten oordeelen.

Het getal beschikkingen op requesten, waarbij in hooger beroep werd gekomen tegen beschikkingen, door de betreffende regtbanken op verzoekschriften genomen, was 12, tegenover 7 in 1860, 6 in 1859, 7 in 1858 en 2 in 1857.

In cassatie had het hof wederom niet veel arresten te wijzen; er werden slechts 5 zaken aangebragt, zoodat er met de 2, die op ultimo December 1860 onafgedaan bleven, gedurende het jaar hangende waren 7. Sedert de invoering der nieuwe wetgeving waren hangende geweest:

in 1860	4	cassatiezaken,
„ 1859	6	„
„ 1858	8	„
„ 1857	8	„
„ 1856	9	„
„ 1855	9	„
„ 1854	12	„
„ 1853	10	„
„ 1852	10	„
„ 1851	19	„
„ 1850	6	„
„ 1849	1	„
„ 1848	„	„

De 7 cassatiezaken betroffen alle vonnissen van den raad van justitie te Batavia; in 1 dier zaken werd roija gevraagd, 3 bleven hangende op ultimo December, terwijl 3 eischen tot cassatie werden verworpen.

Requisitoiren tot cassatie in het belang der wet werden door den procureur-generaal niet genomen.

Als adviserend collegie bragt het Hooggeregts-hof 530 adviezen aan de Regering uit, dus een veel geringer aantal dan in ieder der jaren 1860 tot en met 1857, die respectievelijk aanwezen 955, 819, 702 en 610 adviezen.

De reden hiervan, gelegen in het niet behandelen van voorstellen tot het verleenen van gratie bij gelegenheid van de viering der verjaring van 's Konings geboortedag, is reeds boven vermeld.

Behalve 268 adviezen op verzoeken om gratie of remissie van straf betroffen zij de navolgende onderwerpen:

dispensatie van wettelijke bepalingen.	65
brieven van meerderjarig-verklaring	7
wettiging	4
onderwerpen van wetgeving.	7
verleening van fiat executie.	32
aanwijzing van strafplaatsen.	100
onderwerpen van verschillenden aard.	47

II. RADEN VAN JUSTITIE OP JAVA.

Het getal burgerlijke zaken, dat gedurende het jaar 1861 hangende was voor de drie Europesche regtbanken op Java, bereikte een hooger cijfer dan in het voorgaande jaar: het bedroeg 1104.

Het volgend staatje doet de totalen kennen van de zaken, welke gedurende elk der vijf laatste jaren voor elk der drie regtbanken hangende waren.

JAREN.	Raad van justitie te Batavia.	Raad van justitie te Samarang.	Raad van justitie te Soerabaija.	Totaal.
1861	662	154	288	1104
1860	548	148	260	956
1859	675	175	303	1135
1858	436	211	299	946
1857	418	240	265	923

De raad van justitie te Samarang had dus niet alleen voortdurend het geringste aantal, maar eene vergelijking der verschillende jaren doet zelfs zien, dat in het jaar 1861 ongeveer 90 zaken minder hangende waren dan in 1857; daarentegen blijft het getal zaken bij den raad van justitie te Soerabaija vrij stationair, terwijl dat bij den raad van justitie te Batavia in 1861 nagenoeg 250 meer bedroeg dan in 1857.

Het totaal der in eersten aanleg gewezen vonnissen bedroeg 1017, tegen 1008 in 1860, 992 in 1859, 725 in 1858 en 770 in 1857.

Van die vonnissen werden er gewezen:

door den raad van justitie te Batavia 599, tegen 648 in 1860 en 575 in 1859;
door den raad van justitie te Samarang 180, tegen 151 in 1860 en 182 in 1859;
door den raad van justitie te Soerabaija 238, tegen 209 in 1860 en 235 in 1859.

Onder al die vonnissen waren 45 praeparatoire, 112 interlocutoire en 93 eindvonnissen op incidenten: totaal 250, tegen 155 in 1860 en 235 in 1859.

Van de 767 eindvonnissen ten principale wezen 557 den eisch geheel of ten deele toe, tegen 607 in 1860 en 737 in 1859; ontzegden 97 de vordering, tegen 211 in 1860 en 68 in 1859; en verklaarden 113 den eisch niet ontvankelijk, tegen 35 in 1860 en 14 in 1859.

Het totaal der niet-ontvankelijkverklaringen is dus buitengewoon toegenomen; het was voornamelijk de raad van justitie te Batavia die ze uitsprak, daar deze er op de betrekkelijke tabel 103 te vermelden had.

De verzoeken om kosteloos te mogen procederen waren niet toegenomen; hun cijfer was 44, dus 1 minder dan in 1860 en 14 meer dan in 1859.

Van die verzoeken werden er 9 geweigerd, tegen 8 in 1860 en 5 in 1859.

Ook in dit jaar was het totaal der verleende verstekken belangrijk, daar het beliep 461, tegen 361 in 1860 en 503 in 1859; 30 van die verstekken werden verleend tegen den eischer.

Gedingen, waarin de bij art. 4 Reglement Regterlijke Organisatie bedoelde inlanders van aanzien betrokken waren, wijst de staat dit jaar aan 29, waarvan 25 bij den raad te Batavia en 4 bij dien te Soerabaija, tegen 6 in 1860 en 16 in 1859.

Het getal zaken, waarin vreemde Oosterlingen betrokken waren, was zeer belangrijk, namelijk 798, tegen 654 in 1860 in 766 in 1859.

Het middel van request-civiel werd eens gebezigd, bij den raad van justitie te Batavia.

Op verzoek van partijen gingen van de rol 76 zaken, tegen 63 in 1860 en 99 in 1859.

Het totaal der in eersten aanleg ingediende requesten bij de drie raden van justitie was een weinig hooger dan in het voorgaand jaar, namelijk 723, terwijl het in 1860 beliep 717, in 1859 658, in 1858 691 en in 1857 764.

Van die requesten betroffen er 115 voogdijen, 12 curateles en 9 opsluiting van gevaarlijke personen (art. 134 Regterlijke Organisatie).

Het hoogste cijfer had de raad van justitie te Batavia, namelijk 277, dan volgt de raad te Samarang met 263 en eindelijk die te Soerabaija met 183.

In kort geding werd 31 maal regt gesproken: 8 maal te Batavia, 13 maal te Samarang en 10 maal te Soerabaija.

Geen der vier voorgaande jaren had een zoo hoog cijfer aan te wijzen, want in 1860 werden in kort geding gedaan 27 uitspraken, in 1859 24, in 1858 19 en in 1857 6.

Het getal vonnissen in hooger beroep was hooger dan in ieder der voorgaande jaren; het bedroeg 48, tegenover 42 in 1860, 24 in 1859, 17 in 1858 en 26 in 1857.

De meeste appellen had de raad van justitie te Batavia, namelijk 30, waaronder 3 van vonnissen van residenten (art. 108 Regterlijke Organisatie); de raad te Samarang had er 27, waaronder 13 van uitspraken van residenten, en de raad te Soerabaija 3, alle van landraadsvonnissen.

Van de 40 vonnissen van landraden waartegen in appèl was opgekomen werden er 22 bekrachtigd.

Het getal vonnissen door de raden in zaken van koophandel geweest was zeer belangrijk, daar het een cijfer bereikte van 752, tegenover 271 in 1860, 449 in 1859, in 1858 234 en in 1857 240.

Naar den aard der regtsvorderingen waren de vonnissen volgenderwijze verdeeld in vergelijk met de vier voorgaande jaren:

VONNISSSEN GEWEZEN OP:	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.
Persoonlijke regtsvorderingen .	450	523	617	843	881
Zakelijke regtsvorderingen . .	22	28	18	37	31
Gemengde regtsvorderingen . .	10	17	9	19	105
Vorderingen tot geen hooger bedrag dan f 200.	138	153	283	271	331

Tegen ambtenaren van den burgerlijken stand, notarissen enz. (art. 867 volgg. Reglement Regterlijke Organisatie) werden gewezen 68 vonnissen, tegenover 77 in 1860, 27 in 1859, 75 in 1858 en 20 in 1857. Van die 68 vonnissen had de raad te Batavia er 24 uit te spreken, die te Samarang 14 en die te Soerabaija 30.

Het totaal der vonnissen betreffende aanvulling en verbetering van acten van den burgerlijken stand was 69, dus 8 minder dan in het voorgaand jaar.

De raad van justitie te Batavia had van die vonnissen verreweg het grootste deel te wijzen, namelijk 52; de raad te Samarang 16 en die te Soerabaija slechts 1.

Op 7 vonnissen van scheidsmannen stelden de raden hun executoir; in 1860 moest het 5 maal, in 1859 4 maal geschieden.

Aangaande den staat van personen werd 14 maal regt gedaan, in 1860 slechts 2 en in 1859 slechts 3 maal.

Uitwijzing van eigendomsregt had eens plaats; zoo was het ook geweest in 1859; in het jaar 1860 gebeurde het 2 maal.

Wederom behoefde op vorderingen tot scheiding van goederen geen regt te worden gedaan; evenmin was dit het geval in cas van scheiding van tafel en bed.

Door echtscheiding werden nogtans 9 huwelijken ontbonden: 5 te Batavia, 3 te Samarang en 1 te Soerabaija; in 1860 was dit 6 maal geschied, in 1859 2 maal.

Vonnissen van failliet-verklaring werden er 15 gewezen, tegenover 6 in 1860 en 14 in 1859. Surséance van betaling werd gedurende dit jaar niet gevraagd, evenmin werd verzocht dat iemand zou worden verklaard te zijn in staat van kennelijk onvermogen.

Het totaal der ten overstaan van regter-commissarissen verleden acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek was wederom hooger dan in het voorgaand jaar.

De navolgende vergelijkende opgave toont zulks aan:

ACTEN VAN	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.
Eigendom	1489	1462	1895	2021	2188
Hypotheek	461	492	421	521	554
Cessien	37	51	54	64	79
TOTAAL	1987	2005	2370	2606	2771

Het getal acten is dus gedurende het vijfjarig tijdvak voortdurend toegenomen en zelfs sedert 1857 bijna met een derde vermeerderd.

Het deel, hetwelk elk der raden in deze toename had, kan gekend worden uit het volgend staatje:

ACTEN, VERLEDEN BIJ	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.
den raad te Batavia . . .	1138	1178	1526	1652	1473
» » » Samarang . . .	578	408	406	490	588
» » » Soerabaija . . .	271	419	438	464	710
TOTAAL	1987	2005	2370	2606	2771

Bij den raad van justitie te Batavia was dus het getal acten afgenomen en bij den raad te Samarang bleef het vrij stationair; de toename is voornamelijk toe te schrijven aan de vermeerdering van het getal acten bij den raad te Soerabaija; welligt dat vele vestigingen van het regt van opstal van gouvernementsgronden daarvan de oorzaak zijn, zoo als dan ook bij de van den griffier van den raad te Samarang ontvangen opgave is aangeteekend, dat van de verleden eigendomsacten er 198 strekten tot vestiging van het regt van opstal.

In faillissementen, rangregelingen enz. waren de regter-commissarissen 67 maal werkzaam, tegenover 33 maal in 1860 en 59 maal in 1859.

Bij sterfgevallen verzegelden de griffiers slechts 29 boedels; de ondergeteekende verwijst te dien aanzien naar hetgeen door hem gezegd is in het verslag over 1860.

Het totaal der bij de drie griffiers gedane inschrijvingen van acten van beraad, aanvaarding enz., van handelsovereenkomsten en bodemerijbrieven was 132, tegenover 109 in 1860 en 100 in 1859.

Onder al die inschrijvingen waren 31 van handelsovereenkomsten en 4 van bodemerijbrieven.

Eindelijk valt nog te vermelden, dat ingevolge art. 444 Reglement Burgerlijke Regtsvordering de subsistuit-griffiers aanwezig waren bij 82 beslagen op roerende goederen, waarvan 70 werden gelegd onder het ressort van den raad van justitie te Batavia en 12 onder dien van den raad te Samarang, zoodat, als de opgave van Soerabaija juist is, aldaar gedurende het geheele jaar geen enkel beslag op roerende goederen krachtens een executoir van dien raad werd gelegd.

III. LANDRADEN OP JAVA EN MADURA.

Het totaal der zaken, welke gedurende het jaar 1861 in eersten aanleg hangende waren voor de landraden op Java en Madura, was een weinig minder dan in het voorgaand jaar, namelijk 922, tegenover 936 in 1860.

De navolgende staat geeft eene vergelijkende opgave van de zaken, welke gedurende de laatste vijf jaren jaarlijks bij de landraden moesten worden beregt.

LANDRADEN TE	1857.	1859.	1858.	1860.	1861.	Totaal.
Serang			"	"	"	
Tjeringien			"	"	"	
Pandeglang	(1) 3	(1) 5	"	"	"	8
Warong Goenong			"	"	"	
Batavia	39	45	60	78	80	302
Meester Cornelis	15	10	30	20	26	101
Bekassie	"	"	24	36	24	84
Tangerang	2	11	2	19	31	65
Buitenzorg	3	22	30	26	"	81
Transporteren	62	93	146	179	161	641

(1) In 1857 en 1858 werden van Bantam de opgaven steeds gecumuleerd ontvangen.

LANDRADEN TE:	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	Totaal.
Per transport	62	93	146	179	161	641
Poerwakarta	"	"	"	"	"	"
Tjianjoer	17	13	7	1	2	40
Bandong	1	"	2	"	"	3
Sumedang	1	"	"	"	"	1
Garoet	"	"	"	"	"	"
Manondjaja	"	"	"	"	"	"
Cheribon	1	5	113	3	9	131
Indramajoe	3	3	6	13	"	25
Tjiamies	"	"	"	"	"	"
Madjalengka	"	"	"	"	"	"
Koeningan	"	"	3	"	"	3
Tagal	20	20	7	33	18	98
Pekalongan	20	7	10	14	"	51
Samarang	54	57	42	64	60	277
Kendal	2	8	2	2	6	20
Salatiga	6	9	9	3	"	27
Demak	11	12	13	8	14	58
Grobogan	3	6	6	10	1	26
Pattie	38	25	54	61	58	236
Koedoes	10	8	21	17	13	69
Japara	15	17	24	17	21	94
Rembang	3	4	"	1	3	11
Toeban	"	1	1	"	"	2
Blora	"	3	"	"	"	3
Bodjonegro	1	2	"	2	7	12
Transporteren	268	393	466	428	373	1928

LANDRADEN TE	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	Totaal.
Per transport	268	393	466	428	373	1928
Soerabaja	160	184	190	149	131	814
Grissee	32	26	65	51	57	231
Modjokerto	7	14	4	7	7	39
Sidho-ardjo	"	"	19	30	57	106
Bawean	2	3	1	1	6	13
Sumanap.	6	89		56	43	194
Bangkallang.	"	9	(1) 60	6	4	79
Pamakassan.	"	"		10	26	36
Paseroean	59	48	63	45	37	252
Malang	"	1	2	"	13	16
Bezoekie	7	"	"	1	7	15
Sitoebondo	"	10	"	"	6	16
Bondowosso.	"	"	"	2	4	6
Probolingó	76	41	49	55	54	275
Banjoewangie	"	"	"	"	"	"
Banjoemas	2	1	7	"	"	10
Tjilatjap.	"	1	"	"	"	1
Poerbolingo.	1	"	1	"	"	2
Bandjarnegara.	"	"	"	"	"	"
Poerworedjo	"	5	5	5	"	15
Keboemen	"	"	"	"	"	"
Ambal	"	"	"	"	"	"
Ledok.	"	"	"	"	"	"
Magelang	11	6	8	10	4	39
Transporteren	631	731	940	859	839	3987

(1) In 1859 werden van Madura de opgaven gecumuleerd ontvangen.

LANDRADE TE:	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	Totaal.
Per transport	631	731	940	859	839	3987
Temangong	"	"	"	"	2	2
Madioen	"	1	3	2	6	12
Ngawie	1	"	3	1	8	13
Ponorogo	2	3	6	"	"	11
Patjitan	"	"	"	3	4	7
Kedirie	"	"	117	47	43	207
Berbek	"	"	69	7	16	92
Blitar	"	"	215	20	14	249
Toelong Agoong	"	"	"	"	"	"
Trengalek	"	"	"	"	"	"
Totaal	634	735	1353	936	922	4580

Het gemiddeld cijfer over ieder der vijf jaren was dus 916.

Deze opgave doet verder zien, dat gedurende het vijftal jaren geene enkele zaak te behandelen was bij de landraden te Poerwakarta, Garoet, Manondjaja, Tjiamies, Madjalengka, Banjoewangie, Bandjarnegara, Keboemen, Ambal, Ledok, Toelong-Agoong en Trengalek.

Het grootste aantal zaken treft men aan bij den landraad te Soerabaja, dan volgt die te Batavia, te Samarang, te Proboling, te Pasoeroean, te Blitar, te Pattie, te Grisse, te Kedirie, te Sumanap, te Cheribon, te Meester Cornelis.

Van de 922 zaken, welke gedurende 1861 hangende waren, bleven er onafgedaan 106.

In de afgedane zaken werden 703 eindvonnissen gewezen, dus minder dan in ieder der beide voorgaande jaren, toen het totaal dier vonnissen respectievelijk bedroeg in 1860 687 en in 1859 682.

Het getal zaken waarin de eischer afstand deed van de instantie was 113, tegenover 137 in 1860 en 157 in 1859.

Praeparatoire, interlocutoire en incidentele vonnissen zijn er slechts 4 opgeteekend, hetgeen aanmerkelijk verschilt met voorgaande jaren, want de tabel van 1860 wees er 36 aan, die van 1859 86, die van 1858 104 en die van 1857 165.

Van de vorderingen werden er 135 niet ontvankelijk verklaard, tegenover 78 in 1860, 46 in 1859, 42 in 1858 en 68 in 1857.

In slechts 44 zaken werd hooger beroep aangeteekend.

Als regtsprekende in hooger beroep in zaken, die in eersten aanleg behandeld werden voor regentschapsgeregtten, hadden de landraden nagenoeg niets te verrigten, daar slechts 5 appellen voor hen hangende werden gemaakt.

In zijn verslag over het jaar 1860 klaagde de ondergeteekende over de blijkbare onjuistheid der opgaven betreffende de appellen gedurende de beide voorgaande jaren, aangezien de daarvan op de tabellen der landraden gedane opgaven volstrekt niet overeenstemden met die op de tabellen der regentschapsgeregtten.

Nadat de aandacht der hoofden van gewestelijk bestuur hierop door den ondergeteekende

gevestigd is geworden, heeft hij nu opgaven ontvangen, die geheel overeenstemmen met die, welke in de tabellen der regentschapsgeregtten worden aangetroffen.

Volgens die opgaven waren de gezegde 5 appellen gerigt tegen 2 vonnissen van het regentschapsgeregt te Samarang en tegen 1 van ieder der regentschapsgeregtten te Pattie, Magelang en Temangong.

IV. RESIDENTIERADEN TE SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA.

Ook in dit jaar hadden deze regtbanken geene enkele burgerlijke zaak te behandelen.

Zoo was het ook in ieder der vier voorafgaande jaren, en de ondergeteekende vermeent te dien aanzien te mogen verwijzen naar hetgeen daaromtrent door hem is gezegd in het verslag over de jaren 1857 en 1858.

V. RESIDENTSGEREGTEN OP JAVA EN MADURA.

Het totaal burgerlijke zaken bedroeg in 1861 voor deze geregtten 242, tegenover 269 in 1860, 213 in 1859, 192 in 1858 en 174 in 1857.

Wederom deden zich bij het grootste gedeelte der geregtten geene zaken voor, namelijk bij die te Serang, Buitenzorg, Poerwakarta, Tjiandjoer, Tagal, Pekalongan, Samarang, Pamakassan, Bezoekie, Probolingo, Banjoewangie, Banjoemas, Tjilatjap, Bandjarnegara, Magelang, Madioen, Patjitan, Kedirie, Djokdjokarta en Soerakarta, dat is dus bij 20 van de 27 geregtten; in 1861 waren bij 17 geregtten geene zaken te behandelen geweest, in 1860 bij 14.

Het getal zaken bij elk der geregtten, waar zaken voorkwamen, was als volgt:

Batavia	123
Cheribon	97
Pattie	4
Rembang	3
Soerabaija	6
Pasoeroean	5
Poerworedjo	4

Bij het geregt te Batavia bleven zich dus even als in de voorgaande jaren verreweg de meeste zaken voordoen; het totaal is echter aanmerkelijk minder dan in 1860, want toen had 't het cijfer bereikt van 211.

Het verdient opmerking dat bij het geregt te Cheribon, dat in 1860 slechts 22 zaken te behandelen had, er zich nu zoo in eens 97 voordeden; te vergeefs is hieromtrent door den ondergeteekende inlichting gevraagd.

Het residentsgeregt te Samarang behoefde geen enkel maal regt te spreken; in 1860 had het 1 zaak gehad, in 1859 4, in 1858 9, in 1857 3.

Van de aangebragte zaken bleven er op ultimo December hangende 28, waarvan 25 te Batavia.

Het getal eindvonnissen was 107, dat der zaken, die door afstand van de rol gingen, mede 107, waarvan 62 te Batavia en 45 te Cheribon.

Slechts 2 vorderingen werden niet ontvankelijk verklaard.

Van de 107 eindvonnissen was er slechts 1 waartegen hooger beroep werd aangeteekend.

VI. REGENTSCHAPSGEREGTEN OP JAVA EN MADURA.

De rechtspraak bij deze geregtten nam in vergelijking met de drie voorgaande jaren aanmerkelijk af; daar in eersten aanleg werden behandeld 1576 zaken, tegenover 1979 in 1860, 1932 in 1859 en 1667 in 1858.

De opmerking, die boven aangaande de werking der regentschapsgeregtten, als sprekende in zaken van overtreding, werd gemaakt, geldt dus ook ten aanzien van de rechtspraak dier geregtten in burgerlijke zaken.

De zaken waren volgenderwijze over de verschillende gewesten, waarin regentschappen gevestigd zijn, verdeeld.

Bantam	54
Krawang	"
Preanger regentschappen	"
Cheribon	10
Tagal	112
Pekalongan	32
Samarang	158
Japara	39
Rembang	89
Soerabaija	78
Madura	463
Pasoeroean	100
Bezoekie	13
Probolingo	132
Banjoewangie	"
Banjoemas	20
Bagelen	100
Kadoe	45
Madioen	37
Patjitan	13
Kedirie	90

Eene vergelijking dezer cijfers met die in de vergelijkende tabel over de vier voorgaande jaren, medegedeeld in het verslag over 1860, doet eenige belangrijke verschillen kennen.

De voornaamste daarvan betreffen de residentien Madura en Kadoe; in het eerste zoo belangrijk gewest toch was het totaal der zaken steeds klimmende gebleven en van 54 in 1857 gestegen tot 156 in 1860, en nu in 1861 is het in eens opgevoerd tot 463; in het ander gewest daarentegen had juist het tegenovergestelde plaats: in 1860 toch waren van daar voor de regentschapsgeregten behandeld 508 zaken en nu in 1861 is dat cijfer gedaald tot op 45 en daardoor weder meer genaderd tot de totalen van 1859, 1858 en 1857, die respectivelijk waren 39, 47 en 40.

Ook in de residentie Japara was het totaal zaken aanmerkelijk minder dan in de vier voorgaande jaren, die respectivelijk aanwezen het cijfer van 179, 179, 152 en 131, terwijl het nu is gedaald op 39.

De residentie Banjoemas is weder in eens gedaald op 20 zaken, terwijl er in 1860 zich hadden voorgedaan 105 zaken, in 1859 66, in 1858 33 en 1857 9.

In de residentie Kediri is mede eene belangrijke daling in het totaal der zaken op te merken; te beginnen met 1857 was het totaal steeds stijgende in deze volgorde; 70, 163, 197 en 224, maar nu is het weder gedaald op 90.

Deze belangrijke fluctuatien in de totalen zijn voorzeker geen bewijs voor de geregelde en behoorlijke werking der regentschapsgeregten, en de ondergeteekende meent, dat eene zoodanige werking alleen voortdurend kan verwacht worden, wanneer de hoofden van gewestelijk bestuur zich zonder ophouden beijveren om de regenten opmerkzaam te maken op het groote nut, dat hunne geregten bij eene behoorlijke en onvertogen regtsbedeeling onder den kleinen man kunnen stichten.

Ook het cijfer der regentschappen, waarin geene enkele zaak werd behandeld, wettigt de vraag, reeds boven bij de beschouwing der regentschappen regt sprekende in overtredingszaken gedaan, of niet het gouvernementsbesluit van 17 September 1858, n°. 43, reeds weder in vergetelheid begint te geraken. Terwijl toch in 1860 en in 1859 slechts bij 13 regentschapsgeregten geene zaken voorkwamen, is het cijfer daarvan over 1861 weder gestegen tot dat van 1858, namelijk 20.

Zij waren de geregten te: Pandlegang, Tjeringien, Krawang, Tjandjoer, Bandung, Soemedang, Soekapoera, Limbangan, Koeningan, Galoe, Madjalengka, Koedoes, Djawana, Japara, Banjoewangie, Tjilatjap, Koetoe-ardjo, Keboemen, Karanganjer, en Ngrowo.

Hooger beroep werd slechts 5 maal aangeteekend, terwijl in hooger beroep van vonnissen van districtsgeregten werden behandeld 30 zaken, tegenover 41 in 1860, 26 in 1859, 13 in 1858 en 17 in 1857.

VII. DISTRICTSGEREGTEN OP JAVA EN MADURA.

Ook bij deze geregten is eene aanmerkelijke vermindering in het aantal aanhangige burgerlijke zaken te constateren; het totaal bedroeg 1485, tegenover 1806 in 1860 en 1805 in 1859.

Alleen in de uitgestrekte residentie Preanger regentschappen en de adsistent-residentie Banjoewangie kwamen weder in het geheel geene zaken voor.

Het totaal der zaken was overigens in de verschillende gewesten als volgt:

Bantam	57
Krawang	6
Cheribon	26
Tagal	38
Japara	374
Rembang	41
Soerabaja	81
Madura	62
Paseroean	70
Bezoekie	13
Probolingó	94
Banjoemas	17
Bagelen	196
Kedoe	94
Madioen	93
Patjitan	29
Kedirie	85

In 186 districten werden zaken behandeld; in het jaar 1860 trof men zaken aan in 218 districten; daar de tabel 435 districtsgeregten opnoemt, kan dus ook in het burgerlijke wederom niet worden gezegd, dat deze geregten in allen deele aan hunne roeping voldoen; het is toch wel niet denkbaar, dat over geheel Java gedurende één jaar in 249 districten tusschen de inlanders geene geschillen over een minder bedrag dan f 20 hebben bestaan, welke belanghebbenden aan den regter zouden hebben willen onderwerpen.

VIII. GEREGTEN BINNEN HET GEBIED VAN DEN KEIZER VAN SOERAKARTA EN VAN PANGERAN ADIPATI MANGKOE NEGORO.

In het geheel werden bij deze geregten slechts 87 burgerlijke zaken behandeld, waarvan 71 binnen des Keizers rechtsgebied.

De geregten bij welke de zaken voorkwamen waren:

binnen 's Keizers gebied:

de kahiedepaten	14
de soerambi.	9
de prodhoto.	48

op de landen van pangerang adipati MANGKOE NEGORO:

de prodhoto	4
de soerambie	6
de sentoro	6

IX. ACTEN VAN EIGENDOM, HYPOTHEEK EN CESSIE VAN HYPOTHEEK, VERLEDEN VOOR RESIDENTEN EN ADSISTENT-RESIDENTEN OP JAVA EN MADURA.

Het totaal dezer acten bedroeg 979, tegenover 985 in 1860.

Onder die 979 acten waren 814 acten van eigendom, 163 acten van hypotheek en 2 acten van cessie van hypotheek; in 1860 waren verleden 801 acten van eigendom en 169 acten van hypotheek, zoodat de onderlinge verhouding te dien opzichte niet aanmerkelijk verschilt.

De meeste acten werden verleden voor den resident van Rembang, namelijk 213, waaronder 210 acten van eigendom, hetgeen veel verschilt van het voorgaand jaar, toen er waren verleden 133 acten, waarvan 130 van eigendom; aangezien echter onder die 210 eigendoms-acten er zich 163 bevonden tot vestiging van het regt van opstal, mag de belangrijke vermeerdering in het getal acten worden beschouwd als een gevolg van van de publicatie van 12 Junij 1861. (*Staatsblad* n°. 45).

Na Rembang vindt men het grootste aantal acten te Cheribon, waar in het voorgaand jaar de meeste verleden waren, namelijk 102, waaronder 78 eigendoms-acten, terwijl aldaar in 1860 waren verleden 219 acten, waaronder 190 acten van eigendom.

Dan volgt Bezoekie met 92 acten, waaronder 87 eigendoms-acten, hetgeen zeer verschilt met het cijfer, dat in het voorgaand jaar werd opgegeven, namelijk 29, waaronder 26 eigendoms-acten.

Daarna vindt men het hoogste cijfer in de gewesten Pekalongan en Soerakarta, voor elk van wier residenten verleden werden 68 acten, waaronder in Pekalongan 59 en in Soerakarta slechts 42 eigendoms-acten, zijnde al de overigen acten van hypotheek; deze cijfers verschillen zeer weinig met die van het jaar 1860, want toen had de resident van Pekalongan te verlijden 61 acten, waaronder 45 van eigendom; en de resident van Soerakarta 67, waaronder 36 van eigendom.

Hierna volgt Grissee met 60 acten, waaronder 49 acten van eigendom, terwijl daar in 1860 waren verleden 91 acten, waaronder 83 van eigendom.

Vervolgens wordt het hoogste cijfer aangetroffen te Tagal, waar 56 acten werden verleden, waaronder 37 van eigendom, tegenover 53 acten in 1860, waaronder 40 van eigendom.

Verder volgen, geregeld naar het aantal der verleden acten:

de Preanger regentschappen met.	52 acten,
Probolingo met.	44 "
Japara "	42 "

Pasoeroean met	41 acten,
Djokdjokarta "	40. "
Kadoe "	30 "
Madura "	17 "
Kedirie "	13 "
Bagelen en Bantam ieder met	11 "
Madioen met	8 "
Patjitan "	6 "
Banjoewangie met	4 "
Banjoemas "	1 "

Voor den adsistent-resident van Sumanap werd geene enkele acte verleden.

T W E E D E A F D E E L I N G.

Regtbanken en geregten in de bezittingen buiten Java en Madura.

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

I. RADEN VAN JUSTITIE BUITEN JAVA EN MADURA.

Het totaal beklagden, wier zaken bij de raden van justitie te Macassar, Amboina en Ternate (de eenige regtbanken in de buitenbezittingen, aan welke regtspraak in revisie is opgedragen) in revisie werden aangebragt, bedroeg 143, terwijl het jaar 1860 een totaal aanwees van 122 beklagden en 1859 van 125.

Het grootste deel in die zaken had wederom de raad van justitie te Macassar, en zulks als een noodwendig gevolg van de omstandigheid, dat het aantal regtbanken, waarover de jurisdictie van die regtbank zich uitstrekt, grooter is dan dat van de regtbanken, wier criminele vonnissen door de beide andere raden moeten worden gerevideerd; de raad te Macassar toch krijgt ter revisie de vonnissen van 7 landraden, namelijk van den grooten landraad te Macassar, en van de gewone landraden te dier plaatse, te Maros, te Boelecomba en Bonthain, te Takalar, te Salejjer en te Sandjaj; de raad te Amboina die van twee regtbanken, namelijk van de raden van justitie te Banda en te Ternate; en de raad van Ternate die van slechts eene regtbank, te weten van den land-of Minahassaraad te Menado.

Voor den raad te Macassar waren in revisie hangende de zaken van 121 beklagden, waarvan op ultimo December van het jaar nog onafgedaan bleven de zaken van 7 beklagden, terwijl van 1 beklagde het vonnis, als zijnde vrijspraak, niet aan revisie was onderworpen; de raad te Amboina bekwaam ter revisie de zaken van 10 beklagden, die op 1 na werden afgedaan, en de raad te Ternate de zaken van 12 beklagden, die alle werden behandeld.

Onder de arresten verwezen er slechts 3 tot de doodstraf: 1 te Macassar, 2 te Ternate; in 1860 had het getal arresten, waarbij de poena capitalis werd opgelegd, bedragen 7: 2 te Macassar, 1 te Amboina en 4 te Ternate; in 1859 2, beide te Macassar.

De straf naast die des doods werd in revisie 4 maal opgelegd: 3 maal te Macassar, eens te Amboina, terwijl zulks in 1860 9 maal plaats had: 5 maal te Macassar, 4 maal te Amboina; en in 1859 6 maal: bij ieder der beide genoemde regtbanken 3 maal.

Het grootste aantal der opgelegde straffen was, naar gewoonte, voor een duur van 2 tot 5 jaren, namelijk 59, waarvan er 53 werden opgelegd door den raad te Macassar, 1 door dien te Amboina en 5 door dien te Ternate, terwijl in 1860 het totaal der ver-

oordeelingen tot die straf was geweest 37, waarvan 30 te Macassar, 4 te Amboina en 3 te Ternate, en in 1859 42, waarvan 34 te Macassar en 8 te Ternate.

Veroordeelingen tot 6 maanden dwangarbeid of tot mindere straffen werden wederom alleen in revisie gewezen door den raad te Macassar; haar bedrag was 9.

Het volgend staatje geeft eene vergelijkende opgave van het getal bekrachtigende en wijzigende arresten gedurende de 5 laatste jaren.

RADEN VAN JUSTITIE, die in revisie regt deden.	Getal bekrachtigende arresten.					Getal wijzigende of vernietigende arresten.				
	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.
te Macassar	5	18	14	22	30	88	90	87	57	83
te Amboina	2	6	11	21	6	1	2	1	5	3
te Ternate	(1)	(1)	6	12	11	(1)	(1)	3	1	1
Totaal	7	24	31	55	47	89	92	91	63	87

Voortdurend had dus de raad van justitie te Macassar naar evenredigheid van het aantal der bij elke regibank behandelde zaken verreweg de meeste vonnissen te verbeteren of te vernietigen; ten aanzien van de vermoedelijke reden hiervan verwijst de ondergeteekende naar hetgeen daaromtrent door hem is gezegd in het statistisch verslag over 1860.

Het getal beklagden, wier zaken in eersten aanleg voor de vijf raden van justitie in de buitenbezittingen hangende waren, was 77.

De volgende vergelijking met het totaal der beklagden in elk der vier voorgaande jaren toont aan, dat het aantal steeds toenemende is.

IN HET JAAR.	RADEN VAN JUSTITIE TE:					Totaal.
	Padang.	Macassar.	Amboina.	Banda.	Ternate.	
1861	10	45	1	20	1	77
1860	9	13	8	26	2	58
1859	23	9	1	15	9	57
1858	24	20	2	7	"	53
1857	19	11	1	4	"	35

(1) Van Ternate zijn in 1857 en 1858 geene opgaven ontvangen.

Het getal beklaagden rangschikkende naar de hoofdverdeeling van het strafregt, verkrijgt men de volgende uitkomst:

MISDRIJVEN.	Veroordeelingen.	Vrij-spraken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Overleden.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak. . .	1	2	"	"	3
" personen.	46	4	1	4	55
" eigendommen	10	1	2	6	19
Totaal.	57	7	3	10	77

In afwijking met voorgaande jaren was dus het aantal misdrijven tegen de personen verreweg het grootst: zulks is het gevolg van de omstandigheid, dat voor den raad van justitie een groot aantal personen, allen beschuldigd van moord, moest te regt staan, zoodat het totaal der van gezegd misdrijf beschuldigten bij dien raad het cijfer bereikte van 38.

De verhouding van het getal vrij-spraken of ontslagen van regtsvervolging tot het getal veroordeelingen verschilde mede van die, welke in de beide voorgaande jaren werden geconstateerd, want in 1859 vond men 11 vrij-spraken of ontslagen van regtsvervolging tegenover 43 veroordeelingen, en in 1860 17 tegenover 37 veroordeelingen.

Uit den volgenden staat ziet men welk aandeel elk der raden gedurende de 5 verloopende jaren had in de verschillende soorten der misdrijven, over welke zij geroepen werden te doen.

RADEN VAN JUSTITIE TE:	Tegen de algemeene zaak.	Tegen de personen.	Tegen de eigendommen.	Totaal.
Padang	"	9	1	10
Macassar.	2	40	3	45
Amboina.	"	"	1	1
Banda.	1	6	13	20
Ternate	"	"	1	1
Totaal.	3	55	19	77

De volgende tabel geeft een overzicht van de voornaamste misdrijven, ter zake van welke gedurende het verlopen vijfjarig tijdvak beklaagden naar de terechtzitting werden verwezen.

OMSCHRIJVING DER MISDRIJVEN.	1861.	1860.	1859.	1858.	1857.	Totaal.
Ambtsmisdrijven	"	"	"	"	2	2
Aanmatiging van gezag.	2	2	"	"	"	4
Oproer, verraad	"	2	(1)11	"	"	13
Hoon van ambtenaren	1	"	"	"	"	1
Valschheid in authentiek geschrift.	"	1	"	1	1	3
Valschheid in onderhandsch geschrift.	"	"	"	1	"	1
Aanranding der eerbaarheid	"	"	"	"	3	3
Vergiftiging.	"	"	2	1	"	3
Moord	44	1	"	4	(2) 2	51
Moedwillige manslag.	2	1	2	3	2	10
Zware verwonding	6	2	1	1	1	11
Valsche getuigenis	"	1	"	"	"	1
Hoon en laeter	1	"	"	"	2	3
Bankbreuk	"	"	1	"	"	1
Diefstallen	16	34	23	25	14	112
Diefstal van vee uit de weide	"	"	"	"	3	3
Opligting, misbruik van vertrouwen	2	7	1	3	1	14

De beschuldigingen van moord hadden dus in het jaar 1861 de overhand, doch zulks was, gelijk reeds boven is gezegd, het gevolg van eene buitengewone omstandigheid, namelijk de terechtstelling te Macassar van een groot aantal zeeroovers:

Het aantal beschuldigingen wegens diefstal was in vergelijk met de drie voorgaande jaren zeer gering, vooral in verhouding tot het zooveel grooter aantal beklaagden dan vroeger.

De doodstraf werd 33 maal opgelegd (grootendeels tegen de zoo even vermelde zeeroovers), tegenover geen enkele maal in 1860, eens in 1859 en in 1857, 3 maal in 1858. De straf naast die des doods werd 7 maal toegepast, tegenover eens in 1860, 7 maal in 1859, 2 maal in 1858 en 3 maal in 1857.

De straf van dwangarbeid, tuchthuis of gevangenis voor eenen tijd van 2 tot 5 jaren werd slechts eens opgelegd, tegenover 11 maal in 1860, 5 maal in 1859, 8 maal in 1858 en 5 maal in 1857.

(1) In het verslag over 1860 staat abusieflijk 4.

(2) " " id. " id. " id. 4.

Veroordeelingen voor eenen duur van meer dan 6 maanden tot 2 jaren wijst de tabel er slechts 5 aan, tegenover 10 in 1860, 15 in 1859, 3 in 1858 en 7 in 1857.

Straffen die niet langer behoeften te duren dan 6 maanden en lichtere werden 4 maal opgelegd; in 1860 was dit 5 maal geschied, in 1859 2 maal, in 1858 8 maal en in 1857 5 maal.

De volgende tabel geeft een vergelijkend overzicht van het aantal beklagden gedurende de 5 verlopen jaren, gerangschikt naar hunnen landaard.

IN HET JAAR	Europeanen.	Vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
1861	9	11	57	77
1860	13	9	36	58
1859	10	14	33	57
1858	16	12	25	53
1857	10	6	27	43
Totaal . . .	58	52	178	288

De verhouding was dus voor de Europeanen in het jaar 1861 zeer gunstig: in een geheel jaar slechts 9 beklagden wegens misdrijf onder al de Europeanen en met dezen gelijkgesteld in onze zoo wijduitgestrekte buitenbezittingen.

Onderzoek doende naar de sekse der beklagden, vindt men slechts 1 vrouw op de 77 beklagden; in 1860 waren er 2 op 58 beklagden, in 1859 1 op 57.

Verder treft men onder de beklagden er slechts 2 aan die jonger waren dan 20 jaren, en 1, die den 50jarigen leeftijd had bereikt.

Recidivisten wijst de tabel slechts 2 aan, tegenover 24 in het voorgaand jaar.

II. INLANDSCHE REGTBANKEN BUITEN JAVA EN MADURA.

Even als in de voorgaande verslagen zullen de totalen der beklagden, welke moesten te regt staan voor regtbanken, die geen regt spreken in naam des Konings, als zijnde de inheemsche bevolking gelaten in het genot harer eigen regtsbedeeling, afzonderlijk worden opgegeven.

De overige inlandsche regtbanken buiten Java en Madura hadden in 1861 regt te spreken over 433 beklagden, dus over een grooter aantal dan ieder der vier voorgaande, want in 1860 waren er 426 beklagden, in 1859 302, in 1858 305 en in 1857 327.

Onafgedaan bleven slechts de zaken van 15 beklagden.

Bij rangschikking van de beklagden naar de hoofdverdelingen van het strafregt, verkrijgt men de volgende cijfers:

MISDRIJVEN.	Veroor- deelingen.	Vrijspraken of ontslagen van regtsver- volging.	Onafgedaan.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak. . .	58	16	„	74
„ „ eigendommen	55	42	9	106
„ „ personen.	210	37	6	253
Totaal.	323	95	15	433

Het getal der misdrijven tegen de eigendommen was dus wederom het grootst.

Het totaal der vrijspraken of ontslagen van rechtsvervolging stond tot dat der veroordeelingen als $29 \frac{2}{3}$ tot 100; in 1860 was de verhouding geweest $23 \frac{1}{2}$ (1) op 100, in 1859 17 op 100, in 1858 25 op 100 en in 1857 22 op 100.

De voornaamste misdrijven, ter zake van welke de beklaagden gedurende ieder der verlopen vijf jaren te regt stonden, waren, voor zooverre namelijk daarvan opgaven werden gedaan, de volgende:

BENAMING DER MISDRIJVEN.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	Totaal.
Bedelarij en landlooperij	1	"	4	1	3	9
Ambtsmisdrijven	"	"	1	1	1	3
Oproer, verraad	"	"	"	1	"	1
Aanranding van ambtenaren	3	"	1	1	41	46
Valschheid in openbaar geschrift	"	"	3	1	"	4
" in onderhandsch geschrift.	2	1	4	13	10	30
Valsche munterij.	8	"	"	"	"	8
Aanranding der eerbaarheid	2	"	14	3	2	21
Vergiftiging	3	"	5	2	1	11
Vadermoord	1	"	1	"	"	2
Kindermoord	"	3	"	"	"	3
Moord	23	29	15	30	37	134
Moedwillige manslag	11	5	9	19	18	62
Zware verwonding	"	"	7	15	11	33
Ligte "	8	3	11	11	21	53
Valsche getuigenis	2	"	1	2	1	6
Moedwillige brandstichting	"	"	4	1	"	5
Veediefstal	"	3	16	13	"	32
Andere diefstallen	182	148	142	204	225	901
Opligting, misbruik van vertrouwen	"	"	13	19	10	42

Aanranding van ambtenaren, waaronder ook is verzet tegen politie-beambten in de uitoefening hunner functien, had alzoo in 1861 zeer veelvuldig plaats; ook het totaal der moorden en diefstallen is hooger dan het was in een der vier voorgaande jaren.

(1) In het verslag van 1860 staat abusivelijk $20 \frac{1}{2}$.

Het aantal opgelegde doodvonnissen bedroeg in 1861 slechts 5, tegenover 12 in 1860, 1 in 1859, 7 in 1858 en 14 in 1857.

Tot de straf naast die des doods werden 8 veroordeelingen uitgesproken; in 1860 was het 20 maal geschied, in 1859 7 maal, in 1858 32 maal en in 1857 17 maal.

Tot gevangenisstraf of dwangarbeid voor eenen duur van 2 tot 5 jaren werd 138 maal veroordeeld, tegenover 103 maal in 1860, 105 maal in 1859, 79 maal in 1858 en 87 maal in 1857.

Veroordeelingen tot straffen voor eenen duur van 6 maanden tot 2 jaren kwamen er voor 138; in 1860 was haar cijfer geweest 116, in 1859 63, in 1858 46 en in 1857 97.

Tot mindere straffen dan voor eenen duur van 6 maanden werden uitgesproken 6 veroordeelingen, tegenover 20 in 1860, 29 in 1859, 13 in 1858 en 20 in 1857.

De volgende tabel geeft een vergelijkend overzicht van de beklaagden, gerangschikt naar hunnen landaard, gedurende de laatste vijf verloopene jaren.

JAREN.	Vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
1857	30	297	327
1858	32	273	305
1859	48	254	302
1860	63	363	426
1861	103	330	433

De verhouding steekt dus in het jaar 1861, wat de vreemde Oosterlingen aangaat, niet gunstig af bij die der vier voorgaande jaren.

Onder de beklaagden waren 14 vrouwen, dat is $3\frac{1}{4}$ op 100 mannen; eene verhouding die gunstiger voor haar is dan vroeger, want in 1860 vond men onder de beklaagden op 100 mannen 4 vrouwen, in 1859 8, in 1858 en 1857 ieder 5.

Jonger dan 20 jaren waren 62 beklaagden, tegenover 36 in 1860 en 15 in 1859; ouder dan 50 jaren 10, tegenover 16 in 1860 en 1 in 1859.

De regtbanken, bij welke in het geheel geene zaken voorkwamen, waren de landraden te Padang, te Priaman, te Sintang, te Boelekomba en Bonthain, te Sandjaj, te Hila, te Saparoea en Haroekoe, te Boeroe en de groote landraad te Amboina.

De opgaven van Celebes wijzen wederom de hoogste cijfers aan.

Het aantal recidivisten bedroeg 29.

In vorige jaren waren van de inlandsche regtbanken, die niet in naam des Konings regt spreken, alleen vermeld de rappats op Sumatra; thans zijn echter ook opgaven ontvangen van de rappats in de residentie Palembang, van de raden van hoofden in de adsisistent-residentie Benkoelen en van de prowatin-raden in de residentie Lampongsche districten.

Eene vergelijking met de cijfers der vorige jaren is dien ten gevolge niet mogelijk, tenzij men zich bepale tot de rappats van Sumatra.

Het getal der beklaagden, welke voor deze regtbanken moesten te regt staan was naar de hoofdverdeeling der misdrijven als volgt:

Aard der misdrijven.		REGTBANKEN.			Totaal.	
		Veroordeelingen.	Vrijspraken of ontslagen van rechtsvervolg.	Onafgedaan gebleven.		Totaal generaal.
Tegen de algemeene zaak.	Rappats op Sumatra	90	8	13	111	273
	„ in Palembang	160	1	1	162	
	Raden van hoofden in Benkoelen.	„	„	„	„	
	Prowatin-raden in de Lampongsche districten	„	„	„	„	
Tegen de personen.	Rappats op Sumatra	57	10	8	75	117
	„ „ Palembang	20	13	4	37	
	Raden van hoofden in Benkoelen.	„	„	„	„	
Tegen de eigendommen.	Prowatin-raden in de Lampongsche districten	5	„	„	5	293
	Rappats op Sumatra	154	15	7	176	
	„ in Palembang	86	22	3	111	
	Raden van hoofden in Benkoelen.	1	„	„	1	
Totaal generaal		578	69	36	683	683

Het aantal misdrijven tegen de eigendommen was dus wederom het grootst, terwijl ten aanzien van de verhouding der vrijspraken tot het totaal veroordeelingen kan worden verwezen naar de bemerking, daarover gemaakt in het voorgaand verslag.

Het totaal der beklagden bij de rappats op Sumatra was volgens deze opgave 362, tegenover 302 in 1860, 297 in 1859, 200 in 1858 en 207 in 1857.

De voornaamste misdrijven, waarvoor de beklagden moesten te regt staan, waren, voor zoverre daarvan althans opgave is gedaan, de navolgende.

Bedelarij en landlooperij	10
Ambtsmisdrijven	2
Oproer	2
Aanranding van ambtenaren	10
Slavenhandel	36
Valschheid in onderhandsch geschrift	1
Moord	28
Kindermoord	3
Aanranding der eerbaarheid	6
Moedwillige manslag	13
Zware verwonding	3
Ligte verwonding	15
Moedwillige brandstichting	4
Diefstallen	193
Opligting, bedrog, misbruik van vertrouwen	31

Uit den aard der zaak waren alle beklagden inlanders. Onder hen treft men slechts 6 vrouwen aan.

De doodstraf werd 6 malen opgelegd, de poena mortis proxima 12 malen, straffen voor eenen duur van 5 tot 10 jaren 16 malen, voor eenen duur van 2 tot 5 jaren 33 malen en voor eenen duur van 6 maanden tot 2 jaren 15 malen.

Het cijfer der lichtere en der boete-straffen was bijzonder groot, als een noodwendig gevolg van de volksinstellingen en gebruiken, welke deze regtbanken hebben toe te passen: geldboete toch werden 210 malen opgelegd en straffen van eenen korteren duur dan 6 maanden 282 malen.

Jonger dan 20 jaren waren 43 beklagden, ouder dan 50 jaren 2.

Onder de beklagden werden 3 recidivisten aangetroffen.

B. Overtredingen.

I. RADEN VAN JUSTITIE BUITEN JAVA EN MADURA.

In dit jaar zijn eindelijk afzonderlijke opgaven bekomen van de rechtspraak in hooger beroep, doch de betrekkelijke tabellen wijzen geen van alle eene zaak aan, zoodat gedurende het jaar 1861 geen der vijf raden van justitie in de buitenbezittingen als regter in zaken van overtredingen in hooger beroep behoefde regt te spreken.

Dit doet vermoeden, dat ook in de voorgaande jaren slechts zeer weinig appellen voorkwamen, en dien ten gevolge ziet de ondergeteekende er geen bezwaar in de cijfers der in eersten aanleg behandelde zaken te vergelijken met die, welke de voorgaande jaren opleverden, hoezeer toen de zaken in hooger beroep niet waren afgescheiden van die in eersten aanleg.

Het getal overtredingen, welke in eersten aanleg voor de vijf regtbanken werden aangebragt, bedroeg 32, doch het getal beklagden beliep slechts 28, uit hoofde sommige ter zake van meer dan ééne overtreding gelijktijdig te regt stonden.

Dit totaal der beklagden verschilt aanmerkelijk met dat van het jaar 1860, toen het bedroeg 43, tegen 41 in 1859, 26 in 1858 en 23 in 1857.

De volgende staat wijst het aantal der beklagden bij iedere regtbank over elk der 5 laatst verlopen jaren aan:

RAAD VAN JUSTITIE TE:	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	Totaal.
Padang	5	4	22	12	7	50
Macassar.	15	14	1	24	1	55
Amboina.	"	5	"	2	16	23
Banda	3	3	15	5	4	30
Ternate	(1)	(1)	3	"	"	3
Totaal.	23	26	41	43	28	161

Onder de overtredingen waren er slechts 5 van de amfoen-pachtvoorwaarden, tegen 1 in 1860 en 8 in ieder der drie voorgaande jaren; van deze 5 overtredingen kwamen er 4 voor bij den raad van justitie te Banda, de 5de deed zich voor te Padang.

Van de 28 beklagden werden er 20 veroordeeld en 8 vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; de verhouding der vrijspraken tot de veroordeelingen was dus als 40 tot 100; in 1860 was zij slechts 15 op 100, maar in 1859 86 op 100, in 1858 81 op 100 en in 1857 24 op 100.

(1) In 1857 en 1858 zijn van Ternate geene opgave ontvangen.

De onderstaande tabel doet de verhouding der beklaagden gedurende de vijf genoemde jaren kennen met opzigt tot hunnen landaard.

LANDAARD.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	TOTAAL.
Europeanen	4	7	19	13	3	46
Vreemde Oosterlingen	11	4	5	10	6	36
Inlanders.	7	15	17	17	19	75
Totaal	22	26	41	40	28	157

Gedurende het vijfjarig tijdvak waren dus de meeste beklaagden inlanders; het cijfer der Europeanen is gering in verhouding tot de uitgestrektheid der buitenbezittingen.

Onder de beklaagden treft men wederom vele vrouwen aan, namelijk 11, allen te Amboina, dat is dus 39 vrouwen op 100 mannen, tegen 43 op 100 in 1860, 5 op 100 in 1859, 44 op 100 in 1858 en $91\frac{1}{2}$ op 100 in 1857.

Het totaal der opgelegde geldboeten was 18; gevangenisstraf werd 4 malen toegepast; in 1860 waren geconstateerd 31 geldboeten, in 1859 11, in 1858 27 en in 1857 18.

Hooger beroep werd slechts eens aangeteekend.

Op ultimo December van het jaar waren alle zaken afgedaan.

II. INLANDSCHE REGTBANKEN IN DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA.

Evenzeer als vroeger zal van de regtspraak der rappats weder afzonderlijk melding worden gemaakt.

Over dit jaar werden afzonderlijk opgaven gevraagd en verkregen betreffende de regtspraak in hooger beroep; geen der ontvangeren staten had echter zaken te vermelden.

In eersten aanleg was het getal zaken grooter dan de tabel van het voorgaand jaar aanwees; nu toch zijn er 146 zaken vermeld met evenveel beklaagden; toen slechts de zaken van 68 beklaagden; in 1859 was het aantal beklaagden geweest 150, in 1858 71 en in 1857 57.

Van die zaken betreffen er slechts 34 overtredingen van de amfoen-pachtvoorwaarden, tegen 32 in 1860, 34 in 1859, 47 in 1858 en 40 in 1857.

Overtredingen van andere pachtreglementen moesten er 109 behandeld worden.

Bij 19 van de in naam des Konings regt sprekende regtbanken, welke de betrekkelijke staat vermeldt, kwamen in het geheel geene zaken voor.

Zij waren: de landraden te Priaman en te Padang, de residentie-raad te Benkoelen, de pangerangsraad te Benkoelen, de landraden te Billiton, Sambas, Sintang, Bandjermasin, Maros, Salejjer, in de Zuiderdistricten van Celebes, te Bonthain en Boelekomba, Sandjaj, Amboina, Hila, Saparoea, Haroekoe en Boeroe, de Minahassa-raad te Menado en de landraad te Koepang.

Het getal beklaagden was over de overige regtbanken verdeeld als volgt:

regtbank te Palembang	22 beklaagden;
landraad te Muntok	108 "
residentieraad te Riouw	4 "
landraad te Pontianak	1 "
id. » Montrado	2 "
id. » Macassar	9 "

Voor Muntok is het getal beklaagden buitengewoon toegenomen, want in 1860 waren er slechts 13, in 1859 slechts 9 beklaagden.

Op ultimo December waren nog 9 zaken hangende, alle te Muntok.

Van de 34 amfioenpacht-overtredingen werden er 19 beregt te Palembang, 8 te Muntok, 4 te Riouw, 1 te Pontianak, te Montrado en te Macassar.

Van de 109 overtredingen van andere pachtreglementen had de landraad te Muntok er 100 te beregten.

Onder de beklagden waren 23 vrouwen, dat is bijna 15 per cent; in 1860 was de verhouding geweest 20 per cent, in 1859 3 per cent, en in elk der jaren 1858 en 1857 2 per cent.

Het volgend staatje toont de onderlinge verhouding der beklagden ten aanzien van hunnen landaard aan over de 5 verlopen jaren.

JAREN.	Vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
1857	47	8	55
1858	49	10	59
1859	47	103	150
1860	17	51	68
1861	53	93	146
Totaal . . .	213	265	478

Van de 137 beklagden, wier zaken behandeld werden, veroordeelden de regtbanken er 131, zoodat er slechts 6 werden vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging, en de verhouding was ruim 4 vrijgesproken op 100 veroordeelingen; in 1860 was die verhouding mede geweest 4 op 100, in 1859 2 op 100, in 1858 0 op 100 en in 1857 5½ op 100.

De opgelegde straffen waren 72 geldboeten en 59 gevangenis of dwangarbeid.

In slechts 1 zaak kwam de veroordeelde in hooger beroep; het vonnis was gewezen door den landraad te Muntok.

De rappats op Sumatra (van andere dergelijke regtbanken elders werden geene opgaven ontvangen) spraken regt over 151 beklagden, tegen 112 in 1860 en 133 in 1859.

De van Sumatra ontvangen opgave wijst niet aan, onder welke rubriek de overtredingen gebragt moeten worden.

Slechts 1 zaak was op ultimo December onafgedaan.

Onder de beklagden waren 4 vrouwen tegen 2 in 1860 en 3 in 1859.

Uit den aard der competentie van deze regtbanken waren alle beklagden inlanders.

Slechts 8 werden er vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging.

Onder de 132 straffen, welke de rappats oplegden, waren er 126 tot geldboeten.

III. RESIDENTS- EN ANDERE GEREGTEN EN POLITIEROLLEN IN DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA.

Het getal zaken, welke volgens de daarvan ontvangen opgaven werden behandeld voor de residents-, magistraats- en andere dergelijke geregten, verschilt veel met het cijfer, dat het vorig jaar aanwees, doch toen was het buitengewoon hoog, namelijk 1724; nu is het 675 en dus meer in verhouding met het cijfer, dat het jaar 1859 had leeren kennen, namelijk 310.

Even als vroeger zijn de zaken over slechts weinige geregten verdeeld, met name:

te Muntok	1
» Amboina	48
op Groot Banda	287
te Banda Neira	224
» Aij	61
» Rosengain	44
» Timor	10

Dus slechts bij 7 geregten kwamen zaken voor, terwijl de tabel er 50 aanwijst. Onder de 675 beklagden waren 94 vrouwen.

Naar hunnen landaard onderzoek doende, vindt men onder hen 26 Europeanen, 35 vreemde Oosterlingen en 614 inlanders.

Van die Europeanen hadden er 10 te regt gestaan te Amboina, 11 te Banda Neira en 1 te Timor.

Op ultimo December waren alle zaken afgedaan.

Slechts 2 maal werd een beklagde vrijgesproken; de veroordeelingen waren: tot dwangarbeid of gevangenis 126, tot geldboete 112, en tot andere straffen (vermoedelijk blokarrest of rottingslagen) 435.

Het getal beklagden op de politierol was 12 537; het is dus toegenomen, want in 1860 was het 11 537, in 1859 11 318, in 1858 9271 en in 1857 8658.

Men kan dus evenzeer als op Java en Madura, ook in de buitenbezittingen eene bestendige toename van het aantal beklagden op de politierol constateren.

Uit de volgende opgave leert men hoe veel beklagden op elke plaats, waar politierol gehouden is, voorkwamen.

Sumatra's Westkust:

Padangsche bovenlanden	825
Tapanolie	354
Natal	54
Priaman	103
Aijer Bangies en Rau	116
Padang	914
<i>Benkoelen</i>	1811
<i>Lampongsche districten</i>	533
<i>Palembang</i>	1201

Banka:

Jeboes	64
Blinjoe	79
Soengjliat	144
Marawang	149
Pankal Pinang	89
Soengjlsan	123
Koba	54
Toboalij	107
Muntok	153
<i>Billiton</i>	100
<i>Riouw</i>	247

Wester-afdeeling van Borneo:

Pontianak	199
Mampawa	11
Landak en Taijan	58
Bangkaijan	60
Soengie Doerie	17
Singkawang	92

Boedakh	9
Soecadana	4
Sambas	41
Montrado :	90

Zuid- en Ooster-afdeeling Borneo :

Bandjermasin	256
------------------------	-----

Celebes:

Macassar	1033
Bonthain en Boelecomba	74
Maros	53
Sandjaij	27
Saleijer	54
Zuider districten	20

Amboina:

Amboina	290
Hila en Larieke	175
Boero	22
Saparoea en Haroekoe	204
Elpapoetie-baai	111
Wahaaij	7

Banda:

Groot Banda	1520
Banda Neira	87
Aij	356
<i>Menado</i>	245
<i>Ternate</i>	108
<i>Timor</i>	93

Er werden uitgesproken 12 033 veroordeelingen, 385 vrijspraken en 119 verwijzingen, zoodat de vrijspraken in evenredigheid tot de veroordeelingen stonden als ruim 3 ten 100; in 1860 was de verhouding geweest 2½ ten 100, in 1859 2 ten honderd, in 1848 3½ ten honderd en in 1857 3 ten honderd.

B. Burgerlijke Zaken.**I. RADEN VAN JUSTITIE IN DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA.**

Het aantal burgerlijke zaken in eersten aanleg bij de raden van justitie te Padang, te Macassar, te Amboina, Banda en Ternate was betrekkelijk gering, namelijk slechts 132; het jaar 1860 had een nog geringer cijfer aangewezen, namelijk 113, tegen 146, 184 en 157 respectievelijk in elk der jaren 1859, 1858 en 1867 (1).

(1) Bij de vergelijkingen in deze rubriek moet men in 't oog houden, dat aan de totalen van 1857 en 1858 ontbreken de cijfers van den raad van justitie te Ternate, aangezien van die regtbank destijds geene opgaven werden ontvangen. (Zie de vorige verslagen.)

Uit het volgend staatje kan men ontwaren hoe het getal zaken gedurende de vijf laatste jaren over de vijf raden verdeeld was.

RADEN VAN JUSTITIE TE	1857	1858	1859	1860	1861	Totaal.
Padang	72	80	78	70	76	376
Macassar.	31	33	21	18	20	123
Amboina	72	80	26	23	26	227
Banda	24	10	8	5	9	56
Ternate	(1)	(1)	13	1	1	15
Totaal	199	203	146	117	132	797

Gemiddeld was dus het totaal der zaken jaarlijks:

bij den raad van justitie te Padang 75.
 " " " " " " Macassar 24.
 " " " " " " Amboina 45.

Deze cijfers zijn belangrijk bij de beantwoording der vraag, of al dan niet deze raden van justitie bij de invoering eener nieuwe wetgeving in de buitenbezittingen zouden kunnen worden geschoeid op de leest der raden van justitie op Java, zoodat daarbij voor de justiciabelen ook het bezigen van de tusschenkomst van procureurs verplichtend zoude zijn.

Op Java was het gemiddeld cijfer der processen in eersten aanleg bij de regtbank die steeds het geringste getal zaken heeft, namelijk bij den raad van justitie te Samarang, jaarlijks 185, toch schijnt een aantal van 8 procureurs daar een bestaan, sommigen meer dan dat te vinden, en het komt den ondergeteekende voor, dat hiernit de gevolgtrekking mag worden gemaakt, dat te Padang althans stellig twee praktizijns voortdurend een goed bestaan zullen kunnen vinden, hetgeen echter van Macassar en Amboina wel niet zal kunnen worden gezegd.

Het totaal der vonnissen door de vijf raden van justitie gedurende het jaar 1861 in eersten aanleg geweest, bedroeg 107, tegen 99 in 1860, 105 in 1859, 123 in 1858 en en 118 in 1857.

Onder die vonnissen waren 13 interlocutoire en 3 op incidenten.

Er werden behandeld 8 verzoeken om kosteloos te mogen procederen, waarvan 4 werden toegestaan en 4 geweigerd; daarvan kwamen er 2 voor den raad van justitie te Padang, 1 voor dien te Macassar en 5 voor dien te Amboina; het jaar 1860 had 9 dergelijke verzoeken opgeleverd, 1859 8, 1858 2 en 1857 6.

Verstek werd 3 maal verleend tegen den eischer, 7 maal tegen den gedaagde: in 1860 waren 13 verstekken uitgesproken, in 1859 10, in 1858 16 en in 1857 11.

Onder de 81 eindvonnissen, die de zaak ten principale beslisten, waren er 54, die den eisch geheel of gedeeltelijk toewezen, 19 die hem ontzegden en 8 die den eischer niet ontvankelijk verklaarden.

Europeanen waren betrokken in 87 zaken, vreemde Oosterlingen in 49; in 1860 werden 85 zaken vermeld waarin Europeanen, en 75 waarin vreemde Oosterlingen procedeerden, in 1859 104 en 70.

(1) In 1857 en 1858 zijn van Ternate geene opgave ontvangen.

Bij den raad van justitie te Amboina alleen werd door 1 inlandsch hoofd proces gevoerd. Op verzoek van partijen werden 30 zaken geroijeerd; in 1860 22, in 1859 35, in 1858 21 en in 1857 36.

Van request-civiel kwamen 8 gevallen voor, te Padang 6 en te Macassar 2; dit middel was in 1860 6 maal gebezigd en in 1859 7 maal.

In eersten aanleg werden 107 requesten gediend, tegen 149 in 1860 en 230 in 1859.

Van die requesten betroffen er 8 voogdij, tegen 20 in 1860, 25 in 1859; 4 curatele, tegen 1 in 1860, 2 in 1859 en 1 opsluiting van gevaarlijke personen tegen 0 in 1860, 2 in 1859.

Op de commissaris-rol (kort geding) werden 25 vonnissen gewezen; in 1860 waren er mede 25 geweest, in 1859 21; van de 25 werden er 16 uitgesproken te Padang, 7 te Macassar en 2 te Banda.

In hooger beroep treft men alleen 9 vonnissen aan, gewezen door den raad van justitie te Padang, vonnissen van residenten (art. 108 reglement Regterlijke Organisatie); andere appellen zijn niet vermeld.

Handelszaken werden er slechts 14 voorgebragt: 8 te Macassar en 6 te Amboina; in de twee voorgaande jaren had alleen de raad van Amboina zoodanige zaken te beregten, namelijk 9 in 1860 en 13 in 1859.

Het aantal persoonlijke vorderingen beliep 67, het aantal zakelijke 14 en het aantal gemengde 8, terwijl er 17 werden gedaan tot een bedrag van minder dan f 200; in de beide voorgaande jaren waren de cijfers voor elke dezer rubrieken de volgende: in 1860 73, 5, 9 en 21; in 1859 76, 7, 3 en 31.

Op resiquitoiren wegens overtredingen van ambtenaren van den burgerlijken stand, notarissen enz., werd 9 maal regt gedaan: 6 maal te Padang, 2 maal te Amboina en eens te Ternate; het totaal dier zaken was in 1860 geweest 3, in 1859 6.

Slechts eens werd op een vonnis van scheidsmannen executoir-verklaring gevraagd en wel te Padang; in geen der beide voorgaande jaren had zulks plaats gehad.

Het aantal vonnissen betreffende aanvulling of verbetering der acten van den burgerlijken stand was in vergelijking met voorgaande jaren zeer groot, namelijk 28, tegen 15 in 1860 en 14 in 1859.

Slechts één geval van echtscheiding deed zich voor, en wel bij den raad van justitie te Amboina; in 1860 waren 2 vorderingen tot echtscheiding ingesteld, in 1859 3.

Evenmin als in het voorgaand jaar behoefden de vijf raden regt te spreken op vorderingen tot scheiding van goederen, scheiding van tafel en bed, verklaring van vermoedelijk overlijden, verklaring in staat van failissement, verklaring in staat van kennelijk onvermogen, en surséance van betaling.

Er moest echter 3 maal uitwijzing van eigendomsregt plaats hebben: 2 maal te Macassar en eens te Ternate.

Ook over den staat van personen werden 2 processen gevoerd, beide te Macassar.

Het totaal der voor den regter-commissaris verleden acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek is buitengewoon toegenomen, daar het 840 bedroeg, terwijl de jaren 1860 en 1859 respectivelijk slechts 533 en 634 zoodanige acten aanwezen.

Uit de volgende tabel kan men zien, welk aandeel ieder der raden in die cijfers had.

RADEN VAN JUSTITIE TE:	Eigendoms-acten.			Acten van hypotheek.			Acten van cessie van hypotheek.		
	1859.	1860.	1861.	1859.	1860.	1861.	1859.	1860.	1861.
Padang	109	121	128	44	53	59	11	2	1
Macassar	181	176	391	32	10	41	23	"	"
Amboina	121	60	89	49	42	43	"	"	"
Banda	19	17	41	12	27	15	1	"	"
Ternate	29	21	27	3	4	5	"	"	"

Te Macassar is dus de mutatie in den eigendom van vaste goederen en schepen, in vergelijk met de beide voorgaande jaren en de vier overige gewesten, buitengewoon groot geweest.

Volgens de ontvangen opgaven had geen der griffiers gedurende dit jaar acten van beraad, van aanvaarding onder voorregt van boedelbeschrijving en van zuivere aanvaarding in te schrijven, alleen 3 van verwerping, en wel 2 te Padang en 1 te Macassar.

Verzegelingen deed de griffier te Padang eens, die te Macassar 2 maal en die te Amboina eens; in 1860 hadden 4 verzegelingen plaats gehad en in 1859 slechts 2.

Alleen de griffier te Padang had 4 handelsovereenkomsten in te schrijven; bodemerijbrieven deden zich niet voor.

Eindelijk woonden de griffiers 22 executien op roerende goederen in burgerlijke zaken bij; die te Padang 1, die te Macassar 16, die te Amboina 3 en die te Banda 2; in 1860 was dit 6 maal, in 1859 8 maal geschied.

II. INLANDSCHE REGTBANKEN EN GEREGETEN BUITEN JAVA EN MADURA.

Het totaal zaken van deze regtbanken en geregten, die welke niet in naam des Konings regt spreken daaronder gerekend, was slechts weinig hooger dan in het voorgaand jaar, daar het bedroeg 1639, terwijl de tabel van 1860 een cijfer aanwees van 1632 zaken; in 1859 waren er daarentegen opgeteekend 1936, in 1858 1920 en in 1857 2027.

Het aandeel, hetwelk de rappats en andere regtbanken, daar waar de inheemsche bevolking is gelaten in het bezit harer eigendommelijke regterlijke instellingen, in het totaal van 1861 hadden was 870.

De volgende vergelijkende opgave toont aan bij welke regtbanken, de rappats en dergelijken daarbuiten gelaten, zaken in de vijf verloopende jaren voorkwamen:

BENAMING DER REGTBANKEN EN GEREGETEN.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	Totaal.
Landraad te Priaman	1	"	2	38	"	41
" " Padang	39	39	20	40	12	150
Residentieraad te Benkoelen	"	"	7	5	2	14
Pangerangsraad te Benkoelen	19	17	3	6	1	46
Regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging te Palembang	178	202	157	152	"	689
Regtbank van kleine zaken te Palembang	175	195	146	131	"	647
Landraad te Muntok	46	11	8	67	81	213
Magistraatsgerecht te Muntok	"	"	24	14	"	38
" " Jeboes	(1)	(1)	"	9	17	26
" " Blinjoe	(1)	(1)	"	1	"	1
Transporteren	458	464	367	463	113	1865

(1) In 1857 en 1858 zijn van Jeboes en Blinjoe geene opgave ontvangen.

BENAMING DER REGTBANKEN EN GEREGTEN.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	Totaal.
Per transport	458	464	367	463	113	1865
Magistraatsgerecht te Merawang	(1)	(1)	"	"	1	1
" " Pankal Pinang	(1)	(1)	"	3	4	7
" " Soengijslan	(1)	(1)	"	6	6	12
" " Koba	(1)	(1)	"	4	8	12
" " Toboalie	(1)	(1)	"	"	2	2
Residentieraad te Riouw	28	33	92	60	67	280
Landraad te Pontianak	"	1	"	"	"	1
" " Sambas	"	2	2	"	"	4
" " Montrado	"	11	2	7	"	20
" " Sintang	"	"	1	1	"	2
" " Bandjermasin	7	4	2	7	10	30
" " Macassar	"	1	4	4	4	13
Magistraatsgerecht te Amboina	653	506	465	467	706	2797
Groote landaard " Amboina	9	12	13	"	26	60
Kleine " " Amboina	23	13	12	28	"	76
Magistraatsgerecht Hila en Larieke	39	25	23	35	24	146
Landraad te Saparoea en Haroeke	10	11	9	7	"	37
" " Boeroe	"	"	"	"	22	22
Magistraatsgerecht in de Elpapoetie-baai	"	"	"	3	24	27
" te Saparoea en Haroekoe	135	92	127	123	79	556
" " Banda	82	56	57	134	161	490
Minahassaraad te Menado	9	17	3	"	"	29
Magistraatsgerecht te Menado	110	118	118	"	"	346
" " Ternate	(2)	(2)	"	9	13	22
Totaal	1563	1366	1297	1361	1270	6857

(1) In 1857 en 1858 zijn van Merawang, Pankal Pinang, Soengislan, Koba en Toboalie geene opgaven ontvangen.

(2) In 1857 en 1858 zijn van Ternate geene opgaven ontvangen.

Er waren dus eenige gewesten, waar gedurende het vijfjarig tijdvak geene enkele burgerlijke zaak bij de bedoelde regtbanken voorkwam, bij name de Lampongs, Billiton en Timor.

Vreemd is het, dat in 1861 voor de residentie Palembang geen enkele zaak werd opgegeven, terwijl elk der vorige een vrij groot aantal zaken had aan te wijzen; nogtans werden volgens de ontvangen opgaven toch ook wel bij inlandsche regtbanken in dat gewest zaken behandeld, want in de betrekkelijke tabel treft men bij het geregte te Tebing Tingie 34 en bij dat te Moeara Bliti 27 zaken aan.

Ook voor het magistraatsgeregte te Menado geldt eene dergelijke bemerking, want in 1857, 1858 en 1859 werden daar vele zaken behandeld, terwijl er in de opgaven over de jaren 1860 en 1861 geen enkele opgegeven werd.

Het totaal der gewezen eindvonnissen was (die der niet in naam des Konings regt sprekende geregten er onder gerekend) 1557, tegen 1420 in 1860, 1758 in 1859, 1723 in 1858 en 1805 in 1857.

Van de instantie werd 53 maal afstand gedaan, in 1860 169 maal, in 1859 140 maal, in 1858 178 maal en in 1857 175 maal.

Slechts 1 vonnis werd gewezen, behoorende tot de rubriek praeparatoire, interlocutoire en incidentele vonnissen; in 1860 waren er 7 opgeteekend, in 1859 21, in 1858 13 en in 1857 1.

Van de vorderingen werden er 23 niet ontvankelijk verklaard, in 1860 22, in 1859 38, in 1858 40 en in 1857 36.

Op ultimo December waren nog hangende 23 zaken, op het einde van 1860 43, van 1859 40, van 1858 30 en van 1857 47.

Slechts 10 maal werd in hooger beroep gegaan, in 1860 16 maal, in 1859 6 maal, in 1858 17 en in 1857 13 maal.

III. ACTEN VAN EIGENDOM, HYPOTHEEK EN CESSIE VAN HYPOTHEEK, VERLEDEN VOOR RESIDENTEN EN ADSISTENT-RESIDENTEN IN DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA.

Het totaal der acten was slechts 3 minder dan in het voorgaand jaar, toen het 204 bedroeg, dus 201.

Daaronder waren 159 acten van eigendomsovergang, 49 van vestiging van hypotheek en 3 van cessie van hypotheek; in het voorgaand jaar waren verleden 178 acten van eigendom, 24 van hypotheek en 1 van cessie van hypotheek; hoezeer het totaal acten van beide jaren nagenoeg gelijk was, was er dus toch in haar aantal, wat aangaat de soort der acten, een niet onbelangrijk verschil.

Een ander verschil merkt men op, wanneer men het getal acten, welke door elke autoriteit gedurende de jaren 1860 en 1861 verleden zijn, vergelijkt.

Het volgend vergelijkend staatje toont zulks aan.

TOTAAL ACTEN VERLEDEN DOOR DEN:	1861.				1860.			
	Acten van eigen- dom.	Acten van hypo- theek.	Acten van cessie van hypotheek.	Totaal.	Acten van eigen- dom.	Acten van hypo- theek.	Acten van cessie van hypotheek.	Totaal.
Adsistent-resident van Benkoelen . . .	34	19	»	53	27	3	»	30
Resident van Palembang	27	8	»	35	30	3	»	33
» » Riouw	24	7	3	34	39	6	1	46
» » Timor	21	6	»	27	24	5	»	29
» » Banka	24	»	»	24	26	4	»	26
» » Menado	15	8	»	23	18	3	»	21
Resident der Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	11	1	»	12	7	»	»	7
Adsistent-resident van Tapanolie . . .	2	»	»	2	2	»	»	2
Resident der Lampongs	1	»	»	1	3	»	»	3
» » Wester-afdeeling van Borneo	»	»	»	»	5	»	»	5
Adsistent-resident van Sambas . . .	»	»	»	»	1	»	»	1
» » Billiton	»	»	»	»	»	»	»	»

De drie autoriteiten, die in 1860 de meeste acten verleden, hadden dus ook het grootste aantal in 1861, maar juist in omgekeerde reden.

DERDE AFDEELING.

Globaal overzicht.

In deze afdeeling stelde de ondergeteekende in zijne verslagen over de jaren 1857, 1858, 1859 en 1860 ook een onderzoek in naar de verhouding van sommige cijfers, welke in de beide andere afdeelingen zijn verhandeld, tot de cijfers der bevolking.

Deze laatste waren daartoe getrokken uit de jaarlijksche Regeringsverslagen.

Nadat echter de Regering zelve in het verslag over 1860 (bladz. 3) heeft verklaard, dat aan de bevolkingsopgaven geen volledig vertrouwen kan worden geschonken, meent de ondergeteekende een vrij onvruchtbaaren arbeid te verrigten, door vergelijkingen met die geen vertrouwen verdienende cijfers te maken.

Hij zal zich daarom in deze afdeeling zijner verslagen voortaan, tot tijd en wijle meer zekere bevolkingsstatistieken zullen bestaan, bepalen bij het nagaan van de voornaamste eindcijfers der tabellen en het instellen van vergelijkingen tusschen het getal beklaagden en zaken op Java en Madura en dat in de bezittingen daar buiten.

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

In eersten aanleg was het totaal beklaagden ter zake van misdrijf:

A. Op Java en Madura.

Europeanen	66	
Vreemde Oosterlingen	124	
Inlanders.	4221	
		4411

B. Buiten Java en Madura.

Europeanen	9	
Vreemde Oosterlingen	114	
Inlanders.	1070	
		1193

Totaal in geheel Nederlandsch Indie 5604

Deze totalen zijn aanmerkelijk hooger dan in de vier voorgaande jaren, zoo als blijken kan uit eene vergelijking der bovenstaande cijfers met die in de volgende tabel:

JAREN.	BEKLAAGDEN.		
	Java en Madura.	Buitenbezittingen.	Geheel Nederlandsch Indie.
1857 *	3851	577	4428
1858	3771	558	4329
1859	4132	656	4788
1860	3759	786	4545

Het volgend staatje leert de verhouding kennen, waarin gedurende het laatste vijftal jaren de beklaagden in de buitenbezittingen stonden tot die op Java en Madura.

JAREN.	VERHOUDING VAN			
	de beklaagden in de buitenbezittingen tot die op Java en Madura.	de Europeische beklaagden in de buitenbezittingen tot die op Java en Madura.	de vreemde Oosterlingen-beklaagden in de buitenbezittingen tot die op Java en Madura.	de inlandsche beklaagden in de buitenbezittingen tot die op Java en Madura.
1857	15 op 100	21 op 100	37 op 100	14 op 100
1858	15 " 100	33 " 100	36 " 100	11 " 100
1859	15 $\frac{3}{4}$ " 100	21 " 100	63 " 100	15 " 100
1860	20 $\frac{1}{2}$ " 100	23 " 100	67 $\frac{1}{2}$ " 100	19 $\frac{1}{2}$ " 100
1861	27 " 100	13 $\frac{3}{8}$ " 100	92 " 100	25 $\frac{1}{4}$ " 100

De verhoudingen zijn dus voor de buitenbezittingen ten aanzien van het totaal der beklaagden, wat aangaat de vreemde Oosterlingen en de inlanders, ongunstiger dan in de vier voorgaande jaren.

Wat echter de Europeanen (waaronder ook de met dezen gelijkgestelden) aangaat mag het wel der vermelding waardig worden geacht, dat in de uitgestrekte Nederlandsche bezittingen buiten Java en Madura slechts 9 hunner gedurende een geheel jaar ter zake van misdrijf in regten werden betrokken.

Het totaal mannelijke en vrouwelijke beklaagden was:

A. <i>Op Java en Madura.</i>	
Mannen	4217
Vrouwen.	194
B. <i>In de buitenbezittingen.</i>	
Mannen	1169
Vrouwen.	24
Totaal vrouwen.	218
Totaal mannen	5386

De verhouding, waarin de vrouwelijke beklaagden tot de mannelijke gedurende elk der vijf verloopene jaren stonden, leert men kennen uit de volgende tabel:

JAREN.	In geheel Nederlandsch Indie.	Op Java en Madura.	In de buitenbezittingen.
1857.	3½ op 100	4 op 100	4 op 100
1858.	4½ " 100	5 " 100	4 " 100
1859.	4½ " 100	4 " 100	6 " 100
1860.	4 " 100	4½ " 100	3¾ " 100
1861.	4 " 100	4½ " 100	2 " 100

De verhouding bleef dus vrij wel dezelfde; alleen was zij in 1861 in de bezittingen buiten Java en Madura bijzonder gunstig voor de vrouwen.

Op Java en Madura werden veroordeeld 2958 beklaagden en in de buitenbezittingen 958, hetgeen eene verhouding geeft van bijna 33 in de buitenbezittingen op 100 op Java en Madura; in 1860 was die verhouding geweest 25 op 100, in 1859 20¼ op 100, in 1858 16 op 100 en in 1857 17 op 100.

Het totaal der in eersten aanleg gewezen doodvonnissen was 86, tegen 66 in 1860, 68 in 1859, 68 in 1858 en 84 in 1857.

Van die 86 doodvonnissen waren er 44 gewezen in de buitenbezittingen, zoodat de verhouding van deze tot die op Java en Madura was als 104¾ tegen 100, hetgeen aanmerkelijk verschilt met de verhouding in elk der vier voorgaande jaren, aangezien zij in 1860 was als 18 op 100, in 1859 als 9¾ op 100, in 1858 als 23 op 100 en in 1857 als 12 op 100.

Het totaal doodvonnissen stond tot het totaal veroordeelingen als ruim 2 tot 100; dezelfde verhouding als in de 3 voorgaande jaren.

Tot de straf naast die des doods werd in geheel Nederlandsch Indie 93 maal veroordeeld, 27 maal in de buitenbezittingen, 66 maal op Java en Madura, zoodat de eersten tot de laatsten in evenredigheid stonden als 41 tot 100, terwijl de verhouding in 1860 was 38 tegen 100 en in 1859 17 tegen 100.

In evenredigheid tot het totaal der opgelegde straffen stond het totaal der veroordeelingen tot de poena mortis proxima als $\frac{22}{3}$ tot 100, tegenover $\frac{21}{2}$ tot 100 in 1856, 5 tot 100 in 1859, 4 tot 100 in 1858 en 1857.

In het geheel werden vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging 1190 beklaagden, 1019 op Java en Madura en 171 in de bezittingen daar buiten.

De verhouding van de vrijspraken en ontslagen van rechtsvervolging tot het aantal beklaagden gedurende elk der vijf laatste jaren kan worden gekend uit de volgende tabel:

Jaren.	In geheel Nederlandsch Indie.	Op Java en Madura.	In de bezittingen buiten Java en Madura.
1857	22 op 100	22 op 100	18 op 100
1858	22 op 100	22 op 100	14 op 100
1859	23 op 100	26 $\frac{1}{2}$ op 100	14 $\frac{2}{3}$ op 100
1860	21 op 100	27 op 100	17 op 100
1861	21 op 100	23 op 100	14 op 100

Het cijfer der voornaamste misdrijven was over geheel Nederlandsch Indie als volgt:

MISDRIJVEN.	In geheel Nederlandsch Indie.	Op Java en Madura.	In de bezittingen. buiten Java en Madura.
Landlooperij en bedelarij	82	11	93
Ambtsmisdrijven	16	2	18
Valsche munterij	20	8	28
Valschheid in openbare geschriften	"	1	1
Aanranding der eerbaarheid	3	8	11
Vadermoord	2	1	3
Kindermoord	7	3	10
Vergiftiging	4	3	7
Moord	126	95	221
Moedwillige manslag	48	26	74
Moedwillige brandstichting	28	1	29
Veediefstallen	294	"	294
Andere diefstallen	1886	323	2209

Hoe landlooperij, moord, moedwillige manslag, veediefstal in verhouding stonden tot het getal beklagden, leert de volgende vergelijkende tabel.

MISDRIJVEN.	VERHOUDING OP 100 BEKLAAGDEN.														
	Op Java en Madura.					In de buitenbezittingen.					In geheel Nederlandsch Indie.				
	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.
Landlooperij.	3	3	13/4	21/3	13/4	1	2/3	11/2	4 op 1000	3/4	23/4	23/4	13/4	2	13/4
Moord.	3	3	31/4	31/4	23/4	6	7	2	6	8	3	33/4	3	23/4	4
Moedwillige manslag.	11/3	11/4	1	60 op 1000	1	2	11/2	12/3	23/4	21/4	11/2	11/2	11/4	83/4 op 1000	41/3
Veediefstal	9	8	61/2	6	61/2	2	1	21/3	13/4	0	8	63/4	6	7	5
Andere diefstallen. .	401/2	50	393/4	47	423/4	431/2	43	25	32	28	41	50	38	451/2	39

In revisie werden over geheel Nederlandsch Indie afgedaan de zaken van 3491 beklagden, tegen 3305 in 1860, 3156 in 1859, 3815 in 1858 en 3612 in 1857.

Bekrachtigende of berustende arresten werden er in het geheel gewezen 1423, tegen 1396 in 1860, 1204 in 1859, 1976 in 1858 en 2075 in 1857; wijzigende of vernietigende arresten 2290, tegen 1909 in 1860, 1952 in 1859, 1821 in 1858 en 1496 in 1857.

In het hoogste ressort werden door den burgerlijken regter in strafzaken gewezen 81 doodvonnissen, tegen 82 in 1860, 96 in 1859, 88 in 1858 en 90 in 1857.

b. Overtredingen.

De onderstaande tabel leert het totaal der overtredingszaken, zoo in eersten aanleg als in hooger beroep kennen, welke gedurende ieder der vijf verloopende jaren op Java en Madura, in de buitenbezittingen en in geheel Nederlandsch Indie voorkwamen; de zaken behandeld bij de regentschaps- en districtsgeregtten, op de politierollen en bij de regtbanken en geregtten binnen het gebied van den Keizer van Soerakarta en van raden adipatie MANGKOE NEGORO daaronder niet begrepen.

Jaren.	Op Java en Madura.	In de buitenbezittingen.	In geheel Nederlandsch Indie.
1857	762	194	956
1858	747	229	976
1859	742	548	1390
1860	1060	1904	2964
1861	1017	1936	2953

Als men bij deze totalen de cijfers voegt, welke de staten der regentschaps- en districts-geregtten en der politierollen aanwijzen, dan verkrijgt men de volgende uitkomsten:

Jaren.	Op Java en Madura.	In de buitenbezittingen.	In geheel Nederlandsch Indie.
1857	73 705	9 452	83 157
1858	76 479	9 500	85 979
1859	77 298	11 966	89 264
1860	89 547	13 441	102 988
1861	88 706	14 473	103 179

Op Java en Madura heeft dus de voortdurende toename van overtredingszaken geen stand gehouden; daarentegen is het totaal voor de buitenbezittingen wederom grooter dan in het voorgaande jaar.

Van de 2949 beklagden, die niet voor de regentschaps- en districts-geregtten of op de politierol te regt stonden, werden er 2620 veroordeeld en 266 vrijgesproken, ontslagen van regtsvervolging of overgewezen; in 1860 waren er geweest 2633 veroordeelden, in 1859 1348; terwijl het getal vrijgesprokenen, van regtsvervolging ontslagenen of overgewezenen in 1860 beliep 263 en in 1859 191.

Onder de beklagden waren 2719 mannen, tegen 2723 in 1860 en 1475 in 1859; 200 vrouwen tegen 202 in 1860 en 106 in 1859.

De verdeling der beklagden naar hunnen landaard wordt gekend uit het volgend vergelijkend staatje.

LANDRAAD.	1859.	1860.	1861.
Europeanen	322	213	203
Vreemde Oosterlingen . . .	375	405	401
Inlanders.	905	2346	2345

Op de politierol werden in geheel Nederlandsch Indie tot straf verwezen 60 456 beklagden op 88 890 op die rol ingeschreven personen; in 1860 waren er op 85 073 veroordeeld 60 398, in 1859 58 178 op 80 612, in 1858 53 420 op 74 101 en in 1857 50 191 op 71 242.

In cassatie waren hangende 8 zaken tegen 3 in 1860 en in 1859, 5 in 1858 en 2 in 1857.

B. Burgerlijke zaken.

De volgende staat wijst het totaal aan der burgerlijke zaken, welke, de regtbanken

van den Keizer van Soerakarta en van radhen adipati MANGKOE NEGORO niet medegerekend, gedurende het verlopen vijfjarig tijdvak in eersten aanleg hangende waren.

JAREN.	Op Java en Madura.	In de buiten-bezittingen.	In geheel Nederlandsch Indie.
1857	4 595	1120	5 715
1858	5 171	2096	7 267
1859	6 035	2082	8 117
1860	5 950	1749	7 699
1861	5 388	1771	7 159
Totaal	27 139	1881	35 957

Het aantal burgerlijke zaken was dus afnemende.

In geheel Nederlandsch Indie werden verder gedurende 1861 in eersten aanleg ge-
wezen 6317 eindvonnissen of arresten, en 262 vonnissen of arresten van incidentelen,
praeparatoiren en interlocutoiren aard.

In hooger beroep waren gedurende 1861 in geheel Nederlandsch Indie hangende 286
burgerlijken zaken; daarvan werden er door einduitspraken beëindigd 234, tegen 493
in 1860, 512 in 1859, 97 in 1858 en 90 in 1857.

Ook in hooger beroep is dus eene aanmerkelijke vermindering in het aantal zaken te
constateren.

In cassatie liep de regtspraak wederom over een gering getal zaken, namelijk over
slechts 7, tegen 4 in 1860, 6 in 1859, 8 in 1858 en 6 in 1857.

Het totaal der voor regter-commissarissen, residenten en adsistent-residenten ver-
leden acten van eigendom, van hypotheek en van cessie van hypotheek bedroeg 4801,
tegen 4328 in 1860.

Uit het onderstaand staatje kan men zien, welk aandeel de regter-commissarissen
en de administrative ambtenaren in dat getal acten hadden gedurende de twee ver-
loopen jaren:

JAREN.	Verleden voor regter-commissarissen.			Verleden voor residenten en adsistent-residenten.			Totaal.
	Acten van eigendom.	Acten van hypotheek.	Acten van cessie van hypotheek.	Acten van eigendom.	Acten van hypotheek.	Acten van cessie van hypotheek.	
1860	2416	657	66	979	194	16	4328
1861	2814	717	80	973	212	5	4801

Hieruit blijkt dat alleen het getal acten verleden voor regter-commissarissen is
toegenomen, hetgeen wel een noodwendig gevolg mag geacht worden van de steeds toe-
nemende uitbreiding der groote steden, vooral van Batavia en Soerabaja.

ZITTING 1864 — 1865 — (XCVIII.)

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE II, n°. 1, VAN HET VERSLAG.

N°. 10.

AANTOONING

VAN HET AANTAL

**EUROPESCHE GEVANGENEN EN GEGIJZELDEN
EN INLANDSCHE MILITAIRE GEVANGENEN**

IN

NEDERLANDSCH INDIE,

GEDURENDE HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	LANDAARD DER GEVANGENEN.	PERSONEN DIE TOT TUCHTHUIS-, KRUIWAGEN- en GEVANGENIS- en DETENTIE- op 1 Januarij 1862.							
		Aanwezig op 1 Januarij 1862.				Bijgekomen gedurende het jaar 1862.			
		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.	
		Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
JAVA EN MADURA.	Civile personen, Europeanen en daarmede gelijkgestelden . . .	17	"	14	3	2	"	30	"
	Militairen, Europeanen . . .	38	"	194	"	62	"	203	"
	" Inlanders	21	"	99	"	30	"	75	"
		76		310		94		310	5
			386				404		
BUITENBEZITTINGEN.	Civile personen, Europeanen en daarmede gelijkgestelden . . .	"	"	3	2	"	"	5	"
	Militairen, Europeanen . . .	1	"	"	"	3	"	5	"
	" Inlanders	18	"	"	"	29	"	9	"
		19		5		32		20	"
			24				52		

VERBORGEN-, GEVANGENISSTRAF EN DETENTIE ZIJN VEROORDEELD.														Preventive gevangenen wier zaak nog in onderzoek is.				Personen die zich ge- durende het jaar 1862 in civile gijzeling hebben be- vonden.											
Verminderd gedurende het jaar 1862:														Aanwezig op 31 December 1862.								Aanwezig op 1 Jan. 1862.				Aanwezig op 31 Dec. 1862.			
door overlijden.				door expiratie van straf, desertie en andere oorzaken.				Tuchthuis en kruiwagen.				Gevangenis en detentie.				Tuchthuis en kruiwagen.				Gevangenis en detentie.				Mannen.		Vrouwen.			
Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Aanwezig op 1 Jan. 1862.		Aanwezig op 31 Dec. 1862.		Mannen.		Vrouwen.							
Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.							
2	"	"	"	1	"	30	1	18	"	14	4	8	2	15	"	5	1												
1	"	3	"	59	"	196	"	40	"	198	"	42	"	36	"	"	"												
4	"	4	"	17	"	42	"	30	"	128	"	41	"	46	"	"	"												
10	5	7		77		269		88		344		93		97		6													
				358								432																	
1	"	"	"	"	"	5	3	"	"	3	"	1	1	2	"	1	"												
"	"	"	"	4	"	5	"	"	"	"	"	12	"	8	"	"	"												
"	"	"	"	24	"	9	"	23	"	"	"	10	"	10	"	"	"												
20	"	"		28		22		23		3		24		20		1													
				50								26																	

ZITTING 1864 — 1865 — (XCVIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE III, n°. 2, VAN HET VERSLAG.

N°. 11.

AANTOONING

VAN HET AANTAL

DWANGARBEIDERS IN EN BUITEN DEN KETTING

IN

NEDERLANDSCH INDIE,

GEDURENDE HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	LANDAARD DER GEVANGENEN.	AANWEZIG: OP 1 ^o . JANUARIJ 1862.			BIJGEKOMEN: GEDURENDE HET JAAR 1862.		
		VEROORDEELDEN TOT D W A N G A R B E I D.					
		in	buiten		in	buiten	
		den ketting.			den ketting.		
		Mannen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Mannen.	Vrouwen.
Java en Madura.	Inlanders	845	2452	248	1155	4383	291
	Vreemde Oosterlingen. .	20	156	11	18	130	8
		865	2867		1173	4812	
		3732			5985		
Buitenbe- zittingen.	Inlanders	2281	1382	97	1145	1005	33
	Vreemde Oosterlingen. .	54	48	2	30	73	5
		2335	1479		1175	1116	
		3814			2291		

VERMINDERD:
GEDURENDE HET JAAR 1862.

AANWEZIG:
OP 31 DECEMBER 1862.

DOOR OVERLIJDEN.

DOOR EXPIRATIE VAN STRAFTIJD,
DESERTIE EN ANDERE OORZAKEN.

VEROORDEELDEN

TOT

DWANGARBEID.

VEROORDEELDEN TOT DWANGARBEID.

in			buiten			in			buiten		
den ketting.			den ketting.			den ketting.					
Mannen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Mannen.	Vrouwen.			
116	345	7	712	3505	282	1172	2985	250			
3	11	1	16	142	9	19	133	9			
119	364		728	3938		1191	3377				
5149			4568								
111	88	5	443	558	21	2872	1691	104			
5	7	"	7	35	2	72	79	5			
116	100		450	616		2944	1879				
1282			4823								

De heer van de

De heer van de

De heer van de

De heer van de

LAATSTEN

De heer van de

De heer van de

De heer van de

De heer van de

ZITTING 1864—1865. — (XCVIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE III, N°. 3, VAN HET VERSLAG.

N°. 12.

AANTOONING

VAN HET AANTAL

INLANDERS EN VREEMDE OOSTERLINGEN, OP DE POLITIEROL MET
GEVANGENIS, BLOKARREST EN TEN-ARBEID-STELLING AAN
DE PUBLIEKE WERKEN GESTRAFT, ALSMEDE VAN DE
PREVENTIVE GEVANGENEN EN CIVIEL GEGIJZELDEN

IN

NEDERLANDSCH INDIE,

GEDURENDE HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	LANDAARD DER GEVANGENEN.	PERSONEN OP DE POLITIEROL MET GEVANGENIS, AAN DE PUBLIEKE			
		Aanwezig op 1 ^o . Januarij 1862.		Bijgekomen gedurende het jaar 1862.	
		Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Java en Madura.	Inlanders	2321	486	57 301	7853
	Vreemde Oosterlingen.	90	15	3432	1132
		2862		69 718	
Buitenbezittingen.	Inlanders	253	31	7808	938
	Vreemde Oosterlingen.	14	2	1865	52
		300		10 663	

BLOKARREST EN TEN-ARBEID-STELLING
WERKEN GESTRAFT.

PREVENTIVE GEVANGENEN WIER ZAAK
NOG IN ONDERZOEK IS.

Aantal personen
die zich
gedurende het jaar 1862
in civile gijzeling
hebben bevonden.

VERMINDERD GEDURENDE HET
JAAR 1862.

Aanwezig op
31 December 1862.

Aanwezig op
1°. Januarij 1862.

Aanwezig op
31 December 1862.

Door expiratie
van
straf, desertie
en
andere oorzaken.

Door overlijden.

Mannen.		Vrouwen.		Mannen.		Vrouwen.		Mannen.		Vrouwen.		Mannen.		Vrouwen.	
129	37	56 497	7794	2996	458	1330	153	1779	143	197	36				
8	4	3357	1098	157	45	74	4	60	7	142	6				
68 924				3656		1561		1989		381					
6	"	7788	941	317	28	107	4	197	15	31	8				
"	"	1787	54	92	"	47	"	23	1	20	"				
10 526				437		158		236		59					

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **K** (*) VAN HET VERSLAG.

N°. 13.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN der Indische administratie in
Indie, over 1861.

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
I.	<i>Verpachtingen.</i>		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans . . .	f 22 655,00	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten . . .	623 203,00	
	Slagten van varkens	196 645,00	
	Vischmarkten en vischpachten.	242 986,00	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen (sero's)	235 596,00	
	Arak en andere sterke dranken	332 231,00	
	Verkoop van saguweer	12 080,00	
	Inlandsche tabak	89 280,00	
	Inlandsche neringen en bedrijven.	112 620,00	
	Waijangs		
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen . . .	80 388,00	
	Diverse kleine middelen	189 247,00	
	Transporteren	f 2 136 931,00	

(*) Bijlage I is, ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	f 2 136 931,00	
	Diverse kleine eilanden	10 800,00	
	Vogelnestklippen	42 840,00	
	Kleine lombard	391 409,00	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	13 337 028,00	
	Licenten op de pho- en topho-spelen	492 720,00	
	Nipa-hout en kreupelbosschen	20 520,00	
			f 16 432 248,00
II.	<i>Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt en waag- gelden	f 9 384 809,00	
	5 per cent additioneel regt	442 113,00	
	Consumtierecht	105 477,00	
	Belasting op den verkoop van tabak.	8 115,00	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	185 639,00	
	Klein zegelregt	533 109,00	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.	68 138,00	
	Collatorale successien onder vreemde Oosterlingen . .	143 662,00	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen (s heeren gerechtigheid).	354 162,00	
	5 per cent op de particuliere bazaars	5 818,00	
	Tolpoorten en tollén	13 335,00	
	Ijkgelden	782,00	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	213 848,00	
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten en andere Oosterlingen	57 106,00	
	Venduregten	571 601,00	
	Inkomsten van 's landsdrukkerij	31 390,00	
	Transporteren	f 12 119 104,00	f 16 432 248,00

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	f 12 119 104,00	f 16 432 248,00
	Brievenposterij	388 751,00	
	Paardenposterij	69 107,00	
	Verponding	612 206,00	
	Huistaks	417 656,00	
	Verhuring van vogelnestklippen	3 060,00	
	Inkomsten van de telegraphie	146 372,00	
			13 756 256,00
III.	<i>Landelijke inkomsten en cultures.</i>		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen. .	f 10 805 152,00	
	Vischvijvers (tambaks)	212 812,00	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan	234 948,00	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van land- bouwkundige ondernemingen.	193 838,00	
			11 446 750,00
IV.	<i>Koophandel.</i>		
	Handel met Japan.	"	
	Verkoop van koffij.	f 5 272 294,00	
	" " specerijen	35 007,00	
	" " peper	59 907,00	
	" " vogelnestjes	51 973,00	
	" " tin	3 384,00	
	" " houtwerken	359 811,00	
	" " zout	6 045 385,00	
	" " rijst	571 676,00	
	" " arengsuiker	41 856,00	
	" " suiker	1 832 771,00	
	Transporteren	f 14 274 064,00	f 41 635 254,00

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	f 14 274 064,00	f 41 635 254,00
	Verkoop van indigo	"	
	" " stofgoud.	"	
	" " kaneel	55,00	
	" " diverse goederen	181 300,00	
	" " steenkolen	42 084,00	
			14 497 503,00
V.	<i>Diverse en buitengewone inkomsten.</i>		
	Praauwenveren	f 211,00	
	Waterleidingen	2 960,00	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden.	94 463,00	
	Boeten en confiscatien.	157 537,00	
	Diverse inkomsten	630 589,00	
	Burgerlijke pensioenen	174 493,00	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren voor aan hen te verleenen verhoogde pensioenen	1 988,00	
	Civile proceskosten.	8 833,00	
	Onderwijs of schoolwezen	93 051,00	
	Restitutie van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	84 333,00	
			1 248 458,00
VI.	<i>Departement van Oorlog.</i>		
	Het Nederlandsch-Indisch leger	f 454 899,00	
	Buitengewone fortificatie-werken	2 006,00	
			456 905,00
VII.	<i>Departement van Marine.</i>		
	Active zeemagt en sedentaire inrigtingen	f 255 461,00	
	Gouvernementsschoeners en kruisbooten	5 050,00	
			260 511,00
	Totaal der ontvangsten van de koloniale administratie	"	f 58 098 631,00
	Transporteren	"	f 58 098 631,00

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	”	f 58 098 631,00
VIII.	<i>Ontvangsten voor rekening van anderen.</i>		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen	f 6 660,00	
	Van den Sultan van Djokdjokarta, in restitutie van als voren	15 749,00	
	Van diverse personen, idem	5 836,00	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	1 028 898,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	526 266,00	
	Delegatien (civile)	265 990,00	
	» (militaire)	167 312,00	
	» (marine)	8 095,00	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor het officiers- kledingmagazijn.	112 988,00	
	Ontvangsten voor het muntwezen in Nederlandsch Indie	947 903,00	
			3 085 697,00
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland . . .	”	f 61 184 328,00
			16 593 975,00
			f 77 778 303,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
I.	<i>Hooge Regering.</i>		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis	f 179 558,00	
	Raad van Nederlandsch Indie	145 542,00	
	Algemeene secretarie	258 970,00	
	Reiskosten.	107 659,00	
			f 691 729,00
II.	<i>Departement van Justitie.</i>		
	Hooggeretshof	f 220 760,00	
	Hoog militair gerechtshof.	12 700,00	
	Raden van justitie.	359,086,00	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen)	275 577,00	
			868,123,00
III.	<i>Hooge en lagere collegien.</i>		
	Algemeene Rekenkamer	"	178 080,00
IV.	<i>Gewestelijk bestuur en politie.</i>		
	Gewestelijk bestuur	f 2 274 347,00	
	Algemeene politie	962 524,00	
	Districtspolitie	648 354,00	
	Kruis- of residentie-praauwen	29 068,00	
	Djajangs-sekars (inlandsche maréchaussée)	100 968,00	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen)	194 211,00	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen	854 933,00	
	Diverse uitgaven voor politie	157 900,00	
			5 222 305,00
	Transporteren		f 6 960 237,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	"	f 6 960 237,00
V.	<i>Eeredienst, kunsten en wetenschappen.</i>		
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen	f 58 847,00	
	Eeredienst (Christelijke)	384 434,00	
	» (inlandsche)	4 925,00	
	Onderwijs of schoolwezen	406 155,00	
	Onderwijs of schoolwezen, ten dienste van de jeugd onder de inlandsche bevolking	80 915,00	
	Geneeskundige dienst en vaccine	281 489,00	
			1 216 765,00
VI.	<i>Civiel bouwdepartement.</i>		
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel)	f 339 355,00	
	Gebouwen en waterstaat (materieel).	3 085 748,00	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steen- bakkerijen, brandspuiten en transport-etablissemten	102 951,00	
			3 528 054,00
	<i>Finantien, cultures en koophandel.</i>		
	<i>A. Finantien.</i>		
	Departement van algemeen burgerlijk bestuur	f 341 002,00	
	Beheer van 'slands algemeene geldkassen	336 273,00	
	Kosten op de verpachtingen	14 212,00	
	» » » belasting van paarden en rijtuigen	9 230,00	
	» » » huistaks	19 641,00	
	» » » het klein zegel	35 724,00	
	» » » 'sheeren gerechtigheid en de collaterale suc- cessien	13 683,00	
	Civile haven-inrigtingen en kosten op de ankerage- gelden	349 918,00	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten	442 859,00	
	Kosten op den ijk van maten en gewigten	404,00	
	Transportoren	f 1 662 946,00	f 11 705 056,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
VII.	Per transport	f 1 662 946,00	f 11 705 056,00
	Consulaat in China	„	
	„ „ Japan	40 993,00	
	Kosten der posten in het algemeen	944 728,00	
	Beheer der openbare verkoopingën	114 678,00	
	Kosten van 'slandsdrukkerij	71 398,00	
	Beheer van 'slands civile pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	443 545,00	
	Renten en aflossingen	11 539,00	
			3 189 827,00
	<i>B. Landelijke inkomsten en cultures.</i>		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . . .	f 55 454,00	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1 413,488,00	
	Cultures in het algemeen	452 483,00	
	Inkoop en kosten van peper	45 358,00	
	„ „ „ „ houtwerken (bosschen) . . .	594 769,00	
	„ „ „ „ koffij	13 794 015,00	
	„ „ „ „ specerijen	583 426,00	
	„ „ „ „ suiker	8 520 935,00	
	„ „ „ „ indigo	1 143 855,00	
	„ „ „ „ thee	967 188,00	
	„ „ „ „ tabak	52 957,00	
	„ „ „ „ goeniezakken	109 116,00	
	„ „ „ „ cochenille	41 941,00	
	„ „ „ „ kaneel	135 918,00	
	„ „ „ „ kina	4 625,00	
	Voorschotten aan landbouwkundige ondernemingen . .	128 242,00	
			28 043 770,00
	Transporteren	„	f 42 938 653,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	"	f 42 988 653,00
VII.	<i>C. Koophandel.</i>		
	Inkoop en kosten van diverse goederen	f 876 561,00	
	Kosten op den handel met Japan	"	
	" " de amfloenpacht en inkoop van amfloen	1 902 055,00	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	16 906,00	
	" " " " tin	1 388 301,00	
	" " " " houtwerken (stapelplaatsen).	368 209,00	
	Kosten van zout	1 866 143,00	
	Inkoop en kosten van rijst	858 652,00	
	" " " " arengsuiker	19 113,00	
	" " " " stofgoud	2 370,00	
	Kosten van steenkolen	114 017,00	
	Kosten tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen	3 259,00	
	Provisie-penningen aan de factorij van de Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende	140 000,00	
			7 555 586,00
VIII.	<i>Departement van Oorlog.</i>		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger	f 15 041 218,00	
	" de pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen	26 316,00	
	Voor buitengewone fortificatiewerken	505 568,00	
			15 573 102,00
IX.	<i>Departement van Marine.</i>		
	Kosten der active zeemagt en maritime instellingen	f 2 883 771,00	
	Gouvernements-schoeners en kruisbooten	485 247,00	
			3 369 018,00
	Transporteren	"	f 69 436 359,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	”	f 69 436 359,00
X.	<i>Pensioenen en gestichten van weldadigheid.</i>		
	Civile pensioenen	f 320 491,00	
	Militaire pensioenen	528 424,00	
	Verhoogde marine-pensioenen	2 350,00	
	Inlandsche pensioenen.	183 947,00	
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en in- landsche personen	61 909,00	
	Godshuizen en gestichten van liefdadigheid	84 020,00	
			1 181 141,00
XI.	<i>Uitgaven van onderscheiden aard.</i>		
	Hofhouding van inlandsche vorsten, schadeloosstellingen en gratificaties aan dezelve	f 1 912 302,00	
	Kosten der ambachtskwartieren	19 387,00	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	708 701,00	
	Onderhoud van inlandsche vorsten, grooten en staats- gevangenen.	170 922 00	
	Geschenken aan inlandsche vorsten en grooten	16 333,00	
	Publieke feesten.	17 480,00	
	Civile transportkosten uit en naar Nederland	173 377,00	
	” ” in Indie	105 813,00	
	Gratificaties	13 647,00	
	Personele toelagen	59 338,00	
	Non-activiteitstractementen en wachtgelden	118 333,00	
	Verloftractementen.	33 730,00	
	Uitgaven in Indie, wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestel- lingen, als anderzins	1 577,00	
	Transporteren	f 3 350 949,00	f 70 617 500,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	Bedrag.	TOTAAL.
	Per transport	f 3 350 949,00	f 70 617 500,00
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen	106 270,00	
	” ” ” stoomwezen	9 249,00	
	” ” de telegraphie	333 660,00	
			3 800 119,00
XII.	<i>Dagelijksche onvoorziene uitgaven . . . . .</i>	”	”
XIII.	<i>Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden. . .</i>	”	1 970 772,00
	TOTAAL der uitgaven van de koloniale administratie	”	f 76 388 391,00
XIV.	<i>Betalingen voor rekening van anderen.</i>		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . . .	f 6 675,00	
	” ” ” ” Sultan van Djokdjokarta . . .	13 049,00	
	” ” ” diverse personen.	5 865,00	
	Civiel weduwen- en weezenfonds.	803 952,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	455 724,00	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding- magazijn	13 986,00	
	Uitgaven voor het muntwezen in Nederlandsch Indie.	90 661,00	
			1 389 912,00
			f 77 778 303,00

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE L VAN HET VERSLAG.

N°. 14.

ONTVANGSTEN en UITGAVEN der Indische administratie
in Nederland, over 1861.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Bedrag.
<i>Gouvernements-producten in 1861 verkocht.</i>	
Suiker . . . . . 743 628 140/1000 pikols à f 15,00 ³	f 11 156 983,00
Koffij . . . . . 787 474 930/1000 " " 39,69 ⁵	31 259 084,33 ⁵
Tabak . . . . . 1 133 648/1000 " " 56,98 ⁹	64 605,60
Indigo . . . . . 4 417 936/1000 " " 562,27 ⁶	2 484 101,25
Cochénille . . . . . 49 040/1000 " " 175,77 ¹	8 619,80
Tin . . . . . 78 358 " " 74,37 ⁸	5 828 126,76 ⁵
Notenmuscaat . . . . . 6 975 440/1000 " " 54,06 ⁴	377 123,64
Foelie . . . . . 2 132 392/1000 " " 52 99 ⁸	113 012,99
Kruidnagelen . . . . . 4 657 544/1000 " " 12 35 ³	57 532,77
Kaneel . . . . . 2 138 044/1000 " " 51 17	109 404,87
Peper . . . . . 923 970/1000 " " 16 43 ⁶	15 186,87
Notenzeep . . . . . 21 572/1000 " " 274,06 ⁵	5 912,12
Thee . . . . . 15 214 060/1000 " " 89 24 ³	1 357 747,96
Transporteren	f 52 837 441,97

ONTVANGSTEN.

O M S C H R I J V I N G.		Bedrag.
	Per transport	f 52 837 441,97
Winst op voor Gouvernements rekening gehouden zee-assurantie op producten		271 059,60
Diverse ontvangsten.		271 513,11 ⁵
Saldo der laatste suppletoire rekening over 1859.		45 590,93 ⁵
		<u>f 53 425 605,62</u>
<i>Ontvangsten voor rekening van anderen.</i>		
Civiel weduwen- en weezenfonds	f	66 038,13
Militair weduwen- en weezenfonds		96 961,76 ⁵
Verhoogd militair pensioenfonds		27,00
Nalatenschappen en diverse ontvangsten		196 575,26
		<u>359 602,15⁵</u>
		<u><u>f 53 785 207,77⁵</u></u>

UITGAVEN.

O M S C H R I J V I N G.	Bedrag.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie	f 24 509 929,10
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 26 Maart en 22 December 1838.	9 800 000,00
Renten der restant-schuld, ad f 10 000 000 aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844, 14 September 1849 en 22 December 1853	350 000,00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard voor de administratie in Nederlandsch Indie	4 835 344,66
Pensioenen ten laste der Indische kas, als:	
Burgerlijke	f 444 373,44 ⁵
Militaire	869 424,52
	1 313 797,96 ⁵
Verlofractementen	449 788,93 ⁵
Kosten van het koloniaal werflepôt te Harderwijk.	f 537 364,59
Uitzending van suppletietroepen	249 217,16
Transportkosten van gerepatrieerde militairen.	188 324,00
Studiekosten van jongelingen op de Militaire Akademie te Breda, bestemd voor de dienst in Nederlandsch Indie	58 527,50
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen voor de dienst in Nederlandsch Indie	21 316,73 ⁵
Diverse betalingen aan teruggekeerde militairen	19 303,51 ⁵
	1 074 053,50
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de Akademie te Delft	14 937,51
Kosten gevallen op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.	155 055,86
Diverse uitgaven	327 810,81 ⁵
<i>Betalingen voor rekening van anderen.</i>	
Civiel weduwen- en weezenfonds	f 277 470,53
Transporteren	f 277 470,53
	f 42 830 718,34 ⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.		Bedrag.
	Per transport	f 277 470,53
Militair weduwen- en weezenfonds		f 42 830 718,34 ⁵
		178 117,99
Verhoogd militair pensioenfonds		158,23 ⁵
Civile delegatien		279 298,04 ⁵
Militaire delegatien		169 502,78 ⁵
Goederen voor Japan, het officiers-kleedingmagazijn en andere inrigtingen		48 658,19
Nalatenschappen en diverse betalingen		131 408,15
		1 084 613,92 ⁵
<i>Uitgaven voor de West-Indische kolonien en de Kust van Guinea.</i>		
Subsidie over 1861 aan de kolonie Suriname	f	421 563,21 ⁵
Idem aan Curaçao en onderhoorigheden		441 273,42
Idem aan de Kust van Guinea		88 186,30
		951 022,93 ⁵
Koloniaal batig slot		8 686 307,45 ⁵
Saldo gebragt in het credit der algemeene rekening van 1863		232 545,11 ⁵
		f 53 785 207,77 ⁵

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG.

N°. 15.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven voor Nederlandsch Indie,
zoo in Indie als in Nederland over 1862.

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
I.	<i>Verpachtingen.</i>			
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans . . .	f 21 588,00	"	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten . . .	610 759,00	"	
	Slagten van varkens	204 930,00	"	
	Vischmarkten en vischpachten.	265 480,00	"	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen (sero's)	267 372,00	"	
	Arak en andere sterke dranken	311 352,00	"	
	Verkoop van saguweer	11 220,00	"	
	Inlandsche tabak	92 520,00	"	
	Inlandsche neringen en bedrijven.	97 440,00	"	
	Waijangs	6 000,00	"	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen . . .	86 172,00	"	
	Diverse kleine middelen	189 626,00	"	
	Transporteren	f 2 164 459,00	"	

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 2 164 459,00	"	
	Diverse kleine eilanden	11 100,00	"	
	Vogelnestklippen	60 456,00	"	
	Kleine lombard	400 791,00	"	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	11 714 679,00	"	
	Licenten op de pho- en topho-spelen	399 860,00	"	
	Nipa-hout en kreupelbosschen	35 160,00	"	
		f 14 786 505,00	"	f 14 786 505,00
II	<i>Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>			
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt en waag- gelden	8 827 749,00	"	
	5 per cent additioneel regt		"	
	Consumtieregten	104 240,00	"	
	Belasting op den verkoop van tabak	9 300,00	"	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	195 048,00	"	
	Klein-zegelregt	471 645,00	"	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.	66 740,00	"	
	Collatorale successien onder vreemde Oosterlingen . .	88 330,00	"	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen (s'heeren gerechtigheid).	368 750,00	"	
	5 per cent op de particuliere bazaars	5 285,00	"	
	Tolpoorten en tollén	14 000,00	"	
	Ijkgelden	1 700,00	"	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	194 672,00	"	
	Recognitiën of tributen van inlandsche vorsten en andere Oosterlingen	74 136,00	"	
	Venduregten	532 207,00	"	
	Belasting op het djati- en ijzerhout	300,00	"	
	Transporteren	f 10 954 202,00	"	f 14 786 505,00

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 10 954 202,00	"	14 786 505,00
	Inkomsten van 'slandsdrukkerij	45 530,00	"	
	Brievenposterij	342 796,00	"	
	Paardenposterij	93 690,00	"	
	Verponding	617 572,00	"	
	Huistaks	451 190,00	"	
	Verhuring van vogelnestklippen	3 054,00	"	
	Inkomsten van de telegraphie	140 000,00	"	
		f 12 648 034,00	"	12 648 034,00
III.	<i>Landelijke inkomsten en cultures.</i>			
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen. .	f 10 612 252,00	"	
	Vischvijvers (tambaks)	191 827,00	"	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan	232 403,00	"	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van land- bouwkundige ondernemingen.	333 779,00	"	
		f 11 370 261,00	"	11 370 261,00
IV.	<i>Koophandel.</i>			
	Verkoop van koffij.	f 7 067 740,00	f 27 187 000,00	
	" " specerijen	31 200,00	600 000,00	
	" " peper	93 000,00	20 000,00	
	" " vogelnestjes	80 000,00	"	
	" " tin	"	5.356 800,00	
	" " houtwerken	101 500,00	"	
	" " zout	5 518 176,00	"	
	" " rijst	603 895,00	"	
	Transporteren	f 13 495 511,00	f 33 163 800,00	f 38 804 800,00

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 13 495 511,00	f 33 163 800,00	f 38 804 800,00
	Verkoop van arengsuiker	61 600,00	"	
	» » suiker	3 200 000,00	10 875 000,00	
	» » indigo	"	1 862 600,00	
	» » thee	"	770 000,00	
	» » tabak	"	29 300,00	
	» » cochenille	"	69 300,00	
	» » kaneel	"	80 000,00	
	» » diverse goederen	71 620,00	"	
		f 16 828 731,00	f 46 850 000,00	63 678 731,00
V.	<i>Diverse en buitengewone inkomsten.</i>			
	Praauwenveren	f 1 700,00	"	
	Waterleidingen	1 980,00	"	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden	68 480,00	"	
	Boeten en confiscatien	143 427,00	"	
	Diverse inkomsten	471 250,00	508 294,00	
	Burgerlijke pensioenen	149 768,00	12 500,00	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren	1 800,00	"	
	Civile proceskosten	5 950,00	"	
	Onderwijs of schoolwezen	93 740,00	"	
	Restitutie van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	233 123,00	"	
	Ontvangsten in Nederland, wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur gedane bestel- lingen als anderzins	"	2 000,00	
	Registratierecht van pandelingen	1 800,00	"	
		f 1 173 018,00	f 522 794,00	f 1 695 812,00
	Transporteren	"	"	f 104 179 343,00

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederiand.	
	Per transport	"	"	f 104 179 343,00
VI.	<i>Departement van Oorlog.</i>			
	Het Nederlandsch-Indisch leger	f 262 220,00	"	
	Buitengewone fortificatie-werken	2 000,00	"	
		f 264 220,00	"	264 220,00
VII.	<i>Departement van Marine.</i>			
	Active zeemagt en sedentaire inrigtingen	f 241 500,00	f 37 000,00	
	Gouvernementsschoeners en kruisbooten	"	"	
		f 241 500,00	f 37 000,00	278 500,00
	Geldswaarde van materialen, uit den voorraad van het civiel-, militair- en marine-departement te verstrekken ten behoeve van de verschillende administraties en diensten.	f 1 983 611,00	"	1 983 611,00
	Totaal der ontvangsten van de koloniale administratie	"	"	f 106 705 674,00
VIII.	<i>Ontvangsten voor rekening van anderen.</i>			
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen	f 6 780,00	"	
	Van den Sultan van Djokdjokarta, als voren	14 994,00	"	
	Van diverse personen.	5 457,00	"	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	904 000,00	f 50 000,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	373 000,00	98 000,00	
	Delegatien (civile)	261 323,00	"	
	" (militaire)	166 650,00	"	
	" (marine)	8 900,00	"	
	Van de officieren der landmagt; in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor het officiers- kledingmagazijn.	90 200,00	"	
		f 1 831 304,00	f 148 000,00	1 979 304,00
				f 108 684 978,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
I.	<i>Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis.</i>			
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis	f 240 667,00	"	
		f 240 667,00	"	f 240 667,00
II.	<i>Hooge collegien en algemeene secretarie.</i>			
	Raad van Nederlandsch Indie	f 151 200,00	"	
	Algemeene Rekenkamer	198 480,00	"	
	Algemeene secretarie	292 728,00	"	
	Reiskosten.	"	"	
	Onvoorziene uitgaven	1 000,00	"	
		f 643 408,00	"	f 643 408,00
III.	<i>Departement van Justitie.</i>			
	Hooggeretshof	f 224 660,00	"	
	Hoog militair gerechtshof.	13 660,00	"	
	Raden van justitie.	385 282,00	"	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen)	374 671,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	10 000,00	"	
		1 008 273,00	"	1 008 273,00
IV.	<i>Gewestelijk bestuur en politie.</i>			
	Gewestelijk bestuur	f 2 383 832,00	"	
	Algemeene politie	997 538,00	"	
	Transporteren	f 3 381 370,00	"	f 1 892 348,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 3 381 370,00	"	f 1 892 348,00
	Districtspolitie	687 443,00	"	
	Kruis- of residentie-praauwen	32 274,00	"	
	Djaijangs-sekars (inlandsche maréchaussée)	103 958 00	"	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen)	216 220,00	"	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen	611 002,00	"	
	Diverse uitgaven voor politie	193 251,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	100 000,00	"	
		f 5 325 520,00	"	5 325 520,00
V.	<i>Eeredienst, kunsten en wetenschappen.</i>			
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen	f 81 300,00	"	
	Eeredienst (Christelijke)	427 304,00	f 5 000,00	
	" (inlandsche)	10 539,00	"	
	Onderwijs of schoolwezen	431 323,00	3 000,00	
	Onderwijs of schoolwezen, ten dienste van de jeugd onder de inlandsche bevolking	99 320,00	"	
	Geneeskundige dienst en vaccine	253 379,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	30 000,00	"	
		f 1 333 165,00	f 8 000,00	1 341 165,00
VI.	<i>Civiel bouwdepartement.</i>			
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel)	f 297 580,00	"	
	Gebouwen en waterstaat (materieel).	4 771 046,00	f 58 056,00	
	Verschillende inrigtingen van den waterstaat, steen- bakkerijen, brandspuiten en transport-etablissemten	53 644,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	400 000,00	"	
		f 5 522 270,00	f 58 056,00	5 580 326,00
	Transporteren	"	"	f 14 139 359,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	"	"	f 14 189 359,00
VII A.	<i>Algemeen bestuur.</i>			
	Departementen van algemeen burgerlijk bestuur (met uitzondering van de directien der cultures en der burgerlijke openbare werken)	f 350 146,00	"	
	Beheer van 'slands algemeene geldkassen	249 045,00	f 225 000,00	
	Kosten op de verpachtingen	13 293,00	"	
	" " " belasting van paarden en rijtuigen . .	9 730,00	"	
	" " " huistaks	21 290,00	"	
	" " " het klein zegel	34 135,00	"	
	" " " de collaterale successien	7 900,00	"	
	Civile haven-inrigtingen en kosten op de ankeragegelden	530 476,00	"	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten	441 043,00	"	
	Kosten op den ijk van maten en gewigten	900,00	"	
	Consulaat in China	27 960,00	"	
	" " Japan	42 742,00	"	
	Kosten der posterijen in het algemeen	837 402,00	"	
	Beheer der openbare verkoopingën	116 401,00	"	
	Kosten van 'slandsdrukkerij	70 182,00	2 303,00	
	Beheer van 'slands civile pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	316 252,00	"	
	Renten en aflossingen	12 313,00	10 150 000,00	
	Kosten op het registratierecht van pandelingen	1 800,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	50 000,00	"	
		f 3 133 010,00	f 10 377 303,00	13 510 313,00
VII B.	<i>Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.</i>			
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen	f 75 235,00	"	
	Transporteren	f 75 235,00	"	f 27 649 672,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 75 235,00	"	f 27 649 672,00
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1 410 742,00	"	
	Cultures in het algemeen	642 239,00	"	
	Inkoop en kosten van peper	49 876,00	"	
	" " " " houtwerken (bosschen)	444 343,00	"	
	" " " " koffij	13 998 097,00	"	
	" " " " specerijen	720 083,00	"	
	" " " " suiker	9 724 077,00	"	
	" " " " indigo	1 330 367,00	"	
	" " " " thee	1 237 840,00	f 17 640,00	
	" " " " tabak	24 032,00	"	
	" " " " goeniezakken	"	382 500,00	
	" " " " cochénille	39 110,00	"	
	" " " " kaneel	159 887,00	"	
	" " " " kina.	21 632,00	"	
	Voorschotten aan landbouwkundige ondernemingen. .	270 040,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	500 000,00	"	
		f 30 647 600,00	f 400 140,00	
				31 047 740,00
VII C.	<i>Inkoop en voortbrenging van verschillende goederen en producten.</i>			
	Inkoop en kosten van diverse goederen	f 459 006,00	f 190 960,00	
	Kosten op de amfoenpacht en inkoop van amfoen .	2 076 500,00	825 000,00	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	15 564,00	"	
	" " " " tin	1 375 788,00	"	
	" " " " houtwerken (stapelplaatsen). .	102 419,00	"	
	Transporteren	f 4 029 277,00	f 1 015 960,00	f 58 697 412,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 4 029 277,00	f 1 015 960,00	f 58 697 412,00
	Kosten van zout	1 133 553,00	"	
	Inkoop en kosten van rijst	856 689,00	"	
	" " " " arengsuiker	26 574,00	"	
	Kosten van stofgoud	100,00	"	
	" " Borneosche steenkolen	222 322,00	"	
	Kosten op het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen, elders dan op Borneo	2 000,00	"	
	Provisie-penningen aan de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende	140 000,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	100 000,00	"	
		f 6 710 515,00	f 1 015 960,00	7 726 475,00
VIII.	<i>Departement van Oorlog.</i>			
	Kosten van den staf des Gouverneurs-Generaal en van den commandant van het leger en deszelfs adjudant	f 57 030,00	"	
	Tractementen, bureaustkosten, fourrage-gelden en toelagen, benevens de aankomende huishuur-indemniteit, bij gemis van gouvernementswoningen, van den generalen staf van het leger, de administratie der armée, de militaire commandanten en de plaatselijke staven	878 793,00	f 44 543,00	
	Tractementen, soldijen, fourrage-gelden, bureau- en verdere kosten van verschillenden aard, van de wapencorpsen der infanterie, cavalerie, personeel van het wapen der artillerie, personeel van den staf en het materieel van het wapen der artillerie met al de tot het materieel behoorende inrigtingen, mitsgaders het corps genie-officieren en het corps sapeurs.	10 556 558,625	959 070,375	
	Aanschaffing van remonte-paarden voor de corpsen cavalerie en artillerie	37 800,00	"	
	Tractementen, soldijen, fourrage-gelden, bureau- en verdere kosten voor de militaire school te Meester Cornelis, het corps pupillen en het corps muzikanten	240 889,00	15 928,00	
	Transporteren	f 11 771 070,625	f 1 019 541,375	f 66 423 887,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 11 771 070,62 ⁵	f 1 019 541,37 ⁵	f 66 423 887,00
	Tractementen, soldijen, fourrage-gelden en verdere kosten voor het personeel en de gevangenen bij het militair huis van arrest te Willem I, mitsgaders de bezoldiging aan provoostgeweldigen en stokkenknechts, met de kosten voor de gevangenen in het algemeen	52 235,00	2 578,00	
	Geneeskundige en hospitaaldienst, met al het daaraan verknochte	2 320 093,38 ⁵	105 667,61 ⁵	
	Olie en katoen voor uitwendige verlichting, voor de wachten en het doen van rondes	44 688,00	"	
	Materieel der genie en al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren.	1 494 998,86 ⁵	5 001,13 ⁵	
	Bezoldiging van opvarenden op communicatie-vaartuigen, mitsgaders de kosten tot onderhoud enz. van praauwen, karren en karbouwen, en verdere vaartuigen van dien aard	8 610,00	"	
	Meerdere kosten wegens verpleging op voet van oorlog voor de troepen op expeditie in het Bandjermasingsche rijk, dan waarvoor die troepen op vredesvoet reeds bij hunne corpsen zijn berekend	604 669,00	"	
	Kosten van het koloniaal werfdepôt en uitzending van suppletie-troepen.	"	1 107 154,70	
	Verskillende uitgaven	29 000,00	"	
	Inspectie der schutterijen, de pradjoerits en andere inlandsche corpsen	92 248,63 ⁵	7 260,36 ⁵	
	Buitengewone genie-werken.	987 967,53	12 032,47	
	Onvoorziene uitgaven	1 000 000,00	"	
		f 18 405 581,04	f 2 259 235,66	20 664 816,70
IX.	<i>Departement van Marine.</i>			
	Kosten der administratie.	f 646,132,00	"	
	Materieel der zeemagt en van de maritieme-etablissem-enten, de fabriek voor de marine en het stoom- wezen daaronder begrepen	2 011 327,00	f 1 659 353,00	
	Personeel der active zeemagt en van 'sgouvernements gewapende civile vaartuigen en kruisbooten	2 418 507,00	18 011,00	
	Transporteren	f 5 075 966,00	f 1 677 364,00	f 87 088 703,70

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 5 075 966,00	f 1 677 364,00	f 87 088 703,70
	Verschillende uitgaven	50 135,00	13 092,00	
	Pensioenen, verlofractementen wacht- en onderstand- gelden en gratificatiën	3 000,00	"	
	Onvoorziene uitgaven	100 000,00	"	
		f 5 229 101,00	f 1 690 456,00	6 919 557,00
X.	<i>Pensioenen, personele toelagen, non-activiteitstractementen, wachtgelden en verlofractementen.</i>			
	Civile pensioenen	281 000,00	f 380 000,00	
	Militaire pensioenen	525 000,00	635 000,00	
	Verhoogde marine-pensioenen	"	"	
	Inlandsche pensioenen	200 000,00	"	
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en in- landsche personen	83 000,00	8 000,00	
	Personele toelagen	74 000,00	"	
	Non-activiteitstractementen en wachtgelden	100 000,00	"	
	Verlofractementen	30 000,00	330 000,00	
	Onvoorziene uitgaven	10 000,00	"	
		f 1 303 000,00	f 1 353 000,00	2 656 000,00
XI.	<i>Kosten van onderscheiden aard.</i>			
	Hofhouding van inlandsche vorsten, schadeloosstellingen en gratificatiën aan dezelve en aan inlandsche grooten	f 1 954 263,00	"	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staats- gevangenen	142 440,00	"	
	Transporteren	f 2 096 703,00	"	f 96 664 260,70

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nediand.	
	Per transport	f 2 096 703,00	"	f 96 664 260,70
	Geschenken aan inlandsche vorsten en grooten . . .	41 119,00	f 8 120,00	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid	194 210,00	"	
	Kosten der ambachtskwartieren	27 028,00	"	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	50 000,00	"	
	Publicke feesten	18 541,00	"	
	Civile reis- en transportkosten uit en naar Nederland	44 000,00	80 000,00	
	" " " " in Indie	100 000,00	"	
	Gratificaties	15 000,00	"	
	Uitgaven door het Ministerie van Kolonien in Nederland te doen	"	100 000,00	
	Uitgaven in Indie, wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen, als anderszins	6 000,00	"	
	Riddersoldijen	8 590,00	"	
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen	180 266,00	1 257,00	
	" " " stoomwezen " " "	28 960,00	"	
	" " de telegraphie	405 430,00	81 452,00	
	" " " spoorweg-opname op Java	190 000,00	"	
	Onvoorzienne uitgaven	50 000,00	"	
		f 3 455 847,00	f 270 829,00	
				3 726 676,00
	TOTAAL der uitgaven van de koloniale administratie	"	"	f 100 390 936,70
XII.	<i>Betalingen voor rekening van anderen.</i>			
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . . .	f 6 780,00	"	
	" " " " Sultan van Djokdjokarta	14 994,00	"	
	Transporteren	f 21 774,00	"	f 100 390 936,70

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG		TOTAAL.
		in Indie.	in Nederland.	
	Per transport	f 21 774,00	"	f 100 390 936,70
	Voor rekening van diverse personen	5 457,00	"	
	Civiel weduwen- en weezenfonds.	684 000,00	f 270 000,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	288 600,00	182 400,00	
	Delegatien.	"	436 873,00	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding- magazijn	61 148,00	29 052,00	
		f 1 060 979,00	f 918 325,00	
				1 979 304,00
				f 102 370 240,70
	Geraamd excedent	"	"	6 314 737,30
				f 108 684 978,00

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG.

N°. 16.

LIJST der voornaamste landswerken, die in 1862 zijn
voltooid, voortgezet of ondernomen (en nog niet
voltooid).

I. Onder de belangrijke in het jaar 1862 tot voltooiing gebragte werken kunnen worden genoemd:

Civile gebouwen.

Bantam. Bouw van een kantoor voor den ontvanger der inkomende en uitgaande regten te Tanara, en van eene woning voor den controleur te Pandeglang.

Batavia. Belangrijke verbeteringen, reparaties en vernieuwingen aan de woning van den algemeenen secretaris; daarstelling van een gebouw, bevattende slaap- en schoolzalen bij het gymnasium Willem III en van een pendoppo bij hetzelfde; bijbouwingen en verbeteringen aan 's lands entrepôt-pakhuizen; bouw van eene loods bij 's lands graan- en ijzerpakhuizen; herstelling en verbeteringen aan de gebouwen en bijbehooren van de stadsgevangnissen te Molenvliet; bouw van een kantoor en seingebouw voor de telegraphie te Weltevreden; vergrooten van de gevangenis te Tangerang.

Buitenzorg. Herstellingen en verbeteringen aan de paardenstallen en de kookinrigtingen aan het gouvernementshôtel; bouw van eene bazaarloods ter hoofdplaats; vernieuwing van een bijgebouw van de postopzienerswoning te Tjibinong en van de beide wagenloodsen aan het paleis te Buitenzorg.

Krawang. Daarstelling van bijgebouwen bij de adsistent-residentswoning te Poerwakarta.

Preanger regentschappen. Bouw van eene controleurswoning te Sumedang, van twee kina-opzienerswoningen te Rawa-patoeha en te Tangkoeban-prahoe; zware reparaties aan het hoofdgebouw der controleurswoning te Tjiandjoer en daarstelling bij die woning van twee steenen bijgebouwen.

Cheribon. Bouw van een suikerpakhuis te Cheribon en van eene controleurswoning te Koeningan; belangrijke herstelling aan en bijbouwing bij de adsistent-residentswoning te Tjiamies en belangrijke reparaties aan de regentswoning te Cheribon.

Tagal. Daarstelling van bijgebouwen bij de controleurswoning te Brebes.

Pekalongan. Bouw van eene controleurswoning te Pekalongan.

Japara. Bouw van eene pradjoerits-kazerne te Pattie, van eene gevangenis en van een recherchekantoor te Djawana, zoomede van eene controleurswoning te Koedoes.

Rembang. Bouw van woningen voor de opzieners bij het boschwezen, als: 1 te Ngarang, 1 te Melatten, 1 te Medjodo, 1 te Godan en 1 te Korgan.

Soerabaija. Geene opgave ontvangen.

Madura. Bouw van eene controleurswoning te Pamakassan.

Probolingo. Daarstelling van steenen bijgebouwen bij de controleurswoningen te Probolingo en Lemadjang.

Bezoekie. Bouw van eene gevangenis te Bondowosso; belangrijke reparaties aan het residentiekantoor te Bezoekie; reparaties aan de controleurswoning aldaar; bouw van controleurswoningen te Kapongan, Bondowosso en Djember.

Banjoewangie. Bouw van eene steenkolenloods te Banjoewangie.

Banjoemas. Bouw van eene pradjoerits-kazerne te Poerwokerto.

Bagelen. Vernieuwing der bijgebouwen bij de adsistent-residentwoning te Ambal en bij die te Wonosobo; daarstelling van een logeergebouw bij de regentswoning te Karang-anjar, en herstellingen aan de gebouwen bij die woning; daarstelling van nieuwe bijgebouwen bij de regentswoning te Ambal en bij de controleurswoning te Koetoardjo.

Djokdjokarta. Bouw van paardenstallen voor de dragonder-lijfwatch; vergrooten en verbeteren der kazerne.

Sumatra's Westkust. Bouw van eene controleurswoning te Rau en van eene opzienerswoning te Oelakkan.

Benkoelen. Bouw van eene controleurswoning met een vlaggemast te Tallo.

Lampongsche districten. Bouw van een atelier voor den waterstaat te Telok-betong.

Billiton. Bouw van eene adsistents-residentwoning met bureau- en geldkamer te Billiton.

Wester-afdeeling van Borneo. Bouw van eene controleurswoning te Singkawang, van eene steenkolenloods te Sintang en van eene bazaarloods aldaar.

Celebes en onderhoorigheden. Bouw van eene gevangenis te Saleijer, van eene gezaghebberswoning te Bonthain, van schoolgebouwen met onderwijzerswoningen te Macassar, van bijgebouwen bij de adsistent-residentwoning te Maros, van twee steenkolenloodsen te Oedjong-tanah, en acht steenkolenloodsen te Bima.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Bantam. Maken van vijf gemetselde badkuipen bij de minerale bronnen te Tjibioek en verleggen der rivier Tjilantjar, vernieuwen van een gedeelte van den kaaimuur aan het havenkanaal te Anjer; verleggen van de havenhoofden en uitdiepen van het havenkanaal te Karangantoe.

Batavia. Opruimen van den ouden en daarstellen van een nieuwen kaaimuur achter het kettingkwartier op Glodok; bouw van eene brug te Klender; vernieuwing der brug bij de kampong Kwitang; daarstelling van een hoogen kaaimuur van af de brug Prins Frederik opwaarts, over eene lengte van 300 Ned. ellen; vernieuwing van het weggeslagen stortebed van de sluis te Weltevreden en van de brug over de rivier Petekoan; daarstelling van eene brug over de rivier Sabi en herstelling en vernieuwingen aan de brug te Tjikarang.

Buitenzorg. Daarstelling van drie steenen duikers in den grooten postweg van Buitenzorg naar Tjiandjoer, en van eene brug over de Tjipamoe-boetan.

Cheribon. Vernieuwen van een gedeelte der gemetselde drinkwaterleiding ter hoofdplaats.

- Tagal.* Bouw van eene brug te Babadan en eene te Kedong-kesambie.
- Pekalongan.* Bouw van eene brug over de Tjiwaringin.
- Samarang.* Geene opgaven ontvangen.
- Rembang.* Bouw van bruggen over de rivieren Pantjar, Tjampang, Tempiran, Pendok en Tireman.
- Probolingo.* Bouw van eene boogbrug over de rivier Basseman.
- Bezoekie.* Bouw van eene brug over de rivier Gantong bij Bondowosso.
- Banjoemas.* Daarstelling van acht steenen duikers in het district Kaliredjo.
- Bagelen.* Vernieuwing der brug Bandong over de rivier Djali.
- Kadoe.* Daarstelling van bruggen over de Pabelan, Loengke, Setro en Moeroong.
- Patjitan.* Bouw van eene brug over de rivier Assem en eene over de rivier te Tangalan.
- Lampongsche districten.* Bouw van eene brug over de rivier Telok-betong.
- Wester-afdeeling van Borneo.* Vernieuwing der brug over de rivier Kostiassa.
- Timor.* Daarstelling van een kaaimuur aan het zeestrand nabij het Chinesche kamp te Timor.

Bakens en verkenningsteekenen.

- Banka.* Daarstelling van een kustlicht-etablisement op Tandjong-kalean en van eene licht-opzienerswoning te Muntok.

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

- Krawang.* Herstelling en verbetering van de waterleiding te Tjikarang-glam.

Cultuurgebouwen.

- Probolingo.* Bouw van een koffijpakhuis te Ngepong.
- Bezoekie.* Bouw van een koffijpakhuis te Soekowono.
- Bagelen.* Bouw van een koffijpakhuis te Sadang.
- Sumatra's Westkust.* Bouw van twee koffijpakhuisen te Koedoe en te Loeboe-bassong.
- Banda.* Vergrooting van het gebouw voor de kalking van muscaatnoten te Neira.

Zoutpakhuisen.

- Bantam.* Bouw van een zoutverkooppakhuis te Pandeglang, van twee zout-hoofddepôt-pakhuisen te Tanara (een reeds vroeger voltooid) en van twee zout-hoofddepôt-pakhuisen te Traté.
- Rembang.* Bouw van een zoutverkooppakhuis te Djatirogo.
- Madura.* Bouw van zoutpakhuisen te Pamakassan, Bangkallan en Sumanap.
- Probolingo.* Bouw van een zoutverkooppakhuis te Padjarakan en van een te Phaëton.
- Bagelen.* Bouw van twee zoutverkooppakhuisen te Wonosobo en van twee zoodanige gebouwen te Sapoëran.

Maritime werken.

Soerabaja. (Marine-etablisement.) Bouw van bureau-localen op het etablissement en van een tijdbalgebouw met seinmast aldaar; verhoogen van de oostelijke kade der Kalimaas.

II. Wijders heeft de voortzetting plaats gehad van de navolgende in 1861 of vroeger geautoriseerde belangrijke werken, welke onder ultimo December 1862 nog niet waren voltooid.

Civile gebouwen.

Bantam. Bouw van regentswoningen te Pandeglang en te Serang.

Buitenzorg. Bouw van eene regentswoning ter hoofdplaats.

Preanger regentschappen. Bouw van controleurswoningen te Trogong, te Garoet en te Bandong (de laatste eerst nu opgegeven), van een gouvernements-logementsgebouw te Bandong en van eene residentswoning aldaar.

Cheribon. Bouw van eene gevangenis te Indramajoe en van eene controleurswoning te Radja-galoe; vergrooten van het residentie-kantoor te Cheribon.

Samarang. Geene opgave ontvangen. Alleen kan worden vermeld, dat de bouw van een stadhuis te Samarang met kracht werd voortgezet.

Rembang. Bouw van een kantoor en geldkamer voor den adsistent-resident van Toeban; zware herstellingen aan de woning van dien ambtenaar en daarstelling van bijgebouwen bij dezelve; herstelling van de gevangenis te Rengel; voorts vernieuwingen van poststations en van bergplaatsen voor klein djatiehout en sierappen voor het boschwezen.

Bezoekie. Bouw van eene gevangenis te Sitoebondo en zware reparaties aan het residentiehuis te Bezoekie.

Banjoewangie. Bouw van eene woning met bijgebouwen voor den adsistent-resident.

Banjoemas. Bouw van eene regentswoning te Tjilatjap en belangrijke reparaties aan de producten-pakhuizen aldaar; bouw van eene woning voor den opziener bij de kaneelcultuur te Mengantie; herstellingen en verbeteringen aan de regentswoning te Poerbolingo.

Bagelen. Bouw van eene regentswoning te Koetoardjo.

Madioen. Bouw van eene woning voor den adsistent-resident te Ngawie.

Patjitan. Bouw van eene nieuwe pradjoerits-kazerne te Patjitan, en van twee blokken bijgebouwen voor eene nieuwe regentswoning te Patjitan.

Kedirie. Bouw van eene djaijang-sekarskazerne met stallingen te Kedirie.

Sumatra's Westkust. Bouw van een koffijpakhuis te Padang, van twee steenkolenloodsen op het eiland Pisang, van eene commies-ontvangerswoning te Priaman, van een tolkantoor met waag en entrepôt te Natal, van eene gevangenis te Baros, en geschikt maken van het terrein voor het nieuwe etablissement te Singkel; bouw van een bureau voor den controleur der inkomende en uitgaande regten te Singkel, van bijgebouwen bij de controleurswoning aldaar, van een adsistent-residentsbureau te Fort van der Capellen, van bijgebouwen bij de adsistent-residentswoning te Ajer-bangies en bij de controleurswoning te Paloe, van een bureau voor den chef der 5de waterstaatsafdeeling te Padang, van een havenbureau en magazijn te Padang, van een schoollocaal met onderwijzerswoning en van eene gevangenis te Padang-pandjang.

Benkoelen. Bouw van eene regtszaal, en eene gevangenis voor 25 hoofden te Tallo en eene gevangenis voor 190 hoofden te Benkoelen (de laatste eerst nu opgegeven).

Palembang. Daarstelling van civile etablissementen te Moeara-doea en te Soengij-pinang (eerst nu opgegeven).

Wester-afdeeling van Borneo. Bouw van een steenkolenpakhuis te Pontianak, van eene controleurswoning te Ngabang, van eene gevangenis te Sintang, van eene controleurswoning te Mampawa, van eene residentswoning en passantenhuis te Pontianak en van eene gevangenis te Tajjan.

Amboina. Bouw van zendeling-leeraarswoningen te Allang, Waaij, Ameth, Kamarian en te Boeroe, en zware reparaties aan het hoofdgebouw der gouverneurswoning te Batoe-gadja.

Ternate. Bouw van eene inlandsche school te Ternate en uitbreiding en verbetering van de gevangenis aldaar.

Banda. Bouw van een kettingangers-kwartier te Banda, van een lokaal voor zittingen van den raad van justitie en van eene bazaarloods te Neira, en vergrooten van het bannelingshospitaal aldaar.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Batavia. Daarstelling van 1785 strekkende ellen kaaimuur langs den oever van het havenkanaal te Batavia, van een hoogen kaaimuur langs den rechter en linker oever van den Molenvliet; versterken en verbeteren van het ooster-zeehoofd te Batavia; uitbaggeren van de groote rivier in de stad; daarstellen van een kaaimuur bij het havenkanaal te Batavia.

Buitenzorg. Gedeeltelijk verleggen en tot militairen weg verbeteren van den grooten postweg van Buitenzorg naar Tjiandjoer.

Preanger regentschappen. Gedeeltelijk verleggen en tot militairen weg verbeteren van den grooten postweg van Buitenzorg naar Tjiandjoer, aanleggen en verbeteren van den karreweg tusschen Bandung en Tjikao en daarstellen van eene brug over de Tjimanok.

Cheribon. Bouw van eene keer- en doorlaatsluis aan den ingang van het kanaal Pradja-goemiwang en voorzieningen aan den grooten weg loopende door de Europesche wijk ter hoofdplaats Cheribon.

Pekalongan. Bouw van bruggen over de rivier van Pekalongan ter hoofdplaats, en over de rivieren Breme, Tirtowetan, Tirtokoelon, Worawari, Kombo, Singon en Samboeng.

Samarang. Geene opgave ontvangen.

Rembang. Aanleg van een weg van Grobogan tot Ngareng en boren van een artesischen put ter hoofdplaats Rembang (bij het eind van het jaar was men tot 149,97 el diepte gekomen).

Soerabaja. Boren van een artesischen put te Grissee (bij het eind van het jaar was men tot 147,18 el diepte gevorderd).

Probolingo. Bouw van eene brug over de rivier Blobo.

Bezoekie. Verleggen en versterken van het zeehoofd te Pamanoeakan.

Banjoemas. Droogmaken van de moerassen in de nabijheid van Tjilatjap.

Kadoe. Vernieuwing van de brug over de rivier Ello op den binnenweg van Magelang naar Grobak en van de brug over de rivier Bangkong, en daarstelling van bruggen over de rivieren Maling en Doeren.

Patjitan. Bouw van eene houten jukbrug te Gedangan en vernieuwen der houtwerken van het zeehoofd te Djokotro.

Kedirie. Bouw van nieuwe bruggen over de rivieren Mingiran, Ombo en Porrong.

Benkoelen. Maken van een transportweg van af Rindohatie over de Boekit-batoe voor de grens van de residentie Palembang en van een aarden weg van Benkoelen naar Poeloebaai.

Wester-afdeeling van Borneo. Daarstelling van 7 bruggen te Pontianak en van een ijzerhouten brug te Soengijdoerie.

Celebes en onderhoorigheden. Daarstelling van een groot zeehoofd te Macassar, en van een zee- en laadhoofd op Poeloe Kambing.

Amboina. Daarstelling van eene zeebeschoeiing achter het fort Zeelandia.

Menado. Bouw van eene brug over de rivier Rano-japo.

Ternate. Daarstelling van een laad- en loshoofd te Ternate.

Bakens- en verkenningsteekenen.

Batavia. Vertuijen van bakenpalen voor de bebakening van de vaarwaters naar en van de reede van Batavia; bouw van een licht-etablisement te Batavia.

Wester-afdeeling van Borneo. Bebakening van de monding der Pontianak-rivier.

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Cheribon. Opdamming van de rivier Tjisangarong.

Samarang. Maken van een stortebed achter en steenglooijingen ter weërszijden van de stuw te Glapan. (Bij het einde van 1862 waren de vleugelmuren voltooid.)

Madioen. Opdamming van de rivier Poerwadadie.

Cultuurgebouwen.

Preanger regentschappen. Bouw van koffijpakhuizen te Tjikao en Bandjar en van een steenen doorvoerpakhuis te Singaparna.

Probolingo. Bouw van een inkoopakhuis te Tenger.

Banjoemas. Bouw van een koffij- en indigopakhuus te Tjandaga en van een koffijpakhuus te Poerworedjo.

Bagelen. Bouw van nieuwe koffijpakhuizen te Wonosobo en te Sapoeran.

Soerakarta. Bouw van een koffijpakhuus te Beton.

Kedirie. Bouw van een inkoopakhuis te Wlingi.

Benkoelen. Daarstelling van peperpakhuizen te Tallo, Allas en Seloema.

Zoutpakhuizen.

Sumatra's Westkust. Bouw van twee zoutdepôt-, tevens verkooppakhuizen te Padang.

Benkoelen. Bouw van een zoutverkoopakhuis te Tallo.

Wester-afdeeling van Borneo. Daarstelling van twee pakhuizen te Pontianak en van een pakhuus aan de Boven-Kapoeas.

Maritime werken.

Onrust. (Marine-etablisement.) Bouw van twee steenkolen-loodsen op het eiland Kuiper, en eene op Onrust, van een kettinggangerskwartier op Onrust, van eene tweede en ver-

grooten van de bestaande kolenlospplaats op Onrust; daarstellen van een fundament voor het oprigten en verankeren van een mast en ketelblok op dat eiland, en bouw van zes steenkolenloodsen op het eiland Kuiper.

Soerabaija. (Marine-etablisement.) Ophooging en baggering van gronden, daarstellen van 172 ellen kaaimuur langs den westkant van het bassin en van 200 ellen kaaimuur langs de Kaliemaas.

III. Onder de belangrijke werken, welke in 1862 zijn ondernomen, zonder met het einde van het jaar tot voltooiing te zijn gebragt, kunnen eindelijk worden vermeld:

Civile gebouwen.

Bantam. Bouw van eene controleurswoning te Serang.

Batavia. Bouw van eene woning voor den chef der telegraphie te Weltevreden, van loodsen voor opslag van goederen van grooten omvang nabij de entrepôtgebouwen te Batavia, van schoolgebouwen met onderwijzerswoningen te Meester Cornelis en te Kampong Bali; belangrijke verbeteringen en vernieuwingen aan het stadsverband op Molenvliet, aan 's lands civile pakhuizen en aan de recherche-gebouwen te Batavia; bouw van eene conciërge-woning met wagenloods bij het Hooggerechtshof en van een kettinggangerskwartier te Weltevreden.

Tagal. Bouw van een poststal te Klampok en van eene adsistent-residentwoning te Pamalang.

Bezoekie. Belangrijke reparaties aan de regentswoning te Bezoekie en daarstelling van nieuwe bijgebouwen bij dezelve.

Banjoemas. Belangrijke reparaties aan de residentwoning te Banjoemas, en daarstelling bij die woning van bijgebouwen; belangrijke reparaties aan de controleurswoning te Banjoemas, daarstelling van eene adsistent-residentwoning te Poerbolingo.

Bagelen. Belangrijke veranderingen en verbeteringen aan den paardenstal van het djaïjang-sekars-etablisement te Poerworedjo; belangrijke reparaties aan de regentswoning te Keboemen; bouw van eene nieuwe gevangenis aldaar; van eene controleurswoning te Sapoeran en van vier bazaarloodsen te Prembon.

Kedirie. Bouw van eene pradjoerits-kazerne te Trengalek.

Sumatra's Westkust. Bouw van eene school met onderwijzerswoning te Fort de Kock, van eene adsistent-residentwoning te Fort van der Capellen, van eene controleurswoning te Indrapoera, van eene commies-ontvangerswoning te Baros, van eene gevangenis te Rau en van een adsistent-residentiekantoor te Aijer-bangies, en belangrijke herstellingen aan de controleurswoning met bijgebouwen te Rau, bouw van eene controleurswoning, van eene gevangenis en van eene commies-ontvangerswoning te Singkel.

Benkoelen. Belangrijke reparaties aan de bijgebouwen van de adsistent-residentwoning te Benkoelen; bouw van eene controleurswoning met bijgebouwen en vlaggemast; van twee regentswoningen, eene gevangenis, eene oppasserkazerne, eene vergaderzaal en eene loods voor werklieden te Rindokatie.

Lampongsche districten. Bouw van eene residentwoning te Telok-betong.

Palembang. Bouw van een schoollocaal met onderwijzerswoning te Palembang.

Billiton. Bouw van eene gevangenis te Tandjong-pandan.

Riouw. Bouw van eene gevangenis te Riouw.

Wester-afdeeling van Borneo. Bouw van eene adsistent-residentwoning te Montrado.

Celebes en onderhoorigheden. Belangrijke reparaties aan het passantenhuis te Macassar,

aan de adsistent-residentwoning te Maros; bouw van eene gezaghebberswoning en van vier steenkolenloodsen te Laboean-dedeh.

Amboina. Bouw van een kettingangerskwartier en van een schoolgebouw te Amboina.

Banda. Bouw van een pakhuis voor opslag van natte waren.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Bantam. Graven van eene leiding uit de Bantam-rivier naar het havenkanaal te Karang-antoe.

Batavia. Vernieuwen van het oude gedeelte van de brug over de Mokervaart nabij Pesing; verharden van den grooten postweg van Batavia naar Buitenzorg, van af de brug Kwitang tot Meester Cornelis; bouw van eene nieuwe brug over de kalie Menteng, van eene brug op den bazaar Tanah-abang en van twee bruggen op den weg naar Tanah-abang.

Cheribon. Vernieuwen van een gedeelte van den kaaimuur langs den zuidelijken oever der rivier Pabean en bouw van eene steenen hoogbrug over de rivier Tjikeroe.

Tagal. Daarstelling van eene brug te Pakahoeman, eene te Tandjong, eene te Mari-baija, eene te Kali Gong, eene te Pekoeden, eene te Tandjongsari, eene te Pakidjingan, eene te Dampiak, eene te Bongkok, eene te Waloe en eene te Soeradadi.

Pekalongan. Belangrijke reparatien aan de brug Paëssan.

Samarang. Geene opgave ontvangen. Alleen kan worden aangeteekend, dat in 1862 werd aangevangen de daarstelling van eene nieuwe gemeenschap voor laadpraauwen tusschen de Samarangsche rivier en de reede, en dat te Poerwodadie een artesische put werd geboord.

Rembang. Daarstelling van eene zeevering achter het residentiehuis ter hoofdplaats Rembang, en van bruggen over de rivieren Laggoon, Moerijdjojo, Gadon, Bogoran en Gezig.

Bezoekie. Daarstelling van eene brug over de rivier Djerook nabij Bezoekie.

Banjoemas. Verharden der wegen ter hoofdplaats Banjoemas en daarstelling van eene brug over de kali IJosso.

Patjitan. Daarstelling van een laad- en loshoofd te Koetjoer en van bruggen over de rivieren Ngetool en Bolosingo.

Kedirie. Daarstelling van hoogbruggen over de rivieren Kras, Teloe, Djadjar en Modjorotto, en van eene ijzeren brug over de Kedirie-rivier (Brantas) ter hoofdplaats.

Benkoelen. Aanleg van een weg van Rindohatie naar Benkoelen.

Celebes en onderhoorigheden. Bouw van een kaaimuur langs de boorden van het kanaaltje bezijden het fort Rotterdam.

Bakens en verkenningsteekenen.

Bantam. Bouw van een lichttoren op de 4de punt in Straat Sunda.

Batavia. Plaatsen en vastmeren van 2 ijzeren schroefpalen op de Struisvogelklippen.

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Krawang. Opdammen van de rivier Sidjaloe en graven, in verband daarmede van eene waterleiding; bouw van eene houten brug over die leiding.

Cultuurgebouwen.

Bezoelie. Bouw van een koffijpakhuis te Tangool.

Soerakarta. Belangrijke reparaties aan een der koffijpakhuisen te Beton.

Sumatra's Westkust. Bouw van een koffijpakhuis te Goenong-bringin.

Zoutpakhuisen.

Bantam. Bouw van twee zout-hoofddepôt-pakhuisen te Tanara (behalve de 2 reeds voltooide).

Cheribon. Daarstelling van drie nieuwe zoutverkooppakhuisen ter hoofdplaats Cheribon.

Patjitan. Bouw van een zoutverkooppakhuis te Patjitan.

Maritime werken.

Onrust. (Marine-etablisement.) Maken van 122 ellen oeververdediging achter het in aanbouw zijnde kettengangerskwartier op het eiland Onrust; bouw en herstelling van kaaimuren aldaar ter lengte van respectievelijk 141 en 80 ellen, en bouw van eene woning voor Chinesche werklieden op gemeld eiland.

Saerabaija. (Marine-etablisement.) Herstellingen aan de funderingen der gebouwen bestemd tot verblijf aan den wal van den état-major en de equipage van in reparatie liggende schepen, en bergplaats van scheepsgoederen.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

INSTITUTION OF JAYA RAJAHARYA

THE INSTITUTION OF JAYA RAJAHARYA

RAYA RAJAHARYA, SOEKARAJA RAJAHARYA

1862

ZITTING 1864—1865. — (XCVIII.)

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE ① VAN HET VERSLAG.

N°. 17.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

RIJSTCULTUUR OP JAVA EN MADURA,

MET UITZONDERING VAN DE GEWESTEN

BATAVIA, BUITENZORG, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

GEDURENDE HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Getal dessa's en kampongs.			Getal landbou- wende huis- gezinnen.	Uitgestrektheid ontgonnen bouwland zonder eenige uitzondering, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden.			Te zamen.	doerbevolki voor Gouver ment
	Getal met velden voor den landbouw.	Getal. zonder velden.	Te zamen.		Velden die van levend water kun- nen worden voorzien.	Velden die niet van levend water kunnen worden voor- zien, of van den regen afhankelijk zijn.	Te zamen.		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
Bantam	1 844	"	1 844	82 112	32 781	<i>b</i> 56 964	89 745		
Krawang	135	7	142	7 588	11 768	<i>a</i> 5 230	16 998		
Preanger regentschapp.	3 403	171	3 574	111 690	112 457	35 811	148 268		
Cheribon	1 170	18	1 188	91 764	<i>a</i> 194 193	173 362	367 555	<i>g</i> 5 8	
Tagal	947	58	1 005	55 629	69 493	24 777	94 270	3 4	
Pekalongan	1 535	117	1 652	48 525	50 571	<i>c</i> 7 005	57 576	1 1	
Samarang	2 453	121	2 574	170 243	117 388	<i>c</i> 132 225	249 613	<i>h</i> 2 2	
Japara	1 213	120	1 333	83 194	58 280	62 701	120 981	4 1	
Rembang	1 965	104	2 069	85 646	47 352	109 509	156 861	<i>i</i> 1 1	
Soerabaija	4 764	348	5 112	136 057	95 887	152 475	248 362	<i>k</i> 8 2	
Pasoeroean	1 693	76	1 769	66 563	59 019	17 988	77 007	6 1	
Probolingo	556	"	556	46 034	<i>a</i> 40 823	<i>a</i> 23 671	64 494	<i>a</i> 4 1	
Bezoekie	554	6	560	51 174	48 540	25 280	73 820	2 1	
Banjoewangie	160	9	169	4 915	8 231	2 178	10 409		
Banjoemas	1 336	18	1 354	92 954	64 568	47 205	111 773	4 1	
Bagelen	2 560	33	2 593	121 427	38 382	114 626	153 008	<i>l</i> 7 1	
Kadoe	3 516	35	3 550	85 161	30 215	22 303	52 518		
Madioen	1 205	42	1 247	51 757	90 675	37 411	128 086	2 1	
Patjitan	273	8	281	13 746	3 218	25 987	29 205		
Kedirie	1 250	67	1 317	52 379	48 482	38 095	86 577	1 1	
Madura (afdeeling Pa- makassan)	160	19	179	14 035	2 115	<i>d</i> 59 425	61 540	<i>d</i>	
Te zamen	32 691	1 377	34 068	1 472 593	1 224 438	1 174 228	2 398 666	<i>m</i> 56 17	
In 1861 was dit cijfer	32 954	1 356	34 310	1 459 092	1 240 106	1 083 520	2 323 626	53 17	
Geeft nu {	Minder	"	21	"	13 501	"	90 708	75 040	3 1
	Meer	263	"	242	"	15 668	"	"	

gestrektheid, welke hiervan				Opbrengst der velden door de bevolking met padie beplant, in pikols van 100 katties (125 Amst. pond).		A A N M E R K I N G E N.
door bevolking is beplant:		onbeplant is gebleven.	Te zamen in elk gewest.	Gemiddeld per bouw.	15.	
met padie.	met aardvruchten, of andere gewassen.					
9.	10.	11.	12.	13.		14.
	83 370	4 436	1 939	1 829 729	cc. 22	<i>a.</i> Verminderd door wegspoeling, aardstorting, het bezigen der velden tot uitbreiding van kampongs, erven, wegen, enz.
	14 499	"	2 499	164 915	111/3	<i>b.</i> 73 bouws minder dan in 1861 door verandering in zoutpannen.
	131 511	<i>o</i> 32 483	"	4 283 440	ruim 321/2	<i>c.</i> Verminderd door overgang tot die bedoeld in kolom 6.
5 8	173 391	<i>p</i> 8 283	180 598	3 440 275	194/5	<i>d.</i> Deze aanzienlijke vermeerdering, in vergelijking met het vorig verslag, is het gevolg eener door inlandsche landmeters volbragte opmeting en kaartering van de velden dezer afdeeling.
3 4	89 100	<i>q</i> 4 264	1-646	2 042 915	cc. 23	<i>e.</i> In 1862 verminderd met 357 bouws voor woonerven, vischvijvers en uitbreiding van dessa's; daarentegen vermeerderd met 2657 bouws door nieuwe ontginningen.
1 1	48 891	<i>r</i> 28 988	3 434	276 392	53/5	<i>f.</i> In deze kolom zijn alleen begrepen die cultures, welke uitsluitend zijn aangelegd op bouwgronden reeds vroeger door de bevolking ontgonnen (suiker en indigo), en niet ook zoodanige cultures (koffij, peper enz.) ten behoeve van welke zulks slechts bij uitzondering plaats heeft.
2 2	202 287	24 338	20 688	3 291 597	ruim 161/4	<i>g.</i> Hiervan zijn 80 bouws afgestaan aan den hier gevestigden cochenille-contractant; krachtens de daartoe in 1861 verleende toestemming is echter de nopal-cultuur en cochenilleteelt vervangen door vanille-aanplant.
4	93 624	11 984	11 318	740 677	cc. 8	<i>h.</i> Hieronder 200 bouws tabaks-aanplant.
1 1	134 803	<i>s</i> 15 316	6 281	1 296 776	93/5	<i>i.</i> Hieronder zijn begrepen 1094 bouws, welke als tweede gewas met tabak beplant geweest zijn en dus ook onder kolom 11 voorkomen.
8	203 977	17 894	18 286	2 446 323	cc. 12	<i>k.</i> Hieronder 125 bouws tabaks-aanplant.
6	52 600	<i>t</i> 15 233	3 104	1 931 131	367/10	<i>l.</i> In 't vorig verslag werden alleen opgegeven de indigovelden waarvan gesneden was geworden. Het tegenwoordig cijfer, bedragende 1900 bouws meer, stelt den geheelen aanplant voor.
4 4	35 365	23 671	485	981 263	274/5	<i>m.</i> Hieronder 1094 bouws, mede begrepen onder kolom 11 (zie de aanmerking <i>i</i>).
2 1	49 420	18 924	3 476	1 733 352	35	<i>n.</i> Hieronder zijn begrepen 100 bouws gagavelden.
4 1	8 186	<i>u</i> 2 208	45	320 040	391/10	<i>o.</i> Waaronder 15 726 bouws eerst met padie beplant geweest en dus ook voorkomende onder kolom 10.
7 1	88 202	6 073	12 913	971 790	ruim 11	<i>p.</i> Als voren 572 bouws.
7 1	94 088	18 061	33 441	2 032 200	213/5	<i>q.</i> Id. 3 940 id.
2 1	36 834	15 050	174	1 018 315	ruim 273/5	<i>r.</i> Id. 25 526 id.
2 1	97 097	12 147	16 614	2 114 840	id. 213/4	<i>s.</i> Id. 39 id.
1 1	21 478	7 727	"	318 151	144/5	<i>t.</i> Waarvan 73 bouws met suikerriet beplant.
1 1	58 586	14 032	12 093	1 360 496	ruim 231/5	<i>u.</i> Waaronder 30 bouws eerst met padie beplant geweest en dus ook voorkomende onder kolom 10.
1 1	7 331	8 529	45 380	56 652	id. 77/10	<i>v.</i> Hieronder 45 563 bouws reeds begrepen onder kolom 10 (zie de aanmerkingen <i>o</i> tot en met <i>s</i> en <i>u</i>), benevens 1094 bouws reeds begrepen onder kolom 9 (zie aanmerking <i>i</i>).
5 6	1 724 640	<i>v</i> 289 641	374 414	32 651 269	18,93	<i>w.</i> Hieronder 35 741 bouws reeds begrepen onder kolom 10.
5 8	1 735 881	<i>w</i> 286 025	284 302	33 668 511	19,39	
3 1	"	3 616	90 112	"	"	
3 1	11 241	"	"	1 017 242	0,46	

2.3 GEWESTEN.	Gemiddelde marktprijs van den pikol padie in 1862.		Bedrag
	Hoogste prijzen.	Laagste prijzen.	Van velden door de bevolking voor het Gouvernement beplant.
Bantam	f 2,65	f 1,81	
Krawang	2,55	1,47	
Preanger regentschappen	2,71	1,24	
Cheribon.	3,25	1,60	f 190 132,0
Tagal.	3,24	2,86	28 600,0
Pekalongan.	6,07	3,50	a 17 440,1
Samarang	4,62	2,59	18 962,5
Japara	4,93	3,61	55 716,0
Rembang	5,00	3,09	4 100,0
Soerabaja	10,37	4,99	117 465,0
Pasoeroean.	5,07	2,92	77 389,0
Probolingo	5,15	4,14	84 234,0
Bezoekie	6,42	3,79	33 200,0
Banjoewangie	3,75	2,75	
Banjoemas	3,67	2,17	34 716,0
Bagelen	4,86	3,44	22 347,0
Kadoe.	5,00	4,00	1 150,0
Madioen.	6,78	5,16	6 125,0
Patjitan	6,80	3,30	
Kedirie	5,25	3,70	11 400,0
Madura (afdeeling Pamakassan).	4,60	3,70	2 100,0
Te zamen.	f 4,89	f 3,14	f 705 075,0
In 1861 was het cijfer.	3,88	2,50	516 920,0
Geeft nu { meer	f 1,01	f 0,64	f 188 150,0
{ minder	"	"	

Van velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant.		Te zamen.		Uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawa-velden gedurende 1862, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.
f 663 146,50	f 663 146,50			172
44 728,00	44 728,00			337
"	"			1 072
717 601,00	907 733,00			105
447 877,25	476 477,25			1 365
150 571,16	a 168 011,34			"
903 158,34	922 120,84			355
388 646,50	444 862,50			318
585 430,59	589 530,59			1 391
1 147 172,00	1 264 637,00			2 657
698 428,00	775 817,00			25
567 515,00	651 749,00			207
669 895,00	703 095,00			361
"	"			38
502 793,50	537 510,00			568
726 853,76	749 201,66			1 382
615 907,00	617 057,00			5
319 574,60	325 700,00			168
67 130,00	67 130,00			26
175 741,23	187 141,23			1 735
47 896,50	49 996,50			"
f 9 440 065,93	b 10 145 144,41			12 287
9 679 337,53	c 10 196 265,18 ⁵			13 503
"	"			"
f 239 271,60 ⁵	51 120,77 ⁵			1 216

A A N M E R K I N G E N.

a. Hieronder f 3083,34 aan landrente van het huurland Simbang.

b. Hieronder aan fictive landrente:

Cheribon	f 90,00
Samarang	4 923,83
Rembang	15 251,00
Pasoeroean	1 940,00
Banjoemas	876,50 ⁵
Bagelen	2 127,33 ⁵
Kadoe	426,00
Madioen	7 209,00

f 32 843,67

c. Hieronder aan fictive landrente f 32 802,98

AANKOMST VAN DE		N. 1871	

AANKOMST VAN DE		N. 1871	

KLAPPERBOOMEN OP JAVA EN MADURA.

AANKOMST VAN DE		N. 1871	

BATAVIA, SOERABARTA EN BORDJOURA.

AANKOMST VAN DE		N. 1871	

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII).

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG.

N°. 18.

AANTOONING VAN DE TEELT

VAN

KLAPPERBOOMEN OP JAVA EN MADURA,

MET UITZONDERING VAN DE RESIDENTIEN

BATAVIA, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

GEDURENDE HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Aanwezig getal klapperboomen op 1 ^o . Januarij 1862.			Gedurende 1862 zijn	
	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	uitgestorven of uitgeroeid.	bijgeplant.
Bantam	431 256	661 862	1 093 118	20 605	72 711
Buitenzorg	67 914	105 897	173 811	3 817	11 877
Krawang.	22 835	45 194	68 029	366	7 600
Preanger regentschappen . .	394 121	939 595	1 333 716	98 105	157 811
Cheribon.	345 838	533 893	879 731	30 287	69 811
Tagal.	337 396	552 807	890 203	33 588	110 520
Pekalongan.	235 294	175 508	410 802	4 039	53 038
Samarang	482 900	956 516	1 439 416	45 296	154 560
Japara	395 354	472 161	867 515	26 050	61 490
Rembang.	581 902	1 329 451	1 911 353	70 767	145 830
Soerabaija	635 472	1 423 167	2 058 639	86 373	182 570
Pasoeroean	209 173	658 606	867 779	17 432	40 810
Probolingó	273 364	376 727	650 091	9 575	37 930
Bezoekie	381 625	409 487	791 112	21 654	63 260
Banjoewangie	58 344	99 238	157 582	1 841	11 600
Banjoemas	550 664	559 889	1 110 553	19 306	90 050
Bagelen	1 175 259	1 000 086	2 175 345	25 172	74 430
Kadoe.	209 492	315 520	525 012	4 471	18 060
Madioen	190 823	588 127	778 950	8 909	89 000
Patjitan	209 569	182 681	392 250	62 346	14 880
Kedirie	316 078	487 134	803 212	68 697	61 310
Madura (afdeeling Pamakassan)	44 098	44 308	88 406	2 765	5 230
Te zamen. . .	7 548 771	11 917 854	19 466 625	661 461	1 534 520

Aanwezig getal klapperboomen op ultimo December 1862.			Gemiddelde prijzen der		AANMERKINGEN.	
ant. Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	klappers per 100 stuks.	klapper-olie per pikol.		
2 715	474 122	671 110	1 145 232	f 3,91	f 29,95	a. Niet opgegeven.
1 877	64 097	117 768	181 865	4,85	34,00	b. De olie wordt hier niet in het groot, maar slechts bij flesschen verkocht.
7 608	24 092	51 180	75 272	a. "	a. "	
57 813	401 290	992 133	1 393 423	5,50	b. "	
69 814	337 116	582 142	919 258	5,60	37,50	
10 520	365 103	602 032	967 135	5,00	33,00	
53 088	260 087	199 709	459 796	4,60	26,80	
54 566	475 703	1 072 984	1 548 687	6,05	31,54	
61 497	452 266	450 697	902 963	4,84	28,62	
15 833	639 006	1 347 414	1 986 420	6,15	35,67	
32 577	678 363	1 476 479	2 154 842	6,50	22,60	
40 811	212 107	679 051	891 158	8,15	30,25	
37 933	296 211	382 243	678 454	4,75	26,35	
63 266	396 118	436 606	832 724	4,60	30,25	
11 600	61 643	105 703	167 346	4,00	27,00	
90 053	567 166	614 139	1 181 305	3,77	38,00	
74 433	1 172 190	1 052 417	2 224 607	3,85	23,86	
18 066	212 186	326 424	538 610	8,00	b. "	
89 000	201 214	657 829	859 043	8,00	35,00	
14 888	150 890	193 894	344 784	4,60	33,25	
61 311	296 554	499 279	795 833	8,20	26,00	
5 288	44 505	46 424	90 929	5,36	28,50	
34 528	7 782 029	12 557 657	20 339 686	"	"	

De Staat der Oost-Indische bezittingen over 1861

en 1862

BILJEET VAN HET VERSLAG

27 10

KOFFIJ-CULTUUR

LIJST VAN DE UITKOMSTEN

BEHEERDE HET JAAR 1862

Faint text in the left margin, possibly a note or reference.

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **Q** VAN HET VERSLAG.

N°. 19.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KOFFIJ-CULTUUR

GEDURENDE HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen, voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd.	Getal vruchtdragende boomen, waarvan in 1862 geoogst is.			
		Geregelde tuinen.	Boschkoffij.	Pagger- en kampong-koffij.	Te zamen.
Bantam	32 113	3 843 092	"	1 881 930	5 725 022
Krawang.	1 806	657 168	"	127 208	784 376
Preanger regentschappen . .	84 536	34 200 864	3 222 300	5 015 680	42 438 844
Cheribon.	24 202	11 952 504	"	4 615 060	16 567 564
Tagal	9 907	2 860 324	"	2 244 206	5 104 530
Pekalongan	11 397	3 120 924	"	2 870 681	5 991 605
Samarang	32 898	12 180 172	"	5 910 617	18 090 789
Japara	7 037	1 830 974	"	60 126	1 891 100
Rembang.	"	"	"	"	"
Soerabaija	4 498	1 977 574	117 513	40 410	2 135 497
Paseroean	32 237	3 219 282	15 655 612	6 826 877	25 701 771
Probolingo	16 931	2 979 117	(a) 1 100 600	369 580	4 449 297
Bezoekie.	25 098	8 611 206	"	1 211 692	9 822 898
Banjoewangie	3 573	2 286 555	"	54 344	2 340 899
Banjoemas	28 978	6 567 794	"	4 547 696	11 115 490
Bagelen	33 092	6 317 400	"	9 343 000	15 660 400
Kadoe.	78 388	5 244 753	541 254	33 566 279	39 352 286
Patjitan	11 589	4 458 530	"	416 978	4 875 508
Madioen	16 774	4 880 349	"	1 152 702	6 033 051
Kedirie	28 046	7 672 633	121 934	178 653	7 973 220
Totaal	483 100	124 861 215	20 759 213	80 433 719	226 054 147
Soerakarta	"	"	"	"	"
Djokdjokarta	"	"	"	"	"
Te zamen	483 100	124 861 215	20 759 213	80 433 719	226 054 147
In 1861 was het cijfer . .	461 358	125 591 655	20 729 450	76 980 800	223 301 900
Geeft nu {	21 742	"	29 763	3 452 919	2 752 241
{ meer	"	730 440	"	"	"
{ minder	"	"	"	"	"

	Verkregen hoeveelheid koffij in pikols van 100 katties. (125 Amst. pond.)	Overwigten door latere meerder- bevinding bij de pakhuizen.	Minder bevonden in de kleine pakhuizen.	Te zamen bij de pakhuizen in ontvangst genomen.	Getal vruchtdragende boomen, waarvan gemiddeld één pikol koffij is verkregen.	AANMERKINGEN.
022	9 228,56	77,61	"	9 306,17	615	a. Meerendeels geregelde aanplant, ofschoon aangetrof- fen wordende op niet geheel uit- gekapt boschgronden. Eigen- lijke bosschkoffij wordt alleen aangetroffen in het district Kan- dangan, waarvan het aantal boomen in 1860 bedroeg 334 500 stuks.
376	835,27	"	"	835,27	950	
844	82 784,71 1/2	94,75 1/2	"	82 879,47	512	
564	18 755,37 1/2	"	2,26 1/2	18 753,11	883	
530	27 748,36 3/5	21,71	"	27 760,07 3/5	183	
605	14 887,28 9/10	5,23 6/10	"	14 892,52 1/2	328	
789	59 728,84 4/5	28,70	"	59 757,54 4/5	303	
100	11 003,04	3,02 1/2	1,11	11 004,95 1/2	171	
"	"	"	"	"	"	
5 497	11 258,64	"	"	11 258,64	189	
1 771	152 052,00	2 710,02	"	154 762,02	166	
9 297	30 244,87 1/5	56,27	"	30 301,14 1/5	146	
2 895	66 540,93	624,30 1/2	"	67 165,23 1/2	146	
0 894	1 171,38	20,00	"	1 191,38	1 965	
5 490	5 293,81	105,81	"	5 399,62	2 058	
0 400	13 707,04	454,21	"	14 161,25	1 105	
2 286	49 003,53 2/5	51,80 1/10	"	41 055,33 1/2	802	
5 503	12 873,99 1/5	"	"	12 873,99 1/5	378	
3 051	43 516,27	"	"	43 516,27	137	
3 220	28 462,27	0,35	"	28 462,62	280	
4 147	639 096,20 1/10	4 253,80 1/5	3,37 1/2	643,346,62 4/5	351	
"	19 792,63	"	"	19 792,63	"	
"	294,38	"	"	294,38	"	
4 147	659 183,21 1/10	4 253,80 1/5	3,37 1/2	663 533,63 4/5	351	
01 90	896 750,49	4 603,96 17/20	6,58 1/5	901 347,87 13/20	254	
2 24	"	"	"	"	97	
"	237 567,27 9/10	350,16 11/20	3,207/10	237 914,23 17/20	"	

GEWESTEN.	GEZAMENLIJKE KOSTEN DER KOFFIJ UIT DEN OOG				
	Inkoopsprijs aan de planters betaald.		Kosten van personeel, koelies enz. bij de pakhuizen	Kosten van inlandsch personeel bij de koffij-cultuur, als mantries enz.	Bijzondere meerdere kosten van bewerking der koffij West-Indisch Wijze.
	Per pikol.	Te zamen.			
Bantam	f 11,50	f 106 128,44	f 3 312,00	f 3 120,00	f 6 727,8
Krawang	11,50	9 604,98 ⁵	456,00	660,00	
Preanger regentschappen . .	5,75	476 009,29 ⁵	36 358,83 ⁵	"	
Cheribon	11,50	207 608,30 ⁵	24 895,82	a "	3 441,8
Tagal	11,50 8,00 5,75	318 863,62	3 520,50	1 440,00	
Pekalongan	11,50	171 203,82	6 001,70	a "	
Samarang	11,50 7,50	686 841,70	7 780,00	2 820,00	
Japara	11,50	124 122,83 ⁵	386,21	5 240,00	
Rembang	"	"	"	"	
Soerabaija	11,50	129 326,36	1 670,68	1 200,00	
Pasoeroean	11,50 7,25 5,25	1 737 419,51 ⁵	25 183,71 ⁵	6 360,00	37 109,8
Probolingo	11,50 6,50 5,00	347 476,37	4 560,00	1 750,00	
Bezoekie	11,50	765 228,15	4 191,96 ⁵	2 100,00	
Banjoewangie	7,04	8 246,51 ⁵	1 357,50 ⁵	600,00	
Banjoemas	11,50 5,00	60 881,10 ⁵	10 136,39	4 050,00	
Bagelen	11,50	157 630,96	5 083,31	4 680,00	
Kadoe	11,50	563 540,60	11 676,00	4 500,00	
Patjitan	11,50	141 954,58	3 423,57	1 500,00	
Madioen	11,50	497 827,78	12 689,28	a "	
Kedirie	11,50 3,75	327 221,00	10 340,00	a "	
Totaal	"	f 6 837 135,93 ⁵	f 173 023,48	f 39 960,00	f 47 278,8
Soerakarta	f 20,84 17,25	406 914,66 ⁵	1 954,66	"	
Djokdjokarta	20,84	6 134,87	227,20	"	
Te zamen	"	f 7 250 185,47	f 175 205,34	f 39 960,00	f 47 278,8
In 1861 was het cijfer	"	9 335 194,37	187 769,96 ⁵	47 128,19 ⁵	37 521,8
Geeft nu {	meer	"	"	"	f 9 757,0
	minder	"	f 2 085 008,90	f 12 564,62 ⁵	f 7 168,19 ⁵

VAN 1862 AAN HET GOVERNEMENT GELEVERD.				Gemiddelde	Getal inkoopskoffijpakhuizen.	AANMERKINGEN.
Kosten van afpakking en vervoer tot de strandpakhuizen.	Percentsgewijze belooning van de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Alle andere uitgaven, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	prijs waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan komt.		
f 9 008,00	f 4 119,00	f 1 533,79	f 133 949,03	f 14,40	7	a. Opgebracht in de voorgaande kolom.
1 663,63	375,73	35,00	12 795,34 ⁵	15,31	1	
108 781,41 ⁵	115 565,83 ⁵	1 410,91 ⁵	738 126,29 ⁵	8,90	52	
13 272,74	7 973,02	2 026,85 ⁵	259 218,63 ⁵	13,82	27	
21 621,57	12 940,09	1 882,55	360 268,33	12,97	8	
12 357,80	6 699,19	945,25	197 207,76	13,24	8	
61 782,26 ⁵	27 516,27	1 505,96	788 246,19 ⁵	13,20	14	
8 252,76 ⁵	5 868,00	250,00	144 119,81	13,09	4	
"	"	"	"	"	"	
11 578,00	5 108,31	"	148 883,35	13,22	3	
133 902,68 ⁵	67 641,92	9 400,11 ⁵	2 016 957,24	13,03	14	
10 999,94	18 650,11 ⁵	1 109,77 ⁵	384 546,20	12,69	8	
38 515,83 ⁵	29 234,23 ⁵	2 228,42	841 498,60 ⁵	12,52 ⁵	7	
569,08 ⁵	3 207,61	30,00	14 010,71 ⁵	11,76	2	
31 313,12	2 382,15	999,90	109 762,66 ⁵	20,33	16	
33 329,50	6 153,34	669,84	207 548,95	14,65	14	
81 226,29	22 051,53	1 100,00	684 094,42	13,94	13	
9 889,29 ⁵	7 079,28	150,00	163 996,72 ⁵	12,74	5	
65 185,50	19 937,36 ⁵	4 062,42 ⁵	599 702,35	13,78	12	
53 500,00	18 500,00	722,00	410 283,00	14,41	9	
f 706,749,43 ⁵	f 381 004,99	f 30 062,79 ⁵	f 8 215 215,62	f 12,77	224	
26 310,21	"	1 078,06	436 257,59 ⁵	22,04	2	
1 046,51 ⁵	"	"	7 408,58 ⁵	25,16 ⁵	1	
f 734 106,16	f 381 004,99	f 31,140,85 ⁵	f 8 658 881,80	f 13,05	227	
962 391,75 ⁵	504 251,36 ⁵	76 603,47	11 150 861,97 ⁵	12,37	224	
"	"	"	"	f 0,68	3	
f 228,285,59 ⁵	f 123 246,37 ⁵	f 45 462,61 ⁵	f 2 491.979,27 ⁵	"	"	

ZIT
Ver
C

111100111

VAN DER KAMPE

KOFFELBOOMEN.

ganzzeitig oder ultimo März 1863.

ZITTING 1864—1865 — (XCVIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **R** VAN HET VERSLAG.

N°. 20.

AANTOONING

VAN HET AANTAL

KOFFIJBOOMEN,

aanwezig onder ultimo Maart 1863.

GEWESTEN.	AANTOONING VAN DE HOEVEELHEID KOFFIJBOOMEN AANWEZIG IN DE								
	IN GEREDELDE TUINEN.			IN BOSSCHEN.			IN PAGGERS EN KAMPONGS.		
	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.
Bantam . . .	3 770 277	2 530 868	6 301 145	"	"	"	1 965 977	2 394 200	4 360
Krawang . . .	756 188	83 960	840 148	"	"	"	127 208	447 005	574
Preanger regentschappen . .	33 079 405	12 045 508	45 124 913	2 966 800	"	2 966 800	4 322 235	1 170 503	5 492
Cheribon . . .	12 786 670	4 117 781	16 904 451	"	"	"	5 786 402	1 736 581	7 522
Tagal	3 191 731	1 374 075	4 565 806	"	"	"	2 305 501	94 075	2 399
Pekalongan . .	3 129 502	1 055 412	4 784 914	"	"	"	2 808 493	227 833	3 036
Samarang . . .	12 021 985	2 991 694	15 013 679	"	"	"	6 157 080	1 709 106	7 866
Japara	2 041 075	1 768 413	3 809 488	"	"	"	45 136	164 553	209
Soerabaija . .	2 037 574	96 771	2 134 345	117 513	61 503	179 016	40 410	301 321	341
Pasoeroean . .	3 286 657	97 270	3 383 927	16 056 029	927 221	16 983 250	7 161 537	393 972	7 555
Probolingo . .	3 375 722	1 949 845	5 325 567	1 391 788	47 585	1 439 273	592 970	65 769	658
Bezoekie . . .	8 812 325	700 103	9 512 428	"	"	"	1 697 628	410 414	2 108
Banjoewangie .	2 190 453	158 583	2 349 036	"	"	"	"	"	"
Banjoemas . .	6 792 734	3 317 257	10 109 991	"	"	"	4 749 513	1 927 344	6 676
Bagelen	4 918 000	1 837 700	6 755 700	"	"	"	10 035 000	1 329 300	11 364
Kadoe	5 244 753	3 472 210	8 716 963	541 254	4 000	545 254	33 566 279	6 024 780	39 591
Patjitan . . .	4 049 508	1 526 984	5 576 492	"	"	"	520 365	1 693 138	2 213
Madioen . . .	4 923 735	1 358 873	6 282 658	"	"	"	1 286 715	370 400	1 657
Kedirie	8 006 304	3 874 044	11 880 348	123 134	128 283	251 417	379 288	572 120	951
Te zamen . . .	124 414 648	44 957 351	169 371 999	21 196 518	1 168 592	22 365 110	83 547 737	21 032 414	104 580

ONDER ULTIMO MAART 1863.				Te zamen bedroeg het aanwezig getal koffij- boomen onder ult. Maart 1862.	GEEFT in het TEGENWOORDIG JAAR		AANMERKINGEN.
GEHEEL AANWEZIG GETAL.			Meer.		Minder.		
Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.					
360	5 736 254	4 925 068	10 661 322	10 167 896	493 426	"	<i>a.</i> Zie noot <i>a</i> in de voorgaande bijlaag. <i>b.</i> De mindere bijplanting dan afschrijving geschiedt met het doel om de aanplantingen meer in even- redigheid te brengen met de kracht der bevolking.
574	883 396	530 965	1 414 361	1 414 361	"	"	
492	40 368 440	13 216 011	53 584 451	55 622 321	"	<i>b</i> 2 037 870	
523	18 573 072	5 854 362	24 427 434	25 310 629	"	883 195	
399	5 497 232	1 468 150	6 965 382	6 901 170	64 212	"	
036	5 937 995	1 883 245	7 821 240	7 943 139	"	121 899	
866	18 179 065	4 700 800	22 879 865	22 189 850	690 015	"	
209	2 086 211	1 932 966	4 019 177	3 752 080	267 097	"	
341	2 195 497	459 595	2 655 092	2 605 092	50 000	"	
55	26 504 223	1 418 463	27 922 686	27 937 602	"	14 916	
653	5 360 480	2 063 199	7 423 679	6 956 196	467 483	"	
108	10 509 953	1 110 517	11 620 470	11 483 651	136 819	"	
	2 190 453	158 583	2 349 036	2 510 924	"	161 888	
676	11 542 247	5 244 601	16 786 848	16 153 689	633 159	"	
364	14 953 000	3 167 000	18 120 000	18 262 600	"	142 600	
591	39 352 286	9 500 990	48 853 276	47 627 742	1 225 534	"	
213	4 569 873	3 220 122	7 789 995	8 284 861	"	494 866	
657	6 210 500	1 729 273	7 939 773	7 631 977	307 796	"	
951	8 508 726	4 574 447	13 083 173	12 834 575	248 598	"	
580	229 158 903	67 158 357	296 317 260	295 590 355	4 584 139	3 857 234	
					3 857 234		
				Geeft meer in 1863 . . .	726 905		

Zit

Ve

0

1881-1882

De landbouw in de provincie
van Noord-Nederlandsch-Guinea

DEEL I

1881

DEEL I

SUIKER-CULTUUR

DEEL I

ZITTING 1864—1865. — (XCVIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE 8 VAN HET VERSLAG.

N°. 21.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

SUIKER-CULTUUR

OVER HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Getal suiker-inrigtingen.	Getal suikerriet plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1862 gesneden, in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen opbrengst; in pikols suiker van 100 katties (125 Amsterd. ponden).	Gemiddeld opbrengst per bouw in pikols.
Cheribon	10	19 198	4 324	150 447,25 ⁵	34,80
Tagal	9	12 800	3 200	106 044,86	33,14
Pekalongan	3	9 900	1 520	54 834,89	36,06
Samarang	4	12 432	2 100	60 218,77	28,67
Japara	9	25 213	4 055	147 347,47	36,38
Rembang	2	2 000	500	16 787,45	33,57
Soerabaija	18	54 625	8 080	387 663,17	47,98
Pasoeroean	17	22 367	6 070	334 533,96	55,11
Probolingo	10	16 770	4 973	241 530,58	48,57
Bezoekje	5	6 601	2 000	89 441,16	44,77
Banjoemas	1	1 277	320	7 535,08	23,57
Madioen	2	3 295	800	23 497,41	29,87
Kedirie	6	10 392	1 900	64 134,69	33,77
Madura	1	1 200	300	3 902,03	13,00
Te zamen	97	198 070	40 142	1 687 948,77	42,07
In 1861 was het cijfer	97	196 456	38 827	1 703 077,23	43,87
Geeft nu {	meer	1 614	1 315	"	"
	minder	"	"	15 128,46	1,5

*Genoten betaling door de suikerrietplanters.				Hoeveelheid (in pikols) suiker aan het Gouvernement geleverd.	AANMERKINGEN.
Gezamenlijk bedrag.	Gemiddeld voor ieder huisgezin.	Gemiddeld per bouw.			
34,80	425 155,01 ⁵ f	22,14 ⁵	98,32	97 274,58	a. Hieronder 3616 ⁶⁵ / ₁₀₀ pikols door de vier contractanten te min geleverd, doch in geld vergoed.
33,14	305 808,08 ⁵	23,89	95,56 ⁵	49 734,37	
36,00	153 615,09	15,51	101,09	8 225,99	b. Hieronder 11 675 ⁶⁹ / ₁₀₀ pikols door 7 contractanten te min geleverd, doch in geld vergoed.
28,60	176 725,38	14,21	84,15	a. 37 707,45	
36,30	413 016,22	16,38	101,85	b. 78 736,63	c. Een der fabrikanten had zijn aandeel nog niet geleverd, en werd voor de vergoeding daarvan vervolgd.
33,50	47 892,00	23,94 ⁵	95,78 ⁵	c. 3 917,51	
47,90	960 084,92	17,57	118,82	239 226,48	d. Door een der contractanten waren, om aan zijne levering van 11 000 pikols te voldoen, 6598 ⁴⁸ / ₁₀₀ pikols bij andere ondernemingen aangekocht. Twee andere hadden respectievelijk 3972 ⁶² / ₁₀₀ en 83 ⁸⁰ / ₁₀₀ pikols te min geleverd, welke in geld moesten vergoed worden.
55,10	785 612,56	35,12	129,43	235 415,83	
48,50	601 469,49	35,86	120,95	167 082,29	
44,70	227 963,58	34,53	113,98	d. 48 847,44	e. Een der contractanten had niets voor eigen beschikking verkregen en bovendien, om aan zijne levering te kunnen voldoen, 795 ¹¹ / ₁₀₀ pikols bij anderen moeten aankopen.
23,50	22 605,30	17,70	70,64	2 610,83	
29,30	69 704,26	21,15	87,13	e. 21 499 90	
33,70	184 054,12	17,71	96,87	f. 41 314,91	f. Drie der fabrikanten hadden de te min geleverde 2130 ⁵² / ₁₀₀ pikols suiker in geld vergoed.
13,00	14 210,61	11,84	47,36 ⁵	"	
42,00	4 387 916,63 f	22,15	f 109,31	1 031 594,21	
43,50	4 304 692,33 ⁵	21,91	110,87	877 313,67	
f	83 224,29 ⁵ f	0,24	"	154 280,54	
1,80	"	"	f 1,56	"	

G E W E S T E N.	Gezamenlijke kosten van de suiker uit de oogst van 1862			
	Inkoopkosten ingevolge de bestaande contracten.	Kosten van personeel bij den veldarbeid.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de hoofdpakhuizen.	Percentsgewij beloening aan de Europeesche inlandsche ambtenaren en andere inlandsche hoofden.
Cheribon	f 863 276,01	f 4 140,00	"	f 20 767,00
Tagal	412 585,94 ⁵	5 790,09	"	25 380,00
Pekalongan	75 404,00	1 980,00	"	9 319,00
Samarang	308 370,63	1 440,00	"	22 080,00
Japara	641 809,60	2 304,00	"	44 204,00
Rembang	32 985,25	300,00	"	6 413,00
Soerabaija	2 055 133,83	"	"	119 000,00
Pasoeroean	2 001 915,67 ⁵	900,00	"	68 390,00
Probolingo	1 413 930,46	10 091,75	f 1 967,17	100 637,00
Bezoekie	442 606,84	960,00	"	37 411,00
Banjoemas	24 000,00	300,00	2 854,12	2 291,00
Madioen	164 617,86 ⁵	480,00	31 057,18	7 023,00
Kedirie	376 355,77	900,00	"	15 000,00
Madura	"	"	"	"
Te zamen.	f 8 812 991,87 ⁵	f 29 585,84	f 35 878,47	f 477 920,00
In 1861 was het cijfer.	8 002 352,42	25 528,36	30 298,46	427 814,00
Geeft nu {				
meer	f 810 639,45 ⁵	f 4 057,48	f 5 580,01	f 50 105,00
minder	"	"	"	"

et Gouvernement geleverd.		Gemiddelde		Hoeveelheid		AANMERKINGEN.
Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt.	(pikols) suiker die, op grond der bestaande contracten, ter beschikking van fabrikanten is verbleven.			
767,0 f	810,23	f 888 993,29	f 9,14	53 202,67 ⁵		a. Hieronder 183 ⁵² / ₁₀₀ pikols, welke bij den overvoer verongelukt zijn.
380,9	"	443 756,98	8,92	56 310,49		
319,9	167,86	86 871,82	10,40	46 608,90		
080,9	503,44	332 394,28 ⁵	8,81	22 511,32		
204,2	"	688 317,84	8,74	68 610,84		
413,8	"	39 699,14	8,00	12 869,94		
000,0	"	2 174 133,83	9,09	148 436,69		
390,7	21 430,17 ⁵	2 092 636,62	8,89	99 118,13		
637,7	1 140,00	1 527 767,12	9,14	74 448,29		
411,1	2 864,00	483 841,84	9,90	47 192,20		
291,1	1 341,22	30 786,44	11,79	4 924,25		
023,7	3 191,50	206 369,80 ⁵	9,51	2 792,62		
000,0	"	392 255,77	9,49	a 22 819,78		
	"	"	"	3 902,08		
920,2 f	31 448,39 ⁵	f 9 387 824,78	f 9,10	663 748,15 ⁵		
814,2	20 424,47	8 506 417,99 ⁵	9,69	825 763,56		
105,2 f	11 023,92 ⁵	f 881 406,78 ⁵	"	"		
	"	"	f 0,59	162 015,40 ⁵		

PLANTING ET DE TIRONS

INDIGO-GRITUR

DEE DEE DEE

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII).

---

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG.

N°. 22.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

INDIGO-CULTUUR

OVER HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Getal fabrieken.	Getal indigo plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der indigo-velden in 1862 gesneden, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden. (a)	Getal bouws bovendien voor den oogst van 1862 beplant geweest, doch waarvan niet is gesneden.	verkregen hoeveelheid indigo in Amsterd. pond	Ger op per Amste
Cheribon	34	8 852	1 445 1/2	"	22 280	
Banjoemas	85	21 371	3 841	"	120 377	
Bagelen	122	63 671	7 418	"	211 968	
Kadoe	4	2 760	460	"	11 901	
Madioen	19	10 800	1 681	24 4/5	52 761	b.
Te zamen.	264	107 454	14 845 1/2	24 4/5	419 287	b.
In 1861 bedroeg het cijfer	273	104 250	12 770 1/2	3 784	441 721	b.
Geeft nu { meer	"	3 204	2 075	"	"	"
{ minder	9	"	"	3 759 1/5	22 494	

Gen heid in pond	Gemiddelde opbrengst per bouw in Amsterd. ponden.	Genoten betaling door de planters.			A A N M E R K I N G E N.
		Gezamenlijk.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	
280	15 1/2	f 44 560,00	f 5,03	f 30,82 1/2	<p>a. De velden zijn weder allen met taromkembang (stek-indigo) beplant geweest.</p> <p>b. Berekend over de uitgestrektheid van welke geoogst werd.</p>
377	31	240 754,00	11,26	62,68	
968	28 1/2	423 936,00	6,66	57,14	
901	25 3/4	23 802,00	8,62	51,74	
2761	b. 31	105 522,00	9,77	b. 62,77	
287	b. 28,24	f 888 574,00	f 7,80	b. f 56,48	
1721	b. 34,59	883 442,00	8,47	b. 69,18	
"	"	"	"	"	
2494	635	f 41 868,00	f 0,67	f 12,70	

GEWESTEN.	Gezamenlijke kosten van den indigo, uit de			Perce
	Inkooprij aan de planters betaald.	Kosten van vervaardiging, waaronder de bezoldiging van opzieners en ander personeel, hetwelk ten laste van slands kas is.	Kosten van afpakking en vervoer tot aan de groote pakhuizen.	
Cheribon	f 44 560,00	f 9 970,48	f 2 768,74	
Banjoemas	240 754,00	26 432,85 ⁵	6 679,26	2
Bagelen	423 936,00	44 725,00	8 544,00	4
Kadoe	23 802,00	2 088,00	1 172,00	
Madioen	105 522,00	24 088,17 ⁵	4 549,59	1
Te zamen	f 838 574,00	f 107 304,51	f 23 713,60	8
In 1861 bedroeg het cijfer	889 342,60	109 396,10 ⁵	19 749,74	7
Geeft nu {	meer	"	f 3 963,80	1
	minder	f 50 768,60	f 2 091,59 ⁵	"

toegest van 1862 aan het Gouvernement geleverd.				Gemiddelde prijs waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt.	A A N M E R K I N G E N.
Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.			
68,74	f 4 966,79 ⁵	f 2 189,00	f 64 455,01 ⁵	f 2,89	
79,26	21 065,88	"	294 932,00	2,45	
44,00	47 483,00	11 169,00	535 857,00	2,41 ⁵	
72,00	2 478,69 ⁵	1 070,05	30 610,74 ⁵	2,57	
49,59	10 772,04	2 545,00	147 476,81	2,81	
713,60	f 86 766,41	f 16 973,05	f 1 073 331,57	f 2,56	
749,71	75 410,02 ⁵	16 273,62 ⁵	1 110 172,09 ⁵	2 51	
963,80	f 11 356,38 ⁵	f 699,42 ⁵	"	f 0,05	
"	"	"	f 36 840,52 ⁵	"	

<p>Over de landbouw in het jaar 1863</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1864</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1865</p>
--	--	--

ALGEMEEN

DE ALGEMEENSTE DER

THEE-CULTUUR.

over het jaar 1863.

<p>Over de landbouw in het jaar 1863</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1864</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1865</p>
<p>Over de landbouw in het jaar 1866</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1867</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1868</p>
<p>Over de landbouw in het jaar 1869</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1870</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1871</p>
<p>Over de landbouw in het jaar 1872</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1873</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1874</p>
<p>Over de landbouw in het jaar 1875</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1876</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1877</p>
<p>Over de landbouw in het jaar 1878</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1879</p>	<p>Over de landbouw in het jaar 1880</p>

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE U VAN HET VERSLAG.

N°. 23.

AANTOONING
VAN DE UITKOMSTEN DER
THEE-CULTUUR.
over het jaar 1862.

GEWESTEN.	Getal boedjangs (vrije arbeiders) voor den veldarbeid.	Getal thee-fabrieken.	Uitgestrektheid der thee- aanplantingen, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Getal theeheest
				Plukbare heesters.
Preanger regentschappen	2737	7	1 422	7 350 000
Cheribon	254	1	300	1 560 000
Bagelen	<i>a</i> 14 607	8	483 $\frac{1}{2}$	3 948 750
Te zamen	17 598	16	2 205 $\frac{1}{2}$	12 858 750
In 1861 was het cijfer (daaronder ook begrepen de opgave nopens de theeonderneming in Krawang, waarvoor het contract onder ultimo December verstreken is).	18 354	18	2 560 $\frac{1}{2}$	14 285 000
Geeft nu				
{ meer	"	"	"	
{ minder	756	2	355	1 426 250

onder ultimo December 1862 aanwezig.		Te zamen.	Verkregen hoeveelheid Amst. ponden thee.	Getal plukbare heesters, waarvan gemiddeld één pond thee verkregen is.	AANMERKINGEN.
Jonge heesters in tuinen.					
0 000	130 000	7 480 000	1 299 160	cc. 6	<p>a. Waaronder vrouwen en kinderen.</p> <p>b. Waaronder 9180 ponden, die bij de levering (in de Preanger regentschappen) niet zijn aangenomen, als vallende buiten de bij de contracten vastgestelde verhoudingen.</p>
0 000	"	1 560 000	168 054	ruim 9	
8 750	"	3 948 750	148 500	ruim 27	
8 750	130 000	12 988 750	1 610 714	cc. 8	
5 000	130 000	14 415 000	b 1 956 469	cc. 7	
	"	"	"	1	
26 250	"	1 426 250	345 755	"	

GEWESTEN.	Genoten betaling door de theeplanters.	Gezamenlijke kosten der thee uit den o		
		Voor inkoop van thee betaald, of kosten van inland-sche mandoors en boedjangs voor den veldarbeid, of bedrag der land-renten waarvan de theeplanters (in Bagelen) zijn vrijgesteld.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot aan de hoofdpakhuizen
Preanger regentschappen	"	f 950,559,59 ⁵	"	"
Cheribon	"	120 334,71 ⁵	"	"
Bagelen	f 81 797,21	77 407,08	f 3 123,28	f 3 452,4 ^f
Te zamen	f 81 797,21	f 1 148 301,39	f 3 123,28	f 3 452,4 ^f
In 1861 was het cijfer (daaronder ook begrepen de opgave nopens de theeonderne-ming in Krawang, waarvoor het contract onder ultimo December verstreken is). . .	65 947,33 ⁵	1 337 132,12	9 982,36 ⁵	3 486, ^f
Geeft nu {				
meer	f 15 849,87 ⁵	"	"	"
minder	"	f 188 830,73	f 6 859,08 ⁵	f 34, ^f

van 1862 aan het Gouvernement geleverd.			Gemiddelde prijs		AANMERKINGEN.
Percentsgewijze beloening aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	waarop een pond thee aan het Gouvernement te staan komt.		
"	"	f 950 559,59 ⁵	f 0,73	(a) Kosten van 1 947 289 Amsterd. pond. (zie de noot b op de laatst vorige bladzijde).	
"	"	120 334,71 ⁵	0,71 ⁵		
152,4 ⁵	f 6 444,05	f 16 832,26 ⁵	107 259,15 ⁵	0,741/4	
152,4 ⁵	f 6 444,05	f 16 832,26 ⁵	f 1 178 153,46 ⁵	f 0,73	
486,7	12 778,14	16 530,11	a) 1 379 909,45 ⁵	0,70	
"	"	f 302,15 ⁵	"	f 0,03	
34,8 ⁵	f 6 334,09	"	f 201 755,99	"	

KANEEL-CULTUR

DECEMBER 1913

STATIONER & PRINTER

ZITTING 1864—1865. — (XCVIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE V VAN HET VERSLAG.

N°. 24.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KANEEL-CULTUUR

OVER HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd.	Getal boedjangs voor den veldarbeid in dienst.	Getal kaneel- inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Getal kaneelboon December 1		Te
					Schilbare.	Jonge.	
Bantam	1 530	"	2	188	376 232	12 72	
Krawang.	6 095	"	5	642	1 703 827	40 30	I
Banjoemas	5 396	"	17	416 $\frac{1}{2}$	874 389	"	
Bagelen	"	99	4	99	258 888	1 50	
Madioen	484	"	3	71 $\frac{1}{2}$	a. 135 834	7 11	
Kedirie	"	64	2	64	125 238	2 70	
Te zamen	13 505	163	33	1 481	3 474 408	64 4	3
In 1861 was het cijfer.	14 476	370	44	1 800 $\frac{1}{2}$	3 912 779	196 1	4
Geeft nu	meer	"	"	"	"	"	"
	minder	971	207	11	319 $\frac{1}{2}$	438 371	131 7

boomen er 1	nder ultimo anwezig.	Verkregen hoeveelheid kaneel in Amsterdamsche ponden.			Van hoe veel schilbare boomen in 1862 één pond kaneel is verkregen, (de verkoopbare afval medegerekend.	AANMERKINGEN.
		Te zamen.	Buiten den afval.	Verkoopbare afval.		
12 72	388 961	11 700	"	11 700	32	a. In Madioen is slechts van 65 760 boomen product verkregen.
40 30	1 744 132	56 000	3 823	59 823	28	b. Berekend over het aantal boomen, waarvan pro- duct is verkregen.
"	874 389	40 800	975	41 775	21	
1 50	260 388	12 400	260	12 660	20	
7 11	142 950	4 028	"	4 028	b. 16	
2 76	128 000	6 834	"	6 834	18	
64 4	3 538 820	131 762	5 058	136 820	25	
196 1	4 108 894	182 216	10 614 $\frac{1}{2}$	192 830 $\frac{1}{2}$	20	
"	"	"	"	"	5	
131 7	570 074	50 454	5 556 $\frac{1}{2}$	56 010 $\frac{1}{2}$	"	

GEWESTEN.	Genoten betaling door de kaneelplanters.			Gezamenlijke kosten	
	Gezamenlijk.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	Voor inkoop van kaneel betaald, waar- onder kosten van mandoors, enz. bij den veldarbeid, dan wel bedrag van land- renten, waarvan kaneelplanters zijn vrijgesteld.	Kosten van vervaardiging en afpakking.
Bantam	f 3 760,00	f 2,46	f 20,00	f 3 760,00	f 4 299,00
Krawang	7 208,29 ⁵	1,18	11,22	7 208,29 ⁵	16 954,23
Banjoemas	8 593,75	1,59	20,63	8 593,75	12 683,91
Bagelen	5 048,10	"	50,99	7 240,74	27,19
Madioen	1 487,10	3,07	20,80	2 997,06	480,65
Kedirie	3 198,72	"	50,00	3 198,72	3 214,00
Te zamen.	f 29 295,96 ⁵	"	f 19,78	f 32 998,56 ⁵	f 37 658,94
In 1861 was het cijfer.	51 071,29 ⁵	"	28,36 ⁵	43 309 76 ⁵	41 304,31
Geeft nu {					
meer.	"	"	"	"	"
minder	f 21 775,33	"	f 8,58 ⁵	f 10 311,20	f 3 643,31

Kaneel, uit den oogst van 1862 aan het Gouvernement geleverd.						Gemiddelde prijs waarop één pond kaneel aan het Gouvernement te staan komt (de verkoopbare afval medegerekend.)	AANMERKINGEN.
Kosten van vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze beloening aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere in- landsche hoofden.	Andere onkosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.				
2 457,00	f 6,00	f 99,73	f 10 621,73	f 0,90 ⁵	a. Hierbij zijn opgenomen de kosten voor het stoken van kaneelolie, enz.		
271,32 ⁵	8 103,50	a. 397,90	32 935,28	0,55			
319,49	5 950,00	1 088,42	28 635,57	0,70			
189,54	1 813,34	a. 396,37 ⁵	9 667,18 ⁵	0,76			
49,78 ⁵	634,80	822,00	4 984,29 ⁵	1,23 ⁵			
102,00	968,00	135,00	7 617,72	1,11 ⁵			
3 389,14	f 17 475,67	f 2 939,42 ⁵	f 94 461,78	f 0,69			
1 384,07	26 455,82	1 574,80	114 028,77 ⁵	0,59			
2 005,07	"	f 1 364,62 ⁵	"	f 0,10			
"	f 8 980,15 ⁵	"	f 19 566,99 ⁵	"			

VIJFTIENDE DEEL DE ERVEN

TABAKS-CULTUUR

OVER HET JAAR 1863

Provincie	Landbouw	Landbouw- producten
Amsterdam		
Friesland		
Groningen		
Overijssel		
Utrecht		
Zeeland		
Totaal		

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII.)

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **W** VAN HET VERSLAG.

N°. 25.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

TABAKS-CULTUUR

OVER HET JAAR 1862.

G E W E S T E N .	Getal tabaks- ondernemingen.	Getal tabaks- plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden in 1862 geogst, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Getal bouw- bovendien voor den oogst van 1862 bepl. geweest, doch waarvan niet is ingezamel-	Opbre- tabak in (125 ponde bereid Euro m.
Samarang	1	(a) "	180 $\frac{1}{2}$	19 $\frac{1}{2}$	18
Japara	1	1 044	49	"	6
Rembang	7	8 738	1 064	41	106
Soerabaija	1	1 880	125	"	18
Te zamen	10	11 662	1 418 $\frac{1}{2}$	60 $\frac{1}{2}$	149
In 1861 was het cijfer	11	12 504	1 498 $\frac{1}{4}$	81 $\frac{3}{4}$	86
Geeft nu { meer . . . . . minder	" 1	" 842	" 79 $\frac{3}{4}$	" 21 $\frac{1}{4}$	63

	Opbrengst der tabaksvelden in pikols (125 Amst. ponden), alles bereid voor de Europesche markt.	Gemiddelde opbrengst per bouw. (b)	GENOTEN BETALING DOOR DE TABAKSPLANTERS.			AANMERKINGEN.
			Gezamenlijk bedrag.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	
91/2	1 880,14 ² / ₅	10,42	f 37 937,63	"	f 189,69	(a) De aanplant is in dagloon geschied.
"	640,00	13,06	5 250,00	f 5,00	107,00	(b) Berekend over de uitgestrektheid waarvan geoogst werd.
1	10 652,60 ¹ / ₂	10,01	102 065,42	11,56	(b) 95,92	
"	1 808,40	14,46	11 092,71	5,90	88,75	
01/2	14 981,14 ⁹ / ₁₀	10,56	f 156 345,76	f 10,15	f (b) 110,22	
13/4	8 604,40	5,74	139 365,37 ⁵	8,95	(b) 93,02	
"	6 376,74 ⁹ / ₁₀	4,82	f 16 980,38 ⁵	f 1,20	f 17,20	
11/4	"	"	"	"	"	

GEWESTEN.	Hoeveelheid pikols tabak, uit den oogst van 1862 aan het Gouvernement geleverd.	GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN DEN TABAK 1862 AAN HET GOVERNEMENT		
		Inkoopkosten volgens de bestaande rekening.	Kosten van vervoer tot in de hoofdpakhuizen.	Percentsgewijze beloening aan de Europeesch en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.
Samarang	940,071/5	f 19 584,83	"	f 979,2
Japara	"	"	"	"
Rembang	"	"	"	"
Soerabaija	"	"	"	"
Te zamen	940,071/5	f 19 584,83	"	f 979,2
In 1861 was het cijfer	376,342/5	7 840,50	"	392,0
Geeft nu {	meer	563,724/5	f 11 744,83	f 587,2
	minder	"	"	"

TABAK NEMER	UIT DEN OOGST VAN BELEVERD.	Andere kosten. Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol tabak aan het Gouvernement te staan komt.	A A N M E R K I N G E N.
79,2	f 23 982,42 ⁵	f 44 546,49 ⁵	f 47,38	
"	"	"	"	
"	"	"	"	
"	"	"	"	
979,3	f 23 982,42 ⁵	f 44 546,49 ⁵	f 47,38	
392,0	15 410,56 ⁵	23 643,09	62,82	
587,3	f 8 571,86	f 20 903,40 ⁵	"	
"	"	"	f 15,44	

Zit
Ve

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

PERENN-CULTURUM

1888

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII).

---

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE X VAN HET VERSLAG.

Nº. 26.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

PEPER-CULTUUR

OVER HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Getal huis- gezinnen bij de peper- cultuur werkzaam.	Aanwezig getal peperranken, onder ultimo December 1862.			Geleverde hoeveelheid peper in 1862 in pikols van 100 katties (125 Amst. pond).	Betaalde prijs voor elken pikol.	Genoten betaling door de planters	Van veel v drag ran in 186 pikol s verk
		Ranken die vruchten kunnen dragen.	Jonge ranken.	Te zamen.				
Bantam	"	3 918	101 000	104 918	"	"	"	
Patjitan	5 592	17 454	75 409	92 863	3,59	f 5,00	f 17,30	
Te zamen	5 592	21 372	176 409	197 781	3,59	"	f 17,30	
In 1861 was het cijfer	5 598	22 478	67 044	89 522	394,40	"	1 974,52	
Geeft nu {	meer . . .	"	"	109 365	108 259	"	"	
	minder. . .	6	1 106	"	"	391,31	f 1 957,2	

Van hoe veel vrucht- dragende ranken in 1862 één pikol peper is verkregen.	Gezamenlijke kosten der peper, uit den oogst van 1862 aan het Gouvernement geleverd.					Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop één pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.
	Inkoopprijs aan de planters betaald.	Kosten van afpakking en vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze beloening aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten.			
"	"	"	"	"	"	"	"
7,30	4 978	f 17,30	f 1,90 ⁵	0,94 ⁵	"	f 20,15	f 5,61
7,30	4 978	f 17,30	f 1,90 ⁵	f 0,94 ⁵	"	f 20,15	f 5,61
74,52	57	1 974,52	120,16 ⁵	105,00	f 161,00	2 360,68 ⁵	5,97
"	4 921	"	"	"	"	"	"
957,2	"	f 1 957,22	f 118,26	f 104,05 ⁵	f 161,00	f 2 340,53 ⁵	f 0,36

NITTING 1804 — 1805 — (XCVIII)

Verloop van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1805

BILAGE 13 VAN HET VERSLAG

N. 21

AAANTOONING VAN DE BIJKOMSTEN

KIND-CULTUUR

OP DE JAAREN 1801 EN 1802

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **IJ** VAN HET VERSLAG.

N°. 27.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KINA-CULTUUR

OVER DE JAREN 1861 EN 1862.

GEBERGTE N WAAROP DE PLANTSOENEN, EN PLAATS EN	Op ultimo	In den vollen grond geplante, uit stekken opgewekte, benevens eenige oudere reeds vroeger aanwezige boomen.					In den vollen grond geplante, uit Java-zaden opgekweekte boomen.		Ontkiemde zaden en jonge planten op de beddingen.		Cali- saija.
		WAAR DE OPZIENERSWONINGEN ZICH BEVINDEN.	van	Cali- saija.	Succi- rubra.	Lanci- folia.	Lanceo- lata.	Pahu- diana.	Cali- saija.	Pahu- diana.	
<i>Preanger regentschappen.</i>											
Tangkoeban praec	1861		7	1	"	"	1	13	5 000	320	32 9
Nagrak	1862		5	1	"	"	1	300	13 000	18	36 0
5000 (*)											
Tangkoeban praec	1861		"	"	"	"	"	"	"	"	"
Helling boven Lembang	1862		"	"	"	"	"	"	"	3	60 0
Malawar (West)	1861		1 007	21	67	46	584	1 940	50 000	100	37 7
Tjiniroean	1862		1 585	41	85	61	581	2 000	71 500	40	30 1
4820											
Malawar (Zuid)	1861		"	"	"	"	"	1 000	34 000	1 030	122 0
Tjibearoem	1862		"	"	"	"	"	1 562	80 150	107	92 0
4800											
Wajang	1861		"	"	"	"	"	"	"	85	52 0
Tjibitoeng	1862		"	"	"	"	"	"	4 000	85	76 0
4700											
Kendeng (Oost)	1861		"	"	"	"	"	800	32 000	345	106 0
Reong-goenoeng	1862		"	"	"	"	"	1 000	94 000	86	121 0
5000											
Kendeng (West)	1861		"	"	"	"	"	25	8 000	"	102 0
Kawah Tjiwidei	1862		"	"	"	"	"	24	50 000	"	77 0
6000											
Patoea Kendeng	1861		"	"	"	"	"	"	1 000	"	85 0
Rantja-bolang	1862		"	"	"	"	"	"	11 000	"	96 0
5900											
Patoe Djampang	1861		"	"	"	"	"	"	"	"	"
Telaga Patengan	1862		"	"	"	"	"	"	"	80	42 0
4850											
Gedeh	1861		13	"	"	"	38	"	"	"	"
Tjibodas	1862		13	"	"	"	38	"	"	"	"
4400											
<i>Bezoekie.</i>											
Ajang	1861		5	"	"	2	10	"	"	"	"
Wonodjampie, zonder opziener	1862		6	"	"	2	10	"	"	"	"
6830											
Totaal der afzonderlijke soorten.	1861		1 032	22	67	48	633	3 778	130 000	1 880	538
	1862		1 609	42	85	63	630	4 886	323 650	419	631
Totaal van alle soorten	1861				1 802			133 778		540 730	
	1862				2 429			328 536		631 784	

(*) Deze cijfers beteekenen de hoogte boven zee der opzieners-woningen in Fransche voetmaat.

Uit stekken opgekweekte bewortelde planten in de kweekhuizen en loodsen.					Levende stekken in de kweekhuizen.				Zaden nog niet ontkiemd op de beddingen.		Gezamenlijk aantal boomen, planten, stekken en kiemende zaden.
Cali- saja.	Succi- rubra.	Lanci- folia.	Lanceo- lata.	Mi- crantha.	Cali- saja.	Succi- rubra.	Lanci- folia.	Lanceo- lata.	Cali- saja.	Pahu- diana.	
29	"	"	"	"	"	"	"	"	"	21 000	63 242
36	"	12	"	"	1	"	"	"	"	21 400	70 737
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	Eerst gedurende 1862 aangelegd.
37	1 114	27	30	10	"	"	"	"	"	60 000	120 003
30	2 070	17	60	"	3 310	4	16	10	"	25 000	121 376
										"	111 622
22	"	"	"	"	"	"	"	"	"	71 000	229 030
32	"	"	"	"	"	"	"	"	"	48 200	222 019
52	"	"	"	"	"	"	"	"	"	78 000	130 085
76	"	"	"	"	"	"	"	"	"	32 651	113 236
06	"	"	"	"	"	"	"	"	"	106 250	246 145
21	"	"	"	"	"	"	"	"	"	34 750	250 836
02	"	"	"	"	"	"	"	"	"	70 000	180 525
77	"	"	"	"	"	"	"	"	"	72 800	200 124
85	"	"	"	"	"	"	"	"	"	104 500	190 500
96	"	"	"	"	"	"	"	"	"	83 385	190 550
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	De kiembeddingen waren pas in aan- bouw.
42	"	"	"	"	"	"	"	"	"	38 300	80 680
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	51
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	51
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	17
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	18
38	1 114	27	30	10	"	3 700	4	16	10	"	479 750
31	2 070	29	60	"	1	3 310	16	156	"	"	391 486
30			1 181				3 730			479 750	1 160 971
34			2 160				3 482			391 486	1 359 877

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE Z VAN HET VERSLAG.

N°. 28.

OVERZIGT

der verschillende op Java en Madura aanwezige
particuliere ondernemingen voor de teelt of
den opkoop van producten, buiten
contract met het Gouvernement,

OVER 1862.

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roede (7006 vierk. Nederl. ellen.)	Uitg der aa Bouws Rhij	
<i>Suikerondernemingen.</i>						
Preanger regentschappen	Soekapoera	Passer-pandjang	Niet opgegeven	Niet opgegeven		
Cheribon (1)	Cheribon	Locarkotta	Kaliesapoe	6		
			Kalie tandjong	4 ²⁰⁰ / ₅₀₀		
			Sigong	8	in 18	
		Sindanglaut	Djatiepiring	8		
			Kaliemaro	8		
			Waled	8		
		Lossarie	Leuweungadja	8		
			Tjigobang	8*		
			Tjikantjan	8	in 18	
			Tjikeleng	20 ²⁵⁰ / ₅₀₀	in 18	
		Koeningan	Kadoe gedeh	Djambar	2 ⁴³² / ₅₀₀	28, wa bouws
				Sakerta	2 ²⁵⁰ / ₅₀₀	27, wa voren
Sagarahieng	318/ ₅₀₀			18 ¹ / ₂ , wa voren		

(1) Vergelijk het aangeteekende in hoofdstuk N van het tegenwoordig verslag, en aldaar bij „Suikercultuur” de rubriek *Particuliere teelt*.

(2) Waar de aanplant weinig of niet verschilt met dien van het vorige jaar, wordt het cijfer van 1861 niet opgegeven.

Uitgestrektheid der aanplantingen.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
— Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.		
"	"	De eigenaar, Tartaar van geboorte, had den aanplant van suikerriet laten varen, zijnen molen ingetrokken en de bijgebouwen afgebroken. Die aanplant was trouwens van weinig belang, zijnde gemiddeld slechts 10 pikols 'sjaars verkregen.
"	"	Deze onderneming had even als in 1861, niet gewerkt. Voor 1863 evenwel had de eigenaar de uitgestrektheid van 50 bouws, waarvoor hij met de bevolking gecontracteerd had, geheel beplant gekregen, en bovendien mede op geregistreerd contract, nog 30 bouws ingehuurd.
80	952 pikols tegen $1002^{20}/_{100}$ in 1861	Contract met de bevolking voor den aanplant van suikerriet gedurende den tijd van vijf achtereenvolgende jaren, eindigende met den aanplant voor den oogst van 1865, zijnde deze overeenkomst telkens, en ook voor 1863, voor den tijd van één jaar geregistreerd. De eigenaar is een Chinees. Genoegzaam vrije koelies uit het district tegen 21 duiten ($17^{1}/_{2}$ cent) en rijst.
in 1861 139 bouws	nihil (in 1861 $227^{99}/_{100}$ pik.)	Deze onderneming had in 1862 geen aanplant en stond onbeheerd.
221 (!)	1350 pik. tegen 1525 in 1861	
267	4020 pik. tegen 4800 in 1861	
176	2000 pik. tegen 2800 in 1861	
195	6000 pik. tegen $5820^{85}/_{100}$ in 1861	Met uitzondering van Leuweunggadja, welke fabriek aan eenen Chinees toebehoort, zijn al deze ondernemingen het eigendom eener te Batavia gevestigde handelsfirma. Voor verdere bijzonderheden zij verwezen naar bijlage lit. A. A. van het vorig verslag.
195	3500 pik. tegen $5613^{95}/_{100}$ in 1861	
in 1861 $27^{1}/_{2}$ bouws	$204^{86}/_{100}$ pik. tegen $757^{77}/_{100}$ in 1861	
in 1861 $36^{1}/_{2}$ bouws	$588^{89}/_{100}$ pik. tegen $1166^{12}/_{100}$ in 1861	
$28^{1}/_{500}$, waarvan slechts 16 bouws werden gesneden	345 pik. tegen 270 in 1861	
$27^{1}/_{500}$, waarvan 16 bouws als voren	270 pik. tegen 290 in 1861	De ondernemers, alle drie Chinezen, doen ook in het opkopen van inlandschen tabak en katjang. Djambar en Sakerta zijn tevens olieslagerijen. Zie overigens het vorig verslag.
$18^{1}/_{2}$, waarvan 3 bouws als voren	21 pik. tegen 135 in 1861	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed (7096 vierk. Nederl. ellen.)	Uit der a Bouws Rhi
Tagal	Tagal	Tagal Krangdon Doekoewringin	* Pagongan (1)	"	in 1863
Samarang	Pamalang	Tjomalkidool	* Tjomal	"	bebie
Samarang	Salatiga	Salatiga	Ketjandran (naam der dessa)	1 ⁶⁶⁰ /7096	Niet op
Japara	Pattie	Angkattan	Kadean	Niet opgegeve	in 18
Soerabaija	Soerabaija	Goenongkending	Kagok	8 ⁹³⁸ /7096	in 18
Soerabaija	Sidhoardjo	Djengollo II	Pandjienan	10	in 18

(1) De dus * geteekende ondernemingen staan ook in contract met het Gouvernement.

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
13½ 5¼ 20¾ 30 in 1861 5 bouws voor bebiet Niet opgegeven	869 ⁵⁴ / ₁₀₀ Niet opgegeven.	Het verkrijgen van vrijwillige koelies gaat met geene moeite ge- paard, het loon bedraagt 25 cent daags. De twee fabrieken Bandjaraan (district Doekoewringin) en Kalipinang (district Pangka), bij welke in 1861 werd verwerkt het toen nog op publieke vendutie verkochte riet der fabriek Pangka, schijnen in 1862 te hebben stilgestaan.
Niet opgegeven 125 in 1861 75 bouws	202 pikols tegen 192 in 1861 1500 pikols tegen 800 in 1861	De bibiet wordt door de bevolking geleverd en de aanplant door haar onderhouden. Is het riet geschikt om vermalen te worden, dan wordt het door de ondernemers van den kleinen man ge- kocht, en hem per bouw 1ste soort, uitbetaald f 150, 2de soort f 125 en 3de soort f 100. De ondernemers zijn in het bezit van een inlandschen molen. De hoedanigheid van het product was zeer middelmatig. Werk- volk was gemakkelijk te verkrijgen, het loon was 20 à 25 cents daags. Deze onderneming had tot dusver geene goede resultaten afgewor- pen, het was zelfs onzeker of in 1863 nog wel gewerkt zou worden. Wel was in den omtrek riet aangeplant, hetwelk zou kunnen worden opgekocht, doch voordeelen schenen daarbij niet te behalen, daar de fabriekatie-kosten veel hooger zijn dan de waarde van het product. Het verkrijgen van werkvolk ging niet zonder moeite gepaard. De ondernemers betaalden de koelies even veel als op de gouvernements suikerfabrieken. Er was een kleine stoommolen in werking geweest.
25 in 1861 110 bouws	423 ¹⁰ / ₁₀₀ pikols tegen 2500 in 1861	Aangeplant op mondelinge overeenkomsten en tegen voorschotten. Fabriekarbeiders en transportmiddelen worden niet dan met veel moeite verkregen. Het werk op de fabriek gaat meestal onge- regeld; de resultaten zijn dan ook niet naar wensch. Het dagloon der fabriekkoelies bedraagt gewoonlijk 30 cents. De onderneming schijnt op Chinezen te zijn overgegaan.
276 in 1861 34 bouws	5500 pikols tegen 800 in 1861	Het riet wordt door de bevolking meestal aangeplant op hare woon- erven in de dessa's (pomahans) en is slechter dan dat op sawahs geteeld. Aanplant op sawahs is niet geoorloofd. De ondernemer betaalt voor het riet f 166 ² / ₃ , f 125 of f 83 ¹ / ₃ , naar mate het riet bij de taxatie blijkt te zijn van de 1ste, 2de of 3de soort. De betaling geschiedt als volgt: 1/3 bij het sluiten der over- eenkomsten, 3/4 na de taxatie en het overige nadat het riet ge- snoeden is. Op deze voorwaarden werden in 1861 voor 367 bouws met niet minder dan 722 planters overeenkomsten gesloten, welke over- eenkomsten alle geregistreerd worden. De bevolking komt hare verplichtingen goed na. De minder bevinding in den aanplant ten bedrage van 91 bouws was voor ongeveer de helft toe te schrijven aan mislukking, door omstandigheden buiten schuld der planters. Het snijden van het riet ondervindt, tegen betaling van 1 cent per bos, geen het minste bezwaar. Wegens de ver verwijderde

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden (7096 vierk. Nederl. ellen.)	Uitg der a Bouws Rhij
Soerabaija	Sidhoardjo	Djengollo IV	Ngelom	1 ¹ / ₁₀	in 18
Pasoeroean	Pasoeroean	Porrong	Alkmaar	"	
Proholingo	Lemadjang	Lemadjang	Soekodono	Niet opgegeven	in 18
		Kraksan	Bagoë	id.	in 18
Bagelen	Keboemen	Keboemen	Kebasekan	id.	in 18
Kadoe	Magelang	Magelang	16 Chinesche onderne- mingen (bij een zestal werd echter niet ge- werkt)	id.	Niet op (1 700 0 stoelen in 18
		Poerbolingo	1 Idem	id.	Niet op 210 000 245 0
		Menoreh	3 Idem	id.	Niet op 700 00 490 0
		Prapak	1 Idem	id.	Niet op 50 000 40 0
Madioen	Poerwodadie	Poerwodadie	* Poerwodadie	id.	Niet op in 18

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
135 ³ / ₄ in 1861 52 bouws	620 pikols tegen 486 in 1861	en zeer verspreide ligging van den aanplant, is voor het vervoer van het riet aan de karrevoerders 3 ³ / ₄ cent per bos betaald moeten worden. Tegen dien prijs en f 100 voorschot daarop, waren 203 karren aangenomen, waarvan slechts 16 niet zijn uitgekomen. Koelies worden zonder moeite verkregen tegen 30 cents dagloon.
50	Niet opgegeven	Het riet wordt van de bevolking opgekocht zonder dat ter zake overeenkomsten zijn aangegaan. Werkvolk wordt zonder moeite verkregen tegen 21 cents daags en de kost. Geregistreerd contract met de bevolking (zie het vorig verslag, bijl. lit. AA.)
182 in 1861 245 bouws	2254 pikols, tegen 5000 in 1861	Aanplant op geregistreerde contracten met de bevolking en tegen voorschotten. Het eerste voorschot wordt gewoonlijk uitbetaald na registratie van het contract vóór den aanplant, het tweede na afloop van den aanplant, en zoo vervolgens al naar gelang de planter zulks met den ondernemer eens wordt. De oogst van 1862 was minder gunstig, om reden de gronden ten gevolge der vele regens van 1861 slecht bewerkt waren, en de aanplant te laat bewerkstelligd en slecht onderhouden was. De onderneming Soekodono is tevens tabaksonderneming.
300 in 1861 324 bouws	6995 pikols, tegen 10 106 in 1861	Het blijkt niet of de opgegeven uitgestrektheid van 1861 uitsluitend de suikerriet-aanplantingen voorstelt.
40 in 1861 53 bouws	300 pikols, tegen 900 in 1861	Aanplant op mondelinge overeenkomsten. De onderneming wordt door een inlander beheerd, doch werkt met Chineesch kapitaal (zie overigens het vorig verslag.)
Niet opgegeven (1 700 000 stuks riet- stoelen, tegen 3 380 000 in 1861)	3114 pikols, tegen 8250 in 1861	In den regel koopen de fabrikanten het riet van de bevolking nadat het in den grond is gebragt, tegen contante betaling van 1 ¹ / ₂ à 2 duiten per rietstoel. Het onderhoud, snijden en vervoeren geschiedt dan op eigen kosten. Soms ook worden tegalgronden van de bevolking gehuurd, voor den tijd van 18 maanden en tegen betaling van f 60 à f 90 koper per bouw, al naar gelang van de geschiktheid der gronden. Hierbij wordt wel eens geld vooruit gegeven. De bewerking geschiedt dan op kosten der fabrikanten. In beide gevallen worden de werkzaamheden verrigt zoowel door eigen volk als door dessa-menschen die zich daartoe komen aanbieden. Deze verdienen 25 à 30 cents per dag. Het eigen werkvolk bestaat uit Chinesche of Javaansche koelies, welke laatsten veelal in den maaltijd van Djokdjokarta en Bagelen overkomen, om later weer huiswaarts te keeren.
Niet opgegeven (210 000 rietstoelen, tegen 245 000 in 1861)	800 pikols, tegen 1250 in 1861	Bij tien der fabrieken bleef de suikerproductie beneden de 500 pikols: van de 6 andere fabrikanten verkregen er twee elk 500 en de vier overige respectievelijk 620 650 800 en 1500 pikols. Sommige fabrikanten drijven tevens handel in lijnwaden enz. of koopen tabak of andere producten op. De bevolking krijgt dan eene zekere som voor iedere plant die zij poot, terwijl de betaler verder zorgt voor het gewas, het plukken en het droogen.
Niet opgegeven (700 000 rietstoelen tegen 490 000 in 1861)	2620 pikols, tegen 2500 in 1861	
Niet opgegeven (50 000 rietstoelen tegen 40 000 in 1861)	200 pikols, tegen 100 in 1861	
Niet opgegeven in 1861 602 ³ / ₄ bouws	4650 pikols, tegen 10 000 in 1861	Werkvolk wordt zonder moeite verkregen, wordende voor de gouvernementfabriek, die aan deze onderneming verbonden is en daarmede als het ware een geheel uitmaakt, geene hulp van het bestuur ingeroepen.

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed. (7096 vierk. Nederl. ellen.)
<i>Tabaks-ondernemingen. (1)</i>				
X Cheribon	Cheribon	Beber	Tjratas	"
Tagal	Tagal	Doekoewringin Gantoengan	Djatilaba	Niet opgegeven
	Pamalang	Mandiradja	Kaliemas	id.
			Rangdoedongkal	id.
Samarang	Samarang	Singenlor	Niet opgegeven	1774/7096
	Kendal	Troeko	Welirie (naam der plaats waar de onderneming gevestigd is)	Niet opgegeven
			Penjangkringan (als vo- ren)	id.
		Kaliewoengoe	Blorok	id.
			Kaliemas	id.
		Bodja	Gedoengpanie	id.
			Soesoekan en Plantoekan	id.
			Ngarianak	id.
		Selokaton	Soekoredjo	1544/7096

(1) De dus * geteekende ondernemingen zijn die, welker eigenaren tevens werken op contract met het Gouvernement.

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
"	"	Katjang-oliefabriek, tevens onderneming voor den opkoop van tabak. De onderneming schijnt echter in 1862 te hebben stilgestaan.
21 ¹ / ₄ 65 ¹ / ₄	12 500 Amsterd. ponden	Van deze onderneming werd in 1861 in de Indische opgaven geen melding gemaakt. Het verkrijgen van vrijwillige koelies gaat met geene moeite gepaard, tegen betaling van 25 cent daags.
Zoo hier als elders niet wel op te geven, vermits vele ondernemers geheel of voor een gedeelte tabak van de bevolking opkoopt. Waar dus hieronder eene bepaalde uitgestrektheid wordt opgegeven, is dit veelal slechts eene benaderende opgaaf.	8 000 id.	Als voren. Dagloon 20 à 30 cents.
Als voren	250 000 id.	Als voren.
"	"	De ondernemer was nog altijd ongenegen om voorschotten te geven. Dientengevolge werd te zijnen behoeve ook niet gepland. Het was te verwachten dat van zijne zaak niet zou komen.
Als voren.	100 000 Amst. ponden in 1861 (alleen voor Welirie) 20 000 Amst. ponden.	Onderhandsche contracten voor aanplant en opkoop. Bovendien koopen de ondernemers buiten overeenkomst nog zooveel tabak op als mogelijk is; de aanplant is dus niet bekend; naar schatting zou het ingekochte product verkregen zijn van eene uitgestrektheid van 500 bouws. Hoeveel in 1862 werkelijk verkregen is, kon niet bepaald worden opgegeven, daar de bereiding nog niet geheel was afgelopen. Overigens als in 1861. Van de onderneming te Penjangkringen wordt thans voor het eerst melding gemaakt.
id.	9500 Amsterd. ponden tegen 4200 in 1861	De ondernemers zijn tevens huurders van woeste gronden. Het product van Blorok (oogst 1860) heeft opgebracht 55 cent het Amsterd. pond; dat van Kalimas 90 cent. Zie overigens het overzicht van 1861 (bijl. litt. A A van het vorig verslag).
id.	8000 Amsterd. ponden tegen 10 000 in 1861	
id.	30 000 Amst. ponden	
id.	96 000 " "	Deze ondernemingen schijnen in 1861 niet of nog niet in werking te zijn geweest. De dagloonen liepen van 20 tot 60 cents voor mannen en vrouwen. De ondernemers van Soesoekan en Plan-toekan zijn tevens huurders van woeste gronden.
id.	6 500 " "	
id.	19 250 " "	Ook deze onderneming werd in de opgaven van 1861 niet vermeld gevonden. Bij het uitkeeren van voorschotten wordt de bepaling gemaakt, dat de beplanting moet geschieden naar den maatstaf van ¹ / ₄ bouw voor elken pikol, waartegen de voorschietter aanneemt later in het geheel aan de planters te voldoen voor 1ste soort tabak f 30, 2de soort f 20 en 3de soort f 10, mits hem de bladen

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden. (7096 vierk. Nederl. ellen.)
Samarang	Demak	Demak Samboong	Niet opgegeven	8 ⁴⁰⁷³ /7096
		Samboong	Idem	8 ⁰²⁵ /7096
		Samboong		
		Singenkidool	Idem	10 ³³⁴⁰ /7096
		Mangar		
		Mangar	Idem	8 ³⁷⁹⁷ /7096
		Singenkidool	Idem	1 ⁶⁷⁹⁷ /7096
	Grobogan	Poerwodadie	* Penawangan	2 ⁵⁴⁸ /7096
		Grobogan		12 ³⁶²² /7096
		Wirosarie	Wirosarie	3 ⁸⁷² /7096
		Kradenan		7 ¹⁶⁷⁶ /7096
	Salatiga	Salatiga	Niet opgegeven	2 ¹²⁸⁸ /7096

Uitg
der a
Bouws
Rhi

Zoo hier
wel op
mits v
geheel
deelte
bevolk
Waar
eene
strekt
geven
slechts
rende

Als vore

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N .
Zoo hier als elders niet wel op te geven, ver- mits vele ondernemers geheel of voor een ge- deelte tabak van de bevolking opkopen. Waar dus hieronder eene bepaalde uitge- strektheid wordt opge- geven, is dit veelal slechts eene benade- rende opgaaf.	100 000 Amst. ponden, tegen 4000 in 1861	in ruwe krاندjangs aan huis geleverd worden. De overeenkom- sten worden aangegaan wanneer de beplanting van een veld geheel is afgeloopen; als wanneer de opkoper door daartoe in dienst genomen mata mata's (inlandsche opzigters) gedurende 2 à 3 maanden toezigt op het onderhoud laat houden. Werkvolk was niet dan tegen hoog loon te bekomen, vooral gedurende den koffijplak. Tijdens het snijden der padie kon men zelfs geene vrouwen krijgen.
id.	25 000 Amst. ponden, tegen 2000 in 1861	
id.	80 000 Amst. ponden, tegen 4000 in 1861	Bij deze ondernemingen was het product van 1862 nog niet afge- werkt, en kon de hoeveelheid dus slechts bij raming worden opgegeven.
id.	100 000 Amst. ponden, tegen 30 000 in 1861	In den Oostmoeson kost het verkrijgen van werkvolk weinig moeite, vergelijk het overzicht van 1861. De ondernemer van Wirosarie bezit tevens eene rijstpelinrigting.
"	Nog niet begonnen. Deze onderneming en die in het district Singenlor (zie boven) behooren aan denzelfden eige- naar.	De onderneming in het district Salatiga schijnt in 1862 voor het eerst te hebben gewerkt. De ondernemer laat de velden door vrijwillige arbeiders bewerken en beplanten en verstrekt zelf de bibiet. Bij den oogst wordt aan de bevolking uitbetaald voor 1ste soort f 25, 2de soort f 10 en 3de soort f 5 per pikol. De ondernemer betaalt zelf het snijloon en de transportkosten van den geoogsten tabak naar de loodsen. Het product was goed geslaagd en de qualiteit vrij gunstig. Arbeiders waren gemakkelijk te ver- krijgen tegen 25 à 30 cents daags.
als voren	100 000 Amst. ponden tegen 30 000 in 1861	
id.	120 000 Amst. ponden, tegen 60 000 in 1861	
id.	30 500 Amst. ponden (vermoedelijk eerst in 1862 begonnen.)	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed. (7096 vierk. Nederl. ellen.)
Japara	Koedoes	Oendaan	* Niet opgegeven.	Niet opgegeven
Rembang	Rembang	Pamottan en Sedan	Bedok	id.
		Soelang	Glentingan	id.
		Sedan	Mraijon	id.
	Toeban	Rengel	* de Geurige Plant	id.
			Rengel (naam der plaats waar de onderneming gevestigd is)	id.
		Rembes	Wiedang (2)	id.
			Niet opgegeven	id.
		Djatierogo	* Cuba	id.
		Singahan	* Nicot	id.
			Singahan (naam der plaats)	id.

(1) Hiervan zijn 30 000 pond door brand verloren gegaan.

(2) In 1861 werkte deze onderneming tevens op contract met het Gouvernement, zijnde dat contract in 1861 afgelopen.

Uitgestrektheid der aanplantingen.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
— Bouws van 500 vierk. Rijnl. roeden.		
33 in 1861 34½ bouws	± 50 000 Amst. ponden tegen 9875 in 1861	Als in 1861.
216¼, waarvan 95 geslaagd; in 1861 243 waarvan 118 geslaagd	62 000 Amst. ponden, tegen 107 640 in 1861	
55 waarvan 38 geslaagd; in 1861 100. waarvan 55 geslaagd	44 000 Amst. ponden, tegen 60 000 in 1861	
125, waarvan 80 geslaagd; in 1861 100, waarvan 55 geslaagd	40 000 Amst. ponden, tegen 17 000 in 1861	
490, waarvan 400 geslaagd; in 1861 300 bouws	406 000 Amst. ponden, tegen 126 000 in 1861	Het aantal ondernemingen voor den opkoop van tabak vermeerderde gedurende 1862 van 18 tot 23. De opkoop geschiedt ingevolge mondelinge overeenkomsten onder toekenning van voorschotten. De bevolking levert de planten onmiddellijk na den oogst, soms echter, zoo als bij enkele ondernemingen in Toeban en Bodjonegoro, levert zij het product gedroogd. De betaling liep van ½ tot 3 en 4 duiten per plant, naar gelang der hoedanigheid.
60, waarvan 45 geslaagd; in 1861 48 bouws	60 000 Amst. ponden, tegen 53 400 in 1861	Koelies voor de verschillende werkzaamheden worden over het algemeen zonder moeite verkregen, evenwel in Toeban en Blora gedurende zekere tijden van het jaar niet zoo gemakkelijk als in de beide andere afdelingen. De loonen bedragen 16 à 20 cents daags; in de afdeling Rembang wordt ook wel 25 cents betaald.
230, waarvan 220 geslaagd; in 1861 200 bouws	250 000 Amst. ponden, tegen 20 000 in 1861	De productie zou, volgens de ontvangen opgaven, in 't geheel bedragen hebben 4 116 000 Amst. ponden, waarvan voor de 18 ondernemingen die ook in 1861 gewerkt hadden, 3 029 000 Amst. ponden. In 1861 werd bij deze laatsten verkregen 1 160 722 pond.
14	20 000 Amst. ponden, (vermoedelijk eerst in 1862 begonnen)	De productie der beide voorgaande jaren beliep (bij 16 ondernemingen) in 1859 2 474 300 en in 1860 1 680 790 Amst. ponden.
300, allen gesneden, in 1861 260 bouws	450 000 Amst. ponden, tegen 52 000 in 1861	Naar raming zouden in 't geheel beplant geweest zijn 4477 bouws, en zou daarvan ongeveer een vierde gedeelte mislukt zijn.
270, allen gesneden, in 1861 351 bouws	400 000 Amst. ponden, tegen 115 582 in 1861	Het getal schuren van de particuliere ondernemers in de geheele residentie bedroeg 155, welke meest alle zijn zamengesteld van wild hout en gedekt met allang allang.
80, allen gesneden, in 1861 38 bouws	30 000 Amst. ponden, tegen 14 400 in 1861	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roede (7096 vierk. Nederl. ellen.)	Uit- der Bouws Rh
Rembang	Bodjonegoro	Temaijang en Pelem	* Semanding	Niet opgegeven	520, w slaag
		Pelem	* Havannah	id.	150, w slaag
		Temaijang	* Temaijang (1)	id.	400, w slaag
		Ngoempak en Temaijang	* Pirang (1)	id.	275, w slaag opge
		Bouwerno	* Tawangredjo	id.	220, w slaag
		Bodjonegoro en Temai- jang	Bodjonegorosche nijver- heid.	id.	130, w slaag opge
		Bouwerno	Nglingo	id.	110, w slaag opge
		Padangan en Ngoempak	Padangan	id.	140, w slaag opge
		Ngoempak en Tinawoon	Malo	id.	280, w slaag opge
		Blora	Karang djatie	Karangdjatie	id.
	Djepon		Djepon	id.	80, w slaag waar
	Ngawen		Ngawen	id.	107, w slaag waar
	Panoelan		Panoelan	id.	160, w slaag waar

(1) Deze beide ondernemingen behooren aan een der Gouvernements contractanten.

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
520, waarvan 400 geslaagd	400 000 Amst. ponden, (in 1861 had deze contractant geen particulieren tabak opgekocht)	
150, waarvan 105 geslaagd	151 000 Amst. ponden, (als boven)	
400, waarvan 300 geslaagd	390 000 Amst. ponden, (eerst in 1862 begonnen)	
275, waarvan 215 geslaagd; in 1861 niet opgegeven.	300 000 Amst. ponden, tegen 200 000 in 1861	
220, waarvan 180 geslaagd	126 000 Amst. ponden, (in 1861 had deze contractant geen particulieren tabak opgekocht)	
130, waarvan 106 geslaagd; in 1861 niet opgegeven	142 000 Amst. ponden, tegen 60 000 in 1861	
110, waarvan 67 geslaagd; in 1861 niet opgegeven	103 000 Amst. ponden, tegen 7500 in 1861	Zie de voorgaande aanmerking.
140, waarvan 94 geslaagd; in 1861 niet opgegeven	104 000 Amst. ponden, tegen 100 000 in 1861	
280, waarvan 198 geslaagd; in 1861 niet opgegeven	320 000 Amst. ponden, tegen 135 000 in 1861	
115, waarvan 103 geslaagd; in 1861 48, waarvan 23 geslaagd	125 000 Amst. ponden, tegen 20 000 in 1861	
80, waarvan 50 geslaagd; in 1861 89½, waarvan 40 geslaagd	50 000 Amst. ponden, tegen 37 000 in 1861	
107, waarvan 55 geslaagd; in 1861 69, waarvan 14 geslaagd	48 000 Amst. ponden, tegen 8200 in 1861	
160, waarvan 90 geslaagd; in 1861 50, waarvan 30 geslaagd	95 000 Amst. ponden, tegen 27 000 in 1861	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden (7096 vierk. Nederl. ellen.)
Soerabaja	Soerabaja	Goenongkending	Djerebeng	4 ⁵⁰⁴² /7096
			Randegan	3 ⁴⁵²⁴ /7096
			Genook Watie	4312/7096
	Lamongan	Lengkir	* Telanak	"
	Sedaïjoe	Priedjek	Babat	5 ⁴⁴⁶⁷ /7096
	Modjokerto	Modjokerto	Poerworedjo	Niet opgegeven
		Modjokasrie	Plosso	id.
		Modjosarie lor	Modjosarie lor	id.
		Modjosarie kidool	Modjosarie kidool	id.
		Modjo agoong	Modjo pahit	id.
		Modjoredjo	Djombang	id.
Madura	Pamakassan	Kotta, Lambang lor en Boender	Pradapa	id.
	Paseroean	Porrong	Niet opgegeven	id.
	Malang	Gondanglegie, Sengoro en Penangoengan	Idem	id.
		Kotta Malang, Gou- danglegie, Sengoro, Penangoengan en Pakkies	Idem	id.
		Kotta Malang	Idem	id.

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.	
Niet opgegeven	10 000 Amst. ponden, tegen 45 000 in 1861		
id.	5 000 Amst. ponden, tegen 20 000 in 1861		
id.	Onder ult. 1862 nog niets verkregen, (in 1861 30 000 Amst. ponden)		
100 in 1861 75 bouws	109 200 Amst. ponden, tegen 16 050 in 1861	De hier aanwezige ondernemingen, ten getale van 11, ondervonden in den loop van 1862 geene vermeerdering en bij 2 daarvan werd, even als in 't vorig jaar, geen product verkregen. De uitkomsten waren beter dan in 1861, toen de oogst trouwens zeer ongunstig was. Naar raming zouden verkregen zijn 799,200 Amst. ponden, tegen 401,650 Amst. ponden in 1861. In 1860, toen slechts 3 ondernemingen aanwezig waren, beliep de hoeveelheid 293,500 Amst. ponden. Ook hier wordt onder toekenning van voorschotten mondeling met de bevolking overeen gekomen. Voor verdere bijzonderheden zij verwezen naar Bijlage litt. AA van het vorig Verslag.	
Niet opgegeven in 1861 13 bouws	30 000 Amst. ponden, tegen 3100 in 1861		
320 in 1861 144 bouws	400 000 Amst. ponden, tegen 180 000 in 1861		
20	25 000 Amst. ponden, (eerst in 1862 begonnen)		
40 in 1861 16 ⁸ / ₁₀ bouws	50 000 Amst. ponden, tegen 21 000 in 1861		
120 in 1861 52 bouws	150 000 Amst. ponden, tegen 72 000 in 1861		
16 in 1861 11 ⁶ / ₁₀ bouws	20 000 Amst. ponden, tegen 14 500 in 1861		
"	Nog niet begonnen		
Niet opgegeven	30 000 Amst. ponden, tegen 6000 in 1861		Ofschoon meer product dan in 1861 verkregen was, zoo waren toch de uitkomsten weinig gunstig te noemen, in 1861 uit hoofde van de vele regens, in 1862 wegens felle hitte en langdurige droogte. Voor de teelt en levering van tabak betoont de bevolking zich allezins genegen. Ook voor het werk bij de onderneming worden zonder moeite genoegzame koelies verkregen.
19, in 1861 15 bouws	19 000 Amst. ponden, tegen 7500 in 1861		Indien men onder de tabak-opkoopters, behalve Europeanen, ook rekent de Javanen, Chinezen en andere vreemde Oosterlingen, die door het geven van voorschotten met de gevestigde ondernemers in concurrentie treden, dan bedroeg hun getal 92. Gevestigde ondernemingen zijn die, welke hiernevens worden opgegeven. Zij zijn te zamen, even als in 1861, 14 in getal; hunne productie beliep in 't geheel 3,078,875 Amst. ponden tegen 4,065,375 pond in 't vorig jaar. In 1860 waren er 9, wier productie echter niet is opgegeven. De opkoopters bemoeijen zich niet met den aanplant; de tabak is van interieure hoedanigheid. In 't geheel zouden in dit gewest
115 in 1861 187 bouws	115 000 Amst. ponden, tegen 187 500 in 1861		
250 in 1861 177 ¹ / ₂ bouws	250 000 Amst. ponden, tegen 162 500 in 1861		
437 ¹ / ₂ in 1861 916 ¹ / ₂ bouws	437 500 Amst. ponden, tegen 925 000 in 1861		

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden. (7096 vierk. Nederl. ellen.)
Pasoeroean	Malang	Kotta Malang	Niet opgegeven.	Niet opgegeven
		Idem	Idem	id.
		Idem	Idem	id.
		Idem	Idem <i>a</i>	id.
		Kotta Malang, Gondanglegie, Sengoro, Penangoengan en Pakkies	Idem <i>b</i>	id.
		Gondanglegie	Idem	id.
		Idem	Idem	id.
		Gondanglegie en Sengoro	Idem	id.
		Kotta Malang	Idem	id.
		Sengoro	Idem	id.
Probolingo	Lemadjang	Lemadjang	Idem	id.
			Idem	id.
			Idem	id.
			Idem	id.
			Idem	id.
			Idem	id.
			Idem <i>a</i>	id.
			Idem	id.

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
77½ in 1861 916½ bouws	77 500 Amst. ponden, tegen 925 000 in 1861	
185 in 1861 125 bouws	187 500 Amst. ponden, tegen 125 000 in 1861	
237½ in 1861 125 bouws	237 500 Amst. ponden, tegen 125 000 in 1861	
250 in 1861 100 bouws	250 000 Amst. ponden, tegen 100 000 in 1861	in 1862 met tabak beplant zijn geworden 5772 bouws, waarvan 3317 ten behoeve der gevestigde ondernemingen.
361 in 1861 381 bouws	11 500 Amst. ponden, tegen 381 250 in 1861	De overeenkomsten geschieden in den regel mondeling, de betaling voor het product loopt zeer uiteen, voor kooltabak bedraagt dezelve tusschen f 6 tot f 16 per pikol en voor Java-tabak (die het meest geteeld wordt) tusschen f 3 tot f 11 per pikol.
327 in 1861 377½ bouws	(c) 327 375 Amst. ponden, tegen 375 000 in 1861	De werkloonen loopen van 20 tot 50 cents, en zulks doordien op taak gewerkt wordt:
185 in 1861 209 bouws	(d) 187 500 Amst. ponden, tegen 202 250 in 1861	a. deze onderneming behoort aan een inlander;
185 in 1861 25 bouws	187 500 Amst. ponden, tegen 26 250 in 1861	b. " " " " " " Chinees;
437½ in 1861 507½ bouws	437 500 Amst. ponden, tegen 507 500 in 1861	c. een gedeelte van het product is afkomstig van het huur-land Tanahwangie;
250 in 1861 15½ bouws	(e) 250 000 Amst. ponden, tegen 15 625 in 1861	d. een gedeelte van het product is afkomstig van het huur-land Limburg;
150 in 1861 260 bouws	150 750 Amst. ponden, tegen 260 000 in 1861	e. de ondernemer is tevens huurder van het perceel woeste gronden, genaamd Boemieaijoe; het door hem verkregen product was in 1862 voor een gedeelte en in 1861 geheel van dat huur-land afkomstig. Met het oog op deze laatste omstandigheid werd de onderneming niet vermeld in het overzicht van 1861.
24 in 1861 niet opgegeven	24 750 Amst. ponden, tegen 9000 in 1861	De teelt geschiedt zonder eenige voorafgaande overeenkomst met de ondernemers.
60 in 1861 niet opgegeven	59 875 Amst. ponden, tegen 12 500 in 1861	In de nabijheid zijner schuren legt de ondernemer de zaai-beddingen aan, waarvan de zaailingen (bibiet) kosteloos worden verstrekt aan hen, die genegen zijn hunne velden met tabak te beplanten. Ter voorkoming dat door zorgeloosheid veel tabak op het veld verloren ga, waarschuwt de ondernemer, de planten, wanneer het tijd is om te ploegen, om bibiet te halen, wanneer zij dienen te toppen, in het kort, tot iedere werkzaamheid die noodig is tot slaging van den oogst.
120 in 1861 niet opgegeven	121 375 Amst. ponden, tegen 29 125 in 1861	Voorschotten worden door de ondernemers niet verleend, met uitzondering alleen van dien in het district Kraksan die f 2 per 1000 planten op rekening geeft, doch ook alleen dan, wanneer de aanplant is bewerkstelligd en er kans bestaat op slagen.
Niet opgegeven in 1861 100 bouws	16 875 Amst. ponden, tegen 100 000 in 1861	Wanneer de tabak tot rijpheid is gekomen, worden de planten gekapt en door de planters aan de schuren geleverd tegen con- tante betaling van 1 à 1½ cent per plant, naar gelang van hoe- danigheid. De afvoer van den in balen afgepakte tabak is in de twee laatste jaren aangenomen door een Europeschen onder- nemer, die daartoe op zijne beurt overeenkomsten aangaat met de inlandsche bevolking.
Niet opgegeven in 1861 44 bouws	29 000 Amst. ponden, tegen 43 750 in 1861	Het jaar 1862 was den tabaksondernemers niet voordeelig; door de buitengewoon langdurige droogte was de oogst ongun- stig, de loonen waren hoog, en bovendien was werkvolk moei-
62 in 1861 niet opgegeven	62 000 Amst. ponden, tegen 15 730 in 1861	
164 in 1861 niet opgegeven	164 875 Amst. ponden, tegen 22 250 in 1861	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roede (7096 vierk. Nederl. ellen.)
Probolingo.	Kraksan	Kraksan	Niet opgegeven.	Niet opgegeven
		Gending	Idem	id.
			Idem	id.
			Idem	id.
Bezoekie	Bondowosso	Bondowosso	Sekarpoetie	8 ⁴⁴⁸ / ₅₀₀
		Wonosarie	Het Vertrouwen	27 ⁸¹ / ₅₀₀
		Idem	Wonosarie	11 ³⁵³ / ₅₀₀
		Idem	Lodjadjar	16 ⁸⁹ / ₅₀₀
		Idem	Tangsil	8 ³³⁷ / ₅₀₀
		Penangoengan	Tamanan	18
		Bondowosso en Penangoengan	Bondowosso	24 ²⁴⁷ / ₅₀₀
		Djember	Djember	16 ¹ / ₂
		Djember en Soekokerto	Djeleboek	13
		Soekokerto	Soekowono	17 ¹ / ₂
		Idem	Soekokerto	25
		Poeger en Tangool	Tangool	9 ¹ / ₂
	Panaroekan	Pradjekan	Pradjekan	8 ¹ / ₂
		Pradjekan	de Hoop	5

Uitgestrektheid der aanplantingen.	Hoeveelheid	A A N M E R K I N G E N.
— Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	verkregen product, meest bij benadering.	
20 in 1861 10 bouws	10 000 Amst. ponden, tegen 10 000 in 1861	jelijk te verkrijgen op tijden dat de ondernemers hetzelfde hoog noodig hadden.
7	6 250 Amst. ponden, (vermoedelijk eerst in 1862 begonnen)	De totale productie der 10 in werking zijnde ondernemingen beliep 645 750 Amst. ponden, in 1861 waren er 9 en in 1860 slechts 4. De opbrengst van 1860 is niet opgegeven, doch die van 1861 beliep 502 355 Amst. ponden.
"	Nog niet begonnen	a. Aan deze onderneming is tevens verbonden de particuliere suikeronderneming Soekodono.
"	id.	
Niet opgegeven	52 000 Amst. ponden, tegen 22 000 in 1861	
id.	300 000 Amst. ponden, tegen 168 000 in 1861	
id.	60 000 Amst. ponden, tegen 40 000 in 1861	
id.	104 000 Amst. ponden, tegen 26 000 in 1861	
id.	95 000 Amst. ponden, tegen 24 000 in 1861	Ook in dit gewest koopen de ondernemers den tabak van de be- volking op, zonder dat daarbij schriftelijke overeenkomsten wor- den aangegaan of voorschotten verleend. Even als in Bezoekie verstrekken zij zelveu bibiet. De prijs waarvoor de tabak gele- verd wordt, is in den regel 1,1½ en 2 centen per plant, naar gelang van soort. De lage prijzen van den Javatabak, maakten de bevolking meer en meer ingenomen met de cultuur van kool- tabak.
id.	152 000 Amst. ponden, tegen 68 000 in 1861	
id.	160 000 Amst. ponden, tegen 60 000 in 1861	
id.	150 000 Amst. ponden, tegen 85 000 in 1861	Bij de ondernemingen in de afdeling Bondowosso ging het verkrijgen van werkvolk zonder groot bezwaar. Door de koelies bij taak te laten werken, verdienden deze soms tot 60 cents daags. Nopens de ondernemingen Panaroekan wordt berigt dat bij Kaliekitoos, ten deze nog al moeilijkheden worden on- dervonden, bij Radjakan echter niet. De loonen der koelies be- liepen bij Soemberwaroe en Pradjekan 25 cents, bij Kaliekitoos 25 à 35 cents daags; timmerlieden genoten bij deze drie onderne- mingen respectievelijk 33½, 41½ en 50 cents per dag.
id.	200 000 Amst. ponden, tegen 120 000 in 1861	Het getal ondernemingen, te zamen 15, onderging gedurende 1862 geene verandering; wel kwam eene nieuwe in werking, die in het district Kaliekitoos, doch daarentegen had de eigenaar der onderneming de Hoop, wiens etablissement met het daarin aanwezige product door brand was vernield geworden, zijn be- drijf gestaakt en zijne onderneming verlaten. De gezamenlijke productie beliep in 1862 bijna eens zooveel als in het vorig jaar; toen was zij 998 479 Amst. pond. en ditmaal 1 888 000 Amst. pond.
id.	300 000 Amst. ponden, tegen 107 000 in 1861	De productie van 1860, toen in Bezoekie 10 ondernemingen bestonden, is niet opgegeven.
id.	230 000 Amst. ponden, tegen 250 000 in 1861	
id.	15 000 Amst. ponden, tegen 6 000 in 1861	
60 in 1861 45 bouws	50 000 Amst. ponden, tegen 12 892 in 1861	
14 in 1861 30 bouws	Niet opgegeven (in 1861 8331 Amst. ponden)	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roede (7096 vierk. Nederl. ellen.)	U der Bouw R
Bezoekie		Soemberwaroe	Soemberwaroe	6	in
		Kalitikoos	Kalitikoos	5	
Kadoe	Magelang	Poerbolingo	Niet opgegeven (etablisementen te Djoemoijo, Djettak en Sroemboong)	8	Niet
	Temanggoeng	Djetis	Niet opgegeven (etablisementen te Djragan en Temang- goeng)	Niet opgegeven	
Madioen	Madioen	Oetaran, Bugi, Maos- patie en Tjaroeban	Niet opgegeven	id.	in 18
	Magettan	Boeloe en Gorang- Gareng	Idem	id.	Niet in 18
	Poerwodadie	Poerwodadie	Idem	id.	Niet
	Ngawie	Sepreh	Idem	id.	
		Derro en Sepreh	Idem	id.	
Kedirie	Kedirie	Kedirie, Modjorotto, Soekoredjo en Djam- bean	Djambean en Kotta, thans gecombineerd genaamd Kotta (1)	id.	
			Kedirie	id.	
			Niet opgegeven	id.	Niet
	Afd: g Kertosono	Papar	Papar (2)	id.	Niet
	Idem	Papar	Idem (2)	2	
		Waroedjaijang	Idem (2)	1½	
		Papar	Djambean	1	
	Ngrowo	Toeloeng-agoeng	Ngrowo (3)	Niet opgegeven	

(1) Beide ondernemingen behooren thans aan den ondernemer van Djambean (district Papar).

(2) Deze ondernemingen behooren aan denzelfden eigenaar.

(3) Als voren.

(4) Zie ook de mededeelingen in hoofdstuk N van het tegenwoordig verslag en' aldaar bij »Tabakscultuur» de rubriek particuliere teelt.

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
5 in 1861 10 bouws	2 000 Amst. ponden, tegen 1 256 in 1861	
20	18 000 Amst. ponden, (eerst in 1862 be- gonnen)	
Niet opgegeven id.	175 000 Amst. ponden, tegen 60 000 in 1861	De aanplantingen worden bewerkstelligd, ingevolge mondelinge overeenkomsten en tegen kosteloze verstrekking van bibiet. Voorschotten worden reeds in November verleend. De oogst was gunstig. De ondernemer verkreeg 175 000 Amst. pond, tegen 60 000 pond in 1861. De opbrengst van 1860 is niet opgegeven. De betaling is voor elke plant geleverd in de schuren, 1ste soort 2 cents, 2de soort 1½ cent, 3de soort 1 cent en 4de soort ½ cent. Voor verdere bijzonderheden, zie het overzicht van 1861 bijl. lit. AA. van het vorig verslag.
260 in 1861 798½ bouws	125 000 Amst. ponden, tegen 205 374 in 1861	
Niet opgegeven in 1861 144½ bouws	28 500 Amst. ponden, tegen 21 450 in 1861	
Niet opgegeven id.	9 830 Amst. ponden, tegen 15 368 in 1861	De twee ondernemers in dit gewest (een hunner bezit de vier eerstgenoemde ondernemingen) verkrijgen het product deels bij verkoop, deels door mondelinge overeenkomsten voor het planten, wordende in het laatste geval in den regel voorschotten gegeven. De oogst was niet gunstig, wegens vele regens in het begin van den planttijd en de langdurige droogte na afloop van den aanplant. Terwijl dan ook in 1861 (het cijfer van 1860 is niet opgegeven) verkregen werd 262 192 Amst. pond. beliep de opbrengst van 1862 niet meer dan 173 330 Amst. pond.
id.	10 000 Amst. ponden, tegen 20 000 in 1861	Werkvolk was zonder moeite te verkrijgen; de loonen bedroegen 30 à 35 cents daags.
id.	70 000 Amst. ponden, tegen 1 059 250 in 1861.	
"	nihil (in 1861 202 000 Amst. ponden,	
Niet opgegeven	112 500 Amst. ponden tegen 125 000 in 1861	
"	nihil (in 1861 74 125 Amst. ponden)	
Niet opgegeven	6000 Amst. ponden. } vermoede- } lijk eerst	In deze residentie wordt het product te velde opgekocht, zonder voorschotten of mondelinge overeenkomsten. In weerwil dat de ondernemers jaarlijks vreemde zaden uitdeelen ter verkrijging van den zoogenaamden kooltabak, wordt over het algemeen niet anders dan gewone Java-tabak geteeld. (4) Het product wordt tegen verschillende prijzen opgekocht. Door eene vereeniging van ondernemers in Blitar en Kediri was overeengekomen dat als hoogste prijs voor 1000 planten goed geslaagden tabak zou worden betaald f 11 zilver.
id.	nihil. } in 1862	
id.	nihil. } begonnen.	
id.	6 122 Amst. ponden, tegen 24 354 in 1861	
id.	105 000 Amst. ponden, tegen 595 175 in 1861	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden (7096 vierk. Nederl. ellen.)	U der Bouw R
Kedirie	Blitar (onder regent- schap)	Blitar	Ngrowo (1)	Niet opgegeven.	Niet
		Srengat	Idem (1)	id.	
	Ngrowo	Toeloeng-agoeng	Blitar (2)	id.	
	Blitar (onder regent- schap)	Blitar	Idem (2)	id.	
		Srengat	Idem (2)	id.	
		Welingie	Idem (2)	id.	
		Lodoijo	Idem (2)	id.	
	Ngrowo	Toeloeng-agoeng	Toeloeng agoeng	id.	
	Blitar (onder regent- schap)	Blitar	Niet opgegeven (3)	id.	
		Srengat	Idem (3)	id.	
		Welingie	Idem (3)	id.	
		Lodoijo	Idem (3)	id.	
		Blitar	Idem (4)	id.	
		Srengat	Idem (4)	id.	
		Blitar	Idem (5)	id.	
		Srengat	Idem (5)	id.	
<i>Rijstpelondernemingen.</i>	Preanger regentschappen Tjiandjoer	Negorij (?)	Saijang	1 ⁴²¹ / ₅₀₀	
		Tjiblagoeng	Moendjoel	284 ⁴ / ₅₀₀	
		Tjipoetrie	Panembang	1 ²² / ₅₀₀	
		Negorij (?)	Saijang	1 ¹⁵⁴ / ₅₀₀	
		Soekaboemie	Soekabomie	498 ⁸ / ₅₀₀	

(1) Deze ondernemingen behooren aan denzelfden eigenaar.

(2) Idem.

(3) Idem.

(4) Idem.

(5) Idem.

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.	
Niet opgegeven	150 000 Amst. ponden, tegen 143 750 in 1861	<p>Ten gevolge der buitengewone droogte was de tabakoogst van 1862 ongunstig. De ondernemers verkregen in 't geheel slechts 1 023 622 Amst. ponden, tegen 3 637 704 Amst. ponden in 't vorig jaar en 3 038 375 pond in 1860, ofschoon in het laatste jaar niet meer dan 6 ondernemingen aanwezig waren.</p> <p>Het verkrijgen van werkvolk gaat zonder moeite in de afdeelingen Kediri, Kertosono en Ngrowo, minder gemakkelijk echter in Blita. Wel komen aldaar jaarlijks bij verschillende omliggende residentien menschen aan, die hunne diensten komen aanbieden, doch na den afloop van den tabakoogst keeren deze naar hunne vorige woonplaatsen terug. Van daar dat voortdurend eene schaarschte aan koelies bestaat. De loonen waren over het algemeen tamelijk hoog. In Blitar worden zij opgegeven te hebben bedragen 30 à 35 cents daags.</p> <p>In 't geheel waren in deze residentie 282 tabakloodsen opgericht.</p>	
id.	15 125 Amst. ponden, tegen 273 425 in 1861		
id.	212 500 Amst. ponden, tegen 703 750 in 1861		
id.	149 500 Amst. ponden, (vermoedelijk eerst in 1862 begonnen)		
id.	137 500 Amst. ponden, tegen 337 500 in 1861		
id.	43 750 Amst. ponden, tegen 99 375 in 1861 (de onderneming in het district Srengat vermoedelijk eerst in 1862 begonnen)		
id.	15 625 Amst. ponden, (vermoedelijk eerst in 1862 begonnen)		
"	1 400 pikols rijst, tegen 3 600 in 1861.		
"	4 000 pikols rijst, tegen 6 000 in 1861.		
"	4 000 pikols rijst, tegen 6 000 in 1861.		
"	4 600 pikols rijst, tegen 6 000 in 1861.		
"	11 368 ⁹⁰ / ₁₀₀ picols rijst, tegen 6 000 in 1861.		<p>In verband met de hooge prijzen der padie, die voor de ondernemers geene genoegzame winst overlieten, werd gedurende 1862 bij de rijstpelmolens veel minder product verwerkt dan in 1861, en had een derzelve zelfs geheel stil gestaan. Gezamenlijk leverden de verschillende etablissementen 66 446 pikols rijst tegen 96 600 pikols in 't vorig jaar. De padie wordt opgekocht zonder schriftelijke of mondelinge overeenkomsten en voor rekening der</p>

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden (7096 vierk. Nederl. ellen.)	U der Bouw R
Preanger regentschappen.	Tjiandjoer	Tjitjoeroek	Tjitjoeroek	Niet opgegeven	
	Bandong	Negorij (?)	Soekasarie	3 ²³⁷ / ₅₀₀	
		Idem	Soekakarta	3 ⁴³⁶ / ₅₀₀	
		Idem	”	1100 roeden.	
		Oedjong bronkoelon	Palasarie	Niet opgegeven	
		Tjilokottat	Ardjowinangon	4 ⁹⁷ / ₅₀₀	
Cheribon		Cheribon	Kotta Cheribon	Soekalila	2
	Sindanglaut		Assem	1	
	Gegissik lor		Pakhuis voor den op- koop van rijst en padie te Kapetekan	2	
	Palimanang		Tjiwriengin	8	
	Karang ampel		Boediradja	16 ¹ / ₂	
	Tagal		Tagal	Marikajja	Pakhuis voor den op- koop van rijst en padie te Larangan
Brebos		Niet opgegeven		id.	
Lossarie		Idem		id.	
Idem		Idem		id.	
Samarang	Grobogan	Wirosarie en Kradenan	Wirosarie	id.	

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
"	1 850 pikols rijst, tegen 2 500 in 1861.	ondernemers in de dessa's afgehaald. Werkvolk is gemakkelijk te verkrijgen, de koelies ontvangen een loon van 12 ¹ / ₂ cent daags, dan wel 11 of 12 cent en een kattie rijst daags.
"	8 000 pikols rijst, tegen 21 000 in 1861.	
"	6 228 pikols rijst, tegen 12 250 in 1861.	De drie eerstgenoemde ondernemingen Sayang, Moendjoel en Panembong behooren aan denzelfden eigenaar. De onderneming Tjitjoeroek is in handen van Chinezen. Voor de oprigting van een tweetal nieuwe ondernemingen waren de noodige gronden afgestaan, doch de molens waren bij het eind van 1862 nog niet opgericht. Een daarvan stond ten name van den eigenaar van Soekaboemie.
"	Nihil (in 1861 12 750 pikols rijst.)	
"	8 000 pikols rijst, tegen 2 500 in 1861.	Deze ondernemingen worden gezegd weinige winsten op te leveren en niet tegen de mededinging der Chinezen te kunnen opwerken. Drie derzelve werken met stoomtoestellen. Het pakhuis te Kapetekan behoort aan den ondernemer van Boediradja. Zie overigens het overzicht van 1861 (bijlage litt. AA. van het vorig verslag.)
"	17 000 pikols rijst, tegen 18 000 in 1861.	
"	15 000 pikols rijst, (?) tegen 15 000 in 1861.	Dit etablissement werd reeds in het overzicht van 1861 opgegeven, doch daarbij werd destijds en ook in 1862 nog niet ingekocht.
"	Nihil (in 1861 15 000 pikols rijst (?).	
"	435 pikols padie (in 1861 niet opgegeven).	Stoomrijstpelmolen. Ook dit etablissement had in 1862 nog niet gewerkt.
"	700 pikols padie, tegen 1 000 in 1861.	
"	80 000 pikols padie, tegen 90 000 in 1861.	Ondernemingen tot opkoop van padie en rijst; de onderneming, bij welke dit jaar niets werd ingekocht, behoort aan den eigenaar van den pelmolen te Boediradja (Cheribon).
"	Nihil in 1861.	
"	Nihil.	Rijstpelmolen. De padie wordt gedurende den oogst opgekocht en na ontbolstering op de passers weder van de hand gezet. De eigenaar heeft in de genoemde districten ook eene onderneming voor den opkoop van tabak.
"	18 000 pikols padie, te- gen 16 000 in 1861.	
"	4 000 pikols rijst, tegen 6 000 in 1861.	Niet opgegeven (ook niet in 1861.)
"	Nihil (in 1861 20 147 pikols rijst).	
"	Niet opgegeven (ook niet in 1861.)	

GEWESTEN.	Regentschappen.	Districten.	Benaming der onderneming.	Uitgestrektheid gronds voor de opgerigte fabriekgebouwen in gebruik. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden (7096 vierk. Nederl. ellen.)
<i>Andere ondernemingen.</i>				
Bantam	Lebak	Waroeng goenoeng	Niet opgegeven	Niet opgegeven
Cheribon	Cheribon	Beber	Tjratas	$\frac{375}{500}$
Soerabaja	Sedajoe	Tambangan	Niet opgegeven	$1\frac{4}{500}$
Samarang	Demak	Wedoong, Demak en Samboong	Demak	$5\frac{2173}{7096}$
Japara	Koedoes	Tjendono	Djoerang	$8\frac{418}{500}$
Pasoeroean	Malang	Kotta Malang en Gon- danglegie	Niet opgegeven	Niet opgegeven

Uitgestrektheid der aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid verkregen product, meest bij benadering.	A A N M E R K I N G E N.
Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Onderneming voor den opkoop van widjen, peper, staartpeper en gomelastiek. Geregistreerd contract met de bevolking voor den tijd van vijf jaren, ingegaan met 1860.
id.	Nihil, (in 1861 183 ³⁰ / ₁₀₀ pikols olie).	Katjang oliëfabriek. In 1862 heeft de ondernemer geen katjang opgekocht. In het district Kadoe gedeh (regentschap Koenigan) wordt ook katjang opgekocht door Chinesche suikerfabrikanten. Hunne suikerondernemingen Djambar en Sakerta zijn dan ook tevens oliëslagerijen
id.	3 000 pikols katjang tanah tegen 1500 pikols in 1861.	Katjang olie-perserij. De machinerien waren nog niet geheel gereed. De ondernemer bepaalde zich daarom alleen nog tot den opkoop en weder verkoop van de katjang-tanah, die anders tot vervaardiging van olie zou bestemd zijn. Werkvolk was moeilijk te verkrijgen; de dagloonen liepen van 25 tot 40 cents.
id.	± 32 000 Amst. ponden katoen.	Ondernemingen voor den opkoop van katoen, toebehoorende aan de Nederlandsch-Indische katoenmaatschappij, nader vermeld onder het hoofd »katoencultuur" in hoofdstuk N, van het tegenwoordig verslag.
114	19 400 Amst. ponden cochenille, tegen 22 566 in 1861.	Cochenille-onderneming. De gronden voor den aanplant van nopal zijn van de bevolking gehuurd. Werkvolk wordt zonder moeite verkregen, tegen 24 cent daags per man. Voor vrouwen bedraagt het loon minder. Wegens de aanmerkelijke daling der cochenille-prijzen, zijn de resultaten der onderneming niet naar wensch.
100	3 000 Amst. ponden indigo (even als in 1861).	Indigo-onderneming. De indigo wordt geteeld op tegalgronden als eerste gewas.

STAMM-DRUCKER: J. J. ...

Verlag von ...

VERLAG VON ...

Nr. 10

STAAT

an ...

SOERABAKARTA

OVER 1862

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII.)

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **AA** VAN HET VERSLAG.

N°. 29.

STAAT

DER

aan Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen verhuurde landen

IN DE RESIDENTIE

SOERAKARTA

OVER 1862.

Doorlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING. Bij de * geteekende ondernemingen zijn nog geen aanplantingen van producten voor de Europeesche markt aangelegd.	Uitgestrektheid der huur-landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.									
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.			
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boonen.	Jonge boonen.	Verkregen product in pikols.	
1	Batoedjamoës . . .	2 970	"	"	"	"	"	"	680 000	700 000	2 653	Volled. West met water eens gedr.
2	Gemawang Tjangkir. . .	600	"	"	"	"	"	"	180 000	289 480	255	Gewon reidi
3	Baros, Sampir en Pelem . . .	7 148	"	"	"	"	"	"	1 127 760	537 690	2 358	
4	Gegermoijo. . .	2 060	"	"	"	"	"	"	1 214 660	69 750	1 978	
5	Wonosarie, Djragan en Soemoerwetan . . .	1 753	"	"	"	"	"	"	715 130	50 520	1 134	
6	Selvagoong. . .	402	"	"	"	"	"	"	690 20	62 050	1 134	
7	Kategoean. . .	900	"	"	"	"	"	"	"	26 150	a.	Nog g
8	Ngranjoe . . .	236	52	1 700	"	"	"	"	"	"	"	Indigo drev
9	Melambong . . .	3 927	"	"	"	"	"	"	500 000	437 700	1 67	Gewon reidi
10	Pengoong . . .	1 942	"	"	"	"	"	"	600 000	500 000	2 16	
11	Kedong-banteng .	20 231	"	"	"	"	150	130 000	"	"	"	20 looc alang pann berg 200
12	Drono en onderhoorigheden. .	100	"	"	50	300	"	"	"	"	"	" Suiker
13	Kaponan en onderhoorigheden.	400	"	"	15	302	"	"	"	"	"	" Suiker drev
14	Paniron en onderhoorigheden .	631	"	"	"	"	"	"	10 000	25 000	a.	Nog g
	Transporteren	43 800	52	1 700	65	602	150	130 000	5 096 570	2 698 340	12 21	

a. Nog geen product verkregen.

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengrondooings.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
553 Volledige inrigting voor de West-Indische bereiding met pelmolen, gemetselde water- en droogbakken en een stammolen, door water gedreven.	710	111	821	4	1 845	6	362	7	44	10	"	"	17
255 Gewone wijze van koffijbereiding.	231	25	256	"	245	"	192	"	11	"	9	"	13
358 Idem.	620	"	620	"	72	28	541	8	21	"	382	"	333
978 Idem.	346	12	358	"	20	"	541	"	21	"	130	"	400
134 Idem.	150	6	156	"	38	"	543	"	21	"	117	"	136
134 Idem.	113	"	113	"	33	"	541	"	21	"	66	"	25
Nog geen etablissement.	72	10	82	10	142	"	16	1	8	"	"	1	8
" Indigofabriek door water gedreven.	208	4	212	"	33	3	36	3	2	4	20	22	9
67 Gewone wijze van koffijbereiding.	421	18	439	"	192	13	687	4	61	"	106	"	135
216 Idem.	529	9	538	"	27	6	1 118	"	76	"	256	"	345
" 20 loodsen waarvan 19 met alang alang en eene met pannen gedekt, geschikt tot berging van het product van 200 bouws tabak.	1499	115	1 614	39	4 683	144	"	6	311	110	20	"	42
" Suikerfabriek met trekmolens.	128	75	143	12	30	4	20	2	8	"	15	"	25
" Suikermolen door buffels gedreven.	38	8	46	8	105	"	6	"	5	"	30	"	30
a. Nog geen etablissement.	79	8	87	2	118	6	46	2	5	"	"	"	"
221	5 144	341	5 485	75	7 583	210	4 649	33	615	124	1 151	23	1 518

Doorlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOPFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	43 300	52	1 700	65	602	150	130 000	5 096 570	2 698 340	12 214
15	Satrian en onder- hoorigheden . . .	668	180	3 000	"	"	"	"	30 000	70 000	50
16	Gagattan en onder- hoorigheden	890	"	"	"	"	"	"	1 588 116	141 284	1 764
17	Garang Gondang en onderhoorig- heden	361 ¹⁵⁰ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	"	150 000	30 000	368
18	Bogor	111	"	"	"	"	22	7 900	"	"	"
19	Karang Anjar en onderhoorigheden	650	"	"	100	2 000	"	"	"	"	"
20	* Kadapiro . . .	30	"	"	"	"	"	"	"	"	"
21	Loogedé en onder- hoorigheden . . .	300 ³⁷⁵ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	"	110 000	90 000	250
22	Malangaten . . .	200	"	"	82 ¹ / ₂	686	"	"	"	"	"
23	* Djatigabang en onderhoorigheden	97	"	"	"	"	"	"	"	"	"
24	Pagerdjoerang . .	300	"	"	"	"	"	"	20 000	32 000	31
25	Karangnongko . .	2 381	"	"	"	"	"	"	186 000	1 397 000	600
26	Troetjoek	217	"	"	"	"	46	3 070	"	"	"
	Transporteren	49 506 ²⁵ / ₅₀₀	232	4 700	247 ¹ / ₂	3 288	218	140 970	7 360 686	4 458 624	15 277

BL

NO P

D

Indigo
drev
koffi8 indig
rade
gedr
buite
etabl
door
door
en 5 a
ment
schik
± 3Gewone
berei

Nog ge

Suikerf
gedre
malen
plant

Nog ge

Gewone
reidin

Suikerf

Nog ge

Gewone
reidin

I

oodser

BLZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	5 144	341	5 485	75	7 583	210	4 649	33	615	124	1 151	23	1 518
Indigofabriek door water gedreven en gewone wijze van koffijbereiding.	400	52	452	"	98	8	264	1	9	12	123	"	30
3 indigofabrieken met klop-raderen, welke door water gedreven worden (thans buiten werking); 2 koffij-etablissemten met molens door water gedreven; 2 door trekbeesten getrokken en 5 andere kleine etablissementen zonder molens, geschikt tot het bewerken van $\pm$ 3/m. pikols koffij.	1 701	71	1 772	"	10 184	16	1 157	5	580	13	674	2	1 201
Gewone wijze van koffijbereiding.	63	7	70	"	4	7	228	"	10	"	102	"	7
Nog geen etablissementen.	206	"	206	"	273	32	210	2	4	"	139	"	189
Suikerfabriek door stoom gedreven, geschikt tot het malen van 400 bouws aanplant.	210	"	210	"	290	"	97	"	85	"	"	"	79
Nog geen etablissementen.	25	"	25	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"
Gewone wijze van koffijbereiding.	119	13	132	"	"	17	226	1	"	"	79	"	6
Suikerfabriek met trekmolens.	126	"	126	30	106	23	14	1	19	"	"	"	"
Nog geen etablissementen.	46	"	46	"	26	"	6	"	16	"	2	"	2
Gewone wijze van koffijbereiding.	49	"	49	5	60	"	40	1	4	4	2	4	7
Idem.	252	58	310	35	105	65	8	1	"	10	9	"	"
Woodsen voor tabakberging.	153	17	170	51	"	54	"	"	"	14	"	"	"
	8 494	559	9 053	196	18 729	432	6 905	45	1 342	177	2 281	29	3 039

Doorlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	49 506 ²⁵ / ₅₀₀	232	4 700	247 ¹ / ₂	3 288	218	140 970	7 360 686	4 458 624	15 277
27	Tarik en onder- hoorigheden .	15 635	"	"	"	"	"	"	1 264 888	150 500	5 800
28	Soeroog en onder- hoorigheden .	360	"	"	80	1 820	"	"	"	"	"
29	Stoegoor . . .	281	"	"	"	"	"	"	200 000	150 000	640
30	Ambak Kabeloan en onderhoorig- heden. . . .	203 ¹²⁵ / ₅₀₀	"	"	10	169	"	"	"	"	"
31	Katitang . . .	237	"	"	100	1 300	"	"	"	"	"
32	Pengadjak . . .	808	"	"	†	†	"	"	^a 40 000	^a 24 000	110
33	Moengoor ^b . . .	1 801	"	"	"	"	"	"	250 000	"	240
34	Larangan . . .	860	"	"	100	1 300	"	"	"	"	"
35	Remeng en onder- hoorigheden .	175	"	"	"	"	"	"	50 000	160 000	60
36	Kartasoera en on- derhoorigheden	1 645	"	"	360	6 000	"	"	"	"	"
	Transporteren	71 511 ¹⁵⁰ / ₅₀₀	232	4 700	897 ¹ / ₂	13 877	218	140 970	8 985 574	4 943 124	22 127

De dus † geteekende kolommen kunnen bij gemis aan opgaven niet worden ingevoerd.

a. Het cijfer van 1861 behouden. — b. Bij deze onderneming treft men nog een vanille-aanplant aan, ter uitstrek

pikols.	BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRICHTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
		Gezeten landbouwers.	Mengdoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
					Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
277		8 494	559	9 053	196	18 729	432	6 905	45	1 342	177	2 281	29	3 039
800	Stampmolen met 18 stampers die 25 pikols, en een dubbele West-Indische breekmolen, die gemiddeld 200 pikols in de 24 uren verwerken, wordende beide door water gedreven.	668	336	1 004	248	1 449	20	282	43	131	7	"	"	80
"	Suikerfabriek met 4 houten molens door buffels gedreven.	125	"	125	30	165	16	90	1	15	"	"	"	"
640	Gewone wijze van koffijbereiding.	80	"	80	"	21	10	119	2	27	"	50	"	60
"	Suikerfabriek met trekmlen.	49	"	49	"	2	17	25	"	2	"	"	"	6
"	Suikerfabriek door watergedreven, capaciteit van 10 000 pikols.	170	"	170	"	52	"	201	"	32	"	67	"	2
110	2 kleine suikermolens met karbouwen gedreven. Gewone wijze van koffijbereiding (volgens de opgaaft van 1861).	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†
240	Koffijmolen door watergedreven.	600	"	600	"	1 174	"	5	"	15	"	"	"	20
"	Kleine houten en ijzeren molen door buffels gedreven, vermalende 8 pikols per uur.	400	"	400	40	32	20	42	"	31	"	"	"	"
60	Gewone wijze van koffijbereiding.	75	5	80	"	32	"	251	"	1	"	5	"	120
"	Suikerfabriek met belendende pakhuizen en 2 suikermolens door water gedreven.	760	80	840	"	100	8	850	6	21	3	120	"	80
2 127		11 421	980	12 401	514	21 756	523	9 770	97	1 617	187	2 523	29	3 407

r uitrektheid van 3 bouws, waarvan echter nog geen product was verkregen.

Doortoonend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	71 511 ¹⁵⁰ / ₅₀₀	232	4 700	897 ¹ / ₂	13 877	218	140 970	8 985 574	4 943 124	22 127
37	Gebang en onder- hoorigheden.	1 440	"	"	"	30	20 000	"	"	"	"
38	* Ngepong en onder- hoorigheden	949	"	"	"	"	"	"	"	"	"
39	Ploembon en Pan- taran.	685	"	"	"	"	"	246 079	276 079	874 ¹² / ₁₀	"
40	Moedal en Bimo.	900	50	400	"	"	"	324 000	100 000	420	"
41	Plaoor	456	"	"	"	"	"	365 000	76 000	570	"
42	Gezangan	207	"	"	"	"	"	50 000	80 000	150	"
43	Poetjang	340 ¹ / ₂	"	"	"	"	"	"	150 000	a	"
44	Djoongkarie	4 543	†	982	460	13 300	"	90 000	150 000	105	"
45	Tjipogo	5 320	"	"	"	"	"	640 000	475 000	1 730	"
46	Ampel	7 569 ³²¹ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	1 800 000	800 000	2 200	"
47	Lebak	1 442	186	1 886	"	"	"	"	"	"	"
48	Toompé	448 ³²⁰ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	70 500	93 000	75	"
49	Gedaren	924	140	1 526 ¹ / ₂	"	"	"	"	"	"	"
50	Kaijoemaas	350 ⁵⁰ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	100 000	160 000	136	"
51	Gondang Wenan- gon	1 048 ¹ / ₂	"	"	267	5 420	"	"	"	"	"
	Transporteren	98 134 ³⁵⁰ / ₅₀₀	608	9 494 ¹ / ₂	1 624 ¹ / ₂	32 597	248	160 970	12 671 153	7 303 203	28 387 ¹² / ₁₀

De dus † geteekende kolommen kunnen bij gemis aan opgaven niet worden ingevuld.

a. Nog geen product verkregen.

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1863.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GRITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	11 421	980	12 401	514	21 756	523	9 770	97	1 617	187	2 523	29	3 407
Vijf hulpdroogloodsen, ieder lang 200 voet, breed 30 en hoog 18 voet.	194	"	194	"	539	8	3	2	25	2	4	2	2
"	164	"	164	"	270	"	23	"	24	"	21	"	12
12/10 Gewone koffijpelmolen door water gedreven.	255	"	255	"	61	"	130	5	89	"	106	"	79
Gewone wijze van koffijbe- reiding en een indigofabriek door water gedreven.	282	16	298	"	26	4	139	2	31	10	138	"	"
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	182	35	217	"	82	13	213	2	9	"	74	"	76
Idem.	80	"	80	"	40	10	56	4	20	"	36	"	18
Geen etablissement.	118	6	124	"	13	10	226	"	8	"	73	"	64
5 Twee suikerfabrieken door water gedreven.	1 930	218	2 148	40	534	209	2 324	112	223	"	777	"	73
0 Koffijpelmolen door water ge- dreven.	820	98	918	"	85	8	2 010	3	74	"	142	"	108
0 Idem.	960	5	965	"	260	"	2 300	"	315	"	365	"	560
" Indigofabriek door water ge- dreven.	936	18	954	"	119	"	1 146	"	19	"	167	"	26
5 Gewone wijze van koffijbe- reiding.	169	4	173	"	3	"	120	"	1	"	150	"	109
" Indigofabriek door water ge- dreven.	450	179	629	"	52	"	317	"	135	"	200	"	15
6 Gewone wijze van koffijbe- reiding.	126	18	144	"	9	"	159	"	4	"	65	"	28
" Suikerfabriek door water gedreven (capaciteit van 15 000 pikols).	1 237	181	1 418	"	152	"	971	"	146	"	355	"	353
7 12/10	19 324	1 758	21 082	554	24 001	785	18 907	227	2 740	199	5 196	31	4 930

Doorlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	98 134 ³⁵⁰ / ₅₀₀	608	9 494 ¹ / ₂	1624 ¹ / ₂	32 597	248	160 970	12 671 153	7 303 203	28 337 12 ¹ / ₁₀
52	Kebonaroem . . .	300	"	"	72	2 500	52	80 000	"	"	"
53	Wedie en Pandan.	550	"	"	142	2 882	"	"	"	"	"
54	Djeroek-Wangie en onderhoorig- heden	1 571 ¹ / ₂	"	"	"	"	"	"	99 640	135 360	207
55	Tegal-ombo . . .	80	"	"	"	"	10	a	"	"	"
56	Selap, Gendoelan en Soerowono.	804	"	"	"	"	"	"	150 000	225 000	200
57	Klodran en onder- hoorigheden. . .	125	"	"	"	"	"	"	2 500	17 000	4 ¹ / ₄
58	Blorong.	1 444	"	"	"	"	"	"	125 000	25 000	360
59	Tjanden	162	"	"	10	300	"	"	"	"	"
60	Gadoengan. . . .	3 245	"	"	"	"	"	"	1 848 000	103 354	2 078 22 ¹ / ₁₀
61	Repaking	2 980	"	"	"	"	264	4 400	80 000	30 000	100
62	Karang.	657	100	941	"	"	"	"	†	†	†
63	Gondangwedelan.	204 ¹⁰⁰ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	"	200 000	15 000	724
64	Boeloek.	300	"	"	"	"	"	"	100 000	150 000	70
	Transporteren	110 557 ²⁰⁰ / ₅₀₀	708	10 435 ¹ / ₂	1848 ¹ / ₂	38 279	574	245 370	15 276 293	8 003 917	32 130 59 ¹ / ₁₀

De dus † geteekende kolommen kunnen bij gemis aan opgaven niet worden ingevuld.

a Nog geen product verkregen.

BLIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezaten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	19 324	1 758	21 082	554	24 051	785	18 907	227	2 740	199	5 196	31	4 930
Het riet is verwerkt te Gondang; voor de verwerking van den tabak is opgesteld een groote loods van steen met pannen gedekt, benevens 4 groote loodsen van bamboe met alang-alang gedekt.	329	81	410	"	52	"	290	"	9	"	"	"	"
Het riet is verwerkt te Gondang.	484	43	527	"	45	"	200	"	41	"	35	"	14
Pelmolen door water gedreven, geschikt voor de verwerking van 500 pikols.	151	53	204	"	176	"	151	3	5	"	3	"	54
Geen etablissement.	80	"	80	"	100	"	"	"	2	2	"	"	"
Gewone wijze van koffijbereiding.	250	24	274	3	87	10	403	4	20	6	230	"	111
Idem.	10	2	12	1	10	2	10	1	"	"	"	"	"
Idem.	209	"	209	"	221	"	53	"	7	"	37	"	62
Spijkerfabriek met trekmolens.	50	"	50	"	53	"	43	3	12	"	4	"	16
Koffijpelmolen door water gedreven, geschikt voor de verwerking van 100 pikols in de 24 uur.	333	21	354	"	98	27	314	4	64	41	39	11	45
Gewone wijze van koffijbereiding.	286	54	340	"	660	4	8	7	8	"	14	8	84
Indigofabriek door water gedreven.	354	19	373	"	28	"	455	1	22	"	152	"	2
Gewone wijze van koffijbereiding.	41	14	55	"	2	11	19	4	2	"	15	"	3
Gewone wijze van koffijbereiding.	39	18	57	"	60	26	76	1	1	"	"	"	10
	21 940	2 087	24 027	558	25 593	865	20 929	255	2 933	248	5 725	50	5 331

Doortlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING. Bij de * geteekende ondernemingen zijn nog geen aan- plantingen van producten voor de Europesche markt aangelegd.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	110 557 ²⁰⁰ / ₅₀₀	708	10 435 ¹ / ₂	1848 ¹ / ₂	38 279	574	245 370	15 276 293	8 003 917	32 130 ⁵⁹ / ₁₀₀
65	Bangsrie a . . .	800	"	"	"	"	"	"	150 000	180 000	150
66	Gawar en onder- hoorigheden . . .	715	"	"	"	"	"	"	155 027	92 165	268
67	Salembi	621	"	"	"	"	"	"	200 000	300 000	633
68	Kemoening b . . .	3 564 ²⁵ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	"	900 000	290 000	2 100
69	Gajamprit	829	120	4 800	"	"	"	"	"	"	"
70	Tjepper	1 305	"	"	350	5 000	"	"	"	"	"
71	Gemampir	4 550	"	"	"	"	"	"	927 500	668 000	"
72	Mangis	757 ¹²⁵ / ₅₀₀	"	"	"	"	"	"	"	25 000	c.
73	Kepitoe	1 686	74	1 550	74	1 110	"	"	23 600	19 300	31 ¹ / ₂
74	* Kaliwingko . . .	200	"	"	"	"	"	"	"	"	"
75	Djetis	100	"	"	50	c.	"	"	"	"	"
76	Birit	320	"	"	"	"	90	80 000	"	"	"
77	Djogonalan	800	150	6 000	"	"	"	"	"	"	"
78	* Mawang	237	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Transporteren	127 141 ³⁵⁰ / ₅₀₀	1 052	22 785 ¹ / ₂	2322 ¹ / ₂	44 389	664	325 370	17 632 420	9 578 382	36 728 ⁹ / ₁₀₀

a. Deze onderneming bezit tevens een cacao-aanplant van 1000 vruchtdragende en 14 000 jonge boomen. De productie ontvangen. — c. Nog geen product verkregen.

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	21 940	2 087	24 027	558	25 593	865	20 929	255	2 933	248	5 725	50	5 331
Koffijpelmolen door water gedreven.	120	12	132	"	104	44	26	12	4	60	"	4	16
Gewone wijze van koffijbereiding.	104	40	144	"	6	18	110	5	5	6	30	5	89
Idem.	320	30	350	"	78	8	200	1	44	"	76	"	80
West-Indische bereiding, twee stampmolens, welke 50 pikols per dag verwerken, en een pelmolen die 60 pikols per dag verwerkt, alle door water gedreven.	341	202	543	"	327	14	663	62	138	17	78	"	143
Indigofabriek door water gedreven.	479	67	546	"	90	16	490	3	7	"	30	"	3
Suikermolen door water gedreven, ingerigt voor de verwerking van 10 000 tot 15 000 pikols.	684	162	846	"	119	10	679	11	99	22	72	2	20
Koffijpelmolen gedreven door paarden, geschikt voor de verwerking van 4000 pikols.	1 199	65	1 264	"	102	"	1 536	2	24	16	420	"	262
Geen etablissement.	49	"	49	"	68	"	6	1	2	"	"	"	7
Suikerfabriek door karbouwen gedreven; indigofabriek door water gedreven, gewone wijze van koffijbereiding.	250	"	250	7	150	7	110	"	2	10	20	"	25
Geen etablissement.	40	15	55	"	20	"	"	13	"	"	"	"	2
Nog geen etablissement.	40	"	40	"	4	4	10	2	4	10	"	"	"
7 droogloodsen voor 100 bouws tabak.	531	"	531	"	169	35	273	2	3	"	45	"	"
1 dubbele indigofabriek met waterraderen.	500	17	517	30	100	10	350	6	15	15	100	"	"
Nog geen etablissement.	94	"	94	"	33	"	60	"	"	"	"	"	"
	26 691	2 697	29 388	595	26 963	1 031	25 432	375	3 280	404	6 604	61	5 978

bedroeg 10 pikols. — b. Nopens den bij deze onderneming bestaanden noten-muscaat aanplant, zijn geene opgaven

Doorlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	127 141 ³⁵⁰ / ₅₀₀	1 052	22 785 ¹ / ₂	2322 ¹ / ₂	44 389	664	325 370	17 632 420	9 578 882	36 728 ⁹ / ₁₀₀
79	Popongan . . .	822	"	"	"	"	"	"	140 000	85 000	100
80	Kemoedo . . .	480	4	100	100	1 500	"	"	2 765 000	"	2
81	Kretjek	520	"	"	50	1 000	"	"	"	"	"
82	Padanan	30	"	"	5	75	"	"	"	"	"
83	Kemoesook en onderhoorigheden	1 556	"	"	"	"	"	"	219 451	152 730	750
84	Kakoom en onderhoorigheden .	968 ¹⁵⁰ / ₅₀₀	"	"	100	520	"	"	20 000	40 000	74
85	Brangkal en onderhoorigheden.	334 ⁴⁵⁰ / ₅₀₀	"	"	16 ¹ / ₂	55	"	"	"	44 000	a.
86	Kaliboto	1 335	"	"	"	"	30	15 000	"	"	"
87	Weroedalem . .	400	"	"	"	"	"	"	"	50 000	3
88	Tjandisewoe en onderhoorigheden	836 ³⁷⁵ / ₅₀₀	230	7 700	"	"	"	"	"	"	"
89	Mandjoong . .	150	"	"	150	1 500	"	"	"	"	"
90	Ngoepit. . . .	1 236	350	6 090	"	"	"	"	"	"	"
91	Kerdjo	7 542	"	"	"	"	"	"	700 000	249 845	1 700
	Transporteren	143 252 ³²⁵ / ₅₀₀	1 636	36 675 ¹ / ₂	2 744	49 039	694	340 370	18 714 636	10 199 957	39 357 ⁹ / ₁₀₀

a. Nog geen product verkregen.

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengdoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	26 691	2 687	29 888	595	26 963	1 031	25 432	395	3 280	404	6 604	61	5 978
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	71	12	83	"	44	10	50	2	24	"	"	"	"
Suikerfabriek met 2 ijzeren en 1 houten cylinder door beesten gedreven; indigo- fabriek door menschen be- werkt, en gewone wijze van koffijbereiding.	200	7	207	20	27	10	278	3	4	3	48	3	"
Suikerfabriek met trekmo- len.	95	"	95	19	130	9	88	3	17	15	8	5	3
Nog geen etablissement.	25	"	25	5	15	3	19	1	5	10	"	12	"
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	338	54	392	"	449	"	242	"	46	"	22	"	70
Suikermolens door buffels ge- dreven en gewone wijze van koffijbereiding.	197	40	237	32	216	4	148	8	5	21	"	"	25
Geen etablissement, wordende het suikerriet op voor- gaande fabriek vermalen.	140	30	170	4	120	"	93	3	22	12	"	"	20
Geene etablissementen.	132	"	132	30	76	"	4	1	4	"	"	15	26
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	68	"	68	5	23	"	5	"	2	"	"	"	"
Indigofabriek door water ge- dreven.	500	"	500	10	120	35	100	4	"	"	20	"	30
Suikerfabriek door water ge- dreven.	315	"	315	"	24	"	125	1	3	"	52	"	3
Twee indigofabrieken door water gedreven.	1 000	80	1 080	4	147	22	520	10	17	4	"	4	131
Koffijpelmolen door water ge- dreven.	673	158	831	"	960	22	445	6	94	7	29	"	88
	30 445	3 078	33 522	724	29 314	1 146	27 559	417	3 523	476	6 783	100	6 374

Doortlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	143 252 ³²⁵ / ₅₀₀	1 636	36 675 ¹ / ₂	2 744	49 039	694	340 370	18 714 636	10 199 957	39 357 ⁹ / ₁₀₀
92	Wonosarie . . .	1 158	"	"	100	2 000	"	"	4 000	"	6
93	Foendoengan . .	273	"	"	25	350	"	"	"	"	"
94	Toeloeng en onderhoorigheden.	1 487	"	"	182	4 021	"	"	190 000	"	511 ⁴² / ₁₀₀
95	Kalitjebong en onderhoorigheden.	723	"	"	"	"	"	"	203 000	300 000	397 ⁴² / ₁₀₀
96	Pringapoës . . .	106	"	"	"	"	"	"	100 000	200 000	455
97	Djongrangan . . .	320	"	"	80	1 800	"	"	"	"	"
98	Bradjan	743	"	"	"	"	"	"	500 000	200 000	1 200
99	Doewet	139	"	"	15	438	"	"	"	"	"
100	Bangak en Penging	2 657	"	"	360	11 500	"	"	"	"	"
101	Tambak	474	"	"	100	1 600	"	"	"	100 000	a
102	Tempel en onderhoorigheden b.	430	"	"	"	"	"	"	180 000	121 000	385
103	Delangoe	1 660	"	"	500	9 027	"	"	"	"	"
	Transporteren	153 422 ³²⁵ / ₅₀₀	1 636	36 675 ¹ / ₂	4 007	79 775	694	340 370	19 891 636	11 120 957	42 291 ⁹³ / ₁₀₀

a. Nog geen product verkregen. — b. Nopens den bij deze onderneming bestaanden notenmuscaat aanplant zijn geene

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRICHTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurs.	Van de bevolking.	Van de landhuurs.	Van de bevolking.	Van de landhuurs.	Van de bevolking.	Van de landhuurs.	Van de bevolking.	Van de landhuurs.	Van de bevolking.
	30 445	3 078	33 522	724	29 314	1 146	27 559	417	3 523	476	6 783	100	6 374
Suikerfabriek door water ge- dreven en gewone wijze van koffijbereiding.	537	174	711	27	194	31	303	"	20	"	10	"	8
Suikermolen door karbouwen gedreven.	22	4	26	15	35	5	"	1	2	"	"	"	"
Suikerfabriek voorzien van 2 molens met ijzeren water- rad, 4 centrifuges, gedre- ven door een ijzeren water- rad. De fabriek is ingerigt voor de verwerking van 400 bouws aanplant. Het rietsap wordt, zonder aan- wending van stoom, in open pannen gekookt. Gewone wijze van koffijbereiding.	926	152	1 078	"	194	52	1 302	8	158	"	382	18	"
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	198	30	228	"	56	39	273	1	20	3	12	3	3
Idem.	115	75	190	"	208	"	60	2	10	"	30	"	"
Suikermolen door karbouwen gedreven.	255	4	259	36	88	4	214	5	12	6	31	"	"
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	251	"	551	"	442	"	830	"	21	"	221	"	122
Suikermolen door water ge- dreven.	29	"	29	"	27	"	45	"	50	"	9	"	20
Idem.	1 700	"	1 700	"	318	"	1 437	"	294	"	139	"	220
Twee ijzeren en twee houten suikermolens door kar- bouwen gedreven.	245	20	265	50	52	3	94	1	22	"	47	"	42
Koffijpelmolen door water gedreven.	186	13	199	"	153	5	103	"	3	5	"	"	"
Suikerfabriek geschikt om in de 24 uren 5 bouws goed suikerriet te kunnen ver- malen, 2 molens door water gedreven, afkoking in het luchtledige met stoom.	677	56	733	83	"	263	212	13	"	49	"	30	"
	35 886	3 606	39 492	935	31 081	1 548	32 432	448	4 135	539	7 664	151	6 789

opgaven ontvangen.

Doorlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOPFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	153 422 ³²⁵ / ₅₀₀	1 636	36 675 ¹ / ₂	4 007	79 775	694	340 370	19 891 636	11 120 957	42 291 ⁹³ / ₁₀₀
104	Laban	2 126	"	"	175	2 528	"	"	"	"	"
105	Britjak Wilatoeng	2 746	"	"	"	"	"	"	280 410	134 980	895
106	Mento-toelakkan.	1 000	"	"	"	"	172	1 125	"	"	"
107	Spoeloog . . .	130	"	"	10	200	"	"	"	"	"
108	Traijon	268	"	"	24	400	"	"	"	"	"
109	* Remboom . .	80	"	"	"	"	"	"	"	"	"
110	Simo en onderhoorigheden . .	7 426	"	"	"	"	"	"	400 000	240 000	1 100
111	Djattie en onderhoorigheden .	1 472	"	"	"	"	"	"	464 029	557 400	2 000
112	Getas a. . . .	10 124	"	"	"	"	"	"	2 108 634	505 848	6 088
113	Assinan	887	"	"	"	"	"	"	538 395	204 987	1 417
114	Massaran . . .	725	"	"	40	310	"	"	"	"	"
115	Karangdowo en Roengkap . .	1 016 ¹ / ₂	"	"	"	"	5	810	"	"	"
116	Kemirie en onderhoorigheden .	1 254	"	"	80	954	"	"	"	"	"
117	Djetis	1 384	"	"	135	2 200	"	"	"	"	"
118	Ketandan . . .	782	206	6 750	"	"	"	"	"	"	"
	Transporteren	184 843 ⁷⁵ / ₅₀₀	1 842	48 425 ¹ / ₂	4 570	86 367	871	342 305	23 683 104	12 764 172	53 791 ⁹³ / ₁₀₀

a. Bij deze onderneming wordt ook peper geteeld. Het getal ranken beliep 44 486 vruchtdragende en 4 781 jonge

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	35 946	3 606	39 492	935	31 081	1 548	32 432	448	4 135	539	7 664	151	6 786
Suikermolen door water ge- dreven.	510	"	510	"	337	92	151	1	12	"	3	"	39
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	345	15	360	94	640	4	28	"	21	"	7	17	277
Nog geen etablissement.	73	10	83	"	53	"	12	"	2	"	4	"	23
Suikermolen door karbouwen gedreven.	118	17	135	18	27	5	77	2	"	"	46	"	"
Geen etablissement.	89	14	103	4	53	26	42	"	4	10	5	"	"
Idem.	30	"	30	"	15	"	6	"	2	"	4	"	"
Gewone wijze van koffijbe- reiding.	504	27	531	"	1 616	16	392	"	60	"	79	"	390
Idem.	630	28	658	"	24	11	950	5	56	"	249	"	187
Drie koffijpelmolens door water, en zeven door buffels gedreven.	2 033	"	2 033	"	2 913	103	2 389	15	184	55	1 244	"	"
Twee koffijpelmolens door ossen gedreven.	574	"	574	"	245	28	75	6	24	"	44	"	"
Ijzeren suikermolen, door karbouwen gedreven.	204	"	204	2	306	10	23	1	40	"	"	3	"
Tabakloods.	86	4	90	17	140	"	1	4	"	"	"	"	"
Suikerfabriek met stoom- werktuig.	282	11	293	4	346	10	38	"	27	"	"	"	"
Suikermolens gedreven door buffels.	310	96	406	60	280	20	30	6	48	"	1	"	2
Twee indigofabrieken door water gedreven, kunnende ieder 35 pd. daags leveren.	825	109	934	"	227	41	703	5	87	"	131	"	23
	42 499	3 937	46 436	1 134	38 303	1 914	37 349	493	4 702	604	9 481	171	7 730

ranken. De productie was 125 pikols.

Doonlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.									
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.			
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.	
	Per transport	184 843 ⁷⁵ / ₅₀₀	1 842	43 425 ¹ / ₂	4 570	86 367	871	342 305	23 683 104	12 764 172	53 791 ⁹³ / ₁₀₀	
119	Wonolopo . . .	295	"	"	30	580	"	"	"	"	"	Suiker mol
120	Dongeng . . .	60	"	"	4	35	"	"	"	"	"	Geen
121	Sokodjeng Ki- loong . . .	2 704	"	"	"	"	30	^a	"	"	"	Tabak
122	Koentjen . . .	960	"	"	"	"	"	"	327 500	"	785	Koffij drev
123	Temoeloos . . .	524	"	"	70	1 060	"	"	"	"	"	Suiker buff
124	Ngaroom en onder- hoorigheden	4 460	"	"	"	"	"	"	223 500	140 459	1 451	Drie p piko stan piko nen door
125	Tengklik . . .	325	"	"	"	"	"	"	180 000	30 000	636	Koffij drev
126	Sienggoe en onder- hoorigheden	3 200	"	"	"	"	36	16 000	"	"	"	7 taba pers
127	Djuwo . . .	200	60	180	"	"	"	"	"	"	"	Indigo drev
128	Pakem . . .	680	"	"	"	"	"	"	85 000	172 000	313	West-I de drev verv 1200
129	Kalipoesoer . . .	422	"	"	160	4 800	10	10 000	"	"	"	Suiker werl aanp wat T voor afpa
130	Podjok . . .	24 985	"	"	"	"	"	"	265 000	"	40	Gewor reid
	Transporteren	223 658 ⁷⁵ / ₅₀₀	1 902	43 605 ¹ / ₂	4 834	92 842	947	368 305	24 764 104	13 106 631	27 016 ⁹³ / ₁₀₀	

^a Nog geen product verkregen.

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	42 499	3 937	46 436	1 134	38 303	1 904	37 349	493	4 702	604	9 481	171	7 730
Suikerfabriek met 3 trek- molens.	200	7	207	18	224	18	93	2	74	"	"	"	"
Geen etablissement.	15	3	18	"	12	"	11	1	1	1	"	1	"
Tabakloods.	220	30	250	"	780	30	25	2	11	7	8	"	25
Koffijpelmolen door water ge- dreven.	60	26	86	"	46	6	33	4	10	9	"	"	16
Suikerfabriek gedreven door buffels.	321	13	334	32	70	12	124	1	8	"	"	"	16
Drie pelmolens waarmede 100 pikols natte koffij, en een stampmolen waarmede 60 pikols in de 24 uren kun- nen verwerkt worden, alle door water gedreven.	503	72	575	6	1 120	20	91	6	78	18	23	21	228
Koffijpelmolen door water ge- dreven.	40	10	50	8	12	7	8	3	4	20	"	3	"
7 tabakschuren en 1 tabak- pers.	265	22	287	"	594	"	"	"	28	"	2	"	51
Indigofabriek door water ge- dreven.	217	8	225	"	87	8	170	1	"	5	1	"	9
West-Indische koffijbereiding, de molen door water ge- dreven en ingerigt voor de verwerking van 1000 à 1200 pikols.	100	"	100	"	52	5	145	4	16	"	"	"	"
Suikerfabriek ingerigt voor de werking van 300 bouws aanplant, pletmolen door water gedreven. Twee tabakloodsen, een voor drooging en een voor afpakking.	401	"	401	80	70	30	70	5	7	"	7	"	2
gewone wijze van koffijbe- reiding.	1 017	104	1 121	16	2 353	"	10	3	74	13	50	22	92
	45 858	4 232	50 090	1 294	43 723	2 050	38 129	525	5 013	677	9 572	218	8 189

Doorlopend nummer.	N A A M VAN DE ONDERNEMING.	Uitgestrektheid der huur- landen in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			INDIGO.		SUIKER.		TABAK.		KOFFIJ.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vruchtdragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	223 658 ⁷⁵ / ₅₀₀	1 902	43 605 ¹ / ₂	4 884	92 842	947	368 305	24 764 104	13 106 631	57 016 ⁹³ / ₁₀
131	Karang alee . . .	1 390	"	"	"	"	"	"	"	70 000	"
132	Djetis	168	30	1 200	"	"	30	2 000	"	"	"
133	Modjolarangan. . .	181	"	"	"	"	17	7 000	"	"	"
134	Boeloe	3 530	"	"	"	"	"	"	100 000	200 000	250
135	Koppen <i>b.</i>	27	"	"	"	"	"	"	"	"	"
136	Watoepengaten . .	540	"	"	"	"	"	"	140 000	255 000	470
137	Koebon Romo. . . .	2 912	"	"	102	700	42	40 000	"	"	"
138	Kedawoong Sokorامية. . . .	1 000	"	"	"	"	12	16 000	"	"	"
		233 406 ⁷⁵ / ₅₀₀	^c 1 932	44 805 ¹ / ₂	^d 4 936	93 542	^e 1 048	451 305	25 004 104	13 631 631	57 736 ⁹³ / ₁₀

a. Nog geen product verkregen. — *b.* Op dit huurland wordt vanille en staartpeper geteeld. De vanille-aanplant eene onderneming (zie n°. 44) is alleen de productie, niet de uitgestrektheid van den aanplant opgegeven. — *d.* Hieronder geen product hadden afgeworpen (zie n°. 55 en 121. — *f.* Van eene onderneming (zie n°. 32) is het aantal niet opgegeven.

BLIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRIGTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengdoongs.	Totaal.	BUFFELS.		RUNDEREN.		PAARDEN.		SCHAPEN.		GEITEN.	
				Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.	Van de landhuurders.	Van de bevolking.
	45 858	4 232	50 090	1 294	43 723	2 050	38 129	525	5 013	677	9 572	218	8 169
Geen etablissement.	91	"	91	"	333	"	17	"	11	"	"	"	18
Indigofabriek door water gedreven, kunnende leveren 4000 pond. Drie tabakschuren, kunnende inhouden het product van 30 bouws.	180	"	180	"	30	10	170	4	2	"	60	"	10
Twee bamboezen tabakloodsen, lang 200 en breed 50 voet.	87	"	87	"	46	16	34	"	15	"	4	"	16
Gewone wijze van koffijbereiding.	273	48	321	"	920	"	46	"	41	"	"	"	137
Geen etablissement.	30	3	33	"	"	4	28	1	3	"	4	"	"
Gewone wijze van koffijbereiding.	154	"	154	"	14	"	278	"	7	"	151	"	47
Stroompletmolen voor suikerriet, hooge drukking.	500	95	595	1	1 158	51	7	6	66	"	"	"	20
Geen etablissement.	91	30	121	6	225	6	14	"	14	"	"	"	12
	47 264	4 408	51 672 ^f	1 301 ^g	46 449	2 137	38 723	536	5 172	677	9 791	218	8 429

lant
nder
ven.

groot 4 bouws had nog geen product afgeworpen. De opbrengst van staartpeper bedroeg 15 Nederl. ponden. — e. Van 50 bouws, welke nog geen product hadden afgeworpen (zie n°. 75). — e. Hieronder begrepen 40 bouws, welke nog evenmin de sterkte van den veestapel. — g. Zie de voorgaande aanmerking.

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **BB** VAN HET VERSLAG.

N°. 30.

STAAT

DER

aan Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen verhuurde landen

IN DE RESIDENTIE

DJOKDJOKARTA

OVER 1862.

Doorlopend nummer.	N A A M der ONDERNEMING. = De dus * ge- teekende onderne- mingen zijn die, waarvangeen opgaven zijn ontvangen.	Uitge- strektheid der huurlanden, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.									
			Indigo.		Suiker.		Tabak.		Koffij.			
			Bouws.	Verkregen pro- duct in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen pro- duct in pikols.	Bouws.	Verkregen pro- duct in Amst. ponden.	Vruchtdragen- de boomen.	Jonge boomen.	Verkregen pro- duct in pikols.	
1	Bandjar-ardjo . . .	1 731 ¹²⁵ / ₅₀₀	"	"	250	4 500	"	"	129 956	14 230	280	Suiker dr
2	Bantool a.	1 021 ⁴¹⁶ / ₅₀₀	200 ⁴¹² / ₅₀₀	8 000	182 ⁴⁰² / ₅₀₀	b	"	"	"	"	"	Indigo sui- ker 50 ge- is
3	Blietarran	205	22	†	"	"	†	1 625	"	"	"	Nog
4	Bedojo	400	150	4 000	"	"	"	"	5 000	12 000	20	Indigo dre
5	Boeloos	2 158	500	14 000	"	"	"	"	"	"	"	Indigo doe
6	* Doekoe en Pi- sangan	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
7	Demak-Idjo	400	400	18 300	"	"	"	"	"	"	"	Twee bak
8	Djatiën Barongan	681	340	8 946	†	c	"	"	"	"	"	Twee sui- ker ged het aan
9	* Djelopo Djela- pan	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
10	Gedjajan	1 075	"	"	150	1 200	"	"	"	"	"	Suiker ven ling
11	Gesiekkan	232	60	1 400	"	"	33	40 000	"	"	"	Niet e
12	Kadhiresso	711	"	"	"	"	40	25 000	"	"	"	Nog g
13	Kadhoredjo	1 308	297 ²⁰⁵ / ₅₀₀	11 057	"	"	"	"	"	"	"	Twee met kete ged
14	Kebonagoong . . .	†	"	"	"	"	†	5 500	"	"	"	Niet e
15	Kenalan	628	165	4 655	"	"	7	13 955	"	"	"	Indigo wat
16	Kenaijan	1 693 ²⁵⁰ / ₅₀₀	"	"	230	2 008	"	"	"	"	"	Suiker drev
17	* Kenaroean . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Transporteren	12 245 ⁵⁰¹ / ₅₀₀	2 135 ¹¹⁷ / ₅₀₀	69 758	812 ⁴⁰² / ₅₀₀	7 708	80	86 080	134 956	26 230	300	

De dus † geteekende kolommen kunnen bij gemis aan opgaven niet worden ingevuld.

a. Deze onderneming bezit tevens een cacao-aanplant van 8000 boomen, die echter nog geen product afwerpen. —

BIJZONDERHEDEN	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	Buffels.		Runderen.		Paarden.		Schapen.		Geiten.	
				Van de land-huurders.	Van de bevolking.	Van de land-huurders.	Van de bevolking.	Van de land-huurders.	Van de bevolking.	Van de land-huurders.	Van de bevolking.	Van de land-huurders.	Van de bevolking.
280 Suikerfabriek door water gedreven.	603	11	614	"	310	"	645	"	"	"	80	"	6
" Indigo-fabriek met 3 bakken en suikerfabriek, bestemd voor eenen aanplant van 400 tot 500 bouws, beide door water gedreven. De suikerfabriek is nog in aanbouw.	1 458	108	1 516	"	181	24	1 040	19	303	2	35	"	10
" Nog geen fabriek.	43	2	45	"	19	"	62	"	"	"	"	"	"
20 Indigo-fabriek door water gedreven.	410	60	470	"	200	6	280	4	15	15	70	"	12
" Indigo-fabriek met 3 bakken door water gedreven.	550	300	850	"	500	40	500	4	10	"	100	"	"
" "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" Twee indigo-fabrieken elk met 2 bakken, gedreven door water.	859	63	922	4	289	32	219	6	14	8	45	"	3
" Twee indigo-fabrieken en een suikermolen allen door water gedreven. De laatste sedert het begin van het jaar in aanbouw.	819	66	885	"	417	44	896	"	27	"	11	"	40
" "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" Suikerfabriek door water gedreven, ingerigt voor de vermaling van 350 bouws aanplant.	486	20	506	"	110	"	421	3	2	"	87	"	10
" Niet opgegeven.	415	4	419	"	8	7	156	5	4	"	14	"	31
" Nog geen fabriek.	486	46	532	4	83	6	381	6	"	12	38	4	26
" Twee indigo-fabrieken met gemetselde bakken en kookketels, met houten klopraden, gedreven door water.	740	"	740	"	292	"	743	"	87	"	235	"	"
" Niet opgegeven.	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†
" Indigo-fabriek gedreven door water, en 2 tabaksloodsen.	360	7	367	"	122	4	348	2	10	"	7	"	"
" Suikerfabriek door water gedreven.	509	21	530	"	228	12	581	12	11	"	60	"	"
" "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
300	7 738	708	8 446	8	2 759	175	6 222	61	483	37	782	4	138

Doorlopend nummer.	NAAM der ONDERNEMING. — De dus * geteekende ondernemingen zijn die, waarvan geen opgaven zijn ontvangen.	Uitgestrektheid der huurlanden, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			Indigo.		Suiker.		Tabak.		Koffij.		
			Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen product in pikols.	Bouws.	Verkregen product in Amst. ponden.	Vrucht dragende boomen.	Jonge boomen.	Verkregen product in pikols.
	Per transport	12 245 ²⁹¹ / ₅₀₀	2 135 ¹¹⁷ / ₅₀₀	69 958	812 ⁴⁰² / ₅₀₀	7 708	80	86 080	134 956	26 330	300
18	Klatji	1 018	250	1 200	"	"	"	"	"	"	"
19	* Kradjan	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20	Lipoero	520	150	3 200	"	"	60	50 000	"	"	"
21	Mendiro	1 817	250	7 298	"	"	"	"	"	"	"
22	Mengoewo	2 094 ²⁵⁰ / ₅₀₀	†	16 935	"	"	"	"	"	"	"
23	Medari a.	500	50	5 000	"	"	50	50 000	"	"	"
24	Melatti	971	253	14 000	"	"	"	"	"	"	"
25	Mantjassan	478	193	2 688	"	"	15	14 000	"	"	"
26	Moedja Moedjoe	1 060	375	14 774	"	"	"	"	"	"	"
27	Klelen en Klarang-woenie	700	280	4 500	"	"	"	"	"	"	"
28	Ngemplak	585	"	"	125	3 000	"	"	"	"	"
29	* Ngotho	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
30	Patoekan	1 123 ²⁵⁰ / ₅₀₀	450	11 271	"	"	"	"	"	"	"
31	Peteer	710 ⁷⁵ / ₅₀₀	†	400	"	"	†	1 396	"	"	"
32	* Pleamboeran	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
33	Plered a.	852 ³⁷⁵ / ₅₀₀	"	"	215	b.	"	"	"	"	"
34	Pisangan c.	498	199 ²⁰⁰ / ₅₀₀	5 312	"	"	15	14 000	"	"	"
35	Randoegoenting	963 ¹²⁵ / ₅₀₀	†	10 544 1/2	"	"	"	"	"	"	"
	Transporteren	26 135 ¹¹⁶ / ₅₀₀	4 585 ³¹⁷ / ₅₀₀	166 880 1/2	1 152 ⁴⁰² / ₅₀₀	10 708	220	215 476	134 956	26 230	300

De dus † geteekende kolommen kunnen bij gemis aan opgaven niet worden ingevuld.

a. Deze onderneming bezit tevens een cacao-aanplant van 10 vrucht dragende en 500 jonge boomen. Omtrent de daaromtrent zijn niet medegedeeld. — c. Nog geen product verkregen. — d. Ook bij deze onderneming wordt cacao

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRICHTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengdoongs.	Totaal.	Buffels.		Runderen.		Paarden.		Schapen.		Geiten.	
				Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.
	7 738	708	8 446	8	2 759	175	6 222	61	483	37	782	4	138
Twee indigo-fabrieken door water gedreven.	555	100	665	"	200	20	300	2	5	2	14	2	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Niet opgegeven.	770	12	782	"	76	"	430	10	6	10	60	10	47
Indigo-fabriek met 3 bakken, gedreven door water.	453	51	504	"	257	27	207	7	10	6	15	"	5
Niet opgegeven.	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†
Indigo-fabriek door water ge- dreven, en 4 tabakslodsen.	400	"	400	"	210	6	250	4	16	4	20	"	"
Indigo-fabriek met 4 bakken, door water gedreven.	548	206	754	"	417	20	260	"	5	"	40	"	5
Indigo-fabriek door water ge- dreven.	269	102	371	"	166	"	187	"	7	"	49	"	"
Vier indigo-fabrieken door water gedreven.	836	6	842	"	28	16	638	6	5	"	"	"	"
Indigo-fabriek door water ge- dreven.	342	"	342	"	370	"	274	"	23	"	17	"	9
Suikerfabriek door water ge- dreven.	230	29	259	7	211	110	134	3	5	23	37	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Indigo-onderneming waarvan de fabrieken door water gedreven.	880	100	980	"	320	50	430	5	3	"	24	"	"
Nog geen fabriek.	79	5	84	"	152	"	3	"	4	"	13	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Een in aanbouw zijnde suiker- fabriek met een waterwiel ter drijving van een Engelschen molen, ingerigt voor de ver- maling van 400 bouws aan- plant.	596	6	602	"	347	206	433	6	65	"	28	"	5
Indigo-fabriek door water ge- dreven.	223	54	277	"	159	11	297	13	36	56	41	"	"
Niet opgegeven.	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	†	"	†
	13 919	1379	15 298	15	5 572	641	10 065	117	673	138	1138	16	210

productie is echter niets opgegeven. — b. Bij deze onderneming wordt ook cacao en vanille geteeld, doch cijfers van vanille geteeld, cijfers daaromtrent zijn echter niet opgegeven.

Doorlopend nummer.	NAAM der ONDERNEMING. = De dus * ge- teekende onderne- mingen zijn die, waarvangeen opgaven zijn ontvangen.	Uitge- strekteid der huurlanden, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Uitgestrektheid der aanplantingen door welke de productie werd afgeworpen en hoeveelheid verkregen product.								
			Indigo.		Suiker.		Tabak.		Koffij.		
			Bouws.	Verkregen pro- duct in Amst. ponden.	Bouws.	Verkregen pro- duct in pikols.	Bouws.	Verkregen pro- duct in Amst. ponden.	Vruchtdragen- de boomen.	Jonge boomen.	Verkregen pro- duct in pikols.
	Per transport	26 185 ¹¹⁶ / ₅₀₀	4 585 ³¹⁷ / ₅₀₀	166 880 ¹ / ₂	1 152 ⁴⁰² / ₅₀₀	10 708	220	215 476	184 956	26 230	300
36	* Randoebanting	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
37	Rewoeloe.	1 025 ³⁰⁰ / ₅₀₀	410 ¹²⁰ / ₅₀₀	11 300	"	"	"	"	"	"	"
38	Salakan.	1 609	"	"	250	5 043	"	"	"	"	"
39	* Salakan	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
40	Sedagoe	†	"	"	100	500	"	"	"	"	"
41	Sonosewoe a. en Soemberan.	6 480	705	23 882 ¹ / ₄	230	4 500	"	"	"	"	"
42	Sempoe en Pakan	750	250	5 000	"	"	50	10 000	"	"	"
43	Sorogedoog.	2 361 ⁸⁷⁵ / ₅₀₀	500	18 000	"	"	"	"	"	"	"
44	Sribets	133 ⁴⁵ / ₅₀₀	"	"	"	"	5	3 200	"	"	"
45	* Tandjoongtirto	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
46	Tegalwaroe b.	1 974 ²⁵⁰ / ₅₀₀	436	20 000	"	"	"	"	"	"	"
47	Tjebongan	1 416 ²⁵⁰ / ₅₀₀	321	15 000	"	"	"	"	"	"	"
48	* Tempel.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
49	Wanoedjojo	169 ²⁵⁰ / ₅₀₀	300	8 000	"	"	†	†	"	"	"
50	Wioro.	907	325	13 289 ¹ / ₂	"	"	"	"	"	"	"
51	Wringin	1 182	200	6 000	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal.	45 616 ⁸⁶ / ₅₀₀ c.	8 032 ⁴⁵⁷ / ₅₀₀ d.	287 352 ¹ / ₄	1 732 ⁴⁰² / ₅₀₀ e.	20 751	275	228 676 f.	184 956	26 230	300

De dus † getoekende kolommen kunnen bij gemis aan opgaven niet worden ingevuld.

a. Bij deze onderneming wordt tevens cacao, notenmuscaat en vanille geteeld, doch daaromtrent zijn geene andere onderneming wordt cacao en vanille geteeld, de opbrengst van dit laatste product beliep 50 pond. — c. Uitgestrektheid het product niet is opgegeven (zie n°. 3). Daarentegen is van een drietal ondernemingen (n°. 22, 31 en 35), welke e. Hieronder 397⁴⁰²/₅₀₀ bouws, welke nog geen product hadden afgeworpen (zie n°. 2 en 33). Ook bij geene andere 8521 ponden, ten behoeve van een drietal ondernemingen (zie n°. 3, 14 en 31), welke tabakaanplant echter niet is totalen betreffende den veestapel, ontbreken almede de opgaven van 13 ondernemingen.

BIJZONDERHEDEN NOPENS DEN AARD DER AANWEZIGE INRICHTINGEN.	Beschikbare werkbare mannen.			Sterkte van den veestapel onder ultimo December 1862.									
	Gezeten landbouwers.	Mengendoongs.	Totaal.	Buffels.		Runderen.		Paarden.		Schapen.		Geiten.	
				Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.	Van de land- huurders.	Van de bevol- king.
	13 919	1 379	15 298	15	5 572	641	10 065	117	673	138	1 138	16	210
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drie indigo-fabrieken te zamen met 5 bakken, door water gedreven.	986	36	1 022	"	380	36	190	2	17	3	40	"	7
Suikerfabriek door water gedreven.	513	"	513	"	185	14	591	2	10	"	128	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Suikerfabriek gedreven door wind en stoom.	684	31	715	"	249	10	626	2	15	6	84	"	91
Vijf indigo- en twee suikerfabrieken, alle door water gedreven.	3 823	658	4 481	"	1 393	128	2 344	16	129	2	262	"	42
Niet opgegeven.	800	10	810	"	250	"	280	"	20	"	120	"	95
Drie fabrieken te zamen met 9 bakken, en allen door water gedreven.	775	55	830	"	577	60	1 046	"	21	"	203	"	23
Nog geen fabriek.	114	"	114	"	"	"	83	1	4	"	27	"	"
Suikerfabriek met een Chineschen molen.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Twee indigo-fabrieken met 15 bakken, door water gedreven.	1 218	442	1 660	"	643	36	571	2	5	"	25	"	29
Als boven.	897	433	1 330	"	520	28	894	"	51	"	59	"	17
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Twee indigo-fabrieken, door water gedreven.	753	"	753	2	512	15	564	4	157	21	175	"	"
Indigo-fabriek, door water gedreven.	770	10	780	"	60	"	556	"	12	"	16	"	"
Als boven.	639	416	1 005	22	562	31	868	8	22	"	150	"	109
	25 891	3 470	29 361	39	10 903	999	18 678	154	1 136	170	2 427	16	623
			<i>g.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>	<i>h.</i>

bijzonderheden medegedeeld, dan dat aanwezig waren 5000 cacao- en 150 notenmuscaat-boomen. — *b.* Ook bij deze van 39 ondernemingen; van de 12 overige is de uitgestrektheid niet opgegeven. — *d.* Hieronder 24 bouws, waarvan te zamen hebben afgeworpen 27 879½ Amst. ponden, de uitgestrektheid van den aanplant niet opgegeven. — *e.* Hieronder 1 onderneming (zie n°. 8) was geen suiker verkregen, doch van deze is de aanplant niet opgegeven. — *f.* Hieronder 1 onderneming is niet opgegeven. — *g.* Totaal van 38 ondernemingen. Van de 13 overige is het cijfer niet opgegeven. — *h.* Aan de

County of ...

...

...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

...

...

...

...

...

...

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE CC VAN HET VERSLAG.

N°. 31.

AANTOONING

VAN DE

UITKOMSTEN DER HOUTBOSSCHEN

OP

JAVA EN MADURA,

met uitzondering van de residentien

SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA

OVER HET JAAR 1862.

GEWESTEN.	Getal hout- bosschen.	Uitgestrektheid der bosschen in vierkante palen (meest naar gissing).			Getal verzamel- plaatsen.	Getal stapelplaat- sen, wer- waarts het hout uit de bosschen moet vervoerd worden.	Getal huisgezinnen voor de blandongdienst afgezonderd, wanneer dezelve in werking is.
		Bevattende geheel of grooten- deels djattiehout.	Bevattende een gedeelte djattie-, doch meestal ander hout.	Bevattende in het geheel niet of bijna geen djatiehout.			
Bantam		b. "	b. "	b. "	"	"	"
Krawang		3853/320	101/4	168	"	"	"
Preanger regentschappen		c. "	c. "	c. "	"	"	"
Cheribon		42	1	229	"	"	"
Tagal		783/4	1101/2	388	"	"	"
Pekalongan		25	18	841/4	"	"	"
Samarang		229	2261/2	1551/2	16	2	"
Japara		653/8	18	85/8	"	"	"
Rembang		d. 9753/4	d. 4785/8	d. 1013/4	6	6	f. Gedurende 7 maanden dagelijks: 1125 kappers, 1125 span trekdieren 90 hooffden.
Soerabaja		1391/4	1853/4	5773/4	2	2	
Pasoeroean		22	1	21	1	"	"
Probolingo		2713/16	"	"	7	2	"
Bezoekie		b. "	b. "	b. "	"	"	"
Banjoewangie		b. "	b. "	b. "	"	"	"
Banjoemas		b. "	b. "	b. "	"	"	"
Bagelen		"	"	"	"	"	g. 206 huisgezinnen
Kadoe		"	"	"	"	"	"
Madioen		383	1511/4	1353/4	8	1	h. 4549 huisgezinnen
Patjitan		1137/320	"	"	"	"	"
Kedirie		683/5	22	"	"	1	"
Madura (afdeeling Pamakassan)		"	20	"	"	"	"
Te zamen	"	209642/320	12427/8	18695/8	40	14	"
In 1861 was dit cijfer	"	1197	802	1769	40	16	"
Geeft nu	Minder	e. 89942/320	e. 4407/8	e. 1005/8	"	"	"
	Meer	"	"	"	"	2	"

In de verslagen van vroegere jaren is telkens een bepaald getal bosschen opgegeven. Aangezien het cijfer meestal slechts beruiste op plaatselijke benamingen, daar geene bepaalde grenzen of afscheidingen bestaan, zoo zijn de getallen in dit verslag niet opgenomen geworden.

Getal djatiebalken en dolken, op magtiging van het bestuur in 1862 gekapt en geleverd.			Getal jonge djatieboomen in 1862 aangeplant.			AANMERKINGEN.
Voor plaatselijke behoefte.	Voor vervoer buiten de residentie bestemd.	Te zamen.	Geregelde nieuwe plantsoenen.	Minder geregeld in of bij de bosschen zelve.	Te zamen.	
"	"	"	47 184	"	47 184	a. De residentien Soerakarta en Djokdjokarta worden in dezen staat niet opgenomen, om reden de bosschen aldaar in geheel anderen toestand verkeeren dan die in de residentien onder regtstreeksch beheer van het Gouvernement. De gewesten Batavia en Buitenzorg worden achterwege gelaten, omdat daar geene oorspronkelijke djatiebosschen aanwezig zijn, noch ook gelegenheid bestaat tot het aanleggen derzelve.
"	1 463	"	1 463	"	"	
"	"	"	djatie 136 833 wildhout 275 720	"	136 833 275 720	
"	3 025	"	3 025	243 553	"	243 553
"	1 324	"	1 324	94 630	16 148	110 778
"	balken 203 dolken 4688	l.	203 4 688	106 920	"	106 920
"	balken 35 329 dolken 504 planken 3 110	l.	35 329 504 3 110	82 000	19 800	m. 101 800
"	20 465	"	20 465	436 227	"	436 227
"	balken 23 007 dolken 23 120	l. balken 47 920	70 927 23 120	57 588	"	57 588
"	balken 9 652 dolken 5 254 zwalpen 20	l.	9 652 5 254 20	24 779	12 764	n. 37 543
"	3 920	"	3 920	23 000	"	23 000
"	balken 1 872 dolken 3 664	"	1 872 3 664	41 432	1 975	43 407
"	"	"	"	75 924	"	75 924
"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	69 500	36 500	106 000
"	"	"	"	23 000	"	23 000
"	179	"	179	84 198	6 000	90 198
"	5 497	balken 182 en wielvellingen 1000	6 679	14 500	"	14 500
"	"	"	"	72 704	"	72 704
"	2 831 12 503	l.	2 831 12 503	3 979	19 220	23 199
"	"	"	"	"	"	"
"	161 630	49 102	210 732	1 913 671	112 407	2 026 078
"	243 116	26 763	269 879	1 317 131	258 603	1 575 734
"	"	22 339	"	596 540	"	450 344
"	81 486	"	59 147	"	146 196	"

a. De residentien Soerakarta en Djokdjokarta worden in dezen staat niet opgenomen, om reden de bosschen aldaar in geheel anderen toestand verkeeren dan die in de residentien onder regtstreeksch beheer van het Gouvernement. De gewesten Batavia en Buitenzorg worden achterwege gelaten, omdat daar geene oorspronkelijke djatiebosschen aanwezig zijn, noch ook gelegenheid bestaat tot het aanleggen derzelve.

b. Niet opgegeven.

c. Kan niet met juistheid worden opgegeven; de uitgestrektheid wordt evenwel op 120 vierkante palen geschat.

d. Terwijl tot dusver enkel de bosschen der afdeeling Rembang werden opgegeven, betreffen de tegenwoordige cijfers de geheele residentie, en zulks in verband met de plaats gehad hebbende opname der djatiebosschen in dat gewest.

e. Deze vermeerdering is nage- noeg uitsluitend het gevolg der in de voorgaande noot bedoelde opname.

f. Hieronder is niet begrepen het werkvolk uit de afdeeling Toeban.

g. Afgezonderd voor de djatie- aanplantingen.

h. Uit gebrek aan latere opgaven het cijfer van het vorige jaar behouden.

i. Hieronder zijn begrepen 560 stuks houtwerken voor den aanmaak van prauwen en karren.

k. Begrepen onder het bedrag der voorgaande kolom.

l. Hieronder begrepen de bij het atelier te Ngareng (Rembang) ge- bruikte houtwerken.

m. Hieronder volgens opgaaf re- spectievelijk 7800 en 12000 boompjes aangeplant van wege de beide hier gevestigde hout-contractanten.

n. Hieronder ook de aanplan- tingen van wege den hier gevestig- den houtondernemer bewerkstelligd ingevolge contract.

ZITTING 1864 — 1865. — (XCVIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **DD** VAN HET VERSLAG.

N°. 32.

AANTOONING

BETREFFENDE DEN

VEERSTAPEL OP JAVA EN MADURA,

met uitzondering van de residentien

BATAVIA, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

BIJ HET EIND VAN HET JAAR 1862.

G E W E S T E N.	B U F F E L S.			R U N D	
	Mannetjes.	Wijfjes.	Te zamen.	Stieren.	Koeijen.
Bantam	51 771	75 461	127 232	408	543
Buitenzorg	50 093	55 346	105 439	1 845	2 813
Krawang.	31 206	43 366	74 572	824	1 590
Preanger regentschappen . .	65 989	102 464	168 453	1 611	2 877
Cheribon.	80 235	90 944	171 179	1 178	1 862
Tagal	33 181	46 633	79 814	995	965
Pekalongan.	22 343	38 702	61 045	613	805
Samarang	63 925	121 191	185 116	11 242	21 925
Japara	53 338	66 279	119 617	717	784
Rembang.	78 307	89 202	167 509	29 879	33 450
Soerabaja	73 179	82 607	155 786	50 257	55 315
Madura	<i>a</i>	<i>a</i>	31 957	<i>a</i>	<i>a</i>
Pasoeroean	18 898	25 123	44 021	49 722	52 150
Probolingó	4 059	5 483	9 542	51 282	46 244
Bezoekie	7 540	10 471	18 011	49 213	38 521
Banjoewangie	4 347	5 551	9 898	12 406	12 420
Banjoemas	34 087	67 929	102 016	7 355	10 017
Bagelen.	20 023	57 566	77 589	18 497	41 201
Kadoe.	21 482	43 465	64 947	24 715	68 125
Madioen	32 561	58 905	91 466	15 466	30 253
Patjitan	10 086	22 221	32 307	5 955	10 404
Kelirie	49 342	58 419	107 761	6 077	6 653
Te zamen.	<i>c</i> 805 992	<i>c</i> 1 167 328	2 005 277	<i>c</i> 340 257	<i>c</i> 438 940
In 1861 was het cijfer. . . .	<i>c</i> 797 040	<i>c</i> 1 162 419	1 990 295	<i>c</i> 322 938	<i>c</i> 420 260
Geeft nu {					
meer	8 952	4 909	14 982	17 259	18 680
minder	"	"	"	"	"

D	R E N.		P A A R D E N.			A A N M E R K I N G E N.
	Te zamen.	Hengsten.	Merries.	Te zamen.		
543	951	4 615	1 072	5 687	<i>a.</i> Niet afzonderlijk opgegeven.	
2 813	4 658	5 919	5 535	11 454	<i>b.</i> Het verschil van dit cijfer met de opgaaf in 't vorig verslag is niet toegelicht gevonden.	
1 590	2 414	3 416	5 935	9 351	<i>c.</i> Ongerekend de cijfers van Madura.	
2 877	4 488	26 034	43 002	69 036		
1 863	3 040	23 715	23 579	47 294		
965	1 960	5 044	5 013	10 057		
808	1 421	2 768	2 529	5 297		
1 923	33 170	8 144	5 767	13 911		
784	1 501	4 149	3 254	7 403		
3 450	63 329	18 922	17 620	36 542		
5 313	105 569	19 490	14 802	34 292		
<i>b</i>	58 042	<i>a</i>	<i>a</i>	13 628		
2 154	101 872	22 503	20 868	43 371		
6 244	97 530	11 222	10 895	22 117		
8 520	87 737	16 063	15 333	31 396		
2 426	24 832	8 155	5 900	14 055		
0 017	17 372	5 633	5 345	10 978		
1 201	59 698	5 831	5 581	11 412		
8 123	92 843	14 290	13 002	27 292		
0 253	45 718	11 810	12 523	24 338		
0 404	16 359	3 448	4 936	8 384		
6 656	12 735	9 928	11 002	20 930		
8 940	837 239	<i>c.</i> 231 099	<i>c.</i> 233 498	478 225		
0 260	825 279	<i>c.</i> 226 858	<i>c.</i> 230 486	470 434		
8 630	11 960	4 241	3 012	7 791		
"	"	"	"	"		

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE **EE** VAN HET VERSLAG.

NOTA BETREKKELIJK DE LOTSVERBETERING DER
MIJNWERKERS OP BANKA.

N°. 33.

De berigten uit Indie ontvangen omtrent de tin-exploitatie op Banka leerden overtuigend, dat hare vooruitzichten onder de vroegere, nu gewijzigde voorschriften, niet bevredigend waren. Wierd op den bestaanden voet voortgewerkt, het stond dan te vreezen, dat het cijfer der productie nog slechts weinige jaren op zijne tegenwoordige hoogte blijven en dan welligt plotseling zou dalen, tot groot nadeel van 's lands inkomsten.

Voor elken geleverden pikol betaalt het Gouvernement een inkoopsprijs van f 13,50, waartegen eenmaal 's jaars de door het Gouvernement verstrekte benoodigdheden en voorschotten met elke mijn worden verrekend.

Het tegen dien prijs bekomen tin wordt met groot voordeel te gelde gemaakt. Hoe grooter de productie, des te aanzienlijker die winsten, zoodat er altijd naar gestreeft werd, veel tin te verkrijgen.

Vordert intusschen het belang van den Staat eene ruime productie, ook den Chineschen mijnwerkers — die zich in maatschappen (kongsies) vereenigen — is het te doen, in den kortst mogelijken tijd met den minsten arbeid zooveel mogelijk te verzamelen.

Bij hen is dus de natuurlijke geneigdheid om bij voorkeur op de rijkste plekken te werken en die, waar de delving meer inspanning vordert of minder rijke uitkomsten belooft, te verwaarloozen. En daartoe is vaak gelegenheid, want de ertslagen zijn geenszins overal even rijk; niet zelden treft men rotsblokken aan, die de ertsafzetting bemoeijelijken; terwijl eindelijk ook de erts zelf van zeer ongelijk gehalte is.

Zoo bleef een belangrijk kapitaal onder den grond bedolven, waarvan de latere ontginning, zoo al niet onuitvoerlijk, toch bij uitstek bezwarend wordt.

Dringend eischte alzoo het behoud eener geregelde exploitatie, dat een geschikt middel wierd gevonden om ook de minder voordeelige aderen te doen ontginnen.

Wat het lot van den mijnwerker betreft, in de gunstig of tamelijk gunstig werkende mijnen was dit niet zoo hard als men zich wel eens heeft voorgesteld.

Daar leven de Chinesche werklieden onvergelykelyk beter dan in hun vaderland. Zij ontvangen voldoende voedsel, kunnen zich de versnaperingen, waaraan zij behoefte hebben, veroorloven en bekomen bij de jaarlijksche afrekening zoo veel in geld, dat zij na vijf of tien jaren des verkiezende naar China kunnen terugkeeren.

In mijnen daarentegen, die geene of slechts geringe uitkeering bekomen bij de jaarlijksche afrekening, waren de arbeiders in beklagenswaardigen toestand.

Er waren mijnen, die soms in jaren geene uitkeering ontvingen, omdat de waarde van het geproduceerde tin werd overtroffen door het geldelijk bedrag der genoten verstrekingen van levensmiddelen enz., of der voorschotten, die meestal uitsluitend zijn verleend tot voortzetting der exploitatie en dus in 't belang van het Gouvernement.

De deelhebber in zulk eene mijn verrigtte het gansche jaar zwaren arbeid en ontving daarvoor niets meer dan eene zeer sobere voeding. Aan behoorlijke kleeding en ligging zelfs had hij gebrek en van loon was geen sprake.

Verbetering in dat harde lot opende zich voor hem niet, want hij mag de mijn niet verlaten zoolang deze nog schulden aan den lande heeft, tenzij hij zijn aandeel daarin kunne aanzuiveren. En die toestand is op Banka geenszins uitzondering, want het getal der mijnen, welke gedurende eenige jaren in schuld bleven of geen noemenswaardige

uitkeering erlangden, staat tot het getal der gunstig werkende als 4 tot 7. Moedeloosheid, onwil en ontevredenheid waren van dien toestand de onafscheidelijke gevolgen, waaronder de exploitatie kwijnt.

Blijkbaar eischte dus het lot van zeer vele mijnwerkers verbetering. Maar het toegeven aan dien eisch was niet slechts een pligt dien de menselijkheid gebiedt, hij werd ook opgelegd door eene gezonde staatkunde, door eene juiste waardering van 's lands belangen.

Zou er verbetering ontstaan in den toestand van het mijnwezen, en tevens den mijnwerker worden te gemoet gekomen, dan behoorde deze niet al te afhankelijk te worden gelaten van de goede en kwade kansen van het werk. Het Gouvernement, dat hoofdzakelijk de voordeelen geniet, moest een grooter aandeel in de kwade kansen voor zijne rekening nemen.

Door verhooging van den op f 13,50 bepaalden inkoopsprijs, overigens zeker het eerst voor de hand liggend middel om de mijnarbeiders in minder ongunstige omstandigheden te brengen, was dit doel niet te bereiken. Wanneer men toch de ontginning der ongunstig werkende mijnen niet wilde doen staken, wat geenszins kan worden aangeraden, omdat ook op het dáár verkregen tin nog hooge winsten zijn te behalen, dan zou de inkoopsprijs tot f 30 den pikol moeten worden verhoogd om aan *alle* mijnwerkers een billijk loon voor hunnen arbeid te verzekeren. Immers er zijn mijnen, waar de exploitatiekosten tot f 25 den pikol klimmen. Om dus ook die mijnen te baten, welke bij een inkoopsprijs van f 13,50, hare schuld jaarlijks aanzienlijk zien vermeerderen, ware dat cijfer bovenmatig te verhoogen.

Eene verhooging, al wierd die tot f 20 beperkt, zou daarenboven weder de deelhebbers van andere mijnen, vooral van die welke geen f 10 behoeven om een pikol ter levering gereed te maken, in het genot stellen van overdreven verdiensten. Dezulken zouden al spoedig den mijnarbeid vaarwel zeggen, zoodat ten slotte grootendeels met nieuwelingen en onbedreven arbeiders zou moeten gewerkt worden.

Er is aan gedacht, dit bezwaar te ontwijken door regeling van inkoopsprijzen in reden van den meerderen of minderen ertsrijkdom der gronden. Ook dit scheen echter niet uitvoerlijk, daar de Chinees, die bij de levering in de pakhuizen minder geld bekomt voor zijn tin dat even goed is als hetgeen zijn buurman aanbrengt, in die ongelijke betaling slechts willekeur en onbillijkheid zou zien. Bovendien zou dergelijke maatregel al spoedig aanleiding geven tot pogingen om den erts of het heimelijk gesmolten tin te vervoeren naar die mijnen, welke daarvoor hoogere betaling genieten. Het ware bovendien geen geschikt middel om de mijnwerkers tot den arbeid te prikkelen, wanneer zij hunne pikols duurder betaald krijgen, naar mate de mijn minder oplevert.

Verhooging van den *inkoopsprijs*, hetzij men die algemeen make, hetzij die slechts toepassing vinde voor de mijnen, welke de armste of minst ertsrijke terreinen in bewerking hebben, was dus niet aan te bevelen.

Op het voetspoor van den resident van Banka, kwam men dan ook tot de slotsom dat, met behoud van dien prijs op f 13,50, aan den mijnwerker eene minimum-uitkeering moet worden verzekerd voor elken in 's lands pakhuizen geleverden pikol tin. En daar de arbeider gerekend mag worden in den regel tien pikols 's jaars te kunnen leveren, terwijl zijn loon, wil hij in zijne billijke behoeften kunnen voorzien en dus een dragelijk lot hebben, ongeveer f 50 behoort te bedragen, is dat minimum gesteld op f 5.

Het gevolg van dien maatregel zal zijn, dat *bij de jaarlijksche afrekening* aan de mijn, wier productiekosten geen f 8,50 bedragen per pikol, de pikol voortdurend blijft toege-rekend tegen f 13,50.

Die mijnen daarentegen, waar de voortbrenging grootere opoffering en moeite en bij gevolg meer uitgaven vordert, zullen deze zóódanig vergoed krijgen, dat aan de kongsie altijd eene winst van f 5 op den pikol worde te goed gedaan. Zoo zal eene mijn, die produceert tegen f 14, hare levering berekend zien tegen f 19 den pikol.

De mijnwerker wordt op die wijs minder afhankelijk van de kosten der exploitatie. Hoe ongunstig de kans ook zij, altijd zal hij eenig loon genieten; een loon dat stijgt, naar mate meer wordt geproduceerd. Hij zal zich daardoor aangespoord gevoelen om met lust en ijver te arbeiden. En het laat zich alzoo verwachten dat de productie genoegzaam zal toenemen om daardoor weldra de meerdere uitgaven weder goed te maken.

Om den prikkel tot arbeidzaamheid te meer te versterken en tevens den vlijtigen werkman in het bezit te stellen eener bijzondere belooning, is al verder besloten de som van f 5, die thans twee malen 's jaars *in voorschot* wordt verstrekt aan *alle* mijnwerkers, niet meer te verleenen, maar daarentegen die sommen *ten geschenke* te geven aan den *ijverigen* arbeider.

Op grond eener uitgewerkte berekening meent de resident van Banka dat de meerdere nitgaaf zal bedragen ruim f 270 000 's jaars, of naar de gemiddelde productie van de tien laatste jaren f 3,47 per pikol.

Hij stelde daartegenover de uitkomst, waartoe men gebragt zou worden door eene algemeene verhooging van den inkoopsprijs. Zal deze eenigermate aan het doel beantwoorden, dan zou de verhooging minstens moeten bedragen f 10 per pikol en dus eene vermeerdering van uitgaven veroorzaken van ongeveer f 850 000.

De Regering vleit zich door deze maatregelen een eind te hebben gemaakt aan den te lang toegelaten staat van verdrukking, waarin duizenden arbeiders op Banka zich bevinden; die maatregelen zullen, naar zij zich voorstelt, noodwendig een gunstigen invloed hebben op de tinproductie, zonder die overmatig uit te breiden, en daarenboven zullen zij de gelegenheid openen om van de beter betaalde arbeiders de exploitatie te vergen van minder ertsrijke, hoewel voor ontginning zeer vatbare gedeelten.

Ook in een ander opzigt werd onlangs de opmerkzaamheid van het Indisch Bestuur op het lot der Chinesche mijnwerkers gerigt. Ofschoon namelijk de Chinesche vrouw zich moeilijk tot emigratie laat bewegen, zoo schijnt men er toch in den laatsten tijd in te slagen dit bezwaar te boven te komen. Dit gaf aanleiding tot de opmerking dezerzijds, dat de Regering zich althans bewust moet zijn, geene poging onbeproofd te laten om ook Chinesche vrouwen naar Banka over te brengen.

*Verlag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE FF VAN HET VERSLAG.

N°. 33.

Opgaaf van het in Nederlandsch Indie bestaande enz. in zake van bebakening, kustverlichting en loodswezen bij het eind van 1862.

I. BEBAKENING.

A. *Verkenningsteekenen.*

- 1°. witte steenen piramide van Pekalongan ;
- 2°. verkenningsvlaggestok van den Oosthoek der Pangoolbaai ;
- 3°. verkenningsvlaggestok op Ngamber-punt der Patjitanbaai ;
- 4°. witte steenen toren op Goenong Tjimiring op Noesa Kambangan, met rood geschilderden top.
Deze toren bezit een seinpost, zoomede Tjilatjap, om met elkander te corresponderen door middel van een derde op Goenong Tiga.
- 5°. a. witte steenen driehoekige piramide op P^o. Muskito ;
b. witte steenen driehoekige piramide op P^o. Tiga ;
c. witte ronde steenen toren op P^o. Pisang ; alle drie verkenningsteekenen voor de vaart naar Padang ;
- 6°. verkenningsvlaggestok aan den mond der Sinkawang-rivier, ter Westkust van Borneo ;
- 7°. wit steenen grafmonument van DE SISO op Lossarie te Macassar ;
8. witte steenen piramide op P^o. Kwandang in de Kwandangbaai.
Dit verkenningsteeken kwam in Mei 1861 gereed, doch is sedert zeer beschadigd en ingestort.

B. *Merk- en leidbaken.*

- 9°. drie stellen kapen van ijzer en steen zamengesteld, en twee stellen schermen van dezelfde materialen, alle op Noesa-Kambangan, voor de vaart naar Tjilatjap ;
- 10°. drie merkpalen op de beide oevers der kleine Sambas-rivier ter aanduiding van de steenen in dezelve ;

11°. witte steenen piramide op het strand, en houten raamwerkscherm op het dak van zeker huis te Macassar, voor de vaart tusschen Groot-Leilei en Gossong Boni;

12°. twee houten reede-merkpalen ter reede Menado.

C. *Bebakeningen.*

12°. een en dertig houten paalbakens met kogel, bol en kruis en zonder merken, in de vaarwaters geleidende naar en ter reede van Batavia.

1. Bolbaken op het noordeinde van het rif van Menscheneter.
2. Bolbaken op het noordeinde van het rif van Ontong-Java.
3. Bolbaken op de Mathilda-klip.
4. Bolbaken op de klip ten zuidwesten van Kuiper.
5. Bolbaken op Reigersdaaldroogte.
6. Kegelbaken op de Karrang Tongara.
7. Kegelbaken op den zuidwesthoek der westelijke klippen bij de groote Kombuis.
8. Kegelbaken op de Karrang Soembeng.
9. Kegelbaken op de Mijndertsdroogte (1).
10. Kegelbaken op de klip regt-zuid van de kleine Kombuis.
11. Kegelbaken op Karrang Ketapan.
12. Kegelbaken op de zuidpunt van het rif van Middelburg.
13. Kegelbaken op den Steen van Onrust.
14. Kegelbaken op de westpunt van het rif ten noordwesten van Kuiper.
15. Kegelbaken op het rif van Purmerend.
16. Bolbaken op de noordelijkste der klippen ten noorden van Middelburg.
17. Bolbaken op de Karrang P°. Obi nabij Rotterdam.
18. Bolbaken op het Wapen van Purmerend.
19. Bolbaken op de Rijnlandsdroogte.
20. Kegelbaken op de Karrang P°. Aijer bewesten Hoorn.
21. Kegelbaken op de Nephthunsdroogte.
22. Kegelbaken op de Karrang Pipa ten zuiden der Pas-op-droogte.
23. Bolbaken op de $2\frac{1}{4}$ vadem droogte $\frac{1}{2}$ mijl ten oosten van Vader Smit.
24. Bolbaken op de zuidpunt van Neerstuk.
25. Bolbaken op de zuidpunt van Vader Smit.
26. Kruisbaak op de Wrange klip bewesten Middelburg.
27. Kruisbaak op het rif bewesten Middelburg (2).

(1) In de kaart der reede Batavia, editie 1857, komt dit baken nog voor als geplaatst op de Noordpunt der Mijndertsdroogte, ofschoon het bij deszelfs herstelling in 1856 naar de zuidzijde is verplaatst.

(2) In de kaart der reede Batavia, editie 1857, is dit baken ten onregte weggelaten.

28. Paalbaak, rif beoosten Kuiper.
29. Kruisbaak Pas-op-Klip.
30. Kruisbaak noord-oost-punt Vader Smit.
31. Kruisbaak, rif beoosten Leiden.

Sommige dezer bakenmerken waren sedert eenigen tijd ontbrekende. Voor derzelver weder-daarstelling was echter het noodige verordend, en wel door de bevolen plaatsing hetzij van ijzeren schroefbakens, voorzien van vertuikettingen en schroefmeeringen, hetzij aanvankelijk van ijzerhouten noodbaken-palen.

Bovendien is in 1862 of vroeger nog bevolen de plaatsing van de vier volgende bakens: een gewoon kruisbaken aan de noordzijde van Mijndertshoogte, een dito voor de $2\frac{1}{4}$ vadem klip benoorden Karrang Ketapang, benevens een bal- en een kegelbaken op de Struisvogelklippen (Karrang Besaar en Karrang Poerak).

14°. Herberts-bakenton op de klip van Pamanoekan. In den loop van het jaar werd bepaald, dat op deze klip zou gelegd worden een in Nederland te vervaardigen klok-bakenschip (belboei).

15°. paalbaak bij Karrang Djerok bij Tagal;

16°. vijf ijzeren tonnen en 36 pinangbakens in de Soerabaijasche vaarwaters (veelal echter ontbreken enkele dezer pinangbakens);

Eene nieuwe bebakening voor de Soerabaijasche vaarwaters, overeenkomende met het voor Batavia aangenomen stelsel, en bestaande uit 17 bol-, 15 kegel- en 2 hoekbakens, met drie tonnen om als waarlooze merken te dienen, is bereids vastgesteld, doch was bij het eind van 1862 nog niet in uitvoering.

17°. drie houten paal- en vijf bamboebakens ter reede Sankapoera (eiland Bawean);

18°. groote ijzeren bolbaak op de Zwaantjesdroogte in Straat Madura;

19°. steenstorting op de Mijndertsdroogte voor Straat Madura;

20°. bebakening der reede van Banjoewangie, met twee witte bakentonnen op het Kameleonsrif en op den zuidkant der Deptfordklippen (Karrang Tenga en Takat Pandjang) en twee zwarte bakentonnen op de Cornets-de-Groot-klip en op het Krokodils-rif (Karrang Kidoel en Karrang Sambong), benevens eene waarlooze ton aan het havendepartement gedeponoord;

21°. twintig paalbakens in Straat Riouw. (Deze zijn echter veelal onvoltallig).

22°. vijf paalbakens naar de binnenreede van Riouw;

23°. negen nibanghouten bakens in het zeegat van de Kwalla Neor der Djambie-rivier.

24°. nieuwe bebakening van het zeegat de Kwalla Soensang der Palembang-rivier, met 7 bol- en 10 kegelbakens en 14 kleine bakens voor eene geul voor kleine vaartuigen ter oostzijde van de bank; wordt door de Soensanger loodsen onderhouden;

25°. bakenton der Frederik-Hendrik-rotsen. (Na in 1861 verloren te zijn geraakt, in het najaar van 1862 herplaatst.)

26°. bakenton der Lucipara-passage. (Na weggeslagen te zijn thans mede herplaatst.)

27°. noodbebakening van het zeegat der Pontianak-rivier.

Aan de reeds vastgestelde definitive bebakening met 9 cirkel-, 11 driehoek- en 1 hoekbaken, was tot dusverre nog geene uitvoering gegeven bij gebrek aan balken van de vereischte lengte.

28°. tijdelijke bebakening van het zeegat van Bandjermasin, monding der Barito-rivier, met 21 houten paalbakens;

29°. vier houten paalbakens en twee koraalsteenen piramiden in de vaarwaters van Macassar, benevens eene door het gewestelijk bestuur in 1862 opgerigte baak op Bantoe Loea in de Spermondes.

Voorstellen tot uitvoering van het in 1862 nieuw aangenomen stelsel van bebakening voor deze vaarwaters, bestaande uit 5 bol- en 9 kegelbakens, benevens twee reservebakentonnen, waren in overweging.

30°. bebakening der reede van Saleijer, bestaande in 3 cirkel-, 3 driehoek- en 1 hoekbakens; wordt door het gewestelijk bestuur onderhouden;

31°. bebakening der Kwandang-baai met een cirkel- en een driehoekbakens, benevens eene reserve-bakenton;

31°. bebakening van het Lonthoorsche zeegat van Banda, bestaande uit 4 bakens, terwijl nog een vijfde zal worden opgerigt op het rif bezuiden Banda Neira.

Bij gelegenheid der grensbepaling van de reeden van Pangool, Patjitan en Wijnkoopsbaai (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 33) zijn nog opgerigt, om later door gemetselde steenen vierhoekige piramiden vervangen te worden:

1°. een temporair houten reedemerk op den hoek ten noorden van de bogt van Jocotro in de Pangoolbaai;

2°. ter westzijde van den ingang van de Patjitanbaai een houten merkteeken op den heuvel van Karrang Semorido;

3°. eene houten merkbaak, ten zuiden van de gouvernements-pakhuizen van Pelaboaan Ratoe en een tweede op Tandjong Kambang.

D. *Bebakende wrakken.*

33°. ijzeren wrak-bakenton op het ter reede van Batavia gezonken wrak van het Nederlandsche schip *Robertus Hendricus*;

34°. het zelf afbakend wrak van Zijner Majesteits stoomschip *Borneo*, gezonken op de kleine Sambas-rivier;

35°. ijzeren wrak-bakenton ter reede Kema op het wrak van Zijner Majesteits korvet *Sumatra*;

II. KUSTVERLICHTING.

36°. wit stilstaand katadioptrisch kustlicht van de 2de orde op Java's 4de punt in Straat Sunda nabij Anjer, op een houten toren, zichtbaar op 4 mijlen afstands. Een steenen lichttoren is in aanbouw en bereids 7 ellen hoog opgetrokken.

37°. wit stilstaand katadioptrisch kustlicht van de 2de orde op Tandjong Kalean, nabij Muntok.

In Mei 1862 heeft de proefontsteking van dit licht plaats gehad en is hetzelfde, na goed voldaan te hebben, op den 16den van die maand definitief ontstoken.

Op het zuideinde van het zeehoofd te Muntok zal krachtens een gouvernementsbesluit van April 1862, een havenlicht van de 6de orde worden opgerigt, zijnde daarvoor bestemd het met 1 Januarij 1863 gebluschte oude havenlicht in de Welkomst-batterij te Batavia.

38°. wit stilstaand katadioptrisch havenlicht van de 4de orde op het westerhavenhoofd te Batavia.

Na voorafgaande proefontsteking, welke uitmuntend voldeed, is dit licht op den 1sten Januarij 1863 ontstoken, terwijl met hetzelfde tijdstip het oude havenlicht in de Welkomst-batterij is gebluscht.

De oprigting van een klein havenlicht op het uiteinde van het westerhavenhoofd van Batavia blijft uitgesteld tot dat hoofd zal zijn voltooid.

- 39°. lampion-havenlichtje op Onrust op houten opstand, te zien op 1 mijl afstands;
- 40°. lampion-havenlicht te Cheribon op houten opstand, zichtbaar op 1 mijl afstands;
- 41°. havenlichtje aan het uiteinde van het hoofd te Tagal op houten opstand, op 2 Duitse geographische mijlen in zee zichtbaar. In 1862 opgericht.
- 42°. lamplichtje bij de monding der rivier van Samarang op houten opstand, zichtbaar op $1\frac{1}{4}$ mijl afstands;
- 43°. een lantaarnlichtje bij den mond der rivier van Bezoekie, aan den vlaggestok geheschen wordende;
- 44°. twee lamplichtjes, één op ieder der zeehoofden der rivier van Anjer, zichtbaar op circa 1 mijl afstands;
- 45°. twee handlantaarnlichtjes, geheschen aan vlaggestokken ter weërszijden van den ingang der Poeloe-baai bij Benkoelen;
- 46°. lantaarnlicht aan den verkenningsvlaggemast te Sinkawang;
- 47°. lampionlichtjes op het hoofd van Macassar op houten paal, op $\frac{1}{2}$ mijl zichtbaar;
- 48°. wit stilstaand katadioptrisch havenlicht der 4de orde te Macassar.

Wijders verdient met betrekking tot het onderwerp der kustverlichting nog te worden vermeld het gouvernementsbesluit van 25 September 1862, n°. 20, waarbij ten vervolge en met wijziging van vroegere ter zake betrekkelijke beschikkingen, als die nopens kustverlichting Straat Bali (1855), havenverlichting Samarang (1856), kustverlichting residentie Japara en Karimon-Java-eilanden (1859), kustverlichting vaarwaters Batavia (1861), kustverlichting Boompjes-eiland (1862), de oprigting is vastgesteld der onderstaande kust- en havenlichten, volgens de daarbij aangenomen volgorde:

- (1) *1. Boompjes-eiland (P°. Rackit) nabij den hoek van Indramajoe, wit katadioptrisch draai-kustlicht 1ste orde.
- *2. Duiveneiland (P°. Gilboean), wit katadioptrisch stilstaand kustlicht 3de orde.
- *3. Eiland Giliang (Straat Sapoedie), wit katadioptrisch draaikustlicht 1ste orde.
- *4. Zwaantjes-droogte (Karang kokko) in Straat Madura, wit katadioptrisch draaikustlicht 2de orde.
- *5. Missiderts-droogte (Karrang Maas) in Straat Madura, wit katadioptrisch schitterlicht 3de orde.
6. Zuidwestpunt (Prinsen-eiland) in Straat Sunda, wit katadioptrisch draaikustlicht 1ste orde.
7. Vlakkenhoek (Sumatra) in Straat Sunda, wit katadioptrisch schitterlicht 1ste orde.
8. Noordwachter, een der Duizend eilanden (Java-zee), wit katadioptrisch draailicht 2de orde.
9. Lucipara-eiland (Straat Banka), wit katadioptrisch stilstaand kustlicht 2de orde.
10. Poeloe III of Thoren nabij Padang, wit katadioptrisch draaikustlicht 2de orde.
11. Menscheneter-eiland nabij Batavia, wit katadioptrisch schitterlicht 3de orde.
- *12. Edam (reede Batavia), wit stilstaand katadioptrisch kustlicht 2de orde.

(1) Voor de dus * geteekende lichten was bij het eind van 1862 het emplacement bereids opgenomen.

- *13. Banjoewangie, wit katadioptrisch stilstaand havenlicht 4de orde.
- *14. Oedjong Djalie, wit katadioptrisch draailicht 1ste orde.
- *15. Oedjong Panka (noordkust Java), wit katadioptrisch stilstaand kustlicht 2de orde.
- *16. Poeloe katang (Karimon-Java-eilanden), wit katadioptrisch stilstaand kustlicht 2de orde.
- *17. Samarang, wit katadioptrisch stilstaand kustlicht 3de orde.

III. LOODSWEZEN.

49°. loodswezen van de Soerabajasche vaarwaters met 8 loodsen der 1ste klasse, 8 der 2de klasse en 6 loodsleerlingen, benevens 16 loodsbooten;

50°. loodswezen van de vaarwaters van Noesa Kambangan te Tjilatjap, met 2 loodsen;

51°. loodswezen van de Wijnkoopsbaai met een loods;

52°. dienst in de vaarwaters van Sumatra's Westkust van een loods of gids uitsluitend ten behoeve van Zr. Ms. schepen;

53°. loodswezen van de Kwalla Soensang der Palembang-rivier met een loodspersoneel van 13 man, te Soensang;

54°. loodswezen van de Kwalla Neor der Djambie-rivier met één loods te Moeara Saba;

55. binnenloodsdienst op de Kapoeas-rivier, met temporaire loodsen, te Pontianak;

56°. loodswezen van het Bandjermasinsche zeegat, monding der Barito-rivier, met eene loodssloop en den mandoor van Schans van Tuyl als loods;

57°. loodswezen voor de reede van Macassar, met één loods, een haven-mandoor en haven-praaisloop;

58°. loodsdienst in de vaarwaters van Celebes en onderhoorigheden.

Bij een gouvernements besluit van April 1862 werd magtiging verleend tot de in-dienststelling van twee vaste gidsen voor de bedoelde vaarwaters ten dienste van Zr. Ms. schepen van oorlog, en zulks met inbegrip van den reeds bestaanden loods.

59°. loodsdienst in Straat Herberg-Batjan met een buitengewonen loods (den sergeant der Laboehanezen.)

*Verslag van het bekeer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

BIJLAGE GG VAN HET VERSLAG.

N°. 35.

ALGEMEENE AANTOONING VAN

DOOR WIEN INGEVOERD.	Voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan
Door particulieren:				
van Nederland	f 21 108 984	"	f 57 756	"
" andere landen	9 702 173	f 331 781	1 940 752	f 74 397
" den Oosterschen Archipel	512 409	198 666	644 178	2 390
Totaal van den particulieren invoer	f 31 323 566	f 530 447	f 2 642 686	f 76 785
Voor rekening van het Gouvernement:				
van Nederland, Engeland, Bengalen en Siam .	4 611 273	832 084	526 180	"
" den Oosterschen Archipel	"	"	"	"
Generaal totaal	f 35 934 839	f 1 362 531	f 3 168 866	f 76 785

VAN DEN INVOER.

Voortbrengselen van Oosterschen Archipel.	Voortbrengselen van Australie.	Totaal aan koopman- schappen.	Totaal aan specien.	Totaal generaal.	AANMERKINGEN.
		f 21 166 740	f 375 562	f 21 542 302	
	f 327 403	12 376 506	32 015	12 408 521	
f 9 448 404		10 805 947	1 486 863	12 292 810	
f 9 448 304	f 327 403	f 14 349 193	f 1 894 440	f 46 243 633	
		5 969 537	12 588 674	18 558 211	
3 497		3 497		3 497	
f 9 451 801	f 327 403	f 50 322 227	f 14 483 114	f 64 805 341	

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.
Door particulieren:				
naar Nederland	f 29 064 972	"	f 1 503	f 112 052
" andere landen	5 286 625	f 12 193	1 919	100
" den Oosterschen Archipel	5 956 119	47 758	186 682	72 103
Totaal van den particulieren uitvoer	f 40 307 716	f 59 951	f 140 104	f 184 255
Voor rekening van het Gouvernement:				
naar Nederland door de factorij der Nederland- sche Handelmaatschappij in consignatie	52 858 990	"	"	1 130 382
naar China en Japan	"	"	"	"
" den Oosterschen Archipel	940 524	"	"	"
Generaal totaal	f 94 107 230	f 59 951	f 140 104	f 1 314 637

VAN DEN UITVOER.

	Voortbrengselen van Europa en Amerika.	Totaal aan koopman- schappen.	Totaal aan specien.	Totaal generaal.	A A N M E R K I N G E N.
052	f 4 634	f 29 183 161	f 8 500	f 29 191 661	
100	42 414	5 343 251	877 600	6 220 851	
103	2 338 663	8 551 325	8 006 396	16 557 721	
255	f 2 385 711	f 43 077 737	f 8 892 496	f 51 970 233	
382	"	53 989 372	"	53 989 372	
"	7 698	7 698	6 375	14 073	
"	265 047	1 205 571	3 337 650	4 543 221	
337	f 658 456	f 98 280 378	f 12 236 521	f 110 516 899	

N°. 3.De particuliere *invoer* heeft plaats gehad van de volgende landen, als :

	Koopman- schappen.	Specien.	Totaal.
Van Nederland	f 21 1667 40	f 375 562	f 21 542 302
» Engeland.	8 439 063	»	8 439 063
» Frankrijk	669 242	»	669 242
» Zweden	102 293	»	101 293
» Denemarken.	10	»	10
» Hamburg.	136 474	»	136 474
» Mauritius	30	»	30
» Noord-Amerika	179 771	»	179 771
» Rusland	262	»	262
» de Kaap de Goede Hoop	72 522	»	72 522
» Afrika	154	»	154
» Bengalen en Ceylon	190 954	»	190 954
» de Golf van Perzie	114 946	»	114 946
» Manilla	91 963	»	91 963
» China en Macao	1 442 653	»	1 442 653
» Siam	458 973	»	458 973
» Japan.	74 639	32 015	106 654
» Nieuw Holland.	403 557	»	403 557
Te zamen	f 33 543 246	f 407 577	f 33 950 823
» den Oosterschen Archipel	10 805 947	1 486 863	12 292 810
Totaal generaal	f 44 349 193	f 1 894 440	f 46 243 633

Van den geheelen invoer is aangebragt, met certificaten van Nederlandschen oorsprong, voor eene waarde van f 13 211 632.

N°. 4.De particuliere *uitvoer* heeft plaats gehad naar de volgende landen, als:

	Koopman- schappen.	Specien.	Totaal.
Naar Nederland	f 29 183 161	f 8 500	f 29 191 661
„ Engeland	456 321	„	456 321
„ Frankrijk	1 844 159	„	1 844 159
„ Bremen	3 198	„	3 198
„ Bourbon	123	„	123
„ Noord-Amerika	295 060	„	295 060
„ de Golf van Perzie	1 110 658	„	1 110 658
„ China en Macao	385 506	877 600	1 263 106
„ Siam	134 031	„	134 031
„ Japan	174 694	„	174 694
„ Nieuw Holland	939 501	„	939 501
Te zamen	f 34 526 412	f 886 100	f 35 412 512
„ den Oosterschen Archipel	8 551 325	8 006 396	16 557 721
Totaal generaal	f 43 077 737	f 8 892 496	f 51 970 233

De ingevoerde voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop hebben hoofdzakelijk bestaan in:

PARTICULIERE INVOER.		GOUVERNEMENTS-INVOER.	
Aardewerk en porselein	f 443 262	Ankers en kettingen	f 73 790
Beenzwart	5 425	Boeken, papier- en teekenbehoefden.	60 746
Blik en dito werk.	66 871	Bruinwerk.	6 620
Boeken, muziek en dito instrumenten.	112 128	Brandspuiten en dito benodigdheden.	33 748
Cement	5 652	Chemicalien.	8 397
Droogerijen en medicijnen.	51 255	Drukkerijbehoefden	20 470
Drukkerijbehoefden	5 473	Geneeskundige behoeften	77 983
Galanterien, modewaren en parfumerien	763 450	Gereedschappen	61 965
Glas- en kristalwerk	245 525	Goud- en zilverwerk.	22 247
Goud- en zilverwerk	89 926	Inodores en Urinoirs	5 750
Goud- en zilvergalon en militaire ornamenten	16 479	Instrumenten	15 513
Hars	9 458	Jenever.	5 523
Horologien en dito instrumenten	29 951	Kleedingstukken en militaire benodigdheden	350 898
Juweelen.	39 804	Koper (blad en staaf)	97 106
Kaarsen	98 285	Kustlicht.	20 953
Kleedingstukken	72 745	Laken en wollen stoffen	111 729
Koper- en dito werk.	543 076	Lederwerk.	101 227
Kramerijen	513 569	Ledikanten en bedkoetsen	8 490
Laken en wollen stoffen	378 285	Lood.	41 498
Lood	42 630	Lijnwaden en katoenen goederen.	690 000
Lijnwaden en katoenen goederen	18 205 016	Machinerien.	40 908
Metaal- en dito werk	55 924	Muntz-metaal.	64 832
Meubelen	234 288	Oorlogsbehoefden.	399 085
Papier	153 834	Opium (Levantsche).	738 678
Pleet- en dito werk.	16 998	Provisien.	148 878
Provisien.	1 359 841	Scheepsbehoefden.	170 865
Rijtuigen, leder- en zadelwerk	338 856	Staal.	4 355
Scheepsbehoefden	171 061	Steenen.	11 000
Schrijfbehoefden	7 831	Steenkolen.	105 446
Speelkaarten	22 827	Stoomwerktuigen en dito machines.	171 648

PARTICULIERE INVOER.

GOUVERNEMENTS-INVOER.

Staal- en dito werk	f	49 447	Telegraafbehoefden	f	15 015
Steenkolen		540 404	Touwwerk		18 090
Steenen (marmere-).		12 202	Verwwaren		42 261
Idem (metsel-).		61 428	Vlaggedoek		4 504
Tabak, snuif- en sigaren		77 128	Wapenen (pracht-).		7 886
Vaatwerk		67 091	IJzer (plaat- en staaf)		67 402
Verwwaren		118 603	IJzer-, koper- en dito werk		95 112
Wapenen van weelde en jagtkruid		79 698	Zakken (koffij)-		481 444
Was		28 141	Zout		26 026
Wijn en andere dranken		3 135 388			
IJzer- en dito werk en machi- nerien.		2 343 250			
Zakken (jutte).		63 277			
Idem (koffij)-		49 280			
Zeep		165 636			
Zink		54 293			
Zijden stoffen		199 769			

N°. 6.

Met certificaat van Nederlandschen oorsprong en bewerking
zijn ingevoerd:

Aardewerk	f	91 079
Beenzwart		5 425
Blik- en dito werk		2 619
Boeken, muziek en dito instrumenten.		48 957
Drukkerijbehoefden		2 784
Glas- en kristalwerk		76 339
Goud- en zilverwerk		67 099
Goud- en zilvergalon en militaire ornamenten		8 454
Horologien en dito instrumenten		2 903
Kaarsen.		19 328
Kleedingstukken		6 591
Koperwerk		220 818
Kramerijen		5 131
Laken en wollenstoffen.		34 498
Lood		24 026
Lijnwaden en katoenen goederen		8 877 758
Meubelen		90 702
Medicijnen en droogerijen.		1 365
Metaal- en dito werk		45 574
Modewaren, galanterien en parfumerien.		96 922
Papier		123 328
Transporteren	f	9 851 700

	Per transport	f
		9 851 700
Provisien		807 943
Rijtuigen, leder- en zadelwerk.		97 273
Scheepsbehoefden		62 790
Schrijfbehoeften		16 160
Speelkaarten		7 734
Spijtaut.		6 444
Steenen (metsel-).		34 704
Idem (marmeren-).		2 818
Idem (tigchel-).		184
Idem (graf-).		125
Tabak, snuif en cigaren		40 805
Vaatwerk		51 898
Verwwaren		64 118
Wapenen van weelde en jagtkruid		4 883
Wijn en andere dranken		1 393 121
Was		7 479
IJzer- en dito werk en machinerien		641 903
Zakken (jutte)		55 024
Zakken (koffij-).		35 413
Zeep		3 041
Zink		20 174
Zijden stoffen		1 988
Diversen.		4 410
	Totaal	f 13 211 632

AANTOONING VAN DE VOORNAAMSTE

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Rijst.	Koffij.	Suiker.	SPECERIJEN.			Tin
				Folie.	Nagelen.	Noten- muscaat.	
	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Piko
Door particulieren:							
naar Nederland	149 345	133 539 ⁶⁹ / ₁₀₀	1 353 168 ⁵⁰ / ₁₀₀	38 ²⁵ / ₁₀₀	"	120 ⁶⁷ / ₁₀₀	2 10
" andere landen	68 691 ²⁷ / ₁₀₀	40 705 ⁸⁷ / ₁₀₀	178 806 ³⁴ / ₁₀₀	287 ¹⁰ / ₁₀₀	15	1 203 ⁷⁵ / ₁₀₀	1 95
" den Oosterschen Archipel .	311 931 ⁹⁷ / ₁₀₀	1 018 ⁸¹ / ₁₀₀	11 547 ⁹⁹ / ₁₀₀	"	2 ⁴⁰ / ₁₀₀	1	3
Totaal van den particulieren uit- voer	529 968 ²⁴ / ₁₀₀	175 263 ⁸⁷ / ₁₀₀	1 543 022 ⁸³ / ₁₀₀	325 ³⁵ / ₁₀₀	17 ⁴⁰ / ₁₀₀	1 325 ³² / ₁₀₀	4 08
Door de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij in consig- natie voor rekening van het Gouvernement:							
naar Nederland	"	803 912 ⁸³ / ₁₀₀	776 854 ²⁴ / ₁₀₀	2 192 ⁷⁰ / ₁₀₀	2 890 ²⁴ / ₁₀₀	7 004 ⁸⁷ / ₁₀₀	64 0
Totaal van den uitvoer der voor- naamste artikelen	529 968 ²⁴ / ₁₀₀	979 176 ⁷⁰ / ₁₀₀	2 319 877 ⁷ / ₁₀₀	2 518 ⁵ / ₁₀₀	2 907 ⁶⁴ / ₁₀₀	8 330 ¹⁹ / ₁₀₀	68 1

LISTER UITGEVOERDE PRODUCTEN.

	Tin.	Indigo.	Kaneel.	Chocenille.	Peper (ronde).	Thee.	Tabak.	Notenzeep.	Kaneelolie.	Totaal bedrag der waarde.
en- caaf.	Pikols.	Ponden.	Pikols.	Ponden.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Ponden.	
20 ⁵⁷ / ₁₀₀	2 100	346 420 ¹ / ₂	"	5 250	7 086 ⁵⁹ / ₁₀₀	506 ⁴ / ₁₀₀	96 759 ⁸² / ₁₀₀	"	"	f26 522 352
03 ⁷⁵ / ₁₀₀	1 954 ⁵³ / ₁₀₀	20 725	"	"	3 021	3	33 ²⁰ / ₁₀₀	"	"	4 788 812
1	31 ³⁸ / ₁₀₀	17 099	88	"	474 ¹³ / ₁₀₀	1	19 128 ⁵² / ₁₀₀	"	"	3 044 191
5 ³² / ₁₀₀	4 085 ⁹¹ / ₁₀₀	384 244 ¹ / ₂	88	5 250	10 531 ⁵² / ₁₀₀	510 ⁴ / ₁₀₀	115 921 ⁵⁴ / ₁₀₀	"	"	34 355 355
4 ⁹⁷ / ₁₀₀	64 029 ³ / ₁₀₀	488 093	1 412 ⁸⁷ / ₁₀₀	4 000	8 ⁹⁸ / ₁₀₀	8 104 ²¹ / ₁₀₀	361 ²² / ₁₀₀	34 ⁷ / ₁₀₀	24 ¹ / ₂	52 858 990
0 ¹⁹ / ₁₀₀	68 114 ⁹⁴ / ₁₀₀	872 337 ¹ / ₂	1 500 ³³ / ₁₀₀	9 250	10 540 ⁵⁰ / ₁₀₀	8 614 ²⁵ / ₁₀₀	116 282 ⁸⁰ / ₁₀₀	34 ⁷ / ₁₀₀	24 ¹ / ₂	f87 214 345

N°. 8.

Aangekomen zijn:

	Schepen.	Lasten.
van Nederland	197	67 835
„ elders uit Europa	70	18 528
Te zamen uit Europa	267	86 363
„ Amerika (Noord-)	16	4 765
„ de Kaap de Goede Hoop	23	5 255 $\frac{1}{2}$
„ Afrika	5	904
„ de West van Indie	11	1 760 $\frac{1}{2}$
„ China, Manilla en Siam	37	18 099
„ Mauritius	1	164
„ Japan	3	893
„ Nieuw Holland	44	12 013 $\frac{1}{2}$
„ den Oosterschen Archipel	2362	66 403
Te zamen	2819	196 620 $\frac{1}{2}$

N°. 9.

Vertrokken zijn:

	Schepen.	Lasten.
naar Nederland	323	103 691 $\frac{1}{2}$
„ elders in Europa	17	3 971
Te zamen naar Europa	340	107 662 $\frac{1}{2}$
„ Amerika (Noord-)	8	2 458
„ de West van Indie	13	4 090 $\frac{1}{2}$
„ China, Manilla en Siam	45	7 852 $\frac{1}{2}$
„ Japan	3	462
„ Nieuw Holland	11	1 274
„ den Oosterschen Archipel	2534	81 677 $\frac{3}{4}$
Te zamen	2954	205 477 $\frac{1}{4}$

Van de onder n°. 8 vermelde schepen zijn aangekomen:

	Schepen.	Lasten.
<i>Onder Nederlandsche vlag:</i>		
van Nederland	197	67 835
„ Engeland	29	8 884
„ Hamburg	1	169
„ Amerika (Noord-)	2	573
„ de Kaap de Goede Hoop	8	2 427
„ de West van Indie	1	389
„ China, Manilla en Siam	40	11 207 $\frac{1}{2}$
„ Japan.	1	188
„ Nieuw Holland	10	3 079
„ den Oosterschen Archipel.	2311	62 002 $\frac{1}{4}$
<i>Te zamen onder Nederlandsche vlag . . . . .</i>	<i>2600</i>	<i>156 753$\frac{3}{4}$</i>
Onder Engelsche vlag	71	14 159
„ Fransche „	14	3 212 $\frac{1}{2}$
„ Hamburger „	12	2 369
„ Bremer „	9	2 761 $\frac{1}{2}$
„ Oldenburger „	4	1 161 $\frac{1}{2}$
„ Pruissische „	4	784 $\frac{1}{2}$
„ Hannoversche „	2	234
„ Zweedsche „	24	5 291 $\frac{1}{2}$
„ Deensche „	5	718 $\frac{1}{2}$
„ Spaansche „	1	385
„ Amerikaansche „	16	6 044
„ Chinesche „	3	164 $\frac{1}{2}$
„ Siamsche „	25	2 016
„ diverse Aziatische vlaggen.	29	565 $\frac{1}{4}$
<i>Te zamen . . . . .</i>	<i>2819</i>	<i>196 620$\frac{1}{2}$</i>

N°. 11.Van de onder n°. 9 vermelde schepen zijn vertrokken :

	Schepen.	Lasten.
<i>Onder Nederlandsche vlag :</i>		
naar Nederland	273	90 119 ¹ / ₂
» Amerika (Noord-)	1	370
» de West van Indie.	10	3 538
» China, Manilla en Siam.	16	4 323
» Japan	3	462
» den Oosterschen Archipel	2481	74 693
Te zamen onder Nederlandsche vlag . .	2784	173 505 ¹ / ₂
Onder Engelsche vlag	53	10 189
» Fransche "	10	2 244
» Hamburger "	14	2 888
» Bremer "	6	1 469
» Oldenburger "	3	1 071
» Pruissische "	3	884
» Hannoversche "	4	429
» Zweedsche "	20	4 310
» Deensche "	5	1 037 ¹ / ₂
» Russische "	1	84 ¹ / ₂
» Spaansche "	1	385
» Amerikaansche "	13	4 893
» Chinesche "	4	108
» Siamsche "	23	1 683
» diverse Aziatische vlaggen	10	296 ³ / ₄
Te zamen . .	2954	205 477 ¹ / ₄

De ontvangen regten zijn geweest als volgt:

Inkomende regten	f 6 383 675,06 ⁵
Uitgaande "	3 166 565,01 ⁵
Entrepôt- "	109 429,79
Overscheep- "	3 350,63
5 pct. additionele regten.	482 663,34 ⁵
Pakhuishuur	197 042,45 ⁵
Waaggelden	44 762,82 ⁵
Consumtieregten op den tabak.	82 504,50 ⁵

Totaal . . . . f 10 469 993,63

Onder de inkomende en additionele regten is begrepen eene som van f 905 898,28⁵ op ingevoerde gambier.

Onder de uitgaande en additionele regten is begrepen eene som van f 2 149 729,88 fictive regten op uitgevoerde gouvernementsproducten naar Nederland.

Van bovenstaande perceptie, ad . . . . . f 10 469 993,63

is wegens gewone terugbetalingen gerestitueerd eene som van . . . . . f 136,561,94⁵

de fictive regten op uitgevoerde gouvernementsproducten hierboven vermeld. 2 149 729,88

2 286 291,82⁵

Alzoo bij 's lands kas werkelijk ontvangen . . . . . f 8 183 701,80⁵

BIJLAGEN.

- Lit. A. N°. 1—15. Staten betreffende de bevolkingsstatistiek van Nederlandsch Indie over 1862.
- ” ” N°. 16. Aantooning van de gedurende 1862 verleende vergunningen tot inwoning.
- ” ” N°. 17. Opgave van de ter kennis der Regering gekomen ongelukken waardoor in 1862 menschen het leven verloren hebben.
- ” B. Overzicht van de uitkomsten der geneeskundige dienst bij de landmagt op Java en Madura over 1862.
- ” C. Idem voor zooveel de buitenbezittingen betreft.
- ” D. Beknopte aantooning der krijgsverrigtingen van het leger gedurende 1862.
- ” E. Lijst der kaarten enz. in 1862 ingekomen bij de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten, zoomede van de door haar in dat jaar uitgegeven kaarten.
- ” F. Verslag van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof in Nederlandsch Indie omtrent de werking der nieuwe wetgeving aldaar gedurende 1861.
- (1) ” G. Statistiek der regtsbedeeling in Nederlandsch Indie over het jaar 1861 en daarbij behoorend verslag.
- ” H. N°. 1—3. Drie statistieke aantooningen van het aantal dwangarbeiders en andere gevangenen op Java en Madura en op de buitenbezittingen gedurende 1862.
- (2) ” I. Summiere ziekenrapporten betreffende de burgerlijke geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie over 1862.
- ” K. Aantooning van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie over 1861.
- ” L. Idem voor zooveel de Indische administratie in Nederland betreft.
- ” M. Raming der ontvangsten en uitgaven voor Nederlandsch Indie, zoo in Indie als in Nederland, over 1862.

(1) Deze statistiek is ter griffie, ter inzage van de leden der Kamer, nedergelegd. Het daarbij behoorend Verslag is als bijlage G gedrukt.

(2) Deze stukken zijn ter griffie, ter inzage van de leden der Kamer, nedergelegd.

- Lit. N. Lijst der voornaamste landswerken in 1862 voltooid, voortgezet of ondernomen (en nog niet voltooid).
- » O. Aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur op Java en Madura, over 1862.
- » P. Idem, van de teelt van klapperboomen op Java en Madura.
- » Q. Idem, van de uitkomsten der gouvernements-koffijcultuur op Java 1862.
- » R. Idem, van het aantal koffijboomen, onder ultimo Maart 1863.
- » S. Idem, van de uitkomsten der gouvernements-suikercultuur op Java en Madura, over 1862.
- » T. Idem, der gouvernements-indigocultuur, over 1862.
- » U. Idem, der theecultuur.
- » V. Idem, der kaneelcultuur.
- » W. Idem, der tabakscultuur.
- » X. Idem, der pepercultuur.
- » IJ. Idem der kinacultuur.
- » Z. Overzicht der verschillende op Java en Madura aanwezige particuliere ondernemingen voor de teelt of den opkoop van producten, buiten contract met het Gouvernement, over 1862.
- » AA. Staat der aan Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen verhuurde landen in de residentie Soerakarta, over 1862.
- » BB. Idem voor zooveel betreft de residentie Djokdjokarta.
- » CC. Aantooning betreffende de houtbosschen op Java en Madura over 1862.
- » DD. Idem betreffende den veestapel op Java en Madura.
- » EE. Nota betrekkelijk de lotsverbetering der mijnwerkers op Banka.
- » FF. Opgaaf van het in Nederlandsch Indie bestaande enz., in zake van bebakening, kustverlichting en loodswezen bij het eind van 1862.
- » GG. N°. 1—12. Staten van den handel en de scheepvaart op Java en Madura, over 1862.

Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.

VERSLAG WEGENS SURINAME.

N°. 1.

Behoort bij de missive van den Minister van Kolonien,
gedrukt onder XCVIII, n°. 1, der gedrukte stukken van
de Zitting.]

A. Grondgebied.

Ook in 1862 onderging het grondgebied van Suriname geene verandering.
De regeling der grensscheiding tusschen Nederlandsch en Fransch Guyana kwam in
dat jaar nog niet tot stand.

B. Bevolking.

§ 1. *Vrije bevolking.*

Blijkens het vorige verslag bedroeg de vrije bevolking, met uitzondering van die van
het leprozen-etablisement Batavia en van de Indianen en Boschnegers, op ultimo De-
cember 1861 16 386 hoofden, te weten:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	8318	8068	16 386
Hierbij gevoegd:			
geboren in 1862	223	223	446
aangekomen " "	241 (1)	75	316
gemanumitteerd " "	150	242	392
	— 8932	— 8608	— 17 540

en afgetrokken:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
overleden in 1862	279	212	491
vertrokken " "	222 (2)	36	258
naar het leprozen-etablisement Batavia opgezonden	1	"	1
	— 502	— 248	— 750
Blijft op 31 December 1862, met uitzonde- ring als boven	8430	8360	16 790

(1) Hieronder 6 officieren en 60 militairen.

(2) " 2 " " 2 "

§ 2. *Niet-vrije bevolking.*

Volgens het verslag over 1861 bestond dit gedeelte der bevolking op ultimo December van dat jaar uit:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	17 032	18 500	35 532
Hierbij gevoegd:			
geboren in 1862.	568	586	1 154
bij speciale vergunning ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven ingeschreven	33	35	68
van Curaçao ingevoerd	1	3	4
	17 634	19 124	36 758

en afgetrokken:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
overleden in 1862	668	595	1 263
gemanumitteerd	150	242	392
als besmet naar het leprozen-etablissement Batavia opgezonden.	10	2	12
bij speciale vergunning ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven afgeschreven	23	43	66
afgeschreven op daartoe verleende autorisatie, als in vroegere jaren weggelopen.	1	"	1
	852	882	1 734
Blijft op ultimo December 1862	16 782	18 242	35 024

Onder de onderstaande cijfers is niet begrepen de bevolking van het leprozen-etablissement Batavia.

Op ultimo December 1861 waren aldaar aanwezig:

Vrijen.

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	12	5	17
In 1862 werd aldaar opgenomen.	1	"	1
	13	5	18
en overleden.	3	"	3
Blijft op ultimo December 1862	10	5	15

Niet-vrijen.

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Aanwezig op ultimo December 1861.	140	196	336
geboren in 1862	5	7	12
Derwaarts in 1862 overgebracht	10	2	12
	155	205	360
overleden in 1862.	8	5	13
Blijft op ultimo December 1862	147	200	347

Nadere bijzonderheden aangaande de verdeling der bevolking worden in de volgende tabel aangetroffen.

Bevolking op ultimo December 1862.

	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal generaal.
	Manne- lijk.	Vrouwe- lijk.	Totaal.	Manne- lijk.	Vrouwe- lijk.	Totaal.	
De stad Paramaribo en hare buitenvijken	5815	7695	13 510	1 942	3 214	5 156	18 666
De forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de verschillende posten in de divisien en districten . .	932	74	1 006	22	14	36	1 042
De zeemagt en koopvaar- dijvloot ter reede van Paramaribo, gemiddeld berekend op	500	"	500	"	"	"	500
Divisie Boven - Suriname en Thorarica	165	52	217	2 266	2 404	4 670	4 887
Divisie Para	171	87	258	1 869	2 005	3 874	4 132
Divisie Boven-Commewijne.	46	17	63	1 297	1 348	2 645	2 708
Divisie Boven-Cottica en Perica	163	42	205	1 733	1 911	3 644	3 849
Divisie Beneden - Comme- wijne	77	17	94	1 684	1 726	3 410	3 504
Divisie Beneden-Cottica .	142	65	207	3 745	3 882	7 627	7 834
Divisie Saramacca	126	35	161	705	821	1 526	1 687
District Nickerie	116	22	138	763	791	1 554	1 692
District Coronie	58	28	86	989	1 006	1 995	2 081
Etablissement Albina aan de Marowijne	17	2	19	"	"	"	19
Etablissement Batavia aan de Coppename	10	5	15	147	200	347	362
Totaal	8338	8141	16 479	17 162	19 322	36 484	52 963

Even als in vroegere jaren zijn de in deze tabel voorkomende opgaven ook nu, voor zooveel de divisien betreft, overeenkomstig de tabellen door de belanghebbenden, eigenaren of gezagvoerders der plantages zelven ingezonden, en voor zooveel Paramaribo aangaat overeenkomstig de tabellen door de wijkmeesters aldaar ingeleverd. Dat de totalen niet geheel overeenkomen met de hiervóór genoemde cijfers is te wijten aan de mindere nauwkeurigheid in de opgaven van de belanghebbenden.

In de hierbij gevoegde uitgebreide divisie-staten (bijlagen A—I) worden uitvoerige mededeelingen aangetroffen aangaande de bevolking, de voortbrengselen en den toestand van elke plantage.

De geboorten, huwelijken, echtscheidingen en sterfgevallen, die in het jaar 1862 hebben plaats gehad, zijn in de twee volgende staten aangegeven.

Bij de sterfgevallen is voor de vrijen de leeftijd van de overledenen aangegeven; voor de slaven is gemeld tot welke categorie zij behooren.

Staat der geboorten, huwelijken en echtscheidingen gedurende het jaar 1862.

GESLACHTEN.	Doodgeboren.	GEBOORTEN.							Huwelijken.	Echtscheidingen	
		VRIJE BEVOLKING.			SLAVEN.						
		In echt.	Buiten echt.	Totaal.	Privé.	Plantage-taal.	To-taal.	Op Batavia.			Generaal totaal.
Mannelijk	9	91	132	223	120	448	568	5	796	a) 62	"
Vrouwelijk	12	70	153	223	139	447	586	7	816		"
	21	161	285	446	259	895	1154	12	1612	62	"

Staat der sterfgevallen gedurende het jaar 1862.

GESLACHTEN.	Levenloos aangegeven.	STERFGEVALLEN.															
		VRIJE BEVOLKING.									SLAVEN.						
		Beneden de 3 jaren.	Van 3 tot beneden de 10 jaren.	Van 10 tot beneden de 20 jaren.	Van 20 tot beneden de 30 jaren.	Van 30 tot beneden de 40 jaren.	Van 40 tot beneden de 50 jaren.	Van 50 tot beneden de 60 jaren.	Van 60 jaren en daarboven.	Van onbekenden ouderd.	Totaal.	Op Batavia.	Privé.	Plantage.	Te zamen.	Op Batavia.	Generaal totaal.
Mannelijk	9	68	18	16	32	38	42	24	33	8	279	3	130	538	668	8	958
Vrouwelijk	12	51	17	5	15	21	24	21	56	2	212	"	121	474	595	5	812
	21	119	35	21	47	59	66	45	89	10	491	3	251	1012	1263	13	1770

Eene vergelijking van deze staten met die voorkomende in het verslag over 1861 geeft de volgende uitkomsten:

In 1862 werden *minder* geboren 10 vrijen en *meer* 11 niet-vrijen;

en overleden *minder* 73 vrijen en 164 niet-vrijen;

a) Uit 18 van deze huwelijken zijn, gelegitimeerd 49 kinderen, waarvan 27 van het mannelijk en 22 van het vrouwelijk geslacht.

in 1862 werden 50 kinderen meer buiten echt geboren, terwijl het getal gesloten huwelijken hetzelfde was als in 1861.

Het aantal doodgeborenen was in 1862 3 meer dan in 1861.

Geannumiteerde slaven in 1862.

VAN HET MANNELIJK GESLACHT.					VAN HET VROUWELIJK GESLACHT.					Gene- raal totaal.
Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbe- kende ouder- dom.	Totaal.	Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbe- kende ouder- dom.	Totaal.	
52	72	26	"	150	53	117	67	5	242	392

In 1862 werden 25 mannen en 74 vrouwen, te zamen 99 personen, meer gemanumiteerd dan in 1861. Dit aanmerkelijk grooter aantal moet voor een groot deel worden toegeschreven aan vooringenomenheid van de slavenbevolking tegen hare vrijgeving door het Gouvernement en het daaraan verbonden Staatsoezigt, met de strekking waarvan zij toenmaals nog niet goed bekend waren. Ten bewijze hiervan strekke dat het getal aanvragen gedurende de vier laatste maanden van het jaar nadat de wet op de emancipatie in de kolonie was bekend geworden ruim drie maal meer bedroeg dan in de eerste acht maanden. Vele dezer manumissien geschieden op aanzoek der meesters of van anderen, uit genegenheid of bijzondere betrekking tot de slaven, voor welke de vrijdom werd aangevraagd.

Het ontbrak echter ook niet aan voorbeelden, dat door sommige slaven meer dan f 300 werd besteed voor hunne manumissie, alleen maar om vóór 1 Julij 1863 vrij te zijn.

§ 3. *Indianen.*

Met betrekking tot de Indianen valt over 1862 niets bijzonders te melden.

§ 4. *Boschnegers.*

De Becoe- en Moesingaboschnegers hebben ook weder in 1862 blijk gegeven van hunne neiging tot het ontvangen van godsdienstig onderwijs, waartoe de Moravische Broeders weder hunne nuttige diensten hebben verleend.

De zoon van het Groot-opperhoofd der Becoe- en Moesingaboschnegers KALKOEN, genaamd JOHANNES, was, even als in vroegere jaren, ook in 1862 nog op de centraalschool op Beekhuizen. Zijn doorgaand gedrag en zijne vorderingen werden door de Moravische Broeders als zeer goed opgegeven. Op den 18den Mei 1862 werd hem de H. Doop toegediend.

In 1862 werd mede op geëgde school onderwezen een kweekeling, genaamd ELIAS, van den stam der boschnegers aan de Boven-Suriname, terwijl aldaar in de maand Februarij 1862 nog werd opgenomen een boschnegerknaap van denzelfden stam, genaamd TIMOTHEUS.

C. **Algemeen beheer.**

I. DE GOUVERNEUR.

Geurende het jaar 1862 werden door den gouverneur zeer weinig inspectie-eizen ge-

maakt, doordien de beraadslagingen en maatregelen met betrekking tot de voorbereiding en invoering van de aanstaande emancipatie der slaven zijne tegenwoordigheid te Paramaribo doorgaans vereischten.

In November van dat jaar moest de gouverneur zich twee malen begeven naar de plantage Rac à Rac, in verband met de expeditie naar de kampen der wegloopers aan de Surnaaskreek. In December 1862 heeft de gouverneur nog de plantage Catharina Sophia en het etablissement Batavia bezocht.

II. DE KOLONIALE RAAD.

De heer T. JANSSEN EYKEN SLUYTERS, die in 1862 als lid van den Kolonialen Raad moest aftreden, werd als zoodanig herkozen.

Zoo als reeds in het verslag over 1861 is aangeteekend werden, ter vervulling van de twee bestaande vacaturen, in Junij 1862 tot leden van den Kolonialen Raad benoemd de heeren H. G. ROUX en mr. G. J. A. BOSCH REITZ, met opdragt aan den eerstgenoemde van het heemraadschap over de divisie Para en van dat over de divisie Saramacca aan den tweede.

In November 1862 werd aan het lid mr. G. J. A. BOSCH REITZ, op diens verzoek, een eervol ontslag verleend uit beide betrekkingen, en werd ten gevolge daarvan het heemraadschap over de divisie Saramacca weder aan het lid MAX opgedragen.

In 1862 werd de waarnemende administrateur van finantien vervangen door den nieuw benoemden administrateur van finantien mr. C. H. IMMERZEEL; de gouvernements-secretaris mr. E. A. VAN EMDEN, van verlof teruggekeerd, nam zijne functien weder over.

III. DE GOVERNEMENTS-SECRETARIS.

Tot aan de terugkomst van den gouvernements-secretaris bleef de hoofdcommies J. E. WESENHAGEN belast met de waarneming van deze betrekking.

IV. BETREKKINGEN MET VREEMDE MOGENDHEDEN.

Ook in 1862 liet de verstandhouding tusschen Nederlandsch, Engelsch en Fransch Guyana niets te wenschen over.

D. Gewestelijk bestuur.

§ 1. *Beheer in de divisien.*

De mutatiën, welke onder het personeel der heemraden in 1862 hebben plaats gehad, zijn reeds medegegdeeld onder hoofdstuk C, afdeeling II.

§ 2. *Beheer in de districten.*

a. *Coronie.*

Het beheer over dit district werd, zoo als in vroegere verslagen reeds is gemeld, sedert het vertrek van den heer TIJDEMAN, den 24sten Januarij 1862 in Nederland overleden, aan den 1sten luitenant der infanterie J. N. WESTENBORG tijdelijk opgedragen. Gedurende dat jaar bleef deze daarmede belast.

De gezondheidstoestand in Coronie liet vooral in het begin van 1862, even als in het vorige jaar, veel te wenschen over. Op het einde van dat jaar was het aantal koortslidders verminderd.

b. *Nickerie.*

De functien van landdrost van het district Nickerie bleven gedurende het jaar 1862 aan den heer A. G. VAN SON opgedragen.

Door het vertrek naar Europa van de heeren L. CARBIN en A. DESSÉ werden tijdelijk tot raden hoofdingelanden gequalificeerd de heeren W. CARBIN en M. HUTCHISON.

De gezondheidstoestand in dit district was in 1862 vrij voldoende.

Gedurende dat jaar werden er te Nieuw Rotterdam ingeklaard 53 schepen metende 4370 ton, en uitgeklaard 58 schepen metende 5144 ton.

Bovendien was in 1862 de kustvaart tusschen Paramaribo, Coronie en Nickerie levendig.

E. Militair beheer.

§ 1. Landmagt.

De landmagt in de kolonie bestond even als vroeger uit:

a. De schutterij te Paramaribo.

De sterkte was op ultimo December 1862 als volgt:

24 officieren, en
510 onderofficieren en manschappen.

Onder het getal officieren zijn mede begrepen de opperbrandmeester en de adjunct-opperbrandmeester, met de rangen van kapitein en 2den luitenant.

b. De gewapende burgermagt in de divisien en districten.

Op ultimo December 1862 was deze gewapende burgermagt zamengesteld als volgt:

NAMEN der DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Officieren.	Onderofficieren en vrije schutters.	Niet-vrije schutters.
Boven-Suriname en Thorarica . . .	6	58	103
Para	7	58	80
Boven-Commewijne	4	27	53
Boven-Cottica en Perica	4	47	63
Beneden-Commewijne	4	13	60
Beneden-Cottica	8	71	189
Saramacca	5	20	34
Coronie	1	27	54
Nickerie	3	98	35
Totaal	42	419	671

c. Het bataillon jagers n°. 27, de compagnie artillerie, de koloniale guides en de invaliden.

Aan den kolonel-kommandant der troepen J. C. DE NORMANDI 'SJACOB werd, zoo als reeds bij anticipatie in het vorig verslag is medegedeeld, op zijn verzoek een eervol ontslag verleend uit Zr. Ms. militaire dienst, met toekening van pensioen. In Nederland werd in zijne plaats tot kolonel-kommandant benoemd de heer G. F. NAUTA, gepensioneerd luitenant-kolonel van het leger in Nederlandsch Indie. Hij kwam eerst in het volgende jaar in Suriname aan, zoodat de kapitein VAN DER MUELEN, aan wien sedert het vertrek van den kolonel 'SJACOB het kommandement der troepen was opgedragen, daarmede gedurende het geheele jaar 1862 belast bleef.

De sterkte der troepen was op den 31sten December 1862 als volgt:

	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.
3 compagnien van het bataillon jagers n°. 27 . . .	15	614
1 " artillerie	5	192
Invaliden	"	7
De geneeskundige dienst	10 (1)	"
Militaire administratie	1	"
	31	813 (2)
Volgens de formatie moet de sterkte zijn . . .	39	826

zoodat aan het compleet ontbraken 8 officieren en 13 onderofficieren en manschappen.

Het emplacement der troepen was op 31 December 1862 als volgt:

	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.
Fort Zeelandia	10	296
Post Poelepantje	"	20
Fort Nieuw Amsterdam.	5 (3)	145
Seinpost Jagtlust	"	2
Quarantaine-etablisement	"	2
Post Montpellier	1	41
Bezetting in Nickerie.	2 (4)	80
Post Coronie	2 (4)	58
" Gelderland	1 (4)	20
" Republiek.	1 (4)	24
" Sommelsdijk.	1	45
" Nassau.	"	10
" Rac à Rac	"	24
" St. Barbara	2 (4)	24
Plantage Hazard	"	10
" Nijd en Spijt	"	12
Militair hospitaal te Paramaribo (personeel van de geneeskundige dienst)	6	"
Totaal	31	813

(1) Waaronder 1 officier van gezondheid 2de klasse van de opgeheven koloniale guides, die tevens dienst doet bij andere troepen.

(2) 1 onderofficier van het opgeheven corps koloniale guides wordt nog voor memorie gevoerd.

(3) Waaronder 1 officier van gezondheid en 1 magazijnmeester.

(4) Onder welke 1 officier van gezondheid.

De sterkte der onderofficieren en manschappen verminderde in 1862 met 76, te weten:

met gagement	(¹) 5
» paspoort bij expiratie van dienst.	37
» » wegens ligchaamsgebreken	3
door overlijden	22
verdronken.	4
gesneuveld.	4
overgeplaatst naar Curaçao.	1
	76

Een officier overleed in 1862.

Daarentegen vermeerderde de sterkte in 1862 met 322 onderofficieren en manschappen, te weten:

aangekomen uit Nederland	160
gereëngageerd in de kolonie.	146
aangeworven » » »	16
	322

Er kwamen in 1862 2 officieren uit Nederland in Suriname aan.
Het corps koloniale guides is in het jaar 1862 opgeheven, zoo als reeds in het vorige verslag is medegedeeld.

Het zedelijk gedrag der militairen was in 1862 vrij voldoende.

Het schijfschieten met het geweer heeft in 1862 geen plaats gevonden.

§ 2. *Inrigtingen en verdere bijzonderheden met het militair beheer in verband.*

De gezondheidstoestand der troepen was in 1862 zeer gunstig.

Er kwamen in dat jaar geene epidemische ziekten voor.

Gedurende het jaar 1862 werden in de militaire ziekeninrigtingen verpleegd 2326 lijdens, waarvan:

van de landmagt.	1470 zieken,
» » zeemagt	121 »
particulieren	688 »
gevangenen.	47 »

Over de garnizoenen was dit cijfer verdeeld als volgt:

te Paramaribo.	1168
» Fort Nieuw-Amsterdam	368
» Coronie	475
» Nickerie.	315

Van de 1470 militairen waren 1114 jagers en 356 artilleristen.

(1) Waarvan 1 van de opgeheven compagnie guides.

Bovendien werden te Paramaribo nog 666 personen in de buitendienst door militaire geneeskundigen verpleegd.

Van de 2992 behandelde zieken herstelden er 2795, waaronder 2129 in de ziekeninrigtingen van de 2326 aldaar verpleegden. De sterfte bedroeg weder ruim 2 pct.

In het hospitaal te Paramaribo werden opgenomen en verpleegd:

	Opgenomen.	Overleden.	Hersteld.
Militairen	535	13	465
Schepelingen van Zr. Ms. zeemagt.	121	2	104
Civile personen	512	18	450
	1168	33	1019

§ 3. Zeemagt.

Het eskader van Zr. Ms. zeemagt in Suriname bestond op ultimo December 1861 uit de navolgende vaartuigen:

Zr. Ms. stoomflottille-vaartuig *Apeldoorn* en Zr. Ms. schoeners *Schorpioen* en *Adder*.

In den loop van het jaar 1862 kwamen uit Nederland Zr. Ms. schroefstoomschip *Amstel* en Zr. Ms. stoomschip *Zoutman*, en van Curaçao Zr. Ms. schoener *Atalante* ter reede van Paramaribo.

Naar Nederland vertrokken in dat jaar Zr. Ms. stoomschip *Apeldoorn* en Zr. Ms. schoener *Atalante*.

In het laatst van 1862 is van de diensten der zeemagt gebruik gemaakt, om, gecombineerd met eene patrouille van de landmagt, eene expeditie te doen naar de kampen der wegloopers aan de Surnauskreek, achter de plantage *Rac à Rac*. Bij die gelegenheid werden door de zeemagt goede diensten bewezen.

F. Regtswezen en politie.

§ 1. Wetgeving.

Bij Koninklijk besluit van den 4den Junij 1862, n°. 71, werden de werkzaamheden der Commissie voor de West-Indische wetgeving in Suriname, waarvan in het verslag over 1861 gewag is gemaakt, beperkt tot het onderzoek van de ontwerpen van wetgeving, vervaardigd door de bij Koninklijk besluit van 27 September 1852, n°. 66, ingestelde Staatscommissie, terwijl de zamenstelling van de overige verordeningen, welke in verband tot de invoering daarvan in Suriname vereischt worden, werd opgedragen aan den procureur-generaal mr. J. W. GEFKEN.

Toen de bedoelde werkzaamheden door deze commissie ten einde waren gebracht, is zij bij gouvernements-resolutie van 22 October 1862, n°. 1, door den gouverneur ontbonden.

De secretaris der commissie, mr. H. M. VAN ANDEL, is daarop naar Nederland teruggekeerd.

Van de in het jaar 1862 afgekondigde en in het *Gouvernementsblad* opgenomen publicatiën wordt een exemplaar hierbij gevoegd onder lit. K, terwijl zij, even als de andere meest belangrijke verordeningen, voor zooveel noodig, vermeld zijn onder de hoofdstukken waartoe zij betrekking hebben.

§ 2. *Burgerregt.*

Het burgerregt werd in 1862 aan 185 personen verleend, waaronder 73 gemanumiteerden.

Van deze personen waren geboren:

in Suriname	151
„ Nederland.	19
„ vreemde plaatsen	15
	185

§ 3. *Regterlijke magt.*

a. Gedurende 1862 werden bij het gerechtshof gewezen:

75 arresten en vonnissen in burgerlijke zaken, als;

33 op vrijwillige overgave of consent,
1 op verstek van pleidooi,
15 na overlegging van stukken, en
26 na gehouden pleidooi.

75

Van de rolle werden geroijeerd 11 zaken op schikking tusschen partijen.

Er werden in 1862 door het gerechtshof 7 strafzaken afgedaan, waarvan:

bij arrest.	5
bij resolutie	2
	7

7

Neg werden behandeld 130 requesten, en 26 preparatoire en interlocutoire beslissingen door het hof genomen.

1 praeparatoire en interlocutoire beslissing werd genomen door den commissaris ter rolle.

Er werden uitgebragt 15 adviesen aan het Gouvernement en gehouden 7 interrogatorien.

Ter rolle werden in 1862 aangebragt 116 zaken, als:

ter ordinaire rolle	84
„ geprivilegeerde rolle	4
„ prae- en concurrentierolle	13
willige condemnatien	15
	116

Totaal. 116

De volgende staat, levert een overzicht van de werkzaamheden van het gerechtshof in burgerlijke zaken gedurende de laatste tien jaren.

	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.
Vonnissen en arresten	165	123	92	117	70	89	91	93	114	86
Preparatoire en interlocutoire beslissingen	„	„	„	„	„	56	39	10	39	27
Aangebragte zaken ter onderscheidene rollen.	156	145	148	140	65	76	102	108	85	116
Requesten	284	238	197	150	122	133	133	157	124	130

Na de ontbinding der boven bedoelde commissie voor de wetgeving, aanvaardde de procureur-generaal mr. J. W. GEFKEN wederom zijne functie.

Het lid van het gerechtshof mr. B. DONKER CURTIUS vertrok met verlof naar Nederland en op den 24sten Mei 1862 overleed het lid mr. G. DE MEINERTZHAGEN.

De van verlof teruggekeerde griffier mr. J. M. A. MARTINI VAN GEFFEN werd tot lid van het gerechtshof in diens plaats gequalificeerd.

b. In 1862 werden door het collegie van kleine zaken 243 vonnissen in burgerlijke zaken gewezen, als:

op consent	14
gewone zaken de f 300 niet te boven gaande (waarvan 202 op verstek en 17 op contradictie)	219
wegens gage van plantage-bedienden (waarvan een op verstek en 2 op contradictie)	3
ontruiming van gehuurde huizen (waarvan 1 op verstek en 1 op contradictie)	2
vergoeding van toegebragte schade, op contradictie	2
interlocutoir en preparatoir.	3

243

Zonder vonnis werden afgedaan 64 zaken, aan den Gouverneur uitgebragt 16 adviezen, 7 requesten behandeld en 36 verklaringen door gezagvoerders van Nederlandsche koopvaardij-schepen afgelegd, terwijl er op ultimo December 1862 29 zaken aanhangig bleven.

In strafzaken werden 52 vonnissen gewezen tegen 69 beklagden, van welke er 9 niet zijn gecompareerd, en van welke er 55 veroordeeld en 14 vrijgesproken werden.

Op ultimo December 1862 bleven 2 strafzaken aanhangig.

De volgende staat toont het aantal vonnissen aan gedurende de laatste tien jaren door het collegie van kleine zaken gewezen.

	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.
Vonnissen in burgerlijke zaken	278	285	269	214	174	260	289	273	282	307
Vonnissen in strafzaken.	60	81	74	35	85	87	69	74	74	52

c. Op ultimo December 1862 waren er drie advocaten en een procureur. Voorts waren er ten dienste van de regtscollegien:

1 exploitateur, in den loop van het jaar met verlof vertrokken;

3 substituut-exploiteurs; en

1 gequalificeerd substituut;

3 deurwaarders, en

1 gequalificeerde deurwaarder.

§ 4. Politie.

1°. Algemeen, gewestelijk en plaatselijk beheer.

Mr. J. W. GEFFEN nam in dit jaar, zoo als reeds is gezegd, zijne betrekking van procureur-generaal en hoofd der politie weder over van mr. B. DONKER CURTIUS.

Op ultimo December 1862 waren er in Suriname 30 agenten van politie, waarvan er 4 als hoofdlieden en 2 te Nickerie en 2 te Coronie dienst deden.

2°. Eenige onderwerpen van politie bij speciale verordeningen vastgesteld.

a. Regt van verblijf.

Dit regt werd in 1862 aan niemand verleend.

b. Passen.

In 1862 werden 254 passen aan vertrekkende personen uitgereikt.

c. Passen voor vaartuigen.

Van deze werden er in 1862 171 afgegeven.

d. Zeebrieven.

Er werden in 1862 8 zeebrieven vernieuwd en aan 4 vaartuigen nieuwe uitgereikt.

§ 5. Middelen van beheer met het regtswezen in verband.

1°. Departement der onbeheerde boedels en weezen.

a. Onbeheerde boedels.

Op ultimo December 1861 bleven onvereffend	76 boedels.
Gedurende het jaar 1862 zijn aan gemeld departement vervallen	202
waarvan in desolaten toestand en mitsdien voor geene afdoening vatbaar	162
zoodat als onbeheerd onder administratie zijn gekomen	40 "
Te zamen	
waarvan in den loop van 1862 tot liquidatie zijn gebragt	37 "
zoodat op ultimo December 1862 onvereffend bleven	79 boedels.
Van deze 79 boedels zijn er:	
33 welke in 1863 kunnen afloopen, waartoe de benoodigde stukken aan het collegie van commissarissen zouden worden ingezonden;	
38 waarvan de termijn tot het doen van aanteekening wegens vorderingen voor schuld- eischers vastgesteld, nog niet is verstreken;	
8 welke om verschillende redenen nog niet zijn vereffend.	

Voorts zijn nog geheel geliquideerd ingevolge dicta 26 boedels, waarvan:

in solventen staat	5
„ insolventen	21
	<hr/> 26

Eindelijk zijn nog in 1862 van 17 boedels en zaken de staten en rekeningen van verantwoording aan het collegie van commissarissen voor het departement der onbeheerde boedels ingezonden, ten einde dicta te bekomen.

Door dit collegie zijn in 1862 genomen 75 beschikkingen op voordragt van den curator en op verzoekschriften van particulieren, onder welke laatste 18, waarbij boedels, onder beheer van het departement vervallen, zijn gereclameerd; geëxamineerd 15 staten en beschrijvingen van boedels, en teruggezonden aan den curator om die geheel te doen afloopen; gearresteerd 24 rekeningen van verantwoording; gewezen 24 dicta; gearresteerd 18 repartitie-rekeningen en 1 voordragt aan het bestuur gedaan.

Bovendien is nog gediend van consideratien en advies aan het bestuur op 1 request en aan het gerechtshof op 2 requesten, houdende beklag over de beschikkingen van dit collegie.

b. Weezen.

Op den 31sten December 1861 waren onder openbare voogdij van den weesmeester. . . . . 485 weezen.

In 1862 kwamen er bij . . . . . 41 „

---

526 weezen,

en gingen af, door het bereiken van meerderjarigheid en overlijden. . . . . 37 „

zoodat er op ultimo December 1862 onder die voogdij bleven . . . . . 489 weezen.

Van dezen behoorden er:

tot de Hervormde gemeente.	222
„ „ Evangelisch-Luthersche gemeente	95
„ „ Roomsch-katholijke „	100
„ „ Moravische Broeder- „	62
„ „ Nederlandsch-Israëlitische „	4
„ „ Portugeesch-Israëlitische „	7

Te zamen 489

Van deze weezen worden verzorgd:

a. door het Gouvernement 101

en wel: van de Hervormde gemeente. 35

„ „ Evangelisch-Luthersche gemeente. 12

„ „ Roomsch-katholijke „ 36

„ „ Moravische Broeder- „ 17

„ „ Portugeesch-Israëlitische „ 1

Te zamen 101

b. door betrekkingen en vrienden van de overleden ouders of moeders 310

c. uit eigen middelen 78

Te zamen 489

Het gezamenlijk kapitaal, toekomende aan de kinderen die uit eigen middelen worden onderhouden, werd bij het wees-departement onder hypothecair en ander verband, rentende 8 ten honderd 'sjaars, uitgezet en bedroeg op 31 December 1862 de som van f 99 985,00

Bovendien is ingeschreven op het grootboek der 2½ percents nationale werkelijke schuld de som van 8 505,67

terwijl zich in handen van particulieren bevinden verschillende obligatien (1), beloopende ongeveer. 26 000,00

Te zamen . . . f 134 490,67

Die kinderen bezaten bovendien nog in eigendom 13 huizen te Paramaribo en 21 privé slaven, welke laatsten voor zoover die niet strekten tot inwoning en bediening, ten behoeve der belanghebbende minderjarigen werden verhuurd.

2°. Translateurs.

In 1862 waren er even als in 1861 acht geadmitteerde translateurs in verschillende talen, waarvan even als toen één tot bijstand der immigranten uit Madera en de Kaap-Verdische eilanden.

3°. Gevangenenissen.

In 1862 waren op het fort Nieuw-Amsterdam 82 gevangenen, waarvan op ultimo December nog 42 aanwezig bleven.

Op dat fort werd van tijd tot tijd door de leeraren der Moravische Broedergemeente godsdienstoefening gehouden.

Het aantal arrestanten in het fort Zeelandia bedroeg in 1862 1097, waarvan het meerendeel strafwerkers. Op ultimo December waren aldaar 91 arrestanten.

Op de Zon- en feestdagen werd voor hen geregeld godsdienstoefening gehouden door de leeraren der Moravische Broedergemeente,

G. Eeredienst.

I. NEDERDUITSCH-HERVORMDE.

a. Gemeente te Paramaribo.

In 1862 werden er gedoopt 234 personen, als:

kinderen in echt geboren	60
» buiten echt geboren.	170
bejaarde personen.	4
Te zamen.	234

Er werden aangenomen tot leden der gemeente . . . . . 141 personen,
en kwamen in met attestatie. . . . . 14 »

Te zamen. . . . . 155 »

Er vertrokken met attestatie 15 personen.

(1) Deze obligatien betreffen vorderingen gevonden in boedels die aan het departement der onbeheerde boedels waren vervallen en die door den weesmeester voor de minderjarige erfgenamen zijn overgenomen, zonder dat die obligatien geïncasseerd waren of alsnog konden worden.

Er waren 340 catechisanten, waarvan:

van het mannelijk geslacht	160
” ” vrouwelijk ”	180
	<hr/>
Te zamen.	340

Er werden in 1862 drie huwelijken kerkelijk ingezegend.

Het zielental der gemeente werd op ultimo December 1862 op ruim 6000 zielen en het aantal lidmaten op ruim 8000 geschat.

Het getal bedeelde armen was 55, waarvan 46 vastbedeelden. Daarvan genoten:

f 10 's maands	19
5 ”	36
	<hr/>
Te zamen.	55

b. Gemeente te Nickerie.

In 1862 werden bij de gemeente te Nickerie gedoopt 59 personen, als:

vrije kinderen, in echt geboren	8
” ” buiten echt geboren	7
niet-vrije kinderen	34
bejaarden (vrijen), onder welken 2 Indianen en één Chinees.	5
” (slaven)	5
	<hr/>
Te zamen.	59

Er werden tot leden der gemeente aangenomen 25 personen, als:

vrije personen	8
niet-vrije personen	17
	<hr/>
Te zamen.	25

Met kerkelijke attestatie zijn er aangekomen 2 en ook vertrokken 2 personen.

Er waren 73 catechisanten, als:

53 vrijen, waarvan:

mannen	13
vrouwen	8
jongens	16
meisjes	16
	<hr/>
	53

en 20 niet-vrijen, waarvan:

mannen	9
vrouwen	11
	<hr/>
	20
	<hr/>
Te zamen.	73

Het zielental dezer gemeente werd geschat op 1100.
 Er werd in 1862 één huwelijk kerkelijk ingezegend.
 Voor onderstand aan behoeftigen werd in 1862 uitgegeven eene som van f 38,04.

II. EVANGELISCH-LUTHERSCHE GEMEENTE.

In 1862 werden er gedoopt 95 personen, waarvan:

in echt geboren:		
	van het mannelijk geslacht	12
	” ” vrouwelijk ”	37
		— 49
buiten echt geboren:		
vrijen	{ van het mannelijk geslacht	2
	{ ” ” vrouwelijk ”	27
		— 29
niet-vrijen	{ van het mannelijk geslacht	7
	{ ” ” vrouwelijk ”	10
		— 17
	Te zamen	95

Het getal aangenomen lidmaten bedroeg 54, als:

mannen	25
vrouwen	29
	—
Te zamen	54

Het getal catechisanten op ultimo December 1862 bedroeg 192, waarvan:

van het mannelijk geslacht	88
en ” ” vrouwelijk ”	104
	—
Te zamen	192

Er werden in 1862 zes huwelijken kerkelijk ingezegend.

Het getal gealimenteerden bedroeg op ultimo December 1862 28, waarvan:

mannen	8
vrouwen	20
	—
Te zamen	28

Het getal zielen dezer gemeente bedroeg op ultimo December 1862 2645, waarvan 1250 lidmaten.

Het getal minderjarigen onder publieke voogdij en onder mede-toezigt van den kerkeraad bedroeg op het einde van 1862 99. Daarvan werden er 13 door het Gouvernement bedeed.

III. MORAVISCHE BROEDERGEMEENTE.

De zendelingen dezer gemeente waren ook in 1862 met vrucht werkzaam en hun werkring is in dat jaar wederom uitgebreid.

In dat jaar zijn 897 personen tot hunne gemeente toegetreden, en de doop werd aan 515 volwassenen en 640 kinderen toegediend, en 352 personen zijn, na afgelegde be-lijdenis, als lidmaten aangenomen.

Het geheele aantal der aan de zorg der zendelingen toevertrouwde personen bedroeg

op ultimo December 1862 27 548 (waarvan 18 867 gedoopten en 8681 niet gedoopten),
alzo 355 meer dan op ultimo December 1861.

Dit aantal was verdeeld zoo als in de volgende tabel is aangegeven.

N A M E N DER ZENDELINGSDISTRICTEN.	Getal der plan- tages.	GEDOOPTEN.			Niet ge- doopten.	Totaal.
		Volwas- senen.	Kin- deren.	Te zamen.		
Paramaribo	"	3 727	1032	4 759	907	5 666
Beekhuizen	4	122	32	154	175	329
Clevia	8	374	165	539	388	927
Rivier Suriname.	27	1 483	543	2 026	1475	3 501
Bersaba, rivier Para	9	213	108	321	285	606
Catharina Sophia, Saramacca . .	12	582	266	848	277	1 125
Charlottenburg, Commewijnë, Cot- tica	51	2 899	1431	4 330	3034	7 364
Anna'szorg, Warappa en Matta- pica	12	588	375	963	420	1 383
Rust en Werk, rivier Beneden- Commewijne	9	621	302	923	462	1 385
Leliendaal, rivier Beneden-Com- mewijne.	10	673	256	929	360	1 289
Heerendijk, rivier Beneden-Com- mewijne.	10	715	427	1 142	745	1 887
Salem, Coronie	8	643	379	1 022	92	1 114
Waterloo, Nickerie.	3	576	134	710	20	730
Boschland, Suriname	"	118	58	176	30	206
Boschland, Saramacca	"	19	6	25	11	36
	163	13 353	5514	18 867	8681	27 548

Het aantal zendelingen bedroeg ook in 1862, even als ten vorige jare, 31.

Op de bijgevoegde lijst (bijlage lit. L) vindt men de namen zoowel van de plantages, welke tot zendelings-etablissemten behooren, als van die welke door rondreizende zendelingen werden bezocht.

Daaruit blijkt dat op 65 plantages geregeld de dienst werd waar genomen, terwijl 95 plantages door rondreizende zendelingen werden bezocht.

De verder overgelegde lijst (bijlage lit. M.) bevat de namen der plantages, van welke de kinderen in 1862 schoolonderwijs ontvangen hebben van zendelingen of van door hen opgeleide negers.

Van 24 plantages werden de kinderen door zendelingen zelven onderwezen en op 16 plantages door daartoe opgeleide negers.

Omtrent het gedrag en de vorderingen der leerlingen op de centraalschool Beekhuizen wordt over het algemeen eene gunstige getuigenis afgelegd.

Op ultimo December 1862 waren op die school aanwezig 19 leerlingen.

IV. ROOMSCH-KATHOLIJKE.

In het jaar 1862 werden bij deze gemeente gedoopt 417 personen, waarvan 109 vrijen en 308 slaven, als:

Vrijen.

kinderen van het mannelijk geslacht	45
" " " vrouwelijk "	48
bejaarden " " mannelijk "	6
" " " vrouwelijk "	10
	— 109

Niet-vrijen.

kinderen van het mannelijk geslacht	90
" " " vrouwelijk "	115
bejaarden " " mannelijk "	45
" " " vrouwelijk "	58
	— 308

Te zamen. . . 417

Er werden in 1862 aangenomen 101 personen en 86 ontvingen het vormsel. 30 huwelijken zijn kerkelijk voltrokken geworden.

Op ultimo December van evengemeld jaar werden de cathechisatie door 300 kinderen bezocht; het aantal lidmaten of communicanten bedroeg op dat tijdstip ongeveer 3000.

Er overleden in 1862 134 Rooms-katholijken te Paramaribo, waarvan 69 van het mannelijk en 65 van het vrouwelijk geslacht.

V. ISRAËLITISCHE.

De Nederlandsch-Israëlitische gemeente bestond op ultimo December 1862 uit 708 personen, waarvan:

mannen	236
vrouwen	220
jongens	124
meisjes	128

Te zamen. . . 708

In dat jaar hadden 16 sterfgevallen en 17 geboorten plaats.

Door het armbestuur werden aan 22 personen vaste maandelijksche toelagen en kledingstukken uitgereikt.

Ook werden nog aan behoeftige zieken genees- en heilkundige hulp en geneesmiddelen verstrekt; aan 6 personen werd buitengewone onderstand verleend.

De Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische gemeente bestond op ultimo December 1862 uit 686 personen, waarvan 336 van het mannelijk en 350 van het vrouwelijk geslacht.

Er werden in 1862 17 kinderen geboren en er overleden 13 personen.

Aan 30 behoeftige huisgezinnen en personen werd door het armbestuur onderstand verleend.

H. INSTELLINGEN VAN LIEFDADIGHEID.

De Surinaamsche Maatschappij van Weldadigheid.

Op ultimo December 1862 bedroeg het aantal leden en begunstigers 194, waarvan:

66 leden,
83 donateurs, en
45 donatrices.

Te zamen 194, dus 6 minder dan in 1861.

Het fonds der Maatschappij bedroeg op dien datum f 14 559,30⁵, als:

aan saldo in kas	f	1 999,09	
uitstaande contributien	f	6525,75	
waarvan echter moet worden afgetrokken:			
a. als dubieus en insolvent	f	2090,00	
b. misrekeningen op ontvangsten		435,75	
		<u>2525,75</u>	
			4 000,00
Te goed bij de spaarbank			8 535,21 ⁵
Legaat			25,00
			<u> </u>
Te zamen	f	14 559,30 ⁵	

Het fonds der spaarbank bedroeg op ultimo December 1861 . . . . f 37 298,60

In den loop van 1862 werd ingebracht 1 434,05

en aan renten te goed gemaakt 3 941,65

f 42 674,30

Door diverse belanghebbenden werd geligt . . . . f 4693,99⁵

Besteed voor administratiekosten 241,22

4 935,21⁵

Zoodat het fonds der spaarbank op 31 December 1862 bedroeg . . . f 37 739,08⁵

De waarborgkas bedroeg 2 780 86

Gedurende het jaar 1862 werden 7 behoeftigen door de Maatschappij gealimenteerd, waarvoor is uitgegeven f 375; 73 kinderen, waarvan 43 jongens en 30 meisjes, genoten van wege de Maatschappij gratis onderwijs.

Omtrent de andere instellingen van liefdadigheid in vroegere verslagen opgenoemd, valt ook thans geene bijzonderheid te vermelden.

I. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Te Paramaribo waren op ultimo December 1862:

- 4 med. chir. en art. obst. doctoren;
- 1 gepensionoerd chirurgijn-majoor;
- 1 med. doctor en heelmeester;
- 1 stedelijk en plattelands heel- en vroedmeester;
- 1 heelmeester;
- 8 apothekers, waaronder 3 provisors;
- 1 droogist; en
- 11 vroedvrouwen.

In de divisien en districten waren op dat tijdstip 1 med. doctor en 12 heelmeesters, waaronder gerekend zijn 4 officieren van gezondheid, op de buitenposten gedetacheerd en als divisie-heelmeesters geadmitteerd, benevens 1 vroedvrouw.

De vaccinatien, zoowel te Paramaribo als te Nickerie en Coronie, gedaan met de in het voorjaar van 1862 uit Nederland gezonden koepokstof, bleven zonder eenig gevolg.

Eene volgende bezending leverde in het najaar gelukkige uitkomsten op. De met die koepokstof bewerkstelligde vaccinatien te Paramaribo, ten getale van 84, hadden het gewenschte gevolg.

De algemeene gezondheidstoestand in Suriname was in 1862 zeer gunstig te noemen.

J. Onderwijs.

Blijkens het verslag der Commissie van Onderwijs nopens den staat van het schoolwezen in de kolonie Suriname over 1862, waren op ultimo December van dat jaar te Paramaribo 23 scholen, waarvan:

- 1 hoofdschool;
- 1 stads-armenschool voor jongens;
- 2 stads-armenscholen voor meisjes;
- 15 particuliere scholen;
- 1 school van Rooms-katholieke geestelijke zusters;
- 3 bewaarscholen.

Bovendien bevond zich nog in het district Nickerie 1 stadsschool te Nieuw Rotterdam.

Op de scholen te Paramaribo werd onderwijs genoten door:

	Op ultimo December 1861.	Op ultimo December 1862.
Jongens	981	939
Meisjes	761	843
Totaal	1742	1782

Van deze 1782 kinderen genoten er op 31 December 1862 549 gratis onderwijs van gouvernementswege, waarvan 343 jongens en 206 meisjes, en voor rekening der Maatschappij van Weldadigheid 77, waarvan 50 jongens en 27 meisjes.

Onder de genoemde scholen zijn niet begrepen de inrigtingen voor onderwijs van de Moravische Broeders, waarvan eene in de stad en ettelijke in de districten, welke meest door slavenkinderen bezocht worden.

Het onderwijzend personeel voor de verschillende scholen bestond op ultimo December 1862 uit 44 personen, waarvan:

3 onderwijzers	van den 1sten rang,
5 " "	" " 2den "
7 " "	" " 3den "
5 " "	" " 4den "
1 onderwijzeres	" " 2den "
8 onderwijzeressen	" " 3den "
3 " "	" zonder bepaalden rang,
7 kweekelingen	van het mannelijke geslacht, en
5 " "	" " vrouwelijke "

Door de Commissie van Onderwijs werden in 1862, na gehouden examina, acten van admisie als onderwijzer uitgereikt aan twee personen; de een verkreeg eene acte van den vierden rang en de andere werd bevoegd verklaard om onderrigt te geven in de beginselen der Fransche en der Engelsche taal.

De Maatschappij tot Bevordering van Volksvlijt was, door het verminderen van het aantal harer leden, niet in staat aan eenige uitbreiding van haren werkkring te denken.

Op ultimo December 1862 bedroeg het aantal van de bij haar opgenomen kweekelingen 20.

K. Bouwdepartement.

Behalve de noodige herstellingen en het gewone onderhoud aan landsgebouwen, vaartuigen enz., werden in 1862 door het bouwdepartement onder andere de navolgende werken volbragt:

het herstellen van de bijgebouwen van het gouvernementshuis;

het herstellen van het gebouw alwaar het gerechtshof zitting houdt; van de gevangenissen; van den steiger en van het kolenmagazijn der koloniale vaartuigen; van den marine-steiger en de landingsplaats; van de houten beschoeiing van het quarantaine-etablisement Leiden; van de beschoeiing van den seinpost Jagtlust enz.;

het onderhouden en verrigten van herstellingen aan de landsgebouwen, bruggen en afwateringswerken op het fort Nieuw Amsterdam en de andere militaire posten;

het daarstellen van eene nieuwe beschoeiing aan de Sommelsdijksche kreek bij de magazijnen achter het fort Zeelandia;

het herstellen van de ophaalbrug over de Sommelsdijksche kreek; van twee timmerloodsen, het magazijn en kantoor van het bouwdepartement en het bootenhuis;

het opbouwen van eene garnizoens-geweermakerij en smederij voor de marine te Paramaribo;

het herstellen en vernieuwen van gebouwen, behoorende tot het militair en civiel hospitaal te Paramaribo;

het bouwen van eene nieuwe infirmerie en van eene keuken te fort Nieuw Amsterdam, en van eene nieuwe bakkerij met twee ovens voor het garnizoen te Nickerie;

het maken van eene woning voor de Chinesche immigranten te Coronie.

L. Communicatiewegen te water en te land en vervoermiddelen.

Het aanleggen van nieuwe of het verbeteren der bestaande wegen maakte, met het oog op de aanstaande emancipatie der slaven, een onderwerp uit van behartiging. Daarmede was men in het laatst van het jaar 1862 zoo ver gevorderd, dat er paden waren opengekapt op de zandritten gelegen achter de plantage Jagtlust, Post Montpellier,

plantage Alkmaar en plantage Katwijk, en een weg achter Kwatta naar de Saramacca, uitkomende op plantage Johanna Catharina, terwijl de landdrost van Nickerie een pad heeft doen openkappen van Nieuw Rotterdam tot aan de Nickerie-kreek.

Het aangevangen werk om eene communicatie te openen tusschen de Boven-Suriname en de Commewijne over de weglooperskampen achter de Surnaaskreek en langs Montpellier, heeft geen voortgang gehad. Ten aanzien van bijzonderheden hieromtrent zij verwezen naar hoofdstuk O » Slavenbevolking."

De schroefboot *Paramaribo* werd in 1862 hoofdzakelijk gebezigd tot overbrenging van de mailpakketten van en naar Demarary, via Coronie en Nickerie.

De schroefstoomboot *Vice-Admiraal Rijk* onderging in dat jaar eene aanzienlijke reparatie; terwijl de *Nickerie* op de rivieren nuttige diensten bewees.

M. Geldelijk beheer.

I. ALGEMEEN BEHEER.

De administrateur van finantiën A. A. T. DE MAN, aan wien eervol ontslag met pensioen werd toegekend, werd, zoo als reeds hiervóór is gemeld, als zoodanig vervangen door mr. C. H. IMMERZEEL, die in November 1862 die betrekking aanvaardde.

II. MUNTWEZEN.

Ook in 1862 deed zich om dezelfde redenen als in vroegere jaren gebrek aan circulerend medium gevoelen.

In de laatste maanden van dat jaar kwam eenige verbetering in den geldsomloop door het in omloop brengen van koloniale bankbiljetten uit Demarary, welke vrij algemeen als betaalmiddel onder de ingezetenen gebezigd werden.

III. DE BEGROOTING.

Onder lit. N wordt hiernevens gevoegd de begrooting voor 1862, zoo als die door den Koning is goedgekeurd.

IV. BRONNEN VAN INKOMSTEN.

Bij publicatie van 6 December 1862 (*Gouvernementsblad* n°. 10) werd, in te gaan met 1 Januarij 1863, opgeheven de belasting bekend onder den naam van » Bruggen- en wegegelden."

V. DE FINANTIELE RESULTATEN.

De staten der werkelijke ontvangsten en uitgaven over de jaren 1859, 1860 en 1861, vergeleken met de ramingen over die jaren, worden hierbij overgelegd onder litt. O, P en Q.

Met opzigt tot het jaar 1861 valt op te merken, zoo als bereids in eene nota op den staat bijlage lit. O van het vorig verslag is medegedeeld, dat ten gevolge van de mindere ontvangsten, het subsidie, aanvankelijk bepaald op f 280 000, later achtereenvolgens is verhoogd met f 142 000 en f 24 000 en alzoo gebragt op f 446 000.

N. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Bij de resolutien van 30 April 1862, n°. 1 en 2, van 17 Mei 1862, n°. 10, 3 Julij 1862, n°. 1, 29 Julij 1862, n°. 3 en 30 October 1862, n°. 2 (opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder nos. 1, 2, 3, 4, 5 en 9), werden eenige bepalingen afgekondigd betreffende het verleenen van overtochtsgelden aan ambtenaren en officieren, die met verlof naar Nederland gaan en van daar terugkeeren, alsmede aan hunne weduwen en weezen, zoowel als aan gepensioneerden; betreffende de wijze waarop de verloven behooren te worden aangevraagd, en betreffende twee wijzigingen in het bestaande pensioensreglement voor burgerlijke ambtenaren.

⑥. Slavenbevolking.

In den aanvang van het jaar 1862 ontstonden er verregaande ongeregelheden onder de slavenbevolking der plantage Bergendal, alwaar ook reeds in het vorige jaar onlusten waren uitgebroken. Ofschoon zich die zaak in den aanvang zeer verontrustend liet aanzien, gelukte het den gouverneur door gepaste maatregelen en magtsvertooning die onlusten geheel te onderdrukken.

Ook op andere plantages ontstonden in het begin van 1862 ongeregelheden, gevolgd door vele desertien naar de kampen van oude wegloopers, die zich op verontrustende wijze vertoonden en zelfs hier en daar aanvallerwijze te werk gingen.

Als het beste middel om de desertien tegen te gaan en in verband met de aanstaande emancipatie, kwam het als het meest gepaste voor om eene algemeene amnestie uit te vaardigen, waartoe op den 20sten October 1862 eene daartoe strekkende publicatie, voorkomende in het *Gouvernementsblad* onder n°. 8, met eene vertaling daarvan in het neger-Engelsch afgekondigd werd.

Ter zelfden tijd werd besloten tot het openkappen van den weg tusschen de Boven-Suriname en de Commewijne.

Eene militaire expeditie tot het bedekken van de voorgenomen werkzaamheden aan dien weg had geen gunstigen afloop, en in verband daarmede werd het openkappen van den bedoelden weg gestaakt. De maatregel der amnestie bleek echter ten volle aan de bedoeling te beantwoorden.

De sedert eenige jaren ingevoerde maatregel om, ter vervanging van lieverlede van de straf van zweepslagen, opsluiting met of zonder boeijen en dwangarbeid aan openbare werken volgens beschikking van de politie op te leggen, had ook in 1862 eene zeer goede werking. Het aantal der tot die straf verwezenen bedroeg in 1862: 333 mannen, van welke 235 plantage- en 98 stadsslaven; 136 vrouwen, van welke 75 plantage- en 61 stadsslaven.

Op het piket van justitie te Paramaribo werden in 1862 afgestraft in:

MAANDEN.	AANTAL SLAVEN.			Aantal slagen.
	Stads-	Plan- tage-	Totaal.	
Januarij	8	»	8	115
Februarij	4	2	6	105
Maart	»	»	»	»
April	2	»	2	30
Mei	6	»	6	80
Junij	2	»	2	25
Julij	6	»	6	75
Augustus	7	»	7	100
September	1	»	1	15
October	»	»	»	»
November	2	»	2	25
December	2	»	2	20
Totaal generaal	40	2	42	590

Dus gedurende het jaar 1862 42 slaven met 590 slagen.

De volgende tot het jaar 1862 betrekkelijke stukken worden hierbij overgelegd:

Bijlage lit. R, staat van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de slavenreglementen.

Bijlage lit. S, staat van de regterlijke uitspraken, waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn of waarbij zij van tegen hen ingebrachte beschuldigingen zijn vrijgesproken.

Bijlage lit. T, staat aantoonende het getal der weggelooopen en teruggekeerde slaven gedurende het jaar 1862, met opgave van de middelen die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast.

Bijlage lit. U, staat aantoonende de straffen aan weggelooopen slaven, ten verzoeke van hunne meesters of derzelve vertegenwoordigers opgelegd, gedurende het jaar 1862.

Bijlage lit. V, staat van de plantages en gronden aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van verplichtingen hun bij de slavenreglementen voorgeschreven, gedurende het jaar 1862.

Bijlage lit. W, staat van de vrijgegeven gouvernementsslaven gedurende het jaar 1862, en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname.

Den 24sten September 1862 ontving de Gouverneur van Suriname de mededeeling, dat door den Koning op den 8sten Augustus te voren was bekrachtigd het door de beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen ontwerp van wet tot afschaffing der slavernij in die kolonie en opgenomen in het *Staatsblad* der Nederlanden onder n°. 164.

Bij gouvernements-resolutie van den 3den October 1862, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 6, werd die wet in de kolonie afgekondigd.

Bij de proclamatie van denzelfden datum (*Gouvernementsblad* n°. 7), door den gouverneur tot de slaven gerigt, werd hun geluk gewenscht en werden zij tot goed gedrag en arbeidzaamheid aangespoord. Eene vertaling der wet in het Neger-Engelsch werd gemaakt en algemeen verspreid, ten einde de slaven des te beter in staat te stellen hunne toekomstige regten en verplichtingen te leeren kennen.

De emancipatiewet werd door de slavenbevolking over het algemeen met kalmte en niet met uitbundige en uitgelaten vreugde vernomen.

Ofschoon in het laatst van het jaar 1862 ongeregelheden op eenige plantages voorkwamen, die gelukkig spoedig bedwongen werden, bleven echter over het algemeen rust en orde ongestoord.

Omtrent het godsdienstig en ander onderwijs onder de slaven wordt verwezen naar de hoofdstukken G (Eeredienst) en J (Onderwijs). Overigens worden nog in de hoofdstukken B, D, F en Q eenige bijzonderheden omtrent de slavenbevolking medegedeeld.

P. Immigratie en kolonisatie.

§ 1. Immigratie.

De Chinesche immigranten voldoen over het algemeen. Van de 487 in 1858 aangekomenen, waren er op ultimo December 1862 nog 421 in Suriname aanwezig.

De volgende tabel wijst aan het getal en den landaard der immigranten, welke zich op de onderscheidene plantages, gronden, forten, posten en etablissementen bevonden op ultimo December 1862.

N A M E N der plantages, gronden, forten, posten en etablissementen.	Chi- nezen.	Made- rianen.	Afri- kanen.	Totaal.
Albina (etablissement)	14	"	"	14
Amsterdam en verdere binnenposten (fort Nieuw) .	39	"	"	39
Boxel (plantage)	"	2	2	4
Catharina Sophia "	40	"	"	40
Coronie (post)	14	"	"	14
Dordrecht (plantage)	"	"	5	5
Gebroeders, de Drie "	7	21	"	28
Grond, de Nieuwe "	2	"	"	2
Geijersvljijt "	22	15	"	37
Hazard "	"	"	3	3
Hooyland "	20	"	"	20
Huwelijkszorg "	"	"	7	7
Kent "	23	3	1	27
Klein Hoop "	12	"	"	12
Marseille, Groot- "	22	"	"	22
Morgenstond "	"	6	"	6
Nickerie (post) "	24	"	"	24
Paradise (plantage)	40	"	"	40
Petersburg "	24	"	"	24
Politie (administrative)	12	"	"	12
Rac à Rac (plantage)	15	"	"	15
Resolutie "	23	"	"	23
Rustenburg "	23	"	"	23
Sardam "	22	"	"	22
Susanna's daal "	"	3	1	4
Voorburg "	"	"	9	9
Vrede's lust (grond)	6	"	"	6
Waterloo (plantage)	17	"	"	17
	421	50	28	499

Omtrent de op de gouvernementplantages Catharina Sophia en Rustenburg werkzaam zijnde Chinezen worden in hoofdstuk Q nog eenige mededeelingen aangetroffen.

§ 2. Kolonisatie.

De landbouwers afkomstig van de Europeesche kolonisatie te Groningen aan de Saracca, die zich om en nabij de stad gevestigd hebben tot het uitoefenen van landbouw en veeteelt, bevinden zich over het algemeen in eenen staat van toenemende welvaart en van goede gezondheid.

Op ultimo December 1862 bedroeg hun aantal 236 hoofden, waarvan 61 mannen, 48

vrouwen, 67 jongens en 60 meisjes. Daarvan zijn 52 personen tot andere beroepen overgegaan.

Op het etablissement Albina aan de Marowijne, het eigendom van den heer A. KAPPLER, alwaar vroeger Württembergers waren, bevonden zich in 1862 slechts 14 Chinesche immigranten.

A. Nijverheid.

1°. Landbouw.

De volgende tabellen zijn getrokken uit de in hoofdstuk B genoemde en onder litt. A—I als bijlagen overgelegde uitvoerige divisiestaten.

Het aantal plantages en bewerkte gronden, verdeeld naar den aard der cultuur daarop uitgeoefend, en het aantal akkers, wordt aangewezen op den volgenden staat.

Getal plantages en gronden in elke divisie en elk district.

	Suiker.	Koffij en cacao.	Koffij en kost.	Cacao en kost.	Katoen.	Hout.	Kost.	Kost en kweek.	Kweek.	Chirurgijns-eta-blissement.	Kerketablissement.	Totaal.	Getal akkers		
													van al de concessien in elke divisie	be-polderd land.	in cultuur.
Boven-Suriname en Thorarica . . .	19	"	"	2	"	3	5	"	"	"	1	30	47 426	11 994	5 274
Para	9	"	"	8	"	10	8	5	5	"	1	46	120 384 ³ / ₄	7 748	4 238 ¹ / ₄
Boven-Commewijne.	15	"	"	"	"	2	"	1	"	1	"	19	43 724	20 260	1 985 ¹ / ₂
Boven-Cottica en Perica	15	"	9	"	"	"	1	"	2	1	1	29	38 922 ¹ / ₂	15 787	3 959 ³ / ₄
Beneden-Commewijne	6	"	7	3	"	"	4	"	"	1	"	21	21 038	13 164 ¹ / ₂	4 448 ¹ / ₂
Beneden-Cottica . . .	13	"	13	"	6	"	5	"	2	"	2	41	39 638 ¹ / ₂	26 403 ¹ / ₂	9 727 ¹ / ₄
Saramacca	3	4	"	8	"	5	3	"	"	"	"	23	26 100 ³ / ₄	6 131	2 458
Nickerie	5	3	"	1	"	"	"	1	"	"	"	10	9 015	5 154	3 338 ³ / ₄
Coronie	1	"	"	"	9	"	"	"	"	"	"	10	9 025	6 463	4 214 ¹ / ₂
Totaal	86	7	29	22	15	20	26	7	9	3	5	229	355 274 ¹ / ₂	113 105	39 639

Bij vergelijking tusschen 1861 en 1862 vindt men eene vermeerdering van 5 koffij-, cacao-, kost- en katoenplantages, en daarentegen eene vermindering van 1 houtgrond en 15 kost- en kweekgronden. Het totaal levert dus op eene vermindering van 11 gronden, welke is ontstaan door het verlaten van den houtgrond Huntly in Nickerie en het niet indienen van statistieke tabellen van eenige weinig beteekende kost- en kweekgrondjes, waarvan meermalen is medegedeeld, dat zij heden in cultivatie, kort daarna weder verlaten zijn.

De volgende staat toont aan het aantal in bebouwing zijnde akkers in elke divisie en in elk district, verdeeld naar de daarop uitgeoefend wordende cultuur.

Getal akkers in elke divisie en in elk district, met de verschillende daarop uitgeoefend wordende cultures.

	Suikerriet.	Koffij.	Cacao.	Koffij en cacao.	Koffij en bananen.	Cacao en bananen.	Katoen.	Banannen alleen.	Aardvruchten.	Rijst.	Cassave.	Tajfers.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica	41981/2	"	421/2	"	1741/2	267	"	5391/2	45	4	3	"	5274
Para	19031/4	"	1061/2	"	30	276	"	5061/2	1278	127	2	4	42331/4
Boven-Commewijne	18601/2	"	"	"	"	"	"	60	50	15	"	"	19851/2
Boven-Cottica en Perica	27931/2	324	4	"	1411/2	7	"	6493/4	40	"	"	"	39593/4
Beneden-Commewijne	2189	721/2	130	"	513	549	"	992	3	"	"	"	44481/2
Beneden-Cottica	3718	105	64	16	15821/2	23	17341/2	24841/4	"	"	"	"	97271/4
Saramacca	9931/2	20	800	118	77	145	"	2391/2	23	38	4	"	2458
Nickerie	24043/4	80	54	179	68	141	"	407	5	"	"	"	38833/4
Coronie	672	"	"	"	"	"	28311/2	5601/2	1081/2	"	42	"	42141/2
TOTAAL	20783	6011/2	1201	313	25861/2	1408	4566	6439	15521/2	184	51	4	396391/2

De verhouding tot 1861 is als volgt:

		1861.	1862.
Suikerriet,	akkers . . .	20 793 $\frac{1}{4}$	20 733
Koffij,	" . . .	694 $\frac{1}{2}$	601 $\frac{1}{2}$
Cacao,	" . . .	1 031	1 201
Koffij en cacao,	" . . .	350	313
Koffij en banannen,	" . . .	3 022	2 586 $\frac{1}{2}$
Cacao en banannen,	" . . .	1 359 $\frac{1}{4}$	1 408
Katoen,	" . . .	4 612	4 566
Banannen alleen,	" . . .	6 409 $\frac{1}{2}$	6 439
Aardvruchten,	" . . .	1 799 $\frac{1}{2}$	1 552 $\frac{1}{2}$
Rijst,	" . . .	200	184
Cassave,	" . . .	59	51
Taijers,	" . . .	16	4
		<hr/>	<hr/>
Totaal	" . . .	40 346	39 639 $\frac{1}{2}$

Zoodat in 1862 706 $\frac{1}{2}$ akkers minder zijn bebouwd dan in 1861.

De volgende staat toont de verkregen producten aan.

De verhouding van de hoofd-stapelproducten van 1861 tot 1862 is als volgt:

	1861.	1862.	
Suiker	32 642 060	34 794 113	Amst. ponden.
Koffij.	147 511	364 298	" "
Cacao	566 045	711 799	" "
Katoen	360 067	378 607	" "

Alzoo in 1862:

2 152 053 pond suiker,
 216 787 " koffij,
 145 754 " cacao, en
 18 540 " katoen,
 meer verkregen.

Volgens de naar aanleiding der publicatie van 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 9) door belanghebbenden ingediende opgaven is gedurende dit jaar door de verschillende houtgronden afgeleverd en verbruikt voor eene som van f 66 104,025

De volgende staat toont de prijzen aan, waarnaar de uitgaande regten in elk der vier quartalen van het jaar 1862 berekend zijn voor den uitvoer van de navolgende producten.

	Q U A R T A L E N.			
	Eerste.	Tweede.	Derde.	Vierde.
Suiker. . . . . per 100 pond.	f 8,25	f 8,50	f 8,05	f 8,75
Rhum en dram ter sterkte van 20 graden hygrometer en daarboven . " 100 gall.	75,00	70,00	70,00	70,00
Idem ter sterkte beneden de 20 graden hygrometer . . . . . " 100 "	55,00	50,00	50,00	50,00
Melassie . . . . . " 100 "	25,00	25,00	20,00	20,00
Koffij (heele) . . . . . " 100 pond.	37,00	40,00	45,00	45,00
Koffij (gebroken) . . . . . " 100 "	22,00	25,00	30,00	30,00
Cacao . . . . . " 100 "	27,00	27,00	26,00	26,00
Katoen (schoone) . . . . . " 100 "	40,00	40,00	60,00	80,00
Katoen (vuile) . . . . . " 100 "	25,00	25,00	37,00	50,00
Patattes . . . . . " 100 "	3,00	3,00	3,00	3,00
Banannen . . . . . " bos.	0,40	0,40	0,40	0,40
Rijst (gepeld) . . . . . " 100 "	13,00	13,00	13,00	13,00
Rijst (ongepeld). . . . . " 100 "	8,00	8,00	8,00	8,00
Koren (gepeld in vaten). . . . . " 100 "	4,00	4,00	4,00	4,00
Koren (ongepeld) . . . . . " 600 spieren.	3,50	4,50	4,50	4,50

Naar deze berekening bedroeg het geldwaardig bedrag der in 1862 verkregen producten als volgt:

Suiker	f 2 918 356,23
Rhum	110 713,36
Dram.	120 718,85
Melassie.	261 260,77 ⁵
Koffij (heele)	150 173,50
» (gebroken).	1 230,77
Cacao	188 626,73 ⁵
Katoen (zuivere)	195 429,85
» (onzuivere)	7 973,40
Aardvruchten	2 521,68
Banannen	693 989,20
Rijst.	6 750,97 ⁵
Koren	910,25
Houtwaren.	64 932,97
	<hr/>
	f 4 723 588,54 ⁵

De houtwaren zijn vrij van uitgaande regten.

In 1861 beliep de hier bedoelde geldswaarde eene som van f 4 626 632,29, dus in dit jaar een voordeelig verschil van f 96 956,25⁵.

De slaven waren in 1862 in de divisien en districten verdeeld, zoo als dit in den onder lit. X bijgevoegden uitvoerigen staat is aangegeven, waarin tevens de aard der door hen verrigte werkzaamheden en andere bijzonderheden zijn opgeteekend.

De volgende staat toont aan het getal der slaven die tot de plantages zelve behooren, en van die welke, ofschoon daar werkzaam zijnde, niet van de plantage, maar van den eigenaar privé zijn, of van de aanhorige gronden of elders afkomstig zijn.

	Slaven van de plantages zelve.					Slaven van de aanhorige gronden, van den eigenaar privé, of van elders.					Totaal generaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven-Suriname en Thorarica.	1183	1365	733	722	4 003	249	209	101	108	667	4 670
Para	792	976	709	624	3 101	226	259	142	146	773	3 874
Boven-Commenewijne. . .	679	776	443	427	2 325	103	92	72	53	320	2 645
Boven-Cottica en Perica. .	732	868	439	436	2 475	350	368	212	239	1169	3 644
Beneden-Commenewijne . .	863	963	543	505	2 874	182	155	96	103	536	3 410
Beneden-Cottica	1939	2190	1406	1308	6 843	278	246	124	137	785	7 628
Samaracca	398	524	264	269	1 455	36	21	7	7	71	1 526
Nickerie	333	401	238	221	1 193	158	116	34	53	361	1 554
Coronie	470	505	363	352	1 690	91	84	65	65	305	1 995
Totaal	7389	8568	5138	4864	25 959	1673	1550	853	911	4987	30 946

Tot de verschillende soorten van cultuur werden de slaven gebezigd, zoo als in de staten, als in de bijlagen onder litt. IJ en Z overgelegd, uitvoerig is opgegeven.

Daaruit blijkt, dat de verhouding van het aantal veldarbeiders tot dat der geheele slavenmagt was als volgt:

in de divisie Boven-Suriname en Thorarica ruim 30 per cent;

» » »	Para	»	40	»	»
» » »	Boven-Commewijne	bijna	40	»	»
» » »	Boven-Cottica en Perica . .	»	40	»	»
» » »	Beneden-Commewijne	ruim	40	»	»
» » »	Beneden-Cottica	»	38	»	»
» » »	Saramacca	bijna	40	»	»
» » »	het district Nickerie	»	48	»	»
» » »	Coronie	ruim	45	»	»

Volgens de divisie-staten is het grootste product op de suikerplantages per akker in 1862 verkregen door:

de plantage Picardie (Beneden-Cottica).	4 351 $\frac{1}{2}$	Amst. ponden.
» » Voorburg (Suriname).	4 119	» »
» » de Hoop (Suriname).	3 879	» »
» » Drie Gebroeders (Suriname).	3 406	» »
» » Johan en Margaretha (Beneden-Cottica). . .	3 339	» »
» » Meerzorg (Suriname).	3 233	» »
» » Dordrecht (Suriname).	3 180	» »
» » Potribo (Boven-Commewijne).	3 147	» »
» » Rust en Werk (Beneden-Cottica).	3 139	» »
» » d'Alyda (Boven-Cottica en Perica).	3 063	» »

en het minste door:

de plantage Hooyland (Beneden-Commewijne)	1 042	»	»
» » Berlijn (Beneden-Cottica)	1 336	»	»
» » Pieterszorg (Beneden-Cottica).	1 409	»	»
» » Aliance (Beneden-Cottica).	1 554 $\frac{1}{2}$	»	»
» » Berkshoven en Oostrust (Boven-Commewijne)	1 601	»	»
» » Schoonoord (Beneden-Commewijne).	1 673	»	»
» » Lunenburg (Boven-Cottica en Perica). . . .	1 760	»	»
» » Sardam (Boven-Cottica en Commewijne). . .	1 781 $\frac{1}{2}$	»	»
» » Ellen (Beneden-Commewijne	1 825	»	»
» » Resolutie (Beneden-Cottica)	1 860 $\frac{1}{2}$	»	»

In 1861 was het grootste product geleverd door:

de plantage Alkmaar (Beneden-Commewijne).	1 377 867	»	»
» » Burnside (Coronie)	1 256 318	»	»
» » Catharina Sophia (Saramacca)	1 213 974	»	»
» » Nursery (Nickerie)	1 054 459	»	»

de plantage Waterloo (Nickerie)	1 043 000	Amst. ponden.
» » Resolutie (Beneden-Cottica)	985 000	» »
» » Paradise (Nickerie)	869 000	» »
» » Rust en Werk (Beneden-Cottica)	836 156	» »
» » Hamptoncourt (Nickerie)	810 000	» »
» » Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica)	742 038	» »

en het minst door:

de plantage Concordia (Boven-Commewijne)	94 449	» »
» » Fairfield (Boven-Commewijne)	91 000	» »
» » L'Espérance (Boven-Suriname en Thorarica)	77 562	» »
» » Wolfs Capoerica (Boven-Cottica en Perica)	68 850	» »
» » Pérou (Boven-Cottica en Perica)	65 979	» »
» » d'Alyda (Boven-Cottica en Perica)	64 000	» »
» » Kroonenburg (Beneden-Cottica)	21 000	» »
» » Sara (Coronie)	11 705	» »

In 1862 is het grootste product geleverd door:

de plantage Burnside (Coronie)	1 480 595	» »
» » Nursery (Nickerie)	1 440 000	» »
» » Catharina Sophia (Saramacca)	1 192 157	» »
» » Alkmaar (Beneden-Commewijne)	1 116 312	» »
» » Paradise (Nickerie)	1 097 900	» »
» » Waterloo (Idem)	1 073 800	» »
» » Rust en Werk (Beneden-Cottica)	987 258	» »
» » Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica)	909 491	» »
» » 't Vertrouwen (Beneden-Cottica)	840 367	» »
» » Hooyland (Beneden-Commewijne)	838 607	» »

en het minst door:

» » 't Fortuin (Boven-Commewijne)	117 000	» »
» » d'Alyda (Boven-Cottica en Perica)	108 750	» »
» » Concordia (Boven-Commewijne)	103 830	» »
» » Berlijn (Beneden-Cottica)	100 224	» »
» » Pérou (Boven-Cottica en Perica)	100 000	» »
» » Rac à Rac (Boven-Suriname en Thorarica)	87 000	» »
» » Berkshoven en Oostrust (Boven-Commewijne)	75 249	» »
» » l'Espérance (Boven-Suriname en Thorarica)	64 093	» »
» » Lunenburg (Boven-Cottica en Perica)	62 489	» »
» » Hazard (Boven-Commewijne)	49 000	» »

Op de gouvernementen-plantage Catharina Sophia telde men in 1862 419 slaven, waarvan gemiddeld 120 hoofden dagelijks in het veld waren, en 52 vrije personen, onder welk getal begrepen zijn 40 Chinesche immigranten.

Op de gouvernementen-plantage Rustenburg bedroeg het getal slaven 198 hoofden, onder welken 64 aangehuurde slaven van plantage George Hendrik. Van dit totaal gingen

dagelijks gemiddeld 50 in het veld. Er waren nog 33 vrije personen, onder welk getal begrepen zijn 22 Chinese immigranten.

De gezondheidstoestand der bevolking op Catharina Sophia was voldoende. Op plantage Rustenburg echter heerschte onder de aangehuurde slaven van plantage George Hendrik een zekere huiduitslag, welke hen lang van gezetten arbeid heeft afgehouden.

Het gedrag der slaven van die plantages was in 1862 ordelijk.

In 1862 werden er:

	op Catharina Sophia,			op Rustenburg,		
	van het mannelijk geslacht.	van het vrouwelijk geslacht.	Totaal.	van het mannelijk geslacht.	van het vrouwelijk geslacht.	Totaal.
geboren	5	11	16	6	1	7
en overleden.	7	5	12	4	2	6

De geboorten hebben dus de sterften op Catharina Sophia met 4 en op Rustenburg met 1 overtroffen.

Onder litt. AA en BB worden hierbij overgelegd twee staten van inkomsten en uitgaven der gouvernement-plantages Catharina Sophia en Rustenburg over 1862. (1)

Uit den eerste blijkt, dat Catharina Sophia een nadeelig slot van f 63 571,61⁵ heeft opgeleverd.

Uit den tweeden staat blijkt, dat de plantage Rustenburg een nadeelig verschil van f 10 463,80 heeft opgeleverd.

Het gedrag der Chinese immigranten op de plantages Catharina Sophia en Rustenburg was goed. Met uitzondering van eenige ziekelijken en afgeleefden, die in der tijd van particuliere huurders zijn teruggenomen, kweten zij zich wel van de hun opgedragen taken.

De volgende staat toont aan hoe veel stoom- en hoe veel watermolens op de suikerplantages en hoeveel koffij-, breek- en katoenmolens aanwezig waren.

	Suiker.		Koffij-	Katoen-	AANMERKINGEN.
	Stoommolens.	watermolens.	breekmolens.	stoommolens.	
Boven-Suriname en Thorarica	15 (1)	7	1	"	(1) Hieronder begrepen 2 op plantage Meerzorg aanwezig.
Para	7	2	"	"	
Boven-Commewijne	4	10	"	"	(2) Hieronder begrepen 2 op plantage Alkmaar aanwezig.
Boven-Cottica en Perica.	8	7	"	"	
Beneden-Commewijne.	6 (2)	1	"	"	(3) Hieronder begrepen 2 op plantage Catharina Sophia aanwezig.
Beneden-Cottica	10	1	1	2	
Saramacca	4 (3)	"	"	"	(4) Hieronder begrepen 2 op plantage Waterloo aanwezig.
Nickerie	6 (4)	"	1	"	
Coronie	1	"	"	4	

(1) Al de gouvernement-plantages zijn in September 1864 op publieke vendu voor zeer hooge prijzen aan particulieren verkocht.

Gedurende het jaar 1862 werden aan de navolgende personen op hun verzoek octrooijen verleend:

aan D. BAEZA, gemagtigde van J. J. ROSE te Demerary, een octrooi voor 5 jaren tot invoering alhier van verbeterde testen en ketels tot suikerbereiding (Resolutie dd. 25 Julij 1862 n°. 1);

aan S. CARPMAEL te Londen, een octrooi voor 15 jaren, gerekend van den 15den September 1859, op de invoering van verbeteringen aan de centrifugaal toestellen, dienende tot het raffineren van suiker (Resolutie dd. 4 October 1862 n°. 13).

2°. Veeteelt.

Een paar verlaten katoenplantages in de Matappica- en Motkreeken werden in 1862 tot de veeteelt bestemd.

De volgende staat toont den toestand aan van den veestapel op ultimo December 1862.

	Rundvee.	Paarden.	Muilezels.	Ezels.	Schapen.	Geiten.	Varkens.
De stad Paramaribo en hare buitenwijken.	650	43	18	81	48	13	59
Boven-Suriname en Thorarica.	307	14	5	12	169	44	177
Para	956	29	7	19	262	14	346
Boven-Commewijne	174	"	"	1	41	27	79
Boven-Cottica en Perica	262	"	2	3	102	55	247
Beneden-Commewijne.	212	18	8	1	79	"	264
Beneden-Cottica	751	32	5	14	571	116	532
Saramacca	119	1	5	2	24	5	123
Nickerie	447	14	6	10	879	14	82
Coronie	259	25	3	23	1427	34	355
Totaal	4187	176	59	166	3602	322	2314

3°. Uitgifte van landerijen voor cultuur.

In 1862 werden aan particulieren afgestaan in allodialen eigendom 3 perceelen land, te zamen groot 1071 $\frac{1}{5}$ akker, en in pacht 123 perceelen, te zamen groot ongeveer 402 akkers.

In dat jaar werden in den boezem van het domein teruggenomen 3 perceelen, groot te zamen 2500 akkers.

4°. Handel en scheepvaart.

In het jaar 1862 kwamen in Suriname aan:

uit Nederland.	40	schepen,	metende	4 991	lasten,
" Noord-Amerika.	38	"	"	3 545	"
" andere vreemde plaatsen. 132	"	"	"	5 750	"
Te zamen.	210	"	"	14 286	"

Met deze schepen werd voor eene geldswaarde van f 2 877 787,51⁵ ingevoerd, als:

uit Nederland	f 1 313 868,07
» Noord-Amerika	790 740,55 ⁵
» andere vreemde plaatsen	773 178,89
	<hr/>
	f 2 877 787,51 ⁵

In 1862 zijn er dus 18 schepen met 767 $\frac{1}{2}$ tonnenlast *minder* aangekomen en heeft de invoer f 399 047,88 *minder* bedragen, als:

uit Nederland	f 129 859,43
» Noord-Amerika	241 555,82 ⁵
» andere vreemde plaatsen	27 632,62 ⁵
	<hr/>
Te zamen.	f 399 047,88

In 1862 vertrokken uit Suriname:

naar Nederland.	33 schepen, metende 4 044 lasten,
» Noord-Amerika.	38 " " 3 532 "
» andere vreemde plaatsen. 134	" " 6 016 "
	<hr/>
Te zamen.	205 " " 13 592 "

De uitvoer met deze schepen bedroeg in geldswaarde:

naar Nederland.	f 1 433 638,73 ⁵
» Noord-Amerika	730 782,95
» andere vreemde plaatsen.	1 414 716,52 ⁵
	<hr/>
Te zamen.	f 3 579 138,21

In 1862 zijn er dus 18 schepen, met een tonnenlast van 1182, *minder* dan in 1861 vertrokken, doch de uitvoer bedroeg in dat jaar niettemin f 90 207,71⁵ *meer*, als:

<i>meer</i> naar Noord-Amerika	f 210 321,86
» andere vreemde plaatsen.	259 671,66 ⁵
<i>minder</i> » Nederland.	379 785,81

Omtrent nadere bijzonderheden, zoomede omtrent den staat van het entrepôt gedurende 1862, wordt verwezen naar de onder lit. C C overgelegde staten.

De invoer voor rekening van het Gouvernement had plaats uit Nederland en vreemde plaatsen voor een bedrag van f 90 810,11; terwijl er voor rekening van het Gouvernement is uitgevoerd naar Nederland 78 782 ponden suiker, voor eene waarde van f 6499,51⁵ benevens 24 kisten met oude geweren van het garnizoen.

In de laatste vijf jaren bedroeg de algemeene invoer aan geldswaarde:

in 1858	f 3 492 070,25 ⁵
» 1859	2 887 570,51 ⁵
» 1860	3 056 946,17 ⁵
» 1861	3 276 835,39 ⁵
» 1862	2 877 787,51 ⁵

De algemeene uitvoer in die vijf jaren bedroeg aan geldswaarde:

in 1858	f 3 374 037,34 ⁵
» 1859	3 343 445,74
» 1860	4 524 000,67
» 1861	3 488 930,49 ⁵
» 1862	3 579 138,21

Op den handel en de scheepvaart werden in 1862 geheven:

aan inkomende regten	f 82 894,95 ⁵
» uitgaande »	172 570,44 ⁵
» lastgeld der schepen	36 038,75
» baak-, los- en steigergelden	2 235,50
» entrépôt-, waag- en rooigelden	7 962,23

Te zamen . . f 301 701,88

In 1861 bedroegen de geheven regten op handel en scheepvaart f 289 187,30⁵.

Eene vergelijking tusschen den in- en uitvoer van de voornaamste artikelen in 1852 en 1862 wordt in den volgenden staat aangetroffen:

	INVOER.	
	1852.	1862.
Aarde-, glas- en porseleinwerk.	f 55 928,86	f 121 877,61
Bier	18 244,50	32 722,25
Bloem en korenmeel	121 740,00	200 589,34
Boeken	»	5 760,03
Boter.	77 787,90	86 233,64
Cement	9 912,50	12 864,33
Confituren en suikerwerk.	8 581,38	9 621,94
Transporteren	f 292 195,14	f 469 669,14

	INVOER.	
	1852.	1862.
Per transport	f 292 195,14	f 469 669,14
Galanterien en kramerijen	17 111,84	24 892,49
Gereedschappen en machinerien.	95 263,66	221 290,58 ⁵
Goud- en zilverwerken	„	15 826,69 ⁵
Hoepels	18 012,80	26 441,05
Houtwaren	52 317,94	96 750,79
Kaarsen en olie	66 279,49	69 698,25
Kaas	34 104,40	48 865,30 ⁵
Kalk	20 227,00	21 813,38
Kledingstukken	106 038,80	136 718,84
Leder en borstelwerk	10 082,57	14 991,13
Manufacturen	271 200,48	365 333,22
Materialen	34 376,89	98 540,85
Medicijnen	16 271,32	19 323,71
Meubelen	21 008,05	19 192,59
Muziekinstrumenten	„	4 067,65
Papier- en schrijfbehoeften	11 266,74	10 509,42
Parfumerien	6 155,60	9 722,54
Provisien	83 988,99	155 299,67
Rijtuigen en zadelwerk.	5 383,00	1 691,95
Rijst	108 289,50	207 137,81
Spek	57 516,50	245 031,90
Steenkolen	21 308,75	59 238,19
Transporteren	f 1 348 399,42	f 2 336 047,15 ⁵

	INVOER.	
	1852.	1862.
Per transport	f 1 348 399,42	f 2 336 047,15 ⁵
Sterke dranken	43 110,85	33 722,40
Suiker	8 387,00	10 743,66
Tabak, snuif en cigaren	61 512,07	71 784,27 ⁵
Thee	3 899,25	5 152,17
Touwwerk	20 925,57	13 302,34
Vee	16 320,00	10 506,00
Verwwaren	40 377,39	30 908,08 ⁵
Visch (gezouten)	200 387,69	201 154,05 ⁵
Vleesch (gezouten)	55 854,17	66 269,82
Wapenen	»	14 373,79
Water (mineraal)	»	3 062,93
Wijn	32 936,59	36 814,10 ⁵
Zaden (tuin- en bloem-)	»	339,50
Zeep	12 486,63	14 817,94
Zout	4 699,65	2 695,75
Diverse	13 251,33	26 093,54
Totaal	f 1 862 547,65	f 2 877 787,51 ⁵

	U I T V O E R.			
	1852.		1862.	
	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.
Suiker	32 422 584 pond.	f 1 914 734,24	32 775 681 pond.	f 2 752 683,86
Melassie	771 012 gall.	154 202,40	775 233 gall.	175 699,55
Rhum en dram	80 817 "	44 431,00	168 039 "	114 861,50
Koffij	1 131 503 pond.	263 220,79	126 021 pond.	52 485,13
Katoen	1 183 015 "	304 231,20	451 920 "	208 011,35
Cacao	179 100 "	30 447,00	657 177 "	174 566,42
Totaal	"	f 2 711 266,63	"	f 3 478 307,81

Bovenstaande geldswaarden zijn berekend naar de gemiddelde prijzen, zoo als die bepaald zijn voor de heffing der uitgaande regten.

Die prijzen quartaalsgewijze geregeld waren gemiddeld:

Van de	1852.	1862.
Suiker, per 100 pond	f 6,05 ⁵	f 3,98 ^{3/4}
Melassie, " 100 gall.	20,00	22,50
Rhum, " 100 "	60,55	61,25
Dram, " 100 "	60,55	61,25
Koffij (heele), per 100 pond	22,24	41,75
Koffij (gebroken) per 100 pond	15,16	26,75
Katoen (schoone) " 100 "	25,27	55,00
Katoen (onzuivere) " 100 "	12,14	34,25
Cacao " 100 "	17,00	26,50

B. Betonning, bebakening en loodswezen.

Het vuurschip voor de monding van de rivier Suriname geplaatst bewijst bij voortdurend goede diensten aan de scheepvaart. Daar de modderbank voor post Brandwacht aan de Motkreek zoo zeer was aangegroeid, dat de aldaar opgerigte vlag uit zee bijna niet meer zichtbaar was, werd deze post opgeheven, doch daarentegen bepaald dat dagelijks eene vlag zal worden geheschen op de plantage Anna Catharina, in de Matappica-kreek gelegen.

De betonningen zijn op den gewonen tijd nagezien en verwisseld geworden.

S. Briefwisseling.

STAAT, aantoonende het getal der gedurende het jaar 1862 ontvangen en verzonden brieven en couranten per mail en per gewone scheepsgelegenheid.

ONTVANGEN.						VERZONDEN.						
VAN	Per mail.		Per gewone scheepsgelegenheid.		Totaal brieven.	Totaal couranten.	NAAR	Per mail.		Per gewone scheepsgelegenheid.		Totaal brieven.
	Brieven.	Couranten.	Brieven.	Couranten.				Brieven.	Couranten.	Brieven.	Couranten.	
Nederland	9 997	14 006	442	166	10 439	14 172	Nederland	10 553	1 671	261	10	10 814
Curaçao	329	47	42	40	371	87	Curaçao	261	490	58	10	319
Nickerie	^a 630	"	"	"	630	"	Nickerie	^c 2 096	1 650	"	"	2 096
Coronie	^a 221	"	"	"	221	"	Coronie	^c 1 011	1 009	"	"	1 011
Demerary en andere vreemde plaatsen	^b 2 106	2 130	"	"	2 106	2 130	Engeland	1 200	412	"	"	1 200
							Frankrijk	^d 12 350	1 980	"	"	12 350
							Belgie	103	104	"	"	103
							Duitschland	139	"	"	"	139
							Demerary en andere vreemde plaatsen	946	418	"	"	946
	13 283	16 183	484	206	13 767	16 389		28 659	7 734	319	20	28 978

a. Onder dit getal zijn de dienstbrieven niet vermeld.

b. Onder deze brieven zijn niet vermeld de alhier voor Cayenne ontvangen brieven.

c. Onder dit getal zijn de dienstbrieven begrepen.

d. Deze brieven zijn van Cayenne ter verzending alhier aangebragt.

Het vervoer per mail neemt steeds toe.

De opbrengst der posterij, na aftrek van f 1211,30 wegens porto op gouvernementsdienstbrieven per mail, heeft in 1862 f 9860,15 bedragen, alzoo f 941,90 meer dan in 1861.

's Gravenhage, den 21sten Maart 1865.

De Minister van Kolonien,

I. D. FRANSEN VAN DE PUTTE.

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE L (1) VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 2.

LIJST der plantages welke gedurende het jaar 1862 door de zendelingen der Evangelische Broedergemeente bediend geworden zijn.

A. *Plantages, welke tot zendelings-etablissemten behooren.*

NAMEN DER PLANTAGES.	NAMEN der etablissemten waarin dezelve behooren.	AANMERKINGEN.
Beekhuizen.	Beekhuizen.	Op deze plantage wordt, met weinig uitzonderingen, op de Christelijke feestdagen niet gewerkt, ten einde de negers in de gelegenheid te stellen om deze dagen op Christelijke wijze te vieren.
Livorno.	dito.	
Dijkveld.	dito.	
Tout lui faut.	dito.	
Voorburg.	Clevia.	
Suzanna'sdaal.	dito.	
Belwaarde.	dito.	
Lust en Rust.	dito.	
Dordrecht.	dito.	
Jagtlust.	dito.	
Pieterszorg.	Rust en Werk.	
Rust en Werk.	dito.	
Johannisburg.	dito.	
Maasstroom.	dito.	

(1) De bijlagen A-K zijn, ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

NAMEN DER PLANTAGES.	NAMEN der etablisementen waartoe dezelve behooren.	AANMERKINGEN.
Berlijn.	Rust en Werk.	
Elisabethshoop.	dito.	
Johan en Margaretha.	dito.	
Frederiksdorp.	dito.	
Guadeloupe.	Heerendijk.	
Marienbosch.	dito.	
Schaapstede.	dito.	
Kroonenburg.	dito.	
Brouwerslust.	dito.	
Mon Souci.	dito.	
Vertrouwen.	dito.	
Hecht en Sterk.	dito.	
Picardi.	dito.	
Zorg en Heop.	dito.	
Zoelen.	Leliendaal.	
Geertruidenberg.	dito.	
Marienburg.	dito.	
Ellen.	dito.	
Leliendaal.	dito.	
Visser'szorg.	dito.	
Sorgvliet.	dito.	
Alkmaar.	dito.	
Nijd en Spijt.	dito.	
Mon Trésor.	dito.	
Reynsdorp.	Anna'szorg.	
Kerkshoven.	dito.	
Ponthieu.	dito.	
Barbados.	dito.	
Maria Petronella.	dito.	

NAMEN DER PLANTAGE.	NAMEN der etablissementen waartoe dezelve behooren.	AANMERKINGEN.
Moed en Kommer.	Anna'szorg.	
Badenstein.	dito.	
Frederikslust.	dito.	
Broedershoop.	dito.	
Esthersrust.	dito.	Hier is een Roomsch-katholijke kerk, sommige negers behooren evenwel tot de Evangelische Broedergemeente.
Vaderszorg.	dito.	
Adrichem.	dito.	
Charlottenburg.	Charlottenburg.	
La Prospérité.	Bersaba.	
De Vier Kinderen.	dito.	
Catharina Sophia.	Catharina Sophia.	
Hamilton.	Salem.	
Moy.	dito.	
Persévérance.	dito.	
John.	dito.	
Johanna Maria.	dito.	
Leasowes.	dito.	
Sarah.	dito.	
Burnside.	dito.	
Waterloo.	Waterloo.	
Nursery.	dito.	
Hazard.	dito.	

B. *Plantages, welke door reizende zendelingen bediend worden.*

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoe veel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoe veel kerkdagen gege- ven zijn.	AANMERKINGEN.
Tourtonne	"	"	Wekelijks eene avondgods- dienstoefn. op Tourtonne.
Ma Retraite.	"	"	Idem.
Geijersvljt	9	8	Wordt door den zendeling van Clevia bediend.
Leonsberg	9	8	Idem.
De Resolutie	"	"	Wordt op Zon- en feest- dagen bezocht.
Meerzorg.	8	7	De plantage Meerzorg tot en met Victoria worden door eenen zendeling be- diend, wonende te Pa- ramaribo.
La Liberté	6	6	
Het IJland	6	5	
Bleijendaal	6	6	
Houttuin	6	6	
Ornamibo	6	5	
De Hoop.	6	6	
Petersburg	7	4	
Vreeland	6	6	
Maagdenburg	7	5	
Merveille.	6	6	
La Rencontre	6	6	
Adrichem.	6	6	
Waterland	(6)	(5)	Wordt op Zondagen bezocht.
St. Barbara.	7	5	
St. Eustatius	7	6	
Accaribo	7	6	
De drie Gebroeders	8	8	
Groot Chatillon	6	6	
Rac à Rac	6	5	

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoe veel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoe veel kerkdagen gege- ven zijn.	AANMERKINGEN.
Guin. Vriendschap . . .	6	6	
l'Espérance	5	5	
La Diligence	5	3	
Berg en Dal	5	5	
Victoria	3	3	
Onoribo	5	5	De plantages Onoribo tot en met l'Inquiétude worden door den zendeling van Bersaba bediend.
Osembo	7	3	
Onverwacht	7	3	
Overtoom	8	3	
Hannover	8	6	
Berlijn	7	6	
l'Inquiétude	7	5	
Katwijk	5	4	De plantages Katwijk tot en met Le Mât Rouge worden door drie zendingen van Charlottenburg bediend.
Wederzorg	5	5	
Vriendsbeleid	5	5	
Spiershoek	5	5	
St. Germain	5	5	
Nieuwe Grond	5	5	
Constantia	7	3	
Nieuw Meerzorg	7	7	
Bruinendaal	7	5	
Alliance	(9)	(7)	Wordt op Zondagen bezocht.
Nieuw Roeland		3	
Schoonoord	6	6	
Hooiland	(12)	(12)	Wordt op Zondagen bezocht.
Slootwijk	6	5	
Fortuin	6	5	
Nieuwzorg	6	5	

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoe veel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoe veel kerkdagen gege- ven zijn.	AANMERKINGEN.
Sinabo en Gelré	6	4	
Vossenburg	6	5	
Breukelerwaard	7	7	
Fairfield	6	4	
Jalousie	3	1	
Rosenburg	6	5	
Canawappibo	6	5	
Potribo	6	6	
Concordia	6	5	
Hazard	6	6	
Quapibo	4	4	
Copie	4	4	
Kleinhoop	7	4	
Twijfelachtig	7	7	
l'Aventure	7	7	
Molhoop	3	2	
Klarenbeek	"	"	
Sardam	5	4	
Ephrata	5	5	
Munnikendam	7	5	
De Alyda	7	5	
Zeldenrust en Welgelegen	7	4	
Lunenburg	7	6	
Monsort	7	5	
Péron	7	6	
Groot Marseille	7	7	
La Paix	7	6	
Rustenburg	7	7	

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoe veel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoe veel kerkdagen gege- ven zijn.	AANMERKINGEN.
Brunswijk	8	5	
De Eendragt	7	6	
Cocqswoud	7	7	
Poelwijk	7	7	
Wolfs Capourica	7	7	
Le Mât Rouge.	7	7	
Kent	9	6	De plantages Kent tot en met etablissement Batavia worden door den zending van Catharina Sophia bediend.
Concordia	9	9	
Huwelijkszorg	9	8	
Broederschap	4	4	
Morgenster	8	5	
Margareta's gift	8	6	
Frederici's gift.	5	4	
Hamburg.	8	5	
Wilhelmina Catharina Frederica	4	2	
Sonnette	4	3	
Vier Hendrikken	4	4	
Etablissement Batavia	8	7	

Paramaribo, den 14den Maart 1863.

De Hoofdvoorzitters van de zending der Broedergemeente,

(get.) TH. C. VAN CALKER.

» H. CLEMENS.

Voor eensluidend afschrift,

De gouvernements-secretaris,

(get.) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,

FEITH.

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 3.

L I J S T der plantages, van welke de kinderen in 1862
schoolonderwijs genoten hebben.

NAMEN DER PLANTAGES.	Waar de kinderen onderwezen worden.	Hoeveel maal in de week.
Suzanna'sdaal.	Clevia, door den zendeling.	5
Belwaarde.	ditto.	5
Jagtlust.	Clevia, door een neger.	5
Livorno.	Livorno, door een neger	5
Dijkveld.	Dijkveld, door een neger	5
Petersburg.	Petersburg, door een neger.	5
De Drie Gebroeders.	De Drie Gebroeders, door een neger,	5
Guin. Vriendschap.	Guin. Vriendschap, door een neger.	5
Berg en Dal.	Berg en Dal, door een neger.	5
Rust en Werk.	Etablissement Rust en Werk, door den zendeling.	5
Johannisburg.	ditto.	5
Maasstroom.	ditto.	5
Berlijn.	ditto.	5
Johan en Margaretha.	Johan en Margaretha, door een neger.	5
Brouwerslust.	Etablissement Heerendijk door den zendeling.	5
Marienburg.	Etablissement Leliendaal, door den zendeling.	3
Ellen.	ditto.	3
Leliendaal.	ditto.	3
Visserszorg.	ditto.	3
Sorgvliet.	ditto.	3
Alkmaar.	ditto.	8
Nijd en spijt.	ditto.	3
Wederzorg.	Wederzorg, door een neger.	3

NAMEN DER PLANTAGES.	Waar de kinderen onderwezen worden.	Hoeveel maal in de week.
Vriendsbeleid.	Vriendsbeleid door een neger.	5
Spiershoek.	Spiershoek, door een neger.	5
Maria Petronella.	Anna'szorg, door den zendeling.	5
Barbados.	ditto.	5
Moed en Kommer.	ditto.	5
Broederhoop.	ditto.	5
Frederikslust.	ditto.	5
Hooiland.	Hooiland, door den heer Batenburg.	5
Slootwijk.	Slootwijk, door een neger.	5
Molhoop.	Molhoop, door een neger.	5
De Eendragt.	De Eendragt door een neger.	5
Poelwijk.	Poelwijk, door een neger.	5
Wolfs Capourica.	Wolfs Capourica, door een neger.	5
Catharina Sophia.	Catharina Sophia door den zendeling.	5
La Prospérité.	Bersaba, door den zendeling.	5
Leasowes.	Sarah, door den zendeling.	2
Sarah.	ditto.	2
Burnside.	Burnside, door den zendeling.	2
Waterloo.	Etablissement Waterloo, door den zendeling.	5
Hazard.	ditto,	5
Nursery.	ditto.	5

Paramaribo, den 14 den Maart 1863.

De Hoofdvoorzitters van de zending der Broedergemeente,

(get.) TH. C. VAN CALKER.

» H. CLEMENS.

Voor eensluidend afschrift.

De Gouvernements-secretaris,

(get.) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAAG N VAN HET VERSLAG. Suriname.

N°. 4.

RAMING van de Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname
over 1862.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		Totaal.
	Suriname.	Nederland.	
Hoofdgelden	f 180 000,00	"	f 180 000,00
Personeel	22 500,00	"	22 500,00
Patentregt	29 000,00	"	29 000,00
Huurwaarde van huizen	17 000,00	"	17 000,00
Regt van paarden en rijtuigen	400,00	"	400,00
Erfpachten	800,00	"	800,00
Landtaksen	9 000,00	"	9 000,00
Brugge- en weggelden	400,00	"	400,00
Quota van suikerplantages en houtgronden	26 000,00	"	26 000,00
Inkomende en uitgaande regten	300 000,00	"	300 000,00
Lastgeld der schepen	40 000,00	"	40 000,00
Baken-, los- en steigergelden	2 400,00	"	2 400,00
Transporteren	f 627 500,00	"	f 627 500,00

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		Totaal.
	Suriname.	Nederland.	
Per transport	f 627 500,00	"	f 627 500,00
Zegelregt	47 000,00	"	47 000,00
Venduregt	18 000,00	"	18 000,00
Transportregt	15 000,00	"	15 000,00
Collaterale successie en overgangsregten.	6 000,00	"	6 000,00
Begraafplaatsregt.	2 600,00	"	2 600,00
Waag- en rooigelden	6 000,00	"	6 000,00
Opbrengst der posterij	8 000,00	"	8 000,00
Legis en provisiegelden	6 000,00	"	6 000,00
Passagegelden met de koloniale vaartuigen.	9 000,00	"	9 000,00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	32 800,00	1 200,00	34 000,00
Inkomsten der Bank	40 000,00	"	40 000,00
" " gouvernementsplantage Catharina Sophia	217 500,00	"	217 500,00
" " gouvernementsplantage Rustenburg . .	52 300,00	"	52 000,00
Verpleeggelden in het hospitaal.	8 000,00	"	8 000,00
Toevallige bateu	18 000,00	1 000,00	19 000,00
Chinesche immigranten.	7 500,00	"	7 500,00
Terugbetaling van voorschotten.	10 000,00	"	10 000,00
Rente van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren .	"	10 950,00	10 950,00
	f 1 131 200,00	f 13 150,00	f 1 144 350,00
Nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven, te dekken door een subsidie	"	543 000,00	543 000,00
Totaal	f 1 131 200,00	f 556 150,00	f 1 687 350,00

UITGAVEN.

O M S C H R I J V I N G.	U I T G A V E N.		Totaal.
	Suriname.	Nederland.	
Kosten van het algemeen bestuur	f 90 341,77	f 26 243,00	f 116 584,77
» » justitie en politie.	156 206,24 ⁵	29 064,50	184 270,74 ⁵
Administratie van finantien	74 208,91 ⁵	7 459,00	81 667,91 ⁵
Departement der onbeheerde boedels en weezen . . .	26 172,00	885,33	27 057,33
Kosten van de eeredienst en het onderwijs.	62 662,60	13 891,00	76 553,60
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	10 791,25	1 640,00	12 431,25
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw.	252 163 56	1 500,00	253 663,56
Kosten van het bouwdepartement	125 459,00	1 500,00	126 959,00
» » de geneeskundige dienst	79 736,50	10 606,00	90 342,50
Militaire kosten	303 931,43	134 714,35	438 645,78
Koloniale vaartuigen en het loodswezen	103 749,90	12 423,75	116 173,55
Kosten tot voorbereiding van de emancipatie	163 000,00	»	163 000,00
Totaal.	f 1 448 423,07	f 238 926,93	f 1 687 350,00

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE ① VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 5.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1859,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Hoofdgelden	f 190 000,00	f 159 095,19	”	f 159 095,19
Personeel	20 000,00	21 814,16 ⁵	”	21 814,16 ⁵
Patentregt	32 000,00	26 124,65 ⁵	”	26 124,65 ⁵
Huurwaarde van huizen	15 000,00	19 110,84	”	19 110,84
Regt van paarden en rijtuigen	500,00	409,40	”	409,40
Erfpachten	800,00	1 172,27	”	1 172,27
Landtaksen	9 000,00	8 787,91	”	8 787,91
Brug- en weggelden.	300,00	361,20	”	361,20
Quota van suikerplantages en houtgronden.	22 000,00	23 519,48	”	23 519,48
Inkomende en uitgaande regten.	280 000,00	232 434,41 ⁵	”	232 434,41 ⁵
Lastgelden der schepen.	40 000,00	32 546,17	”	32 546,17
Baken-, los- en steigergelden	2 400,00	1 901,00	”	1 901,00
Zegelregt.	48 000,00	47 686,37	”	47 686,37
Venduregt	24 000,00	21 003,45	”	21 003,45
Transporteren	f 684 000,00	f 595 966,51 ⁵	”	f 595 966,51 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Per transport	f 684 000,00	f 595 966,51 ⁵	"	f 595 966,51 ⁵
Transportregt	13 000,00	9 907,02	"	9 907,02
Successie- en overgangsregten	15 000,00	4 032,97	"	4 032,97
Begraafplaatsregt	2 700,00	2 388,15	"	2 388,15
Waag- en rooigelden	7 000,00	4 935,28	"	4 935,28
Opbrengst der postერი	6 000,00	8 816,60	"	8 816,60
Leges- en provisiegelden	4 200,00	4 774,64	"	4 774,64
Passage-gelden met koloniale vaartuigen.	3 800,00	7 796,74	"	7 796,74
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	33 000,00	30 474,47	f 2 427,87	32 902,34
Inkomsten der West-Indische Bank . .	50 000,00	114 169,86	"	114 169,86
Inkomsten der gouvernements-plantage Ca- tharina Sophia	165 000,00	103 640,94	63 369,42	167 010,36
Idem der gouvernements-plantage Rusten- burg	36 400,00	4 503,03	3 231,94	7 734,97
Verpleeggelden in het militair hospitaal.	6 500,00	10 277,33	"	10 277,33
Toevallige baten	12 000,00	19 529,72 ⁵	364,78	19 894,50 ⁵
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld inge- schreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambte- naren	10 950,00	"	10 947,28	10 947,28
Diverse ontvangsten.	"	2 521,61 ⁵	250,00	9 771,61 ⁵
Terugbetaalde kosten van engagement en aanvoer van Chinesche immigranten .	"	14 299,80 ⁵	"	14 299,80 ⁵
	f 1 049 550,00	f 945 034,69	f 80 591,29	f 1 025,625,98

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur . . .	f 58 972,67	f 58 739,36 ⁵	f 146,08	f 58 885,44 ⁵
" " politie en justitie	121 747,50	100 121,81	6 554,59 ⁵	106 676,40 ⁵
Administratie van finantien	157 447,44 ⁵	90 517,45 ⁵	64 253,42	154 770,87 ⁵
Departement der onbeheerde boedels en weezen	25 004,00	22 583,56	"	22 583,56
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	55 570,00	55 341,02	500,00	55 841,02
Plaatselijke en huishoudelijke kosten . .	23 899,00	18 144,83 ⁵	"	18 144,83 ⁵
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw	289 952,00	203 069,18	"	203 069,18
Kosten van het bouwdepartement . . .	118 600,00	117 422,43	8 088,45	125 510,88
" " de geneeskundige dienst . .	62 544,20	61 511,13	6 146,95	67 658,08
Militaire kosten	330 626,86	278 973,86 ⁵	44 628,37 ⁵	323 602,24
Koloniale vaartuigen en het-loodswezen .	74 072,00	65 287,06 ⁵	6 190,26 ⁵	71 477,33
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	121 564,32 ⁵	187 378,37	34 671,42 ⁵	222 049,79 ⁵
	f 1 440 000,00	f 1 259 090,08 ⁵	f 171 179,56	f 1 430 269,64 ⁵

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 6.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1860,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag	WERKELIJKE ONTVANGSTEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Hoofdgelden	f 180 000,00	f 187 450,91	”	f 187 450,91
Personeel	22 000,00	20 553,24 ⁵	”	20 553,24 ⁵
Patentregt	32 000,00	29 544,74	”	29 544,74
Huurwaarde van huizen	16 000,00	16 853,06 ⁵	”	16 853,06 ⁵
Regt van paarden en rijtuigcn	500,00	402,60	”	402,60
Erfpachten	800,00	1 075,46 ⁵	”	1 075,46 ⁵
Landtaksen	9 000,00	8 798,00	”	8 798,00
Brugge- en weggelden	300,00	499,80	”	499,80
Quota van suikerplantages en houtgronden	22 000,00	17 792,36	”	17 792,36
Inkomende en uitgaande regten	283 000,00	307 600,06	”	307 600,06
Lastgelden der schepen	41 000,00	39 302,25	”	39 302,25
Baken-, los- en steigergelden	2 400,00	2 395,00	”	2 395,00
Zegelregt	48 000,00	50 266,78 ⁵	”	50 266,78 ⁵
Venduregt	22 000,00	19 427,00 ⁵	”	19 427,00 ⁵
Transporteren	f 679 000,00	f 701 961,28 ⁵	”	f 701 961,28 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Per transport	f 679 000,00	f 701 961,28 ⁵	"	f 701 961,28 ⁵
Transportregt	17 000,00	18 718,55 ⁵	"	18 718,55 ⁵
Successie- en overgangsregten	10 000,00	5 076,07 ⁵	"	5 076,07 ⁵
Begraafplaatsregt.	2 600,00	2 295,65	"	2 295,65
Waag- en rooigelden	6 000,00	7 306,08	"	7 306,08
Opbrengst der posten	7 000,00	8 685,00	"	8 685,00
Leges- en provisiegelden	6 000,00	7 579,51 ⁵	"	7 579,51 ⁵
Passage-gelden met koloniale vaartuigen.	5 000,00	9 554,31	"	9 554,31
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	33 000,00	30 654,51 ⁵	f 2 043,94	32 698,45 ⁵
Inkomsten der West-Indische Bank	50 000,00	23 701,85	"	23 701,85
Inkomsten der gouvernements-plantage Ca- tharina Sophia.	136 000,00	154 768,52 ⁵	"	154 768,52 ⁵
Idem der gouvernements-plantage Rusten- burg	27 800,00	18 696,61 ⁵	"	18 696,61 ⁵
Verpleeggelden in het militair hospitaal.	7 000,00	9 902,97	"	9 902,97
Toevallige baten	14 000,00	14 348,79	65,90	14 414,69
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld inge- schreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambte- naren	10 950,00	"	10 947,28	10 947,28
Diverse ontvangsten.	"	56 104,84	450,00	56 554,84
Terugbetaalde kosten van engagement en aanvoer van Chinesche immigranten	7 500,00	1 814,86	"	1 814,86
	f 1 018 850,00	f 1 071 169,43 ⁵	f 13 507,12	f 1 084 676,55 ⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur . . .	f 63 772,67	f 57 932,86 ⁵	f 191,10	f 58 123,96 ⁵
„ „ politie en justitie	120 181,00	100 906,15 ⁵	2 693,33	103 599,48 ⁵
Administratie van finantien	154 185,69 ⁵	90 949,81	62 992,05	153 941,86
Departement der onbeheerde boedels en weezen	24 584,80	22 962,04	„	22 962,04
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	56 070,00	54 977,27	„	54 977,27
Plaatselijke en huishoudelijke kosten . .	19 990,80	19 855,45	679,65	20 535,10
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw	228 265,00	170 597,62	1 960,15	172 557,77
Kosten van het bouwdepartement . . .	120 000,00	126 147,04 ⁵	2,60	126 149,64 ⁵
„ „ de geneeskundige dienst . . .	65 228,98	63 526,51 ⁵	7 238,69	70 765,20 ⁵
Militaire kosten	368 621,74 ⁵	284 223,11 ⁵	52 151,96 ⁵	336 375,08
Koloniale vaartuigen en het loodswezen .	121 390,86 ⁵	100 139,31 ⁵	38 800,84 ⁵	138 940,16
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	200 558,44 ⁵	88 229,83	65 248,39	153 478,22
Uitgaven ter voorbereiding van de emanci- patie	<i>Memorie.</i>	7 313,60	„	7 313,60
	f 1 542 850,00	f 1 187 760,63	f 231 958,77	f 1 419 719,40

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE I VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 7.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1861,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag	WERKELIJKE ONTVANGSTEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Hoofdgelden	f 182 000,00	f 161 732,94	"	f 161 732,94
Personeel	23 000,00	18 680,75	"	18 680,75
Patentregt	32 000,00	24 085,83 ⁵	"	24 085,83 ⁵
Huurwaarde van huizen	17 000,00	15 479,59	"	15 479,59
Regt van paarden en rijtuigen	400,00	583,00	"	583,00
Erfpachten	800,00	1 050,96 ⁵	"	1 050,96 ⁵
Landtaksen	9 000,00	10 721,47 ⁵	"	10 721,47 ⁵
Brugge- en weggelden	400,00	574,60	"	574,60
Quota van suikerplantages en houtgronden	29 000,00	18 779,81	"	18 779,81
Inkomende en uitgaande regten	300 000,00	259 788,56	"	259 788,56
Lastgelden der schepen.	41 000,00	40 579,75	"	40 579,75
Baken-, los- en steigergelden.	2 400,00	2 470,00	"	2 470,00
Zegelregt	49 000,00	46 939,55	"	46 939,55
Venduregt	21 000,00	14 255,38	"	14 255,38
Transporteren	f 707 000,00	f 615 722,20 ⁵	"	f 615 722,20 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Per transport	f 707 000,00	f 615 722,20 ⁵	"	f 615 722,20 ⁵
Transportregt	15 000,00	24 492,29	"	24 492,29
Successie en overgangsregten.	17 000,00	2 484,08	"	2 484,08
Begraafplaatsregt.	2 600,00	4 302,05	"	4 302,05
Waag- en rooigelden	6 000,00	6 460,43 ⁵	"	6 460,43 ⁵
Opbrengr der posterij	8 000,00	8 918,25	"	8 918,25
Leges- en provisiegelden	6 000,00	6 056,50 ⁵	"	6 056,50 ⁵
Passage-gelden met koloniale vaartuigen.	9 000,00	9 008,45	"	9 008,45
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	34 000,00	30 179,60	6 087,07	36 266,67
Inkomsten der West-Indische Bank . .	50 000,00	28 585,49 ⁵	"	28 585,49 ⁵
Idem der gouvernementsplantage Catharina Sophia.	157 000,00	126 259,65 ⁵	3 967,62	130 227,27 ⁵
Idem der gouvernementsplantage Rusten- burg	36 900,00	26 940,62	2 995,70	29 936,32
Verpleeggelden in het hospitaal. . . .	8 000,00	7 831,05 ⁵	"	7 831,05 ⁵
Toevallige baten	19 000,00	12 003,84	300,00	12 303,84
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld inge- schreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambte- naren	10 950,00	"	10 947,28	10 947,28
Diverse ontvangsten.	"	17 734,61 ⁵	450,00	18 184,61 ⁵
Chinesche immigratie	8 000,00	6 878,14	"	6 878,14
Terugbetaalde voorschotten	9 800,00	175,00	"	175,00
	f 1 104 250,00	f 934 032,28 ⁵	f 24 747,67	f 958 779,95 ⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN		
		in Suriname.	in Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur . . .	f 65 472,67	f 56 200,37 ⁵	f 8 700,94 ⁵	f 64 901,32
» » politie en justitie	120 277,50	101 056,75 ⁵	5 631,10	106 687,85 ⁵
Administratie van finantien	161 885,93	81 367,35 ⁵	75 597,40	156 964,75 ⁵
Departement der onbeheerde boedels en weezen	23 804,00	22 022,40	»	22 022,40
Kosten van de eredienst en het lager onderwijs.	52 370,00	50 271,81	2 733,33	53 005,14
Plaatselijke en huishoudelijke kosten . .	18 262,83	20 208,09 ⁵	784,04	20 992,13 ⁵
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw	167 862,26	204 500,72 ⁵	466,66	204 967,38 ⁵
Kosten van het bouwdepartement . . .	120 000,00	119 856,37 ⁵	634,08	120 490,45 ⁵
» » de geneeskundige dienst . .	79 194,60	69 655,81 ⁵	14 207,62	83 863,43 ⁵
Militaire kosten	318 839,60	264 883,91 ⁵	81 204,31 ⁵	346 088,23
Koloniale vaartuigen en het loodswezen.	119 081,00	122 528,18 ⁵	36 521,28 ⁵	159 049,47
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	137 199,61	117 089,01 ⁵	16 056,86 ⁵	133 145,88
Uitgaven ter voorbereiding van de emanci- patie	<i>Memorie.</i>	»	»	<i>Memorie.</i>
	f 1 384 250,00	f 1 229 640,82	f 242 537,64	f 1 472 178,46

RECEIPTS			PAID		
Date	Particulars	Amount	Date	Particulars	Amount
1870					
1871					
1872					
1873					
1874					
1875					
1876					
1877					
1878					
1879					
1880					
1881					
1882					
1883					
1884					
1885					
1886					
1887					
1888					
1889					
1890					
1891					
1892					
1893					
1894					
1895					
1896					
1897					
1898					
1899					
1900					
1901					
1902					
1903					
1904					
1905					
1906					
1907					
1908					
1909					
1910					
1911					
1912					
1913					
1914					
1915					
1916					
1917					
1918					
1919					
1920					
1921					
1922					
1923					
1924					
1925					
1926					
1927					
1928					
1929					
1930					
1931					
1932					
1933					
1934					
1935					
1936					
1937					
1938					
1939					
1940					
1941					
1942					
1943					
1944					
1945					
1946					
1947					
1948					
1949					
1950					
1951					
1952					
1953					
1954					
1955					
1956					
1957					
1958					
1959					
1960					
1961					
1962					
1963					
1964					
1965					
1966					
1967					
1968					
1969					
1970					
1971					
1972					
1973					
1974					
1975					
1976					
1977					
1978					
1979					
1980					
1981					
1982					
1983					
1984					
1985					
1986					
1987					
1988					
1989					
1990					
1991					
1992					
1993					
1994					
1995					
1996					
1997					
1998					
1999					
2000					

STATE

REGISTERED

OF THE STATE

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII).

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE II VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 8.

STAAT

VAN DE

REGTERLIJKE UITSPRAKEN

WEGENS

OVERTREDINGEN VAN DE SLAVENREGLEMENTEN.

1862.

STAAT van de regterlijke uitspraken gedurende het jaar 1862, wegens overbuitengewijken, en op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht
Publicatie van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4; en Publicatie van 1856,

NOMMER.	N A A M VAN DEN B E K L A A G D E.	A A R D D E R B E S C H U L D I G I N G.
1	Adelien Gros.	Het gelasten aan den slaaf Bernard op zekeren dag in de eerste helft van de maand Januarij 1862, om op haar erf te Paramaribo aan de haar toebehoorende slavin Jetta de handen en voeten te binden, op den grond te werpen en eene stok tusschen hare armen en knieën heen te wringen zoodat zij onbewegelijk lag. Daarna het opligten van haar pagne en het haar doen toebrengen door genoemden Bernard met een toegevouwen stuk teertouw van meerdere slagen op de bloote billen terwijl zij zelve den stok vasthield. Voorts hetzelfde toebrengen van slagen met bedoeld touw toen Bernard daarmede had ogehouden. (Art. 13, Bijl. B van de publicatie van 6 Mei 1851, <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 4, artt. 36 en 37 der publicatie van 1856, <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 10, artt. 12 en 13 der publicatie van 1830, <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 2, artt. 6 en 8 der publicatie van 1841, <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 7).
2	Carolina Wilhelmina Langguth.	Het op haar erf opsluiten in de maand Junij 1862 van de haar aankomende slavin Christina gedurende meerdere dagen en nachten in hand- en voetboeijen, haar alleen bij dag van de handboei bevrijdende om te kunnen werken. Wijders het meermalen toebrengen van slagen aan gemelde slavin zoo met een stok als met een touw, en meer speciaal het haar toebrengen den 20sten dier maand met een stuk teertouw van meerdere slagen. (Art. 13 en 16 der Bijl. B van de publicatie van 6 Mei 1851 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 4, art. 16 der publicatie van 1856 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 10; artt. 12 en 13 der publicatie van 1830 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 2 en art. 6 der publicatie van 1841 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 7).
3	Gerhardus Bernardus Visser, wonende als bevelhebber op plantage Kerkshoven.	1 ^o . Het op zekeren dag in de maand Mei of Junij 1862, over een vat doen halen en in dien toestand doen toebrengen op plantage Kerkshoven, van een groot aantal slagen met tamarinde roeden aan de slavin Affie, ook wel Totto Affie genaamd. 2 ^o . Het in den regel met meer zweepslagen doen afstraffen dan waartoe de wet hem de bevoegdheid verleent en het meer speciaal doen straffen op evengemelde plantage met 25 zweepslagen van de slavin Affie op den 11den of 12den Augustus 1862. (Artt. 2, ad artt. 28, 36 en 37 der publicatie van 1856 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 10, artt. 1, 12 en 13 der publicatie van 16 Maart 1830 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 2, art. 6 der publicatie van 8 Mei 1841 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 7).

redinge
er sla
Gouvern

DA T
van
VON

29 Apr

11 Sep

9 Dec

redingen van de reglementen op de behandeling der slaven in de stad Paramaribo en hare
 er slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname, (Bijlagen B en C der
 Gouvernementsblad n°. 10.)

DATUM van het VONNIS.	UITSpraak.	TOELICHTINGEN.
29 April 1862.	Het collegie van kleine zaken heeft, zich ver- eenigende met de conclusie van het openbaar ministerie, als bewezen aangenomen dat de be- klaagde op zekeren dag in de maand Januarij op haar erf te Paramaribo aan de slavin Jetta in hare dienst zijnde, niet liggende maar staande, met een dun touw zes slagen heeft doen toe- brengen door den slaaf Bernard en onverwijld zelve nog twee slagen heeft toegebracht, zijnde al de verzwarende omstandigheden door Jetta opgegeven gebleken onwaar en door haar ver- zonnen te zijn; en de beklagde schuldig ver- klaard aan feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan zij zich daarbij heeft be- diend, onder verzachtende omstandigheden, en te dier zake veroordeeld in eene geldboete van vijf en twintig gulden.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling in de opgelegde boete.
11 Sept. 1862.	Het collegie van kleine zaken heeft, zich ver- eenigende met de conclusie van het openbaar ministerie, de beklagde schuldig verklaard aan overtreding van art. 13, Bijl. B, van de pu- blicatie van 6 Mei 1851 <i>Gouvernementsblad</i> n ^o . 4, en mitsdien aan feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan zij zich daarbij heeft bediend, en haar te dier zake veroordeeld tot gevangenis voor den tijd van acht dagen, met vrijspraak van het haar ten laste gelegde feit dat zij de slavin Christina in eene voetboei zou hebben opgesloten.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling in de opgelegde straf.
9 Dec. 1862.	Het collegie van kleine zaken heeft, zich ver- eenigende met de conclusie van het openbaar ministerie, den beklagde schuldig verklaard aan het in de maand Mei of Junij 1862 op de plantage Kerkshoven, alwaar hij gezagvoerder was, doen afstraffen van de slavin Affie met een grooter getal slagen en met andere werk- tuigen dan bij het reglement van 1856 <i>Gou- vernementsblad</i> n ^o . 10, zijn toegestaan, en der- halve aan gequalificeerd feitelijk geweld, en hem met aanneming van verzachtende omstandig- heden te dier zake veroordeeld tot gevangenis voor zes dagen, met vrijspraak van het hem anders of meerder ten laste gelegde.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot eene gevangenisstraf voor den tijd van drie weken.

Paramaribo, 13 November 1863.

De procureur-generaal,

(get.) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

Handwritten text at the top of the page, including a date and possibly a name or title.

STATT

REGIERUNG

Handwritten text in the middle of the page, possibly a signature or official statement.

1871

ZITTING 1864 — 1865 — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG (Suriname).

N°. 9.

STAAT

VAN

REGTERLIJKE UITSPRAKEN

waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn, of waarbij zij van tegen hen
ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken.

1862.

NOMMER.	N A A M VAN DEN B E K L A A G D E.	A A R D D E R B E S C H U L D I G I N G.
1	Jacóbus, aankomende J. F. Neuman.	Het toebrengen op den 21sten Augustus 1861, buiten Paramaribo in de nabijheid van den grond Gelderland aan den slaaf Jozef, aankomende plantage Marienbosch, van twee steken met een mes in den rug. (Artt. 1, 12, 13 en 17 der publicatie van 16 Maart 1830, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 2; artt. 6 en 7 der publicatie van 8 Mei 1841, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 7; en de publicatie van 1 Februarij 1831, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 1.)
2	Albert of Albertus, aankomende plantage Waicoribo te Paramaribo, in dienst geweest bij dr. J. del Monte Lyon.	Het verkrachten van het negenjarig slavenmeisje Marietje, in dienst bij dr. J. del Monte Lyon.
3 en 4	Bartolina en Jeannette, beiden aankomende J. C. Telting J. Gzn.	Het herhaaldelijk beleedigen en uitschelden van Elisabeth Ritter en medebepaaldelijk het op den 4den Februarij 1862 uitschelden van vermeld persoon op de openbare straat te Paramaribo voor honden- en kippen-diefegge. (Artt. 1 en 4 der publicatie van 1832, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 10, en art. 2 der publicatie van 1835, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 3.)
5	Willem, aankomende plantage Ma Retraite.	Het toebrengen op 30 November 1862, op plantage Ma Retraite, van meerdere slagen aan twee slavinnen van voormelde plantage en daarn van eenen slag in het aangezicht en eenen vuistslag aan den gezagvoerder. (Artt. 1, 6d, 7 en 17 der publicatie van 16 Maart 1830, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 2; art. 3 der publicatie van 1841, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 7; de publicatie van 1831, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 1; en art. 1 der publicatie van 1856, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 10.)
6	Bonheur, aankomende J. G. Schouten.	Het op 2 Augustus 1862 te Paramaribo toebrengen van meerdere slagen met een stok aan den slaaf Jan, toebehoorende aan A. Compas, waardoor deze is verminkt geworden. (Artt. 1, 8b, 10, 12, 13, 14, 19 en 23 van de publicatie van 1830, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 2, publicatie van 1831, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 1, en artt. 4, 6 en 7 der publicatie van 1841, <i>Gouvernementsblad</i> n°. 7.)

D A T U M	U I T S P R A A K.	T O E L I C H T I N G E N
van het VONNIS.		
4 Febr. 1862.	Het collegie van kleine zaken heeft den beklaagde schuldig verklaard aan feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan hij zich daarbij heeft bediend en hem te dier zake met aanneming van verzachtende omstandigheden veroordeeld tot de straf van dwangarbeid op een van 's Lands etablissementen voor den tijd van veertien dagen.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot de straf van dwangarbeid op een van 's Lands etablissementen voor den tijd van veertien dagen, na voorafgaande lijfstraf ter bepaling van den regter.
4 Junij 1862.	Het gerechtshof heeft den beklaagde schuldig verklaard aan de misdaad van verkrachting van een negenjarig slavenmeisje en hem te dier zake veroordeeld om gebragt te worden ter plaatse waar criminele straffen aan personen van den slavenstand worden ten uitvoer gelegd en aldaar met zweepslagen ter dicertie van den commissaris uit het gerechtshof, doch het getal van veertig niet te boven gaande, te worden gestraft; voorts tot dwangarbeid op een van 's Lands etablissementen voor den tijd van twee achtereenvolgende jaren.	Het openbaar ministerie had gerequireerd dwangarbeid op een van 's Lands etablissementen voor den tijd van drie achtereenvolgende jaren, na voorafgaande lijfstraf zoo als is opgelegd.
3 Junij 1862.	Het collegie van kleine zaken heeft de beklaagden schuldig verklaard aan het op de openbare straat verwijten van eene ondeugd aan eene niet tot den slavenstand behoorende persoon en te dier zake elk harer veroordeeld tot opsluiting zonder boeijen voor den tijd van vier dagen.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling in de opgelegde straf.
16 Dec. 1862.	Het gerechtshof heeft den beklaagde schuldig verklaard aan het toebrengen van slagen: 1°. aan de slavin Mery; 2°. aan de slavin Ketty, beiden aankomende plantage Ma Retraite; en 3°. aan den directeur dier plantage en derhalve aan drie daden van feitelijk geweld, waarvan een gequalificeerd door den persoon tegen wien het gepleegd is, zijnde een vrij persoon, terwijl de beklaagde tot den slavenstand behoorde; en hem te dier zake veroordeeld om gebragt te worden ter plaatse alwaar justitie aan personen van den slavenstand pleegt te geschieden ten einde aldaar ter discretie van den commissaris uit den hove met zweepslagen, het getal van veertig niet te boven gaande, te worden gestraft en tot dwangarbeid in boeijen gedurende den tijd van achttien achtereenvolgende maanden, te verrigten op een van 's Lands etablissementen met vrijspraak van het hem verder of anders ten laste gelegde.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling in de opgelegde straf.
7 Jan. 1863.		
13 Sept. 1862.	Het gerechtshof heeft den beklaagde schuldig verklaard aan feitelijk geweld gepleegd door een persoon behoorende tot den slavenstand en gequalificeerd zoo door het werktuig waarvan hij zich daarbij heeft bediend als door de verminking die het ten gevolge heeft gehad, doch tevens aangenomen dat ze gepleegd zijn ten gevolge van moedwillige terging met daden van de zijde van dengene tegen wien het feitelijk geweld is bedreven geworden en den beklaagde te dier zake veroordeeld tot dwangarbeid voor den tijd van zes weken op een van 's Lands etablissementen.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot de straf van dwangarbeid voor den tijd van drie maanden.
15 April 1863.		

Paramaribo, 13 November 1863.

De Procureur-Generaal,
(get.) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,
FEITH.

<p>THE UNIVERSITY OF</p>	<p>THE LIBRARY OF</p>	<p>THE UNIVERSITY OF</p>
<p>The University of</p>	<p>The University of</p>	<p>The University of</p>
<p>The University of</p>	<p>The University of</p>	<p>The University of</p>
<p>The University of</p>	<p>The University of</p>	<p>The University of</p>
<p>The University of</p>	<p>The University of</p>	<p>The University of</p>
<p>The University of</p>	<p>The University of</p>	<p>The University of</p>
<p>The University of</p>	<p>The University of</p>	<p>The University of</p>

UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF TORONTO

The University of

The University of

W. J. GIBSON

1870

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 10.

STAAT

AANTOONENDE HET GETAL

DER

WEGGELOOPEN EN TERUGGEKEERDE SLAVEN

GEDURENDE HET JAAR 1862.

met opgave van de middelen die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel
of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na
terugkeering toegepast.

NAAM DER PLAATS waar de verwijdering heeft plaats gehad.	Weggeloopten.	Teruggekeerd.	OPGAVE DER MIDDELEN die tot terugbrenging van ontvlugte slaven zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast.
Stad Paramaribo en hare buitenwijken .	83	65	In den nacht van den 2den op den 3den Maart 1862 vertoonden zich op den communicatieweg, langs of in de nabijheid van plantage Alkmaar, een veertigtal weglouers, waarvan enkelen gewapend waren met geweren.
Divisien :			In den nacht van den 23sten daaraanvolgende werden uit het woonhuis van plantage Kroonenburg ontvreemd twee dubbelloops jagtgeweren. Die diefstal scheen vergezeld te zijn geweest van braak, welke diefstal aanvankelijk is toegeschreven aan weglouers uit het kamp, doch later is gebleken te zijn gepleegd door den slaaf Casper van gemelde plantage, die destijds weggeloopt is. Deze neger is thans teruggekomen en heeft een der gestolen geweren medegebracht, dat aan den eigenaar is teruggegeven.
Boven-Suriname en Thorarica	64	16	Een klein militair detachement van post Montpellier werd uitgezonden ter opsporing van de bovenvermelde weglouers. Deze trokken toen terug naar hunne schuilhoeken.
Para	3	4	Bij gouvernements resolutie van 24 October 1862, n ^o . 1, werd bepaald het openen van eene duurzame communicatie tusschen de divisien Suriname en Commewijne, ten einde te beletten dat vagebonden en weglouers zich nestelen in de bosschen tusschen die twee rivieren en voor de rust der kolonie gevaarlijk mogten worden. Het openen van dien weg geschiedde onder bedekking van eene militaire afdeeling, onder bevel van den kapitein der artillerie, commandant van het fort Nieuw Amsterdam F. F. Steenberghe. Op den 27sten October werd het werk aangevangen, doch reeds den 3den November daaraanvolgende werd door weglouers, die zich verscholen hadden, verraderlijk op de militairen geschoten, waarbij eenige soldaten sneuvelden. Dat werk werd toen gestaakt. Eene expeditie tegen de weglouers ondernomen, kostte weder het verlies van eenige manschap, zonder dat het tot een afdoend resultaat leidde.
Boven-Commewijne .	53	53	Overigens kwamen weggeloopten slaven uit eigene beweging terug of werden op of in de nabijheid van de stad of van plantages en gronden aangehouden door wachtnegers of anderen.
Boven-Cottica en Pe- rica	9	12	Zij werden of in het geheel niet of zeer ligt disciplinair gestraft.
Beneden-Commewijne	12	"	In 1862 werd geene rechtsvervolging ingesteld tegen slaven, ter zake van ontvlugting uit de kolonie, of poging daartoe.
Beneden-Cottica . .	61	54	
Saramacca	1	1	
Districten :			
Nickerie	"	"	
Coronie	19	1	

Onder
45 slaven
Aan de
Het
wegloopten
wegloopten
Onder
van Bo
De t
waar e
Over
zonder
die bij
hadden

TOELICHTINGEN.

Onder het opgegeven getal wegloopers zijn begrepen ten aanzien van de divisie Boven-Suriname en Thorarica 45 slaven van plantage Rac à Rac en van eenige aldaar werkzaam geweest zijnde slaven van andere plantages. Aan deze desertie hebben de wegloopers van de kampen of dorpen aan de Surnaaskreek de hand gehad.

Het grootste gedeelte dier weggeloopte slaven is in den loop van het 2de halfjaar 1863, met een aantal andere wegloopers van vroeger tijd, teruggekeerd, nadat de tijding van de opheffing der slavernij en van de amnestie aan wegloopers verleend, tot hen was gekomen.

Onder het getal teruggekeerde slaven van Para is begrepen een die vroeger was weggeloopt, terwijl onder dat van Boven-Cottica en Perica begrepen zijn twee in 1861 en een reeds vroeger weggeloopt.

De uit het district Coronie ontvlugte slaven hebben de wijk genomen naar de Britsche kolonie Demerary, van waar een hunner, die tegen zijn zin was medegenomen, is teruggekeerd.

Overigens waren de als wegloopers in de divisien opgegeven slaven voor het grootste gedeelte klagers, die zonder pas tot den Procureur-Generaal of den eigenaar aan de hoofdplaats waren gekomen, of wel dezulken die bij het ontstaan van moeilijkheden zich voor korteren of langeren tijd op de gronden van hunne plantages hadden schuil gehouden.

Paramaribo, den 13den November 1863.

De Procureur-Generaal,

(get.) J. W. GEFKEN,

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

1851

STAPPEL VAN WERKLOZEN SLAVEN

De Staat der Nederlanden
1851

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII.)

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAAG **U** VAN HET VERSLAG. Suriname.

N°. 11.

STAAT

AANTOONENDE DE

STRAFFEN AAN WEGGELOOPEN SLAVEN,

ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd,
gedurende het jaar 1862.

STAAT aantoonende de straffen, welke gedurende het jaar 1862 op grond ten verzoeken van hunne meesters of dier vertegenwoordigers opgelegd zijn.

NOMMER.	DAGTEEKENING van VERHOOR OP HET BUREAU VAN POLITIE.	N A A M V A N	
		den weggeloopte slaaf.	de plantage, den meester of diens vertegenwoordiger.
1	3 Januarij.	Jason.	Plantage Sinabo en Gelré, afkomstig van de plantage de Dageraad en Dankbaarheid.
2		Doris.	
3	4 "	David.	Plantage Kroonenburg, afkomstig van plantage Zeezicht.
4		Alarm.	
5		Willem Albert.	
6	11 April.	Mimie.	Plantage Sinabo en Gelré.
7	17 "	Louis.	" Bredevoort.
8	29 "	Geduld.	" Nieuwzorg.
9	30 Mei.	Cupido.	" de Hoop.
10	" "	Kees.	" Voorburg.
11	13 Augustus.	Maitresse.	" Kroonenburg, afkomstig van plantage Zeezicht.
12	28 "	Premier.	Plantage Johan en Margaretha.

Bij publicatie van den 20sten October 1862 is eene algemeene amnestie aan weggeloopte slaven verleend geworden

der op het bureau van politie gehouden verhooren, aan slaven die weggelopen zijn geweest,

AARD EN HOEGROOTHEID DER STRAF.	AANMERKINGEN.
Dwangarbeid in eene ligte kettingboei op plantage Sinabo en Gelré, Jason gedurende drie en Doris gedurende twee maanden.	Jason had zich daarenboven schuldig gemaakt aan opruijing van andere slaven tot desertie.
Dwangarbeid aan de stad gedurende eene maand.	
Idem.	
Idem gedurende zes maanden.	Deze slaaf was zes jaren afwezig geweest.
Idem gedurende zes weken, waarvan vier in een ligte kettingboei.	In de divisie Saramacca aangehouden. Hij was verbannen op plantage Houttuin, van waar hij is weggelopen.
Dwangarbeid aan de stad gedurende zes maanden.	Deze slaaf is drie jaren afwezig geweest.
Dwangarbeid in een ligte kettingboei op plantage Voorburg gedurende twee maanden.	Na zes weken te zijn weggelopen geweest is Kees aangehouden in de kostgronden van plantage Nijd en Spijt (divisie Beneden-Commewijne).
Dwangarbeid aan de stad gedurende twee maanden.	
Idem gedurende drie maanden.	

aan de sedert teruggekeerden is mitsdien geen straf meer opgelegd.

Paramaribo, 13 November 1863.

De Procureur-Generaal,
(get.) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift:

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,
FEITH

Zi

Ver

W

VALLA

MEMORIO DE ESTADOS

ZITTING 1864 — 1865 — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE V VAN HET VERSLAG (Suriname).

N°. 12.

STAAT

VAN DE

PLANTAGES EN GRONDEN

aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van
verplichtingen hun bij de slavenreglementen voorgeschreven,
gedurende het jaar 1862.

STAAT van de plantages en gronden aan welke beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot na
 behoeften aan de slaven, vervat in de publicatie van 23 Februarij 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 2)
 de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden, opgenomen in de public
 n°. 10), welke niet voor dadelijke vervolging vatbaar zijn, maar waaromtrent de nalatigen eerst

Nommer.	Datum, letter en nummer der aanschrijving.	NAMEN der plantages en gronden.	Waartoe de aanschrijving is streckende.	Dagteekening waarop de gestelde termijn verschijnt.
	1862.	<i>Divisie Beneden-Cottica.</i>		
1	28 Januarij.	87 Vaderzorg en Carelsdeel.	Tot verstrekking van kleeding- behoefden.	25 Februarij.
		<i>District Coronie.</i>		
2	4 Februarij.	92 May.	Tot verstrekking van meer ver- snapering.	
3	" "	95 John.	Tot herstelling van negerhuizen.	
4	" "	" Bellevue.	Idem.	
5	" "	96 May.	Idem voorts om het ziekenhuis van britsen te voorzien.	
6	" "	97 Belladrum.	Tot verdekking van het zieken- huis.	
7	" "	98 Johanna Maria.	Tot herstelling van negerhuizen.	
8	" "	99 Leasowes.	Tot vernieuwing van negerhuizen.	
9	" "	100 Marijshope.	Idem.	
10	" "	101 Sarah.	Idem.	
11	" "	102 Burnside.	Tot herstelling van negerwo- ningen met eenigen spoed.	
12	" "	103 John.	Tot vernieuwing van het dak van het ziekenhuis.	
13	" "	104 Perséverance.	Tot het met spoed in goeden staat brengen van het ziekenhuis.	
		<i>District Nickerie.</i>		
14	" "	106 Huntly.	Tot het in behoorlijken staat brengen van de negerhuizen en het ziekenhuis.	

tot nakoming van de hun opgelegde verplichtingen bij het reglement op de verstrekking van kleeding-
n°. 2), en tot voldoening aan zoodanige voorschriften van het reglement op het onderhoud, den arbeid
publicatiën van 6 Mei 1851 (*Gouvernementsblad* n°. 4, bijl. C) en 30 Augustus 1856 (*Gouvernementsblad*
eerst behooren aangemaand te worden.

A A N M E R K I N G E N.

Twee malen 's jaars en wel in de maanden Maart en September, wordt, ingevolge dezerzijdschen last, in de divisien
en districten een naauwkeurig onderzoek ingesteld naar de naleving der slavenreglementen, wat betreft de onder-
werpen die daarvoor vatbaar zijn, behalve de bijzondere schouwingen welke, naar aanleiding van bij de politie
inkomende klagten, tusschentijds noodig bevonden worden.

De verslagen van die schouwingen strekken tevens tot leiddraad om, in den tusschentijd van de eene schouwing
tot de andere, zoo dikwijls de termijn daartoe verschijnt, van belanghebbende inlichting in te winnen of de
verstrekking van kleeding en wollen dekens weder heeft plaats gehad, als wanneer, ingeval van ontkennend
antwoord, zoo noodig, den belanghebbende volgens de wet daartoe de termijn van vier weken gesteld wordt.

Hieraan is voldaan. De laatste uitdeeling op nevensgemelde plantage had plaats in November 1859, weshalve
aldaar wederom in Mei 1861 had moeten zijn verstrekt. Naar dien de vertraging was toe te schrijven aan
omstandigheden van des eigenaars wil onafhankelijk, was hem te kennen gegeven dat de uitdeeling zou worden
beschouwd als te zijn geschied in November 1861.

Hieraan is voldaan.

Aan de reparatie van de bedoelde huizen is langzaam gewerkt. Steeds was men daarmede bezig, weshalve er
niet kan gezegd worden dat aan de aanschrijving geheel was voldaan.

Idem.

Nadat men geruimen tijd nalatig was in de herstelling van de negerwoningen, vermeldt het verslag van het in
Maart jl. op de plantages ingesteld onderzoek, dat zij in de laatste zes maanden gerepareerd waren. Ook de
britsen waren in het ziekenhuis getimmerd.

Hieraan is voldaan.

Nu en dan waren enkele huizen aangebouwd of gerepareerd.

De bedoelde huizen waren successievelijk in orde gebracht.

Idem.

Idem.

Hieraan is voldaan.

Idem.

Idem en wel door den aanbouw van een nieuw ziekenhuis

Het verslag van Maart 1862 houdt in, dat de negers (privé slaven) op gemelde plantage werkzaam, zich meestal in
de bosschen aan de Maratakka aan het werk bevinden, voorts dat er op Huntly drie goede hutten aanwezig waren,
waarin de slaven, uit het bosch komende, enkele dagen hunnen intrek nemen. Deze plantage is later geheel verlaten.

Nommer.	Datum, letter en nommer der aanschrijving.	NAMEN der plantages en gronden.	Waartoe de aanschrijving is strekken.	Dagteekening waarop gestelde termijn verschijnt.
		<i>Divisie Para.</i>		
15	18 Februarij.	149 Osembo.	Tot het in behoorlijken staat brengen van de negerhuizen en het ziekenhuis.	
16	" "	150 Dijkveld.	Tot herstelling van het ziekenhuis.	
		<i>Divisie Boven-Cottica en Perica.</i>		
17	" "	156 Brunswijk.	Tot herstelling van negerwoningen.	
18	" "	157 Lunenburg.	Idem van het ziekenhuis.	
		<i>Divisie Saramacca.</i>		
19	" "	162 Concordia.	Herstelling van negerwoningen.	
		<i>Divisie Beneden-Cottica.</i>		
20	20 "	169 Maasstroom.	Herstelling van een blok negerwoningen.	
21	" "	170 Picardie.	Idem van de negerwoningen.	
22	" "	171 Ponthieu.	Idem.	
23	" "	172 Esthersrust.	Tot spoedige voltooiing van het ziekenhuis.	
		<i>District Coronie.</i>		
24	3 April.	280 Perseverance 1/2.	Tot verstrekking van wollen dekens.	1 Mei.
25	" "	281 Perseverance 1/2.	Idem.	" "
26	" "	283 Perseverance 1/2.	1°. tot verstrekking van kleeding; 2°. tot aanschaffing van kost, versnapering en andere levensmiddelen.	10 April.
		<i>Divisie Saramacca.</i>		
27	10 "	304 Concordia en kwartlot voor 1/8.	Tot verstrekking van de ontbrekende versnapering, tabak en pijpen.	18 "
		<i>Divisie Beneden-Cottica.</i>		
28	18 Julij.	498 Picardie.	Tot verstrekking van kleedingbehoefden.	15 Augustus.

A A N M E R K I N G E N.

Hieraan is voldaan.

Idem.

Idem.

Idem.

Met de herstelling van bedoelde en de aanbouwing van nieuwe woningen is langzaam te werk gegaan. Volgens het verslag van Maart d. j. waren nog twee huizen in aanbouw.

Bedoeld blok was ter reparatie onder handen genomen, ten gevolge van gebrek aan materialen was het echter niet voltooid.

Hieraan is voldaan.

Idem.

Idem. Een geheel nieuw ziekenhuis aangebouwd.

Hieraan is voldaan.

Idem.

Idem.

Idem.

Nevensvermelde aanschrijvingen zijn gedaan naar aanleiding van het verslag van Maart 1862. Uit processen-verbaal op bedoelde plantage opgemaakt, blijkt dat de verstrekkingen bereids hadden plaats gehad, op Barbados in April en op Picardie in Junij 1862.

Nommer.	Datum, letter en nummer der aanschrijving.		NAMEN der plantages en gronden.	Waartoe de aanschrijving is strekken- de.	Dagteekening waarop de gestelde termijn verschijnt.
29	18 Julij.	499	Barbados. Divisie <i>Saramacca</i> .	Tot verstrekking van kleeding- behoefden.	15 Augustus.
30	22 "	524	De Herstelling.	Tot verstrekking van versnape- ring.	
31	" "	525	La Poule. District <i>Coronie</i> .	Idem.	
32	4 Augustus.	568	Perseverance 1/2.	Idem.	
33	" "	569	Idem 1/2. District <i>Para</i> .	Idem.	
34	9 "	594	Waterland.	Tot verstrekking van kleeding- behoefden.	7 September.
35	" "	595	Berlijn.	Idem.	" "
36	" "	596	Hanover. Divisie <i>Boven-Cottica en Perica</i> .	Idem.	" "
37	" "	611	Halle in Saxen.	Idem.	9 "
38	" "	612	Lunenburg en de Vrede. Divisie <i>Boven-Commewijne</i> .	Idem.	" "
39	19 "	636	Rozenburg. Divisie <i>Boven-Suriname en Thorarica</i> .	Tot verstrekking van wollen dekens.	15 "
40	24 September.	730	l'Esperance. Divisie <i>Para</i> .	Tot verstrekking van kleeding.	24 October.
41	" "	731	Waterland.	Idem van wollen dekens.	" "
42	" "	"	De Vier Kinderen.	Idem van kleeding.	" "

A A N M E R K I N G E N.

Nevensvermelde aanschrijvingen zijn gedaan naar aanleiding van het verslag van Maart 1862. Uit processen-verbaal op bedoelde plantage opgemaakt, blijkt dat de verstrekkingen bereids hadden plaats gehad, op Barbados in April en op Picardie in Junij 1862.

Hieraan is voldaan.

Aanvankelijk gaf de eigenaar te kennen, dat het verschil in de verstrekkingen was toe te schrijven aan de omstandigheid dat de kinderen, die van zijne tafel werden voorzien, in de uitdeeling niet deelden. Later werd het bestaande verschil aangevuld.

Hieraan is voldaan.

Idem.

Nevensvermelde aanmaningen zijn gedaan naar aanleiding van het verslag van Maart 1862. Later bleek echter, dat de verstrekkingen bereids hadden plaats gehad, en wel op plantage Hannover in April en op de overige plantages in Junij daaraanvolgende.

Idem.

Idem.

De uitdeeling had bereids in Julij te voren plaats gehad.

Hieraan is voldaan.

Idem.

Na de verzending van de hiernevens vermelde aanmaning, werd door den administrateur van genoemde plantage, onder mededeeling dat de goederen uit Europa waren ontboden, enig uitstel verzocht, hetgeen door den procureur-generaal werd toegestaan. Dientengevolge werd met het voorstel aan het bestuur om magtiging tot verstrekking der kleeding van gouvernementswege, voorloopig gewacht. Die uitdeeling bleef echter achterwege, weshalve op dezerzijdsche voordragt, bij gouvernements-resolutie dd. 18 December n°. 2, magtiging werd verleend op den procureur-generaal om te handelen volgens de wet. De goederen werden kort daarop, door middel van aanbesteding bij inschrijving, voor rekening van den nalatige aangeschaft en in Februarij d. j. door den burger-kapitein van de divisie Boven-Suriname en Thorarica op plantage l'Esperance aan de daarop regthebbenden verstrekt.

De verstrekking had bereids in Junij te voren plaats gehad.

Hieraan is voldaan.

Nommer.	Datum, letter en nommer der aanschrijving.	NAMEN der plantages en gronden.	Waartoe de aanschrijving is strekken- de.	Dagteekening waarop gestelde termijn verschijnt.
43	24 September.	732 Divisie <i>Boven-Commewijne.</i> Hazard.	Id. van kleding.	24 October.
44	" "	733 Divisie <i>Boven-Cottica en Perica.</i> Twijfelachtig.	Tot verstrekking van kleding.	" "
45	26 November.	897 District <i>Coronie.</i> May.	Om meer versnapering te geven.	
46	3 December.	908 Divisie <i>Boven-Commewijne.</i> Rozenburg.	Tot verstrekking van kleding- behoefden.	2 Jan. 1863.
47	8 "	933 Divisie <i>Beneden-Cottica.</i> Schaapstede.	Idem.	9 "
48	9 "	939 Broederhoop.	Om meer versnapering te geven.	
49	12 "	964 Divisie <i>Boven-Suriname en Thorarica.</i> Berg en Dal.	Idem.	

A A N M E R K I N G E N.

Hieraan is voldaan.

De verstrekking had bereids in September te voren plaats gehad.

De eigenaar schreef het verschil toe aan verkeerde opgave van den gezagvoerder van gemelde plantage. Volgens zijne bewering zou er meer verstrekt zijn dan de wet voorschrijft.

Hieraan is voldaan.

Idem.

Hieraan is niet voldaan. Naardien de ligging aan den zeekant van plantages, zoo als Broederhoop, den negers eene goede gelegenheid verschaft om visch te vangen, is op de meerdere verstrekking niet te veel aangedrongen.

De administrateur gaf te kennen dat 22 slaven van het effect afwezig waren, die dus niet in de verstrekking deelden; voorts dat na aftrek van de hoeveelheid versnapering, die mede voor bedoelde slaven was berekend, zou blijken dat er meer was verstrekt dan de wet voorschrijft, hetgeen is bevonden juist te zijn.

A L G E M E E N E A A N M E R K I N G E N.

In het afgelopen jaar had ik mij, met het oog op de toen ophanden zijnde emancipatie der slaven, tot eene strenge handhaving der voorschriften van het reglement op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden verplicht geacht. Van daar dan ook de vele aanschrijvingen, door mij uitgezonden.

Ten aanzien van negerwoningen en ziekenhuizen was ik echter verplicht eenigzins toegevend te zijn, naardien het bezwaarlijk van eigenaren of administrateurs van plantages te vergen was zich buitengewone uitgaven te getroosten, in de onzekerheid waarin velen verkeerden of de plantages na de vrijverklaring der slaven zouden worden aangehouden. Het is dan ook niet dan in de uiterste noodzakelijkheid, dat ik in dit jaar heb besloten tegen den bevelhebber eener plantage, die in 1862 door mij herhaaldelijk in der minne was aangeschreven, eene bekeuring te doen uitgaan ter zake van nalatigheid in het onderhoud van de slavenwoningen.

A A N M E R K I N G E N.

Wat voorts betreft de verstrekking van kleedingbehoefden en wollen dekens ben ik met meerdere gestrengheid te werk gegaan en wel hoofdzakelijk met het doel om alle misnoegdheid onder de negers zooveel mogelijk te voorkomen. Veel moeilijkheid heb ik echter daarin niet ondervonden. Verreweg de meeste eigenaren en administrateurs hebben het groote belang van eene geregelde verstrekking onder de toen bestaande omstandigheden ingezien en tot het laatste toe de bij de wet voor voorgeschreven hoeveelheid verstrekt. Het is al weder niet dan in een enkel geval dat ik er toe heb moeten besluiten de kleedingbehoefden voor de slaven eener plantage van gouvernementswege te doen verstrekken. De min gunstige finantiele toestand der eigenaren was er de oorzaak van.

Wat eindelijk de genees- en heilkundige behandeling, zoomede het school- of lager onderwijs aangaat, deze bleven steeds op dezelfde hoogte als vroeger. Aan de wetsbepalingen te dien aanzien heb ik zooveel mogelijk de hand gehouden.

Paramaribo, 13 November 1863.

De Procureur-Generaal,

(get.) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Second block of faint, illegible text in the upper middle section.

STILL

Text block below the word 'STILL', appearing as a subtitle or introductory line.

VERBODEN TOEGANG TOEGANG TOEGANG TOEGANG

Bottom block of faint, illegible text, possibly a footer or concluding note.

ZITTING 1864—1865. — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE **W** VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 13.

STAAT

VAN DE

VRIJGEGEVEN GOVERNEMENTSSLAVEN

EN VAN DE

daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding
van het Christendom in Suriname, gedurende het jaar 1862.

N A A M VAN DEN A A N Z O E K E R.	N A A M VAN DEN S L A A F	A F K O M S T I G.
J. S. Niels.	Alexander.	van de plantage Catharina Sophi
M. J. Houthakker.	Lodewijk.	van het Gouvernement.
L. Neral.	Cornelia.	idem.
E. J. Slengarde.	Herboldt.	idem.
E. Horst.	Harrij.	van de plantage Catharina Sophi
A. H. Levenswaard.	David.	idem.
I. H. Herdigen.	Valentijn.	idem.
T. J. Eever.	Josephina	idem.
A. Sluis.	Martina.	van het Gouvernement.
D. A. Berchenhorst (geboren Reeberg.)	Claudius.	van de plantage Catharina Sophi
G. F. Kessel.	Garibaldi Dios Kier.	van het Gouvernement.
idem.	Philip.	van de plantage Catharina Sophi
idem.	Johannis.	idem.
idem.	Doris.	idem.
idem.	Henrij.	idem.
idem.	Trobie.	idem.
idem.	Philippina.	van de plantage Rustenburg.
A. Sluis.	Johannes.	van de plantage Catharina Sophi
M. M. E. C. Boedelhoff.	Christiaan Paulus.	van het Gouvernement.
M. M. H. Wolff.	Secondo.	van de plantage Catharina Sophi

Ouderdom.	Gestorte sommen.	A A N M E R K I N G E N.
4 jaren,	f 100,00	Bij resolutie dd. 17 Januarij 1862, n ^o . 1, gemanumitteerd onder den naam van Johan Alexander Niels.
30 "	400,00	Bij resolutie dd. 17 Januarij 1862, n ^o . 1, gemanumitteerd onder den naam van Jacob Lodewijk Karel Scheffel.
25 "	340,00	Bij resolutie dd. 11 Februarij 1862, n ^o . 2, gemanumitteerd onder den naam van Cornelia Neral.
51 "	100,00	Bij resolutie dd. 26 Februarij 1862, n ^o . 5, gemanumitteerd onder den naam van Eduard Herboldus.
41 "	150,00	Bij resolutie dd. 8 Maart 1862, n ^o . 3, gemanumitteerd onder den naam van August Harry Oos.
48 "	200,00	Bij resolutie dd. 8 Maart 1862, n ^o . 3, gemanumitteerd onder den naam van Joseph David Gratus.
41 "	360,00	Bij resolutie dd. 8 Maart 1862, n ^o . 3, gemanumitteerd onder den naam van Hendrik Valentijn van Gemb.
7 "	140,00	Bij resolutie dd. 14 Maart 1862, n ^o . 2, gemanumitteerd onder den naam van Henriette Josephina Fever.
60 "	50,00	Bij resolutie dd. 22 Maart 1862, n ^o . 5, gemanumitteerd onder den naam van Albertina Martina Scheffel.
24 "	500,00	Bij resolutie dd. 24 Maart 1862, n ^o . 2, gemanumitteerd onder den naam van Jacobus Claudius Alstein.
1 "	50,00	Bij resolutie dd. 13 Mei 1862, n ^o . 8, gemanumitteerd onder den naam van Johan Friedrich Mosser.
48 "	"	Bij resolutie dd. 12 Mei 1862, n ^o . 7, ter belooning van trouwe en goede diensten gemanumitteerd onder den naam van Andreas Philip Arding.
48 "	"	Idem, onder den naam van Johannes Gunste.
54 "	"	Idem, onder den naam van Theodorus Stam.
51 "	"	Idem, onder den naam van Marcus Henrij Pekeling.
50 "	"	Idem, onder den naam van David Willem Aafting.
48 "	"	Idem, onder den naam van Amelia Philippina Burgrust.
53 "	100,00	Bij resolutie dd. 31 Mei 1862, n ^o . 4, gemanumitteerd onder den naam van Jacob Johannis Sluit.
31 "	300,00	Bij resolutie dd. 31 Mei 1862, n ^o . 4, gemanumitteerd onder den naam van Christiaan Paulus Dompik.
27 "	400,00	Bij resolutie dd. 12 Junij 1862, n ^o . 10, gemanumitteerd onder den naam van Sekondo Wolfsgift.

N A A M VAN DEN A A N Z O E K E R .	N A A M VAN DEN S L A A F .	A F K O M S T I G .	O
Tjien Atjoe n°. 372. (Chineesch immigrant.)	Hoop.	van de plantage Catharina Sophia	1
E. J. van Friderici.	Merrij.	van het Gouvernement.	58
E. J. Chateau.	Dorina.	van de houtvelling Andresa doch bekend staande ten name van plantage Catharina Sophia.	27
B. S. von Knobbelsdorf.	Christina.	van de plantage Rustenburg.	15
idem.	Jacoba.	idem.	15
H. F. Lande.	Lotje.	van de plantage Catharina Sophia	39
A. Monsanto.	Serie, en hare kinderen	idem.	39
idem.	Johan.	idem.	13
idem.	Frans.	idem.	4
J. L. A. Mulier.	Monkie.	idem.	23

Ouderdom.	Gestorte sommen.	A A N M E R K I N G E N.
1 jaar.	f 50,00	Bij resolutie dd. 21 Julij 1862, n ^o . 1, gemanumitteerd onder den naam van Hoop Aton.
58 "	50,00	Bij resolutie dd. 21 Julij 1862, n ^o . 1, gemanumitteerd onder den naam van Henriette Merry Roep.
27 "	340,00	Bij resolutie dd. 30 Augustus 1862, n ^o . 6. gemanumitteerd onder den naam van Martha Dorina Burgt.
15 "	348,00	Bij resolutie dd. 18 November 1862, n ^o . 5, gemanumitteerd onder den naam van Christina Burgrust.
15 "		Idem, onder den naam van Jacoba Burgrust.
39 "	125,00	Bij resolutie dd. 24 November 1862, n ^o . 5, gemanumitteerd onder den naam van Elisabeth Lotje Landes.
39 "	410,00	Bij resolutie dd. 25 November 1862, n ^o . 2, gemanumitteerd onder den naam van Barbara Serie Bergh.
13 "		Idem, onder den naam van Bartholomeus Johan Bergh.
4 "		Idem, onder den naam van Paulus Frans Bergh.
23 "	125,00	Bij resolutie dd. 29 December 1862, n ^o . 9, gemanumitteerd onder den naam van Wilhelmina Marianna Mouilli.

Paramaribo, den 12den Februarij 1863.

De gouverneur der kolonie Suriname,

(get.) VAN LANSBERGE.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,

FEITH.

en grensde

No.	Kosten en inkomsten			Inkomsten			Totaal
	Uitgaven	Inkomsten	Saldo	Uitgaven	Inkomsten	Saldo	
81	88	0	88	501	501	0	501
82	87	30	57	514	514	0	514
83	86	0	86	502	502	0	502
84	74	0	74	511	511	0	511
85	84	0	84	505	505	0	505
131	130	50	80	504	504	0	504
91	89	0	89	507	507	0	507
13	88	0	88	510	510	0	510
90	87	0	87	503	503	0	503
101	100	51	49	504	504	0	504

STAAT van de slaven op de plantages en gronden in elk der verschillende divisien en districten werkende.

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Neger-officieren (bastiaans), ingenieurs en hospitaal-bedienden.					Ambachtslieden.			Veld-arbeiders.					Niet te veld, maar bij huis of in de fabrieken arbeidende.					Huisbedienden.					Kinder-opziensers.	Kost- en sluiswachters en veehoeders.					Verhuurd aan of werkende op andere plantages.					Verhuurd aan of in dienst bij particulieren.					Leerlingen bij bazen.	Leerlingen in hospitalen of by geneskundigen.	Leerlingen bij de Moravische Broeders of andere geestelijken.					Ouden en ziekelijken, tot geen arbeid geschikt.					Kinderen tot arbeid nog te onvolwassen.			Geabsenteerden.					TOTAAL.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Jongens.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.		Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.			Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.									
Boven-Suriname en Thorarica	100	27	3	16	145	164	11	175	752	972	66	57	1847	75	103	183	177	538	6	129	28	37	200	81	82	5	15	"	102	12	3	2	"	17	10	36	19	27	92	14	3	4	"	4	61	183	12	1	257	486	510	996	151	32	10	6	199	4 670		
Para	85	18	3	4	110	108	17	125	552	747	146	126	1571	48	84	172	130	434	3	105	29	37	174	62	67	10	31	"	108	39	21	16	6	82	10	43	23	42	118	3	3	5	1	6	49	139	6	8	202	398	416	814	54	6	2	"	62	3 874		
Boven-Commewijne	59	13	1	"	73	92	6	98	425	555	43	31	1054	36	40	123	111	310	3	69	22	23	117	38	36	2	3	"	41	6	3	2	2	13	6	20	16	22	64	7	9	3	"	3	47	119	1	"	167	277	284	561	69	10	6	5	90	2 645		
Boven-Cottica en Perica	82	17	"	"	99	125	13	138	582	786	32	42	1442	39	97	205	194	535	5	105	21	38	169	69	74	3	11	2	90	24	4	"	"	28	9	39	13	22	83	16	9	3	"	3	48	107	1	2	158	352	370	722	74	9	"	"	88	3 614		
Beneden-Commewijne	78	8	1	2	89	102	16	118	546	713	60	61	1380	42	57	219	187	505	7	84	22	27	140	51	88	8	12	3	111	9	"	"	"	9	6	15	4	13	38	2	1	2	1	3	62	155	2	7	226	295	306	601	105	25	5	1	136	3 410		
Beneden-Cottica	143	37	1	"	181	211	32	243	1187	1564	104	80	2935	63	118	493	422	1096	9	162	50	54	275	124	189	20	38	2	249	136	62	36	49	283	17	68	33	47	165	10	6	5	"	5	109	249	2	3	363	737	784	1521	140	29	"	3	172	7 628		
Saramacca	36	9	4	"	49	39	5	44	254	336	8	6	604	30	34	80	78	222	1	46	19	22	88	21	23	3	11	1	38	3	1	"	"	4	15	19	9	18	61	3	"	1	"	1	35	61	"	"	96	136	151	287	8	"	"	"	8	1 526		
Nickerie	36	18	"	"	54	58	14	72	279	411	55	65	740	44	46	44	50	184	6	26	13	13	58	15	29	"	6	"	55	1	16	2	"	19	"	1	2	2	5	"	"	"	"	"	36	52	"	1	89	136	143	279	3	1	"	"	4	1 554		
Coronie	34	10	1	"	45	52	7	59	316	55	64	67	902	27	23	99	96	245	4	28	15	12	59	30	67	"	27	"	94	13	5	7	4	29	2	3	2	12	19	"	"	67	66	133	26	35	1	"	62	135	160	295	20	"	3	"	23	1 995		
Totaal	653	157	13	22	845	951	121	1072	4893	69	578	535	12475	404	602	1618	1445	4069	44	754	219	263	1280	491	655	51	154	8	868	243	115	65	61	484	75	214	121	205	645	57	31	90	68	158	473	1100	25	22	1620	2952	3124	6076	624	112	26	15	777	30 946		

Keuzing van het Parlement in het jaar 1901
Keuzing van het Parlement in het jaar 1902
Aankomst van de kiezers op 1802

STATUS | **LISTE** | **DE** | **KIEZERS** | **OP** | **1802**

No. des kiezers	Nom de famille	Nom de baptême	Profession	Qualité	Canton	Municipalité		Canton	
						Commune	Section	Commune	Section
1	Van der Meulen	Johannes	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
2	De Vries	Willem	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
3	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
4	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
5	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
6	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
7	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
8	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
9	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
10	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
11	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
12	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
13	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
14	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
15	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
16	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
17	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
18	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
19	De Groot	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo
20	De Vries	Jan	Landbouwer	Eigenaar	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo	Westerlo

STAAT der op elke cultuur op ultimo December 1862 aanwezige slaven.

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Suiker.					Koffij en cacao.					Koffij en kost.					Cacao en kost.					Katoen.					Hout.					Kost.					Kost en kweek.					Kweek.					Kerk- en chirurgijns- etablissemten.					GENERAAL TOTAAL.										
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.																
	Boven-Suriname en Thorarica	1142	1284	636	611	3673	"	"	"	"	"	69	64	41	54	228	22	15	13	10	60	"	"	"	"	"	100	118	114	108	440	83	87	51	48	269	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"		"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Para	467	570	297	284	1618	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	88	99	69	59	315	"	"	"	"	"	386	481	446	383	1696	23	24	13	19	79	39	38	21	18	116	13	23	7	7	50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3874					
Boven-Commewijne	737	823	479	448	2487	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	38	41	35	29	143	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	5	5	1	15	2645										
Boven-Cottica en Perica	837	969	512	524	2842	"	"	"	"	"	199	245	153	138	735	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	11	19	9	9	48	"	"	"	"	"	4	1	1	1	7	10	2	"	"	12	3644										
Beneden-Commewijne	666	711	411	373	2161	"	"	"	"	"	219	249	135	133	736	106	130	87	93	416	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	43	28	7	8	86	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	3	1	1	11	3410										
Beneden-Cottica	1290	1401	818	764	4273	"	"	"	"	"	460	538	370	345	1713	"	"	"	"	"	321	374	250	252	1197	"	"	"	"	"	120	124	103	73	420	"	"	"	"	"	13	5	4	3	25	"	"	"	"	"	7628										
Saramacca	201	276	147	146	770	88	109	65	62	334	"	"	"	"	"	110	105	46	51	312	"	"	"	"	"	37	33	16	15	101	8	7	3	1	19	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1526										
Nickerie	396	445	242	241	1324	54	46	20	26	146	"	"	"	"	"	11	4	2	1	18	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	31	21	8	6	66	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1554										
Coronie	151	186	159	145	641	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	410	405	267	272	1354	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1995										
Totaal	5887	6665	3701	3563	19789	142	155	85	88	470	947	1096	699	670	3412	337	353	217	214	1121	731	779	517	524	2551	561	673	611	535	2380	288	289	186	158	921	70	59	29	24	182	30	29	12	11	82	20	10	6	2	28	30946										

divisijskardbeiders

AANKRIFTINGEN

AANKRIFTINGEN	TOTAAL	DEELWERKEN		
		Aankr.	afkocht	aanvang
Van de plantage over	702	30	35	
de aanhoorige kinderen	71	0	11	
den eigenaar heeft	20	1		
afkocht	12	1		
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over	247	7	8	
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft	47	0	1	
afkocht				
de plantage over	107	0	2	
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over	1			
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft	14	1	2	
afkocht	23			
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				
de plantage over				
de aanhoorige kinderen				
den eigenaar heeft				
afkocht				

STAAT der op elke cultuur in de divisien en districten op ultimo December 1862 aanwezige veldarbeiders.

DIVISIEN EN DISTRICTEN.

VELDARBEIDERS.

Table with columns for Divisions (BOVEN-SURINAME EN THORARICA, PARA, BOVEN-COMMEWIJNE, BOVEN-COTTICA EN PERICA, BENEDEN-COMMEWIJNE, BENEDEN-COTTICA, SARAMACCA, NICKERIE, CORONIE), Cultures (Suiker, Koffij en cacao, Koffij en kost, Cacao en kost, Katoen, Hout, Kost, Kost en kweek, Kweek), and Demographics (Mannen, Vrouwen, Jongens, Meisjes, Totaal). Includes a 'ZAMEN.' column and 'AANMERKINGEN.' notes.

WITH THE
 REPORT OF THE
 UNITED STATES
 GEOLOGICAL SURVEY
 FOR THE YEAR
 1888

UNITED STATES
 GEOLOGICAL SURVEY

Year	1888	1887	1886	1885	1884	1883	1882	1881	1880
Number of specimens	100	150	200	250	300	350	400	450	500
Number of individuals	50	75	100	125	150	175	200	225	250
Number of species	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Number of genera	10	15	20	25	30	35	40	45	50
Number of families	5	7	10	13	16	19	22	25	28
Number of orders	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Number of classes	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Number of phyla	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Number of kingdoms	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Total	100	150	200	250	300	350	400	450	500

STATISTICAL

ON THE WESTERN MOUNTAIN RANGE

CATHARTIDAE

ZITTING 1864 — 1865 — (CXIII.)

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE **AA** VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 17.

STAAT

VAN GEDANE

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

wegens de gouvernements-plantage

CATHARINA SOPHIA,

over het jaar 1862.

A A N W I E G E L E V E R D.	Suiker.	Rhu
Gebroeders van Praag	f 93 503,22	f
M. P. Robbes, geb. Simons	73,60	
J. L. A. Mulier	"	
J. C. Muller Az.	"	
J. Buchanan	27,00	
J. Manifold.	"	
Het magazijn generaal.	89,20	
Het magazijn van geneesmiddelen	"	
Het militair hospitaal	360,00	
Het etablissement Batavia.	185,00	
Indianen en Boschnegers	"	
Schoener Coronie.	"	
J. P. C. van de Lande	"	
Landsgrond.	"	
Plantage Huwelijkszorg.	"	
" Johanna Catharina.	"	
" Concordia	"	
" Broederschap.	"	
" Dankbaarheid.	"	
Ingeruilde houtwaren	"	
Nadeelig verschil	"	
Totaal	f 94 238,02	f

N wege verkochte producten en diverse.

Wijzer.	Rhum en dram.	Melassie.	Rhumpuncheons.	Suikervaten.	Rijst.	Totaal.
103 503,22 f	8 910,12	f 810,72	f 867,00	f 3 110,00	"	f 107 201,06
73,60	37,50	"	"	"	"	111,10
"	60,60	"	"	"	"	60,60
"	36,00	"	"	"	"	36,00
27,00	"	"	"	"	f 22,80	49,80
"	"	"	"	"	7,20	7,20
89,20	701,00	"	"	"	"	790,20
"	80,00	"	"	"	"	80,00
360,00	"	"	"	"	"	360,00
185,00	363,30	624,60	"	"	"	1 172,90
"	72,00	"	"	"	"	72,00
"	4,80	"	"	"	"	4,80
"	82,50	"	"	"	"	82,50
"	"	75,00	"	"	"	75,00
"	300,00	22,50	"	"	"	322,50
"	150,00	90,00	"	"	"	240,00
"	446,25	48,00	16,95	"	"	511,20
"	180,00	"	"	"	"	180,00
"	75,00	"	"	"	"	75,00
"	238,125	"	"	"	"	238,125
"	"	"	"	"	"	63 571,615
4 238,02 f	11 787,195	f 1 670,82	f 883,95	f 3 110,00	f 30,00	f 175 241,60

UITGAVEN.

O N D E R W E R P E N .		Totaal.
<i>Kosten van beheer.</i>		
De directeur W. P. Austin voor 2 per cent provisie over de verkochte producten	f 2 152,92	
Idem, salaris	2 400,00	
Idem, defroijement voor voeding van opzigters.	1 095,00	
De machinist, salaris	1 500,00	
» opzigters en schrijvers, salaris	1 600,00	
		f 8 747,92
<i>Mondbehoefden.</i>		
Rijst	f 22 228,02 ⁵	
Gezouten visch.	2 624,53 ⁵	
» vleesch	2 063,56	
» spek	2 536,68	
Haring	385,00	
Makreel	398,55	
Meel	257,40	
Zout	72,00	
Bovendien is door de werkbare magt van de productie der plantage geconsumeerd:		
997 ¹ / ₆ gallons dram.	<i>Memorie.</i>	
2700 ¹ / ₃ » melassie.	»	
425 bossen banannen	»	
		30 565,52
<i>Kleding enz.</i>		
Manufacturen	f 4 028,19	
Kledingstukken	2 874,65	
		6 902,84
Transporteren	»	f 46 216,36

UITGAVEN.

Totaal.	ONDERWERPEN.			Totaal.
		Per transport	"	f 46 216,51
	<i>Diverse huishoudelijke benodigdheden.</i>			
	Patentolie	f	487,49	
	Kaarsen		51,80	
	Tabak		959,86 ⁵	
	Pijpen		120,96	
8 747,9	Papier, schrijfbehoeften en gedrukte stukken		35,11	
	Huishoudelijke gereedschappen		1 368,33	
	Zeep		39,07 ⁵	
	Medicijnen		207,91	
				3 220,54
	<i>Verbeteringen, reparaties en aankoop van machinerien, gebouwen enz.</i>			
	Huur en voeding van ambachtslieden tot verbetering, reparatie en het aanmaken van gebouwen enz., sjouwerloon, wagen- en pontevrachten voor het transporteren van materialen en diverse.	f	15 576,22	
	Den ingenieur J. Mansfeld voor het opstellen van de nieuwe machine van 30 paardenkracht na aftrek van diverse aan hem verstrekte artikelen enz. ten bedrage van f 1311,32.		21 313,68	
	Aankoop van een nieuwe stoommachine van 30 paardenkracht		29 500,00	
	Aankoop van diverse machinerien		5 218,16	
	Planken		2 964,45	
	Vierkant hout		1 134,54	
30 565,7	Cingels		790,25	
	Kopie rigchels		300,00	
	Tin.		90,00	
	Glasruiten		16,20	
6 902,3	Slijpsteen		37,00	
		Transporteren	f 76 940,50	f 49 437,05

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.		Totaal.	
	Per transport	f 76 940,50	f 49 437,05
Sparren		13,87 ⁵	
Lood		174,00	
Touwwerk		408,16 ⁵	
Steenen, kalk en cement		14 024,00	
Pannen		90,00	
Plavuizen.		80,00	
Pik		59,52	
Teer		119,04	
IJzerwaren		415,21	
Tinnen gereedschappen		36,00	
Timmerkrijt.		5,40	
Verwwaren		260,09	
			92 625,80
Spijkers		"	300,00
<i>Kosten van fabricatie en tot verkrijging en verpakking van producten.</i>			
Vrachtgelden, huur van ponten met negers tot vervoer van producten, onkosten bij het lossen en laden en huur van sjouwers en ambachtslieden		f 3 380,73 ⁵	
Brandhout		2 737,50	
Steenkolen		885,00	
Hoepels (suikervaten)		1 907,67	
Suikerkalk		907,80	
Spijkers		265,15	
Rhumpuncheons		1 188,45	
Suikervaten		4 288,00	
Duigen		39,75	
	Transporteren	f 15 600,05 ⁵	f 142 362,85

UITGAVEN.

O N D E R W E R P E N .		Totaal.
	Per transport	f 15 600,05 5
		f 142 362,85
Molensmeer	288,00	
Machineolie	171,00	
Breeuwerk.	76,00	
Harpuis	8,75	
Veldgereedschappen	220,95	
Smidgereedschappen.	8,00	
Kuipersgereedschappen	15,30	
Metselgereedschappen	3,50	
4 ijzeren rietponten	1 800,00	
1 ijzeren kraan.	1 860,77 5	
		20 052,33
<i>Diverse.</i>		
Genees- en vroedkundige kosten	"	1 333,35
Begrafeniskosten	"	11,00
Diverse kosten bij het Nieuwjaarsspel.	"	1 800,00
Toelage aan den zendeling der Moravische Broedergemeente.	"	500,00
Arbeidsloon van Chinezen	"	7 118,40
" " vrije lieden	"	1 198,75
Diverse andere kosten	"	864,92
		f 175 241,60

STATT

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VERREKENING

1861-1862

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAAG **BB** VAN HET VERSLAG. Suriname.

N°. 18.

STAAT

VAN GEDANE

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

wegens de gouvernements-plantage

RUSTENBURG,

over het jaar 1862.

UITGAVEN.

Totaal	ONDERWERP.	TOTAAL.
	<i>Kosten van beheer.</i>	
4 954,	De directeur C. J. Hering, salaris . . . . . f	1 200,00
0 705,	De machinist en smid, salaris	336,25
17,	De opzigters, salaris	462,80
33,	De geneesheer, salaris	250,00
50,	De directeur, defrojement voor voeding van den opzigter en den zendeling der Moravische Broedergemeente.	380,00
66,		f 2 659,05
0 463,	<i>Mondbehoefden.</i>	
	Banannen . . . . . f	7 472,00
	Rijst	83,85
	Visch (gezouten)	1 529,50
	Vleesch "	878,80
	Spek "	832,88
	Makreel	62,25
	Haring	66,00
	Meel	99,00
	Zout	16,00 5
	Bovendien is door de werkbare magt van de productie der plantage gecon- sumeerd:	
	1040 gallons dram. . . . . <i>Pro memorie.</i>	
	642 " melassie . . . . . "	
		11 040,28 5
	<i>Kleeding enz.</i>	
	Manufacturen . . . . . f	1 637,55 5
	Kleedingstukken	1 330,91
	<i>Diverse huishoudelijke benoedigheden.</i>	
	Patentolie . . . . . f	111,24
	Smeerkaarson	12,60
		2 968,46 5
6 291,	Transporteren f	123,80 f 16 667,80

ONTVANGSTEN.

AAN WIE VERKOCHT EN AFGELEVERD.	Suiker.	Dram.	Melassie.	Suiker- vaten.	Banannen.	1 pies ☐ hout en 2 ijzeren gudsen.	Totaal
Per transport	.....	.....	.....	.....	.....	.....	f 36 291
Transporteren.	.....	.....	.....	.....	.....	.....	f 36 291,5

Tab
Pijp
Pap
Hui
Zee
Med
Zoe
Mer
Hui
lo
Loo
Ver
Pla
Vie
Spa
Boo
Led
Gla
Cin
Stee
Tou
IJz
r s
Tim
Spij

UITGAVEN.

Totaal	O N D E R W E R P.	TOTAAL.
	Per transport f	123,80 f 16 667,80
36 291	Tabak	266,00
	Pijpen	24,70
	Papier, schrijfbehoeften en gedrukte stukken.	33,67
	Huishoudelijke gereedschappen	513,31
	Zeep	9,97 ⁵
	Medicijnen	103,26 ⁵
	Zoete olie	1,25
	Meubelen	50,00
	<i>Verbeteringen, reparaties en aankoop van machinerien, gebouwen enz.</i>	
	Huur en voeding van ambachtslieden tot verbeteringen en reparaties, sjuwer- loon enz., en pontevrachten voor het transporteren van materialen en diverse f	2 585,66
	Lood	14,20
	Verwwaren.	519,38 ⁵
	Planken (diverse)	909,42 ⁵
	Vierkant hout.	505,34
	Sparren	51,75
	Bootenriemen	15,00
	Lederwerk	8,16
	Glasruiten	80,00
	Cingels	163,50
	Steenen, kalk en cement.	319,47
	Touwwerk	28,30
	IJzerwaren.	178,20
	1 slijpsteen.	9,00
	Timmerkrijt	1,12 ⁵
	Spijkers	68,00
		5 456,51 ⁵
36 291,	Transporteren	f 23 250,32 ⁵

O N T V A N G S T E N .

AAN WIE VERKOCHT EN AFGELEVERD.	Suiker.	Dram.	Melassie.	Suiker- vaten.	Banannen.	1 pies ☐ hout en 2 ijzeren gudsen.	Totaal
Per transport.	.....	.....	.....	.....	.....	.....	f 36 291,
Totaal . . .	.....	.....	.....	.....	.....	.....	f 36 291,

Vra
d
Ho
Su
Spi
Mo
Ti
Ve
Br
Pil
Te
St
Ku
Dr
Su

Ge
Be
Di
l
G
A
D

UITGAVEN.

ONDERWERP.	TOTAAL.
	Per transport f 23 250,32
<i>Kosten van fabricatie en tot verkrijging en verpakking van producten.</i>	
Vrachtgelden, huur van ponten met negers tot vervoer van producten en diverse onkosten . . . . . f	334,20
Hoepels	488,33
Suikerkalk	39,00
Spijkers	30,75
Molensmeer	57,96
Timmergereedschappen	52,57
Veldgereedschappen	96,22
Breeuwwerk	28,50
Pik	29,76
Teer	58,52
Steenkolen	4,00
Kuipergereedschappen	8,00
Duigen en bodems	74,50
Suikervaten	648,15
	1 950,46
<i>Diverse.</i>	
Genees- en vroedkundige kosten . . . . . f	633,55
Begraveniskosten	32,00
Diverse kosten bij het Nieuwejaarsspel	1 000,00
1 vierriems tentvaartuig	250,00
Gehuurde slaven van plantage Johanna Charlotte en George Hendrik	4 820,00
Arbeidsloon van Chinezen	4 274,80
Diverse andere kosten	80,19 ⁵
	11 090,54 ⁵
	f 36 291,33

ZIT
Versta
Wes

BIJL

TITEL	AANTAL
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1

STILT

IN-EN UITVOER

BOEKHOUD

KOLONIE GEGAVEN

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII.)

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE CC VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 19.

STAAT

VAN DEN

IN- EN UITVOER

EN VAN HET

ENTREPOT

IN DE

KOLONIE SURINAME,

GEDURENDE HET JAAR 1862.

VAN WAAR AANGEVOERD	Manufacturen, huisraad, kledingstukken, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse.	Provisien, licht en brandstoffen, tabak, zeep, enz.	Dranken bier, wijn, gedistilleet	Bouwm metsel cen pan lei timme verw
Nederland	f 519 835,04	a f 392 363,12	d f 79 402	f 18
Noord-Amerika	16 932,325	b 719 265,395	e 615	4
Vreemde plaatsen	148 391,28	c 336 705,20	f 23 245	12
Totaal	f 685 158,645	f 1 448 333,715	f 103 256	f 35

- a. Waaronder aan boter f 80 015,41, kaas f 43 493,20, lichtstoffen f 33 879,04, rijst f 52 454,25, steenkolen f 10 00 tabak f 52 677,56, zeep f 1715,93, vleesch f 4810,10.
- b. " " visch f 190 488,805, blom f 148 500, spek f 209 136,40, vleesch f 47 410 72, lichtstoffen f 26 252, boter f 6103,29, zeep f 11 306,96, tabak f 15 382,915.
- c. " " visch f 8413,13, blom f 52 018,60, spek 30 093,30, vleesch f 14 049, lichtstoffen f 3427,80, f 114,94, zeep 1795,05, rijst f 154 683,56, zout f 1647,10, steenkolen f 49 234,20.
- d. " " jenever f 25 220,72, wijn f 21 147,74, bier f 28 527,05.
- e. " " wijn f 542,615.
- f. " " wijn f 15 123,75, brandewijn f 3249,12, bier f 4195,20.
- g. " " hoepels f 16 644,57, touwwerk f 11 133,45.
- h. " " hoepels f 4051,75 touwwerk f 460,69.
- i. " " hoepels f 5744,73, touwwerk f 1708,20.
- k. " " vee van allerlei soort 10 506.

O E R.

	Bouwmaterialen, metselsteenen, kalk en cement, pannen, leijen, timmerhout, verwwaren, enz.	Machinerien, gereedschappen, duigen, hoepels, touw- werk, enz.	Geneesmiddelen.	Vee van allerlei soort.	Bedrag der ingevoerde goederen.	Schepen.	Lastenmaat.
9 40 ⁵	f 185 523,00	g f 121 623,25	f 15 121,18	"	f 1 313 868,07	40	4991
61 ⁵	41 380,88	h 10 952,54	1 596,80	"	790 740,55 ⁵	38	3545
3 24 ⁵	123 268,83 ⁵	i 128 458,18 ⁵	2 605,73	k f 10 506,00	773 178,89	132	5750
3 25 ⁵	f 350 172,71 ⁵	f 261 033,97 ⁵	f 19 323,71	f 10 506,00	f 2 877 787,51 ⁵	210	14 286

10 00

5 252

,80,

WAARHEEN UITGEVOERD.	Suiker.		Melassie.		Hoeveelheid g
	Hoeveelheid ponden.	Geldswaarde.	Hoeveelheid gallons.	Geldswaarde.	
Nederland	15 061 493	<i>a</i> f 1 262 363,93 ⁵	28 763	<i>b</i> f 6 741,45	
Noord-Amerika	5 795 555	483 612,40	649 072	146 108,65	
Vreemde plaatsen	11 918 633	1 006,707,52 ⁵	97 398	22 849,85	1
Totaal	32 775 681	f 2 752 683,86	775 233	f 175 699,95	1

VERVOLG VAN DE

WAARHEEN UITGEVOERD.	Cacao.		Ver pr
	Hoeveelheid ponden.	Geldswaarde.	
Nederland	143 096	<i>f</i> f 37 609,55 <i>g</i> f	
Noord-Amerika	349 270	92 916,10	
Vreemde plaatsen	164 811	44 040,77 <i>h</i>	
Totaal	657 177	f 174 566,42 <i>f</i>	

a. Berekend tegen f 8,25, f 8,50, f 8,05, f 8,75 per 100 pond.

b. " " f 25 en f 20 per 100 gallons.

c. " " f 75, f 70, f 55, f 50 per 100 gallons.

d. " " f 37, f 40, f 45, f 22, f 25, f 30 per 100 pond.

e. " " f 40, f 60, f 80, f 25, f 37, f 50 per 100 pond.

f. " " f 27, 26 per 100 pond.

g. V
h.
i.
k.
l.
m.

UITVOER.

Arde.	Rhum en dram.		Koffij.		Katoen.	
	Hoeveelheid gallons.	Geldswaarde.	Hoeveelheid ponden.	Geldswaarde.	Hoeveelheid gallons.	Geldswaarde.
11,45	51 063	c f 36 260,70	110 651	d f 46 297,33	80 075	e f 36 004,75 ⁵
08,65	"	"	1 500	675,00	1 875	650,00
19,85	114 976	78 600,80	13 870	5 512,80	369 970	171 256,60
09,95	166 039	f 114 861,50	126 021	f 52 485,13	451 920	f 208 011,35

WAREN UITVOER.

Arde.	Verschillende producten.	Houtwaren. Geldswaarde.	Verschillende vreemde dranken.	Verschillende vreemde artikelen.	Geldelijk bedrag.	Schepen.	Lastenmaat.
09,55	g f 1 303,20	f 3 066,30	"	k f 3 991,70	f 1 433 638,72 ⁵	33	4 044
06,10	"	1 288,00	"	l 5 432,80	730 782,95	38	3 532
00,77	h 5 781,73	12 588,25	i f 4 271,80	m' 63 106,40	1 414 716,52 ⁵	134	6 016
06,42	f 7 084,75	f 16 942,55	f 4 271,80	f 72 530,90	f 3 579 138,21	205	13 592

g. Waaronder aan kwassiehout f 1073,70 en huiden f 229,32.

h. " " arrowroot en gomma f 695,25, mais of koorn f 2553,48, schapen en paarden f 1360.

i. " " jenever f 1885,60, bier f 1550, brandewijn f 300.

k. " " oude metalen f 3983,70.

l. " " oude metalen f 5432,80.

m. " " oude metalen f 6330,60.

STAAT van het entrepôt gedurende het jaar 1862.

Van waar gekomen. Waarheen gevoerd.	Diverse producten.	Koopman- schappen.	Dranken.	Te zamen.
Aanwezig op 1 ^o . Januarij . . .	f 3 807,00	f 1 170,00	f 39 499,81	f 44 476,81
Van Nederland	"	7 029,22	18 418,60	25 447,82
" elders	"	150,00	12 647,60	12 797,60
	f 3 807,00	f 8 349,22	f 70 566,01	f 82 722,23
In consumtie gebragt	f 80,00	f 5 168,39	f 21 092,20	f 26 340,59
Naar Nederland	"	"	"	"
" elders	87,00	1 170,00	13 365,90	14 622,90
Aanwezig op 31 December 1862,	3 640,00	2 010,83	36 107,91	41 758,74
	f 3 807,00	f 8 349,22	f 70 566,01	f 82 722,23

INHOUD

VAN HET VERSLAG BETREKKELIJK SURINAME.

A. Grondgebied	Bladz.	1
B. Bevolking	"	1
§ 1. De vrije bevolking	"	1
§ 2. Niet-vrije bevolking	"	2
§ 3. Indianen	"	5
§ 4. Boschnegers	"	5
C. Algemeen beheer	"	5
I. De Gouverneur	"	5
II. De Koloniale Raad	"	6
III. De Gouvernements-secretaris	"	6
IV. Betrekkingen met vreemde mogendheden	"	6
D. Gewestelijk beheer	"	6
§ 1. Beheer in de divisien	"	6
§ 2. Beheer in de districten	"	6
E. Militair beheer	"	7
§ 1. Landmagt	"	7
a. Schutterij te Paramaribo	"	7
b. Gewapende burgermagt in de divisien en districten	"	7
c. Het bataillon jagers n ^o . 27, de compagnie artillerie, de koloniale guides en de invaliden	"	7
§ 2. Inrigtingen en verdere bijzonderheden met het militair beheer in verband	"	9
§ 3. Zeemagt	"	10

F. Regtswezen en politie	Bladz. 10
§ 1. Wetgeving	” 10
§ 2. Burgerregt	” 11
§ 3. Regterlijke magt	” 11
§ 4. Politie.	” 13
1°. Algemeen gewestelijk en plaatselijk beheer	” 13
2°. Eenige onderwerpen van politie, bij speciale verordeningen vastgesteld	” 13
§ 5. Middelen van beheer, met het regtswezen in verband	” 13
1°. Departement der onbeheerde boedels en weezen	” 13
2°. Translateurs.	” 15
3°. Gevangenissen	” 15
G. Eeredienst	” 15
I. Nederduitsch-Hervormde	” 15
II. Evangelisch-Luthersche gemeenten	” 17
III. Moravische Broedergemeente	” 17
IV. Rooms-katholieke gemeente.	” 19
V. Israëlitische gemeente	” 19
H. Instellingen van liefdadigheid	” 20
I. Burgerlijke geneeskundige dienst.	” 21
J. Onderwijs	” 21
K. Bouwdepartement.	” 22
L. Communicatiewegen te land en te water en vervoermiddelen	” 22
M. Geldelijk beheer	” 23
I. Algemeen beheer	” 23
II. Muntwezen	” 23
III. De begrooting	” 23
IV. Bronnen van inkomsten.	” 23
V. Finantiele resultaten.	” 23
N. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren	” 23
O. Slavenbevolking	” 24
P. Immigratie en kolonisatie	” 25
§ 1. Immigratie	” 25
§ 2. Kolonisatie	” 26

Q. Nijverheid	Bladz. 27
1°. Landbouw.	" 27
2°. Veeteelt	" 36
3°. Uitgifte van landerijen voor cultuur.	" 36
4°. Handel en scheepvaart	" 36
R. Betonning, bebakening en loodswezen.	" 41
S. Briefwisseling	" 42

BIJLAGEN.

- (*)
- A. Staat van plantages en gronden in de divisie Boven-Suriname en Thorarica op ultimo December 1862.
  - B. Staat van plantages en gronden in de divisie Para.
  - C. " " " " " " " " Boven-Commewijne.
  - D. " " " " " " " " Boven-Cottica en Perica.
  - E. " " " " " " " " Beneden-Commewijne.
  - F. " " " " " " " " Beneden-Cotica.
  - G. " " " " " " " " Saramacca.
  - H. " " " " " " " " het district Coronie.
  - I. " " " " " " " " Nickerie.
  - K. Exemplaar van de in 1862 afgekondigde en in het *Gouvernementsblad* opgenomen publicatie.
  - L. Lijst der plantages welke gedurende het jaar 1862 door de zendelingen der Evangelische Broedergemeente bediend geworden zijn.
  - M. Lijst der plantages, van welke de kinderen in 1862 schoolonderwijs genoten hebben.
  - N. Raming van de ontvangsten en uitgaven voor de Kolonie Suriname over 1862.
  - O. Staat der ontvangsten en uitgaven voor de kolonie Suriname over 1859, vergeleken met de raming van dat jaar.
  - P. Idem over 1860.
  - Q. Idem over 1861.
  - R. Staat van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de slavenreglementen in het jaar 1862.
  - S. Staat van regterlijke uitspraken, waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn of waarbij zij van tegen hen ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken.

(*) De bijlagen A—K zijn ter griffie der Kamer, ter inzage van de leden, nedergelegd.

- T. Staat aantoonende het getal der weggeloopte en teruggekeerde slaven gedurende het jaar 1862, met opgave van de middelen die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast.
- U. Staat aantoonende de straffen aan weggeloopte slaven, ten verzoeken van hunne meesters of derzelve vertegenwoordigers opgelegd, gedurende het jaar 1862.
- V. Staat van de plantages en gronden aan welke beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van verplichtingen hun bij de slavenreglementen voorgeschreven, gedurende het jaar 1862.
- W. Staat van de vrijgegeven gouvernementsslaven en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname, gedurende het jaar 1862.
- X. Staat van de slaven op de plantages en gronden in elk der verschillende divisien en districten werkende.
- IJ. Staat der op elke cultuur op ultimo December 1862 aanwezige slaven.
- Z. Staat der op elke cultuur in de divisien en districten op ultimo December 1862 aanwezige veldarbeiders.
- AA. Staat van gedane ontvangsten en uitgaven wegens de gouvernement-plantage Catharina Sophia, over het jaar 1862.
- BB. Idem wegens de gouvernement-plantage Rustenburg.
- CC. Staat van den in- en uitvoer en van het entrepôt in de kolonie Suriname, gedurende het jaar 1862.

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

VERSLAG WEGENS CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

N°. 20.

A. Bevolking.

De volgende opgaven van den stand der bevolking bij het einde van 1862 en van de geboorten en van de sterfte gedurende dat jaar zijn, even als in vroegere verslagen, getrokken uit de registers van de wijk- en districtmeesters en uit de door de gezaghebbers van de onderhoorige eilanden ingediende rapporten.

Op den laatsten December 1862 bedroeg de bevolking:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der bevolking.
	Manne-lijk.	Vrouwe-lijk.	Totaal.	Manne-lijk.	Vrouwe-lijk.	Totaal.	
Curaçao	6 096	7 533	13 629	2607	2891	5 498	19 127
Bonaire	1 190	1 250	2 440	359	404	763	3 203
Aruba.	1 363	1 439	2 802	198	258	456	3 258
St. Eustatius	358	474	832	549	596	1 145	1 977
Saba	526	633	1 159	322	386	708	1 867
St. Martin	662	779	1 441	843	1 040	1 883	3 324
Totaal.	10 195	12 108	22 303	4878	5575	10 453	32 756

Het garnizoen is onder de vrije bevolking begrepen (1).

Onder de niet-vrijen zijn gerekend 677 gouvernementsslaven, waarvan:

op het eiland Curaçao	67
„ „ „ Bonaire	604
„ „ „ Aruba.	6

Totaal. . . 677

Er werden in 1862 gesloten:

op Curaçao	41	huwelijken, daarbij geëcht	16	kinderen;
„ Bonaire	6	„ „ „	3	„
„ Aruba	12	„ „ „	10	„
„ St. Eustatius	3	„ „	geene	kinderen geëcht;
„ Saba	14	„ „ „	„	„
„ St. Martin	12	„ „	geëcht	6 kinderen;

(1) Zie omtrent het cijfer hoofdstuk C, § 1.

Het aantal gehuwde personen, weduwnaars en weduwen bedroeg op ultimo December 1862:

op Curaçao	1531
» Bonaire	450
» Aruba	361
» St. Eustatius	127
» Saba	312
» St. Martin	298

Te zamen . . . 3079

Er werden in 1862 gemanumitteerd 191 slaven, als:

op Curaçao	94
» Bonaire	50
» Aruba	7
» St. Eustatius	13
» Saba	8
» St. Martin	19

De bevolking, in de bovenstaande tabel vermeld, was naar de kerkgenootschappen onderscheiden als volgt:

OP	Nederd.	Metho-	Roomsch-	Israëlit.	Niet	Totaal.
	Hervorm.	disten.	katholijken.		opgegeven.	
Curaçao	2055	»	16 241	831	»	19 127
Bonaire	164	»	3 036	3	»	3 203
Aruba	369	»	2 878	11	»	3 258
St. Eustatius	1375	300	300	2	»	1 977
Saba	1411	»	456	»	»	1 867
St. Martin	2530	538	208	»	48	3 324
Totaal	7904	838	23 119	847	48	32 756

De vrije bevolking was naar de geboorteplaats onderscheiden als volgt:

WOONPLAATS.	GEBOREN				Totaal.
	op het eiland zelf.	elders in de West- Indien.	in Nederland.	in andere landen.	
Curaçao	12 620	306	393	310	13 629
Bonaire	2 410	12	13	5	2 440
Aruba	2 585	117	17	83	2 802
St. Eustatius	733	89	6	4	1 145
Saba	1 126	30	1	2	1 159
St. Martin	1 205	85	21	130	1 441
Totaal	20 679	639	451	534	22 616

In het jaar 1862 werden geboren:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der geboorten.
	Manne-lijke.	Vrouwe-lijke.	Totaal.	Manne-lijke.	Vrouwe-lijke.	Totaal.	
Curaçao	291	311	602	91	94	185	787
Bonaire	85	67	152	22	11	33	185
Aruba.	71	62	133	8	7	15	148
St. Eustatius	12	19	31	37	13	40	71
Saba	11	17	28	22	10	32	60
St. Martin	20	15	35	39	64	103	138
Totaal	490	491	981	209	199	408	1389

Onder de vrijen waren geboren buiten echt:

op Curaçao	540
» Bonaire.	104
» Aruba	96
» St. Eustatius.	19
» Saba	3
St. Martin	13
Totaal.	775

In datzelfde jaar bedroeg het getal der overledenen:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der sterften.
	Manne-lijk.	Vrouwe-lijk.	Totaal.	Manne-lijk.	Vrouwe-lijk.	Totaal.	
Curaçao	238	279	517	118	142	260	777
Bonaire	22	22	44	5	10	15	59
Aruba.	36	32	68	3	9	12	80
St. Eustatius	9	10	19	16	9	25	44
Saba	12	6	18	4	4	8	26
St. Martin	7	9	16	7	7	14	30
Totaal.	324	358	682	153	181	334	1016

B. Algemeen en gewestelijk beheer.

Rust en orde heerschten op Curaçao en onderhoorige eilanden gedurende 1862, met uitzondering van St. Eustatius en van Saba, alwaar eenige kleine ongeregeldheden onder de slaven plaats hadden, die echter spoedig onderdrukt werden, en waarvan in dit verslag bij het betrokken hoofdstuk uitvoerige mededeeling zal worden gedaan.

De voortdurende burgeroorlog in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en de verwickelingen in de naburige republiek Venuzuela oefenden ook in 1862 eenen nadeeligen invloed op den handel uit.

C. Militair beheer.

§ 1. Landmagt.

Op ultimo December 1862 was de sterkte van het garnizoen als volgt:

Compagnie van het bataillon jagers n ^o . 27,	11 offic. en 238 onderoffic. en manschappen;
Compagnie artillerie,	3 " " 137 " " "
Officieren van gezondheid,	6
" der genie,	1
Magazijn der artillerie,	1
Te zamen	22 offic. en 375 onderoffic. en manschappen.

Op dat tijdstip waren daarvan in bezetting:

op Curaçao,	19 officieren en 344 onderofficieren en manschappen;
" St. Eustatius,	1 " " 31 " " "
Te zamen	20 officieren en 375 onderofficieren en manschappen;

terwijl 1 officier met verlof naar Nederland en 1 officier van gezondheid 3de klasse op St. Martin gedetacheerd was.

De gezondheidstoestand der troepen is gedurende het jaar 1862 voldoende geweest; door de onder de bevolking geheerscht hebbende pokken-epidemie werden slechts twee militairen in ligten graad aangetast,

De meeste militairen van het garnizoen werden gevaccineerd.

In het jaar 1862 hebben zich 29 militairen gereëngageerd, als:

	Voor 6 jaren met f 250 gratificatie.	Voor 6 jaren met f 120 handgeld.	Voor 4 jaren met f 80 handgeld.	Voor 2 jaren met f 40 handgeld.	Totaal der gereënga- geerden.
Infanterie . . .	"	15	"	"	15
Artillerie . . .	"	10	1	"	11
Kleine staf . . .	1	"	"	2	3
	1	25	1	2	29

Er werden nieuw aangenomen:

voor 6 jaren met f 120 handgeld.	4
(waarvan bij de infanterie 2 en bij de artillerie 2)	
» 2 jaren op de proef zonder handgeld, bij de infanterie	2
» 8 jaren zonder handgeld, bij de artillerie	1
» eenen onbepaalden tijd ter opleiding tot den rang van officier	4
(waarvan bij de infanterie 1 en bij de artillerie 3)	
Te zamen . . .	11

Regtstreeks uit Nederland kwamen in dat jaar aan:

2 officieren der infanterie	
1 officier » artillerie	
1 » » genie	
te zamen 4 officieren, benevens	
47 onderofficieren en manschappen, waarvan:	
voor de infanterie.	24 en
» » artillerie	23
Te zamen . . .	47

Uit Suriname kwam in dat jaar 1 apotheker 3de klasse, en één 2de luitenant magazijnmeester der artillerie werd in dat jaar benoemd.

Van de brigade maréchaussées, waarbij zij op de proef dienden, kwamen bij het corps terug 11 militairen, waarvan 7 bij de infanterie en 4 bij de artillerie.

Uit de sterkte van het garnizoen werden afgevoerd 3 officieren en 75 onderofficieren en manschappen, als:

naar Nederland vertrokken:

1 luitenant ingenieur	
1 » der infanterie	
benevens 42 onderofficieren en manschappen, waarvan:	
van de infanterie	29
» » artillerie	13
te zamen . . .	42

met paspoort afgegaan:

van de infanterie	2
» » artillerie	2
te zamen . . .	4

in het hospitaal te Curaçao overleden:

van de infanterie	4
» » artillerie	1
te zamen . . .	5

op St. Eustatius overleden:	
van de infanterie	1
in het kwartier overleden:	
van de infanterie	1
met een briefje van ontslag weggezonden:	
van de infanterie	2
" " artillerie	2
	4
te zamen	
gedetacheerd bij de brigade maréchaussées:	
van de infanterie	12
" " artillerie	6
	18
te zamen	

De stedelijke schutterij op Curaçao was op ultimo December 1862 sterk:

1 majoor-kommandant;	272 presente onderofficieren en manschappen, en
13 officieren, en	229 afwezige " " "
—	—
te zamen 14 officieren en	501 onderofficieren en manschappen.

De sterkte der landelijke schutterij was op hetzelfde tijdstip:

1 majoor-kommandant;	838 presente onderofficieren en manschappen, en
13 officieren, en	53 afwezige " " "
—	—
te zamen 14 officieren en	891 onderofficieren en manschappen.

De schutterij op Bonaire bestond op ultimo December 1862 uit:

1 kapitein-kommandant;
 1 2den luitenant;
 1 officier van gezondheid, en
 278 onderofficieren en manschappen, waarvan 65 met verlof afwezig waren.

Op Aruba was de schutterij sterk:

1 kapitein-kommandant;
 3 officieren en
 409 onderofficieren en manschappen.

Op St. Eustatius bestond de schutterij uit:

1 kapitein;
 2 luitenants; en
 30 onderofficieren en manschappen.

Het corps vrijwilligers te paard was sterk:

1 luitenant; en
 12 leden.

De sterkte der schutterij op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) was:

2 kapiteins, waarvan één kommandant;

3 luitenants; en

90 manschappen.

Daaronder was begrepen de schutterij te paard, bestaande uit 1 luitenant en 16 leden.

§ 2. Inrigtingen met het militair beheer in verband.

Hospitaal. De beide gebouwen zijn in den besten toestand en leveren ruimte op om 155 zieken te verplegen.

In 1862 werden daarin verpleegd:

	Bataillon jagers n°. 27.	Compagnie artillerie.	Zr. Ms. zeemagt.	Brigade maréchaussée.	Civile personen.	Gegageerde militairen.	Landsslaven.	Totaal.
Aanwezig op ult°. December 1861. . .	7	4	35	1	"	3	"	50
Ingekomen in 1862	203	126	542	15	2	1	26	915
	210	130	577	16	2	4	26	965
Hersteld of uitgegaan in 1862 . . .	194	124	562	13	1	2	22	918
	16	6	15	3	1	2	4	47
Overleden in 1862	4	1	5	1	"	"	2	13
Aanwezig op ult°. December 1862 . .	12	5	10	2	1	2	2	34

§ 3. Zeemagt.

Het vaste eskader van Zr. Ms. zeemagt in de kolonie Curaçao en onderhoorigheden bestond in den aanvang van 1862 uit Zr. Ms. stoomvaartuig *Cornelis Dirks* en Zr. Ms. schoeners *Schorpioen* en *Atalante*.

Even als in 1861 was het station in een gedeelte van dat jaar tijdelijk versterkt met het doel om gedurende den oorlog in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika aan den handel en de scheepvaart van Nederland zooveel noodig bescherming te verleen.

Die tijdelijke versterking bestond uit Zr. Ms. stoomfregat *Zeeland* en de schroefstoomschepen *Djambi* en *Vesuvius*.

De beide eerstgenoemde vaartuigen keerden in dat jaar naar Nederland terug, even als Zr. Ms. stoomvaartuig *Cornelis Dirks*, dat vervangen werd door de *Vesuvius*.

Tevens werd de haven van Curaçao aangedaan door Zr. Ms. korvet *Prins Maurits*.

In 1862 werd die haven ook nog bezocht door 8 vreemde oorlogsbodems, waarvan:

- 5 Venezuelaansche;
- 2 Noord-Amerikaansche; en
- 1 Spaansch.

Te zamen 8

D. Regtswezen en politie.

I. WETGEVING.

De publicatien, notificatien en beschikkingen in 1862 op Curaçao uitgevaardigd en opgenomen in het *Publicatieblad* zijn, voor zooveel noodig, onder de hoofdstukken van dit verslag, waarop zij betrekking hebben, vermeld.

II. BURGERREGT.

In 1862 is het burgerregt op Curaçao verleend geworden aan één persoon, die, ofschoon op het eiland Aruba geboren, zijn burgerregt door veeljarige afwezigheid verloren had. Nog werden in 1862 op Curaçao 18 personen kosteloos in het burgerregister ingeschreven.

III. REGTERLIJKE MAGT.

In 1862 werden bij de regterlijke collegien op Curaçao de volgende zaken behandeld.

Bij de regtbank.

Civile zaken.

Het aantal behandelde zaken bedroeg 11, waarin de volgende vonnissen gewezen werden: van verstek van actie tegen defaillante crediteuren, met injunctie van perpetuum silentium 5; van interinement van brieven van beneficie van inventaris (bij default) 1; van executie op eene hypotheek-acte (bij verstek) 1; waarbij acte wordt verleend, dat van het aanwezen van een gedaagden afwezige niet is gebleken, met verlof om eene tweede openbare dagvaarding te laten afgaan 1; waarbij bekrachtigd wordt eene tusschen partijen ter rolle aangegane overeenkomst tot schorsing van een aanhangig gemaakt geding 1, van vrijwillige condemnatie op eene door partijen aangegane verbindtenis tot afmaking van een aanhangig gemaakt geding 1; waarbij een verzoek, tot verbetering eener huwelijks-acte, wordt verklaard voor geene gunstige beschikking vatbaar te zijn, wegens onvoldoende bewijsstukken 1.

Er bleven 9 zaken hangende.

Commerciele zaken.

Het aantal behandelde commercieele zaken bedroeg 6, waarin de volgende vonnissen werden gewezen: van absolutie van de instantie in contradictoir proces 3, condemnatoir bij 2de default 1; waarbij op nieuw letteren van executie van een vonnis van apprehensie zijn verleend bij default 1, condemnatoir in contradictoir proces 1.

Bij een dezer vonnissen is een arrest op persoon van waarde verklaard en bij een ander is een interdict, betreffende goederen, kost- en schadeloos ontheven.

Eene voorgebragte zaak is vóór de eindbeslissing geroijeerd. Twee op de rolle gebragte zaken zijn hangende gebleven, zes op de rolle aangebragte zaken zijn vóór den dienenden rechtsdag geroijeerd.

Strafzaken.

Het aantal behandelde strafzaken bedroeg 8; in eene zaak zijn vijf beklaagden, ter zake van verstoring of althans vertraging van de openbare godsdienstoefening in eene

Rooms-katholieke kerk onder handtasting ontslagen; in eene zaak tegen twee beklaagden is een hunner, ter zake van medepligtigheid aan diefstal, onder handtasting ontslagen. In de overige zes zaken zijn tegen zeven personen gewezen condemnatoire vonnissen.

Bij deze condemnatoire vonnissen werden veroordeeld:

AARD DER MISDRIJVEN.	Stand der veroordeelden.				Opgelegde straffen.						
	Vrijen.		Slaven.		Gevangenis.			Dwangarbeid.			Geldboeten.
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Dagen.	Maanden.	Jaren.	Dagen.	Maanden.	Jaren.	Bedrag in guldens.
Gequalificeerde feitelijke gewelddadigheid.	1	"	"	"	14	"	"	"	"	"	"
Idem	1	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
Diefstal.	1	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Idem	1	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
Idem	1	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
Idem	1	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
Opzettelijk uitgeven en in omloop brengen van vervalschte banknoten	1	"	"	"	"	"	"	"	"	5	"
	7	"	"								
	7										

Drie in behandeling genomen zaken zijn hangende gebleven.

Commissarissen tot de kleine zaken.

Het aantal behandelde zaken bedroeg 6. In deze zaken zijn de volgende vonnissen gewezen: absoluut 1, condemnatoir 1, idem bij verstek 4.

In één dezer zaken is een interdict kost- en schadeloos ontheven, en acht op de rolle aangebrachte zaken zijn vóór den dienenden regtsdag geroijeerd.

In 6 gevallen werd aan het bestuur gediend van consideratien en advies, te weten: op één verzoek ter erlanging van dispensatie der wet, verbiedende huwelijken tusschen schoonbroeders en schoonzusters; op drie verzoeken ter erlanging van vermindering van straf; op één verzoek ter bekoming van brieven van venia aetatis, en op één verzoek om kwijtschelding van verschuldigden 100sten penning wegens opgave van een verkocht vast goed.

Het aantal beschikkingen op requesten bedroeg:

a. Bij commissarissen tot de kleine zaken.

Eén op een request van een gedaagde om prodeco te mogen procederen.

b. Bij de regtbank.

22, waarvan: 1 op een request om een krankzinnige onder curatele te stellen; op een request om een persoon onder curatele te stellen wegens krenking van geestvermogens;

4 op requesten ter erlanging van brieven van beneficie van inventaris periculo petentium; 8 op requesten ter erlanging van magtiging om edictale citatien te laten afgaan; 1 op een request om een afwezige ter zake van vermoedelijk overlijden bij openbare dagvaarding op te roepen; 4 op requesten ter erlanging van autorisatie om, hangende het geding over het interinement van verkregen brieven van beneficie van inventaris periculo petentium, goederen tot de betrokken boedels behoorende te mogen verkopen; 1 op een request van mede-erfgenamen in een boedel om bij den verkoop van de vaste goederen des boedels voor een afwezigen mede-erfgenaam in den zelve te mogen de rato caveren; op 3 verzoeken ter erlanging van verlof, ten einde in civile regtszaken zonder den bijstand van een procureur te mogen verschijnen; 1 op een request van kinderen en kleinkinderen, ter erlanging van venia agendi om hunnen vader en grootvader in regten te mogen betrekken; 1 op een request om prodeo te mogen procederen; 1 op een verzoek van den procureur des Konings, om twee declaratiën van salaris voor gepraesteerde diensten door een beëdigden interpreteur en translateur, in krijgsraden van de zeemagt, te taxeren; en éénmaal op letteren requisitoriaal van buitenlandsche regters.

Naar aanleiding van ingediende requesten, zijn door de regtbank nog 23 interlocutoire besluiten genomen; waarvan 4 gestrekt hebben ter erlanging van de consideratiën en het advies van het openbaar ministerie op gedane verzoeken.

Het getal beschikkingen op requisitoiren van het openbaar ministerie in strafzaken bedroeg 17, als:

1 magtiging om precedente informatien in te winnen; 1 magtiging tot personele daging; 7 goedkeuringen van gedane apprehensie, bij een van welke besluiten magtiging verleend is om precedente informatien in te winnen tegen een vermoedelijk medepligtige; 8 magtigingen om regt te mogen vragen en te dienen van eisch en conclusie, bij een van welke besluiten een vermoedelijk medepligtige onder handtasting is ontslagen; 5 beschikkingen in strafzaken ex officio; 2 besluiten waarbij nadere verhooren van getuigen in twee zaken worden verzocht; en 3 bepalingen van den tijd tot het indienen der verdedigingen van beklaagden.

Bij het vredegeret op Aruba werden in het jaar 1862 behandeld:

Civile zaken.

Bij condemnatie	2
» absolutie van de instantie	1
Te zamen.	3

Correctionele zaken.

Bij condemnatie tot gevangenzetting	3
» condemnatie tot geldboete	4
Te zamen.	7

Bij de regtscollegien op St. Eustatius werden in 1862 de volgende zaken behandeld:

Bij de regtbank.

Civile zaken.

5, alle wegens schuldvordering.

Strafzaken.

2, waarvan 1 wegens beschuldiging van diefstal en 1 wegens gequalificeerd feitelijk geweld.

Bij commissarissen tot de kleine zaken.

3, alle wegens politie-overtredingen.

Bij de regtscollegien op St. Martin (N. G.) werden in 1862 behandeld de volgende zaken:

Bij de regtbank.

Civile zaken.

2, wegens schuldvordering, werden bij minnelijke schikking afgemaakt; en werden

3 vonnissen gewezen, waarvan 2 wegens schuldvordering en 1 tegen binnenlandsche crediteuren in een boedel.

Strafzaken.

Hierin werden 4 vonnissen gewezen, als:

ter zake van overtreding van het scheepvaartreglement	1
wegens overtreding der wet op het uitventen van suikerriet	1
wegens feitelijk geweld	1
» diefstal	1
Te zamen	4

2 van deze zaken werden in reauditie behandeld.

Voorts werd nog beschikt op 4 requesten, en van consideratien en advies gediend op 1 verzoek om gratie of mitigatie van straf.

Commissarissen tot de kleine zaken.

Civile zaken.

Er werd uitspraak gedaan in ééne zaak wegens schuldvordering.

Strafzaken.

Hierin werden 11 vonnissen gewezen, als:

wegens ontduiking van 's lands regten	2
» verbale injurie	4
» overtreding van het scheepvaartreglement	2
» gequalificeerd feitelijk geweld	2
» burengerucht	1

Bij de regtbank op Curaçao waren ook in 1862 2 procureurs.

IV. POLITIE.

Bij de publicatie van den 21sten Januarij 1862 (*Publicatieblad* n°. 6) werden nadere bepalingen vastgesteld ten opzichte van het permit tot opslag in- of ontvangst uit 's lands magazijnen van geweren, sabels en buskruid.

§ 1. *Maréchaussée.*

De brigade maréchaussée op Curaçao bestond op ultimo December 1862 uit: 1 wachmeester, 9 brigadiers en 37 maréchaussées, waarvan gedetacheerd waren: op Bonaire 1 brigadier en 3 maréchaussées, en op Aruba 1 brigadier en 4 maréchaussées.

Op St. Eustatius, alwaar in 1862 nog een militair detachement was, werden in Maart van dat jaar, op aanvraag van den gezaghebber, ter beteugeling van diefstallen in de buitendistricten gedetacheerd 1 brigadier en 5 maréchaussées.

Op St. Martin (N. G.) bevonden zich in 1862 1 vice-brigadier en 10 maréchaussées.

Op ieder van de beide laatstgenoemde eilanden bevonden zich nog 2 agenten van politie.

§ 2. *Regt van verblijf.*

Dit regt werd in het jaar 1862 op Curaçao verleend aan 6 personen, waarvan er 2 op Curaçao en 1 in Suriname geboren waren, doch die wegens langdurige uitlandig-

heid, overeenkomstig de bepaling van art. 17, lit. a van het reglement op het burgerrecht in de West-Indische bezittingen, het burgerrecht verloren hadden: voorts was er 1 geboren op Teneriffe, 1 in Venezuela en 1 in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

§ 3. Zeebrieven en zeepassen.

Bij de publicatie van den 1sten October 1862 (*Publicatieblad* n°. 16) werden gewijzigd eenige bepalingen van het reglement, vastgesteld op het afgeven van zeebrieven en zeepassen (*Publicatieblad* n°. 83 en 112.)

In 1862 werden op Curaçao aan Nederlandsche kustvaarders afgegeven 24 passen en bovendien aan onderscheidene vaartuigen 166 permitten tot het aandoen of bevaren der buitenbaaijen langs de kust van het eiland.

Aan 12 nieuwe vaartuigen (waarvan 6 op Curaçao, 4 op Bonaire en 2 op Aruba gebouwd zijn) werden zeebrieven verleend, terwijl 10 zeebrieven afgegeven werden aan vaartuigen die op Curaçao van vlag veranderen; en werden nog 80 zeebrieven hernieuwd.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden 3 zeebrieven voor aldaar te huis behorende vaartuigen vernieuwd en één zeebrief uitgereikt voor een aldaar gebouwd schoener.

V. MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSGWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer.*

Het garantie-kapitaal dezer instelling op Curaçao bedroeg op ultimo December 1861	f 145 167,27 5
De winst in 1862 bedroeg	5 056,84
Zoodat het garantie-kapitaal op ultimo December 1862 bedroeg	f 150 224,11 5
De kapitalen aan particulieren behorende bedroegen op ultimo December 1861	f 634 941,13
In den loop van 1862 werden ter administratie der kamer gebragt	78 491,32
Interesten op kapitaal gebragt	1 891,75
	f 715 324,20
In 1862 afbetaalde kapitalen	11 030,13
Zoodat het kapitaal aan particulieren behorende op ultimo December 1862 groot was	f 704 294,07
Verschuldigde interesten aan particulieren	f 9 078,10
Het geheele kapitaal der instelling bedroeg op ultimo December 1862:	
Garantie-kapitaal	f 150 224,11 5
Kapitaal behorende aan particulieren	704 294,07
Verschuldigde interesten aan particulieren	9 078,10
Kapitaal behorende aan de Bank	16 000,00
Verschuldigde interesten aan de Bank	145,00
Verschuldigde belasting op grondeigendom	4 002,62 5
Te zamen	f 883 743,91

Dit bedrag werd op hetzelfde tijdstip voorgesteld als volgt:

uitgezet op hypotheeken ten behoeve van de Kamer	f 826 180,07
een huis in de Willemstad onder n ^o . 114	6 191,40
verschuldigde interesten door particulieren aan de Kamer	45 326,06
saldo in de kas der Kamer	6 046,38
Te zamen.	f 883 743,91

Het kapitaal onder administratie der Israëlitische weeskamer op Curaçao bedroeg op ultimo December 1862 f 116 594,46. Hiervan behoorde f 77 560,29⁵ aan particulieren, terwijl het overige, ad f 39 034,16⁵, aan de Synagoge toekwam.

Het kapitaal onder beheer van de wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer op St. Eustatius bedroeg op ultimo December 1862 eene som van f 9656,49⁵, waarvan f 7119,37⁵ op rente was uitgezet.

Onder het beheer der weeskamer op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) bevond zich op ultimo December 1862 eene som van f 754,71; daarvan behoorde f 215,50⁵ tot diverse boedels en f 539,20⁵ aan 6 minderjarige kinderen.

§ 2. Gevangenissen.

	Vrijen.	Niet-vrijen.
Op ultimo December 1861 bleven op Curaçao in de gevangenis	4	9
Gedurende 1862 zijn daarbij gekomen:		
tot dwangarbeid veroordeelden	1	5
„ gevangenisstraf veroordeelden.	8	15
	13	29
en ontslagen	7	21
Zoodat op ultimo December 1862 in hechtenis bleven	6	8

terwijl er in 1862 nog 201 personen, waarvan 45 vrijen en 156 niet-vrijen, voor korten tijd daarin werden opgenomen.

E. Eeredienst.

I. PROTESTANTSCH.

In hoofdstuk A is reeds eene opgave gedaan van het aantal Protestanten.

In 1862 waren er op Curaçao 2 en op Bonaire en Aruba ieder 1 predikant.

Het kapitaal der Protestantsche kerk op Curaçao bedroeg op ultimo December 1862 f 53 532,09⁵.

Dat van het weezenfonds dier gemeente f 7539,09⁵.

De uitgaven van dit fonds hebben in 1862 bedragen:

voor maandelijkschen onderstand aan weezen	f 1312,00
„ kleeding	327,10
„ geneeskundige behandeling.	65,00
„ belasting op hypotheek.	5,00
„ onkosten van f 250, ter weeskamer belegd.	5,00
„ schrijfbehoeften	9,70
„ zegels.	1,00

Te zamen. . . . . f 1724,80

Het weezenfonds genoot in 1862 wederom van het Gouvernement een subsidie van f 1500. Aan de armen dezer gemeente werd in 1862 uitgedeeld eene som van f 1378. Uit de algemeene armengelden werd daartoe bijgedragen eene som van f 449,545.

Door het Gouvernement werd in 1862 verleend de som van f 3200, zijnde een gedeelte van het bedrag waarvoor een aantal landsslaven hunnen vrijdom kochten.

In het jaar 1862 werden bij de gemeente op Curaçao gedoopt 2 bejaarden en 31 kinderen, waarvan 14 jongens en 17 meisjes.

Er werden 5 huwelijken kerkelijk ingezegend.

Het aantal catechisanten bedroeg 107, waarvan 41 jongens, 40 meisjes, 12 militairen van het garnizoen en 14 schepelingen van Zr. Ms. zeemagt.

Er werden 36 personen tot lidmaten aangenomen; onder dezen 14 militairen en 14 schepelingen van Zr. Ms. zeemagt.

Er werden 4 kerkelijke attestatien ingediend en 25 afgegeven, waarvan 10 aan gewezen militairen en 14 aan schepelingen.

Het aantal in 1862 overleden lidmaten bedroeg 37, waarvan 13 van het mannelijk en 24 van het vrouwelijk geslacht.

Op Bonaire werden 6 kinderen gedoopt en 2 huwelijken kerkelijk ingezegend. Het aantal catechisanten bedroeg 24.

II. ROOMSCH-KATHOLIJKE.

Op ultimo December 1862 bevonden zich op Curaçao en onderhoorigheden, behalve den geestelijke van den 1sten rang J. F. A. KISTEMAKER, bisschop van Uranopolis i. p. i. en apostolisch vicaris van Curaçao, nog 13 geestelijken van den 2den rang, en wel:

op Curaçao	6
» Bonaire	2
» Aruba	2
» St. Eustatius	1
» Saba	1
» St. Martin	1
	<hr/>
	13

Twee dezer geestelijken bevinden zich tijdelijk wegens herstel van gezondheid in Nederland. Het onbezoldigd personeel bestond op datzelfde tijdstip uit 10 priesters en 59 zusters van liefdadigheid.

Van de eersten bevonden zich:

op Curaçao	7
» Bonaire.	1
» Aruba	1
met verlof naar Nederland	1
	<hr/>
	10

Van de zusters van liefdadigheid waren er:

in het gasthuis	13
» » lazarusgesticht	3
» » weeshuis	3
» » gesticht van opvoeding.	29
» de buitendistricten	6
op Bonaire	3
» Aruba.	2
	<hr/>

Te zamen. 59

Het kapitaal behoorende aan de Roomsch-katholieke gemeente op Curaçao bedroeg in 1862 f 11 398,06 en dat van de Maatschappij van Weldadigheid dier gemeente f 1060,83.

Aan de armen werd in 1862 uitgedeeld f 1241, waarvan door het Gouvernement werd bijgedragen f 449,54⁵ uit de algemeene armengelden.

Bovendien werd, even als bij de Protestantsche gemeente, van het Gouvernement ontvangen eene som van f 3200 uit de opbrengst van vrijgekochte gouvernementsslaven.

Ook werd, even als in vorige jaren, door het Gouvernement eene som van f 1500 ten behoeve der Roomsch-katholieke weezen verstrekt.

Op Bonaire werden bij de Roomsch-katholieke gemeente 182 kinderen gedoopt, 4 huwelijken kerkelijk ingezegend; aan 484 kinderen werd catechetisch onderwijs gegeven, terwijl 48 personen tot lidmaten der gemeente werden aangenomen.

Het nieuwe kerkgebouw op Bonaire werd in 1862 van een uurwerk en een klein orgel voorzien.

III. ISRAËLITISCHE GEMEENTE.

Behalve het aan deze gemeente toegekende aandeel van f 224,77 uit de algemeene armengelden, werd door het Gouvernement eene som van f 500 verstrekt tot onderstand van de Israëlitische weezen.

Nog werd aan die gemeente toegekend een bedrag van f 1600 uit de opbrengst van den verkoop voor vrijdom van landsslaven.

Het kapitaal aan die gemeente behoorende bedroeg op ultimo December 1862 f 50 785,81, benevens nog f 6791,16 aan uitstaande schulden.

F. Instellingen van liefdadigheid.

I. HET LAZARUS- EN KRANKZINNIGENGESTICHT OP CURAÇAO.

De uitgaven voor dit gesticht beliepen in 1862 f 4330.

Op ultimo December 1862 werden daarin verpleegd:

leprozen	10
krankzinnigen	14
Te zamen	24

De verpleging was ook in 1862 toevertrouwd aan 3 geestelijke zusters.

Voorts waren nog in dienst van het gesticht 1 bediende en 1 pontvoerder.

II. HET GASTHUIS OF HOSPITAAL VOOR DE ARMEN.

Op ultimo December 1861 waren in het gesticht aanwezig . . . . . 24 personen.

In 1862 werden daarin opgenomen . . . . . 224 "

Te zamen . . . . . 248 "

Van deze herstelden 140

en overleden. 63

203 "

Zoodat op ultimo December 1862 aanwezig bleven . . . . . 45 personen.

Bovendien werden daarin in 1862 nog verpleegd:

Niet-behoefigen	10
Slaven	103
Behoeftigen.	100
Vrije lijders aan de kinderziekte	27
en op last van het hoofd der politie	8
Te zamen	248

Het saldo in kas op ultimo December 1861 bedroeg	f 628,62
De ontvangsten gedurende 1862 beliepen	7195,35
	<u>f 7823,97</u>
In 1862 werd uitgegeven	6269,10 ⁵
Zoodat op 31 December 1862 in kas bleef.	f 1554,86 ⁵

Aan dit gesticht werd ook in 1862 van gouvernementswege eene toelage van f 1000 verleend.

III. SPAARBANK EN BANKEN VAN LEENING.

Aan het verslag omtrent de werking en den toestand van de spaar- en beleenbank over het 13de huishoudelijke jaar, van 1 Julij 1862 tot en met 30 Junij 1863, dat hierbij (bijl. lit. A) wordt overgelegd, worden de volgende bijzonderheden ontleend.

Het aantal leden werd ook in 1862 met één vermeerderd en bedroeg dus 115.

Op 1 Julij 1862 bedroeg het tegoed der gezamenlijke inleggers in de spaarbank aan kapitaal en interest . . . . . f 143 540,52⁵

Gedurende het huishoudelijke jaar werd belegd 68 375,44⁵

De te goed gemaakte interesten bedroegen. 5 136,75

f 217 052,72

Van dit bedrag werd in hetzelfde tijdvak teruggenomen 52 503,15⁵

Zoodat het tegoed der gezamenlijke inleggers op 1 Julij 1863 bedroeg . f 164 549,56⁵

en dus meer dan op den 1sten Julij 1862 f 21 009,04.

Het aantal stortingen beliep 862.

Op 1 Julij 1862 waren de bij de Bank aanwezige panden aan kapitaal en interest bezwaard met . . . . . f 58 917,67

Van 1 Julij 1862 tot 1 Julij 1863 werd op panden uitgezet 57,007,50

De interesten op panden beliepen over dat tijdperk. 6 178,45⁵

Te zamen . . . . . f 122 103,62⁵

Afgeloste panden. . . . . f 58 020,27⁵

Ontvangen bedrag van het verschuldigde op in Mei

1862 verkochte panden 1 875,18

59 895,45⁵

Zoodat de bij de instelling aanwezige panden op 1 Julij 1863 bezwaard bleven met. . . . . f 62 208,17

Op 1 Julij 1862 was op hypotheeken en schuldbekentenissen uitstaande f 101 838,16

Van 1 Julij 1862 tot ultimo December 1862 werd op die wijze belegd 14 200,00

De interesten bedroegen over dat tijdvak 3 201,64⁵

f 119 239,80⁵

Hierop werd afbetaald. 2 687,48⁵

Zoodat de inrigting op 1 Januarij 1863 aan hypotheeken en interesten

had uitstaan . . . . . f 116 552,32

Het eigen kapitaal van de inrigting bedroeg op 1 Julij 1863 f 29 069, alzoo f 4383,57 meer dan op 1 Julij 1862.

IV. ANDERE INSTELLINGEN VAN LIEFDADIGHEID.

De Protestantsche Maatschappij van Weldadigheid, de Israëlitische Maatschappij tot Hulpbetoon aan vlijtige armoede en verschillende begrafenis-societeiten op Curaçao zijn, zoo als in het vorig verslag reeds werd opgeteekend, alle private instellingen.

De stand der algemeene armenkassen op Bonaire en Aruba was:

Op Bonaire:

Op 1 Januarij 1862 in kas	f	8,50 ⁵
Inkomsten in dat jaar.		341,01
	f	349,51 ⁵
Uitgaven		242,95
Zoodat op ultimo December 1862 in kas bleef	f	106,56 ⁵

Op Aruba:

Op 1 Januarij 1862 in kas	f	255,90
Inkomsten in dat jaar.		1020,36 ⁵
	f	1276,26 ⁵
Uitgaven		958,55
Zoodat op ultimo December 1862 in kas bleef	f	317,71 ⁵

De armenkas op St. Eustatius heeft een kapitaal van f 3000 uitgezet tegen eene rente van 8 per cent 'sjaars; de uitgaven in 1862 bedroegen f 950,54.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte):

Op 1 Januarij 1862 in kas	f	30,74
Inkomsten in dat jaar.		924,51
	f	955,25
Uitgaven		725,98
Zoodat op ultimo December 1862 in kas bleef	f	229,27

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Bij de publicatie van den 22sten Mei 1862 (*Publicatieblad* n°. 9) werd vastgesteld

eene instructie met tarief voor den geadmiteerden genees- en heelmeeester op het eiland Aruba.

Bij de notificatie van den 15den October 1862 (*Publicatieblad* n°. 17) werden eenige politie-maatregelen vastgesteld tot het voorkomen der verspreiding van de kinderziekte.

Op Curaçao was het aantal geneeskundigen in 1862 8, waaronder 2 op Nederlandsche en 1 op eene vreemde hoogeschool gepromoveerde doctoren.

Door het openstellen in dat jaar van eene nieuwe apotheek werd het aantal daarvan op Curaçao op 3 gebragt.

Op Bonaire werd ook in 1862 de genees- en heilkundige dienst waargenomen door eenen bezoldigden lands-chirurgijn, die tevens met de behandeling van landsslaven belast is.

Op Aruba bleef mede een door het Gouvernement bezoldigd geneesheer gevestigd.

Op St. Eustatius is ook in 1862 een geneesheer werkzaam gebleven.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) overleed de gepensioneerde officier van gezondheid, die in 1860 tot de uitoefening der geneeskundige dienst aldaar was toegelaten (1).

De gezondheidstoestand liet in 1862 op Curaçao veel te wenschen over. Behalve onderscheidene in den aanvang van 1862 geheerscht hebbende uitslagziekten, als mazelen, roodvonk enz., brak in de maand Mei eene hevige pokken-epidemie onder de bevolking uit, welke ziekte weldra een bijzonder kwaadaardig karakter aannam. Eerst in het laatst van November kon die ziekte beschouwd worden als epidemie geweken te zijn. In de maand December kwamen nog enkele verspreide gevallen daarvan voor. Onder het garnizoen werden slechts 3 militairen door de epidemie aangetast. Een der gebouwen van 's lands hospitaal werd uitsluitend tot opneming van pokkenlijders bestemd, en de landsslaven, door deze ziekte aangetast, werden in een afzonderlijk daartoe ingerigt lokaal opgenomen.

In het pokkenhospitaal zijn 278 lijders opgenomen, waarvan 190 herstelden en 88 overleden. Ook in het gasthuis werden een aantal pokkenlijders verpleegd.

Het aantal door pokken aangetasten kan niet met juistheid worden opgegeven, doch dat der aan die ziekte overledenen bedroeg 237.

Op Bonaire heerschte in de maand Julij eene kwaadaardige dysenterie.

Er kwamen aldaar twee gevallen van pokken voor, welke van Curaçao waren aangebragt; beide lijders herstelden echter.

De gezondheidstoestand op Aruba was vrij voldoende, twee gevallen van pokken deden zich voor aan boord van een ter reede liggend vaartuig; een daarvan liep doodelijk af.

De gezondheidstoestand op St. Eustatius was gedurende het geheele jaar voldoende.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) was in 1862 de gezondheidstoestand zeer ongunstig. In het begin van het jaar heerschten mazelen en keelziekte. In de maand Maart barstte ook eene pokken-epidemie uit, die tot in het laatst van November bleef aanhouden. Deze ziekte was echter minder kwaadaardig dan op Curaçao en sleepte slechts weinigen ten grave.

Na den dood van den geneesheer op dat eiland werd een van de officiers van gezondheid 3de klasse van Curaçao tijdelijk daarheen gedetacheerd. Deze was op ultimo December 1862 nog aldaar aanwezig.

Bij herhaling werd in het jaar 1862 uit Nederland koepokstof naar Curaçao gezonden; noch op dit, noch op een van de onderhoorige eilanden mogt men eenige gunstige uitkomsten verkrijgen met de daarmede gedane vaccinatien.

Even ongelukkig was men met stof van Curaçao en Maracaibo, door tusschenkomst van de Nederlandsche consuls aldaar verkregen. Men slaagde beter met stof van St. Thomas en van Londen afkomstig.

Zoodra men in het bezit was van goede stof, had er eene zooveel mogelijk algemeene vaccinatie en revaccinatie van de bevolking plaats. Aan dezen maatregel en aan de afzondering en bewaking van de lijders, die niet in een der hospitalen konden of wenschten te worden opgenomen, zoomede aan de behoorlijke verpleging en behandeling, waartoe de onderscheidene geneesheeren op Curaçao hunne diensten hadden aangeboden, en aan de medewerking van de wijkmeesters mag worden toegeschreven dat de pokken-epidemie is gestuit geworden.

(1) Bij anticipatie op het verslag over 1863 wordt hier medegedeeld, dat in dat jaar door het Gouvernement aangestelde bezoldigde geneesheeren naar de eilanden St. Eustatius, Saba en St. Martin (Nederl. gedeelte) zijn gezonden.

H. Onderwijs.

De schoolcommissie op Curaçao betreurt het in haar verslag omtrent den toestand der scholen, dat zij niets gunstigs over 1862 heeft kunnen berigten, vermits in dat jaar ten gevolge der kinderziekte, die ruim zes maanden epidemisch heerschte, de scholen over het algemeen zeer weinig bezocht werden. De landsscholen bleven zelfs gedurende eenige maanden gesloten. Daarom kon ook in December geen examens gehouden worden en kan niet met eenige nauwkeurigheid worden opgegeven het aantal kinderen die in 1862 onderwijs genoten. In het aantal scholen kwam geene verandering.

Op Bonaire werd de landsschool in 1862 bezocht door 52 kinderen, waarvan 40 van onvermogen ouders; op de school der zusters van liefdadigheid ontvingen 209 kinderen onderrigt, waarvan 115 slavenkinderen.

Op Aruba werd in het jaar 1862 aan de Rooms-katholieke geestelijkheid vergunning verleend tot het openen eener tweede school, onder de leiding van de zusters van liefdadigheid, en wel in een der buitendistricten. De landsschool aldaar werd door 56 kinderen bezocht, waarvan 31 gratis onderwijs genoten. Het aantal leerlingen op de school der zusters van liefdadigheid bedroeg 110.

Op St. Eustatius werd in 1862 in de openbare school aan 16 en op de private school aan 11 leerlingen onderwijs gegeven. De nieuw benoemde landsonderwijzer kwam in Maart 1862 op St. Eustatius aan.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werd de openbare school slecht bezocht. Het aantal leerlingen bedroeg in 1862 slechts 19. Op de private school genoten 23 kinderen onderrigt. De Zondagsschool onder de leiding van den Methodisten-zending werd vrij druk bezocht.

I. Landsgebouwen en openbare werken.

De voornaamste werken die gedurende 1862 door het genie-departement op Curaçao werden uitgevoerd zijn de volgende:

het herstellen van den timmermanswinkel en het bouwen van een nieuw kantoor voor het genie-departement;

het herstellen en vergrooten van het magazijn van kleeding en wapening;

het geheel herstellen van de havenboei;

het maken van een nieuwen telegraaf en het bouwen van eene nieuwe seinwachterswoning;

het herstellen van verscheidene officierswoningen;

het geheel bestraten van de Breede Straat in de Willemstad;

het herstellen van de bestrating der hoofdstraat of zoogenaamden Rooden Weg aan de Spaansche zijde; enz.

Overigens werden nog zooveel noodig hersteld de wegen, zoowel in de stad als in de buitendistricten.

Op Bonaire is in het jaar 1862 eene woning gebouwd voor den brigadier der maréchaussées en werd een begin gemaakt met den aanbouw van nog twee gevangenissen.

Op St. Eustatius zijn de landsgebouwen in goeden staat. De wegen, die veel door regens leden, werden zooveel mogelijk hersteld.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden de aanwezige gebouwen en de wegen zooveel noodig hersteld.

J. Vervoerwezen.

De maaldienst tusschen Curaçao en St. Thomas werd gedurende 1862 even als in vorige jaren door zeilschepen verrigt.

In de maand September werd het met de heeren J. A. JESURUN EN ZOON op den 29sten November 1861 aangegaan contract, waarbij deze zich verbonden hadden de maaldienst tusschen Curaçao en St. Thomas kosteloos voor het Gouvernement te doen verrigten, door dezen tegen 5 Maart 1863 opgezegd.

Bij eene publieke inschrijving voor die dienst deden zich vier inschrijvers op. Aan de firma J. A. JESURUN EN ZOON, die het laagst (voor f 6000 's jaars) had ingeschreven, werd de voorziening in de maaldienst toegewezen.

De correspondentie met het moederland en de onderhoorigheden van Curaçao had over het algemeen geregeld plaats.

K. Geldelijk beheer.

§ 1. Bank.

Omtrent den staat der Curaçaosche Bank op ultimo December 1862 en de operationen dier inrigting gedurende dat jaar worden de volgende bijzonderheden in haar jaarlijksch verslag aangetroffen.

Op ultimo December 1862 was het bedrag der bankbiljetten als volgt:

Nieuwe biljetten:

6000 stuks à f 5,00.	f 30 000,00
6000 " " 10,00.	60 000,00
2400 " " 25,00.	60 000,00
1200 " " 50,00.	60 000,00
	<hr/>
	f 210 000,00

Oude nog oningewisselde biljetten:

39 stuks à f 5,00.	f 195,00
21 " à 10,00.	210,00
3 " à 25,00.	75,00
1 " à 50,00.	50,00
	<hr/>
	530,00
	<hr/>
	f 210,530,00

In de maand December 1862 zijn vernietigd de volgende ingewisselde bankbiljetten:

2 à f 10,00	f 20,00
2 " 5,00	10,00
	<hr/>
	f 30,00

en in December 1862 bij het kapitaal als winst bijgeschreven het bedrag der niet ingekomen opgeroepen bankbiljetten ter somma van . . . . .

500,00

 530,00

Aldus bleef op ultimo December 1862 slechts in omloop aan nieuwe bankbiljetten . . . . . f 210 000,00

Het kapitaal van de Bank, voortspruitende uit de ontvangen disconto's, interesten enz., bedroeg op 1 Januarij 1862 . . . . . f 117 498,43

en is ten gevolge van de ontvangen interesten, disconto's enz., na aftrek der administratiekosten, vermeerderd met . . . . . f 12 539,09⁵

waarbij nog de bovengenoemde winst op het bedrag der niet opgekomen oude bankbiljetten . . . . .

500,00

---

 13 039,09⁵

En dus gebragt op 130 537,52⁵

 Transporteren f 340 537,52⁵

Per transport f 340 537,52⁵

Op 1 Januarij 1862 waren bij de Bank in deposito gebragt voor rekening van anderen. . . . . f 432,37⁵

In 1862 werd van den procureur des Konings van verkocht geschut vee in deposito ontvangen 69,00

---

f 501,37⁵

Doch werd in dat jaar aan de koloniale kas afgedragen van soortgelijk vroeger depôt. 154,75

Zoodat op ultimo December 1862 voor anderen gedeponoord was . . . 346,62⁵

Het fonds van de Bank bedroeg dus op ultimo December 1862. . . f 340 884,15

Hiervan was uitstaande:

a. op gediscoteerde wisselbrieven, naar reden eener rente van 5 per cent 's jaars. . . . . f 244 400,00

b. op gedeponoerde gouden en zilveren specien, tegen een disconto van 1 per cent 's jaars 47 422,20

c. op gedeponoerde gouvernements-wissels, mede tegen disconto van 1 per cent 's jaars. 3 198,00

d. op eene obligatie ten laste van de spaar- en beleenbank alhier, rentende 5 per cent 's jaars 1 500,00

e. op 8 obligatien ten laste van de wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer, tegen eene rente van 5 per cent 's jaars. 16 000,00

terwijl onder den president van de Bank tot het doen van kleine leeninge berustte eene som van. 1 000,00

Te zamen. 313 520,20

Saldo in de reservekas van de Bank op ultimo December 1862. . . f 27 363,95

bestaande in bankbiljetten en specien, als:

bankbiljetten . . . . . f 17 785,00

specien 9 578,95

---

f 27 363,95

§ 2. Begrooting.

Onder litt. B — F worden hiernaevens overgelegd vijf ramingen der ontvangsten en uitgaven over 1862, ten behoeve van de eilanden Curaçao, Bonaire, St. Eustatius en St. Martin.

Voorts worden onder bijlagen litt. G — P hier bijgevoegd de staten van werkelijke ontvangsten en uitgaven voor elk der genoemde eilanden over de jaren 1860 en 1861 vergeleken met de ramingen van die jaren.

L. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Bij de beschikkingen van 23 April 1862, n°. 266, 23 Junij 1862, nos. 436 en 437,

25 Augustus 1862, n°. 600, en bij publicatien van 24 Julij 1862 en 24 October 1862 (alle opgenomen in het *Gouvernementsblad* van dat jaar onder de nos. 8, 11, 12, 13, 14 en 19), werden eenige bepalingen afgekondigd betreffende het verleenen van overtochtsgelden aan ambtenaren en officieren die met verlof naar Nederland gaan en van daar terugkeeren, alsmede aan hunne weduwen en weezen, zoowel als aan gepensioneerden; betreffende de wijze waarop de verloven behooren te worden aangevraagd; en betreffende twee wijzigingen in het bestaande pensioenreglement voor burgerlijke ambtenaren.

M. Slavenbevolking.

Uit den onder bijlage lit. Q overgelegden staat blijkt, dat krachtens de artt. 19 en 20 van het reglement op de behandeling der slaven van 14 Februarij 1857 (*Publicatieblad* n°. 2), door den procureur des Konings op Curaçao in 1862 aan 12 slaven straffen zijn opgelegd, waarvan aan 11 slagen en aan 1 kettingboeijen op de gronden zijns meesters.

Onder bijlagen litt. R—U worden hierbij overgelegd drie staten van de in 1862 op Bonaire, Aruba en St. Eustatius krachtens het meergemeld reglement van 1857 aan de slaven opgelegde straffen.

Het gedrag der slaven op Bonaire was in 1862 bijzonder gunstig en slechts 3 slaven hebben aldaar gestraft behoeven te worden.

Twee landsslaven, die zich aan veedieverij schuldig hadden gemaakt, waren voortvlugtig.

Gedurende de eerste helft van het jaar 1862 hebben zich nog 48 landsslaven vrijgekocht. De vrijgegevenen voorzien in het algemeen op eene behoorlijke wijze in hun onderhoud en geven weinig reden tot ontevredenheid.

In het godsdienstig onderwijs der slaven werd voorzien, terwijl de lands-slavenkinderen dagelijks van 3 tot 5 ure bij de zusters van liefdadigheid ter school gingen.

In het jaar 1862 zijn vijf slaven van Aruba ontvlugt en op de Indiaansche kust te regt gekomen, van waar zij door een Curaçaosch vaartuig naar Curaçao zijn overgebracht.

Op St. Eustatius heerschte in den aanvang van het jaar 1862 onder de slavenbevolking een onrustige geest.

In April van dat jaar braken er eenige onlusten uit, die echter zeer spoedig door de aanwezigheid van Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius*, daartoe uit Curaçao afgezonden, en door het militair detachement onderdrukt werden.

Sedert is de rust en orde onder de slavenbevolking ook aldaar niet meer gestoord.

Ook op Saba maakten zich eenige slaven aan ongeregelheden schuldig, die echter spoedig bedwongen werden.

Den 21sten September 1862 werd op Curaçao de mededeeling ontvangen der wet van den 8sten Augustus 1862 (*Staatsblad* n°. 165), houdende opheffing der slavernij op de eilanden Curaçao, Bonaire, St. Eustatius, Saba en St. Martin (Nederlandsch gedeelte).

Op Curaçao had die afkondiging plaats op den 30sten September van dat jaar (*Publicatieblad* n°. 15).

Voor nadere bijzonderheden omtrent de afkondiging en uitvoering der emancipatiewet op Curaçao en op de onderhoorige eilanden wordt verwezen naar het daaromtrent bij ministeriele missive van 22 Junij 1864 aan de Staten-Generaal ingediend verslag.

Omtrent het onderwijs der slavenkinderen wordt verwezen naar hetgeen daaromtrent is vermeld onder het hoofdstuk H » Onderwijs."

N. Nijverheid.

I. LANDBOUW.

Er viel in 1862 op Curaçao zeer weinig en eerst laat in het najaar voor het eerst regen, die zich slechts zeldzaam herhaalde. Misgewas was daarvan het gevolg en de maïssoogst was dan ook over het algemeen onbeduidend.

Op Bonaire was het even ongunstig gesteld.

Op de cultuur-etablissemten van dit eiland werden in 1862 verkregen: 550 pond cochenille en 10 560 pond aloëbars.

Voorts leverde Bonaire in dat jaar nog op 191 025 pond rood verwhout, 37 510 pond watanapeul en 104 vademen brandhout.

Op Aruba was de oogst redelijk.

De uitkomsten der gouvernementcultures op de verschillende eilanden zijn zamengevat in de bijlage lit. U.

Op St. Eustatius was het seizoen zeer gunstig voor den landbouw. Daarvan werd echter weinig partij getrokken, zoo door gebrek aan middelen, als door onwil van de slavenbevolking om te werken.

Eene proef tot aanplanting van katoen leverde aanvankelijk eene redelijke uitkomst op; de oogst van aardvruchten was overvloedig.

De opbrengst van den landbouw bestond in 1862 uit:

1100 vaten suiker;
4500 gallons melasse;
90 pijpen rhum;
750 000 Amsterdamsche ponden yams.
1600 vaten zoete aardappelen;
300 " grondnoten, en
69 balen katoen.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) vielen zware regens, die echter voor den landbouw schier onbenuttigd bleven, vermits de werklieden zich aan den landbouw onttrokken, uitgelokt door de hooge dagloonen die voor het werken aan de zoutpannen betaald werden.

De geheele opbrengst van den landbouw bestond in 1862 uit:

70 764 Amsterdamsche ponden suiker:
3195 gallons rhum;
900 " melasse;
101 vaten patatoes; te zamen geschat op een geldwaardig bedrag van f 12 865,50.

II. VEETEELT.

De veestapel van particulieren bedroeg op ultimo December 1862:

OP	Paarden.	Ezels.	Muil- ezels.	Hoorn- vee.	Schapen.	Geiten.	Var- kens.
Curaçao	458	1979	51	3041	35 197	22 322	485
Bonaire	11	259	"	"	300	8650	101
Aruba.	60	672	10	122	6308	7027	390
St. Eustatius	105	105	70	200	350	300	"
St. Martin (Nederlandsch gedeelte)	136	29	12	357	936	472	223

De gouvernements-veestapel bestond op Bonaire op hetzelfde tijdstip uit:

64 paarden,
98 stuks hoornvee, en
447 schapen.

Men schatte dat er op Bonaire nog in het wild in de bosschen liepen ongeveer 1000 ezels, 150 runderen en 1500 geiten.

In het jaar 1862 werden van Bonaire verkocht 251 ezels, 9 runderen, 359 geiten, 207 schapen en 7 paarden, terwijl 4 ezels naar de seinposten op Curaçao werden verzonden.

Van de schapen werden nog verkregen 720 ponden wol.

De uitvoer van vee van Aruba bedroeg 10 paarden, 4 muilezels 19, runderen, 205 ezels, 645 schapen, 512 geiten en 34 varkens.

III. UITGIFTE VAN GRONDEN.

Op ultimo December 1862 waren uitgegeven:

op Curaçao	19 concessien, metende	52.30.50 bunders,
» Bonaire	3 " "	24.66 "
» Aruba	487 " "	943.49.38 "
<hr/>		
Te zamen	. 509 " "	996.04.54 "

Tot het uitbreiden van den landbouw en het bouwen van huizen zijn in 1862, onder nadere goedkeuring des Konings, op Curaçao in eigendom afgestaan 5 stukken grond.

IV. ZOUTPANNEN.

Door het gebrek aan werkbare handen om het zout bij tijds te kunnen rapen, werden in 1862 op Bonaire slechts 50 417 vaten ingezameld, waarvan 16 923 door slaven en 33 494 door vrije personen.

Er werden 19 580 vaten zout afgeleverd aan 63 vaartuigen, metende 2506 ton; onder deze waren 30 Nederlandsche.

De staat der zoutpannen was in 1862 voldoende.

Van de Oranjepan werden verscheidene bakken schoon gemaakt.

Door de zware regens, in November 1862 op Bonaire gevallen, werden eenige zout-
hoopen aanmerkelijk beschadigd en ongeveer 500 vaten zout moesten worden gebezigd om de openingen te vullen.

De werken der Maatschappij tot zout-winning op St. Martin vorderden in 1862 weinig. Uit de particuliere concessien op dat eiland werden in 1862 33 000 vaten zout gewonnen.

V. SCHEEPSBOUW.

Op Curaçao werden in 1862 6 nieuwe vaartuigen gebouwd en van stapel gelaten, te zamen metende 322½ ton.

Op Bonaire werden gebouwd 4 schoeners, te zamen metende 29½ ton; en op Aruba 2 schoeners, te zamen groot 14½ ton.

VI. HANDEL EN SCHEEPVAART.

Curaçao.

Bij de publicatie van 14/15 Januarij 1862 werd een nieuw reglement voor de haven van Curaçao vastgesteld, en opgenomen in het *Publicatieblad* onder n°. 2.

In 1862 kwamen in de haven aldaar binnen:

Met lading voor directen invoer	643 vaart., met	30 150 ton,
» " " doorvoer	48 " "	3 492 "
binnen 3 etmalen met hunne ladingen vertrokken	15 " "	654 "
<hr/>		
Te zamen	706 " "	34 296 "
Dus minder dan in 1861	125 " "	1 061 "

Onder de uit Europa aangekomen schepen waren er 12 uit Amsterdam, metende 2002 ton.

Deze vermindering der scheepvaart moet wederom hoofdzakelijk worden toegeschreven aan de onlusten in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en aan de burgeroorlogen in de Zuid-Amerikaansche republieken Venezuela en Nietw-Grenada.

Voor meerdere bijzonderheden, wordt verwezen naar den hierbij gevoegden staat lit. V, terwijl wat den in- en doorvoer der voornaamste artikelen betreft, deze vermeld zijn in de alverder hier bijovergelegde staten litt. W en X.

Bonaire.

In 1862 werd Bonaire bezocht door 316 vaartuigen, metende 5063 ton, waarvan:

223	onder Nederlandsche	vlag (hieronder 77 booten),
75	"	Venezuelaansche " " 34 "
6	"	Amerikaansche "
9	"	Engelsche "
3	"	Fransche "

Er werden aldaar in 1862 uitgeklaard 333 vaartuigen, metende 5035 ton, waarvan:

234	onder Nederlandsche	vlag (hieronder 84 booten),
81	"	Venezuelaansche " " 41 "
6	"	Amerikaansche "
9	"	Engelsche "
3	"	Fransche "

De vermindering der scheepvaart, in vergelijking met het vorig jaar, moet ook worden toegeschreven aan de op Curaçao geheerscht hebbende pokken-epidemie, waardoor de vaart tusschen dit eiland en Bonaire geruimen tijd gestremd was.

Aruba.

Op Aruba werden in 1862 ingeklaard 193 vaartuigen, metende 3057 ton, waarvan:

110	onder Nederlandsche	vlag,
1	"	Engelsche "
81	"	Venezuelaansche "
1	"	Spaansche "

Er werden uitgeklaard 193 vaartuigen, metende 3094 ton, waarvan:

113	onder Nederlandsche	vlag,
78	"	Venezuelaansche "
1	"	Engelsche "
1	"	Spaansche "

De invoer, ter waarde van f 59 372.50, heeft bestaan in:

434 vaten meel,	233 pakken drooge goederen,
64 " suiker,	100 kisten provisie,
11 " gezouten vleesch,	15 " wijn,
18 " yams,	53 " kaarsen,
8 " aardappelen,	307 " zeep,
5 " beschuit,	7 " breekwaren,
8 " olie,	24 " diverse,
10 " azijn,	22 " tabak,
20 " tras,	1 " blik,
2 " pek,	10 " cigaren,
2 " uijen,	1 " buskruid,
2 " tabak,	25 koehuiden,

1 vat gele oker,	5500 dakpannen,
36 " boter,	3500 klinkers.
21 " stijfsel,	483 planken en ribben,
5 " makreel,	14 dozijn sjappies,
2 " wijn,	3 " bijlen,
2 " rijst,	1 pak zoolleder,
2 " breekwaren,	41 " stroo,
3 " spijkers,	98 zakken mais,
1 " bier,	131 " koffij,
1 " ijzerwerk,	6 " stijfsel,
4 " buskruid,	630 " suiker,
8 kisten koopmanschappen,	2 manden aardewerk,
19 okschoofden rhum,	1500 stuks gezouten visch,
68 vaten sterke drank,	11 geweren,
15 damejeannes sterke drank,	11 pullen olie,
43 " azijn,	5 geiten.
145 kisten jenever,	

De uitvoer, ter waarde van f 62 912, bestond uit:

2596 vaten pindas,	329 stroochoeden,
5 " stijfsel,	22 dozijn hoenders,
3029 zakken boonen,	45 kisten eijeren,
250 " mais,	10 paarden,
1900 ponden cochenille,	4 muilezels,
25 $\frac{1}{2}$ ton dividivi,	19 hoornbeesten,
5800 ponden wol,	205 ezels,
26 balen drooge goederen,	645 schapen,
109 salons,	512 geiten,
209 geitenvellen,	34 varkens.
228 stuks gezouten visch.	

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) was de handel in 1862 kwijnende.
De reede werd in dat jaar bezocht door 407 vaartuigen, metende 15 796 ton, die met betrekking tot derzelve vlag en tonnenmaat verdeeld waren, als volgt:

SOORT der VAARTUIGEN.	Nederland- sche vlag.		Engelsche vlag.		Amerikaan- sche vlag.		Fransche vlag.		Zweedsche vlag.		Spaansche vlag.		Totaal.	
	Getal.	Tonnenmaat.	Getal.	Tonnenmaat.	Getal.	Tonnenmaat.	Getal.	Tonnenmaat.	Getal.	Tonnenmaat.	Getal.	Tonnenmaat.	Getal.	Tonnenmaat.
Schepen. . . .	"	"	"	"	2	1197	"	"	"	"	"	"	2	1197
Brikken. . . .	1	178	5	680	1	149	"	"	"	"	"	"	7	1007
Schoeners . . .	46	1832	89	6687	"	"	"	"	50	2940	2	72	187	11531
Barken	147	1453	35	361	"	"	20	200	9	47	"	"	211	2061
Zeilbooten . . .	67	"	61	"	"	"	21	"	19	"	"	"	"	"
Totaal generaal. . .													407	15796

Op St. Eustatius bepaalde zich de handel tot kleinhandel, gedreven door middel van open booten.

De uitvoer bepaalde zich in 1862 tot eene waarde van f 43 629,85, waarvan:

925 vaten suiker,
3 990 gallons melasse,
5 100 " rhum,
555 754 ponden yams,
980 vaten zoete aardappelen,
235 " pindas,
69 balen katoen.

St. Eustatius werd in 1862 bezocht door 368 vaartuigen, metende 6730 ton, die met betrekking tot derzelve vlag en tonnenmaat verdeeld waren, als volgt:

SOORT der VAARTUIGEN.	Nederland- sche vlag.		Engelsche vlag.		Fransche vlag.		Amerikaan- sche vlag.		Zweedsche vlag.		Totaal.	
	Getal.	Tonnen- maat.	Getal.	Tonnen- maat.	Getal.	Tonnen- maat.	Getal.	Tonnen- maat.	Getal.	Tonnen- maat.	Getal.	Tonnen- maat.
Schepen. . . .	"	"	1	188	"	"	6	1163	"	"	7	1351
Brikken. . . .	"	"	5	638	"	"	4	526	"	"	9	1164
Schoeners . . .	19	779	51	1934	2	98	1	153	6	180	79	3144
Barken	21	245	38	374	"	"	"	"	5	34	64	653
Booten	179	338	29	58	"	"	"	"	1	2	209	418
											368	6730

VII. ANDERE TAKKEN VAN NIJVERHEID.

Hieromtrent valt over 1862 niets bijzonders mede te deelen.

VIII. POSTWEZEN.

Bij de publicatie van 27 December 1862 (*Publicatieblad* n°. 23) werden nadere bepalingen vastgesteld betrekkelijk de verzending van brievenmalen over Engeland.

Het aantal der in 1862 met de Engelsche mail verzonden brieven bedroeg 5272 en dat der daarmede ontvangen brieven 4878.

In het geheel werden in 1862 verzonden 5858 en ontvangen 13 427 koloniale brieven.

's Gravenhage, den 21sten Maart 1865.

De Minister van Kolonien,

I. D. FRANSEN VAN DE PUTTE.

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAAG A VAN HET VERSLAG.

(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 21.

VERSLAG van de werking en den toestand der spaar- en
beleenbank van Curaçao over het dertiende huishoudelijke
jaar, van den 1sten Julij 1862 tot en met den 30sten
Junij 1863.

De algemeene vergadering, die in het verleden jaar, uit hoofde van de destijds heerschende epidemie, eerst tegen den 11den September 1862 kon geconvoceerd worden, moest ook toen uit gebrek aan een genoegzaam aantal leden tot den 23sten dier maand worden verdaagd.

In de verdaagde vergadering waren ook nog slechts veertien leden tegenwoordig, doch hadden de gewone werkzaamheden, als de verkiezingen van eenen voorzitter en achttien bestuurders, de goedkeuring van het jaarlijksch verslag en de behandeling van eenige zaken van weinig aanbelang plaats, terwijl andere aan de beslissing van het nieuwe bestuur werden overgelaten, en de behandeling van het voorstel des heeren EDWARDS, waarvan overeenkomstig de statuten voorafgaande aankondiging in de *Curaçaosche courant* was geschied, tot in de eerstvolgende algemeene vergadering werd uitgesteld.

Het in de vorige algemeene vergadering ter tafel gebrachte voorstel, ten opzichte van het jaarlijks in de algemeene vergadering aanbieden, behandelen en vaststellen eener begrooting van onkosten, werd in deze vergadering behandeld en afgestemd.

Alvorens tot de verkiezing van eenen voorzitter dier instelling werd overgegaan, gaf de heer J. J. NAAR der vergadering kennis, dat hij door omstandigheden van gebiedenden aard verhinderd werd eene herkiezing aan te nemen en gevolgelyk verzocht niet als voorzitter in aanmerking te worden genomen.

Bij het openen der stembriefjes bleek het nu, dat de heer HERMAN COHEN HENRIQUEZ tot voorzitter der instelling en de heeren A. W. ARRAHAMS, B. DE CASSERES jr., J. P. FUHRING, W. C. GÄERSTE, P. C. GORSIRA, A. C. HENRIQUEZ, mr. SOL. C. HENRIQUEZ Bn., JESURUN jr., MOSES JESURUN, J. A. JONES, P. T. KRAFFT, J. F. MÖLLER, A. L. S. MULLER, J. J. NAAR, H. NATHAN, J. N. PIETERSZ, J. C. SCHERMER en A. J. PYPERS tot leden van het nieuwe bestuur waren gekozen.

De heer HERMAN COHEN HENRIQUEZ verklaarde de op ZEd. uitgebrachte keuze als voorzitter der instelling aan te nemen, en riep de medewerking van het nieuw gekozen bestuur in, ten einde zooveel mogelijk gezamenlyk den bloei der instelling te bevorderen, en de heer J. J. NAAR, aftredende voorzitter, betuigde zijnen dank aan het aftredende bestuur, den raad van administratie, en ook in het bijzonder den boekhouder en secretaris, voor de wijze waarop zij ZEd. gedurende zijn presidium hebben ter zijde gestaan.

Aan de gekozen bestuurders, die niet ter vergadering tegenwoordig waren, werd door den secretaris van de op hen uitgebrachte keuze kennis gegeven, en allen, met uitzondering van den WelEerw. heer J. C. SCHERMER, hebben hunne verkiezing aangenomen. De heer SCHERMER echter achtte zich, bij den besten wil om tot den bloei dezer in-

stelling mede te werken, op grond van zijne verafgelegen standplaats en moeilijke ambtsbezigheden, waardoor hij verhinderd wordt aan de werkzaamheden van het bestuur deel te nemen, verplicht te verzoeken, van de aanneming der op hem uitgebrachte keuze verschoond te mogen worden, en, aangezien het bestuur de billijkheid van het verzoek des heeren SCHERMER ten volle erkende, werd hetzelfde toegestaan en de heer S. D. C. HENRIQUEZ, die na den heer SCHERMER de meeste stemmen op zich vereenigd had, aangeschreven, dat ZEd. nu tot lid van het bestuur gekozen was.

ZEd. liet zich die verkiezing welgevallen.

Gedurende den loop van het jaar hebben de gewone en administrative werkzaamheden, bij de statuten aan het collegie van bestuurders en den raad van administratie opgedragen, geregeld plaats gehad, en wel met dat gevolg, dat de interesten van hypotheken en obligaties beter dan in de laatste jaren zijn aangezuiverd, en de staat der op die wijze uitstaande gelden alle redenen tot tevredenheid oplevert; voorts is door het bestuur beslist op de voorstellen en verzoeken om verhooging van bezoldiging der beambten van de instelling, welke in de algemeene vergadering onbeslist gebleven en overeenkomstig art. 18 der statuten aan de beoordeeling van het nieuwe bestuur waren overgelaten.

De uitslag dier beslissing is geweest, dat van en met den 1sten Januarij 1863, de tractementen van den boekhouder en bankhouder ieder met f 200 en dat van den waardijn met f 100 'sjaars verhoogd zijn

Tot leden van den raad van administratie werden door het nieuwe bestuur gekozen de heeren A. L. S. MULLER, Bn. JESURUN jr., A. C. HENRIQUEZ, J. J. NAAR en A. J. PIJPER, de laatste als secretaris.

In den loop van het geëindigd huishoudelijk jaar is één nieuw lid, de heer C. SPROCK Cz., tot de instelling toegetreden, zoodat deze thans 115 aandeelhouders telt.

Op den 28sten April en 5 Mei jl. zijn 215 panden, die gedurende het jaar 1861 beleend waren en waarvan de interest niet was aangezuiverd, als naar gewoonte en in voldoening aan de statuten verkocht.

Die panden waren aan kapitaal en interest bezwaard met f 1946,99⁵, en hebben bij den verkoop opgebracht f 2946,10, waardoor eene som van f 1022,89 ter beschikking van de eigenaars dier panden overblijft, terwijl de instelling een niet noemenswaardig verlies van f 5,78⁵ op de verschuldigde interesten geleden heeft.

Deze verkooping, nog niet met het vendukantoor vereffend zijnde, komt op de rekening en verantwoording » pro memorie » voor.

Op den 1sten Julij 1862 waren bij de instelling beleende panden aan kapitaal en interest schuldig . . . . . f 58 917,67

Van 1 Julij 1862 tot 30 Junij 1863 werd op panden uitgezet 57 007,50

De interesten op panden over dat tijdsbestek bedragen. 6 178 45⁵

Gedurende het jaar werden 1585 panden afgelost met f 58 020,27⁵

Van de in Mei 1862 verkochte panden werd ontvangen het bedrag op hetzelfde verschuldigd, zijnde 1 875,18

Zoodat de op 1 Julij 1863 aanwezige panden volgens de rekening en verantwoording schuldig zijn 62 208,17

---

f 122 103,62⁵ f 122 103,62⁵

Op den 1sten Julij 1862 hadden de gezamenlijke inleggers bij de spaarbank aan kapitaal en interest te goed . . . . . f 143 540,52⁵

Gedurende het jaar werd belegd. 68 375,44⁵

De interest daarop te goed gemaakt bedraagt 5 136,75

Transporteren f 217 052,72

	Per transport	f 217 052,72
Gedurende het jaar werd uit de spaarkank teruggenomen	f	52 503,15 ⁵
Zoodat het tegoed der gezamenlijke inleggers op 1 Julij 1863 bedraagt		164 549,56 ⁵
	f	217 052,72
	f	217 052,72

De stortingen waren verdeeld als volgt:

Van 20 tot 50 cents.	geene.
» 50 » f 2,50	29
» f 2,50 tot f 5,00.	78
» 5,00 » 10,00.	146
» 10,00 » 25,00.	177
» 25,00 » 50,00.	108
» 50,00 » 100,00.	101
» 100,00 » 250,00.	138
» 250,00 » 1200,00.	85

Te zamen 862 stortingen.

Op den 1sten Julij 1862 had de instelling op hypotheeken en obligatiën met twee borgen
uitstaan . . . . . f 101 838,16

Van 1 Julij 1862 tot 31 December daaraanvolgende werd op die wijze
uitgezet 14 200,00

De interesten van gelden op hypotheeken en obligatiën uitstaande heb-
ben van 1 Julij tot 31 December 1862, bedragen 3 201,64⁵

Gedurende hetzelfde tijdsbestek werd hierop betaald . f 2 687,48⁵

Zoodat de instelling op 1 Januarij 1863 aan kapitaal
en interesten op die wijze had uitstaan 116 552,32

f 119 239,80⁵ f 119 239,80⁵

Op den 1sten Januarij 1863, werd op last van het bestuur dit respect in twee af-
zonderlijke posten, *Hypotheeken* en *Obligatiën*, gesplitst.

En ten gevolge dier splitsing bleek het dat de instelling op 1 Januarij 1863 op hypo-
theeken had uitstaan . . . . . f 29 979,25⁵

Van 1 Januarij tot 30 Junij 1863 werd op dezelfde wijze uitgezet. 5 710,00

De interesten daarvan hebben over hetzelfde tijksbestek bedragen. 860,07

Hierop werd afbetaald . . . . . f 5 427,11⁵

Zoodat de instelling op 1 Julij 1863 op hypotheeken en
daarvan verschuldigde interesten heeft uitstaan. 31 122,21

f 36 549,32⁵ f 36 549,32⁵

Het bedrag, dat op den 1sten Januarij 1863 op obligatien met twee borgen uitstond, bleek te zijn . . . . . f 86 573,06⁵

Op dezelfde wijze werd van 1 Januarij tot 30 Junij uitgezet 17 900,00

De interesten daarvan hebben gedurende hetzelfde tijdsbestek bedragen 2 461,44

Hierop werd afbetaald . . . . . f 17 183,44

Zoodat de instelling op den 1sten Julij 1863 op obligatien en daarvan verschuldigde interesten heeft uitstaan 89 751 06⁵

---

f 106 934,50⁵ f 106 934,50⁵

Op den 1sten Julij 1862 bedroeg het kapitaal der instelling . . . . . f 24 685,48

Bij het sluiten der boeken op den 30sten Junij 1863 werd overgenomen het voordeelig saldo van *Interestrekening*, ten bedrage van 7 564,86

De inleg van een nieuw lid bedroeg 217,00

Van *Onkostenrekening* werd overgenomen een nadeelig slot ten bedrage van . . . . . f 3 384,71

Idem van *Winst en verlies* 13,58

Zoodat het fonds der instelling op den 1sten Julij 1863 bedroeg 29 069,00

---

f 32 467,29 f 32 467,29

Het blijkt dus, dat de instelling, na aftrek van den inleg van een nieuw lid, ten bedrage van f 217, is vooruitgegaan f 4166.57.

De kosten der instelling gedurende het afgelopen jaar zijn als volgt:

12 maanden salaris van den boekhouder	f 1100,00
„ „ „ „ „ bankhouder	500,00
„ „ „ „ „ adsistent-bankhouder	300,00
„ „ „ „ „ waardijn	300,00
„ „ „ „ „ pedel	120,00
„ „ „ „ „ kantoorhuur	120,00
Belasting van hypothecken	361,71
Drukloon, boeken en schrijfbehoeften	281,55
Kosten van de algemeene vergadering	60,00
Eene groote kast voor panden	120,00
Een hangslot, 2 hengsels en een ijzeren band	30,55
Olie en kaarsen	34,50

Transporteren f 3328,31

	Per transport f 3328,00
Lampen en glazen	25,00
Drinkwater	11,00
Schoonhouden van het lokaal	9,00
Diverse kleine uitgaven	27,00
	<hr/>
	f 3400,31

In het vertrouwen, dat aan dit verslag de algemeene goedkeuring der leden moge ten deel vallen, kan het bestuur niet afzijn hun aller medewerking tot de instandhouding dezer zoo nuttige inrigting in te roepen.

Curacao, den 30sten Julij 1863.

De Voorzitter,

HERMAN C. HENRIQUEZ.

De Boekhouder en Secretaris,

A. J. PIJPERS.

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 22.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven voor het eiland Curaçao over 1862.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>			
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven.	f 54 000,00	"	f 54 000,00
Zegelregt	8 730,52	"	8 730,52
Haven- en veiligheidsregt.	6 904,38	"	6 904,38
Licht- en bakengeld	3 386,68	"	3 386,68
Belasting op den uitvoer van slaven.	26,67	"	26,67
Patentregt op ingevoerde goederen.	25 000,00	"	25 000,00
Accijsregt op sterken drank	4 000,00	"	4 000,00
Patentregt op neringen en bedrijven	5 984,25	"	5 984,25
Venduregten	2 638,56	"	2 638,56
Belasting op de loterijen	80,67	"	80,67
Contributie tot instandhouding der schutterij	5 240,50	"	5 240,50
Belasting op de erfopvolging op collaterale successie	1 036,44	"	1 036,44
Leges.	3 900,00	"	3 900,00
Meetloon voor vaartuigen.	163,67	"	163,67
Transporteren	f 121 092,34	"	f 121 092,34

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 121 092,34	"	f 121 092,34
Verkoop van havenreglementen.	47,37	"	47,37
Boeten	267,86	"	267,86
Koloniaal brievenport	2 400,00	"	2 400,00
West-Indische brievenmail	2 223,72	"	2 223,72
Belasting op den verkoop en de alienatie van slaven .	1 044,93	"	1 044,93
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen.	2 033,65	"	2 033,65
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioen	13 000,00	"	13 000,00
Inkomsten van de vleeschhal	3 542,78	"	3 542,78
Huur van landsslaven	88,67	"	88,67
Agio van verkochte wissels	19 134,81	"	19 134,81
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan 's Rijks schepen te leveren medicamenten	3 224,02	"	3 224,02
Inkomsten van de bakkerij	2 467,26	"	2 476,26
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig West-Indisch pensioenfonds	"	f 5 473,62	5 473,62
Buitengewone ontvangsten	1 000,00	"	1 000,00
Restitutie van voorschotten aan de Maatschappij tot zoutwinning op St. Martin	20 000,00	"	20 000,00
<i>II. Verkoop van producten.</i>			
200 Ned. pond cochénille à f 2,25	450,00	"	450,00
2500 " " aloë " 0,30	750,00	"	750,00
300 " " wol " 0,40	120,00	"	120,00
25 merinos-schape " 6,00	150,00	"	150,00
	f 193 046,41	f 5 473,62	f 198 520,03

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 35 603,00	f 13 650,00	f 49 253,00
Departement van politie en justitie	70 041,87 ⁵	5 215,00	75 256,87 ⁵
Departement van finantien	36 091,60	5 680,30	41 771,90
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . .	35 759,70	2 494,91	38 254,61
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	47 738,90	1 791,80	49 530,70
Kosten van 's lands gebouwen en eigendommen . . .	22 100,00	2 000,00	24 100,00
Wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer en weezen.	4 424,95	"	4 424,95
Militaire kosten	158 123,65	70 851,86	228 975,51
Kosten van de geneeskundige dienst	38 564,37 ⁵	2 167,00	40 731,37 ⁵
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie.	23 618,00	7 344,17 ⁵	30 962,17 ⁵
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures.	3 970,01	1 637,09	5 607,10
Emancipatie der slaven	59 000,00	"	59 000,00
Buitengewone en onvoorziene uitgaven	18 000,00	"	18 000,00
	f 553 036,06	f 112 832,13 ⁵	f 665 868,19 ⁵

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 23.

RAMING van de Ontvangsten en Uitgaven voor het eiland Bonaire
over 1862.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>			
Ankergeld.	f 655,00	„	f 655,00
Recognitiegeld	59,79	„	59,79
Zegelregt	208,28	„	208,28
Belasting op den eigendom van slaven	171,00	„	171,00
Tonnegeld	8,20	„	8,20
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioen.	1 700,00	„	1 700,00
Leges	600,00	„	600,00
Grondbelasting	265,72	„	265,72
Belasting op den verkoop van slaven	5,33	„	5,33
Belasting op publieke verkoopingën	6,20	„	6,20
Huur van landsslaven.	36,00	„	36,00
Licht- en bakengeld	552,48	„	552,48
Diverse ontvangsten	100,00	„	100,00
Transporteren	f 3 368,00	„	f 3 368,00

ONTVANGSTEN.

O M S C H R I J V I N G.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 3 368,00	"	f 3 368,00
<i>II. Verkoop van producten.</i>			
65 000 vaten zout à f 0,75.	48 750,00	"	48 750,00
100 000 pd. watapanapeul " 0,70 per ton.	3 500,00	"	3 500,00
12 000 " aloëhout " 0,30 " pd.	3 600,00	"	3 600,00
600 " wol " 0,40 " "	240,00	"	240,00
400 " cochenille " 2,25 " "	900,00	"	900,00
250 000 " rood verwhout " 0,70 " ton.	8 750,00	"	8 750,00
300 vad. brandhout " 7,00 " "	2 100,00	"	2 100,00
20 hoornbeesten	400,00	"	400,00
paarden.	"	"	"
250 steenezels à f 10,00	2 500,00	"	2 500,00
100 schapen " 4,00	400,00	"	400,00
250 kabrieten " 3,00	750,00	"	750,00
	f 76 258,00	"	f 76 258,00

UITGAVEN.

O M S C H R I J V I N G.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
Algemeen bestuur	f 6 634,00	"	f 6 634,00
Politie	2 700,00	"	2 700,00
Pensioenen, onderstandgelden enz.	4 002,50	"	4 002,00
Eeredienst en lager onderwijs	5 680,00	"	5 680,00
Willemstoren.	1 160,00	"	1 160,00
Landsgebouwen	1 600,00	"	1 600,00
Landsslaven	20 100,00	"	20 100,00
Geneeskundige dienst	2 400,00	"	2 400,00
Batterijwachters.	547,50	"	547,50
Vrachtgelden.	350,00	"	350,00
Diverse kosten	700,00	"	700,00
Zoutwinning	17 414,00	"	17 414,00
Veeteelt	2 424,00	"	2 424,00
Nieuwe cultures.	11 289,00	"	11 289,00
	f 77 001,00	"	f 77 001,00

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE D VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 24.

RAMING van de Ontvangsten en Uitgaven voor het eiland Aruba
over 1862.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>			
Ankergeld.	f 206,67	"	f 206,67
In- en uitvoer van goederen	82,99	"	82,99
Leges	400,00	"	400,00
Zegelregt	227,80	"	227,80
Belasting op den eigendom van slaven.	721,17	"	721,17
Patenten op drankwinkels	55,00	"	55,00
Tonnegeld.	3,17	"	3,17
Retribuut van goud	30,00	"	30,00
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioen.	950,00	"	950,00
Grondbelasting	1 141,08	"	1 141,08
De 100ste penning.	18,33	"	18,33
Belasting op publieke verkoopingën	3,13	"	3,13
Belasting op den verkoop van slaven	53,33	"	53,33
Belasting op de erfopvolging	56,05	"	56,05
Buitengewone ontvangsten	60,00	"	60,00
<i>II. Verkoop van producten.</i>			
1600 Ned. ponden aloë-hars, à f 0,30.	480,00	"	480,00
	f 4488,72	"	f 4 488,72

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 5 162,75	»	f 5 162,75
" " " politie en justitie	2 920,00	»	2 920,00
Pensioenen	386,50	»	386,50
Eeredienst en lager onderwijs	6 252,40	»	6 252,40
Landsgebouwen en publieke wegen	2 432,50	»	2 432,50
Landsslaven	560,00	»	560,00
Geneeskundige dienst	1 000,00	»	1 000,00
Batterijwachters	365,00	»	365,00
Vrachtgelden	150,00	»	150,00
Aloë-cultuur	336,00	»	336,00
	f 19 565,15	»	f 19 565,15

*Verlag van het bekeer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die
ter Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE E VAN HET VERSLAG,
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 25.

RAMING van de Ontvangsten en uitgaven voor het eiland St. Eustatius
over 1862.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>			
Belasting op producten van suikerplantages	f 1 525,08	»	f 1 525,08
» » vee	97,67	»	97,67
» » huishuren	356,67	»	356,67
» » hypotheken en notariele obligatien	136,20	»	136,20
» » den verkoop van slaven	15,00	»	15,00
Contributie voor de schutterij	374,00	»	374,00
Grondregten	583,92	»	583,92
Patentregt	870,71	»	870,71
Zegelregt	531,02	»	531,02
Venduregten	138,22	»	138,22
De 50ste penning	31,60	»	31,60
De 40ste penning	47,30	»	47,30
Regt op de collaterale successie	75,80	»	75,80
Zeebrieven	4,50	»	4,50
Leges	396,12	»	396,12
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 199,36	»	1 199,36
Buitengewone ontvangsten	100,00	»	100,00
	f 6 483,17	»	f 6 483,17

UITGAVEN.

O M S C H R I J V I N G.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 11 895,40	f 1 600,00	f 13 495,40
" " politie en justitie	3 741,50	"	3 741,50
Departement van Finantien	3 200,00	"	3 200,00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . . .	4 940,00	"	4 940,00
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	1 820,00	"	1 820,00
Landsgebouwen en eigendommen	900,00	"	900,00
Militaire kosten	10 300,32 ⁵	"	10 300,32 ⁵
Genie, materieel der artillerie en fortificatien	400,00	"	400,00
	f 37 197,22 ⁵	f 1 600,00	f 38 797,22 ⁵

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE F VAN HET VERSLAG.
(Curaçoa en onderhoorigheden.)

N°. 26.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	St. Martin.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>			
Zegelregt	f 486,15	"	f 486,15
Inkomende regten	4 562,27	"	4 562,27
Uitgaande regten en havengelden	7 472,75	"	7 472,75
De 50ste penning	39,87	"	39,87
De 40ste penning	3,26	"	3,26
Leges	76,44	"	76,44
Admissie-eeelen tot den verkoop van sterke dranken .	126,20	"	126,20
Venduregten	396,59	"	396,59
Een per cent op hypothecken ten voordeele van vreemden en non-residenten	18,44	"	18,44
Successieregten	462,73	"	462,73
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pen- sioenen	2 226,25	"	2 226,25
Lastgeld op vaartuigen.	7,20	"	7,20
Buitengewone ontvangsten	100,00	"	100,00
	f 15 978,15	"	f 15 978,15

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	St. Martin.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 6 150,00	»	f 6 150,00
Kosten van politie en justitie	10 094,50	»	10 094,50
Departement van finantien	7 126,00	»	7 126,00
Landsgebouwen en eigendommen	2 186,00	»	2 186,00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . .	3 540,00	»	3 540,00
Onbeheerde boedels en weezen	400,00	»	400,00
	f 29 496,50	»	f 29 496,50

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE G VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 27.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Curaçao over 1860,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven	f 54 000,00	f 54 585,03 ⁵	"	f 54 585,03 ⁵
Zegelregt	8 163,28	10 471,60	"	10 471,60
Haven- en veiligheidsregt	7 153,70	5 819,30	"	5 819,30
Vuur- en bakengeld	3 282,00	2 958,27 ⁵	"	2 958,27 ⁵
Belasting op den uitvoer van slaven	66,67	"	"	"
Accijns op ingevoerde goederen	28 000,00	24 733,15 ⁵	"	24 733,15 ⁵
Accijns op sterken drank	6 000,00	4 333,05	"	4 333,05
Patentregt op neringen en bedrijven	5 038,00	6 287,75	"	6 287,75
Venduregten	3 345,69	2 732,72 ⁵	"	2 732,72 ⁵
Belasting op loterijen	80,67	185,96 ⁵	"	185,96 ⁵
Contributie tot instandhouding der schutterij	4 529,17	5 489,00	"	5 489,00
Belasting op de erfopvolging of collaterale successie	1 007,33	15 341,25	f 15,75	15 357,00
Leges	3 245,17	3 883,70	"	3 883,70
Transporteren	f 123 911,68	f 136 820,80 ⁵	f 15,75	f 136 836,55 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 128 911,68	f 136 820,80 ⁵	f 15,75	f 136 836,55 ⁵
Meetloon van vaartuigen	110,50	190,00	„	190,00
Verkoop van havenreglementen	49,00	45,50	„	45,50
Boeten	282,43	4,00	„	4,00
Binnenlandsch brievenport	1 800,00	2 688,75	„	2 688,75
West-Indische brievenmalen	2 114,04	(*) 936,25	„	(*) 936,25
Belasting op den verkoop en de alienatie van slaven.	1 318,80	2 408,00	„	2 408,00
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	3 420,24	3 071,93	„	3 071,93
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	13 000,00	13 040,91	443,33	13 484,24
Inkomsten van de vleeschhal	3 255,02	3 370,00	„	3 370,00
Inkomsten van de bakkerij	2 800,00	2 151,65 ⁵	„	2 151,65 ⁵
Huur van landsslaven	131,67	24 00	„	24,00
Agio van verkochte wissels	9 657,17	24 031,38	„	24 031,38
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan Zijner Majesteits schepen te leveren medicamenten	3 934,51	1 043,75 ⁵	„	1 043,75 ⁵
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfond der West-Indische ambtenaren .	5 473,62	„	5 473,62	5 473,62
Buitengewone en onvoorziene ontvangsten	1 000,00	109,80	84,53	194,33
II. Verkoop van producten	1 735,00	854,13 ⁵	„	854,13 ⁵
III. Ontvangsten voor rekening van anderen . . .	18 300,00	22 745,83 ⁵	5 515,50	28 261,33 ⁵
Meer ontvangen dan geraamd	32 775,75 ⁵	„	„	„
	f 225 069,43 ⁵	f 213 536,70 ⁵	f 11 532,73	f 225 069,43 ⁵

(*) Opbrengrst van de West-Indische brievenmalen . . . . f 2124,50

Af: de bedragen in Nederland uitbetaald aan het Departement van Finantien ter zake van de koloniale correspondentie met de Engelsche brievenmail en met de subsidie verrekend 1188,25

Saldo opbrengst op deze aantooning vermeld. . . . . f 936,25

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curacao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van algemeen bestuur	f 31 430,00	f 28 114,35	1 297,75	f 28 412,10
Departement van politie en Justitie	58 963,00	56 175,63 ⁵	"	56 175,63 ⁵
Departement van Financien	76 894,25 ⁵	54 481,27	21 256,47 ⁵	75 737,74 ⁵
Kosten van eeredienst en lager onderwijs	31 277,76	29 611,09	1 666,67	31 277,76
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	26 050,00	18 380,42	1 049,26	19 429,68
Voorschotten welke niet in hetzelfde jaar worden terug- betaald	30 000,00	20 000,00	"	20 000,00
Kosten van 's lands gebouwen en eigendommen	44 280,00	31 648,10 ⁵	"	31 648,10 ⁵
Militaire kosten	201 248,01	152 217,24 ⁵	26 327,75	178 544,99 ⁵
Kosten van de geneeskundige dienst	20 000,00	14 714,21	410,97	15 125,18 ⁵
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie.	13 431,33	7 932,37 ⁵	5 458,20 ⁵	13 390,58
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures	2 794,22	2 158,07	"	2 158,07
Kosten van de pakketvaart	10 000,00	10 000,00	"	10 000,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden .	56 000,00	5 948,61 ⁵	21 839,66 ⁵	27 788,28
Uitgaven voor rekening van anderen	17 220,00	6 624,94 ⁵	21 731,32 ⁵	28 356,27
<i>Minder uitgegeven dan geraamd . . . . .</i>	81 544,17	"	"	"
	f 538 044,40 ⁵	f 438 006,33 ⁵	f 100 038,07	f 538 044,40 ⁵
<i>Meer uitgegeven dan ontvangen . . . . .</i>	"	"	"	312 974,97
				f 225 069,43 ⁵

*Verlag van het bekeer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE ■ VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden).

N°. 28.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Bonaire over over 1860,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Ankergeld	f 517,50	f 530,00	"	f 530,00
Recognitiegeld	198,89	64,56	"	64,56
Zegelregt	232,72	110,80	"	110,80
Belasting op den eigendom van slaven	134,00	122,00	"	122,00
Tonnegeld	7,60	196,00	"	196,00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 400,00	1 726,06	"	1 726,06
Grondbelasting	95,14	238,03 ⁵	"	238,03 ⁵
Belasting op den verkoop van slaven.	8,00	"	"	"
Belasting op publieke verkoopingën	27,35	161,57	"	161,57
Huur van landsslaven	10,33	24,00	"	24,00
Licht- en bakengeld.	282,75	498,75	"	498,75
Leges.	125,00	595,88	"	595,88
Diverse	100,00	7 014,27	"	7 014,27
Transporteren	f 3 139,2	11 281,92 ⁵	"	11 281,92 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 3 139,28	f 11 281,92 ⁵	»	f 11 281 92 ⁵
<i>II. Verkoop van producten.</i>				
Zout	60 000,00	36 892,25	»	f 36 892,25
Watapanapeul	4 000,00	4 451,22	»	4 451,22
Aloë-hars	6 000,00	3 856,78 ⁵	»	3 856,78 ⁵
Wol	240,00	283,40	»	283,40
Cochénille	2 250,00	2 042,88	»	2 042,88
Rood verwhout	5 000,00	11 834,42 ⁵	»	11 834,42 ⁵
Brandhout	2 800,00	1 050,75	»	1 050,75
Hoornbeesten	300,00	436,00	»	436,00
Steenezels	1 000,00	2 050,00	»	2 050,00
Schapeu	200,00	430,50	»	430,50
Kabrieten	450,00	327,05	»	327,05
	f 85 379,28	f 74 937,18 ⁵	»	f 74 937,18 ⁵
<i>Minder ontvangen dan geraamd</i>	10 442,09 ⁵			
	f 74 937,18 ⁵			f 74 937,18 ⁵
<i>Meer ontvangen dan uitgegeven</i>				5 152,80 ⁵
				f 69 784,38

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 14 040,00	f 14 040,00	"	f 14 050,00
Brigade marechaussee	2 580,00	1 300,00	"	1 300,00
Pensioenen	1 424,00	1 424,00	"	1 424,00
Wachtgeld	400,00	100,00	"	100,00
Soldijen en rantsoengelden	549,00	531,50	"	531,50
Toelagen	504,00	504,00	"	504,00
Onderwijs	2 280,00	1 996,66	"	1 996,66
Bureaunkosten	397,00	397,00	"	397,00
Landsslaven	17 600,00	12 487,425	"	12 487,425
Geneeskundige behoeften	2 000,00	1 482,405	"	1 482,405
Verstrekingen en benodigdheden	2 500,00	2 270,66	"	2 270,66
Landsgebouwen	5 000,00	4 182,995	"	4 182,995
Vuurtoren	1 260,00	795,84	"	795,84
Vrachtgeld	3 060,00	3 050,00	"	3 050,00
Diverse onkosten	22 695,00	20 518,85	"	20 518,85
Cultures	4 775,00	3 495,165	"	3 495,165
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	1 207,88	"	1 207,88
	f 82 064,00	f 69 784,38	"	f 69 784,38
<i>Minder uitgegeven dan geraamd . . . . .</i>	12 279,62			
	f 69 784,38			f 69 784,38

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE I VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

Nº. 29.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Aruba over 1860,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Ankergeld	f 175,00	f 292,50	"	f 292,50
In- en uitvoer van goederen.	47,17	101,87	"	101,87
Zegelregt	205,52	428,20	"	428,20
Belasting op den eigendom van slaven.	449,67	643,50	"	643,50
Patenten op drankwinkels.	85,00	255,00	"	255,00
Tonnegeld	1,83	41,20	"	41,20
Retribuut van goud.	30,00	"	"	"
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	780,00	997,96 ⁵	"	997,96 ⁵
Grondbelasting	609,17	1 649,90	"	1 649,90
De 100ste penning	8,66	79,34	"	79,34
Transporteren	f 2 392,02	f 4 489,47 ⁵	"	f 4 489,47 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 2 392,02	f 4 489,47 ⁵	„	f 4 489,47 ⁵
Belasting op den verkoop van slaven.	85,33	56,00	„	56,00
Belasting op de erfopvolging.	56,05	„	„	„
Leges.	100,00	447,75	„	447,75
Diverse	60,00	758,98 ⁵	„	758,98 ⁵
II. Verkoop van producten.				
Aloë-hars	1 000,00	„	„	„
	f 3 693,40	f 5 752,21	„	f 5 752,21
Meer ontvangen dan geraamd	2 058,81			
	f 5 752,21	„	„	f 5 752,21

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederl.	Totaal.
Tractementen	f 8 400,00	f 8 400,00	"	f 8 400,00
Brigade Marechaussée	2 580,00	1 761,00	"	1 761,00
Pensioenen	1 450,45	1 450,45	"	1 450,45
Soldijen en rantsoenen	366,00	"	"	"
Onderstand	60,00	"	"	"
Bureaunkosten	200,00	200,00	"	200,00
Lager en Christelijk onderwijs	700,00	108,30	"	108,30
Landsslaven	580,00	565,76	"	565,76
Benodigdheden	300,00	300,00	"	300,00
Vrachtgelden	170,00	170,00	"	170,00
Landsgebouwen	500,00	500,00	"	500,00
Diverse onkosten	561,40	561,40	"	561,40
Cultures	400,00	54,975	"	54,975
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	5 444,175	"	5 444,175
	f 17 267,85	f 19 516,06	"	f 19 516,06
<i>Meer uitgegeven dan geraamd . . . . .</i>	2 248,21			
	f 19 516,06	"	"	f 19 516,06
<i>Meer uitgegeven dan ontvangen . . . . .</i>				13 763,85
				f 5 752,21

*Verlag van het bekeer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE J VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 30.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius over 1860,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Belasting op producten van suikerplantages	f 1998,37	f 110,17	"	f 110,17
" " het vee	112,33	30,00	"	30,00
" " de huishuren	390,58	258,75	"	258,75
" " hypotheken en notariele obligatien	206,81	46,94	"	46,94
" " verkoop van slaven	5,00	25,00	"	25,00
Contributie voor de schutterij	397,33	278,00	"	278,00
Grondregten	577,88	431,70	"	431,70
Patentregt.	821,88	828,87	"	828,87
Zegelregt	557,47	473,73	"	473,73
Venduregten	302,36	162,93	"	162,93
De 50ste penning	15,40	1,00	"	1,00
De 40ste penning	81,41	"	"	"
Transporteren	f 5466,82	f 2647,09	"	f 2647,09

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 5466,82	f 2647,09	"	f 2647,09
Regt op de collaterale successien	410,49	"	"	"
Zeebrieven	2,10	7,00	"	7,00
Leges	315,08	290,88	"	290,88
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1119,26	1339,675	"	1339,675
Diverse ontvangsten	100,00	312,68	"	312,68
	f 7413,75	f 4597,325	"	f4597,325
<i>Minder ontvangen dan geraamd . . . . .</i>	2816,425			
	f 4597,325			f 4597,325

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Totaal.	Nederland.
Kosten van het algemeen bestuur	f 5 900,00	f 5 900,00	"	f 5 900,00
" " politie en justitie	2 940,00	2 940,00	"	2 940,00
Departement van finantien	11 009,40	9 209,40	f 1 600,00	10 809,40
Militaire kosten	11 418,83	9 459,54	"	9 459,54
Landsgebouwen en eigendommen	1 000,00	987,12	"	987,12
Kosten der schutterij	700,00	605,73	"	605,73
" van de eeredienst	4 400,00	4 400,00	"	4 400,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden .	4 000,00	4 823,00	362,90	5 190,90
	f 41 368,23	f 38 329,79	f 1 962,90	f 40 292,69
<i>Minder</i> uitgegeven dan geraamd	1 075,54			
	f 40 292,69			f 40 292,69
<i>Meer</i> uitgegeven dan ontvangen				35 695,36 ⁵
				f 4 597,32 ⁵

*Verlag van het bekeer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE K VAN HET VERSLAG.

(Curaçao en onderhoorigheden). —

N°. 31.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin over 1860,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin, en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Inkomende regten	f 4 351,28	f 6 447,29	„	f 6 447,29
Uitgaande regten en havengelden	3 187,88	17 967,87 ⁵	„	17 967,87 ⁵
Zegelregt	554,78	574,23	„	574,23
De 50ste penning	91,49	217,33	„	217,33
De 40ste „	71,39	„	„	„
Leges.	3,55	160,50	„	160,50
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank .	126,19	196,49 ⁵	„	196,49 ⁵
Venduregten	375,19	105,05	„	105,05
1 per cent op hypotheeken ten voordeele van vreemden en non-residenten.	31,34	„	„	„
Successieregten	2 215,14	390,63 ⁵	„	390,63 ⁵
Transporteren	f 11 008,23	f 26 059,40 ⁵	„	f 26 059,40 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 11 008,23	f 26 059,40 ⁵	”	f 26 059,40 ⁵
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	2 363,88	1 614,29	”	1 614,29
Lastgeld van vaartuigen	5,74	1,49	”	1,49
Diverse	100,00	”	”	”
	f 13 477,85	f 27,675,18 ⁵	”	f 27 675,18 ⁵
<i>Meer ontvangen dan geraamd</i>	14 197,33 ⁵			
	f 27 675,18 ⁵			f 27 675,18 ⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 6 450,00	f 6 450,00	»	f 6 450,00
» » politie en justitie	8 662,00	8 496,62 ⁵	»	8 496,62 ⁵
Departement van finantien	8 822,00	8 822,00	»	8 822,00
Landsgebouwen en eigendommen	2 018,72	2 018,72	»	2 018,72
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . .	3 540,00	3 540,00	»	3 540,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden .	4 000,00	2 598,17	»	2 598,17
	f 33 492,72	f 31 925,51 ⁵	»	f 31,925,51 ⁵
<i>Minder</i> uitgegeven dan geraamd	1 567,20 ⁵			
	f 31 925,51 ⁵			f 31 925,51 ⁵
<i>Meer</i> uitgegeven dan ontvangen	. . . . .	. . . . .	. . . . .	4 250,33
				f 27 675,18 ⁵

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE L VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 32.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Curaçao over 1861,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven	f 54 000,00	f 54,669,47 ⁵	„	f 54 669,47 ⁵
Zegelregt	8 794,72	13 149,57 ⁵	„	13 149,57 ⁵
Haven- en veiligheidsregt	7 746,49	6 034,57 ⁵	„	6 034,57 ⁵
Vuur- en bakengeld	3 487,86	2 790,87 ⁵	„	2 790,87 ⁵
Belasting op den uitvoer van slaven	66,67	„	„	„
Accijns op ingevoerde goederen	25 000,00	26 991,12 ⁵	„	26 991,12 ⁵
Accijns op sterken drank	4 000,00	4 465,35	„	4 465,35
Patentregt op neringen en bedrijven.	5 509,50	6 542,50	„	6 542,50
Venduregten.	2 923,26	4 103,27	„	4 103,27
Belasting op loterijen.	80,67	„	„	„
Contributie tot instandhouding der schutterij.	4 625,17	5 298,00	„	5 298,00
Belasting op de erfopvolging of collatorale successie	1 352,99	754,24	„	754,24
Leges	3 900,00	2 900,85	„	2 900,85
Transporteren	f 121 487,33	f 127 699,83 ⁵	„	f 127 699,83 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 121 487,33	f 127 699,83 ⁵	"	f 127 699,83 ⁵
Meetloon van vaartuigen	160,83	135,50	"	135,50
Boeten	312,83	95,00	"	95,00
Verkoop van havenreglementen	48,77	35,00	"	35,00
Binnenlandsch brievenport	2 000,00	2 917,70	"	2 917,70
West-Indische brievenmalen.	2 242,16	(*) 1 255,24	"	(*) 1 255,24
Belasting op den verkoop en de alienatie van slaven.	1 279,34	1 443,60	"	1 443,60
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	2 878,71	2 403,65	"	2 403,65
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	13 000,00	16 880,28	441,82	17 322,10
Kosten van de vleeschhal	3 431,28	3 684,60	"	3 684,60
Inkomsten van de bakkerij.	2 500,00	2 507,65 ⁵	"	2 507,65 ⁵
Huur van landsslaven.	118,67	24,00	"	24,00
Agio van verkochte wissels.	13 892,24	19 816,99 ⁵	"	19 816,99 ⁵
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks- marine, alsmede voor aan Zijner Majesteits schepen te leveren medicamenten	3 377,42	4 346,81	"	4 346,81
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voor- malig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren.	5 473,62	"	5 473,62	5 473,62
Buitengewone en onvoorziene ontvangsten.	1 000,00	3 635,65	"	3 635,65
II. Verkoop van producten	1 677,50	693,55 ⁵	"	693,55 ⁵
III. Ontvangsten voor rekening van anderen.	19 045,00	38 287,09	5 703,01	43 990,10
Meer ontvangen dan geraamd	43,554,91	"	"	"
	f 237 480,61	f 225 862,16	f 11 618,45	f 237 480,61

(*) Opbrengst van de West-Indische brievenmalen . . . . f 2916,36

Af: de bedragen in Nederland uitbetaald aan het Departement van Finantien ter zake van de koloniale correspondentie met de Engelsche brievenmail en met het subsidie verrekend 1661,12

Saldo opbrengst op deze aantooning vermeld. . . . . f 1255,24

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van algemeen bestuur	f 31 430,00	f 27 956,27 ⁵	f 344,29	f 28 300,56 ⁵
Departement van politie en justitie	57 903,00	57 446,06	"	57 446,06
Departement van finantien	80 004,13	52 284,32 ⁵	26 403,86	78 688,18 ⁵
Kosten van eeredienst en lager onderwijs.	31 277,76	28 262,10	1 929,85	30 591,95
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	31 169,00	26 798,50	3 789,41	30 587,91
Kosten van 'slandsgebouwen en eigendommen	21 489,00	19 790,44	"	19 790,44
Militaire kosten.	196 774,90	155 091,49 ⁵	34 821,54	189 913,03 ⁵
Kosten van de geneeskundige dienst.	19 955,15	19 046,01 ⁵	909,13 ⁵	19 955,15
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie	13 862,64	9 086,00	4 776,64	13 862,64
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures	1 902,28	1 902,28	"	1 902,28
Kosten van de pakketvaart.	10 000,00	10 000,00	"	10 000,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden .	41 600,00	12 106,94	12 239,81 ⁵	24 346,75 ⁵
Uitgaven voor rekening van anderen	19 045,00	5 808,11	37 948,69	43 756,80
<i>Minder uitgegeven dan geraamd . . . . .</i>	7 271,09	"	"	"
	f 549 141,77	f 425 078,54	f 123 163,23	f 549 141,77
<i>Meer uitgegeven dan ontvangen . . . . .</i>	"	"	"	311 661,16
				f 237 480,61

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE III VAN HET VERSLAG.
(Curaçoa en onderhoorigheden.)

N°. 33.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Bonaire over 1861,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Ankergeld	f 500,00	f 285,00	"	f 285,00
Recognitiegeld	200,49	15,34 ⁵	"	15,34 ⁵
Zegelregt	216,57	294,90	"	294,90
Belasting op den eigendom van slaven	86,34	219,44	"	219,44
Tonnegeld	6,14	"	"	"
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 400,00	2 575,38 ⁵	"	2 575,38 ⁵
Grondbelasting	128,73	405,56 ⁵	"	405,56 ⁵
Belasting op den verkoop van slaven.	5,34	"	"	"
Belasting op publieke verkooping	7,37	5,00	"	5,00
Huur van landsslaven	29,34	36,00	"	36,00
Licht- en bakengeld.	342,65	271,05	"	271,05
Leges.	600,00	370,28	"	370,28
Diverse	100,00	7 269,41	"	7 269,41
Transporteren	f 3 622,97	f 11 747,37 ⁵	"	11 747,37 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederl. and.	Totaal.
Per transport	f 3 622,97	f 11 747,37 ⁵	»	f 11 747 37 ⁵
<i>II. Verkoop van producten.</i>				
Zout	48 750,00	5 351,25	»	5 351,25
Watapanapeul	3 500,00	2 580,12 ⁵	»	2 580,12 ⁵
Aloë-hars	4 800,00	2 934,69	»	2 934,69
Wol	240,00	61,20	»	61,20
Cochenille	1 350,00	1 385,72	»	1 385,72
Rood verwhout	8 750,00	4 852,23 ⁵	»	4 852,23 ⁵
Brandhout	2 800,00	1 290,50	»	1 290,50
Hoornbeesten	300,00	312,50	»	312,50
Steezezels	2 000,00	2 930,00	»	2 930,00
Schape	300,00	88,50	»	88,50
Kabrieten	600,00	445,10	»	445,10
	f 77 012,97	f 33 979,19 ⁵	»	f 33 979,19 ⁵
<i>Minder ontvangen dan geraamd . . . . .</i>	43 033,77 ⁵			
	f 33 979,19 ⁵			f 33 979,19 ⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 7 615,00	f 7 615,00	"	f 7 615,00
" " de politie	2 580,00	1 320,00	"	1 320,00
Pensioenen en onderstandgelden.	3 343,50	3 343,50	"	3 343,50
Eeredienst en onderwijs	5 880,00	5 880,00	"	5 880,00
Vuurtoren	1 260,00	1 152,90 ⁵	"	1 152,90 ⁵
Landsgebouwen	2 000,00	1 365,77 ⁵	"	1 365,77 ⁵
Landsslaven	20 100,00	14 644,66 ⁵	"	14 644,66 ⁵
Geneeskundige dienst	2 400,00	2 376,93 ⁵	"	2 376,93 ⁵
Batterijwachters	547,50	365,00	"	365,00
Vrachtgelden	3 050,00	3 050,00	"	3 050,00
Diverse onkosten.	3 380,00	2 291,41	"	2 291,41
Zoutwinning	17 414,00	11 192,36	"	11 192,36
Veeteelt	2 214,00	2 214,00	"	2 214,00
Cultures	5 229,00	5 229,00	"	5 229,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden .	1 000,00	1 826,23 ⁵	"	1 826,23 ⁵
	f 78 013,00	f 63 866,78 ⁵	"	f 63 866,78 ⁵
<i>Minder</i> uitgegeven dan geraamd	14 146,21 ⁵			
	f 63 866,78 ⁵			f 63 866,78 ⁵
<i>Meer</i> uitgegeven dan ontvangen				29 887,59
				f 33 979,19 ⁵

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

Nº. 34.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Aruba over 1861,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>I. Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Ankergeld	f 165,54	f 332,50	»	f 332,50
In- en uitvoer van goederen.	39,56	59,37 ⁵	»	59,37 ⁵
Zegelregt	219,40	473,75	»	473,75
Belasting op den eigendom van slaven.	492,17	925,00	»	925,00
Patenten op drankwinkels.	37,00	309,00	»	309,00
Tonnegeld	1,84	27,20	»	27,20
Retribuut van gond.	30,00	»	»	»
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	850,00	1 296,57 ⁵	»	1 296,57 ⁵
Grondbelasting	545,75	2 451,63	»	2 451,63
De 100ste penning	11,94	101,90	»	101,90
Transporteren	f 2 393,50	f 5 976,93	»	f 5 976,93

ONTVANGSTEN.

O M S C H R I J V I N G.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport.	f 2 393,50	f 5 976,93	"	f 5 676,93
Belasting op den verkoop van slaven.	69,34	24,00	"	24,00
Belasting op de erfopvolging.	56,05	490,02	"	490,02
Leges.	400,00	477,20	"	477,20
Diverse	60,00	1 235,06	"	1 235,06
<i>II. Verkoop van producten.</i>				
Aloë-hars	640,00	603,25	"	603,25
	f 3 618,89	f 8 806,46	"	f 8 806,46
<i>Meer ontvangen dan geraamd</i>	5 187,57	"	"	"
	f 8 806,46	"	"	f 8 806,46

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 4 675,50	f 4 522,30	"	f 4 522,30
" " politie	2 580,00	1 740,00	"	1 740,00
Pensioenen	1 210,15	1 210,15	"	1 210,15
Eeredienst en onderwijs	4 715,60	4 715,60	"	4 715,60
Landsgebouwen en eigendommen	1 658,42	1 651,945	"	1 651,945
Landsslaven	580,00	521,865	"	521,865
Geneeskundige dienst	900,00	900,00	"	900,00
Batterijwachters	365,00	"	"	"
Vrachtgelden	166,00	166,00	"	166,00
Cultures.	320,00	320,00	"	320,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden.	1 000,00	428,255	"	428,255
	f 18 170,67	f 16 176,115	"	f 16 176,115
<i>Minder</i> uitgegeven dan geraamd	1 994,555			
	f 16 176,115	"	"	f 16 176,115
<i>Meer</i> uitgegeven dan ontvangen				7 369,655
				f 8 806,46

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die
ter Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE ● VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 35.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius over 1861,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Belasting op producten van suikerplantages	f 2 106,24	f 57,70	"	f 57,40
" " vee	110 67	20,00	"	20,00
" " huishuren	370,84	212,00	"	212,00
" " hypotheken en notariele obligatien	178,54	34,00	"	34,00
" " den verkoop van slaven	6,67	"	"	"
Contributie voor de schutterij	388,84	210,00	"	210,00
Grondregten	592,67	77,85	"	77,85
Patentregt	848,68	884,80	"	884,80
Zegelregt	540,82	518,03	"	518,03
Venduregten	159,68	129,74 ⁵	"	129,74 ⁵
De 50ste penning	19,56	51,00	"	51,00
Transporteren.	f 5 312,71	f 2 194,32 ⁵	"	f 2 194,32 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport.	f 5 312,71	f 2 194,32 ⁵	"	f 2 194,32 ⁵
De 40ste penning.	38,92	"	"	"
Regt op de collaterale successie	75,79	9,60	"	9,60
Zeebrieven	3,63	18,15	"	18,15
Leges.	358,73	405,30	"	405,30
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 079,09	2 678,93 ⁵	"	2 678,93 ⁵
Diverse ontvangsten	100,00	508,49 ⁵	"	508,49 ⁵
	f 6 968,87	f 5 815,40 ⁵	"	f 5 815,40 ⁵
<i>Minder</i> ontvangen dan geraamd.	1 153,46 ⁵			
	f 5 815,40 ⁵			f 5 815,40 ⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 6 050,00	f 6 050,00	»	f 6 050,00
» » politie en justitie	3 060,00	3 060,00	»	3 060,00
Departement van finantien	11 446,90	9 728,46 ⁵	f 1 600,00	11 328,46 ⁵
Militaire kosten	11 400,32 ⁵	9 858,49	»	9 858,49
Landsgebouwen en eigendommen	1 000,00	1 000,00	»	1 000,00
Kosten der schutterij	700,00	700,00	»	700,00
» van de eeredienst	4 600,00	4 600,00	»	4 600,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden. .	3 466,67	3 011,77 ⁵	230,00	3 241,77 ⁵
	f 41 723,89 ⁵	f 38 008,73	f 1 830,00	f 39 838,73
<i>Minder</i> uitgegeven dan geraamd	1 885,16 ⁵			
	f 39 838,73	»	»	f 39 838,73
<i>Meer</i> uitgegeven dan ontvangen.				34 023,32 ⁵
				f 5 815,40 ⁵

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden).

N°. 36.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin over 1861,
vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin. en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
<i>Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.</i>				
Inkomende regten	f 4 560,65	f 5 479,20 ⁵	"	f 5 479,20 ⁵
Uitgaande regten en havengelden	6 066,98	5 930,35	"	5 930,35
Zegelregt	562,75	836,07	"	836,07
De 50ste penning	70,50	16,95	"	16,95
De 40ste "	57,69	11,50	"	11,50
Leges.	16,44	341,48	"	341,48
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank .	135,78	230,08	"	230,08
Venduregten	482,45	361,36	"	361,36
1 per cent op hypotheeken ten voordeele van vreemden en non-residenten.	28,88	"	"	"
Successieregten	534,61	"	"	"
Transporteren	f 12 516,73	f 13 206,99 ⁵	"	f 13 206,99 ⁵

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 12 516,73	f 13 206,99 ⁵	»	f 13 206,99 ⁵
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	2 421,33	2 065,98	»	2 065,98
Lastgeld van vaartuigen	5,86	15,63	»	15,63
Diverse	100,00	3 666,30	»	3 666,30
<i>Meer ontvangen dan geraamd</i>	f 15 043,92 3 910,98 ⁵	f 18 954,90 ⁵	»	f 18 954,90 ⁵
	f 18 954,90 ⁵			f 18 954,90 ⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 6 450,00	f 6 439,75	»	f 6 439,75
» » politie en justitie	8 662,00	8 494,17	»	8 494,17
Departement van finantien	9 459,50	9 360,95	»	9 360,95
Landsgebouwen en eigendommen	1 300,00	1 300,00	»	1 300,00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	3 540,00	3 540,00	»	3 540,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 533,33	4 533,33	»	4 533,33
	f 33 944,83	f 33 668,20	»	f 33 668,20
<i>Minder</i> uitgegeven dan geraamd	276,63			
	f 33 668,20			f 33 668,20
<i>Meer</i> uitgegeven dan ontvangen				14 713,29 ⁵
				f 18 954,90 ⁵

Date	Description	Debit	Credit	Balance
1880				
1881				
1882				
1883				
1884				
1885				
1886				
1887				
1888				
1889				
1890				
1891				
1892				
1893				
1894				
1895				
1896				
1897				
1898				
1899				
1900				

STRAFFORD

Printed and Published by the
 STRAFFORD PRESS, 11, Market Street,
 Strafford, N.S.W.

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII).

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE **Q** VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 37.

STAAT

VAN

STRAFFEN,

WELKE

krachtens de artt. 19 en 20 van het Reglement op de behandeling van slaven,

dd. 14/18 Februarij 1857, aan slaven op Curaçao zijn opgelegd

gedurende het jaar 1862.

Naam, ouderdom, geslacht en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging is gevraagd.	Aard der overtreding.
Gideon, oud 24 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	De wed. H. Schotborgh.		Diefstal.
Antuijn, oud 38 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	De boedel van N. Hollen.		Eenvoudig feitelijk geweld
José, oud 26 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	C. Sprock.		Diefstal.
Martis, oud 24 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	C. Sprock.		Het herhaald vernachten buiten de plantage, zonder toestemming van den meester.
Stefanus, oud 18 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	J. Blassini.	J. Blasini.	Herhaalde weglooperij.
John, oud 25 jaren, mannelijk geslacht.	J. M. Guining.		Diefstal van eene pul olie
Luciana, oud 28 jaren, vrouwelijk geslacht, huisbediende.	M. P. Curiel	M. P. Curiel.	Verregaande brutaliteit.
Hosé, oud 37 jaren, mannelijk geslacht, bediende.	De wed. Koentze.		Diefstal.
Eduard, oud 27 jaren, mannelijk geslacht, schoenmaker.	F. A. Scholtz.		Feitelijk geweld.
Willem, oud 19 jaren, mannelijk geslacht, metselaar.	Franc. de Paula Montes.		Eenvoudig feitelijk geweld
Jacobus, oud 25 jaren, mannelijk geslacht, timmerman.	G. J. Hoijer.		Idem.
George, oud 35 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	J. A. Jesurum.		Diefstal.
Anthon, oud 20 jaren, mannelijk geslacht, timmerman.	de wed. Hellmund.	De wed. Hellmund.	Oneerbiedigheid tegen de meesters.
Rimon, oud 40 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	C. Sprock Cz.	C. Sprock Cz.	Voortvlugtigheid (bij herhaling).
Louis, ouderdom onbekend, mannelijk geslacht, timmerman.	Franc. de Paula Montes.		Diefstal.
Ferdinand, oud 25 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	F. W. Palm.		Diefstal van tuinproducten op de plantage van den meester.

Datum waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging verleend is.	Aanmerkingen.
1862.			
8 Januarij.	25 touwslagen.	De Procureur des Konings.	De diefstal bestaat in het wegnemen van eenig hout en mispels op de plantage van de meesters.
16 "	8 dagen gevangenzetting.	Idem.	Geene.
1 Februarij.	20 touwslagen.	Idem.	Deze diefstal bestaat in het zich toeëigenen van eetwaren, welke hem afgegeven waren om naar buiten voor den meester te vervoeren. Het feit is door hem geconfesseerd.
1 "	Idem.	Idem.	Deze slaaf heeft het hem ten laste gelegd feit erkend.
6 "	Drie maanden kettingboei.	Idem.	Geene.
11 Maart.	30 touwslagen.	Idem.	Het feit is geconfesseerd en door getuigen bevestigd.
26 "	15 touwslagen.	Idem.	Geene.
7 April.	40 touwslagen.	Idem.	Geene.
22 "	3 dagen gevangenzetting.	Idem.	Het feit is door drie getuigen bevestigd.
5 Mei.	8 dagen gevangenzetting.	Idem.	Het feit is door twee getuigen bewezen.
19 "	4 dagen gevangenzetting.	De commies, tijdelijk belast met de waarneming der functien van den Procureur des Konings.	Idem.
20 "	6 maanden dwangarbeid aan de publieke werken.	Idem.	Hij heeft op verschillende plaatsen kippen en kalkoenen gestolen, alsmede een hemd. Het feit is bewezen en geconfesseerd.
20 "	8 dagen opsluiting.	Idem.	Geene.
27 "	12 touwslagen.	Idem.	Geene.
28 "	4 maanden dwangarbeid aan de openbare werken.	Idem.	Het gestolene bestaat in een theepot, die bij hem gevonden is. Het feit is ook beleden.
7 Junij.	15 touwslagen.	Idem.	Geene.

Naam, ouderdom, geslacht en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging is gevraagd.	Aard der overtreding.
Fernando, oud 20 jaren, man- nelijk geslacht, tuinneger.	F. W. Palm.		Diefstal van tuinproducten op de plantage van den meester.
Jacobus Rigardo, oud 30 jaren, mannelijk geslacht, zonder beroep.	Franc. de Paula Montes.		Gekwalificeerd feitelijk ge- weld, onder verzachtend omstandigheden.
Martha, oud 18 jaren, vrou- welijk geslacht, zonder be- roep.	J. G. Graval.		Eenvoudig feitelijk geweld
Gustiena, oud 24 jaren, vrou- welijk geslacht, zonder be- roep.	W. J. Barkmeijer.		Feitelijk geweld.
Francisco, oud 26 jaren, man- nelijk geslacht, magazijns- knecht.	Gouvernement.		Idem, onder verzachtend omstandigheden.
Martijn, oud 34 jaren, man- nelijk geslacht, pontvoerder.	J. A. Agostini.		Gequalificeerd feitelijk ge- weld.
Antuijn, oud 60 jaren, man- nelijk geslacht, landbouwer.	J. J. Naar.		Het hakken van hout op de publieke gronden.
José, oud 26 jaren, mannelijk geslacht, landbouwer.	De boedel van C. Z. de Haseth.		Diefstal.
Richard, oud 20 jaren, man- nelijk geslacht, metselaar.	D. M. Rammelman El- sevier.		Eenvoudig feitelijk geweld
Herman, oud 22 jaren, man- nelijk geslacht, metselaar.	J. Vos Muller.		Idem.
Louis, oud 24 jaren, manne- lijk geslacht, geen beroep.	de wed. Suaris.		Injurie.
Francisco, oud 30 jaren, man- nelijk geslacht, geen beroep.	Gouvernement.		Straatschenderij en drof- kenschap.
Nicolaas, oud 31 jaren, man- nelijk geslacht, timmerman.	J. M. Pinedo.		Poging tot gequalificeer- d feitelijk geweld, onder verzachtende omstan- digheden.
Lucien, ouderdom onbekend, mannelijk geslacht, geen be- roep.	David Pinto.		Diefstal.
Antuijn, ouderdom onbekend, mannelijk geslacht, geen beroep.	D. Cohen.		Burengerucht.
John, oud 26 jaren, mannelijk geslacht, zonder beroep.	J. M. Grunings.		Diefstal, zonder verz- rende omstandigheden

Datum waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging verleend is.	Aanmerkingen.
1862.			
7 Junij.	15 touwslagen.	De commies tijdelijk belast met de waarneming der functien van den Procureur des Konings.	Geene.
15 Julij.	14 dagen opsluiting.	Idem.	Hij heeft Antuijn Felix een stokslag toegebracht. Het feit is geconfesseerd en door getuigen bevestigd.
21 "	5 dagen opsluiting.	Idem.	Zij heeft E. Jacob eene oorveeg gegeven. Het feit is door getuigen bevestigd.
2 Augustus.	14 dagen gevangenzetting.	Idem.	Geene.
26 "	8 dagen gevangenzetting.	Idem.	Geene.
8 "	1 maand gevangenzetting.	Idem.	Geene.
3 October	2 maanden dwangarbeid	Idem.	Op confessie en convictie.
6 "	6 maanden dwangarbeid.	Idem.	De diefstal bestaat in het wegnemen van een stuk zoollader, een piéce linnen en een paar muilen, op drie verschillende plaatsen. Op confessie en convictie.
7 "	8 dagen opsluiting.	Idem.	Geene.
7 "	Idem.	Idem.	Geene.
7 "	3 dagen opsluiting.	Idem.	Geene.
8 November.	15 touwslagen.	Idem.	Geene.
10 "	8 dagen gevangenzetting.	Idem.	Bewezen door drie politiebeamten.
7 "	6 maanden dwangarbeid.	Idem.	De diefstal bestaat in het wegnemen van 2 kalkoenen. Op confessie en convictie.
8 "	10 dagen opsluiting.	Idem.	Bewezen door politiebeamten.
7 December.	40 touwslagen.	Idem.	Op confessie, welke door de inlichtingen bevestigd zijn.

STAY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

ZITTING 1864—1865. — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE **B** VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 38.

STAAT

VAN DE

DOOR DEN GEZAGHEBBER VAN BONAIRE OPGELEGDE STRAFFEN AAN
PARTICULIERE- EN LANDSSLAVEN.

GEDURENDE HET JAAR 1862.

N A A M		V A N D E N G E S T R A F T E.			
van den eigenaar.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.	Naam.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.
Het Gouvernement.	»	Martijn P. Domacassé.	Mannelijk.	26 jaren.	Veldarbeider.
R. R. Muskus.	»	Eduard Lazarus.	idem.	19 jaren.	Kledermaker. 2
Het Gouvernement.	»	Johanna Felida.	Vrouwelijk.	28 jaren.	Veldarbeidster 2

DAGTEEKENING WAAROP DE STRAF GEGEVEN IS.	A A R D D E R O V E R T R E D I N G.	O P G E L E G D E S T R A F.	<i>Aanmerkingen.</i>
er. 9 Augustus 1862.	Gepleegde diefstal van eenige goederen uit een bewoond huis.	Dwangarbeid aan de zoutpannen in boeijen, voor den tijd van 6 maanden met opsluiting des nachts.	
er. 25 December 1862.	De openbare rust en orde te hebben verstoord, door uitbundig schreeuwen en tieren burengerucht te hebben veroorzaakt.	Gevangenis te water en brood voor den tijd van 6 dagen.	
ster 25 December 1862.	De openbare rust en orde te hebben verstoord, door uitbundig schreeuwen en tieren burengerucht te hebben verwekt.	Gevangenis te water en brood voor den tijd van 6 dagen.	

Bonaire, ultimo December 1862.

De gezaghebber,

(get.) H. F. G. WAGNER.

--	--	--

STILL

STRAFFEN

door het Bureau de Land en Water

colonne bij land 1905

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden)

N°. 39.

S T A A T

V A N

S T R A F F E N ,

DOOR HET BESTUUR TE ARUBA AAN SLAVEN OPGELEGD

gedurende het jaar 1862.

NAAM, GESLACHT, OUDERDOM, EN BEROEP VAN DEN SLAAF.	N A A M VAN DEN M E E S T E R.	A A R D D E R O V E R T R E D I N G.
Juan, mannelijk geslacht, oud 14 jaren, tuinwerker.	G. Ruiz.	Herhaalde weglooperij.
Pedro, mannelijk geslacht, oud 20 jaren, tuinwerker.	De weduwe Scholten.	Dronkenschap op straat.
Idem.	Idem.	Ligte oneerbiedigheid jegens z meesteres.

Datum waarop de bestrafing heeft plaats gehad.	DE OPGELEGDE STRAF.	AANMERKINGEN.
20 Mei.	Opsluiting gedurende 8 dagen en nachten.	
26 Julij.	idem 1 dag.	
7 September.	idem 1 dag en nacht.	

Aruba, den 2den Februarij 1863.

De gezaghebber,

(get.) M. DE VEER.

1871
The following is a list of the names of the persons who have been admitted to the office of Justice of the Peace for the year 1871.

1871

THE FOLLOWING IS A LIST OF THE NAMES OF THE PERSONS WHO HAVE BEEN ADMITTED TO THE OFFICE OF JUSTICE OF THE PEACE FOR THE YEAR 1871.

ALFRED J. BROWN

WALTER H. GIBSON

ZITTING 1864 — 1865 — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 40.

STAAT

VAN DE

DOOR DEN AMBTENAAR VAN HET PUBLIEK MINISTERIE OPGELEGDE STRAFFEN

AAN

SLAVEN OP HET EILAND ST. EUSTATIUS

gedurende het jaar 1862.

V A N D E N G E S T R A F T E .				N A A M
N A A M.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.
Jeremiah.	Mannelijk.	19 jaren.	Veldarbeider.	W. A. Cruger.
Louisa.	Vrouwelijk.	28 jaren.	Zonder.	R. H. Moore.
Johnny.	Mannelijk.	30 jaren.	Veldarbeider.	Louisa.
John Timmer.	Idem.	32 jaren.	Idem.	Johnny slaaf van R. Moore.
Rupert.	Idem.	18 jaren.	Geen.	Hassell.
Pieter James.	Idem.	31 jaren.	Geen.	J. W. Groebe.
Annette.	Vrouwelijk.	19 jaren.	Geen.	Ermeline, slavin van O. Niel.
John Joseph.	Mannelijk.	17 jaren.	Veldarbeider.	John Jozeph.
John George.	Idem.	24 jaren.	Sjouwer.	Aanklagte van de politie.
Annette.	Vrouwelijk.	19 jaren.	Geen.	Idem.
Robert.	Mannelijk.	28 jaren.	Veldarbeider.	Aangeklaagd door Charles Mussenden.
Samuel.	Idem.	37 jaren.	Idem.	
Cecilia.	Vrouwelijk.	28 jaren.	Veldarbeidster.	
Sarah Jane.	Idem.	18 jaren.	Idem.	
Susannah.	Idem.	43 jaren.	Idem.	
Henriette.	Idem.	25 jaren.	Idem.	

Aard der overtreding.	Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Opgelegde straf.	Aanmerkingen.
Insubordinatie en pligtverzuim.	7 Januarij 1862.	Opsluiting in 's lands gevangenis voor den tijd van 14 dagen.	
Verbale injurie, gepleegd tegen een slaaf van den heer Moore.	15 " "	Idem op de plantage van den eigenaar voor 2 dagen.	
Feitelijk geweld, gepleegd tegen de klaagster.	15 " "	Idem voor den tijd van 14 dagen.	
Feitelijk geweld op den publieke weg.	18 " "	Idem.	
Onbehoorlijk gedrag op straat.	24 Februarij 1862.	Idem in 's lands gevangenis voor den tijd van 8 dagen.	
Gepleegd feitelijk geweld tegen den slaaf van den klager.	18 Maart 1862.	Opsluiting in 's lands gevangenis voor 1 maand.	
Feitelijke aanranding van de klaagster.	18 " "	Opsluiting in 's lands gevangenis voor 8 dagen.	
Het beliegen van den ambtenaar van het openbaar ministerie, door aan zijne mede-slaven te hebben gezegd dat genoemde ambtenaar verklaard had, dat zijn meester geen regt had een slaaf met gevangenzetting te straffen.	18 " "	Opsluiting op de plantage van zijnen meester voor den tijd van 14 dagen.	
Wegens feitelijk geweld, op de openbare straat gepleegd.	4 April 1862.	Veertien dagen gevangenzetting.	
Idem.	7 " "	Acht dagen gevangenzetting.	
Deze slaven behooren tot de plantages Concordia en Cherry Tree, doch waren gewoon om op de eigen plantage van den klager, Chs. Mussenden te werken. Op den 7den verlieten zij den arbeid en begaven zich naar de plantage Concordia, met het voornemen, dat bijaldien zij door het openbaar ministerie stadwaarts mogten opgeroepen worden, daaraan niet te voldoen zonder vergezeld te zijn van de geheele hurenmagt. De ambtenaar van het openbaar ministerie hiervan onderrigt zijnde, liet hij de beklagden door een politie beambte aanzeggen zich stadwaarts te begeven, doch	7 " "	Robert, 6 maanden opsluiting in 's lands gevangenis, de overigen 3 maanden op de plantage van den huurder.	

VAN DEN GESTRAFTE.				N A A M
N A A M.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.
Louise.	Vrouwelijk.	28 jaren.	Geen.	Aanklagte van de politie.
Augustus.	Mannelijk.	30 jaren.	Veldarbeider.	De kapitein van de garde de côte.
Henry.	Idem.	25 jaren.	Idem.	R. Fabio.
Mary Jane.	Vrouwelijk.	25 jaren.	Zonder.	"
Sarah.	Idem.	30 jaren.	Idem.	"
John George.	Mannelijk.	24 jaren.	"	Politie.
Stedman.	Idem.	18 jaren.	"	Idem.
Louise.	Vrouwelijk.	41 jaren.	Kokkin.	R. Marcial.
Laanders.	Mannelijk.	27 jaren.	Vuurstoker.	D. J. Campbell.
Clement.	Idem.	35 jaren.	Kok van den heer Campbell.	Idem.
Jack.	Idem.	27 jaren.	Veldarbeider.	"

Aard der overtreding.	Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Opgelegde straf.	Aanmerkingen.
<p>met streng verbod om zich van de overige slaven af te scheiden. Hun voornemen werd evenwel ten uitvoer gelegd, met dat gevolg dat de rust der kolonie ernstig is bedreigd geworden.</p> <p>Na rijpelijk onderzoek is het noodzakelijk geacht de eerst vermelde slaaf met 6 maanden detentie te straffen en de overigen met 3 maanden gevangenzetting op de plantage van den huurder.</p>			
Wegens feitelijk geweld, op de openbare straat gepleegd.	7 April 1862.	Acht dagen gevangenzetting.	
Wegens het uitschelden van de bootsgezellen van de garde de côte.	13 " "	15 touwslagen.	
Feitelijk geweld.	20 " "	20 touwslagen.	
Vechterij op straat.	22 " "	15 touwslagen.	
Idem.	22 " "	10 touwslagen.	
Idem.	3 Mei 1862.	15 touwslagen.	
Idem.	3 " "	10 touwslagen.	
Het afbreken van een kruis op het Roomsche kerkhof.	16 " "	15 touwslagen.	
De orders van den directeur, om de slavin Leonora te arresteren, niet te hebben opgevolgd, waardoor derust van de plantage is gestoord geworden, zoodat de ambtenaar van het openbaar ministerie zich derwaarts heeft moeten begeven.	29 " "	Na eenige dagen detentie, bij wijze van veiligheidsmaatregel, met 20 touwslagen gestraft.	
Idem.	"	Deze slaaf is slechts met 8 dagen arrest gestraft, daar de eigenaar hem als kok zou afdanken en hem als veldarbeider gebruiken.	
Bij de plaats gehad hebbende insubordinatie op de plantage van den heer D. J. Campbell, had de ambtenaar van het openbaar ministerie zich derwaarts begeven en bij gelegenheid dat hij de slavenmagten	"	Bij wijze van veiligheidsmaatregel voor een onbepaalden tijd onder de strafarbeiders opgenomen en met 20 touwslagen gestraft.	Het is den ambtenaar van het openbaar ministerie voldoende gebleken dat er geen inbreuk gemaakt wordt op den rusttijd der slaven. De veroordeelde Jack had juist op dien dag ver-

VAN DEN GESTRAFTE.				N A A M
N A A M.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.	van den persoon door wie de straf gevraagd is.
Leonora.	Vrouwelijk.	30 jaren.	Veldarbeidster.	D. Pandt.
Theodore.	Mannelijk.	31 jaren.	Geen.	D. J. Campbell.
James.	Idem.	31 jaren.	Geen.	H. D. de Geneste.
Thomas.	Idem.	28 jaren.	Veldarbeider.	John Groele.
John.	Idem.	22 jaren.	Idem.	de weduwe Themmen.
Pieter James.	Idem.	31 jaren.	Geen.	"
Pedro.	Idem.	31 jaren.	Veldarbeider.	R. H. Moore.
Moll.	Vrouwelijk.	26 jaren.	Veldarbeidster.	C. Mussenden.
Annette.	Idem.	22 jaren.	Geen.	Politie.
Dotte.	Idem.	15 jaren.	Huisbediende.	de slaaf Bumba.
Margaretha.	Idem.	16 jaren.	Idem.	Idem.
Klare.	Idem.	11 jaren.	Idem.	Idem.
Murphy.	Mannelijk.	35 jaren.	Veldarbeider.	C. Mussenden.
James.	Idem.	32 jaren.	Idem.	H. D. Geneste.
Moll.	Vrouwelijk.	26 jaren.	Veldarbeidster.	C. Mussenden.

Aard der overtreding.	Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Opgelegde straf.	Aanmerkingen.
aansprak, heeft de beklaagde luide kreten aangeheven, waaronder dat er geen genoegzamen rusttijd verstrekt werd, waardoor de gemoederen der overige slaven in onrustige stemming gebragt werden, zoodat de ambtenaar van het openbaar ministerie het noodzakelijk geoordeeld heeft dezen slaaf te arresteren.			lof bekomen om na 12 uren zich van de plantage te absenteren, ten einde zijne moeder te gaan bezoeken.
Verzet tegen den directeur.	27 Mei 1862.	Veertien dagen gevangenzetting.	
Gepleegd feitelijk geweld.	20 " "	Acht dagen gevangenzetting.	
Zich herhaaldelijk aan zijn werk te hebben onttrokken.	17 Junij "	Eene maand gevangenzetting.	
Het weigeren van aanbevolen werk.	7 Julij "	Dwangarbeid aan de publieke wegen voor den tijd van vijf dagen.	
Het mishandelen van een slaaf op de plantage Princes.	28 " "	Idem voor den tijd van eene maand.	
Het uitschelden van den slaaf John en deszelfs familie.	28 " "	Idem voor den tijd van vijf dagen.	
Valsche beschuldiging van zijnen meester en ongeregeld gedrag tegen den ambtenaar van het openbaar ministerie op zijn bureau.	29 " "	Idem voor onbepaalden tijd.	
Onvoegzaam gedrag en verzet tegen haren meester.	1 Augustus 1862.	Idem voor den tijd van eene maand.	
Het ontvreemden van vruchten op een bewoond erf.	2 " "	Idem voor den tijd van vier dagen.	
Ontvreemding van gelden, bewaard in den grond.	7 " "	De twee eerstgenoemden voor zes weken en de laatstgenoemde voor eene maand gevangenzetting.	
Idem.	7 " "		
Idem.	7 " "		
Het mishandelen van een ouden bejaarden slaaf.	1 September "	Drie maanden detentie.	
Verzet tegen zijnen meester en het weigeren om te werken.	1 " "	Dwangarbeid aan de publieke wegen voor den tijd van twaalf dagen.	
Verzet tegen den blankofficier en insubordinatie.	2 " "	Idem voor den tijd van eene maand.	

V A N D E N G E S T R A F T E .				N A A M
N A A M .	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.
John Mars.	Mannelijk.	33 jaren.	Veldarbeider.	Hassell (eigenaar.)
Sarah.	Vrouwelijk.	31 jaren.	Waschvrouw.	G. L. Groebe.
Burtis.	Mannelijk.	29 jaren.	Arbeider.	De slavin Rebecca.
Rebecca.	Vrouwelijk.	21 jaren.	Huisbediende.	De slaaf Burtis.
Washington.	Mannelijk.	23 jaren.	Herder.	H. D. de Geneste.

Aard der overtreding.	Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Opgelegde straf.	Aanmerkingen.
Eenvoudig feitelijk geweld tegen een slaaf en oneerbiedig gedrag ten aanzien van zijnen meester.	10 October 1862.	Dwangarbeid aan de publieke wegen voor den tijd van eene maand.	
Het weigeren van aanbevolen werk.	18 " "	Opsluiting voor den tijd van acht dagen.	
Feitelijk geweld en schennis van huisregt.	12 November "	Dwangarbeid aan de publieke wegen voor eene maand.	
Idem met verzachtende omstandigheden.	12 " "	Idem voor veertien dagen.	
Het doodslaan van een aan zijne zorg toevertrouwde koe.	27 December "	Idem voor zes maanden.	

De ambtenaar van het openbaar ministerie,

(get.) J. G. VAN ROMONDT.

Date	Description	Amount	Balance
1877	To Balance	100.00	100.00
1877	By Cash	50.00	50.00
1877	By Cash	50.00	100.00
1877	By Cash	50.00	150.00
1877	By Cash	50.00	200.00

UTICAVEN IN OTYKRENGSTEIN

COOPERVILLE IN ALICE

at the residence of the late W. J. ...

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE U VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

Nº. 41.

STAAT

VAN

UITGAVEN EN OPBRENGSTEN

VAN

COCHENILLE EN ALOË

der onderscheidene etablissementen van cultuur op de eilanden

CURAÇAO, BONAIRE en ARUBA,

over het dienstjaar 1862.

UITGAVEN.

EILANDEN.	ETABLISSEMENTEN.	Tractementen der opzigters.	Arbeidsloon en verdere uitgaven.	Totaal van elk eiland.
Curaçao.	De Hoop.	f 1 000,00	f 1 276,19 ⁵	f 2 276,19 ⁵
Bonaire.	Guatimala.	1 000,00	3 438,21 ⁵	4 438,21 ⁵
	Mexico.			
	Amboina.			
Aruba.	Socotora.	"	8,15	8,15
Totaal bedrag der uitgaven voor de drie eilanden				f 6 722,56

PRO MEMORIE.

Op de etablissementen van cultuur te Curaçao en te Bonaire ook maïs bewerkt zijnde, komen in computatie tot de uitgaven, de opbrengsten van dat artikel, te weten:

te Curaçao:

Geen maïs geproduceerd, slechts 1220 dragten maïs-stokken, waarvoor verkregen is à 30 cents per dragt, eene som van . . . . . f 366

te Bonaire:

Behalve maïsstocken, welke in de beestialen worden benuttigd, 1267 schepels maïs á f 2,40 en f 2 f 2544,80

OPBRENGSTEN.

EILANDEN.	ETABLISSEMENTEN.	Hoeveelheid ponden.	Geldswaardig bedrag.	Totaal van elk eiland.
Curaçao.	De Hoop.	1555 pond aloë . . .	f 637,55	f 637,55
Bonaire.	Guatimala.			
	Mexico.	554 " cochenille .	1 030,44	
	Amboina.	10 560 " aloë . . .	4 237,165	5 267,605
Aruba.	Socotora.	"	"	"
Gezamenlijk bedrag der opbrengsten van de drie eilanden:				
	voor 554 pond cochenille		1 030,44	
	" 12 115 " aloë		4 874,715	
				f 5 905,155

RECAPITULATIE.

EILANDEN.	Uitgaven.	Opbrengsten.	MEERDERE	
			Uitgaven.	Opbrengsten.
Curaçao	f 2276,195	f 637,55	f 1638,645	"
Bonaire	4438,215	5267,605	"	f 829,39
Aruba	8,15	"	8,15	"
	f 6722,56	f 5905,155	f 1646,795	f 829,39

en dertzeft tonnen pinnengyvelen.

Opgemaakt in

IT HAVERS VAN DE ZUID-AMERIKA

REKENINGEN

TOTAAL

Café	Gamsche	Totale	Mars	Linnens	Van de	
					1881	1882
817	60	1702	50	1192	70	1262
"	"	"	"	1010	2	1012
"	"	"	"	58	"	58
"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"
100	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"
170	"	"	"	"	"	"
018	30	488	17	"	"	"
2002	70	2200	40	1870	10	1880

217 verspreiden

2080 tonnen

300 verspreiden 14000 tonnen

Totaal in 1881

Totaal in 1882

of het Ministerie van Koloniën

1881

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1862.

BIJLAGE V VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

Nº. 42.

STAAT aantoonende het getal vaartuigen en derzelve tonnenmaat, welke gedurende het jaar 1862 in de haven van Curaçao zijn binnengevallen.

Opgemaakt naar de staten van In- en Doorvoer.

ONDER WELKE VLAG.	UIT EUROPESCHE HAVENS.					UIT NOORD-AMERIKAANSCH HAVENS.			UIT HAVENS VAN DE ZUID-AMERIKAANSCHEN STATEN.						UIT DE WEST-INDISCHE KOLONIALE HAVENS.								Van zee.	TOTAAL.																								
	Amsterdam.	Liverpool.	New Castle.	Marseille.	Hamburg.	New York.	Baltimore.	Machias.	VENEZUELAANSCH.				Nieuw Grenada.	Haiti.	NEDERLANDSCHE.				Engelsche.	Spaansche.	Fransche.	Deensche.																										
									Laguaira, Barcelona en andere.	Porto Cabello.	Coro, Cumarebo en andere.	Maracaibo en Ind. kust.			Suriname.	St. Eustatius, Saba en St. Martin.	Bonaire.	Aruba.																														
Nederlandsche	12	2002	2	228	"	"	"	1	179	16	2316	"	"	"	"	28	961	40	817	50	1762	29	1426	48	2907	7	312	6	340	5	188	105	1190	71	901	2	130	27	1210	"	"	32	2195	16	352			
Engelsche	"	"	5	701	1	304	"	"	"	6	921	"	"	"	"	1	41	"	"	"	"	"	"	"	2	107	"	"	"	"	1	58	"	"	"	"	2	259	"	"	10	1019	2	184				
Fransche	"	"	"	"	"	1	218	"	"	"	"	"	"	"	"	1	46	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	46	1	56	"	"						
Pruissische	"	"	"	"	"	"	"	1	220	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"						
Hamburger	"	"	1	90	"	"	"	2	269	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"						
Spaansche	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	100	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"						
Deensche	"	"	2	243	"	"	"	5	734	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"						
Amerikaansche	"	"	"	"	"	"	"	"	"	7	1494	2	357	1	190	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"						
Venezuelaansche	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	25	1010	28	948	26	488	17	1817	2	146	"	"	"	"	"	7	137	24	301	"	"	"	"	"	"	"	"	"					
	12	2002	10	1262	1	304	1	218	9	1402	29	4731	2	357	1	190	55	2058	70	2035	76	2250	46	3243	52	3160	7	312	6	340	6	246	112	1327	95	1202	6	870	48	2985	1	46	43	3270	18	536	706	34 296
	33 vaartuigen. 5188 tonnen.					32 vaartuigen. 5278 tonnen.			247 vaartuigen. 9586 tonnen.						219 vaartuigen. 3115 tonnen.																																	
									306 vaartuigen, 13058 tonnen.						317 vaartuigen, 10236 tonnen.								18	536	706	34 296																						

Vaartuigen, welke voor doorvoer hebben ingeklaard: 48 met 3492 tonnen.

Vaartuigen, binnen de drie etmalen met hunne lading vertrokken: 15 met 654 tonnen.

Totaal in 1861 . . . . . 881 35 357

In 1861 kwamen er 125 vaartuigen meer binnen, dan in 1862; de tonnenmaat bedroeg in 1861, 1061 tonnen meer.

Curaçao, den 30sten Mei 1863.

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden.

(get.) J. D. CROL.

Voor eensluidend afschrift.

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien.

FEITH.

Wet van 1894

STAAT

van de

1894

INVOER		UITVOER		TOEGANG		AFGAANG	
Waarde	Stuks	Waarde	Stuks	Waarde	Stuks	Waarde	Stuks
1000	100	500	50	1500	150	500	50
2000	200	1000	100	3000	300	1000	100
3000	300	1500	150	4500	450	1500	150
4000	400	2000	200	6000	600	2000	200
5000	500	2500	250	7500	750	2500	250
6000	600	3000	300	9000	900	3000	300
7000	700	3500	350	10500	1050	3500	350
8000	800	4000	400	12000	1200	4000	400
9000	900	4500	450	13500	1350	4500	450
10000	1000	5000	500	15000	1500	5000	500

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII.)

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE W VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 43.

STAAT

VAN

INVOER TE CURAÇAO

gedurende het jaar 1862.

3817	Ossenhuiden.
2773	Pakken à 50 geitenvellen.
1297	Vaten en zakken koffij.
455	Zakken cacao.
»	Ceroenen indigo.
2239	Okshoofden, vaten, pakken, kisten enz. tabak.
5614	Okshoofden, vaten, pakken, kistjes suiker.
473	Okshoofden, pijpen, vaten rhum.
1117	Tonnen verwhout.
327 489	Kisten, balen, pakken, vaten enz. koopman- schappen.
121	Kisten, balen, pakken en vaten stukgoederen.
8638	Vaten, kisten, kistjes, vaatjes, stukken drooge provisien.
46 263	Idem natte provisien.
13 867	Okshoofden, vaten, pijpen, kelders, damejanen brandewijn en jenever.
3071	Okshoofden pijpen, vaten, kisten wijn enz.
24 842	Blokken en stukken mahonijhout en ander hard hout.
1046	Balen, vaten, pakken, enz., inhoud onbekend.

46	185	Mille voet timmerhout.
	526	Stuks scheepstimmerhout.
	13	Stuks scheepsronthout.
	209	Stuks sparren.
	99	Vaten pek, teer, harpuit enz.
	43 239	Schepels mais.
	19 675	Okshoofden, vaten meel in soorten.
	11 671	Kisten, kistjes, stukken kaas.
	2472	Ponden staaf-, band- en bladijzer.
	12 207	Ponden staaf-, band- en bladkoper.
	1753	Pakken hoedenstroo.
	1554	Vaatjes buskruid.
	279	Vaten, balen, zakken katoen.
	133	Vaten, balen, zakken wol.
	2559	Vaten zout.
	450	Tonnen watapanapeul.
	165	Tonnen ijs.
	358	Kisten en kistjes cigaren.

DE WET VAN DEN 17 DE JUNI 1863
AANGENOMEN IN DE VERZAMELING VAN DEN 17 DE JUNI 1863
BETREFFENDE DE WET VAN DEN 17 DE JUNI 1863
AANGENOMEN IN DE VERZAMELING VAN DEN 17 DE JUNI 1863

STAAT

DOORVOER TE CURAÇAO

gedrukt bij J. van der Meer

ZITTING 1864 — 1865. — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE X VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 44.

S T A A T

VAN DEN

DOORVOER TE CURAÇAO

gedurende het jaar 1862.

	Ossenhuiden.	
»	Pakken á 50 geitenvellen.	
»	Vaten en zakken koffij.	350
»	Zakken cacao.	
»	Ceroenen indigo.	
430	Okshoofden, pakken, vaten, vaatjes enz. tabak.	
45	Okshoofden, vaten, pakken, kistjes enz. suiker.	
43	Okshoofden, pijpen, vaten rhum.	
175	Tonnen verwhout.	
»	Kisten, balen, pakken enz. stukgoederen.	
45 125	Kisten, balen, pakken, vaten enz. koopman- schappen.	
930	Vaten, kisten, kistjes, vaatjes, stukken drooge provisien.	
2392	Idem natte provisien.	
331	Okshoofden, vaten, pijpen, kelders, damejanen brandewijn, jenever enz.	
112	Okshoofden, pijpen, vaten, kistjes wijn in soorten.	
14	Blokken, stukken mahonijhout en ander hard hout.	
683	Balen, vaten, pakken, enz. inhoud onbekend.	

4	Mille voeten timmerhout.
"	Stuks sloopstimmerhout.
"	Stuks sloopstimmerhout.
100	Stuks sparren.
"	Vaten pek, teer, harpuit enz.
4134	Schepels maïs.
450	Okshoofden, vaten meel in soorten.
1201	Kisten, kistjes, stukken kaas.
"	Ponden staaf-, band- en bladijzer.
"	Ponden staaf-, band- en bladkoper.
544	Pakken hoedenstroo.
"	Vaatjes buskruid.
"	Vaten, balen, zakken katoen.
928	Vaten, balen, zakken wol.
150	Vaten zout.
"	Tonnen watapanapeul.
"	Kisten en kistjes cigaren.

INHOUD

DE WET EN VERORDENINGEN BETREFFENDE DE WEDERRECHTING

1	A. Wet
2	B. Algemeen wetenschappelijk onderzoek
3	C. Algemeen wetenschappelijk onderzoek
4	1. Wet
5	2. Wet
6	3. Wet
7	D. Registratie van goederen
8	1. Wet
9	2. Wet
10	3. Wet
11	IV. Politie
12	1. Wet
13	2. Wet
14	3. Wet
15	V. Wet
16	1. Wet
17	2. Wet
18	3. Wet
19	VI. Wet
20	1. Wet
21	2. Wet
22	3. Wet
23	4. Wet
24	5. Wet
25	6. Wet
26	7. Wet
27	8. Wet
28	9. Wet
29	10. Wet
30	11. Wet
31	12. Wet
32	13. Wet
33	14. Wet
34	15. Wet
35	16. Wet
36	17. Wet
37	18. Wet
38	19. Wet
39	20. Wet
40	21. Wet
41	22. Wet
42	23. Wet
43	24. Wet
44	25. Wet
45	26. Wet
46	27. Wet
47	28. Wet
48	29. Wet
49	30. Wet
50	31. Wet
51	32. Wet
52	33. Wet
53	34. Wet
54	35. Wet
55	36. Wet
56	37. Wet
57	38. Wet
58	39. Wet
59	40. Wet
60	41. Wet
61	42. Wet
62	43. Wet
63	44. Wet
64	45. Wet
65	46. Wet
66	47. Wet
67	48. Wet
68	49. Wet
69	50. Wet
70	51. Wet
71	52. Wet
72	53. Wet
73	54. Wet
74	55. Wet
75	56. Wet
76	57. Wet
77	58. Wet
78	59. Wet
79	60. Wet
80	61. Wet
81	62. Wet
82	63. Wet
83	64. Wet
84	65. Wet
85	66. Wet
86	67. Wet
87	68. Wet
88	69. Wet
89	70. Wet
90	71. Wet
91	72. Wet
92	73. Wet
93	74. Wet
94	75. Wet
95	76. Wet
96	77. Wet
97	78. Wet
98	79. Wet
99	80. Wet
100	81. Wet

INHOUD

VAN HET VERSLAG BETREKKELIJK CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

A. Bevolking	Bladz. 1
B. Algemeen gewestelijk beheer	" 4
C. Militair beheer	" 4
§ 1. Landmagt	" 4
§ 2. Inrigtingen met het militair beheer in verband	" 7
§ 3. Zeemagt	" 7
D. Regtswezen en politie	" 8
I. Wetgeving	" 8
II. Burgerregt	" 8
III. Regterlijke magt	" 8
IV. Politie	" 11
§ 1. Maréaussée	" 11
§ 2. Regt van verblijf	" 11
§ 3. Zeebrieven en zeepassen	" 12
V. Middelen van beheer, met het regtswezen in verband	" 12
§ 1. Wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer	" 12
§ 2. Gevangenissen	" 13
E. Eeredienst	" 13
I. Protestantsche	" 13
II. Roomsch-katholijke	" 14
III. Israëlitische gemeente	" 15
F. Instellingen van liefdadigheid	" 15
I. Lazerus- en krankzinnigengesticht op Curaçao	" 15
II. Het Gasthuis of hospitaal voor de armen	" 15
III. Spaarbank en bank van leening	" 16
IV. Andere instellingen van liefdadigheid	" 17
G. Burgerlijke geneeskundige dienst	" 17
H. Onderwijs	" 19

I.	Landsgebouwen en openbare werken	Bladz. 19
J.	Vervoerwezen	" 19
K.	Geldelijk beheer	" 20
	§ 1. Bank	" 20
	§ 2. Begrooting	" 21
L.	Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren	" 21
M.	Slavenbevolking	" 22
N.	Nijverheid	" 22
	I. Landbouw	" 22
	II. Veeteelt	" 23
	III. Uitgifte van gronden.	" 24
	IV. Zoutpannen	" 24
	V. Scheepsbouw	" 24
	VI. Handel en scheepvaart	" 24
	VII. Andere takken van nijverheid.	" 28
	VIII. Postwezen.	" 28

BIJLAGEN.

A.	Verslag van de werking en den toestand der spaar- en beleenbank over het 13de huishoudelijke jaar, van den 1sten Julij 1862 tot en men den 30sten Junij 1863.
B.	Raming der ontvangsten en uitgaven van de eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius en St. Martin over 1862.
C.	
D.	
E.	
F.	
G.	
H.	Staten der ontvangsten en uitgaven van bovengemelde eilanden over 1860, vergeleken met de ramingen van dat jaar.
I.	
J.	Idem over 1861.
K.	
L.	
M.	
N.	
O.	
P.	

- Q. Staat van de straffen, welke krachtens de artt. 19 en 29 van het reglement op de behandeling van slaven, dd. 14/18 Februarij 1857, aan slaven op Curaçao zijn opgelegd gedurende het jaar 1862.
- R. Staat van de door den gezaghebber van Bonaire opgelegde straffen aan particuliere en landsslaven gedurende het jaar 1862.
- S. Staat van de straffen door het bestuur te Aruba aan slaven opgelegd gedurende het jaar 1862.
- T. Staat van de door den ambtenaar van het publiek ministerie opgelegde straffen aan slaven op het eiland St. Eustatius gedurende het jaar 1862.
- U. Staat van uitgaven en opbrengsten van cochenille en aloë der onderscheidene etablissementen van cultuur op de eilanden Curaçao, Bonaire en Aruba, over het dienstjaar 1862.
- V. Staat aantoonende het getal vaartuigen en derzelver tonnemaat, welke gedurende het jaar 1862 in de haven van Curaçao zijn binnengevallen.
- W. Staat van invoer te Curaçao gedurende het jaar 1862.
- X. Staat van den doorvoer te Curaçao gedurende het jaar 1862.

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

VERSLAG WEGENS DE KUST VAN GUINEA.

N°. 45.

Gedurende het jaar 1862 heerschten in de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over het algemeen rust en orde.

De gouverneur NAGTGLAS werd bij Koninklijk besluit dd. 23 Junij 1862, n°. 52, op zijn verzoek eervol uit 's lands dienst ontslagen onder toekenning van pensioen, en tot zijnen opvolger werd bij besluit van dezelfde dagteekening, n°. 53, benoemd de heer H. A. ELIAS.

De benoemde gouverneur, die in de maand October ter Kuste aankwam, nam den 3den November het bestuur van den heer NAGTGLAS over.

De gezondheidstoestand onder de Europeesche ambtenaren en officieren was gedurende 1862 niet zeer gunstig. Een ambtenaar overleed, terwijl verscheidene anderen verplicht waren voor herstel van gezondheid tijdelijk naar Europa te vertrekken.

Ook onder de schepelingen ter reede liet de gezondheidstoestand te wenschen over; onder de inlanders echter was die redelijk.

De vaccinatie onder de inlanders, in 1861 aangevangen, werd in 1862 voortgezet. Er werden echter slechts 136 personen ingeënt, daar het veel moeite kost ter zake hunne onverschilligheid te overwinnen.

De militaire bezetting ter Kuste bestond in 1862 uit:

1 kapitein-kommandant,	} allen inlanders.
1 2den luitenant,	
1 adjudant-onderofficier,	
6 onderofficieren,	
12 korporaaals,	
2 tamboers,	
5 hoornblazers,	
24 tapoeijer- en 58 neger-soldaten,	

Te zamen 110 hoofden.

Daarvan waren 34 onderofficieren en soldaten op de buitenforten gedetacheerd.

Gedurende het jaar 1862 boden zich 243 vrijwilligers aan bij het werfdepôt ter Kuste voor de dienst als soldaat in Oost-Indie; van dezen werden 126 aangenomen.

Den 8sten Augustus vertrokken 100 van deze recruten naar Oost-Indie, terwijl op 31 December de sterkte van het depôt weder was geklommen tot 65 manschappen.

Met uitzondering van het fort Crevecoeur te Acera, dat den 10den Julij 1862 door eene aardbeving grootendeels werd verwoest, verkeerden de forten en gebouwen over het algemeen in redelijken staat, en wordt er behoorlijk in hun onderhoud voorzien.

In 1862 werden bij de regtbank te St. George d'Elmina behandeld 22 zaken.

Door een lid der regtbank, belast met de regeling van kleine geschillen, werden behandeld 526, terwijl op de buitenforten 391 zaken werden verevend.

De staat, onder lit. A, hierbij gevoegd, geeft een overzicht van de verschillende gezezen strafvonnissen en van den aard der misdaden, misdrijven en overtredingen.

De in 1860 ingestelde politie werkt steeds gunstig.

In de verschillende forten werden bij afwisseling 414 personen gevangen gehouden.

De godsdienstoefeningen werden gestaakt bij het vertrek, in de maand April 1862, van den predikant naar Nederland. Er worden thans des Zondags godsdienstige voorlezingen gehouden.

Het onderwijs ging ook in 1862 vooruit; het getal leerlingen klom tot 168, die over het algemeen een vlijtig gebruik maakten van de school en alle redenen van tevredenheid gaven over hunne vorderingen.

Ook van de gelegenheid tot het ontvangen van onderrigt in vrouwelijke handwerken werd door de inlandsche meisjes met ijver gebruik gemaakt; het getal leerlingen steeg tot 40.

De handel ging wederom achteruit en vooral de uitvoer nam aanzienlijk af. Ook de scheepvaart verminderde aanmerkelijk.

In 1862 ankerden op de Nederlandsche reeden ter Kuste slechts 61 schepen, te zamen metende 15 660 tonnen, waarvan:

13 Nederlandsche,	metende	2 953 tonnen;
17 Engelsche,	"	4 318 "
12 Amerikaansche,	"	3 924 "
4 Fransche,	"	1 437 "
13 Portugesche,	"	2 605 "
1 Italiaansch,	"	152 "
1 Braziliaansch,	"	271 "
<hr/> 61 schepen,	"	<hr/> 15 660 "

Hieronder waren het Engelsche oorlogsschipschip *Wrangler* en de Fransche oorlogsschipschepen *d'Estaing* en *Djalmath*.

Ook in 1862 ondervond men de gunstige werking van het invoeren der Nederlandsche specie; meer en meer is zij overal gewild, en ook de pasmunt wordt overal met graagte aangenomen.

Onder litt. B en C worden hierbij gevoegd 2 staten van ontvangsten en uitgaven gedaan over het dienstjaar 1862 ten behoeve van de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea, vergeleken met de ramingen voor dat jaar.

's Gravenhage, den 25sten Maart 1865.

De Minister van Kolonien,

I. D. FRANSSEN VAN DE PUTTE.

ZITTING 1864—1865. — (CXIII.)

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE A VAN HET VERSLAG.
(Kust van Guinea).

N°. 46.

OVERZIGT DER HANDELINGEN

BETREKKING HEBBENDE TOT VONNISSEN,

GEWEZEN TER KUSTE VAN GUINEA

GEDURENDE 1862.

PLAATS WAAR HET VONNIS GEWEZEN IS.	Behandelde criminele zaken. — Insubordinatie.	Behandelde correctionele zaken.				Burgerlijke zaken.		Aantal der gewezen vonnissen.		Totaal der gewezen vonnissen.
		Eenvoudige diefstal.	Belediging.	Vechterij.	Misdrijven onder de vorige niet begrepen.	Schuldvorderingen.	Andere niet genoemde zaken.	Van veroordeeling.	Van vrijspraak.	
St. George d'Elmina.	1	36	14	14	17	396	188	466	82	548
Axim	"	2	1	"	1	46	1	39	9	48
Boutry	"	1	6	3	27	54	6	83	14	97
Saccondé.	"	"	1	"	"	28	4	27	1	28
Chama	"	2	"	10	"	17	2	30	1	31
Accra	"	2	19	3	6	152	72	171	16	187

Gezien,

*De waarnemend boekhouder enz., belast met het bestuur
van de dagelijksche zaken,*

(get.) HENDRIK DOLJER.

Getal der vonnissen in hooger beroep.		Criminele zaken. — Doodstraf.	Correctionele zaken.			Burgerlijke zaken. — Getal vonnissen tot		Getal burgerlijke zaken, waarvan gedurende de regterlijke behandeling de vervolging door partijen is gestaakt.
Bevestigd.	Vernietigd.		Gevangenisstraf van 1 tot 1/2 jaar.	Idem van 1/2 jaar.	Daarbeneden.	toe- wijzing	af- wijzing	
						van den ingestelden eisch.		
1	1	1	4	39	43	503	13	118
"	2	"	3	"	"	31	5	3
"	"	"	15	"	"	54	6	"
"	"	"	"	"	1	19	4	5
"	"	"	12	"	"	30	1	"
"	"	"	23	"	"	84	7	"

AANMERKINGEN.

Opgemaakt te St. George d'Elmina, den 22sten Junij 1864.

De Resident, tijdelijk belast met de waarneming der functien van Secretaris,

(get.) J. VITRINGA COULIN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

ZITTING 1864 — 1865 — (CXIII.)

---

*Verlag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.
(Kust van Guinea.)

N°. 47.

VERSLAG

DER

ONTVANGSTEN

gedaan over het dienstjaar 1862.

TEN BEHOEVE VAN

DE NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

TER KUSTE VAN GUINEA.

BENAMING DER MIDDELEN EN INKOMSTEN.		Bedrag volgens de raming.	BEDRAG DER GEDANE ON	
			ter Kuste van Guinea.	in Nederland.
<i>a.</i>	Ankergelden	f 1 750,00	f 1 350,00	"
<i>b.</i>	Boeten	2 000,00	2 841,91 ⁵	"
<i>c.</i>	Sommatiegelden	1 570,00	1 752,50	"
<i>d.</i>	Drinkwater	360,81	340,40	"
<i>e.</i>	Postwezen.	136,06 ⁵	210,57 ⁵	"
<i>f.</i>	Ontvangsten van particulieren, wegens verrigte werkzaamheden op het gouvernementsbureau te St. George d'Elmina	400,00	730,62	"
<i>g.</i>	Diverse ontvangsten	899,84	1 053,29 ⁵	f 53,34
<i>h.</i>	Toevallige baten	50,00	276,98	"
<i>i.</i>	Korting op tractementen van ambtenaren tot restitutie van genoten voorschotten.	"	950,00	50,00
		f 7 166,71	f 9 531,28 ⁵	f 103,34

VANGSTEN		MEER	MINDER	TOELICHTINGEN.
Totaal.		dan de raming.		
f	1 350,00	"	f 400,00	Met uitzondering van de posten <i>b</i> , <i>f</i> en <i>h</i> , is de raming voor 1862 gegrond op de uitkomsten der jaren 1858, 1859 en 1860.
	2 841,91 ⁵	f 841,91 ⁵	"	
	1 752,50	182,50	"	
	340,40	"	20,41	
	210,57 ⁵	74,51	"	
	730,62	330,62	"	
	1 106,63 ⁵	206,79 ⁵	"	
	276,98	226,98	"	
	1 025,00	1 025,00	"	
f	9 634,62 ⁵	f 2 888,32	f 420,41	
		Meer f 2 467,91		

Faint, illegible text at the top right of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the upper middle section of the page.

LEZELLE

UPTGAVEN

Faint, illegible text centered on the page.

DE NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

Faint, illegible text at the bottom of the page.

ZITTING 1864 — 1865 — (CXIII.)

---

*Verslag van het beheer en den staat der
West-Indische bezittingen en van die ter
Kuste van Guinea over 1862.*

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.
(Kust van Guinea.)

N°. 48.

VERSLAG

DER

UITGAVEN

gedaan over het dienstjaar 1862.

TEN BEHOEVE VAN

DE NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

TER KUSTE VAN GUINEA.

Artikel.	B E N A M I N G DER ONDERWERPEN VAN UITGAAAF.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag	
			per artikel na gedane af- en overschrijving.	Ter Kuste van Guinea.
HOOFDSTUK I.				
<i>Kosten van het algemeen bestuur.</i>				
Iste AFDEELING. — <i>Personeel.</i>				
1	Tractement en tafelgeld van den gouverneur en toe- lage van zijnen adjudant.	f 12 940,00	f 13 873,33	f 12 940,00
2	Tractement der burgerlijke ambtenaren	22 455,00	18 427,61	18 338,14
3	Buitengewone belooning aan de ambtenaren op het gouvernements-bureau te St. George d' Elmina, voor verrigte werkzaamheden ten behoeve van particulieren	133,33	243,54	243,54
4	Kosten van het agentschap van het Nederlandsch Gou- vernement bij den Koning van Ashantijn	500,00	517,50	517,50
5	Reis- en verblijfkosten der ambtenaren.	4 000,00	3 000,00	2 862,74
6	Verlofractementen	<i>Memorie.</i>	1 027,39	359,81
IIde AFDEELING. — <i>Materieel.</i>				
7	Bureau- en schrijfbehoeften.	935,65	935,65	75,15
	Transporteren	f 40 963,98	f 38 025,02	f 35 336,88

per artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	TOELICHTINGEN.
In Nederland.	Totaal.		
00	f 933,33	f 13 873,33	” Dit artikel is aangevuld met f 933,33 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 11). Aan den gewezen gouverneur C. J. M. Nagtglas is hier te lande het activiteits-tractement uitbetaald van 3 t/m ultimo November 1862.
14	”	18 338,14	f 89,47 Van dit artikel is overgeschreven : op art. 6 (Verloftractementen). . . . . f 1027,39 ” ” 11 (Onvoorziene uitgaven). . . . . 3000,00 <hr/> f 4027,39
54	”	243,54	” Dit artikel is aangevuld met f 110,21 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 11). Gedurende 1862 is van particulieren voor verrigte werkzaamheden op het gouvernements-bureau te St. George d'Elminia ontvangen f 730,62, waarvan 1/3 gedeelte als buitengewone belooning aan de ambtenaren is uitgekeerd.
50	”	517,50	” Dit artikel is aangevuld met f 17,50 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 11). De meerdere uitgaaf is een gevolg van de aflossing van den tijdelijken agent P. de Heer en het zenden van den 1sten apothekersbediende Frans Barends als tijdelijk agent te Coomassie.
74	”	2 862,74	137,26 Van dit artikel is eene som van f 1000 overgeschreven op art. 11 (onvoorziene uitgaven). De kosten der inspectie-reize van den gouverneur door de Nederlandsche bezittingen in 1862 gedaan, zijn ver beneden het daarvoor geraamde cijfer gebleven.
81	667,58	1 027,39	” Dit artikel is aangevuld uit art. 2 met f 1027,39.
15	673,47	748,62	187,03
88	f 2 274,38	f 37 611,26	f 413,76

Artikel.	B E N A M I N G D E R O N D E R W E R P E N V A N U I T G A A F .	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 40 963,98	f 38 025,02	f 35 336,88
	IIIde AFDEELING. — <i>Kosten op de uit- en terug- zending van ambtenaren.</i>			
8	Kosten op de uit- en terugzending van ambtenaren .	2 700,00	9 928,77	1 742,30
	Transporteren	f 43 663,98	f 37 953,79	f 37 079,18

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	TOELICHTINGEN.																																								
In Nederland.	Totaal.																																										
f 2 274,38	f 37 611,26	f 413,76																																									
8 186,47	9 928,77	"	<p>Dit artikel is aangevuld met met f 7228,77, als:</p> <table> <tr> <td>uit art. 11</td> <td rowspan="3">} Onvoorziene uitgaven . . . . }</td> <td>f 6028,77</td> </tr> <tr> <td>" " 44</td> <td>300,00</td> </tr> <tr> <td>" " 62</td> <td>900,00</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td><u>f 7228,77</u></td> </tr> </table> <p>De ten laste van dit artikel gedane uitgaven zijn de volgende, als:</p> <p>1°. ter Kuste:</p> <table> <tr> <td>passagekosten via Engeland naar Nederland van den predikant P. van der Meulen, zijne echtgenoot en twee kinderen . . . . .</td> <td>f 1620,00</td> </tr> <tr> <td>vergoeding aan den ambtenaar ter beschikking van den gouverneur D. P. H. J. Weijtingh voor door hem gedane uitgaven wegens verplicht onthoud in Engeland op eene reis naar de Kust van Guinea in 1860 . . . . .</td> <td>96,00</td> </tr> <tr> <td>voorloopig tractement van den benoemden gouverneur H. A. Elias van 1 t/m. 2 November 1862 . . . . .</td> <td>26,30</td> </tr> <tr> <td></td> <td><u>f 1742,30</u></td> </tr> </table> <p>2°. in Nederland:</p> <table> <tr> <td>voorloopig tractement aan den benoemden gouverneur H. A. Elias van 23 Junij t/m. ultimo October 1862 . . . . .</td> <td>f 1706,67</td> </tr> <tr> <td>gratificatie tot uitrusting . . . . .</td> <td>3000,00</td> </tr> <tr> <td>passagekosten per Engelsche mail . . . . .</td> <td>540,00</td> </tr> <tr> <td>overvracht op bagage . . . . .</td> <td>84,80</td> </tr> <tr> <td>gratificatie tot uitrusting aan den benoemden fabriek- en magazijnmeester T. A. Kempe . . . . .</td> <td>375,00</td> </tr> <tr> <td>transport- en kostgelden aan den resident C. H. D. van Hien naar de Kust van Guinea overgevoerd per <i>Gouverneur Schomerus</i> . . . . .</td> <td>350,00</td> </tr> <tr> <td>idem van den schoolonderwijzer D. Demmers Lz. per <i>Axim</i> . . . . .</td> <td>350,00</td> </tr> <tr> <td>idem van den fabriek- en magazijnmeester T. A. Kempe en echtgenoot per <i>Accra</i> . . . . .</td> <td>700,00</td> </tr> <tr> <td>idem van de Kust van Guinea herwaarts per Engelsche mail van den adsistent P. M. J. Kamerling . . . . .</td> <td>540,00</td> </tr> <tr> <td>als boven van den gewezen gouverneur C. J. M. Nagtglas . . . . .</td> <td>540,00</td> </tr> <tr> <td></td> <td><u>f 8186,47</u></td> </tr> </table>	uit art. 11	} Onvoorziene uitgaven . . . . }	f 6028,77	" " 44	300,00	" " 62	900,00			<u>f 7228,77</u>	passagekosten via Engeland naar Nederland van den predikant P. van der Meulen, zijne echtgenoot en twee kinderen	f 1620,00	vergoeding aan den ambtenaar ter beschikking van den gouverneur D. P. H. J. Weijtingh voor door hem gedane uitgaven wegens verplicht onthoud in Engeland op eene reis naar de Kust van Guinea in 1860	96,00	voorloopig tractement van den benoemden gouverneur H. A. Elias van 1 t/m. 2 November 1862	26,30		<u>f 1742,30</u>	voorloopig tractement aan den benoemden gouverneur H. A. Elias van 23 Junij t/m. ultimo October 1862	f 1706,67	gratificatie tot uitrusting	3000,00	passagekosten per Engelsche mail	540,00	overvracht op bagage	84,80	gratificatie tot uitrusting aan den benoemden fabriek- en magazijnmeester T. A. Kempe	375,00	transport- en kostgelden aan den resident C. H. D. van Hien naar de Kust van Guinea overgevoerd per <i>Gouverneur Schomerus</i>	350,00	idem van den schoolonderwijzer D. Demmers Lz. per <i>Axim</i>	350,00	idem van den fabriek- en magazijnmeester T. A. Kempe en echtgenoot per <i>Accra</i>	700,00	idem van de Kust van Guinea herwaarts per Engelsche mail van den adsistent P. M. J. Kamerling	540,00	als boven van den gewezen gouverneur C. J. M. Nagtglas	540,00		<u>f 8186,47</u>
uit art. 11	} Onvoorziene uitgaven . . . . }	f 6028,77																																									
" " 44		300,00																																									
" " 62		900,00																																									
		<u>f 7228,77</u>																																									
passagekosten via Engeland naar Nederland van den predikant P. van der Meulen, zijne echtgenoot en twee kinderen	f 1620,00																																										
vergoeding aan den ambtenaar ter beschikking van den gouverneur D. P. H. J. Weijtingh voor door hem gedane uitgaven wegens verplicht onthoud in Engeland op eene reis naar de Kust van Guinea in 1860	96,00																																										
voorloopig tractement van den benoemden gouverneur H. A. Elias van 1 t/m. 2 November 1862	26,30																																										
	<u>f 1742,30</u>																																										
voorloopig tractement aan den benoemden gouverneur H. A. Elias van 23 Junij t/m. ultimo October 1862	f 1706,67																																										
gratificatie tot uitrusting	3000,00																																										
passagekosten per Engelsche mail	540,00																																										
overvracht op bagage	84,80																																										
gratificatie tot uitrusting aan den benoemden fabriek- en magazijnmeester T. A. Kempe	375,00																																										
transport- en kostgelden aan den resident C. H. D. van Hien naar de Kust van Guinea overgevoerd per <i>Gouverneur Schomerus</i>	350,00																																										
idem van den schoolonderwijzer D. Demmers Lz. per <i>Axim</i>	350,00																																										
idem van den fabriek- en magazijnmeester T. A. Kempe en echtgenoot per <i>Accra</i>	700,00																																										
idem van de Kust van Guinea herwaarts per Engelsche mail van den adsistent P. M. J. Kamerling	540,00																																										
als boven van den gewezen gouverneur C. J. M. Nagtglas	540,00																																										
	<u>f 8186,47</u>																																										
f 10 460,85	f 47 540,03	f 413,76																																									

Artikel.	B E N A M I N G D E R O N D E R W E R P E N V A N U I T G A A F.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 43 663,98	f 37 953,79	f 37 079,18
	IVde AFDEELING. — <i>Pensioenen en wachtgeld.</i>			
9	Pensioenen	9 433,33	9 870,83	870,83
10	Wachtgeld.	1 095,00	1 095,00	"
	Vde AFDEELING. — <i>Onvoorziene uitgaven.</i>			
11	Onvoorziene uitgaven	4 780,00	"	"
	Kosten van frankering van brieven en pakketten . . . . . f 144,94			
	Graf voor een in Nederlandsch Indie ge- diend hebbenden sergeant, wiens nalaten- schap ad f 34 onder de toevallige baten in ontvang is gebragt 1,25			
	Aankoop van oranjeboomen voor den gou- vernementstuin 10,60			
	Uitkeering aan de neger-regering te El- mina van $\frac{1}{3}$ gedeelte eener geheven boete Vracht van specie uit Nederland aange- voerd per <i>Accra</i> 30,30			
	<u>f 200,42</u>			
	Onkosten op specie verzonden per <i>Pieter</i> en <i>Accra</i> . . . . . f 95,26			
	$\frac{1}{16}$ pct. provisie aan de Nederlandsche Bank voor geïnkasseerde gelden 40,00			
	Zes gouden anker horologien, bestemd tot geschenken aan ambtenaren, wegens buitengewone werkzaamheden 871,00			
	<u>f 1006,26</u>			
		"	1 252,69	200,42
		<u>f 58 972,31</u>	<u>f 60 172,31</u>	<u>f 38 150,43</u>
	HOOFDSTUK II.			
	<i>Kosten van justitie en politie.</i>			
	Iste AFDEELING. — <i>Justitie.</i>			
12	Tractementen van den president en de leden der regtbank, den officier van Justitie en bedienden	f 50,00	f 50,00	f 50,00
	Transporteren	f 50,00	f 50,00	f 50,00

per artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	T O E L I C H T I N G E N.
In Nederland.	Totaal.		
f 10 460,85	f 47 540,03	f 413,76	
9 000,00	9 870,83	"	De raming is door de werkelijke uitgaven overschreden met f 437,50, uitmakende: het pensioen van den gewezen gouverneur C. J. M. Nagtglas over December 1862. . . . . f 400,00 en dat van den gewezen goudblazer Kobbena Ahin over 1862 . . . . . 37,50 f 437,50 met welk bedrag dit artikel is aangevuld uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 11).
1 095,00	1 095,00	"	Op dit artikel, geraamd ad . . . . . f 4780,00 is overgeschreven: van art. 2 (Tractementen enz.) . . . . . 3000,00 " " 5 (Reis- en verblijfkosten) . . . . . 1000,00 f 8780,00 terwijl daarvan is overgebracht: op art. 1 . . . . . f 933,33 " " 3 . . . . . 110,21 " " 4 . . . . . 17,50 " " 8 . . . . . 6028,77 " " 9 . . . . . 437,50 7527,31 Blijft. . . . . f 1252,69
"	"	"	
1 006,26	1 206,68	46,01	
f 21 562,11	f 59 712,54	f 459,77	
"	f 50,00	"	
"	f 50,00	"	

Artikel.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 50,00	f 50,00	f 50,00
13	Schadeloosstelling aan getuigen in strafzaken.	30,00	30,00	"
14	Onderhoud van gevangenen.	900,00	1 057,15	1 057,15
15	Aandeel in de kosten van het gemengd gerechtshof te Sierra Leone over 1861 en 1862.	2 500,00	2 500,00	"
	IIde AFDEELING. — Politie.			
16	Tractementen van den commissaris en de agenten van politie	580,00	580,00	580,00
	IIIde AFDEELING. — Onvoorziene uitgaven.			
17	Onvoorziene uitgaven.	1 000,00	"	"
	Reiskosten van den resident te Bontzij tot het in- stellen van een geregteijk onderzoek . f 54,70			
	Onkosten wegens verleende adsistentie bij het stranden der brik <i>Elmina</i> te Dixcove	11,50		
	Kosten van arrestatie van misdadigers	2,45		
	Reisgeld aan politie-agenten	0,80		
	Graf voor een gevangene.	1,25		
	f 70,70			
	Verplegingskosten van A. Knecht, in het huis van opsluiting en tuchtiging te Leeuwarden . . . . . f 169,72 ⁵			
	Zilveren knoppen en punten voor stok- ken ten dienste van politiedienaren.	178,10		
	f 347,82 ⁵			
		f 5 060,00	f 4 660,00	f 1 757,85
	HOOFDSTUK III.			
	<i>Kosten van de eeredienst en het onderwijs.</i>			
	Iste AFDEELING. — Eeredienst.			
18	Tractement van den predikant	f 2 650,00	f 1 332,02	f 713,04
	Transporteren	f 2 650,00	f 1 332,02	f 714,04

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	TOELICHTINGEN.
In Nederland.	Totaal.		
"	f 50,00	"	
"	"	30,00	Gedurende 1862 zijn geene uitgaven ten laste van dit artikel gedaan.
"	1 057,15	"	Dit artikel is aangevuld met f 157,15 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 17). De meerdere uitgaaf is een gevolg van een grooter aantal veroordeelden gedurende 1862, dan waarop primitief gerekend was.
f 2 425,33	2 425,33	74,67	
"	580,00	"	
"	"	"	Van dit artikel is overgeschreven: op art. 14 (Onderhoud van gevangenen). . . f 157,15 " " 51 (Onvoorziene uitgaven). . . . . 400,00 <hr/> f 557,15
347,82 ⁵	418,52 ⁵	24,32 ⁵	
f 2 773,15 ⁵	f 4 581,00 ⁵	f 128,99 ⁵	
"	f 714,04	f 617,98	Van dit artikel is eene som van f 1317,98 overgebracht op art. 20 (Verlofractementen). De predikant P. van der Meulen is met verlof in Nederland van af 13 April 1862, waardoor de mindere uitgaaf is ontstaan.
"	f 714,04	f 617,98	

Artikel.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 2 650,00	f 714,04	f 714,04
19	Toelage aan een tolk bij de middag-godsdienst oefeningen	100,00	100,00	100,00
20	Verlofractementen.	<i>Memorie.</i>	1 317,98	"
	<i>IIdE AFDEELING. — Onderwijs.</i>			
21	Tractementen van den onderwijzer en de hulponderwijzers, benevens kosten van onderrigt in vrouwelijke handwerken.	3 430,00	2 948,15	2 730,99 5
22	Verlofractementen.	<i>Memorie.</i>	481,85	172,85
23	Prijzen uit te deelen aan de schooljeugd	250,00	250,00	"
24	Schoolbehoefden	166,10	272,69	"
25	Onvoorziene uitgaven	1 000,00	"	"
	Toelage aan den schoolonderwijzer D. Demmers Lz. voor het houden van godsdienstige voorlezingen v/m. 15 Junij t/m. ultimo December 1862 ad f 800 'sjaars. . . . . f 435,07			
	Buitengewoon voorschot aan id. bij zijn terugkeer naar de kust van Guinea. 450,00			
		"	893,41	435,07
		f 7 596,10	f 7 596,10	f 4 152,95 5
	HOOFDSTUK IV.			
	<i>Kosten van de geneeskundige dienst.</i>			
	<i>Iste AFDEELING. — Personeel.</i>			
26	Tractementen van de officieren van gezondheid, apothekersbedienden en den ziekenvader.	f 4 716,00	f 4 212,40 5	f 3 576,35
27	Verlofractementen.	<i>Memorie.</i>	503,59 5	"
	Transporteren	f 4 716,00	f 4716,00	f 3 576,35

per artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.		TOELICHTINGEN.
In Nederland.	Totaal.			
	f 714,04	f 617,98		
	100,00	"		
f 1 317,98	1 317,98	"		Dit artikel is aangevuld met f 1317,98, uit de som bij art. 18 toegestaan.
	2 730,99 ⁵	217,15 ⁵		Van dit artikel is eene som van f 481,85 overbragt op art. 22 (Verlofractementen).
309,00	481,85	"		Dit artikel is aangevuld met f 481,85 uit de som bij art. 21 toegestaan.
	"	250,00		Over het nevenstaand bedrag is niet beschikt, uit hoofde ten laste van het dienstjaar 1861 in de behoefte voor twee jaren is voorzien.
272,69	272,69	"		Dit artikel is aangevuld met f 106,59 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 25).
	"	"		
450,00	885,07	8,34		Van dit artikel is eene som van f 106,59 overgebragt op art. 24 (Schoolbehoefden).
f 2 349,67	f 6 502,62 ⁵	f 1 093,47 ⁵		
f 438,91	f 4 015,26	f 197,14 ⁵		Van dit artikel is eene som van f 503,59 ⁵ overgebragt op art. 27 (Verlofractementen). De mindere uitgaaf is hoofdzakelijk een gevolg van het vertrek met verlof, tot herstel van gezondheid naar Nederland op 13 Augustus 1862, van den officier van gezondheid der 2de klasse dr. C. F. Lucke.
503,59 ⁵	503,59 ⁵	"		Dit artikel is aangevuld met f 503,59 ⁵ uit de som bij art. 26 toegestaan.
f 942,50 ⁵	f 4 518,85 ⁵	f 197,14 ⁵		

Artikel.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd beliep per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 4 716,00	f 4 716,00	f 3 576,35
	IIde AFDEELING. — <i>Materieel.</i>			
28	Geneesmiddelen en instrumenten	449,72	610,53	"
	IIIde AFDEELING. — <i>Pensioenen en onderstand.</i>			
29	Pensioenen	1 600,00	1 628,50	28,50
30	Onderstand	400,00	400,00	"
	IVde AFDEELING. — <i>Onvoorziene uitgaven.</i>			
31	Onvoorziene uitgaven	1 024,00	"	"
	Aankoop van kleine benodigdheden ten behoeve van de apotheek en het hospitaal . . . f 86,30			
	Kosten van geneeskundige hulp ver- leend aan de heeren Kamerling en Weij- tingh	175,20		
	Passagekosten via Engeland naar Ne- derland van den officier van gezondheid 2de klasse C. F. Lucke, zijne echtgenoot en twee kinderen	1 620,00		
	Vergoeding van door genoemden of- ficier van gezondheid in Engeland ge- maakte onkosten op reis van Nederland naar St. George d'Elmina in 1860 . . .	985,00		
		2 866,50		
	Kosten van aankoop en uitzending van hospitaalbilleten . . . . . f 10,10			
	Onkosten op boekwerken	5,75		
	Kosten van aankoop en verzending van wollen dekens voor het hospitaal.	242,12		
	Vergoeding aan den officier van ge- zondheid 2de klasse dr. C. F. Lucke, voor verplicht verblijf te Scherbro en Sierre-Leone van 19 Augustus tot 21 September 1862, met zijne vrouw en 2 kinderen, ten gevolge van het stranden van het stoomschip <i>Cleopatra</i>	990,00		
	Te gemoetkoming aan idem, voor bij die gelegenheid geledene verliezen . . .	2 000,00		
		f 3 247,97		
			6 129,69	2 866,50
		f 8 189,72	f 13 484,72	f 6 471,35
	HOOFDSTUK V.			
	<i>Militaire kosten.</i>			
	Iste AFDEELING. — <i>Personeel.</i>			
32	Tractementen en toelagen der officieren	f 3 900,00	f 3 900,00	f 3 900,00
	Transporteren	f 3 900,00	f 3 900,00	f 3 900,00

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	
In Nederland.	Totaal.		
f. 942,50 ⁵	f. 4 518,85 ⁵	f. 197,14 ⁵	
610,53	610,53	"	Dit artikel is aangevuld met f 160,81 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 31).
1 600,00	1 628,50	"	Dit artikel is aangevuld met f 28,50 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 31) tot betaling van het pensioen van den gewezen ziekenvader Karel Rabes van 1 April t/m. ultimo December 1862.
400,00	400,00	"	
"	"	"	Op dit artikel, ad . . . . . f 1024,00 is overgebracht: van art. 39 (Kleederen, wapenen en ledergoed) 1800,00 " " 41 (Uit-en terugzending van officieren) 900,00 " " 44 (Onvoorziene uitgaven) . . . . . 2595,00 Te zamen . . . . . f 6319,00 terwijl daarvan is overgeschreven: op art. 28 (Geneesmiddelen) . . . f 160,81 " " 29 (Pensioenen) . . . . . 28,50 189,31 Blijft . . . . . f 6129,69
f. 3 247,97	f. 6 114,47	15,22	
f. 6 801,00 ⁵	f. 13 272,35 ⁵	f. 212,36 ⁵	
"	f. 3 900,00	"	
"	f. 3 900,00	"	

Artikel.	B E N A M I N G D E R O N D E R W E R P E N V A N U I T G A A F .	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 3 900,00	f 3 900,00	f 3,900,00
33	Soldijen der onderofficieren en manschappen	13 048,00	13 048,00	11 457,39
34	Toelage aan den sergeant-majoor titulair	100,00	100,00	100,00
35	Gratificatie bij de uitreiking van medailles	36,00	36,00	12,00
36	a. Reis- en verblijfkosten van militaire detachementen.	75,00	75,00	44,20
37	b. Vracht- en draagloon	50,00	50,00	39,80
38	Hand- en aanbrenggeld van recruten	180,00	180,00	87,50
39	Verloftractementen	<i>Memorie.</i>	"	"
	<i>IIde AFDEELING. — Materieel.</i>			
40	Kleederen, wapenen en ledergoed	5 332,08	3 532,08	0,90
41	Oorlogsbehoefte	3 778,80	3 778,80	20,00
	<i>IIIde AFDEELING. — Kosten op de uit- en terugzending van officieren.</i>			
42	Kosten op de uit- en terugzending van officieren . .	900,00	"	"
	<i>IVde AFDEELING. — Pensioenen en gagementen.</i>			
43	Pensioenen	1 600,00	1 600,00	"
44	Gagementen	364,14	373,14	373,14
	Transporteren	f 29 364,02	f 26 673,02	f 16 034,93

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	TOELICHTINGEN.
In Nederland.	Totaal.		
"	f 3 900,00	"	
"	11 457,39	f 1 590,61	De mindere uitgaaf is veroorzaakt door dat het kader bij de vaste bezetting gedurende 1862 niet compleet was.
"	100,00	"	
"	12,00	24,00	
"	44,20	30,80	
"	39,80	10,20	
"	87,50	92,50	
"	"	"	
f 2 897,23	2 808,13	723,95	Van dit artikel is eene som van f 1800 overgeschreven op art. 31 (Onvoorziene uitgaven).
2 364,20	2 384,20	1 394,60	
"	"	"	Gedurende 1862 heeft geene uit- of terugzending van officieren plaats gehad. De voor dit artikel geraamde som is overgebracht op den post voor onvoorziene uitgaven (art. 31).
1 600,00	1 600,00	"	
"	373,14	"	Dit artikel is aangevuld uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 44) met f 9, uitmakende het betaalde gagement van den gewezen sergeant Jan Frans over het 2de, 3de en 4de kwartaal 1862 ad f 81 na aftrek van het door overlijden weggevallen gagement ad f 72 'sjaars van den gewezen tamboer Pieter Thoen. Van dit artikel is overgeschreven: op art. 8 (Kosten van uit- en terugzending van ambtenaren) . . . . . f 300,00 op art. 31 (Onvoorziene uitgaven) . . . . . 2595,00 " " 43 (Gagementen) 9,00
			f 2904,00
f 6 771,43	f 22 806,36	f 3 866,66	

Artikel.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 29 864,02	f 26 678,02	f 16 084,98
	Vde AFDEELING. — <i>Onvoorziene uitgaven.</i>			
44	Onvoorziene uitgaven	3 000,00	"	"
	Graf voor een overleden korporaal van de vaste bezetting . . . . . f 1,25			
	5 exemplaren van het voorschrift tot be- diening van het veldgeschut . . . . . f 0,80		96,00	1,25
		f 32 864,02	f 26 769,02	f 16 086,18
	HOOFDSTUK VI.			
	<i>Kosten van het bouw departement.</i>			
	Iste AFDEELING. — <i>Personeel.</i>			
45	Tractement van den fabriek- en magazijnmeester, den onderopzigter, benevens arbeidsloozen	f 6 595,00	f 5 295,00	f 5 289,32 ⁵
46	Verloftractementen	<i>Memorie.</i>	"	"
	IIde AFDEELING. — <i>Materieel.</i>			
47	Onderhoud der forten en gebouwen	4 110,45	4 110,45	4 028,08
48	Herstel der ankerplaats te Elmina	3 000,00	"	"
49	Materialen voor het magazijn	867,32 ⁵	2 121,69	"
	IIIde AFDEELING. — <i>Pensioenen.</i>			
50	Pensioenen	300,00	417,00	117,00
	Transporteren	f 14 872,77 ⁵	f 11 944,14	f 9 484,40 ⁵

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	TOELICHTINGEN.
In Nederland.	Totaal.		
f 6 771,43	f 22 806,36	f 3 866,66	
"	"	"	
0,80	2,05	93,95	
f 6 772,23	f 22 808,41	f 3 960,61	
"	f 5 289,32 ⁵	f 5,67 ⁵	Van dit artikel is eene som van f 1300 overgebracht op art. 51 (Onvoorziene uitgaven).
"	"	"	
"	4 028,08	82,37	
"	"	"	Tot herstel der ankerplaats te Elmina zijn ten laste van 1862 geene uitgaven gedaan. Het voor dit artikel uitgetrokken bedrag ad f 3000, is overgebracht op art. 51 (Onvoorziene uitgaven).
2 121,69	2 121,69	"	Dit artikel is aangevuld met f 1254,36 ⁵ uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 51).
300,00	417,00	"	Dit artikel is aangevuld met f 117 uit den post voor onvoorziene uitgaven (art. 51), tot kwijting van het pensioen van den gewezen onderopzigter Frans Dolfijn, over het 2de, 3de en 4de kwartaal 1862.
f 2 421,69	f 11 856,09 ⁵	f 88,04 ⁵	

Artikel.	B E N A M I N G D E R O N D E R W E R P E N V A N U I T G A A F.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per	
				Ter Kuste van Guinea.	an
	Per transport	f 14 872,77 ⁵	f 11 994,14	f 9 434,40 ⁵	
	IVde AFDEELING. — <i>Onvoorziene uitgaven.</i>				
51	Onvoorziene uitgaven	2 500,00	"	"	
	Graf voor een overleden werkman in den gouver- nementstuin . . . . . f 1,25				
	Voorschot aan den fabriek en magazijn- meester Kempe, bij zijn vertrek naar de kust f 375,00				
	Vracht en onkosten op een hoofdoffi- cierstent met toebehooren 35,90				
	Kosten van aanmaak en verzending van een tijdelijke woning (ijzer en hout) voor den ambtenaar te Accra 5312,28				
	<u>f 5723,18</u>				
		"	5 828,63 ⁵	1,25	
		f 17 372,77 ⁵	f 17 772,77 ⁵	f 9 435,65 ⁵	
	HOOFDSTUK VII.				
	<i>Uitgaven van verschillenden aard.</i>				
	Iste AFDEELING. — <i>Onderhoud en vergoedingen.</i>				
52	Onderhoud aan den vorst van Ashantijn	f 960,00	f 960,00	f 960,00	
53	Onderhoud en geschenken aan de afrezanten van den vorst van Ashantijn	35,00	35,00	30,00	
54	Onderstand aan de negerhoofden van Elmina en de Negen Kwartieren	1 013,36	1 013,36	1 013,34	
55	Vergoeding aan de negerhoofden van Elmina voor de afgeschafte negerfeesten	164,00	164,00	164,00	
	IIde AFDEELING. — <i>Huishoudelijke kosten.</i>				
56	Kanoloonen	600,00	600,00	571,07	
57	Aankoop van kano's	125,00	125,00	35,00	
58	Idem van meubelen en tafelgereedschap	150,00	150,00	121,25	
59	Idem van olie voor de verlichting	450,00	945,98	154,80	
	Transporteren	f 3 497,36	f 3 993,34	f 3 049,46	

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	TOELICHTINGEN.
In Nederland.	Totaal.		
f 2 421,69	f 11 856,09 ⁵	f 88,04 ⁵	
"	"	"	Op dit artikel, bedragende . . . . . f 25,00 is overgebracht van: a. t. 17 (Onvoorziene uitgaven). . . . . 400,00 " 45 (Tractement van den fabriek en ma- gazijn-meester enz.). . . . . 1300,00 art. 48 (Herstel der ankerplaats te Elmina). . . . . 3000,00 <hr/> f 7200,00 terwijl daarvan is overgeschreven op: art. 49 (Materialen enz.). . . . . f 1254,36 ⁵ " 50 (Pensioenen) . . . . . 117,00 <hr/> 1 371,36 ⁵ Blijft, als hiernevens f 5828,63 ⁵
5 723,18	5 724,43	104,20 ⁵	
f 8 144,87	f 17 580,52 ⁵	f 192,25	
"	f 960,00	"	
"	30,00	f 5,00	
"	1 013,34	0,02	
"	164,00	"	
"	571,07	28,93	
"	35,00	90,00	
"	121,25	28,75	
f 791,18	945,98	"	Dit artikel is aangevuld met f 495,98 uit den post voor on- voorziene uitgaven. (art. 62).
f 791,18	f 3 840,64	f 152,70	

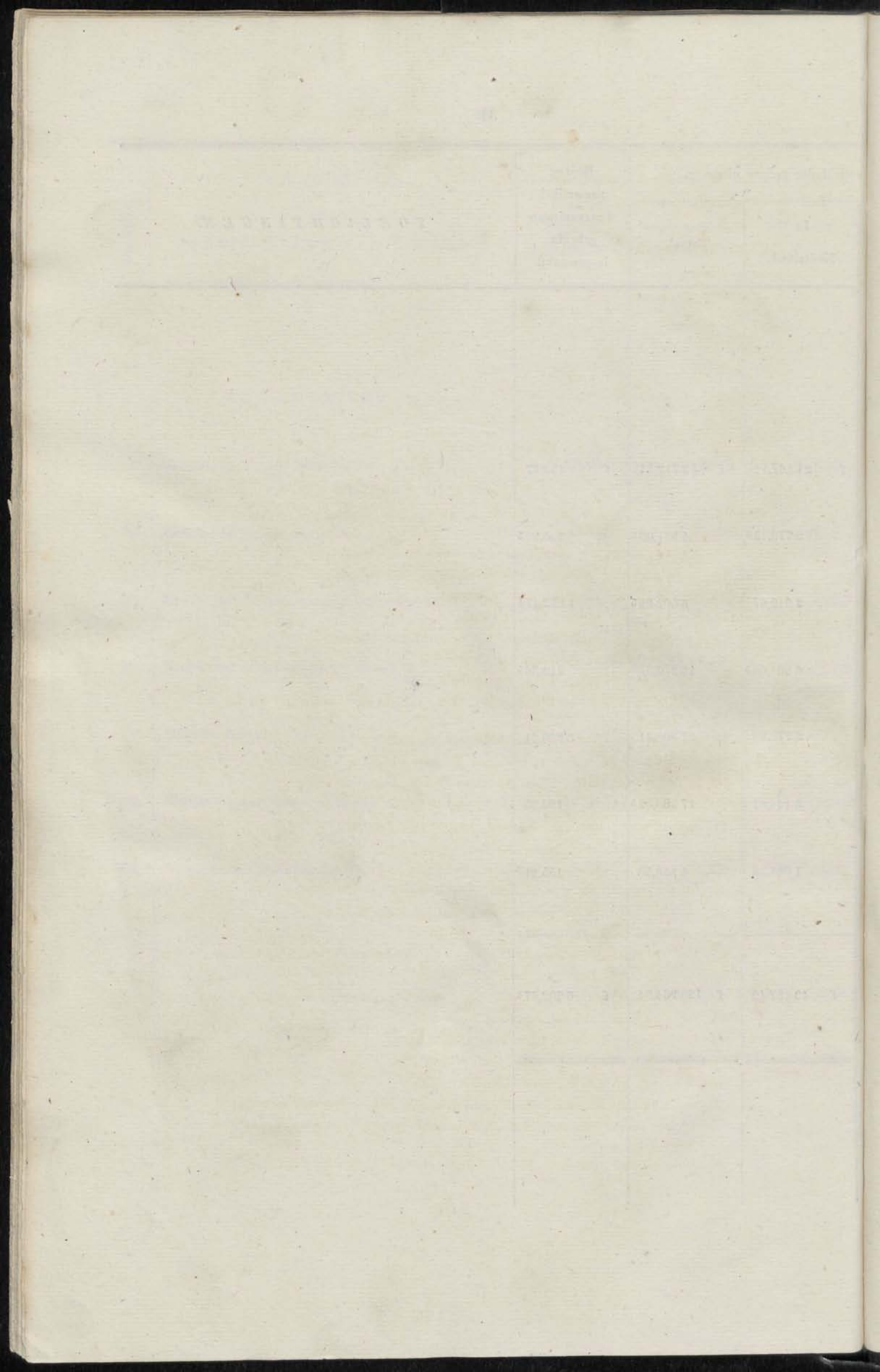
Artikel.	B E N A M I N G D E R O N D E R W E R P E N V A N U I T G A A F.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per
				Ter Kuste van Guinea.
	Per transport	f 3 497,36	f 3 993,34	f 3 049,46
60	Bijdrage aan de leesinrigting	150,00	150,00	150,00
61	Uitgaven bij de viering van 's Konings verjaardag. .	100,00	100,00	100,00
IIIde AFDEELING. — Onvoorziene uitgaven.				
62	Onvoorziene uitgaven	1 864,43	"	"
	Kosten van het afhalen van drinkwater voor den ambtenaar te fort Oranje, te Saccondee. f 21,24			
	Toelagen aan de veerlieden der rivieren te Chama, Boutry en Princes 45,00			
	Geschenk aan den Koning en de neger- hoofden van Elmina, bij de installatie van den heer Elias als Gouverneur, en aan Koffie Esson te Elmina, bij zijne aanstel- ling als groot makelaar. 101,25			
	Aankoop van 100 stuks drooge kokos- noten voor den landstuijn te Elmina . . . 3,25			
	Kosten van opsporing van een zilveren horologie, toebehoorende aan den gezag- voerder van den Nederlandschen schoener <i>Tewel, J. Hubert</i> , waarvoor het genoemde horologie in 'slands kas is gedeponeerd . 2,00			
	f 172,74			
	Kosten van aankoop en verzending van zes zijden hoeden met garnituur enz. per <i>Gouverneur Nagtglas</i> , bestemd tot ge- schenken . . . . . f 162,81			
	Idem voor een zwart laken lijkkleed per <i>Jacob</i> 82,05			
	Idem van een klok per idem 48,34			
	f 293,20			
		"	468,45	172,74
		f 5 611,79	f 4 711,79	f 3 472,20

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	<i>T O E L I C H T I N G E N .</i>
In Nederland.	Totaal.		
f 791,18	f 3 840,64	f 152,70	
"	150,00	"	
"	100,00	"	
"	"	"	
			Van dit artikel is overgebracht op:
			Art. 8 (Kosten op de uit- en terugzending van ambtenaren) . . . . . f 900,00
			Art. 59 (Aankoop van olie) 495,98
			Te zamen. . . . f <u>1395,98</u>
293,20	465,94	2,51	
f 1 084,38	f 4 556,58	f 155,21	

Hoofdstuk.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd beloop per artikel volgens de begrooting.	Bedrag per artikel na gedane af- en overschrijving.	Bedrag per a
				Ter Kuste van Guinea.
R E C A P I T U L A T I E.				
I.	Kosten van het algemeen bestuur	f 58 972,31	f 60 172,31	f 38 150,43
II.	Kosten van justitie en politie	5 060,00	4 660,00	1 757,85
III.	Kosten van de eeredienst en het onderwijs	7 596,10	7 596,10	4 152,95 ⁵
IV.	Kosten van de geneeskundige dienst	8 189,72	13 484,72	6 471,35
V.	Militaire kosten.	32 364,02	26 769,02	16 036,18
VI.	Kosten van het bouwdepartement	17 372,77 ⁵	17 772,77 ⁵	9 435,65 ⁵
VII.	Uitgaven van verschillenden aard	5 611,79	4 711,79	3 472,20
		f 135 166 71 ⁵	f 135 166,71 ⁵	f 79 476,62

artikel der gedane uitgaven.		Bedrag per artikel waarvan geen gebruik is gemaakt.	TOELICHTINGEN.
In Nederland.	Totaal.		
f 21 562,11	f 59 712,54	f 459,77	
2 773,15 ⁵	4 531,00 ⁵	128,99 ⁵	
2 349,67	6 502,62 ⁵	1 093,47 ⁵	
6 801,00 ⁵	13 272,35 ⁵	212,36 ⁵	
6 772,23	22 808,41	3 960,61	
8 144,87	17 580,52 ⁵	192,25	
1 084,38	4 556,58	155,21	
f 49 487,42	f 128 964,04	f 6 202,67 ⁵	

*Verslag van het beheer en den staat der
Oost-Indische bezittingen over 1862.*

VERBETERINGEN.

N°. 36.

In het verslag.

- Bladz. 5, noot 1, reg. 1 en 2, staat: jhr. M. A. C. VAN DER WIJCK, lees: » jhr. mr. H. C. VAN DER WIJCK»;
- » 11, reg. 30, staat: *der havenplaats*, lees: » *dier havenplaats*»;
- » 14, in de noot, reg. 4, staat: *Batoe-kroh*, lees: » *Batoe-broh*»;
- » 21, reg. 10, staat: LEHMAM, lees: » LEHMAN»;
- » 24, » 16, » *vorsten*, lees: » *vorst*»;
- » 25, » 11, » *en te Macassar*, lees: » *en niet te Macassar*»;
- » 29, in de noot, staat: *Padoeng*, lees: » *Badoeng*»;
- » 34, noot c, reg. 1, staat: 1852, lees: » 1862»;
- » 35, vóórlaatste kolom, bij het eindcijfer 1263, behoort de verwijzing *f* gesteld te worden;
- » 36, kolom 9, laatste regel, staat: 1806, lees: » 1808»;
- » 38, in de noot, reg. 1, staat: *hoofdstuk B*, lees: » *hoofdstuk E*»;
- » 40, in het eerste staatje, kolom 3, staat: 29 833, lees: » 29 883»;
- » 41, kolom 13, reg. 9, staat: 1:150,1, lees: » 1:15»;
- » 51, reg. 16 v. o., staat: *overblijvende*, lees: » *verblijvende*»;
- » 52, » 6, staat: 1977, lees: » 1927»;
- » 53, » 4 v. o., staat: n°. 52, lees: » n°. 152»;
- » 59, » 8, staat: *Kulla-bessie*, lees: » *Xulla-bessie*»;
- » 64, » 13, » *tot het houden*, lees: » *tot het laten houden*»;
- » » » 22 v. o., staat: n°. 82, lees: » n°. 84»;
- » 65, » 2, staat: 18 October 1862, lees: » 18 October en 17 September 1862»;
- » 67, » 9, » HOFFMAN, lees: » HOFFMANN»;
- » 70, » 17 v. o., staat: *Te Menado*, lees: » *Te Bandjermasin, Menado*»;
- » 71, » 9, staat: *aan de acht*, lees: » *aan acht*»;
- » 74, kolom 5, reg 4, staat: 223, lees: » 233»;
- » » » 2, » 13, » 1085, lees: » 1005»;
- » 76, » » » 2 v. o., staat: 35, lees: » 435»;
- » 80, reg. 1, staat: *Roomsch-katholijke geestelijken* (1), lees: » *Roomsch-katholijke*»;
- » » in den aanhef van den 2den regel behoort gelezen te worden: » *Geestelijken* (1)»;
- » 86, laatste kolom, reg. 7 en 6 v. o., staat: *bezorgd*, lees: » *verzorgd*»;

- Bladz. 92, kolom 2, reg. 4 v. o., de cijfers achter *Bodjonegoro* vermeld, behooren gelezen te worden achter » Banjoemas»; de cijfers van *Bodjonegoro* zijn begrepen in de opgaven achter » Rembang», tot welke residentie meergemelde plaats behoort;
- » 93, kolom 3, reg. 4 v. o., staat: 785, lees: » 485»;
- » " " 7 " 11 en 22, achter *Bandjermasin* enz., behoort gelezen te worden noot (2), en achter *Gorontalo* noot (1); de noot achter *Menado*, reg. 21, moet vervallen;
- » " " " 3 v. o., staat: *Koedang*, lees: » Koepang»;
- » 94, reg. 3, staat: *Banjoemas*, lees: » Rembang»;
- » 107, kolom 2, reg. 11 en 12, staat: K. N. HEYLEGERS, lees: » K. N. HEYLIGERS»;
- » 113, in de noot, reg. 3 v. o., staat: 24 *Julij*, lees: » 24 Junij»;
- » 118, reg. 4, staat: *hoefdpersoneel*, lees: » personeel»;
- » 121, noot 4, " *FRIEDRICH*, lees: » FRIEDERICH»;
- » 122, reg. 14, v. o. staat: *gemeld museum*, lees: » eerstgemeld museum.»
- » " " 7, " " " *leeren kennen*, lees: » doen kennen».
- » " " 3, " " " *een gewezen*, lees: » den gewezen»;
- » 124, " 2, " " " *Indisch Staatsblad* n°. 65, lees: » *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 65»;
- » 128, " 9, staat: *dekking van*, lees: » dekking der kosten van»;
- » 131, " 5, v. o. staat: *Indisch Staatsblad* 1857, lees: » *Indisch Staatsblad* 1858»;
- » 132, " 1, staat: *Banda*, lees: » Banka»;
- » " " 15, onder het cijfer van f 920 854,00 behoort, als het gezamenlijk bedrag voor Java en Madura en voor de buitenbezittingen, gesteld te worden: » f 11 492 826,00.»
- » 133, " 3, en 4, staat: *aanvankelijk*, lees: » aanmerkelijk.»
- » 142, " 5, staat: f 3 227 173,01, lees: » f 3 927 173,01»;
- » 144, noot 3, reg. 1, staat: *bladz. 112*, lees: » *bladz. 119*»;
- » 148, regel 13, v. o. staat: *verzending van brieven*, lees: » overbrenging van personen, goederen en brieven»;
- » " noot 2, regel 3, staat: *werden*, lees: » worden»;
- » 149, reg. 11, v. o. staat: 1852/63, lees: » 1862/63»;
- » 156, " 9, staat: 2, lees: » 9»;
- » " noot 1, reg. 5, staat: *hiernevens*, lees: » hiervoren.»
- » 169, reg. 18, v. o. staat: *gereverifieerd*, lees: » gerevivifieerd»;
- » 172, noot 2, reg. 2, staat: *de gouvernements-suikerondernemingen*, lees: » de overige gouvernements-suikerondernemingen»
- » " " 5, staat: *noot 2*, lees: » noot 3»;
- » 174, " 2, regel 1, staat: *bibieltuinen*, lees: » de bibieltuinen»;
- » 176, in het staatje laatste kolom, reg. 1, staat: f 0,46⁶/₁₀, lees: » f 0,49⁶/₁₀»;
- » " regel 8, v. o. staat: *intrekking*, lees: » gedeeltelijke intrekking»;
- » 178, laatste regel, staat: *laatste*, lees: » vijf laatste»;
- » 179, in het staatje, kolom 3, regel 2, v. o. staat: 127¹/₂, lees: » 172¹/₂»;
- » " laatste regel, staat: *de vier*, lees: » vier»;
- » 181, kolom 3, reg. 9, staat: 25, lees: » 23»;
- » " laatste kolom, regel 8, v. o. staat: *te*, lees: » in»;
- » 184, noot 1, reg. 2, staat: VAN GORKUM, lees: » VAN GORKOM»;
- » 186, regel 18, staat: *afgestane*, lees: » af te stane»;
- » 191, in het tweede staatje, kolom 3, staat: 45 616⁸⁶/₄₀₀, lees: » 45 616³⁶/₅₀₀»;
- » 193, reg. 14, staat: 27¹/₁₀, lees: » 29¹/₁₀;

Bladz. 199, de verwijzing (10) in regel 3 der laatste kolom behoort te vervallen en geplaatst te worden, in regel 2 en 5 der voorlaatste kolom:

- " " kolom 4, laatste regel, staat: 868,80, lees: » 878,80";
- " 202, reg. 25, staat: Panaroangan, lees: Panawangan";
- " " in de noot, regel 2, staat: $16\frac{1}{3}$, lees: » $16\frac{1}{2}$ ";
- " 207, reg. 23, staat: 149 157, lees: » 159 157";
- " " " 29, " *Badang*, " " Padang";
- " 208, " 8, v. o. staat: 15 944, lees: » 15 994";
- " 209, in de noot, regel, staat: *voor Sumatra's Westkust*, lees: » voor de ter Sumatra's Westkust";
- " 210, reg. 10, v. o. staat: benut, lees: » benuttigd";
- " 211, " 8, staat: *planten*, lees: » planken";
- " " " 20, v. o. staat: *olie*, lees: » obie";
- " 215, " 8, " staat: *worden*, lees: » werden";
- " 219, " 15, staat: *Tondado*, lees: » Tondano";
- " 222, " 3, " 120, lees: » 120 000";
- " 226, reg. 11, staat: *lantar*, lees: » lontar";
- " " noot 1, " $95981\frac{24}{100}$, lees: » $95981\frac{44}{100}$ ";
- " 228, reg. 6, " *der*, lees: » van den";
- " 236, reg. 14 v. o., staat: f 14 483 714, lees: » 14 483 114";
- " 238, kol. 3, reg. 2, " 34 013 584, lees: » 34 043 584";
- " " " 5, " 4, " 10 108 152, " " 10 105 152";

In de bijlagen.

- Bladz. 15, kol. 5, reg. 6, staat: 3538, lees: » 3539";
- " " " 8, " 8, " 510 578, lees: » 310 578";
- " " laatste kolom, reg. 13, staat: *des Sultans*, » der Sultans";
- " 27, kol. 1, reg. 18, staat: 1,5, lees: » 18,5";
- " " voorlaatste kolom, laatste regel, staat: 6999, » 699,9";
- " " laatste kolom, reg. 7, 20, 21, 22 en 28, staat: 1572,3, lees: » 15 723";
- " " " " " 25, staat: 2:169,06, lees: » 1:169,06";
- " 29, kol. 5, reg. 3, staat: 906,8, lees: » 986,8";
- " " " 6, " 10, " 8, " " 1";
- " " " " " 1 v. o. staat: 331, lees: » 33,1";
- " " laatste kolom, reg. 8, 9, 16 en 17, staat: 1572,3, lees: » 15 723";
- " " " " " 13, staat: 7, lees: » 1";
- " 33, kol. 1, laatste regel, staat: 83, lees: » 8,3";
- " " voorlaatste kolom, reg. 15, staat: 4991, lees: » 499,1";
- " " laatste kolom, reg. 13, staat: 2, lees: » 1";
- " " " " " 16, " 165,1, lees: » 1651";
- " 35, " " " 12, " 132 08, " " 1320,8";
- " " " " " 13, " 7, " " 1";
- " 39, kol. 4 en 5 heeft betrekking tot het » aantal gesneuvelden", kol. 6 en 7 tot het » aantal gewonden";
- " " laatste kolom, noot a, staat: *een detachement*, lees: » een detachement pra-djoerits";
- " 41, reg. 14, staat: *Lolaj*, lees: » Lahaj";
- " " " 20, " *Vena-vena*, lees: » Oena-oena";

- Bladz. 43, noot 1, " *Staatsblad* n°. 52, lees: " *Staatsblad* 1864, n°. 52";
- " 47, reg. 19, " ruim, lees: " 1861";
- " 52, in het staatje, kol. 4, reg. 1 v. o., staat: 95, lees: " 65";
- " 70, reg. 17 en 18, staat: het Reglement, lees: " Reglement";
- " 74, " 1 en 2, " Reglement Regterlijke organisatie, lees: " Reglement
Burgerlijke Regtsvordering";
- " 75, in het staatje boven kolom 3, staat: 1859, lees: " 1858";
- " " " " " 4, " 1858, " " 1859";
- " 76, laatste regel, en bladz. 77, eerste regel, staat: 393, lees: 293";
- " " " " " " " " " 1928, " 1828";
- " " " " " 78, " " " 859, " 856";
- " " " " " " " " " 839, " 829";
- " 80, reg. 18 v. o., staat: van daar, lees: " daar";
- " 92, " 22 v. o., " 71, lees: " 61";
- " " " 12 v. o., " *Saporoeca, Haroekoe*, lees: " *Saporoeca en Haroekoe*";
- " 95, " 8 v. o., " 1848, lees: " 1858";
- " 97, " 14, " vonnissen, lees: " op vonnissen";
- " 101, in het staatje, kol. 7, reg. 5, staat: 4, lees: " ";
- " 104, in het staatje, het opschrift boven kolom 2 behoort tot kolom 4, dat boven
kolom 3 behoort tot kolom 2 en dat boven kolom 4 behoort tot kolom 3;
- " 107, in het eerste staatje, kolom 3, laatste regel, staat: 1881, lees: " 8818";
- " 119, het opschrift boven kolom 1 en 2 behoort tot kolom 3 en 4, en dat boven
3 en 4 tot kolom 1 en 2;
- " 141, kol. 3, reg. 7, staat: 193 251,00, lees: " 193 253,00";
- " 144, " " " 2, " 1 133 553,00 " " 1 333 553";
- " 155, reg. 2 v. o., staat: *ketelblok*, lees: " ketelbok";
- " 160, kolom 2, reg. 9 v. o., staat: 3516, lees: " 3515";
- " 160, " 9, in het opschrift behoort eene verwijzing naar noot *f* gesteld
te worden.
- " 161, laatste kolom, reg. 9 v. o., staat: 25 526, lees: " 25 256";
- " 171, kolom 2, reg. 1 v. o., staat: $\frac{11}{20}$, lees: " $\frac{13}{20}$ ";
- " " " 4, " 5, staat: 27 760,07 $\frac{3}{5}$, lees: " 27 770,07 $\frac{3}{5}$ ";
- " " " " " 17, " 41 055,33 $\frac{1}{2}$, " " 49 055,33 $\frac{1}{2}$ ";
- " " " " " 4 v. o., staat: 663 533,63 $\frac{4}{5}$, lees: " 663 433,63 $\frac{4}{5}$ ";
- " " " 5 " 2, staat: 950, lees: " 940";
- " 173 " 4 " 3 v. o., staat: 11 150 861,97 $\frac{5}{5}$, lees: " 11 150 861,07 $\frac{5}{5}$ ";
- " 176 " 7 " 11, staat: 1 439 273, lees: " 1 439 373";
- " " laatste kolom, reg. 11, staat: 653 739, lees: " 658 739";
- " 177 " " " 6, " *kracht*, " " krachten";
- " 180, kolom 5, reg. 1, staat: 150 447,25 $\frac{5}{5}$, " " 150 447,25 $\frac{5}{5}$ ";
- " 183, " 1, " 1, " 810,23, lees: " 810,20";
- " 187, " 1, " 1 v. o., staat: 635, lees: " 6,35";
- " 200, laatste kolom, reg. 1 v. o., staat: 3 643,33 $\frac{5}{5}$, lees: " 3 645,33 $\frac{5}{5}$ ";
- " 201, kolom 2, reg. 2, staat: 8 103,50, lees: " 8 103,53";
- " " " 2, " 3 v. o., staat: 26 455,82, lees: " 26 455,82 $\frac{5}{5}$ ";
- " 210, " 6, " 4 staat: 394,40, lees: " 394,90";
- " 221, " 2, " 1 " 869 $\frac{94}{100}$, " " 869 $\frac{94}{100}$ pikols";
- " " laatste kolom, reg. 22 v. o., staat: *Aangeplant*, lees: " Aanplant";

- Bladz. 225, kolom 1, reg. 2, staat: $21\frac{1}{4}$, lees: "21";
- " 232, " 1, lees onder Madura, in den eerstvolgenden regel: "Paseroean";
- " 235, " 2, reg. 9, staat: 11 500, lees: "115 000";
- " " laatste kolom, reg. 8, staat: *wordt*, lees: "wordt";
- " " " " " 26, " *de ondernemer, de planten*, lees: "de ondernemer de planters";
- " 237, laatste kolom, regel 20, staat: *ondernemingen Panaroekan*, lees: "ondernemingen in Panaroekan";
- " 238, kolom 2, lees in den 1sten regel: "Panaroekan";
- " " " 3, reg. 5, staat: *Bugi*, lees: "Bagi";
- " 241, laatste kolom, reg. 8, staat: *in Blita. Wel komen aldaar jaarlijks bij verschillende*, lees: "in Blitar. Wel komen aldaar jaarlijks van verschillende";
- " 243, kolom 2, reg. 10 v. o., staat: *Nihil in 1861*, lees: "Nihil ook in 1861";
- " 245, " 2, " 7 " " 32 000, lees: "3 200";
- " " laatste kolom, reg. 12 v. o., staat: *Ondernemingen*, lees: "Onderneming";
- " 248, " " " 5 en 6, de koffijproductie der onder 5 en 6 genoemde ondernemingen bedraagt voor *beide te zamen* 1134 pikols; alzoo moet het tweede cijfer van 1134 wegvallen,
- " 249 en volgg. in het opschrift boven kolom 3, staat: *mengundoongs, mengendoongs of mengandoongs*, lees: "mengiendoongs";
- " " kolom 3, reg. 4 v. o., staat: 75, lees: "15";
- " 250, " 2, " 6, staat: *Garang*, lees: "Karang";
- " 252, reg. 2 v. o., staat: *ingevoerd*, lees: "ingevuld";
- " 253, kolom 1, reg. 15 v. o., staat: *met*, lees: "door";
- " 254, " 3, " 3 " " $350\frac{99}{100}$, lees: " $350\frac{99}{100}$ ";
- " 257, " 6, " 1, staat: 24 051, lees: "24 001";
- " 258, " 3, " 1 v. o. en bladz. 260, kolom 3, reg. 1, staat: 127 141 $\frac{350}{500}$, lees: " $127\ 041\frac{350}{500}$ ";
- " 258, laatste kolom, reg. 8, staat: " , lees: "1415";
- " 260, kolom 10, reg. 3, staat: 2 765 000, lees: "2765";
- " 261, " 3, " 1, " 2687, lees: "2697";
- " " " 9, " " " 395, " " 375";
- " 262, " 2, " 3, " *Toendoengan*, lees: "Toendoengan";
- " 263, " 2, " 7 v. o., staat: 251, " " 551";
- " 264, laatste reg., staat: 4781, lees: "47817";
- " 265, kolom 2, reg. 1, staat: 35946, lees: "35886";
- " " laatste kolom, reg. 1, staat: 6786, lees: "6789";
- " 266, " " " 1 v. o., staat: $27016\frac{93}{100}$, lees: " $57016\frac{93}{100}$ ";
- " 267, kolom 1, reg. 8 v. o., staat: *werking*, lees: "verwerking";
- " " " 7, " 1, staat: 1904, lees: "1914";
- " 268, laatste kolom, reg. 1 v. o., staat: 8189, lees: "8169";
- " " kolom 6, reg. 1, staat: 4884, lees: "4834";
- " " " 9, " 3, " 2000, " " 20 000";
- " 269, " 1, " 3 v. o., staat: *Stroompletmolen*, lees: "Stoompletmolen";
- " 272, " 3, " 1 v. o. en blz. 274, kolom 3, reg. 1, staat: $12245\frac{291}{500}$, lees: " $12244\frac{291}{500}$ ";
- " " kolom 4, reg. 3, staat: 22, lees: "24";
- " " " 4, " 1 v. o. en blz. 274, kolom 4, regel 1, staat: $2135\frac{117}{500}$, lees: " $2137\frac{117}{500}$ ";

- Bladz. 273, kolom 4, reg. 2, staat: 1516, lees: "1566";
- " " " 1, " 7 v. o., staat: *klopraden*, lees: "klopraderen";
- " 274, " 2, " 4 " " *a*, en reg. 3 v. o., staat: *c*, lees: "b en d";
- " " " 3, " 2 " " 963¹²⁵/₅₀₀, lees: "962³⁷⁵/₅₀₀";
- " " " 4, " 9, staat: 193, lees: "191¹⁰⁰/₅₀₀";
- " " " " " 11, " 280, " " 180";
- " " " " " 3 v. o. staat: 199²⁰⁰/₅₀₀, lees: "199¹⁰⁰/₅₀₀";
- " " " " " 1 " en blz. 276, kolom 4, reg. 1, staat: 4585³¹⁷/₅₀₀, lees: 4485³¹⁷/₅₀₀";
- " " kolom 5 reg. 1, staat: 69958, lees: "69758";
- " " " 7 " 4 v. o., staat: *b*, " " *c*";
- " " voorlaatste kolom, reg. 1, staat: 26330, lees: "26290";
- " " kolom 4, reg. 3, staat: 665, lees: "655";
- " " " 5, " 8, " *a*, lees: " ";
- " " " 6, " 4 v. o., staat: 347, lees: "247";
- " " " 12, " 4 " " 28, " " 26";
- " 276, " 2, " 6, staat: *Sedagoe*, lees: "Sedajoe";
- " " " " " 9, " *Pakan*, " " Pakem";
- " " " 3, " 4 v. o., staat: 169²⁵⁰/₅₀₀, lees: "1691²⁵⁰/₅₀₀";
- " " " 4, " 1 v. o., " 8032⁴³⁷/₅₀₀, " " 7932⁴³⁷/₅₀₀";
- " " en 277, noot *a*, " 4, staat: *geene andere*, lees: "eene andere";
- " 277, kolom 1, " 9 v. o., staat: 15, lees: "5";
- " " " 4, " 2 v. o., staat: 1005, lees: "1055";
- " 280, in het het opschrift boven kolom 1, behoort de verwijzing naar noot *a*;
- " 284, voorlaatste kolom, reg. 3 v. o., staat: 322 938, lees: "322 998";
- " 288, reg. 3, staat: 3.47, lees: "3.17";
- " 289, " 12, " *van den Oosthoek*, lees: "aan den Oosthoek";
- " " " 5 v. o., staat: *leidbaken*, lees: "leidbakens";
- " 290, " 5, staat: *kogel*, lees: "kegel";
- " " " 5 v. o., staat: $\frac{1}{2}$ mijl, lees: " $\frac{1}{4}$ mijl";
- " 291, " 11, staat: *bal*, lees: "bol";
- " " " 13 v. o., staat: *nibanghouten*, lees: "nibonghouten";
- " 292, " 2, staat: *Bantoe*, lees: "Batoe";
- " " " 11, " 31°, lees: "32°";
- " 293, " 14, " *lampionlichtjes*, lees: "lampionlichtje";
- " " " 11 v. o., staat: *Missiderts-droogte*, lees: "Mijndertsdroogte";
- " 297, kolom 1, reg. 3, staat: 9 448 404, lees: "9 448 304";
- " " " 3, " 4, " 14 349 193, " " 44 349 193";
- " 299, " 1, laatste regel, staat: 658 456, lees: "2 658 456";
- " 300, " 2, reg. 4, staat: 102 293, lees: "101 293";
- " 302, " 2, " 2 v. o., staat: 7831, lees: "73 831";
- " 307, " 1, " 2, staat: 1954⁵⁵/₁₀₀, " " 1954⁵⁵/₁₀₀";
- " " " 7, " 1 v. o., staat: 116 282⁸⁶/₁₀₀, lees: "116 282⁷⁶/₁₀₀";

Op bladz. 132 is het cijfer van f 4 835 344,66 voor "scheeps- en oorlogsbehoefden enz." f 24 000 te hoog, en op bladz. 134 het bedrag van f 421 563,215 voor "subsidie aan Suriname", f 24 000 te laag gesteld, zoodat voor die bedragen respectievelijk moeten gelezen worden "f 4 811 344,66" en "f 445 563,215". Het eindcijfer ad f 53 785 207,775 ondergaat door deze verbetering echter geene verandering.

